ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א״ב וכל אות ח׳ פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר״ץ ב״ן דמ״ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי״ו חולם):

א א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת
יְהוָה: ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ:
ג אַף לֹא־פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ: ד אַתָּה
צִוִּיתָה פִּקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכַי
לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז לֹא־אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד:

ב ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ:
י בְּכָל־לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ:
יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־לָךְ:
יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׂפָתַי
סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שָׂשְׂתִּי
כְּעַל כָּל־הוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה
אָרְחֹתֶיךָ: טז בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח

המשך בעמוד סט

תחילת זמן קידוש לבנה: מוצאי שבת קודש, ה׳ כסלו

אגרות קודש

ב״ה, י״ג כסלו, ה׳תשי״א
ברוקלין

הרה״ח וו״ח אי״א נו״נ וכו׳ מהר״ש שי׳

שלום וברכה!

כל מכתביו עם הפ״נ המוסגרים בהם בעתם קבלתי והיום נתקבל גם מכתבו מאור ליום ב׳. ואתו הסליחה על איחור המענה שלי, כי טרוד אני ביותר, ובפרט בזמנים אלו, מפני ההכנה לדפוס של קונטרס לכ׳ חשון (לאדמו״ר מהורש״ב נ״ע), לכ״ה חשון המוסג״פ והקונטרס לי״ט כסלו הבע״ל. וכן בהגהת הר״ד דשבת פ׳ בראשית אשר בטח קיבל במועדו, ושל שבת פ׳ לך המוסג״פ. ופשיטא שאין לו לתלות **כלל וכלל** באיזה ענין של קפידה ח״ו וכיו״ב.

בענין מה שכותב בהנוגע לסדר כמו שהי׳ אצל כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ כו׳ - הנה כבר כתבתי לאחד, שהרי לזה נצרך שיהיו אצלי כוחות עצמיים המתאימים לזה, וכן בנוגע לכוחות הגלויים, וכן בנוגע לג׳ הלבושים דמחדו״מ וכו׳.

...נהניתי במאד בראותי במכתבו רשימת שמות המנין אשר פעל עליהם, ובל״נ אקראם על ציון הקדוש ביום ר״ה לדא״ח הוא י״ט כסלו הבע״ל, והשי״ת יזכנו, כל אחד מאתנו, להמשיך ולקבל ברכות כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ לי״ט כסלו, כמו שנדפסו במכתבו בקונטרס י״ט כסלו ה׳תש״י, אשר חוזר ונשנה עוה״פ בקונטרס י״ט כסלו הבע״ל.

בברכת הצלחה בעבודתו בקודש ורוב נחת מכל יו״ח שי׳ - הפו״ש כל החבורה תי׳ בברכת החג,

מ. שניאורסאהן

על כמה מדבריו במכתביו אלי - ימצא מענה בהר״ד דש״פ בראשית ולך. ועל השאר אענה, בל״נ, במשך הזמן.

בטח יודיע איך חגגו את חג היט״כ...

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיט, קכ ..... ג

ג) מאמר ד״ה להבין ענין ערב ר״ח ור״ח
שבת פרשת תולדות, מבה״ח וער״ח כסלו ה׳תשי״ד ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת תולדות, מברכים החודש
וערב ראש חודש כסלו, ה׳תשי״ד .....כד

ה) לקוטי-שיחות פרשת תולדות כרך טו ..... כח

ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לא

ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תולדות .....לב

ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת תולדות .....לד

ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תולדות .....עב

י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת תולדות ..... עג

יא) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת תולדות .....פה

יב) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... פז

שיעורי רמב״ם

יג) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת תולדות.....צ

יד) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת תולדות .....קסו

טו) – ספר המצוות, לשבוע פרשת תולדות..... רא

טז) נביאים וכתובים
ירמיה פרק מח, דניאל פרק ט .....רג

יז) משניות – מסכת כלים
ביאור קהתי..... רה

יח) עין יעקב מסכת מועד קטן .....ריא

יט) מסכת עירובין עם ביאורים
מדף צח עד דף קד ..... ריב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן .....רמ

כא) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן .....רמ

כב) תורה אור ויחפרו עבדי יצחק
אדמו״ר הזקן .....רמג

כג) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רמד

כד) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....רמה

כה) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רמז

כו) קונטרס התפילה
אדמו״ר מוהרש״ב.....רמח

כז) ספר המאמרים - קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ.....רמט

כח) ספר השיחות ה׳תש״ב-תש״ג בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ.....רנה

כט) ספר הזכרונות המשך פרק לט .....רנו

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ..... רנט

לא) חומש לקריאה בציבור .....רסא

לב) קריאה התורה למנחת שבת-קודש .....רסח

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת תולדות ..... ער

לד) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רעא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד שבת פרשת תולדות, מברכים החודש וערב ראש־חודש כסלו, ה'תשי"ד

(הנחה בלתי מוגה)

1 **לְהָבִין** עִנְיַן עֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ,
2 שֶׁבְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ הוּא מוֹלַד הַלְּבָנָה,
3 שֶׁבִּשְׁעַת הַמּוֹלָד חֲרֵי הִיא כִּנְקֵדָה, וּבְמֶשֶׁךְ חֲצִי
4 הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הִיא הוֹלֶכֶת וּמִתְגַּדֶּלֶת, וְאַחֲרֵי
5 חֲצִי הַחֹדֶשׁ הִיא הוֹלֶכֶת וּמִתְמַעֶטֶת, עַד שֶׁבְּסוֹף
6 הַחֹדֶשׁ (עֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ) מִתְעַלֵּם וְנֶחְשָׁךְ אוֹרָהּ
7 לְגַמְרֵי, וְאַחַר־כָּךְ בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ נַעֲשָׂה מוֹלַד
8 הַלְּבָנָה כִּנְקֵדָה. וְצָרִיךְ לְהָבִין הָעִנְיָן בָּזֶה[1]. וְגַם
9 צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁנִּקְרָא בְּשֵׁם "רֹאשׁ"־חֹדֶשׁ, וְלֹא
10 תְּחִלַּת הַחֹדֶשׁ, כְּמוֹ רֹאשׁ־הַשָּׁנָה שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם
11 "רֹאשׁ"־הַשָּׁנָה, וְלֹא תְּחִלַּת הַשָּׁנָה. וּמְבֹאָר בָּזֶה[2]
12 שֶׁהוּא כְּמוֹ הָרֹאשׁ שֶׁבָּאָדָם שֶׁכּוֹלֵל כְּלָלוּת הַחַיּוּת
13 שֶׁל כָּל הָאֵבָרִים, וּמִמֶּנּוּ נִמְשֶׁכֶת הַחַיּוּת לְכָל
14 הָאֵבָרִים, וְכֵן הוּא בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, שֶׁכּוֹלֵל כְּלָלוּת
15 הַחַיּוּת שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה, וּמִמֶּנּוּ נִמְשֶׁכֶת הַחַיּוּת לְכָל
16 יְמֵי הַשָּׁנָה, וְהַמְשָׁכַת הַחַיּוּת הִיא בְּאֹפֶן שֶׁנְּחְלֶקֶת
17 תְּחִלָּה לְי"ב אוֹ י"ג חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, וְהַיְנוּ, שֶׁהַחַיּוּת
18 נִמְשֶׁכֶת בְּרָאשֵׁי הֶחָדָשִׁים, שֶׁרֹאשׁ־חֹדֶשׁ הוּא כְּמוֹ
19 הָרֹאשׁ שֶׁכּוֹלֵל אֶת הַחַיּוּת שֶׁל כָּל שְׁלֹשִׁים יְמֵי
20 הַחֹדֶשׁ, וּמִמֶּנּוּ נִמְשֶׁכֶת חַיּוּת פְּרָטִית לְכָל יוֹם
21 וָיוֹם, וּמִטַּעַם זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם "רֹאשׁ"־חֹדֶשׁ, וְלֹא
22 תְּחִלַּת הַחֹדֶשׁ. אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁאִם־כֵּן
23 חֲרֵי גַּם יוֹם הַשַּׁבָּת הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת נִקְרָא בְּשֵׁם
24 "רֹאשׁ" הַשָּׁבוּעַ. דְּהִנֵּה, לְבַד זֹאת אֲשֶׁר שֵׁשֶׁת יְמֵי
25 הַחֹל שֶׁלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת מִתְבָּרְרִים נִכְלָלִים וְעוֹלִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, חֲרֵי יוֹם הַשַּׁבָּת
26 הוּא גַּם הַמָּקוֹר עַל שֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל שֶׁאַחֲרֵי הַשַּׁבָּת, כִּי "מִינֵיהּ מִתְבָּרְכִין כּוּלְּהוּ

ביאור בדרך אפשר

1 **לְהָבִין עִנְיַן** התוכן הפנימי, על פי חסידות, של **עֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ**
2 **וְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ,** והעניין הפנימי יובן בהקדמת הדברים על פי הפשט
3 **שֶׁבְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ** של כל חודש **הוּא מוֹלַד הַלְּבָנָה** מחדש, **שֶׁבִּשְׁעַת**
4 **הַמּוֹלָד** של הלבנה מחדש **חֲרֵי הִיא** קטנה ביותר **כִּנְקֵדָה** בלבד,
5 **וּבְמֶשֶׁךְ חֲצִי הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן**
6 מיום ראשון בחודש ועד יום חמישה
7 עשר בחודש **הִיא** הלבנה **הוֹלֶכֶת**
8 **וּמִתְגַּדֶּלֶת** מיום ליום, **וְאַחֲרֵי**
9 **חֲצִי הַחֹדֶשׁ** מיום ששה עשר
10 בחודש והלאה **הִיא הוֹלֶכֶת**
11 **וּמִתְמַעֶטֶת** מיום ליום, **עַד**
12 **שֶׁבְּסוֹף הַחֹדֶשׁ** (ביום **עֶרֶב**
13 **רֹאשׁ־חֹדֶשׁ** לפני תחילת החודש
14 הבא) **מִתְעַלֵּם וְנֶחְשָׁךְ אוֹרָהּ** של
15 הלבנה **לְגַמְרֵי, וְאַחַר־כָּךְ**
16 **בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ** עצמו **נַעֲשָׂה מוֹלַד**
17 **הַלְּבָנָה** ובתחילה כשהיא נולדת
18 מחדש היא קטנה מאד **כִּנְקֵדָה**
19 בלבד. **וְצָרִיךְ לְהָבִין הָעִנְיָן**
20 המשמעות הפנימית **בָּזֶה**[1].
21 **וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁנִּקְרָא**
22 היום שבו הוא מולד הלבנה **בְּשֵׁם**
23 **"רֹאשׁ"־חֹדֶשׁ, וְלֹא תְּחִלַּת**
24 **הַחֹדֶשׁ, כְּמוֹ רֹאשׁ־הַשָּׁנָה** היום
25 של התחלת שנה חדשה **שֶׁנִּקְרָא**
26 **בְּשֵׁם "רֹאשׁ"־הַשָּׁנָה, וְלֹא**
27 **תְּחִלַּת הַשָּׁנָה. וּמְבֹאָר בָּזֶה**[2]
28 בתורת החסידות לגבי ראש השנה
29 שיום זה נקרא 'ראש' השנה ולא
30 תחילת השנה, כיוון **שֶׁהוּא כְּמוֹ**
31 **הָרֹאשׁ שֶׁבָּאָדָם שֶׁכּוֹלֵל** בתוכו,
32 במוח שבראש **כְּלָלוּת הַחַיּוּת שֶׁל**
33 **כָּל הָאֵבָרִים, וּמִמֶּנּוּ** מהראש
34 **נִמְשֶׁכֶת** ונשפעת **הַחַיּוּת לְכָל**
35 **הָאֵבָרִים, וְכֵן הוּא בְּרֹאשׁ־**
36 **הַשָּׁנָה, שֶׁכּוֹלֵל** יום זה את
37 **כְּלָלוּת הַחַיּוּת** האלוקית שהקדוש־
38 ברוך־הוא משפיע לעולם החיות **שֶׁל**
39 **כָּל הַשָּׁנָה, וּמִמֶּנּוּ** מיום ראש
40 השנה **נִמְשֶׁכֶת הַחַיּוּת לְכָל יְמֵי**
41 **הַשָּׁנָה, וְהַמְשָׁכַת הַחַיּוּת**
42 שנמשכת בראש השנה על כל השנה
43 כולה **הִיא בְּאֹפֶן שֶׁנְּחְלֶקֶת תְּחִלָּה** מלכתחילה, קודם שהיא נמשכת
44 בפועל **לְי"ב אוֹ י"ג חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה,** החלוקה היא לשנים עשר חדשים
45 בשנה פשוטה ולשלושה עשר חדשים בשנה מעוברת **וְהַיְנוּ, שֶׁהַחַיּוּת**
46 הכללית שנמשכת בראש השנה באופן כללי **נִמְשֶׁכֶת** ובאה לידי גילוי
47 בפועל **בְּרָאשֵׁי הֶחָדָשִׁים,** כיוון
48 **שֶׁרֹאשׁ־חֹדֶשׁ הוּא כְּמוֹ הָרֹאשׁ**
49 של הגוף הכולל את חיות כל הגוף וכך
50 ראש חודש הוא לא רק תחילת החודש
51 אלא 'ראש' החודש **שֶׁכּוֹלֵל אֶת**
52 **הַחַיּוּת שֶׁל כָּל שְׁלֹשִׁים יְמֵי**
53 **הַחֹדֶשׁ, וּמִמֶּנּוּ** מיום ראש חודש
54 **נִמְשֶׁכֶת** אחר כך במהלך ימי החודש
55 **חַיּוּת פְּרָטִית** מיוחדת **לְכָל יוֹם**
56 **וָיוֹם** בפרט, **וּמִטַּעַם זֶה** כיוון
57 שהוא כולל את חיות כל החודש
58 **נִקְרָא בְּשֵׁם "רֹאשׁ"־חֹדֶשׁ,**
59 **וְלֹא תְּחִלַּת הַחֹדֶשׁ.**
60 **אַךְ עֲדַיִן** גם לאחר שנתבאר עניינו
61 של ראש חודש, הדומה לראש השנה
62 **צָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁאִם־כֵּן** אם זה
63 ההסבר לקריאת תחילת השנה ותחילת
64 החודש בשם 'ראש' **חֲרֵי גַּם יוֹם**
65 **הַשַּׁבָּת** מידי שבוע בשבוע **הָיָה**
66 **צָרִיךְ לִהְיוֹת נִקְרָא בְּשֵׁם**
67 **"רֹאשׁ" הַשָּׁבוּעַ** וצריך ביאור
68 מדוע למעשה יום השבת לא נקרא
69 'ראש'. וטעם הדבר שלכאורה יום
70 השבת כן צריך להיקרא 'ראש' **דְּהִנֵּה,**
71 **לְבַד זֹאת אֲשֶׁר שֵׁשֶׁת יְמֵי**
72 **הַחֹל שֶׁלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת מִתְבָּרְרִים**
73 הטוב נפרד מהרע והניצוצות הקדושים
74 הטובים **נִכְלָלִים וְעוֹלִים** למקורם
75 ושורשם העליון בקדושה **בְּיוֹם**
76 **הַשַּׁבָּת,** בנוסף לכך **חֲרֵי יוֹם**
77 **הַשַּׁבָּת הוּא גַּם הַמָּקוֹר** של
78 השפע והחיות **עַל שֵׁשֶׁת יְמֵי**
79 **הַחֹל** שֶׁל השבוע הבא **אַחֲרֵי**
80 **הַשַּׁבָּת, כִּי** כדברי הזוהר **"מִינֵיהּ**
81 מיום השבת **מִתְבָּרְכִין כּוּלְּהוּ**

---

1) בכל הבא לקמן – ראה ד"ה ויאמר גו' מחר חודש פר"ת (סה"מ פר"ת ע' קנח ואילך). וראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ח ח"א ס"ע תקלז ואילך. אוה"ת ברכה ע' א'תצג. 2) ראה לקו"ת ר"פ תבא. עטרת ראש בתחילתו. ובכ"מ.

יוֹמִין"[3], וְכִדְאִיתָא בִּ'מְכִילְתָא'[4] שֶׁיּוֹם הַשַּׁבָּת נִמְשָׁל לִזְאֵב שֶׁטּוֹרֵף מִלְּפָנָיו וּמִלְּאַחֲרָיו, וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁבְּיוֹם הַשַּׁבָּת נִכְלָלִים שֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל שֶׁלְּפָנָיו וּמִלְּאַחֲרָיו, וְכֵן שֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל שֶׁלְּאַחֲרָיו, וְכֵיוָן שֶׁיּוֹם הַשַּׁבָּת כּוֹלֵל אֶת שֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל, הָיָה צָרִיךְ לְהִקָּרֵא בְּשֵׁם "רֹאשׁ" הַשָּׁבוּעַ, דִּכְשֵׁם שֶׁרֹּאשׁ־חֹדֶשׁ נִקְרָא בְּשֵׁם "רֹאשׁ"־חֹדֶשׁ לִהְיוֹתוֹ מְקוֹר הַחַיּוּת שֶׁל כָּל הַחֹדֶשׁ, כְּמוֹ־כֵן יוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא מְקוֹר הַחַיּוּת שֶׁל כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת נִקְרָא בְּשֵׁם "רֹאשׁ" הַשָּׁבוּעַ[5].

ב) **וְיוּבָן** זֶה בְּהַקְדִּים תְּחִלָּה בֵּאוּר עִנְיַן הָ'אוֹר', שֶׁהוּא גִּלּוּי הַהַשְׁפָּעָה מִן הֶעְלֵם הָעַצְמוּת, שֶׁהָעֶצֶם הוּא בְּהֶעְלֵם, וְהֶאָרָה מִן הָעֶצֶם הוּא שֶׁנִּקְרָא 'אוֹר', וְהַיְנוּ, שֶׁאֵין זֶה בְּאֹפֶן שֶׁהָעֶצֶם עַצְמוֹ (שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם) מִתְגַּלֶּה, כִּי הָעֶצֶם נִשְׁאָר בְּהֶעְלְמוֹ, אֶלָּא שֶׁמֵּהָעֶצֶם נִמְשֶׁכֶת הֶאָרָה שֶׁמְּמַנָּה הוּא גִּלּוּי הַהַשְׁפָּעָה אֶל הַזּוֹלַת, וְהֶאָרָה זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם 'אוֹר'. וְלָכֵן אֵין הָעֶצֶם מֻטְרָד בְּגִלּוּי הָ'אוֹר', וְגִלּוּי הָ'אוֹר' אֵינוֹ פּוֹעֵל שִׁנּוּי בָּעֶצֶם, שֶׁלָּעֶצֶם אֵינוֹ נוֹגֵעַ כְּלָל אִם מֵאִיר הָ'אוֹר' אוֹ שֶׁאֵינוֹ מֵאִיר, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁאֵינוֹ הָעֶצֶם, וְגַם לֹא הִתְגַּלּוּת הָעֶצֶם, כִּי־אִם שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִמֶּנּוּ הֶאָרָה בִּלְבַד. וּכְמוֹ בְּחַיּוּת הַנֶּפֶשׁ שֶׁמְּחַיָּה אֶת הַגּוּף שֶׁהִיא הֶאָרָה בִּלְבַד מֵעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, כִּי עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ הוּא בְּחִינַת הֶעְלֵם, שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת 'חַיּוּת לְהַחֲיוֹת', וְהַיְנוּ, שֶׁהוּא חַי וְלֹא בְּ'חַיִּים לְהַחֲיוֹת', אֶלָּא שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִמֶּנּוּ הֶאָרָה, כֹּחַ כְּלָלִי וְכֹחַ פְּרָטִי (חַיּוּת כְּלָלִית וְחַיּוּת פְּרָטִית) לְהַחֲיוֹת אֶת הַגּוּף[6],

ביאור בדרך אפשר

יוֹמִין"[3], מתברכים כל הימים של השבוע הבא **וְכִדְאִיתָא בִּ'מְכִילְתָא'**[4] מדרש הלכה על חומש שמות **שֶׁיּוֹם הַשַּׁבָּת** שקדושתו מתפשטת לפניו, לפני השבת וגם לאחריו, אחרי השבת, **נִמְשָׁל לִזְאֵב שֶׁטּוֹרֵף מִלְּפָנָיו וּמִלְּאַחֲרָיו, וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁבְּיוֹם הַשַּׁבָּת נִכְלָלִים** ועולים **שֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל שֶׁלְּפָנָיו** של השבוע המסתיים בשבת זו, **וְכֵן שֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל שֶׁלְּאַחֲרָיו** של השבוע הבא אחרי שבת זו, **וְכֵיוָן שֶׁיּוֹם הַשַּׁבָּת כּוֹלֵל אֶת שֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל** ומשפיע בהם קדושה וחיות, **הָיָה צָרִיךְ לְהִקָּרֵא בְּשֵׁם "רֹאשׁ" הַשָּׁבוּעַ, דִּכְשֵׁם שֶׁרֹּאשׁ־חֹדֶשׁ נִקְרָא בְּשֵׁם "רֹאשׁ"־חֹדֶשׁ לִהְיוֹתוֹ מְקוֹר הַחַיּוּת שֶׁל כָּל הַחֹדֶשׁ,** כמבואר לעיל **כְּמוֹ־כֵן יוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא מְקוֹר הַחַיּוּת שֶׁל כָּל** ששת **יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת נִקְרָא בְּשֵׁם "רֹאשׁ" הַשָּׁבוּעַ**[5] ומהו הטעם שלמעשה יום השבת לא נקרא כך?

ב) **וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים תְּחִלָּה בֵּאוּר עִנְיַן הָ'אוֹר'** הארת האור האלוקי מהקדוש־ברוך־הוא, **שֶׁהוּא** העובדה שיש התפשטות והתגלות של אור אלוקי היא **גִּלּוּי הַהַשְׁפָּעָה** וההארה **מִן הֶעְלֵם הָעַצְמוּת, שֶׁהָעֶצֶם** של האלוקות עצמה **הוּא בְּהֶעְלֵם** ואינו מתגלה, **וְהֶאָרָה מִן הָעֶצֶם** ומה שכן מתגלה איננו העצם בעצמו אלא הארה מועטת ממנו, וההארה הזו **הוּא שֶׁנִּקְרָא 'אוֹר', וְהַיְנוּ, שֶׁאֵין זֶה** העובדה שיש הארה והתפשטות של אור מעצמות האלוקות אין משמעה שההארה היא **בְּאֹפֶן שֶׁהָעֶצֶם עַצְמוֹ (שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם** ונעלה מלבוא לידי גילוי) **מִתְגַּלֶּה, כִּי** גם לאחר שישנה הארה של אור, עדיין **הָעֶצֶם נִשְׁאָר בְּהֶעְלְמוֹ** והוא עצמו אינו מתגלה, **אֶלָּא שֶׁמֵּהָעֶצֶם נִמְשֶׁכֶת הֶאָרָה** מסויימת **שֶׁמְּמַנָּה** מאותה הארה **הוּא גִּלּוּי הַהַשְׁפָּעָה** האלוקית **אֶל הַזּוֹלַת, וְהֶאָרָה זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם 'אוֹר'. וְלָכֵן** מאחר שהארת האור איננה התגלות העצם עצמו **אֵין הָעֶצֶם מֻטְרָד בְּגִלּוּי הָ'אוֹר'** והתגלות, ולהארת האור (למרות שהיא הארה והתפשטות מהעצם) אין כל השפעה על העצם ואין זה 'מטריד' את העצם כלל, **וְגִלּוּי הָ'אוֹר' אֵינוֹ פּוֹעֵל שִׁנּוּי בָּעֶצֶם,** כיוון **שֶׁלָּעֶצֶם אֵינוֹ נוֹגֵעַ כְּלָל** היינו שמצידו ומבחינתו של העצם אין כל הבדל **אִם מֵאִיר הָ'אוֹר' אוֹ שֶׁאֵינוֹ מֵאִיר, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁאֵינוֹ הָעֶצֶם,** כי האור איננו העצם עצמו **וְאפילו גַּם לֹא הִתְגַּלּוּת הָעֶצֶם** שהרי כאמור גם לאחר התגלות האור, העצם נשאר נעלם, **כִּי־אִם שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִמֶּנּוּ** מן העצם **הֶאָרָה בִּלְבַד** וההמשכה היא באופן כזה שאין לכך שום השפעה על העצם.

וממשיך ומבאר דוגמא לדבר.

וּכְמוֹ בְּחַיּוּת הַנֶּפֶשׁ שֶׁמְּחַיָּה אֶת הַגּוּף ומשפיעה ומזרימה חיות לכל האברים **שֶׁהִיא** החיות הנשפעת לגוף איננה התגלות של עצם הנפש אלא **הֶאָרָה** מועטת **בִּלְבַד מֵעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, כִּי עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ הוּא בְּחִינַת הֶעְלֵם** שלמעלה מהתגלות, **שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת 'חַיּוּת לְהַחֲיוֹת',** כמבואר בחסידות שכאשר חיות נמשכת ממקור של חיות, יש שני אופנים בדבר, יש מקור שהוא 'חי בעצם' היינו שבעצם מהותו יש חיות, ואמנם החיות נשפעת ממנו להחיות אחרים, ובכלל זה מציאות נפרדת ממנו, אבל העובדה שהוא מאיר ומשפיע ומחיה היא לא התגלות של העצם. ויש אופן של 'חי להחיות' היינו שהיחס בין מקור החיות למקבלי השפע והחיות הוא יותר קרוב כי מקור החיות עצמו הוא 'חי להחיות' והיחס בין הנפש המחייה את הגוף לגוף החי מהנפש הוא שהנפש היא לא בבחינת 'חי להחיות' **וְהַיְנוּ, שֶׁהוּא חַי וְלֹא בְּ'חַיִּים לְהַחֲיוֹת',** ולא שהעובדה שהוא משפיע חיים היא חלק מעצם מהותו **אֶלָּא** רק **שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִמֶּנּוּ הֶאָרָה** מועטת בלבד, וההארה מהנפש מאירה באופן כזה שיש בה **כֹּחַ כְּלָלִי וְכֹחַ פְּרָטִי (חַיּוּת כְּלָלִית וְחַיּוּת פְּרָטִית** כמבואר בחסידות שהנפש משפיעה לגוף שני סוגים של חיות, חיות כללית שנמצאת בכל אברי הגוף בשווה, וחיות פרטית שמחייה כל אחד מהאברים בפרט לפי מהותו ועניינו הפרטי) **לְהַחֲיוֹת אֶת הַגּוּף**[6], **וְהֶאָרָה זוֹ** שהנפש מחייה את הגוף דומה

3) זח"ב סג, ב. פח, א. 4) יתרו כ, ח. 5) ראה גם ד"ה לעושה נפלאות תשל"ד. 6) ראה סה"מ ה'ש"ת ע' 31 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

להארה האלוקית שמחייה את העולמות ואת הנבראים וגם היא **נִקְרֵאת בְּשֵׁם ׳אוֹר׳**, **שֶׁעִנְיָנוֹ** ומהותו של האור היא **גִּלּוּי הַהַשְׁפָּעָה** והמשכת האור והחיות ממקור האור והחיות **אֶל הַזּוּלַת**, למציאות אחרת, נפרדת ממקור האור **שֶׁזּוֹהִי הַהֶאָרָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מֵעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ לְהַחֲיוֹת אֶת הַגּוּף שֶׁהוּא כְּמוֹ זוּלַת** כי אמנם השפעת החיות מהנפש אל הגוף היא באופן שהנפש מתלבשת בגוף וממלאת את הגוף, אבל עם זאת מציאות הגוף היא מציאות נפרדת ומציאות אחרת מהנפש עצמה שנעלית מהגוף לאין שיעור.

וממשיך ומביא דוגמא נוספת להשפעת האור ממקורו אל מחוץ למקורו באופן כזה שההשפעה היא הארה בלבד ולא התגלות של העצם.

וְעַל־דֶּרֶךְ אוֹר הַנֵּר וְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהוּא בדומה לאור האלוקי המחייה עולמות ונבראים ובדומה לאור הנפש המחייה את הגוף **רַק הֶאָרָה** ממקור האור **וְלֹא הֶעְצֶם**, ואין בכך התגלות של השמש עצמה ושל האור עצמו **שֶׁהֵרֵי עֶצֶם הַשֶּׁמֶשׁ** עצמו **אֵינוֹ מִתְפַּשֵּׁט** להאיר **בַּחֲלַל הָעוֹלָם, כִּי־אִם שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִמֶּנּוּ הֶאָרָה בִּלְבַד לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם, וְהֶאָרָה זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם ׳אוֹר׳. וּכְמוֹ שֶׁהוּא בִּכְלָלוּת חַיּוּת הַנֶּפֶשׁ**, כי אם זה שהנפש לא מתגלית ולא פועלת, ורק הארה ממנה מחייה את הגוף **כְּמוֹ־כֵן הוּא גַּם בַּכֹּחוֹת הַפְּרָטִיִּים**, בצורה שבה החיות מהנפש יורדת להפעיל את הכוחות הפרטיים **כְּמוֹ** למשל **כֹּחַ הַשֵּׂכֶל, שֶׁעֶצֶם הַשֵּׂכֶל, שֶׁהוּא כֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל**, הכוח להבין ולהשכיל רעיונות, הקיים בנפש עצמה **הוּא בְּהֶעְלֵם** ואינו ניכר ונרגש בגוף בצורה גלוייה, **שֶׁהֵרֵי זֶה שֶׁאָנוּ יוֹדְעִים עַל** קיומו ומציאותו של **כֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל** של הנפש, הרי הידיעה הזו **אֵין זֶה שֶׁאָנוּ מַרְגִּישִׁים אֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל כֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל** בצורה מוחשית, **כִּי־אִם שֶׁאָנוּ מַרְגִּישִׁים** בצורה מוחשית רק **אֶת הַשֵּׂכֶל הַגָּלוּי** שהוא כן מורגש, **וּמִזֶּה אָנוּ מַכְרִיחִים** בהוכחה הגיונית **שֶׁיֶּשְׁנָהּ הַמְּצִיאוּת שֶׁל כֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל**, כי מובן שאם יש שכל, יש כוח שמשכיל את השכל **וְהַיְנוּ, שֶׁהַרְגָּשָׁתֵנוּ** בצורה גלוייה ומוחשית **הִיא רַק בַּשֵּׂכֶל הַגָּלוּי** המובן ומושג, **וְרַק הוּא** השכל הגלוי בלבד הניכר והנרגש **נִקְרָא בְּשֵׁם ׳אוֹר׳, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל** שאינו ניכר ונרגש **הוּא בְּהֶעְלֵם, וְלָכֵן** כיוון שהוא נעלם ואינו מתגלה **נִקְרָא בְּשֵׁם ׳חֹשֶׁךְ׳** המסמל העלם.

ועל כך נשאלת השאלה שלכאורה כינוי עצם כוח המשכיל בשם ׳חושך׳ צריך ביאור, וכפי שממשיך.

וְאַף שֶׁוַּדַּאי הַדָּבָר שֶׁבַּכֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל יֶשְׁנָם כָּל הָעִנְיָנִים בְּרִבּוּי יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בַּשֵּׂכֶל הַגָּלוּי, כלומר, מבחינת התחושה וההרגשה של האדם, כוח השכל הוא דבר נעלם ובלתי מורגש אבל לאמיתו של דבר יש בו את מעלת השכל וההבנה הרבה יותר מאשר בשכל הגלוי **וּכְמוֹ־כֵן הוּא בְּעִנְיַן הַחַיּוּת, שֶׁבְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ הוּא** מקום ההימצאות של **עֶצֶם הַחַיּוּת שֶׁהוּא** מידת החיות בעצם החיות היא **בְּרִבּוּי יוֹתֵר וּבְאֵין־עֵרֶךְ** והריבוי, והאיכות, היא שלא בערך, ללא כל יחס והשוואה, **מֵאֲשֶׁר** מידת ומהות החיות הקיימת **בְּהִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה** כוח המשכיל ועצם החיות **נִקְרָא בְּשֵׁם ׳חֹשֶׁךְ׳**, והביאור והמענה על כך הוא **כִּי כַּאֲשֶׁר מְדַבְּרִים** לא על התכונות והמהות של הדבר עצמו אלא **אוֹדוֹת הַגִּלּוּי** של עצם החיות ועצם כוח המשכיל **אֶל הַזּוּלַת**, כלפי חוץ, היינו התגלות החיות בגוף והתגלות כוח המשכיל בשכל (ועל דרך זה בנמשל, למעלה באלוקות, התגלות ההארה מעצמיות האלוקות בעולמות ונבראים) **הִנֵּה הָעֶצֶם שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם מֵהַזּוּלַת**, כי הוא עצמו לא מתגלה אל הזולת וכל הגילוי הוא רק הארה, **נִקְרָא לְגַבֵּי הַזּוּלַת בְּשֵׁם ׳חֹשֶׁךְ׳** והעלם, **וְהִתְפַּשְׁטוּת הַהֶאָרָה שֶׁבָּאָה בְּגִלּוּי אֶל הַזּוּלַת, נִקְרָא אֶצְלוֹ** אצל הזולת ולגביו **בְּשֵׁם ׳אוֹר׳** והתגלות. **וּמִזֶּה** וממצב הדברים כפי שהוא אצל הזולת ולגביו שהעצם נקרא חושך וההארה נקראת אור **מוּבָן, שֶׁלְּגַבֵּי הָעֶצֶם** בעצמו **הֲרֵי זֶה לְהִכָּפֵךְ, שֶׁהָעַצְמִי** ביחס לעצמו (מבלי להתייחס כיצד הוא לגבי הזולת) **נִקְרָא בְּשֵׁם ׳אוֹר׳, וְהִתְפַּשְׁטוּת הַהֶאָרָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם ׳חֹשֶׁךְ׳** כי לעומת העצם שם העניין הוא בריבוי ובתוקף, המעט שמאיר בהארה הוא

ביאור בדרך אפשר

1 **וְהֶאָרָה זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם ׳אוֹר׳, שֶׁעִנְיָנוֹ גִּלּוּי**
2 **הַהַשְׁפָּעָה אֶל הַזּוּלַת, שֶׁזּוֹהִי הַהֶאָרָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת**
3 **מֵעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ לְהַחֲיוֹת אֶת הַגּוּף שֶׁהוּא כְּמוֹ זוּלַת.**
4 **וְעַל־דֶּרֶךְ אוֹר הַנֵּר וְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהוּא רַק הֶאָרָה**
5 **וְלֹא הָעֶצֶם, שֶׁהֲרֵי עֶצֶם הַשֶּׁמֶשׁ אֵינוֹ מִתְפַּשֵּׁט**
6 **בַּחֲלַל הָעוֹלָם, כִּי־אִם שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִמֶּנּוּ הֶאָרָה**
7 **בִּלְבַד לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם, וְהֶאָרָה זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם**
8 **׳אוֹר׳. וּכְמוֹ שֶׁהוּא בִּכְלָלוּת חַיּוּת הַנֶּפֶשׁ, כְּמוֹ־כֵן**
9 **הוּא גַּם בַּכֹּחוֹת הַפְּרָטִיִּים, כְּמוֹ כֹּחַ הַשֵּׂכֶל,**
10 **שֶׁעֶצֶם הַשֵּׂכֶל, שֶׁהוּא כֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל, הוּא בְּהֶעְלֵם,**
11 **שֶׁהֲרֵי זֶה שֶׁאָנוּ יוֹדְעִים עַל כֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל, אֵין זֶה**
12 **שֶׁאָנוּ מַרְגִּישִׁים אֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל כֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל,**
13 **כִּי־אִם שֶׁאָנוּ מַרְגִּישִׁים אֶת הַשֵּׂכֶל הַגָּלוּי, וּמִזֶּה**
14 **אָנוּ מַכְרִיחִים שֶׁיֶּשְׁנָהּ הַמְּצִיאוּת שֶׁל כֹּחַ**
15 **הַמַּשְׂכִּיל, וְהַיְנוּ, שֶׁהַרְגָּשָׁתֵנוּ הִיא רַק בַּשֵּׂכֶל**
16 **הַגָּלוּי, וְרַק הוּא נִקְרָא בְּשֵׁם ׳אוֹר׳, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן**
17 **כֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל הוּא בְּהֶעְלֵם, וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם**
18 **׳חֹשֶׁךְ׳. וְאַף שֶׁוַּדַּאי הַדָּבָר שֶׁבַּכֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל יֶשְׁנָם**
19 **כָּל הָעִנְיָנִים בְּרִבּוּי יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בַּשֵּׂכֶל הַגָּלוּי,**
20 **וּכְמוֹ־כֵן הוּא בְּעִנְיַן הַחַיּוּת, שֶׁבְּעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ הוּא**
21 **עֶצֶם הַחַיּוּת שֶׁהוּא בְּרִבּוּי יוֹתֵר וּבְאֵין־עֵרֶךְ**
22 **מֵאֲשֶׁר בְּהִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה**
23 **נִקְרָא בְּשֵׁם ׳חֹשֶׁךְ׳, כִּי כַּאֲשֶׁר מְדַבְּרִים אוֹדוֹת**
24 **הַגִּלּוּי אֶל הַזּוּלַת, הִנֵּה הָעֶצֶם שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם**
25 **מֵהַזּוּלַת, נִקְרָא לְגַבֵּי הַזּוּלַת בְּשֵׁם ׳חֹשֶׁךְ׳,**
26 **וְהִתְפַּשְׁטוּת הַהֶאָרָה שֶׁבָּאָה בְּגִלּוּי אֶל הַזּוּלַת,**
27 **נִקְרָא אֶצְלוֹ בְּשֵׁם ׳אוֹר׳. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁלְּגַבֵּי**
28 **הָעֶצֶם הֲרֵי זֶה לְהִכָּפֵךְ, שֶׁהָעַצְמִי נִקְרָא בְּשֵׁם**
29 **׳אוֹר׳, וְהִתְפַּשְׁטוּת הַהֶאָרָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם ׳חֹשֶׁךְ׳,**
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92

ביאור בדרך אפשר

חושך, **וְהֵינוּ, שֶׁמַּה שֶּׁלְּגַבֵּי הָעֶצֶם** מצד עצמו **הוּא 'אוֹר'**, היינו העצמיות של הנפש וכן של כוח המשכיל **הִנֵּה לְגַבֵּי הַזּוּלַת הוּא 'חֹשֶׁךְ'** כי אינו מתגלה אל הזולת אלא נשאר נעלם לגביו, **וּמַה שֶּׁלְּגַבֵּי הָעֶצֶם הוּא 'חֹשֶׁךְ'** היינו ההארה המועטת, **הִנֵּה לְגַבֵּי הַזּוּלַת הוּא 'אוֹר'** כי לגביו הרי זה גילוי והשפעת חיות.

וממשיך ומבאר את העניין בתוספת ביאור.

וְיוּבָן זֶה האמור לעיל שמה שנקרא אור לגבי הזולת, הרי לגבי העצם הוא חושך, ומה שנקרא חושך לגבי הזולת, הרי לגבי העצם הוא אור **מֵהַחֹלוּק** ההבדל **בֵּין מַחְשָׁבָה וְדִבּוּר**[7], **שֶׁמַּחְשָׁבָה הִיא בְּהֶעְלֵם לְגַבֵּי הַזּוּלַת** והזולת אינו יודע מה האדם שמולו חושב, **וְהַדִּבּוּר הוּא גִּלּוּי** והוא האמצעי שדרכו האדם מתגלה אל הזולת, **שֶׁזֶּהוּ כָּל עִנְיַן** מהותו ומטרתו של **הַדִּבּוּר שֶׁמְּגַלֶּה** את השכל ואת הרגש שקיימים באדם **לְזוּלָתוֹ, אָמְנָם לְגַבֵּי** האדם **עַצְמוֹ הֲרֵי זֶה לְהֵפֶךְ, שֶׁהַמַּחְשָׁבָה הִיא גִּלּוּי יוֹתֵר,** לגבי האדם בינו לבין עצמו במחשבות שלו בתוכו, השכל והרגש הם ביתר תוקף מכפי שהם באים לידי גילוי לזולת בדיבור **וְהַדִּבּוּר** לעומת זאת **הוּא חֹשֶׁךְ וְהֶעְלֵם אֶצְלוֹ,** כי הדיבור מכריח אותו לצמצם את העומק והעוצמה של השכל והרגש שלו **דְּכַאֲשֶׁר** האדם **חוֹשֵׁב אֶת הַשֵּׂכֶל בְּאוֹתִיּוֹת** מילים של **הַמַּחְשָׁבָה, מֵאִיר אֶצְלוֹ כָּל אֲמִתַּת הַשֵּׂכֶל** בצורה מושלמת, **וְכַאֲשֶׁר** האדם **מַלְבִּישׁ אֶת הַשֵּׂכֶל בְּאוֹתִיּוֹת** מילים של **הַדִּבּוּר** שמגבילות את הרעיון שלו, **הֲרֵי זֶה מַעְלִים וּמַסְתִּיר עַל הַשֵּׂכֶל** ומה שבא בדיבור הוא רק חלק מועט ומצומצם של השכל.

וּכְמוֹ־כֵן בדומה לאמור לגבי מחשבה ודיבור שלגבי הזולת מחשבה היא העלם ודיבור הוא גילוי, ואילו לגבי האדם עצמו מחשבה היא גילוי ודיבור הוא העלם, כך **הוּא גַּם לְמַעְלָה** באלוקות, **שֶׁעוֹלָם הַבְּרִיאָה וְעוֹלָם הַיְצִירָה שֶׁהֵם בְּדֶרֶגְמַת מַחֲשָׁבָה וְדִבּוּר,** עולם הבריאה, הנעלה יותר, הוא בבחינת מחשבה ועולם היצירה, שלמטה ממנו, הוא בבחינת דיבור, **הִנֵּה עוֹלָם הַבְּרִיאָה נִקְרָא בְּשֵׁם 'חֹשֶׁךְ'**, כי הוא עולם נעלה, למעלה מהתגלות, **וְעוֹלָם הַיְצִירָה** שבו יש יותר הגדרה של מציאות הנבראים, נקרא **בְּשֵׁם 'אוֹר'**, כי בעולם היצירה ההתגלות והפעולה של האלוקות בעולמות יותר ניכרת ונרגשת **כַּיָּדוּעַ**[8] המבואר בתורת החסידות **בְּפֵרוּשׁ** נוסח הברכה בברכות קריאת שמע **"יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ"**[9], **שֶׁ"יוֹצֵר אוֹר"** מכוון **עַל עוֹלָם הַיְצִירָה** שבו פעולת האלוקות ביצירת הנבראים ניכרת בגלוי, **וְ"בוֹרֵא חֹשֶׁךְ"** מכוון **עַל עוֹלָם הַבְּרִיאָה** שבו כל עניין מציאות הנבראים הוא בהעלם.

וְהֵינוּ, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁעוֹלָם הַבְּרִיאָה הוּא לְמַעְלָה במדרגה **מֵעוֹלָם הַיְצִירָה, שֶׁהֲרֵי עוֹלָם הַבְּרִיאָה הוּא רַק הַתְחָלַת הַיֵּשׁ,** ההתחלה בלבד של הנבראים כ"יש" ומציאות **וְעוֹלָם הַיְצִירָה הוּא כַּאֲשֶׁר הַיֵּשׁ מְקַבֵּל גַּם צוּרָה** ותבנית מסויימת שזו מציאות עוד יותר מוגדרת, **מִכָּל־מָקוֹם לְגַבֵּי לְמַטָּה** ביחס למציאות הגשמית התחתונה **נִקְרָא עוֹלָם הַיְצִירָה בְּשֵׁם 'אוֹר'** ולא בשם "יש" ו"מציאות", **לְפִי שֶׁיָּכוֹל** האור האלוקי המאיר בעולם היצירה **לְהָאִיר לְמַטָּה, וְעוֹלָם הַבְּרִיאָה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת גִּלּוּי לְמַטָּה,** שהוא נעלה מכדי להיות נמשך למטה **נִקְרָא בְּשֵׁם 'חֹשֶׁךְ'** והעלם על שם שהוא למעלה מהגילוי. **אֲבָל לְגַבֵּי לְמַעְלָה, הֲרֵי זֶה לְהֵפֶךְ, שֶׁעוֹלָם הַבְּרִיאָה** הנעלה יותר **הוּא 'אוֹר', וְעוֹלָם הַיְצִירָה** הנחות יותר **הוּא 'חֹשֶׁךְ', וְלָכֵן** נהוג באמירת ברכות קריאת שמע בתפילת שחרית **בְּ"יוֹצֵר אוֹר"** שבעת אמירת המילים "יוצר אור" **יְמַשְׁמֵשׁ בַּתְּפִלִּין שֶׁל־יָד, וּבְ"בוֹרֵא חֹשֶׁךְ"** ובעת אמירת המילים "בורא חושך" **יְמַשְׁמֵשׁ בַּתְּפִלִּין שֶׁל־רֹאשׁ**[10], **וַהֲרֵי תְּפִלִּין שֶׁל־שֶׁל־רֹאשׁ הֵם לְמַעְלָה** במדרגה **מִתְּפִלִּין שֶׁל־יָד, כִּי תְּפִלִּין**

---

7) ראה גם לקו"ת שה"ש ד, ג. 8) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ פ, ב. ובכ"מ. 9) ישעי' מה, ז. 10) ראה פע"ח שער הק"ש

ביאור בדרך אפשר

שֶׁל־יָד הוּא "חוֹתָם שׁוֹקֵעַ", וּתְפִלִּין שֶׁל־רֹאשׁ הוּא "חוֹתָם בּוֹלֵט", יש שני אופנים של חותמת. האחד הוא 'חותם הבולט', כלומר שהאותיות שבחותמת בולטות והן יוצרות בשעווה צורה שוקעת. והשני הוא 'חותם השוקע' שהאותיות שבו שוקעות וכשחותמים בו, נעשה בשעווה אותיות אלו בולטות, שכן מבליטה נעשית שקיעה ומשקיעה נעשית בליטה. וכך מפרש הזוהר את הכתוב ב'שיר השירים' 'כחותם על לבך', הוא תפילין של ראש, חותם הבולט, שנעשה משקיעה שלמטה. ו'כחותם על זרועך', הוא תפילין של יד, חותם השוקע שנעשה מבליטה, והמשמעות הפנימית של הדברים היא שמ"**חוֹתָם שׁוֹקֵעַ" הוּא בְּחִינַת הָאוֹר** האלוקי שמאיר מלמעלה למטה **שֶׁשּׁוֹקֵעַ** למטה **וּמִתְלַבֵּשׁ בְּ'כֵלִים' וְנִמְדָּד כְּפִי אֹפֶן הַ'כֵּלִים'** במידה שהכלים יכולים לקלוט ולהכיל. **וְ"חוֹתָם בּוֹלֵט" הוּא בְּחִינַת הָאוֹר שֶׁבּוֹלֵט מֵהַ'כֵּלִים'** ומאיר מחוץ לכלים ומעבר למגבלות הכלים, **הֵינוּ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהִתְלַבְּשׁוּת בְּ'כֵלִים', כַּמְּבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי הַתְּפִלִּין בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'** לאדמו"ר הזקן **עַל 'שִׁיר הַשִּׁירִים' דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל** במאמר הפותח בפסוק **"שִׁימֵנִי כַּחוֹתָם"**[11], **וְלָכֵן בְּ"בוֹרֵא חֹשֶׁךְ" יְמַשְׁמֵשׁ** האדם המתפלל **בַּתְּפִלִּין שֶׁל־רֹאשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹר עֶלְיוֹן יוֹתֵר** מאשר האור של תפילין של יד, **רַק שֶׁנִּקְרָא 'חֹשֶׁךְ' לְגַבֵּי לְמַטָּה** כי הוא נעלה ונעלם מכדי להתגלות למטה.

וְהַיְנוּ, דְּכַאֲשֶׁר 'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל' מְבַקֶּשֶׁת "שִׁימֵנִי כַּחוֹתָם"[11], **וְלָכֵן בְּ"בוֹרֵא חֹשֶׁךְ" יְמַשְׁמֵשׁ** האדם המתפלל **בַּתְּפִלִּין שֶׁל־רֹאשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹר עֶלְיוֹן יוֹתֵר, רַק שֶׁנִּקְרָא 'חֹשֶׁךְ' לְגַבֵּי לְמַטָּה.** וְהַיְנוּ, דְּכַאֲשֶׁר 'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל' מְבַקֶּשֶׁת "שִׁימֵנִי כַּחוֹתָם"[12], שֶׁיְּמַשֵּׁשׁ הָאוֹר מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא עַל־יְדֵי הַ"חוֹתָם", "חוֹתָם בּוֹלֵט וְחוֹתָם שׁוֹקֵעַ", הִנֵּה כְּמוֹ שֶׁהָאוֹר נִמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה, גָּדְלָה מַעֲלַת הָאוֹר שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהִתְלַבְּשׁוּת בְּ'כֵלִים', שֶׁנִּקְרָא "חוֹתָם בּוֹלֵט", שֶׁהוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהָאוֹר הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּ'כֵלִים', שֶׁנִּקְרָא "חוֹתָם שׁוֹקֵעַ". אֲבָל לְגַבֵּי לְמַטָּה, הֲרֵי דַּוְקָא הָאוֹר הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּ'כֵלִים' נִקְרָא בְּשֵׁם 'אוֹר', שֶׁהוּא עִנְיַן הַגִּלּוּי אֶל הַזּוּלַת, וְאִלּוּ הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְלַבְּשׁוּת בְּ'כֵלִים' נִקְרָא בְּשֵׁם 'חֹשֶׁךְ', שֶׁזֶּהוּ שֶׁעוֹלָם הַיְצִירָה נִקְרָא בְּשֵׁם 'אוֹר', וְעוֹלָם הַבְּרִיאָה בְּשֵׁם 'חֹשֶׁךְ'.

וְכֵיוָן שֶׁכָּל עִנְיַן הָ'אוֹר' הוּא גִּלּוּי הַהַשְׁפָּעָה אֶל הַזּוּלַת, לָכֵן נִקְרָא הָ'אוֹר' בְּשֵׁם 'טוֹב' וָ'חֶסֶד', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[13] וַיַּרְא אֱלֹקִים אֶת הָאוֹר כִּי **טוֹב, וְ'טוֹב' וָ'חֶסֶד' הֵם עִנְיָן אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[14] "אַךְ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי", וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁכָּל עִנְיַן הָ'אוֹר' הוּא הַהַשְׁפָּעָה אֶל הַזּוּלַת, וְעִנְיַן הַהַשְׁפָּעָה אֶל הַזּוּלַת הוּא רַק מִצַּד טוּבוֹ

ביאור בדרך אפשר

שׁוֹקֵעַ" (שהם עניין תפילין של ראש ועניין תפילין של יד), **הִנֵּה כְּמוֹ שֶׁהָאוֹר נִמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה,** כפי שהדברים הם מצד האור עצמו **גָּדְלָה מַעֲלַת** יש מעלה מיוחדת ויתרון מיוחד בעניין **הָאוֹר שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהִתְלַבְּשׁוּת בְּ'כֵלִים', שֶׁנִּקְרָא "חוֹתָם בּוֹלֵט"** כי הארתו היא באופן שהאור בולט מחוץ לכלי, **שֶׁהוּא** האור שלמעלה מהתלבשות בכלים **נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהָאוֹר הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּ'כֵלִים', שֶׁנִּקְרָא "חוֹתָם שׁוֹקֵעַ"** בתוך הכלים.

אֲבָל לְגַבֵּי לְמַטָּה, כפי שהדברים הם מצד הנבראים, **הֲרֵי דַּוְקָא הָאוֹר הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּ'כֵלִים'** ולכאורה הוא יותר מצומצם **נִקְרָא בְּשֵׁם 'אוֹר', שֶׁהוּא עִנְיַן הַגִּלּוּי אֶל הַזּוּלַת,** היפך ה'חושך' וההעלם **וְאִלּוּ הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְלַבְּשׁוּת בְּ'כֵלִים'** שהוא עצמו יותר נעלה **נִקְרָא בְּשֵׁם 'חֹשֶׁךְ'** כי הוא נעלה מהגילוי, **שֶׁזֶּהוּ** ההסבר על המובא לעיל **שֶׁעוֹלָם הַיְצִירָה** שהוא למטה במדרגה מעולם הבריאה **נִקְרָא בְּשֵׁם 'אוֹר', וְעוֹלָם הַבְּרִיאָה** שהוא עולם נעלה יותר מעולם היצירה נקרא **בְּשֵׁם 'חֹשֶׁךְ'** והעלם.

וְכֵיוָן שֶׁכָּל עִנְיַן הָ'אוֹר' הוּא גִּלּוּי הַהַשְׁפָּעָה ממקור האור והשפע **אֶל הַזּוּלַת** ובאופן שההשפעה תיקלט בזולת, **לָכֵן נִקְרָא הָ'אוֹר'** גם **בְּשֵׁם 'טוֹב' וָ'חֶסֶד',** כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[13] בתיאור הבריאה **וַיַּרְא אֱלֹקִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב,** הרי מפורש שהאור נקרא 'טוב' **וְ'טוֹב' וָ'חֶסֶד' הֵם עִנְיָן אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[14] בתהילים "אַךְ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי", **וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁכָּל עִנְיַן הָ'אוֹר' הוּא הַהַשְׁפָּעָה** וההארה והנתינה **אֶל הַזּוּלַת, וְעִנְיַן הַהַשְׁפָּעָה** של האור האלוקי **אֶל הַזּוּלַת** לעולמות ולנבראים **הוּא רַק מִצַּד טוּבוֹ יִתְבָּרֵךְ,** נובע אך ורק מכך

רפ"א. משנת חסידים מס' תפלת הבריאה פ"א מ"ד־ח. ועוד. 11) מה, א ואילך. 12) שה"ש ח, ו. 13) בראשית א, ד. 14) תהלים כג, ו.

שבת פרשת תולדות, מברכים החודש וער"ח כסלו ה'תשי"ד

ביאור בדרך אפשר

שהקדוש־ברוך־הוא טוב **שֶׁזֵּהוּ עִנְיַן "טֶבַע הַטּוֹב לְהֵיטִיב"**[15] לטוב יש תכונה מהותית להיטיב לזולתו.

וְכֵיוָן שֶׁסִּבַּת הַטּוֹב וְהַחֶסֶד הִיא הָאַהֲבָה, כלומר, לטוב יש תכונה מהותית להיטיב, אבל הסיבה לטוב ולחסד היא האהבה, ואהבת הזולת היא הסיבה שבגללה מטיבים לו **וְהַיְנוּ שֶׁהָאַהֲבָה הִיא הַפְּנִימִיּוּת שֶׁל הַטּוֹב וְהַחֶסֶד,** והיא המניע ומה שעומד מאחורי עשיית הטוב והחסד **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[16] בנבואת ירמיהו שהקדוש־ברוך־הוא אומר לעם ישראל **"אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ, עַל כֵּן** מפני האהבה **מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד",** הרי מפורש שהאהבה היא הסיבה לחסד **לָכֵן** כיוון שהאהבה היא הסיבה והמקור לחסד והשפעה **גַּם 'אַהֲבָה' הוּא בְּחִינַת 'אוֹר',** שֶׁזֵּהוּ עִנְיַן "וְאָהַבְתָּ" **בְּגִימַטְרִיָּא שְׁתֵּי פְּעָמִים 'אוֹר'**[17], על שם שני האופנים בהארת האור **'אוֹר יָשָׁר וְאוֹר חוֹזֵר'** אור הנמשך (בדרך הרגילה והישרה) מלמעלה למטה, ואור המאיר בדרך של התעלות מלמטה וחוזר להאיר למעלה.

ג) אָמְנָם עַל־פִּי הַנַּ"ל שֶׁעִנְיַן הָ'אוֹר' הוּא **הַהַשְׁפָּעָה** לְמַטָּה **דַּוְקָא, צָרִיךְ לְהָבִין לָמָּה נִקְרָא 'אוֹר חוֹזֵר' בְּשֵׁם 'אוֹר', דְּבִשְׁלָמָא** 'אוֹר יָשָׁר' נִקְרָא בְּשֵׁם 'אוֹר', לְהִיוֹתוֹ בְּאֹפֶן שֶׁל הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁזֵּהוּ עִנְיַן הָאוֹר. אֲבָל 'אוֹר חוֹזֵר', כֵּיוָן שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא שֶׁחוֹזֵר וְעוֹלֶה לְמַעְלָה, הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, אֵינוֹ מוּבָן לָמָּה נִקְרָא בְּשֵׁם 'אוֹר'.

וּלְהָבִין זֶה צָרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה פֵּרוּשׁ "וְאָהַבְתָּ", דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ שַׁיָּךְ עִנְיַן הַצִּוּוּי עַל אַהֲבָה, וּמְבֹאָר בָּזֶה[18] שֶׁהַצִּוּוּי הוּא עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת, וְהַהִתְבּוֹנְנוּת הִיא בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֶיהָ "וְאָהַבְתָּ", פָּסוּק רִאשׁוֹן דִּקְרִיאַת־שְׁמַע, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ' אֶחָד[19], כִּי פֵּרוּשׁ "אֶחָד" הוּא "שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בּוֹ" (וְכֵן בְּאַבְרָהָם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ[21] אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם, שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָם כַּיּוֹצֵא בּוֹ" (וְכֵן בְּאוֹתָן יָמִים כַּיּוֹצֵא בּוֹ), דְּאַף שֶׁיֵּשְׁנוֹ כְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, מִכָּל־מָקוֹם "אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, וְאַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם" שֶׁהַצִּוּוּי הוּא עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת **מִכָּל־מָקוֹם** למרות מציאותו של 'סדר השתלשלות' כמציאות קיימת, עם סדר מסודר על דרגות ועולמות מוגדרות, בכל זאת, לגבי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו כל זה לא תופס מקום, וכפי שאומרים בנוסח תפילת שחרית, **"אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, וְאַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם" בְּשָׁוֶה מַמָּשׁ,** ומצד הקדוש־ברוך־הוא בעצמו אין שום הבדל כלל בין קודם שנברא העולם לאחרי שנברא העולם **כִּי** כלשון

ביאור בדרך אפשר

יִתְבָּרֵךְ, שֶׁזֵּהוּ עִנְיַן "טֶבַע הַטּוֹב לְהֵיטִיב"[15]. **וְכֵיוָן שֶׁסִּבַּת הַטּוֹב וְהַחֶסֶד הִיא הָאַהֲבָה, וְהַיְנוּ שֶׁהָאַהֲבָה הִיא הַפְּנִימִיּוּת שֶׁל הַטּוֹב וְהַחֶסֶד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[16] **"אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ, עַל כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד", לָכֵן גַּם 'אַהֲבָה' הוּא בְּחִינַת 'אוֹר', שֶׁזֵּהוּ עִנְיַן "וְאָהַבְתָּ" בְּגִימַטְרִיָּא שְׁתֵּי פְּעָמִים 'אוֹר'**[17], **'אוֹר יָשָׁר וְאוֹר חוֹזֵר'.**

ג) אָמְנָם עַל־פִּי הַנַּ"ל שֶׁעִנְיַן הָ'אוֹר' הוּא **הַהַשְׁפָּעָה** לְמַטָּה **דַּוְקָא, צָרִיךְ לְהָבִין לָמָּה נִקְרָא 'אוֹר חוֹזֵר' בְּשֵׁם 'אוֹר', דְּבִשְׁלָמָא 'אוֹר יָשָׁר' נִקְרָא בְּשֵׁם 'אוֹר', לְהִיוֹתוֹ בְּאֹפֶן שֶׁל הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁזֵּהוּ עִנְיַן הָאוֹר. אֲבָל 'אוֹר חוֹזֵר', כֵּיוָן שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא שֶׁחוֹזֵר וְעוֹלֶה לְמַעְלָה, הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, אֵינוֹ מוּבָן לָמָּה נִקְרָא בְּשֵׁם 'אוֹר'.**

וּלְהָבִין זֶה צָרִיךְ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה פֵּרוּשׁ "וְאָהַבְתָּ", דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ שַׁיָּךְ עִנְיַן הַצִּוּוּי עַל אַהֲבָה, וּמְבֹאָר בָּזֶה[18] שֶׁהַצִּוּוּי הוּא עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת, וְהַהִתְבּוֹנְנוּת הִיא בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֶיהָ "וְאָהַבְתָּ", פָּסוּק רִאשׁוֹן דִּקְרִיאַת־שְׁמַע, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ' אֶחָד[19], כִּי פֵּרוּשׁ "אֶחָד" הוּא "שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בּוֹ", כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[20] "ה' אֶחָד, אֵין בָּעוֹלָם כַּיּוֹצֵא בּוֹ" (וְכֵן בְּאַבְרָהָם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ[21] אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם, שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָם כַּיּוֹצֵא בּוֹ" (וְכֵן בְּאוֹתָן יָמִים כַּיּוֹצֵא בּוֹ), דְּאַף שֶׁיֵּשְׁנוֹ כְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, מִכָּל־מָקוֹם "אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, וְאַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם"

(שעל כך נאמר לעיל שהוא בגימטרייא ב' פעמים אור, שני אופנים באור, אור ישר ואור חוזר), **דִּלְכְאוֹרָה** מה בכלל משמעות הציווי 'ואהבת' והרי **אֵינוֹ שַׁיָּךְ עִנְיַן הַצִּוּוּי עַל אַהֲבָה** כי אפשר לצוות על עשייה בפועל, ואילו אהבה היא רגש שבלב ואם הרגש לא קיים, מה יועיל הציווי? **וּמְבֹאָר בָּזֶה**[18] בתורת החסידות **שֶׁהַצִּוּוּי הוּא עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת,** כלומר, על האדם להרבות בהתבוננות בדברים המביאים את האהבה עד שבסופו של דבר יתעורר ברגש של אהבה, **וְהַהִתְבּוֹנְנוּת** שתביא את התעוררות האהבה **הִיא בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֶיהָ "וְאָהַבְתָּ",** הוא **פָּסוּק רִאשׁוֹן דִּקְרִיאַת־שְׁמַע, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ' אֶחָד**[19], ותוכן ההתבוננות הוא **כִּי פֵּרוּשׁ "אֶחָד" הוּא "שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בּוֹ",** כלומר, אחד מיוחד שאין דומה לו **כִּדְאִיתָא** כמובא **בַּמִּדְרָשׁ**[20] "ה' אֶחָד, אֵין בָּעוֹלָם כַּיּוֹצֵא בּוֹ" אין דומה לו (**וְכֵן בְּאַבְרָהָם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ**[21] **אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם,** גם המשמעות של 'אחד' האמור באברהם היא דומה, היינו **שֶׁלֹּא הָיָה בְּאוֹתָן יָמִים** מישהו נוסף **כַּיּוֹצֵא בּוֹ**), וממשיך ומפרט יותר את תוכן ההתבוננות ב'שמע ישראל' המעוררת את אהבת ה' **דְּאַף שֶׁיֵּשְׁנוֹ כְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** אמנם ישנו 'סדר השתלשלות' שבו האור האלוקי יורד ונמשך מלמעלה למטה מדרגה לדרגה, **מִכָּל־מָקוֹם** למרות מציאותו של 'סדר השתלשלות' כמציאות קיימת, עם סדר מסודר על דרגות ועולמות מוגדרות, בכל זאת, לגבי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו כל זה לא תופס מקום, וכפי שאומרים בנוסח תפילת שחרית, **"אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, וְאַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם" בְּשָׁוֶה מַמָּשׁ,** ומצד הקדוש־ברוך־הוא בעצמו אין שום הבדל כלל בין קודם שנברא העולם לאחרי שנברא העולם **כִּי** כלשון

'אוֹר חוֹזֵר', כֵּיוָן שֶׁעִנְיָנוֹ התוכן שלו ואופן ההארה שלו **הוּא שֶׁחוֹזֵר וְעוֹלֶה** מלמטה **לְמַעְלָה, הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,** וזהו באופן הפוך מאופן ההארה של 'אור ישר' בדרך מלמעלה למטה, **אֵינוֹ מוּבָן לָמָּה נִקְרָא בְּשֵׁם 'אוֹר'?**

---

15) עמק המלך שער א רפ"א. תניא שער היחוד והאמונה פ"ד. וראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א במאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע' ה. 16) ירמי' לא, ב. 17) פע"ח שער הק"ש פכ"ג. סידור האריז"ל במקומו. תניא ספמ"ג. 18) ראה סהמ"צ להצ"צ קצט, א. סה"מ תש"א ע' 116. וראה ספר הערכים־חב"ד (כרך א) ע' רסז ואילך. וש"נ. 19) ואתחנן ו, ד. 20) במדב"ר פ"י, ה. 21) יחזקאל לג, כד.

ביאור בדרך אפשר

נבואת מלאכי **"אֲנִי הֲוָיָ' לֹא שָׁנִיתִי"**[22], כלומר, בריאת העולם לא עשתה בי שום שינוי.

וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, והסיבה לכך שאמנם יש מציאות של עולם, ו'סדר השתלשלות' כללי של ריבוי דרגות, ובכל זאת אין זה גורם שום שינוי בקדוש־ברוך־הוא בעצמו, **כִּי כְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא** לא מעצמיות האלוקות אלא **מֵהֶאָרָה** מועטת ומצומצמת מהאלוקות **בִּלְבַד שֶׁהִיא בְּחִינַת מַלְכוּת** הדרגה הנמוכה והתחתונה ביותר **דְּאֵין־סוֹף, וְגַם** ואפילו **בְּחִינָה** של הארה מועטת **זוֹ הִיא** עניין נעלה ביותר, **לְמַעְלָה מִגֶּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת וּסְפִירוֹת** של סדר ההשתלשלות המוגדר והמצומצם, **שֶׁלָּכֵן אִם הָיוּ מִתְהַוִּים סְפִירוֹת מִבְּחִינַת 'מַלְכוּת דְּאֵין־סוֹף', אֲזַי הָיוּ סְפִירוֹת עַד עַד לֹא קַץ**[23] ללא גבול, ולא במספר עשר ספירות בלבד, כפי שהוא ב'סדר השתלשלות' **וּבְאֹפֶן אַחֵר לְגַמְרֵי,** ולא המספר של הספירות היה בלי גבול אלא מהות ואיכות הספירות היה שונה לחלוטין **לֹא כְּאֹפֶן הַסְּפִירוֹת שֶׁיֵּשְׁנוֹ עַכְשָׁו. וּמַה שֶׁנִּתְהַוּוּ** למעשה **עֶשֶׂר סְפִירוֹת, "עֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע, עֶשֶׂר וְלֹא אַחַד עָשָׂר"**[24], **הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם דַּוְקָא** משום שהאור אין־סוף (שמצד עצמו הוא למעלה מהגדרים וההגבלות הללו) עבר צמצום **שֶׁהוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם הָרִאשׁוֹן,** כמבואר בקבלה וחסידות שקודם הבריאה היה אור האין־סוף ממלא את כל החלל ולא הייתה אפשרות ונתינת מקום לבריאות עולמות ונבראים מוגבלים, עד שהיה 'הצמצום הראשון' שבו אור האין־סוף נסתלק הצידה, כביכול, **וְאַחַר־כָּךְ** לאחר שנוצרה אפשרות ונתינת מקום להארת אור מוגבל ומצומצם **נִמְשָׁךְ** מהאלוקות אור מצומצם שנמשל לאור של **קַו דַּק וְקָצָר,** שכל זה מראה על מיעוט וצמצום האור **וְעַל־יְדֵי־זֶה** באמצעות הארת הקו הקצר והדק **נִתְהַוָּה סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְהַסְּפִירוֹת,** וכן נתהוו הספירות ששני העניינים גם סדר ההשתלשלות וגם הספירות יוכלו להתהוות רק לאחר הספירות כי בשתיהן האור מתלבש באופן מוגדר במציאות עם גדרים והגבלות, **שֶׁרֵאשִׁיתָן** הראשית וההתחלה של הספירות שהתהוו על ידי הצמצום **הִיא סְפִירַת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא בְּאֵין־עֵרֶךְ,** ואמנם בסדר הספירות החכמה היא הראשונה והנעלית ביותר אבל לגבי האלוקות עצמה, שלמעלה מהצמצום, ולגביה כל מציאות סדר השתלשלות וכל מציאות הספירות היא רק הארה, מדריגת החכמה היא דרגה שבאין־ערוך, ואין כל יחס והשוואה בין ספירת החכמה (כפי שהיא חלק מ'סדר השתלשלות' וספירות מצומצמות) לגבי האלוקות עצמה **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[25] בתהילים **"כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ",** ומוסבר על כך בחסידות שיש לפרש את הכתוב שכוונתו להדגיש עד היכן החכמה אינה תופסת מקום לגבי עצמיות האלוקות עד כדי כך שלגבי האלוקות **שֶׁהִיא** ספירת החכמה **כַּעֲשִׂיָּה גּוּפָנִית, וְהִתְהַוּוּתָהּ** של החכמה מהאלוקות **הִיא** לא מעצמיות האלוקות אלא **עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם וְהַמְשָׁכַת הַקַּו דַּוְקָא** ולכן החכמה היא באין־ערוך, ללא כל יחס והשוואה, לגבי האלוקות עצמה ונחשבת לגביה כמו עשייה גופנית שהיא כוח פשוט, חיצוני ונחות לגבי הכוחות הנעלים והעדינים של כוחות הנפש ועל־אחת־כמה־וכמה לגבי האלוקות.

וְעוֹד זֹאת, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם וְהַמְשָׁכַת הַקַּו, היינו שגם לאחר הצמצום הראשון והמשכת האור שהוא קו דק וקצר, שהם התעלמות האין־סוף והמשכת וגילוי של האלוקות באופן מצומצם, גם אחרי כל זה **אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת עֲדַיִן הִתְהַוּוּת הַחָכְמָה** מהאלוקות בתור אחת מעשר הספירות **כִּי־אִם עַל־יְדֵי שְׁעָרוֹת דַּוְקָא,** דווקא על ידי צמצום נוסף, שהוא צמצום והעלם גדול ביותר, בדומה לצמצום שעוברת חיות הנפש שבמוח כדי שיצמחו שערות, שמבין כל חלקי הגוף, בשערות יש חיות במידה הכי מועטה, ולכן גזיזת השערות לא גורמת כאב, **שֶׁזֶּהוּ** דבר זה שהתהוות החכמה היא צמצום באופן של 'שערות' זהו **עִנְיַן** דברי הזוהר **"אַבָּא־וְאִמָּא בְּמַזָּלָא אִתְכְּלִילוּ"**[26], אבא, הוא עניין החכמה (על שם היות החכמה שורש ונקודת העניין כמו האב), אמא הוא עניין הבינה (על שם היותה הסתעפות של השורש והנקודה לפרטים, כמו האם, שהבינה מולידה את המידות ונקראת 'אם הבנים') כלולים במזל, כלומר, **שֶׁסְּפִירַת הַחָכְמָה הִיא מִ'מַּזָּל הַשְּׁמִינִי', וּסְפִירַת הַבִּינָה הִיא מִ'מַּזָּל הַשְּׁלִשָׁה־עָשָׂר'** (נקודת העניין: ההמשכה מ'אריך אנפין' לחכמה ובינה היא באופן כזה ש"אור אבא, שהוא אור הראשון דאצילות, יונק מבחינת 'מזל השמיני' דאריך אנפין (הוא מזל 'ונוצר חסד'). ומדרגה השנייה דאצילות, והוא

ביאור בדרך אפשר

1 בְּשָׁוֶה מַמָּשׁ, כִּי "אֲנִי הֲוָיָ' לֹא שָׁנִיתִי"[22]. וְטַעַם
2 הַדָּבָר הוּא, כִּי כְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא
3 מֵהֶאָרָה בִּלְבַד שֶׁהִיא בְּחִינַת מַלְכוּת דְּאֵין־סוֹף,
4 וְגַם בְּחִינָה זוֹ הִיא לְמַעְלָה מִגֶּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת
5 וּסְפִירוֹת, שֶׁלָּכֵן אִם הָיוּ מִתְהַוִּים סְפִירוֹת
6 מִבְּחִינַת 'מַלְכוּת דְּאֵין־סוֹף', אֲזַי הָיוּ סְפִירוֹת עַד
7 אֵין קֵץ[23] וּבְאֹפֶן אַחֵר לְגַמְרֵי, לֹא כְּאֹפֶן הַסְּפִירוֹת
8 שֶׁיֵּשְׁנוֹ עַכְשָׁו. וּמַה שֶׁנִּתְהַוּוּ עֶשֶׂר סְפִירוֹת, "עֶשֶׂר
9 וְלֹא תֵּשַׁע, עֶשֶׂר וְלֹא אַחַד עָשָׂר"[24], הֲרֵי זֶה
10 עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם דַּוְקָא, שֶׁהוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם
11 הָרִאשׁוֹן, וְאַחַר־כָּךְ נִמְשָׁךְ קַו דַּק וְקָצָר, וְעַל־יְדֵי־
12 זֶה נִתְהַוָּה סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְהַסְּפִירוֹת,
13 שֶׁרֵאשִׁיתָן הִיא סְפִירַת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא בְּאֵין־
14 עֵרֶךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[25] "כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ",
15 שֶׁהִיא כַּעֲשִׂיָּה גּוּפָנִית, וְהִתְהַוּוּתָהּ הִיא עַל־יְדֵי
16 הַצִּמְצוּם וְהַמְשָׁכַת הַקַּו דַּוְקָא. וְעוֹד זֹאת, שֶׁגַּם
17 לְאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם וְהַמְשָׁכַת הַקַּו, אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת
18 עֲדַיִן הִתְהַוּוּת הַחָכְמָה כִּי־אִם עַל־יְדֵי שְׁעָרוֹת
19 דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "אַבָּא־וְאִמָּא בְּמַזָּלָא
20 אִתְכְּלִילוּ"[26], שֶׁסְּפִירַת הַחָכְמָה הִיא מִ'מַּזָּל
21 הַשְּׁמִינִי', וּסְפִירַת הַבִּינָה הִיא מִ'מַּזָּל הַשְּׁלִשָׁה־

22) מלאכי ג, ו. 23) ראה תו"א צב, ג. לקו"ת שה"ש יח, ד. 24) ספר יצירה פ"א מ"ד. 25) תהלים קד, כד. 26) זח"ג רצב, א.

עָשָׂר׳, דְּעִנְיָן הַמַּדְּלוֹת הוּא עַל־דֶּרֶךְ עִנְיָן הַשְּׁעָרוֹת בָּאָדָם לְמַטָּה, שֶׁהֵן מֵהֶאָרָה בִּלְבַד שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי הֶפְסֵק עֶצֶם הַגֻּלְגֹּלֶת, וּכְמוֹ־כֵן הִתְהַוּוּת הַסְּפִירוֹת ׳חָכְמָה וּבִינָה׳ הִיא עַל־יְדֵי הַמַּדְּלוֹת דַּוְקָא, וְהַיְנוּ שֶׁגַּם לְאַחַר הַצִּמְצוּם וְהַמְשָׁכַת הַקַּו, נַעֲשָׂה הִתְהַוּוּת הַסְּפִירוֹת ׳חָכְמָה וּבִינָה׳ עַל־יְדֵי הַשְּׁעָרוֹת דַּוְקָא. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב ״אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ״, כַּיָּדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה, דְּכֵיוָן שֶׁבַּזְּמַן חֲרֵי ״אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ״ הוּא קוֹדֵם לְ״אֱלֹקֵינוּ״, לָמָּה אוֹמְרִים ״אֱלֹקֵינוּ״ לִפְנֵי ״אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ״, אַךְ הָעִנְיָן הוּא[27], דְּ״אֲבוֹתֵינוּ״ קָאֵי עַל הַסְּפִירוֹת ׳חָכְמָה וּבִינָה׳, וּבִכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה ״אֲבוֹתֵינוּ״ דְּקָאֵי עַל הַסְּפִירוֹת ׳חָכְמָה וּבִינָה׳ צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה ״אֱלֹקֵינוּ״, שֶׁהוּא הַצִּמְצוּם הָרִאשׁוֹן, וְאַחַר־כָּךְ ״וֵאלֹקֵי״ דְּקָאֵי עַל הַצִּמְצוּמִים הַפְּרָטִיִּים, ״וֵאלֹקֵי בָּוָא״ו״, מוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה שֶׁבִּבְחִינַת ׳שְׁעָרוֹת׳, וְהַיְנוּ, שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי הַקְּדָמַת ״אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי״, נַעֲשָׂה הַהִתְהַוּוּת דְּ״אֲבוֹתֵינוּ״ שֶׁהֵם הַסְּפִירוֹת ׳חָכְמָה וּבִינָה׳. וּכְשֵׁם שֶׁאוֹמְרִים בִּ׳שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה׳ ״אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ״, כְּמוֹ־כֵן אוֹמְרִים בִּקְרִיאַת־שְׁמַע ״הֲוָיָ׳ הֲוָיָ׳״, שֶׁשֵּׁם הֲוָיָ׳ הָרִאשׁוֹן הוּא הַשֵּׁם שֶׁעָלָיו אָמְרוּ שֶׁ״עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, הָיָה הוּא וּשְׁמוֹ בִּלְבַד[28], שֶׁהוּא הָאוֹר שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַגְבָּלַת סְפִירוֹת. וְגַם לְמַעְלָה מִכְּלָלוּת מְצִיאוּת הַסְּפִירוֹת. וְ״אֱלֹקֵינוּ״ הוּא הַצִּמְצוּם הָרִאשׁוֹן. וְשֵׁם הֲוָיָ׳ הַשֵּׁנִי הוּא אוֹר הַקַּו שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צִיּוּר אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת

ביאור בדרך אפשר

אור אימא, יונק ממזל הי״ג דאריך אנפין (שהוא מזל ׳ונקה׳״. ספר המאמרים תקס״ה עמוד תתקמב), **דְּעִנְיָן הַמַּדְּלוֹת** למעלה באלוקות **הוּא עַל־דֶּרֶךְ עִנְיָן הַשְּׁעָרוֹת בָּאָדָם לְמַטָּה**, כשם שהתהוות השערות היא, כאמור, מהארה מאוד מצומצמת של חיות מהמוח **שֶׁהֵן** השערות באות **מֵהֶאָרָה בִּלְבַד** של חיות **שֶׁנִּמְשֶׁכֶת** מהמוח **עַל־יְדֵי הֶפְסֵק עֶצֶם הַגֻּלְגֹּלֶת** שהוא הפסק גדול שגורם להמשכת חיות מאוד מצומצמת, **וּכְמוֹ־כֵן הִתְהַוּוּת הַסְּפִירוֹת ׳חָכְמָה וּבִינָה׳ הִיא עַל־יְדֵי הַמַּדְּלוֹת דַּוְקָא** שזהו צמצום גדול בדומה לאופן התהוות השערות, **וְהַיְנוּ שֶׁגַּם לְאַחַר הַצִּמְצוּם** הראשון **וְהַמְשָׁכַת הַקַּו** שהם עצמם צמצומים גדולים מאד, **נַעֲשָׂה הִתְהַוּוּת הַסְּפִירוֹת ׳חָכְמָה וּבִינָה׳ עַל־יְדֵי הַשְּׁעָרוֹת דַּוְקָא** הם עניין ה׳מדלות׳, כאמור.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב בנוסח תפילת שמונה־עשרה **״אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ״, כַּיָּדוּעַ הַדִּיּוּק** הנובע מדיוק הלשון **בָּזֶה, דְּכֵיוָן שֶׁבַּזְּמַן** לפי סדר האירועים **חֲרֵי ״אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ״ הוּא קוֹדֵם לְ״אלֹקֵינוּ״**, שהרי בפשטות הקדוש־ברוך־הוא היה ׳אלוקי אבותינו׳ בעבר, קודם שנעשה ׳אלוקינו׳ בהווה, **לָמָּה אוֹמְרִים ״אֱלֹקֵינוּ״ לִפְנֵי ״אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ״?**

אַךְ ביאור **הָעִנְיָן הוּא**[27], **דְּ״אֲבוֹתֵינוּ״ קָאֵי** מכוון **עַל הַסְּפִירוֹת ׳חָכְמָה וּבִינָה׳** שכמבואר לעיל נקראות ׳אבא׳ ו׳אמא׳, **וּבִכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה ״אֲבוֹתֵינוּ״ דְּקָאֵי** המכוון **עַל הַסְּפִירוֹת ׳חָכְמָה וּבִינָה׳**, כלומר, כדי שתוכל להיות התהוות הספירות חכמה ובינה מהאלוקות עצמה, **צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה ״אֱלֹקֵינוּ״, שֶׁהוּא הַצִּמְצוּם הָרִאשׁוֹן** שהוא פעולת שם אלוקים, שמצידו בא הצמצום וההסתר, **וְאַחַר־כָּךְ** לאחר שהיה הצמצום הראשון שהוא הצמצום הכללי והעיקרי, בא השלב הבא של **״וֵאלֹקֵי״ דְּקָאֵי** שמכוון **עַל הַצִּמְצוּמִים הַפְּרָטִיִּים** שמלבד צמצום הראשון, **״וֵאלֹקֵי בָּוָא״ו״, מוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה שֶׁבִּבְחִינַת ׳שְׁעָרוֹת׳** שהוא צמצום נוסף על הצמצום הראשון וגם הוא הכרחי להתהוות חכמה ובינה, כמבואר לעיל, ומעתה יש לפרש את הלשון ׳אלוקינו ואלוקי אבותינו׳ כך, **וְהַיְנוּ, שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי הַקְדָּמַת ״אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי״**, היינו דווקא על ידי שני הצמצומים, הן הצמצום הראשון הנרמז ב׳אלקינו׳ והן הצמצום באופן של שערות הנרמז ב׳ואלוקי׳ **נַעֲשָׂה הַהִתְהַוּוּת דְּ״אֲבוֹתֵינוּ״ שֶׁהֵם הַסְּפִירוֹת ׳חָכְמָה וּבִינָה׳.** הנקרא ׳אב׳ הנקראת ׳אם׳.

וּכְשֵׁם שֶׁאוֹמְרִים בִּ׳שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה׳ ״אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ״, כְּמוֹ־כֵן אוֹמְרִים בִּקְרִיאַת־שְׁמַע ״הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ׳״, וגם את זה יש לפרש על עניין הצמצומים באור האלוקי האין־סופי והתהוות הספירות, **שֶׁשֵּׁם הֲוָיָ׳ הָרִאשׁוֹן** שבפסוק ׳שמע ישראל׳ **הוּא הַשֵּׁם** הוי׳ **שֶׁעָלָיו אָמְרוּ שֶׁ״עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, הָיָה הוּא וּשְׁמוֹ בִּלְבַד**[28], לפני שנברא העולם לא הייתה מציאות של עולם (בתור מציאות נפרדת מהאלוקות) ומכל מקום, מלבד ׳הוא׳, היינו הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, הייתה גם מציאות של ׳שמו׳ והיא בחינת שם הוי׳ הראשון שבפסוק ׳שמע ישראל׳ **שֶׁהוּא הָאוֹר שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם** שהאיר קודם שנברא העולם (כשעדיין לא הייתה נתינת מקום למציאות של עולם מוגבל), **שֶׁהוּא** האור שלפני הצמצום, הוא אור אין־סוף **לְמַעְלָה מֵהַגְבָּלַת סְפִירוֹת** נעלה מכדי לרדת ולהאיר בספירות מוגבלות, **וְגַם לְמַעְלָה מִכְּלָלוּת מְצִיאוּת הַסְּפִירוֹת** וגם נעלה מכללות המציאות של ספירות (שזו יותר הפשטה מאשר להיות נעלה מספירות מוגבלות ומוגדרות). **וְ״אֱלֹקֵינוּ״** הבא בפסוק ׳שמע ישראל׳ אחרי שם הוי׳ הראשון **הוּא הַצִּמְצוּם הָרִאשׁוֹן** שהיה באור האין־סוף, כמבואר לעיל. **וְשֵׁם הֲוָיָ׳ הַשֵּׁנִי הוּא אוֹר הַקַּו שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צִיּוּר אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ׳** לאחר שהאור האלוקי נמשך באור הקו, קו קצר ודק, היינו אור מצומצם, אזי ההתלבשות שלו בשם הוי׳ היא באופן כזה שעניינו בא ונמשך בארבע האותיות של שם הוי׳, יו״ד, ה׳ ראשונה, וא״ו וה׳ אחרונה,

27) ראה תו״א ריש פרשתנו. ובכ״מ. 28) פדר״א פ״ג.

ביאור בדרך אפשר

כי מעתה כבר יש גם גדרים ו׳ציור׳. **וּבִכְפָרְטִיּוּת** יותר, **הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁבָּא** אור ה׳קו׳ **בְּהִתְלַבְּשׁוּת בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת,** כי ארבע האותיות של שם הוי׳ רומזות לעשר הספירות כפי שהן מאירות בעולם האצילות **יו״ד** שצורתה כמו נקודה ורוחב **בְּ׳בִינָה׳, וָא״ו** הם עניין שש המידות **בְּ׳זְעֵיר־אַנְפִּין׳** פנים זעירות (כי לגבי המוחין ולגבי ׳אריך אנפין׳, פנים ארוכות, האור שבמידות הוא מועט), **וְהֵ״א אַחֲרוֹנָה** של שם הוי׳ מאירה **בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת** (שעל ידה היא ההמשכה מאצילות לעולמות שלמטה מאצילות).

וְזֶהוּ עִנְיַן הַהִתְבּוֹנְנוּת באלוקות שעל האדם להתבונן **בְּ״הֲוָיָ׳ אֶלֹקֵינוּ הֲוָיָ׳ אֶחָד״** ב׳שמע ישראל׳, **דְּלִהְיוֹת אֲשֶׁר ״הֲוָיָ׳ אֶלֹקֵינוּ הֲוָיָ׳״, הַיְנוּ, שֶׁכְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא מֵהֶאָרָה בִּלְבַד שֶׁבְּאֵין־עֲרֹךְ כְּלָל,** כיוון שכל ׳סדר השתלשלות׳ התהווה מהארה מועטת ומצומצמת בלבד של עצמות האלוקות, וההארה היא באין־ערוך כלל לאלוקות עצמה, **לָכֵן הוּא** הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **״אֶחָד״, ״שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בּוֹ״** שאין שום דבר דומה לו (כי אמנם יש ׳סדר השתלשלות׳ אבל היחס וריחוק הערך שלו מהאלוקות הוא באין־ערוך כלל), וכל ׳סדר השתלשלות׳ לא תופס מקום לגבי עצמיות האלוקות **כִּי ״אֲנִי הֲוָיָ׳ לֹא שָׁנִיתִי״,** שֶׁהוּא הוי׳ בעצמו **לְאַחַר הַבְּרִיאָה כְּמוֹ קֹדֶם הַבְּרִיאָה,** והבריאה לא עשתה בו שום שינוי **כֵּיוָן שֶׁכָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** שבו ועל ידו נברא העולם **אֵינוֹ אֶלָּא הֶאָרָה בִּלְבַד.**

וְעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּעִנְיַן ״הֲוָיָ׳ אֶחָד״ שֶׁהַכֹּל הוּא בְּאֵין־עֲרֹךְ לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, נמוך ממנו ללא כל יחס ודמיון והשוואה, **אֲזַי מִמֵּילָא נַעֲשָׂה** אצל האדם המתבונן **״וְאָהַבְתָּ״,** שֶׁמִּתְעוֹרֵר האדם ברגשות **בְּאַהֲבָה** שאיפה להתקרב לאלוקות **וְ׳רָצוֹא׳** משיכה ותשוקה **לְהִכָּלֵל לְמַעְלָה,** להתקרב לאלוקות ולדבוק באלוקות לגמרי במידה כזו שיאבד את מציאותו וכל כולו יתבטל ויוכלל במציאות האלוקות **לִהְיוֹת שֶׁכָּל מַה שֶּׁלְּמַטָּה הוּא בְּאֵין־עֲרֹךְ** לכן אין כל עניין להיות קשור

ביאור בדרך אפשר

במה שלמטה אלא השאיפה להתקרבות והידבקות והתכללות במה שחשוב באמת, האלוקות עצמה.

וְהִנֵּה עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳ הַנַּ״ל התשוקה המתעוררת בלב האדם להתקרב לאלוקות (מתוך ההתבוננות וההכרה שלגבי עצמות האלקות, הכול ׳באיך ערוך׳) **הוּא הָ׳אוֹר חוֹזֵר׳ שֶׁבְּ״וְאָהַבְתָּ״,** כנזכר לעיל, ׳ואהבת׳ הוא בגימטריא ב׳ פעמים ׳אור׳, גם ׳אור ישר׳ הבא מלמעלה למטה שמאיר מצד האלוקות ומעורר את האדם. וגם ׳אור חוזר׳, אור שתחילתו בהתבוננות מצד האדם ואחר כך הוא מתגלה ב׳רצוא׳ של האדם להתקרב לאלוקות מלמטה למעלה, וזהו ה׳רצוא׳ בו מדובר כאן שהוא בחינת ׳אור חוזר׳ **כִּי ׳אוֹר חוֹזֵר׳ עִנְיָנוֹ שֶׁחוֹזֵר וְעוֹלֶה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳** והתשוקה להתקרבות לאלוקות מלמטה למעלה.

אָמְנָם עִנְיַן ׳אוֹר יָשָׁר׳ שֶׁבְּ״וְאָהַבְתָּ״ שעניינו התגלות והמשכת אלוקות מלמעלה למטה והתקרבות של האדם לאלוקות כתוצאה מהארה והתגלות זו, **יוּבָן בְּהַקְדִּים פֵּרוּשׁ ״וְאָהַבְתָּ״ כִּפְשׁוּטוֹ,** על פי הפירוש **שֶׁהַצִּוּוּי הוּא עַל הָאַהֲבָה עַצְמָהּ, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[29] בגמרא **שֶׁיְּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדְךָ.** לפי פשוטו, היינו שהנהגת האדם תהיה כזו ששם שמים יתאהב על ידי זה על הבריות **וְהָעִנְיָן הוּא,** לפי פנימיות הדברים הכוונה היא **דְּהִנֵּה ״שָׁמַיִם״ הוּא ׳זְעֵיר־אַנְפִּין׳,** המידות העליונות (הנקראות ׳שמים׳ כי בריאת השמים הייתה בשילוב של אש, מידת הגבורה, ומים, מידת החסד שהם עיקר המידות) **וְ״שֵׁם שָׁמַיִם״ הוּא הַכְּלִי לְ׳זְעֵיר־אַנְפִּין׳,** כלומר, הכלי והאמצעי שבו ועל ידו תהיה הארת ופעולת המידות **שֶׁהוּא סְפִירַת הַמַּלְכוּת** (וכמבואר שספירת המלכות היא הספירה שבה ועל ידה ההארה וההשפעה של המידות דאצילות יורדת ונמשכת לעולמות שלמטה מאצילות), **שֶׁהִיא** ספירת המלכות **שֵׁם וְהֶאָרָה בִּלְבַד** לעומת הספירות האחרות שיש בהן תוכן ועניין מיוחד משלהן, ספירת המלכות היא רק ׳שם׳ (כלי ואמצעי גילוי)

---

1 שֵׁם הֲוָיָ׳. וּבִכְפָרְטִיּוּת, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁבָּא
2 בְּהִתְלַבְּשׁוּת בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, יו״ד
3 בְּ׳חָכְמָה׳, הֵ״א בְּ׳בִינָה׳, וָא״ו בְּ׳זְעֵיר־אַנְפִּין׳,
4 וְהֵ״א אַחֲרוֹנָה בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת. וְזֶהוּ עִנְיַן
5 הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּ״הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ׳ אֶחָד״, דְּלִהְיוֹת
6 אֲשֶׁר ״הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ׳״, הַיְנוּ, שֶׁכְּלָלוּת סֵדֶר
7 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא מֵהֶאָרָה בִּלְבַד שֶׁבְּאֵין־עֲרֹךְ
8 כְּלָל, לָכֵן הוּא ״אֶחָד״, ״שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בּוֹ״, כִּי
9 ״אֲנִי הֲוָיָ׳ לֹא שָׁנִיתִי״, שֶׁהוּא לְאַחַר הַבְּרִיאָה
10 כְּמוֹ קֹדֶם הַבְּרִיאָה, כֵּיוָן שֶׁכָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת
11 אֵינוֹ אֶלָּא הֶאָרָה בִּלְבַד. וְעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת
12 בְּעִנְיַן ״הֲוָיָ׳ אֶחָד״ שֶׁהַכֹּל הוּא בְּאֵין־עֲרֹךְ לְמַטָּה
13 מִמֶּנּוּ, אֲזַי מִמֵּילָא נַעֲשָׂה ״וְאָהַבְתָּ״, שֶׁמִּתְעוֹרֵר
14 בְּאַהֲבָה וְ׳רָצוֹא׳ לְהִכָּלֵל לְמַעְלָה, לִהְיוֹת שֶׁכָּל
15 מַה שֶּׁלְּמַטָּה הוּא בְּאֵין־עֲרֹךְ.
16 **וְהִנֵּה** עִנְיַן הָ׳רָצוֹא׳ הַנַּ״ל הוּא הָ׳אוֹר חוֹזֵר׳
17 שֶׁבְּ״וְאָהַבְתָּ״, כִּי ׳אוֹר חוֹזֵר׳ עִנְיָנוֹ
18 שֶׁחוֹזֵר וְעוֹלֶה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁהוּא עִנְיַן
19 הָ׳רָצוֹא׳. אָמְנָם עִנְיַן ׳אוֹר יָשָׁר׳ שֶׁבְּ״וְאָהַבְתָּ״
20 יוּבָן בְּהַקְדִּים פֵּרוּשׁ ״וְאָהַבְתָּ״ כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁהַצִּוּוּי
21 הוּא עַל הָאַהֲבָה עַצְמָהּ, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[29]
22 שֶׁיְּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדְךָ. וְהָעִנְיָן הוּא,
23 דְּהִנֵּה ״שָׁמַיִם״ הוּא ׳זְעֵיר־אַנְפִּין׳, וְ״שֵׁם שָׁמַיִם״
24 הוּא הַכְּלִי לְ׳זְעֵיר־אַנְפִּין׳, שֶׁהוּא סְפִירַת
25 הַמַּלְכוּת, שֶׁהִיא שֵׁם וְהֶאָרָה בִּלְבַד. וְלִהְיוֹתוֹ שֵׁם

---

29) יומא פו, א. וראה תו״א יז, ג. פב, ב.

ביאור בדרך אפשר

והארה והתגלות של אור שאר הספירות. **וְלְהִיוֹתוֹ שֵׁם בִּלְבַד**, ואין בו אור מצד עצמו, **צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ בּוֹ** בספירת המלכות, **תּוֹסֶפֶת אוֹר**, **וְזֶהוּ עִנְיַן "שֶׁיְּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדְךָ"**, היינו שבספירת המלכות, עניין ה'שם' יומשך ויושפע אור האהבה.

וּכְמוֹ שֶׁהוּא בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, שבה היותה 'שם' הוא כללות מהותה, **כֵּן הוּא בִּכְלָלוּת הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת** שאמנם יש הבדל בינם לספירת המלכות שבשאר הספירות יש עניינים ותכנים, ועם זאת באופן כללי האמור על ספירת המלכות נכון לגבי כל הספירות **שֶׁנִּקְרָאִים** כל עשר הספירות ולא רק ספירת המלכות **שֵׁמוֹת בִּלְבַד**, **כְּמַאֲמַר**[30] כפי שנאמר על כל הספירות ב'פתח אליהו' **"כַּד אַנְתְּ תִּסְתַּלֵּק מִינַיְיהוּ**, כאשר אתה, הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, תסתלק מהם, **אִשְׁתְּאֲרוּ כֻּלְּהוּ שְׁמָהָן כְּגוּפָא בְּלָא נִשְׁמָתָא"**, נשארו כל השמות, היינו כל הספירות, כגוף ללא נשמה, היינו ללא אור וללא חיות, **וְלָזֹאת צָרִיךְ** האדם העובד את ה' **לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם** ב'כלים' של כל עשר הספירות **תּוֹסֶפֶת אוֹר**.

וּכְמוֹ שֶׁהוּא בַּ'כֵּלִים', כֵּן הוּא גַּם בָּ'אוֹרוֹת', שֶׁגַּם הֵם נִקְרָאִים שֵׁמוֹת בִּלְבַד, כמבואר בקבלה וחסידות אופן הארת והשפעת הספירות העליונות על ידי הארת והתלבשות האורות של הספירות בכלים של הספירות. והנה, עד עתה נתבאר (לפי ביאור המשמעות הפנימית של דברי חכמינו ז"ל 'שהיא שם שמים מתאהב על ידך', היינו שעבודת האדם היא להוסיף אור בכלים), ועל כך מוסיף ומבאר כאן שאמנם בעניין האור יש מעלה באורות על הכלים, מכל־מקום (בגלל ריחוק הערך של עשר הספירות בכלל מהאלוקות עצמה), צריך להוסיף תוספת המשכת אור לא רק בכלים אלא גם באורות שגם הם נקראים 'שם' וגם בהם יש להוסיף אור, **כְּמַאֲמַר**[31] **"לְאַתְקָנָא רָזָא דִּשְׁמָא קַדִּישָׁא"**, לתקן סוד שם הקודש **שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הָאוֹרוֹת דַּאֲצִילוּת, שֵׁם ע"ב בְּ'חָכְמָה'** המאיר במידת החכמה, **וְשֵׁם ס"ג בְּ'בִינָה' כוּ'** המאיר בבינה (כמבואר בתורת הסוד, לשם הוי' יש אופנים שונים של 'מילוי' כמו ה"א, או ה"י, או ה"ה, ובאופנים מסויימים הגימטריא של אותיות המילוי של שם הוי' עולה בגימטריא ע"ב, באופנים מסוימים ס"ג ועוד ושני אופנים אלו בפרט ע"ב הוא בחכמה וס"ג בבינה), שתהיה בהם תוספת אור.

1 בִּלְבַד, צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ בּוֹ תּוֹסֶפֶת אוֹר, וְזֶהוּ עִנְיַן
2 "שֶׁיְּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדְךָ". וּכְמוֹ שֶׁהוּא
3 בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, כֵּן הוּא בִּכְלָלוּת הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר
4 סְפִירוֹת שֶׁנִּקְרָאִים שֵׁמוֹת בִּלְבַד, כְּמַאֲמַר[30] "כַּד
5 אַנְתְּ תִּסְתַּלֵּק מִינַיְיהוּ, אִשְׁתְּאֲרוּ כֻּלְּהוּ שְׁמָהָן
6 כְּגוּפָא בְּלָא נִשְׁמָתָא", וְלָזֹאת צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ
7 בָּהֶם תּוֹסֶפֶת אוֹר. וּכְמוֹ שֶׁהוּא בַּ'כֵּלִים', כֵּן הוּא
8 גַּם בָּ'אוֹרוֹת', שֶׁגַּם הֵם נִקְרָאִים שֵׁמוֹת בִּלְבַד,
9 כְּמַאֲמַר[31] "לְאַתְקָנָא רָזָא דִּשְׁמָא קַדִּישָׁא", שֶׁזֶּהוּ
10 בְּחִינַת הָאוֹרוֹת דַּאֲצִילוּת, שֵׁם ע"ב בְּ'חָכְמָה',
11 וְשֵׁם ס"ג בְּ'בִינָה' כוּ'. דְּהִנֵּה, יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ[32] בֵּין
12 שֵׁם הַוָּיָ' לִשְׁאָר הַשֵּׁמוֹת שֶׁאֵינָן נִמְחָקִים[33],
13 שֶׁשִּׁבְעָה הַשֵּׁמוֹת שֶׁאֵין נִמְחָקִים הֵם בַּ'כֵּלִים',
14 שֵׁם אֵ־ל בַּחֶסֶד, וְשֵׁם אֱלֹקִים בַּגְּבוּרָה, אֲבָל שֵׁם
15 הַוָּיָ' הוּא בָּ'אוֹר'. וּמִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי גַּם שֵׁם הַוָּיָ'
16 שֶׁהוּא עִנְיַן הָאוֹרוֹת הוּא שֵׁם בִּלְבַד, וּכְמוֹ־כֵן יֵשׁ
17 חִלּוּקִים בַּנְּקֻדּוֹת שֶׁבְּשֵׁם הַוָּיָ', שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל
18 הִתְחַלְּקוּת וְצִיּוּר בָּ'אוֹר'. וְלָזֹאת צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ
19 תּוֹסֶפֶת אוֹר גַּם בָּ'אוֹרוֹת', שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "שֶׁיְּהֵא שֵׁם
20 שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדְךָ". וְהַמְשָׁכַת הָאוֹר הִיא
21 עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה, מִכֵּיוָן שֶׁכְּלָלוּת
22 הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה הִיא צְדָקָה, הִנֵּה "צַדִּיק הַוָּיָ'
23 צְדָקוֹת אָהֵב"[34], הֵינוּ שֶׁעַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה
24 לְמַטָּה, נִמְשָׁךְ צְדָקָה מִלְּמַעְלָה, שֶׁזּוּהִי תּוֹסֶפֶת
25 אוֹר שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה. וְזֶהוּ עִנְיַן
דְּהִנֵּה, יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ[32] ההבדל בֵּין שֵׁם הַוָּיָ' לִשְׁאָר הַשֵּׁמוֹת הקדושים שֶׁאֵינָן נִמְחָקִים[33], שגם לגביהם יש איסור למחוק אותם ולא רק לגבי שם הוי' ומכל מקום יש הבדל ביניהם שֶׁשִּׁבְעָה הַשֵּׁמוֹת שֶׁאֵין נִמְחָקִים הֵם בַּ'כֵּלִים' של הספירות העליונות, שֵׁם אֵ־ל בַּחֶסֶד שם המאיר במידת החסד ומתייחס לפעולה של כלי החסד, וְשֵׁם אֱלֹקִים בַּגְּבוּרָה, השם של מידת הגבורה ומתייחס לפעולה של כלי הגבורה אֲבָל שֵׁם הַוָּיָ' הוּא בָּ'אוֹר' ומובן שהאור נעלה מהכלי. וּמִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי גַּם שֵׁם הַוָּיָ' שֶׁהוּא הָאוֹרוֹת ולא הכלים, ומצד זה יש לשם הוי' מעלה ויתרון על שאר השמות, גם שם הוי' הוּא שֵׁם בִּלְבַד, וּכְמוֹ־כֵן יֵשׁ חִלּוּקִים בַּנְּקֻדּוֹת שֶׁבְּשֵׁם הַוָּיָ', באיות באופנים שונים שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל הִתְחַלְּקוּת וְצִיּוּר בָּ'אוֹר' וכשהאור בא בהתחלקות לאופנים שונים ו'ציורים' שונים, הרי זו הוכחה שהאור איננו בתכלית השלימות אלא בהגבלות שונות. וְלָזֹאת צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ תּוֹסֶפֶת אוֹר על ידי עבודת האדם גַּם בָּ'אוֹרוֹת', שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "שֶׁיְּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדְךָ". וכאמור שבתוך ה'שם' (הן האורות והן הכלים) תהיה תוספת אור ('ואהבת' בגימטריא ב' פעמים אור) וְהַמְשָׁכַת הָאוֹר שעל ידי עבודת האדם בספירות העליונות הִיא עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה, מִכֵּיוָן שֶׁכְּלָלוּת הַהַמְשָׁכָה של האור האלוקי מִלְּמַעְלָה הִיא צְדָקָה, עניין של צדקה מצד הקדוש־ברוך־הוא לנבראים, הִנֵּה "צַדִּיק הַוָּיָ' צְדָקוֹת אָהֵב"[34], הֵינוּ שֶׁעַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שבני ישראל עושים לְמַטָּה, נִמְשָׁךְ צְדָקָה מִלְּמַעְלָה מהאלוקות לעולמות ולנבראים, שֶׁזּוּהִי תּוֹסֶפֶת אוֹר אלוקי מלמעלה למטה

---

30) תקו"ז בהקדמה (יז, ב). 31) ראה תו"א מט, ריש ע"ד. סז, ד. אוה"ת שמות ע' כט. ע' קה ואילך. ובכ"מ. 32) ראה תו"א ס, א ואילך. ובכ"מ. 33) שבועות לה, סע"א. 34) תהלים יא, ז.

ביאור בדרך אפשר

שְׁנִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה של הנבראים. וְזֶהוּ עִנְיַן ׳אוֹר יָשָׁר׳ שֶׁבְּ״וְאָהַבְתָּ״, שֶׁהוּא הַהַמְשָׁכָה מלמעלה לְמַטָּה, עִנְיַן הַ׳שּׁוֹב׳ מבוסס על הכתוב אודות ׳חיות הקודש׳ (מלאכים עליונים) שבמרכבה העליונה ׳והחיות רצוא ושוב׳, ׳רצוא׳ (וכן ׳אור חוזר׳) מסמל תשוקה להתקרבות לאלוקות מלמעלה למטה, ואילו ׳שוב׳ (וכן ׳אור ישר׳) מסמל הארת אלוקות מלמעלה למטה.

וּבְזֶה יוּבָן עִנְיַן ״וְאָהַבְתָּ״ בגימטריא שְׁתֵּי פְּעָמִים ׳אוֹר׳, רמז על שני האורות של ׳אוֹר יָשָׁר׳ המאיר מלמעלה למטה וְ׳אוֹר חוֹזֵר׳, החוזר ומאיר מלמטה למעלה שֶׁגַּם ׳אוֹר חוֹזֵר׳ שֶׁעוֹלֶה לְמַעְלָה היפך הסדר הרגיל שהאור בא ונמשך מלמעלה למטה, נִקְרָא בְּשֵׁם ׳אוֹר׳, שֶׁעִנְיַן הָ׳אוֹר׳ שענייני הארה והתפשטות מהעצמיות ולא העצם הוּא בִּבְחִינַת רִחוּק מִן הָעַצְמוּת וכפי שימשיך ויבאר עוד להלן.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה עִנְיַן הַ׳רָצוֹא׳ וְהַתְּשׁוּקָה של האדם למטה, להתעלות מלמעלה למטה ולהתקרב לאלוקות לְהִכָּלֵל לְמַעְלָה באלוקות, אֵינוֹ נובע מִצַּד עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, וְגַם לֹא נובע מִצַּד הַנֶּפֶשׁ כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּבִטּוּל לאלוקות, כִּי־אִם אלא מִצַּד הִתְפַּשְׁטוּת הַנֶּפֶשׁ, מרצונה ונטייתה של הנפש להתפשט ולהתבטא וְהַיְנוּ והסיבה לכך שהדבר מהווה ביטוי לרצון של הנפש להתגלות ולהתפשט (אף שלכאורה היה מקום לחשוב שהתבטלות וברצון להתקרב למה שלמעלה ממנה) לְפִי שֶׁבְּתְשׁוּקָה זו יֵשׁ אֵיזֶה מְבֻקָּשׁ, מטרה מסויימת שהיא שאיפה שהנפש רוצה להגשים שֶׁהֲרֵי גַּם הָאַהֲבָה דְ״מִי לִי בַּשָּׁמַיִם וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי״[35], ואין להתפלא שזו שאיפה עם איזו שהיא מטרה ותכלית שהרי גם אהבת ה׳ ברמה גבוהה זו בה מדובר בפסוק בתהלים שהאוהב את ה׳ משתפך ואומר ששום דבר בשמים לא נחשב בעיניו וגם בארץ אינו חפץ ורוצה דבר, וכל רצונו ומגמתו הוא השם יתברך, יֵשׁ בָּזֶה אֵיזֶה מְבֻקָּשׁ, רצון להגשים מטרה מסויימת וְהַיְנוּ שֶׁהָאַהֲבָה הִיא בִּבְחִינַת הֶרְגֵּשׁ, כלומר, לא מתוך התבטלות מוחלטת של כל המציאות האישית אלא מתוך תחושות מסויימות של ישות עצמית ובלשון המצוי בחסידות ״יֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב״, כלומר, אכן יש כאן אהבת ה׳ ואפילו אהבת ה׳ בדרגה גבוהה, אבל יש מציאות ו׳ישות׳ של מי שאוהב שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הִתְפַּשְׁטוּת המציאות של הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהִיא ההתפשטות נובעת מִצַּד הָרִחוּק דַּוְקָא כי הקירוב לאלוקות גורם ביטול, וגם מפני הריחוק יש מקום ל׳ישות׳ ו׳התתפשטות׳.

וְכִמּוֹ־כֵן גַּם הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁמְּבִיאָה אֶת הָאַהֲבָה מסוג זה, היינו אהבה שיש בה ׳מבוקש׳ ומטרה שהאדם מעוניין להשיג ולהגשים והאוהב הוא ׳יש מי שאוהב׳ הִיא הַהִתְבּוֹנְנוּת בָּרִחוּק של העולמות והנבראים מֵאֱלֹקוּת, והיא ההתבוננות אֵיךְ שֶׁכְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שבו ועל ידו נברא העולם הוּא בְּרִחוּק מֵאֱלֹקוּת, שֶׁמִּצַּד זֶה מִתְעוֹרֵר באהבה שהתוכן שלה התעוררות בְּרָצוֹן לְהִכָּלֵל באלוקות כוּ׳, וְאִם־כֵּן זֶהוּ רַק בְּהִתְפַּשְׁטוּת דֶּאֱלֹקוּת ולא מתוך חיבור עם עצמיות האלוקות, וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם ׳אוֹר׳ שֶׁהוּא בִּבְחִינַת רִחוּק מִן הָעַצְמוּת שהרי האור אינו העצמיות אלא רק התפשטות והארה מסויימת ממנו.

וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁהָאַהֲבָה דְ׳אוֹר חוֹזֵר׳ התעוררות לאהבת ה׳ מלמטה למעלה, כמבואר לעיל, נִקְרֵאת בְּשֵׁם ׳אוֹר׳ לְפִי שֶׁבָּאָה מִצַּד הָרִחוּק מהעצם, כְּמוֹ־כֵן גַּם הָאַהֲבָה דְ׳אוֹר יָשָׁר׳ שגורמת המשכת והתגלות אור מלמעלה למטה בָּאָה גם היא מִצַּד הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּעִנְיַן הָרִחוּק, דְּכַאֲשֶׁר האדם מִתְבּוֹנֵן אֵיךְ שֶׁכְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא בְּרִחוּק כוּ׳ לגבי עצמות האלוקות, וכפי שנתבאר לעיל בהרחבה איך כללות ׳סדר ההשתלשלות׳ הוא באין־ערוך לגבי האלוקות עצמה, אֲזַי מִתְעוֹרֵר בְּאַהֲבָה דְ׳אוֹר יָשָׁר׳ היינו ברצון לְהַמְשִׁיךְ ולגלות אֱלֹקוּת בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת באופן הרגיל של המשכת האלוקות בדרך ׳אור ישר׳ היינו מלמעלה למטה, וכל זה הוא דווקא מצב הריחוק וְהַיְנוּ, שֶׁבְּמַצָּב שֶׁל קֵרוּב, בְּמָקוֹם שֶׁנִּמְצָא הָעֶצֶם, ומאיר בגלוי,

ביאור בדרך אפשר

׳אוֹר יָשָׁר׳ שֶׁבְּ״וְאָהַבְתָּ״, שֶׁהוּא הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה, עִנְיַן הַ׳שּׁוֹב׳.

וּבָזֶה יוּבָן עִנְיַן ״וְאָהַבְתָּ״ שְׁתֵּי פְּעָמִים ׳אוֹר׳, ׳אוֹר יָשָׁר׳ וְ׳אוֹר חוֹזֵר׳, שֶׁגַּם ׳אוֹר חוֹזֵר׳ שֶׁעוֹלֶה לְמַעְלָה נִקְרָא בְּשֵׁם ׳אוֹר׳, שֶׁעִנְיַן הָ׳אוֹר׳ הוּא בִּבְחִינַת רִחוּק מִן הָעַצְמוּת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה עִנְיַן הַ׳רָצוֹא׳ וְהַתְּשׁוּקָה לְהִכָּלֵל לְמַעְלָה, אֵינוֹ מִצַּד עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, וְגַם לֹא מִצַּד הַנֶּפֶשׁ כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּבִטּוּל, כִּי־אִם מִצַּד הִתְפַּשְׁטוּת הַנֶּפֶשׁ, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁבַּתְּשׁוּקָה יֵשׁ אֵיזֶה מְבֻקָּשׁ, שֶׁהֲרֵי גַּם הָאַהֲבָה דְ״מִי לִי בַּשָּׁמַיִם וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי״[35], שֶׁהָאַהֲבָה הִיא בִּבְחִינַת הֶרְגֵּשׁ, שֶׁהֲרֵי גַּם בָּזֶה אֵיזֶה מְבֻקָּשׁ, וְהַיְנוּ שֶׁהָאַהֲבָה הִיא בִּבְחִינַת הֶרְגֵּשׁ, ״יֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב״, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הִתְפַּשְׁטוּת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהִיא מִצַּד הָרִחוּק דַּוְקָא. וּכְמוֹ־כֵן גַּם הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁמְּבִיאָה אֶת הָאַהֲבָה, הִיא הַהִתְבּוֹנְנוּת בָּרִחוּק מֵאֱלֹקוּת, אֵיךְ שֶׁכְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא בְּרִחוּק מֵאֱלֹקוּת, שֶׁמִּצַּד זֶה מִתְעוֹרֵר בְּרָצוֹן לְהִכָּלֵל כוּ׳, וְאִם־כֵּן זֶהוּ רַק בְּהִתְפַּשְׁטוּת דֶּאֱלֹקוּת, וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם ׳אוֹר׳ שֶׁהוּא בִּבְחִינַת רִחוּק מִן הָעַצְמוּת. וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁהָאַהֲבָה דְ׳אוֹר חוֹזֵר׳ נִקְרֵאת בְּשֵׁם ׳אוֹר׳ לְפִי שֶׁבָּאָה מִצַּד הָרִחוּק, כְּמוֹ־כֵן גַּם הָאַהֲבָה דְ׳אוֹר יָשָׁר׳ בָּאָה מִצַּד הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּעִנְיַן הָרִחוּק, דְּכַאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן אֵיךְ שֶׁכְּלָלוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא בְּרִחוּק כוּ׳, אֲזַי מִתְעוֹרֵר בְּאַהֲבָה דְ׳אוֹר יָשָׁר׳ לְהַמְשִׁיךְ אֱלֹקוּת בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְהַיְנוּ, שֶׁבְּמַצָּב שֶׁל קֵרוּב, בְּמָקוֹם שֶׁנִּמְצָא הָעֶצֶם,

35) שם עג, כה.

ביאור בדרך אפשר

הֲרֵי אֵינוֹ נוֹפֵל עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה ממקום אחד לשני שהרי העצם עצמו מאיר בגלוי **וְעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה הוּא מִצַּד הָרִחוּק דַּוְקָא, שֶׁהוּא** כשהמצב הוא של ריחוק **רַק הַהִתְפַּשְׁטוּת דֶּאֱלֹקוּת** ולא גילוי העצם. **וְנִמְצָא, שְׁכִלְלוּת עִנְיַן הָאַהֲבָה,** בשני האופנים שלה המבוארים כאן, **הֵן הָאַהֲבָה דְ'אוֹר יָשָׁר'** בהמשכה מלמעלה למטה **וְהֵן הָאַהֲבָה דְ'אוֹר חוֹזֵר'** בהעלאה מלמטה למעלה, **הוּא מִצַּד הָרִחוּק, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הַהִתְפַּשְׁטוּת בִּלְבַד** ולא מצד העצם, **וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם 'אוֹר'.**

ד) אָמְנָם עִנְיַן הַיִּרְאָה הוּא מִצַּד הַקֵּרוּב דַּוְקָא, **וְהוּא** לא מצד הריחוק המעורר שאיפה להתקרב, כמו שהוא במידת האהבה, אלא היראה היא **מִצַּד הַקֵּרוּב דַּוְקָא, וְהוּא עַל־יְדֵי־זֶה** שֶׁהאדם **מִתְבּוֹנֵן בְּמַה שֶׁכָּתוּב**[36] בנבואת ירמיהו **אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא, שֶ"בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ" הוּא בְּשָׁוֶה,** מציאות הקדוש־ברוך־הוא בשמים, בעולמות הרוחניים, ובארץ, בעולמות הגשמיים באותה מידה **וּבְכָל מָקוֹם "אֲנִי מָלֵא", אוֹמְעָטוּם אֵיז פַּאַרַאן דֶּער גַּאנְצֶער "אֲנִי",** בכל מקום נמצא כל ה'אני' כולו **שֶׁזֶּהוּ** המציאות האלוקית באופן כל כך מודגש יכולה להיות **מִצַּד הָעַצְמוּת דַּוְקָא. שֶׁהֲרֵי מִצַּד בְּחִינַת הַגִּלּוּיִים** ההארה והתפשטות, **הִנֵּה בָּאוֹר הַ'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין'** המתלבש בעולמות בהתלבשות פנימית בכל עולם לפי עניינו (כשם שהנשמה 'ממלאת' את הגוף בהתלבשות פנימית בכל אחד מהאברים) **שֶׁהוּא מִתְלַבֵּשׁ בְּ'כֵלִים' - יֵשׁ הִתְחַלְּקוּת כוּ'** לדרגות שונות, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִצַּד הָעַצְמוּת** אין הבדלים בין דרגות שונות ואופנים שונים של התלבשות אלא **הוּא** עצמיות האלוקות **"בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ" בְּשָׁוֶה**[37] באותה מידה ממש, וכאמור שהעצם מאיר 'בשמים' ו'בארץ' בדיוק באותה מידה. **וּמִצַּד הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ** בכך שמציאות עצם האלוקות כל כך מאירה וכל כך מודגשת בכל עניין ובכל פרט בבריאה, **אֵין לוֹ** לאדם המתבונן בהתבוננות זו **שׁוּם מְבַקֵּשׁ כְּלָל** ואין לו שום שאיפות ורצונות אישיים שברצונו להגשים, **וְאַדְרַבָּה תִּפֹּל עָלָיו אֵימָה וָפַחַד בְּאֹפֶן שֶׁל בִּטּוּל וְהֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת** האישית שלו **לְגַמְרֵי** והמציאות שלו והישות שלו והרצונות שלו אינם תופסים מקום כלל וכלל.

וְיִרְאָה זוֹ מהאלוקות שהאדם מעורר על ידי התבוננות בקירוב האלוקות **הִיא לְמַעְלָה מֵאַהֲבָה,** נעלית יותר מעניין האהבה לאלוקות המבוארת לעיל **דְּאַף שֶׁאַהֲבָה הִיא הִתְפַּשְׁטוּת** של מציאות האדם האוהב, **וְיִרְאָה הִיא בִּטּוּל** וכיורד של מציאות האדם האוהב, ואם כן לכאורה מצד האדם אהבה היא מצב יותר נעלה **מִכָּל־מָקוֹם** מצד שני **אַהֲבָה הִיא מִצַּד הָרִחוּק שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת הַגִּלּוּיִים,** היינו מה שרחוק ולא מושג הוא עניין הגילויים, ההתגלות והתפשטות **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יִרְאָה הִיא מִצַּד הַקֵּרוּב שֶׁמִּצַּד הָעַצְמוּת**[38] ונמצא שהיראה (הנובעת מהעצמות) נעלית מהאהבה (הנובעת מהגילויים). **וְזֶהוּ עִנְיַן 'דְּחִילוּ שֶׁלְּמַעְלָה מֵרְחִימוּ',** יראה שלמעלה מאהבה **שֶׁהוּא עִנְיַן 'יִרְאָה עִילָּאָה'** יראה עליונה, יראה בדרגה גבוהה, **שֶׁלְּמַעְלָה מֵאַהֲבָה** וזה עניינה של יראה זו בה מדובר כאן (מצד הקירוב) הנעלית יותר מהאהבה (שמצד הריחוק).

וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן הַיִּרְאָה מהאלוקות **שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא** בימות המשיח **מִצַּד עֹצֶם** ותוקף **הַגִּלּוּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[39] בנבואת ישעיה שלעתיד־לבוא תוקף ועוצם גילוי האלוקות יהיה במידה כזו שיעורר יראה **וּבָאוּ** בני ישראל **בִּנְקִרוֹת הַצּוּרִים גוֹ'** בנקיקי הסלעים **מִפְּנֵי פַּחַד הֲוָיָ' גוֹ'.**

וְזֶהוּ גַּם־כֵּן כְּלָלוּת הַהֶפְרֵשׁ ההבדל הכללי **בֵּין עֲבוֹדַת אַבְרָהָם לַעֲבוֹדַת יִצְחָק,** כפי שממשיך ומבאר, **דַּעֲבוֹדַת אַבְרָהָם הָיְתָה**

---

36) ירמי' כג, כד. 37) ראה לקו"ת ואתחנן ט, א. פ' ראה לג, א ואילך. 38) ראה לקו"ת ואתחנן ז, סע"ד ואילך. 39) ישעי' ב, יט. כא.

ביאור בדרך אפשר

בְּהַמְשָׁכַת והשפעת **הַחֶסֶד, הֵן** השפעה של **חֶסֶד גַּשְׁמִי עַל־יְדֵי הַכְנָסַת אוֹרְחִים שֶׁהָיָה** אברהם אבינו מכניס אורחים **מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה לַכֹּל, אֲפִילוּ לְעַרְבִיִּים, וְהֵן** בהמשכה והשפעה של **חֶסֶד רוּחָנִי עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁגִּלָּה וּפִרְסֵם אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בָּעוֹלָם, שֶׁאָמַר** לאנשים שהיה מאכיל ומשקה, כדברי המדרש שאברהם היה אומר לאנשים שהאכיל והשקה **"הוֹדוּ כוּ' לְמִי שֶׁאֲכַלְתֶּם מִשֶּׁלּוֹ"**[40] הוא הקדוש־ברוך־הוא שהכול שלו. **וּבָזֶה גּוּפָא** עצמו, היינו בעבודתו של אברהם אבינו להשפיע לעולם חסד גשמי וחסד רוחני **יֵשׁ אוֹפַנִּים שׁוֹנִים,** אופן אחד שעליו נאמר **"וַיִּקְרָא אַבְרָם"** אופן שני שעליו נאמר **"וַיִּקְרָא אַבְרָהָם"**[41] 'אברהם' בה', ואופן נוסף **וְ"אַל תִּקְרֵי וַיִּקְרָא אֶלָּא וַיִּקְרִיא"**[42], נאמר 'ויקרא שם אברם בשם ה' א־ל עולם' וחכמינו ז"ל דורשים 'אל תקרי ויקרא', היינו שאברהם אבינו קרא בשם ה' לעצמו, 'אלא ויקריא' היינו שקרא בשם ה' ופרסם אלוקות בעולם לאחרים **שֶׁבָּזֶה** באופנים השונים של פעולת החסד שעשה אברהם, חסד גשמי וחסד רוחני, **נִכְלָל הָאַהֲבָה דְּ'אוֹר יָשָׁר'** התעוררות אהבה לאלוקות בדרך המשכה מלמעלה למטה **וְהָאַהֲבָה דְּ'אוֹר חוֹזֵר',** התעוררות אהבה לאלוקות בדרך העלאה מלמטה למעלה **אֲבָל** מבלי להיכנס לחילוקים בפרטי אופן האהבה שבעבודת אברהם **כְּלוּת עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הִיא הָעֲבוֹדָה דְּאַהֲבָה, שֶׁהִיא מִצַּד הָרִחוּק דְּבְחִינַת הַגְּלוּיִים.** כמבואר לעיל. **אָמְנָם, עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק הִיא הָעֲבוֹדָה דְּיִרְאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[43] בו **"וּפַחַד יִצְחָק",** והרי פחד הוא עניין היראה **שֶׁהוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל שֶׁמִּצַּד הָעַצְמוּת.** וכמבואר שכלפי הגילויים יש התעוררות של אהבה, ואילו כלפי העצם יש יראה

ביאור בדרך אפשר

1 בְּהַמְשָׁכַת הַחֶסֶד, הֵן חֶסֶד גַּשְׁמִי עַל־יְדֵי הַכְנָסַת
2 אוֹרְחִים שֶׁהָיָה מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה לַכֹּל, אֲפִילוּ
3 לְעַרְבִיִּים, וְהֵן חֶסֶד רוּחָנִי עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁגִּלָּה
4 וּפִרְסֵם אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בָּעוֹלָם, שֶׁאָמַר "הוֹדוּ כוּ'
5 לְמִי שֶׁאֲכַלְתֶּם מִשֶּׁלּוֹ"[40]. וּבָזֶה גּוּפָא יֵשׁ אוֹפַנִּים
6 שׁוֹנִים, "וַיִּקְרָא אַבְרָם" "וַיִּקְרָא אַבְרָהָם"[41], וְ"אַל
7 תִּקְרֵי וַיִּקְרָא אֶלָּא וַיַּקְרִיא"[42], שֶׁבָּזֶה נִכְלָל
8 הָאַהֲבָה דְּ'אוֹר יָשָׁר' וְהָאַהֲבָה דְּ'אוֹר חוֹזֵר', אֲבָל
9 כְּלוּת עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הִיא הָעֲבוֹדָה
10 דְּאַהֲבָה, שֶׁהִיא מִצַּד הָרִחוּק דְּבְחִינַת הַגְּלוּיִים.
11 אָמְנָם, עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק הִיא הָעֲבוֹדָה דְּיִרְאָה,
12 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[43] "וּפַחַד יִצְחָק", שֶׁהוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל
13 שֶׁמִּצַּד הָעַצְמוּת. וְלִהְיוֹת שֶׁהָעֶצֶם הוּא לְמַעְלָה
14 מִגִּלּוּי, וְנִקְרָא בְּשֵׁם 'חֹשֶׁךְ' כַּנַּ"ל, לָכֵן עֲבוֹדָתוֹ
15 שֶׁל יִצְחָק נִקְרֵאת בְּשֵׁם 'חֹשֶׁךְ', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[44]
16 "וַיִּקְרָא אֱלֹקִים לָאוֹר יוֹם, וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה",
17 וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל[45] "לָאוֹר - דָּא אַבְרָהָם,
18 וְלַחֹשֶׁךְ - דָּא יִצְחָק", דְּכֵיוָן שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק
19 הִיא הָעֲבוֹדָה דְּיִרְאָה שֶׁמִּצַּד הָעַצְמוּת, לָכֵן
20 נִקְרֵאת 'חֹשֶׁךְ'. וּמִכָּל־מָקוֹם 'חֹשֶׁךְ' זֶה הוּא
21 לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הָ'אוֹר', וְכַנַּ"ל שֶׁמַּה שֶׁלְּגַבֵּי
22 הָעֶצֶם הוּא גִּלּוּי, הִנֵּה לְגַבֵּי לְמַטָּה הוּא הֶעְלֵם
23 וְ'חֹשֶׁךְ'.
24 **וּבָזֶה** יוּבָן גַּם־כֵּן עִנְיַן עֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וְרֹאשׁ־
25 חֹדֶשׁ, כִּי בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ הַלְּבָנָה הִיא כִּנְקֵדָה
26 בִּלְבַד, וּבְעֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ הִיא בְּתַכְלִית הַהֶעְלֵם,
27 שֶׁהֶעְלֵם זֶה הוּא עִנְיָן שֶׁל מַעֲלָה, לְפִי שֶׁהַהֶעְלֵם
28 הוּא מִצַּד הַקֵּרוּב, דְּכַאֲשֶׁר הַלְּבָנָה הִיא בְּקֵרוּב
29 אֶל הַשֶּׁמֶשׁ, אַזַי הִיא נֶחְשֶׁכֶת וּמִתְעַלֶּמֶת.
30 בָּזֶה הוּא מִתַּלְמִיד שֶׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ, דְּכַאֲשֶׁר
31 הַתַּלְמִיד נִמְצָא אֵצֶל הָרַב, אַזַי אוֹר שִׂכְלוֹ הוּא
32 בְּהֶעְלֵם, "דְּאַיְידֵי דְּטָרִיד לְמִבְלַע - לֹא פָּלִיט"[46],
וביטול וְלִהְיוֹת שֶׁהָעֶצֶם הוּא לְמַעְלָה מִגִּלּוּי, נעלה מכדי לבוא להתגלות וְנִקְרָא בְּשֵׁם 'חֹשֶׁךְ' כַּנַּ"ל, לָכֵן עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק נִקְרֵאת בְּשֵׁם 'חֹשֶׁךְ', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[44] בתיאור הבריאה "וַיִּקְרָא אֱלֹקִים לָאוֹר יוֹם, וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה", וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל[45] בזוהר "לָאוֹר - דָּא זה אַבְרָהָם, וְלַחֹשֶׁךְ - דָּא זה יִצְחָק", דְּכֵיוָן שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק הִיא הָעֲבוֹדָה דְּיִרְאָה שֶׁמִּצַּד הָעַצְמוּת, לָכֵן נִקְרֵאת עבודתו של יצחק 'חֹשֶׁךְ'. וּמִכָּל־מָקוֹם 'חֹשֶׁךְ' זֶה הוּא לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הָ'אוֹר', וְכַנַּ"ל שֶׁמַּה שֶׁלְּגַבֵּי הָעֶצֶם מצד עצמו הוּא גִּלּוּי, הִנֵּה לְגַבֵּי לְמַטָּה דבר זה עצמו הוּא הֶעְלֵם וְ'חֹשֶׁךְ' היפך הגילוי. **וּבָזֶה** על פי המבואר לעיל שאותה בחינה ומדריגה שלגבי העצם היא אור וגילוי, לגבי למטה היא חושך והעלם יוּבָן גַּם־כֵּן עִנְיַן עֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ כִּי בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ הַלְּבָנָה הִיא כִּנְקֵדָה בִּלְבַד, וּבְעֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ בתחילת מולד הַלְּבָנָה הִיא כִּנְקֵדָה בִּלְבַד, וּבְעֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ קודם המולד מחדש הִיא בְּתַכְלִית הַהֶעְלֵם, שֶׁהֶעְלֵם זֶה הוּא עִנְיָן שֶׁל מַעֲלָה ויתרון, לְפִי שֶׁהַהֶעְלֵם של הירח בערב ראש חודש הוּא מִצַּד הַקֵּרוּב, דְּכַאֲשֶׁר הַלְּבָנָה הִיא בְּקֵרוּב אֶל הַשֶּׁמֶשׁ, אַזַי הִיא נֶחְשֶׁכֶת וּמִתְעַלֶּמֶת כי אל מול אור השמש שהוא אור גדול וחזק, אין לירח תפיסת מקום.
וְהַמָּשָׁל בָּזֶה הוּא מִתַּלְמִיד שֶׁיּוֹשֵׁב ולומד לִפְנֵי רַבּוֹ, דְּכַאֲשֶׁר הַתַּלְמִיד נִמְצָא אֵצֶל הָרַב ומתאמץ לקלוט את דברי הרב, אַזַי אוֹר שִׂכְלוֹ של התלמיד עצמו הוּא בְּהֶעְלֵם, "דְּאַיְידֵי דְּטָרִיד לְמִבְלַע - לֹא פָּלִיט", כי מאחר שהוא טרוד לבלוע, היינו לקלוט את דברי הרב, איננו פולט, ואיננו מביא לידי גילוי וביטוי את השכל שלו בעצמו שבשלב זה נשאר נעלם

---

40) ב"ר פמ"ג, ז. 41) ראה לך־לך יג, ד. וירא כא, לג. 42) סוטה י, ריש ע"ב. 43) ויצא לא, מב. 44) בראשית א, ה. 45) ראה זח"א קמב, רע"א. 46) ע"פ חולין קח, ב ופירש"י שם. וראה שם ח, ב.

ביאור בדרך אפשר

וְהַיְנוּ, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁ"לֹּא פָּלִיט" ואין התלמיד מגלה את שכלו לְזוּלָתוֹ, אֶלָּא שֶׁגַּם לְעַצְמוֹ "לֹא פָּלִיט" התלמיד את שכלו, כיוון שֶׁאוֹר שִׂכְלוֹ של התלמיד בשעה שיושב בפני רבו הוּא בְּהֶעְלֵם. וּכְמוֹ־כֵן כַּאֲשֶׁר הַלְּבָנָה הִיא בְּקֵרוּב אֶל הַשֶּׁמֶשׁ, אֲזַי הִיא הלבנה מִתְעַלֶּמֶת וְנֶחְשֶׁכֶת.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[47] ב'שיר השירים' "אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת שֶׁשְּׁזָפַתְנִי הַשָּׁמֶשׁ", כנסת ישראל אומרת על עצמה, אל תביטו על ה'שחרות' שלי כחיסרון כי הסיבה ל'שחרות' היא הקירוב לשמש, כִּי "שֶׁמֶשׁ" הוּא שֶׁמֶשׁ חֲרָיָ', בְּחִינַת 'זְעִיר אַנְפִּין', אור הספירות של המידות העליונות, וּ'כְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל' נִמְשָׁלָה לַלְּבָנָה, וְ"יִשְׂרָאֵל מוֹנִין לַלְּבָנָה"[48], שֶׁהִיא בְּקַטְנוּת, שהרי היא 'המאור הקטן' וְזֶהוּ שֶׁ'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל' אוֹמֶרֶת "אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת", כיוון שֶׁהַ'שַּׁחֲרוּת' הִיא מַעֲלָה, לִהְיוֹת שֶׁזֶּה מִצַּד הַקֵּרוּב אֶל שֶׁמֶשׁ חֲרָיָ' היינו הגדלות של המאור הגדול, ואם־כן החושך וההעלם של ערב ראש־חודש אינו חיסרון אלא מעלה ויתרון.

וְזוֹהִי מַעֲלַת עֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ, כִּי בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ הַלְּבָנָה הִיא כִּנְקֵדָה בִּלְבַד, וּבְעֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ הִיא בְּהֶעְלֵם לְגַמְרֵי שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַקֵּרוּב של הירח אל השמש דַּוְקָא, כִּי בַּחֲצִי הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִתְגַּלִּית הַלְּבָנָה ומאירה מיום ליום יותר ויותר מִצַּד רִחוּקָהּ מֵהַשֶּׁמֶשׁ (כְּמְשַׁל הַתַּלְמִיד שֶׁכַּאֲשֶׁר יוֹצֵא מִפְּנֵי רַבּוֹ, אָז הוּא מְעַיֵּן וּמִתְעַמֵּק בַּשֵּׂכֶל), אֲבָל בְּעֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ הִיא בְּהֶעְלֵם, לִהְיוֹתָהּ בְּקֵרוּב.

ה) אַךְ עַדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, דַּהֲרֵי לֶעָתִיד־לָבֹא יֹאמְרוּ דַּוְקָא לְיִצְחָק "כִּי אַתָּה אָבִינוּ"[49], וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, דְּאַף שֶׁעִנְיַן הַ'חֹשֶׁךְ' הוּא מַעֲלָה לִהְיוֹת שֶׁהוּא גִּלּוּי הָעֶצֶם, אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁלְּגַבֵּי לְמַטָּה הוּא 'חֹשֶׁךְ', אֵיךְ יֹאמְרוּ דַּוְקָא לְיִצְחָק "כִּי אַתָּה אָבִינוּ".

וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים עִנְיַן הַשַּׁבָּת, וְהַטַּעַם שֶׁיּוֹם הַשַּׁבָּת לֹא נִקְרָא בְּשֵׁם "רֹאשׁ" הַשָּׁבוּעַ, כְּמוֹ רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה[5]. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ בְּעִנְיַן יוֹם הַשַּׁבָּת, שֶׁכָּל הַבְּרוּרִים בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי הַחֹל, מִתְבָּרְרִים וְעוֹלִים וְנִכְלָלִים בֶּאֱלֹקוּת מַמָּשׁ. וְצָרִיךְ לְהָבִין, חֲרֵי כְּלָלוּת עֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא עֲבוֹדָה שֶׁעַל־פִּי טַעַם וָדַעַת, וְגַם הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ בִּקְרִיאַת־שְׁמַע שֶׁהִיא עַל־יְדֵי הַקְדָּמַת הַהִתְבּוֹנְנוּת כו', וּבִפְרָט שֶׁבִּכְדֵי שֶׁהַנְּשָׁמָה תִּפְעַל פְּעֻלָּתָהּ, צְרִיכָה לִהְיוֹת הִתְלַבְּשׁוּת הַטַּעַם־וָדַעַת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית בַּשֵּׂכֶל

ביאור בדרך אפשר

1 וְהַיְנוּ, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁ"לֹּא פָּלִיט"
2 לְזוּלָתוֹ, אֶלָּא שֶׁגַּם לְעַצְמוֹ "לֹא פָּלִיט"
3 שֶׁאוֹר שִׂכְלוֹ הוּא בְּהֶעְלֵם.
4 וּכְמוֹ־כֵן כַּאֲשֶׁר הַלְּבָנָה הִיא בְּקֵרוּב אֶל הַשֶּׁמֶשׁ, אֲזַי הִיא
5 הלבנה מִתְעַלֶּמֶת וְנֶחְשֶׁכֶת.
6 וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[47] ב'שיר
7 השירים' "אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי
8 שְׁחַרְחֹרֶת שֶׁשְּׁזָפַתְנִי הַשָּׁמֶשׁ",
9 כנסת ישראל אומרת על עצמה, אל
10 תביטו על ה'שחרות' שלי כחיסרון כי
11 הסיבה ל'שחרות' היא הקירוב לשמש,
12 כִּי "שֶׁמֶשׁ" הוּא שֶׁמֶשׁ חֲרָיָ',
13 בְּחִינַת 'זְעִיר אַנְפִּין', אור
14 הספירות של המידות העליונות,
15 וּ'כְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל' נִמְשָׁלָה
16 לַלְּבָנָה, וְ"יִשְׂרָאֵל מוֹנִין
17 לַלְּבָנָה"[48], שֶׁהִיא בְּקַטְנוּת,
18 שהרי היא 'המאור הקטן' וְזֶהוּ
19 שֶׁ'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל' אוֹמֶרֶת "אַל
20 תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת", כיוון
21 שֶׁהַ'שַּׁחֲרוּת' הִיא מַעֲלָה,
22 לִהְיוֹת שֶׁזֶּה מִצַּד הַקֵּרוּב אֶל
23 שֶׁמֶשׁ חֲרָיָ' היינו הגדלות של
24 המאור הגדול, ואם־כן החושך וההעלם
25 של ערב ראש־חודש אינו חיסרון אלא
26 מעלה ויתרון.
27 וְזוֹהִי מַעֲלַת עֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ
28 וְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ, כִּי בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ
29 הַלְּבָנָה הִיא כִּנְקֵדָה בִּלְבַד,
30 וּבְעֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ הִיא
31 בְּהֶעְלֵם לְגַמְרֵי אפילו לא כנקודה
32 שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַקֵּרוּב של הירח אל
33 השמש דַּוְקָא, כִּי בַּחֲצִי הַחֹדֶשׁ
34 הָרִאשׁוֹן מִתְגַּלִּית הַלְּבָנָה
35 ומאירה מיום ליום יותר ויותר מִצַּד
36 רִחוּקָהּ מֵהַשֶּׁמֶשׁ (כְּמְשַׁל
37 הַתַּלְמִיד שֶׁכַּאֲשֶׁר יוֹצֵא מִפְּנֵי
38 רַבּוֹ ומתרחק מרבו, אָז הוּא מְעַיֵּן
39 וּמִתְעַמֵּק בַּשֵּׂכֶל ונמצא שהריחוק
40 הוא הגורם את ההוספה), אֲבָל
41 בְּעֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ
42 הִיא בְּהֶעְלֵם, לִהְיוֹתָהּ בְּקֵרוּב.
43 ה) אַךְ עַדַיִן למרות שנתבאר
44 בהרחבה מעלת ההעלם והחושך, מכל־

ביאור בדרך אפשר

45 מקום צָרִיךְ לְהָבִין, דַּהֲרֵי לֶעָתִיד־לָבֹא יֹאמְרוּ דַּוְקָא לְיִצְחָק
46 מתוך האבות "כִּי אַתָּה אָבִינוּ"[49], וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן מהו טעם
47 הדבר, דְּאַף שֶׁעִנְיַן הַ'חֹשֶׁךְ' הוּא מַעֲלָה לִהְיוֹת שֶׁהוּא גִּלּוּי
48 הָעֶצֶם שאינו מתגלה באור וגילוי אלא בהעלם, אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן
49 שֶׁלְּגַבֵּי לְמַטָּה העולמות והנבראים
50 המקבלים הוּא 'חֹשֶׁךְ', אֵיךְ
51 יֹאמְרוּ בני ישראל, המקבלים,
52 דַּוְקָא לְיִצְחָק "כִּי אַתָּה
53 אָבִינוּ"?
54 וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים עִנְיַן
55 הַשַּׁבָּת, וְהַטַּעַם שֶׁיּוֹם הַשַּׁבָּת
56 לֹא נִקְרָא בְּשֵׁם "רֹאשׁ"
57 הַשָּׁבוּעַ, כְּמוֹ רֹאשׁ־חֹדֶשׁ
58 וְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה[5] וכפי שנשאלה
59 השאלה על כך לעיל, בתחילת המאמר.
60 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ
61 בְּעִנְיַן יוֹם הַשַּׁבָּת, שֶׁכָּל
62 הַבְּרוּרִים של הפרדת הטוב מהרע
63 והעלאתו לקדושה בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי
64 הַחֹל, שבהם באים במגע עם דברים
65 גשמיים שיש בהם תערובת טוב ורע,
66 הנה ביום השבת הם מִתְבָּרְרִים
67 וְעוֹלִים וְנִכְלָלִים בֶּאֱלֹקוּת
68 מַמָּשׁ.
69 וְצָרִיךְ לְהָבִין, חֲרֵי כְּלָלוּת
70 עֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא עֲבוֹדָה
71 שֶׁעַל־פִּי טַעַם וָדַעַת, וְאפילו
72 גַּם הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ בִּקְרִיאַת־
73 שְׁמַע שתוכנה ומהותה של מסירות
74 נפש היא יציאה מהגדרים וההגבלות
75 הִיא עַל־יְדֵי הַקְדָּמַת
76 הַהִתְבּוֹנְנוּת שכלית כו' שמביאה
77 וּבִפְרָט את האדם לידי מסירות נפש, וּבִפְרָט
78 שֶׁבִּכְדֵי שֶׁהַנְּשָׁמָה תִּפְעַל
79 פְּעֻלָּתָהּ על הגוף ועל הנפש
80 הבהמית, צְרִיכָה לִהְיוֹת
81 הִתְלַבְּשׁוּת הַטַּעַם־וָדַעַת
82 שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית בַּשֵּׂכֶל שֶׁל

47) שה"ש א, ו. 48) סוכה כט, א. 49) ישעי' סג, טז. שבת פט, ב.

ביאור בדרך אפשר

הַנֶּפֶשׁ הַטִּבְעִית, שֶׁהִיא הנפש הטבעית **מְצִיאוּת דָּבָר כוּ׳, וְאִם־כֵּן אֵיךְ זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת נִכְלָל בֶּאֱלֹקוּת מַמָּשׁ** שהיא למעלה מעלה מעניין הטעם והדעת והשכל האנושי? **אַךְ הָעִנְיָן הוּא** שאמנם פעולת האדם עצמו בששת ימי החול היא עבודה על פי טעם ודעת, אבל בסופו של דבר היא כן מובילה להעלאת הדברים לאלוקות **דְ״מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת - יֹאכַל בְּשַׁבָּת״**[50], **וְהַיְנוּ, שֶׁלְּאַחַר עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי הַחֹל,** עד כמה שהדבר אפשרי מצד עבודת ו׳טרחת׳ האדם, **נִמְשָׁךְ** אחר כך **בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּחִינַת ׳עַתִּיק׳** מדריגת ׳עתיק יומין׳ שהיא בחינה ב׳כתר עליון׳ **שֶׁהוּא עִנְיַן הַתַּעֲנוּג** האלוקי בבריאה, **וְעַל־יְדֵי־זֶה** בהמשכת והתגלות התענוג **מִתְבָּרְרִים הַבֵּרוּרִים בְּ׳בֵרוּר שֵׁנִי׳ (שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת שֵׁם מ״ה שֶׁמְּבָרֵר בְּחִינַת שֵׁם ב״ן) וְנִכְלָלִים בֶּאֱלֹקוּת.**

תוכן הענין הוא:

כנזכר, שם הוי׳ יכול להיות נכתב בצורות שונות של מילוי. וכאשר הוא במילוי ה׳ היינו יו״ד, ה״ה, ו״ו, ה״ה - הרי הוא עולה בגימטריא 52, ונקרא שם ב״ן. ואילו כאשר שם הוי׳ נכתב במילוי אל״ף היינו יו״ד, ה״א, וא״ו, ה״א, הרי הוא עולה בגימטריא 45 ונקרא שם מ״ה. ומבואר בחסידות ששם מ״ה מברר (מפריד את הטוב מן הרע ומעלה את הטוב) בדרך המשכה מלמעלה למטה ושם ב״ן מברר בדרך העלאה מלמטה למעלה. ועוד מבואר שהבירור וההעלאה של שם ב״ן הוא בירור ראשון, ואחר כך יש המשכה נוספת מלמעלה, שהיא הבירור השני, כמבואר ב׳תורה אור׳ פרשת וישב: ״אף־על־פי שנתבררו הניצוצות... אי אפשר להם להתייחד ממש באלוקותו יתברך עד שיומשך עליהם גילוי שם מ״ה דאצילות ועל ידי זה יתבררו בירור שני והוא העיקר... כי הבירור הראשון היה רק שיהי׳ בהם בחינת ביטול היש וזהו רחוק עדיין מאלוקות... אלא על ידי שנמשך בהם... הארת שם מ״ה לבררם אז נכללו בביטול אמיתי באלוקות. וכמשל באדם שמברר בירורים על ידי שאוכל ושותה ואחר כך מתפלל באהבה ויראה על ידי כוח זה שאכל

ביאור בדרך אפשר

ושתה שנמצא נכללו החיות של המאכלים והמשקים... בחינת האהבה רבה שלו ועם כל זה הוא עדיין רחוק... אלא כשעל ידי... אהבה ויראה שלו נמשכו לו דחילו ורחימו [יראה ואהבה] מלמעלה מאת ה׳... אז יוכללו באהבה ויראה זו שנמשכים מלמעלה מבחינת אלוקות ממש, ועל דרך זה הוא בירור שני״). וסדר עליית והתכללות הדברים בשבת בפרטיות יותר הוא:

וְהַיְנוּ, שֶׁבְּלִיל שַׁבָּת הוּא הַמְשָׁכַת והתגלות **הַתַּעֲנוּג דְ׳עַתִּיק׳ בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת, שֶׁזֶּהוּ הַתַּעֲנוּג מֵהַבֵּירוּרִים דִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת שֶׁ״רַגְלֶיהָ יוֹרְדוֹת״**[51] **כוּ׳,** כתוב במשלי ׳רגליה יורדות מוות׳ ומבואר בקבלה וחסידות שהכתוב מתפרש על מידת המלכות, שבה ועל ידה האור נמשך עד למטה מטה ביותר, עד הדרגות שמחוץ לקדושה, כביכול, ובליל שבת הארת התענוג העליון היא לבחינת המלכות **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִכְלָלִים הַבֵּרוּרִים** של הדברים התחתונים **בִּבְחִינַת הַתַּעֲנוּג. וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת הָעֲלִיָּה הִיא לְמַעְלָה יוֹתֵר** מאשר העלייה בליל שבת. **וּבִפְרָטִיּוּת** העליות הללו **הוּא עִנְיַן שְׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת הַשַּׁבָּת**[52], **שֶׁסְּעֻדַּת ׳לֵיל שַׁבָּת׳ הִיא** כמבואר בכתבי האריז״ל **סְעֻדַּת ״חֲקַל תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין״,** שדה תפוחים קדושים, **״וּזְעֵיר־אַנְפִּין** אור הספירות של המידות העליונות **וְעַתִּיקָא קַדִּישָׁא** אור התענוג שלמעלה מהספירות **אַתְיָן לְסַעֲדָא בַּהֲדָהּ״** באים לסייע לה, **וְהַיְנוּ שֶׁבִּחִינַת ׳זְעֵיר־אַנְפִּין׳ מְבָרֶרֶת אֶת בְּחִינַת הַמַּלְכוּת** ומעלה אותה **עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת בְּחִינַת ׳עַתִּיק׳** וזהו ש׳זעיר אנפין׳ ו׳עתיקא קדישא׳ יחדיו מסייעות לפעול את הבירור. **וּסְעֻדַּת יוֹם הַשַּׁבָּת הוּא סְעֻדַּת ״עַתִּיקָא קַדִּישָׁא״** בפני עצמה, **שֶׁהוּא עִנְיַן עֲלִיַּת בְּחִינַת הַמַּלְכוּת לִבְחִינָה נַעֲלֵית יוֹתֵר בְּעִנְיַן הַתַּעֲנוּג** למעלה מהבירור והעלייה שבליל השבת. **וּבִסְעֻדָּה שְׁלִישִׁית נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג הָעֶצְמִי הַבִּלְתִּי מֻרְגָּשׁ**[53] בהרגשה חיצונית, כי הוא עניין פנימי לגמרי, **שֶׁהוּא** הזמן של סעודה שלישית **מְעֵין הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא שֶׁ״אֵין בּוֹ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה״ כוּ׳**[54].

---

50) ע״ז ג, א. 51) משלי ה, ה. וראה אוה״ת נ״ך עה״פ (ע׳ תקסד ואילך). 52) ראה זח״ב פח, ב. המשך תרס״ו ע׳ תקמד ואילך. המשך תער״ב ח״ב ע׳ א׳צז ואילך. 53) ראה המשך תרס״ו ע׳ תקמב. ע׳ תקמד ואילך. המשך תער״ב שם ע׳ א׳קכז ואילך. 54) ברכות יז, א. וראה אוה״ת בשלח ע׳ תרלא. המשך תער״ב שם. לקו״ש חכ״א ע׳ 84 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ שֶׁשְּׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת הַשַּׁבָּת הֵן כְּנֶגֶד שְׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת, אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁסְּעֻדַּת לֵיל שַׁבָּת, הִיא כְּנֶגֶד אַבְרָהָם שֶׁעִנְּיָנוֹ הַמְשָׁכָה, כמהותה של מידת החסד, הַמְשָׁכַת 'זְעִיר־אַנְפִּין' אור המידות לְבָרֵר אֶת בְּחִינַת הַמַּלְכוּת. וּסְעֻדַּת יוֹם הַשַּׁבָּת הִיא כְּנֶגֶד יִצְחָק שֶׁעִנְּיָנוֹ הַעֲלָאָה, כענייניה של מידת הגבורה, הַעֲלָאַת התעלות בְּחִינַת הַמַּלְכוּת בְּבְחִינַת 'עַתִּיקָא קַדִּישָׁא', בדרך מלמטה למעלה, בְּחִינָה נַעֲלֵית יוֹתֵר בִּבְחִינַת הַתַּעֲנוּג. וּסְעֻדָּה שְׁלִישִׁית הִיא כְּנֶגֶד יַעֲקֹב, כדברי הגמרא בביאור דברי הנביא על המענג את השבת 'והאכלתיך נחלת יעקב אביך' שהמיוחד בנחלת יעקב הוא שהיא "נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים"[55], שֶׁהוּא הַתַּעֲנוּג הָעַצְמִי הַבִּלְתִּי מֻרְגָּשׁ ואין לו כל הגדרות והגבלות. וְהִנֵּה מִצַּד הַמְשָׁכַת הַתַּעֲנוּג שֶׁבְּיוֹם הַשַּׁבָּת בִּכְלָל, וּבִכְּפָרָט בַּסְּעֻדָּה הַשְּׁלִישִׁית שֶׁעִנְּיָנָהּ הַמְשָׁכַת הַתַּעֲנוּג הָעַצְמִי הַבִּלְתִּי מֻרְגָּשׁ, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, הִנֵּה יוֹם הַשַּׁבָּת הוּא לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וּלְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַזְּמַן. וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁאוֹמְרִים בְּכָל שָׁבוּעַ, "הַיּוֹם יוֹם רִאשׁוֹן", "הַיּוֹם יוֹם שֵׁנִי" וְכוּ', אַף שֶׁכְּבָר עָבְרוּ הַרְבֵּה יָמִים מֵהַתְחָלַת הַבְּרִיאָה, מִכָּל־מָקוֹם אָנוּ מוֹנִים מֵחָדָשׁ "יוֹם רִאשׁוֹן" "שֵׁנִי" וְכוּ', מִכֵּיוָן שֶׁיּוֹם הַשַּׁבָּת הוּא לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן, לָכֵן אַחֲרֵי הַשַּׁבָּת מַתְחִיל מִנְיָן חָדָשׁ[56]. וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן הַטַּעַם שֶׁיּוֹם הַשַּׁבָּת אֵינוֹ נִקְרָא בְּשֵׁם "רֹאשׁ" הַשָּׁבוּעַ, כְּמוֹ רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, כִּי עִנְיָן הָרֹאשׁ מוֹרֶה שֶׁהוּא הָרֹאשׁ שֶׁלָּהֶם, וְכֵיוָן שֶׁיּוֹם הַשַּׁבָּת הוּא לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן וּלְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְאֵינוֹ שַׁיָּךְ כְּלָל לִימֵי הַשָּׁבוּעַ, אלא נעלה מהם לאין־ערוך לָכֵן אֵינוֹ נִקְרָא בְּשֵׁם "רֹאשׁ" של ימי השבוע. וְהַיְנוּ, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁ"מִינֵּיהּ מִתְבָּרְכִין כּוּלְּהוּ יוֹמִין", ממנו, מיום השבת, מתברכים כל ימי השבוע, כדברי הזוהר, ולפי זה לכאורה יום השבת כן קשור בימי השבוע, על כך בא המענה כי מִכָּל־מָקוֹם הַהַמְשָׁכָה שֶׁבְּיוֹם הַשַּׁבָּת הנמשכת על ימי השבוע ומברכת אותם אֵינָהּ המשכה בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אֶלָּא שֶׁמִּזֶּה מההמשכה שמצד עצמה היא למעלה מסדר השתלשלות נִמְשָׁךְ אַחַר־כָּךְ גַּם־כֵּן בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁ"שַּׁבָּת, בֵּרְכוּ וְקִדְּשׁוּ הקדוש־ברוך־הוא בַּמָּן"[57], אַף שֶׁהַמְשָׁכַת הַמָּן עַל כָּל הַשָּׁבוּעַ הִיא מִיּוֹם הַשַּׁבָּת, מִכָּל־מָקוֹם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת עַצְמוֹ לֹא יָרַד הַמָּן, ואין זו סתירה וְהוּא לְפִי שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁבְּיוֹם הַשַּׁבָּת הִיא לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת ולכן למעשה בשבת לא ירד מן לעולם כי יום השבת הוא למעלה מהמשכה בעולם בפועל, אַף שֶׁנִּמְשָׁךְ אַחַר־כָּךְ בְּסֵדֶר

ביאור בדרך אפשר

"רֹאשׁ" הַשָּׁבוּעַ, כְּמוֹ רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, ומיושבת השאלה על כך שנשאלה בתחילת המאמר, כִּי עִנְיָן הָרֹאשׁ מוֹרֶה שֶׁהוּא שַׁיָּךְ אֶל הָאֲבָרִים אֶלָּא שֶׁהוּא הָרֹאשׁ שֶׁלָּהֶם וכולל את כולם, וְכֵיוָן שֶׁיּוֹם הַשַּׁבָּת הוּא לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן וּלְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְאֵינוֹ שַׁיָּךְ כְּלָל לִימֵי הַשָּׁבוּעַ, אלא נעלה מהם לאין־ערוך לָכֵן אֵינוֹ נִקְרָא בְּשֵׁם "רֹאשׁ" של ימי השבוע. וְהַיְנוּ, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁ"מִינֵּיהּ מִתְבָּרְכִין כּוּלְּהוּ יוֹמִין", ממנו, מיום השבת, מתברכים כל ימי השבוע, כדברי הזוהר, ולפי זה לכאורה יום השבת כן קשור בימי השבוע, על כך בא המענה כי מִכָּל־מָקוֹם הַהַמְשָׁכָה שֶׁבְּיוֹם הַשַּׁבָּת הנמשכת על ימי השבוע ומברכת אותם אֵינָהּ המשכה בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אֶלָּא שֶׁמִּזֶּה מההמשכה שמצד עצמה היא למעלה מסדר השתלשלות נִמְשָׁךְ אַחַר־כָּךְ גַּם־כֵּן בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁ"שַּׁבָּת, בֵּרְכוּ וְקִדְּשׁוּ הקדוש־ברוך־הוא בַּמָּן"[57], אַף שֶׁהַמְשָׁכַת הַמָּן עַל כָּל הַשָּׁבוּעַ הִיא מִיּוֹם הַשַּׁבָּת, מִכָּל־מָקוֹם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת עַצְמוֹ לֹא יָרַד הַמָּן, וְהוּא לְפִי שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁבְּיוֹם הַשַּׁבָּת הִיא לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אַף שֶׁנִּמְשָׁךְ אַחַר־כָּךְ בְּסֵדֶר

55) ראה שבת קיח, סע"א. 56) ראה לקו"ת שה"ש כה, סע"א. ובכ"מ. 57) ב"ר פי"א, ב. וראה לקו"ש חט"ז ע' 173. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

הִשְׁתַּלְשְׁלוּת ואכן ברכת המן לכל ימי השבוע היא ברכה שניתנה מיום השבת.

וחוזר לעניין הביאור בין היחס של השבת לימי השבוע (בהמשך לביאור מדוע, בשונה מראש חודש, השבת לא נקראת ׳ראש׳ השבוע):

וְהַיְנוּ, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁמִּצַּד התוכן והמדרגה של **הַהַמְשָׁכָה מִיּוֹם הַשַּׁבָּת, הִנֵּה יוֹם רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי שֶׁאַחַר הַשַּׁבָּת הֵם לְמַעְלָה בְּמַדְרֵגָה מֵהַיָּמִים שֶׁלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת,** ימי השבוע שלפני השבת, **מִכָּל־מָקוֹם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת עַצְמוֹ חֲרֵי זֶה לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אֶלָּא שֶׁאַחַר־כָּךְ זֶה נִמְשָׁךְ בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת**

וזהו שמצד אחד, השבת היא למעלה מימי השבוע ומצד שני השבת מברכת את ימי השבוע וממשיכה להם.

וְעַל־פִּי הָאָמוּר שֶׁיּוֹם הַשַּׁבָּת מצד עצמו **הוּא לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ** מיום השבת **בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** בימי השבוע, וגם קדושת השבת היא זו שבכוחה הבירורים של ימות השבוע עולים ונכללים בקדושה, כמבואר לעיל, **נִמְצָא, שֶׁגַּם מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** ומצד מהותה איננה מתגלית בסדר השתלשלות **יְכוֹלָה לִהְיוֹת** למעשה **הַמְשָׁכַת אוֹר וְגִלּוּי בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת.**

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן שֶׁלְּעָתִיד־לָבֹא יֹאמְרוּ דַּוְקָא לְיִצְחָק "כִּי אַתָּה אָבִינוּ" ולבני ישראל יהיה קשר מיוחד עם יצחק דווקא, **דְּאַף שֶׁבְּחִינָתוֹ שֶׁל יִצְחָק הוּא הַקֵּרוּב שֶׁמִּצַּד הָעַצְמוּת שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם ׳חֹשֶׁךְ׳ (כַּנַּ"ל), מִכָּל־מָקוֹם לֶעָתִיד־לָבֹא תֵּמָשֵׁךְ גַּם בְּחִינָה זוֹ בְּאֹפֶן שֶׁל אוֹר וְגִלּוּי לְמַטָּה, וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם הַקֵּרוּב לֹא יִהְיֶה בִּבְחִינַת ׳חֹשֶׁךְ׳ אֶלָּא בִּבְחִינַת אוֹר וְגִלּוּי. וְזֶהוּ גַּם שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיוּ שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[58] וַיַּעַשׂ אֱלֹקִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים. דְּהִנֵּה, יָדוּעַ[59] שֶׁמְּעוּט הַיָּרֵחַ הוּא עִנְיָן אֶחָד עִם שְׁבִירַת הַכֵּלִים מֵ׳עוֹלָם הַתֹּהוּ׳, רַק שֶׁזֶּהוּ בִּשְׁבִיל הַתִּקּוּן שֶׁל ׳שְׁבִירַת הַכֵּלִים׳, דְּכֵיוָן שֶׁמִּצַּד ׳שְׁבִירַת הַכֵּלִים׳ נַעֲשָׂה מְציאוּת שֶׁל זוּלַת שֶׁצָּרִיךְ לְבָרְרוֹ** כי ה׳שבירה׳ גרמה שנפלו ניצוצות מלמעלה למטה ונוצרה מציאות שצריכה בירור ותיקון, **הִנֵּה סֵדֶר הַתִּקּוּן עַל זֶה** על החיסרון שנוצר ב׳שבירת הכלים׳ **הוּא עַל־יְדֵי מְעוּט הַיָּרֵחַ,** שאמר לה הקדוש־ברוך־הוא **"לְכִי וּמַעֲטִי אֶת עַצְמֵךְ"[60], לִהְיוֹת בִּבְחִינַת ׳מְקַבֵּל׳,** בשונה מהשמש שהיא בבחינת ׳משפיע׳, **וְלֵידֵי** מעולם האצילות **לָעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, בִּכְדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עִנְיָן הַבֵּרוּר** של הזולת במקומו, במקום המתברר.

וְלָכֵן לֶעָתִיד־לָבֹא בִּגְמַר הַבֵּרוּרִים כאשר כל הניצוצות שנפלו ב׳שבירת הכלים׳, יגיעו לשלימות הבירור והתיקון שלהם **לֹא תִּצְטָרֵךְ בְּחִינַת הַמַּלְכוּת לִהְיוֹת בִּבְחִינַת ׳מְקַבֵּל׳** המקבל אור בשביל תיקונו, **אֶלָּא יִהְיוּ "שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים"** בשווה, **וְיֹתֵרָה מִזֶּה, שֶׁבְּחִינַת**

---

1 הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְהַיְנוּ, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁמִּצַּד הַהַמְשָׁכָה
2 מִיּוֹם הַשַּׁבָּת, הִנֵּה יוֹם רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי שֶׁאַחַר
3 הַשַּׁבָּת הֵם לְמַעְלָה בְּמַדְרֵגָה מֵהַיָּמִים שֶׁלִּפְנֵי
4 הַשַּׁבָּת, מִכָּל־מָקוֹם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת עַצְמוֹ חֲרֵי זֶה
5 לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אֶלָּא שֶׁאַחַר־כָּךְ זֶה
6 נִמְשָׁךְ בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת.
7 וְעַל־פִּי הָאָמוּר שֶׁיּוֹם הַשַּׁבָּת הוּא לְמַעְלָה
8 מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן
9 נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, נִמְצָא, שֶׁגַּם
10 מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁנִּקְרֵאת
11 בְּשֵׁם ׳חֹשֶׁךְ׳, יְכוֹלָה לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת אוֹר וְגִלּוּי
12 בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן שֶׁלֶּעָתִיד־
13 לָבֹא יֹאמְרוּ דַּוְקָא לְיִצְחָק "כִּי אַתָּה אָבִינוּ", דְּאַף
14 שֶׁבְּחִינָתוֹ שֶׁל יִצְחָק הוּא הַקֵּרוּב שֶׁמִּצַּד הָעַצְמוּת
15 שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם ׳חֹשֶׁךְ׳ (כַּנַּ"ל), מִכָּל־מָקוֹם לֶעָתִיד־
16 לָבֹא תֵּמָשֵׁךְ גַּם בְּחִינָה זוֹ בְּאֹפֶן שֶׁל אוֹר וְגִלּוּי
17 לְמַטָּה, וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם הַקֵּרוּב לֹא יִהְיֶה בִּבְחִינַת
18 ׳חֹשֶׁךְ׳ אֶלָּא בִּבְחִינַת אוֹר וְגִלּוּי. וְזֶהוּ גַּם
19 שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיוּ שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים, כְּמוֹ
20 שֶׁהָיָה בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[58] וַיַּעַשׂ
21 אֱלֹקִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים. דְּהִנֵּה,
22 יָדוּעַ[59] שֶׁמְּעוּט הַיָּרֵחַ הוּא עִנְיָן אֶחָד עִם שְׁבִירַת
23 הַכֵּלִים מֵ׳עוֹלָם הַתֹּהוּ׳, רַק שֶׁזֶּהוּ בִּשְׁבִיל הַתִּקּוּן
24 שֶׁל ׳שְׁבִירַת הַכֵּלִים׳, דְּכֵיוָן שֶׁמִּצַּד ׳שְׁבִירַת
25 הַכֵּלִים׳ נַעֲשָׂה מְציאוּת שֶׁל זוּלַת שֶׁצָּרִיךְ לְבָרְרוֹ,
26 הִנֵּה סֵדֶר הַתִּקּוּן עַל זֶה הוּא עַל־יְדֵי מְעוּט הַיָּרֵחַ,
27 "לְכִי וּמַעֲטִי אֶת עַצְמֵךְ"[60], לִהְיוֹת בִּבְחִינַת
28 ׳מְקַבֵּל׳ וְלֵידֵי לָעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,
29 בִּכְדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עִנְיָן הַבֵּרוּר. וְלָכֵן לֶעָתִיד־
30 לָבֹא בִּגְמַר הַבֵּרוּרִים, לֹא תִּצְטָרֵךְ בְּחִינַת
31 הַמַּלְכוּת לִהְיוֹת בִּבְחִינַת ׳מְקַבֵּל׳, אֶלָּא יִהְיוּ "שְׁנֵי
32 הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים", וְיֹתֵרָה מִזֶּה, שֶׁבְּחִינַת

ביאור בדרך אפשר

הוא **שֶׁגַּם הַקֵּרוּב לֹא יִהְיֶה בִּבְחִינַת ׳חֹשֶׁךְ׳ אֶלָּא בִּבְחִינַת אוֹר וְגִלּוּי** (ובדומה למוסבר לעיל בעניין השבת שאור שלמעלה מסדר השתלשלות מאיר בגילוי בסדר השתלשלות עצמו).

וְזֶהוּ גַּם הטעם הפנימי על כך **שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיוּ שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים,** וגם הירח יהיה מאור גדול **כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[58] וַיַּעַשׂ אֱלֹקִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים. דְּהִנֵּה, יָדוּעַ[59]** בקבלה וחסידות **שֶׁמְּעוּט הַיָּרֵחַ הוּא עִנְיָן אֶחָד** על פי הסוד **עִם שְׁבִירַת הַכֵּלִים מֵ׳עוֹלָם הַתֹּהוּ׳,** קודם ל׳עולם התיקון׳ של ׳סדר השתלשלות׳ מסודר, היה ׳עולם התוהו׳ שבו היו האורות מרובים והכלים מועטים והדבר גרם ׳שבירת הכלים׳, **רַק שֶׁזֶּהוּ** מיעוט הירח בששת ימי בראשית נועד **בִּשְׁבִיל הַתִּקּוּן שֶׁל ׳שְׁבִירַת הַכֵּלִים׳, דְּכֵיוָן שֶׁמִּצַּד ׳שְׁבִירַת הַכֵּלִים׳ נַעֲשָׂה מְציאוּת שֶׁל זוּלַת שֶׁצָּרִיךְ לְבָרְרוֹ** כי ה׳שבירה׳ גרמה שנפלו ניצוצות מלמעלה למטה ונוצרה מציאות שצריכה בירור ותיקון, **הִנֵּה סֵדֶר הַתִּקּוּן עַל זֶה** על החיסרון שנוצר ב׳שבירת הכלים׳ **הוּא עַל־יְדֵי מְעוּט הַיָּרֵחַ,** שאמר לה הקדוש־ברוך־הוא **"לְכִי וּמַעֲטִי אֶת עַצְמֵךְ"[60], לִהְיוֹת בִּבְחִינַת ׳מְקַבֵּל׳,** בשונה מהשמש שהיא בבחינת ׳משפיע׳, **וְלֵידֵי** מעולם האצילות **לָעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, בִּכְדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עִנְיָן הַבֵּרוּר** של הזולת במקומו, במקום המתברר.

וְלָכֵן לֶעָתִיד־לָבֹא בִּגְמַר הַבֵּרוּרִים כאשר כל הניצוצות שנפלו ב׳שבירת הכלים׳, יגיעו לשלימות הבירור והתיקון שלהם **לֹא תִּצְטָרֵךְ בְּחִינַת הַמַּלְכוּת לִהְיוֹת בִּבְחִינַת ׳מְקַבֵּל׳** המקבל אור בשביל תיקונו, **אֶלָּא יִהְיוּ "שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים"** בשווה, **וְיֹתֵרָה מִזֶּה, שֶׁבְּחִינַת**

---

58) בראשית א, טז. 59) ראה סה"מ תרצ"א ע' שיט ואילך. ועוד. 60) חולין ס, ב.

ביאור בדרך אפשר

הַמַּלְכוּת תִּתְעַלֶּה לְמַעְלָה יוֹתֵר לִהְיוֹת "אִשֶּׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ"[61] והיא תהיה הכתר והעטרה לבעלה (הבחינה שכיום היא בבחינת 'משפיע' לאישה, מידת המלכות), **שֶׁהֲרֵי** בשורש הדברים **"תֹּהוּ קָדַם לְתִקּוּן", כִּי שֵׁם ס"ג הוּא לְמַעְלָה מִשֵּׁם מ"ה, וּבְגִמַר הַבְּרוּרִים יִתְעַלֶּה שֵׁם ב"ן בְּשֵׁם ס"ג שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׁם מ"ה**[62] (עניין שם הוי' באופנים השונים לפי הבדלי המילוי, נתבאר לעיל בקצרה).

וְזֶהוּ הטעם הפנימי על כך **שֶׁיַּעֲקֹב קָנָה אֶת הַבְּכוֹרָה מֵעֵשָׂו, כִּי עֵשָׂו הוּא** בשורשו **בְּחִינַת 'עוֹלָם הַתֹּהוּ' שֶׁלְּמַעְלָה מִ'עוֹלָם הַתִּקּוּן' (שֶׁלָּכֵן נִקְרָא עֵשָׂו "בְּנָה הַגָּדוֹל"**[63] של רבקה כי 'תוהו' למעלה מ'תיקון'), **וְיַעֲקֹב עַל־יְדֵי הַבְּרוּרִים** שבירר ותיקן את ניצוצות הקדושה שנפלו למטה **לָקַח אֶת הָאוֹרוֹת שֶׁל 'עוֹלָם הַתֹּהוּ'** שתחילה היו שייכים לעשו, והעביר אותם לרשותו ובזה 'קנה' מעשו את הבכורה והבכורה נהייתה שלו.

אֶלָּא שֶׁעַכְשָׁו בזמן הגלות **כְּתִיב**[64] **וַיִּשְׁטֹם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב, שֶׁנִּשְׁאַר טִינָה בְּלִבּוֹ** של עשו על יעקב **(וְאַף שֶׁכְּתִיב** שלאחר חזרת יעקב מבית לבן ופגישתם **"וַיִּשָּׁקֵהוּ"**[65], ולכאורה הכוונה שעשו הפסיק לשטום את יעקב, **הֲרֵי** הפסוק מתפרש אחרת, **"נָקוּד** בספר התורה יש נקודות **עַל** המילה **וַיִּשָּׁקֵהוּ, שֶׁלֹּא נְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ"**[66] אלא עשו המשיך לשטום את יעקב), **שֶׁזּוֹהִי הוֹרָאָה שֶׁלֹּא נִתְבָּרֵר** עשו **עֲדַיִן לְגַמְרֵי, אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא בִּגְמַר הַבְּרוּרִים, אֲזַי יִהְיֶה "וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר"**[67] האח הגדול, עשו, יעבוד את האח הצעיר יעקב, ויהיה כפוף אליו ובטל אליו **בֶּאֱמוּנָה וּבְלֵב שָׁלֵם, כִּי** עשו **יִתְבָּרֵר** ויתוקן **לְגַמְרֵי, וַאֲזַי** לעתיד לבוא **תִּהְיֶה תַּכְלִית הָעֲלִיָּה** של כללות הבריאה, **שֶׁגַּם הַ'חֹשֶׁךְ' שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, יָאִיר לְמַטָּה** כמבואר לעיל באריכות.

1 הַמַּלְכוּת תִּתְעַלֶּה לְמַעְלָה יוֹתֵר לִהְיוֹת "אִשֶּׁת חַיִל
2 עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ"[61], שֶׁהֲרֵי "תֹּהוּ קָדַם לְתִקּוּן", כִּי
3 שֵׁם ס"ג הוּא לְמַעְלָה מִשֵּׁם מ"ה, וּבְגִמַר
4 הַבְּרוּרִים יִתְעַלֶּה שֵׁם ב"ן בְּשֵׁם ס"ג שֶׁלְּמַעְלָה
5 מִשֵּׁם מ"ה[62]. וְזֶהוּ שֶׁיַּעֲקֹב קָנָה אֶת הַבְּכוֹרָה
6 מֵעֵשָׂו, כִּי עֵשָׂו הוּא בְּחִינַת 'עוֹלָם הַתֹּהוּ'
7 שֶׁלְּמַעְלָה מִ'עוֹלָם הַתִּקּוּן' (שֶׁלָּכֵן נִקְרָא עֵשָׂו
8 "בְּנָה הַגָּדוֹל"[63]), וְיַעֲקֹב עַל־יְדֵי הַבְּרוּרִים לָקַח
9 אֶת הָאוֹרוֹת שֶׁל 'עוֹלָם הַתֹּהוּ'. אֶלָּא שֶׁעַכְשָׁו
10 כְּתִיב[64] וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב, שֶׁנִּשְׁאַר טִינָה
11 בְּלִבּוֹ (וְאַף שֶׁכְּתִיב "וַיִּשָּׁקֵהוּ"[65], הֲרֵי "נָקוּד עַל
12 וַיִּשָּׁקֵהוּ, שֶׁלֹּא נְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ"[66]), שֶׁזּוֹהִי הוֹרָאָה
13 שֶׁלֹּא נִתְבָּרֵר עֲדַיִן לְגַמְרֵי, אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא
14 בִּגְמַר הַבְּרוּרִים, אֲזַי יִהְיֶה "וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר"[67]
15 בֶּאֱמוּנָה וּבְלֵב שָׁלֵם, כִּי יִתְבָּרֵר לְגַמְרֵי, וַאֲזַי
16 תִּהְיֶה תַּכְלִית הָעֲלִיָּה, שֶׁגַּם הַ'חֹשֶׁךְ' שֶׁלְּמַעְלָה
17 מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, יָאִיר לְמַטָּה.

18 ו) **וְזֶהוּ** עִנְיַן עֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ,
19 שֶׁבְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ הַלְּבָנָה הִיא כְּנִקְדָּה,
20 וּבְעֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ הִיא בְּתַכְלִית הַהֶעְלֵם,
21 שֶׁהֶעְלֵם זֶה הוּא מַעֲלָה כַּנַּ"ל. וְעַל זֶה נֶאֱמַר
22 "וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן (לְדָוִד) מָחָר חֹדֶשׁ" וְגוֹ'[68], כִּי
23 דָּוִד הוּא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, וִיהוֹנָתָן הוּא בְּחִינַת
24 'זְעֵיר אַנְפִּין', כִּי "יְהוֹנָתָן" הוּא אוֹתִיּוֹת יה"ו
25 וְאוֹתִיּוֹת "נָתָן"[69], הַיְנוּ שֶׁנּוֹתֵן וּמַשְׁפִּיעַ לִבְחִינַת
26 הַמַּלְכוּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן", שֶׁהוּא
27 עִנְיַן הַהַשְׁפָּעָה מִבְּחִינַת 'זְעֵיר אַנְפִּין' לִבְחִינַת
28 הַמַּלְכוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֵׂית הַהַמְשָׁכָה בְּרֹאשׁ־
29 חֹדֶשׁ, וְעַד שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא בְּאֹפֶן ד"וַיִּשְׁקוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ"[70], שֶׁמּוֹרֶה עַל גֹּדֶל
30 הַהַשְׁפָּעָה וְהָאַהֲבָה שֶׁאֵינוֹ נִתְפָּס בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, "וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ"[70],

ביאור בדרך אפשר

בְּעֵת המולד הַלְּבָנָה הִיא כְּנִקְדָּה, וּבְעֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ קודם המולד **הִיא בְּתַכְלִית הַהֶעְלֵם, שֶׁהֶעְלֵם זֶה הוּא מַעֲלָה כַּנַּ"ל** כי הוא העלם כתוצאה מכך שהוא למעלה מגילוי.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר "וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן (לְדָוִד) מָחָר חֹדֶשׁ" וְגוֹ'[68], **כִּי דָּוִד הוּא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, וִיהוֹנָתָן הוּא בְּחִינַת 'זְעֵיר אַנְפִּין', כִּי "יְהוֹנָתָן" הוּא אוֹתִיּוֹת יה"ו וְאוֹתִיּוֹת "נָתָן"**[69], **הַיְנוּ שֶׁנּוֹתֵן וּמַשְׁפִּיעַ לִבְחִינַת הַמַּלְכוּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן"** יהונתן אומר ו'נותן' לדוד **שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַשְׁפָּעָה** והנתינה **מִבְּחִינַת 'זְעֵיר אַנְפִּין' לִבְחִינַת הַמַּלְכוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** כשיש השפעה מהמידות (בחינת המשפיע) למלכות (בחינת המקבל) **נַעֲשֵׂית הַהַמְשָׁכָה** ומולד הלבנה מחדש **בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ, וְעַד שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא בְּאֹפֶן ד"וַיִּשְׁקוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ"**[70], **שֶׁמּוֹרֶה** דוד ויהונתן **עַל גֹּדֶל הַהַשְׁפָּעָה וְהָאַהֲבָה** שהוא באופן כל כך נעלה ועמוק **שֶׁאֵינוֹ נִתְפָּס בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר** שהן כלי ביטוי מוגבל שלא יכול להכיל כזה רגש עמוק, ולכן **"וַיִּבְכּוּ**

---

61) משלי יב, ד. 62) ראה ע"ח שער ה (שער טנת"א) פ"א. שער י (שער התיקון) פ"ג. שער מ (שער פנימיות וחיצוניות) דרוש ד. לקו"ת בחוקותי מז, ג. שה"ש טז, ג. מח, ב. 63) פרשתנו כז, טו. 64) שם כז, מא. 65) וישלח לג, ד. 66) פירש"י עה"פ. ספרי בהעלותך ט, י. 67) פרשתנו כה, כג. 68) שמואל־א כ, יח. 69) ראה גם ד"ה ויאמר לו יהונתן במאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ז ע' נה; אוה"ת בראשית טז, א ואילך. 70) שמואל־א שם, מא.

ביאור בדרך אפשר

אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ״[70], **שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ**[71] **בְּרַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁזָּלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת כַּאֲשֶׁר שָׁמַע הַסּוֹדוֹת מֵרַבּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁדְּמָעוֹת אֵלּוּ הֵן דְּמָעוֹת שֶׁל שִׂמְחָה**[72] **מִצַּד עֹצֶם הַגִּלּוּי שֶׁל הַסּוֹדוֹת הַגְּדוֹלִים שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהָכִיל** בשכלו **כו׳** וכשהמוח מקבל דבר שאין ביכולתו להכיל, הוא בוכה.

אָמְנָם, כָּל זֶה הוּא הַהַשְׁפָּעָה מִבְּחִינַת ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ לִבְחִינַת הַמַּלְכוּת, המשכה מה׳משפיע׳ ל׳מקבל׳ **וְאַחַר־כָּךְ מְסַיֵּם ״עַד דָּוִד הִגְדִּיל״**[70], **שֶׁהוּא הַהַגְדָּלָה בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת** עצמה עד כדי כך **שֶׁלֹּא תִּצְטָרֵךְ לְקַבֵּל הַשְׁפָּעָה מִבְּחִינַת ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳. וְאַדְרַבָּה, שֶׁיִּהְיֶה ״אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ״** והמלכות תהיה זו שתשפיע ב׳זעיר אנפין׳.

וּבָזֶה יוּבָן גַּם־כֵּן טַעַם שִׁנּוּי הַלָּשׁוֹן בְּבִרְכוֹת נִשּׂוּאִין, שֶׁבִּתְחִלָּה נֶאֱמַר בנוסח ה׳שבע ברכות׳ **״מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה״, וְאַחַר־כָּךְ נֶאֱמַר ״מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה״** בברכה הבאה **״מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה״, כִּי ״מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה״ הַיְנוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה הִיא בַּ״חָתָן״, וְהֶ״חָתָן״ מַשְׁפִּיעַ אֶת הַשִּׂמְחָה בַּ״כַּלָּה״** וזהו אופן ההשפעה הרגיל מהחתן המשפיע ׳זעיר אנפין׳ אל הכלה המקבלת, ׳מלכות׳. **אֲבָל ״מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה״ הַיְנוּ שֶׁהַכַּלָּה עַצְמָהּ תִּהְיֶה שְׂמֵחָה** ותהיה בכלה שמחה מצד עצמה, לא רק בתור המשכה מהחתן.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[73], **שֶׁמַּה שֶׁנֶּאֱמַר ״מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה״ קָאֵי אַלְעָתִיד־לָבֹא** על ימות המשיח **(שֶׁזֶּהוּ שֶׁאוֹמְרִים בִּבְרָכָה זוֹ** הברכה השביעית, **״קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה״, שֶׁגַּם הַכַּלָּה עַצְמָהּ יִהְיֶה לָהּ קוֹל,** לא כפי שהוא כעת שקולה של הכלה לא נשמע), **שֶׁאָז** לעתיד לבוא **לֹא תִּצְטָרֵךְ הַ״כַּלָּה״ (בְּחִינַת הַמַּלְכוּת) לְקַבֵּל הַשְׁפָּעָה מֵהֶ״חָתָן״ (בְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין), וְלָכֵן אוֹמְרִים ״מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה״, שֶׁהַכַּלָּה עַצְמָהּ תִּהְיֶה שְׂמֵחָה** בשמחה משל עצמה. **יוֹתֵרָה מִזֶּה, שֶׁעַל־יְדֵי הַכַּלָּה הוּא** הקדוש־ברוך־הוא **מְשַׂמֵּחַ אֶת הֶחָתָן, כִּי יִהְיֶה ״אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ״** האישה תהיה העטרה ומקור השמחה של בעלה.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ[71] בְּרַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁזָּלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת כַּאֲשֶׁר שָׁמַע הַסּוֹדוֹת מֵרַבּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁדְּמָעוֹת אֵלּוּ הֵן דְּמָעוֹת שֶׁל שִׂמְחָה[72] מִצַּד עֹצֶם הַגִּלּוּי שֶׁל הַסּוֹדוֹת הַגְּדוֹלִים שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהָכִיל כו׳. אָמְנָם, כָּל זֶה הוּא הַהַשְׁפָּעָה מִבְּחִינַת ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ לִבְחִינַת הַמַּלְכוּת, וְאַחַר־כָּךְ מְסַיֵּם ״עַד דָּוִד הִגְדִּיל״[70], שֶׁהוּא הַהַגְדָּלָה בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת שֶׁלֹּא תִּצְטָרֵךְ לְקַבֵּל הַשְׁפָּעָה מִבְּחִינַת ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳. וְאַדְרַבָּה, שֶׁיִּהְיֶה ״אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ״. וּבָזֶה יוּבָן גַּם־כֵּן טַעַם שִׁנּוּי הַלָּשׁוֹן בְּבִרְכוֹת נִשּׂוּאִין, שֶׁבִּתְחִלָּה נֶאֱמַר ״מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה״, וְאַחַר־כָּךְ נֶאֱמַר ״מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה״, כִּי ״מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה״ הַיְנוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה הִיא בַּ״חָתָן״, וְהֶ״חָתָן״ מַשְׁפִּיעַ אֶת הַשִּׂמְחָה בַּ״כַּלָּה״. אֲבָל ״מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה״ הַיְנוּ שֶׁהַכַּלָּה עַצְמָהּ תִּהְיֶה שְׂמֵחָה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה[73], שֶׁמַּה שֶׁנֶּאֱמַר ״מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה״ קָאֵי אַלְעָתִיד־לָבֹא (שֶׁזֶּהוּ שֶׁאוֹמְרִים בִּבְרָכָה זוֹ ״קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה״, שֶׁגַּם הַכַּלָּה עַצְמָהּ יִהְיֶה לָהּ קוֹל), שֶׁאָז לֹא תִּצְטָרֵךְ הַ״כַּלָּה״ (בְּחִינַת הַמַּלְכוּת) לְקַבֵּל הַשְׁפָּעָה מֵהֶ״חָתָן״ (בְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין), וְלָכֵן אוֹמְרִים ״מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה״, שֶׁהַכַּלָּה עַצְמָהּ תִּהְיֶה שְׂמֵחָה. יוֹתֵרָה מִזֶּה, שֶׁעַל־יְדֵי הַכַּלָּה הוּא מְשַׂמֵּחַ אֶת הֶחָתָן, כִּי יִהְיֶה ״אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ״.

71) מהנ״ע בזח״א צח, ב. 72) ראה גם תו״א וישלח כו, א. לקו״ת תצא לז, ד. 73) ראה תו״א ס״פ ויגש.

המשך ביאור למס׳ עירובין ליום ראשון עמ׳ א

הגמרא מקשה על רבא מהסיפא. מקשה הגמרא: [**אָמַר** לֵיהּ **אַבַּיֵי** לרבא], **כְּמַאי אוֹקִימְתָּא לְמַתְנִיתִין** – באיזה אופן העמדת את משנתנו, **כְּכוֹתֶל מְשׁוּפָּע** והספר נח על שיפועו, **אֵימָא** – אמור את **הֵיפָא** של המשנה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ** אם **אֵינוֹ** מְסוּלָּק [–מרוחק] הספר מִן הָאָרֶץ **אֶלָּא** מִלֹּא הַחוּט, כל שלא נח על קרקע רשות הרבים, **גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ** לראש הגג, אבל אם הוא נח על הקרקע אסור להחזירו אליו. ואם מדובר בכותל משופע, קשה מדוע כשלא נח על הקרקע מתיר רבי יהודה להחזירו אליו, **וְהָא נָח** לֵיהּ – והרי הספר נח על שיפוע הכותל, שנחשב רשות הרבים. מתרצת הגמרא: **חִפּוּרֵי מִיחַפְּרָא** – יש ללמוד את המשנה כאילו היא חסירה, **וְהָכִי קָתָנֵי** – וכך יש לשנות בה, **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שאסור לגוללו אצלו, **כְּכוֹתֶל מְשׁוּפָּע** והספר נח על שיפועו, **אֲבָל**

בס"ד. שיחת* ש"פ תולדות, מברכים החודש וער"ח כסלו ה'תשי"ד.

א. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור המתחיל להבין ענין ערב ראש חודש וראש חודש.

לאחרי המאמר צוה לנגן הניגון "פדה בשלום", כיון שזהו שבת מברכים חודש כסלו.

* * *

ב. אמרו חכמינו ז"ל[1] שלעתיד לבוא יאמרו דוקא ליצחק "כי אתה אבינו"[2]. וטעם הדבר מבואר בחסידות[3] — לפי שענינו של יצחק הוא פחד וביטול, שזהו אחד החידושים של הזמן דלעתיד לבוא (כנ"ל בהמאמר[4]).

ויש לומר, שלכן מצינו גבי יצחק שבכמה ענינים הי' בדוגמא דלעתיד לבוא. בנוגע לכל האבות אמרו חכמינו ז"ל[5] שהטעימן הקב"ה מעין עולם הבא, אלא, שאצל כל האבות הי' ה"מעין עולם הבא" רק בענין התענוג, "הטעימן", אבל יצחק הי' כל חייו בדוגמא דלעתיד, כיון שבעת העקידה פרחה נשמתו[6] ונמשכה בו נשמה מעלמא דאתי — מעולם הבא.

אבל באמת, לא זו בלבד היא מעלתו של יצחק, כי הענין ד"פרחה נשמתו" מצינו גם אצל אחרים. יש דעות שאצל בן השונמית[7] ואצל עוד כמה[8] פרחה נשמתם. מעלתו של יצחק היא — שהי' למעלה מהעולם, ומשם לקח והמשיך בעולם, כדלקמן.

ג. על הפסוק[9] "ויגדלו הנערים" איתא[10] שבשעה שנעשו בני י"ג שנה, זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לעבודת אלילים (יעקב הלך לבתי מדרשות, ועשו — לעבודה זרה).

ושואלים על זה[11]: אמרו חכמינו ז"ל[12] שאברהם הי' צריך לחיות מאה ושמונים שנה, אלא שנחסרו חמש שנים משנותיו כדי שלא יראה שעשו נכדו יוצא לתרבות רעה. ולכאורה בשעה שעשו פירש לעבודה זרה — עדיין חי אברהם, שהרי בלידת יצחק הי' אברהם בן מאת שנה[13], ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם[14], ונמצא שכאשר עשו נעשה בן י"ג שנה ופירש לעבודה זרה, הי' אברהם בן מאה שבעים ושלש, ואם כן, במשך ב' שנים ראה איך שעשו יוצא לתרבות רעה?

בדעת זקנים מבעלי התוספות[15] מתרץ, שב' שנים הנ"ל (שאברהם עדיין חי) חטא במטמוניות. אבל, תירוץ זה אינו מספיק, שהרי, אם היתה אפשרות שיחטא ב' שנים במטמוניות, הי' יכול להיות שיחטא עוד חמש שנים במטמוניות, ולא יצטרכו להחסיר משנותיו של אברהם חמש שנים?

בעשרה מאמרות[16] וגם בשם ריב"א יש תירוץ נוסף — שהשנים שיצחק המתין[17] מהעקידה עד שרבקה תהי' בת ג' שנים ויום אחד, הי' בגן עדן, ושנים אלו לא נימנו במניין שנותיו[18]. ויש לומר הטעם — לפי

---

*) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בלקו"ש ח"א ע' 48 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה ענינים מהנחה בלתי מוגה.

1) שבת פט, ב.
2) ישעי' סג, טז.
3) תו"א פרשתנו יז, ג.
4) פ"ד ואילך.
5) ב"ב טז, סע"ב.
6) זח"א ס, א (תוספתא). וראה ג"כ פרקי דר"א פל"א (קרוב לסופו).
7) זח"ב מד, ב. וראה ניצוצי אורות שם.
8) ראה שבת פח, ב. פרדר"א פל"ג. ועוד. — ומובן דאין הפריחה בכל הנ"ל שווה.
9) פרשתנו כה, כז.
10) פרש"י עה"פ. מב"ר פס"ג, יו"ד.
11) דעת זקנים מבעלי התוס' עה"פ (בשם הירושלמי).
12) ב"ר שם, יב.
13) וירא כא, ה.
14) פרשתנו שם, כו.
15) שבהערה 11.
16) מאמר אכ"ח ח"ג סכ"ט-ל.
17) פרש"י פרשתנו שם, כ.
18) בריב"א מביא דוגמא מנח — דשנת המבול שלא שמשו המזלות לא נחשבה במנין שנותיו. אבל מובן, שבמהותם — אינה דומה לענין דיצחק שלא הי' כל ענין הזמן דהעולם אצלו, משא"כ במבול: א) שחסרה רק המדידה דהזמן. ב) שכל עניני העולם היו כמו נח בזה. וראה ירושלמי ר"ה פ"א ה"א. ואכ"מ.

שגן עדן הוא למעלה מהזמן דהעולם. ובמילא, בעת לידת יעקב ועשו – עברו מלידת יצחק יותר משישים ושתים שנה, ואף על פי כן הי' מספר שנותיו של יצחק שישים בלבד, כי בהשנים שהי' בגן עדן הי' למעלה מהזמן, ואברהם הי' אז בן מאה ששים ושתים. וכאשר יצחק חזר לעולם ולזמן, לא נימנו ב' שנים אלו בחשבון שנותיו, ולכן הי' בן ששים שנה[19].

– יש לפעמים ענין של עלי' למעלה מהזמן, אבל כשחוזרים אחרי כן להזמן, ניכר הדבר. וכמו הסיפור[20] שהבעל שם טוב כתב לגיסו ר' גרשון ענין שאירע בפועל לאחרי זמן, והיינו, לפי שהבעל שם טוב עלה לעולם היצירה כו' ששם נסקר משך הזמן של (עשר או) חמש עשרה שנה בסקירה אחת. אבל ענין זה לא הוציא אותו מהזמן דעולם הזה, ובפרט שגם בשעת העלי' הי' גופו למטה, מה שאין כן ביצחק.

וענין זה שיצחק הי' בגן עדן – הי' גם לאחרי זה בהיותו למטה, כפי שמצינו שיצחק אמר "כריח שדה אשר ברכו הוי'"[21], גן עדן[22], ולכאורה, מניין ידע? אלא שזכר מהזמן שהי' בגן עדן. ואף שהסדר הוא שבשעה שהנשמה באה מגן עדן למטה בא מלאך וסטרו על פיו[23], כדי שלא יבלבל לאופן וסדר העבודה שצריך להיות למטה, ודוגמתו כאשר הנשמה צריכה לעלות למעלה עלי' לישכח חיזו דהאי עלמא[24], מכל מקום, אצל יצחק הי' החידוש שלקח והמשיך את הענינים דגן עדן – למטה.

ד. על פי זה[25] יובן גם המבואר בחסידות[26] הטעם שיצחק רצה לברך את עשו, כיון שהסתכל עליו מלמעלה, מצד המקיף – דלכאורה אינו מובן: כשם שיצחק ראה את המקיף, הי' צריך לראות גם את הפנימי, שבו פועל המקיף? ועל פי הנ"ל יובן – דכיון שיצחק הי' למעלה מהזמן, ראה את עשו כמו שהוא לעתיד, לאחר הבירור, היינו, לא במעמד ומצב ד"וישטום עשו את יעקב"[27], אלא כפי ש"ורב יעבד צעיר[28], באמונה ובלב שלם", כמבואר בהמאמר של אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע[29].

ועל פי זה יובן גם מה שמצינו בברכת יצחק לעשו, שאף שבתחילה אמר לו "בא אחיך גו' ויקח ברכתך גו' ולכה אפוא מה אעשה בני"[30], מכל מקום ברכו "משמני הארץ יהי' מושבך" (אף שכבר נתן ליעקב "משמני הארץ"[31]), "זו איטליאה של יוון"[32] ("קאַלאַבריע"[33]), שכיון שלא היתה בעולם בשעת ברכת יצחק, כמאמר רבותינו ז"ל[34] "בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים ועלה בו שירטון ועליו נבנה כו'", לא נתנה יצחק ליעקב, ולכן הי' יכול לתת אותה לעשו[35] – דלכאורה קשה: איך הי' יכול יצחק לתת לעשו איטליא של יון שלא היתה בעולם עדיין, הרי זה תלוי בהפלוגתא[36] אם אדם מקנה דבר שלא בא לעולם?!

– (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת־שחוק:) כאשר יוצאים ידי־חובת סעודה שלישית בדברי תורה[37], הנה כאשר אומרים "אַ אייגענע תורה", יכול לבוא מישהו במוצאי שבת ולהפריך את ה"תורה", ונמצא, שנשארים ללא סעודה שלישית... ולכן מוטב ("געזינטער") לצאת ידי חובה עם חתיכת דג מלוח... או עם אמירת דבר־תורה אמיתי שאי אפשר להפריכו.

---

19) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 370.
20) דרך מצותיך נט, א. וראה בציונים והערות שם.
21) פרשתנו כז, כז.
22) ראה ב"ר ספס"ה ובפי' מהרז"ו. וצע"ק מזח"ב לט, ב. זח"ג פד, א. ואכ"מ.
23) נדה ל, ב.
24) לקו"ת דרושי שמע"צ פד, ד. וראה גם סה"מ מלוקט ח"ג ע' לו. וש"נ.
25) סעיף זה – מהנחה בלתי מוגה.
26) ראה תו"א פרשתנו כ, ג. ד"ה ויתן לך דש"פ תולדות תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' ע), תרפ"ד (סה"מ תרפ"ד ע' קיב), תש"ב (סה"מ תש"ב ע' 69), תשכ"ח (סה"מ מלוקט ח"ד ע' סד). וש"נ.
27) פרשתנו שם, מא.
28) שם כה, כג.
29) ד"ה ויאמר לו יהונתן מחר חודש דש"פ תולדות פר"ת בסופו (סה"מ פר"ת ע' קסז).
30) שם כז, לה־לז.
31) שם, כח.
32) שם, לט ובפרש"י (מב"ר פס"ז, ו).
33) ראה ס' תשבי ערך איטליא (הובא באוצר מנהגי חב"ד תשרי ע' רפא).
34) שבת נו, ב. וש"נ.
35) ראה "רשימות" חוברת יט ע' 13 ואילך. וש"נ.
36) ראה יבמות צב, סע"ב ואילך. וש"נ.
37) ראה זח"ג צה, א – הובא במג"א או"ח סתמ"ד סק"ב (בשם השל"ה).

ועל דרך זה בנדון דידן: כיצד הכניס יצחק את עצמו להשאלה אם אדם מקנה דבר שלא בא לעולם; אם יתברר שהדין הוא שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ישאר עשו ללא ברכה?!...

ועל פי הנ"ל יובן – דכיון שיצחק הי' למעלה מהזמן, הרי גם איטליא של יוון היתה נחשבת אצלו כדבר שכבר בא לעולם.

ה. ויש לבאר ענין זה בעבודה – ובהקדם מאמר רבותינו ז"ל[38] "אין קורין אבות אלא לשלשה", ומבואר בזה[39], שיש חילוק בין האבות להשבטים, שמדרגת השבטים, לא אצל כל אחד ואחת מישראל צריכים להיות כל המדריגות של כל השבטים, אבל מדרגות האבות, יש אצל כל אחד ואחת מישראל המדרגות של כל אחד מהאבות. ולכן אומר כל אחד ואחת מישראל "אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב"[40], כיון שכל אחד מהאבות נותן כוח מאופן עבודתו לכל אחד ואחת מישראל בעבודתו. ומזה מובן שענין זה שדובר ביצחק שלקח והמשיך מגן עדן בעולם – נוגע לכל אחד ואחת מישראל.

ועל דרך זה מצינו בנוגע לשבת, שמיני' מתברכין כולהו יומין (כל ימי השבוע)[41], היינו, שענין השבת הוא למעלה מהזמן (כמו שנתבאר בהמאמר[42]), וענין זה נוגע לעבודה דכל השבוע.

ולכן צריך להזכיר שבת בכל יום[43] – יום ראשון בשבת, יום שני בשבת וכו', שזה נכלל בהמצוה "זכור את יום השבת"[44]. וכפי שמצינו בשמאי הזקן[45] שהי' אומר על כל דבר שהוא לכבוד שבת.

ו. וביאור ענין הנ"ל בעבודה:

כאשר דורשים מיהודי שיתנזר ("אָפּזאָגן זיך") מתאוות ותענוגי עולם הזה, וכל ענינו יהי' "אחת שאלתי וגו' לחזות בנועם הוי' וגו'"[46] – טוען הוא, שקשרו אותו דוקא עם הגוף ונפש הבהמית ודוקא בעולם הזה, ואם כן, כיצד יכולים לדרוש ממנו להתנזר מדברים השייכים לתענוגי עולם הזה, ולהתענג רק מ"נועם הוי'", שזהו ענין השייך לעולם הבא, גן עדן וכיוצא בזה, שרק אז יתגלה הענין ד"לחזות בנועם הוי'"[47]?

והמענה על זה – שניתן לו הכוח ד"אלוקי יצחק"[48], להתבונן ולהתעמק בהענין דלעתיד לבוא וגן עדן, עד שגם עכשיו יכול להיות אצלו "ראה ריח גו'", היינו, שכל תענוגי עולם הזה, אפילו התענוגים האמיתיים, אינם אלא פסולת מהתענוגים דגן עדן[49], ואם כן, כיצד יניח את עיקר התענוג בשביל לקבל את הפסולת? ובפרט שכאשר בטל העיקר, אזי ממילא בטל הטפל, וכל־שכן הפסולת. ולכן צריך להניח ("אַריינטאָן") את כל מחשבתו ("אַלע זיינע געדאַנקען") בהעיקר, אשר, הדרך לזה הוא על ידי ביטול,

38) ברכות טז, ב.
39) תו"א ר"פ וארא (נה, א).
40) פסחים קיז, ב.
41) זח"ב סג, ב. פח, א.
42) פ"ה.
43) מכילתא ורמב"ן יתרו כ, ח.
44) יתרו שם.
45) ביצה טז, א. הובא בשו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ב ס"י.
46) תהלים כז, ד.
47) ראה תניא אגה"ק סכ"ט (קמט, א). ובכ"מ.
48) ובפרטיות יותר:
מצד הענין ד"אלקי יצחק" ניתן הכח לכאו"א מישראל להעמיד את עצמו במעמד ומצב שלמעלה מהזמן.
וענין זה נוגע בכל המצבים, ולדוגמא:
בנוגע להתגברות על עניני תאוה – איתא בספרים (ראה של"ה פד, א. ועוד. תניא פי"ד. ובכ"מ) שהעצה לזה היא שהאדם יצייר לעצמו את המצב שלאחרי מילוי התאוה. והרי טבע בני אדם שלאחרי מילוי התאוה רואים שזהו דבר שאין בו ממש ("עס איז גאָרנישט"), ועד כדי כך, שהאדם מתפלא על עצמו היתכן שלא הי' יכול להתגבר על התאוה.
ולכאורה נשאלת השאלה: כיצד יפעל על עצמו עתה להיות במעמד ומצב כמו לאחרי מילוי התאוה; לאחרי מילוי התאוה מתקרר מתאוותו, ואילו עתה יצרו בוער כאש, וא"כ, כיצד יתכן שיהי' עתה כמו לאחרי מילוי התאוה?
והמענה לזה – שכיון שיש בו הענין ד"אלקי יצחק", שהו"ע דלמעלה מהזמן, יכול לעמוד עתה כמו בהמצב שלאח"ז.
ועד"ז בנוגע לעבודה גופא:
כאשר תובעים ממנו את הענין דקבלת עול, ואילו הוא חפץ בעבודה ד"לחזות בנועם הוי'" – טוען הוא, אשר, הן אמת שבענין הקבלת עול יש מעלה גדולה יותר, מ"מ, מעלה זו תתגלה רק לעתיד לבוא, ואילו עתה המעלה היא בענין ה"גילויים", ובמילא, מוטב לו עתה – טוען הוא – לעמוד במעמד ומצב ד"לחזות בנועם הוי'".
והמענה לזה – שמצד הענין ד"אלקי יצחק", למעלה מהזמן, יכול גם עתה להכיר ("הערן") את המעלה דקבלת עול שתתגלה לעתיד (מהנחה בלתי מוגה).
49) לקו"ת שלח מו, ד.

שענינו בעבודה הוא קבלת עול – על דרך העלי' לגן עדן, שגם שם צריך להיות ענין הביטול, שעל זה נאמר[50] "ובזה הנערה באה אל המלך".

וזהו גם ענינו של יצחק – "פחד יצחק"[51] – ביטול וקבלת עול.

ז. על פי זה יובן גם טעם המנהג בקידושין שהכלה שותקת[52]. דלכאורה, הן אמת ששתיקה כהודאה[53], אבל בכל הענינים טוב יותר האמירה בפירוש, ואף על פי כן, בקידושין מנהג ישראל (תורה היא[54]) שהכלה שותקת?

אך הביאור בזה: כיצד יכול להיות קירוב פנימי, קירוב עצם אל עצם, שעל ידי זה נמשך כוח האין־סוף ב"דור ישרים יבורך"[55] – דוקא על ידי ביטול מוחלט ("פול־שטענדיקער ביטול"). ועל ידי הביטול נעשה יחוד פנימי, ועד שעל ידי זה מגיעים להמדריגה ד"אשת חיל עטרת בעלה"[56].

50) אסתר ב, יג. וראה תו"א מג"א צו, א. תו"ח חיי שרה ד"ה והאיש משתאה ס"י ואילך (קמ, סע"א ואילך).
51) ויצא לא, מב.
52) תו"א פ' ויגש מה, א.
53) יבמות פז, ב.
54) ירושלמי פסחים פ"ד ה"א. פרקי דר"א פמ"ה.
55) תהלים קיב, ב.
56) משלי יב, ד. תו"א שם מד, א.

המשך ביאור למס' עירובין ליום שלישי עמ' ב

זֶה צַעַר גִּידּוּל בָּנִים שיש לאשה יותר מלאיש. 'וְהַרְנֵךְ' זֶה צַעַר הָעִיבּוּר, שסתם עוברות חולות הן. 'בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים' כְּמַשְׁמָעוֹ, שמצטערת בלידה. 'וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ' מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה מִשְׁתּוֹקֶקֶת עַל בַּעְלָהּ [–מתאוה לתשמיש] בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹצֵא לַדֶּרֶךְ, שאז מתאוה לו יותר. 'וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ' מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה תּוֹבַעַת לתשמיש בַּלֵּב, ומתביישת לתבוע בפה, וְהָאִישׁ תּוֹבֵעַ בַּפֶּה, ובזה הוא מושל בה, שהכל תלוי ברצונו ותאותו ולא בה. מוסיף רב יצחק בר אבדימי, שאף שדבר זה נמנה בין הקללות שנתקללה חוה, מכל מקום זוֹ [–מה שמתביישת לתבוע] הִיא מִדָּה טוֹבָה בַּנָּשִׁים. מעתה מקשה הגמרא, אם כן שמדה טובה היא, איך אמר רבי יוחנן שהתובעת לתשמיש זוכה לשכר.

מתרצת הגמרא: כִּי קָאָמְרִינַן – מה שאמר רב יוחנן שזוכה לשכר, אינו כשתובעת בפה, אלא דְּמַרְצָיָא אַרְצוּיֵי קַמֵּיהּ – שמראה לפני בעלה דברי ריצוי וחיבה ומבין שמתאוה היא לתשמיש.

הגמרא דנה במנין העשרה קללות. שואלת הגמרא: הָנֵי שֶׁבַע הָווֹן – והרי אלו הקללות שנמנו אינן אלא שבע, ורב יצחק אמר 'עשר קללות נתקללה חוה'. משיבה הגמרא: כִּי אֲתָא רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל אָמַר, יש עוד שלש קללות שנתקללה, ואלו הם, א. עֲטוּפָה בראשה כְּאֵבֶל, שמתביישת לצאת בשיער מגולה. ב. וּמְנוּדָה [–מופרשת] מִכָּל אָדָם שאינו בעלה, כמפורש להלן. ג. וַחֲכוּשָׁה בְּבֵית הָאֲסוּרִין, שאין דרכה לצאת לחוץ, כמו שנאמר (תהלים מה יד), 'כָּל כְּבוּדָּה בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה'.

מבררת הגמרא: מַאי מְנוּדָה מִכָּל אָדָם – במה היא מרוחקת משאר אנשים יותר משהאיש מרוחק מהנשים. אִילֵימָא – אם נאמר מִשּׁוּם דַּאסִיר לָהּ יִיחוּד עם איש, הרי אִיהוּ נַמִּי אַסִּיר לֵיהּ יִיחוּד – גם לאיש אסור להתייחד עם אשה, ואם כן אין האשה מרוחקת בזה יותר מהאיש. מבארת הגמרא: אֶלָּא בכך מרוחקת היא יותר, דְּאַסִּירָא לְבֵי תְרֵי – להינשא לשני אנשים, שאחר שנישאה לאיש שוב אסורה היא לכל, אבל האיש נושא הרבה נשים.

הברייתא מונה שלש קללות נוספות: בְּמַתְנִיתָא תָּנָא – בברייתא שנינו שנתקללה במה שמְגַדֶּלֶת שֵׂעָר כְּלִילִית – שד, וְכֵן שׁוֹשֶׁבֶת וּמַשְׁתֶּנֶת מַיִם כְּבְהֵמָה – כפרידה שכורעת ומשתנת, וְכֵן שׁוֹעֶשֶׁת כַּר לְבַעְלָהּ – שהוא למעלה בשעת תשמיש.

שואלת הגמרא: וְאִידָּךְ – והאחר [–רב דימי], מדוע לא מנה שלשה אלו. משיבה הגמרא: משום שסובר דהָנֵי [–אלו] שֶׁבַח הוּא לָהּ ולא קללות. שמה שמגדלת שיער, אינו אלא כששערה סתור, אבל כשהוא קלוע נוי הוא לה. ומה שיושבת ומשתנת, דרך צניעות הוא ואין בזה טורח. ובזה שנעשית כר לבעלה, נוח הוא לה שטירחתו מרובה מטירחתה.

הגמרא מביאה ראיה ששבח הוא במה שיושבת ומשתנת: דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא, מַאי דִּכְתִיב (איוב לה יא) 'מַלְּפֵנוּ מִבַּהֲמוֹת אָרֶץ וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יְחַכְּמֵנוּ', כלומר, מלמדנו הבורא הנהגות טובות, על ידי חכמה שנתן בבעלי חיים להתנהג בהם, ואנו נחכים מהם. ומפרש לאלו בעלי חיים התכוין הכתוב, 'מַלְּפֵנוּ מִבַّהֲמוֹת', זוֹ פְּרִידָה [–פרידה] שֶׁכּוֹרַעַת וּמַשְׁתֶּנֶת מַיִם בדרך צניעות. 'וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יְחַכְּמֵנוּ', זֶה תַּרְנְגוֹל שֶׁמְּפַיֵּים בדברי חיבה לפני תשמיש וְרק אַחַר כָּךְ בּוֹעֵל.

מימרא נוספת בענין זה: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִילְמָלֵא לֹא נִיתְּנָה תּוֹרָה הָיִינוּ לְמֵידִין צְנִיעוּת מֵחָתוּל, שאינו מטיל צואתו בפני אדם, ומכסה אותה. ולהתרחק מִגֵּזֶל מִנְּמָלָה, שאוגרת מאכלה בקיץ, ובחורף יש לה כל צורכה ואין אחת גוזלת מחבירתה לצורך מאכלה. ולהתרחק מן הָעֲרָיוֹת מִיּוֹנָה, שאין הזכר נזקק אלא לבת זוגו, והנקבה אינה מקבלת עליה אלא זכר המיוחד לה. וְדֶרֶךְ אֶרֶץ [–הנהגת תשמיש] מִתַּרְנְגוֹל, שֶׁמְּפַיֵּים בדברי חיבה וְרק אַחַר כָּךְ בּוֹעֵל.

מבררת הגמרא: וּמַאי – במה מְפַיֵּים לָהּ. מבארת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הולך סביב התרנגולת ופורש כנפיו, וְהָכִי קָאָמַר לָהּ – ובזה מראה שכאילו כך אומר לה, זָכִינְנָא לִיךְ זִיקָא דְּמָטוּ לִיךְ עַד כַּרְעֵיךְ – אקנה לך מלבוש ארוך המכסה רגליך. לְבָתַר הָכִי – לאחר שבועל מנענע וכופף ראשו כנגדה, לאות התנצלות על שאינו יכול לקיים הבטחתו, ונשבע וְאָמַר לָהּ, לִישְׁמַטְתֵּיהּ לְכַרְבְּלָתֵיהּ דְּהַהוּא תַּרְנְגוֹלָא – מקלל עצמו שתשתמט ותיפול הכרבולת שבראשי, אִי אִית לֵיהּ וְלֹא זָכִינְנָא לִיךְ – אם יש לי במה לקנות לך מה שהבטחתיך ואיני קונה.

לקוטי־שיחות פרשת תולדות כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

א.

דברי רש״י על ״לא ידעתי...״, והקשיים עליהם

על המילים ״לא ידעתי יום מותי״ שבפרשתנו[1] אומר רש״י[2]: ״אמר ר׳ יהושע בן קרחה אם מגיע אדם לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפניהם וחמש שנים לאחר כן, ויצחק היה בן קכ״ג[3], אמר שמא לפרק אמי אני מגיע, והיא בת קכ״ז מתה, והריני בן ה׳ שנים סמוך לפרקה לא ידעתי יום מותי, שמא לפרק אמי, שמא לפרק אבא״.

וצריך להבין:

א) מדוע מחפש רש״י סיבה לדברי יצחק ״לא ידעתי יום מותי״ בעוד אשר יצחק בעצמו אמר לפני־כן את הסיבה: ״ויאמר הנה נא זקנתי״?

ב) לשם מה מציין רש״י את שמו של בעל המאמר[4]? מהו הדבר שאינו מובן בפירוש, ואשר ניתן להבינו באמצעות הידיעה, שאלה הם דברי ר׳ יהושע בן קרחה?

ב.

רש״י מסביר כאן שאלה המתעוררת לאור האמור בפרשה הקודמת

ההסבר לכך הוא: בפרשה הקודמת[5] נאמר ״ויברך אלקים את יצחק״, ורש״י מסביר ״נתיירא (אברהם) לברך את יצחק, מפני שצפה את עשו יוצא ממנו, אמר: יבוא בעל הברכות ויברך את אשר ייטב בעיניו, ובא הקב״ה וברכו״.

אם כך מתעוררת בפסוקנו השאלה: מדוע הרהר יצחק על יום מותו בהיותו בן מאה ועשרים ושלוש שנים? והרי בקבלו את הברכה מאת הקב״ה בעצמו, בעל הברכות, היא בודאי כללה גם אריכות ימים ולא היה יצחק צריך לדאוג בגיל זה, שהרי אברהם ושרה שקבלו ברכה מה׳, האריכו ימים יותר ממאה ועשרים ושלוש שנים?

לפיכך אומר רש״י שדאגת יצחק נובעת מהגיעו לגיל, שהוא חמש שנים לפני פטירת אמו, ובאומרו ״הנה נא זקנתי״ הוא לא התכוון לסתם זקנה, אלא לגיל המסויים, המתקרב ל״פרק אמו״.

אך אפשר לתמוה: כיצד מתאים כאן כלל זה, בעוד אשר יצחק חי מאה ושמונים שנה[6], הרבה יותר מאשר חמש שנים ״סמוך לפרקה״ של אמו? — כדי להסביר זאת מציין רש״י, שיש כאן מספר אפשרויות: חמש שנים לפני או אחרי ״פרק אבותיו״, וב״פרק אבותיו״ אפשר שהכוונה היא לפרק אמו או לפרק אביו. אצל יצחק, שחי מאה ושמונים שנה, התקיימה למעשה האפשרות של חמש שנים לאחר פרק אביו[7].

ג.

השאלה: היכן תוספת השנים הנובעת מברכת ה׳?

לכאורה, גם לאחר הסברו של רש״י נשאר עדיין הקושי: ברכת הקב״ה ליצחק הביאה בודאי לתוספת בפרטי חייו, ובודאי תוספת לחייו עצמם — הוספה באריכות ימים, למעלה ממה שצריך היה לחיות לפי הטבע. והנה, אפילו באופן טבעי יכול אדם להגיע לגיל הסמוך לפרק אבותיו, וברכת ה׳ ליצחק צריכה היתה, אפוא, להוסיף לו יותר מאשר חיי אבותיו, ונשאלת השאלה:

א) מדוע לא חי יצחק יותר ממאה ושמונים שנה? אם זהו הגיל שאפשר לחיות לפי דרך הטבע, היכן היא התוספת הנובעת מברכת ה׳[8]?

---

1) כז, ב.

2) מב״ר פס״ה, יב.

3) כן הוא בכ״מ ״קכג״, וכן לקמן בפרש״י בסוף הסדרה (ממגילה יז, א) דיעקב הי׳ אז בן סג. ולכאורה הי׳ צריך לדאוג בהיותו בן קכב. וכמו שחי יצחק ה׳ שנים סמוך לפרק אביו והי׳ זה קפ שנים. ולהעיר מקו״א לאדה״ז ריש הל׳ ת״ת שלו.

4) כמדובר כמה פעמים שע״ד הרגיל אין רש״י מציין שם בעל המאמר, וע״ד שבפסוק הקודם אינו כותב שפירושיו הם בתנחומא וב״ר כאן.

5) כה, יא.

6) וישלח לה, כח. הובא כבר בפירש״י פרשתנו כה, ל.

7) כי משמע ד״פרק״ דכאן הכוונה אפילו באם הי׳ מאורע וסיבה בחייו שלא האריך ימים יותר כמו — בשרה שמתה מפני בשורת העקדה (פרש״י כג, ב).

8) לכאורה אפ״ל, שמצד הטבע נקבע ליצחק ה׳ שנים פחות מאביו, או (יתירה מזה) לפי פרק אמו (ובזה גופא — ה׳ שנים פחות מאמו) — והברכה הוסיפה עד ה׳ שנים יותר מאביו – שלימות הטבע,

אבל דוחק גדול הוא לומר שברכת ה׳ (בעל הברכות) היתה רק במדה שמתאימה גם ע״פ טבע, ולא יותר.

ב) אותה שאלה ניתנת להישאל על כך, שבהיותו בן מאה ועשרים ושלוש שנים, כבר אמר יצחק "לא ידעתי יום מותי"; הרי זוהי כמות השנים המינימלית, שהוא היה צריך לחיות לפי הטבע (חמש שנים פחות מ"פרק אבותיו" הקצר יותר), וברכת ה' בודאי הוסיפה משהו לשנים אלו – ואם כך, מדוע אמר יצחק כבר בגיל זה "לא ידעתי יום מותי"?

ד.

לפי הטבע נקבעו לאברהם מאה שנים

ההסבר לכך:

כאשר היה אברהם בן קרוב למאה שנים, ושרה בת קרוב לתשעים שנים, הם כבר היו "זקנים", ואף "באים בימים"[9] – כבר באו אל תוך כל ימיהם, כל הימים[10] שנקבעו להם[11], והעובדה שהם חיו יותר נבעה מברכת ה' להם.

לפי זה יוצא, שלפי הטבע, אילולא ברכת ה', הגיע יצחק כבר בגיל מאה וחמש שנים לאריכות הימים המרבית בהתאם ל"פרק אבותיו", בחמש שנים יותר ממאת השנים שנקבעו לאביו (שהרי ב"פרק אבותיו" הכוונה היא לשנים שהם פרק האבות[12] ללא ברכת בעל הברכות).

ואם כך, הן לפי האמת, והן לפי דעתו של יצחק, הוסיפה ברכת ה' שנים רבות ליצחק – אותו מספר שנים שהוסיפה ברכת ה' לאביו:

יצחק חי מאה ושמונים שנה, ובכך הוסיפה לו ברכת ה' שבעים וחמש שנים על מאה וחמש השנים שהוא היה צריך לחיות באופן מרבי בדרך הטבע (בחמש שנים יותר ממאת השנים שנקבעו לאביו) – ואותו מספר שנים בדיוק הוסיפה הברכה לאברהם אביו, שחי מאה ושבעים וחמש שנים: בשבעים וחמש שנים יותר מן המאה שנקבעו לו, כדלעיל.

וכך גם לפי דעתו של יצחק, שחשש שמא יחיה בחמש שנים פחות מ"פרק אמו": הברכה כבר הוסיפה לו אותו מספר שנים שהיא הוסיפה לאמו, כדלקמן: לשרה נקבעו תשעים שנים, ובאמצעות הברכה היא חיתה מאה עשרים ושבע שנים – בשלושים ושבע שנים יותר; וכך גם היה יצחק צריך לחיות (לפי דעתו, וללא הברכה) רק שמונים וחמש שנים (בחמש שנים פחות מאמו), וכשם שלאמו הוסיפה הברכה שלושים ושבע שנים, החל יצחק לדאוג לאחר מאה עשרים ושתיים שנים – בהיותו בן מאה עשרים ושלוש.

ה.

הקושי שמתורץ ע"י שם בעל המאמר

אך עדיין נשאר קושי: לפני כן[13] כותב רש"י, שאברהם נפטר חמש שנים לפני זמנו, בגלל ברכתו השניה של ה' לאברהם "תבוא... בשיבה טובה", כדי שלא יראה את עשו יוצא לתרבות רעה. ואם אברהם צריך היה לחיות בזכות ברכת ה' הראשונה מאה ושמונים שנים, יוצא, שיצחק, אשר צריך היה לקבל ברכה זו בתוספת חמש שנים על פרק אביו, היה צריך לחיות מאה ושמונים וחמש שנים, ולא מאה ושמונים בלבד?

לתשובה לכך רומז רש"י בציינו "אמר ר' יהושע בן קרחה":

בגמרא[14] מסופר אודות מספר תנאים, ששאלו אותם "במה הארכת ימים", וכל אחד מהם ציין מספר דברים שהוא הקפיד עליהם במיוחד, ואשר בזכותם הוא זכה לאריכות ימים. שאלה זו שאלו גם את ר' יהושע בן קרחה, והוא ענה על כך: "מימי לא נסתכלתי בדמות אדם רשע".

מכאן רואים, שר' יהושע בן קרחה סובר, שההישמרות מהסתכלות בפני אדם רשע שקולה כנגד מספר ענינים המביאים לאריכות ימים. ומכלל הן אתה שומע לאו: כאשר מסתכלים בפני אדם רשע, נגרם קיצור באריכות הימים.

ולפיכך מובן מדוע חי יצחק רק מאה ושמונים שנה: הוא לא נמנע מלהסתכל בדמותו של עשו. אמנם, הוא לא ידע שהוא רשע, אך בכל זאת גרמה ההסתכלות[15] לכך, שממאה ושמונים וחמש השנים שהוא היה צריך לחיות, ירדו חמש שנים (סמוך לפרק אביו), וברכת ה' הביאה לכך שהוא יאריך ימים כ"פרק אביו"[16].

---

9) וירא יח, יא.

10) ובזח"א (רכד, א) מוסיף שנתלבש בכל הימים. וראה תו"א פ' ח"ש. ובכ"מ.

11) וצע"ק ממש"נ באברהם פעם ב' בא בימים (ח"ש כד, א).

12) כולל גם מאורעות וסיבותיהם שבחייהם – ראה הערה 7.

13) לך טו, טו. פרשתנו שם.

14) מגילה כז, ב ואילך.

15) ראה מגילה שם (כח, א. ועד"ז בתנחומא וכו' עה"פ): "ר"א אמר עיניו כהות שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות משום דאסתכל בעשו הרשע" – אף שיצחק לא ידע כו'.

16) להעיר מפרש"י בריש הסדרה "צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם", ומפרש"י כה, ל.

ו.

בפירוש רש״י יש גם ״יינה של תורה״[17]:

הסיבה לחששו של יצחק שהוא יחיה חמש שנים פחות מ״פרק אמו״ – הגיל הנמוך ביותר לפי הטבע (ועוד: גם ב״פרק אמו״ החשיב יצחק רק את מאה עשרים ושבע השנים שהיא חיתה למעשה, ללא התחשבות בכך שחייה התקצרו, כי עקב העקידה ״פרחה נשמתה״[18]) – היא, היות יצחק בדרגה של קו הגבורה. ולכן הוא הביט על כל הענינים ומדד אותם לפי מדת הגבורה.

כך היה נוהגו של יצחק רק כלפי עצמו, אבל כאשר הוא ברך את הזולת, היתה ברכתו באופן הנעלה ביותר של היפך הגבורה והצמצום: היא כללה הן את הענינים של ״שמים״, והן את הענינים של ״ארץ״, ואף בהם עצמם הוא כלל ״מטל השמים ומשמני הארץ״[19] – ברכות הנעלות אף מברכת יעקב לבניו ומברכת משה לישראל[20].

וזוהי ההוראה לעבודתו של כל יהודי, אשר יצחק הוא אחד מאבותיו, ויש בו ענינים משל יצחק[21]: גם כאשר יהודי נוהג לפי קו הגבורה, ולפיכך הוא מחמיר וכדומה, צריך הוא לנהוג כך רק כלפי עצמו. אך כאשר נוגע הדבר ליהודי אחר, עליו לנהוג לפי קו החסד, להתקרב אליו במדת הטוב, ולהשפיע עליו רוב טובה ביד רחבה, ללא צמצומים והגבלות, עד למידה המרבית – ״מטל השמים״ ו״משמני הארץ״.

(משיחת ש״פ תולדות, ש״פ וישלח תשכ״ח)

17) היום יום ע׳ כד.
18) פרש״י ח״ש כג, ב.
19) פרשתנו כז, כח. וראה תו״א ד״ה ראה ריח בני. תו״ח ד״ה ויתן לך. אוה״ת שם. ובכ״מ.
20) סידור שער התקיעות (רמז, ב).
21) תו״א ר״פ וארא.

אגרות קודש

ב״ה, יום שני לסדר את אחי אנכי מבקש ח״י לחדש גאולתנו ופדות נפשנו ה׳תשי״א
ברוקלין, נ. י.

אל כל המשתתפים בהאסיפה להחזקת
המוסדות מרכז לעניני חנוך, מחנה ישראל,
קהת - המוסדות מיסודו של כ״ק מו״ח
אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע הכ״מ
ובנשיאותו והנהלתו - ה׳ עליהם יחיו

שלום רב וברכה מרובה!

בין המוסדות הכי חשובים שייסד הוד כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, היו המרכז לעניני חנוך, מחנה ישראל וקהת יקרים לו במאד, וחיבה יתירה נודעת להם ממנו, בהתענינו בכל פרט ופרט מפעולותיהם וכל דבר וענין נעשה על פי הוראתו והסכמתו.

וגם בחדשים האחרונים הנה, בהתאם להוראות כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ בהשבועות שלפני הסתלקותו, נתרחב חוג עבודת המוסדות האלו, והותחלה גם כן עבודה חדשה, היא עבודת החינוך באפריקא הצפונית, ההולכת וגדלה, ורואים בה במוחש איך ההצלחה שרוי׳ במעשי ידי כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ.

והנה למרות שחוג פעולת מוסדות הנ״ל על שדה החינוך, חיזוק היהדות, הצלה וכו׳ מקיף את כל שדרות אחב״י בכל מדינות תבל, אשר מובן שכ״ז קשור בהוצאות גדולות, לא סידרו עד עתה המוסדות הנ״ל מגביות פומביות, וכל עיקר יסוד הספקתם קיבלו על ידי הוד כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ.

מובן אשר מ[ע]ת הסתלקות הוד כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ נפסקה ההכנסה העיקרית של המוסדות הנ״ל וזה יותר מעשרה חדשים אשר סכנה גדולה מרחפת עליהם מפני חסרון האמצעים הכספיים.

המשך בעמוד הבא

בראשית מז, כח - ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה

קכג

ביאור דיוקי לשון הזהר, דאברהם יעקב ויוסף נתנו מחייהם שבעים שנה לדוד, ומבאר ומרמז דאברהם ויעקב נתנו ביחד ל"ג שנים - כנגד ל"ג שנים שמָלַך דוד ב"ירושלים", ויוסף נתן ל"ז שנים - כנגד השנים קודם שבא לירושלים כשהי' בחברון וכו'

רבי[1] שמעון אמר הא אתמר דדוד מלכא עד לא הוה לא הוו ליה חיים כלל בר דאדם קדמאה יהב לי' שבעין שנין מדילי' וכו'. ותו אבהן שבקו ליה מחייהון כל חד וחד, אברהם שבק ליה, וכן יעקב ויוסף, יצחק לא שבק ליה כלום, בגין דדוד מלכא מסטרי' קא אתא, ודאי אברהם שבק ליה חמש שנין, דהוה ליה לאתקיימא מאה ותמנין שנין, ואתקיים מאה ושבעים וחמש שנין חסרין חמש. יעקב הוה ליה לאתקיימא בעלמא כיומי דאברהם, ולא אתקיים אלא מאה וארבעין ושבע שנין, חסרים תמניא ועשרין, אשתכחו דאברהם ויעקב שבקו ליה מחייהון תלתין ותלת שנין. יוסף דאתקיים מאה ועשר שנין, הוה ליה לאתקיימא מאה וארבעין ושבע שנין כיומי דיעקב, וחסר מנהון תלתין ושבע שנין, הא שבעין שנין דשבקו ליה לדוד מלכא לאתקיימא בהון, ובהו אתקיים דוד בכל אינון שנין דשבקו ליה אבהן.

ספר הזהר חלק א' דף קס"ח ע"א

1) [תרגום ללה"ק] רבי שמעון אמר ר"ש אמר למדנו שדוד המלך עד שלא הי' בעולם לא היו לו חיים כלל. מלבד שאדם הראשון נתן לו שבעים שנה משלו וכו', עוד האבות השאירו לו כל אחד ואחד חלק מחייהם, אברהם ויעקב ויוסף השאירו לו מחייהם, אבל יצחק (שהי' מושרש מגבורה) לא השאיר לו כלום, לפי שדוד המלך בא מבחי' גבורת יצחק. ומפרש ודאי שאברהם השאיר לו חמש שנים, שהי' לו לחיות ק"פ שנים וחי רק קע"ה שנים וחסרו לו חמש (לפי שנתנם לדוד המלך), יעקב הי' לו לחיות בעולם כימיו של אברהם ולא חי אלא קמ"ז שנים, הרי חסרו לו כ"ח, נמצא שאברהם ויעקב ביחד השאירו לדוד המלך מחייהם ל"ג שנים, יוסף שחי ק"י שנים הי' לו לחיות קמ"ז שנים כימיו של יעקב, וחסרים מהם ל"ז שנים, הרי ל"ג ול"ז הם שבעים שנה שהשאירו לדוד המלך שיחי' בהם בעולם, ובהם הי' דוד חי בכל אלו השנים שהשאירו לו האבות. (רמ"ק ורא"ג ומפרשים)

המשך מעמוד הקודם

השעה דורשת **בתכיפות** מאת כל אחד ואחת מאתנו כולנו לזכור על דבר החוב והזכות הקדוש המוטל עלינו, והעיקר **לעשות בפועל** במילוי חובתנו זו, והוא להיות מן העושים והמעשים ככל יכלתנו להחזקת מוסדות אלו, אשר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ טיפחם ריבם והשקיע בהם מיטב כוחותיו, ות"ל **ניכר כח האומן בכלי**. ובפרט שאין ידי האומן מסולקות, ח"ו, מכלי זה. **ומה עד כאן עומד ומנהל אף להלן עומד ומנהל**.

אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ באחת משיחותיו, אשר לפעמים, כאשר דברו בענין פנימי ולבבי ביותר, השתמשו דוקא בלשון אידית. והביא לדוגמא מה שכותב אדמו"ר הזקן באגה"ק הוכח תוכיח את עמיתך: גוואלד גוואלד.

חייב אדם לומר בלשון רבו: גוואלד גוואלד, עד מתי אנו מחשים? במה נצטדק, ומה נענה על שאלת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ: הזאת היא השתתפותכם במעשי ידי ובעבודתי אשר עלי' מסרתי את נפשי?

מתאספים אתם בערב ראש-השנה-לחסידות, ויהי רצון אשר החלטותיכם הטובות ופעולותיכם הנמרצות במילוי ההחלטות - הפעולות על אתר והפעולות בעתיד הכי קרוב - יתנו לה"מרכז לעניני חינוך, מחנה ישראל, וקהת" את האפשריות למלאות תפקידם אשר התווה להם כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולא נבוש ולא נכלם, כי בצדק נוכל לומר: עשינו מה שדרשת מאתנו.

- מובן מעצמו אשר מכתב זה הכתוב לרגלי האסיפה מכוון הוא אף לאלה שאינם נוכחים באסיפה זאת, אבל מקושרים הם לכ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, כי בטח מעריכים הם כראוי עבודתו ופעולותיו, "פעולת צדיק לחיים לכל חי היא נפש כל חי הקשורה בנפשו בחבלי עבותות אהבה רבה ואהבת עולם בל תמוט לנצח". -

המברך ומתברך בהצלחה בעבודתנו המשותפת הנ"ל וחותם בלשון הרב, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ: לשנה טובה בלימוד החסידות ובדרכי החסידות תכתבו ותחתמו,

מנחם שניאורסאהן

תולדות כה, כד – וימלאו ימיה ללדת והנה תומם בבטנה

רש"י "והנה תומם" ומפרש "חסר[1], ובתמר[2] מלא לפי ששניהם צדיקים אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע".

יש לומר הטעם (הפנימי) שכבר אצל רבקה מרומז הכתוב ע"ד לידת תמר "ששניהם צדיקים" - כי ביטול הרע של עשו (שזהו תיקונו של עשו) יבוא בפועל על ידי "תולדות **פרץ**" (בן תמר), משיח צדקנו, כשיקויים היעוד[3] "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה"[4], במהרה בימינו ממש.

לקוטי שיחות חלק ל עמוד 115

תולדות כו, כ - ויריבו רועי גרר, עם-רועי יצחק לאמר לנו המים, ויקרא שם הבאר עשק, כי התעשקו עמו

א. [תוכן: ג' הבארות רמז כנגד ג' ביהמ"ק, והשלישי נק' רחובות – דבהמ"ק השלישי יהי' יותר גדול מבתים הראשונים]

סיפר הכתוב ענין הבארות שחפר יצחק. ואמרו במדרש כי הם רמז לשלשה מקדשות, כי כל ענייני האבות וסיפורים ומעשיהם הכל רמז לבנים, כתיב הכא ויחפרו עבדי יצחק בנחל, רמז לבית ראשון כי שם הנחל היוצא מבית המקדש כמו שכתוב ביחזקאל. וימצאו שם באר מים חיים כי משם תצא הוראה דכתיב כי מציון תצא תורה, וכתיב ויריבו רועי גרר ויקרא שמה עסק, כי היתה מריבה ומחלוקת בבית הראשון כי יצאו עליו בעסיקין עד שנחרב, אחר כן ויחפרו באר אחרת רמז לבית שני, ולא מצאו מים חיים כי לא היתה שם השכינה, ויריבו גם עלי' ויקרא שמה שטנה, וכן כתיב במחלוקת בית ב', כתבו שטנה במלכות אחשורוש בתחלת מלכותו.

וכתיב ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עלי', רמז למקדש הג' העתיד ליבנות לזמן המשיח, ועל כן אמר ויעתק כי יהי' אריכות גדול [בין] בית שני לבית ג' ולא רבו עלי', כי הבית העתיד יבנה בלי ריב ומצה. ויקרא שמה רחובות, כי יהי' יותר גדול בין הבתים הראשונים, וכמו שאמר הנביא ויצא עוד [קו] המדה, וכתיב בנבואת יחזקאל שהוא הבנין העתיד ורחבה ונסבה למעלה, כי באותו זמן ירחיב ה' אלקיך את גבולך, ומלת אם במקום הזה אינה אפשרית אלא ודאית, כמן ואם יהי' היובל לבני ישראל, כי באותו זמן נירש י' העמים הכתובים בפרשת בין הבתרים.

ופרינו בארץ, שכל העמים יעבדו לשם שכם אחד ולא יהי' שטן ומחריב, כי יתקיים מלכותינו לעדי עד לעולמים, וכמו שנבא דניאל על מלכותינו וביומיהון די מלכיא אנון יקים אלה שמיא מלכו די לעלמין לא תתחבל ומלכותה לעם אחרון לא תשתבק וגומר. [אמן]

רבינו יהושע אבן שועיב – תלמיד הרשב"א

ב. [תוכן: ביאור הענין דהג' בארות הם כנגד הג' בתי מקדשות ורמזים בזה.]

יתבאר ענין חפירות הבארות שהזכיר הכתוב דיש להקשות לעיל מיני' כתיב ויברכהו ה' שלא כדרך הטבע ובענין הבארות הי' עשוק ורצוץ, ע"ק בבאר הראשון והשלישי הגיד הכתוב טעמים על קריאת השמות כמ"ש כי התעשקו עמו כי עתה הרחיב ה' לנו ובבאר האמצעי לא אמר טעמא, ע"ק כי עתה הרחיב כי הרחיב הל"ל ועתה הוא מיותר. אלא הענין מאחר שיצחק נתקדש בקדושת הארץ ע"כ באו רמזים אקדושת הארץ הן למעלה כמ"ש ויגדל האיש וילך הלוך וגדל כו', הן הענין דבארות ובמה דסיימתי אפתח.

ענין הבארות רומזות על ג' מקדשות כי יצחק עולה תמימה הי' על מקום בית המקדש ע"כ רמז עליהם והוא כמ"ש הרמב"ן ז"ל וז"ל ויקרא שם הבאר עשק יספר הכתוב ויאריך בענין הבארות ואין כפשוטו הסיפור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק והוא ואביו עשו אותה בשוה, אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו כי בא להודיע דבר עתיד כי באר מים חיים ירמוז לבית אלקים אשר יעשו בניו של יצחק ולכן הזכיר כמ"ש מקור מים חיים את ה' ויקרא הראשון עשק ירמוז לבית הראשון אשר התעשקו עמנו ועשו אתנו כמה מחלוקת וכמה מלחמות עד שהחריבו.

והשני קרא שמה שטנה שם קשה מן הראשון והוא בית שני שקרא אותו בשמו שכתוב בו ובמלכות אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על מלכי יהודא וירושלים וכל ימיו היו לנו לשטן עד שהחריבוהו וגלו ממנו גלות רעה.

והשלישי קרא רחובות הוא הבית העתיד שיבנה במהרה בימינו והוא יעשה בלא ריב ומצה והאל ירחיב את גבולנו כמו שנאמר ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך כאשר דבר וכו' שהוא לעתיד וכתיב בבית השלישי ורחבה ונסבה למעלה למעלה ופרינו בארץ שכל העמים יעבדוהו שכם אחד, ע"כ אז מתורצים כל הקושיות כי ענין הבארות הם סימנים גדולים על המקדשות.

והנה חורבן בית שני נמשך מחורבן בית ראשון כי התעשקו עמו וכמ"ש רז"ל (יומא כז:) שהיו חסרים ה' דברים וע"כ ואכבדה חסר ה' כתיב נמצא אף בבית שני נשאר ונמשך הטעם דלעיל כי התעשקו עמו שהרי אלו הה' דברים לא הוחזרו כל זמן בית שני ולא הוזכר בבית

---

1) ראה ספר זכרון על פירוש רש"י כאן, שהכוונה לחסרון היו"ד ולא האל"ף. ע"ש. וראה גם חזקוני ורד"ק כאן. אבל בפירוש המיוחס לרש"י (לב"ר פפ"ה, יג): בלא אל"ף (ובא' מכת"י רש"י שתח"י הגירסא כאן "חסר **אלף**"). וכ"ה בזח"ב עח, ב. - וראה בעה"ט ופענח רזא כאן, "חסר א' וחסר י' כתיב". ע"ש. ואכ"מ.

2) וישב לח, כז.

3) עובדי' א, כא.

4) ולהעיר שמשיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא (לקוטי תורה שמיני עצרת צז, ב. שיר השירים נ, סוף עמוד ב. ועוד. וראה זהר חלק ג קנג, ב. - וראה לקוטי שיחות חלק ל עמוד 188).

שני רק דבר חדש שהי' קודם בניינו שכתבו שטנה וזה לא הי' נמשך זמן רב, אבל ענין כי התעשקו נשאר עד שיבנה בית ג' במהרה בימינו, ואז ירחיב ה' לנו. והוסיף תיבת עתה לרמוז כי בכל עת הדבר בידינו, כמו שהשיב אימתי בן דוד בא היום דהיינו היום אם בקולו תשמעו.

ש"ל

ג. תוכן: רמז בשמות הבארות, דהם רמזים לג' בתי מקדשות.

בענין הבארות כתב רבינו הרמב"ן ז"ל בפירושו (כז, כ עה"פ 'ויקרא שם הבאר עשק') שהנה רומזים על בתי המקדשות יעו"ש בדבריו הנעימים. ואני אוסיף על דבריו, דלכך נקרא הבאר הראשון 'עשק' שהוא בגימטריא 'מקדש ה'' במכוון, שבמקדש הראשון היתה השכינה שורה ולכן נקרא מקדש ה'. ובאר השני נקרא 'שטנה' שהוא בגימטריא עם הכולל 'השני'.

ובאר השלישי נקרא 'רחובות' דאי' בספר הזוהר בפר' וירא (קטז, ב – קיז, א) על פסוק (ישעי' ס, כב) 'אני ה' בעתה אחישנה' דזמן הגאולה לעתיד לא יאוחר מת"ר באלף השישי, וסימן לדבר (בראשית ז, יא) 'בשנת שש מאות לחיי נח' יעו"ש מה שכתב בזה עפ"י הסוד. ודבר זה לענ"ד הוא מרומז כאן בתורה 'רחובות' שראש וסוף התיבה הוא תר ואמצע התיבה הוא חבו בנוטריקון 'חיל בלע ויקיאנו' (איוב כ, טו) לומר שבזמן ת"ר שנה לאלף השישי אז כל הנשמות וכל הטיפות שהיו עשוקים בתוך הסטרא אחרא יתוקן הכל בסוד הפסוק חיל בלע ויקיאנו כידוע, ואז 'הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ', ואם 'זכו אחישנה' ודו"ק היטב ויונעם לך.

מעשה רוקח

המשך ביאור למס' עירובין ליום שלישי עמ' א

נתינת הדם על גבי המזבח כשנתערבו דמי קרבנות זה בזה, **הַנִּיתָּנִין בְּמַתָּנָה אַחַת** – דם קרבנות שדינם במתנה אחת על המזבח, **שֶׁנִּתְעָרְבוּ** בְּדם קרבנות **הַנִּיתָּנִין** אף הם **בְּמַתָּנָה אַחַת**, כגון דם בכור, שנתערב בדם בכור אחר, **יְנָתְנוּ** מכל הדם המעורב **בְּמַתָּנָה אַחַת**, שבזה יוצא ידי חובת זריקה של שני הקרבנות.

ואם נתערבו דמים של קרבנות שדינם **בְּמַתָּן אַרְבַּע**, בדמים של קרבנות שאף הם **בְּמַתָּן אַרְבַּע**, שדם חטאת זו התערב בדם חטאת אחרת, **יְנָתְנוּ** מכל הדם המעורב **בְּמַתָּן אַרְבַּע** כדינם, ובזה יצא ידי חובת זריקה של שני הקרבנות.

ואם נתערבו דמים של קרבנות שדינם **בְּמַתָּן אַרְבַּע**, כגון חטאת, שנתערבו בניתנים **בְּמַתָּן אַחַת**, כגון בכור, שאם יתן מהתערובת מתנה אחת נמצא שחיסר מהקרבן שדינו במתן ארבע, ואם יתן ארבע מתנות נמצא שהוסיף על הקרבן שדינו במתנה אחת, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יְנָתְנוּ בְּמַתָּן אַרְבַּע**, שהמצוה של זריקת הדם כראוי בקרבן שדינו לזרוק ארבע כוחה גדול, ואף שיש בה צד איסור במה שמוסיף על מתנות הדם של הבכור, מכל מקום דוחה העשה את איסור בל תוסיף. **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, יְנָתְנוּ בְּמַתָּנָה אַחַת**, ויוכשר גם דם הניתנים במתן ארבע, משום שבדיעבד די במתנה אחת, וכאן אף לכתחילה, כדי שלא לעבור על בל תוסיף.

המשנה מביאה משא ומתן שהיה בין רבי אליעזר לרבי יהושע: **אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, האיך יתן הכל במתנה אחת, **הֲרֵי** בכך שנותן מהקרבנות שדינם בארבע מתנות רק מתנה אחת, **הוּא עוֹבֵר עַל** איסור 'בַּל תִּגְרַע', שמגרע ממתנות שאמרה התורה לתת. **אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ**, ולדבריך, **הֲרֵי** בכך שהוא נותן ארבע מתנות מקרבן שטעון רק מתנה אחת **הוּא עוֹבֵר בְּכָל תּוֹסִיף. אָמַר לו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לֹא אָמְרוּ** איסור בל תוסיף **אֶלָּא כְּשֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ** – כשהדם הניתן במתנה אחת לבדו ונותנו במתן ארבע, אבל כשנותנו במתן ארבע מפני דם הניתן במתן ארבע שמעורב בו, וממילא נוסף מתנות גם בדם הצריך רק אחת, אינו עובר. **אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ**, גם במה שנותן רק מתנה אחת אינו עובר על בל תגרע מחמת הקרבנות הטעונים ארבע, כיון שאף **לֹא נֶאֱמַר** 'בַּל תִּגְרַע' **אֶלָּא כְּשֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ**, אבל כשנותנו במתנה אחת, מפני דם שבמתנה אחת המעורב בו, אינו עובר על בל תגרע.

רבי יהושע ממשיך לבאר שיטתו: **וְעוֹד** טעם לדבריו **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, כְּשֶׁנָּתַתָּ** ארבע מהדם המעורב, **עָבַרְתָּ עַל בַּל תּוֹסִיף וְעָשִׂיתָ מַעֲשֶׂה בְּיָדְךָ**, שנתת בידים שלש מתנות יתירות מדם שדינו במתן אחת, אבל **כְּשֶׁלֹּא נָתַתָּ** מהדם אלא אחת, אכן **עָבַרְתָּ עַל בַּל תִּגְרַע** על הניתן במתן ארבע, ומכל מקום **לֹא עָשִׂיתָ מַעֲשֶׂה בְּיָדְךָ** אלא בשב ועל תעשה, ויותר טוב לעבור בשב ואל תעשה, ולא בקום ועשה.

עתה מבארת הגמרא איך תלוי נידון סוגייתנו במחלוקת התנאים: הרי שנחלקו במי שמחויב במצוה שאינו יכול לקיימה בלא שיעשה גם איסור. ולפניו אחד משני אפשרויות, או לעשות את המצוה בקום ועשה, ואז גם יעבור את האיסור בקום ועשה שהוא חמור, או לעשות את המצוה בשב ואל תעשה, ואז גם יעבור על האיסור רק בשב ואל תעשה שהוא קל. רבי אליעזר סבר, שמצוה שהיא בקום ועשה כוחה גדול, ויעשנה אף שגם את האיסור יעבור בקום עשה. ורבי יהושע סבר, שיעשה המצוה בשב ואל תעשה, כדי שאף האיסור שיעשה עמה יהיה בשב ואל תעשה הקל. ואף כאן בעלה באילן שעליו לעשות אחד משני המעשים, או לירד מהאילן כדי שלא להמשיך ולהשתמש בו על ידי ישיבתו עליו, אלא שבכך עושה איסור שמשתמש בו שימוש חדש, או להימנע מלהשתמש באילן בירידתו, אף שנמצא שעל ידי כך ימשיך בישיבתו עליו, **לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר הָתָם** שמעשה מצוה שבקום **עֲשֵׂה, עָדִיף** – כוחו גדול ויעשהו על אף צד האיסור שבו, **הָכָא נַמִּי** – גם כאן, אומרים לו קום ועשה מצוה שיפסיק השתמשותו באילן **וֵירֵד**, אף שיש גם צד איסור שבירידתו משתמש הוא באילן, מכל מקום זה עדיף משישב שם כל היום. **וּלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּאָמַר הָתָם**, שהמצוה שהיא **בשֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה, עָדִיף**, משום שבזה אף האיסור נעשה רק בשב ואל תעשה, **הָכָא נַמִּי** – גם כאן, ימשיך בשימוש באילן על ידי ישיבתו שם, שהוא איסור בשב ואל תעשה, **וּלֹא יֵרֵד** ויעשה איסור בקום ועשה.

דוחה הגמרא שאין הנידונים דומים: **דִּילְמָא לֹא הִיא** – שמא אין הדבר כן, שאין דין עלה באילן תלוי במחלוקת זו, **שַׁעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָתָם** בתערובת דם שהמעשה שהוא בקום **עֲשֵׂה עָדִיף**, אף שעובר גם איסור בקום עשה, **אֶלָּא** שם **דְּקָא עָבִיד** – שהוא מקיים בזה **מִצְוָה** של נתינת הדם, **אֲבָל הָכָא דְּלֹא עָבִיד** במעשהו זה **מִצְוָה**, ואינו אלא פורש מאיסור על ידי עשיית איסור אחר, **הָכִי נַמִּי** – אכן יתכן שגם הוא יסבור שלא **יֵרֵד**, כדי שלא יעבור איסור בקום עשה. **וְאִי נַמִּי** אפשר לדחות להיפך, **שַׁעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָתָם** בתערובת דם שהמעשה שהוא **בשֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה עָדִיף, אֶלָּא** באופן

◆ יום ראשון כ"ח מרחשון ◆

כה (יט) **וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק:**

יט וְאִלֵּין תּוּלְדַת יִצְחָק בַּר אַבְרָהָם אַבְרָהָם אוֹלִיד יָת יִצְחָק:

רש"י◄ **וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק•** יַעֲקֹב וְעֵשָׂו הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה. **אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק•** (לְאַחַר שֶׁקָּרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שְׁמוֹ אַבְרָהָם, אַחַר־כָּךְ הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, דָּבָר אַחֵר:) עַל־יְדֵי שֶׁכָּתַב הַכָּתוּב: "יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם", הֵזִקַק לוֹמַר: "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק", לְפִי שֶׁהָיוּ לֵצָנֵי הַדּוֹר אוֹמְרִים: 'מֵאֲבִימֶלֶךְ נִתְעַבְּרָה שָׂרָה, שֶׁהֲרֵי כַּמָּה שָׁנִים שָׁהְתָה עִם אַבְרָהָם וְלֹא נִתְעַבְּרָה הֵימֶנּוּ', מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא? צָר קְלַסְתֵּר פָּנָיו שֶׁל יִצְחָק דּוֹמֶה לְאַבְרָהָם, וְהֵעִידוּ הַכֹּל: "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק", וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב כָּאן: "יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם" (הָיָה), שֶׁהֲרֵי עֵדוּת יֵשׁ שֶׁ"אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ תולדות, מבה"ח וער"ח כסלו, ה'תשכ"ח)

זֶהוּ עִיקַר עִנְיָנָהּ שֶׁל הַפָּרָשָׁה - שֶׁלָּכֵן נִקְרֵאת בְּשֵׁם "תּוֹלְדוֹת" {כַּיָּדוּעַ (ראה שיחת שבת פרשת חיי שרה, מברכים החודש כסלו תשכ"ה ס"ב (תורת מנחם חלק מ"א ס"ע 264 ואילך. ושם נתבאר)) שֶׁהַשֵּׁם מוֹרֶה עַל תּוֹכֶן הָעִנְיָן ("שְׁמָא מִילְתָא הִיא"), וּבִפְרָט שְׁמוֹת הַפָּרָשִׁיּוֹת, שֶׁמּוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁנִּקְבְּעוּ עַל־יְדֵי גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל וּפוֹסְקִים בִּיְשִׁרְאֵל. וְכֵיוָן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא הוֹרָאָה, הֲרֵי מוּבָן, שֶׁגַּם קְרִיאַת הַפָּרָשָׁה בְּשֵׁם "תּוֹלְדוֹת" הִיא הוֹרָאָה, וְעַד שֶׁגַּם כָּל שְׁאָר הַהוֹרָאוֹת שֶׁבַּפָּרָשָׁה בָּאִים עַל־יְדֵי הָעִנְיָן דְּ"תּוֹלְדוֹת"}. וְהֵיינוּ, שֶׁאַף שֶׁתּוֹכְנָהּ שֶׁל פָּרָשָׁה זוֹ הִיא אוֹדוֹת יִצְחָק (וְלֹא כְּמוֹ הַפָּרָשָׁה שֶׁלְּפָנֶיהָ, שֶׁאָמְנָם

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יט) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת א' בְּמִקּוֹם שֶׁיַּזְכִּיר תּוֹלְדֹת יִצְחָק הִזְכִּיר לֵדַת יִצְחָק, ב' לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ כִּי אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק: **אָכֵן** כַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק פֵּרוּשׁ הָאֲמוּרִים בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה וְכֵיוָן שֶׁזָּכַר בָּנָיו שֶׁל יִצְחָק וּכְבָר קָדַם לָנוּ כִּי יִצְחָק כְּשֶׁנּוֹלַד לֹא הָיָה בְּמַדְרֵגָה שֶׁיּוֹלִיד כִּי בָּא מִסִּטְרָא דְּנוּקְבָא וּכְמוֹ שֶׁכָּתְבְנוּ לְמַעְלָה (לְעֵיל כ"ב ב') אִם כֵּן מִנַּיִן לוֹ תּוֹלְדֹת לָזֶה גָּמַר אֹמֶר אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק פֵּרוּשׁ הִפְעִיל כֹּחַ הַלִּדָּה בְּיִצְחָק שֶׁהִמְשִׁיךְ אֵלָיו נֶפֶשׁ שֶׁהִיא בְּמַדְרֵגַת הַמּוֹלִיד וְזֶה הָיָה בְּאֶמְצָעוּת הָעֲקֵדָה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ:

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (יְבָמוֹת ס"ד.) וַיַּעֲתֵר לוֹ ה' לְפִי שֶׁאֵין דּוֹמֶה וְכוּ' לִתְפִלַּת צַדִּיק בֶּן צַדִּיק ע"כ. הָא לָמַדְתָּ כִּי לְצַד הֱיוֹת לוֹ אָב צַדִּיק נִתְרַצָּה ה' לוֹ וְנָתַן לוֹ בָּנִים, וְהוּא אוֹמְרוֹ אַבְרָהָם הוֹלִיד וְגוֹ', פֵּרוּשׁ בְּאֶמְצָעוּת זְכוּת אַבְרָהָם הוֹלִיד וְגוֹ':

עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (בְּרֵאשִׁית פס"ג) בַּפָּסוּק (יְשַׁעְיָה כ"ט כ"ב) אֶל בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם, כִּי בִּזְכוּת יַעֲקֹב נִצּוֹל אַבְרָהָם מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ וְזוּלָתוֹ כְּבָר הָיָה ח"ו אַבְרָהָם נִשְׂרָף בְּאוּר כַּשְׂדִּים, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם שֶׁבְּאֶמְצָעוּתָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק כִּי זוּלַת יַעֲקֹב שֶׁהוּא תּוֹלְדֹת יִצְחָק כְּבָר הָיָה אַבְרָהָם נִשְׂרָף קֹדֶם שֶׁיּוֹלִיד יִצְחָק:

עוֹד יִרְמֹז עַל עִקַּר תּוֹלְדוֹת הַצַּדִּיקִים שֶׁהֵם מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, כִּי לִהְיוֹת שֶׁיִּצְחָק לֹא נוֹדְעוּ נִסְיוֹנוֹתָיו וְגֶדֶר צִדְקוּתוֹ, וַהֲגַם שֶׁפָּשַׁט צַוָּארוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אֵין דָּבָר זֶה מְבֹאָר בַּתּוֹרָה וְעַד הַיּוֹם יֵשׁ מְפָרְשִׁים (ראב"ע כ"ב ד') כִּי בְּעַל כָּרְחוֹ נֶעֱקַד, לָזֶה מוֹדִיעַ הַכָּתוּב בְּאוֹמְרוֹ וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם הַבֵּט וּרְאֵה הַמּוֹלִיד וְהַמּוּרָם כַּיּוֹצֵא בּוֹ. וְרָמַז גַּם כֵּן בְּתֵבַת בֶּן אַבְרָהָם עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (מִשְׁלֵי י') בֵּן חָכָם פֵּרוּשׁ כִּי הוּא אַבְרָהָם בִּבְחִינַת הַצִּדְקוּת וְהַפְלָגַת חִבָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וּכְפִי זֶה יָדִיק גַּם כֵּן אוֹמְרוֹ וְאֵלֶּה בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו לוֹמַר מוֹסִיף עַל תּוֹלְדוֹתָיו שֶׁל אַבְרָהָם הַמְפָרְסָם לְטוֹבָה בְּכַמָּה נִסְיוֹנוֹת גַּם תּוֹלְדוֹתָיו שֶׁל יִצְחָק בַּדּוֹמִין:

עוֹד יִרְמֹז עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם פֵּרוּשׁ כַּדּוֹמֶה לוֹ שֶׁלֹּא דָּמוּ לְאַבְרָהָם ב' תּוֹלְדוֹתָיו שֶׁל יִצְחָק:

עוֹד יִרְמֹז בְּאוֹמְרוֹ אַבְרָהָם הוֹלִיד וְגוֹ' עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁהֲגַם שֶׁדִּמָּה תּוֹלְדוֹת הַטּוֹב שֶׁל יִצְחָק לְשֶׁל אַבְרָהָם בָּרָמוּז בְּאוֹמְרוֹ וְאֵלֶּה בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו עִם כָּל זֶה לֹא תִּשְׁוֶה מַעֲלָתוֹ לְשֶׁל אַבְרָהָם כִּי הוּא הָאָב זִכָּה לוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק בִּחְינַת הַטּוֹב שֶׁבּוֹ בָּאָה מִכֹּחַ הַמּוֹלִיד מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַבְרָהָם כִּי אָבִיו עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה הָיָה וְהוּא נִתְעַצֵּם לְהַשִּׂיג בּוֹרְאוֹ וּמַעֲלַת אַבְרָהָם נִשְׂגְּבָה, וְלָזֶה נִקְרָא (יְשַׁעְיָה מ"א ח') אַבְרָהָם אוֹהֲבוֹ יִתְבָּרֵךְ פֵּרוּשׁ הוּא קָדֵם לִהְיוֹת אוֹהֵב לְקוֹנוֹ קֹדֶם שֶׁיָּאִיר ה' אֵלָיו אַהֲבָתוֹ בּוֹ הוּא רָדַף אַחֲרָיו בְּהִתְעַצְּמוּת נִפְלָא מַה שֶּׁאֵין כֵּן יִצְחָק כִּי בָּנָה בּוֹ אַבְרָהָם בִּנְיַן אַהֲבַת הַטּוֹב וּכְשֶׁפָּקַח עֵינוֹ בָּעוֹלָם כְּבָר נָחָה עָלָיו רוּחַ ה':

עוֹד יִרְמֹז עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי תּוֹלְדוֹת יִצְחָק הָיָה בִּבְחִינָה יוֹתֵר מְעֻלָּה מִתּוֹלְדוֹת אַבְרָהָם כִּי אֵינוֹ דּוֹמֶה צַדִּיק בֶּן צַדִּיק לְצַדִּיק בֶּן רָשָׁע (יְבָמוֹת ס"ד) שֶׁהוּא אַבְרָהָם בֶּן תֶּרַח, וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ ז"ל (ב"ר פל"ח) שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה עִם כָּל זֶה בְּעֵת לֵדַת אַבְרָהָם עַד סָמוּךְ לְמִיתָתוֹ לֹא הָיָה אֶלָּא בְּמַדְרֵגַת רָשָׁע וּפְעֻלַּת הָאָב רָשָׁע תַּחֲשִׂיךְ מְאוֹר נֶפֶשׁ הַבֵּן,

נִזְכָּר בָּהּ אוֹדוֹת יִצְחָק, אֲבָל עִיקָּרָהּ אוֹדוֹת אַבְרָהָם, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה, שֶׁנִּזְכַּר בָּהֶם אוֹדוֹת יִצְחָק, אֲבָל עִיקָּרָם הוּא אוֹדוֹת יַעֲקֹב), מִכָּל־מָקוֹם, נִקְרֵאת בְּשֵׁם "תּוֹלְדוֹת", שֶׁהַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט בָּזֶה הוּא - לֹא "מַעֲשִׂים טוֹבִים" (כְּפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ רַשִׁ"י בְּפָרָשַׁת נֹחַ), אֶלָּא (כְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י {שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּם פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, "יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה" (ראה לקמן סעיף ד). – וְעַל־פִּי־זֶה יוּקְשֶׁה יוֹתֵר, אֵיךְ שַׁיָּךְ לוֹמַר מִצַּד פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים שֶׁגַּם עֲשָׂו נִכְלָל בְּ"תּוֹלְדוֹת יִצְחָק", וְהַיְינוּ, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהַתּוֹרָה מְסַפֶּרֶת אוֹדוֹת עֲשָׂו [דְּכֵיוָן שֶׁהַתּוֹרָה נִיתְּנָה לְמַטָּה דַּוְקָא, "לְמִצְרַיִם יְרַדְתֶּם כּוּ'" (שבת פח, סע"ב), בָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה הֵימֶנּוּ, הֲרֵי צְרִיכִים לֵידַע אוֹדוֹת מְציאוּת הַתַּחְתּוֹן, בִּכְדֵי לְבָרְרוֹ כּוּ'], אֶלָּא שֶׁ(גַּם) עֲשָׂו הוּא עִיקַּר עִנְיָנוֹ שֶׁל יִצְחָק}. "יַעֲקֹב וְעֵשָׂו הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה" - לֹא רַק יַעֲקֹב, אֶלָּא גַּם עֵשָׂו, שֶׁסּוֹתֵר וּמְנַגֵּד וְלוֹחֵם עִם יַעֲקֹב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (פרשתנו כה, כג ובפרש"י) "וּלְאוֹם מִלְּאוֹם יֶאֱמָץ", "כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל", וְ"לֹא נִתְמַלְּאָה צוֹר אֶלָּא מֵחוּרְבָּנָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם", וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה נִמְצָאִים הַשְּׁכִינָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגָלוּת אֱדוֹם, הוּא עֵשָׂו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כ, עמ' 101)

הַמְּפָרְשִׁים הִקְשׁוּ, שֶׁלִּכְאוֹרָה הָיְתָה הַתּוֹרָה צְרִיכָה לִרְמֹז אֶת הַמַּעֲנֶה לְטַעֲנַת לִיצָנֵי הַדּוֹר לְעֵיל, בְּפָרָשַׁת וַיֵּרָא, שֶׁבָּהּ מְסוּפָּר עַל לֵידָתוֹ שֶׁל יִצְחָק.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהֲרֵי יָדוּעַ כִּי יִצְחָק הָיָה מֻרְכָּבָה לְמִדַּת הַגְּבוּרָה, שֶׁלָּכֵן עָסַק בַּחֲפִירַת בְּאֵרוֹת, הוֹרֶדֶת הֶעָפָר וְהָאֲבָנִים הַמְכַסִּים עַל הַמַּעְיָן, וְגִילוּי הַמַּיִם הַחַיִּים הַנּוֹבְעִים מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. יָצָא מִמֶּנּוּ עֵשָׂו, גְּבוּרָה דִּקְלִיפָּה. מוּבָן אֵפוֹא, שֶׁדַּוְקָא בְּפָרָשָׁתֵנוּ, כְּשֶׁלּוֹמְדִים שֶׁיִּצְחָק הוֹלִיד אֶת עֵשָׂו (גְּבוּרָה דִּקְלִיפָּה), וְעִיקַּר עֲבוֹדָתוֹ (מְאוֹרְעוֹתָיו) הָיָה בַּחֲפִירַת בְּאֵרוֹת (קַו הַגְּבוּרָה) – אָז מִתְעוֹרֵר תּוֹקֶף הַטַּעֲנָה, שֶׁאֵין לוֹ קֶשֶׁר עִם אַבְרָהָם (שֶׁמִּדָּתוֹ מִדַּת הַחֶסֶד), וְיֵשׁ צוֹרֶךְ לִשְׁלוֹל טַעֲנָה זוֹ.

* * *

מַדּוּעַ הוּצְרַךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָצוּר בְּאוֹפֶן מְיוּחָד אֶת צוּרַת קְלִסְתֵּר פָּנָיו שֶׁל יִצְחָק בְּדוֹמֶה לְשֶׁל אַבְרָהָם, וַהֲלוֹא טֶבַע הַדְּבָרִים שֶׁבֵּן דּוֹמֶה לְאָבִיו?!

אֶלָּא אַבְרָהָם הָיָה מֻרְכָּבָה לְמִדַּת הַחֶסֶד, וְאִילוּ יִצְחָק הָיָה מֻרְכָּבָה לְמִדַּת הַגְּבוּרָה. הֲרֵי שֶׁהָאָב וְהַבֵּן הָיוּ בַּעֲלֵי תְּכוּנוֹת אוֹפִי מְנוּגָדוֹת. הַדָּבָר אָמוּר הָיָה לְהִתְבַּטֵּא גַּם בְּקִלְסְתֵּר פְּנֵיהֶם, שֶׁהֲרֵי בַּפָּנִים מִשְׁתַּקְּפוֹת תְּכוּנוֹת הַנֶּפֶשׁ, כַּיָּדוּעַ. לָכֵן הוּצְרַךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִיצוֹר אֶת קִלְסְתֵּר פָּנָיו שֶׁל יִצְחָק בְּדוֹמֶה לְשֶׁל אַבְרָהָם, בְּנִיגּוּד לַטַּבַּע.

(כ) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה:

כ וַהֲוָה יִצְחָק בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין כַּד נְסִיב יָת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה מִפַּדַּן אֲרָם אֲחָתֵהּ דְּלָבָן אֲרַמָּאָה לֵהּ לְאִנְתּוּ:

רש"י ◄ **בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה** • שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁבָּא אַבְרָהָם מֵהַר הַמּוֹרִיָּה, נִתְבַּשֵּׂר שֶׁנּוֹלְדָה רִבְקָה, וְיִצְחָק הָיָה בֶּן ל"ז שָׁנָה, שֶׁהֲרֵי בּוֹ בַּפֶּרֶק מֵתָה שָׂרָה, וּמִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק עַד הָעֲקֵדָה שֶׁמֵּתָה שָׂרָה, ל"ז שָׁנָה. וּבַת צ' הָיְתָה כְּשֶׁנּוֹלַד יִצְחָק וּבַת קכ"ז כְּשֶׁמֵּתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה וְגוֹ'", הֲרֵי לְיִצְחָק ל"ז שָׁנִים, וּבוֹ בַּפֶּרֶק נוֹלְדָה רִבְקָה. הִמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְבִיאָה, ג' שָׁנִים, וּנְשָׂאָהּ. **בַּת־בְּתוּאֵל מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּבִבְחִינָה זוֹ נִתְרַבִּית הַכְּשָׁרַת מַעֲשֵׂה יִצְחָק, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְאֵלֶּה בְּתוֹסֶפֶת עַל הָרִאשׁוֹן וְנָתַן טַעַם בְּאוֹמְרוֹ אַבְרָהָם הוֹלִיד וְגוֹ':

עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ אֵלֶּה תּוֹלְדֹת פֵּרוּשׁ מְאֹרָעוֹת אֲשֶׁר עֲבָרוּהוּ לְיִצְחָק כַּמְּפֹרָשִׁים בְּסֵדֶר הַפָּרָשָׁה וּכְאוֹמְרָם ז"ל שֶׁכֻּלָּם שְׁלֵמִים בְּלֹא שׁוּם מְאֹרָע שֶׁל צַעַר וּבְרֹב טוּב עֹשֶׁר וְכָבוֹד וְכַמְּבֹאָר בְּפֵרוּשׁ רַמְב"ן ז"ל (כ"ה ל"ד) מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן לְאַבְרָהָם שֶׁכְּמָה עֲבָרוּהוּ מֵהַצָּרוֹת, וְנָתַן הַכָּתוּב טַעַם לְצַד כִּי אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק וּלְצַד שֶׁאָבִיו צַדִּיק הָיָה וְזִכָּה לוֹ הָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד וְכוּ' מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַבְרָהָם שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אָב שֶׁיְּזַכֶּה לוֹ: תורה כ

כ) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים וְגוֹ'. טַעַם שֶׁהֶצְרַךְ לְהוֹדִיעַ זְמַן נִשּׂוּאָיו מַה שֶּׁלֹּא נָהַג כֵּן בְּאַבְרָהָם, בָּא לָתֵת טַעַם לְעִכּוּב הַזְּמַן שֶׁשָּׁהָה יִצְחָק בְּלֹא נִשּׂוּאִין עַד עָבוֹר מ' שָׁנָה וְאָמַר הַטַּעַם בְּקִחְתּוֹ אֶת רִבְקָה בִּשְׁבִיל קִיחַת רִבְקָה שָׁהָה עַד מ' שָׁנָה וּכְמוֹ שֶׁגָּמַר אֹמֶר לוֹ לְאִשָּׁה פֵּרוּשׁ לוֹ מְיֻחֶדֶת הִיא בַּת זוּגוֹ הָא לְמַדְתָּ שֶׁקֹּדֶם לָהּ לֹא הָיְתָה לוֹ בַּת זוּג וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בַּפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת וְהִיא קְטַנָּה הָיְתָה שֶׁנּוֹלְדָה בָּעֲקֵדָה כְּשֶׁהֻכְשַׁר לֵילֵד וּמֵעַתָּה אֵין תַּרְעֹמֶת עַל יִצְחָק שֶׁשָּׁהָה עַד מ' שָׁנָה גַּם עַל אַבְרָהָם שֶׁעִכֵּב עַד מ' שָׁנָה כִּי אָז הָיְתָה בַּת ג' שָׁנִים כְּפִי הַחֶשְׁבּוֹן:

בַּת בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי וְגוֹ' אֲחוֹת וְגוֹ'. טַעַם שֶׁחָזַר הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ זֶה, לֹא לְהַשְׁמִיעֵנוּ בַּת מִי הִיא אֶלָּא לְלַמֵּד סַנְגּוֹרְיָא עַל רִבְקָה, לְפִי שֶׁאוֹמֵר בְּסָמוּךְ וַיֵּעָתֶר לוֹ ה' לוֹ וְלֹא לָהּ וְתָבֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר כִּי טַעַם הַדָּבָר לְצַד פְּחִיתוּת רִבְקָה ח"ו כִּי לֹא רְאוּיָה הִיא לִשְׁמֹעַ אֵלֶיהָ אֱלֹהִים, לָזֶה הִקְדִּים לוֹמַר בַּת בְּתוּאֵל לוֹמַר כִּי זוֹ הִיא סִבָּה לְמַה שֶּׁהֶעְתִּיר ה' לְיִצְחָק כִּי הוּא בֶּן אַבְרָהָם וְהִיא בַּת בְּתוּאֵל, וְכָפַל לוֹמַר הָאֲרַמִּי

לָבָן • וְכִי עֲדַיִן לֹא נִכְתַּב שֶׁהִיא בַּת בְּתוּאֵל, וַאֲחוֹת לָבָן וּמִפַּדַּן אֲרָם? אֶלָּא לְהַגִּיד שִׁבְחָהּ, שֶׁהָיְתָה בַּת רָשָׁע וַאֲחוֹת רָשָׁע וּמִקּוֹמָהּ אַנְשֵׁי רֶשַׁע, וְלֹא לָמְדָה מִמַּעֲשֵׂיהֶם. **מִפַּדַּן אֲרָם** • עַל שֵׁם שֶׁשְּׁנֵי אֲרָם הָיוּ: אֲרָם נַהֲרַיִם וַאֲרַם צוֹבָה, קוֹרֵא אוֹתוֹ ׳פַּדָּן׳ לְשׁוֹן ״צֶמֶד בָּקָר״, וְתַרְגּוּם ״פַּדַּן״ — ׳תּוֹרִין׳, וְיֵשׁ פּוֹתְרִים: ״פַּדַּן אֲרָם״, כְּמוֹ: שְׂדֵה אֲרָם, שֶׁבִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל קוֹרִין לְשָׂדֶה: ״פַּדָּן״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תש"נ כרך א, עמ' 155)

סִיפּוּר דִּבְרֵי יְמֵי חַיָּיו שֶׁל יִצְחָק בְּפָרָשָׁתֵנוּ מַתְחִיל בִּהְיוֹתוֹ בֶּן אַרְבָּעִים, שֶׁאָז לָקַח אֶת רִבְקָה לְאִשָּׁה, וְסִפּוּר זֶה מְשַׁמֵּשׁ הַקְדָּמָה לְעִיקַּר הַסִּיפּוּר – הוֹלֶדֶת יַעֲקֹב וְעֵשָׂו. וְזֹאת, אַף שֶׁבְּמָשֵׁךְ אַרְבָּעִים שְׁנוֹת חַיָּיו לִפְנֵי נִישׂוּאָיו אֵרְעוּ לוֹ דְּבָרִים רַבִּים, וּבְרֹאשָׁם – נִסְיוֹן הָעֲקֵדָה, וּכְמוֹ־כֵן שֶׁהִיָּיתוֹ בְּגַן־עֵדֶן בִּשְׁלוֹשׁ הַשָּׁנִים שֶׁבֵּין הָעֲקֵדָה לְנִשּׂוּאָיו.

לְלַמֶּדְךָ, שֶׁתַּכְלִית הַכַּוָּנָה אֵינָהּ מְסִירַת נֶפֶשׁ (הָעֲקֵדָה), אוֹ הָעֲלִיָּה לְגַן־עֵדֶן, אֶלָּא בֵּירוּר הָעוֹלָם, עֲשִׂיַּת דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים. וּבֵירוּר זֶה קָשׁוּר בְּהוֹלֶדֶת יְלָדִים, כַּנֶּאֱמַר (בראשית א, כח) "פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבֻשׁוּהָ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ה, עמוד 369 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת)

אֲבֵלוּת לְג׳ שָׁנִים?

וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה

כְּשֶׁבָּא אַבְרָהָם מֵהַר הַמּוֹרִיָּה, נִתְבַּשֵּׂר שֶׁנּוֹלְדָה רִבְקָה. וְיִצְחָק הָיָה בֶּן ל"ז שָׁנָה, שֶׁהֲרֵי בּוֹ בַּפֶּרֶק מֵתָה שָׂרָה . . וּבוֹ בַּפֶּרֶק נוֹלְדָה רִבְקָה, הִמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְבִיאָה ג' שָׁנִים, וּנְשָׂאָהּ (כה, כ. ובפירוש רש"י)

מִפֵּרוּשׁ רַשִׁ"י זֶה נִמְצָא שֶׁיִּצְחָק נָשָׂא אֶת רִבְקָה ג' שָׁנִים אַחֲרֵי פְּטִירַת שָׂרָה אִמּוֹ.

וְהִנֵּה בְּפָרָשַׁת חַיֵּי שָׂרָה (כד, סז) כָּתוּב "וַיִּקַּח אֶת רִבְקָה . . וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ", שֶׁעַד נִשּׂוּאָיו לְרִבְקָה עֲדַיִן הִתְאַבֵּל יִצְחָק עַל פְּטִירַת שָׂרָה אִמּוֹ.

וְלִכְאוֹרָה יָקְשָׁה: הֲרֵי הַדִּין הוּא שֶׁאֲפִילּוּ עַל אָבִיו וְאִמּוֹ אָסוּר לְהִתְאַבֵּל יוֹתֵר מִי"ב חֹדֶשׁ (מועד קטן כז, ב), וְהָאֲבוֹת קִיְּמוּ כָּל הַתּוֹרָה עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה (בראשית רבה פרשה צה, ג ועוד), וְאִם־כֵּן אֵיךְ הִתְאַבֵּל יִצְחָק עַל פְּטִירַת שָׂרָה ג' שָׁנִים?

וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב עַל־פִּי פֵּרוּשׁ הַחֶזְקוּנִי (חיי שרה כד, סג. הובא גם בריב"א פרשתנו בשם מדרש) עַל הַפָּסוּק (חיי שרה שם) "וַיֵּצֵא יִצְחָק" – "מֵהֵיכָן יָצָא מִגַּן־עֵדֶן, שֶׁהָיָה שָׁם מִשְּׁעַת הָעֲקֵדָה עַד עַכְשָׁו שָׁלֹשׁ שָׁנִים".

וְעַל־פִּי־זֶה נִמְצָא שֶׁלֹּא שָׁמַע יִצְחָק מִפְּטִירַת אִמּוֹ מִשְּׁעַת הָעֲקֵדָה עַד ג' שָׁנִים לְאַחֲרֵי־זֶה, כִּי הָיָה בְּגַן־עֵדֶן. וּכְשֶׁשָּׁמַע נָהַג אֲבֵלוּת זְמַן קָצָר כְּדִין שְׁמוּעָה רְחוֹקָה, וּמִיַּד "וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ".

(כא) **וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ:**

רש"י◄ **וַיֶּעְתַּר** • הִרְבָּה וְהִפְצִיר בִּתְפִלָּה. **וַיֶּעְתַּר לוֹ** • נִתְפַּצֵּר וְנִתְפַּיֵּס וְנִתְפַּתָּה לוֹ. וְאוֹמֵר אֲנִי: כָּל לְשׁוֹן ׳עָתַר׳, לְשׁוֹן הַפְצָרָה וְרִבּוּי הוּא, וְכֵן: (יחזקאל ח) ״וַעֲתַר עֲנַן הַקְּטֹרֶת״, מַרְבִּית עֲלִיַּת הֶעָשָׁן. וְכֵן: (שם לה) ״וְהַעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם״, וְכֵן: (משלי כז) ״וְנַעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא״, דּוֹמוֹת לִמְרֻבּוֹת וְהִנָּם לְמַשָּׁא, אנקרישר"א בְּלַעַ"ז. **לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ** • זֶה עוֹמֵד בְּזָוִית זוֹ וּמִתְפַּלֵּל, וְזוֹ עוֹמֶדֶת בְּזָוִית זוֹ וּמִתְפַּלֶּלֶת (יבמות סד)◆ **וַיֵּעָתֶר לוֹ** • לוֹ, וְלֹא לָהּ, שֶׁאֵין דּוֹמֶה תְּפִלַּת צַדִּיק בֶּן צַדִּיק לְתְפִלַּת צַדִּיק בֶּן רָשָׁע. לְפִיכָךְ, ׳לוֹ׳ וְלֹא לָהּ◆

כא **וְצַלֵּי יִצְחָק קֳדָם יְיָ לְקָבֵל אִתְּתֵהּ אֲרֵי עַקְרָה הִיא וְקַבֵּל צְלוֹתֵהּ יְיָ וְעַדְיֵאת רִבְקָה אִתְּתֵהּ:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מִפַּדַּן אֲרָם לְהוֹדִיעַ כִּי נִתְכַּוֵּן בְּאוֹמְרוֹ הָאֲרַמִּי לוֹמַר הָרַמַּאי כִּי אִם נִתְכַּוֵּן לְכַנּוֹתוֹ לְשֵׁם עִירוֹ הֲרֵי הוּא אָמוּר, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה לְצַד שֶׁלֹּא נִתְפַּרְסֵם רִשְׁעוּתוֹ בָּעוֹלָם בָּא לְהוֹדִיעוֹ כִּי רָשָׁע הָיָה וּבְאֶמְצָעוּתוֹ לֹא הִכְשִׁרָה תְּפִלַּת רִבְקָה כִּתְפִלַּת יִצְחָק:

וְאוֹמְרוֹ אֲחוֹת לָבָן לְלֹא צֹרֶךְ וְנוֹסָף שֶׁכְּבָר יְדָעְנוּ, אֶלָּא הִשְׁתַּעֵם הוּא שֶׁבָּא לְלַמֵּד זְכוּת עַל רִבְקָה בִּרְאוֹתֵינוּ שֶׁיָּלְדָה בֵּן רָשָׁע מָבְהָק, וְתֹאמַר אֵיךְ מִבֶּטֶן בָּרוּךְ יָצָא אָרוּר, לָזֶה אָמַר כִּי זֶה הוּא סִבָּה לַדָּבָר הֱיוֹתָהּ אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי פֵּרוּשׁ הָרַמַּאי בְּתוֹסֶפֶת רֶשַׁע עַל אָבִיו, וּכְבָר קִדְּמוּ חַז"ל (ב"ב ק"י.) רֹב הַבָּנִים, לְטַעַם הַיְדוּעַ, וְלָזֶה יָצָא עֵשָׂו, וְזוּלַת זֶה צֶאֱצָאֶיהָ צַדִּיקִים הָיוּ יוֹצְאִים מִמֶּנָּה כִּי צַדֶּקֶת גְּמוּרָה הָיְתָה וְהָעֵד לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ וְאָמְרוּ ז"ל (ב"ר פס"ג) וְכוּ'. וְשֶׁלֹּא תֹּאמַר וְאִם כֵּן וְלָמָּה לֹא נָתַן לֵב יִצְחָק לִבְדֹּק בְּאַחֶיהָ, לָזֶה גָּמַר אֹמֶר לוֹ לְאִשָּׁה וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה, וְזוּלַת זֶה לֹא הָיָה נוֹשֵׂא אֲחוֹת רָשָׁע:

עוֹד רָמַז בְּהוֹדָעַת אֲחוֹת לָבָן עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (שָׁם פ"ס) שֶׁטַּעַם רִבְקָה שֶׁהָיְתָה עֲקָרָה הִיא לְצַד בִּרְכַּת לָבָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאֶה כִּי בִּרְכָתוֹ תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה טוֹב, לָזֶה קֹדֶם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב כִּי עֲקָרָה הִיא קָדַם לוֹמַר טַעַם הַדָּבָר וְאָמַר אֲחוֹת לָבָן וְזֶה הָיְתָה סִבָּה שֶׁנֶּעְקְרָה רִבְקָה עַד שֶׁהִצְרְכוּ לִתְפִלָּה: תורה כא

כא) וַיֶּעְתַּר לוֹ וְגוֹ'. טַעַם שֶׁלֹּא אָמַר וַיֵּדַע יִצְחָק אֶת וְגוֹ' כְּאוֹמְרוֹ (בְּרֵאשִׁית ד' א') וְהָאָדָם יָדַע (ש"א א')

(כב) **וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה:**

כב וְדַחֲקִין בְּנָיָא בִּמְעָהָא וַאֲמֶרֶת אִם כֵּן לְמָה דְנָן אָנָא וַאֲזָלַת לְמִתְבַּע אוּלְפַּן מִן קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄**וַיִּתְרֹצְצוּ** • עַל כָּרְחָךְ הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר דָּרְשֵׁנִי, שֶׁסְּתָם מָה הִיא רְצִיצָה זוֹ, וְכָתַב: "אִם־כֵּן, לָמָּה זֶּה אָנֹכִי"?. רַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ לְשׁוֹן רִיצָה, כְּשֶׁהָיְתָה עוֹבֶרֶת עַל פִּתְחֵי תּוֹרָה שֶׁל שֵׁם וְעֵבֶר, יַעֲקֹב רָץ וּמְפַרְכֵּס לָצֵאת. עוֹבֶרֶת עַל פִּתְחֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים, עֵשָׂו מְפַרְכֵּס לָצֵאת. דָּבָר אַחֵר: מִתְרוֹצְצִים זֶה עִם זֶה, וּמְרִיבִים בְּנַחֲלַת שְׁנֵי עוֹלָמוֹת. **וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן** • גָּדוֹל צַעַר הָעִבּוּר. **לָמָּה זֶּה אָנֹכִי** • מִתְאַוָּה וּמִתְפַּלֶּלֶת עַל הָהֵרָיוֹן. **וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ** • לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל שֵׁם. **לִדְרֹשׁ אֶת־ה'** • שֶׁיְּגִיד לָהּ מַה תְּהֵא בְּסוֹפָהּ.

(כג) **וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר:**

כג וַאֲמַר יְיָ לַהּ תְּרֵין עַמְּמִין בְּמֵעַיְכִי וְתַרְתֵּין מַלְכָּוָן מִמֵּעַיְכִי יִתְפְּרְשָׁן וּמַלְכוּ מִמַּלְכוּ יִתְקַף וְרַבָּא יִשְׁתַּעְבִּיד לְזְעִירָא:

רש"י ◄**וַיֹּאמֶר ה' לָהּ** • עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ, לְשֵׁם נֶאֱמַר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְהוּא אָמַר לָהּ. **שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ** • גֵּיִים כְּתִיב, כְּמוֹ (הֶמוֹ) גֵּאִים, אֵלּוּ אַנְטוֹנִינוּס וְרַבִּי, שֶׁלֹּא פָּסְקוּ מֵעַל שֻׁלְחָנָם לֹא צְנוֹן וְלֹא חַזֶּרֶת, לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים (ע"ז יא). **וּשְׁנֵי לְאֻמִּים** • אֵין 'לְאֹם' אֶלָּא 'מַלְכוּת'. **מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ** • מִן הַמֵּעַיִם הֵם נִפְרָדִים, זֶה לְרִשְׁעוֹ וְזֶה לְתֻמּוֹ. **מִלְּאֹם יֶאֱמָץ** • לֹא יִשְׁווּ בִּגְדֻלָּה, כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל כו) "אִמְּלְאָה הֶחֳרָבָה", לֹא נִתְמַלְּאָה צוֹר אֶלָּא מֵחֳרְבָּנָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וַיֵּדַע אֶלְקָנָה וְגוֹ' אוּלַי שֶׁהָיְתָה הַתְּפִלָּה אַחַר שֶׁיָּדַע תּוֹךְ ג' יָמִים הָרִאשׁוֹנִים כְּאוֹמְרָם ז"ל (בְּרָכוֹת ס'.) שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים יִתְפַּלֵּל שֶׁלֹּא יִסְרִיחַ, וְזוֹ הָיְתָה תְּפִלָּתוֹ שֶׁל יִצְחָק: תורה כב

כב) וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ וַיִּתְרֹצְצוּ. גַּם אוֹמְרָה לָמָּה זֶּה אָנֹכִי. וְרַשִׁ"י פֵּרֵשׁ אִם כֵּן גָּדוֹל צַעַר הָעִבּוּר לָמָּה זֶּה אָנֹכִי מִתְאַוָּה וּמִתְפַּלֶּלֶת עַל הַהֵרָיוֹן ע"כ. וּפֵרוּשׁוֹ ז"ל אֵין הַדַּעַת מַסְכֶּמֶת עָלָיו שֶׁתִּמְאַס הַצַּדֶּקֶת בְּהֵרְיוֹנָהּ לְצַד הַצַּעַר, גַּם בַּמֶּה נָחָה דַּעְתָּהּ בֶּאֱמֹר לָהּ הָאֱלֹהִים ב' גּוֹיִם וְגוֹ' וּבָזֶה לֹא יוּסַר צַעֲרָהּ. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל דָּרְשׁוּ דְּרָשׁוֹת הַרְבֵּה אֲבָל פְּשַׁט הַכָּתוּב לֹא נוֹדָע, אָכֵן פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא וַיִּתְרֹצְצוּ לְשׁוֹן רִצּוּץ פֵּרוּשׁ הָיוּ נִדְחָקִים בְּיוֹתֵר כַּשְּׁעוּר שֶׁיְּהִיוּ מִתְרוֹצְצִים וְלֹא יִתְקַיְּמוּ בְּמֵעֶיהָ וְזֶה יוֹרֶה כִּי הֶרְיוֹנָהּ אֵינוֹ מִתְקַיֵּם, וַתֹּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי פֵּרוּשׁ זֶה מוֹרֶה בְּאֶצְבַּע חוֹזֵר אֶל הַהֵרָיוֹן לָמָּה אָנֹכִי הָרָה לְרִיק יָגַעְתִּי, וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת ה' פֵּרוּשׁ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל קִיּוּם הֶרְיוֹנָהּ וְלָדַעַת דָּבָר הַסּוֹבֵב הֶפְסֵדָם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם לֹא יַעֲשׂוּ נֵס לְשֶׁקֶר שֶׁתִּפְקֵד בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם, וּלְעוֹלָם לֹא הִקְפִּידָה עַל צַעַר הַהֵרָיוֹן כִּי הַצַּדִּיקִים יִסְבְּלוּ צַעַר גָּדוֹל בָּעוֹלָם הַזֶּה לְתַכְלִית טוֹב הַנִּצְחִי: תורה כג

כג) וַיֹּאמֶר ה' לָהּ וְגוֹ'. מִקְרָא זֶה רַבּוּ בּוֹ הַפֵּרוּשִׁים וְעוֹדָנוּ בֵּר נִתְינַת טַעַם וְתַבְלִין בְּדָרֶךְ אוֹר יָשָׁר, וְהוּא כִּי בָּא לַהֲשִׁיבָהּ עַל חֶשְׁשָׁתָהּ שֶׁאֵין הֶרְיוֹנָהּ מִתְקַיֵּם לְרֹב דְּחֶקָם וְהוֹדִיעָהּ סִבַּת הַדֹּחַק אֲשֶׁר יִדְחֲקוּ זֶה אֶת זֶה וְיִתְעַצְּמוּ זֶה עַל זֶה כִּי מִשְּׁנָה הֶרְיוֹן זֶה מִכָּל הֶרְיוֹן שֶׁבָּעוֹלָם כִּי כָּל הֶרְיוֹן שֶׁיִּהְיֶה מִבּ' יִהְיוּ הַבּ' נוֹחִים וְטִבְעָם שָׁוֶה כְּאוֹמְרוֹ (שִׁיר הַשִּׁירִים ז' ד') תָּאֳמֵי צְבִיָּה וְיָדוּרוּ יַחַד בַּבְּטֶן מַה שֶּׁאֵין כֵּן הֶרְיוֹנֵךְ, וְהַטַּעַם הוּא כִּי ב' גּוֹיִם בְּבִטְנֵךְ כָּל אֶחָד מֵהֶם הוּא בְּחִינַת גּוֹי אֶחָד, וְעוֹד לָהֶם שֶׁהֵם עַצְמָם הֵם מְלָכִים וּמַלְכוּתָם נִמְשֶׁכֶת לְעוֹלָם וְהוּא אוֹמְרוֹ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים. וְכָל זֶה לֹא יְסוֹבֵב לְהִתְרוֹצֵץ בַּבֶּטֶן אִם הָיוּ בְּמֶזֶג אֶחָד כְּטֶבַע הַתְּאוֹמִים אֶלָּא שֶׁהֵם מִשְּׁנִים מִטֶּבַע הַתְּאוֹמִים כִּי מֵהַבֶּטֶן עַצְמוֹ אֵינָם נוֹחִים זֶה לָזֶה וּמְשֻׁנֶּה מִזֶּגֶם וְטִבְעָם, וְהוּא אוֹמְרוֹ מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ, וְאָמַר מִמֵּעַיִךְ וְלֹא אָמַר בְּמֵעַיִךְ לוֹמַר כִּי תָּמִיד הֵם מְפֹרָדִים וְהַתְּחָלַת הַפֵּרוּד מִמֵּעַיִם, וּבְאֶמְצָעוּת עִנְיָנוֹ זֶה הוּא הַשִּׁנּוּי הַמְּפֻלָּא לֹא לְצַד כִּי אֵין בִּטְנָהּ רָאוּי לְהֶרְיוֹן מִתְרוֹצְצִים הַבָּנִים:

וְאוֹמְרוֹ וּלְאֹם מִלְּאֹם וְגוֹ', פֵּרוּשׁ עוֹד יֵשׁ לָהֶם דָּבָר שֶׁיִּגְרֹם הַרְחָקַת הֲכָנַת הַהִתְגּוֹרְרוּת יַחַד כִּי כָּל אֶחָד מֵהַבּ' מְלֻכִים חָזְקוֹ וְאָמְצוֹ הוּא מִלְּאוֹם שֶׁכְּנֶגְדּוֹ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (מְגִלָּה ו'.) ז"ל לֹא נִתְמַלְּאָה צוֹר אֶלָּא מֵחֳרְבָּנָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵיוָן שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם רוֹצֶה בְּמַפֶּלֶת חֲבֵרוֹ כְּדֵי שֶׁיִּגְדַּל מִמֶּנּוּ זֶה יַרְחִיק הָאַחֲוָה וְהַתֵּאוּם יַחַד:

וְאוֹמְרוֹ וְרַב וְגוֹ' רַבּוּ בָּזֶה הַפֵּרוּשִׁים וְאֵין דָּבָר מַסְפִּיק בַּאֲמִתּוּת הַכָּתוּב. וּלְדַרְכֵּנוּ יָבֹא עַל נְכוֹן, הַכַּוָּנָה בָּא לוֹמַר כִּי מִלְּבַד שֶׁיִּתְגַּדֵּל אֶחָד בְּמַפֶּלֶת חֲבֵרוֹ, גַּם צָרִיךְ הַנּוֹפֵל לְהִשְׁתַּעְבֵּד לִפְנֵי הַמִּתְגַּדֵּל מִמֶּנּוּ, וְלֹא דַּי לוֹ נְפִילָתוֹ וּרְאוֹת טוּבוֹ בְּיַד לוֹ אוֹיְבוֹ אֶלָּא שֶׁיָּכוּף כְּאַגְמוֹן רֹאשׁוֹ לְעָבְדוֹ וּבָזֶה תִּפְלִיג הַרְחָקַת הָאַחֲוָה וְתַעֲצֻמַת הַשִּׂנְאָה, וְעַל זֶה נֶאֱמַר (כְּתֻבּוֹת ע"ב.) אֵין אָדָם וְנָחָשׁ דָּרִים בִּכְפִיפָה אַחַת. וְזֹאת סִבַּת שִׁנּוּי הַהֶרְיוֹן וּכְפִי דֶּרֶךְ זֶה אוֹמְרוֹ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר אֵין הַכַּוָּנָה בְּאוֹמְרוֹ רַב וְצָעִיר בְּיִחוּד עַל יַעֲקֹב אוֹ עַל עֵשָׂו אֶלָּא עַל אֲשֶׁר יִהְיֶה רַב בִּזְמַנּוֹ וְעַל אֲשֶׁר צָעִיר בִּזְמַנּוֹ, וְזֶה כַּפְתּוֹר וָפָרַח: תורה כד

(כד) **וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמָם בִּבְטְנָהּ:**

כד **וּשְׁלִימוּ יוֹמָהָא לְמֵילַד וְהָא תְּיוּמִין בִּמְעָהָא:**

רש"י◄ **וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ•** אֲבָל בְּתָמָר כְּתִיב: "וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ", שֶׁלֹּא מָלְאוּ יָמֶיהָ כִּי לִז' חֳדָשִׁים יְלָדַתְּם. **וְהִנֵּה תוֹמָם•** חָסֵר, וּבְתָמָר "תְּאוֹמִים" מָלֵא, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם צַדִּיקִים, אֲבָל כָּאן אֶחָד צַדִּיק וְאֶחָד רָשָׁע.

(כה) **וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו:**

כה **וּנְפַק קַדְמָאָה סְמוֹק כֻּלֵּהּ כִּגְלִים (נ"א כִּכְלָן) דִּשְׂעָר וּקְרוֹ שְׁמֵהּ עֵשָׂו:**

רש"י◄ **אַדְמוֹנִי•** סִימָן הוּא שֶׁיְּהֵא שׁוֹפֵךְ דָּמִים (בראשית רבה). **כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר•** מָלֵא שֵׂעָר, כְּטַלִּית שֶׁל צֶמֶר הַמְּלֵאָה שֵׂעָר, פלוקיר"א בְּלַע"ז. **וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו•** הַכֹּל קָרְאוּ לוֹ כֵּן, לְפִי שֶׁהָיָה נַעֲשָׂה וְנִגְמָר בִּשְׂעָרוֹ כְּבֶן שָׁנִים הַרְבֵּה.

(כו) **וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם:**

כו **וּבָתַר כֵּן נְפַק אֲחוּהִי וִידֵהּ אֲחִידָא בְּעִקְּבָא דְּעֵשָׂו וּקְרָא שְׁמֵהּ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בַּר שִׁתִּין שְׁנִין כַּד יְלִידַת יָתְהוֹן:**

רש"י◄ **וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְגוֹ'•** שֶׁמַּעְתִּי מִדְּרַשׁ אַגָּדָה, הַדּוֹרְשׁוֹ לְפִי פְּשׁוּטוֹ: 'בְּדִין הָיָה אוֹחֵז בּוֹ לְעַכְּבוֹ, יַעֲקֹב נוֹצַר מִטִּפָּה רִאשׁוֹנָה וְעֵשָׂו מִן הַשְּׁנִיָּה, צֵא וּלְמַד מִשְּׁפוֹפֶרֶת שֶׁפִּיהָ קְצָרָה, תֵּן בָּהּ שְׁתֵּי אֲבָנִים, זוֹ תַּחַת זוֹ. הַנִּכְנֶסֶת רִאשׁוֹנָה, תֵּצֵא אַחֲרוֹנָה, וְהַנִּכְנֶסֶת אַחֲרוֹנָה, תֵּצֵא רִאשׁוֹנָה. נִמְצָא, עֵשָׂו הַנּוֹצָר בָּאַחֲרוֹנָה, יָצָא רִאשׁוֹן, וְיַעֲקֹב שֶׁנּוֹצַר רִאשׁוֹנָה, יָצָא אַחֲרוֹן, וְיַעֲקֹב בָּא לְעַכְּבוֹ שֶׁיְּהֵא רִאשׁוֹן לְלֵדָה כְּרִאשׁוֹן לִיצִירָה, וְיִפְטֹר אֶת רַחְמָהּ וְיִטֹּל אֶת הַבְּכוֹרָה מִן הַדִּין. **בַּעֲקֵב עֵשָׂו•** סִימָן שֶׁאֵין זֶה מַסְפִּיק לִגְמֹר מַלְכוּתוֹ, עַד שֶׁזֶּה עוֹמֵד וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ. **וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב•** הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא (ס"א אָמַר: 'אַתֶּם קְרִיתוּן לְבְכוֹרְכֶם שֵׁם, אַף אֲנִי אֶקְרָא לְבְנִי בְּכוֹרִי שֵׁם. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: "וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב".') דָּבָר אַחֵר: אָבִיו קָרָא לוֹ יַעֲקֹב, עַל שֵׁם אֲחִיזַת הָעָקֵב. **בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה•** עֶשֶׂר שָׁנִים מִשֶּׁנִּשְׁאָה עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּת י"ג שָׁנָה וּרְאוּיָה לְהֵרָיוֹן, וְעֶשֶׂר שָׁנִים הַלָּלוּ, צִפָּה וְהִמְתִּין לָהּ כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אָבִיו לְשָׂרָה. כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְעַבְּרָה, יָדַע שֶׁהִיא עֲקָרָה וְהִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ. וְשִׁפְחָה לֹא רָצָה לִישָׁא לְפִי שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה לִהְיוֹת עוֹלָה תְּמִימָה (יבמות סד).

(כז) **וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים:**

כז **וּרְבִיוּ עוּלֵמַיָּא וַהֲוָה עֵשָׂו גְּבַר נַחְשִׁירְכָן גְּבַר נָפֵק לְחַקְלָא וְיַעֲקֹב גְּבַר שְׁלִים מְשַׁמֵּשׁ בֵּית אוּלְפָנָא:**

רש"י◄ **וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו•** כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ קְטַנִּים, לֹא הָיוּ נִכָּרִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם וְאֵין אָדָם מְדַקְדֵּק בָּהֶם מַה טִּיבָם, כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי י"ג שָׁנָה, זֶה פָּרַשׁ לְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְזֶה פָּרַשׁ לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים. **יֹדֵעַ צַיִד•** לָצוּד וּלְרַמּוֹת אֶת אָבִיו בְּפִיו וְשׁוֹאֲלוֹ: 'אַבָּא, הֵיאָךְ מְעַשְּׂרִין אֶת הַמֶּלַח וְאֶת הַתֶּבֶן'? כְּסָבוּר אָבִיו שֶׁהוּא מְדַקְדֵּק בַּמִּצְוֹת (תנחומא). **אִישׁ שָׂדֶה•** כְּמַשְׁמָעוֹ, אָדָם בָּטֵל וְצוֹדֶה בְּקַשְׁתּוֹ חַיּוֹת וְעוֹפוֹת. **תָּם•** אֵינוֹ בָּקִי בְּכָל אֵלֶּה, כְּלִבּוֹ כֵּן פִּיו. מִי שֶׁאֵינוֹ חָרִיף לְרַמּוֹת, קָרוּי 'תָּם'. **יֹשֵׁב אֹהָלִים•** אָהֳלוֹ שֶׁל שֵׁם וְאָהֳלוֹ שֶׁל עֵבֶר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כה עמ' 116)

לָצוּד וּלְרַמּוֹת אֶת אָבִיו בְּפִיו (רש"י כה, כז)

הִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים, מַה רָאָה רַשִּׁ"י לְהוֹצִיא אֶת הַמִּלִּים "יוֹדֵעַ צַיִד" מִידֵי פְּשׁוּטָן (צַדַּת בַּעֲלֵי חַיִּים). וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּאִלּוּ הָיְתָה הַכַּוָּנָה לְצַיִד כִּפְשׁוּטוֹ, צָרִיךְ הָיָה הַכָּתוּב לְהַקְדִּים "אִישׁ שָׂדֶה" לְ"יוֹדֵעַ צַיִד", שֶׁהֲרֵי קוֹדֶם יוֹצֵא אָדָם לַשָּׂדֶה וְשָׁם עוֹסֵק בְּצַיִד. וּמִכָּךְ שֶׁנֶּאֱמַר "יוֹדֵעַ צַיִד" תְּחִלָּה, מוּבָן שֶׁהַכַּוָּנָה לְ'צַיָּדָה' הַמִּתְרַחֶשֶׁת בַּבַּיִת, לִפְנֵי הֲיָצִיאָה לַשָּׂדֶה; וְלָכֵן מִפָּרֵשׁ שֶׁעֵשָׂו הָיָה 'צָד' וּמְרַמֶּה אֶת יִצְחָק בְּפִיו.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כו) וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב. פֵּרוּשׁ הקב"ה לא אָבִיו, וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן אוֹמְרוֹ וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים וְגוֹ' וְאִם הוּא הַקּוֹרֵא הָיָה לוֹ לוֹמַר וְהוּא בֶּן שִׁשִּׁים וְגוֹ' שֶׁבּוֹ מִשְׁתָּעֵי קְרָא וְהָבֵן: תורה כז

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כה, עמוד 116 ואילך – מתוך 'לקראת שבת)

הֵיאַךְ מְעַשְּׁרִין אֶת הַמֶּלַח וְאֶת הַתֶּבֶן

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה יוֹדֵעַ צַיִד – לָצוּד וּלְרַמּוֹת אֶת אָבִיו בְּפִיו, וְשׁוֹאֲלוֹ אַבָּא הֵיאַךְ מְעַשְּׁרִין אֶת הַמֶּלַח וְאֶת הַתֶּבֶן, כְּסָבוּר אָבִיו שֶׁהוּא מְדַקְדֵּק בְּמִצְוֹת (כה, כז. ובפירוש רש"י)

בְּ'מַשְׂכִּיל לְדָוִד' כָּאן הִקְשָׁה אֵיךְ רִמָּה עֵשָׂו אֶת אָבִיו לְהַחֲשִׁיבוֹ כִּמְדַקְדֵּק בְּמִצְוֹת כְּשֶׁשָּׁאֲלוֹ "אֵיךְ מְעַשְּׁרִין אֶת הַמֶּלַח וְהַתֶּבֶן", הֲרֵי "בִּשְׁאֵלָתוֹ זֹאת הָיָה מוֹרֶה שֶׁהוּא עַם הָאָרֶץ, וְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הַדִּין שֶׁתֶּבֶן פָּטוּר מִמַּעֲשֵׂר. וְאֵין זוֹ עָרְמָה, דְּאַדְּרַבָּה יֹאמַר אָבִיו שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן לִבּוֹ לִשְׁמוֹעַ בַּלִּמּוּדִים, דְּאִם־לֹא־כֵן הָוָה יָדַע מַה חַיָּב וּמַה פָּטוּר"?

עוֹד הִקְשָׁה בְּרַבִּי עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא עַל פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י כָּאן, דְּלִכְאוֹרָה מַה שְׁאֵלָה הִיא זוֹ, הֲרֵי "אִם בָּאנוּ לְעַשְּׂרָן נוֹצִיא מֵהֶן אֶחָד מֵעֲשָׂרָה כִּשְׁאָר הַדְּבָרִים הַמִּתְעַשְּׂרִים, וּמַה טַעַם לִשְׁאֵלָה זוֹ"?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי מַה שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י עַל הַכָּתוּב (לְךָ יד, כ) "וַיִּתֶּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל" – "וַיִּתֶּן לוֹ אַבְרָהָם מַעֲשֵׂר מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ", שֶׁבֵּאֲרוּ הַמְפָרְשִׁים (ריב"א וגור אריה שם) שֶׁכַּוָּנַת רַשִׁ"י לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהִפְרִישׁ אַבְרָהָם מַעֲשֵׂר מִכָּל נְכָסָיו, וְלֹא רַק מִשְּׁלַל הַמִּלְחָמָה.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁגַּם כָּאן כַּוָּנַת עֵשָׂו הָיְתָה לְמַעֲשֵׂר כְּסָפִים מִכָּל נְכָסָיו, וְלֹא לְמַעֲשֵׂר זְרָעִים וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה.

וְהִנֵּה מֶלַח וְתֶבֶן אֵין לָהֶם חֲשִׁיבוּת בִּפְנֵי עַצְמָם, וּכְשֶׁמְּעָרְבִים אוֹתָם עִם דְּבָרִים אֲחֵרִים, יֵשׁ לָהֶם חֲשִׁיבוּת גְּדוֹלָה. כִּי מֶלַח נוֹתֵן טַעַם בְּאוֹכְלִין, וּבְתֶבֶן מִשְׁתַּמְּשִׁים לַעֲשִׂיַּת לְבֵנִים לְבִנְיָן וְכוּ'.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׁאֵלַת עֵשָׂו, שֶׁכַּוָּנָתוֹ הָיְתָה לִשְׁאוֹל, שֶׁכְּשֶׁמַּעֲרִיכִים שׁוּוֹי כָּל נְכָסָיו כְּדֵי לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר, אֵיךְ מַעֲרִיכִים אֶת שׁוּוֹי הַמֶּלַח וְהַתֶּבֶן. הַאִם לְפִי חֲשִׁיבוּתָם בִּפְנֵי עַצְמָם, אוֹ לְפִי הַשׁוּוֹי שֶׁלָּהֶם כְּשֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בְּפֹעַל עַל־יְדֵי עֵרוּבָם בִּדְבָרִים אֲחֵרִים, שֶׁאָז נִתְוַסֵּף בְּשָׁוְיָם. וּמְיֻשָּׁב עַל־פִּי־זֶה מַה שֶׁסָּבַר אָבִיו שֶׁהוּא "מְדַקְדֵּק בְּמִצְוֹת".

(כח) **וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב:**

כח **וְרִחֵם יִצְחָק יָת עֵשָׂו אֲרֵי מְצֵידֵהּ הֲוָה אָכִיל וְרִבְקָה רְחֵימַת יָת יַעֲקֹב:**

רש"י ◄ **בְּפִיו** • כְּתַרְגּוּמוֹ: בְּפִיו שֶׁל יִצְחָק. וּמִדְּרָשׁוֹ: בְּפִיו שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁהָיָה צָד אוֹתוֹ וּמְרַמֵּהוּ בִּדְבָרָיו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שבת פרשת תולדות, מברכים החודש וערב ראש חודש כסלו, ה'תשכ"ח)

יֶשְׁנָם דְּבָרָיו שֶׁל הָאֲרִיזַ"ל - שֶׁגַּם שְׁמוֹ יִצְחָק - בְּפֵירוּשׁ הַפָּסוּק "וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צַיִד בְּפִיו": "מַה שֶׁאָהַב אוֹתוֹ הָיָה בִּשְׁבִיל הָאוֹר שֶׁהָיָה בְּפִיו שֶׁל עֵשָׂו", "שֶׁצָּדָה וְלָקַח מִן הַקְּדוּשָׁה (נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה) כוּ'".

(כט) **וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף:**

כט **וּבַשִּׁיל יַעֲקֹב תַּבְשִׁילָא וַאֲתָא (נ"א וְעַל) עֵשָׂו מִן חַקְלָא וְהוּא מְשַׁלְהֵי:**

רש"י ◄ **וַיָּזֵד** • לְשׁוֹן בִּשּׁוּל, כְּתַרְגּוּמוֹ. **וְהוּא עָיֵף** • (ב"ר) בִּרְצִיחָה, כְּמָה דְּתֵימָא: (ירמיה ד) "כִּי עָיְפָה נַפְשִׁי לְהוֹרְגִים".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כח) וַיֶּאֱהַב יִצְחָק וְגוֹ'. הִנֵּה לְדִבְרֵיהֶם ז"ל (תַּנְחוּמָא) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהָיָה צָד אָבִיו בִּדְבָרִים הַאֵיךְ מְעַשְּׂרִין אֶת הַמֶּלַח לֹא חָשׁ לַעֲשׂוֹת כֵּן אֶלָּא לְיִצְחָק וְלֹא לְרִבְקָה כִּי לֹא לְצַד הַמִּצְוָה הָיָה חוֹשֵׁשׁ אֶלָּא לְצַד שֶׁהָיָה יָרֵא מִקִּלְקֻלָּתוֹ גַּם לְתִקְנוּת הַבְּרָכוֹת מַה שֶּׁאֵין כֵּן רִבְקָה. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁלֹּא אָמַר יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאִמִּי אֶלָּא אָבִי, וְטַעַם רִבְקָה שֶׁלֹּא הִגִּידָה לְיִצְחָק רִשְׁעוֹ אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה מְרַמֵּהוּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיהָ לְבַל דַּעַת סִבַּת אַהֲבָתוֹ אוֹתוֹ לְהָסִירָהּ, וּלְפִי אֶנְקְלוּס שֶׁתִּרְגֵּם אֲרֵי מְצֵידֵיהּ הֲוָה אָכִיל צְרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא יוֹעִיל טַעַם זֶה גַּם לְרִבְקָה כִּי מִן הַסְּתָם לֹא יַפְלִיג עַצְמוֹ יִצְחָק מֵרִבְקָה. וְאוּלַי כִּי רִבְקָה חִיּוּבָהּ עַל יִצְחָק לְהַאֲכִילָהּ בָּשָׂר וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב מַהַרִי"ק בְּאָבֶן הָעֶזֶר (סִימָן ע' סָעִיף א') שֶׁחַיָּב בִּמְזוֹנֹתֶיהָ וְאִם בְּנֵי מִשְׁפַּחְתָּהּ רְגִילִים בִּגְדוֹלוֹת צָרִיךְ לְהַנְהִיגָהּ כֵּן ע"כ, וְיָדוּעַ כִּי בְּתוּאֵל שַׂר וְגָדוֹל לַאֲרָם, לָזֶה לֹא תַּחֲזִיק טוֹבָה לַטָּרָף בְּפִיהָ: תורה כט

כט) וַיָּזֵד יַעֲקֹב. אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁרָאָה שֶׁהוֹעִילָה לְגִימָתוֹ שֶׁל עֵשָׂו לְיִצְחָק לָקַח גַּם הוּא דֶּרֶךְ לְבַשֵּׁל תַּבְשִׁילִין לְקָרֵב לֵב אָבִיו אֵלָיו כְּעֵשָׂו: תורה ל

(ל) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם:

ל וַאֲמַר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אַטְעִמְנִי כְעַן מִן סְמוֹקָא סְמוֹקָא הָדֵין אֲרֵי מְשַׁלְהֵי אָנָא עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵהּ אֱדוֹם:

רש"י◄ הַלְעִיטֵנִי • אֶפְתַּח פִּי וּשְׁפֹךְ הַרְבֵּה לְתוֹכוֹ, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ: 'אֵין אוֹבְסִין אֶת הַגָּמָל, אֲבָל מַלְעִיטִין אוֹתוֹ'. מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם • עֲדָשִׁים אֲדֻמּוֹת, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם מֵת אַבְרָהָם, שֶׁלֹּא יִרְאֶה אֶת עֵשָׂו בֶּן בְּנוֹ, יוֹצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה, וְאֵין זוֹ שֵׁבָה טוֹבָה שֶׁהִבְטִיחוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. לְפִיכָךְ קִצֵּר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא חָמֵשׁ שָׁנִים מִשְּׁנוֹתָיו, שֶׁיִּצְחָק חַי ק"פ שָׁנָה, וְזֶה קע"ה שָׁנָה, וּבִשֵּׁל יַעֲקֹב עֲדָשִׁים לְהַבְרוֹת אֶת הָאֵבֶל. וְלָמָּה עֲדָשִׁים? שֶׁדּוֹמוֹת לְגַלְגַּל, שֶׁהָאֲבֵלוּת גַּלְגַּל הַחוֹזֵר בָּעוֹלָם. (וְעוֹד, מָה עֲדָשִׁים אֵין לָהֶם פֶּה, כָּךְ הָאֵבֶל אֵין לוֹ פֶּה, שֶׁאָסוּר לְדַבֵּר, וּלְפִיכָךְ הַמִּנְהָג לְהַבְרוֹת אֶת הָאֵבֶל בִּתְחִלַּת מַאֲכָלוֹ בֵּיצִים, שֶׁהֵם עֲגֻלִּים וְאֵין לָהֶם פֶּה, כָּךְ אֵבֶל אֵין לוֹ פֶּה כִּדְאַמְרִינָן בְּמוֹעֵד קָטָן: אֵבֶל, כָּל ג' יָמִים הָרִאשׁוֹנִים אֵינוֹ מֵשִׁיב שָׁלוֹם לְכָל אָדָם, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹאֵל בַּתְּחִלָּה. מג' וְעַד ז', מֵשִׁיב וְאֵינוֹ שׁוֹאֵל וְכוּ', בְּרַשׁ"י יָשָׁן)◆

(לא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְּרָה כַיּוֹם אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי:

לא וַאֲמַר יַעֲקֹב זַבִּין כְּיוֹם דִּלְהֵן יָת בְּכֹרוּתָךְ לִי:

רש"י◄ מִכְּרָה כַיּוֹם • כְּתַרְגּוּמוֹ כְּיוֹם דִּלְהֵן, כַּיּוֹם, שֶׁהוּא בָּרוּר, כָּךְ מְכֹר לִי מְכִירָה בְּרוּרָה. בְּכֹרָתְךָ • לְפִי שֶׁהָעֲבוֹדָה בִּבְכוֹרוֹת, אָמַר יַעֲקֹב: 'אֵין רָשָׁע זֶה כְּדַאי שֶׁיַּקְרִיב לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא'◆.

(לב) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה:

לב וַאֲמַר עֵשָׂו הָא אֲנָא אָזֵל לְמִמָּת וּלְמָה דְּנָן לִי בְּכֹרוּתָא:

רש"י◄ הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת • (מִתְנוֹדֶדֶת וְהוֹלֶכֶת הִיא הַבְּכוֹרָה, שֶׁלֹּא תְּהֵא כָּל עֵת הֶעָבוֹדָה בִּבְכוֹרוֹת כִּי שֵׁבֶט לֵוִי יִטֹּל אוֹתָהּ, וְעוֹד) אָמַר עֵשָׂו: 'מַה טִּיבָהּ שֶׁל עֲבוֹדָה זוֹ? אָמַר לוֹ: 'כַּמָּה אַזְהָרוֹת וַעֲנָשִׁין וּמִיתוֹת תְּלוּיִין בָּהּ', כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: (סנהדרין סג) 'אֵלּוּ הֵן שֶׁבְּמִיתָה: שְׁתוּיֵי יַיִן וּפְרוּעֵי רֹאשׁ', אָמַר: 'אֲנִי הוֹלֵךְ לָמוּת עַל־יָדָהּ, אִם כֵּן מַה חֵפֶץ לִי בָּהּ'?◆.

(לג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב:

לג וַאֲמַר יַעֲקֹב קַיֵּם לִי כְּיוֹם דִּלְהֵן וְקַיֵּים לֵהּ וְזַבִּין יָת בְּכֹרוּתֵהּ לְיַעֲקֹב:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ל) עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ הוּא עֵשָׂו קָרָא שְׁמוֹ אֱדוֹם, וְהַטַּעַם לֹא לְצַד שֶׁקָּרָא שֵׁם הָאָדֹם הָאָדֹם שְׁנֵי פְּעָמִים אֶלָּא לְצַד שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לָמוּת וּבוֹ הֶחֱיָה נִפְשׁוֹ קָרָא שְׁמוֹ אֱדוֹם בִּשְׁמוֹ, וְעֵשָׂו בָּדִיק בִּשְׁמָא הָיָה, כְּאוֹמְרוֹ (כ"ז ל"ו) הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ וְגוֹ': תורה לא

לא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְּרָה כַיּוֹם וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ כַּיּוֹם שֶׁאֵין לָהּ מַשְׁמָעוּת, וְנִרְאֶה כִּי לִהְיוֹת כִּי בְּכוֹרָה זוֹ שֶׁקּוֹנֶה מִמֶּנּוּ יֵשׁ בָּהּ פְּרָטִים שֶׁאֵינָם בַּמְּצִיאוּת אֶלָּא בְּמוֹת אָבִיו וְהֵם דְּבָרִים שֶׁלֹּא בָּאוּ לָעוֹלָם. וּכְפִי תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה אֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, לָזֶה נִתְחַכֵּם לוֹמַר כַּיּוֹם כְּדֵי שֶׁתִּתְקַיֵּם הַמְּכִירָה, וְהוּא עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת מְצִיעָא דַּף ט"ז וּפִסְקוּהוּ הַפּוֹסְקִים (חו"מ סִימָן רי"א סָעִיף ב') הַצַּיָּד עָנִי שֶׁאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל שֶׁאָמַר מַה שֶׁיַּעֲלֶה בִּמְצוּדָתִי הַיּוֹם מָכוּר לְךָ מִמְּכָרוֹ קַיָּם, וְהַטַּעַם מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו, וְכָתְבוּ הַגְּאוֹנִים שֶׁאֵין הַטַּעַם תָּלוּי בְּאָמְרוֹ הַיּוֹם אֶלָּא הוּא הַדִּין יוֹם אַחֵר מִמְּכָרוֹ קַיָּם מִטַּעַם כְּדֵי חַיָּיו וְלֹא אָמְרוּ הַיּוֹם אֶלָּא לִשְׁלֹל מַה שֶׁיַּעֲלֶה בְּמִצוּדָתוֹ ל' יוֹם אוֹ שָׁנָה שֶׁהוּא יוֹתֵר מִכְּדֵי מִחְיַת יוֹם אֶחָד בְּכָל מְצִיאוּת שֶׁיִּהְיֶה קַיָּם. וְהוּא אוֹמְרוֹ מִכְּרָה כַיּוֹם פֵּרוּשׁ כְּדִין יוֹם, שֶׁהֲרֵי עָיֵף הָיָה וּמִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר הֲגַם שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, וְזוּלַת מְצִיאוּת זֶה אֵין דִּין שֶׁיָּכוֹל לִזְכּוֹת בְּמֶכֶר הַבְּכוֹרָה וְהִצְדִּיק עֵשָׂו דִּבְרֵי יַעֲקֹב כְּאוֹמְרוֹ הִנֵּה הוּא הוֹלֵךְ לָמוּת וְאֵין לְךָ תַּקָּנַת מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו גְּדוֹלָה מִזּוֹ: תורה לב

לג) וַיֹּאמֶר וְגוֹ' הִשָּׁבְעָה לִי טַעַם שֶׁהֶצְרֵךְ לִשְׁבוּעָה, לִהְיוֹת כִּי יֵשׁ בַּבְּכוֹרָה פְּרָטִים שֶׁהֵם דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ כְּמוֹ הַכָּבוֹד וְהַמַּעֲלָה שֶׁעֲלֵיהֶם הִקְפִּיד יַעֲקֹב לַעֲבוֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִיא בִּבְכוֹרוֹת וּכְפִי תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה אֵין אָדָם מַקְנֶה לֹא בְּמֶכֶר וְלֹא בְּמַתָּנָה דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ כַּיָּדוּעַ, (רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק כ"ב) לָזֶה נִתְחַכֵּם לִזְכּוֹת בַּדָּבָר עַל יְדֵי שְׁבוּעָה וְכֵן הוּא הַסְכָּמַת פּוֹסְקֵי הַתּוֹרָה (יו"ד סִימָן רל"ט) כִּי הַשְּׁבוּעָה חָלָה בֵּין עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ בֵּין עַל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ, וְהוּא אוֹמְרוֹ הִשָּׁבְעָה לִי. וְהִנֵּה שְׁבוּעָה זוֹ לֹא תַּסְפִּיק לְקִנְיַן דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם כִּי טַעַם דְּאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם הִיא לְצַד דִּלֹּא סָמְכָה דַּעְתֵּיהּ דְּלוֹקַח וְכוּ', וְכֵן מוּכָח בְּמְצִיעָא דַּף י"ז, אֲבָל אִם הָיָה דַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת הָיָה נִקְנֶה וּשְׁבוּעָה לֹא תוֹעִיל בָּזֶה וְלָכֵן הֶצְרֵךְ לְטַעַם כַּיּוֹם כְּמוֹ

(לד) וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה:

לד וְיַעֲקֹב יְהַב לְעֵשָׂו לְחֵם וְתַבְשִׁיל דִּטְלוּפְחִין וַאֲכַל וּשְׁתִי וְקָם וַאֲזַל וְשָׁט עֵשָׂו יָת בְּכֹרוּתָא:

רש"י ◄ **וַיִּבֶז עֵשָׂו** • הֵעִיד הַכָּתוּב עַל רִשְׁעוֹ, שֶׁבִּזָּה עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל מָקוֹם.

כו (א) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה:

א וַהֲוָה כַּפְנָא בְּאַרְעָא בַּר מִכַּפְנָא קַדְמָאָה דִּי הֲוָה בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם וַאֲזַל יִצְחָק לְוָת אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּפְלִשְׁתָּאֵי לִגְרָר:

(ב) וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד מִצְרַיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:

ב וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ וַאֲמַר לָא תֵּחוֹת לְמִצְרָיִם שְׁרֵי בְּאַרְעָא דִּי אֵימַר לָךְ:

רש"י ◄ **אַל־תֵּרֵד מִצְרַיְמָה** • שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ לָרֶדֶת לְמִצְרַיִם כְּמוֹ שֶׁיָּרַד אָבִיו בִּימֵי הָרָעָב, אָמַר לוֹ: "אַל־תֵּרֵד מִצְרַיְמָה", שֶׁאַתָּה עוֹלָה תְּמִימָה וְאֵין חוּצָה לָאָרֶץ כְּדַאי לְךָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ' 201)

שֶׁאַתָּה עוֹלָה תְּמִימָה, וְאֵין חוּצָה לָאָרֶץ כְּדַאי לְךָ (רש"י כו, ב) בְּרַשֹּ"י מְדֻגָּשׁ **הַחִסָּרוֹן שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ**, וְאִלּוּ בַּמִּדְרָשׁ מְדֻגָּשֶׁת **מַעֲלַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** (שֶׁהִיא דּוֹמָה לִמְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ): "מָה עוֹלָה, אִם יָצְאַת חוּץ לַקְּלָעִים, נִפְסְלָה, אַף אָתָּ, אִם יָצָאתָ חוּץ לָאָרֶץ, נִפְסַלְתָּ". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַמִּדְרָשׁ סָבוּר שֶׁעַל־יְדֵי

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁפֵּרַשְׁתִּי. שׁוּב בָּא לְיָדִי סֵפֶר הָרִיבָ"שׁ סִימָן שכ"ח וְז"ל כְּתֻבְתָּ שֶׁרָאִיתָ ר"י בֶּן הָרֹא"שׁ שֶׁכָּתַב בְּשֵׁם אָבִיו דְּמַקְנָה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם אִם נִשְׁבַּע קָנָה וְכוּ' וּרְאָיָתוֹ מִמְּכִירַת בְּכוֹרָה שֶׁמָּכַר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב וּכְתִיב הִשָּׁבְעָה לִי עַד כָּאן. תְּשׁוּבָה, לֹא הָרֹא"שׁ וְלֹא ר"י בְּנוֹ חָתִימֵי עַלָּה וְאֵין לִתְלוֹת בְּגַבְרֵי רַבְרְבֵי סְבָרָא כָּזוֹ שֶׁאֵין לָהּ עַל מַה שֶּׁתִּסְמוֹךְ, גַּם הָרְאָיָה שֶׁהֵבִיאוּ אֵין לָהּ עִקָּר לְפִי שֶׁהָיָה קֹדֶם הַדִּבּוּר וּמֵאַן לֵימָא לָן שֶׁלֹּא הָיָה אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם אָז, וְהַשְּׁבוּעָה הָיְתָה לִרְוָחָה דְּמִלְּתָא שֶׁלֹּא יְעַרְעֵר לְפִי שֶׁהָיָה אִישׁ זְרוֹעַ ע"כ. וְהֵם דְּבָרֵינוּ עַצְמָן אֶלָּא שֶׁהָרִיבָ"שׁ לֹא הִתְבּוֹנֵן לָתֵת טַעַם שֶׁהֶצְרֵךְ שְׁבוּעַת עֵשָׂו כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי:

וְטַעַם אוֹמְרוֹ הִשָּׁבְעָה לִי וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר הִשָּׁבְעָה וְהַדָּבָר מוּבָן כִּי לוֹ הִיא הַמְּכִירָה, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי שְׁבוּעָה זוֹ צְרִיכָה לִהְיוֹת עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁזּוּלַת זֶה יָכוֹל לְבַטְּלָהּ בְּלִבּוֹ וְעִקַּר הַשְּׁבוּעָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בַּלֵּב כִּדְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא (תו"כ פ' י"ב) הָאָדָם בִּשְׁבוּעָה שֶׁיִּהְיֶה פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִים בִּשְׁעַת הַשְּׁבוּעָה לָזֶה אָמַר הִשָּׁבְעָה לִי פֵּרוּשׁ לְדַעְתִּי:

גַּם דִּקְדֵּק לוֹמַר לִי כִּי דַּוְקָא הוּא שֶׁיָּכוֹל לְהִתְקַיֵּם מֶכֶר הַבְּכוֹרָה בְּכָל חֶלְקָיו אֲבָל לֹא לַזּוּלַת כִּי הַזּוּלַת אֵינוֹ בֶּן קְנִיָּה אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁהֵם מָמוֹן אֲבָל דְּבָרִים שֶׁהֵם יְרֻשָּׁה מַעֲלוֹת מֵאֲבִיהֶם כְּגוֹן הָעֲבוֹדָה שֶׁבְּבֵית אֱלֹהִים וְהַכָּבוֹד אֵינָם בְּאִישׁ נָכְרִי וְלָאו כָּל כְּמִינֵיהּ לְמָכְרָם לְזָר:

וַיִּמְכֹּר אֶת בְּכֹרָתוֹ. הִצְדִּיקָה הַתּוֹרָה הַמְּכִירָה שֶׁקִּיְּמָת הִיא בְּיָדוֹ מִטְּעָמִים שֶׁכָּתַבְנוּ וְהֲגַם שֶׁלֹּא מָכַר אֶלָּא לְאָנְסוֹ, וַהֲגַם שֶׁמָּכַר דָּבָר שָׁוֶה מֵאָה מָנֶה בְּמָנֶה. וְזֶה לְךָ לְשׁוֹן מַהַרִי"ק (חו"מ סִימָן רכ"ז) אִם מָכַר מִפְּנֵי דָּחְקוֹ וְזִלְזֵל בִּמְכִירָתוֹ יוֹתֵר מִכְּדֵי שֶׁהַדַּעַת טוֹעָה שֶׁנִּכָּר שֶׁמִּפְּנֵי דָּחְקוֹ הֶצְרֵךְ לְזַלְזֵל אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ דְּיָדַע וּמָחַל עכ"ל. וּמֵעַתָּה הֲגַם שֶׁמָּכַר דָּבָר מֻפְלָג הֶעֱרֵךְ בִּלְגִימָה אַחַת שֶׁל נָזִיד מִמְּכָרוֹ מֶכֶר כְּמוֹ שֶׁגִּלָּה הוּא דַּעְתּוֹ בְּאוֹמְרוֹ הִנֵּה הוּא הוֹלֵךְ לָמוּת וְאֵין לְךָ דֹּחַק גָּדוֹל מִזֶּה (אִיּוֹב ב') עוֹר בְּעַד עוֹר וְכָל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ, וְהִנֵּה זוּלַת הַמְּצָאָה זוֹ לֹא הָיָה מְצִיאוּת לְיַעֲקֹב לִזְכּוֹת בַּבְּכוֹרָה מִיַּד עֵשָׂו, וְעַל עֵשָׂו אָמַר הַנָּבִיא (מִשְׁלֵי ה') עֲוֹנוֹתָיו יִלְכְּדֻנוּ אֶת הָרָשָׁע, שֶׁבִּסְבַּת עֲוֹנוֹתָיו שֶׁעָשָׂה בּוֹ בַּיּוֹם כְּאוֹמְרָם ז"ל (ב"ר פס"ג) בְּפֵרוּשׁ אוֹמְרוֹ וְהוּא עָיֵף זֶה הָיָה סִבָּה לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ הַבְּכוֹרָה וְתַעֲמֹדְנָה בְּיַד הָרָאוּי לָהּ: תורה לד

לד) וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ הַתּוֹרָה מְעִידָה עָלָיו שֶׁבִּזָּה הַבְּכוֹרָה בְּדַעְתּוֹ. וְלָזֶה לֹא הִסְפִּיק לוֹמַר וַיִּבֶז וְחוֹזֵר אֶל עֵשָׂו הָאָמוּר בְּסָמוּךְ וְהָבֵן. וְכַנָּנַת הוֹדָעָה זוֹ לוֹמַר גַּם בְּלֹא טַעַם דִּלְאָנְסוֹ גָּמַר כִּי בְּעֵינָיו בִּזּוּיָה הִיא וּמְכוֹר יִמְכְּרֶנָּה בִּדְבַר מָה הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְהָשִׁיב נַפְשׁוֹ וְגָמַר וּמַקְנָה: תורה א

ב) שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר וְגוֹ'. נִתְכַּוֵּן לוֹמַר סְתָם לְקַבֵּל עָלָיו אִמְרֵי קָדוֹשׁ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יֹאמַר אֵלָיו הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה הֵפֶךְ רְצוֹנוֹ, וְלִטֹּל שָׂכָר עַל הַדָּבָר כִּי רָצָה הקב"ה לְזַכּוֹת יְדִידָיו וְכֵן הוּא אוֹמֵר (לְעֵיל י"ב א') אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ וְסָמוּךְ הִזְכִּירָהּ לוֹ דִּכְתִיב (שָׁם ה') לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנָעַן: תורה ג

הַבְטָחַת הָאָרֶץ קָנָה אוֹתָהּ אַבְרָהָם בְּפֹעַל, וּכְבָר אָז הָיְתָה שׁוֹנָה וּמְיֻחֶדֶת; וְלָכֵן מַדְגִּישׁ אֶת מַעֲלָתָהּ. אֲבָל לְדַעַת רַשִׁ"י לֹא הָיְתָה עֲדַיִן קְנוּיָה לְאַבְרָהָם בְּפֹעַל, וְהִיא הָיְתָה אֶרֶץ כְּמוֹ כָּל הָאֲרָצוֹת; וְלָכֵן מַדְגִּישׁ רַק אֶת הַחִסָּרוֹן שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ. וּמַהוּ חִסָּרוֹן זֶה - כָּתַב רַשִׁ"י לְעֵיל (חיי שרה כד, ז): בְּחוּץ לָאָרֶץ לֹא הָיוּ בָּאֵי עוֹלָם מַכִּירִים בַּה', וּשְׁמוֹ לֹא הָיָה רָגִיל בָּאָרֶץ.

(ג) גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרֲכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ:

ג דּוּר בְּאַרְעָא הָדָא וִיהֵי מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ וְאֵבָרְכִנָּךְ אֲרֵי לָךְ וּלְבַנָךְ אֶתֵּן יָת כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין וְאָקֵם יָת קְיָמָא דִּי קַיֵּימִית לְאַבְרָהָם אֲבוּךְ:

רש"י ◄ הָאֵל • כְּמוֹ "הָאֵלֶּה".

(ד) וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:

ד וְאַסְגֵּי יָת בְּנָךְ סַגִּיאִין כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וְאֶתֵּן לִבְנָךְ יָת כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָךְ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא:

רש"י ◄ וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ • אָדָם אוֹמֵר לִבְנוֹ: 'יְהֵא זַרְעֲךָ כְּזַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק', וְכֵן בְּכָל הַמִּקְרָא, וְזֶה אָב לְכֻלָּן: "בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יְשִׂימְךָ וְגוֹ'", וְאַף לְעִנְיַן הַקְּלָלָה מָצִינוּ כֵּן: (במדבר ה) "וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה", שֶׁהַמְקַלֵּל שׁוֹנְאוֹ, אוֹמֵר: 'תְּהֵא כִּפְלוֹנִית', וְכֵן: (ישעיה סה) "וְהִנַּחְתֶּם שִׁמְכֶם לִשְׁבוּעָה לִבְחִירַי", שֶׁהַנִּשְׁבָּע אוֹמֵר: 'אֵהֵא כִּפְלוֹנִי, אִם עָשִׂיתִי כָּךְ וְכָךְ'!.

(ה) עֵקֶב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי:

ה חֲלַף דִּי קַבִּיל אַבְרָהָם בְּמֵימְרִי וּנְטַר מַטְרַת מֵימְרִי פִּקּוּדַי קְיָמַי וְאוֹרָיָתִי:

רש"י ◄ שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי • כְּשֶׁנִּסִּיתִי אוֹתוֹ. וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי • גְּזֵרוֹת לְהַרְחָקָה עַל אַזְהָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, כְּגוֹן: שְׁנִיּוֹת לַעֲרָיוֹת וּשְׁבוּת לְשַׁבָּת (יבמות כא). מִצְוֹתַי • דְּבָרִים שֶׁאִלּוּ לֹא נִכְתְּבוּ, רְאוּיִין הֵן לְהִצְטַוּוֹת, כְּגוֹן: גָּזֵל וּשְׁפִיכוּת דָּמִים. חֻקּוֹתַי • דְּבָרִים שֶׁיֵּצֶר הָרַע וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶם, כְּגוֹן: אֲכִילַת חֲזִיר וּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז, שֶׁאֵין טַעַם בַּדָּבָר אֶלָּא גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ וְחֻקּוֹתָיו עַל עֲבָדָיו. וְתוֹרֹתַי • לְהָבִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי (ב"ר).

◆ יום שני כ"ט מרחשון ◆

(ו) וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר:

ו וִיתֵב יִצְחָק בִּגְרָר:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ וְגוֹ'. אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים בִּכְלַל נְתִינַת הָאָרֶץ הִיא, וְלָזֶה גַּם כֵּן הִסְכִּים רַמְבַּ"ן, וְאוֹמְרוֹ לְךָ הַבְטָחָה זוֹ אוּלַי שֶׁהִיא עַל מַה שֶׁהִצְלִיחַ הוּא שָׁם דִּכְתִיב (פָּסוּק י"ב) וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִיא וְגוֹ'. עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁיִּזְכֶּה הוּא בָּהּ לִזְרַע וְאוּלַי כִּי לֹא הֶחֱזִיק אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים בַּחֲזָקָה הָרִאשׁוֹנָה לָזֶה רָצָה ה' שֶׁיַּחֲזִיק יִצְחָק בָּהּ וְהוּא הֶחֱזִיק בָּהּ בַּחֲזָקָה מְעֻלָּה שֶׁחָרַשׁ וְזָרַע, וְלָזֶה דִּקְדֵּק ה' בִּדְבָרָיו לוֹמַר אֶת כָּל הָאָרֶצֹת הָאֵל: **עוֹד** נִתְכַּוֵּן לְהַבְטִיחוֹ כִּי אֵין לִישְׁמָעֵאל חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּהַבְטָחוֹת אַבְרָהָם זוּלַת לְיִצְחָק לְבַד וְהוּא אוֹמְרוֹ לְךָ. וְדִקְדֵּק לוֹמַר וּלְזַרְעֲךָ לִשְׁלֹל חֵלֶק מִבָּנָיו כִּי דַּוְקָא אוֹתוֹ שֶׁנִּקְרָא זַרְעוֹ דִּכְתִיב (כ"א י"ב) כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע (נְדָרִים ל"א) וְלֹא כָּל יִצְחָק: תורה ד

ה) שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי. לְכָל אֲשֶׁר נִסִּיתִיהוּ, וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי שָׁמַר עִצְמוֹ לְבַל יָבֹא לְיָדוֹ דָּבָר שֶׁצִּוִּיתִיו לִשְׁמֹר, וּכְמוֹ כֵן שָׁמַר הַמִּצְוֹת לְבַל יַעַבְרוּהוּ בְּהֶסֵּחַ הַדַּעַת. וְחֻקּוֹתַי הֵם מִצְוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם טַעַם, וּכְמוֹ כֵן תּוֹרֹתַי שָׁמַר לְבַל תִּשְׁכַּח מִמֶּנּוּ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (דְּבָרִים ד') וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ וְגוֹ' פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים וְגוֹ': תורה ו

ו) וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר. לוֹמַר שֶׁקִּיֵּם מַאֲמַר הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא וּבִטֵּל מַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁקָּדְמָה לוֹ: תורה ז

(ז) וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶּן־יַהַרְגֻנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבַת מַרְאֶה הִוא:

ז וּשְׁאִילוּ אֲנָשֵׁי אַתְרָא (עַל עֵיסָק) לְאִתְּתֵהּ וַאֲמַר אֲחָתִי הִיא אֲרֵי דְחִיל לְמֵימַר אִתְּתִי דִּלְמָא יְקַטְלֻנַנִי אֲנָשֵׁי אַתְרָא עַל רִבְקָה אֲרֵי שַׁפִּירַת חֵיזוּ הִיא:

רש"י◄ לְאִשְׁתּוֹ • עַל אִשְׁתּוֹ, כְּמוֹ: (לעיל כ) "אִמְרִי־לִי אָחִי הוּא".

(ח) וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לוֹ שָׁם הַיָּמִים וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן וַיַּרְא וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ:

ח וַהֲוָה כַּד סְגִיאוּ לֵהּ תַּמָּן יוֹמַיָּא וְאִסְתְּכִי אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּפְלִשְׁתָּאֵי מִן חֲרַכָּא וַחְזָא וְהָא יִצְחָק מְחַיֵּךְ עִם רִבְקָה אִתְּתֵהּ:

רש"י◄ כִּי־אָרְכוּ • אָמַר: 'מֵעַתָּה אֵין לִי לְדָאֹג, מֵאַחַר שֶׁלֹּא אֲנָסוּהָ עַד עַכְשָׁו', וְלֹא נִזְהַר לִהְיוֹת נִשְׁמָר. וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ וְגוֹ' • שֶׁרָאָהוּ מְשַׂחֵק מִטָּתוֹ.

(ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ:

ט וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַאֲמַר בְּרַם הָא אִתְּתָךְ הִיא וְאֵכְדֵין אֲמַרְתָּ אֲחָתִי הִיא וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק אֲרֵי אֲמָרִית דִּלְמָא אֵימוּת עֲלַהּ:

(י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת־אִשְׁתֶּךָ וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם:

י וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ מָה דָּא עֲבַדְתָּ לָנָא כִּזְעֵר פּוֹן שָׁכִיב דִּמְיַחֵד בְּעַמָּא עִם אִתְּתָךְ וְאַיְתֵיתָא עֲלָנָא חוֹבָא:

רש"י◄ אַחַד הָעָם • הַמְיֻחָד בָּעָם, זֶה הַמֶּלֶךְ. וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם • אִם שָׁכַב, כְּבָר הֵבֵאתָ אָשָׁם עָלֵינוּ.

(יא) וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת:

יא וּפַקִּיד אֲבִימֶלֶךְ יָת כָּל עַמָּא לְמֵימַר דְּיַנְזִיק בְּגַבְרָא הָדֵין וּבְאִתְּתֵהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל:

(יב) וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:

יב וּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְעָא הַהִיא וְאַשְׁכַּח בְּשַׁתָּא הַהִיא עַל חַד מְאָה בִּדְשַׁעֲרוֹהִי וּבָרְכֵהּ יְיָ:

רש"י◄ בָּאָרֶץ הַהִוא • אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ חֲשׁוּבָה כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַצְמָהּ, כְּאֶרֶץ שִׁבְעַת הַגּוֹיִם (ב"ר). בַּשָּׁנָה הַהִוא • אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ כְּתִקְנָהּ, שֶׁהָיְתָה שְׁנַת רְעָבוֹן (ב"ר). בָּאָרֶץ הַהִוא בַּשָּׁנָה הַהִוא • שְׁנֵיהֶם לָמָּה? לוֹמַר שֶׁהָאָרֶץ קָשָׁה וְהַשָּׁנָה קָשָׁה. מֵאָה שְׁעָרִים • שֶׁאָמַדוּהָ כַּמָּה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, וְעָשְׂתָה עַל אַחַת שֶׁאָמַדוּהָ - מֵאָה. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: 'אֹמֶד זֶה, לְמַעֲשְׂרוֹת הָיָה'.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ח) מְצַחֵק אֶת רִבְקָה. פֵּי' מַעֲשֶׂה חִבָּה הַנַּעֲשִׂית בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר (ב"ר פס"ד) מְצַחֵק מְשַׂמֵּשׁ מִטָּתוֹ אוּלַי שֶׁהָיָה בְּאֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁמֻּתָּר אֲפִי' בַּיּוֹם כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר לִרְפוּאָה וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַמְב"ם (הִלְכוֹת דֵּעוֹת פ' ד') אוֹ כְּמַעֲשֶׂה שֶׁהוּבָא בַּשַּׁ"ס (כְּתֻבּוֹת ס"ה) דְּבִיתְהוּ דְּאַבַּיֵּי דְּגָלִית וְכוּ' וְאָזַל רָבָא וְכוּ' כִּי הַצַּדִּיקִים יָחוּשׁוּ לַדּוּמָה דְּדוּמָה דְּכִעוּר לְבַל יִכָּשְׁלוּ בּוֹ: תורה ט

יא) מוֹת יוּמָת. פֵּי' מוֹת בִּידֵי שָׁמַיִם יוּמַת בִּידֵי אָדָם וְדִקְדֵּק לוֹמַר הַנֹּגֵעַ לוֹמַר אֲפִלּוּ בְּדֶרֶךְ שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג עַל אֵשֶׁת אִישׁ דִּבְנֵי נֹחַ, יֵהָרֵג עַל זֹאת וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בְּמַעֲשֵׂה שָׂרָה בְּפָרָשַׁת וַיֵּרָא (כ' ד'): תורה יב

יב) מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ. פֵּי' לִהְיוֹת דְּדָבָר הַנִּמְדָּד אֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה בּוֹ (ב"מ מ"ב.) וְכָאן אָמַר שֶׁהֻגַּם שֶׁנִּמְדַּד וְנוֹדַע שֵׁעוּר מֵאָה שְׁעָרִים אַף עַל פִּי כֵן וַיְבָרְכֵהוּ ה'. עוֹד יִרְצֶה שֶׁלֹּא נִכְנַס בּוֹ עַיִן הָרַע מֵהַפְלָגַת הָרֶוַח כִּי יְצוּ ה' אוֹתוֹ אֶת הַבְּרָכָה: תורה יג

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות ש"פ תולדות, תשכ"ז)

עַל הַפָּסוּק "וַיִּזְרַע יִצְחָק... מֵאָה שְׁעָרִים" מְבָאֵר כ"ק אַדְמוֹ"ר הַ"צֶמַח צֶדֶק", שֶׁבְּאוֹפֶן כְּלָלִי יֶשְׁנָם חֲמִישִׁים שְׁעָרִים, וּבִשְׁעָרִים אֵלּוּ עַצְמָם יֵשׁ שְׁתֵּי דְּרָגוֹת וְאֶפְשָׁרוּיוֹת: כְּפִי שֶׁהֵם נִמְצָאִים בְּכִיּוּוֹן שֶׁל הַשְׁפָּעָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וּכְפִי שֶׁהֵם נִמְצָאִים בְּכִיּוּוֹן שֶׁל הַעֲלָאָה מִמַּטָּה לְמַעְלָה. וְכָךְ נוֹצְרִים "מֵאָה שְׁעָרִים".

אַחַד הַהֶבְדֵּלִים בֵּין שְׁתֵּי דְּרָגוֹת אֵלּוּ הוּא: הַדַּרְגָּה שֶׁל "חֲמִישִׁים שְׁעָרִים" כְּפִי שֶׁהֵם בְּכִיּוּוֹן שֶׁל הַשְׁפָּעָה מִלְּמַעְלָה, כֵּיוָן שֶׁמַּהוּתָהּ הִיא יְרִידָה לְמַטָּה, הֲרֵי שֶׁהַ"מַטָּה" תּוֹפֵס אֵיזֶשֶׁהוּ מָקוֹם לְגַבֵּי דַּרְגָּה זוֹ. וְלָכֵן, אַף כַּאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ מֵאוֹר זֶה גַּם שֶׁמַּעַל הַטֶּבַע, יֵשׁ צוֹרֶךְ שֶׁתִּהְיֶה לַגַּם אֲחִיזָה כָּלְשֶׁהִי בַּטֶּבַע. לְעוּמַת זֹאת, הַדַּרְגָּה שֶׁל "מֵאָה שְׁעָרִים" כְּפִי שֶׁהֵם בְּכִיּוּוֹן שֶׁל הַעֲלָאָה, אֵינָהּ קְשׁוּרָה לְמִגְבְּלוֹת הָעוֹלָם, אֶלָּא לְהֵיפֶךְ: תַּכְלִית הַ"הַעֲלָאָה" הִיא לְהִתְרוֹמֵם וְלָצֵאת מִן הָעוֹלָם. וּלְפִיכָךְ, הַנִּיסִים מִדַּרְגָּה זוֹ הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל שִׁידּוּד הַטֶּבַע.

וְזֶהוּ הַהֶסְבֵּר שֶׁל שְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים שֶׁל רַשִׁ"י לְ"מֵאָה שְׁעָרִים" בִּפְנִימִיּוּתָם:

מִצַּד חֲמִישִׁים הַשְּׁעָרִים (מִתּוֹךְ "מֵאָה שְׁעָרִים") שֶׁבְּכִיּוּוֹן שֶׁל הַמִּשְׁכָּה, יֵשׁ לְבָאֵר שֶׁהַבְּרָכָה שְׁרָתָה בְּעֵת צְמִיחַת הַתְּבוּאָה – בְּמִגְבְּלוֹת הַטֶּבַע. וְאִילּוּ מִצַּד חֲמִישִׁים הַשְּׁעָרִים בַּדַּרְגָּה הַשְּׁנִיָּה - יוֹצֵא, שֶׁהַבְּרָכָה שָׁרְתָה לְאַחַר הַצְּמִיחָה וּלְאַחַר הַמְּדִידָה הַמְדוּיֶּקֶת שֶׁל הַתְּבוּאָה, כִּי הַנִּיסִים הַנּוֹבְעִים מִדַּרְגָּה זוֹ, הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל שִׁידּוּד הַטֶּבַע.

וְדַרְגָּה זוֹ שֶׁל הַעֲלָאָה הוּשְׁגָה עַל־יְדֵי שֶׁיִּצְחָק מָדַד אֶת הַתְּבוּאָה לְצוֹרֶךְ מַעֲשֵׂר, כִּי גַּם תַּכְלִית הַמַּעֲשֵׂר הִיא הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְלָכֵן גַּם הָאוֹר הַנּוֹבֵעַ עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה זוֹ הָיָה בְּכִיּוּוֹן שֶׁל הַעֲלָאָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות ש"פ תולדות תשכ"ז)

בְּדִבְרֵי רַשִׁ"י "אוֹמֶד זֶה לְמַעַשְׂרוֹת הָיָה" יֵשׁ עִנְיָן נוֹסָף: כֵּיוָן שֶׁמִּצְוַת מַעֲשֵׂר נִקְבְּעָה בְּאוֹפֶן שֶׁהַהֲלָכָה דּוֹרֶשֶׁת לִמְדּוֹד אֶת הַתְּבוּאָה, וַעֲשִׂירִית מִמֶּנָּה הִיא הַמַּעֲשֵׂר – יוֹצֵא, שֶׁעֶצֶם הָ"אוֹמֶד" הוּא מְצִיאוּת שֶׁל תּוֹרָה, מְדִידָה שֶׁל תּוֹרָה: הַתּוֹרָה פּוֹסֶקֶת וְקוֹבַעַת שֶׁכַּמּוּת הַתְּבוּאָה הִיא כָּךְ וְכָךְ. וּבְכָל זֹאת, הַתְּבוּאָה "יָצְאָה" מֵאוֹמֶד זֶה וְהִכְפִּילָה אֶת עַצְמָהּ פִּי מֵאָה. אֲפִילּוּ הַמְּדִידָה שֶׁל הַתּוֹרָה הִתְבַּטְּלָה.

מִתְעוֹרֶרֶת הַשְּׁאֵלָה: כַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר עַל מְדִידָה שֶׁל הַמְּצִיאוּת, אֶפְשָׁר לְהָבִין זֹאת. אַךְ כֵּיצַד יִתְּכֵן שֶׁיָּחוּל שִׁינּוּי בַּמְּדִידָה הַנִּקְבַּעַת לְפִי 'תּוֹרַת אֱמֶת'? עַל־כָּךְ אוֹמֵר רַשִׁ"י "וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ": "רַב" הוּא גָּדוֹל, בַּעַל הַבַּיִת (=אָדוֹן). וְזוֹהִי הַמַּשְׁמָעוּת שֶׁל "וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ", שֶׁאָמְרוּ זֹאת גְּדוֹלִים, אֲדוֹנִים עַל הַכֹּל, שֶׁהֵם יְכוֹלִים לְשַׁנּוֹת גַּם מְדִידָה שֶׁל תּוֹרָה. כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי לוֹמֵד תּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁהַתּוֹרָה מִתְאַחֶדֶת עִמּוֹ וְנַעֲשֵׂית "תּוֹרָתוֹ" שֶׁלּוֹ, אֲשֶׁר כַּמּוּבָן, גַּם לְפִי פְּשׁוּטוֹ, רַק אָז הוּא יָכוֹל לִהְיוֹת לְאֶחָד מֵ"רַבּוֹתֵינוּ", לִהְיוֹת 'בַּעַל הַבַּיִת' עַל הַתּוֹרָה, כְּבְיָכוֹל, וְעָלָיו אָמְרוּ חֲזַ"ל "מָאן מַלְכֵי? – רַבָּנָן, שֶׁרַבָּנָן הֵם הָאֲדוֹנִים וְהַמְּלָכִים, וּכְפִי פְּסִיקָתָם, כָּךְ הִיא הַמְּצִיאוּת.

כְּמַאֲמַר חֲזַ"ל עַל הַפָּסוּק "לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל", אֲפִילּוּ כַּאֲשֶׁר רַבָּנָן "אוֹמְרִים לְךָ עַל יָמִין שֶׁהוּא שְׂמֹאל וְעַל שְׂמֹאל שֶׁהוּא יָמִין". כְּלוֹמַר, אֲפִילּוּ עִנְיָן אֲשֶׁר 'תּוֹרַת אֱמֶת' מַגְדִּירָה שֶׁהוּא שְׂמֹאל, וַחֲזַ"ל אוֹמְרִים עַל־כָּךְ שֶׁהוּא יָמִין, פּוֹסֶקֶת הַתּוֹרָה עַצְמָהּ: "לֹא תָסוּר..." – יֵשׁ לִשְׁמוֹעַ לָהֶם.

וְיֵשׁ לוֹמַר, יוֹתֵר מִכָּךְ, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁחֲכָמִים אוֹמְרִים עַל שְׂמֹאל שֶׁהוּא יָמִין – הוּא נַעֲשֶׂה יָמִין. כַּאֲשֶׁר הַתּוֹרָה, 'תּוֹרַת אֱמֶת', פּוֹסֶקֶת "לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר" אֵין הַכַּוָּנָה לוֹמַר שֶׁהַדָּבָר עַצְמוֹ אָכֵן נִשְׁאָר "שְׂמֹאל" וּבְכָל זֹאת צִיּוְתָה הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעֲשֶׂה יִנְהֲגוּ לְהֵיפֶךְ, כִּי חֲכָמִים אוֹמְרִים שֶׁזֶּהוּ "יָמִין", שֶׁהֲרֵי בֶּאֱמֶת לֹא יִתְּכֵן שֶׁ'תּוֹרַת אֱמֶת' תְּצַוֶּה לִפְעוֹל בְּנִיגּוּד לָאֱמֶת, אֶלָּא הַכַּוָּנָה הִיא, שֶׁלַּמְּרוֹת שֶׁדָּבָר זֶה מוּגְדָּר מִצַּד 'תּוֹרַת אֱמֶת' "שְׂמֹאל", הֲרֵי הַתּוֹרָה עַצְמָהּ הֶעֱנִיקָה לְרַבָּנָן אֶת הַכֹּחַ לְשַׁנּוֹת, שֶׁעַל־יְדֵי פִּסְקָם, יִשְׁתַּנֶּה הַדָּבָר שֶׁהָיָה, לִפְנֵי פִּסְקָם, שְׂמֹאל, לִהְיוֹת בֶּאֱמֶת "יָמִין".

בְּדוֹמֶה לַנֶּאֱמַר בַּתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי עַל הַפָּסוּק "לָאֵ־ל גּוֹמֵר עָלָי", שֶׁעַל־יְדֵי פְּסַק־דִּין שֶׁל בֵּית־דִּין בְּעִנְיַן קִידּוּשׁ הַחוֹדֶשׁ וְעִיבּוּר הַשָּׁנָה מִשְׁתַּנִּים הַטֶּבַע וְהַמְּצִיאוּת, וַהֲרֵי יִתְּכֵן שֶׁפְּסַק הַדִּין יִקְבַּע גַּם עַל־יְדֵי בִּיטּוּל הָעֵדוּת שֶׁנִּתְקַבְּלָה לִפְנֵי כֵן, וַאֲשֶׁר לְפִיהָ נִפְסַק אַחֶרֶת (מְצִיאוּת שֶׁל תּוֹרָה) וְכַדּוֹמֶה.

זֶהוּ הַהֶסְבֵּר לְדִבְרֵי הַגְּמָרָא "כַּמָּה טִפְּשָׁאֵי שְׁאָר אִינְשֵׁי דְּקָיְימִי מִקַּמֵּי (=אֲשֶׁר קָמִים לִפְנֵי) סֵפֶר תּוֹרָה, וְלֹא קָיְימִי מִקַּמֵּי גַּבְרָא רַבָּה (=וְאֵינָם קָמִים לִפְנֵי אָדָם חָשׁוּב), דְּאִילּוּ בְּסֵפֶר תּוֹרָה כְּתִיב אַרְבָּעִים, וְאָתוּ רַבָּנָן בָּצְרוּ חֲדָא (=וּבָאוּ חֲכָמִים וְהִפְחִיתוּ אֶחָד)" – שֶׁחֲכָמִים הֵם בַּעֲלֵי הַבַּיִת עַל הַתּוֹרָה. הַתּוֹרָה הֶעֱנִיקָה לָהֶם כֹּחַ לְבַטֵּל, כְּבְיָכוֹל, אֶת הַמְּדִידוֹת שֶׁל הַתּוֹרָה.

וּכְשֵׁם שֶׁאוֹמֶרֶת זֹאת הַגְּמָרָא שֶׁם לְגַבֵּי הָעִנְיָן שֶׁל "סוּר מֵרָע", שֶׁבְּכוֹחָם שֶׁל חֲכָמִים לְהַפְחִית אֶת הַיִּסּוּרִים, אֶת הַמַּכָּה הָאַרְבָּעִים, שֶׁל יְהוּדִי, אֲפִילּוּ יִסּוּרִים הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה, כָּךְ גַּם לְגַבֵּי "וַעֲשֵׂה טוֹב", שֶׁבְּכוֹחָם שֶׁל "רַבּוֹתֵינוּ" לְעוֹרֵר הַשְׁפָּעָה מִלְּמַעְלָה בְּכַמּוּת עֲצוּמָה וּלְבַטֵּל אֶת כָּל הַמְּדִידוֹת, אֲפִילּוּ אֶת מְדִידַת הַתּוֹרָה בִּבְרָכָה – שֶׁגִּיעַ רַב טוּב בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי, וּבְכוּלָּם – רְוִיחֵי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ׳ 123)

שֶׁהָאָרֶץ קָשָׁה וְהַשָּׁנָה קָשָׁה (רש״י כו, יב)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, מֵאַחַר שֶׁכְּבָר פֵּרַשׁ אֶת הַחֶסְרוֹנוֹת שֶׁל הָאָרֶץ („אֵינָהּ חֲשׁוּבָה") וְהַשָּׁנָה („אֵינָהּ כְּתִקּוּנָהּ") כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, לְשֵׁם מַה חוֹזֵר וּמְפָרֵשׁ אֶת שְׁנֵיהֶם יַחַד. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהֶקְשָׁה לוֹ כֶּפֶל לְשׁוֹן הַכָּתוּב: בָּאָרֶץ **הַהִיא** .. בַּשָּׁנָה **הַהִיא** (וְלֹא בָּאָרֶץ וּבַשָּׁנָה הַהִיא). וּמִתֵּרֵץ, שֶׁבָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁשְּׁנֵי הַחֶסְרוֹנוֹת הִשְׁפִּיעוּ לְרָעָה זֶה עַל זֶה. כְּלוֹמַר: הַחִסָּרוֹן שֶׁל הַשָּׁנָה הִשְׁפִּיעַ לְרָעָה גַּם עַל הָאָרֶץ, שֶׁהָפְכָה מִ״אֵינָהּ חֲשׁוּבָה" סְתָם, לְ״קָשָׁה" מַמָּשׁ; וְהַחִסָּרוֹן שֶׁל הָאָרֶץ הִשְׁפִּיעַ לְרָעָה גַּם עַל הַשָּׁנָה, שֶׁהָפְכָה מִ״אֵינָהּ כְּתִקּוּנָהּ" סְתָם, לְ״קָשָׁה" מַמָּשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי ׳לקוטי שיחות׳ חלק ה עמ׳ 47 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

מַדּוּעַ "חַס־וְשָׁלוֹם" לוֹמַר שֶׁיִּצְחָק זָרַע דָּגָן?

עַל הַפָּסוּק "וַיִּזְרַע יִצְחָק" (כו, יב) אִיתָא בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (רפל״ג) "וְכִי יִצְחָק זָרַע דָּגָן חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא לָקַח אֶת כָּל מַעֲשֵׂר מָמוֹנוֹ וְזָרַע צְדָקָה לַעֲנִיִּים".

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ, מַהוּ גּוֹדֶל הַפֶּלֶא בָּזֶה שֶׁיִּצְחָק זָרַע דָּגָן, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁאוֹמְרִים עַל זֶה "חַס־וְשָׁלוֹם"?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא (פכ״ג) עַל הָאָבוֹת הַקְּדוֹשִׁים שֶׁ"הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה, שֶׁכָּל אֵיבְרֵיהֶם הָיוּ קְדוֹשִׁים וּמוּבְדָּלִים מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה . . כָּל יְמֵיהֶם".

וּבְסֵפֶר ׳תּוֹרַת חַיִּים׳ (לכ״ק אדמו״ר האמצעי נ״ע) מְבָאֵר שֶׁמִּטַּעַם זֶה הָיוּ הָאָבוֹת רוֹעֵי צֹאן דַּוְקָא, כִּי "אֵין בְּעֵסֶק זֶה שׁוּם טִרְדָּא כְּלָל, וְכָל הַיּוֹם יוּכַל לִהְיוֹת פָּנוּי מִכָּל מַחֲשָׁבָה בִּלְתִּי לַה׳ לְבַדּוֹ". מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן "בַּעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה יֵשׁ טִרְדָּא וּדְאָגָה בַּחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה וּקְצִירָה" (תורת חיים ויחי קב, ב).

וְלָכֵן מַתְמַהּ בַּמִּדְרָשׁ "וְכִי יִצְחָק זָרַע דָּגָן חַס־וְשָׁלוֹם", וְהַיְינוּ, דְּהָאִיךְ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת שֶׁיִּצְחָק שֶׁהָיָה קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, הִתְעַסֵּק בְּ"זְרִיעָה וּקְצִירָה" חַס־וְשָׁלוֹם!

וְעַל זֶה מִתֵּרֵץ, שֶׁזְּרִיעַת יִצְחָק גַּם הִיא הָיְתָה "בִּלְתִּי לַה׳ לְבַדּוֹ", כִּי לֹא זָרַע "דָּגָן" כִּי־אִם "זָרַע צְדָקָה לַעֲנִיִּים", וְלָכֵן אֵין בִּזְרִיעָתוֹ אֶת הַדָּגָן עִנְיָן גַּשְׁמִי, אֶלָּא "רְצוֹן הָעֶלְיוֹן לְבַדּוֹ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש״פ תולדות, מבה״ח כסלו ה׳תשכ״ז)

דְּמִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר וַיְבָרֲכֵהוּ ה׳, לְאַחֲרֵי וַיִּמְצָא גו׳ מֵאָה שְׁעָרִים, מַשְׁמַע שֶׁוַּיְבָרֲכֵהוּ ה׳ הוּא עִנְיָן נוֹסָף עַל זֶה שֶׁמָּצָא מֵאָה שְׁעָרִים.

◆ יום שלישי א׳ כסלו ◆

(יג) **וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד:**

יג **וּרְבָא גַּבְרָא וַאֲזַל אֲזֵיל (נ״י סָגֵי) וְרָבֵי עַד דִּי רְבָא לַחֲדָא:**

רש״י ◄ **כִּי־גָדַל מְאֹד** • שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: זֶבֶל פִּרְדוֹתָיו שֶׁל יִצְחָק, וְלֹא כַּסְפּוֹ וּזְהָבוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ (ב״ר) ◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש״פ תולדות, מבה״ח כסלו ה׳תשכ״ז)

שֶׁעַל־יְדֵי וַיִּזְרַע יִצְחָק גו׳ נַעֲשָׂה הַגְּדָלָה בְּיִצְחָק עַצְמוֹ, וַיִּגְדַּל הָאִישׁ גו׳.

וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי גָדַל מְאֹד, שֶׁאוֹמֵר כָּאן הַלָּשׁוֹן "גָּדֵל" ג׳ פְּעָמִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁג׳ הַגְּדִילוֹת הֵם כְּנֶגֶד ג׳ הָעִנְיָנִים "וַיִּזְרַע" "וַיִּמְצָא" "וַיְבָרֲכֵהוּ". "וַיִּגְדַּל הָאִישׁ", הִיא הַהַמְשָׁכָה שֶׁלְּפִי עֵרֶךְ הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא (וַיִּזְרַע), שֶׁבִּכְלָלוּת הִיא הַמְשָׁכַת אוֹר הַ"מְמַלֵּא". "וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל", הִיא הַהַמְשָׁכָה שֶׁלְּפִי עֵרֶךְ הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא (וַיִּמְצָא), שֶׁבִּכְלָלוּת הוּא הַמְשָׁכַת אוֹר הַ"סּוֹבֵב". וְלָכֵן נֶאֱמַר "הָלוֹךְ וְגָדֵל", דְּעִנְיַן הַהֲלִיכָה הִיא בָּאוֹר הַ"סּוֹבֵב" שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. "גָּדַל מְאֹד", הִיא הַהַמְשָׁכָה מִמְּקוֹם שֶׁאֵין אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא מַגִּיעַת לְשָׁם (וַיְבָרֲכֵהוּ ה׳), דְּבִכְלָלוּת הוּא הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת. וְלָכֵן נֶאֱמַר "גָּדַל מְאֹד", דַּאֲמִיתִּית עִנְיַן הַבְּלִי־גְּבוּל (מְאֹד) הוּא בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

(יד) **וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים:**

יד **וַהֲוָה לֵהּ גֵּיתֵי עָנָא וְגֵיתֵי תּוֹרִין וּפָלְחָנָא (נ״י וַעֲבוֹדָה) סַגְיָא וְקַנְּיאוּ בֵּהּ פְּלִשְׁתָּאֵי:**

רש״י ◄ **וַעֲבֻדָּה רַבָּה** • פְּעֻלָּה רַבָּה, בִּלְשׁוֹן לַעַ״ז אוברוינ״א, "עֲבוֹדָה" מַשְׁמַע עֲבוֹדָה אַחַת, "עֲבֻדָּה" מַשְׁמַע פְּעֻלָּה רַבָּה.

(טו) **וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְּאוּם עָפָר:**

טו **וְכָל בֵּירִין דִּי חָפְרוּ עַבְדֵי אֲבוּהִי בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי טַמּוּנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי וּמְלָאנוּן עַפְרָא:**

רש״י◄ **סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים •** מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: ׳תַּקָּלָה הֵם לָנוּ, מִפְּנֵי הַגְּיָסוֹת הַבָּאוֹת עָלֵינוּ׳. ׳טַמּוֹנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי׳ לְשׁוֹן סְתִימָה, וּבִלְשׁוֹן הַתַּלְמוּד: מְטַמְטֵם אֶת הַלֵּב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שבת פרשת לך־לך, ח׳ מר־חשון ה׳תשמ״ה)

מְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁהָעִנְיָן דְּ״פְּלִשְׁתִּים״ יָכוֹל לְהִשְׁתַּלְשֵׁל מֵהָעִנְיָן דְּ״פְּלִשְׁתִּים״ דִּקְדוּשָׁה, וְזֹאת - לַמְרוֹת שֶׁפְּלִשְׁתִּים דִּקְדוּשָׁה הִיא בְּחִינָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, ״הִתְגַּלּוּת הַשִּׂמְחָה בִּדְבֵיקוּת ה׳ בְּפִילוּשׁ וּבְגָלוּי וּבְהִתְרַחֲבוּת לְאֵין קֵץ״, בְּאוֹפֶן דְּ״וְאִתְהַלְּכָה בָּרְחָבָה״, אַף־עַל־פִּי־כֵן בְּהֶעְדֵּר הַזְּהִירוּת כוּ׳ יָכוֹל לָבוֹא מִזֶּה שִׂמְחָה שֶׁל הוֹלְלוּת, בְּחִינַת פְּלִשְׁתִּים דְּ׳לְעוּמַת־זֶה׳. וְלָכֵן מָצִינוּ שֶׁהַבְּאֵרוֹת שֶׁחָפַר אַבְרָהָם, סְתָמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם, הַיְינוּ, שֶׁבְּהִסְתַּלְּקוּת הָאַהֲבָה דִּקְדוּשָׁה (בְּחִינַת אַבְרָהָם), יָכוֹל לִהְיוֹת יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים - בְּחִינַת הוֹלְלוּת וְשִׂמְחָה דִּקְלִיפָּה, וְהָעֵצָה לְזֶה - הַחֲפִירָה דְּיִצְחָק, מִדַּת הַיִּרְאָה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שׁוֹלְלִים אֶת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים כוּ׳.

(טז) **וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד:**

טז **וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק אֲזֵל מֵעִמָּנָא אֲרֵי תְקֵפְתָּא מִנָּנָא לַחֲדָא:**

(יז) **וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיַּחַן בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם:**

יז **וַאֲזַל מִתַּמָּן יִצְחָק וּשְׁרָא בְּנַחֲלָא דִּגְרָר וִיתֵב תַּמָּן:**

רש״י◄ **בְּנַחַל־גְּרָר •** רָחוֹק מִן הָעִיר.

(יח) **וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר ׀ אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אָבִיו:**

יח **וְתָב יִצְחָק וְחָפַר יָת בֵּירֵי דְמַיָּא דִי חָפָרוּ בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי וְטַמּוֹנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי בָּתַר דְּמִית אַבְרָהָם וּקְרָא לְהֵן שְׁמָהָן כִּשְׁמָהָן דִּי הֲוָה קָרֵי לְהֵן אֲבוּהִי:**

רש״י◄ **וַיָּשָׁב וַיַּחְפֹּר •** אֶת הַבְּאֵרוֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וּפְלִשְׁתִּים סִתְּמוּם, וְקוֹדֶם שֶׁנָּסַע יִצְחָק מִגְּרָר חָזַר וַחֲפָרָן.

(יט) **וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים:**

יט **וַחָפְרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בְּנַחֲלָא וְאַשְׁכָּחוּ תַּמָּן בֵּירָא דְּמַיִין נָבְעִין:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש״פ תולדות, מבה״ח כסלו ה׳תשכ״ז)

עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק - שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה - הִתְבַּטְּאָה בַּחֲפִירַת בְּאֵרוֹת, שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא הֶסְרַת הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר כוּ׳, וּמַה גַּם שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַבְּאֵר הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁנִּבְיעַת הַמַּיִם הִיא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טו) וְכָל הַבְּאֵרֹת וְגוֹ׳. סָמוּךְ הוֹדָעָה זוֹ לְוַיְקַנְּאוּ וְגוֹ׳, לוֹמַר כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים, וְהוֹדִיעַ שֶׁקִּנְּאוּ מִמֶּנּוּ, וְהוֹסִיף לְהוֹדִיעַ שֶׁגַּם עִם אַבְרָהָם הָיָה לָהֶם קִנְאָה וְשִׂנְאָה וְכָל הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר וְגוֹ׳ וְאוֹמְרוֹ סִתְּמוּם וַיְמַלְּאוּם עָפָר וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר מִלְּאוּם עָפָר, אוּלַי כִּי אַחַר מוֹת אַבְרָהָם סִתְּמוּם דַּוְקָא עָשׂוּ אֲבָנִים לְפִיהֶם וְלֹא בִּטְּלוּם בְּהֶחְלֵט וְאַחַר הַקִּנְאָה שֶׁקִּנְּאוּ בְּיִצְחָק וַיּוֹסִיפוּ לְהַרְשִׁיעַ בְּקִנְאָתָם וַיְמַלְּאוּם עָפָר וְהָיוּ כְּלֹא הָיוּ, וְלָזֶה הֶצְרַךְ יִצְחָק לַחְפֹּר אוֹתָם מֵחָדָשׁ כְּאוֹמְרוֹ בְּסָמוּךְ וַיַּחְפֹּר אֶת בְּאֵרֹת וְגוֹ׳: תורה טז

טז) כִּי עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ וְגוֹ׳. פֵּי׳ וְאֵין גְּדֻלַּת הַמַּלְכוּת נִכֶּרֶת לִפְנֵי גְּדֻלָּתוֹ וְאֵין לְךָ בִּזְיוֹן הַמֶּלֶךְ כָּזֶה: תורה יז

יז) וַיַּחַן בְּנַחַל גְּרָר. כִּי לֹא רָצָה לְעַקֵּר אֶת דִּירָתוֹ מֵאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים בְּהֶחְלֵט לְצַד מִצְוַת הַמֶּלֶךְ מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם הִיא לֵאמֹר (פָּסוּק ג) גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְהָגַם שֶׁנֹּאמַר שֶׁהַמָּקוֹם הַהוּא לֹא הָיָה בִּכְלַל מַה שֶׁאָמַר לוֹ ה׳ שְׁכֹן בָּאָרֶץ אַף עַל פִּי כֵן אָנוּס הָיָה מֵהַמֶּלֶךְ אֲדוֹן הָאָרֶץ. וְאוּלַי כִּי עָשָׂה ה׳ כָּכָה לְנִסָּיוֹן שֶׁהָגַם שֶׁאָמַר לוֹ ה׳ לֶךְ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת אַף עַל פִּי כֵן לֹא נְתָנוּהוּ אֲפִי׳ לָשֶׁבֶת שָׁם כְּאַחַד הָעָם, אִם לֹא יְהַרְהֵר אַחַר הַשְּׁכִינָה, וּכְמוֹ כֵן עָשָׂה לְאַבְרָהָם: תורה יח

וְזֶהוּ עִנְיַן "מַעֲשֵׂה אָבוֹת סִימָן לַבָּנִים" - שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק בַּחֲפִירַת הַבְּאֵרוֹת מְהַוָּה נְתִינַת כֹּחַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יִטְעַן שֶׁאֵין בִּיכָלְתּוֹ לְהַגִּיעַ לְאוֹר הַנְּשָׁמָה, בָּהּ בְּשָׁעָה שֶׁהִיא בְּהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר מִצַּד הִתְלַבְּשׁוּתָהּ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁמְּכַסִּים וּמַעֲלִימִים עַל אוֹר הַנְּשָׁמָה, כִּי יִצְחָק פָּתַח וְסִלֵּל כְּבָר אֶת הָעֲבוֹדָה שֶׁל הֲסָרַת הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר עַל־יְדֵי חֲפִירַת הַבְּאֵרוֹת, וְעַל־יְדֵי־זֶה נָתַן גַּם לָנוּ אֶת הַכֹּחַ לְהָסִיר אֶת הַהֶעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים עַל אֱלֹקוּת, וּכְדִבְרֵי הַמִּשְׁנָה בְּמַסֶּכֶת עֵדֻיּוֹת: "הָאָב זוֹכֶה לְבֵן כו׳" (בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים), וּכְמוֹ־כֵן מוֹרִישִׁים הָ'אָבוֹת' אֶת כָּל עִנְיָנֵיהֶם לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם, וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתַב רַבֵּינוּ הַזָּקֵן בַּ'תַּנְיָא' בְּנוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁ"אֶפֶס קְצָווֹ וְשֶׁמֶץ מָנְהוּ" שַׁיָּךְ גַּם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָנֵי הָ'אָבוֹת' (אַף־עַל־גַּב שֶׁרַבֵּינוּ הַזָּקֵן מְדַבֵּר אוֹדוֹת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ שֶׁהוּא מִ"שִׁבְעָה רוֹעִים", וַהֲרֵי אֵין זֶה עִנְיָנָם שֶׁל הָ'אָבוֹת').

וְנוֹסָף עַל הַ'נְּתִינַת כֹּחַ' - הֲרֵי זֶה מְהַוָּה גַּם הוֹרָאָה:

כְּשֵׁם שֶׁיִּצְחָק שָׁלַח אֶת עֲבָדָיו לַחְפּוֹר בְּאֵרוֹת - כָּךְ צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לִשְׁלוֹחַ אֶת "עֲבָדָיו", כֹּחוֹת נַפְשׁוֹ, הַכֹּחַ שֶׁל מְסִירוּת נֶפֶשׁ וְקַבָּלַת עוֹל, וּלְהָסִיר עַל־יָדָם אֶת כָּל הַהֶעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים שֶׁל הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

וּכְשֵׁם שֶׁאֵצֶל יִצְחָק הָיָה תְּחִילָה מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל מְרִיבָה, "וַיָּרִיבוּ גוֹ'", אֲבָל לְבַסּוֹף נַעֲשָׂה מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁ"לֹא רָבוּ עָלֶיהָ", וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁסִּיְּעוּ לוֹ, וְכָרְתוּ עִמּוֹ בְּרִית, בְּאָמְרָם "אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ ה'" - כָּךְ גַּם אֵצֶל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁבִּתְחִילָה יֵשׁ לוֹ מְנַגְּדִים, הִנֵּה לְבַסּוֹף מִתְהַפְּכִים גַּם הֵם וּמְסַיְּעִים לוֹ.

(כ) וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ:

כ וּנְצוֹ רַעֲוָתָא דִּגְרָר עִם רַעֲוָתָא דְּיִצְחָק לְמֵימַר דִּי לָנָא מַיָּא וּקְרָא שְׁמָא דְּבֵירָא עִסְקָא אֲרֵי אִתְעַסִּיקוּ עִמֵּהּ:

רש״י◄ עֵשֶׂק • עֲרָעוּר. כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ • נִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ עָלֶיהָ בִּמְרִיבָה וְעַרְעוּר.

(כא) וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה:

כא וַחֲפָרוּ בֵּירָא אָחֳרִי וּנְצוֹ אַף עֲלַהּ וּקְרָא שְׁמַהּ שִׂטְנָה:

רש״י◄ שִׂטְנָה • נושמנ״ט בְּלַעַ״ז.

(כב) וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עַתָּה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בָאָרֶץ:

כב וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן וַחֲפַר בֵּירָא אָחֳרִי וְלָא נְצוֹ עֲלַהּ וּקְרָא שְׁמַהּ רְחוֹבוֹת וַאֲמַר אֲרֵי כְעַן אַפְתִּי יְיָ לָנָא וְנִיפּוּשׁ (נ״א וְיַפְשִׁנָּנָא) בְּאַרְעָא:

רש״י◄ וּפָרִינוּ בָאָרֶץ • כְּתַרְגּוּמוֹ: וְנִיפּוּשׁ בְּאַרְעָא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ׳ 73)

וְנִיפּוּשׁ בְּאַרְעָא (רש״י כו, כב)

אֶת הַפֵּרוּשׁ שֶׁל תֵּבַת "וְנִיפּוּשׁ" כְּבָר כָּתַב רַשִׁ״י לְעֵיל (בְּרֵאשִׁית ב, יא) שֶׁהוּא לְשׁוֹן רִבּוּי וּגְדֻלָּה: "וְעַל שֵׁם שֶׁמֵּימָיו מִתְבָּרְכִין נִקְרָא פִּישׁוֹן". וְאַף כָּאן, הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁיִּצְחָק יִתְרַבֶּה וְיִתְגַּדֵּל (כַּכָּתוּב לְעֵיל "וַיִּגְדַּל הָאִישׁ"). וְאֵין לְפָרֵשׁ "וּפָרִינוּ" לְשׁוֹן הוֹלָדַת וְלָדוֹת, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיוּ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה רַק שְׁנֵי בָּנִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך י פרשת תולדות)

"יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה" שֶׁבְּפֵירוּשׁ רַשִׁ״י זֶה: רַשִׁ״י מַעְתִּיק לְשׁוֹן הַתַּרְגּוּם "**וְנִיפּוּשׁ** בְּאַרְעָא" - הַיְינוּ שֶׁבַּפָּסוּק יֶשְׁנָם ב׳ עִנְיָנִים: א) "כִּי עַתָּה הִרְחִיב **ה׳** לָנוּ" - הוּא עִנְיָן הַבָּא **מִלְּמַעְלָה**. ב) "**וְנִיפּוּשׁ** בְּאַרְעָא" - הוּא עִנְיָן עֲבוֹדַת **הָאָדָם**. וּמְרַמֵּז רַשִׁ״י שֶׁהַתַּכְלִית שֶׁל "הִרְחִיב **ה׳** לָנוּ" הִיא - "**וְנִיפּוּשׁ** בְּאַרְעָא", שֶׁהָאָדָם **יַעֲבוֹד**, תַּכְלִית כַּוָּנַת בְּרִיאַת הָעוֹלָם וְהָאָדָם עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה ("הִרְחִיב ה׳") הִיא שֶׁהָאָדָם יִתְיַגֵּעַ וַיַּעֲבוֹד בָּזֶה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "אָדָם לְעָמָל יוּלַּד". וְאוֹפֶן הָעֲבוֹדָה הוּא: "**וְנִיפּוּשׁ בְּאַרְעָא**", שֶׁהָאָדָם יַעֲבוֹד עִם **הָעוֹלָם** וְעִנְיָנָיו עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְדַרְגָּה שֶׁהָאָדָם כּוֹבְשָׁהוּ **מוֹסִיף** ("וְנִיפּוּשׁ") עַל הַבְּרִיאָה כְּפִי שֶׁהִיא נִבְרֵאָה עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה - הַיְינוּ שֶׁמְּגַלֶּה אֱלֹקוּת (עַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת) גַּם בְּמָקוֹם כָּזֶה שֶׁמִּצַּד הַבְּרִיאָה אֵין אֱלֹקוּת בְּגִילוּי שָׁם, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל "נַעֲשָׂה **שׁוּתָּף** לְהַקָּבָּ"ה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית" [וְיִתֵּרָה מִזֶּה, אָמְרוּ חֲזַ״ל "מַה הַקָּבָּ"ה בּוֹרֵא עוֹלְמוֹת, אַף אֲבֵיכֶם בּוֹרֵא עוֹלְמוֹת".

אָמְנָם יֵשׁ מָקוֹם לִטְעוֹן: אֵיךְ אֶפְשָׁרִי הַדָּבָר? מִכֵּיוָן **שֶׁהַקָּבָּ"ה**

בָּרָא אֶת הָעוֹלָם, וְהוּא בְּרָאוֹ בְּהַגְבָּלוֹת אֵלּוּ, אֵיךְ יָכוֹל בֶּן־אָדָם אוֹ מַלְאָךְ - נִבְרָא - לְהוֹסִיף בָּזֶה?

הִנֵּה גַּם זֶה מְרוּמָז תְּחִלָּה בַּכָּתוּב: "כִּי עַתָּה **הִרְחִיב ה׳ לָנוּ**", הֵיינוּ שֶׁגַּם הַכֹּחַ עַל זֶה שֶׁיּוּכַל **הָאָדָם** ("לָנוּ") **לְהַרְחִיב** וּלְהוֹסִיף בַּבְּרִיאָה, בָּא **מֵהַקָּבָּ"ה**, שֶׁהִרְחִיב וְנָתַן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּחַ שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּדִּידוֹת וְהַגְבָּלוֹת, וְלָכֵן בִּיכָלְתָּם (וּבְמֵילָא - תַּפְקִידָם) לְבַטֵּל הַגְבָּלוֹת הָעוֹלָם וּלְהַרְחִיבוֹ בְּרוּחָנִיּוּת, וּבְמֵילָא גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת - כִּי עַל־יְדֵי־זֶה מוֹסִיפִים בְּרָכָה "וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ" גו׳, וְאָרֶץ הַקּוֹדֶשׁ הִיא כִּצְבִי שֶׁהַמָּקוֹם **הַגַּשְׁמִי** מִתְפַּשֵּׁט כוּ׳ עַד שֶׁ"וּנִיפּוּשׁ בְּאַרְעָא".

ה. וְהִנֵּה עִנְיָן זֶה מְרוּמָז גַּם בְּמַה שֶׁכָּתוּב "אָנֹכִי ה׳ אֱלֹקֶיךָ הַמַּעֲלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ" - שֶׁגַּם כָּאן יֵשׁ שְׁנֵי עִנְיָנִים: א) "אָנֹכִי ה׳ אֱלֹקֶיךָ הַמַּעֲלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" - הוּא עִנְיָן הַבָּא **מִלְּמַעְלָה**. ב) "הַרְחֶב פִּיךָ (וַאֲמַלְאֵהוּ)" - **הָאָדָם** צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת - **לְהַרְחִיב** אֶת הַפֶּה יוֹתֵר מִכְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד הַבְּרִיאָה (וְכַנַּ"ל שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ **לְהוֹסִיף** וּלְהַרְחִיב אֶת הַבְּרִיאָה).

וְגַם בָּזֶה צָרִיךְ לְהָבִין: מִכֵּיוָן **שֶׁהַקָּבָּ"ה** בָּרָא אֶת הַפֶּה בְּאוֹפֶן מְסוּיָם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם וְגוֹ׳ הֲלֹא אָנֹכִי ה׳" - אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁבֶּן־אָדָם **יַרְחִיב** אֶת הַפֶּה?

עַל זֶה בָּא הַתֵּירוּץ בְּ(תְּחִלַּת) הַכָּתוּב: "אָנֹכִי ה׳ אֱלֹקֶיךָ הַמַּעֲלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם": "אֶרֶץ מִצְרַיִם" הִיא אֶרֶץ שֶׁל מְצָרִים וּגְבוּלִים וְכוּ׳, וְהַקָּבָּ"ה "הֶעֱלָה" אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמְּצָרִים וּגְבוּלִים אֵלּוּ - (וַאֲדַרְבָּא "וּפְרִינוּ בָּאָרֶץ") - שֶׁמְּדַיֵּק וְאֵינוֹ כּוֹתֵב "הַמּוֹצִיאֲךָ" (כִּבְרוֹב הַמְּקוֹמוֹת), אֶלָּא "הַמַּעֲלְךָ", הֵיינוּ **שֶׁהֶעֱלָה** אוֹתָם הַקָּבָּ"ה **לְמַעְלָה** מֵהַגְבָּלוֹת, וְלָכֵן יָכוֹל וְצָרִיךְ לִהְיוֹת "הַרְחֶב פִּיךָ" (וְהָעוֹלָם) - לְבַטֵּל אֶת הַהַגְבָּלוֹת.

זֶהוּ **רְצוֹנוֹ** שֶׁל הַקָּבָּ"ה בִּבְרִיאַת הָעוֹלָם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹסִיפוּ עָלֶיהָ עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם, וְהוּא הִנּוֹתֵן לָהֶם כֹּחַ עַל זֶה, כַּנַּ"ל. [וְזֶהוּ גַּם הַבֵּיאוּר (בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים) בְּטַעֲנַת טוּרְנוּסְטְרוּפּוּס הָרָשָׁע "אִם אֱלֹקֵיכֶם אוֹהֵב עֲנִיִּים, מִפְּנֵי מַה אֵינוֹ מְפַרְנְסָם וְכוּ׳ (וּנְתִינַת הַצְּדָקָה) מְחַיַּבְתָּן לַגֵּיהִנֹּם", וּתְשׁוּבַת רַבִּי עֲקִיבָא עַל זֶה: "וַאֲנַן קְרוּיִן בָּנִים וְכוּ׳" - הֵיינוּ שֶׁהוּא טָעַן, דְּמִכֵּיוָן **שֶׁהַקָּבָּ"ה** בָּרָא אֶת הָעֲנִיִּים בְּאוֹפֶן דַּעֲנִיּוּת, אֵיךְ יִתְּכֵן שֶׁמִּישֶׁהוּ יוֹסִיף בָּזֶה (עַל־יְדֵי נְתִינַת הַצְּדָקָה), וְעַל זֶה עָנָה לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם **בָּנָיו** שֶׁל הַקָּבָּ"ה, (שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מוּבָן: א) שֶׁצָּרִיךְ לָתֵת צְדָקָה - כִּפְשָׁט הַשַּׁ"ס, ב) אֵיךְ **יְכוֹלִים** לְשַׁנּוֹת סֵדֶר הַבְּרִיאָה, כִּי) הֵם "חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ כוּ׳ כְּמוֹ **שֶׁהַבֵּן** כוּ׳", וְיֵשׁ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּחַ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגְבָּלוֹת, וּבְמֵילָא (לֹא רַק שֶׁאֵין זֶה הֵיפֶךְ רְצוֹנוֹ, אֶלָּא) זֶהוּ רְצוֹנוֹ, וְאַדְרַבָּה: **הוּא** הַנּוֹתֵן הַכֹּחַ עַל זֶה].

וּמְפוֹרָשׁ בְּכָתוּב זֶה שֶׁהַקָּבָּ"ה מַבְטִיחַ וְנוֹתֵן עוֹד יוֹתֵר: לֹא רַק שֶׁנּוֹתֵן כֹּחַ לִפְנֵי הָעֲבוֹדָה, אֶלָּא שֶׁהוּא מְסַיֵּעַ גַּם אַחַר־כָּךְ, שֶׁהָעֲבוֹדָה תַּעֲשֶׂה פְּרִי וְתַגִּיעַ לְתַכְלִיתָהּ, שֶׁתִּתְפַּעֵל הוֹסָפָה בָּעוֹלָם - כְּדִמְסַיֵּם: "וַאֲמַלְאֵהוּ" - עַל־יְדֵי שֶׁהָאָדָם יַעֲשֶׂה אֶת חֶלְקוֹ "הַרְחֶב פִּיךָ", מוּבְטָח הוּא כִּי "וַאֲמַלְאֵהוּ", שֶׁהַקָּבָּ"ה **יְמַלֵּא** "פִּיו".

וְגַם עִנְיָן זֶה מְרוּמָז בַּכָּתוּב דְּפָרָשָׁתֵנוּ: "וּפְרִינוּ בָּאָרֶץ" אֵינוֹ לָשׁוֹן שֶׁל תְּפִלָּה אוֹ בַּקָּשָׁה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה (שֶׁסָּפֵק אִם יִהְיֶה כֵּן בְּפוֹעַל), אֶלָּא הִיא לְשׁוֹן **וַדַּאי** - כִּי כַּנַּ"ל מוּבְטָחִים, שֶׁאִם מְמַלְּאִים רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה וְעוֹבְדִים אֶת הָעֲבוֹדָה שֶׁהוּא דּוֹרֵשׁ, **בְּוַדַּאי** מַגִּיעִים לַתַּכְלִית, וּפוֹעֲלִים לֹא רַק "וּפְרִינוּ בָּאָרֶץ" - בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, כִּי־אִם גַּם "**כִּתַּרְגּוּמוֹ** וְנִיפּוּשׁ בְּאַרְעָא",

וְכַמְבוֹאָר בָּעִנְיָן שֶׁלְּשׁוֹן תַּרְגּוּם הוּא חוֹל וְלֹא קוֹדֶשׁ, וּבְנִדּוֹן־דִּידַן - פּוֹעֲלִים הַרְחָבָה וְהוֹסָפָה לֹא רַק בָּעוֹלָם כְּפִי שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ (שֶׁגַּם זֶה - עוֹלָם מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם), אֶלָּא גַּם בְּעִנְיָנֵי חוֹל וְכוּ׳ שֶׁל הָעוֹלָם "בְּאַרְעָא" - לְשׁוֹן תַּרְגּוּם - שֶׁגַּם בָּהֶם נַעֲשֶׂה דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וּכְשֶׁתּוּשְׁלַם עֲבוֹדָה זוֹ, יִתְקַיֵּם הַיִּעוּד דְּ"וְנִגְלָה כְּבוֹד ה׳ וְרָאוּ כָּל **בָּשָׂר** יַחְדָּו כִּי **פִּי ה׳** דִּבֵּר".

◆ יום רביעי ב׳ כסלו ◆

(כג) **וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע:**

כג **וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן בְּאֵר שָׁבַע:**

(כד) **וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי:**

כד **וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּלֵילְיָא הַהוּא וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם אֲבוּךְ לָא תִּדְחַל אֲרֵי בְּסַעְדָּךְ מֵימְרִי וַאֲבָרֵכְנָךְ וַאַסְגֵּי יָת בְּנָךְ בְּדִיל אַבְרָהָם עַבְדִּי:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כד) אַל תִּירָא כִּי אִתְּךָ וְגוֹ׳, פֵּי׳ לִהְיוֹת שָׁרָאָה הַשְּׁפָלָה מִמֶּלֶךְ פְּלִשְׁתִּים שֶׁגֵּרְשׁוֹ מֵאַרְצוֹ וְלֹא יָדַע אָן יִפְנֶה חָשׁ כִּי ה׳ עֲזָבוֹ לָזֶה אָמַר אַל תִּירָא לֹא עֲזַבְתִּיךָ אִתְּךָ אֲנִי: תורה כה

(כה) וַיֵּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֵּט־שָׁם אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר׃

כה וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא וְצַלִּי בִּשְׁמָא דַיְיָ וּפְרַס תַּמָּן מַשְׁכְּנֵהּ וּכְרוּ תַמָּן עַבְדֵי יִצְחָק בֵּירָא׃

(כו) וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ׃

כו וַאֲבִימֶלֶךְ אֲזַל לְוָתֵהּ מִגְּרָר וְסִיעַת מְרַחֲמוֹהִי וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ׃

רש״י ◄ **וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳וְסִיעַת מְרַחֲמוֹהִי׳, סִיעַת מְאוֹהֲבָיו. וְיֵשׁ פּוֹתְרִין מֵרֵעֵהוּ מ׳ מִיסוֹד הַתֵּבָה, כְּמוֹ: (שופטים יד) ״שְׁלֹשִׁים מְרֵעִים״ דְּשִׁמְשׁוֹן, כְּדֵי שֶׁתְּהֶיֶה תֵּבַת ׳וַאֲחֻזַּת׳ דְּבוּקָה, אֲבָל אֵין ׳דֶּרֶךְ אֶרֶץ׳ לְדַבֵּר עַל הַמַּלְכוּת כֵּן, סִיעַת אוֹהֲבָיו. שֶׁאִם כֵּן, כָּל סִיעַת אוֹהֲבָיו הוֹלִיךְ עִמּוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא סִיעָה אַחַת שֶׁל אוֹהֲבִים. לָכֵן יֵשׁ לְפָתְרוֹ כַּלָּשׁוֹן הָרִאשׁוֹן, וְאַל תִּתְמַהּ עַל תֵּי״ו שֶׁל ׳אֲחֻזַּת׳, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ תֵּבָה סְמוּכָה, יֵשׁ דֻּגְמָתָהּ בַּמִּקְרָא: (תהלים ס) ״עֲזָרַת מִצָּר״. (ישעיה נא) ״וּשְׁכֵרַת וְלֹא מִיָּיִן״. **אֲחֻזַּת** • לְשׁוֹן קְבֻצָּה וַאֲגֻדָּה, שֶׁנֶּאֱחָזִין יַחַד.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כו) וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וְכוּ׳.

צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֶצְרַךְ לוֹמַר מִגְּרָר וְהוּא דָּבָר יָדוּעַ. גַּם אֵין צֹרֶךְ בְּהוֹדָעָה זוֹ. וְרַז״ל הִרְגִּישׁוּ וְדָרְשׁוּ (ב״ר פס״ד) מִגְּרָר וְכוּ׳ וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ. עוֹד לָמָּה הֶצְרַךְ לָקַחַת עִמּוֹ פִּיכֹל וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ, וְאִם לְטַכְסִיסֵי מְלוּכָה לֹא הָיָה צֹרֶךְ לִכְתֹּב לְהוֹדִיעַ הַדְּבָרִים שֶׁאֵין לָנוּ בָּזֶה צֹרֶךְ:

אָכֵן כְּוָנַת הַכָּתוּב הִיא לְתָרֵץ מַה שֶׁיִּקְשֶׁה לָנוּ לָמָּה הֶצְרַךְ אֲבִימֶלֶךְ לְחַזֵּר אַחַר יִצְחָק לִכְרֹת לוֹ בְּרִית לְלֹא צֹרֶךְ כִּי כְּבָר נִשְׁבַּע לוֹ אַבְרָהָם (כ״א כ״ג) אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי, וּמַה מֵּחוּשׁ הָיָה לוֹ לַאֲבִימֶלֶךְ בִּשְׁבוּעַת אַבְרָהָם שֶׁהֶצְרַךְ לִשְׁבוּעַת יִצְחָק, וְרַמְבַּ״ן ז״ל הִרְגִּישׁ לְיַשֵּׁב וְאָמַר שֶׁיִּרְאַת אֲבִימֶלֶךְ שֶׁיִּצְחָק יָפֵר הַבְטָחַת אַבְרָהָם לְצַד שֶׁהֵם הֵפֵרוּ בְּרִית וְגֵרְשׁוּהוּ מֵאִתָּם ע״כ. וְלֹא רָאִיתִי שֶׁהִתְנָה אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם בִּשְׁבוּעָתוֹ לָשֶׁבֶת בְּאַרְצוֹ הוּא וּבָנָיו וְאֵין הֲפָרַת בְּרִית בַּמֶּה שֶׁשָּׁלְחוּ יִצְחָק, וְעַדַיִן קָשְׁיָא בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לִכְרִית יִצְחָק. אֲשֶׁר עַל כֵּן בָּא הַכָּתוּב וְאָמַר מִגְּרָר פֵּי׳ מִטַּעַם גְּרָר יֵשׁ מָקוֹם לְחוּשׁ לְבִטּוּל בְּרִית אַבְרָהָם וְהֶצְרְכוּ לְחַזֵּק בְּרִית עִם יִצְחָק. וְהוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בִּנְדָרִים דַּף ס״ה וז״ל תִּנְיָא הַמֻּדָּר הֲנָאָה מֵחֲבֵרוֹ אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו. וּכְתִבוּ הַגָּהוֹת מֵימוּנִיּוֹת בְּפ״ו מֵהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת וז״ל וְאָמַר ר״י וְדִוְקָא לְכַתְּחִלָּה צָרִיךְ בְּעִנְיָן זֶה אֲבָל לֹא דִּיֵּעֲבָד וּלְכַתְּחִלָּה לֹא אָמְרוּ אֶלָּא בְּאָדָם הָעוֹשֶׂה לוֹ טוֹבָה כְּגוֹן מֹשֶׁה שֶׁנָּתַן לוֹ יִתְרוֹ בִּתּוֹ וְצִדְקִיָּהוּ שֶׁהוֹצִיאוֹ נְבֻכַדְנֶצַּר מִמַּאֲסָר וְכוּ׳ אֲבָל אָדָם אַחֵר אֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה כִּדְמוּכָח מִפֶּרֶק אֵלּוּ נֶאֱמָרִין וְכוּ׳ (סוֹטָה לו) ע״כ. הִנֵּה מוּכָח כְּפִי זֶה שֶׁיָּכוֹל הַנִּשְׁבַּע עַל דַּעַת חֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת הֲנָאָה אֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר דִּיֵּעֲבָד כָּל שֶׁלֹּא קִבֵּל הֲנָאָה מִמֶּנּוּ. וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי אַבְרָהָם לֹא קִבֵּל הֲנָאָה מֵאֲבִימֶלֶךְ כִּי מַה שֶׁנָּתַן לוֹ מַתָּנוֹת הוּא לְצַד כְּלִמַּת שָׂרָה וּמַה שֶׁנָּתַן לוֹ לָשֶׁבֶת בִּגְרָר לֹא קִבֵּל אַבְרָהָם, וּכְמוֹ שֶׁנִּרְאֶה מֵהַכְּתוּבִים כִּי פָּנָה תֵּכֶף וְהָלַךְ לוֹ מִגְּרָר וַיֵּשֶׁב לוֹ בְּבְאֵר שֶׁבַע מָקוֹם שֶׁגָּר שָׁם יִצְחָק אַחַר שֶׁלִּוּחוֹ מִגְּרָר. וְשׁוּב בָּא לְיָדֵי מַאֲמָר א׳ (ב״ר פנ״ד) וְז״ל כַּחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְגוֹ׳ מַה חֶסֶד עָשָׂה עִמּוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ וְגוֹ׳ וְהוּא לֹא קִבֵּל ע״כ. הֲרֵי שֶׁסּוֹבְרִים רַז״ל שֶׁהַחֶסֶד שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ וְגוֹ׳ לֹא קִבְּלוֹ, וַהֲגַם שֶׁאוֹמֵר כַּחֶסֶד הֵם דִּבְרֵי עַצְמוֹ וְאֵינוֹ כֵּן, וְלֹא כֵּן הָיָה בִּיצְחָק שֶׁהוֹשִׁיבוֹ בְּאַרְצוֹ וְיָשַׁב שָׁם וְעָשָׂה וְהִצְלִיחוֹ בְּכָל טוּב, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו וְהִטַּעַם מִגְּרָר פֵּי׳ מִדִּין הַנִּמְשָׁךְ מֵאֶמְצָעוּת גְּרָר כִּי לְאַבְרָהָם לֹא הָיְתָה טוֹבַת גְּרָר טוֹבָה שֶׁהוּא לֹא קִבֵּל וּשְׁבוּעָתוֹ יֶשְׁנָהּ בַּהֲתָרָה וּלְיִצְחָק הָיְתָה הֲטָבָה וְלָזֶה תִּתְקַיֵּם הַשְּׁבוּעָה כְּשֶׁתְּהֶיֶה בִּשְׁבִיל הַטּוֹבָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַתִּיר שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ: **וְעוֹד** אֲפִלּוּ אִם תִּמְצָא לוֹמַר כִּי אֲבִימֶלֶךְ כְּשֶׁהִשְׁבִּיעַ אַבְרָהָם הָיָה דַּעְתּוֹ הֶפֶךְ דַּעַת ר״י שֶׁכָּתְבוּ הַגָּהוֹת מֵימוּנִיּוֹת וְהָיָה סוֹבֵר כְּרַמְבַּ״ם שֶׁכָּתַב בְּפ״ו מֵהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת דְּכָל שֶׁהִשְׁבִּיעַ חֲבֵרוֹ עַל דַּעְתּוֹ הֲגַם שֶׁלֹּא קִבֵּל מִמֶּנּוּ הֲנָאָה אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו אַף עַל פִּי כֵן לֹא סָמַךְ בְּדַעְתּוֹ עַל הַשְּׁבוּעָה כִּי מוֹדֶה שֶׁאִם דִּיֵּעֲבָד הִתִּיר שְׁבוּעָתוֹ מֻתָּרֶת כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיְתָה טוֹבַת הֲנָאָה בְּאֶמְצַע, וְדִין זֶה שָׁוִים בּוֹ כָּל הַמּוֹרִים לָזֶה הָלַךְ לְיִצְחָק שֶׁהָיְתָה לוֹ טוֹבַת הֲנָאָה וּבָזֶה כָּתְבוּ הָרַאֲבַ״ד וְהָרַשְׁבָּ״א וְהָאַחֲרוֹנִים שֶׁהֲגַם שֶׁהִתִּיר דִּיֵּעֲבָד אֵינוֹ מֻתָּר. גַּם נִתְחַכֵּם לָקַחַת אֲחֻזַּת וְגוֹ׳ וּפִיכֹל לְחַזֵּק הַשְּׁבוּעָה כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר:

וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֶצְרַךְ לָקַחַת עִמּוֹ אֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ מַה שֶּׁלֹּא עָשָׂה כֵּן בִּימֵי אַבְרָהָם:

אָכֵן יִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל פִּי מַה שֶׁנִּסְתַּפֵּק ר״ת (רַ״ן נְדָרִים ס״ה.) בְּהַנִּשְׁבָּע עַל דַּעַת חֲבֵרוֹ בִּשְׁבִיל הֲטָבָה אִם דִּיֵּעֲבָד הִתִּירוּהוּ אִם מֻתָּר אוֹ לֹא וְלֹא הִכְרַע. וְלִסְבָרָא זוֹ חָשׁ אֲבִימֶלֶךְ גַּם לִשְׁבוּעָה זוֹ הֲגַם שֶׁהוּא בִּשְׁבִיל טוֹבָה וְנִתְחַכֵּם לַעֲשׂוֹת חִזּוּק שֶׁלֹּא תּוֹעִיל לוֹ הַהַתָּרָה, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּגִטִּין דַּף מ״ו מַחֲלֹקֶת ר׳ יְהוּדָה וְרַבָּנָן ר״י סָבַר נֵדֶר שֶׁהֵדִּיר בְּרַבִּים אֵין לוֹ הַתָּרָה כֵּיוָן דְּנֵדֶר בְּפָנֵי רַבִּים שׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְהַתִּיר וְרַבָּנָן סוֹבְרִים יָכוֹל לְהַתִּיר. וְאָמְרוּ בַּגְּמָ׳ דַּף ל״ו אָמַר אֲמֵימָר אֲפִלּוּ לְמָאן דְּאָמַר נֵדֶר שֶׁהֵדִּיר בְּרַבִּים יֵשׁ לוֹ הַתָּרָה נֵדֶר שֶׁהֵדִּיר עַל

(כז) **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם:**

כז אֲמַר לְהוֹן יִצְחָק מָה דֵּין אֲתֵיתוּן לְוָתִי וְאַתּוּן סְנֵיתוּן יָתִי וְשַׁלַּחְתּוּנִי מִלְּוָתְכוֹן:

(כח) **וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ:**

כח אֲמַרוּ מֶחֱזָא חֲזֵינָא אֲרֵי הֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדָךְ וַאֲמַרְנָא תִּתְקַיַּם כְּעַן מוֹמָתָא דִּהְוָה בֵּין אֲבָהָתָנָא בֵּינָנָא וּבֵינָךְ וְנִגְזַר קְיָם עִמָּךְ:

רש״י◄ **רָאוֹ רָאִינוּ•** ״רָאוֹ״ בְּאָבִיךָ, ״רָאִינוּ״ בְּךָ. **תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ וְגוֹ׳•** הָאָלָה אֲשֶׁר בֵּינוֹתֵינוּ מִימֵי אָבִיךָ, תְּהִי גַּם עַתָּה בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

דַּעַת רַבִּים אֵין לוֹ הַתָּרָה ע״כ. וְכָתְבוּ הַתּוֹ׳ דְּאִיכָא פָּנִים לוֹמַר שֶׁלֹּא דָּחָה אֲמֵימָר דַּעַת ר״י שֶׁאָמַר נָדָר שֶׁהֻדַּר בִּפְנֵי רַבִּים אֵין לוֹ הַתָּרָה. וְגַם מִדִּבְרֵי רַב יוֹסֵף (פְּסָחִים ק״ז) נַמִּי מוּכָח דַּהֲלָכָה כְּר״י וּבְמִסְקָנַת דִּבְרֵיהֶם הֶעֱלוּ דַּהֲלָכָה כְּרַבָּנָן וְהַגְּאוֹנִים פָּסְקוּ כְּר״י. וּכְפִי זֶה נִתְחַכֵּם אֲבִימֶלֶךְ לְהָבִיא עִמּוֹ רַבִּים אֲחֻזַּת וְגוֹ׳ וּפִיכֹל כְּדֵי שֶׁיּוֹדֹר בִּפְנֵי רַבִּים. וְהִנֵּה נֶחְלְקוּ אֲמוֹרָאִים בְּגִטִּין (מ״ו.) וז״ל יָדְעוּ בּוֹ רַבִּים כַּמָּה רַבִּים רַב נַחְמָן אָמַר ג׳ ר׳ יִצְחָק אָמַר עֲשָׂרָה, וְהַצַּצְתִּי בְּדִבְרֵי רַז״ל שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּב״ר רַבִּי יְהוּדָה וְר׳ נְחֶמְיָה וז״ל ר״י אוֹמֵר אֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ שְׁמוֹ ר׳ נְחֶמְיָה אוֹמֵר סִיעַת מְרַחֲמוֹהִי ע״כ. וְאוּלַי כִּי מַחֲלֹקְתָּם תְּלוּיָה בַּמָּה שֶׁנֶּחְלְקוּ הָאֲמוֹרָאִים חַד אָמַר שְׁלֹשָׁה וְחַד אָמַר עֲשָׂרָה ר״י שֶׁאָמַר אֲחֻזַּת שְׁמוֹ סוֹבֵר כַּמָּה רַבִּים שְׁלֹשָׁה וְלָזֶה אָמַר אֲחֻזַּת שְׁמוֹ וְרַבִּי נְחֶמְיָה סוֹבֵר עֲשָׂרָה לָזֶה אָמַר סִיעַת וְגוֹ׳ שֶׁבָּזֶה הָיוּ עֲשָׂרָה לְתַכְלִית הַכַּוָּנָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה עַל דַּעַת רַבִּים שֶׁאֵין לוֹ הַתָּרָה וּכְדַעַת ר״י:

וְאִפְשָׁר שֶׁנִּתְחַכֵּם גַּם לְדַעַת רַבָּנָן שֶׁאָמְרוּ שֶׁיֵּשְׁנוֹ בְּהַתָּרָה וְלָזֶה הֵבִיא פִּיכֹל וּכְדִבְרֵי אֲמֵימָר שֶׁיּוֹדוּ רַבָּנָן בְּנֵדֶר עַל דַּעַת רַבִּים שֶׁאֵין לוֹ הַתָּרָה לָזֶה הֵבִיא פִּיכֹל וְאָמַר ר׳ נְחֶמְיָה פִּי שֶׁכָּל צְבָאוֹת וְכוּ׳ ע״כ וְהִשְׁבִּיעוֹ אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק עַל דַּעַת כָּל צְבָאוֹתָיו:

וְרָאִיתִי כִּי רַבִּי יְהוּדָה וְר׳ נְחֶמְיָה שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּפֵי׳ אֲחֻזַּת וְגוֹמֵר נֶחְלְקוּ גַּם כֵּן (ב״ר פס״ד) בְּפֵי׳ פִּיכֹל, וְאִפְשָׁר כִּי טַעַם אֶחָד לְב׳ הַמַּחֲלוֹקוֹת ר״י שֶׁסּוֹבֵר אֲחֻזַּת שְׁמוֹ וְסוֹבֵר כֵּיוָן שֶׁטַּעַם אֲבִימֶלֶךְ הוּא שֶׁיִּהְיֶה הַבְּרִית בִּפְנֵי רַבִּים וְרַבִּים הֵם ג׳ לָזֶה הִנִּיחַ הַכָּתוּב כִּפְשׁוּטוֹ ג׳ הֵמָּה רַבִּים אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל וַאֲחֻזַּת, וְר״נ שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לוֹ לִקְרֹאת רַבִּים ג׳ וּפֵי׳ אֲחֻזַּת סִיעַת מְרַחֲמוֹהִי אִם כֵּן פִּיכֹל זֶה לְמָה הֵבִיאוֹ וְכִי הֵבִיאוֹ לְמָה הֶצְרֵךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּירוֹ כִּי הֲעֲשָׂרָה הִנֵּה הִנָּם בְּסִיעָה שֶׁאֵין סִיעָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה לָזֶה פֵּי׳ פִּי שֶׁכָּל וְכוּ׳ וּלְמִדָּה אַחֶרֶת נִתְכַּוֵּן שֶׁתִּהְיֶה עַל דַּעַת רַבִּים כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי וְלֹא יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁנֶּחְלְקוּ הַתַּנָּאִים בַּמָּה שֶׁנֶּחְלְקוּ הָאֲמוֹרָאִים, כָּזֶה הֵם רַבִּים כִּי לֹא הָיוּ הָאֲמוֹרָאִים בְּקִיאִים בַּבָּרִיתוֹת וּבִפְרָט בָּאַגָּדוֹת: תורה כז

כז) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק. צָרִיךְ לָדַעַת אֵיךְ יַעֲנֶה יִצְחָק לְמֶלֶךְ וְשָׂרָיו מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי כִּי אֵין זֶה מֵהַמּוּסָר. וְעוֹד סוֹף מַעֲשָׂיו הוֹכִיחוּ הֵפֶךְ זֶה כִּי כָּרַת לָהֶם בְּרִית. עוֹד אַחַר שֶׁאָמַר וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי מַה מָּקוֹם לְהַאֲרִיךְ וְלוֹמַר וַתְּשַׁלְּחוּנִי וְגוֹ׳ וְאִם הוֹכָחָה לַשְׂנָאָה הוּא אוֹמֵר וַתְּשַׁלְּחוּנִי הָיָה לוֹ לוֹמַר כִּי שִׁלַּחְתֶּם אוֹתִי וְגוֹ׳. אֶכֶן כַּוָּנַת יִצְחָק הִיא לְמַה שֶׁהִשְׂכִּיל כִּי אֵין מְציאוּת שִׁיְּצָטְרֵךְ אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק בְּשׁוּם אֹפֶן זוּלַת בְּעִנְיַן פִּחֲדוֹ עַל נַחֲלָתוֹ לְבַל יִשְׁלְחוּ יָד בָּהּ לְצַד מַתְּנַת הָאָדוֹן וְדָבָר זֶה כְּבָר נִשְׁבַּע אַבְרָהָם וּכְמוֹ שֶׁהִקְשִׁינוּ בִּמְקוֹמוֹ לָמָּה הָלַךְ אֵלָיו, וְיִצְחָק הָיָה לִבּוֹ שָׁלֵם לְבַל יָרֵע אֶת הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אַבְרָהָם אָבִיו כִּי פָּסַק הֲלָכָה כְּהָרַמְבָּ״ם שֶׁכָּל שֶׁנָּדַר עַל דַּעַת חֲבֵרוֹ צָרִיךְ לְהַתִּירוֹ בְּפָנָיו פֵּרוּשׁ בִּידִיעָתוֹ וְאַבְרָהָם כֵּיוָן שֶׁלֹּא הִתִּיר בִּפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ, הַשְׁבוּעָה כְּרָאִי מוּצָק (אִיּוֹב ל״ז י״ח) שֶׁאֵין הַבָּנִים יְכוֹלִין לְהַתִּירָהּ עוֹד, וּמֵעַתָּה אֵין צֹרֶךְ לָהֶם מִמֶּנּוּ, וּבִבְחִינָה זוֹ אָמַר מַדּוּעַ בָּאתֶם, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאֵין בִּיאָה זוֹ אֶלָּא לְצָרְכֵי יִצְחָק לְהֵיטִיב לִבּוֹ וּלְהָשִׁיבוֹ אֶל הַמָּקוֹם, לָזֶה אָמַר תֵּבֵת אֵלַי פֵּי׳ וְאִם הַבִּיאָה הִיא לְצָרְכִּי גַּם עָלֶיהָ אֲנִי דָּן כִּי זוֹ רְחוֹקָה הִיא מֵהַאֲמִין כִּי אַתֶּם וְגוֹ׳, דִּקְדֵּק לוֹמַר וְאַתֶּם לוֹמַר מִלְּבַד כָּל אַנְשֵׁי הָעִיר גַּם הַמֶּלֶךְ וְשָׂרָיו שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וְשִׂנְאָה זוֹ אֵינָהּ תְּלוּיָה בְּדָבָר אֶלָּא לְצַד שֶׁקִּנֵּאתֶם בִּי וְלֹא יִכְלֶתֶם לְהַנִּיחַ אוֹתִי עִמָּכֶם בָּעִיר וְהוּא אוֹמְרוֹ וַתְּשַׁלְּחוּנִי וְגוֹ׳ וְזוֹ שִׂנְאָה מֵחֲמַת קִנְאָה וְהִנֵּה יָדוּעַ הוּא כִּי כָּל שִׂנְאָה שֶׁהִיא תְּלוּיָה בְּדָבָר בָּטֵל דָּבָר וְכוּ׳ אָבָל שִׂנְאָה מֵחֲמַת קִנְאָה אֵינָהּ בִּטֵּלָה עוֹלָמִית זוּלַת בְּהִבָּטֵל הַדָּבָר שֶׁבְּאֶמְצָעוּתוֹ הָיְתָה הַקִּנְאָה, וּמֵעַתָּה לֹא יִשְׁתַּנֶּה הַדַּעַת בָּכֶם לְהָסִיר שִׂנְאַתְכֶם מִמֶּנִּי: תורה כח

כח) וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר רָאוֹ וְגוֹ׳ גַּם שְׁאָר הַדִּקְדּוּקִים:

אָכֵן נִתְכַּוְּנוּ לְהָשִׁיב לְכָל מַה שֶּׁיִּסְבֹּל דִּבְרֵי יִצְחָק בְּאוֹמְרוֹ מַדּוּעַ וְגוֹ׳, וְאָמְרוּ לְצַד שֶׁכַּוָּנָתְךָ כְּבָר נִשְׁבַּע לָנוּ אָבִיךָ רָאוֹ רָאִינוּ וְגוֹ׳ ב׳ רְאִיּוֹת הָא׳ כִּי שְׁבוּעַת אַבְרָהָם אֵין לִסְמֹךְ עָלֶיהָ מִטְּעָמִים שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה, עוֹד רָאִינוּ כִּי בְּאֶמְצָעוּתְךָ תִּתְקַיֵּם הַשְׁבוּעָה כִּרְאִי מָצָק. עוֹד רָאִינוּ כִּי שְׁבוּעַת אָבִיךָ לֹא דִּקְדַּקְנוּ לְפִסְקֵי דִּינִים הַמַּפְסִידִים הַבְּרִית וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה, גַּם אִם כַּוָּנָתְךָ לוֹמַר עַל אֲשֶׁר לֹא הָלַכְנוּ לְיִשְׁמָעֵאל לִכְרֹת לָנוּ בְּרִית כִּי הוּא מִיּוֹרְשֵׁי אָבִיךָ וְהוּא הַגָּדוֹל רָאִינוּ כִּי ה׳ עִמְּךָ וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי הַבְטָחוֹת אַבְרָהָם לְךָ הֵם נְתוּנִים וְאַתָּה הָעִקָּר בָּהֶם, גַּם

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יט עמ׳ 267)

הָאֵלֶּה אֲשֶׁר בֵּינוֹתֵינוּ מִימֵי אָבִיךָ, תְּהִי גַּם עַתָּה בֵּינֵינוּ וּבֵינֶיךָ (רש״י כו, כח)

מַשְׁמַע, שֶׁמְּהַנֵּי שְׁבוּעַת הָאָב עַל הַבָּנִים. וְכֵן מַשְׁמַע מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר (וירא כא, כג) "אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי" (וראה רש״י בראשית ד, טו). אֲבָל בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח (יג, יט) כָּתַב "הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ, הִשְׁבִּיעָם שֶׁיִּשְׁבִּיעוּ לִבְנֵיהֶם" - מַשְׁמַע שֶׁלֹּא מְהַנֵּי. וְכֵן הוּא עַל־פִּי הֲלָכָה: "וְאִי אֶפְשָׁר לְהַשְׁבִּיעַ הַנּוֹלָדִים לְאַחַר זְמַן" (שו״ע יו״ד סי׳ רכח סל״ה). וּרְאֵה 'גּוּר אַרְיֵה' בְּשַׁלַּח שָׁם. אַבַּרְבַּנֶאל וְרַמְבַּ״ן עַל הַפָּסוּק (נִצָּבִים כט, יג) וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם וְגוֹ׳.

(כט) **אִם־תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֲנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק־טוֹב וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְהוָה:**

כט **אִם תַּעֲבֹד עִמָּנוּ בִּישָׁא כְּמָא דִּי לָא אַנְזִיקְנָךְ וּכְמָא דִּי עֲבַדְנָא עִמָּךְ לְחוֹד טַב וַנְשַׁלְחִנָּךְ בִּשְׁלָם אַתְּ כְּעַן בְּרִיכָא דַיְיָ:**

רש״י◄ **לֹא נְגַעֲנוּךָ • כְּשֶׁאָמַרְנוּ לְךָ: "לֵךְ מֵעִמָּנוּ". אַתָּה • גַּם אַתָּה** (סִפְרִים אֲחֵרִים: עַתָּה) **עֲשֵׂה לָנוּ כְּמוֹ כֵן.**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אִם כַּוָּנָתְךָ לִקְבֹּל עַל אֲשֶׁר הֶרְאֵנוּ לְךָ שִׂנְאָה בַּמֶּה שֶׁשְּׁלַחְנוּךָ רָאִינוּ כִּי ה׳ עִמְּךָ וּבְעֵרֶךְ אָדָם כָּזֶה בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוֹלֵךְ שָׁמָּה שָׁמוּר וּמֻצְלָח הוּא וְלֹא יִשְׁתַּנֶּה לוֹ הַמָּקוֹם בְּעֶרְכּוֹ וְאֵין כָּאן שִׂנְאָה:

גַּם לְמַה שֶׁתִּהְיֶה הַקַּפָּדָה עַל הַמִּתְגַּלָּה מִלְּבָבֵנוּ כִּי לֹא נָכוֹן עִמְּךָ וְתֹאמַר אֵיךְ תְּבַקְּשׁוּ מִמֶּנִּי טוֹבָה, גַּם לָזֶה בָּאָה תְּשׁוּבָה בְּאוֹמְרָם רָאוֹ רָאִינוּ רְאִיָּה שִׁכְלִית שֶׁזּוּלַת זֶה לֹא תִּתְקַיֵּם הַשִּׁבּוּעָה בֵּינֵינוּ בְּכָל תֹּקֶף הַמִּשְׁפָּט וּכְמוֹ שֶׁדִּקְדְּקוּ בְּדִבְרֵיהֶם כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּסָמוּךְ:

וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ

וַנֹּאמֶר לְשׁוֹן עָבָר הִתְחִילוּ לָתֵת טַעַם לַאֲשֶׁר שִׁלְּחוּהוּ, כִּי קֹדֶם וְהוּא עִמָּם בִּגְרָר לֹא תִּכּוֹן הַשִּׁבּוּעָה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ ז״ל בִּנְדָרִים דַּף כ״ז וְז״ל נוֹדְרִים לָהֶרְגִּים וַחֲרָמִים וּב״ה אוֹמְרִים אַף בִּשְׁבוּעָה. וְכָתַב מהרי״ק בְּסִימָן רל״ב וְז״ל הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבַּע לְאַנֵּס לֹא הַוֵּי נֵדֶר וְלֹא שְׁבוּעָה וְכוּ׳ וְחוֹשֵׁב בְּלִבּוֹ וְכוּ׳, וּלְפִי זֶה כָּל הַשְּׁבוּעָה שֶׁתִּהְיֶה תַּחַת יַד אַנֵּס יָכוֹל הַנִּשְׁבָּע לְבַטֵּל בְּלִבּוֹ, וְיוֹסֵף לְפָרְעָה וְצִדְקִיָּהוּ לִנְבוּכַדְנֶצַּר לֹא בִּטְּלוּ בְּלִבָּם. וְדִין זֶה אֲפִלּוּ קִבֵּל הַנֶּאָה מִמֶּנּוּ וּבְכָל תְּקֻפֵּי חִזּוּקֵי הַשְּׁבוּעָה כָּל שֶׁיַּד חֲזָקָה בְּאֶמְצַע מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ וְאֵין כָּאן שְׁבוּעָה, לָזֶה חָשְׁשׁוּ אֲבִימֶלֶךְ וְכוּ׳ לִכְרֹת בְּרִית עִם יִצְחָק בִּגְרָר תַּחַת מֶמְשַׁלְתּוֹ כִּי יָכוֹל יִצְחָק לְבַטְּלָהּ מִלִּבּוֹ מִדִּין נִשְׁבָּעִין לְאַנֵּסִין לָזֶה נִתְחַכְּמוּ לִכְרֹת בְּרִית בַּמָּקוֹם שֶׁהֵם בּוֹ עַתָּה שֶׁלֹּא הָיְתָה שְׁלִיטַת אֲבִימֶלֶךְ עָלָיו, וְכֵן מוּכָח מִדִּבְרֵי רַמְבַּ״ן, וְהוּא אוֹמְרוֹ תְּהִי נָא פֵּי׳ עַתָּה תִּהְיֶה הָאָלָה וְלֹא בַּמְּצִיאוּת הַקּוֹדֶם, וּבָזֶה אֵין לָחוּשׁ לְבִטּוּל הַשְּׁבוּעָה בַּלֵּב. וְטַעַם אוֹמְרוֹ כִּי עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ וְגוֹ׳. הוּא טַעַם מְשֻׁאָל וְלֹא רָצָה לְגַלּוֹת לוֹ הַטַּעַם, אוֹ לְבַל יַפְּצִיר בָּהֶם בִּצְדָדֵי הַטַּעַם וְכִי יַסְפִּיק בִּבְרִיתוֹ שָׁם וְכַדּוֹמֶה, גַּם הָיוּ לָהֶם טְעָמִים אֲחֵרִים כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּדִבְרֵיהֶם לָזֶה אָמְרוּ לוֹ טַעַם מֻחְלָט:

בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶיךָ וְגוֹ׳. טַעַם שֶׁהֲאֲרִיךְ לוֹמַר בֵּינוֹתֵינוּ וְגוֹ׳, נִתְכַּוֵּן לְחַזֵּק בְּרִית אַבְרָהָם וּלְהוֹסִיף בְּרִית מֵחָדָשׁ עִם יִצְחָק, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה לָדַעַת בְּרִית הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל אַבְרָהָם הַאִם עוֹמֶדֶת לְנֶס, וְיֵשׁ בָּזֶה תֹּקֶף מִשְּׁבוּעָה שֶׁל יִצְחָק כִּי כְּבָר נִפְטַר אַבְרָהָם וְאֵין מְצִיאוּת לְהַתְּרָתָהּ לַבָּנִים, וּלְקַיֵּם כָּל דָּבָר נִשְׁבַּע יִצְחָק בַּתְּנָאִים אֲשֶׁר יִרְשֹׁם. וְאוּלַי כִּי חָשׁ אֲבִימֶלֶךְ גַּם כֵּן שֶׁיִּתֵּן ה׳ מַתָּנָה מֵחָדָשׁ לְיִצְחָק וַיְנַחְילֶנָּהּ לְעֵשָׂו וְעֵשָׂו אֵינוֹ זַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם דִּכְתִיב (כ״א י״ב) כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע וְלֹא כָּל יִצְחָק, וְאִם יִתֵּן יִצְחָק לְעֵשָׂו אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים לֹא יִזְכֶּה אֲבִימֶלֶךְ בְּדִינוֹ עִם עֵשָׂו מִצַּד בְּרִית אַבְרָהָם כִּי יֹאמַר זוֹ מַתָּנָה חֲדָשָׁה נָתַן ה׳ לְיִצְחָק אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וְיִצְחָק נָתְנָהּ לְעֵשָׂו וְאֵין מִיָּדוֹ מַצִּיל. לָזֶה נִתְחַכֵּם לְהַשְׁבִּיעַ יִצְחָק וּשְׁבוּעַת יִצְחָק תָּחוּל גַּם עַל עֵשָׂו כִּי זַרְעוֹ יִקָּרֵא הַגַּם שֶׁאֵינוֹ נִקְרָא זַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם. וְטַעַם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר הַדּוֹרוֹת, כְּבָר רָמְזוּ אוֹתָם בְּאוֹמְרָם בֵּינוֹתֵינוּ וְגוֹ׳ וּפֵי׳ רַז״ל (רַשִׁ״י) שֶׁבֵּינוֹתֵינוּ וְגוֹ׳ וְשָׁם נֶאֱמַר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי:

עוֹד יִרְמֹז בְּאוֹמְרוֹ בֵּינוֹתֵינוּ וְגוֹ׳ פֵּי׳ שֶׁיִּהְיֶה הַבְּרִית בִּפְנֵי רַבִּים לֹא שֶׁיִּכְרֹת בְּרִית לַאֲבִימֶלֶךְ בֵּינוֹ וּבֵינוֹ אֶלָּא בֵּינֵיהֶם יִהְיוּ כֻּלָּם יַחַד וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בִּפְנֵי רַבִּים, וְאָמְרוּ בֵּינֵינוּ עוֹד לְרָמֹז שֶׁתִּהְיֶה הַכַּוָּנָה עַל דַּעְתָּם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה עַל דַּעַת רַבִּים: תורה כט

כט) אִם תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ. דִּקְדְּקוּ לוֹמַר נֹסַח וְסֵדֶר הַבְּרִית אֲשֶׁר יִכְרֹת לָהֶם שֶׁהוּא בִּשְׁבִיל הַטּוֹבָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִם תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר וְגוֹ׳ פֵּי׳ תִּהְיֶה הַשְּׁבוּעָה בְּעֵד הַטּוֹבָה שֶׁקִּבַּלְתָּ מִמֶּנּוּ, וּבָזֶה יֵשׁ טַעַם לְהַפְסָקַת הַכְּתוּבִים בְּסֵדֶר זֶה, שֶׁמִּן הָרָאוּי הָיָה לוֹ לְהַפְסִיק בְּתֵבַת כַּאֲשֶׁר וְגוֹ׳ וְתֵבוֹת אִם תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה הָיוּ נִסְמָכִים בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנָיו שֶׁמְּסַיֵּם בְּרִית עִמָּךְ שָׁם קָנוּ מְקוֹמָם לְהַזְכִּיר הַבְּרִית. וּלְפִי דְּבָרֵנוּ יָדַיִּק עַל נָכוֹן כִּי יְכַוֵּן לְדַקְדֵּק סֵדֶר הַשְּׁבוּעָה שֶׁתִּהְיֶה בִּשְׁבִיל הַטּוֹבָה, וְאוֹמְרוֹ לֹא נְגַעֲנוּךָ וְגוֹ׳ לִהְיוֹת שֶׁאֵין הַכָּרַת הַחֶסֶד שֶׁעָשׂוּ שֶׁהָיָה לְטוֹבַת יִצְחָק אֶלָּא אַחַר הַכָּרַת פְּרָט זֶה, כִּי תִּמְצָא שֶׁמֵּחֲקֵי הַמְּלָכִים שֶׁיִּתְּנוּ יַד וְעֶזֶר לְשׁוֹכְנֵי אַרְצָם לְקִנּוֹת הוֹן לְב׳ סִבּוֹת, הָא׳ לְאִם יִצְטָרְכוּ לָהֶם לְהַלְווֹת מֵהֶם יִהְיֶה לָהֶם בַּיִת וְהוֹן לַעֲזֹר לְהוֹעִיל לְפִי שָׁעָה, הַב׳ כְּדֵי שֶׁתִּתְרוֹמֵם מַלְכוּתָם כִּי תִּתְנַשֵּׂא בִּרְבוֹת בָּהּ אֲנָשִׁים עֲשִׁירִים וּבַעֲלֵי שֵׁם כִּי הוּא מִשַּׁכְסִיסֵי הַמַּלְכוּת, וּלְאֶחָד מִב׳ סִבּוֹת יֹאמַר הָאוֹמֵר כִּי טוֹבַת אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק הֲנָאַת עַצְמוֹ נִתְכַּוֵּן, לָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֲנוּךָ מִיְּמֵינוּ אַפִּי׳ בִּנְגִיעָה שֶׁהוּא דָּבָר

◆ יום חמישי ג׳ כסלו ◆

(ל) וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃

ל וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ׃

(לא) וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם׃

לא וְאַקְדִּימוּ בְּצַפְרָא וְקַיְּימוּ גְּבַר לְאָחוּהִי וְשַׁלְּחִנּוּן יִצְחָק וַאֲזָלוּ מִלְּוָתֵהּ בִּשְׁלָם׃

(לב) וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־אֹדֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מָיִם׃

לב וַהֲוָה בְּיוֹמָא הַהוּא וַאֲתוֹ עַבְדֵי יִצְחָק וְחַוִּיאוּ לֵהּ עַל עֵיסַק בֵּירָא דִּי חֲפָרוּ וַאֲמָרוּ לֵהּ אַשְׁכַּחְנָא מַיָּא׃

(לג) וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

לג וּקְרָא יָתֵהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שְׁמָא דְקַרְתָּא בְּאֵרָא דְשֶׁבַע (נ״ בְּאֵר שֶׁבַע) עַד יוֹמָא הָדֵין׃

רש״י ◄ שִׁבְעָה • עַל שֵׁם הַבְּרִית.

(לד) וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי׃

לד וַהֲוָה עֵשָׂו בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין וּנְסִיב אִתְּתָא יָת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי חִתָּאָה וְיָת בָּשְׂמַת בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁאֵינוֹ מְחַסֵּר מָמוֹן אֶלָּא כְּדָבָר שֶׁחוֹזֵר בְּעֵינָיו, וּבָזֶה בֶּאֱמֶת כִּי לֹא עָשִׂינוּ עִמָּךְ רַק טוֹב פִּי׳ שֶׁלֵּל הַטְּעָמִים הַנּוֹגְעִים לָהֶם וְהִצְדִּיק שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לְהֵיטִיב לוֹ דַּוְקָא, וּלְצַד שֶׁתֹּאמַר כִּי הָיְתָה הַכַּוָּנָה לְמַעֲלַת הַמַּלְכוּת הִנֵּה שִׁלַּחְנוּךָ אַתָּה וּמָמוֹנְךָ וְהוּא אוֹמְרוֹ וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם פִּי׳ וּבְמָמוֹנְךָ, הֲרֵאִתָּ לָדַעַת כִּי אֵין כַּוָּנָתֵינוּ בְּהֵיטִיב עִמָּךְ לְטַכְסִיסֵי הַמְּלוּכָה וּמַעֲתָּה לֹא הָיָה מְציאוּת לְהַצְדִּיק הַטּוֹב הַהוּא כִּי נִתְכַּוְّנוּ לְטוֹבָתוֹ אֶלָּא אַחַר שֶׁשִּׁלְּחוּהוּ הֲכִרוּ הַדְּבָרִים כֵּנִים. וּבָזֶה נָתְנוּ תּוֹסֶפֶת טַעַם גַּם כֵּן לְמָה שֶׁשִּׁלְּחוּהוּ כִּי הוּא זֶה דָּבָר הַמַּעֲמִיד לְטוֹבַת הֲנָאָה הַמְקַיֶּמֶת הַשִּׁבוּעָה וְכָל זֶה נִכְלָל בִּכְלַל אוֹמְרוֹ רָאוֹ רָאִינוּ:

וְרָאִיתִי לְרַז״ל שֶׁאָמְרוּ (ב״ר פס״ד) וְז״ל מְלַמֵּד שֶׁלֹּא עָשׂוּ עִמּוֹ טוֹבָה שֶׁלֵּמָה ע״כ, וּלְכְאוֹרָה דִּבְרֵיהֶם רְחוֹקִים בְּיוֹתֵר כִּי הֵם בָּאוּ לְרַצּוֹתוֹ וּלְהַרְאוֹתוֹ חִבָּה יְתֵרָה וְיֹאמְרוּ אֵלָיו הַפְּחָתַת הַטּוֹב, וּלְמָה שֶׁכָּתַבְתִּי כִּי כַּוָּנָתָם הִיא כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַשִּׁבוּעָה בִּשְׁבִיל טוֹבָה יְהִיוּ דִּבְרֵיהֶם ז״ל מְאִירִים כַּשֶּׁמֶשׁ. כִּי אָמְרוּ שֶׁהַטּוֹבָה שֶׁהֵטִיבוּ עִמּוֹ לֹא הָיְתָה מְחֻלֶּטֶת לְהֵיטִיב אֵלָיו אֶלָּא לַתַּכְלִית הַמְקֻוָּה מִמֶּנּוּ לָהֶם שֶׁהוּא הַבְּרִית אֲשֶׁר הֵם שׁוֹאֲלִים מִמֶּנּוּ וְנָכוֹן כְּפַטִּישׁ יְפוֹצֵץ:

וְאוֹמְרוֹ אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ ה׳ פִּי׳ שֶׁלֹּא אֵרַע לוֹ רַע מֵאֶמְצָעוּת שֶׁשִּׁלְּחוּהוּ שֶׁהֲרֵי הוּא מְבֹרָךְ כְּמוֹ שֶׁהָיָה קֹדֶם, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלֹּא נִתְבַּטֵּל הַטּוֹב הַהוּא שֶׁבַּעֲדוֹ אַתָּה נִשְׁבַּע לָנוּ:

וְדַע שֶׁהֲגַם שֶׁכָּתַב הָרִיבָ״ש שֶׁאֵינוֹ קָרוּי בִּשְׁבִיל טוֹבָה אֶלָּא אִם הָיְתָה הַטּוֹבָה בְּעֵת הַשְּׁבוּעָה הוּא הַדִּין אִם בִּשְׁעַת הַשְּׁבוּעָה בֵּרֵר שֶׁנִּשְׁבַּע בְּעֵד טוֹבָה שֶׁכְּבָר עָשָׂה לוֹ, הֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְזוֹקֵף עָלָיו הַטּוֹבָה בְּחוֹב וּבְעֵד וּתוּר הַחוֹב נִשְׁבַּע:

עוֹד יִרְצֶה לָתֵת טַעַם שֶׁאֵינָם מַחֲזִירִים אוֹתוֹ לָאָרֶץ, כִּי הוּא בְּרוּךְ ה׳ אַדְרַבָּה בְּיוֹתֵר מַעֲלָה מִקֹּדֶם כִּי עַד עַתָּה הָיְתָה הַשְׁפָּעָתוֹ מֵאֶמְצָעוּת הָעִיר שֶׁהִיא תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת שָׂרֵי מַעְלָה מַה שֶׁאֵין כֵּן עַתָּה שֶׁהוּא מָקוֹם לְעַצְמוֹ הַשְׁפָּעָתוֹ הָיָה שֶׁלֹּא עַל יְדֵי אֶמְצָעִי אֶלָּא בְּרוּךְ ה׳:

עוֹד יִרְצֶה לִשְׁלֹל טַעֲנַת סְתִירַת הַהֶטְבָּה כִּי לֹא מֵהֶם הָיָה הַמֻּשָּׂג אֵלָיו הַטּוֹב אֶלָּא מֵה׳ וְהָרְאִיָּה הֵן הַיּוֹם בְּמָקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ מְבֹרָךְ בְּכָל מִדָּה טוֹבָה, לָזֶה אָמְרוּ אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ ה׳ פִּי׳ עַתָּה אַחַר שֶׁהֵיטַבְנוּ לְךָ בְּאֶמְצָעוּת הַמּוּכָן מָצָא מְקוֹר הַבְּרָכוֹת לָחוּל עָלֶיךָ בְּרֹב טוּב, וּבְאֹפֶן זֶה הִשְׁבִּיעוֹ בְּכָל תֹּקֶף שֶׁאֵין מְצִיאוּת לְהַתִּיר אֲבָל זוּלַת זֶה הָיָה יָכוֹל לְהַתִּיר, וַהֲגַם דְּאַמְרִינָן בְּפֶרֶק הַשּׁוֹלֵחַ דַּף מ״ו לִסְבָרַת חֲכָמִים שֶׁחוֹלְקִים עַל ר׳ יְהוּדָה שֶׁטַּעַם שֶׁלֹּא הִכּוּ יִשְׂרָאֵל הַגִּבְעוֹנִים הוּא מִשּׁוּם קְדֻשַּׁת ה׳ וּפֵרֵשׁ רַשִׁ״י שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הַנָּכְרִים עָבְרוּ עַל שְׁבוּעָתָם, הֲרֵי דַּהֲגַם דְּיֶשְׁנָהּ לְהַתָּרָה לְצַד דְּהַוֵּי חִלּוּל ה׳ בְּדָבָר לֹא יַתִּיר, אֵין זֶה מֵעִקַּר הַתּוֹרָה אֶלָּא גְּדֵר. וְעוֹד כְּבָר כָּתַבְתִּי בְּאֹרֶךְ בְּהִלְכוֹת נְדָרִים בִּפְרָט זֶה כִּי דַּוְקָא בִּשְׁבוּעָה שֶׁהִיא מְפֻרְסֶמֶת כְּהַהוּא שֶׁל גִּבְעוֹנִים וּכְמוֹ שֶׁדִּיַּקְתִּי שָׁם מִדִּבְרֵי רַשִׁ״י:

וְעוֹד לוֹ יְהִיָּה שֶׁסּוֹבְרִים חֲכָמִים שֶׁאֵין לְחַלֵּק בְּכָל שְׁבוּעַת נָכְרִים, הֲרֵי יֵשׁ סְבָרַת ר׳ יְהוּדָה שֶׁאֵין מְחַלֵּק בֵּין נָכְרִי לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיּוֹדְעִים הַגּוֹיִם שֶׁיֵּשׁ הַתָּרָה לַשְּׁבוּעָה וְאֵין כָּאן חִלּוּל ה׳, וְלָזֶה נִתְחַכֵּם אָבִינֶמֶלֶךְ לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָהּ הַתָּרָה גַּם לִסְבָרַת ר׳ יְהוּדָה: תורה ל

רש״י״ ◄ **בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה** • עֵשָׂו הָיָה נִמְשָׁל לַחֲזִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר״, הַחֲזִיר הַזֶּה כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב פּוֹשֵׁט טְלָפָיו, לוֹמַר: ׳רְאוּ שֶׁאֲנִי טָהוֹר׳, כָּךְ אֵלּוּ גּוֹזְלִים וְחוֹמְסִים וּמַרְאִים עַצְמָם כְּשֵׁרִים. כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה, הָיָה עֵשָׂו צָד נָשִׁים מִתַּחַת יַד בַּעֲלֵיהֶן וּמְעַנֶּה אוֹתָם. כְּשֶׁהָיָה בֶּן אַרְבָּעִים, אָמַר: ׳אַבָּא בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה נָשָׂא אִשָּׁה, אַף אֲנִי כֵּן׳.

(לה) **וַתִּהְיֶיוָן מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה:**

לה **וַהֲוָאָה מְסָרְבָן וּמְרַגְּזָן עַל מֵימַר יִצְחָק וְרִבְקָה:**

רש״י״ ◄ **מֹרַת רוּחַ** • לְשׁוֹן הַמְרָאַת רוּחַ, כְּמוֹ: (דברים ט) ״מַמְרִים הֱיִיתֶם״, כָּל מַעֲשֵׂיהֶן הָיוּ לְהַכְעִיס וּלְעַצְּבוֹן. **לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה** • שֶׁהָיוּ עוֹבְדוֹת עֲבוֹדַת אֱלִילִים (ב״ר).

כז (א) **וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי:**

א **וַהֲוָה כַּד סִיב יִצְחָק וְכָהֲיָא עֵינוֹהִי מִלְּמֶחֱזֵי וּקְרָא יָת עֵשָׂו בְּרֵהּ רַבָּא וַאֲמַר לֵהּ בְּרִי וַאֲמַר לֵהּ הָא אָנָא:**

רש״י״ ◄ **וַתִּכְהֶיָן** • בַּעֲשָׁנָן שֶׁל אֵלּוּ (שֶׁהָיוּ מְעַשְּׁנוֹת וּמַקְטִירוֹת לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים). דָּבָר אַחֵר: כְּשֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה אָבִיו רוֹצֶה לְשָׁחֲטוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם וְרָאוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְהָיוּ בּוֹכִים, וְיָרְדוּ דִּמְעוֹתֵיהֶם וְנָפְלוּ עַל עֵינָיו. לְפִיכָךְ, כָּהוּ עֵינָיו. דָּבָר אַחֵר: כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל יַעֲקֹב אֶת הַבְּרָכוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ׳ 215)

כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל יַעֲקֹב אֶת הַבְּרָכוֹת (רש״י כז, א) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ הָיָה הַקָּבָּ״ה צָרִיךְ לְהַכְהוֹת אֶת עֵינָיו שֶׁל יִצְחָק, וַהֲרֵי הָיָה יָכוֹל לְגַלּוֹת לוֹ שֶׁעֵשָׂו רָשָׁע. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלֹּא רָצָה הַקָּבָּ״ה לְדַבֵּר לְשׁוֹן הָרַע עַל עֵשָׂו. וְהַגַּע בְּעַצְמְךָ: אִם עַל עֵשָׂו הָרְשָׁע נִמְנַע הַקָּבָּ״ה מִלְּדַבֵּר סָרָה (אַף שֶׁכְּתוֹצְאָה מִכָּךְ הָיָה יִצְחָק כָּלוּא בַּבַּיִת וְהָיָה כְּמֵת בְּמָשֶׁךְ חֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע שָׁנִים), עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁיֵּשׁ לְהִתְרַחֵק בְּיוֹתֵר מִכָּל דִּבּוּר שֶׁל לְשׁוֹן הָרַע עַל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל!

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ה, עמוד 139 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

הַטַּעַם שֶׁנִּתְעַוֵּר יִצְחָק

וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאֹת

וַתִּכְהֶיָן – בַּעֲשָׁנָן שֶׁל אֵלּוּ שֶׁהָיוּ מְעַשְּׁנוֹת וּמַקְטִירוֹת לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים (כז, א. ובפירוש רש״י)

צָרִיךְ לְהָבִין: הֵן אֱמֶת שֶׁעָשָׁן מַזִּיק לַעֵינַיִם (וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (משלי י, כו): וּכְעָשָׁן לַעֵינַיִם), אַךְ אֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁמַּזִּיק עַד כְּדֵי עִוָּרוֹן, דִּלְפִי־זֶה, גַּם נָשֵׁי עֵשָׂו הָיוּ צְרִיכוֹת לְהִתְעַוֵּר מִכָּךְ?

הַבֵּאוּר בָּזֶה: מַה שֶּׁאֵצֶל יִצְחָק הָיָה ״וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאוֹת״, לֹא הָיָה רַק מִצַּד הֶעָשָׁן גּוּפָא, אֶלָּא מִצַּד שֶׁזֶּה הָיָה עָשָׁן שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה, וְהֵיוֹת שֶׁיִּצְחָק הָיָה ״טָהוֹר עֵינַיִם מֵרְאוֹת בָּרָע״, לֹא הָיָה יָכֹל לִסְבֹּל עִנְיָן שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה, וְעַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁ״וַתִּכְהֶיָן – נִתְיַסֵּם בְּעֵינָיו״.

וּבְדַגְמַת הַמִּסְפָּר אוֹדוֹת הָרַב הַקָּדוֹשׁ רַבִּי מְנַחֵם נָחוּם מִטְּשֶׁעֶרְנָאבִּיל, שֶׁקָּרָה פַּעַם וְהֵבִיאוּ לְפָנָיו חֵלֶב עִכּוּ״ם, וְהוּא לֹא רָאָה אֶת הָחֵלֶב. וְאַחַר־כָּךְ הִסְבִּיר זֹאת עַל־פִּי הַמִּשְׁנָה ״חֵלֶב שֶׁחֵלְבוֹ עַכּוּ״ם וְאֵין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ״, שֶׁהַפֵּרוּשׁ בְּ״אֵין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ״ הוּא – שֶׁכֵּיוָן שֶׁחֵלְבוֹ עַכּוּ״ם, יְהוּדִי אֵינוֹ רוֹאֶה אוֹתוֹ, כִּי מַה שֶּׁלֹּא צָרִיךְ לִרְאוֹת, הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת.

(ב) **וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי:**

ב **וַאֲמַר הָא כְּעַן סִיבִית לֵית אֲנָא יָדַע יוֹמָא דְּאִימּוֹת:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק. טַעַם הוֹדָעָה זוֹ. כִּי זוֹ סִבָּה שֶׁיִּטֹּל יַעֲקֹב אֶת הַבְּרָכוֹת כְּשֶׁלֹּא יַכִּירֵהוּ. וְאָמַר לְשׁוֹן צַעַר, שֶׁהֶצְרֵךְ לִטֹּל יַעֲקֹב הַבְּרָכוֹת עַל יְדֵי סִבָּה זוֹ וְלֹא בִּידִיעַת יִצְחָק כִּי מִזֶּה סָבְבוּ כַּמָּה סִבּוֹת לִבְנֵי עִמְּנוּ:

אֶת עֵשָׂו. וְלֹא אָמַר אֶל עֵשָׂו, כִּי לֹא הָיָה רוֹאֵהוּ לוֹמַר שֶׁקָּרָאהוּ אֶלָּא קָרָא אֶת שְׁמוֹ:

בְּנוֹ הַגָּדֹל. נִתְיַנֵּת טַעַם לָמָּה לֹא קָרָא לְיַעֲקֹב, כִּי זֶה הַבְּכוֹר, וְאוּלַי שֶׁלֹּא יָדַע מֵהַמֶּכֶר. וְטַעַם יִצְחָק שֶׁהָיָה חָפֵץ לְבָרֵךְ עֵשָׂו הָרְשָׁע, כִּי חָשַׁב שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַבְּרָכוֹת יִתְהַפֵּךְ לְמִדַּת הַטּוֹב וְיֵיטִיב דְּרָכָיו כִּי הַצַּדִּיקִים יִכָּאֲבוּ בַּעֲשׂוֹת בְּנֵיהֶם רֶשַׁע וְהָיָה מִשְׁתַּדֵּל עִמּוֹ לְהֵיטִיב, וְאֶפְשָׁר שֶׁהָיָה מוֹעִיל, וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז״ל (ב״ר פ״פ) כִּי נֶעֱנַשׁ יַעֲקֹב שְׁמָנֵע דִּינָהּ מֵעֵשָׂו שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁהָיְתָה מַחֲזִירָתוֹ לְמוּטָב, הֲרֵי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַחֲזוֹר לְמוּטָב: תורה ב

רש״י ◄ **לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי•** אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: ׳אִם מַגִּיעַ אָדָם לְפֶרֶק אֲבוֹתָיו, יִדְאַג חֲמֵשׁ שָׁנִים לִפְנֵיהֶם וְחָמֵשׁ שָׁנִים לְאַחַר כֵּן׳, וְיִצְחָק הָיָה בֶּן קכ״ג (כִּי יַעֲקֹב בֶּן ס״ג כְּשֶׁנִּתְבָּרֵךְ, דּוֹק בְּרַשֵׁ״י סוֹף הַסִּדֶר), אָמַר: ׳שֶׁמָּא לְפֶרֶק אִמִּי אֲנִי מַגִּיעַ וְהִיא בַּת קכ״ז מֵתָה, וַהֲרֵינִי בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים סָמוּךְ לְפִרְקָהּ׳. לְפִיכָךְ: ״לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי״, שֶׁמָּא לְפֶרֶק אִמִּי, שֶׁמָּא לְפֶרֶק אַבָּא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך טו, פרשת תולדות)

הַסִּיבָּה לַחֲשָׁשׁוֹ שֶׁל יִצְחָק שֶׁהוּא יִחְיֶה חָמֵשׁ שָׁנִים פָּחוֹת מִ״פֶּרֶק אִמּוֹ״ – הַגִּיל הַנִּמְוּךְ בְּיוֹתֵר לְפִי הַטֶּבַע (וְעוֹד: גַּם בְּ״פֶּרֶק אִמּוֹ״ הֶחְשִׁיב יִצְחָק רַק אֶת מֵאָה עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע הַשָּׁנִים שֶׁהִיא חָיְתָה לְמַעֲשֶׂה, לְלֹא הִתְחַשְּׁבוּת בְּכַךְ שֶׁחַיֶּיהָ הִתְקַצְּרוּ, כִּי עֵקֶב הָעֲקֵידָה "פָּרְחָה נִשְׁמָתָהּ") – הִיא, הֱיוֹת יִצְחָק בְּדַרְגָּה שֶׁל קַו הַגְּבוּרָה. וְלָכֵן הוּא הִבִּיט עַל כָּל הָעִנְיָנִים וּמְדַד אוֹתָם לְפִי מִדַּת הַגְּבוּרָה.

כַּךְ הָיָה נוֹהֲגוֹ שֶׁל יִצְחָק רַק כְּלַפֵּי **עַצְמוֹ**, אֲבָל כַּאֲשֶׁר הוּא בֵּרֵךְ אֶת **הַזּוּלַת**, הָיְתָה בִּרְכָתוֹ בְּאוֹפֶן הַנַּעֲלֶה בְּיוֹתֵר שֶׁל הֵיפֶךְ הַגְּבוּרָה וְהַצִּמְצוּם: הִיא כֻּלְּלָה הֵן אֶת הָעִנְיָנִים שֶׁל "שָׁמַיִם", וְהֵן אֶת הָעִנְיָנִים שֶׁל "אֶרֶץ", וְאַף בָּהֶם עַצְמָם הוּא כָּלַל "**מִטַּל** הַשָּׁמַיִם **וּמִשְּׁמַנֵּי** הָאָרֶץ" – בְּרָכוֹת הַנַּעֲלוֹת אַף מִבִּרְכַּת יַעֲקֹב לְבָנָיו וּמִבִּרְכַּת מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל.

וְזוֹהִי הַהוֹרָאָה לַעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל כָּל יְהוּדִי, אֲשֶׁר יִצְחָק הוּא אֶחָד מֵאֲבוֹתָיו, וְיֵשׁ בּוֹ עִנְיָנִים מִשֶּׁל יִצְחָק: גַּם כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי נוֹהֵג לְפִי קַו הַגְּבוּרָה, וּלְפִיכָךְ הוּא מַחְמִיר וְכַדּוֹמֶה, צָרִיךְ הוּא לִנְהוֹג כָּךְ רַק כְּלַפֵּי עַצְמוֹ. אַךְ כַּאֲשֶׁר נוֹגֵעַ הַדָּבָר לִיהוּדִי אַחֵר, עָלָיו לִנְהוֹג לְפִי קַו הַחֶסֶד, לְהִתְקָרֵב אֵלָיו בְּמִדַּת הַטּוֹב, וּלְהַשְׁפִּיעַ עָלָיו רוֹב טוֹבָה בְּיַד רְחָבָה, לְלֹא צִמְצוּמִים וְהַגְּבָלוֹת, עַד לְמִדָּה הַמַּרְבִּית – "מִטַּל הַשָּׁמַיִם" וּ"מִשְּׁמַנֵּי הָאָרֶץ".

(ג) **וְעַתָּה שָׂא־נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִּי צָיִד:**

ג וּכְעַן סַב כְּעַן זֵינָךְ סַיְפָךְ וְקַשְׁתָּךְ וּפוּק לְחַקְלָא וְצוּד לִי צֵידָא:

רש״י ◄ **תֶּלְיְךָ•** חַרְבְּךָ, שֶׁדָּרֶךְ לִתְלוֹתָהּ. **שָׂא־נָא•** לְשׁוֹן הַשְׁחָזָה, כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: (ביצה כח) ׳אֵין מַשְׁחִיזִין אֶת הַסַּכִּין, אֲבָל מְשִׂיאָהּ עַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ׳. חַדֵּד סַכִּינְךָ וּשְׁחֹט יָפֶה, שֶׁלֹּא תַּאֲכִילֵנִי נְבֵלָה (ב״ר). **וְצוּדָה לִי•** מִן הַהֶפְקֵר וְלֹא מִן הַגָּזֵל.

(ד) **וַעֲשֵׂה־לִּי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי וְהָבִיאָה לִּי וְאֹכֵלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת:**

ד וְעִבֵּיד לִי תַּבְשִׁילִין כְּמָא דְּרִחֵימִית וְאָעֵל לִי וְאֵיכוּל בְּדִיל דִּי תְּבָרְכִנָּךְ נַפְשִׁי עַד לָא אֵימוּת:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך טו, עמוד 197 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת)

בִּרְכַּת יִצְחָק לְעֵשָׂו דַּוְקָא

בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת: (כז, ד) בְּפָרָשָׁתֵנוּ מְסֻפָּר בִּפְרָטִיּוּת אֵיךְ שֶׁיִּצְחָק רָצָה לְבָרֵךְ אֶת עֵשָׂו לִפְנֵי מוֹתוֹ. וִידוּעָה הַתְּמִיהָה, מַדּוּעַ רָצָה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת עֵשָׂו, הַאִם לֹא יָדַע אֶת רִשְׁעוּתוֹ הַגְּדוֹלָה?

וּמְבֹאָר הוּא עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, שֶׁעֲבוֹדַת יִצְחָק בִּכְלָלוּת יְמֵי חַיָּיו הָיְתָה בַּחֲפִירַת בְּאֵרוֹת. וְתָכְנָהּ - שֶׁאַף בְּמָקוֹם שֶׁנִּרְאֶה רַק עָפָר וּצְרוֹרוֹת, הֲרֵי עַל־יְדֵי חֲפִירָה בְּעֹמֶק הָאֲדָמָה, גִּלָּה יִצְחָק שֶׁגַּם בַּמָּקוֹם הַהוּא נִמְצָאִים "מַיִם חַיִּים".

וְהַיְנוּ, שֶׁעֲבוֹדַת יִצְחָק הָיְתָה לְגַלּוֹת שֶׁגַּם בְּמָקוֹם שֶׁנִּרְאֶה רֵיק מִקְּדֻשָּׁתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, הִנֵּה עַל־יְדֵי חֲפִירָה בָּעֹמֶק, מְגַלִּים גַּם שָׁם נִיצוֹצֵי קְדֻשָּׁה.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן זֶה שֶׁבֵּרֵךְ אֶת עֵשָׂו, מִשּׁוּם שֶׁכַּוָּנָתוֹ הָיְתָה לְגַלּוֹת שֶׁגַּם אֵצֶל עֵשָׂו שֶׁבְּחִיצוֹנִיּוּת נִרְאֶה שֶׁרָחוֹק הוּא לְגַמְרֵי מֵעֲבוֹדַת ה׳, הִנֵּה עַל־יְדֵי "חֲפִירָה" וַעֲבוֹדָה קָשָׁה, יְכוֹלִים לְגַלּוֹת שֶׁבִּפְנִימִיּוּת נַפְשׁוֹ הֲרֵי הוּא קָשׁוּר לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא.

וּמִזֶּה הוֹרָאָה אֵלֵינוּ, שֶׁאִם גַּם אֵצֶל עֵשָׂו הָרָשָׁע עָסַק יִצְחָק לְגַלּוֹת אֶת פְּנִימִיּוּת נַפְשׁוֹ וּלְקַשְּׁרוֹ לַעֲבוֹדַת ה׳, הֲרֵי הַדְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר שֶׁצְּרִיכִים לַעֲבֹד גַּם עִם אֵלּוּ הַנִּרְאִים כִּרְחוֹקִים מִתּוֹרָה וַעֲבוֹדַת ה׳, וּלְגַלּוֹת אֶת פְּנִימִיּוּת נַפְשָׁם – "מַיִם חַיִּים", שֶׁיָּשׁוּבוּ לְדֶרֶךְ אֲבוֹתֵינוּ.

(ה) **וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לָצוּד צַיִד לְהָבִיא:**

ה וְרִבְקָה שְׁמַעַת כַּד מַלִּיל יִצְחָק לְוַת עֵשָׂו בְּרֵהּ וַאֲזַל עֵשָׂו לְחַקְלָא לְמֵיצַד צֵידָא לְאַיְתָאָה:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) **וְרִבְקָה שֹׁמַעַת וְגוֹ׳.** פֵּי׳ מוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי רִבְקָה נְבִיאָה הָיְתָה וְשׁוֹמַעַת תָּמִיד בְּדִבְרֵי יִצְחָק וְגוֹ׳ הֲגַם שֶׁלֹּא יְדַבֵּר בְּפָנֶיהָ

רש״י◄ **לָצוּד צַיִד לְהָבִיא•** מַהוּ ״לְהָבִיא״, אִם לֹא יִמְצָא צַיִד, יָבִיא מִן הַגָּזֵל.

(ו) וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר׃

ו וְרִבְקָה אֲמַרַת לְוַת יַעֲקֹב בְּרַהּ לְמֵימַר הָא שְׁמָעִית מִן אֲבוּךְ מְמַלֵּל עִם עֵשָׂו אַחוּךְ לְמֵימָר׃

(ז) הָבִיאָה לִּי צַיִד וַעֲשֵׂה־לִּי מַטְעַמִּים וְאֹכְלָה וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי׃

ז אֱתִי לִי צֵידָא וְעַבֵּיד לִי תַּבְשִׁילִין וְאֵיכוּל וֶאֱבָרֵכִנָּךְ קֳדָם יְיָ קֳדָם מוֹתִי׃

רש״י◄ **לִפְנֵי ה׳•** בִּרְשׁוּתוֹ, שֶׁיַּסְכִּים עַל־יָדִי.

(ח) וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֹתָךְ׃

ח וּכְעַן בְּרִי קַבֵּל מִנִּי לְמָא דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתָךְ׃

(ט) לֶךְ־נָא אֶל־הַצֹּאן וְקַח־לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים טֹבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מַטְעַמִּים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהֵב׃

ט אֲזֵיל כְּעַן לְוַת עָנָא וְסַב לִי מִתַּמָּן תְּרֵין גַּדְיֵי (בַּר) עִזִּין טָבָן וְאֶעְבֵּד יָתְהוֹן תַּבְשִׁילִין לְאָבוּךְ כְּמָא דִּי רְחֵם׃

רש״י◄ **וְקַח־לִי•** מִשֶּׁלִּי הֵם וְאֵינָם גָּזֵל, שֶׁכָּךְ כָּתַב לָהּ יִצְחָק בִּכְתֻבָּתָהּ: ׳לִטֹּל שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים בְּכָל יוֹם׳ (ב״ר). **שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים•** וְכִי שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים הָיָה מַאֲכָלוֹ שֶׁל יִצְחָק? אֶלָּא פֶּסַח הָיָה, הָאֶחָד הִקְרִיב לְפִסְחוֹ, וְהָאֶחָד עָשָׂה מַטְעַמִּים, בְּ׳פִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר׳. **כַּאֲשֶׁר אָהֵב•** כִּי טַעַם הַגְּדִי כְּטַעַם הַצְּבִי.

(י) וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכָל בַּעֲבֻר אֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ׃

י וְתַיְתִי (נ״י וְתָעֵל) לְאָבוּךְ וְיֵיכוּל בְּדִיל דִּיבָרְכִנָּךְ קֳדָם מוֹתֵהּ׃

(יא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק׃

יא וַאֲמַר יַעֲקֹב לְרִבְקָה אִמֵּהּ הָא עֵשָׂו אָחִי גְּבַר שַׂעֲרָן וַאֲנָא גְּבַר שְׁעִיעַ׃

רש״י◄ **אִישׁ שָׂעִר•** בַּעַל שֵׂעָר.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהָבֵן. וְלָזֶה אָמַר וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר וְגוֹ׳ וְלֹא אָמַר וַתִּשְׁמַע רִבְקָה וְגוֹ׳ וְלֹא אָמַר הָיְתָה שׁוֹמַעַת וְגוֹ׳. וְאוּלַי כִּי דִּבֵּר אֵלָיו יִצְחָק בַּלָּט וְלָזֶה הֶאֱמִין בְּבֹא יַעֲקֹב כִּי הוּא עֵשָׂו כִּי בְּאֹזֶן עֵשָׂו דִּבֵּר, וַהֲגַם כִּי עֵינֵי יִצְחָק כָּבְדוּ, עִם כָּל זֶה הוֹדִיעוֹ כִּי דִּבְרֵי סֵתֶר אֵלָיו. וְאוּלַי כִּי לָזֶה רָמַז הַכָּתוּב בְּאוֹמְרוֹ וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו וְגוֹ׳ וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי פֵּי׳ נִתְיַחֲדוּ לִדְבָרִים נִכְמָסִים: תורה ו

ו) וְרִבְקָה אָמְרָה. אָמַר תּוֹסֶפֶת וָא״ו כִּי הִסְכִּימָה הִיא לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הַשְׁרוּיָה עָלֶיהָ:

לֵאמֹר הִנֵּה וְגוֹ׳. פֵּי׳ שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב כִּי כְּבָר עָבַר זְמָן אָרֹךְ מֵעֵת דַּבֵּר יִצְחָק לְעֵשָׂו וַיֹּאמַר כִּי לֹא יַסְפִּיק הוּא לַעֲשׂוֹת מִצְוָתָהּ שֶׁל רִבְקָה עַד שֶׁכְּבָר עֵשָׂו עָשָׂה מַעֲשֵׂהוּ, לָזֶה אָמְרָה לֵאמֹר הִנֵּה פֵּי׳ אָמְרָה לוֹ כִּי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שָׁמְעָה וְיֵשׁ זְמָן:

אָחִיךָ לֵאמֹר. פֵּי׳ לֹא אָחִיךָ בְּדוֹמֶה לְךָ אֶלָּא בֵּאֲמִירָה יֵאָמֵר אֵלָיו שֵׁם אָחִיךָ אֲבָל לֹא יִדְמֶה חֹשֶׁךְ לְאוֹר עוֹלָם:

עוֹד נִתְכַּוְּנָה בְּאוֹמְרָה לֵאמֹר שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דְּבַר שֶׁקֶר מִפִּיהָ כִּי לֹא אָמְרָה הַדְּבָרִים בִּדְקִדּוּק כִּיצִיאָתָם מִפִּה יִצְחָק, לָזֶה אָמְרָה לֵאמֹר הֲבִיאָה וְגוֹ׳ פֵּי׳ מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן בַּאֲמִירָתוֹ הוּא זֶה, וְזוּלַת לֵאמֹר יִהְיֶה נִשְׁמַע כִּי אוֹמֶרֶת דְּבָרָיו בִּדְקִדּוּק: תורה ז

ח) וְעַתָּה וְגוֹ׳. פֵּי׳ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה יְמַהֵר לְהָבִיא מִן הַמּוּכָן גְּדָיֵי עִזִּים:

שְׁמַע בְּקֹלִי. פֵּי׳ הֲגַם שֶׁיֵּשׁ בִּדְבָרִים אֵלּוּ כִּגְנֵבַת הַדַּעַת, עִם כָּל זֶה יֵשׁ לְךָ לִשְׁמֹעַ בְּקוֹלִי פֵּי׳ מִלְּבַד חִיּוּב מִצְוַת כִּבּוּד אָב וְאֵם שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה גַּם הִיא נְבִיאָה וּכְתִיב בְּדִבְרֵי נְבִיא אֱמֶת (שׁוֹפְטִים יח) אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן לָזֶה אָמְרָה שְׁמַע בְּקוֹלִי, וּכְבָר כָּתַבְנוּ (לְעֵיל טז ה) שֶׁיִּצְטַדֵּק נָבִיא בְּאוֹמְרוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוָה מִמִּצְוֹת הַתּוֹרָה לְפִי שָׁעָה: תורה ט

(יב) אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה:

יב מָאִים יְמֻשַּׁנֵּנִי אַבָּא וְאֶהֱוֵי בְעֵינוֹהִי כְּמִתְלָעֵב וְאֶהֱוֵי מַיְתֵי (נ״ל וְאֶהֱוֵי מַיְתֵי) עֲלַי לְוָטִין וְלָא בִּרְכָן:

רש״י◄ יְמֻשֵּׁנִי • כְּמוֹ: (דברים כח) ״מְמֻשָּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם״.

(יג) וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ קַח־לִי:

יג וַאֲמַרַת לֵהּ אִמֵּהּ עֲלַי אִתְאַמַּר בִּנְבוּאָה דְּלָא יֵיתוּן לְוָטַיָּא עֲלָךְ בְּרִי בְּרַם קַבֵּל מִנִּי וְאֵזֵיל סַב לִי:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך א, עמוד 56 – מתוך ׳לקראת שבת)

הַכְּלִי לְבִרְכוֹת יִצְחָק

וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי (פרשתנו כז, יג) לִכְאוֹרָה זֶה דּוֹרֵשׁ בָּאוּר, אֵיזוֹ נָחָמָה הִיא זוֹ? כָּל בֵּן, וּבִפְרָט כְּמוֹ יַעֲקֹב, דּוֹאֵג לְאִמּוֹ, וְאִם־כֵּן מַהִי הַתּוֹעֶלֶת בַּמַּעֲנֶה "עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי"? וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים הַטַּעַם שֶׁהַבְּרָכוֹת הָיוּ צְרִיכוֹת לָבֹא לְיַעֲקֹב בְּדֶרֶךְ "מִרְמָה" דַּוְקָא:

אִיתָא בַּגְּמָרָא "שׁוּפְרֵיהּ דְּיַעֲקֹב מֵעֵין שׁוּפְרֵיהּ דְּאָדָם הָרִאשׁוֹן" שֶׁיַּעֲקֹב הָיָה דּוֹמֶה לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, וְהוּא פָּעַל תִּקּוּן עַל חֶטְאוֹ. וְלִהְיוֹת שֶׁחֵטְא עֵץ־הַדַּעַת בָּא עַל־יְדֵי הַמִּרְמָה שֶׁל הַנָּחָשׁ, דְּעַל־יְדֵי "וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם" נָפְלוּ נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה לְמַטָּה מַטָּה; לָכֵן גַּם אֹפֶן הוֹצָאַת הַנִּיצוֹצוֹת וְהַחֲזָרָתָם לִתְחוּם הַקְּדֻשָּׁה – הוּא עַל־יְדֵי מִרְמָה דַּוְקָא, כְּדִכְתִיב: עִם עִקֵּשׁ תִּתְפַּתָּל.

וְהִנֵּה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמְקַבֵּל כְּלִי רָאוּי לְקַבָּלַת בְּרָכוֹת אֵלֶּה, הֲרֵי זֶה לֹא עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה שֶׁעַל־פִּי חֶשְׁבּוֹן וְשֵׂכֶל, אֶלָּא דַּוְקָא כְּשֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ בְּאֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת (שֶׁהֲרֵי כְּלֻלּוּת אוֹרוֹת אֵלֶּה שֶׁנִּמְצָאִים אֵצֶל עֵשָׂו עַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת, אֵינָם שַׁיָּכִים לְטַעַם וָדַעַת).

וְזֶה הָיָה מַעֲנֶה רִבְקָה לְיַעֲקֹב, "עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי" – שֶׁהַכְּלִי לְקַבָּלַת בְּרָכוֹת אֵלֶּה הוּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי שֶׁמּוּכָנִים לִתְנוּעָה שֶׁל מְסִירוּת־נֶפֶשׁ. וְלָכֵן הִדְגִּישָׁה שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת עַל עַצְמָהּ מְסִירוּת נֶפֶשׁ, כְּדֵי לִפְעֹל הִתְעוֹרְרוּת מְסִירוּת־נֶפֶשׁ גַּם אֵצֶל יַעֲקֹב.

(יד) וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו:

יד וַאֲזַל וּנְסִיב וְאַיְתִי לְאִמֵּהּ וַעֲבָדַת אִמֵּהּ תַּבְשִׁילִין כְּמָא דְּרָחֵם אֲבוּהִי:

(טו) וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטֹן:

טו וּנְסִיבַת רִבְקָה יָת לְבוּשֵׁי עֵשָׂו בְּרַהּ רַבָּא דַּכְיָתָא דִּי עִמַּהּ בְּבֵיתָא וְאַלְבִּישַׁת יָת יַעֲקֹב בְּרַהּ זְעֵירָא:

רש״י◄ הַחֲמֻדֹת • הַנְּקִיּוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳דַּכְיָתָא׳. דָּבָר אַחֵר: שֶׁחָמַד אוֹתָן מִן נִמְרֹד. אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת •

וַהֲלֹא כַּמָּה נָשִׁים הָיוּ לוֹ, וְהוּא מַפְקִיד אֵצֶל אִמּוֹ? אֶלָּא שֶׁהָיָה בָּקִי בְּמַעֲשֵׂיהֶן וְחוֹשְׁדָן •

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי וְגוֹ׳. טַעַם אוֹמְרָה בְּנִי אַחַר שֶׁעִמּוֹ הָיְתָה מְדַבֶּרֶת. פֵּי׳ מַה שֶּׁהוֹצֵאתָ אַתָּה מִפִּיךָ עַתָּה, וְשֶׁעוּר הַתֵּבָה קְלָלָה שֶׁקִּלְלְתָּ בְּנִי, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (מַכּוֹת יא.) קִלְלַת חָכָם אָפֵי׳ עַל תְּנַאי וְגוֹ׳. וְלָזֶה חָשְׁשָׁה וְלָבְשָׁה הִיא גְּרַם קְלָלָה שֶׁהוֹצִיא מִפִּיו, וְאִם לֹא הָיְתָה אוֹמֶרֶת בְּנִי הָיָה נִשְׁמָע קְלָלָה שֶׁיְּקַלְּלוֹ אָבִיו:

וְרָאִיתִי לָתֵת טַעַם לְאַהֲבַת רִבְקָה לְיַעֲקֹב, לְצַד כִּי עֵינֵי כֹּל אֵלֶיהָ יַצְעִירוּ כִּי מִמֶּנָּה יָצָא רָשָׁע וְהוּא עֵשָׂו, וְהִנֵּה לִשָּׁבַע הָרָגִיל הַחֲלָקִים יֹאהֲבוּ חֵלֶק אֶל חֶלְקָיו, וְזֶה מֵהַבָּחוּן, לָזֶה גִּלְתָּה דַּעְתָּהּ כִּי לֹא כֵן הוּא וּמַעֲשֶׂיהָ מוֹכִיחוֹת כִּי מְקוֹרָהּ בָּרוּךְ וְחֵלֶק הַטּוֹב חֶלְקֶיהָ וְטִבְעָהּ אֶל אַהֲבַת הַטּוֹב יָרוּץ, וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁיִּרְבָּה הַכָּתוּב לוֹמַר בְּכָל פֹּעַל וּפְעוּל מִמֶּנָּה יַעֲקֹב בְּנָהּ לְלֹא צֹרֶךְ וְכַוָּנָתוֹ הִיא לְהַגִּיד כִּי מִמֶּנָּה אָרְחוֹת צַדִּיק וִיסוֹדוֹ מִיסוֹדָהּ גַּם כֵּן נִבְנָה וּמוֹצָאוֹ שֶׁל עֵשָׂו לֹא מִבְּחִינָתָהּ שֶׁל רִבְקָה ח״ו. גַּם יֵשׁ סוֹד בַּדָּבָר כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן כִּי הוּא וְהֱמֵת הַקְּדֻשָּׁה אַחַר צְרוּפָהּ בְּאֵשׁ הַגְּבוּרָה שֶׁבִּבְחִינַת יִצְחָק אָבִינוּ וְהָבֵן. וַהֲגַם שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה (כ״ה כ׳) כִּי סִבָּתוֹ הִיא הֱיוֹתָהּ אֲחוֹת לָבָן, דָּבָר זֶה לֹא יִהְיֶה סִבָּה לִבְחִינַת רִבְקָה כִּי מִמֶּנָּה הִיא כְּמַעֲשֶׂיהָ ח״ו, וּבִפְרָט זֶה הוּא מֵהַמְסֻגָּל לְהַפְרִיד הַזֹּהֲמָא בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְלֶעֱמֹד קַו הַטּוֹב עַל תִּלּוֹ הוּא יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁשּׁוּפְרֵיהּ מֵעֵין שׁוּפְרֵיהּ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן (ב״מ פ״ד.) וְהוּא סוֹד וְהָבֵן: תורה יד

טו) וַתִּלְבַּשׁ וְגוֹ׳. פֵּי׳ הֶלְמִתָּם עָלָיו בְּתִקּוּן הַלְּבִישָׁה הֲגַם שֶׁהָיוּ גְּדוֹלִים תִּקַּנְתָּם לְקָטָן: תורה טז

(טז) וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו׃

טז וְיָת מַשְׁכֵּי גַּדְיֵי בַּר עִזֵּי אַלְבִּישַׁת עַל יְדוֹהִי וְעַל שְׁעִיעוּת צַוְּרֵהּ׃

(יז) וַתִּתֵּן אֶת־הַמַּטְעַמִּים וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנָהּ׃

יז וִיהָבַת יָת תַּבְשִׁילַיָּא וְיָת לַחְמָא די עֲבָדַת בִּידָא דְיַעֲקֹב בְּרַהּ׃

(יח) וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי מִי אַתָּה בְּנִי׃

יח וְעַל לְוַת אֲבוּהִי וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָא אֲנָא מָן אַתְּ בְּרִי׃

(יט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי קוּם־נָא שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר תְּבָרֲכֵנִי נַפְשֶׁךָ׃

יט וַאֲמַר יַעֲקֹב לַאֲבוּהִי אֲנָא עֵשָׂו בּוּכְרָךְ עֲבַדִית כְּמָא די מַלֵּלְתָּא עִמִּי (נ״א לִי) קוּם כְּעַן אִסְתַּחַר וֶאֱכוּל מִצַּיְדִי בְּדִיל די תְּבָרְכַנְּנִי נַפְשָׁךְ׃

רש״י◄ אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ • אָנֹכִי, הוּא הַמֵּבִיא לְךָ, וְעֵשָׂו הוּא בְּכוֹרְךָ. עָשִׂיתִי • כַּמָּה דְּבָרִים כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי. שְׁבָה • לְשׁוֹן מֵיסֵב עַל הַשֻּׁלְחָן, לְכָךְ מְתֻרְגָּם ׳אִסְתַּחַר׳.

(כ) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ מַה־זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי׃

כ וַאֲמַר יִצְחָק לִבְרֵהּ מָה דֵּין אוֹחֵיתָא לְאַשְׁכָּחָא בְּרִי וַאֲמַר אֲרֵי זַמִּין יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָי׃

(כא) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא׃

כא וַאֲמַר יִצְחָק לְיַעֲקֹב קְרֵיב כְּעַן וֶאֱמַשְׁנָךְ בְּרִי הַאַתְּ דֵּין בְּרִי עֵשָׂו אִם לָא׃

רש״י◄ גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ • אָמַר יִצְחָק בְּלִבּוֹ: ׳אֵין דֶּרֶךְ עֵשָׂו לִהְיוֹת שֵׁם שָׁמַיִם שָׁגוּר בְּפִיו, וְזֶה אָמַר: ״כִּי הִקְרָה ה׳ אֱלֹהֶיךָ״׳.

(כב) וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו׃

כב וּקְרֵיב יַעֲקֹב לְוַת יִצְחָק אֲבוּהִי וּמָשֵׁיהּ וַאֲמַר קָלָא קָלָא דְיַעֲקֹב וִידַיָּא יְדוֹהִי דְעֵשָׂו׃

רש״י◄ קוֹל יַעֲקֹב • שֶׁמְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים: ״קוּם־נָא״, אֲבָל עֵשָׂו בִּלְשׁוֹן קִנְטוּרְיָא דִּבֵּר: ״קוּם אָבִי״.

(כג) וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת וַיְבָרְכֵהוּ׃

כג וְלָא אִשְׁתְּמוֹדְעֵהּ אֲרֵי הֲוָאָה יְדוֹהִי כִּידֵי עֵשָׂו אַחוּהִי שְׂעִירָן (נ״י שַׂעֲרַנְיָן) וּבָרְכֵהּ׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יט) אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ. פֵּי׳ לִהְיוֹת שֶׁקָּנָה הַבְּכוֹרָה מֵעֵשָׂו הִנֵּה הוּא נַעֲשָׂה עֵשָׂו לְצַד בְּחִינַת הַבְּכוֹרָה כִּי לָהּ יִקָּרֵא עֵשָׂו בְּכוֹרוֹ. וְאוֹמְרוֹ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי פֵּרוּשׁ כִּי טַעַם שֶׁצִּוָּה לְעֵשָׂו הוּא כִּי הוּא בְּנוֹ הַבְּכוֹר וְכֵיוָן שֶׁנָּטַל הַבְּכוֹרָה כְּאִלּוּ הַדָּבָר בָּא אֵלָיו: תורה כ **כג) וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי הָיוּ וְגוֹ׳.** וְאַף עַל פִּי כֵּן דְּחָה שְׁמִיעַת קוֹל מִלְּפָנֵי חוּשׁ הַהֶרְגֵּשׁ כִּי הַקּוֹל יָכוֹל לְהִשְׁתַּנּוֹת, אוֹ לְצַד מַשְׁמִיעַ, אוֹ לְצַד שׁוֹמֵעַ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַרְגָּשַׁת שַׂעֲרוֹת הַיָּדַיִם הוּא סִימָן מְבֻחָק: **וַיְבָרְכֵהוּ.** פֵּי׳ לְצַד כִּי מִקֹּדֶם שֶׁמִּשְּׁשׁוֹ וְיָדַע כִּי עֵשָׂו הוּא לֹא הָיָה לוֹ דָּבָר מַכְחִישׁ לַקּוֹל הַבָּא לְאָזְנָיו שֶׁאֵינוֹ עֵשָׂו וַהֲרֵי זֶה מִתְעַתֵּעַ וְנִכְנָס בְּחֶשְׁשַׁת יַעֲקֹב שֶׁאָמַר וְהֵבֵאתִי עָלַי וְגוֹ׳, וַהֲגַם שֶׁלֹּא מָצִינוּ לוֹ שֶׁקִּלְלוֹ אַף עַל פִּי כֵּן הֵכִין לִבּוֹ לִשְׂנֹאתוֹ, וְדָבָר זֶה בַּצַּדִּיקִים יִפְעִיל, וְצָא וּלְמַד מֵרַז״ל (ב״מ פד) אִם הָיוּ מַקְפִּידִים בְּלִבָּם עַל הַזּוּלַת הָיוּ מְבִיאִים עָלָיו קְלָלָה, לָזֶה אָמַר כְּשֶׁרָאָה יָדָיו שְׂעִירוֹת וַיְבָרְכֵהוּ לְהָסִיר הַהֵפֶךְ שֶׁהֻמְשַׁךְ מִקֹּדֶם: תורה כד

(כד) **וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי:**

רש״י◄ **וַיֹּאמֶר אָנִי** • לֹא אָמַר: ׳אֲנִי עֵשָׂו׳, אֶלָּא ״אָנִי״.

כד וַאֲמַר אַתְּ דֵּין בְּרִי עֵשָׂו וַאֲמַר הָא אֲנָא:

(כה) **וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִּי וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיִּשְׁתְּ:**

כה וַאֲמַר קָרֵיב קֳדָמַי וְאֵיכוּל מִצֵּידָא דִּבְרִי בְּדִיל דִּי תְּבָרְכִנָּךְ נַפְשִׁי וְקָרֵיב לֵהּ וַאֲכַל וְאַיְתִי (נ״י וְאָעֵיל) לֵהּ חַמְרָא וּשְׁתִי:

(כו) **וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גְּשָׁה־נָּא וְשַׁקָּה־לִּי בְּנִי:**

כו וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק אֲבוּהִי קָרֵיב כְּעַן וּנְשַׁק לִי (נ״י וְשַׁק לִי) בְּרִי:

(כז) **וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיָּרַח אֶת־רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ יְהוָה:**

כז וּקְרֵב וּנְשַׁק לֵהּ וַאֲרַח יָת רֵיחָא דִּלְבוּשׁוֹהִי וּבָרְכֵהּ וַאֲמַר הָוֹוּ (נ״א חֲזֵי) רֵיחָא דִּבְרִי כְּרֵיחָא דְּחַקְלָא דִּי בָרְכֵהּ יְיָ:

רש״י◄ **וַיָּרַח וְגוֹ׳** • וַהֲלֹא אֵין רֵיחַ רַע יוֹתֵר מִשֶּׁטֶף הָעִזִּים, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּכְנְסָה עִמּוֹ רֵיחַ גַּן־עֵדֶן. **כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ ה׳** • שֶׁנָּתַן בּוֹ רֵיחַ טוֹב וְזֶהוּ שָׂדֶה תַּפּוּחִים, כֵּן דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה (תענית כט:).

◆ יום שישי ד׳ כסלו ◆

(כח) **וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ:**

כח וְיִתֵּן לָךְ יְיָ מִטְּלָא דִּשְׁמַיָּא וּמִטּוּבָא דְּאַרְעָא וּסְגִיאוּת (נ״י וְסַגִּיאוּת) עִיבּוּר וַחֲמָר:

רש״י◄ **וְיִתֶּן־לְךָ** • יִתֵּן וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן (ב״ר). **וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ,** מוּסָב לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן: ״רְאֵה רֵיחַ בְּנִי״, שֶׁנָּתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא ״כְּרֵיחַ שָׂדֶה וְגוֹ׳״, **וְעוֹד יִתֵּן לְךָ:** ״מִטַּל הַשָּׁמַיִם וְגוֹ׳״. **מִטַּל הַשָּׁמַיִם** • **כְּמַשְׁמָעוֹ, וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה יֵשׁ לְהַרְבֵּה פָּנִים.** (דָּבָר אַחֵר, מֵהוּ הָאֱלֹהִים? בְּדִין, אִם רָאוּי לְךָ, יִתֵּן לְךָ. וְאִם לָאו, לֹא יִתֵּן לְךָ, אֲבָל לְעֲשָׂו אָמַר ״מִשְּׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ״, בֵּין צַדִּיק בֵּין רָשָׁע יִתֵּן לְךָ, וּמִמֶּנּוּ לָמַד שְׁלֹמֹה, כְּשֶׁעָשָׂה הַבַּיִת סִדֵּר תְּפִלָּתוֹ, יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא בַּעַל אֱמוּנָה וּמַצְדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין לֹא יִקְרָא עָלֶיךָ תִּגְּר. לְפִיכָךְ: (מלכים א ח) ״וְנָתַתָּה לָאִישׁ כְּכָל דְּרָכָיו אֲשֶׁר תֵּדַע אֶת לְבָבוֹ״, אֲבָל נָכְרִי, מְחַסֵּר אֱמוּנָה, לְפִיכָךְ אָמַר: ״אַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וְגוֹ׳ וְעָשִׂיתָ כְּכָל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנָּכְרִי״, בֵּין רָאוּי בֵּין שֶׁאֵינוֹ רָאוּי, תֵּן לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְרָא עָלֶיךָ תִּגְּר, בְּרַשׁ״י יָשָׁן מְדַיֵּק).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות ש״פ תולדות, מבה״ח וער״ח כסלו, ה׳תשכ״ח)

יְקוּיִים בּוֹ מַה שֶׁכָּתוּב בְּיַעֲקֹב ״וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וְגוֹ׳״, הֵן לְפִי פֵּירוּשׁ הַמִּדְרָשׁ דְּקָאֵי עַל עִנְיָנֵי הַתּוֹרָה, מִקְרָא מִשְׁנָה וְתַלְמוּד, וְהֵן כִּפְשׁוּטוֹ (שֶׁהֲרֵי ״אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ״), הַרְחָבָה בְּגַשְׁמִיּוּת, וּשְׁנֵיהֶם יַחַד כְּפִי שֶׁקְּשׁוּרִים זֶה בָּזֶה (כַּמּוּבָן מִזֶּה שֶׁבִּ׳ הַפֵּירוּשִׁים הֵם עַל אוֹתָן תֵּיבוֹת), בְּהֶתְאֵם לְתַכְלִית הַכַּוָּנָה - לְחַבֵּר רוּחָנִיּוּת עִם גַּשְׁמִיּוּת, וּבְאוֹפָן דְ״וּפָרַצְתָּ יָמָּה וְקֵדְמָה וְצָפוֹנָה וָנֶגְבָּה״, וְעַד לְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי - ״כְּיַעֲקֹב שֶׁקָּרָאוֹ בַּיִת״, בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה, ״קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה״, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כד) וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה וְגוֹ׳. פֵּי׳ מַצְדִּיק דְּבָרָיו כִּי הוּא עֵשָׂו לֹא שׁוֹאֵל. וּתְשׁוּבַת יַעֲקֹב הִיא בִּלְשׁוֹן פְּשִׁיטוּת אָנִי: **עוֹד** יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ אַתָּה זֶה לִהְיוֹת שֶׁהָיָה קוֹלוֹ מַגִּיד כִּי יַעֲקֹב הוּא לָזֶה נִתְכַּוֵּן לְבָרֵךְ לַגּוּף הַמַּחֲלִיט כִּי הוּא עֵשָׂו, וְלָזֶה אָמַר אַתָּה זֶה מוֹרֶה בְּאֶצְבַּע לַאֲשֶׁר יַגִּיד חוּשׁ הַמִּשּׁוּשׁ וְהָיָה מַלְבִּישׁ הַבְּרָכוֹת בְּדַעְתּוֹ בַּמֶּה שֶׁלְּפָנָיו בְּלֹא שׁוּם מַחְשָׁבָה מִי הוּא, וְזֶה הוּא לְטוֹבָה אוֹת שֶׁקִּבֵּל הַבְּרָכוֹת יַעֲקֹב בְּכַוָּנָה אֵלָיו, וְהַגֵּם שֶׁגָּמַר אֹמֶר יִצְחָק וְהִזְכִּיר עֵשָׂו, עִם כָּל זֶה בִּשְׁעַת הַבְּרָכָה לֹא הָיָה מְבָרֵךְ אֶלָּא זֶה שֶׁלְּפָנָיו: תורה כה

כז) וַיְבָרֲכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה וְגוֹ׳. אוֹמְרוֹ רְאֵה לֹא לְשׁוֹן רְאִיָּה אֶלָּא חֲשִׁיבוּת וְהַכַּוָּנָה רָאוּי הוּא רֵיחַ בְּנִי וְחָשׁוּב לְדַמּוֹתוֹ כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר וְגוֹ׳: תורה כח

כח) וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים. טַעַם אוֹמְרוֹ וְא״ו בִּתְחִלַּת עִנְיָן, לִהְיוֹת שֶׁקֹּדֶם וְאָמַר וַיְבָרֲכֵהוּ הוֹסִיף עוֹד לוֹמַר וְיִתֶּן לְךָ וְגוֹ׳, וּמַה שֶּׁלֹּא פֵּי׳ הַבְּרָכוֹת הָרְמוּזוֹת בְּוַיְבָרֲכֵהוּ, אוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (ב״ר פל״ט) שֶׁמַּפְתֵּחַ הַבְּרָכוֹת נִתְּנוּ ה׳ לְאַבְרָהָם וְאַבְרָהָם לְיִצְחָק (שָׁם פי״א) וְעַתָּה מְסָרָם יִצְחָק לְיַעֲקֹב, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיְבָרֲכֵהוּ פֵּי׳ מָסַר לוֹ הַבְּרָכוֹת שֶׁיִּהְיוּ בִּרְשׁוּתוֹ:

עוֹד יִרְצֶה שֶׁבֵּרְכוֹ בְּרָכוֹת רוּחָנִיּוֹת וְגַשְׁמִיּוֹת כְּנֶגֶד הָרוּחָנִיּוֹת אָמַר

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש״פ תולדות, מבה״ח כסלו ה׳תשכ״ז)

"וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹקִים גוֹ׳", וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ״י, "יִתֵּן וְיַחֲזוֹר וְיִתֵּן": לִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן: מַהוּ הַצּוֹרֶךְ שֶׁ"יַחֲזוֹר וְיִתֵּן" - הֲרֵי גַּם הַנְּתִינָה הָרִאשׁוֹנָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁ"כָּל הַנּוֹתֵן בְּעַיִן יָפָה הוּא נוֹתֵן", וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר אוֹדוֹת הַנְּתִינָה מִלְּמַעְלָה, שֶׁאֵינָהּ כְּמוֹ הַנְּתִינָה לְמַטָּה, שֶׁמִּצַּד כַּמָּה מְנִיעוֹת וְהַגְּבָלוֹת אֵינוֹ יָכוֹל לִיתֵּן לְכַתְּחִילָה כָּל מַה שֶׁרוֹצֶה לִיתֵּן, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְמַעְלָה שֶׁאֵין מְנִיעוֹת וְעִיכּוּבִים כְּלָל, שֶׁהֲרֵי "מִי יֹאמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה", כְּךְ שֶׁבַּנְּתִינָה הָרִאשׁוֹנָה נִיתָּן כְּבָר הַכֹּל, וּמַהוּ הַצּוֹרֶךְ שֶׁ"יַחֲזוֹר וְיִתֵּן"?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא - שֶׁהַנְּתִינָה הָרִאשׁוֹנָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל 'אוֹר יָשָׁר', שֶׁכָּל זֶה הוּא מִצַּד סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וּלְאַחֲרֵי־זֶה יָשְׁנוֹ גַּם הָעִנְיָן דְ"יַחֲזוֹר וְיִתֵּן", שֶׁבָּא עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, שֶׁחוֹזֵר מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה, עַד שֶׁ"זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כְּזְכִיּוֹת", שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַמְשִׁיכִים 'אוֹר חוֹזֵר' מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, לְמַעְלָה מֵ'אוֹר יָשָׁר', כָּךְ שֶׁזּוֹהִי נְתִינָה חֲדָשָׁה ("וְיַחֲזוֹר וְיִתֵּן").

וְכָאָמוּר, זֶהוּ גַּם עִנְיָנָהּ שֶׁל פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶפְצָה, אֲזַי קָא אָתֵי מַר, דָּא מַלְכָּא מְשִׁיחָא.

(כט) **יַעַבְרוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲוֻ לֶךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֲרָרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ:**

כט יִפְלְחֻנָּךְ עַמְמִין וְיִשְׁתַּעְבְּדוּן לָךְ מַלְכִּין הֱוֵי רַב לְאַחָיִךְ וְיִסְגְּדוּן לָךְ בְּנֵי אִמָּךְ מְלַטְּטָיִךְ יְהוֹן לִיטִין וּמְבָרְכָיִךְ יְהוֹן בְּרִיכִין:

רש״י ◄ **בְּנֵי אִמֶּךָ •** וְיַעֲקֹב אָמַר לִיהוּדָה: "בְּנֵי אָבִיךָ", לְפִי שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים מִכַּמָּה אִמָּהוֹת, וְכָאן שֶׁלֹּא נָשָׂא אֶלָּא אִשָּׁה אַחַת, אָמַר: "בְּנֵי אִמֶּךָ". **אֲרָרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ •** וּבְבִלְעָם הוּא אוֹמֵר: "מְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ וְאוֹרְרֶיךָ אָרוּר" (במדבר כד ט).

הַצַּדִּיקִים תִּחְלָתָם יִסּוּרִים וְסוֹפָן שַׁלְוָה, וְאוֹרְרֵיהֶם וּמְצַעֲרֵיהֶם קוֹדְמִים לְמְבָרְכֵיהֶם, לְפִיכָךְ יִצְחָק הִקְדִּים קִלְלַת אוֹרְרִים לְבִרְכַּת מְבָרְכִים. וְהָרְשָׁעִים תְּחִלָּתָן שַׁלְוָה וְסוֹפָן יִסּוּרִין, לְפִיכָךְ בִּלְעָם הִקְדִּים בְּרָכָה לִקְלָלָה.

(ל) **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת־יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ:**

ל וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִי יִצְחָק לְבָרְכָא יָת יַעֲקֹב וַהֲוָה בְּרַם מִפַּק נְפַק יַעֲקֹב מִלְּוַת אַפֵּי יִצְחָק אֲבוּהִי וְעֵשָׂו אֲחוּהִי אָתָא (נ״י עַל) מִצֵּידֵהּ:

רש״י ◄ **יָצֹא יָצָא •** זֶה יוֹצֵא וְזֶה בָּא.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּהֶעְלֵם וַיְבָרְכֵהוּ, וּכְנֶגֶד הַגַּשְׁמִיּוּת אָמַר וְיִתֶּן לְךָ וְגוֹ׳ בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו לוֹמַר מִלְּבַד עוֹלָם הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר בָּחַר אַבְרָהָם לְבָנָיו שֶׁהוּא עִקַּר תַּכְלִית זֶרַע יִשְׂרָאֵל עוֹד יִתֵּן לוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְכוּ׳:

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לֹא מִלְּבַד מִדַּת הָרַחֲמִים אֶלָּא גַּם מִדַּת הַדִּין תַּסְכִּים עַל נְתִינָה זוֹ וְהוּא אוֹמְרוֹ וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים פֵּרוּשׁ גַּם מִדַּת אֱלֹהִים: תורה כט

כט) יַעַבְדוּךָ וְגוֹ׳. אוּלַי כִּי הַמֶּלֶךְ לֹא יַעֲלֶה מַס הַנּוֹגֵעַ לוֹ בֵּין הָעָם, וְכַדּוּמֶה לָזֶה יִמְצָא בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְשֻׁעְבָּדִים לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם הַמְּלָכִים שֶׁבָּהֶם שֵׁם בַּעֲלֵי תּוֹרָה פְּטוּרִים מֵהַמַּס (עַזְרָא ז׳), וּמַה שֶׁאָמַר אַחַר כָּךְ (מ) וְאֶת אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהוּא הָיָה מֶלֶךְ חוֹזֵר אֶל בְּנֵי עֵשָׂו:

הֱוֵה גְּבִיר לְאַחֶיךָ. פֵּי׳ אָחִיו מַמָּשׁ לֹא יִהְיֶה לוֹ לְעֶבֶד אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה הוּא גְּבִיר לוֹ, אֲבָל הַבָּאִים אַחֲרָיו יִשְׁתַּחֲווּ לוֹ וְהוּא אוֹמְרוֹ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ: **עוֹד** יִרְצֶה שֶׁיִּהְיֶה הוּא מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּאֶמְצָעוּת עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ אָז יִשְׁתַּחֲווּ לוֹ בְּנֵי וְגוֹ׳, כִּי זוּלַת זֶה לֹא יִשְׁתַּעְבֵּד אָח לְאָחִיו, וְלָזֶה תִּמְצָא כִּי בִּמְעַט הִתְרַשְּׁלוּת שֶׁהָיוּ מִתְרַשְּׁלִים יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוֹדַת ה׳ תֵּכָף וּמִיָּד (מ״ב ח׳) וַיִּפְשַׁע אֱדוֹם:

אֲרָרֶיךָ וְגוֹ׳ וּמְבָרְכֶיךָ וְגוֹ׳. פֵּי׳ אֲרָרֶיךָ לָעָתִיד אָרוּר הוּא מֵעַכְשָׁיו וְלֹא יָקוּם לְאָרֵר, וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ הוּא מִקֹּדֶם כְּדֵי שֶׁתְּחוּל בִּרְכָתוֹ עָלֶיךָ: **וְטַעַם** אוֹמְרוֹ מְבָרְכִים לְשׁוֹן רַבִּים וְלֹא בֵּרֵךְ אֶלָּא לְאֶחָד, גַּם הַזְּכִיר מְאָרְרִים רַבִּים וְאָרַר לְאֶחָד, נִתְכַּוֵּן לִשְׁלֹל חֵלֶק מֵהַמְאָרְרִים שֶׁאֵינוֹ אָרוּר וְהוּא אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, לָזֶה אָמַר אָרוּר וְלֹא אֲרוּרִים כֻּלָּם, וּבַמְּבָרְכִים גַּם כֵּן יֵשׁ מֵהַמְּבָרְכִים שֶׁאֵינוֹ בִּכְלַל בָּרוּךְ וְהוּא בִּלְעָם הָרָשָׁע שֶׁהָגַם שֶׁבֵּרֵךְ לֹא יִבֹּרַךְ, וְלָזֶה אָמַר מְבָרְכֶיךָ יֵשׁ בָּהֶם חֵלֶק אֶחָד שֶׁהוּא בָּרוּךְ וְלֹא כֻּלָּם לִשְׁלֹל הַנִּזְכָּר, וְאָמַר וּמְבָרְכֶיךָ בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו לִרְמוֹז עַל מִין מְקַלֵּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בִּכְלַל בְּרָכָה וְהוּא הַמְכֻוָּן לְבָרֵךְ, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם רַבָּנָן לְר׳ אֶלְעָזָר בֶּן רשב״י (מוע״ק ט׳:) תִּזְרַע וְלֹא תֶּחְצַד וְכוּ׳, וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַכָּתוּב אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ פֵּי׳ וְאוֹתָם אוֹרְרֶיךָ אִם הֵם מְכֻוָּנִים לִמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ: תורה ל

ל) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה. טַעַם אוֹמְרוֹ וַיְהִי לְשׁוֹן צַעַר, כִּי הַתּוֹרָה מִצְטַעֶרֶת עַל אֲשֶׁר כִּלָּה וְלֹא בֵּרֵךְ כָּל הַבְּרָכוֹת שֶׁהָרֵי

(לא) וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקֻם אָבִי וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבוּר תְּבָרֲכַנִּי נַפְשֶׁךָ׃

לא וַעֲבַד אַף הוּא תַּבְשִׁילִין וְאָעֵיל לְוַת אֲבוּהִי וַאֲמַר לַאֲבוּהִי יָקוּם אַבָּא וְיֵיכוּל מְצֵידָא דִבְרֵהּ בְּדִיל דִּי תְּבָרְכִנַּנִי נַפְשָׁךְ׃

(לב) וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אָתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בִּנְךָ בְכֹרְךָ עֵשָׂו׃

לב וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק אֲבוּהִי מָן אַתְּ וַאֲמַר אֲנָא בְּרָךְ בּוּכְרָךְ עֵשָׂו׃

(לג) וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֵפוֹא הוּא הַצָּד־צַיִד וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וַאֲבָרְכֵהוּ גַּם־בָּרוּךְ יִהְיֶה׃

לג וּתְוָה יִצְחָק תְּוָהָא רַבָּא עַד לַחֲדָא וַאֲמַר מָן הוּא דֵּיכִי דְּצָד צֵידָא וְאָעֵיל לִי וַאֲכָלִית מִכֹּלָּא עַד לָא תֵּיעוֹל וּבָרֵכְתֵּהּ אַף בְּרִיךְ יְהֵי׃

רש״י ◄ **וַיֶּחֱרַד** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳וּתְוָה׳, לְשׁוֹן תְּמִיהָה. וּמִדְּרָשׁוֹ: רָאָה גֵּיהִנָּם פְּתוּחָה מִתַּחְתָּיו. **מִי־אֵפוֹא** • לָשׁוֹן לְעַצְמוֹ, מְשַׁמֵּשׁ עִם כַּמָּה דְּבָרִים. דָּבָר אַחֵר: אֵיפוֹא, אַיֵּה פֹּה, מִי הוּא וְאֵפוֹא הוּא הַצָּד צַיִד?.

וָאֹכַל מִכֹּל • מִכָּל מַטְעַמִּים שֶׁבִּקַּשְׁתִּי לִטְעֹם, טָעַמְתִּי בּוֹ (ב״ר). **גַּם־בָּרוּךְ יִהְיֶה** • שֶׁלֹּא תֹּאמַר: ׳אִלּוּלֵא שֶׁרְמָה יַעֲקֹב לְאָבִיו, לֹא נָטַל אֶת הַבְּרָכוֹת׳, לְכָךְ הִסְכִּים וּבֵרְכוֹ מִדַּעְתּוֹ (ב״ר).

(לד) כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת־דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בָּרְכֵנִי גַם־אֲנִי אָבִי׃

לד כַּד שְׁמַע עֵשָׂו יָת פִּתְגָּמֵי אֲבוּהִי וּצְוַח צְוָחָא רַבָּא וּמְרִירָא עַד לַחֲדָא וַאֲמַר לַאֲבוּהִי בָּרְכְנִי אַף אֲנָא (נ״י לִי) אַבָּא׃

(לה) וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ׃

לה וַאֲמַר עַל אָחוּךָ בְּחָכְמְתָא וְקַבִּיל בִּרְכָתָךְ׃

רש״י ◄ **בְּמִרְמָה** • בְּחָכְמָה.

(לו) וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם אֶת־בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בִּרְכָתִי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה׃

לו וַאֲמַר יָאוּת קְרָא שְׁמֵהּ יַעֲקֹב וְחַכְּמַנִי דְּנָן תַּרְתֵּין זִמְנִין יָת בְּכִירוּתִי נְסִיב וְהָא כְּעַן קַבִּיל בִּרְכָתִי וַאֲמַר הֲלָא שְׁבַקְתָּ לִי בִּרְכָתָא׃

רש״י ◄ **הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ** • לְשׁוֹן תְּיִמַּה הוּא, כְּמוֹ: (לקמן כט) ״הֲכִי אָחִי אַתָּה״? שֶׁמָּא לְכָךְ נִקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב, עַל שֵׁם סוֹפוֹ, שֶׁהוּא עָתִיד לְעָקְבֵנִי. ׳תַּנְחוּמָא׳: לָמָּה חָרַד יִצְחָק? אָמַר: ׳שֶׁמָּא עָוֹן יֵשׁ בִּי שֶׁבֵּרַכְתִּי קָטָן לִפְנֵי גָּדוֹל וְשִׁנִּיתִי סֵדֶר הַיַּחַס׳? הִתְחִיל עֵשָׂו מְצַעֵק: ״וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם״, אָמַר לוֹ אָבִיו: ׳מָה עָשָׂה לְךָ׳?

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מְצִינוּ שֶׁבֵּרֵךְ לְעֵשָׂו אַחַר כֵּן וְאִם הָיָה מְבָרֵךְ אוֹתָם הַבְּרָכוֹת הַנִּשְׁאָרוֹת לְיַעֲקֹב כְּבָר אָבְדָה תִּקְוַת אֱדוֹם:

וַיְהִי אַף יָצֹא וְגוֹ׳. טַעַם אוֹמְרוֹ וַיְהִי לְשׁוֹן צַעַר, גַּם אָמַר אַף, גַּם כְּפַל לוֹמַר יָצֹא יָצָא. נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁעֲדַיִן הָיָה מְעֻכָּב בַּיְּצִיאָה יַעֲקֹב וְהוּא אוֹמְרוֹ אַף יָצֹא מֵעַט בַּיְּצִיאָה אֶלָּא לְסִבָּה שֶׁאַרְעָה יָצָא, וְהַסִּבָּה הִיא מַה שֶּׁהוֹדִיעַ הַכָּתוּב לְבַסּוֹף בְּאוֹמְרוֹ וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ וּלְסִבָּה זוֹ מְהֵר לְגָמֹר הַיְּצִיאָה וְהוּא אוֹמְרוֹ יָצָא, וְרָמַז אֶל הַצַּעַר שֶׁחָשׁ יַעֲקֹב שֶׁיִּמָּצֵא כְּגַנָּב בְּמַחְתֶּרֶת בִּפְנֵי אָבִיו כְּשֶׁהִרְגִּישׁ בְּבִיאַת עֵשָׂו, וְרַז״ל (ב״ר פס״ו) דְּרֹשׁוּ בְּאֹפֶן אַחֵר: תורה לא

לג) וַיֶּחֱרַד יִצְחָק וְגוֹ׳ גַּם בָּרוּךְ וְגוֹ׳. טַעַם ב׳ דְּבָרִים הֶפְכִּיִּים בְּנוֹשֵׂא אֶחָד. כִּי מִתְּחִלָּה חָרַד עַל הָרַמָּאוּת, וְאַחַר כָּךְ חָשׁ לְמַה שֶׁקָּדַם וְאָמַר בְּבִרְכָתוֹ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּבְרֻכָהוּ קֹדֶם לֹא יָדַע מִי הוּא וְחָרַד וְחָשׁ לְאָדָם אַחֵר, וּכְשֶׁהִתְבּוֹנֵן בַּדָּבָר וְהִשְׂכִּיל כִּי הוּא יַעֲקֹב בֵּרֵךְ אוֹתוֹ כִּי הֵרִיחַ מֵרֵיחַ בְּגָדָיו וְיָדַע הֶפְרֵשׁ שֶׁבִּינוֹ לְבֵין עֵשָׂו וְחָתַם עַל הַבְּרָכוֹת, גַּם חָשׁ לְמָה שֶׁקָּדַם לוֹמַר אֹרְרֶיךָ אָרוּר לָזֶה בְּרֻכָהוּ: תורה לד

לו) וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא וְגוֹ׳. פֵּי׳ מַתְמִיהַּ הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וּמִשְׁמָעוּת הַשֵּׁם לֹא יַגִּיד אֶלָּא עֶקְבָּא אַחַת וְהוּא עֲקָבַנִי זֶה פַּעֲמַיִם, שֶׁאִלּוּ הָיָה שְׁמוֹ עֲקֻבוֹת אוֹ עֶקְבוֹת הָיָה עוֹקְבוֹ פַּעֲמַיִם: **אוֹ** יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְלֹא אָמַר עֲקֻבָה אוֹ עֶקֶב שֶׁאָז לֹא יַגִּיד אֶלָּא עַל עֶקְבָּא אַחַת אֲבָל יַעֲקֹב יַגִּיד עַל הַתְּמִידוּת וְלָזֶה עַד עַתָּה כִּבֶּר (עֲבָרוֹ) [עֲקָבוֹ] פַּעֲמַיִם: תורה לז

אָמַר לוֹ: "אֶת־בִּכְרָתִי לָקָח", אָמַר: 'בְּכָךְ הָיִיתִי מֵצֵר וְחָרֵד, שֶׁמָּא עָבַרְתִּי עַל שׁוּרַת הַדִּין. עַכְשָׁו, לַבְּכוֹר בֵּרַכְתִּי: "גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה"'. וַיַּעְקִבֵנִי • כְּתַרְגּוּמוֹ 'וּכְמַנִּי', 'אֲרַבְנִי. "וְאָרַב", 'וּכְמַן'. וַיֵּשׁ מְתַרְגְּמִין: 'וְחַכְּמַנִּי', נִתְחַכֵּם לִי. אָצַלְתָּ • לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה, כְּמוֹ "וַיָּאָצֶל" (סִפְרִים אַחֲרִים: "וַיַּצֵּל")•

(לז) וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ וְאֶת־כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו וּלְכָה אֵפוֹא מַה אֶעֱשֶׂה בְּנִי:

לז וַאֲתִיב יִצְחָק וַאֲמַר לְעֵשָׂו הָא רַב שַׁוִּיתֵהּ לָךְ (נ״ עַלָּךְ) וְיָת כָּל אַחוֹהִי יְהָבִית לֵהּ לְעַבְדִּין וְעִיבּוּר וַחֲמָר סְעַדְתֵּהּ וְלָךְ הָכָא מָה אֶעְבֵּיד בְּרִי:

רש״י◄ הֵן גְּבִיר • בְּרָכָה זוֹ שְׁבִיעִית הִיא, וְהוּא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ רִאשׁוֹנָה? אֶלָּא אָמַר לוֹ: מַה תּוֹעֶלֶת לְךָ בִּבְרָכָה? אִם תִּקָּנֶה נְכָסִים, שֶׁלּוֹ הֵם, שֶׁהֲרֵי גְּבִיר שַׂמְתִּיו לְךָ, וּמַה שֶּׁקָּנָה עֶבֶד, קָנָה רַבּוֹ. וּלְכָה אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה • אַיֵּה, אֵפוֹא, אֲבַקֵּשׁ מַה לַּעֲשׂוֹת לְךָ?•

(לח) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הַבְרָכָה אַחַת הִוא־לְךָ אָבִי בָּרְכֵנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ:

לח וַאֲמַר עֵשָׂו לַאֲבוּהִי הַבִּרְכְּתָא חֲדָא הִיא לָךְ אַבָּא בָּרֵךְ לִי אַף אֲנָא אַבָּא וַאֲרִים עֵשָׂו קָלֵהּ וּבְכָא:

רש״י◄ הַבְרָכָה אַחַת • הֵ״א זוֹ מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן תֵּימַהּ, כְּמוֹ: "הַבְּמַחֲנִים"? "הַשְּׁמֵנָה הִיא"? (שמואל ב ג) "הַכְּמוֹת נָבָל"?•

(לט) וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל:

לט וַאֲתִיב יִצְחָק אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵהּ הָא מִטּוּבָא דְּאַרְעָא יְהֵא מוֹתְבָךְ וּמִטַּלָּא דִּשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא:

רש״י◄ מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְגוֹ׳ • זוֹ אִיטַלְיָ״א שֶׁל יָוָן (ב״ר)•

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת יט)

זוֹ אִיטַלְיָא שֶׁל יָוָן (רש״י כז, לט)

לְרַשִׁ״י הֻקְשָׁה: אֵיךְ נָתַן יִצְחָק לְעֵשָׂו אֶת שְׁמַנֵּי הָאָרֶץ, וְהֲרֵי כְּבָר אָמַר לְיַעֲקֹב "וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹקִים . . וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ". וּמְתֻרָץ, שֶׁהַכַּוָּנָה לְאִיטַלְיָא שֶׁל יָוָן, שֶׁעֲדַיִן לֹא הָיְתָה בָּעוֹלָם וְלֹא נִכְלְלָה בִּבְרָכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. וּכְפִי שֶׁאָמְרוּ רַז״ל (שַׁבָּת נו, ב): בְּשָׁעָה שֶׁנָּשָׂא שְׁלֹמֹה אֶת בַּת פַּרְעֹה יָרַד גַּבְרִיאֵל וְנָעַץ קָנֶה בַּיָּם . . וְזֶהוּ אִיטַלְיָא שֶׁל יָוָן.

(מ) וְעַל־חַרְבְּךָ תִחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ:

מ וְעַל חַרְבָּךְ תִּחְיֵי וְיָת אָחוּךְ תִּפְלָח וִיהֵי כַּד יַעְבְּרוּן בְּנוֹהִי עַל פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא וְתַעְדֵּי גֵּירֵהּ מֵעַל צַוָּרָךְ:

רש״י◄ וְעַל־חַרְבְּךָ • כְּמוֹ 'בְּחַרְבְּךָ'. יֵשׁ 'עַל' שֶׁהוּא בִּמְקוֹם אוֹת ב׳, כְּמוֹ: "עֲמַדְתֶּם עַל חַרְבְּכֶם", בְּחַרְבְּכֶם. (שמות ו) "עַל צִבְאֹתָם", בְּצִבְאוֹתָם. וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד • לְשׁוֹן צַעַר, כְּמוֹ: (יחזקאל לג) "אָרִיד בְּשִׂיחִי", כְּלוֹמַר, כְּשֶׁיַּעַבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַתּוֹרָה וְיִהְיֶה לְךָ פִּתְחוֹן פֶּה לְהִצְטַעֵר עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁנָּטַל "וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ וְגוֹ׳".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לז) וַיַּעַן יִצְחָק. הִנֵּה עֲדַיִן הָיָה לוֹ מְצִיאוּת לְבָרְכוֹ אֶלָּא לְצַד שֶׁהִכִּיר בּוֹ וְיָדַע כִּי הוּא רָאוּי לִקְלָלָה וְאוֹיֵב לְיַעֲקֹב חָשׁ לְבָרְכוֹ כִּי הוּא הֵפֶךְ מַה שֶּׁקָּדַם לוֹמַר לְיַעֲקֹב אֹרְרֶיךָ אָרוּר, וְלָזֶה הָיָה מִתְנַצֵּל מֵעֵשָׂו מִלְּבָרְכוֹ. וְלָזֶה כְּפָל לוֹמַר הַכָּתוּב וַיַּעַן וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו פֵּי׳ שֶׁמַּעֲנֶה זֶה אֵינוֹ אֶלָּא לֵאמֹר וְאֵין כֵּן הוּא הָאֱמֶת בְּדַעַת יִצְחָק: תורה לח

לט) וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו. פֵּי׳ נְתִינַת טַעַם לְמָה חָזַר לְבָרְכוֹ. לְצַד רַחֲמֵי אָב כְּשֶׁבָּכָה נִכְמְרוּ רַחֲמָיו:

הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי. פֵּי׳ אֵין לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁלְּפָנָיו לֹא כְּיַעֲקֹב שֶׁאָמַר וְיִתֶּן לְךָ פְּרוּשׁ בְּתוֹסֶפֶת מִלְּבַד עוֹלָם הַנִּצְחִי וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ: תורה מ

מ) וְאֶת אָחִיךָ וְגוֹ׳ וְהָיָה כַּאֲשֶׁר וְגוֹ׳. רַבּוּ הַפֵּרוּשִׁים בָּזֶה. וְאֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁכָּל הַבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרְכוֹ יִהְיֶה כַּאֲשֶׁר יַעֲבֹד אֶת אָחִיו, וְכַאֲשֶׁר יֵרֵד מִמַּדְרֵגָה זוֹ. אוֹ יִרְצֶה לְשׁוֹן רִדּוּי כַּאֲשֶׁר תִּהְיֶה רָדוּי וְאָבוּד, יַקִּדִּים לִפְרֹק עֻלּוֹ וְאַחַר כָּךְ תֵּרֵד וְיִהְיֶה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וְגוֹ׳ וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ (עוֹבַדְיָה א׳) וְיִכְלֶה, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר וְהָיָה לְשׁוֹן שִׂמְחָה כִּי אָז יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ:

(מא) וַיִּשְׂטֵם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי:

מא וּנְטַר עֵשָׂו דְּבָבוּ לְיַעֲקֹב עַל בִּרְכְּתָא דִּי בָרְכֵהּ אֲבוּהִי וַאֲמַר עֵשָׂו בְּלִבֵּהּ יִקְרְבוּן יוֹמֵי אֲבֵלֵי דְּאַבָּא וְאֶקְטוֹל יָת יַעֲקֹב אָחִי:

רש״י ◄ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי • כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁלֹּא אֲצַעֵר אֶת אַבָּא. וּמִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה, לְכַמָּה פָּנִים יֵשׁ.

(מב) וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת־דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ:

מב וְאִתְחַוְיָה לְרִבְקָה יָת פִּתְגָמֵי עֵשָׂו בְּרֵהּ רַבָּא וּשְׁלָחַת וּקְרַת לְיַעֲקֹב בְּרֵהּ זְעֵירָא וַאֲמָרַת לֵהּ הָא עֵשָׂו אָחוּךָ כְּמִן לָךְ לְמִקְטְלָךְ:

רש״י ◄ וַיֻּגַּד לְרִבְקָה • בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הֻגַּד לָהּ מַה שֶּׁעֲשָׂו מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ. מִתְנַחֵם לְךָ • נִחַם עַל הָאַחְוָה לַחֲשֹׁב מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת, לְהִתְנַכֵּר לְךָ וּלְהָרְגֶךָ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה:

כְּבָר אַתָּה מֵת בְּעֵינָיו וְשָׁתָה עָלֶיךָ כּוֹס שֶׁל תַּנְחוּמִים. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ: לְשׁוֹן תַּנְחוּמִים, מִתְנַחֵם הוּא עַל הַבְּרָכוֹת בַּהֲרִיגָתְךָ.

(מג) וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח־לְךָ אֶל־לָבָן אָחִי חָרָנָה:

מג וּכְעַן בְּרִי קַבֵּל מִנִּי וְקוּם אִזֵּיל לָךְ לְוַת לָבָן אָחִי לְחָרָן:

(מד) וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ:

מד וְתֵתֵיב עִמֵּהּ יוֹמִין זְעֵירִין עַד דִּיתוּב רוּגְזָא דְּאָחוּךָ:

רש״י ◄ אֲחָדִים • מוּעָטִים.

(מה) עַד־שׁוּב אַף־אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לּוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם־שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד:

מה עַד דִּיתוּב רוּגְזָא דְּאָחוּךָ מִנָּךְ וְיִתְנְשֵׁי יָת דִּי עֲבַדְתָּ לֵהּ וְאֶשְׁלַח וְאֶדְבְּרִנָּךְ מִתַּמָּן לְמָה אֶתְכַּל אַף תְּרֵיכוֹן יוֹמָא חָד:

רש״י ◄ לָמָּה אֶשְׁכַּל • אֶהְיֶה שַׁכּוּלָה מִשְּׁנֵיכֶם. לְמַד עַל הַקּוֹבֵר אֶת בָּנָיו שֶׁקָּרוּי שַׁכּוּל, וְכֵן בְּיַעֲקֹב אָמַר: ״כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי, שָׁכָלְתִּי״. גַּם־שְׁנֵיכֶם • וְאִם יָקוּם עָלֶיךָ וְאַתָּה תַּהַרְגֶנּוּ, יַעַמְדוּ בָּנָיו וְיַהַרְגוּךָ. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִזְרָקָה בָּהּ וְנִתְנַבְּאָה שֶׁבְּיוֹם אֶחָד יָמוּתוּ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּפֶרֶק ׳הַמְּקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ׳ (סוטה יב).

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אוֹ יִרְצֶה וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תִּשְׁלֹט אַתָּה בָּעוֹלָם לֹא תִּהְיֶה מַעֲלָתְךָ עָלָיו אֶלָּא וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל וְגוֹ׳ לֹא הוּא יִשְׁלֹט בְּךָ וְלֹא אַתָּה תִּמְשֹׁל בּוֹ, וּמַה שֶּׁמָּשַׁל אַחַר כָּךְ עֲוֹנוֹת הִטּוּ אֵלֶּה: תורה מא

מא) יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל וְגוֹ׳. פֵּי׳ אַחַר שֶׁיָּמוּת וְיִקָּבֵר שֶׁאָז הוּא הַתְחָלַת ז׳ יְמֵי אֲבֵלוּת וְחָשׁ שֶׁלֹּא יַהַרְגֵהוּ בְּעוֹד שֶׁלֹּא נִקְבַּר אָבִיו כִּי הַמֵּת יֵדַע קֹדֶם שֶׁיִּסָּתֵם הַגּוֹלֵל (שַׁבָּת קנ״ב:) תורה מב

מב) עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל. אוֹמְרוֹ הַגָּדֹל, לוֹמַר כִּי הוּא יָכוֹל עֲשׂוֹת אֲשֶׁר זָמַם לְאָחִיו, בְּנָהּ הַקָּטָן לְצַד חֲיוֹתוֹ קָטָן מִמֶּנּוּ בִּיכֹלֶת:

מִתְנַחֵם לְךָ. פֵּי׳ מְקַבֵּל נֶחָמָה עַל אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לוֹ לְהָרְגֶךָ וּבָזֶה תַּחֲזֹר לוֹ הַבְּכוֹרָה וְהַבְּרָכָה: תורה מג

מג) וְעַתָּה בְנִי. פֵּי׳ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (אָבוֹת פ״ב מ״י) וְשׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתְךָ וּפֵי׳ כִּי אֵין אָדָם בָּטוּחַ בְּחַיָּיו אֲפִי׳ יוֹם אֶחָד וּבָזֶה יִהְיֶה תָּמִיד בִּתְשׁוּבָה, לָזֶה אָמְרָה וְעַתָּה וְגוֹ׳ קוּם בְּרַח וְגוֹ׳ פֵּי׳ וְעַתָּה תֵּכָף וּמִיָּד, וְהֵגֵם שֶׁלֹּא אָמַר עֵשָׂו אֶלָּא יִקְרְבוּ וְגוֹ׳ אֶפְשָׁר שֶׁיָּמוּת יִצְחָק בְּאוֹתוֹ שָׁעָה וְיוֹצִיא מַחְשַׁבְתּוֹ לִפְעֹל: בְּרַח לְךָ אֶל לָבָן. כִּי הוּא יַעֲמֹד נֶגֶד עֵשָׂו אִם יֵלֵךְ לְהָרְגֶךָ: תורה מד

מד) עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב וְגוֹ׳. פֵּי׳ בַּעֲבוֹר זְמָן עַל הַמְּאֹרָע הַחֵמָה מֵעַצְמָהּ מִתְקָרֶרֶת מֵרְתִיחָתָהּ, וְאוֹמְרוֹ עוֹד עַד שוּב אַף אָחִיךָ פֵּי׳ כִּי לֹא יוֹעִיל זֶה לְבַד אֶלָּא עַד שוּב אַף אָחִיךָ מִמְּךָ פֵּי׳ שֶׁהֲגַם שֶׁיִּזְכּוּרוּךָ לְפָנָיו לֹא יֶחֱרֶה אַפּוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ מִמְּךָ אָז הוּא סִימָן שֶׁשָּׁכַח הַמַּעֲשֶׂה וְכוּ׳, וְשָׁלַחְתִּי וְגוֹ׳ פֵּי׳ אֲנִי אֶשְׁלַח אַחֲרֶיךָ כְּשֶׁיִּהְיֶה כֵּן אֲבָל אַתָּה לֹא תָּבֹא בְּשׁוּם אֹפֶן: תורה מה

מה) גַּם שְׁנֵיכֶם וְגוֹ׳. פֵּי׳ לוּ יִהְיֶה

(מו) וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל־יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם־לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת־חֵת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִי חַיִּים׃

מו וַאֲמָרַת רִבְקָה לְיִצְחָק עָקִית בְּחַיַּי מִן קֳדָם בְּנַת חִתָּאָה אִם נְסִיב יַעֲקֹב אִתְּתָא מִבְּנַת חִתָּאָה כְּאִלֵּין מִבְּנַת אַרְעָא לְמָה לִי חַיִּים׃

רש״י◄ קַצְתִּי בְחַיַּי • מָאַסְתִּי בְּחַיַּי.

כח (א) וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב וַיְבָרֶךָ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃

א וּקְרָא יִצְחָק לְיַעֲקֹב וּבְרִיךְ יָתֵהּ וּפַקְדֵהּ וַאֲמַר לֵהּ לָא תִסַּב אִתְּתָא מִבְּנַת כְּנָעַן׃

(ב) קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח־לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ׃

ב קוּם אֲזֵיל לְפַדַּן אֲרָם לְבֵית בְּתוּאֵל אֲבוּהָא דְאִמָּךְ וְסַב לָךְ מִתַּמָּן אִתְּתָא מִבְּנַת לָבָן אֲחוּהָא דְאִמָּךְ׃

רש״י◄ פַּדֶּנָה • כְּמוֹ לְפַדָּן. בֵּיתָה בְתוּאֵל • לְבֵית בְּתוּאֵל, כָּל תֵּבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֶ״ד בִּתְחִלָּתָהּ, הֵטִיל לָהּ הֵ״א בְּסוֹפָהּ (יבמות יג).

(ג) וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים׃

ג וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ יָתָךְ וְיַפְּשָׁךְ וְיַסְגְּנָךְ וּתְהֵי לְכִנְשַׁת שִׁבְטִין׃

רש״י◄ וְאֵל שַׁדַּי • מִי שֶׁדַּי בִּבְרָכוֹתָיו לַמִּתְבָּרְכִין מִפִּיו, יְבָרֵךְ אוֹתְךָ.

(ד) וְיִתֶּן־לְךָ אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם׃

ד וְיִתֵּן לָךְ יָת בִּרְכְּתָא דְאַבְרָהָם לָךְ וּלְבָנָיךְ עִמָּךְ לְמֵירְתָךְ יָת אַרְעָא תּוֹתָבוּתָךְ דִּי יְהַב יְיָ לְאַבְרָהָם׃

רש״י◄ אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם • שֶׁאָמַר לוֹ: ״וְאֶעֱשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל״, ״וְהִתְבָּרְכוּ בְּזַרְעֶךָ״, יִהְיוּ אוֹתָן בְּרָכוֹת הָאֲמוּרוֹת לְךָ, בִּשְׁבִילְךָ, (מִמְּךָ) יֵצֵא אוֹתוֹ הַגּוֹי וְאוֹתוֹ הַזֶּרַע הַמְּבֹרָךְ.

◆ יום שבת קודש ה׳ כסלו ◆

(ה) וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל־לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו׃

ה וּשְׁלַח יִצְחָק יָת יַעֲקֹב וַאֲזַל לְפַדַּן אֲרָם לְוָת לָבָן בַּר בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה אֲחוּהָא דְרִבְקָה אִמֵּהּ דְיַעֲקֹב וְעֵשָׂו׃

רש״י◄ אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו • אֵינִי יוֹדֵעַ מַה מְּלַמְּדֵנוּ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁיָּמוּת גַּם הוּא עַל יָדָךְ אוֹ עַל יְדֵי גּוֹאֲלֵי הַדָּם אַף עַל פִּי כֵן אֵין מַרְפֵּא לְשִׁבְרְךָ בַּמָּה שֶׁיָּמוּת גַּם הוּא עִמָּךְ בְּיוֹם אֶחָד, וּלְעוֹלָם אֵינָהּ מַקְפֶּדֶת אֶלָּא עַל מִיתַת יַעֲקֹב וְלֹא עַל עֵשָׂו: תורה מו

מו) קַצְתִּי בְחַיַּי וְגוֹ׳. לֹא רָצְתָה לְגַלּוֹת הַדָּבָר לְיִצְחָק מִשּׁוּם אִסּוּר רְכִילוּת וְאָמְרָה סִבָּה אַחֶרֶת, אֲבָל מַה שֶּׁגִּלְּתָה לְיַעֲקֹב אַדְרַבָּה קִיְּמָה מִצְוַת (וַיִּקְרָא י״ט) לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ: תורה א

ה) וַיִּשְׁלַח יִצְחָק וְגוֹ׳. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֶצְרַךְ לוֹמַר אֲחִי רִבְקָה מִי לֹא יָדַע בָּזֶה, וּמַה גַּם שֶׁבְּסָמוּךְ אָמַר כֵּן. וְעוֹד אוֹמְרוֹ אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו הֵם דְּבָרִים יְתֵרִים:

אָכֵן בָּא הַכָּתוּב לָתֵת טַעַם לְיִצְחָק שֶׁשָּׁלַח בֵּן צַדִּיק לְאָדָם רָשָׁע מִפָּרְסָם לָבָן הָאֲרַמִּי. וְהָגֵם שֶׁאַבְרָהָם שָׁלַח וְלָקַח רִבְקָה לֹא הָיָה בְּתוּאֵל מְפָרְסָם בְּרֶשַׁע כְּלָבָן. וְעוֹד שֶׁלֹּא אָמַר בְּפֵי׳ אַבְרָהָם שֶׁיִּקַּח בַּת בְּתוּאֵל מַה שֶּׁאֵין כֵּן יִצְחָק שֶׁצִּוָּה לְיַעֲקֹב שֶׁיִּקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן הָרָשָׁע, לָזֶה אָמַר אֲחִי רִבְקָה וּשְׁנֵיהֶם יָצְאוּ מִבְּתוּאֵל הָרָשָׁע וּכְמוֹ כֵן

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת תולדות, מברכים החודש וערב ראש־חודש כסלו ה׳תשמ״ח;

התוועדויות תשמ״ח, כרך א עמ׳ 504־498 – תרגום מאידיש)

הַשְּׁלִיחוּת דְּ"וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב" הָיְתָה כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ לְחָרָן, לְבֵית לָבָן, "לָקַחַת לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה". וּכְפִי שֶׁהָיָה וְהִתְבָּרֵר אַחַר־כָּךְ בְּפוֹעַל – הֲרֵי דַּוְקָא בְּחָרָן ("חָרוֹן אַף שֶׁל עוֹלָם") הֶעֱמִיד יַעֲקֹב אֶת מִשְׁפַּחְתּוֹ וְקִיֵּים אֶת הַציווּי דְּ"פְּרוּ וּרְבוּ גו׳", וּבְאוֹפֶן שֶׁ"מִיטָּתוֹ **שְׁלֵימָה**".

וְנוֹסָף לְכָךְ שֶׁשָּׁם הֶעֱמִיד אֶת מִשְׁפַּחְתּוֹ, עָשָׂה שָׁם גַּם דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ **בְּתַחְתּוֹנִים**, עַל־יְדֵי הַהִתְעַסְּקוּת בְּצֹאן לָבָן, עַד שֶׁנִּהְיָה אֵצֶל יַעֲקֹב (בְּחָרָן) צֹאן רַבּוֹת וְגו׳, וּבִלְשׁוֹן הַחֲסִידוּת – שֶׁבֵּירֵר וְהֶעֱלָה נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁהָיוּ בְּצֹאן לָבָן.

וְעַד שֶׁגַּם בְּלֶכְתּוֹ בַּדֶּרֶךְ, עוֹד בְּטֶרֶם בּוֹאוֹ לְחָרָן (מְקוֹם שְׁלִיחוּתוֹ) – "וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשׁוֹתָיו", הַיְנוּ שֶׁלָּקַח אֲבָנִים (דּוֹמֵם, נִבְרָא הֲכִי תַּחְתּוֹן) וּפָעַל בָּהֶם עֲלִיָּה, וְעַד שֶׁ"וְהָאֶבֶן הַזֹּאת גו׳ יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים".

וְזוֹהִי גַּם הַהוֹרָאָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל – שֶׁשְּׁלִיחוּת נִשְׁמָתוֹ, אֲשֶׁר יֶרְדָה לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי (חָרָן, חֲרוֹן אַף שֶׁל מָקוֹם בָּעוֹלָם) הִיא – לִפְעוֹל "פְּרוּ וּרְבוּ גו׳", הֵן כִּפְשׁוּטוֹ וְהֵן בְּרוּחָנִיּוּת, לְהַשְׁפִּיעַ בְּעִנְיְנֵי יַהֲדוּת עַל עוֹד יְהוּדִי וְעוֹד יְהוּדִי עַל־יְדֵי מִצְוֹת, וְתוֹרָה בִּפְרָט (וְהֲרֵי "הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבֵירוֹ תּוֹרָה כְּאִילוּ יְלָדוֹ"), וְכֵן לְהַשְׁפִּיעַ עַל אוּמוֹת הָעוֹלָם (תּוֹשְׁבֵי חָרָן) שֶׁיְּקַיְּמוּ שֶׁבַע הַמִּצְוֹת שֶׁלָּהֶם, וְעַד – לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ, גַּם הַחֵלֶק שֶׁלְּמַטָּה מִסּוּג הַמְּדַבֵּר, וְעַד הַדּוֹמֵם (אַבְנֵי הַמָּקוֹם) לְדִירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, אֲשֶׁר עַל־יְדֵי "וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב" – שֶׁיַּעֲקֹב יָצָא מִמְּקוֹמוֹ שֶׁל יִצְחָק וְהָלַךְ דַּוְקָא לְפַדַּן אֲרָם "לָקַחַת לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה" – נִפְעַל עִנְיָן שֶׁלֹּא הָיָה גַּם בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל יִצְחָק וְגַם לֹא אֵצֶל יִצְחָק:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יֵצֵא מִלְּבָן בַּת צַדֶּקֶת, גַּם אֵין לְהוֹכִיחַ שֶׁלֹּא יֵצֵא שַׁלְשֶׁלֶת שֹׁרֶשׁ קְדֻשָּׁה מֵאָדָם רָשָׁע. לָזֶה אָמַר אַם יַעֲקֹב וְעָשָׂו פֵּי׳ הֲרֵי שֶׁיָּצְתָה שַׁלְשֶׁלֶת הַקְּדֻשָּׁה מֵאָב רָשָׁע, גַּם כֵּן אֵין לְהַחְלִיט וְלוֹמַר כִּי לִהְיוֹת לָבָן רָשָׁע לֹא יֵצֵא מִמֶּנּוּ בְּנוֹת כְּרִבְקָה:

וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי דַּוְקָא בַּיָּמִים הָהֵם שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְבָּרְרוּ הַנְּשָׁמוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת מִמְּקוֹם שִׁבְיֵיהֶם וְהֻכְּרָה מִשְׁפַּחַת אַבְרָהָם כִּי שָׁם קָנְתָה לָהּ הַקְּדֻשָּׁה מָקוֹם וְהָיָה לָהּ לְאוֹת עוֹלָם אַבְרָהָם וְשָׂרָה כִּי הֵם גֵּרִים רִאשׁוֹנִים וְכָל אֲשֶׁר יִתְגַּיֵּר מֵהָאֻמּוֹת בְּכָל זְמָן יִקָּרֵא אַבְרָהָם וּנְקֵבָה שָׂרָה, לָזֶה מִין הַקְּדֻשָּׁה יְחַפֵּשׂ אַחַר מִינוֹ כִּי אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם וְלֹא הֶשְׁלֵם בְּנִין הַקְּדֻשָּׁה בִּזְכָרִים וּבִנְקֵבוֹת כִּי לֹא הוֹלִיד אֶלָּא אֶת יִצְחָק וְלֹא הוֹלִיד נְקֵבוֹת עִמּוֹ. וְאוּלַי כִּי לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב (כ״ה י״ט) אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק פֵּי׳ לְבַדּוֹ בְּלֹא בַּת זוּג, וּכְמוֹ כֵן יִצְחָק לֹא הָיָה לוֹ בְּנוֹת כִּי נִיצוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה הַנְּקֵבוֹת עוֹדָן בְּאֶרֶץ שֶׁבִי, לָזֶה שָׁלְחוֹ יִצְחָק לְחַזֵּר אַחַר אֲבֵדָתוֹ:

אַךְ זֶה הַיּוֹם שֶׁקִּוֵּינוּהוּ כִּי פָּרְחוּ שָׁרְשֵׁי הַקְּדֻשָּׁה הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּפָרַח מַטֵּה עֹז וְתִפְאָרָה וְהֻכַּר אֵילַן הַחַיִּים חֵלֶק ה׳ עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ הֵן הֵנָּה הַמְּבֻהָקִים בְּקֹדֶשׁ וְלֹא יִסֹּב אָדָם מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחוֹת הָאָרֶץ, וְאִם נִשְׁאַר מִנִּיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה בְּתוֹךְ הָעַמִּים הֲרֵי הֵם בִּיצִיאָתָם לְעוֹלָם מִתְאַסְּפִים וּבְאִים וְאַחַר גֵּרוּתָם יֵאָמְנוּ כִּי אֲבוּדִים הָיוּ וְלָנוּ הֵם:

וְטַעַם הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר הִקְפִּיד אַבְרָהָם לְבִלְתִּי קַחַת לוֹ אִשָּׁה מֵהֶם גַּם יִצְחָק צִוָּה לְיַעֲקֹב עַל זֶה, רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (ב״ר פנ״ט) כִּי הוּא אָרוּר וְזֶרַע אַבְרָהָם בָּרוּךְ וְכוּ׳. וְדִבְרֵיהֶם סְתוּמִים הֵם, וּלְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי מְצִינוּ עִקַּר הַטַּעַם נָכוֹן כִּי טַעֲמוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הוּא כִּי הוּא מְשִׁלְּל מִנְּפָשׁוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת וְכָל בְּנוֹתָיו חֵלֶק רַע וּמְתֹעָב, לָזֶה הֶחְלִיטוּ לְבִלְתִּי קַחַת מִמֶּנּוּ כִּי לֹא יִמְצֵא בּוֹ דָּבָר קָדוֹשׁ, וְהוּא סוֹד אוֹמְרוֹ (נֹחַ ט) אָרוּר כְּנַעַן פֵּי׳ מְשֻׁלָּל בְּהֶחְלֵט מִמִּין הַקְּדֻשָּׁה:

וְתִמְצָא כִּי מִמִּין הָאֻמּוֹת עַד הַיּוֹם עוֹדָם מִתְקַבְּצִים וּבָאִים גֵּרִים וְחָסִים בְּצֵל הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לֹא שָׁמַעְנוּ מִימֵי קֶדֶם כִּי נִתְגַּיֵּר גֵּר כְּנַעֲנִי כִּשְׁאָר הָעַמִּים וְזֶה יַגִּיד דְּבָרֵנוּ, וְאוּלַי כִּי לָזֶה יָצוּ הָאֵל (דְּבָרִים כ׳) לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה מִשִּׁבְעָה עַמְּמִים וְדִקְדֵּק לוֹמַר כָּל נְשָׁמָה לָתֵת טַעַם לְמִצְוַת לֹא תְחַיֶּה כִּי אֵין בָּהֶם נְשָׁמָה פֵּי׳ נֶפֶשׁ קְדוֹשָׁה שֶׁיִּתְיַחֵס אֵלֶיהָ שֵׁם נְשָׁמָה לָחוּס עָלֶיהָ לְהַחֲיוֹתָהּ כְּעַמּוֹן וּמוֹאָב וְהָבֵן:

וְאַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתָנוּ אֶת כָּל זֹאת צָרִיךְ לָתֵת לֵב מַדּוּעַ אָנוּ בַּעֲוֹנוֹת מְשֻׁעְבָּדִים לִכְנַעַן אַחַר שֶׁיָּדַעְנוּ נֶאֱמָנָה שֶׁהַשְּׁעִבּוּד הוּא לְבָרֵר הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁל הַקְּדֻשָּׁה שֶׁבְּתוֹךְ הַקְּלִפָּה וּבַכְּנַעֲנִים אֵין בָּהֶם נִצּוּץ קָדוֹשׁ לָרֶדֶת אַחֲרָיו בַּגָּלוּת. וְתִמְצָא כִּי מִצְרַיִם אֲשֶׁר נִתְרוֹקְנוּ מֵהַנִּיצוֹצוֹת כְּאוֹמְרָם ז״ל (פְּסָחִים קי״ח.) לֹא יָצְאוּ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁעֲשָׂאוּהָ כִּמְצוּדָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגָן וְכִמְצָלָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגִים דִּכְתִיב וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרַיִם צִוָּה ה׳ לְבַל יָבוֹאוּ שָׁמָּה וְכִמְבֹאָר הַטַּעַם בְּדִבְרֵי הָאָר״י זַ״ל (שַׁעַר הַגִּלְגּוּלִים) וְאִם כֵּן אֵיךְ יִהְיֶה שֶׁנִּסְבֹּל אֶת כָּל עֹצֶם הַגָּלוּת הַזֶּה מִבְּלִי הֱיוֹת בּוֹ נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה:

אָכֵן יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (לִקּוּטֵי תּוֹרָה מִקֵּץ) כִּי יֵשׁ שְׁנֵי מִינֵי נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה שְׁבוּיִים בַּקְּלִפָּה הָאַחַת נְשָׁמוֹת יְקָרוֹת וְיוֹצְאוֹת בְּאֶמְצָעוּת הַלֵּדָה כְּאַבְרָהָם וּכְשָׂרָה וּכְרִבְקָה וְרָחֵל וּכְנִשְׁמַת ר׳ חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן שֶׁיָּצָא מִשְּׁכֶם עִם דִּינָה וּכְרוּת מִמּוֹאָב וּכְנַעֲמָה מֵעַמּוֹן וּכְאַנְקְלוּס הַגֵּר וְכַדּוֹמֶה. וְהַב׳ הוּא מִין נִיצוֹץ שֶׁל קְדֻשָּׁה הַדָּבוּק בַּקְּלִפָּה וְאֵינוֹ יוֹצֵא כְּלָל אֶלָּא מְעֹרָב בַּקְּלִפָּה וְאֵין לוֹ מְצִיאוּת לִפְרֵד מִמֶּנּוּ אֶלָּא כַּאֲשֶׁר מֵצֵר לְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי צַעַר אוֹ עַל יְדֵי הַכְּאָה שֶׁבְּאֶמְצָעוּת דָּבָר זֶה תִּהְיֶה נִפְרֶדֶת הַקְּדֻשָּׁה וְחוֹזֶרֶת לְשָׁרְשָׁהּ. וּמַעֲתָּה יֵשׁ טַעַם לְגָלוּת זֶה כִּי תְּאַוֶּה לְבָרֵר בְּחִינַת נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁאֵינָהּ נִפְרֶדֶת אֶלָּא עַל יְדֵי צַעַר שֶׁמִּצְטַעֲרִים יִשְׂרָאֵל. וְעַל גָּלוּת הַזֶּה אָמַר הַכָּתוּב (עוֹבַדְיָה א׳) וְגָלֻת הַחֵל הַזֶּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כְּנַעֲנִים עַד צָרְפַת, שֶׁהַכָּתוּב קָרָאוּ הַחֵל מִלְּשׁוֹן נִחֲיֵיתִי

יִצְחָק הָיָה עוֹלֶה תְּמִימָה, וְלָכֵן, הָעֲבוֹדָה שֶׁל הֲפִיכַת הַסִּטְרָא־אַחֲרָא, אֲנָשִׁים שֶׁהֵם הֵיפֶךְ מִקְּדוּשָׁה – לִקְדוּשָׁה, לֹא הָיְתָה שַׁיָּכֶת אֶצְלוֹ [דְּלֹא כְּאָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁ"אַבְרָהָם הָיָה מְגַיֵּר אֶת הָאֲנָשִׁים, וְשָׂרָה מְגַיֶּרֶת אֶת הַנָּשִׁים"].

אָמְנָם, עַל־יְדֵי "וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב" לְפַדַּן אֲרָם, הִנֵּה מִלְּבַד הַבֵּירוּרִים שֶׁבֵּירֵר בְּחוּץ לָאָרֶץ - הָיְתָה "מִיטָתוֹ שְׁלֵימָה", וְעַד אֲשֶׁר "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף", שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הוּא – "יוֹסֵף ה׳ לִי בֵּן אַחֵר", לַעֲשׂוֹת גַּם אֶת הַ"אַחֵר" לְ"בֵּן", הַיְינוּ, שֶׁגַּם אֵלּוּ שֶׁהֵם לְעֵת־עַתָּה בִּבְחִינַת "אַחֵר" – יִתְהַפְּכוּ, וּבִפְרָט עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמְּגַלִּים שֶׁהֵם בֶּאֱמֶת בִּבְחִינַת "בֵּן", וְעַד – בְּנוֹ יְחִידוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, עַד לְ"בִנְיָמִין" – "בֶּן יָמִין", בֶּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶרֶץ אֲשֶׁר עֵינֵי ה׳ אֱלֹקֶיךָ בָּהּ (אֶלּוּקוּת), עַד אֶרֶץ **שֶׁרְצָתָה** לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָהּ.

וְהִנֵּה, מִלְּבַד הַהוֹרָאָה שֶׁיֵּשׁ לִלְמוֹד מִ"וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב" אוֹדוֹת שְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, יֶשְׁנָהּ הוֹרָאָה מְיוּחֶדֶת לִשְׁלוּחִים בְּפַשְׁטוּת שֶׁל כ"ק מו"ח אַדְמו"ר נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ – בְּנוֹסָף לְכָךְ שֶׁתּוֹכָן הַשְּׁלִיחוּת שֶׁלָּהֶם הוּא כִּשְׁלִיחוּת יַעֲקֹב – שֶׁנִּשְׁלְחוּ לִמְקוֹמוֹת רְחוֹקִים, רְחוֹקִים בְּרוּחָנִיּוּת, פַּדַּן אֲרָם, וְלִפְעָמִים גַּם חָרָן [נוֹסָף לְזֶה שֶׁעוֹלָם־הַזֶּה בִּכְלָל הוּא "חָרָן", הֲרֵי מְקוֹמוֹת אֵלּוּ הֵן "חָרָן" שֶׁבָּעוֹלָם־הַזֶּה גּוּפָא] כְּדֵי לִפְגֹּשׁ יְהוּדִים "אֲחֵרִים" לִפְעוֹל בָּהֶם אֶת כָּל הַנַּ"ל (בְּנוֹגֵעַ לְעַצְמָם, בְּנוֹגֵעַ לִשְׁאָר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וּבְנוֹגֵעַ לְמִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ, כַּנַּ"ל) – הֲרֵי הַדָּבָר מוּדְגָּשׁ בִּמְיוּחָד בִּשְׁמוֹ שֶׁל כ"ק מו"ח אַדְמו"ר נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ:

שְׁמוֹ (הַשֵּׁנִי) הוּא "יִצְחָק" – "וַיִּשְׁלַח **יִצְחָק** אֶת יַעֲקֹב", וּשְׁמוֹ הָרִאשׁוֹן הוּא – "**יוֹסֵף**", עַל־שֵׁם "יוֹסֵף הֲוָי׳ לִי בֵּן אַחֵר". וַהֲרֵי זוֹהִי מַטְּרַת שְׁלִיחוּתָם שֶׁל הַשְּׁלוּחִים הַמִּשְׁתַּתְּפִים בְּכָנָ"ז – עַל־מְנָת שֶׁאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ יַעֲזֹרוּ וִיקַבְּלוּ הַחְלָטוֹת טוֹבוֹת אֵיךְ לְהוֹסִיף וּלְהַרְחִיב אֶת עֲבוֹדַת וְקִיּוּם הַשְּׁלִיחוּת דְּ"וַיִּשְׁלַח (יוֹסֵף) יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב".

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְהַדְגִּישׁ, שֶׁהָעֲבוֹדָה בְּכָל הַנַּ"ל צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּתוֹר **שְׁלוּחִים**, הַיְינוּ לֹא רַק מִצַּד קַבָּלַת־עוֹל (עֲבוֹדַת עֶבֶד), אֶלָּא בְּתוֹר דָּבָר **שֶׁלָּהֶם** (שְׁלִיחַ), שֶׁאָז עוֹסְקִים בַּדָּבָר בְּחִיּוּת אַחֶרֶת לְגַמְרֵי.

וְאַף־עַל־פִּי שֶׁבְּקַבָּלַת־עוֹל (עֲבוֹדַת עֶבֶד) יֶשְׁנָהּ מַעֲלַת הַבֵּיטּוּל – הֲרֵי בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסְקִים בַּשְּׁלִיחוּת כְּדָבָר פְּרָטִי, הָעֲבוֹדָה הִיא בְּתוֹסֶפֶת חִיּוּת (כַּנַּ"ל), וְזֶה **מוֹסִיף** גַּם בְּקִיּוּם הַשְּׁלִיחוּת בְּפוֹעַל. וְלָכֵן, רְצוֹנוֹ שֶׁל הַמְשַׁלֵּחַ הוּא שֶׁיַּעַסְקוּ בָּזֶה בְּתוֹר דָּבָר פְּרָטִי, וְאִם־כֵּן – הִנֵּה מִצַּד הַבֵּיטּוּל בְּקַבָּלַת־עוֹל גּוּפָא, נִדְרָשׁ שֶׁהָעֲבוֹדָה תִּהְיֶה (לֹא רַק בְּתוֹר עֶבֶד, אֶלָּא) בְּתוֹר שְׁלִיחַ.

וְאַף־עַל־פִּי שֶׁעֲבוֹדַת הַשְּׁלוּחִים צְרִיכָה לִהְיוֹת בִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ, אֲשֶׁר מְסִירוּת־נֶפֶשׁ קְשׁוּרָה (לִכְאוֹרָה) בְּ'בִּיטּוּל' – הֲרֵי רוֹאִים בְּפוֹעַל שֶׁפְּעָמִים רַבּוֹת הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ קְשׁוּרָה דַּוְקָא בְּתוֹקֶף הַמְּצִיאוּת:

כַּאֲשֶׁר הַמְּצִיאוּת הִיא בַּחֲלִישׁוּת, אֲזַי כַּאֲשֶׁר מִילּוּי רְצוֹנוֹ קָשׁוּר בִּקְשָׁיִים, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּסַכָּנָה, הַדָּבָר יִמְנַע אוֹתוֹ מִלְּמַלֵּא אֶת רְצוֹנוֹ; אֲבָל כְּשֶׁהוּא בְּתוֹקֶף הַמְּצִיאוּת – שׁוּם דָּבָר לֹא יִמְנַע בַּעֲדוֹ מִלְּהַשְׁלִים אֶת רְצוֹנוֹ, וְיִפְעַל לְשֵׁם כָּךְ בְּכָל הַמַּצָּבִים, אֲפִילּוּ כְּשֶׁיִּצְטָרֵךְ לְזֶה מְסִירוּת־נֶפֶשׁ.

נוֹסָף עַל הָאָמוּר לְעֵיל אוֹדוֹת כְּלָלוּת עִנְיַן הַשְּׁלִיחוּת, הֲרֵי, גַּם מִסֵּדֶר הַשְּׁלִיחוּת דְּיִצְחָק אֲפֶשֶׁר לִלְמוֹד הוֹרָאָה וְלִימוּד בְּסֵדֶר הַשְּׁלִיחוּת שֶׁל "וַיִּשְׁלַח יִצְחָק" שֶׁבְּדוֹרֵנוּ:

לִפְנֵי שֶׁיִּצְחָק שָׁלַח אֶת יַעֲקֹב לְחָרָן – בֵּרְכוֹ "**וַיִּתֶּן**־לְךָ הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרוֹב דָּגָן וְתִירוֹשׁ וְגוֹ'".

וְהַבְּרָכָה הִיא שֶׁלֹּא עַל דֶּרֶךְ הָרָגִיל כְּלָל – "**וַיִּתֶּן**", "יִתֵּן וַיַּחֲזוֹר וְיִתֵּן":

דְּהִנֵּה בְּדֶרֶךְ כְּלָל מְבָרְכִים תְּחִילָה אֶת עִיקַּר הַבְּרָכָה, וּלְאַחֲרֵי זֶה מוֹסִיפִים עַל הָעִיקָּר, אֲבָל בִּרְכַּת יִצְחָק הָיְתָה בְּאוֹפֶן כָּזֶה שֶׁמִּלְּכַתְּחִילָה הִתְחִיל בְּהוֹסָפָה ("מִלְּכַתְּחִילָה אַרִיבֶּער") – "**וַיִּתֶּן**", בְּנָא"ו **הַמּוֹסִיף** לִפְנֵי "יִתֵּן".

וְגַם: תּוֹכָן בִּרְכַּת יִצְחָק הוּא "עִיקַּר וּמְקוֹר כָּל הַבְּרָכוֹת לָעוֹלָם", מִכֵּיוָן שֶׁ"עִיקַּר הַהַשְׁפָּעָה בְּרִיבּוּי אוֹר וְחַיּוּת בְּיוֹתֵר" הוּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי יִצְחָק, בְּחִינַת גְּבוּרוֹת, "לְכִי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם תִּגְבּוֹרֶת אוֹר וְחַיּוּת בְּכֹחַ עָצוּם יוֹתֵר כוּ'".

וְהַבְּרָכוֹת הֵן לְכָל־לְרֹאשׁ בְּגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם – "וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרוֹב דָּגָן וְתִירוֹשׁ גוֹ'" **בְּפַשְׁטוּת**, אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ.

וְנוֹסָף לְזֶה (אֲבָל כַּמּוּבָן שֶׁזֶּהוּ עִיקָּר) – בְּרָכוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת אֶת כָּל הַפֵּירוּשִׁים שֶׁבָּזֶה בְּמִדְרְשֵׁי חֲז"ל, וּלְדוּגְמָא: "מִטַּל הַשָּׁמַיִם זוֹ מִקְרָא, וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ זוֹ מִשְׁנָה, דָּגָן זוֹ תַּלְמוּד, תִּירוֹשׁ זוֹ אַגָּדָה", **וְעוֹד**.

וְגַם: נוֹסָף לַבְּרָכוֹת שֶׁבֵּירֵךְ יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב לִפְנֵי שְׁלִיחוּתוֹ לְחָרָן, הֲרֵי תֵּיכֶף לְאַחַר הַשְּׁלִיחוּת עַצְמָהּ חָזַר וּבֵירְכוֹ מִיַּד עוֹד וָעוֹד, "וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב וַיְבָרֶךָ אוֹתוֹ גוֹ' וְאֵ־ל שַׁדַּ־י יְבָרֵךְ אוֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לְקָהַל עַמִּים, וְיִתֶּן־לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתְּךָ לְרִשְׁתְּךָ אֶת אֶרֶץ מְגוּרֶיךָ וְגוֹ'".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְנֶחֱלִיתִי (דָּנִיאֵל ח׳) כִּי הַשָּׂגַת תַּכְלִית הַגָּלוּת בֵּינֵיהֶם הוּא בְּאֶמְצָעוּת הַצַּעַר וְלָזֶה הוּא מְשֻׁנֶּה מִכָּל הַגָּלִיּוֹת כַּאֲשֶׁר רָאִינוּ בְּעֵינֵינוּ. וְאָמַר אֲשֶׁר כְּנַעֲנִים וְלֹא אָמַר בַּכְּנַעֲנִים, וְגַם אָמַר כְּנַעֲנִים לְשׁוֹן רַבִּים, אוּלַי כּוֹנֵן עַל הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁל הַקְּדֻשָּׁה שֶׁלְּהִיוֹתָם עַתָּה בְּתוֹךְ קְלִפַּת כְּנַעַן יִקָּרְאוּ בִּשְׁמוֹ כְּנַעֲנִים, וְשֶׁעוּר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ גָּלֻת הַחֵל הַזֶּה שֶׁהוּא גָּלוּת יִשְׂרָאֵל הוּא לִסְבַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם עַתָּה כְּנַעֲנִים עַל מָקוֹם שֶׁהֵם בּוֹ: תורה ו

וּלְאַחֲרֵי זֶה, גַּם בְּהַתְחָלַת הַשְּׁלִיחוּת בְּפוֹעַל – מְקַבֵּל יַעֲקֹב אֶת בִּרְכוֹת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: "וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפוֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ, וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ וְגוֹ'", וְעַד שֶׁהַדָּבָר פָּעַל מִיַּד בְּיַעֲקֹב – "וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו, מִשֶּׁנִּתְבַּשֵּׂר בְּשׂוֹרָה טוֹבָה שֶׁהוּבְטַח בִּשְׁמִירָה, נָשָׂא לִבּוֹ אֶת רַגְלָיו וְנַעֲשָׂה קַל לְלֶכֶת", עַד שֶׁ"כֹּחוֹ גָּדוֹל".

מִכָּךְ אֶפְשָׁר לִלְמוֹד גַּם בְּנוֹגֵעַ לְ"וַיִּשְׁלַח יִצְחָק" בְּדוֹרֵנוּ זֶה – בְּקֶשֶׁר לְכִנּוּס הַשְּׁלוּחִים הַנּוֹכְחִי:

לִפְנֵי שֶׁ"יִצְחָק" שֶׁבְּדוֹרֵנוּ שׁוֹלֵחַ שָׁלִיחַ – הֲרֵי הוּא מְבָרֵךְ אוֹתוֹ, וּבִּבְרָכוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְבָּלָה – "יִתֵּן וְיַחֲזוֹר וְיִתֵּן", וּבַבְּרָכוֹת הֲכִי גְּדוֹלוֹת – "מִקּוֹר כָּל הַבְּרָכוֹת לָעוֹלָם". וּלְכָל־לְרֹאשׁ – בְּרָכוֹת בְּגַשְׁמִיּוּת, "וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְּׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרוֹב דָּגָן וְתִירוֹשׁ גוֹ'", שֶׁיִּתְבָּרְכוּ בְּפַרְנָסָה בְּהַרְחָבָה, "וַיִּפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ גוֹ'" – בְּבָנַי, חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי, וּבְכוּלָּם רְוִיחֵי.

וּלְאַחֲרֵי זֶה – הַבְּרָכוֹת כּוֹלְלוֹת בְּרָכוֹת בַּעֲבוֹדָתוֹ הָרוּחָנִית שֶׁל הַשָּׁלִיחַ, בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, נִגְלָה וּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וּבְעִיקָּר – בְּרָכוֹת בְּקִיּוּם שְׁלִיחוּתוֹ בְּפוֹעַל בַּהֲפָצַת הַתּוֹרָה וְהַיַּהֲדוּת וַהֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת חוּצָה.

וְכֵן בְּעֵת מִינּוּי הַשָּׁלִיחַ – מְקַבְּלִים עוֹד פַּעַם אֶת בִּרְכַּת "יִצְחָק", וְגַם כְּשֶׁיּוֹצְאִים בִּשְׁלִיחוּתוֹ, מְקַבְּלִים מִיַּד בְּרָכוֹת נוֹסָפוֹת מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא – "וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפוֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ, וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ וְגוֹ'", שֶׁיְּצִלִּיחַ בְּקִיּוּם הַשְּׁלִיחוּת דְּ"וּפָרַצְתָּ וְגוֹ'" – הֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת חוּצָה.

כְּלוֹמַר: נוֹסָף לְכָךְ שֶׁהַמְשַׁלֵּחַ, נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ, אָמַר וְהוֹרָה שֶׁקִּיבֵּל אֶת הַנְּשִׂיאוּת מֵאָבִיו בִּתְנַאי שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים יִהְיוּ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, וְכַמּוּבָן שֶׁהַדָּבָר חָל עַל כָּל שְׁלוּחָיו (שֶׁהֵם "כְּמוֹתוֹ" דְּהַמְשַׁלֵּחַ) – מְבָרֵךְ הַמְשַׁלֵּחַ אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד לִפְנֵי שֶׁיּוֹצֵא בִּשְׁלִיחוּתוֹ, בְּעֵת מִינּוּי הַשְּׁלִיחוּת, וְאַחַר־כָּךְ גַּם בְּהַתְחָלַת הַשְּׁלִיחוּת.

וְהַבְּרָכוֹת נִמְשָׁכוֹת עַל כָּל מָשָׁךְ זְמַן הַשְּׁלִיחוּת, וְגַם לְ"זַרְעֲךָ" עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם.

וּכְפִי שֶׁרוֹאִים בְּפוֹעַל בְּקִיּוּם בְּרָכוֹת אֵלּוּ – אֵצֶל הַשְּׁלוּחִים שֶׁנִּתְמַנּוּ לִפְנֵי עֶשֶׂר שָׁנִים, עֶשְׂרִים שָׁנָה (וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה) – שֶׁכּוּלָּם הִסְתַּדְּרוּ, בָּרוּךְ הַ', וְהֶעֱמִידוּ מִשְׁפָּחוֹת בְּבָנִים וּבְנוֹת עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת, בְּבָנַי, חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי, וּבְכוּלָּם רְוִיחֵי, וְנוֹסָף לָזֶה – רוֹאִים אֶת הַבְּרָכוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע בְּהַצְלָחַת הַשְּׁלוּחִים בְּמִילּוּי שְׁלִיחוּתָם בַּהֲפָצַת הַתּוֹרָה וְהַיַּהֲדוּת וְהַמַּעְיָנוֹת חוּצָה.

וַהֲרֵי, בְּרָכוֹת אֵלּוּ הֵן בְּרָכוֹת הֲכִי גְּדוֹלוֹת, אֶלָּא, שֶׁמִּצַּד הָרְגִילוּת, לִפְעָמִים לֹא שָׂמִים לֵב לָזֶה כִּדְבָעֵי, וְטוֹעִים לַחְשׁוֹב שֶׁלֹּא מְקַבְּלִים מֵהַמְשַׁלֵּחַ אֶת כָּל הַבְּרָכוֹת הַדְּרוּשׁוֹת. וּמִכָּאן מַעֲנֶה לַשְּׁלוּחִים הַשּׁוֹאֲלִים וּמְבַקְּשִׁים בְּרָכוֹת בְּעִנְיָנִים שׁוֹנִים, הֶחֵל מִפַּרְנָסָה בְּגַשְׁמִיּוּת, כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְמַלֵּא אֶת שְׁלִיחוּתָם בְּמִילּוּאָהּ לְלֹא בִּלְבּוּלִים צְדָדִיִּים:

הַמְשַׁלֵּחַ מְבָרֵךְ אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַשְּׁלוּחִים עוֹד לִפְנֵי צֵאתוֹ לִשְׁלִיחוּתוֹ, וּמַמְשִׁיךְ וּמְבָרֵךְ אוֹתוֹ בְּכָל הַבְּרָכוֹת הַדְּרוּשׁוֹת לוֹ, עַד לַבְּרָכוֹת הַגְּדוֹלוֹת בְּיוֹתֵר שֶׁיְּכוֹלוֹת לִהְיוֹת: "וְיִתֶּן־לְךָ – יִתֵּן וְיַחֲזוֹר וְיִתֵּן – הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְּׁמַנֵּי הָאָרֶץ גוֹ'", וְכַמָּה וְכַמָּה מִבְּרָכוֹת אֵלּוּ כְּבָר הִתְקַיְּמוּ בְּפוֹעַל – דַּי אִם יִתְבּוֹנֵן בְּחַיָּיו הַפְּרָטִיִּים, בְּחַיֵּי בְּנֵי בֵּיתוֹ וּבַהַצְלָחָה שֶׁהָיְתָה בָּעָבָר בְּקִיּוּם הַשְּׁלִיחוּת שֶׁלּוֹ לְמַעְלָה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע – וְיִרְאֶה אֶת רִיבּוּי בִּרְכוֹת הַמְשַׁלֵּחַ שֶׁבָּזֶה.

וְעוֹד וְהוּא הָעִיקָּר: כַּוָּנַת כָּל הַבְּרָכוֹת הִיא – לְהוֹסִיף כּוֹחוֹת וּמָרֶץ בְּקִיּוּם הַשְּׁלִיחוּת בְּפוֹעַל, אֲשֶׁר "נָשָׂא לִבּוֹ אֶת רַגְלָיו וְנַעֲשָׂה קַל לְלֶכֶת", וְ"כֹּחוֹ גָּדוֹל" בִּשְׁלִיחוּתוֹ בָּעוֹלָם, מִבְּלִי הַבֵּט עַל כָּל הַהַעְלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים וּמְנִיעוֹת וְעִיכּוּבִים שֶׁמִּסְּבִיבוֹ.

וְאַדְרַבָּה: עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּקִיּוּם הַשְּׁלִיחוּת בְּ"חֵרוֹן אַף שֶׁל עוֹלָם" – יִהְיֶה "וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי לוֹ צֹאן רַבּוֹת", הֶחֵל מַעֲשִׂירוּת בְּגַשְׁמִיּוּת, וְגַם – עֲשִׁירוּת בְּרוּחָנִיּוּת: עַד כַּמָּה שֶׁהָיָה "כֹּחוֹ גָּדוֹל" בְּקִיּוּם שְׁלִיחוּתוֹ עַד עַתָּה – הֲרֵי תָּמִיד הוֹלֵךְ וּמוֹסִיף "מַעֲלִין בְּקוֹדֶשׁ" וּ"מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָנָה רוֹצֶה מָאתַיִם, מָאתַיִם רוֹצֶה אַרְבַּע מֵאוֹת", וְכֵן הָלְאָה.

(ו) **וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי־בֵרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְשַׁלֵּחַ אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת־לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:**

ו **וַחֲזָא עֵשָׂו אֲרֵי בָּרִיךְ יִצְחָק יָת יַעֲקֹב וְשַׁלַּח יָתֵהּ לְפַדַּן אֲרָם לְמִסַּב לֵהּ מִתַּמָּן אִתְּתָא כַּד בָּרִיךְ יָתֵהּ וּפַקִּיד עֲלוֹהִי לְמֵימַר לָא תִּסַּב אִתְּתָא מִבְּנַת כְּנָעַן:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ו) **וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי בֵרַךְ וְגוֹ'.** פָּסוּק זֶה אֵין לוֹ גְּזֵרָה וְאִם גְּזֵרָתוֹ הוּא וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל הָיָה מַסְפִּיק בַּפָּסוּק שֶׁאַחֲרֵי זֶה וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת: **אָכֵן** כַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לְהוֹדִיעַ שֶׁיָּדַע עֵשָׂו הֲלִיכַת יַעֲקֹב וְאוֹפָנָהּ כִּי הָלַךְ בְּמִצְוַת אָבִיו וְאִמּוֹ וְגַם לְמִצְוַת קִידַּת אִשָּׁה וְגַם בֵּרְכוּהוּ בְּשֶׁלְחָם אוֹתוֹ כִּי לְצַד זֶה לֹא רְדָפוֹ שֶׁיָּדַע שֶׁיִּמְנַע בְּיָדוֹ הֱיוֹתוֹ הוֹלֵךְ לְב׳ מִצְוֹת כִּבּוּד אָב וְאֵם וּלְקִידַּת אִשָּׁה וְהֲגַם שֶׁשָּׁלַח אֲלֵיקָז כְּאוֹמְרָם ז״ל (רש״י כ״ט י״א). אֶפְשָׁר

(ז) **וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם:**

ז וְקַבִּיל יַעֲקֹב מִן אֲבוּהִי וּמִן אִמֵּהּ וַאֲזַל לְפַדַּן אֲרָם:

רש״י ◄ **וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב** • מְחֻבָּר לָעִנְיָן שֶׁל מַעְלָה: ״וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי בֵרַךְ יִצְחָק וְגוֹ׳ וְכִי שִׁלַּח אוֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם״,

וְכִי שָׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְהָלַךְ פַּדֶּנָה אֲרָם, וְכִי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנַעַן, וְהָלַךְ גַּם הוּא אֶל יִשְׁמָעֵאל.

(ח) **וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו:**

ח וַחֲזָא עֵשָׂו אֲרֵי בִישָׁא בְּנַת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אֲבוּהִי:

(ט) **וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה:**

ט וַאֲזַל עֵשָׂו לְוַת יִשְׁמָעֵאל וּנְסִיב יָת מַחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם אֲחָתֵהּ דִּנְבָיוֹת עַל נְשׁוֹהִי לֵהּ לְאִנְתּוּ:

ס ס ס

רש״י ◄ **אֲחוֹת נְבָיוֹת** • מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר ״בַּת יִשְׁמָעֵאל״, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא אֲחוֹת נְבָיוֹת? אֶלָּא לִמְּדָנוּ שֶׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל מִשֶּׁיְּעָדָהּ לְעֵשָׂו, קֹדֶם נִשּׂוּאִין, וְהִשִּׂיאָהּ נְבָיוֹת אָחִיהָ. וְלָמַדְנוּ שֶׁהָיָה יַעֲקֹב בְּאוֹתוֹ הַפֶּרֶק בֶּן ס״ג שָׁנִים, שֶׁהֲרֵי יִשְׁמָעֵאל בֶּן ע״ד שָׁנִים הָיָה כְּשֶׁנּוֹלַד יַעֲקֹב, שֶׁי״ד שָׁנָה הָיָה גְּדוֹל יִשְׁמָעֵאל מִיִּצְחָק, ״וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אוֹתָם״, הֲרֵי ע״ד, וּשְׁנוֹתָיו הָיוּ קל״ז, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל וְגוֹ׳״. נִמְצָא, יַעֲקֹב כְּשֶׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן ס״ג שָׁנִים הָיָה, וְלָמַדְנוּ מִכָּאן שֶׁנִּטְמַן בְּבֵית עֵבֶר י״ד שָׁנָה, וְאַחַר־כָּךְ הָלַךְ לְחָרָן, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁהָה בְּבֵית לָבָן לִפְנֵי לִדְתּוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֶלָּא י״ד שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לא) ״עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְּנוֹתֶיךָ, וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ״, וּשְׂכַר הַצֹּאן מִשֶּׁנּוֹלַד יוֹסֵף הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן ל) ״וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וְגוֹ׳״, וְיוֹסֵף בֶּן ל׳ שָׁנָה הָיָה כְּשֶׁמָּלַךְ, וּמִשֶּׁם עַד שֶׁיָּרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם ט׳ שָׁנִים, ז׳ שֶׁל שֹׂבַע וּב׳ שֶׁל רָעָב, וְיַעֲקֹב אָמַר לְפַרְעֹה: (לקמן מז) ״יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה״, צֵא וַחֲשֹׁב: י״ד שָׁנָה שֶׁלִּפְנֵי לִדַּת יוֹסֵף וּשְׁלֹשִׁים שֶׁל יוֹסֵף, וְתִשַּׁע מִשֶּׁמָּלַךְ עַד שֶׁבָּא יַעֲקֹב, הֲרֵי נ״ג, וּכְשֶׁפָּרַשׁ מֵאָבִיו הָיָה בֶּן ס״ג, הֲרֵי קי״ו וְהוּא אוֹמֵר ״שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה״, הֲרֵי חֲסֵרִים י״ד שָׁנִים, הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאַחַר שֶׁקִּבֵּל הַבְּרָכוֹת נִטְמַן בְּבֵית עֵבֶר י״ד שָׁנִים (אֲבָל לֹא נֶעֱנַשׁ עֲלֵיהֶם, בִּזְכוּת הַתּוֹרָה. שֶׁהֲרֵי לֹא פָּרַשׁ יוֹסֵף מֵאָבִיו אֶלָּא כ״ב שָׁנָה, דְּהַיְנוּ מִי״ז עַד ל״ט, כְּנֶגֶד כ״ב שֶׁפָּרַשׁ יַעֲקֹב מֵאָבִיו וְלֹא כִּבְּדוֹ, וְהֵם כ׳ שָׁנִים בְּבֵית לָבָן וּשְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁשָּׁהָה בַּדֶּרֶךְ, כִּדְכְתִיב: (לקמן לג) ״וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכּוֹת״, וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה מִזֶּה הַפָּסוּק, שֶׁשָּׁהָה י״ח חֳדָשִׁים בַּדֶּרֶךְ, דְּ׳בַיִת׳ הֲוָה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְ׳סֻכּוֹת׳ הָווּ בִּימוֹת הַחַמָּה. וּלְחֶשְׁבּוֹן הַפְּסוּקִים שֶׁחִשַּׁבְנוּ לְעֵיל, מִשֶּׁפָּרַשׁ מֵאָבִיו עַד שֶׁיָּרַד לְמִצְרַיִם שֶׁהָיָה בֶּן ק״ל שָׁנָה, שֶׁשָּׁם אָנוּ מוֹצְאִים עוֹד י״ד שָׁנִים, אֶלָּא וַדַּאי נִטְמַן בְּבֵית עֵבֶר בַּהֲלִיכָתוֹ לְבֵית לָבָן לִלְמֹד תּוֹרָה מִמֶּנּוּ, וּבִשְׁבִיל זְכוּת הַתּוֹרָה לֹא נֶעֱנַשׁ עֲלֵיהֶם, וְלֹא פָּרַשׁ יוֹסֵף מִמֶּנּוּ אֶלָּא כ״ב שָׁנָה, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה. עַד כָּאן מָצָאתִי בְּרַשִׁ״י יָשָׁן). **עַל־נָשָׁיו** • הוֹסִיף רִשְׁעָה עַל רִשְׁעָתוֹ (רָצָה לוֹמַר: מִרִּשְׁעָתוֹ עַל מִרִּשְׁעִיּוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ כְּבָר, וְקַל לְהָבִין), שֶׁלֹּא גֵּרַשׁ אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ׳ 165)

וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם (כח, ט) יֵשׁ לְהָבִין, מַדּוּעַ מְצַיֵּן הַכָּתוּב אֶת הֲלִיכָתוֹ שֶׁל עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לְהוֹדִיעַ עַד כַּמָּה הִשְׁתַּדֵּל עֵשָׂו לְהַרְאוֹת כְּלַפֵּי חוּץ כְּאִלּוּ הוּא מְעוּנְיָן לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְאָבִיו, וְלָכֵן הוּא הוֹלֵךְ לָשֵׂאת דַּוְקָא אֶת בַּת יִשְׁמָעֵאל. לָכֵן מַדְגִּישָׁה הַתּוֹרָה ״וַיֵּלֶךְ

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁבָּחַן כִּי הוּא נוֹצַחַ בַּדֶּרֶךְ לְיַעֲקֹב וּמַעֲשֵׂה אָבוֹת עָשׂוּ בָּנִים אֲשֶׁר קָדַם בַּדֶּרֶךְ לְיִשְׂרָאֵל. וְחָשַׁב עֵשָׂו כִּי גְּדוֹל כֹּחַ אֲלִיפָז מִכֹּחוֹ בִּבְחִינַת רְדִיפָה בַּדֶּרֶךְ לְיַעֲקֹב וּבָנָיו: תורה ז

ח) וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת וְגוֹ׳. יַגִּיד הַכָּתוּב כִּי לֹא חָשׁ עֵשָׂו אֶלָּא לְצַד הַקְּפָדַת אָבִיו עֲלֵיהֶם אֲבָל זוּלַת זֶה לְמָה שֶׁהֵם בְּחִינַת הָרַע לֹא חָשׁ שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ מִתְעַבְּתָן. וּמִמּוֹצָא דָּבָר גַּם כֵּן אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא הוֹעִיל טַעַם הֲיוֹתָם רָעוֹת בְּעֵינֵי יִצְחָק אֶלָּא לְבַל יוֹסִיף מֵהֶם אֲבָל לְגָרֵשׁ אוֹתָן שֶׁהָיוּ כְּבָר אֲצִלוֹ לֹא. וְאוּלַי שֶׁכָּל הַרְגָּשָׁתוֹ לֹא הָיְתָה אֶלָּא שֶׁמָּא יִתְפַּקְּעוּ בִּרְכוֹתָיו לְצַד בָּנִים אֲשֶׁר יִהְיוּ לוֹ מִבְּנוֹת כְּנַעַן לָזֶה לָקַח מִבְּנוֹת יִשְׁמָעֵאל כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּמוּ הַבְּרָכוֹת בְּאֶמְצָעוּת הַבָּנִים שֶׁיִּהְיוּ לוֹ מֵהֶם: תורה ט

חֲסָלַת פָּרָשַׁת תּוֹלְדֹת

עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל": כְּדֵי לְהַרְאוֹת אֶת צִדְקוּתוֹ הִטְרִיחַ עֵשָׂו אֶת עַצְמוֹ וְכִתֵּת רַגְלָיו אֶל מְקוֹמוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל. וְשָׁם לָקַח אֶת מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל **בֶּן אַבְרָהָם** – כִּוָּנָתוֹ הָיְתָה לְהַרְאוֹת שֶׁלָּקַח אִשָּׁה מִיַּחֶסֶת, נָכְדָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם.

חסלת פרשת תולדות ססס ק"ו פסוקים, על"ו סימן

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסה - רסח

המשך ביאור למס' עירובין ליום שני עמ' ב

לבית **וְחוּלְיָיתוֹ** [–תלולית העפר שעל שפת הבור] **גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים** מקרקע רשות הרבים, משלשלים דלי מַחֲלוֹן הבית **שֶׁעַל גַּבָּיו** [על גבי הבור] לתוכו **וּמְמַלְּאִין הֵימֶנּוּ בַּשַּׁבָּת** ומכניסים את הדלי עם המים לבית, משום שהבור הוא רשות היחיד ומותר להכניס מרשות היחיד לרשות היחיד. **אַשְׁפָּה** הנמצאת **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** סמוך לבית **שֶׁגָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, חַלּוֹן שֶׁעַל גַּבָּיו** [–על גבי האשפה] **שׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ** [מהחלון לאשפה] **מַיִם בַּשַּׁבָּת,** כיון שהאשפה גבוהה עשרה הרי היא רשות היחיד כמו הבית.

גמרא

הגמרא דנה במילוי מים בשבת מהבור דרך החלון. שנינו במשנה: בור ברשות הרבים וחולייתו גבוה עשרה טפחים, חלון שעל גביו ממלאים ממנו בשבת. מקשה הגמרא: **בְּמַאי עָסְקִינַן** – באיזה אופן מדברת המשנה, **אִילֵימָא בְּסָמוּכָה** – אם נאמר שהבור וחולייתו סמוכים לבית בפחות מארבעה טפחים, **לָמָּה לִי חוּלְיָא עֲשָׂרָה** – מדוע צריך שהחוליה תהיה גבוהה עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים, הלא אף אם חוליית הבור אינה גבוהה עשרה טפחים, מכל מקום הבור הוא רשות היחיד כיון שמן הסתם הוא עמוק עשרה טפחים, ונמצא שהוא מכניס מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים אינה מפסיקה ביניהם, שכיון שהמרחק שבין הבור לבית הוא פחות מארבעה הרי שהוא מקום פטור, ומותר להעביר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – משנתנו עוסקת **בְּמוּפְלֶגֶת מִן הַכּוֹתֶל אַרְבָּעָה** – בבור וחולייתו הרחוקים מקיר הבית ארבעה טפחים, **וְמַעֲמָא דְּאִיכָּא חוּלְיָא עֲשָׂרָה** – והטעם שמותר לדלות מים מהבור ולהכניסם לבית דווקא משום שחוליית הבור גבוהה עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים, באופן שהדלי עם המים יוצא מהבור שהוא רשות היחיד, ועובר ברווח שבין הבור לבית. ואף שהריוח הוא ארבעה טפחים מכל מקום כיון שהדלי עובר למעלה מעשרה הרי זה מקום פטור, ונמצא מכניס את הדלי מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור. **הָא לֵיכָּא חוּלְיָא עֲשָׂרָה** – אבל אם לא היתה חוליית הבור גבוהה עשרה מקרקע רשות הרבים, אסור לדלות מים מהבור בשבת, שהרי **קָא מְטַלְטֵל** את הדלי עם המים **מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד** [–הבור] **לִרְשׁוּת הַיָּחִיד** [הבית] **דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים** – הריוח שבין הבור לבית שעד גובה עשרה טפחים נחשב לאויר רשות הרבים.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,** אין צורך להעמיד את המשנה בבור המרוחק מקיר הבית ארבעה טפחים, משום **שֶׁאֲפִילּוּ תֵּימָא בְּסָמוּכָה** – שהבור סמוך לבית בפחות מארבעה טפחים, **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** – משנתנו מחדשת **דְּבוֹר וְחוּלְיָיתוֹ מִצְטָרְפִין לַעֲשָׂרָה** – שאף אם הבור בלי החוליה אינו עמוק עשרה טפחים, מכל מקום אם יש עשרה טפחים מקרקעית הבור עד סוף החוליה, נעשה הבור רשות היחיד.

שנינו במשנה: **אַשְׁפָּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וכו'** גבוהה עשרה טפחים חלון שעל גבה שופכין לתוכה מים בשבת. הגמרא דנה בזריקת מים לאשפה בשבת. שואלת הגמרא: **וְלֹא חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא תִּנָּטֵל אַשְׁפָּה** ויהיה גובהה פחות מעשרה טפחים ובאופן זה דינה כרמלית, או שתינטל לגמרי ויהיה המקום רשות הרבים וימשיך לזרוק לתוכה, ונמצא מוציא מרשות היחיד לכרמלית או לרשות הרבים, **וְהָאַמַּר רָבִין בַּר רַב אַדָּא אָמַר** בשם **רַבִּי יִצְחָק, מַעֲשֶׂה בְּמָבוֹי אֶחָד** סתום, כלומר רחוב שבראשו האחד מחיצה של חצירות הבתים, ובני החצירות יוצאים דרך המבוי לרשות הרבים הנמצא בראשו השני. בשני צידי הרחוב יש מחיצות, והיינו **שֶׁצִּידוֹ אֶחָד כָּלֶה לַיָּם** ושפת הים גבוהה עשרה טפחים, **וְצִידוֹ אֶחָד כָּלֶה לָאַשְׁפָּה** הגבוהה עשרה טפחים [ציור ה], **וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבִּי** ושאלוהו האם דינו כדין מבוי סתום שהתירו לטלטל בו על ידי לחי או קורה ביציאה לרשות הרבים. **וְלֹא אָמַר בּוֹ לֹא אִיסּוּר וְלֹא הֶיתֵּר,** כלומר רבי לא אסר לטלטל בו אך גם לא התיר. מבארת הגמרא: **הֶיתֵּר לֹא אָמַר בּוֹ** – רבי לא רצה להתיר לטלטל בו, **דְּחָיְישִׁינַן שֶׁמָּא תִּנָּטֵל הָאַשְׁפָּה** ותתבטל המחיצה שמצד זה, **וְיַעֲלֶה הַיָּם שִׁירְטוֹן** – או שהים יתרחק כרוחב פרסה או יותר, על ידי שהים יעלה לשפתו טיט ורפש ויתייבש ויתבטלו המחיצות של הים. אך גם **אִיסּוּר לֹא אָמַר בּוֹ, דְּהָא קַיְימִין מְחִיצוֹת** – שהרי עתה המחיצות קיימות. ואם כן מדוע במשנתנו לא חשש רבי שמא תינטל האשפה ותעשה כרמלית, ותאסר שפיכה לאשפה בשבת.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – רבי חשש שמא תינטל האשפה שהיתה **דְּיָחִיד** – של אדם אחד והיא אמנם עשויה להינטל, אבל **הָא** – משנתנו עוסקת באשפה **דְּרַבִּים** שאין הדרך לפנותה.

משנה

המשנה מבארת דין טלטול תחת האילן: **אִילָן שֶׁהָיָה מֵיסַךְ עַל הָאָרֶץ** – שענפיו נוטים למטה מכל צדדיו סביב עד סמוך לארץ, ובאמצעו נוצר חלל בגובה עשרה טפחים, **אִם אֵין** קצה **נוֹפוֹ** [–ענפיו ועליו] **גָּבוֹהַּ מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים,** ונחשב כמחובר לארץ משום דין לבוד [ציור ז], **מְטַלְטְלִים תַּחְתָּיו,** שהענפים נחשבים כמחיצה, והרי זה כרשות היחיד המוקפת מחיצות שמותר לטלטל בתוכה.

המשנה מבארת דין ישיבה על שרשי אילן: **שָׁרָשָׁיו** יוצאים מן הקרקע **וּגְבוֹהִים מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים** [ציור ח], **לֹא יֵשֵׁב עֲלֵיהֶן** במקום גובהם, שנחשבים כאילן שאסרו חכמים להשתמש בו. אבל כשנמוכים משלשה טפחים, הרי הם כקרקע ומותר לישב עליהם.

גמרא

הגמרא מגבילה את ההיתר לטלטל תחת האילן: **אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ** [–תחת אילן זה] יותר מארבע אמות, כשהשטח שתחת האילן **יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם** [–מקום הראוי לזריעת סאתיים], ואף כשנטעו לשם תשמיש שתחתיו. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** אין מטלטלים בו, והרי כל היקף מחיצות לשם דירה אף גדול ביותר, רשות היחיד גמור הוא ומותר לטלטל בכולו, ולא נאמר איסור טלטול ביותר מבית סאתים אלא בגינה וקרפף, שהם אינם מוקפים לשם דירה, כמבואר במשנה לעיל (יח.).

דְּבָרֶךָ׃ ג יז גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה
דְבָרֶךָ׃ יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׃
יט גֵּר אָנֹכִי בָּאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ׃
כ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת׃
כא גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִּצְוֹתֶיךָ׃ כב גַּל
מֵעָלַי חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי׃ כג גַּם יָשְׁבוּ
שָׂרִים בִּי נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ׃ כד גַּם־
עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי׃ ד כה דָּבְקָה לֶעָפָר
נַפְשִׁי חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי
חֻקֶּיךָ׃ כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה
בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃ כח דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי
כִּדְבָרֶךָ׃ כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי׃
ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי׃ לא דָּבַקְתִּי
בְּעֵדוֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי׃ לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ
אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי׃ ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב׃ לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ
וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב׃ לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ
כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי׃ לו הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל
אֶל־בָּצַע׃ לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ
חַיֵּנִי׃ לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ׃
לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
טוֹבִים׃ מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃
ו מא וִיבֹאנִי חַסְדֶּךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ׃
מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ׃ מג וְאַל־
תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ
יִחָלְתִּי׃ מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃
מה וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃
מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ׃
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי׃ מח וְאֶשָּׂא־
כַפַּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְחֻקֶּיךָ׃
ז מט זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי׃ נ זֹאת
נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי׃ נא זֵדִים הֵלִיצָנִי
עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי׃ נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
מֵעוֹלָם ׀ יְהוָה וָאִתְנָחָם׃ נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי

מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תוֹרָתֶךָ׃ נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ
בְּבֵית מְגוּרָי׃ נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה
וָאֶשְׁמְרָה תוֹרָתֶךָ׃ נו זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ
נָצָרְתִּי׃ ח נז חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ׃
נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ׃
נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ׃
ס חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ׃
סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדָנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ׃ סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי
פִקּוּדֶיךָ׃ סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ ט סה טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
כִּדְבָרֶךָ׃ סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ
הֶאֱמָנְתִּי׃ סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ
שָׁמָרְתִּי׃ סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃
סט טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב ׀ אֶצֹּר
פִּקּוּדֶיךָ׃ ע טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ
שִׁעֲשָׁעְתִּי׃ עא טוֹב־לִי כִּי־עֻנֵּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד
חֻקֶּיךָ׃ עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכֶסֶף׃
י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה
מִצְוֹתֶיךָ׃ עד יְרֵאֶיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה
עִנִּיתָנִי׃ עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ
לְעַבְדֶּךָ׃ עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי׃ עח יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי
אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ׃ עט יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ
וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ׃ פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא
אֵבוֹשׁ׃ כ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי
תְּנַחֲמֵנִי׃ פג כִּי־הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי׃ פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי
מִשְׁפָּט׃ פה כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׂיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
כְתוֹרָתֶךָ׃ פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי
עָזְרֵנִי׃ פז כְּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא־עָזַבְתִּי

פִּקֻּדֶיךָ׃ פח כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ׃
ל פט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם׃ צ לְדֹר
וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אָרֶץ וַתַּעֲמֹד׃ צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ׃ צב לוּלֵי תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי׃ צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי׃ צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ צה לִי קִוּו רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי
עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן׃ צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה
מִצְוָתְךָ מְאֹד׃ מ צז מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם
הִיא שִׂיחָתִי׃ צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי
לְעוֹלָם הִיא־לִי׃ צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי
עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי׃ ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ
נָצָרְתִּי׃ קא מִכָּל־אֹרַח רָע כָּלָאתִי רַגְלָי לְמַעַן
אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ׃ קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה
הוֹרֵתָנִי׃ קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי׃
קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי | כָּל־אֹרַח
שָׁקֶר׃ נ קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי׃
קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃
קז נֶעֱנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ קח נִדְבוֹת
פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי׃ קט נַפְשִׁי
בְכַפִּי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ קי נָתְנוּ רְשָׁעִים
פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי׃ קיא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ
לְעוֹלָם כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה׃ קיב נָטִיתִי לִבִּי
לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב׃ ס קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי
וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃ קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ קטו סוּרוּ־מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת
אֱלֹהָי׃ קטז סָמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי
מִשִּׂבְרִי׃ קיז סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ
תָמִיד׃ קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי־שֶׁקֶר
תַּרְמִיתָם׃ קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן
אָהַבְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ׃ קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי
וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי׃ ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק
בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי׃ קכב עֲרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־
יַעֲשְׁקֻנִי זֵדִים׃ קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת
צִדְקֶךָ׃ קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְּחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ קכה עַבְדְּךָ־אָנִי הַבִּינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ׃
קכו עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ׃ קכז עַל־כֵּן
אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז׃ קכח עַל־כֵּן |
כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי׃
פ קכט פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי׃
קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים׃ קלא פִּי־פָעַרְתִּי
וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי׃ קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי
כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃ קלג פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ
וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָּל־אָוֶן׃ קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם
וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ׃ קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי
אֶת־חֻקֶּיךָ׃ קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
תוֹרָתֶךָ׃ צ קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ׃
קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד׃
קלט צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי׃
קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ׃
קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת׃ קמג צַר־
וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ קמד צֶדֶק
עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הַבִּינֵנִי וְאֶחְיֶה׃ ק קמה קָרָאתִי
בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה׃ קמו קְרָאתִיךָ
הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ׃ קמז קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף
וָאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת
לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ׃ קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה
כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי׃ קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ
רָחָקוּ׃ קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת׃
קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
יְסַדְתָּם׃ ר קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי׃ קנד רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי׃
קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ׃
קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי׃ קנז רַבִּים
רֹדְפַי וְצָרַי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי׃ קנח רָאִיתִי
בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ׃
קנט רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי׃
קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ׃
ש קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי׃

קסב שָׁשׁ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב:
קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֲבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי:
קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל:
קסו שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהֲבֵם מְאֹד:
קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ:
ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי:

קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי:
קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ:
קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק:
קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָּחָרְתִּי:
קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי:
קעה תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶיךָ יַעְזְרֻנִי:
קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִּי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ לְשׁוֹן רְמִיָּה: ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים: ה אוֹיָה־לִּי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה לַמִּלְחָמָה:

המשך ביאור למס' עירובין ליום שבת קודש עמ' א

מִינָּהּ אוֹלוּדֵי קָלָא אֲסִיר – מוכח מכך שהולדת קול אסורה בשבת, ולכן גם השמעת קול שאין בו נעימות אסורה.

דוחה הגמרא: לֹא – אין ראיה מברייתא זו שהשמעת קול שאין בו נעימות אסורה, כי מדובר בחולה דְּתִיר [–עֵר] וְקָא כָּעֵי דְּלֵינִים – וחפץ להרדימו, שבזה מטפטף את המים בנחת ובנעימה דְּמִשְׁתַּמַּע כִּי קָלָא דְּזַמְּזוּמֵי – כדי שישמע בקול מצלתיים וירדם, ולכן אסור בבריא.

מקשה הגמרא עוד: אֵיתִיבֵיהּ אביי לרבה, שנינו בברייתא, הַמְשַׁמֵּר פֵּירוֹתָיו מִפְּנֵי הָעוֹפוֹת שלא יאכלוהו, וְכן הרוצה לשמר דְּלָעָיו מִפְּנֵי הַחַיָּה, מְשַׁמֵּר כְּדַרְכּוֹ בַּשַּׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְסַפֵּק – יכה כף אל כף כדי להבריח את העופות והחיות, וְלֹא יְצַפֵּחַ – יכה בידו על לבו, וְלֹא יְרַקֵּד ברגליו להשמיע קול להרחיקם כְּדֶרֶךְ שֶׁהֵן עוֹשִׂין בַּחוֹל. מַאי טַעְמָא אסור, לָאו דְּקָמוֹלִיד קָלָא – האם לא מפני שמוליד קול, וְיש ללמוד שכָּל אוֹלוּדֵי קָלָא אֲסִיר, אף אם אין בו נעימות.

מיישבת הגמרא: אָמַר רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב, השמעת קול שאין בו נעימות מותרת, וטעם איסור פעולות אלו, גְּזֵירָה שָׁמָא מתוך שעושה כמנהגו בחול יִטּוֹל צְרוֹר [–אבן] ויזרוק לרשות הרבים כדי להבריחם.

הגמרא מקשה עוד על רבה: וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, נָשִׁים הַמְשַׁחֲקוֹת בֶּאֱגוֹזִים – מגלגלות אגוזים על גבי דף לקלוע זה בזה, משחקן אָסוּר בשבת. מַאי טַעְמָא, לָאו דְּקָא מוֹלִיד קָלָא – האם לא מפני הקול הנוצר מקליעת האגוזים זה בזה, וְיש ללמוד מזה, שכָּל אוֹלוּדֵי קָלָא אֲסִיר, אף שאין בו נעימות. מיישבת הגמרא: לֹא – אין ראיה מדברי רב שהשמעת קול שאין בו נעימות אסורה, שיתכן שהטעם שאסר רב לשחק באגוזים הוא מחשש דִּלְמָא אָתֵי לְאַשְׁווּיֵי גּוּמּוֹת – שמא ישוו גומות בכדי להכין דרך לאגוזים להתגלגל, ולא יעבבם תל עפר או גומא.

הגמרא מוכיחה שטעם האיסור הוא מחשש אשווי גומות ולא משום השמעת קול: דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי – שאם לא תאמר כן, הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה נָשִׁים הַמְשַׁחֲקוֹת בִּקליעת תַּפּוּחִים זה בזה כבאגוזים, משחקן אָסוּר בשבת, הָתָם – שם בתפוחים מַאי אוֹלוּדֵי קָלָא אִיכָּא – איזו השמעת קול קיימת, והלא אין בפגיעתם כל קול, אֶלָּא ודאי טעם איסור משחקים אלו דִּילְמָא אָתֵי לְאַשְׁווּיֵי גּוּמּוֹת, ואין ללמוד מהם לדין השמעת קול.

הגמרא מקשה על רבה ממשנתנו: תְּנַן – שנינו במשנתנו, מְמַלְּאִין מִבּוֹר הַגּוֹלָה וּמִבּוֹר הַגָּדוֹל בַּגַּלְגַּל בְּשַׁבָּת, ויש לדייק, בַּמִּקְדָּשׁ אֵין – רק מהבורות שבמקדש מותר למלא בגלגל, אבל בְּמָדִינָה לֹא. מַאי טַעְמָא במדינה אסור, לָאו מִשּׁוּם דְּאוֹלוּדֵי קָלָא וַאֲסִיר – האם לא מפני הקול הנוצר בפעולת הגלגל האסור בשבת, הרי שגם השמעת קול שאין בו נעימות אסורה.

מתרצת הגמרא: לֹא – אין ראיה ממשנתנו שקול שאין בו נעימות אסור, כי הטעם שאסרה המשנה לשאוב מים על ידי גלגל במדינה, הוא גְּזֵירָה שָׁמָא מתוך שהשאיבה בגלגל אין בה טורח יַמְלֵא בו לְגִינָּתוֹ וּלְחוּרְבָּתוֹ וישקה את הזרעים והנטיעות שבהן בשבת, ויתחייב משום מלאכת זורע.

הגמרא מביאה שמועה בשם אמימר המגבילה איסור זה: אֲמַיְמַר שְׁרָא לְמִימְלָא בְּגִילְגָּלָא בִּמְחוֹזָא – אמימר התיר לדלות מים בגלגל במחוזא [–שם עיר], וְאָמַר בטעם ההיתר, מַאי טַעְמָא גְּזֵרוּ רַבָּנַן איסור לדלות מים בגלגל, מחשש שָׁמָא יְמַלֵּא לְגִינָּתוֹ וּלְחוּרְבָּתוֹ, הָכָא – כאן במחוזא לֹא גִּינָּה אִיכָּא וְלֹא חוּרְבָּה אִיכָּא – אין לא גינה ולא חורבה, ולא גזרו אלא במקום גינות וחורבות. אומרת הגמרא: כֵּיוָן דְּקָא חָזָא – כיון שראה אמימר דְּקָא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ח מרחשון מפרק קלה עד סוף פרק קלט	**יום רביעי - ב' כסלו** מפרק י עד סוף פרק יז
יום שני - כ"ט מרחשון מפרק קמ עד סוף פרק קנ	**יום חמישי - ג' כסלו** מפרק יח עד סוף פרק כב
יום שלישי - א' כסלו פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט	**יום שישי - ד' כסלו** מפרק כג עד סוף פרק כח
שבת קודש - ה' כסלו פרק כ מפרק כט עד סוף פרק לד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ח מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 306, עיין ע"ח שער... עד עמ' קנד, כנודע:

עַיִן 'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר הַנְּקֻדּוֹת שַׁעַר ח פֶּרֶק ו, שֶׁאֵין הַחֲזָרַת 'פָּנִים בְּפָנִים' כִּי־אִם עַל־יְדֵי מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דַּוְקָא. – שם ב"עץ חיים", הוא אומר לפני זה, שהספירות "ז"א" ו"מלכות" שב"אצילות" ("ז"א" נקרא "דכר", זכר ומשפיע, ו"מלכות" נקראת "נוקבא", נקבה ומקבל, וכשנעשה היחוד בין שניהם – זה נקרא "יחוד קודשא־בריך־הוא ושכינתי"[1], שכן "ז"א" הוא "קדוש" ו"מובדל", למעלה מהעולם (הקדוש־ברוך־הוא), ו"מלכות" נקראת "שכינה" ששוכנת בעולם – הרי היחוד של ז"א ומלכות פועל שתומשך התגלות אלקות בעולם), הרי בשעה שהם נאצלו ונתגלו ממקורם (ספירות חכמה ובינה), הנה כיוון שאדם הראשון עדיין לא נברא ולא היה עדיין ענין קיום המצוות, הרי אם זעיר־אנפין ומלכות היו ביחוד של פנים בפנים, שהיתה נמשכת המשכה **פנימית** מזעיר־אנפין במלכות – היו הקליפות יכולות לקבל אז יניקה יותר מאשר נקבע להן (לינוק מקדושה), לכן הם היו אז ביחוד של "אחור באחור" בלבד, כלומר, שנמשכה רק החיצוניות של זעיר־אנפין ומלכות, כדי שלא תהיה יניקה לקליפות. אלא, אחרי שנברא אדם הראשון והוא קיים מצוות – דבר הפועל "ביסוח וקיצוץ הקוצים" (מפסיק את יניקת החיצונים), היה יכול להיות אז שזעיר־אנפין ומלכות יהיו שוב ביחוד של "פנים בפנים". בלשון אחרת, היינו, שכדי שתהיה התגלות אלקות בעולם (ושהקליפות לא תוכלנה לקבל יניקה ממנה) הרי זה דוקא כשמקיימים מצוות מעשיות. **וְטַעַם הַדָּבָר,** – אומר ב"עץ חיים", שם, **כִּי עַל־יְדֵי מַעֲשִׂים טוֹבִים גּוֹרֵם** – האדם, **זִווּג הָעֶלְיוֹן וְכוּ'.** – ונעשה ההחזרה של "פנים בפנים" בזעיר־אנפין ומלכות. **וּלְהָבִין, אַמַּאי "מַעֲשִׂיּוֹת" דַּוְקָא?** – מדוע על־ידי מצוות **מעשיות** דוקא גורמים את הזיווג העליון והחזרה של "פנים בפנים", ולא על־ידי מצוות אחרות? **יוּבָן מִמַּה שֶׁכָּתוּב בְּ**– "עץ חיים" **שַׁעַר מ"ן וּמ"ד, כִּי צָרִיךְ תְּחִלָּה לְהַעֲלוֹת "מַיִן נוּקְבִין דְּנוּקְבָא דְּזְעִיר־אַנְפִּין",** – לפני הזיווג העליון – מן ההכרח שתהיה לפני זה העלאת מ"ן מנוקבא דז"א, **ו"מַיִן נוּקְבִין דְּנוּקְבָא" הֵן בְּחִינַת עֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם פֶּרֶק א.** – כלומר, שמן ההכרח שתהיה לפני זה "העלאת מ"ן" מעניני **העולם**, שהענינים של "העולם" (ששרשם מ"מלכות" (נוקבא דז"א)) יתעלו למעלה בקדושה – שזאת, על־ידי מצוות מעשיות הנעשות בדברים גשמיים של העולם, ורק אז יכול להיות הזיווג העליון ושתימשך התגלות אלקות בעולם. להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד מבטיחים, שבשעה שישנה התגלות אלקות בעולם לא תוכלנה הקליפות לינוק תוספת יניקה מהקדושה: **וְהַנָּה, הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים** – של המצוות המעשיות, **נִקְרָאִים** – ב"עץ חיים", **"כִּסּוּחַ וְקִצּוּץ הַקּוֹצִים",** – שבכרם, **הַנֶּאֱחָזִים בָּ** – בבחינת **אֲחוֹרַיִם, שֶׁהֵן בְּחִינַת עֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ** – "עץ חיים" **שַׁעַר מז פֶּרֶק ה,** – הרי שעל־ידי המעשים הטובים, נעשה "ביסוח וקיצוץ" של ענינים **אלה** שיש בכוחם לתת יניקה לחיצונים – על־דרך־משל מזמירת הקוצים שבכרם שלא יפריעו לצמחים שבכרם, **וְהֵינוּ עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת הַטּוֹב הַגָּנוּז בָּהֶם** – בענינים של עשיה, **הַמְלֻבָּשׁ בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת - לְמִקּוֹרוֹ,** – של הטוב, שהוא **לִקְדֻשַּׁת הָאֲצִילוּת שֶׁכְּבָר הֶכְרְחָה.** – יכול דבר זה להביא **לבירור** הדברים הגשמיים הדורשים בירור ותיקון, להוציא את הטוב ולהעלותו לקדושה. **וּמַה שֶׁכָּתוּב שָׁם** – ב"עץ חיים", **שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן תִּקֵּן גַּם־כֵּן עַל־יְדֵי תְּפִלָּה,** – הרי, שלא רק על־ידי מצוות מעשיות יכולים לפעול זאת, אלא גם על־ידי תפלה? – **הֵינוּ עַל־יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר,** – לא על־ידי הכוונה הרוחנית שבתפלה, כי־אם על־ידי אותיות **הדיבור, דַּעֲקִימַת שְׂפָתָיו הֲוֵי** – היא, **מַעֲשֶׂה**[2], – הרי שגם בזה ישנו ענין של **עשיה, כִּי הֵן** – אותיות הדיבור הן **מִנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית שֶׁבַּגּוּף וְדָמוֹ אֲשֶׁר שָׁרָשָׁן** – וחיותן, **מִנֹּגַהּ.** – כפי שמוסבר בחלק ראשון של ספר ה"תניא", בפרק ל"ז, שאין בכוח הנפש האלקית לבטא מילות התורה או התפילה (שיש לבטא בשפתיים, פה, לשון ושיניים גשמיות) – רק על־ידי הנפש החיונית המלובשת באברי הגוף ממש. על־כל־פנים, יש כאן הרי גם "העלאת מ"ן" של "נוקבא דעשיה", כפי שהדבר במצוות מעשיות. **וְהַנָּה, הַבְּרוּרִים דַּעֲשִׂיָּה** – שמבררים על ידי מצוות מעשיות, **עוֹלִין לִיצִירָה עַל־יְדֵי שֵׁם בַּ"ן, וּמִיצִירָה לִבְרִיאָה וְלַאֲצִילוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ** – "עץ חיים" **שַׁעַר מ"ן דְּרוּשׁ יא סִימָן ז. וּבָזֶה יוּבָן** – הנאמר בזוהר (חלק ג' קה, א), כנזכר בסימן הקודם ב"קונטרס אחרון", **דְּהַרְהוּר** – מחשבה בלבד,

קונטרס אחרון

עיין ע"ח שער הנקודות ש"ח פ"ו שאין החזרת פב"פ כ"א ע"י מצות מעשיות דוקא. וטעם הדבר כי ע"י מע"ט גורם זיווג העליון וכו'. ולהבין אמאי מעשיות דוקא יובן ממ"ש בשער מ"ן ומ"ד כי צריך תחלה להעלות מ"ן דנוק' דז"א ומ"ן דנוק' הן בחי' עשיה כמש"ש פ"א. והנה המע"ט נק' כסוח וקיצוץ הקוצים הנאחזים באחוריים שהן בחי' עשיה כמ"ש בשער מ"ז פ"ה והיינו ע"י העלאת הטוב הגנוז בהם המלובש במצות מעשיות למקורו לקדושת האצי' שכבר הוברר. ומ"ש שם שאדה"ר תיקן ג"כ ע"י תפלה היינו ע"י אותיות הדבור דעקימת שפתיו הוי מעשה כי הן מנפש החיונית שבגוף ודמו אשר שרשן מנוגה. והנה הבירורים דעשי' עולין ליצי' ע"י שם ב"ן ומיצי' לבריאה ולאצי' כמ"ש בשער מ"ן דרוש י"א סי' ז'. ובזה יובן דהרהור לא עביד מידי כי בלי

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ח"א פמ"א". 2. סנהדרין סה, א.

מבלי לבטא בדיבור, **לֹא עָבִיד מִידֵי,** – אינו פועל שום דבר, **כִּי בְּלִי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" מֵהַ"מְּלָכִים"**[3] **שֶׁבְּ"נֹגַהּ",** – "העלאת מ"ן" זו היא דוקא מענינים של עשיה, כנזכר לעיל, **אִי אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ טִפִּין מִלְּמַעְלָה לְזַוּוג זְעֵיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא,** – כדי שיהיה יחוד וזיווג זו"נ, "ז"א ו"מלכות", הוא על־ידי ההמשכה שנמשך אור **עליון** שלמעלה משניהם, על־דרך כמו שהוא ביחוד "דכר" (זכר) ו"נוקבא" (נקבה) למטה, הרי כתוב: "זכר ונקבה ברא אותם **ויברך** אותם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו", שצריכה להיות ברכה והמשכה מכוח עליון בשביל היחוד והתולדות הבאים מהיחוד – ואי אפשר להמשיך את ה"טיפין" – ההמשכה מלמעלה – אם אין "העלאת מ"ן" של הבירורים מ"נוגה", **כִּי** – "ז"א", **רוֹצֶה לִינַק מֵאִמּוֹ** – מ"בינה", **וְלֹא לְהַשְׁפִּיעַ לְמַטָּה,** – "ז"א" רוצה לקבל מ"בינה", – שממנה היא באה – ולא להשפיע ב"מלכות". רק על־ידי "העלאת מ"ן" מ"נוגה" דוקא, ממשיכים מלמעלה אור עליון, דבר שפועל ש"ז"א" יהיה במצב של המשכה וירידה כדי להתייחד ולהזדווג עם "מלכות", **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ**– "עץ חיים" **שַׁעַר מ"ן דְּרוּשׁ ב. וְעַיִן זֹהַר פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי דַּף רמד עַמּוּד ב: דְּאִית סִדּוּרָא כּוֹ' לְאִסְתַּכְּלָא כּוֹ',** – שקיים סדר (של תפלה ודיבור, וקיים גם סדר של תפלה על־ידי כוונה ו)הסתכלות, עד למעלה מעלה ב"אין סוף", **וְהֵן** – מפרש רבנו הזקן, **כַּוָּנוֹת הַתְּפִלָּה וְיִחוּדִים עֶלְיוֹנִים לַיּוֹדְעִים וּמַשִּׂיגִים לְאִסְתַּכְּלָא כּוֹ',** – למסתכלים, עד "אין סוף", בהם יכול להיות הענין של לפעול **בעולם** על ידי כוונות בלבד – בלי דיבור, **כִּי נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלָּהֶם עַצְמָן הֵן** – העלאת **"מַיִן נוּקְבִין", בִּמְסִירַת נַפְשָׁם עַל הַתּוֹרָה, וּבִנְפִילַת אַפַּיִם,** – של תחנון, בו אומרים "אליך ה' **נפשי אשא"**, שהוא ענין של מסירות נפש, **כַּנּוֹדַע:** – הרי כיוון שהנפש, רוח ונשמה שלהם, הן כשלעצמן, על־ידי מסירות נפשם, "העלאת מ"ן" – יש בכוחם "לפעול" גם כשחסר ענין הדיבור (והעלאת המ"ן הנעשה על־ידי דיבור), אך, דבר זה אמור ביחידי סגולה, ואילו הסדר בכל בני ישראל הוא – שעל־ידי "העלאת מ"ן" של עשיה הנעשה על ידי מצוות מעשיות או על־ידי דיבור – דוקא על־ידי־זה ממשיכים היחוד "פנים בפנים" של ז"א ומלכות, היחוד של קודשא־בריך־הוא ושכינתי', וזה ממשיך התגלות אלקות בעולם.

קונטרס אחרון

העלאת מ"ן מהמלכים שבנוגה א"א להמשיך טיפי' מלמעלה לזווג זו"נ כי רוצה לינק מאמו ולא להשפיע למטה כמ"ש בשער מ"ן דרוש ב' ועיין זהר פ' פקודי דרמ"ד ע"ב דאית סדורא כו' לאסתכלא כו' והן כוונות התפלה ויחודים עליונים ליודעים ומשיגים לאסתכלא כו' כי נר"ן שלהם עצמן הן מ"ן במס"נ על התורה ובנפילת אפים כנודע:

יום שני כ"ט מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנד, להבין מ"ש בשער... עד עמ' 308, פקודי).

בפרקים ל"ט ומ' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", הסביר רבנו הזקן, מקום ומדריגת העולם שבו עולות הנשמות על־ידי תורתן ועבודתן, והסביר, שזה תלוי באיזו **כוונה** (של אהבת ה' ויראת ה') נעשו תורתן ועבודתן: אם הן היו באהבה ויראה (שכליות) שנוצרו משכל והתבוננות בגדלות ה' – הן עולות בעולם ה"בריאה" שהוא עולם ההשגה; ואם האהבה והיראה הן טבעיות (שהן בטבע בבני ישראל) – הן עולות בעולם ה"יצירה" שהוא עולם המדות.

כן אמר רבנו הזקן, שהתורה והעבודה עצמן עולות **בספירות**, שהן בחינת האלקות של העולמות. אך, כל זה הוא כשהתורה והעבודה באות מתוך כוונה לשמה – מצד אהבה ויראה – הרי בהתאם לכוונה כך היא העליה – בעולם ה"בריאה" או בעולם ה"יצירה" וכו'; אך, כשהתורה **איננה** לשמה, כש**חסרה** הכוונה לשמה (למרות שאין זה "שלא לשמה", לשם פניה (שהפניה מתלבשת בתורה ואינה מאפשרת לה לעלות), אלא **שחסר** ה"לשמה" של אהבת ה' ויראת ה' (שהוא לומד סתם, כי כך הרגילו אותו), אין הלימוד שלו עולה בספירות של העולמות, שהספירות הן אלקות ו"בלא דחילו ורחימו לא יכלא למיקם קדם הוי'" (בלי אהבה ויראה אין זה יכול לעמוד לפני ה', שיעלה לאלקות), אלא הוא עולה בחיצוניות העולמות, מקומם של המלאכים. על כך הביא רבנו הזקן מרבי חיים וויטאל, שאומר (ב"שער הנבואה" פרק ב'), שעל־ידי תורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה", ועל־ידי מצוות שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם ה"עשיה". "בלי כוונה" היינו בלי כוונה לשמה הבאה מצד אהבה ויראה, אך אין זה שזה בלי מחשבה וכוונה כלל, כפי שרבנו הזקן מציין זאת שם במלים "וכל המלאכים הם בעלי חומר **וצורה**", שבהתאם לביאורו של אבי הרבי, הגאון הצדיק המקובל הרב ר' לוי יצחק נשמתו־עדן הכוונה היא, שכיוון שהמלאכים הם בעלי חומר וצורה, הרי זה מורה, שהתורה שממנה נבראו המלאכים, יש בה גם "חומר" וגם "צורה", כלומר, הלימוד בדיבור יש בו גם מחשבה וכוונה (שהן ה"צורה"); אלא "בלי כוונה" היינו, בלי כוונה "לשמה" הבאה מאהבה ויראה.

על־כל־פנים, הרי מתורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה". היינו, שהתורה "עולה" בעולם ה"יצירה", ומעליה זו של התורה נבראים שם מלאכים. על כך נשאלת השאלה: בתפלה אין אנו מוצאים כך: כשהתפלה היא בלי כוונה – היא נדחית למטה, כיצד, איפוא, בשעה שהתורה והתפלה הן בכוונה – משתוות תורה

---

3. התואר "מלכים" מוסבר באריכות בחסידות ובקבלה. ההסברה בקיצור היא, שכל הדברים שהם בקליפות **נפלו** לשם משבעת ה"מלכים" של "עולם התוהו", ו"מלכים" אלה שנפלו ב"קליפת נוגה" מתבררים ומתעלים על ידי עבודת האדם.

קונטרס אחרון

להבין מ"ש בשער היחודים פ"ב דע"י תורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם היצירה ושם הביא מהזהר פ' שלח דלית קלא דאתאביד כו' בר קלא דאורייתא וצלותא דסליק ובקע כו' והנה מכוונת התפלה נבראו מלאכים בעולם הבריאה כמו מכוונת התורה ובלא כוונה נדחית למטה לגמרי כמ"ש בזהר פ' פקודי דרמ"ה ע"ב גו רקיע תתאה כו' דאקרין צלותין פסילאן כו' וע"ש פ' ויקהל דר"א ע"ב אי היא מלה כדקא יאות כו'. אך ההפרש בין תורה לתפלה שלא בכוונה מובן מאליו כי לימוד התורה הוא מבין ויודע מה שלומד דבלא"ה לא מיקרי לימוד כלל רק שלומד סתם בלא כוונה לשמה מאהבת ה' שבלבו בבחי' גילוי רק מאהבה המסותרת הטבעית אך אינו לומד שלא לשמה ממש להתגדל כו' דהא לא סליק לעילא מן שמשא כמ"ש בפ' ויחי דרכ"ג ע"ב והיינו משום

1 ותפלה במדריגה בה הן עולות (שאם הכוונה היא כזו שיש לה
2 שייכות לעולם ה"בריאה" – העליה גם של תורה וגם של תפלה
3 היא בעולם ה"בריאה"; ואם הכוונה היא כזו שיש לה שייכות
4 ל"יצירה" – העליה היא ב"יצירה"), ואילו כשהן שלא בכוונה, קיים
5 הבדל בין תורה לתפלה,
6 שבתורה היא עולה בעולם
7 ה"יצירה" ונבראים מלאכים
8 בעולם ה"יצירה", ובתפלה
9 שלא בכוונה היא נדחית
10 למטה? בנושא זה דן רבנו
11 הזקן ב"קונטרס אחרון"
12 שנלמד להלן:
13 **לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב**
14 **בְּ'שַׁעַר הַיִּחוּדִים' פֶּרֶק ב,**
15 – "שער היחודים" של רבי
16 חיים וויטאל (כפי שנדפס
17 ב"שמונה שערים"
18 המצויים בידנו) הוא חלק
19 מ"שער רוח הקודש". וכפי
20 שהעיר הרבי (באחת
21 משיחותיו הקדושות),
22 כתוב בהקדמת "שער
23 היחודים" שהוא מתחלק
24 לכמה "שערים" ("שער הנבואה", "שער רוח הקודש" ו"שער
25 תיקון עוונות"). והרבי העיר על **דיוקו** של רבנו הזקן, שבפרק מ'
26 ב"תניא" הוא מציין על ענין אחד (שהוא מביא מ"שער
27 היחודים") שזה ב"שער הנבואה", ועל ענין שני – שהוא ב"שער
28 היחודים". בהתאם לכך, נדרשת הסברה, מדוע בפרק מ'
29 וכשהוא מדבר על הענין שמ"תורה שלא לשמה" נבראים
30 מלאכים בעולם ה"יצירה" – הוא מביא זאת מ"שער **הנבואה"**
31 פרק ב'. **דְּעַל־יְדֵי תּוֹרָה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה נִבְרָאִים מַלְאָכִים**
32 **בְּעוֹלָם הַיְצִירָה, וְשָׁם הֵבִיא מֵהַזֹּהַר פָּרָשַׁת שְׁלַח**[1]**:** – שמשם
33 מסתבר, **"דְּלֵית קָלָא דְּאִתְאֲבִיד כוּ'** – אין קול הנאבד
34 מהעולם, אלא באיזה מקום שהוא נשאר הקול, וכפי שהוא
35 מביא שם מהזוהר, שאפילו הקול של הכאה במקל יש לו
36 השפעה, עד להשפעה על קול אחר שנשאר באיזה שהוא מקום
37 בעולם, **בַּר קָלָא דְּאוֹרַיְיתָא וּצְלוֹתָא דְּסָלִיק וּבָקַע כוּ'"**. –
38 להוציא קול התורה והתפלה שעולה ובוקע את הרקיע, הרי
39 שאין קול התורה והתפלה נשאר למטה – אלא הוא עולה
40 למעלה. **וְהִנֵּה, מִכַּוָּנַת הַתְּפִלָּה נִבְרְאוּ מַלְאָכִים בְּעוֹלָם**
41 **הַבְּרִיאָה כְּמוֹ מִכַּוָּנַת הַתּוֹרָה,** – משתוות הרי תורה ותפלה
42 בענין העבודה והכוונה, ששתיהן עולות באותה מדריגה –
43 בעולם ה"בריאה", **וּבְלֹא כַּוָּנָה נִדְחֵית** – התפלה, **לְמַטָּה**
44 **לְגַמְרֵי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי דַּף רמה עַמּוּד ב:**
45 **"גּוֹ רָקִיעַ תַּתָּאָה כוּ'** – כשהתפלה אינה "יאה" (בלשון הזוהר),
46 כלומר, שהיא בלא כוונה, היא נדחית ב"רקיע תתאה" (תחתון)
47 מהרקיעין תתאין ש"מדברין גו עלמא". וכפי שאומר שם להלן
48 בזוהר: **דְּאַקְרִין צְלוֹתִין פְּסִילָאן כוּ'"**, – הנקראות תפלות
49 פסולות, **וְעַיֵּן שָׁם פָּרָשַׁת וַיַּקְהֵל דַּף רא עַמּוּד ב:** – שם אומר
50 הזוהר, **"אִי הִיא מִלָּה**
51 **כִּדְקָא יָאוּת כוּ'"**. – אם
52 המלה (של תפלה) היא
53 כדבעי (כלומר, התפלה
54 היא בכוונה – הממונה
55 "נשיק לה" (מנשק אותה)
56 ומעלה אותה למעלה).
57 מכך מובן, שרק כשהיא
58 "כדקא **יאות**" (כדבעי –
59 **בכוונה**) היא עולה
60 למעלה, אך כשהתפלה
61 היא שלא בכוונה – אין
62 היא עולה למעלה.
63 נשאלת הרי השאלה,
64 כיוון **שעם** כוונה משתוות
65 התורה והתפלה, מדוע,
66 איפוא, כשחסרה הכוונה,
67 נבראים מהתורה מלאכים
68 בעולם ה"יצירה" (שכן
69 באותו עולם עולה התורה), ואילו התפלה נדחית למטה,
70 ב'רקיע תתאה'?
71 **אַךְ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין תּוֹרָה** – שלא בכוונה, **לִתְפִלָּה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה**
72 **מוּבָן מֵאֵלָיו, כִּי לִמּוּד הַתּוֹרָה** – כשאומרים שהוא שלא
73 בכוונה, היינו ש־**הוּא** מֵבִין וְיוֹדֵעַ מַה שֶּׁלּוֹמֵד, **דִּבְלָאו־הָכֵי**
74 **לָא מִיקְרֵי לִמּוּד כְּלָל,** – בלי זה אין זה נקרא **לימוד** כלל, **רַק**
75 – לימוד שלא בכוונה הוא, **שֶׁלּוֹמֵד סְתָם, בְּלֹא כַּוָּנָה לִשְׁמָהּ**
76 – הבא **מֵאַהֲבַת ה' שֶׁבְּלִבּוֹ בִּבְחִינַת גִּלּוּי,** – שכך צריך להיות
77 לימוד התורה לשמה – שמצד האהבה הגלויה שבלבו
78 להקדוש־ברוך־הוא – הוא לומד תורה, אך אצלו אין הדבר כך,
79 **רַק מֵאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת הַטִּבְעִית,** – אהבה זו בלבד שוררת
80 אצלו בשעה שהוא לומד תורה, אך חסרה בו אהבה שתהיה
81 גלויה בלבו, שאהבה זו **תביא** אותו ללמוד את התורה שהוא
82 לומד, **אַךְ אֵינוֹ לוֹמֵד שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ מַמָּשׁ** – שהלימוד יהיה
83 מצד פניה **לְהִתְגַּדֵּל** – שיקראו לו "רב" וכדומה, **כו',** דְּהָא **לָא**
84 **סָלִיק לְעֵילָא מִן שִׁמְשָׁא,** – סוג לימוד כזה אינו עולה למעלה
85 מהשמש, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ** – זוהר **פָּרָשַׁת** וַיְחִי **דַּף רכג עַמּוּד**
86 **ב,** – שמה שהפסוק אומר[2]: "מה יתרון לאדם בכל עמלו
87 שיעמול תחת השמש", אין הכוונה לעמל התורה ש"לעילא מן
88 שמשא", למעלה מן השמש. לאחר מכן הוא אומר שם, שאפילו
89 "עמלא דאורייתא" (עמל תורה), אם זה "בגין יקרא דילי'"
90 (בשביל יוקרו וכבודו העצמי), הוא גם כן "תחת השמש", שכן,

---

1. קסח, ב. קסט, א. **2.** קהלת א, ג.

אין זה עולה למעלה, **וְהָיֵנוּ מִשּׁוּם שֶׁמַּחֲשַׁבְתּוֹ וְכַוָּנָתוֹ** – שהוא עושה זאת לשם פניה של כבוד וכדומה, **הֵן מִתְלַבְּשׁוֹת בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר** – בדברי התורה שביטא בדיבורו, **וְאֵינָן מַנִּיחוֹת אוֹתָן לְסָלְקָא לְעֵילָא.** – לעלות למעלה – הפניה שבאה מצד ה'קליפה' עוצרת את אותיות הדיבור של תורה מלעלות למעלה, **וְהָכִי נָמֵי** – וכן גם כאן **בִּתְפִלָּה שֶׁלֹּא בְכַוָּנָה,** – **דפיה"מ** – **אבל זה לא משווה אותה צלותא פסילאה – כיון דיש אצלו כוונתו הכללית – לשמים. וזהו דממשיך ומבאר**[3] – **שֶׁמְּחַשֵּׁב מַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת – שלא מפיה"מ** – **דמ"ז זו מתלבשת בהדבור וממשיכו למקומה כו' למטה כו'**[3] – כלומר, בלי הכוונה של פירוש המילות, שאינה עושה את התפלה – **פסולה,** כיוון שיש לו את הכוונה הכללית, שהוא מתפלל לשם שמים, אלא שמחשב מחשבות זרות, כלומר, מחשבות שלא מפירוש המילות – הרי מחשבה זרה זו מתלבשת בדיבור ומורידה אותו למטה – מחשבות זרות אלו אינן מאפשרות לאותיות התפלה לעלות למעלה, (**אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לַשָּׁמַיִם,** – הוא הרי מתפלל להקדוש־ברוך־הוא, אלא שמתערבבות מחשבות **זרות** בתפלתו, **לְכָךְ** – לכן, **יֵשׁ לָהּ תִּקּוּן בְּקַל לַחֲזֹר וְלַעֲלוֹת,** – מהמקום שאליו נדחתה, **כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּכַוָּנָה אֲפִלּוּ תְּפִלָּה אַחַת מְלֻקֶּטֶת מִתְּפִלּוֹת כָּל הַשָּׁנָה,** – ביום אחד התפלל חלק אחד מהתפלה בכוונה, וביום שני – חלק שני, וכו', הרי כשמתאספות יחד, מכל התפילות שבמשך שנה שלימה, תפלה אחת בכוונה – עולות אז[4] כל התפילות של כל השנה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ' פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי).** – על כל פנים, הרי, שתורה שלא בכוונה, היא למעלה בפרט אחד, מאשר תפלה שלא בכוונה, שמתורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה", ואילו תפלה שלא בכוונה נדחית למטה. מצד שני, כאשר ה"שלא בכוונה" של תורה מבוסס על ענין שאינו מאפשר לה לעלות למעלה (שזוהי פניה) – היא אז למטה מתפלה שלא בכוונה. שכן, בתפלה – כשהוא מתפלל, לאחר מכן, תפלה בכוונה, כולל גם תפלה אחת מלוקטת מתפילות שנה שלימה – עולה שוב התפלה למעלה; ואילו בתורה הרי גם כשהוא חוזר עליה בכוונה לשמה, אין זה מועיל לתורה שלמד מתוך פניה – אלא עליו לעשות תשובה, ועד שהוא עושה תשובה – התורה היא בגלות ב'קליפה' שממנה באה הפניה. אלא, כיוון שכל יהודי הרי סוף־כל־סוף יעשה תשובה, שהרי "לא ידח ממנו נדח" – לכן, "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות שלא לשמה" (כולל "שלא לשמה" של פניה), כי הרי סוף־כל־סוף יהיה "בא לשמה", כשיעשה תשובה, כפי שמסביר רבנו הזקן בסוף פרק ל"ט ב"תניא".

קונטרס אחרון

שמחשבתו וכוונתו הן מתלבשות באותיות הדבור ואינן מניחות אותן לסלקא לעילא וה"נ בתפלה שלא בכוונה שמחשב מ"ז (אלא מפני שכוונתו לשמים לכך יש לה תיקון בקל לחזור ולעלות כשמתפלל בכוונה אפי' תפלה אחת מלוקטת מתפלות כל השנה כמ"ש במק"מ פ' פקודי)

יום שלישי א' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 308, ומ"ש בפ' פקודי... עד עמ' קנה, האצי':

וּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּ – זוהר **פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי:** – דף רמ"ה עמוד ב', הנזכר לעיל, שתפלה שלא בכוונה נדחית "**גּוֹ רָקִיעַ תַּתָּאָה",** – לרקיע התחתון, הרי על־כל־פנים התפלה עולה ב"רקיע תתאה", **וּבְ** – זוהר **פָּרָשַׁת** וַיַּקְהֵל – דף ר"א עמוד ב' הנזכר לעיל, **מַשְׁמַע דְּדִוְקָא אִי אִיהִי מִלָּא כִּדְקָא יָאוּת סָלְקִין עַמָּה עַד אֲוִירָא דְּרָקִיעַ דִּלְעֵילָא כו'** – שדוקא אם זו מלה כדבעי (אם התפלה היא בכוונה), היא עולה איתה עד לאויר הרקיע העליון, הרי, מתי היא עולה לרקיע? – דוקא כשזה "מלה כדקא יאות", כשהיא בכוונה, כיצד זה תואם, איפוא, למה שאומר בפרשת פקודי, שגם כשהתפלה היא שלא בכוונה היא עולה על־כל־פנים ברקיע תתאה (התחתון)? **לֹא קַשְׁיָא מִידֵי;** – לא קשה כלל, **דְּרָקִיעַ תַּתָּאָה** – התחתון, **מֵאִינּוּן רְקִיעִין דְּמִדַּבְּרֵי גּוֹ עָלְמָא שֶׁבְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי** – מאותם רקיעים המנהיגים בעולם, **הֵן דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה, וּדְפָרָשַׁת וַיַּקְהֵל** – הרקיע אודותו מדובר בפרשת ויקהל שבזוהר, **הֵן דְ"זְעֵיר אַנְפִּין" דַּעֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר הַשְּׁמוֹת פֶּרֶק ג גַּבֵּי "זְעֵיר אַנְפִּין" דַּעֲשִׂיָּה, עַיֵּן שָׁם.** – אפשר ללמוד, שבשאלה היתה הסברא, שה"רקיע תתאה" שבזוהר פרשת פקודי הוא גם המקום והמדריגה של "רקיע דלעילא" אשר

קונטרס אחרון

ומ"ש בפ' פקודי גו רקיע תתאה ובפ' ויקהל משמע דדוקא אי איהי מלה כדקא יאות סלקין עמה עד אוירא דרקיע דלעילא כו'. לק"מ דרקיע תתאה מאינון רקיעי' דמדברי גו עלמא שבפ' פקודי הן דמלכות דעשי' ודפ' ויקהל הן דז"א דעשי' כמ"ש בע"ח שער השמות פ"ג גבי ז"א דעשייה ע"ש.

---

3. הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א. **4.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מל' הזוהר שם משמע שצריך להתפלל "צלותא אחרא זכאה" ו"כד סלקא" מעלין עמה (כיון שיש תפלה נלקטת כו') התפלות שנדחו. ופי' המק"מ דכתב "הרב" שא"צ בתפלה זו כל הי"ח ברכות בכוונה. וצע"ק (בכל אופן) הל' במק"מ. וכדאי לברר להשוות הדפוסים דלכאורה יש טה"ד".

בזוהר פרשת ויקהל, שהרי גם "רקיע תתאה" הוא **לעילא** מן שמשא", למעלה מן השמש, ואילו בתירוץ הן שתי מדריגות נפרדות, בזוהר פרשת פקודי הוא "מלכות דעשיה" ובפרשת ויקהל הוא "ד"א דעשיה", שם עולה התפלה כשהיא "כדקא יאות", כדבעי, ומשם – למעלה יותר באלקות של עשר הספירות של "יצירה" ו"בריאה" – כנזכר לעיל, אלא בעיקר הוא רוצה "להודיע" את הדיוק, שבאם **אין** זה "כדקא יאות", כדבעי, אין היא עולה אף לא "ב"ד"א דעשיה" – כי־אם ב"מלכות דעשיה". יכולים להסביר בזה, שבתפלה שלא בכוונה, כשהתפלה נדחית ל"רקיע תתאה", אין זה ענין של עליה של תפלה לפעול **הפעולה** שעל התפלה לפעול, כי כדי לפעול מילוי הבקשות שבתפלה – צריך הרי להימשך **מלמעלה** מהעולם – **ב**עולם, לפעול רפואתו של חולה או ברכת השנה וכדומה, הרי בשעה שהתפלה נדחית עד "מלכות דעשיה" – הרי זה המקום והמדריגה שמהם מקבלים כל עניני **העולם** חיות, אי אפשר הרי שתהיה משם המשכה **למלא** ענין **החסר** בעולם, ואילו בשעה שהעליה היא ב"ד"א דעשיה" (וזאת על־ידי תפלה בכוונה) שמשם יכולה להימשך המשכה בעולם למלא את הבקשה בענינים החסרים בעולם. **וְהָא דְּמַשְׁמַע** – ומה שנראה **לְאוֹרָה בְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי** – בזוהר, **דְּגַם תְּפִלָּה פְּסוּלָה** – תפלה שלא בכוונה, שמחשבות זרות מתערבבות בה, **עוֹלָה עַד הֵיכָל הָרִאשׁוֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ נִדְחֵית לְמַטָּה, וְהוּא בְּ"זְעֵיר אַנְפִּין" דְּבְרִיאָה** – ה"היכל הראשון" הוא בזעיר־אנפין דבריאה. הרי, שאפילו תפלה פסולה עולה לכתחילה עד זעיר־אנפין דבריאה? – **לֹא קַשְׁיָא מִידֵי;** – לא קשה כלל, **שֶׁהֲרֵי אֲפִלּוּ כָּל הָעֲוֹנוֹת מַמָּשׁ קַלּוֹת וַחֲמוּרוֹת עוֹלוֹת לְשָׁם אֲפִלּוּ עַד הֵיכָל הַד', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב** – בזוהר שם, **דַּף רנב עַמּוּד א, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאֵין מָהוּת הָעֲלִיּוֹת שָׁוּוֹת, וְאֵין עֲרוּךְ וְדִמְיוֹן בֵּינֵיהֶם** – בין ה"עליות", **אֶלָּא בְּשִׁתּוּף הַשֵּׁם בִּלְבַד,** – שכולן נקראות בשם "עליה", **וְדַי לַמֵּבִין.** – כלומר, העליה של הענינים הטובים, היא עליה שהדבר מתעלה שם במדריגה עליונה יותר בקדושה, ופועל מה שהוא צריך לפעול; ואילו בעליה של עוונות – הדבר הפוך, היא פועלת שם – במדריגה העליונה יותר שבקדושה – **פגם.** על־דרך־זה מה שאומרים שתפלה פסולה עולה עד "היכל הראשון", אין זה ענין העליה שבתפלה בכוונה. **וְכָזֶה יוּבָן גַּם־כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב שָׁם** – בזוהר **דַּף רמז, שֶׁבְּהֵיכָל הַב'** [אולי צָרִיךְ לִהְיוֹת: **אִזְדַּמַּן מְמֻנֶּה עַל הַלְּבוּשִׁים שֶׁמַּלְבִּישִׁים הַנִּשְׁמָה מִמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת,** – מובאות כאן גירסאות שונות שרבנו הזקן מעתיק כאן מהזוהר: או "**אזדמן** הממונה", הממונה **נמצא במזומן**, או "**קיימין** הלבושין", **עומדים** שם הלבושים, **הוספת כ"ק רבינו:** וואס אזדמן או קיימין **איז בהיכל הב'** – **מדגיש זייער שייכות צו היכל הב'**[7] – [**אזדמן וקיימין** הוא בהיכל הב' – **מדגיש** – שייכותם להיכל הב'], **אַף שֶׁהֵן** – מעשה המצוות ובמילא הלבושים לנשמה הנעשים ממעשה המצוות, הן **בְּגַן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן הַעֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם** – בזוהר, **דַּף רי.** – כיצד, איפוא, אומרים שבהיכל הב' שבעולם ה"בריאה" ישנו הממונה או הלבושים שממעשה המצוות? אלא, כאמור לעיל, מהות העליה אינה דומה, ובמילא מובן, שמבלי הבט על כך שהמקום והמדריגה למצוות המעשיות הוא בגן־עדן התחתון של עולם ה"עשיה" – אין בכך סתירה למה שאומרים שהנשמה עולה בהיכל הב' של עולם ה"בריאה" ואשר משם באים הלבושים לנשמות ממעשה המצוות – שכן, "מהות" העליה אינה דומה, מה שאומרים שהעליה היא עד עולם ה"בריאה" על ענין שיש לו שייכות למעשה המצוות – אין זו העליה הנעשית ממעשה המצוות עצמן בגן־עדן התחתון של עולם ה"עשיה", ולכן, למרות שהמדריגה ממעשה המצוות עצמן היא בגן־עדן התחתון של עולם ה"עשיה", אין זה סותר למה שהנשמות יכולות לעלות בעולם ה"בריאה" ואשר משם באים הלבושים ממעשה המצוות, שכן עליה זו איננה עליה ממש כפי העליה שממעשה המצוות עצמן. **וְהִנֵּה, תְּפִלָּה פְּסוּלָה** – תפלה עם מחשבות זרות, **עֲדִיפָא** – עדיפה, **מִתּוֹרָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ מַמָּשׁ,** – מאשר תורה מתוך פניה של כבוד וכדומה, **שֶׁהִיא** – תורה שלא לשמה ממש, היא **תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ** – כלומר, שאין היא עולה כלל למעלה, כנזכר לעיל מהזוהר שתורה היא "לעילא מן שמשא", למעלה מן השמש, אך כשהוא "עביד בגין יקרי", כשהוא לומד מתוך פניה של כבוד וכדומה, היא "תחת השמש", **וְהַתְּפִלָּה** – גם תפלה פסולה, **הִיא גּוֹ רָקִיעַ כּוֹ'.** – היא ברקיע תחתון, כנזכר לעיל, הרי שבפרט זה תפלה פסולה היא למעלה מתורה שלא לשמה ממש, **אֲבָל תּוֹרָה סְתָם שֶׁאֵינָהּ "שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ"** רַק

קונטרס אחרון

והא דמשמע לכאורה בפ' פקודי דגם תפלה פסולה עולה עד היכל הראשון שממנו נדחית למטה והוא בז"א דבריאה. לק"מ שהרי אפי' כל העוונות ממש קלות וחמורות עולות לשם אפי' עד היכל הד' כמ"ש דרנ"ב ע"א אלא ודאי שאין מהות העליות שוות ואין ערוך ודמיון ביניהם אלא בשיתוף השם בלבד וד"ל. ובזה יובן ג"כ מש"ש דרמ"ז שבהיכל הב' [אולי צ"ל **אזדמן הממונה.** ואולי צ"ל **קיימין הלבושים**] **ממונה על הלבושים שמלבישים הנשמה ממעשה המצות אף שהן בג"ע התחתון דעשי' כמש"ש דר"י. והנה תפלה פסולה עדיפא מתורה שלא לשמה ממש שהיא תחת השמש והתפלה היא גו רקיע כו'. אבל תורה סתם שאינה שלא לשמה רק מאהבה מסותרת טבעי' לא**

---

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אנשטאט [במקום] 'ממונה'". **6.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אנשטאט [במקום] 'ממונה על הלבושין'". **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וצע"ק דלכאורה יותר מזה איתא שם - דהלבוש איתעביד בהאי היכלא ע"י מעשה המצוה".

מֵאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת טִבְעִית – להקדוש־ברוך־הוא, שיש בכל יהודי בטבע, כי גם כשהוא לומד תורה **סתם**, מפני שכך הרגילו אותו ללמוד תורה – אבל הרי בפנימיות יש בזה האהבה המסותרת שבטבע כל אחד מישראל להקדוש־ברוך־הוא, לָא גְּרֵעָא – אינה גרועה, מֵהֶבֶל פִּיהֶן שֶׁל תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, – ילדי ה"חדר" שלומדים תורה, דְּסָלִיק לְעֵילָא, – שעולה למעלה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא הֶבֶל שֶׁאֵין בּוֹ חֵטְא[8], וְסָלִיק לְעֵילָא – הבל הפה של תינוקות של בית רבן עולה למעלה, אַף אִם הוּא שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ מִמָּשׁ, – כי אם, מִיִּרְאַת הָרְצוּעָה שֶׁבְּיַד הַסּוֹפֵר, – ה"מלמד", הרי, שלימודם, במקרה זה, הוא רק מפני פחד הרצועה – ואף־על־פי־כן זה עולה למעלה, כיוון שאין בזה שום חטא, כך גם כשלימוד התורה הוא **סתם** – לא שלא בכוונה, הרי שאין בלימוד זה שום חטא (שלא כפי שהדבר בלימוד תורה שלא לשמה, לשם פניה), ולכן זה עולה למעלה, וְעֵין שָׁם – בזוהר, דַּף רנה עַמּוּד ב, שֶׁהַמַּלְאָכִים הֵם מַעֲלִים הַהֶבֶל שֶׁל תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן עַד הָאֲצִילוּת:

קונטרס אחרון

גרעא מהבל פיהן של תינוקת של בית רבן דסליק לעילא מפני שהוא הבל שאין בו חטא וסליק לעילא אף אם הוא שלא לשמה ממש מיראת הרצועה שביד הסופר וע"ש דרנ"ה ע"ב שהמלאכים הם מעלים ההבל של תינוקת שב"ר עד האצי':

יום רביעי ב' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנה, להבין מ"ש בפע"ח... עד עמ' 310, דז"א כו'.

לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בִּ'פְרִי עֵץ חַיִּים'[1], דְּכַזְּמַן הַזֶּה[2] – בדורות האחרונים, עִקַּר הַבֵּרוּר – הוא, עַל־יְדֵי הַתְּפִלָּה דַּוְקָא[3], – בירור הניצוצות דתהו שנפלו בקליפת "נוגה" מצד "שבירת הכלים" שהיתה בתהו, שבני ישראל (נשמות בגופים) מבררים אותם מה'קליפה' ומעלים אותם לשורשם הנעלה שבתהו, דבר הנעשה גם על ידי קיום מצוות מעשיות שעושים בדברים גשמיים שחיותם היא מקליפת "נוגה", וגם על ידי לימוד התורה שנתלבשה בדברים גשמיים, ויהודי לומד אותה בפיו ובשפתיו הגשמיים, וגם על ידי תפלה שהיא עבודה רוחנית שהנפש האלקית "פועלת" על הנפש הבהמית (שחיותה היא מקליפת "נוגה"), שתתברר ותגיע לאהבת השם יתברך – אומר ב"פרי עץ חיים", שבזמן **הזה**, **עיקר** בירור ניצוצות התהו, הוא על ידי ענין התפלה דוקא, אַף שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה לְמַעְלָה מֵהַתְּפִלָּה. – שהרי "ותלמוד תורה כנגד כולן"[4], למעלה גם מ"עיון תפלה", מדוע, איפוא, עיקר הבירור הוא על ידי תפלה דוקא? – הָעִנְיָן הוּא, שֶׁעַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת מוֹסִיפִין אוֹר בַּאֲצִילוּת כו', – הרי ישנה ההמשכה שב"סוד שורש", כמה שקבע הקדוש־ברוך־הוא שיומשך גילוי "אור אין סוף" ואלקות בעולמות, וישנה ההמשכה ש"בסוד תוספת", מה שעל ידי עבודה ממשיכים **הוספה** בזה, וה"תוספת" – "מרובה על העיקר", למעלה מעלה מכפי שזה נמשך "בסוד שורש". הרי שעל ידי תורה ומצוות ממשיכים "בסוד תוספות", הוספה באור של עולם ה"אצילות". פֵּרוּשׁ – ממשיכים **אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּכֵלִים** – וספירות דַּאֲצִילוּת; עַל־יְדֵי תַּלְמוּד תּוֹרָה – ממשיכים "אור אין סוף" בִּפְנִימִית, דְּהַיְינוּ הַמְשָׁכוֹת הַמֹּחִין; – שכשם שלימוד התורה הוא הרי במוחין והשגה (של האדם הלומד), כך הוא פועל למעלה המשכת מוחין בספירות (ומוחין הם הרי פנימיות הספירות), וּבְקִיּוּם הַמִּצְוֹת – ממשיכים "אור אין סוף" בְּחִיצוֹנִית הַכֵּלִים, שֶׁהֵם

קונטרס אחרון

להבין מ"ש בפע"ח דבזמן הזה עיקר הבירור ע"י התפלה דוקא אף שתלמוד תורה למעלה מהתפלה. הענין הוא שע"י תו"מ מוסיפין אור באצי' כו'. פי' אור א"ס ב"ה בכלים דאצי' ע"י ת"ת בפנימית דהיינו המשכות המוחין ובקיום המצות בחיצונית הכלים

---

8. שבת קיט, סע"ב. וראה להלן בהוספה. **1.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "עיי"ש ש"א פ"ז". **2.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה משנ"ת לקמן הטעם הוא לאו דוקא בזמה"ז. ומש"כ (קסב, ב) "משא"כ בדורות הראשונים" - היינו שאז נתברר כרגע, אבל ג"כ ע"י ק"ש כו' ופסד"ז - (אבל לא מזכיר תפלה - שרק היא משנה ומרפא החולה וכו') ולא תומ"צ. ואולי גם כאן הפי' כן (דלא כרגע) ובפע"ח שם שקודם חורבן ביהמ"ק "היו זו"ן פב"פ כו' ולא היו צריכין אל תפלתנו כו' כי מעולם לא היו מסתלקין המוחין מהם" - שעפ"ז מובן שכשההסתלקות גדלה יותר (- בזמה"ז) מוכרחת התפלה יותר. ועייג"כ אגה"ק ספ"ה וסס"ט בנוגע לצדקה לגבי תורה - ומהאי טעמא מובן ג"כ בתפלה לגבי תורה. וא"ת הרי תפלה (בקשת ריפוי החולה כו') היא מ"ע מה"ת גם בדורות הראשונים - ול"ק כי זהו ענין בפ"ע, ואינו שייך לנדו"ד: איך הוא בירור הניצוצות שהיא תכלית ירידת הנשמה כו'". **3.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בתחלת קו"א (ד"ה הא' והב') - דמ"ן דנוקבא ה"ז מצוות מעשיות דוקא (ותפלה היינו ע"י אותיות הדבור דעקימת שפתיו הוי מעשה) - ואולי הבי' דשם - כשצ"ל החזרת פב"פ כו' משא"כ כאן (בזמה"ז) כשצריך להמשיך למטה מטה כו' שהעיקר ההמשכה מלמע' מעלה ומאד העליון - העיקר בכל מאדך, כוונת התפלה (ביחד עם הניצוצות דעשי' - כדלקמן קסב, בהנ"ל). ועיין מאמר הצ"צ שבסו"ס תו"א (קה"ת) ספ"ב". **4.** פאה פרק א' מ"א.

בְּחִינוֹת: נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד, שֶׁבְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת "זְעִיר אַנְפִּין" שֶׁבַּאֲצִילוּת; – "זעיר אנפין", ששת המדות, הן הרי "פרצוף" שלם שיש בו עשר ספירות, הרי שב"נצח־הוד־יסוד" (חיצוניות ה"ז"א") שהן "לבר מגופא"[5] (מחוץ לגוף "פרצוף" ז"א) – נמשך בהן "אור אין סוף" על ידי שמקיימים מצוות במעשה בכוח העשיה של האדם, שהוא הרי החיצוניות שבאדם (הרי עיקר ההמשכה שממשיכים "אור אין סוף" – על ידי תורה ומצוות – הוא ב"אצילות"), רַק שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת הַנַּשְׁמִיִּים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה. – מהמשכת המוחין הנמשך ב"אצילות" – נעשה התלבשות בתורה שבעולם הזה, ומהמשכה שבחיצוניות הכלים של "ז"א דאצילות" – נעשה התלבשות במצוות שבעולם הזה – הרי זה פועל רק בגשמיות של התורה והמצוות – אך לא בגשמיות העולם. אֲבָל הַתְּפִלָּה הִיא הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה דַּוְקָא, לֹא בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת בְּלִבַּד, – שהאור מתלבש בדבר אחר ואותו דבר נמשך בעולם הזה, כפי שהדבר בתורה, רַק הָאוֹר – של "אין סוף" מַמָּשׁ, – פועל בעולם הזה, לְשַׁנּוֹת הַנִּבְרָאִים מִבְּמוֹת שֶׁהֵם, שֶׁיִּתְרַפֵּא הַחוֹלֶה, – על ידי בקשת "רפאינו" שבתפלה, וְיֵרֵד הַגֶּשֶׁם מִשָּׁמַיִם לָאָרֶץ וְיוֹלִידָהּ וְיַצְמִיחָהּ[6]. – על ידי ההמשכה של "ברכת השנים", הרי שהאור פועל שינוי בנבראים הגשמיים. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁאֵין שִׁנּוּי בְּקֶלַף הַתְּפִלִּין – שעליהם נכתבו פרשיות התפילין, עַל־יְדֵי הֲנָחָתָן – של התפילין, בָּרֹאשׁ וּבַזְּרוֹעַ[7]. – על ידי הנחת התפילין על הראש, לא מתהווה שינוי בקלף התפילין מצד המשכת המוחין ושיעבוד המוח הנמשך על ידי התפילין שבראש, ועל ידי הנחת התפילין על היד לא מתהווה שינוי בקלף התפילין על ידי ההמשכה של תפילין של יד והשפעתה לשעבד הלב. וְגַם בְּמִצְוֹת שֶׁעֲשִׂיָּתָן הוּא גְּמַר מִצְוָתָן – שלא כפי שהדבר בתפילין, שבתחילה ישנן התפילין ולאחר מכן מניחין אותן על הראש ועל הזרוע, אלא אפילו המצוות שעשייתן היא השלמתה של המצוה (כמו למשל כתיבת ספר תורה, או הקמת סוכה (בהתאם לדיעות שעשיית הסוכה עצמה יש בה משום מצוה[8]) – כאן יש כבר שינוי בדבר עצמו כשהמצוה נעשית – אך, הרי הַשִּׁנּוּי – שמתהווה בדבר, הוּא עַל־יְדֵי אָדָם, וְלֹא בִּידֵי שָׁמַיִם כְּבְתְפִלָּה, – שהתפלה פועלת שינוי בעולם, בחולה שיתרפא וכו', שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ כֹּל יָכוֹל; – ובכוחו לשנות ממצב אחד בעולם הזה למצב אחר, ממצב של חולה למצב של ריפוי החולה, ושירד גשם כדי שהארץ תצמיח, וְהִלְכָּךְ, – ולכן, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה, – בעולם הזה אֵי־אֶפְשָׁר בְּלִי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" מִלְּמַטָּה דַּוְקָא. – שהאדם שלמטה מעלה "מ"ן" ועושה "אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה) בעבודתו בתפלה להמשיך "אור אין סוף" למטה, וכפי שיסביר רבנו הזקן מיד להלן, שזו עבודה בבחינת בלי גבול של האדם, שהיא כלי להמשיך הבלי־גבול שלמעלה ובזה מתבטא ה"העלאת מ"ן". מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁבַּאֲצִילוּת, – לפני שההמשכה נמשכת על ידי לימוד התורה, שהמשכה זו היא, כאמור לעיל, בעיקר ב"אצילות", הַמְיֻחֶדֶת – התורה מיוחדת בְּלָאו־הָכֵי – בין כך, בַּמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא. – ב"אור אין סוף" שהאציל עולם ה"אצילות". וכיוון שאין על המשכה זו להיות המשכת "אור אין סוף" למטה – לא נדרשת "העלאת מ"ן" מלמטה. **הוספת כ"ק רבינו:** "ואיך זה מ"ן (ושייכות) לאא"ס – ע"ז מבאר" – וכיצד זה יכול להיות "מיין נוקבין" (ושיהיה לה שייכות) ל"אור אין סוף" – על כך מסביר רבנו הזקן להלן: וְהַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" בְּמֹחוֹ וְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם, הִיא בְּחִינַת – אהבת "רִשְׁפֵּי אֵשׁ" בְּלִי גְּבוּל, – כמו "אין סוף", ו– אהבה בלי גבול זו נִקְרֵאת "מְאֹדֶךָ", – האהבה שהיא "בכל מאדך", בלי גבול של האדם. למרות שזה "מאדך", "מאד" **שלך**, שבאדם אחד זה בלי גבול ובאדם שני זה בבחינת גבול, ובנוסף על כך שהאדם כולו הוא הרי מוגבל, ואפילו הבלי־גבול שלו הוא גם כן גבול, בכל זאת מספיק הדבר – כְּדֵי לְעוֹרֵר בְּחִינַת אֵין־סוֹף, – ובלי גבול, בלי גבול שלמעלה – בלי גבול אמיתי, שהרי ה"העלאת מ"ן" צריכה להיות מעין בחינת ואופן האור שעליה להמשיך, ובשעה שזה בבחינה של בלי־גבול באדם – הרי זו "העלאת מ"ן" להמשיך ה"בלי גבול שלמעלה" – אין סוף, וְהַיְינוּ

קונטרס אחרון

שהם בחי' נה"י שבי"ס ז"א שבאצי' רק שמתלבשים בבי"ע בתורה ומצות הגשמיים שבעוה"ז. אבל התפלה היא המשכת אור א"ס ב"ה לבי"ע דוקא לא בדרך התלבשות בלבד רק האור ממש לשנות הנבראים מכמות שהם שיתרפא החולה וירד הגשם משמים לארץ ויולידה ויצמיחה. משא"כ בתו"מ שאין שינוי בקלף התפילין ע"י הנחתן בראש ובזרוע וגם במצות שעשייתן הוא גמר מצותן השינוי הוא ע"י אדם ולא בידי שמים כבתפלה שהיא המשכת החיות מא"ס ב"ה שהוא לבדו כל יכול והלכך כדי להמשיך אור א"ס ב"ה למטה א"א בלי העלאת מ"ן מלמטה דוקא. משא"כ לת"ת שבאצי' המיוחדת בלא"ה במאציל ב"ה והעלאת מ"ן במוחו ולבו של אדם היא בחי' רשפי אש בלי גבול ונק' מאדך כדי לעורר בחי' א"ס והיינו

---

5. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). **6.** ע"פ לשון הכתוב - ישעי' נה, י. **7.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "מקדים ראש לזרוע - בתש"י רק ביד (מדות) ולא בראש (מוחין), ואולי י"ל הטעם, כי הנחת תש"י בענייננו - היא ממוצע בין הנחתן "בראש" (שאין בה עשי' כלל בעת ההנחה) ל"מצות שעשייתן הוא גמר מצותן", כי בהנחת תש"י צ"ל וקשרתם". **8.** שו"ע אדה"ז ר"ס תרמא. וש"נ.

עַל־יְדֵי גְּבוּרוֹת דְּ־שם ס"ג, שֶׁהֵן הֵן הָרפ"ח – 288 נִיצוֹצִין כו'. – האהבה וה"רצוא" של "בכל מאדך" בעבודת התפלה שלו, נעשות באדם על ידי ההמשכה מגבורות של שם "ס"ג", השם שהוא מקור לרפ"ח ניצוצות התהו, הבאים מכלים דתהו, שספירות דתהו היו ב"רצוא" בלי הגבלה, כך גם ה"רצוא" והאהבה של הנשמה הוא בבחינת "בכל מאדך", בלי הגבלה. **וְלָכֵן נִקְרֵאת הַתְּפִלָּה "חַיֵּי שָׁעָה"[9], הִיא** – "שעה" היא **מַלְכוּת הַיּוֹרֶדֶת בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – הפירוש הפשוט של "חיי שעה" הוא, שתפלה היא בקשה על עניני העולם הנתונים תחת גדר הזמן: בקשה לרפואה, שלום ומזונות, כפי שרש"י מפרש. כאן מפרש רבנו הזקן כפי שהדבר הוא בשורש, בספירות העליונות, שספירת ה"מלכות" היא הרי מקור הזמן, שכן, ב"מלכות" ישנו הענין של "מלך מלך ימלוך", "מֶלֶךְ" בהוה, "מָלָךְ" בעבר ו"ימלוך" בעתיד, ובמיוחד כפי ש"מלכות" יורדת להחיות עולמות בריאה־יצירה־עשיה, הרי זו חיות העולמות שיש בהם ענין הזמן. הרי כיון שעל ידי תפלה ממשיכים המשכה בבריאה־יצירה־עשיה, וזאת על ידי ספירת ה"מלכות", מקור בריאה־יצירה־עשיה – לכן נקראת תפלה "חיי שעה", **וְתוֹרָה** – נקראת **"חַיֵּי עוֹלָם"[20],** – שבספירות, "עולם" **הוּא "זְעֵיר אַנְפִּין"[10], כִּי רמ"ח פִּקּוּדִין** – 248 מצוות־העשה של תורה, **הֵן מִתְחַלְּקִין בְּעֶשֶׂר כֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּ"זְעֵיר אַנְפִּין" כו'.** – ו"זעיר־אנפין" היא הרי ספירות שב"אצילות", וב"תורה אור" סוף פרשת תרומה כתוב שז"א היא סוף עולמות האין־סוף, למעלה לגמרי מבריאה־יצירה־עשיה.

קונטרס אחרון

ע"י גבורות דס"ג שהן הן הרפ"ח ניצוצין כו' ולכן נק' התפלה חיי שעה היא מלכות היורדת בבי"ע ותורה חיי עולם הוא ז"א כי רמ"ח פקודין הן מתחלקין בי' כלים דע"ס דז"א כו'.

יום חמישי ג' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 310, והנה במ"א כתב... עד עמ' 310, דוקא.

וְהִנֵּה, בְּמָקוֹם אַחֵר[11] כָּתַב[12] שֶׁרְמָ"ח – 248 **מִצְוֹת־עֲשֵׂה הֵן בְּה' חֲסָדִים** – של ז"א דאצילות, שכל מצות־עשה, היא הרי כלי לחסד ולהמשכת אלקות, **וּשְׁסָ"ה** – 365 מצוות **לֹא־תַעֲשֶׂה בְּה' גְּבוּרוֹת וְכו',** – של ז"א דאצילות, שגבורות הן הרי ענין של צמצום והגבלה – באות מהן מצוות הלא־תעשה שהן הגבלה לעצירת השפעת הקדושה שלא תגיע ל"חיצונים", **וּבְמָקוֹם אַחֵר כָּתַב[13] שֶׁהֵן** – תרי"ג (613) המצות, הן **תַּרְיַ"ג אָרְחִין נִמְשָׁכִין מֵחַד אָרְחָא כו',** – 613 דרכים (המשכות), הנמשכות מ"דרך" אחת (מקור והמשכה), **שֶׁהוּא לַבְנוּנִית וְכו'.** – לובן וחסד של "כתר עליון", שם אין גבורה כלל, כפי הלשון בזוהר (שם): "לית שמאלא בהאי עתיקא" – אין שמאל וגבורה ב"עתיק" (בפנימיות ה"כתר"), כי־אם חסדים בלבד. הרי לכאורה יש בכך משום סתירה: כאן הוא אומר שרמ"ח המצוות הן בכלים של עשר ספירות דז"א, ובזוהר אומר שרמ"ח מצוות־עשה הן בה' חסדים, ושס"ה לא־תעשה בה' גבורות של ז"א, ובמקום אחר בזוהר הוא אומר, שהמצוות הן במדריגה שהיא "לבנונית" (הלובן של "כתר עליון") שאין בה גבורות כלל? **אַךְ הָעִנְיָן, שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת לְתַקֵּן רְמָ"ח** – 248 **אֵבְרֵי "זְעֵיר אַנְפִּין", עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּמוֹחִין, הַכְּלוּלִין בְּה' חֲסָדִים וְה' גְּבוּרוֹת,** – על דרך־משל באדם, הנטיה במוח לחסד ולגבורה; הרי, כיוון שענין המצוות הוא לתקן רמ"ח האברים של "ז"א" – לכן אומרים, שמצוות הן בכלים של הספירות דז"א. וכיוון שמתקנים רמ"ח האברים דז"א על ידי המשכת "אור אין סוף" במוחין, שהם בה' חסדים וה' גבורות – לכן הוא אומר לפעמים שהמצוות הן בה' חסדים וה' גבורות. **וּמְקוֹר הַמּוֹחִין הוּא לַבְנוּנִית כו',** – של "כתר", **הוּא הָעֹנֶג וְחֵפֶץ הָעֶלְיוֹן לְהַמְשִׁיךְ הָאוֹר לְמַטָּה לִרְמָ"ח אֵבְרִין דְּ"זְעֵיר אַנְפִּין",** – "ז"א" לגבי "כתר" נקראת "מטה" לגבי "מעלה", **וּמִתְחַלֵּקֶת הַהַמְשָׁכָה לְתַרְיַ"ג** – 613 **הַמְשָׁכוֹת פְּרָטִיּוֹת, לְפִי בְּחִינַת עֶרֶךְ הַמִּצְוֹת, כְּגוֹן בִּצְדָקָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים נִמְשָׁךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְחִיצוֹנִיּוּת הַכְּלִי דְּחֶסֶד דְּ"זְעֵיר אַנְפִּין",** – "חסד דרועא ימינא", על ידי חסד למטה נמשך ב"דרועא ימינא" מחסד

קונטרס אחרון

והנה במ"א כתב שרמ"ח מ"ע הן בה' חסדים ושס"ה ל"ת בה"ג וכו' ובמ"א כתב שהן תרי"ג ארחין נמשכין מחד ארחא כו' שהוא לבנונית וכו'. אך הענין שכל המצות לתקן רמ"ח אברי ז"א ע"י המשכת אור א"ס ב"ה במוחין הכלולין בה"ח וה"ג ומקור המוחין הוא לבנונית כו' הוא הענג וחפץ העליון להמשיך האור למטה לרמ"ח אברין דז"א ומתחלקת ההמשכה לתרי"ג המשכות פרטיות לפי בחי' ערך המצות כגון בצדקה וגמ"ח נמשך אור א"ס ב"ה לחיצוני' הכלי דחסד דז"א ובקיום הדינין בחיצונית

---

9. שבת י, א. **10.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל שע"י תומ"צ ממשיכין מוחין וכו' בי"ס דז"א". **11.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת להצ"צ בראשית כרך ג' ע' תעא ובכ"מ". **12.** ראה ע"ח שער קיצור אבי"ע פ"ד. **13.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"ג קכט, א".

ד"אצילות", כלומר, כשם שה"אתערותא דלתתא" (ההתעוררות מלמטה) של האדם היא בפעולה של חסד, כך היא ה"אתערותא דלעילא" (ההתעוררות מלמעלה) הפועלת למעלה המשכה של חסד (חסד דז"א), **וּבְקִיּוּם הַדִּינִין** – על ידי קיום המצוות בענינים של דינין, נמשך "אור אין סוף" **בְּחִיצוֹנִית גְּבוּרָה,** – של ז"א, **וּבְרַחֲמִים כו'.** – כשהאדם מרחם או מעורר רחמים על נפשו – נמשך על־ידי־זה "אור אין סוף" במדת הרחמים (תפארת) של ז"א. **וְדֶרֶךְ וּמַעֲבַר הַהַמְשָׁכָה** – הנמשכת מ"אור אין סוף" בחיצוניות הכלים דז"א, **הוּא עַל־יְדֵי פְּנִימִיּוּת הַכֵּלִים וּמוֹחוֹתֵיהֶן, שֶׁהֵן** – בעבודתו של בן ישראל, **דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – יראה ואהבה, **שֶׁכְּלִיִּים** – הנוצרות על ידי שכל והתבוננות, **אוֹ טִבְעִיִּים,** – אהבה ויראה שבטבע כל אחד מישראל – הראשונות הן מוחין, והשניות הן מדות, **שֶׁ**– בספירות שלמעלה **הֵן בְּחִינוֹת מוֹחִין דְּקַטְנוּת וְגַדְלוּת.** – "מוחין דקטנות" הוא כמו למשל באדם אהבה ויראה טבעיים, ו"מוחין דגדלות" הוא כמו למשל באדם אהבה ויראה הנוצרות על ידי השכל (שכליים). על כל פנים, אין גם סתירה ממה שהוא אומר שכל תרי"ג המצוות נמשכות מאור (והמשכה) אחד, מה"לבנונית" וכו', שכן זה כפי ששורש ההמשכה הוא בעונג וחפץ העליון של "כתר". **וְלָזֶה** – ולכן, **כְּקֵשׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עֶלְיוֹן־הַשָּׁלוֹם מְאֹד לְקַיֵּם הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ,** – כפי שהגמרא[14] אומרת, שמה שמשה רבנו רצה כל־כך להיכנס לארץ ישראל, היה כדי לקיים המצוות התלויות בארץ, **שֶׁ**– המצוות המעשיות **הֵן תַּכְלִית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְבָרֵר הַכֵּלִים דְּ"זְעִיר אַנְפִּין" דְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, שֶׁבָּהֶן הֵן הָרִפ"ח** – 288, **נִיצוֹצִין,** – משבירת הכלים דתהו – לברר אותם **עַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁבִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה דַּוְקָא.** הרי, כיוון שזה תכלית כל ההשתלשלות, ושלימות קיום המצוות היא הרי בארץ ישראל, לכן רצה כל־כך משה רבנו להיכנס לארץ ישראל ולקיים המצוות התלויות בארץ. על־כל־פנים, הוסבר כאן, מדוע עיקר הבירור הוא על ידי תפלה, למרות שתורה היא למעלה מתפלה; שכן הבירור של תפלה הוא **העלאת** ניצוצי התהו לשורשם הגבוה ביותר בתהו, ועל־ידי־זה – למעלה יותר, עד ב"אין סוף". ומה **שבזמן הזה** עיקר הבירור הוא על ידי תפלה, אומר רבנו הזקן להלן (קסב, ב) שבדורות הראשונים, שהיו אז "נשמות האלקית גדולי הערך", נעשה הבירור באופן מהיר, בקריאת שמע והברכות שלפני קריאת שמע, ופסוקי דזמרה בקיצור בלבד – אך בזמן הזה, כשאין נשמות גבוהות כאלו, נדרש הבירור על ידי תפלה.

קונטרס אחרון

גבורה וברחמים כו'. ודרך ומעבר ההמשכה הוא ע"י פנימי' הכלים ומוחותיהן שהן דו"ר שכליים או טבעיים שהן בחי' מוחין דקטנות וגדלות ולזה ביקש משה רבינו ע"ה מאד לקיים המצות מעשיות התלויות בארץ שהן תכלית ההשתלשלות להמשיך אור א"ס ב"ה לברר הכלים דז"א דבי"ע שבהן הן הרפ"ח ניצוצין ע"י תו"מ מעשיות שבבי"ע דוקא.

יום שישי ד' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 310, והנה לקיום מצוה... עד עמ' קנו, אחורי כו'.

וְהִנֵּה, לְקִיּוּם מִצְוָה שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת עַל־יְדֵי אֲחֵרִים מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה[15], וַאֲפִלּוּ – הענינים הנעלים ביותר בתורה, **מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, וְכָל־שֶׁכֵּן** – שמבטלים **תְּפִלָּה שֶׁהִיא בְּחִינַת מוֹחִין וּדְחִילוּ וּרְחִימוּ** – יראה ואהבה **שֶׁכְּלִיִּים, וְהַטַּעַם כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בגלל ענין בירור הניצוצות הנעשה על־ידי מצוות מעשיות, שזה דוקא הוא תכלית ההשתלשלות. **וְעוֹד זֹאת, שֶׁבֶּאֱמֶת מְאֹד גָּדְלָה וְגָבְהָה מַעֲלַת הַמִּצְוֹת, כַּמּוּדָם, מַעֲשִׂיּוֹת, וְכֵן לְמוּדָם,** – של ההלכות, **עַל מַעֲלַת** – וגדלות, **הַמּוֹחִין שֶׁהֵן דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – יראה ואהבה **שֶׁכְּלִיִּים.** – העליונות מתבטאת (נוסף על ביצוע הכוונה העליונה בענין ה"בירורים") גם בהתאחדות הנפש עם אלקות, דבר הנעשה על ידי מצוות מעשיות או על־ידי לימוד ההלכות של המצוות המעשיות – גם בכך ישנן עליונות וגדלות לגבי המוחין והאהבה ויראה שכליים, **כִּי הֲגַם דִּכְתִיב[16]: "וּלְדָבְקָה בוֹ"** – בהקדוש ברוך הוא, וזאת **עַל־יְדֵי מִדּוֹתָיו,** – שעל־ידי מדת החסד והאהבה של האדם הוא נדבק במדת החסד של הספירות העליונות שהן דבר אחד עם הקדוש־ברוך־הוא, **מִכָּל־מָקוֹם אֵינֶנּוּ דָּבֵק אֲפִלּוּ בַּמִּדּוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת אֶלָּא בְּמִצִּיאוּתָן,** – ב"מציאות" המדות, **וְלֹא בְּמָהוּתָן,** – הוא נדבק במציאות ובחיצוניות המדות בלבד, אך לא במהות ובפנימיות המדות, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[17]: "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר".** – שלפי המוסבר ב"אגרת

קונטרס אחרון

והנה לקיום מצוה שא"א לעשות ע"י אחרים מבטלין ת"ת ואפי' מעשה מרכבה וכש"כ תפלה שהיא בחי' מוחין ודו"ר שכליים והטעם כנ"ל. ועוד זאת שבאמת מאד גדלה וגבהה מעלת המצות מעשיות וכן לימודם על מעלת המוחין שהן דו"ר שכליים כי הגם דכתיב ולדבקה בו ע"י מדותיו מ"מ איננו דבק אפי' במדות העליונות אלא במציאותן ולא במהותן וכמ"ש ואנכי עפר ואפר וכש"כ

---

14. סוטה יד, א. **15.** מועד קטן ט, א. **16.** ראה סוטה יד, א. ובכ"מ. **17.** וירא יח, כז.

הקודש" סימן ט"ו בשם המגיד ממזריטש, שזאת אמר אברהם אבינו על הארת נשמתו שהאירה בגופו מהאור של חסד עליון, שמבלי הבט על האהבה הגדולה (שהיא מדת החסד) שהיתה לאברהם אבינו להקדוש־ברוך־הוא, עד שהיה "מרכבה" לו, אמר על מדת החסד שבנשמתו, שהיא "עפר ואפר" בלבד בהשוואה למדת החסד של הספירות העליונות, ולמשל אפר הוא הרי המהות והעצם של העץ שנשרף והפך לאפר. העץ היה מורכב מארבעת היסודות אש, רוח, מים, עפר. ועל־ידי שריפתו, נתנדפו שלשת היסודות אש, רוח, מים – בעשן, ונשאר יסוד העפר בלבד, שהוא האפר, הרי למרות שהוא אותו מהות ועצם של העץ, אבל אין לאפר שום ערך לגבי העץ שהיה "עץ נחמד למראה וטוב למאכל", וכעת הוא אפר בלבד. כך, למשל, אין שום ערך למדת החסד והאהבה של אברהם אבינו כפי שנשמתו היא בגוף, לגבי מדת וספירת החסד שבספירות העליונות. על־כל־פנים, הרי שאינו דבק אפילו לא **במדות** העליונות – רק במציאותן בלבד ולא במהותן. **וְכָל־שֶׁכֵּן** – שאינו דבק **בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, דְּלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ** – שאין מחשבה ה"תופסת" בו, **בְּאוֹרוֹ וְהִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ,** – אי אפשר להיות "תפיסא" באור זה, **כִּי־אִם בְּמְצִיאוּתוֹ, שֶׁהוּא** – אורו יתברך, **שֶׁמַּחֲיֶה אֶת כֻּלָּם, וְלֹא בְּמַהוּתוֹ,** – במהותו אי אפשר להיות "תפיסא", **אֲפִלּוּ** – לא לְ– נבראים ולמלאכים של העולמות **עֶלְיוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב**[18]**: "קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת כּוּ'",** – ש"ה' צבאות" קדוש ומובדל מהם, כך אומרים הרי השרפים, שהם מלאכים עליונים של עולם ה"בריאה", והם אומרים זאת על "ה' **צבאות**", שאפילו **מהות** האור קדוש ומובדל מהם, **לְבַד "עֲלוּלִים הַנֶּאֱצָלִים"** – המדריגות של עולם ה"אצילות" שהן "עלולים" מהמדריגות הנעלות יותר הנקראות "עילות" לגבי ה"עלולים", וה"עלול" הרי משיג את ה"עילה" שלו, הם **מַשִּׂיגִים כָּל אֶחָד בְּ"עִלָּתוֹ"** - **כְּפִי הַסֵּדֶר** שֶׁ – נמנה **בְּ"עֵץ חַיִּים"** - **בְּהִתְלַבְּשׁוּת הַ"פְּרָצוּפִים",** – כפי שמסביר ב"עץ חיים" איך ה"פרצופים" של הספירות העליונות של "אצילות" מתלבשים זה בזה, שהמלובש הוא "עלול" של המתלבש – מבין ומשיג ה"עלול" ב"עילה" ו"פרצוף" שלו המתלבש בו, **אֲבָל לֹא בְּנִבְרָאִים, אֲפִלּוּ** – לא, **בִּנְשָׁמוֹת דַּאֲצִילוּת,** – שלמרות שהן הרי אלקות, בכל זאת, כיוון שהן כבר נפרדו מהכלים של עשר ספירות, כפי שאומר ב"אגרת הקודש" סימן כ"[19] – הן כבר נקראות "נבראים" ואי אפשר שתהיה להן "תפיסא" והשגה במהות האלקות, **כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב**[20] **בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם: "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי כּוּ'"**[21]. – את החיצוניות והמציאות של אלקות ולא את המהות; הרי, שאפילו במשה רבנו, מצד הראיה של הנשמה (לא כפי שזה מצד מצוה – אלא מצד הנשמה) יכול הוא לראות רק את ה"אחוריים" והחיצוניות, שהם **המציאות** של אלקות, לא את **המהות**. אך, מעשה המצוות – יסביר רבנו הזקן להלן – הוא ענין של **מהות** אלקות, ובשעה שיהודי אוחז אתרוג בידו יחד עם שאר המינים ומקיים את המצוה – הרי הוא תופס **במהות** האלקות. וכך הדבר בכל המצוות המעשיות.

קונטרס אחרון

באור א"ם ב"ה דלית מחשבה תפיסא בי' באורו והתפשטות החיות ממנו ית' כ"א במציאותו שהוא שמחיה את כולם ולא במהותו אפי' לעליונים כמ"ש קדוש ק' ק' ה' צבאות כו' לבד עלולים הנאצלים משיגים כ"א בעילתו כפי הסדר שבע"ח בהתלבשות הפרצופים אבל לא בנבראים אפי' בנשמות דאצי' כמ"ש במשה רבינו ע"ה וראית את אחורי כו'.

יום שבת קודש ה' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנו, משא"כ מעשה המצות... עד עמ' 312, משיג המהות.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת - "מַעֲשֵׂה אֱלֹקִים הֵמָּה" הֵנָּה – אין הם מעשים גשמיים שהאלקות נעלמת מהם לגמרי (כפי שהדבר בכל המעשים הגשמיים של עולם הזה), אלא למרות שמעשה המצוות נעשים בדברים גשמיים – הם הרי בכל זאת מעשים אלקיים. כיצד אכן הדבר? – הרי זה **בְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מְכֻלִּים דַּאֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – שהכלים ד"אצילות" הבאים ב"בי"ע" הם **האלקות** של עולמות בי"ע, **מְהוּתָן וְעַצְמוּתָן דְּחִיצוֹנִיּוּתָן, כְּמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל אֶתְרוֹג וּמִינָיו** – שאר שלשת המינים, שיחד עם האתרוג הם מהווים מצות ד' מינים, **הִלְבִּישׁ בָּהֶן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְהוּתָן וְעַצְמוּתָן דַּחֲסָדִים [פְּנִימִית] [פְּנִימִים] דְּ"זְעִיר אַנְפִּין", וְהֵיינוּ מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּתָן,** – שמחיצונית החסדים הפנימיים של "זעיר אנפין" מלובש באתרוג ובמיניו, **כַּנּוֹדָע בְּכָל מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאָדָם,** – שבהבנתו ומדותיו

קונטרס אחרון

משא"כ מעשה המצות מעשה אלקים המה הנה בדרך השתלשלות מכלים דאצי' לבי"ע ממהותן ועצמותן דחיצוניותן כמו עד"מ אתרוג ומיניו הלביש בהן הקב"ה ממהותן ועצמותן דחסדים [פנימית] [פנימים] דז"א והיינו מבחי' חיצוניותן כנודע בכל מצות מעשיות

---

18. ישעי' ו, ג. **19.** קל, סע"א. **20.** תשא לג, כב. **21.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועיין אגה"ק סי"ט".

הוא מגיע לאהבה וליראה שכליים, **אֲפִלּוּ** – אם, יֵשׁ לוֹ נְשָׁמָה **דַּאֲצִילוּת, מֵאַחַר שֶׁמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף - לֹא יוּכַל לִמְצֹא בְּנַפְשׁוֹ**[22] – ולא יוכל **וּלְהַשִּׂיג** – בשכלו, **מָהוּתָן וְעַצְמוּתָן שֶׁל פְּנִימִית הַחֲסָדִים דְּ"זְעֵיר אַנְפִּין" דַּאֲצִילוּת (כִּי הָאֲצִילוּת הִיא בְּחִינַת "חַיָּה" בִּכְלָלוּת הָעוֹלְמוֹת אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – בפרטיות ישנן בכל עולם ארבע מדריגות, נפש, רוח, נשמה, חי', ובכללות ארבעת העולמות הם כנגד ארבע הבחינות של נפש, רוח, נשמה וחי', שעשיה היא נפש, יצירה – רוח, נשמה – בריאה, ואצילות – חי'. הרי ש"אצילות" היא בחינת חי', **שֶׁהִיא** – חי' היא **בְּחִינַת מַקִּיף מִלְּמַעְלָה וְאֵינָהּ מִתְלַבֶּשֶׁת בְּכֶלִי כְּלָל)** – כמו למשל באדם בחינת חי' של נשמתו היא ה"מקיף" של נשמתו, שלא כמו בחינת ה"נשמה" שהיא השגה, או "רוח" שהיא מדות וכו' שיש להן הכלי שלהן בגוף, אבל בחינת חי' היא בחינת הנשמה שהיא "מקיף", כך גם בעולמות, בחינת "חי'", שהיא "אצילות" – היא בבחינת "מקיף", שאינה מתלבשת כלל בשום כלי, הרי האדם לא יכול להשיג – בהיותו בגוף – את **מהות** בחינת ומדריגת "אצילות", **כִּי־אִם מְציאוּתָן,** – בלבד, של החסדים הפנימיים ד'זעיר אנפין" – הוא יכול "לתפוס" ולהשיג, **עַל־יְדֵי דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – יראה ואהבה **שֶׁכְּלִיִּים. וּמַה שֶּׁכָּתוּב: "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי",** – וראיה היא הרי ענין ש"לוקח" **מהות, הוּא בְּדֶרֶךְ נְבוּאָה דַּוְקָא (שֶׁהוּא** – הנבואה **הִתְפַּשְׁטוּת הַגַּשְׁמִיּוּת**[23]**, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים**[24]**).** – הרי מה שמשה רבנו ראה בראיה ה"תופסת" את המהות, היה זה אכן בדרך של נבואה. שכיוון שנבואה היא התפשטות הגשמיות – יכול להיות ענין של ראיה גם כשהנשמה נמצאת בגוף, אך אם לא מצד נבואה – אין הנפש יכולה "לתפוס" ולהשיג מהות ומדריגת ה"אצילות", **וְהַיְינוּ הַטַּעַם,** – על כך, **לְפִי שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לַנְּבָרָא לְהַשִּׂיג כְּלוּם בְּמָהוּת הָאֲלָקוּת, שֶׁהוּא הַבּוֹרֵא, וּכְלִי הַשָּׂגָה - אֵין זוֹ הַלְבָּשָׁה וּתְפִיסָא וּדְבֵקוּת אֲמִתִּית.** – הרי אי אפשר לאדם להיות דבוק באמת אפילו לא במדותיו של הקדוש־ברוך־הוא שהן מדות ה"אצילות". על־כל־פנים, הרי שאהבה ויראה שכליים שיהודי מקנה לו בתפלה, הן "תפיסה" ודביקות **במציאות** האלקות בלבד אך לא **במהות** האלקות. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאֶתְרוֹג עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, חִיּוּתוֹ נִמְשָׁכָה וְנִשְׁתַּלְשְׁלָה מִמָּהוּת חִיצוֹנִית דְּכֵלִים דְּנוּקְבָא דְּ"זְעֵיר אַנְפִּין"**[25] **דַּאֲצִילוּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת אֲלָקוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ־חַיִּים'** שֶׁכָּל **הַפֵּרוֹת הֵן בַּאֲצִילוּת,** – ב"אצילות" ישנו השורש לכל ה"פירות", **כִּי לָמֶ"ד כֵּלִים דַּאֲצִילוּת יָרְדוּ לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** – להיות האלקות של עולמות בי"ע, **(וְהֵן יוֹ"ד מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם), עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת בְּנוּקְבָא דַּעֲשִׂיָּה, מָהוּת בְּמָהוּת,** – שמהות הכלים של "מלכות דאצילות" מתלבשת במהות "מלכות דעשיה", ומ"מלכות דעשיה" הרי נבראים כל הנבראים של עולם ה"עשיה", ביניהם גם הפירות, כמו למשל האתרוג. אך, בדברים גשמיים אחרים האלקות היא באופן של העלם והסתר, ואילו במצוה – היא בגלוי, בלי שום העלם והסתר (כמוסבר בפרק כ"ג בחלק הראשון של ספר ה"תניא"), **כִּי הַכֵּלִים דַּאֲצִילוּת נַעֲשׂוּ נְשָׁמָה בַּעֲשִׂיָּה שֶׁהִיא** – בחינת הנשמה של עולם ה"עשיה" היא **בְּחִינַת אֲלָקוּת מַמָּשׁ, לְפִי שֶׁבַּאֲצִילוּת "אֵיהוּ"** – "אור אין סוף", **וּגְרָמוֹהִי** – הכלים הנקראים "גרמוהי", **חַד",** – הם דבר אחד, **הַמַּאֲצִיל** – "אור אין סוף", **וְהַנֶּאֱצָל,** – הכלים ד"אצילות" שנאצלו מ"אור אין סוף" – הם דבר אחד, **וְעַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת מָהוּת הַנִּשְׁמָה** – שמהכלים ד"אצילות", **בְּמָהוּת הַכֵּלִים דְּנוּקְבָא דַּעֲשִׂיָּה - נִתְהַוָּה הָאֶתְרוֹג. נִמְצָא, כְּשֶׁתּוֹפֵס הָאֶתְרוֹג וּמְנַעְנֵעוּ כְּהִלְכָתוֹ - הֲרֵי זֶה תּוֹפֵס מַמָּשׁ חִיּוּתוֹ, הַמְלֻבָּשׁ בּוֹ מִנּוּקְבָא דַּאֲצִילוּת,** – מ"מלכות דאצילות", **הַמְיֻחֶדֶת** – "מלכות דאצילות", **בְּאוֹר אֵין־סוֹף הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא.** – שהאציל "מלכות דאצילות". אבל מתעוררת

קונטרס אחרון

משא"כ האדם אפי' יש לו נשמה דאצי' מאחר שמלובשת בגוף לא יוכל למצוא בנפשו ולהשיג מהותן ועצמותן של פנימית החסדים דז"א דאצי' (כי האצי' היא בחי' חיה בכללות העולמות אבי"ע שהיא בחי' מקיף מלמעלה ואינה מתלבשת בכלי כלל) כ"א מציאותן ע"י דחילו ורחימו שכליים. ומ"ש וראית את אחורי הוא בדרך נבואה דוקא. (שהוא התפשטות הגשמיות כמ"ש בר"מ פ' משפטים). והיינו הטעם לפי שא"א לנברא להשיג כלום במהות האלקות שהוא הבורא ובלי השגה אין זו הלבשה ותפיסא ודביקות אמיתית. משא"כ האתרוג עד"מ חיותו נמשכה ונשתלשלה ממהות חיצונית דכלים דנוק' דז"א דאצי' שהוא בחי' אלקות כמ"ש בע"ח שכל הפירות הן באצי' כי למ"ד כלים דאצי' ירדו לבי"ע (והן יו"ד מאמרות שבהן נברא העולם) ע"י התלבשות בנוק' דעשי' מהות במהות כי הכלים דאצי' נעשו נשמה בעשי' שהיא בחי' אלקות ממש לפי שבאצי' איהו וגרמוהי חד המאציל והנאצל וע"י התלבשות מהות הנשמה במהות הכלים דנוק' דעשיה נתהוה האתרוג נמצא כשתופס האתרוג ומנענעו כהלכתו ה"ז תופס ממש חיותו המלובש בו מנוק' דאצי' המיוחדת באור

---

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "[ו'בנפשו'] כמו בי"ת דויקח בידו". **23.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משו"ע אדה"ז חאו"ח רסצ"ח. הל' ת"ת פ"ד ס"ס". **24.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה שם קטז, ב ואילך". **25.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בסופו. וצע"ק דמדייק ומני שם ז' דוקא".

קונטרס אחרון

א"ם המאציל ב"ה. משא"כ בכוונתו אינו משיג ותופס אף היודע הסוד. אלא מציאותה ולא מהותה אך בלימוד הלכות אתרוג משיג ותופס האתרוג ממש ומצותו כהלכה בבחי' דבור ומחשבה וכש"כ הלומד הסוד אבל דוקא סודות המצוה דלא גרע מלימוד הלכותיה ואדרבה כו' אף שאינו משיג המהות.

השאלה: הרי אותו דבר הוא גם כשאוחז פרי גשמי אחר שאינו מצוה? התירוץ על־כך הוא: כאמור לעיל, שבדברים גשמיים אחרים, החיות האלקית שבהם היא באופן של העלם והסתר, ואילו במצוה היא בגלוי שהיא "מעשה אלקים". **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּכַוָּנָתוֹ** – בכוונת מצות אתרוג, **אֵינוֹ מַשִּׂיג וְתוֹפֵס,** – **מהות** "מלכות דאצילות", שהיא שורש האתרוג, כפי שיסביר להלן, **אַף הַיּוֹדֵעַ הַסּוֹד,** – אף מי שיודע סוד כוונת האתרוג על־פי קבלה וחסידות – בכל זאת אין הוא משיג ותופס על־ידי הכוונה **אֶלָּא מְצִיאוּתָהּ, וְלֹא מָהוּתָהּ.** – את **מציאות** "מלכות דאצילות", שורש האתרוג – הוא יודע, תופס ומשיג על־ידי הכוונה, אך לא את **המהות** של "מלכות דאצילות", שלא כפי שהדבר באחיזת אתרוג וקיום המצוה, שהוא אוחז ותופס **מהות** האתרוג ושרשו באלקות, **אַךְ בְּלִמּוּד הִלְכוֹת אֶתְרוֹג** – לא כשהוא מכוון הכוונה הרוחנית של אתרוג, שעליה דובר לעיל – אלא בלימוד **הלכות** אתרוג, **מַשִּׂיג וְתוֹפֵס הָאֶתְרוֹג מַמָּשׁ** – שהרי מדובר כאן אודות האתרוג הגשמי בו מקיימים מצוה – לא אודות ענינו הרוחני למעלה – ואת האתרוג הגשמי הוא הרי מבין את מהותו, **וּמִצְוָתוֹ כַּהֲלָכָה, בִּבְחִינַת דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה,** – כשהוא מבטא בדיבור את הדינים וההלכות של אתרוג ומבין במחשבה את הדינים וההלכות, **וְכָל־שֶׁכֵּן הַלּוֹמֵד הַסּוֹד,** – של מצות אתרוג, שהוא יודע הענין הפנימי של מצות אתרוג על־פי קבלה וחסידות, וכיוון שהוא הרי מבין את **מהותו** של האתרוג עצמו, שהרי לא מדובר כאן אודות ענינים רוחניים או אודות מדריגות שלמעלה מזה – פרצופים של עולם ה"אצילות" – אלא מדובר אודות אתרוג גשמי, **ובזה** הוא יודע את הסוד והענין הפנימי. **אֲבָל דַּוְקָא סוֹדוֹת הַמִּצְוָה,** – לא סודות המדריגות הרוחניות של סדר ההשתלשלות, כפי שיסביר להלן, אלא סוד **המצוה**, שאת המצוה עצמה, החפץ הגשמי של המצוה, הוא יודע ומבין את מהותה, **דְּלֹא גָּרַע מִלִּמּוּד הִלְכוֹתֶיהָ,** – של המצוה, **וְאַדְּרַבָּה כו',** – הרי זה למעלה מלימוד ההלכה, **אַף שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיג הַמָּהוּת.** – של הכוונה הרוחנית של סוד המצוה שמדובר בענינים ופרצופים של "אצילות", אך, כיוון שהמצוה עצמה – האתרוג – הוא מבין את מהות האתרוג – הרי שבכללות הענין יש ענין של ידיעה ו"תפיסה" במהות. כל האמור הוא באשר לכוונת וסוד המצוה.

המשך ביאור למס' עירובין ליום שישי עמ' א

דִּילְמָא נָפִיל וְאָתֵי לְאִיתוּיֵי – ולא גוזרים שמא יפול מידו לגמרי ויגביהנו. הרי ששבות מוקדש מותרת במדינה. דחה אביי את קושייתו בתמיהה: **וְלֹא אוֹקִימְנָא** – וכי לא העמדנו שם (צח.) משנה זו **בְּאַסְקוּפָּה כַּרְמְלִית וּרְשׁוּת הָרַבִּים עוֹבֶרֶת לְפָנֶיהָ, דְּכֵיוָן דְּאִיגְּדוּ בְּיָדוֹ** – שקצה הספר אחוז בידו, **אֲפִילּוּ שְׁבוּת נַמִּי לֵיכָּא** – אין אפילו שבות, שגם בנפל כולו לרשות הרבים אין בהגבהתו לכרמלית אלא שבות, ועתה שאיגודו בידו אין בו אפילו שבות. אבל כשיש איסור שבות לא הותרה שבות מקדש במדינה.

אִיתִיבֵיהּ – הקשה עוד רב ספרא לאביי, שנינו במשנה בשבת (יט:), **מְשַׁלְּשְׁלִין אֶת הַפֶּסַח לַתַּנּוּר** לצלותו בערב שבת **עַם חֲשֵׁיכָה,** שלא כשאר בשר שאסרו רבנן להניחו בתנור בשעה זו. וקשה, **וְהָא הָכָא** – והרי כאן **דְּשַׁבּוּת דְּמַקְדָּשׁ בַּמְּדִינָה** היא, שאף שהצליה צורך מקדש, בירושלים נעשית ולא במקדש, ומכל מקום מתירים לשלשלו לתנור, **וְלֹא גָּזְרִינַן** – ולא גוזרים כבשאר בשר מחשש **שֶׁמָּא יְחַתֶּה בַּגֶּחָלִים.** הרי ששבות מקדש מותרת במדינה, ומאידך, מה שאסרו במדינה לצורך המקדש אסרו אף במקדש. מספרת הגמרא: **אִישְׁתִּיק** – שתק אביי, שלא היה בידו להשיב. **כִּי אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף** – כשהזדמן אביי אצל רב יוסף, **אָמַר לֵיהּ** – אביי לרב יוסף, **הָכִי [–כך] אָמַר לִי רַב סַפְּרָא,** ולא השבתי לו. **אָמַר לֵיהּ** רב יוסף, **מַאי טַעְמָא לֹא תְּשַׁנֵּי לֵיהּ** – מדוע לא תתרץ לו שבְּנֵי הַחֲבוּרָה צולי הפסח **זְרִיזִין הֵן,** שכל העוסקים בקדשים זריזים וחכמים, ולכן לא גזרו שמא יחתו, אבל לעולם לא הותרה שבות מקדש במדינה. מבארת הגמרא: **וְטַעְמוֹ** של **אַבַּיֵי** שלא תירץ כך לרב ספרא, **כּוּתָּנִים זְרִיזִין הֵן אָמְרִינַן** – מן הידוע אצלנו שכהנים זריזים ודבר זה ניתן להאמר, אבל **בְּנֵי חֲבוּרָה זְרִיזִין הֵן לֹא אָמְרִינַן,** שכל ישראל מקריבים פסח ואין כולם זריזים.

הגמרא מביאה תירוץ רביעי לחלק בין המשניות: **רָבָא אָמַר,** לעולם עוסקות שתיהן ביבלת לחה ובבא לקצצה ביד, ומשנתנו המתירה לחתכה **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא דְּאָמַר** במשנה בפסחים שמותר, שלדעתו **מַכְשִׁירֵי מִצְוָה דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת.** וְהטעם שאוסר במשנתנו לקצצה בכלי אף שלשיטתו דוחים מכשירים גם מלאכות דאורייתא, **מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּכַמָּה דְּאֶפְשָׁר לְשַׁנּוּיֵי מְשַׁנִּינַן** – שיש לשנות בצורת המלאכה ככל האפשר, ומאחר וניתן לקצוץ את היבלת ביד אסור לקצצה בכלי.

יום ראשון

יום ששי — כח חשון — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: תולדות, ששי עם פירש״י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: להבין מ״ש . . . 308 פקודי.

עִנְיַן הַהַשְׂגָּחָה פְּרָטִית הוּא, דְּלֹא זוֹ בִּלְבַד דְּכָל פְּרָטֵי תְּנוּעוֹת הַנִּבְרָאִים לְמִינֵיהֶם הֵם בְּהַשְׂגָּחָה פְּרָטִית, וְהִיא הִיא חַיּוּת הַנִּבְרָא וְקִיּוּמוֹ, אֶלָּא עוֹד זֹאת דִּתְנוּעָה פְּרָטִית שֶׁל נִבְרָא יֵשׁ לָהּ יַחַס כְּלָלִי לִכְלָלוּת כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה... דִּבְצֵרוּף וְאִחוּד כָּל הַפְּעֻלּוֹת הַפְּרָטִיּוֹת... נִשְׁלְמָה כַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה בְּסוֹד הַבְּרִיאָה כֻּלָּהּ.

וְיִתְבּוֹנֵן הָאָדָם: וּמַה אִם תְּנוּעַת עֵשֶׂב בָּאָה בְּהַשְׂגָּחָה פְּרָטִית וְנוֹגַעַת לְהַשְׁלָמַת כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה, מִין הַמְדַבֵּר בִּכְלָל וְיִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ בִּפְרָט עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה.

יום שני

שבת — כט חשון — ה׳תש״ד

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: תולדות, שביעי עם פירש״י.
תהלים: קמ־קנ.
תניא: ומ״ש בפ׳ פקודי . . . האצי׳.

עֲבוֹדָה הַקְּדוֹשָׁה בַּאֲמִירַת תְּהִלִּים בְּצִבּוּר, אֵין דֵּי בָּאֵר גֹּדֶל הַזְּכוּת שֶׁל הַמִּשְׁתַּתְּפִים בָּזֶה, וְגֹדֶל הַנַּחַת רוּחַ שֶׁל מַעְלָה כַּמְבֹאָר בְּסִפְרֵי קֹדֶשׁ, וְאֶפֶס קָצֵהוּ בְּקַנְטְרֵס ״תַּקָּנַת אֲמִירַת תְּהִלִּים בְּרַבִּים״ (קֹבֶץ מִכְתָּבִים, א), וְאַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל, וּבְגִלַּל זֹאת תִּתְבָּרְכוּ אַתֶּם נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם, ה׳ עֲלֵיהֶם יִחְיוּ, בִּבְרִיאוּת נְכוֹנָה וּבְפַרְנָסָה בְּהַרְחָבָה גְּדוֹלָה, וּלְרַגְלֵיכֶם יִוָּשְׁעוּ כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּחְיוּ בְּמַחֲנֵכֶם הַטָּהוֹר בְּתוֹךְ כְּלָל אַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּהַדְּרוּשׁ לָהֶם בְּגַשֶּׁם וּבְרוּחַ.

יום שלישי

יום ראשון — א כסלו, ראש חדש — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ויצא, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: א־ט.
תניא: להבין מ״ש בפע״ח . . . 310 דז״א כו׳.

בא ר׳ יקותיאל ליעפלער (דעם אלטען רבי׳ס א חסיד) איז געווען צייטען, וואָס ער האָט געדאַווענט שחרית מנחה און מעריב איינע נאָך די אנדערע, עס איז ניט געווען קיין זמן מפסיק זיין.

אֵצֶל ר׳ יְקוּתִיאֵל לִיעֶפְּלֶעֶר (חֲסִידוֹ שֶׁל אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן), הָיוּ זְמַנִּים שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית מִנְחָה וְעַרְבִית בָּזֶה אַחַר זֶה, לֹא הָיָה זְמַן לְהַפְסִיק.

יום רביעי

יום שני — ב כסלו — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ויצא, שני עם פירש״י.
תהלים: י־יז.
תניא: והנה במ״א . . . 310 שבבי״ע דוקא.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] בֵּאֵר פַּעַם בְּמַאֲמָר, הָא דְּ״ר׳ אֶלְעָזָר יָהִיב פְּרוּטָה לְעָנִי וַהֲדַר מַצְלֵי״ [=נָתַן פְּרוּטָה לְעָנִי וְאַחַר כָּךְ הִתְפַּלֵּל], כִּי הֲרֵי הַתְּפִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּחַיּוּת, וְעַל יְדֵי שֶׁנּוֹתְנִים

צְדָקָה לְעָנִי קֹדֶם הַתְּפִלָּה וּמְחַיֵּים אוֹתוֹ, נִתּוֹסֵף חִיּוּת הַרְבֵּה בַּתְּפִלָּה. וְנַעֲנַע בְּיָדוֹ מִמַּטָּה לְמַעְלָה לְרַמֵּז שֶׁהָרְבּוּי בְּהַפְלָאָה. – וְכַמָּה פְּעָמִים קֹדֶם הַתְּפִלָּה הָיָה אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] מְחַזֵּר אַחֲרֵי עָנִי לִתֵּן לוֹ לֶאֱכֹל.

יום חמישי

יום שלישי — ג כסלו — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: והנה לקיום . . . קנו אחורי כו'.

מֵהַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַנְהָגַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב לְהַנְהָגַת הַמַּגִּיד, כִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הָיָה עָסוּק בִּנְסִיעוֹת שׁוֹנוֹת, וְהַמַּגִּיד יָשַׁב בְּבֵיתוֹ. עוֹד זֹאת: בִּימֵי נְשִׂיאוּת הַמַּגִּיד, כְּבָר הָיָה מְפֻרְסָם עִנְיַן הַחֲסִידוּת גַּם בַּמֶּרְחַקִּים, עַל יְדֵי נְסִיעוֹת הַחֶבְרַיָּא קַדִּישָׁא, וְרַבִּים מִבַּעֲלֵי בָּתִּים בֵּינוֹנִים נִתְקַשְּׁרוּ לְתוֹרַת הַחֲסִידוּת וְהָיוּ נוֹסְעִים לְמֶעֶזְרִיטְשׁ.

יום שישי

יום רביעי — ד כסלו — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: כג־כח.
תניא: משא"כ . . . 312 הלומד הסוד.

לְמַיִם אַחֲרוֹנִים נוֹטְלִים קֵצֶה הָאֶצְבָּעוֹת, וְאַחַר־כָּךְ מַעֲבִירִים אוֹתָם, כְּשֶׁהֵם לַחִים עֲדַיִן, עַל הַשְּׂפָתַיִם.

שבת קודש

יום חמישי — ה כסלו — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: כט־לד.
תניא: אבל דוקא . . . 312 שם.

"וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה" – תְּפִלָּה הִיא סֻלַּם הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁל הַנְּשָׁמָה בֶּאֱלֹקוּת. וַהֲגַם שֶׁהוּא "מֻצָּב אַרְצָה", הַתְחָלַת הַתְּפִלָּה הִיא בְּהוֹדָאָה לְבַד, אֲבָל "וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה", בִּבְחִינַת בִּטּוּל עַצְמִי. אֲבָל בָּא לָזֶה עַל יְדֵי הַקְדָּמַת הַהַשְׁגָּה וְהַהֲבָנָה בִּפְסוּקֵי דְּזִמְרָה, בִּרְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע וּקְרִיאַת שְׁמַע.

המשך ביאור למס' עירובין ליום ראשון עמ' ב

גמרא

1 שנינו במשנה, 'עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים'.
2 הגמרא מביאה שיש שגרסו את המשנה באופן שונה: **מַתְנִי לֵיהּ** –
3 שנה לו **רַב חִינְנָא בַּר שִׁלְמְיָא לְחִיָּא בַּר רַב, קַמֵּיהּ דְּרַב** [–כשלמדו
4 לפני רב] את דין משנתנו, **לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וִיטַלְטֵל**
5 **חפץ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**, גזירה שמא יטעה ויכניס את החפץ לרשות
6 היחיד, ולא שנה לו רב חיננא כדברי משנתנו שהתירה לעשות כן
7 ואמרה 'עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים'. **אָמַר**
8 **לֵיהּ** חייא בר רב לרב חיננא, **שָׁבְקַת רַבָּנָן וְעָבְדַת כְּרַבִּי מֵאִיר** – הנחת
9 את שיטת חכמים [תנא קמא במשנתנו] שהלכה כמותם, ופסקת
10 כרבי מאיר שגזר כעין גזירה זו במשנה להלן (קא.), והיינו שאסר
11 על העומד ברשות היחיד ליטול מפתח המונח ברשות הרבים
12 ולפתוח בו דלת ברשות הרבים, גזירה שמא ישכח ויכניס את
13 המפתח לרשות היחיד.
14

גידולי איסור - מתי הם מותרים?

יום ראשון כ"ח חשון ה'תשפ"א

הלכות תרומות פרק יא, הלכה כב: גִּדּוּלֵי גִּדּוּלִין [של תרומה], חֻלִּין לְכָל דָּבָר; וַאֲפִלּוּ דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה - אִם רַבּוּ הַגִּדּוּלִין עַל הָעִקָּר בְּגִדּוּלֵי הַגִּדּוּלִין - הֲרֵי הַגִּדּוּלִין הַשְּׁנִיִּים מַעֲלִין אֶת הָעִקָּר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה, וְיִהְיֶה הַכֹּל מֻתָּר לְזָרִים.

והראב"ד השיג על דברי הרמב"ם שגידולי גידולין של תרומה הם חולין בדבר שאין זרעו כלה (כגון בצלים) והקשה: אם גידולי טבל המותרים בדבר שזרעו כלה (כגון חטים) היינו, שזרע טבל שהוקבע למעשרות (האסור אפילו באכילת עראי) - גידוליו מותרים באכילת עראי, ועם זאת בדבר שאין זרעו כלה, אפילו גידולי גידולין אסורים (הל' מעשר פ"ר ה"ו) - גידולי תרומה שגם בדבר שזרעו כלה "גזרו חכמים עליהן שיהיו אסורין לזרים" (לעיל הכ"א), כל־שכן שיש לאסור בדבר שאין זרעו כלה!

והביאור:

גידולי גידולין של תרומה בדבר שזרעו כלה הם חולין לכל דבר אפילו אם הגידולין אינם מרובים מהעיקר. וזהו מה שכתב הרמב"ם בתחילת ההלכה. ומה שכתב "ואפילו דבר שאין זרעו כלה", הרי הדגיש שזהו רק "אם רבו הגידולין על העיקר", אבל אם לא רבו, גם גידולי גידולין אסורים בדבר שאין זרעו כלה. וכך גם בטבל, בדבר שאין זרעו כלה – גידולי גידולין אסורים רק אם לא רבו על העיקר, אבל אם רבו, מותרים (רדב"ז. מהר"י קורקוס).

וה'מרכבת המשנה' מבאר:

גידולי גידולין של טבל בדבר שאין זרעו כלה אסורים גם אם הגידולין מרובים מהעיקר, והחילוק בין גידולי גידולין של טבל לגידולי גידולין של תרומה הוא על פי מה שביאר הרמב"ם בהל' נדרים (פ"ה הט"ז) שגידולי גידולין של דבר הנדור, בדבר שאין זרעו כלה – אסורים ואין העיקר האסור בטל בגידולים מפני שהעיקר הנדור הוא 'דבר שיש לו מתירין' (כי מצוה להישאל על הנדר) שאינו בטל ברוב. וגם בטבל; אין העיקר בטל בגידולין שרבו עליו כיון שהוא 'דבר שיש לו מתירין', מה שאין כן תרומה הוא 'דבר שאין לו מתירין' ובטל ברוב, ולכן גידולי גידולין של תרומה "אם רבו הגידולין על העיקר... הגידולין השניים מעלין את העיקר".

אכילה שהיא עבודה

יום שני כ"ט חשון ה'תשפ"א

הלכות תרומות פרק טו, הלכה כב: כָּל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה - מְבָרֵךְ בִּרְכַּת אוֹתוֹ מַאֲכָל, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדֻּשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וְצִוָּנוּ לֶאֱכֹל תְּרוּמָה'. וְכָךְ קִבַּלְנוּ וּרְאִינוּם מְבָרְכִין, אֲפִלּוּ בְּחַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ - שֶׁגַּם אֲכִילַת קָדְשֵׁי הַגְּבוּל כַּעֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲבֹדַת מַתְּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם".

במקור המצוה לאכול תרומה יש כמה שיטות:

יש שלמדו זאת מהכתוב במעשר ראשון הניתן ללויים "ואכלתם אותו בכל מקום אתם וביתכם", הרי שאכילת המעשר היא מצוה, וממעשר למדים גם לתרומה (פירוש רבינו הלל על ספרא אחרי מות, פז).

ויש שלמדו את המצוה מהכתוב "ושמרתם את משמרת תרומותי" המחייב לשמור על התרומה שלא תתקלקל, ומוטלת על הכהן מצוה לאוכלה כדי למנוע את הפסדה (רשב"א שבת צא, א).

ואילו מדברי הרמב"ם מבואר שאכילת התרומה היא חלק מעבודות הכהונה, כאכילת בשר הקרבנות במקדש ואע"פ שהתרומה איננה שייכת למקדש, וכפי שהביא בספר המצוות (מ"ע פט) את דברי ה'ספרא' "עבודת מתנה אתן את כהונתכם" – "לעשות אכילת קדשים בגבולים כעבודת מקדש במקדש".

ולכן אע"פ שהרמב"ם כותב שיש מצוה באכילת תרומה, לא מנה זאת במנין המצוות שבתחילת ההלכות, כי אין זו מצוה בפני עצמה אלא חלק מהמצוה הכללית של עבודת המקדש (מנחת חינוך, מנין המצוות שהוסיף הרמב"ן מצוה ב).

ויש שחידשו על פי זה כי למרות שאסור לאכול לפני קיום מצוה כשהגיע זמנה (ואפילו אכילה של מצוה, כגון סעודת שבת, אסור לאוכלה לפני קריאת שמע), אך אכילת תרומה מותרת, ולכן נאמר במשנה (ברכות א, א): "מאימתי קורין את שמע בערבית – משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתם", ומשמע שהכהנים מתחילים לאכול תרומה מיד כשהגיע זמן קריאת שמע, קודם שקראו, משום שאכילת מצוה שהיא כעבודה בבית המקדש, מותרת לפני קריאת שמע.

ברכות תפילין ותרומות

יום שלישי א' כסלו ה'תשפ"א

הלכות מעשר פרק א הלכה טז: וְאִם הִפְרִישׁ הַכֹּל זֶה אַחַר זֶה מִיָּד, וְלֹא שָׂח בֵּינֵיהֶן - כּוֹלְלָן בְּרָכָה אַחַת, וּמְבָרֵךְ: 'לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת'.

נחלקו הראשונים בברכת התפילין: יש אומרים שמברכים ברכה אחת על של יד וברכה נוספת על של ראש, ויש אומרים שמברכים ברכה אחת לשתיהן.

ולכאורה הלכה זו שהמפריש כמה תרומות ומעשרות מברך ברכה אחת לכולן היא הוכחה לדעה השניה (ביאור הגר"א או"ח סכ"ה).

אמנם, הלכה זו סותרת לכאורה להלכה אחרת: נחלקו תנאים (סוכה מו, א) במי שהיו לפניו כמה מצוות, כגון נטילת לולב וישיבה בסוכה. יש אומרים שמברך "אשר קדשנו... על המצוות", ויש אומרים שמברך על כל מצוה בפני עצמה. ופסק הרמב"ם (הל' ברכות פי"א ה"י) כדעה השניה. ומדוע

בהפרשת כמה תרומות ומעשרות פסק שמברך ברכה אחת לכולן?

ויש לומר:

כאשר מברך 'על המצוות', אין בנוסח הברכה פירוט של המצוות שמקיים, אך כשמברך 'להפריש תרומות ומעשרות' הרי ב'תרומות', לשון רבים, נכללים כל סוגי התרומות וב'מעשרות' נכללים כל המעשרות.

והוא הדין בתפילין - מאחר ובברכת 'להניח תפילין' על תפילין של יד אין רמז למצוה נוספת של תפילין של ראש, יש לברך על כל מצוה בפני עצמה (מגן גבורים או"ח סכ"ה סק"ז).

ואילו הסוברים שיש לברך ברכה אחת על שתי התפילין, סוברים שהדבר דומה להפרשת כמה תרומות ומעשרות, ולא לסוכה ולולב שלא נפטרות בברכה אחת כי כל אחת מהן היא מצוה בתוכן שונה, ואילו כל התרומות משתייכות לסוג אחד וכך גם התפילין, כי ה'של יד' וה'של ראש' הן מסוג אחד (ארצות החיים שם סקמ"ז).

האם חנות חייבת במזוזה?

יום רביעי ב' כסלו ה'תשפ"א

הלכות מעשר פרק ד, הלכה י: וְהַחֲנוּת - קוֹבַעַת כְּבֵית.

בתחילת הפרק (ה"א) כתב הרמב"ם שהטבל נקבע לחיוב מעשר רק כשנכנס לבית, וממשיך ומפרט את התנאים הנדרשים כדי שיחול על המקום שם בית. ובהמשך (ה"ז) כתב: "כשם שהבית קובע למעשר, כך החצר קובעת למעשר".

ובהלכה זו נאמר (לפי הגרסה הנפוצה): "והחנות קובעת כבית". ומבואר מכך שחנות נחשבת כבית, אך יש גורסים בלשון הרמב"ם "והחנות קובעת", ללא המילה 'כבית' (מעשה רוקח), ולפי זה מסתבר שדין החנות הוא כדין החצר שבה מדובר בהלכות אלו, ולא כבית.

ומכך נובעת 'נפקא מינה' לגבי חיובה של חנות במזוזה:

בגמרא השוו דין בית לענין מזוזה לדינו לענין מעשר, ובהלכות מזוזה (פ"ו ה"ט) פסק הרמב"ם ש"חנויות שבשווקים פטורות, מפני שאינן קבועות לדירה". הרי שחנות אינה נחשבת כבית, וזה מתאים בפשטות עם הגרסה בהלכה כאן שלפיה החנות קובעת למעשר שלא בתורת בית אלא בתורת חצר, ולכן היא פטורה ממזוזה (ראה דרך אמונה).

אך לפי הגרסה ש"החנות קובעת כבית", מבואר שיש לה דין בית, ואם כן הדין נותן שתתחייב במזוזה. ולפי זה יש לבאר כי דברי הרמב"ם בהלכות מזוזה אמורים לגבי "חנויות שבשווקים" דווקא שאינן קבועות אלא מוקמות בשוק בשעת היריד ולאחר מכן מפרקים ומעבירים את החנויות הללו למקום אחר, ולכן פטורות ממזוזה כדין דירת עראי, אך חנות הקבועה במקומה, נחשבת כבית וחייבת במזוזה (אבני נזר יו"ד שפד).

זכייה במתנות כהונה ובמתנות עניים

יום חמישי ג' כסלו ה'תשפ"א

הלכות מעשר פרק ז, הלכה ו: כֵּיצַד מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן? מַפְרִישׁ הַתְּרוּמָה אוֹ מַעֲשֵׂר... וּמְזַכֶּה כָּהֵן עַל יְדֵי אַחֵר לְאוֹתוֹ הַכֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי אוֹ הָעָנִי שֶׁהֵלְּוָם; וְאִם הָיוּ רְגִילִין לִטֹּל מִמֶּנּוּ, וְהוּא רָגִיל שֶׁלֹּא יִתֵּן אֶלָּא לָהֶם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְזַכּוֹת עַל יְדֵי אַחֵר.

כאשר המלוה רגיל לתת את התרומות והמעשרות לכהן או הלוי שלוו ממנו אינו צריך להקנותם להם על ידי אחר אלא הם זוכים בהם ממילא (והוא זוכה בהם בחזרה כתשלום עבור החוב), כי שאר הכהנים והלויים מתייאשים מלקבלם בהנחה שבטח יתן ללווים, וממילא הלווים הם הזוכים היחידים (רש"י גיטין ל, א). ועוד שהרגילות של בעל הבית לתת להם את תרומותיו ומעשרותיו נחשבת כהבטחה להמשיך בכך ואסור לו לחזור בו מהתחייבותו (תוספות ב"ב קכג, ב).

ובירושלמי (גיטין פ"ז ה"ג) הקשו על הטעם השני: הרי במשנה מדובר גם על מעשר הניתן לעניים ואיך אפשר לומר שמחמת הרגילות זוכה העני במעשר ממילא!

ומבאר המשנה למלך: במתנות כהונה ולוויה שמורה לבעלים הזכות להחליט לאיזה כהן או לוי לתת אותם אך במעשר עני, גם אם העני הוא מכירו של המלוה אין שאר העניים מסיחים דעתם מממנו, כי אין בו טובת הנאה לבעלים אלא העניים יכולים לבוא וליטול בעל כורחו של בעל הבית.

אך בתלמוד בבלי לא חששו לקושיא זו, וכן פסק הרמב"ם, שגם במעשר עני, אם רגיל לתת לו, זוכה ממילא. ומבאר ה'משנה למלך':

מבואר ברמב"ם (הל' מתנות עניים פ"ו, ה"י) שהעניים זוכים במעשר עני בעל כורחו של בעל הבית רק במעשר עני המתחלק בגורן, אך במעשר המתחלק בבית יש טובת הנאה לבעלים להחליט למי לתת, ויתכן שכאן מדובר במעשר מסוג זה.

וה'דבר אברהם' (ח"א סי' א בהגהה בסופו) מבאר את דברי הירושלמי באופן אחר:

הובא לעיל ביאור התוספות שהדבר תלוי באיסור על בעל הבית לחזור בו מהבטחתו לתת את תרומותיו ומעשרותיו ללווים, ולפי זה יש לחלק בין מתנות כהונה ולוויה למתנות עניים, שלגבי כוהנים ולויים שכהונתם עולמית יש כעין הבטחה מצד בעל הבית לתת להם לעולם, אך לגבי עני שאין עניותו עולמית ואפשר שיעשיר אין הבטחה להמשיך לתת לו לעולם.

אך לדעת הבבלי גם בעני שייכת הבטחה שאם לא יעשיר ימשיך לתת לו את המתנות, ולכן גם בזה אסור לבעל הבית לחזור בו והעני זוכה ממילא.

'ספק ספיקא' בדמאי - מותר?

יום שישי ד' כסלו ה'תשפ"א

הלכות מעשר פרק יא, הלכה יג: הַמּוֹלִיךְ חִטִּין... לְטָחוֹן עִם הַנָּכְרִי - הֲרֵי הֵן דְּמַאי, שֶׁמָּא הֶחֱלִיפָן בְּחִטָּיו שֶׁל עַם הָאָרֶץ.

והקשה הראב"ד:

החשש שמא הנכרי החליף את החיטים בחיטים של עם הארץ הוא 'ספק ספיקא'. ספק שמא לא החליף, ואפילו אם החליף בחיטים של עם הארץ, שמא עישר עם הארץ את חיטיו ו'ספק ספיקא' הוא לקולא!

וביאר ה'כסף משנה':

בדמאי החמירו יותר שהרי "רוב עמי הארץ מעשרים" (שבת יג, א) ועם זאת אמרו חכמים שיש לחוש למיעוט שאינם מעשרים. ואם כן יש לחוש גם ל'ספק ספיקא'.

והוסיף הגר"ע איגר (תוס' רע"ק דמאי פ"ג ס"ק כט):

לגבי ה'קלין שבדמאי', היינו מיני פירות הפטורים מן הדמאי, יש שפירשו (פיה"מ להרמב"ם והרע"ב דמאי פ"א מ"א) שזהו מחמת 'ספק ספיקא'. ספק שמא באו מן ההפקר ופטורים מן המעשר, ואף אם באו מן השמור, שמא נתעשרו. ואם כן מצינו שמקילים בדמאי ב'ספק ספיקא'!

אך יש לחלק: דברי ה'כסף משנה' שחכמים החמירו בדמאי גם ב'ספק ספיקא' שנאמרו במוליך חיטיו לטוחן נכרי, זהו כאשר בכל צד של ספק מחויבים החיטים בוודאות במעשר אלא שיש ספק האם עישרום או לא, ובזה חששו למיעוט. מה שאין כן ה'קלין שבדמאי', לפי צד אחד בספק, מעיקרו לא חל חיוב מעשר על הפירות כי אולי הם הפקר ובפירות אלו הקילו חכמים בספק ספיקא (וכ"כ השער המלך הל' יו"ט פ"א ה"כ).

מעשר מתערובת פירות

שבת קודש ה' כסלו ה'תשפ"א

הלכות מעשר שני פרק א, הלכה יא: פֵּרוֹת שָׁנָה שֶׁנִּיָּה שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּפֵרוֹת שְׁלִישִׁית... הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב.

פירות השנה השנייה חייבים ב'מעשר שני' (בנוסף למעשר ראשון), ופירות השנה השלישית מחויבים בהפרשת 'מעשר עני'. וכאשר התערבו פירות אלו באלו, לדעת הרמב"ם הולכים אחר הרוב, ואם לדוגמה רוב הפירות מחויבים במעשר שני ומיעוטם במעשר עני, המיעוט מקבל את דין הרוב, ומפריש על הכל מעשר שני.

והראב"ד משיג על הרמב"ם: הרי מפורש בגמרא (ע"ז עג, ב) שטבל אינו בטל ברוב, היינו שאם התערבו פירות של טבל ברוב פירות מעושרים אין בטלים אלא חייב להפריש מעשרות על פירות הטבל, ואם כן גם פירות של שנה שנייה שהתערבו בפירות שנה שלישית אינם בטלים שהרי כל עוד לא הופרש מהם מעשר שני כדינם, הרי הם טבל ואינם בטלים ברוב!

ותירץ הר"י קורקוס (הובא בכסף משנה):

בשעה שמפריש מהתבואה שני מעשרות (מעשר ראשון ומעשר נוסף), כבר איננה טבל, ואף אם שינה את ייעוד המעשר, כגון מעשר עני שהשתמש בו בתור מעשר שני במקום לתת אותו לעניים, אף שביטל את המצוה לתת מעשר לעניים, התבואה מותרת.

ולכן כאשר התערבו פירות שנה שנייה בשלישית, מאחר ובכל אופן מפריש מהם מעשר (בנוסף למעשר ראשון) אין כאן איסור טבל, אלא שלא קיים את מצות הנתינה, ובזה הולכים אחר הרוב כמו בשאר איסורי התורה.

והדין שטבל אינו בטל, נאמר רק לגבי פירות טבל שהתערבו בפירות מעושרים שאם נסתמך על ביטול ברוב לא נפריש מהם כלל מעשר והם יישארו בטבלם (ראה שבט הלוי ב, קפג).

המשך ביאור למס' עירובין ליום שישי עמ' ב

אינו אלא נִיטָא [–שערה או חוט] אַחַת חוֹצֶצֶת בין בגדי כהונה לבשרו ועבודתו פסולה, ואם הוא שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם בְּגָדִים, שלא שייך לפסול עבודתו משום חציצה בין גופו לבגדי כהונה, אם כרך שם בד שיש בו שֶׁלֹּשׁ עַל שֶׁלֹּשׁ אצבעות, חוֹצֶצוֹת – נחשב בגד ועבודתו פסולה מצד יתור בגדים, פָּחוּת מִשֶּׁלֹּשׁ עַל שֶׁלֹּשׁ אצבעות, אֵינָן חוֹצְצוֹת – אינה פוסלת מצד יתור בגדים, שאינו בגד.

הגמרא מבררת אם רבא חולק גם על רב יהודה בריה דרבי חייא. אומרת הגמרא: אֲדְרַבִּי יוֹחָנָן – על רבי יוחנן הסובר שאין פסול יתור בגדים אלא במקום בגדים, ומשמע גם בגד שיש בו שלש על שלש אצבעות, וַדַּאי פְּלִינָא – ודאי רבא חולק, שהרי לרבא בגד שיש בו שלש על שלש פוסל משום יתור בגדים גם שלא במקום בגדים. אבל עדיין יש לדון, אַדְּרַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא מִי נַיְמָא פְּלִינָא – האם רבא חולק גם על רב יהודה בריה דרבי חייא הסובר שצלצול קטן פוסל משום יתור בגדים הגם שאין בו שלש על שלש, וסובר שאינו בגד ואינו פוסל.

אומרת הגמרא: אין הכרח שרבא חולק על רב יהודה בריה דרבי חייא, משום דשַׁאנֵי צְלָצוּל קָטָן דְּחַשִּׁיב – שונה צלצול קטן משאר בגדים, שאף שאין בו שלש על שלש, כיון שעשוי לנוי הוא חשוב ונחשב כבגד, וגם רבא הסובר שרק בגד שיש בו שלש על שלש פוסל משום יתור בגדים, יתכן שיודה בצלצול קטן שפוסל.

הגמרא מביאה גירסא אחרת: לִישָׁנָא אַחֲרִינָא, אָמְרִי לָהּ – יש ששנו מחלוקתם בלשון אחרת, אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא, לֹא שָׁנוּ היתר זה לכרוך על מכתו במקדש אֶלָּא גָּמִי, שאינו בגד, אֲבָל צְלָצוּל קָטָן כיון שבגד הוא הרי הוא חוֹצֵץ – פוסל עבודתו משום יתור בגדים, ואסור לכרוך בו.

דעה חולקת: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אין בצלצול שכורך על מכתו כדי לפסול עבודתו משום יתור בגדים כיון שאין בו שלש על שלש, שלֹא אָמְרוּ דין פסול חֲצִיצָה בְּדבר הַפָּחוּת מִשֶּׁלֹּשׁ עַל שֶׁלֹּשׁ אֶלָּא אם הוא בִּמְקוֹם בְּגָדִים, ששם חוצצת אפילו נימא אחת ופוסלת עבודתו, אֲבָל שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם בְּגָדִים שמצד חציצה לא שייך לדון,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ח מרחשון־ה' כסלו ה'תשפ"א

יום ראשון כ"ח מרחשון ה'תשפ"א

הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר זר שאכל תרומה בשגגה וכמה יאכל ויהיה חייב. אם אכל וחזר ואכל אם מצטרף. ותרומה ותרומת מעשר אם מצטרפות. האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג או במזיד, טהורה או טמאה. המאכיל לפועלים או לאורחים או לבניו הקטנים, והמשלם את הקרן ולא את החומש. האשה שהייתה אוכלת תרומה ואמרו לה מת בעלך. שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה תרומה לאחת מהן. האוכל חומש בשגגה. ובת ישראל שאכלה תרומה ואח"כ נישאת לכהן. האוכל תרומה ממה משלם. ואם גזל תרומה או גנבה ולא אכלה.

1 **א. זָר שֶׁאָכַל תְּרוּמָה[2] בִּשְׁגָגָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ[3].**
2 **אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהִיא תְּרוּמָה וְשֶׁהוּא מֻזְהָר עָלֶיהָ,**
3 **אֲבָל לֹא יָדַע אִם חַיָּב עָלֶיהָ מִיתָה[4] אִם לָאו - הֲרֵי זוֹ**
4 **שְׁגָגָה וּמְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ.**

2) תרומות פרק ו משנה א. שנאמר: "ואיש כי יאכל קודש בשגגה ויסף חמישיתו עליו". [וקודש זה אינו קדשי המקדש (=הקרבנות), אלא קדשי הגבול (=תרומה), שהרי כל הפרשה כולה מדברת שם בתרומה, שנאמר: "ובא השמש וטהר", והיינו תרומה הנאכלת אחר הערב שמש. ובספרא למדו זאת בגזירה שווה "קודש - קודש", נאמר להלן "בערתי הקודש מן הבית" - "מה קודש האמור להלן בקדשי הגבול (=מעשר שני) הכתוב מדבר (ולא בקדשי המקדש), אף קודש האמור כאן, בקדשי הגבול (=תרומה) הכתוב מדבר"]. 3) מלבר (=מחוץ), כלומר, אם אכל שווה ארבעה משלם שווה חמישה, מפירות חולין מתוקנים. [ואינו משלם אלא דמי תרומה, שהם פחותים מדמי חולין, שאם אכל סאה של תרומה, אינו משלם סאה שלימה של חולין, אלא פחות מזה, לפי ערך השיוי. 4) בידי שמים. וכרבי יוחנן ששגגת כרת הרי היא שגגה לחייבו קרבן. וכרבא ששגגת מיתה בידי שמים, מחייבתו חומש, כשם ששגגת כרת, מחייבתו קרבן.

5 **ב. אֶחָד הָאוֹכֵל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל[5], וְאֶחָד הַשּׁוֹתֶה[6]**
6 **דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִשְׁתּוֹת, וְאֶחָד הַסָּךְ דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לָסוּךְ;**
7 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - לְרַבּוֹת**
8 **אֶת הַסָּךְ. וְאֶחָד הָאוֹכֵל תְּרוּמָה טְהוֹרָה אוֹ טְמֵאָה[7]**
9 **בִּשְׁגָגָה - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ. וְאֵינוֹ חַיָּב בְּחֹמֶשׁ עַד**
10 **שֶׁיֹּאכַל כַּזַּיִת[8]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה, וְאֵין**
11 **אֲכִילָה פְּחוּתָה מִכְּזַיִת. וּכְשֵׁם שֶׁאֲכִילַת תְּרוּמָה**
12 **בִּכְזַיִת, כָּךְ שְׁתִיָּה בִּכְזַיִת[9].**

5) שאז נקראת אכילה, ובאין דרכו לא חשוב אכילה. [ומקור דבריו בתוספתא תרומות תחילת פרק ז: "הסך יין של תרומה שוגג משלם את הקרן ואינו משלם את החומש", לפי שיין אין דרכו לסיכה. 6) ששתייה בכלל אכילה. 7) [ומפשטות הלשון נראה, שכשם שבתרומה טהורה משלם דמים שלמים, כמו כן בתרומה טמאה משלם דמים שלמים, ולא דמי עצים בלבד, ורק להלן בהלכה ה גבי מזיד כתב, שאינו משלם אלא דמי עצים, מפני שאינה ראוייה אלא להסקה - לפי שבמזיד אין התשלומין תרומה, אבל בשוגג שהתשלומים תרומה, אם ישלם כשיווי דמי עצים בלבד, כשאחר כך ייעשו תרומה, לא ישוו אפילו דמי עצים של התרומה, צריך הוא לשלם מן החולין כשיווי כזה, שלאחר התשלומין כשייעשו תרומה, יהיו שווים לדמי עצים של התרומה. ומסתבר שהוא הדין למשלם חולין טהורים, שכשם שתשלומין של תרומה טהורה נעשים כמותה (=תרומה טהורה), כמו כן תשלומי תרומה טמאה, ואף אם משלם חולין טהורים, הם נעשים תרומה טמאה. אולם בהלכה הקודמת כתבנו בדעת רבינו לעניין אוכל תרומה טהורה בשוגג, שאינו משלם אלא בשיווי של התרומה, ואף שאחרי שייעשו תרומה יהיו שווים פחות, וצריך עיון]. 8) ואין צריך שיהא בו שווה פרוטה. 9) ואף על פי שלעניין נזיר כתב רבינו "נזיר שאכל כזית ענבים וכו' ושתה רביעית יין וכו' הרי זה לוקה", הרי ששתייה ברביעית ולא בכזית - אין זה אלא בנזיר שנאמר בו במפורש: "חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה", אבל בתרומה שלא נאמרה בה שתייה במפורש, אלא היא בכלל אכילה - שיעורה כאכילה. וכיצד משער משקין בכזית? - מביא כוס מלא יין ומביא זית ונותן לתוכו ושופע (=נשפך ממנו), אם שתה כיוצא בו חייב.

13 **ג. אָכַל וְחָזַר וְאָכַל, שָׁתָה וְחָזַר וְשָׁתָה, אִם יֵשׁ**
14 **מִתְּחִלַּת אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף אֲכִילָה אַחֲרוֹנָה כְּדֵי**
15 **אֲכִילַת פְּרָס[10], וּמִתְּחִלַּת שְׁתִיָּה רִאשׁוֹנָה עַד סוֹף**
16 **שְׁתִיָּה אַחֲרוֹנָה כְּדֵי שְׁתִיַּת רְבִיעִית[11] - הֲרֵי אֵלּוּ**
17 **מִצְטָרְפִין לִכְזַיִת.**

10) פרס הוא חצי, והכוונה לחצי כיכר של שש ביצים, דהיינו שלוש ביצים. 11) ומה שאמרו בכריתות יג. שאף בשתייה בעינן בכדי אכילת פרס, וכן פסק רבינו בפרק ח מהלכות אבות הטומאות הלכה יא - אין הדברים אמורים אלא בשתייה ששיעורה ברביעית, אבל שתייה ששיעורה בפחות מזה, מצטרפת בכדי שתיית רביעית.

18 **ד. הַתְּרוּמָה[12] וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, בֵּין שֶׁל דְּמַאי בֵּין שֶׁל**
19 **וַדַּאי, וְהַחַלָּה וְהַבִּכּוּרִים - כֻּלָּן מִצְטָרְפִין לִכְזַיִת**
20 **לְחַיֵּב עֲלֵיהֶן מִיתָה[13] וָחֹמֶשׁ, שֶׁכֻּלָּן נִקְרְאוּ תְּרוּמָה[14].**
21 **וּמִן הַדִּין הָיָה שֶׁאֵין חַיָּבִין חֹמֶשׁ עַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר**
22 **שֶׁל דְּמַאי, שֶׁאֵין חַיָּבִין עַל מַעֲשֵׂר [שֵׁנִי] שֶׁלּוֹ, כְּמוֹ**
23 **שֶׁיִּתְבָּאֵר; אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: אִם לֹא יִתְחַיֵּב עָלֶיהָ[15]**
24 **חֹמֶשׁ - יִזְלְזְלוּ בָּהּ[16].**

12) תרומה גדולה. 13) פשוט הוא שאין זה מוסב על תרומת דמאי שאינה אלא מדרבנן, ואין בה מיתה. 14) בחלה נאמר: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה", ובביכורים נאמר: "ותרומת ידך" וקבלו חז"ל שהכוונה לביכורים. 15) על התרומה. 16) ולא חששו אלא לתרומה בלבד, שוודאה במיתה ולא למעשר שני, שוודאו אינו במיתה.

1 **ה. אָכַל תְּרוּמָה בְּמֻזִּיד [וְהִתְרוּ בּוֹ - לוֹקֶה וְאֵינוֹ**
2 **מְשַׁלֵּם; לֹא הִתְרוּ בּוֹ]: אִם הָיְתָה טְהוֹרָה - מְשַׁלֵּם**
3 **הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ[17]; וְאִם הָיְתָה טְמֵאָה**
4 **- מְשַׁלֵּם דְּמֵי עֵצִים[18], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה אֶלָּא**
5 **לְהַסָּקָה. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל תְּרוּמַת תּוּתִים וְרִמּוֹנִים[19]**
6 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם[20] שֶׁנִּטְמְאוּ - פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין,**
7 **שֶׁהֲרֵי אֵינָם רְאוּיִין לְהַסָּקָה.**

17) ש"לא חייב השם יתברך בחומש אלא למי שאכל בשגגה, והוא אמרו: "ואיש כי יאכל קודש בשגגה", אבל במזיד אין חייב חומש, כי עוונו גדול מנשוא, ולא יתכפר בתשלומים". 18) תוספתא תרומות. [ומפשטות דברי התוספתא שם נראה, שהמדובר גם בשוגג, וכן כתב בתוספתא כפשוטה שם. ורבינו העתיק דין זה באוכל במזיד, אף על פי שבשניהם אינו משלם אלא דמי עצים בלבד, לפי שבשוגג צריך הוא לשלם לפי שוויה האמיתי אלא שהתשלומים ייעשו כתרומה טמאה, ויהיו אחר כך לדמי עצים, ואילו במזיד, שאין התשלומין נעשים תרומה, אינו משלם לכתחילה אלא דמי עצים בלבד]. 19) שם הגירסא "תותים וענבים", שגם ענבים אינם ראויים לכלום, שהרי אסור לזלף ביין את הבית, גזירה שמא יבואו לשתותו. 20) שאר פירות, שאין המשקה שלהם ראוי להדלקה.

8 **ו. הָאוֹכֵל תְּרוּמַת חָמֵץ בְּפֶסַח, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין**
9 **בִּשְׁגָגָה[21], בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה - פָּטוּר מִן**
10 **הַתַּשְׁלוּמִין. אֲפִלּוּ הִפְרִישָׁהּ מַצָּה וְהֶחְמִיצָה[22] -**
11 **פָּטוּר. וַאֲפִלּוּ דְּמֵי עֵצִים אֵינוֹ מְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ**
12 **רְאוּיָה לְהַסָּקָה; מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, אֵין לָהּ**
13 **דָּמִים.**

21) כרבי עקיבא שם, הסובר שכשהוא משלם, משלם הוא לפי דמים, כלומר, לפי שווייה של התורה. 22) ורוצה לומר: לא רק אם גזל תרומת חמץ בפסח מכהן ואכלה, אינו חייב לשלם, אלא אף אם הפרישה מצה והחמיצה אצלו, שגרם לה להפסד, אינו משלם כלום.

14 **ז. אֲבָל הַשּׁוֹגֵג שֶׁאָכַל תְּרוּמָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[23] אוֹ**
15 **שֶׁאָכַל תְּרוּמָה נְקוּרָה[24], וְהַשּׁוֹתֶה יַיִן תְּרוּמָה**
16 **שֶׁנִּתְגַּלָּה[25], וְהַסָּךְ יַיִן וָשֶׁמֶן כְּאֶחָד[26], אוֹ שֶׁשָּׁתָה שֶׁמֶן**
17 **וָחֹמֶץ[27] כְּאֶחָד, אוֹ שֶׁכָּסַס[28] אֶת הַחִטִּים[29] אוֹ גָּמַע אֶת**
18 **הַחֹמֶץ[30] - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ.**

23) והיינו שהיה שוגג גם על התרומה וגם על יום הכיפורים, שאם התרו בו באחד מהם - הרי זה לוקה ואינו משלם. 24) שאסורה באכילה, שמא ניקרה הנחש. ואף על פי כן משלם, שכיוון שאכלה ולא הוזק, הוברר הדבר למפרע שלא ניקרה הנחש, והוא הדין ליין מגולה שבסמוך. 25) שאסור בשתייה, שמא שתה ממנו נחש. 26) [בתוספתא שם לפי כתב־יד עהרפורט "הסך יין וחומץ משלם קרן וחומש" ונראה שרבינו גרס שם "הסך יין ושמן כאחד משלם קרן וחומש", שהרי מפורש בתוספתא שם סוף פרק ט, שיין וחומץ אין דרכם בסיכה]. 27) שאף על פי שהשותה שמן לבד אינו חייב חומש - אם שתהו ביחד עם חומץ - דרכו בכך. 28) שדרך אכילה הוא, שהרי מברכים עליהם בורא פרי האדמה. 29) כשהן בלתי מבושלות. וכל שהוא אוכלו שלא כדרך אכילתו הרי הוא "כוסס". 30) ירושלמי שם: "רבי אבהו בשם ר' יוחנן המגמע חומץ של תרומה לוקה". והוא הדין שמשלם קרן וחומש אם אכלו בשוגג.

19 **ח. הָיָה שָׂבֵעַ[31] וְקָץ בְּמִזּוֹנוֹ וְהוֹסִיף עַל שָׂבְעוֹ**
20 **בַּאֲכִילַת תְּרוּמָה - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר:**
21 **כִּי יֹאכַל - לֹא שֶׁיַּזִּיק אֶת עַצְמוֹ[32]. וְכֵן הַכּוֹסֵס אֶת**
22 **הַשְּׁעוֹרִים - פָּטוּר מִן הַחֹמֶשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהִזִּיק עַצְמוֹ.**

31) ביומא פ: "אמר ר' ירמיה אמר ריש לקיש זר שאכל תרומה אכילה גסה, משלם את הקרן ואינו משלם את החומש, כי יאכל, פרט למזיק". 32) וברש"י שם פירש: "פרט למזיק את התרומה".

23 **ט. זָר שֶׁבָּלַע[33] שְׁזָפִין שֶׁל תְּרוּמָה וֶהֱקִיאָן, וּבָא אַחֵר**
24 **וַאֲכָלָן גַּם הוּא בִּשְׁגָגָה - הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם קֶרֶן**
25 **וָחֹמֶשׁ[34], וְהַשֵּׁנִי מְשַׁלֵּם דְּמֵי עֵצִים לָרִאשׁוֹן[35].**

33) בלא כסיסה. שאם כסס ובלעם וחזר והקיאם, אינם ראויים אפילו להסקה, ואין השני חייב כלום. 34) שאף בליעה היא דרך אכילה. 35) שכיוון שבלעה הראשון, נתחללה, והרי זה ככהן שסך תרומה, שבן בתו ישראל מתעגל עליה. ואינו משלם אלא כמזיק ממון חבירו.

26 **י. הַמַּאֲכִיל הַפּוֹעֲלִים[36] וְאֶת הָאוֹרְחִים[37] תְּרוּמָה - הֵם**
27 **מְשַׁלְּמִין קֶרֶן וָחֹמֶשׁ[38], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּשׁוֹגְגִין, וְהוּא**
28 **מְשַׁלֵּם לָהֶם דְּמֵי סְעֻדָּתָן[39]; שֶׁדְּמֵי הַחֵלֶן יְתֵרִין מִדְּמֵי**
29 **תְּרוּמָה שֶׁאָכְלוּ[40], שֶׁדָּבָר הָאָסוּר נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם**
30 **חוֹתָה מִמֶּנּוּ[41].**

36) שפסק עמהם להאכילם חולין. 37) שנתחייב לתת להם סעודה של חולין. 38) ולא המאכיל. 39) כלומר, מעות כשיווי סעודה של חולין, כמו שנתחייב להם. 40) שהם שילמו פירות חולין כפי השווי של התרומה בלבד, כלומר: אם אכלו סאה תרומה, לא שלמו סאה שלמה של חולין, אלא פחות מזה, לפי ערך השיווי של התרומה. ואילו הוא, מחזיר להם דמי סאה של חולין. והיינו כתנא קמא במשנה שם ולא כרבי מאיר שאמר שהוא משלם את הקרן בדמי תרומה לכהן, והם משלמים את החומש. 41) כלומר: "נפשו של אדם קצה באכילת איסור אף על פי שאינו יודע בדבר, שליבו נוקפו, ואינה נחשבת לו אכילה".

31 **יא. הַמַּאֲכִיל[42] אֶת בָּנָיו הַקְּטַנִּים[43] וְאֶת עֲבָדָיו[44] בֵּין**

גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, וְהָאוֹכֵל תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ[45], וְהָאוֹכֵל אוֹ הַשּׁוֹתֶה פָּחוֹת מִכְּזַיִת[46], וְנָזִיר שֶׁשָּׁגַג[47] וְשָׁתָה יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה, וְהַשּׁוֹתֶה שֶׁמֶן[48] וְהַסָּךְ אֶת הַיַּיִן - כָּל אֵלּוּ מְשַׁלְּמִים אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא אֶת הַחֹמֶשׁ.

42) זר. 43) שאינם בני חיוב. 44) הכנענים, שכל מה שקנו - קנה רבם, ואין להם מה לשלם. 45) שאינה אלא מדרבנן. 46) במשנה שם נזכרה רק "אכילה" ורבינו כתב גם שתייה, שאף היא בכזית. 47) והטעם הוא, שכיוון שחוץ מאיסור תרומה אסור עליו היין מצד שהוא נזיר - שתיית איסור אינה שתייה לעניין זה. ואף על פי שהאוכל בשוגג תרומה ביום הכיפורים, משלם קרן וחומש - אין זה אלא ביום הכיפורים שאינו אלא "איסור גברא", אבל נזיר הוא "איסור חפצא". [אבל עדיין לא מיושב מה בין נזיר ששתה יין להאוכל תרומת הקדש, שאף היא אסורה מטעם הקדש חוץ מאיסור תרומה, ואף על פי כן חייבים עליה חומש]. 48) שמזיקו.

יב. בַּת כֹּהֵן שֶׁהָיְתָה נְשׂוּאָה לְיִשְׂרָאֵל[49] אוֹ שֶׁנִּפְסְלָה[50] וְאַחַר כָּךְ אָכְלָה תְּרוּמָה - מְשַׁלֶּמֶת אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא אֶת הַחֹמֶשׁ. הָאִשָּׁה[51] שֶׁהָיְתָה אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה וְאָמְרוּ לָהּ: מֵת בַּעֲלִיךְ אוֹ גֵּרַשְׁךָ[52]; וְכֵן הָעֶבֶד[53] שֶׁהָיָה אוֹכֵל וְאָמְרוּ לוֹ: מֵת רַבְּךָ וְהִנִּיחַ יוֹרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ מַאֲכִיל[54], אוֹ שֶׁמְּכָרְךָ לְיִשְׂרָאֵל אוֹ נָתְנְךָ לוֹ, אוֹ שֶׁחֲרָרְךָ[55]; וְכֵן כֹּהֵן שֶׁהָיָה אוֹכֵל וְנוֹדַע לוֹ שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה[56] אוֹ בֶּן חֲלוּצָה - הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּמִין הַקֶּרֶן בִּלְבַד[57]. וְאִם הָיְתָה תְּרוּמַת חָמֵץ וְהָיָה עֶרֶב הַפֶּסַח - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִלְּשַׁלֵּם[58]; מִפְּנֵי שֶׁזְּמַנָּהּ בָּהוּל[59], נֶחְפְּזוּ לֶאֱכֹל וְלֹא בָּדְקוּ. וְכֵלָן שֶׁהָיְתָה לָהֶן תְּרוּמָה בְּתוֹךְ פִּיהֶן כְּשֶׁיָּדְעוּ שֶׁהֵן אֲסוּרִין לֶאֱכֹל - הֲרֵי אֵלּוּ יְפַלְּטוּ[60].

49) ואף על פי שנפסלה מלאכול בתרומה - אינה משלמת את החומש, הואיל ולא הייתה זרה מתחילתה. אבל הקרן משלמת כדין גוזל חברו. 50) כגון שנבעלה לפסול לה. 51) בת ישראל הנשואה לכהן. 52) וכגון שאמרה לשלוחה קבל לי גיטי במקום פלוני, שאינה אסורה בתרומה עד שיגיע השליח לאותו מקום והיא לא ידעה שכבר הגיע השליח לאותו מקום. 53) עבד כנעני של כהן שאכל בתרומה. 54) כגון בן בתו שנישאת לישראל. 55) על ידי אחרים, שזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו. 56) הרי הוא חלל, ואסור לאכול בתרומה. 57) ולא חומש. האשה והעבד - לפי שאכלו מקודם, ואינם זרים בתחילה. ובן גרושה הואיל ואם עבד במקדש, עבודתו כשרה בדיעבד, אינו זר גם לעניין תרומה, שאף היא כעבודה, ולכך פטור מן החומש. וקרן חייב לשלם, כיוון שאינו ראוי לאכול תרומה. 58) אפילו קרן. 59) והרי זה אונס ופטור מלשלם אף קרן. 60) יוציאו מפיהם, מאחר שאסורים בה. ואין אנו חוששים להפסד.

יג. הָיָה אוֹכֵל וְאָמְרוּ לוֹ: נִטְמֵאתָ אוֹ נִטְמְאַת הַתְּרוּמָה, טָמֵא הָיִיתָ[61] אוֹ טְמֵאָה הָיְתָה הַתְּרוּמָה; אוֹ נוֹדַע שֶׁהוּא טֻבָּל, אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֻקְדַּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ; אוֹ שֶׁטָּעַם טַעַם פִּשְׁפֵּשׁ[62] לְתוֹךְ פִּיו[63] - הֲרֵי אֵלּוּ יְפַלְּטוּ[64].

61) ואכלת תחילה באיסור. 62) מין תולעים אדומים כצורת העדשים. 63) היינו בעת שאוכל התרומה הרגיש גם טעם פשפש בפיו. וזה מונע אותו מלאכול גם התרומה, מפני הטינוף והמיאוס. 64) גם התרומה, אף על פי שמאבד אוכלי תרומה.

יד. שְׁתֵּי קֻפּוֹת, אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה וְאַחַת שֶׁל חֻלִּין, וְנָפְלָה תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ לְאֵי זוֹ נָפְלָה - הֲרֵינִי אוֹמֵר: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה[65]. אֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא שֶׁל תְּרוּמָה, אָכַל זָר אַחַת מֵהֶן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין[66], שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה, וְהַשְּׁנִיָּה נוֹהֵג בָּהּ כִּתְרוּמָה. אָכַל אַחֵר אֶת הַשְּׁנִיָּה - אַף הוּא פָּטוּר. אָכַל אֶחָד אֶת שְׁתֵּיהֶן - מְשַׁלֵּם כַּקְּטַנָּה שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן[67]; אִם מִזִּיד - קֶרֶן, וְאִם שׁוֹגֵג - קֶרֶן וָחֹמֶשׁ.

65) ותולין לקולא כדי להתיר שניהם. ואף על פי שאם היו שתי סאין, אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו לתוך אלו, כתב רבינו שאין אנו אומרים "חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך התרומה", אלא בתרומה דרבנן. ואילו בתרומה של תורה לא הותר אלא אם רבו החולין על התרומה, באופן שמן התורה אין כאן איסור אפילו אם נפלה תרומה לתוך חולין, לפי שבטלה ברוב - כאן לא חילק רבינו בזה, ומשמע שאפילו בתרומה של תורה, ואפילו אם לא רבו החולין על התרומה, אנו תולין להקל, לפי שכאן, שלא נפלה אלא סאה אחת אנו מעמידים את החולין בחזקתם, אבל בשנפלו שתי סאים, שגם בחולין נפלה איזו סאה, כבר נתערערה חזקתם. 66) והיינו מן החומש, שהרי הקרן חייב לתת לכהן ממנה, ממה נפשך: אם השנייה היא התרומה, הרי היא לכהן, ואם הראשונה הייתה תרומה, והשנייה חולין, נותנה לכהן בתשלומין עבור התרומה. 67) שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

טו. הָאוֹכֵל אֶת הַחֹמֶשׁ בִּשְׁגָגָה - הֲרֵי זֶה מוֹסִיף עָלָיו חֻמְשׁוֹ[68], שֶׁהַחֹמֶשׁ כְּקֶרֶן[69] לְכָל דָּבָר. וְכֵן מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל חֹמֶשׁ לְעוֹלָם[70]. כָּל הַמְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין כִּתְרוּמָה לְכָל דָּבָר[71], אֶלָּא שֶׁאִם נִזְרְעוּ - גִּדּוּלֵיהֶן חֻלִּין[72]. וְאִם רָצָה הַכֹּהֵן לִמְחֹל - אֵינוֹ מוֹחֵל[73]. וְכָל הַמְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן בִּלְבַד - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין חֻלִּין, וְאִם רָצָה הַכֹּהֵן לִמְחֹל - מוֹחֵל.

68) "וזה הוא עניין מה שאמר בו השם ית' בזולת זה המקום וחמישיתו יוסף עליו. ואמרו: מלמד שהוא מוסיף חומש על חומש". 69) דינו ודין התרומה שווה. 70) שהתורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת. 71) שאף על פי שהם חולין מתוקנים, הם נעשים תרומה. 72) ירושלמי שם: "אמר ר' זירא בשם ר' חנינא: תשלומי תרומה הרי הן כתרומה לכל דבר אלא שגידוליהן חולין". שאף על פי

שגזרו חכמים על גידולי תרומה ואסרום לזרים - לא גזרו כן על תשלומי תרומה. 73) שאינו ממון אלא כפרה, שהרי אפילו אוכל תרומת עצמו, שלא גזל כלום, משלם כפרה לעצמו וחומש לכהן. והא ראייה: שהחולין של התשלומים נעשים תרומה.

טז. בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁאָכְלָה תְּרוּמָה[74] וְאַחַר כָּךְ נִשֵּׂאת לְכֹהֵן[75]: אִם תְּרוּמָה שֶׁלֹּא זָכָה בָּהּ כֹּהֵן[76] אָכְלָה - מְשַׁלֶּמֶת קֶרֶן וָחֹמֶשׁ לְעַצְמָהּ[77]; וְאִם תְּרוּמָה שֶׁזָּכָה בָּהּ כֹּהֵן אָכְלָה - מְשַׁלֶּמֶת קֶרֶן לַבְּעָלִים[78], וְחֹמֶשׁ לְעַצְמָהּ. שֶׁכָּל הַמְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ[79] - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן לַבְּעָלִים, וְהַחֹמֶשׁ לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה.

74) שהפרישה משל עצמה. 75) והרי היא מותרת באכילת תרומה. 76) שלא נתנה עוד לכהן. 77) לאכלם בתורת תרומה. שאילו הייתה התרומה בעין לא הייתה מחוייבת עתה ליתן לכהן, שהרי נעשתה כהנת בנישואיה. 78) לכהן שזכה בה. 79) כלומר, באכילת תרומה, וכן הוא במשנה שם: "מפני שאמרו האוכל תרומה בשוגג משלם קרן לבעלים וחומש לכל מי שירצה".

יז. לֹא הִסְפִּיקָה לְשַׁלֵּם[80] עַד שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[81] אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת לְעַצְמָהּ, וְהֲרֵי הִיא כְּמִי שֶׁלֹּא נִשֵּׂאת לְכֹהֵן מֵעוֹלָם.

80) כלומר, לא הפרישה עוד את התשלומין, שאילו הפרישה בעודה תחת בעלה הרי הן כבר שלה. 81) בין שזכה בה הכהן ובין שלא זכה בה הכהן.

יח. כָּל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד[82] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא מִן הַחֵלִין הַמְתֻקָּנִים שֶׁהוֹצִיאוּ מֵהֶן תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת[83]. וּמְשַׁלְּמִין מִן הַלֶּקֶט וּמִן הַשִּׁכְחָה וּמִן הַפֵּאָה וּמִן הַהֶפְקֵר[84], וּמִמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[85], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִטְּלָה תְּרוּמָה גְּדוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אִם הִקְדִּים הַמַּעֲשֵׂר לִתְרוּמָה[86]. וּמְשַׁלְּמִין מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְדּוּ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה[87], וּמִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן[88]. אֲבָל לֹא מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ - כַּקֹּדֶשׁ שֶׁאָכַל.

82) [בפרק ז שם משנה א אמרו, שהאוכל במזיד תשלומיו חולין, ומתוך זה למד רבינו שהתשלומים הם פירות הראויים להיות קודש, ולא מעות, שאם משלם מעות מה שייך לומר "התשלומין חולין" ואיזה חידוש הוא, והיה לו לתנא לומר "התשלומין מעות"]. 83) שנאמר: "ונתן לכהן את הקודש" - "דבר הראוי להיות קודש", כלומר, דבר הראוי להיות אחר כך קודש, ולא שיש בו עכשיו קודש. והוא הדין לחומש, שנלמד מן הפסוק "ויסף חמישיתו עליו" - עליו, שהוא כמו הקרן. 84) שכולם פטורים מתרומה ומעשר, והרי הם כחולין מתוקנים. 85) תרומת מעשר. 86) כלומר, שהקדימו בשיבולים שהוא פטור מתרומה גדולה. אבל לא ניטלה תרומה כלל אין משלמין, שאינו מתוקן. 87) היינו: שנתן את הקרן ולא נתן את החומש, שבדיעבד הוא פדוי. אבל רבינו בפירוש המשניות שם כתב: מעשר שני שנפדה על ידי אסימון וההקדש שנפדה על הקרקע. וצריך עיון שהרי באופנים אלו אינם פדויים אפילו בדיעבד. 88) חדש של שנה זו וישן של השנה שעברה.

יט. הָאוֹכֵל קִשּׁוּאִין שֶׁל עֵרֶב שְׁבִיעִית[89] - יַמְתִּין לַקִּשּׁוּאִין שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית וִישַׁלֵּם מֵהֶן; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁלֵּם חוֹבוֹ מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

89) ואכלם בשביעית, שאז אינם מצויים קישואים של שישית.

כ. אָכַל תְּרוּמָה טְמֵאָה - מְשַׁלֵּם חֵלִין בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין[90]. אָכַל תְּרוּמָה טְהוֹרָה - מְשַׁלֵּם חֵלִין טְהוֹרִין[91]. וְאִם שִׁלֵּם חֵלִין טְמֵאִין, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד[92] - תַּשְׁלוּמָיו תַּשְׁלוּמִין[93], וְיַחֲזֹר וִישַׁלֵּם מִן הַטְּהוֹרִין[94].

90) [לפי מה שכתבנו למעלה בהלכה ב, שבאוכל תרומה טמאה בשוגג, אף חולין טהורים נעשים תרומה טמאה, מוסברים הדברים היטב מה שמשלם בין חולין טהורים ובין חולין טמאים, שהרי שניהם יהיו תרומה טמאה]. 91) כמו התרומה שאכל. 92) ולדעת ריב"ן הכוונה לשוגג ומזיד בעת האכילה, ולפיכך שאלו שם על רבי מאיר שאמר: "במזיד אין תשלומיו תשלומין" - "תבוא עליו ברכה, שאכל ממנו תרומה שאינה ראוייה לו בימי טומאתו, ומשלם לו חולין טמאים שהם ראויים לו בימי טומאתו", שלדעת המפרשים שהמדובר באכילת שוגג, אלא שהיה מזיד בעת ששילם, קשה מאוד הלא התשלומין הם תרומה, ואם כן אינם ראויים עוד בימי טומאתו, אבל אם נפרש שהמדובר במזיד בעת האכילה, לא קשה כלל, שהרי במזיד אין תשלומיו תרומה. 93) ומשמע שבשוגג והם נעשים תרומה טמאה. 94) להשלים הפסדו של כהן.

כא. אָכַל תְּרוּמַת חָבֵר[95] - מְשַׁלֵּם לוֹ. אָכַל תְּרוּמַת עַם הָאָרֶץ - מְשַׁלֵּם לְחָבֵר, וְנוֹטֵל דָּמֶיהָ מִמֶּנּוּ וְנוֹתֵן לְעַם הָאָרֶץ[96] שֶׁאָכַל תְּרוּמָתוֹ; שֶׁאֵין מוֹסְרִין טְהָרוֹת[97] לְעַם הָאָרֶץ.

95) כהן חבר. 96) לפייסו. 97) [אף על פי שכתבנו למעלה, שהאוכל תרומה טמאה בשוגג ומשלם חולין טהורים, הם נעשים תרומה טמאה, ואם כן גם כאן כשמשלם עבור תרומת עם הארץ, שהיא תרומה טמאה, התשלומין כמותה, והרי תרומה טמאה מוסרים לעם הארץ? - ייתכן כי חששו שמא לא הייתה התרומה טמאה ביד עם הארץ, ואם כן התשלומין הם תרומה טהורה, ועכשיו ייטמאו בידו].

כב. גָּזַל תְּרוּמָה מֵאֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן וַאֲכָלָהּ, וְאַחַר כָּךְ מֵת אֲבִי אִמּוֹ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לְעַצְמוֹ[98], אֶלָּא לְיוֹרֵשׁ אַחֵר מִשְּׁאָר הַשֵּׁבֶט. וְכֵן אִם נָפְלָה לוֹ תְּרוּמָה מֵאֲבִי אִמּוֹ וַאֲכָלָהּ, וּבַעַל חוֹב שֶׁגָּבָה תְּרוּמָה בְּחוֹבוֹ וְהָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ וַאֲכָלוּהָ - מְשַׁלְּמִין קֶרֶן וָחֹמֶשׁ

לְכֹהֵן חָבֵר, וְהֶחָבֵר[99] נוֹתֵן לָהֶם דָּמִים[100] שֶׁהָיוּ מוֹכְרִין בָּהּ[101] אוֹתָהּ הַתְּרוּמָה כְּמוֹ שֶׁאָכְלוּ.

98) כרבי יוחנן שם, שצריך להוציא הגזילה מתחת ידו. 99) הכהן. 100) דמי הקרן. 101) שהיורש את התרומה רשאי למכור את התרומה, וכן הבעל־חוב והאשה שגבו בחובם, הואיל וממונם הוא. והיינו משום שבהיתר באה לידם, אבל בגזל תרומה מאבי אמו כהן לא אמרו כן, מפני שבאיסור באה לידו.

כג. הַגּוֹנֵב תְּרוּמָה וְלֹא אֲכָלָהּ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַבְּעָלִים[102]. וְיֵשׁ לוֹ לְשַׁלֵּם מִדְּמֵי תְּרוּמָה[103]. גְּנֻבָה וַאֲכָלָהּ - מְשַׁלֵּם שְׁנֵי קְרָנִין וָחֹמֶשׁ; קֶרֶן וָחֹמֶשׁ - מִן הַחֻלִּין[104], וְקֶרֶן[105] - אֲפִלּוּ מִדְּמֵי תְּרוּמָה[106].

102) ואין התרומה דומה להקדש שאין לו בעלים, ולפיכך אין בו תשלומי כפל. 103) כלומר, משלם מעות בשיווי התרומה ואינו צריך לשלם פירות הראויים להיות קודש. ואין כאן חידוש שמשלם רק בשיווי התרומה, שזה נוהג גם באוכל תרומה, אלא עיקר החידוש הוא שמשלם מעות ולא פירות. 104) מה שהוא חייב בה אפילו לא הייתה גנובה, ולפיכך אינו משלם תרומה אלא חולין. 105) כפל. 106) מעות בשיווי התרומה.

כד. הָיְתָה הַתְּרוּמָה הֶקְדֵּשׁ לְבֶדֶק הַבַּיִת[107] וּגְנֻבָה וַאֲכָלָהּ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל; שֶׁאֵין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל בַּהֶקְדֵּשׁ[108], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. אֲבָל מְשַׁלֵּם קֶרֶן וּשְׁנֵי חֲמָשִׁים[109]: חֹמֶשׁ מִשּׁוּם אֹכֶל תְּרוּמָה, וְחֹמֶשׁ מִשּׁוּם שֶׁנֶּהֱנָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ[110]. וּלְמִי מְשַׁלֵּם? אִם הָיָה בָּהּ כְּזַיִת וְאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְשַׁלֵּם לַכֹּהֲנִים[111]; וְאִם יֵשׁ בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּזַיִת[112] בֵּין שֶׁאֵין בָּהּ כְּזַיִת[113] - מְשַׁלֵּם לְהֶקְדֵּשׁ.

107) שהפרישה כהן שהיא ברשותו לבדק הבית. 108) "כמאמר השם יתברך: ישלם שניים לרעהו, לרעהו ולא להקדש". 109) כלומר, ייתכן שיהא כן, אם יש בו גם כזית וגם שווה פרוטה. 110) "כי העיקר אצלנו הנהנה מן ההקדש בשווה פרוטה מעל, ומשלם מה שהפסיד מן ההקדש בשעה שנהנה ממנו, בתוספת חומש. 111) חומש משום אכילת תרומה, שבתרומה אין צורך בפרוטה, אבל משום שנהנה מן ההקדש אין כאן, משום שאין בו שווה פרוטה. 112) ומשלם שני חומשים, אחד משום אכילת תרומה ואחד משום הנאת הקדש. 113) ומשלם חומש אחד משום הנאת הקדש לבד.

כה. וּמִפְּנֵי מָה חָל אִסּוּר הֶקְדֵּשׁ עַל אִסּוּר הַתְּרוּמָה[114]? מִפְּנֵי שֶׁהַתְּרוּמָה אֲסוּרָה לְזָר וּמֻתֶּרֶת לְכֹהֵן, הִקְדִּישָׁהּ - נֶאֱסְרָה עַל הַכֹּהֵן, לְפִיכָךְ נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר אַף עַל יִשְׂרָאֵל, עַל דֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת וְאִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת.

114) הרי אין איסור חל על איסור.

כו. הַגּוֹזֵל תְּרוּמָה וַאֲכָלָהּ[115] - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ אֶחָד, שֶׁהַחֹמֶשׁ שֶׁחַיָּב בּוֹ מִשּׁוּם תְּרוּמָה יָצָא בּוֹ יְדֵי גְזֵלוֹ[116]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בַּחֹמֶשׁ שֶׁל קֹדֶשׁ בִּלְבַד[117]. גְּזֵלָהּ וְהֶאֱכִילָהּ לְאַחֵר[118] - הָאוֹכֵל מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ, אִם אָכַל שָׁוֶה אַרְבָּעָה - מְשַׁלֵּם שָׁוֶה חֲמִשָּׁה[119] מִמִּין שֶׁאָכַל[120]. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וּשְׁנֵי חֲמָשִׁין, אָכַל שָׁוֶה אַרְבָּעָה - מְשַׁלֵּם שִׁשָּׁה. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ מְשַׁלֵּם שְׁנֵי קְרָנִין וְחֹמֶשׁ אֶחָד, אָכַל שָׁוֶה אַרְבָּעָה - מְשַׁלֵּם דְּמֵי תִּשְׁעָה[121]. וּלְעוֹלָם[122] אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא לְפִי דָּמִים שֶׁהָיְתָה שָׁוָה בִּשְׁעַת אֲכִילָה[123], בֵּין שֶׁהוּזְלָה בִּשְׁעַת תַּשְׁלוּמִין בֵּין שֶׁהוּקְרָה.

115) והיינו כשגזל תרומה ונשבע ואחר כך הודה, שחייב לשלם חומש. 116) יוצא בו משום חומש בשביל הגזל. 117) של תרומה ולא דבר אחר. 118) והאחר היה שוגג. 119) היינו חומש מלבר. 120) שכשם שאין משלמין את הקרן ממין אחר, כן אינו משלם את החומש ממין אחר. 121) שהחומש אינו משתלם אלא מקרן אחד. 122) אפילו אם אכל תרומה בשוגג. 123) הואיל ובשוגג אכל את התרומה, אינו גזלן משעה שלקח את התרומה, אלא משעת אכילה הוא כגזלן, וכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שהתרומה ניתנה לאכילה ולשתייה ולסיכה. מהו שמן שריפה. ואם משנים פירות התרומה מברייתן. אם מבשלין יין של תרומה והאוכל כזית תרומה אפילו פירות אם צריך נטילה. ודין קטן פחות משבעה אם חשוב ערל. כהנת שחפפה ראשה בתלתן של תרומה אם חופפת הישראלית אחריה. ודין עוקצי תאנים של תרומה וגרעיני אתרוג או זיתים והסובין וכיוצא אם מותר לזרים. אם מדליקין שמן שריפה בבתי כנסיות. גידולי תרומה או גידולי גידולין. והזורע תרומה מה דינו.

א. הַתְּרוּמָה נִתֶּנֶת[2] לַאֲכִילָה וְלִשְׁתִּיָּה וּלְסִיכָה[3]; שֶׁהַסִּיכָה הִיא כִּשְׁתִיָּה[4], שֶׁנֶּאֱמַר[5]: וַתָּבֹא כַמַּיִם בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו, וְהַשְּׁתִיָּה בִּכְלַל אֲכִילָה[6]. לֶאֱכֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל[7], וְלִשְׁתּוֹת דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִשְׁתּוֹת, וְלָסוּךְ דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לָסוּךְ. לֹא יָסוּךְ יַיִן וָחֹמֶץ[8]; אֲבָל סָךְ הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן הַטָּהוֹר, וּמַדְלִיק אֶת הַטָּמֵא[9]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא שֶׁמֶן שְׂרֵפָה[10] בְּכָל מָקוֹם.

2) שביעית פ"ח משנה ב (ותוספתא תרומות פרק ט, הוצאת ליברמן עמ' 851 54). 3) בלבד, אבל להדלקה אסור בתרומה טהורה (משנה בשביעית שם). 4) משנה בשבת פו. 5) שם נוסף: "אע"פ שאין ראיה לדבר, זכר לדבר". 6) יומא עו. 7) ראה הערה א. אבל דבר שאין דרכו לאכול אסור, שאין זו אכילה. וראה בפ"ה מהלכות שמיטה, הלכה ג. 8) שאין דרכם בסיכה (תוספתא שם). 9) אבל לא הטהור, כמו שביארנו למעלה. ולהדליק בטמא שמותר, למדו בשבת כה. מן הפסוק "ואני נתתי לך" - "שלך תהא,

להסיקה תחת תבשילך". 10) תרומות פי"א משנה י, ושבת כד: ועוד.

ב. תְּמָרִים שֶׁל תְּרוּמָה - מֻתָּר לְחַבְּצָן[11] וּלְקַבְּצָן כְּעִגּוּל הַדֶּבֶלָה[12], וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת מֵהֶם שֵׁכָר[13]. וְכֵן אֵין עוֹשִׂין תְּמָרִים דְּבַשׁ[14], וְלֹא תַּפּוּחִים יַיִן, וְלֹא פֵּרוֹת הַסְּתָו[15] חֹמֶץ. וְכֵן שְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת אֵין מְשַׁנִּין אוֹתָן מִבְּרִיָּתָן בַּתְּרוּמָה, חוּץ מִזֵּיתִים וַעֲנָבִים בִּלְבַד[16]. עָבַר וְעָשָׂה הָאֹכֶל מַשְׁקֶה - הֲרֵי זֶה שׁוֹתֵהוּ[17]. וְזָר[18] שֶׁאָכַל דְּבַשׁ תְּמָרִים וְיֵין תַּפּוּחִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּשְׁגָגָה - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם[19]. וְאִם אָכַל בְּמֵזִיד - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[20].

11) להדקם ולהקשותם כמו חביצי גבינה. 12) שאינו משנה אותם מברייתם (ברכות לח.). 13) שאין משנים פירות תרומה מברייתן (שם). 14) תרומות פי"א משנה ג. שאסור להחזיר האוכל משקה (פירוש המשנה שם). 15) פירות החורף. 16) משנה שם. "למאמר השי"ת (במדבר יח, יב) "כל חלב יצהר, וכל חלב תירוש ודגן", ותירוש הוא היין, ויצהר הוא השמן, וקראו הכתוב ראשית כמו שקרא הביכורים ראשית, וחייב אותה בתרומה, ולפיכך מותר להוציא מהם משקה" (פירוש המשנה שם). 17) שאסור להפסיד תרומה ולאבדה. 18) שם משנה ב. 19) לפי שאינם משקה אלא זיעה בעלמא (ברכות שם). והנה בתרומות שם: "ר' יהושע פוטר", ופירש רבינו שם "פטור מן החומש", ומשמע שקרן חייב לשלם, לא יהא אלא גזל, כמו שכתב הראב"ד. 20) אבל מלקות מן התורה אין כאן, לפי שאינו משקה אלא זיעה בעלמא, כנ"ל.

ג. אֵין נוֹתְנִין דְּבֶלָה[21] וּגְרוֹגָרוֹת לְתוֹךְ הַמּוּרְיָס[22], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְאַבְּדָן[23]; אֲבָל נוֹתְנִין אֶת הַיַּיִן לְתוֹךְ הַמּוּרְיָס[24]. וְאֵין מְפַטְּמִין אֶת הַשֶּׁמֶן[25], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹצִיאוֹ מִכְּלַל מַאֲכָלוֹת וְעוֹשֵׂהוּ שֶׁמֶן מִשְׁחָה[26]; אֲבָל מְעָרְבִין יַיִן וּדְבַשׁ וּפִלְפְּלִין[27] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ לְאָכְלָן.

21) שם משנה א. 22) ציר דגים מלוחים (ר"ש שם). 23) שהדרך לסוחטן להוציא מימיהן ואחר־כך להשליכן (שם ע"פ התוספתא פ"ט). 24) למתק את המורייס ולהשביח טעמו. 25) כלומר, אין מרקחין שמן של תרומה בדברים שריחם טוב. 26) "שאלו הדברים משנים טעם השמן ומוציאים אותו מתכונתו ומחזירים אותו במדרגת השמנים שעושים הרופאים שאינם ראויים לאכילה" (פירוש המשנה שם). 27) זהו "יינומלין" שבמשנה שם, ובשבת קמ. קראוהו ופירשוהו כדברי רבינו, "אנומלין" (ובפירוש המשנה כתב רבינו, שהוא מעורב משמן יין ודבש ופלפלין". וראה בכסף־משנה שהביא נוסחת ספרים בדברי רבינו כאן: "אבל מערבין יין ושמן ודבש").

ד. אֵין מְבַשְּׁלִין[28] יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַעֲטוֹ[29]. אֵין כּוֹבְשִׁין בְּצָלִים[30] שֶׁל תְּרוּמָה בְּחֹמֶץ שֶׁל תְּרוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִיד הַחֹמֶץ[31]. אֵין מְעָרְבִין תְּבוּאָה[32] בְּקִטְנִיּוֹת. וְכָל דָּבָר שֶׁיִּתְפָּרֵשׁ זֶה מִזֶּה כְּשֶׁכּוֹבְרִין[33] אוֹתוֹ - מְעָרְבִין[34]. וּמִשֶּׁחָרְבָה יְהוּדָה[35] הִתְחִילוּ לְעָרֵב תְּבוּאָה בִּתְבוּאָה[36] וְקִטְנִית בְּקִטְנִית, אֲבָל לֹא תְּבוּאָה בְּקִטְנִית.

28) כחכמים, במשנה שם. 29) כי היין כשנתבשל, חסר בבישולו (פירוש המשנה שם). ובר"ש שם בשם הירושלמי, מביא פירוש אחר מפני שממעיטו משותיו, שאין כל אדם שותה יין מבושל כיין חי, שמבושל חזק יותר. 30) תוספתא תרומות פ"ט (הוצאת ליברמן עמ' 551 41). 31) שהבצל פוגם את החומץ (רדב"ז). 32) תוספתא שם פ"י (שם עמ' 361 05). והיינו משום שהתבואה החשובה מתבטל בקטניות, שאינם חשובים כל כך (רדב"ז). 33) כששמים בכברה ומנפים אותו. 34) שיכול להפריד שני המינים, תוספתא שם. 35) והתבואה היתה מעט, ולא הקפידו באכילת תערובת. 36) היינו חיטים בשעורים, וכיון שנהגו כן בחולין, מותר לעשות כך גם בתרומה (רדב"ז). [שכדרך שנוהג בחולין, כך נוהג בתרומה, כמבואר בהלכה הסמוכה].

ה. כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּרַקְּדִין[37] אֶת הַקֶּמַח בְּחֵלִין, כָּךְ נוֹהֵג הַכֹּהֵן בִּתְרוּמָה[38]: מְרַקֵּד לֶאֱכֹל וּמַשְׁלִיךְ אֶת הַמֵּרְסָן[39]. הֲרֵי שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת סֹלֶת[40] מְנַפֶּה בְּנָפִיּוֹת הַרְבֵּה, עַד שֶׁיּוֹצִיא קַב אוֹ קַבַּיִם מִן הַסְּאָה - לֹא יַשְׁלִיךְ אֶת הַשְּׁאָר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לַאֲכִילָה, אֶלָּא יַנִּיחֵהוּ בְּמָקוֹם מֻצְנָע.

37) בנפה. 38) תרומות פי"א משנה א. 39) הם הסובין הגסים. 40) שם.

ו. שֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה[41] - אֵין חוֹסְמִין[42] בּוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם, וְאֵין סָכִין בּוֹ מִנְעָל וְסַנְדָּל[43]. וְלֹא יָסוּךְ רַגְלוֹ וְהִיא בְּתוֹךְ מִנְעָל וְסַנְדָּל[44]. אֲבָל סָךְ אֶת רַגְלוֹ וְלוֹבֵשׁ הַמִּנְעָל אוֹ הַסַּנְדָּל, וְסָךְ כָּל גּוּפוֹ וּמִתְעַגֵּל עַל גַּבֵּי קָטוֹבַלְיָא[45] חֲדָשָׁה; וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן נְסוֹכִין - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[46]. אֲבָל לֹא יִתֵּן[47] שֶׁמֶן עַל גַּבֵּי טַבְלָא שֶׁל שַׁיִשׁ[48] לְהִתְעַגֵּל עָלֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁמְּאַבְּדוֹ[49].

41) תוספתא תרומות פ"י (שם עמ' 361 88). 42) כלומר, אין מחזקים, שדרך למשוח אותם בשמן בעודם חדשים כדי לחזקם (כסף־משנה). שלא ניתן שמן של תרומה אלא לסיכת גופו של כהן, ולא לסיכת כליו (רדב"ז). 43) תוספתא שם. שהמנעל והעור מושחים אותם בעודם חדשים לרככם וליפותם (כסף־משנה). 44) מפני שהשמן נופל גם על המנעל והסנדל. 45) עור ששוכבים או יושבים עליו, ומושחים אותו בעודו חדש (כסף־משנה). 46) תוספתא שם. והיינו משום שכבר נתחללה התרומה, ונתבטלה קדושתה, כמבואר להלן בהלכה ח. 47) תוספתא שם, כחכמים ולא כר' שמעון. 48) על גבי טבלא של עור, בוודאי אסור. אבל על גבי טבלא של שיש, שאינה בולעת, ישנה סברא להתיר (וכן סובר ר' שמעון שם), ואף־על־פי־כן אסור, שאי־אפשר שלא יבוא קצת לידי הפסד (כסף־משנה). 49) שוודאי נשאר מעט בטבלא, האיל ואי־אפשר לקנח הכל בגופו (שם).

ז. כָּל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה, אֲפִלּוּ פֵּרוֹת[50] - צָרִיךְ נְטִילַת

יָדַיִם[51], אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[52]. וְאִינָהּ נֶאֱכֶלֶת עִם הַזָּר[53] עַל הַשֻּׁלְחָן, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֹאכַל מִמֶּנָּה. וּתְרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ - נֶאֱכֶלֶת[54] עִם הַזָּר עַל הַשֻּׁלְחָן, וְאֵינָהּ צְרִיכָה נְטִילַת יָדַיִם, כְּחֻלִּין[55]. וְאֵין סָכִין תְּרוּמָה בְּיָדַיִם מְסֹאָבוֹת[56]. נָפַל עַל בְּשָׂרוֹ - מְשַׁפְּשְׁפוֹ בְּיָדַיִם מְסֹאָבוֹת[57]. אֲבָל סָכִין אֶת הַקָּטָן[58] בְּשֶׁמֶן תְּרוּמָה בְּתוֹךְ שִׁבְעָה[59], שֶׁהַנּוֹלָד כָּל שִׁבְעָה אֵינוֹ חָשׁוּב עָרֵל[60].

50) שבחולין אינם צריכים נטילת ידים, ואדרבה, "הנוטל ידיו לפירות - הרי זה מגסי הרוח" (שם, ופ"ו מהלכות ברכות הלכה ג). 51) חלה פ"א משנה ט, וחגיגה יח: 52) פ"ח מהלכות אבות הטומאה הלכה ח. 53) כן נראה מן המשנה בחלה פ"ד משנה ה (הובא בסמוך), שתרומת חו"ל נאכלת עם הזר, מכאן שתרומת א"י אסורה (רדב"ז). 54) משנה שם. 55) לפירות (כסף־משנה) [שהרי היא טמאה, ראה להלן פי"ב הלכה א]. 56) כלומר, בלי נטילת ידים, שהידים האלו פוסלות את התרומה. תוספתא תרומות פרק י. 57) כלומר, משפשפו וסך, שכבר נתחללה בשעה שנפל על בשרו ובטלה קדושתה. 58) בעיא היא ביבמות עא. ולא נפשטה, אבל פשוטה היא בירושלמי שם פ"א הלכה א (הגרע"א). 59) ללידתו עד שלא נימול אף־על־פי שהוא ערל, וערל אסור בתרומה. 60) לענין איסור אכילת תרומה וקדשים, ירושלמי שם.

ח. סָךְ הוּא הַכֹּהֵן[61] עַצְמוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה וּמֵבִיא בֶּן בִּתּוֹ יִשְׂרָאֵל[62] וּמַעֲגִילוֹ עַל גַּבָּיו[63]. וְאִם סָךְ עַצְמוֹ בְּשֶׁמֶן וְנִכְנַס לַמֶּרְחָץ[64] - מֵתֵר לִזָּר לְמָשְׁחוֹ[65] בַּמֶּרְחָץ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִסּוּךְ מִמֶּנּוּ[66].

61) תוספתא שם. וכן הוא בבבלי כריתות ז. 62) הוא־הדין ישראל אחר, ונקט בן בתו משום שרגיל ומצוי אצלו (רש"י שם). 63) שנאמר בתרומה (ויקרא כב, ט): "ומתו בו כי יחללוהו", וזו כבר נתחללה ובטלה קדושתה (כריתות שם). 64) יתכן כי במרחץ עצמו אסור לסוך, משום בזיון, כמו שכתב רבינו לענין פירות שביעית, בפ"ה מהלכות שמיטה הלכה ו (משנה־למלך). 65) כתב הכסף־משנה: "ט"ס הוא, וצריך להגיה "למשמשו". ואם נפשך לקיים הגירסא, תפרש למשחו למדדו כלשון ארמי, והוא מה שנוהגים למשמש איברי האדם במרחץ ליישבם ולתקנם". 66) והיינו משום שכבר נתחללה התרומה כשסך עצמו, עיין רדב"ז.

ט. כֹּהֶנֶת שֶׁחָפְפָה[67] רֹאשָׁהּ בְּתִלְתָּן שֶׁל תְּרוּמָה - אֵין הַיִּשְׂרְאֵלִית מֵתֶרֶת לָחוֹף אַחֲרֶיהָ[68]. אֲבָל מְעַגֶּלֶת שְׂעָרָהּ בִּשְׂעָרָהּ[69]. וּמִפְּנֵי מָה הֶתִּירוּ הַכֹּהֲנִים לָחוֹף[70] שְׂעָרָן בְּתִלְתָּן שֶׁל תְּרוּמָה? מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמַאֲכַל אָדָם[71].

67) תוספתא תרומות שם (הוצאת ליברמן עמ' 061 21). 68) מהתלתן הנשאר. 69) שהתלתן שבשער הכהנת, כבר נתחלל ובטלה קדושתו, כנ"ל. 70) הרי התרומה ניתנת רק לאכילה ולשתיה ולסיכה (למעלה הלכה א). 71) אלא על ידי הדחק, שאם לא היה מאכל אדם כלל, לא היה חייב בתרומה (כסף־משנה). והואיל ואינו ראוי לאכילה אלא על ידי הדחק, הותרו להשתמש בו לצרכים אחרים, כמו חפיפה ורחיצה הדומות לסיכה. וראה להלן פי"ב הלכה ז, ולמעלה פ"ב הלכה ח.

י. עֵקְצֵי תְּאֵנִים[72] וּגְרוֹגָרוֹת[73], וְהַכְּלִיסִים[74] וְהֶחָרוּבִין, וּמִעֵי אֲבַטִּיחַ[75] וּקְלִפֵּי אֲבַטִּיחַ[76], וְאֶתְרוֹג וּמְלָפְפוֹן[77], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן אֹכֶל[78], וּקְנִיבַת יָרָק[79] שֶׁמַּשְׁלִיכִין בַּעֲלֵי בָּתִּים[80] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים לְזָרִים. אֲבָל קְנִיבַת יָרָק שֶׁמְּקַנְּבִים הַגַּנָּנִין[81] - מֻתֶּרֶת לְזָרִים. קְלִפֵּי פּוֹלִין[82] וְשֶׁמְּשִׁמִּין: אִם יֵשׁ בָּהֶן אֹכֶל - אֲסוּרִין; אֵין בָּהֶן אֹכֶל - מֻתָּרִין.

72) תרומות פי"א משנה ד. עוקץ הוא העץ הקטן הדבק בבדי האילן ובעיקר הפרי (פירוש המשנה שם). 73) תאנים יבשים. 74) מין ממיני התאנים (שם). 75) הזרע והרוטב שבתוכו (פירוש המשניות לעדיות, פ"ג משנה ג). ופסק כחכמים ולא כר' דוסא שם. 76) תוספתא תרומות פ"י (עמ' 061 5), כחכמים ולא כר' דוסא. 77) תוספתא שם. 78) שכיון שהם מובלעים באוכל, כלומר, דבוקים בו, הם חשובים כאוכל (רדב"ז בשם הירושלמי, ועיין 'תוספות יום־טוב'). 79) כחכמים, במשנה ותוספתא שם. וקניבת ירק היינו הקצוות שחותכים ומשליכים מן הירק, כשמחתכים אותו לבשל (פירוש המשנה שם). 80) להלן בפי"א מהלכות מעשר הלכה יא, מבואר שאין הדברים אמורים אלא בהשליכום בבית, אבל אם השליכום לאשפה - מותרים לזרים. 81) שאינם מקנבים אלא העלים המעופשים ביותר, ונראה שכן גרס רבינו בירושלמי תרומות פי"א הלכה ד (כסף־משנה). 82) תוספתא תחלת פ"י.

יא. גַּרְעִינֵי אֶתְרוֹג - מֻתָּרִים[83]. גַּרְעִינֵי זֵיתִים וּתְמָרִים[84] וְחָרוּבִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כְּנָסָן הַכֹּהֵן[85] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְזָרִים[86]. וּשְׁאָר הַגַּרְעִינִין: בִּזְמַן שֶׁכְּנָסָן[87] וְיֵשׁ בָּהֶן לַחֲלוּחִית[88] לִמְצֹץ אוֹתָן - אֲסוּרִין לְזָר; וְאִם הִשְׁלִיכָן - מֻתָּרוֹת[89].

83) שם. כי הם מרים ואינם ראויים לאכילה (רדב"ז). 84) תוספתא שם. 85) שאינו מכנס אותן, ואין דעתו עליהם. 86) כשיש עליהם קצת אוכל. 87) ודעתו עליהן, תרומות פי"א משנה ה. 88) ירושלמי שם. 89) שכיון שאינו ראוי לאכילה אלא על ידי הדחק, אין עליו דין תרומה מן התורה אלא מדרבנן, שמא ייחלף באוכל, וכיון שהשליכן, לא יבוא להחליף ולא גזרו עליו (משנה ראשונה).

יב. הַסֵּבִין שֶׁל חִטִּים[90] חֲדָשׁוֹת - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לְמַאֲכַל אָדָם[91]; וְשֶׁל יְשָׁנוֹת - מֻתָּר. וְעַד מָתַי נִקְרָאוּ חֲדָשׁוֹת? כָּל זְמַן שֶׁבְּנֵי אָדָם רְגִילִין לַחְבֹּט בֵּין הַגְּרָנוֹת[92].

90) תרומות שם. 91) לפי שהן לחות ואינן נטחנות היטב,

ונשאר הרבה קמח מעורב בסובין (רע"ב). 92) כתנא־קמא, בירושלמי שם ובתוספתא שם.

יג. הַנִּצּוֹלוֹת[93] וְהָרַקְבָּנִיּוֹת[94] שֶׁל תְּרוּמָה - אֲסוּרוֹת[95]; וְאִם הֶעֱלוּ אָבָק - מֻתָּרוֹת[96]. שְׁמָרִים שֶׁל תְּרוּמָה[97] שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶם מַיִם[98] - הָרִאשׁוֹן[99] וְהַשֵּׁנִי אָסוּר לְזָרִים[100], וְהַשְּׁלִישִׁי מֻתָּר[101]. וְאִם לֹא נָתַן[102] עֲלֵיהֶם מַיִם, אֶלָּא מְסַנֵּן הַיַּיִן מֵעַל הַשְּׁמָרִים בִּלְבַד[103] - אַף הַשְּׁלִישִׁי[104] אָסוּר לְזָרִים[105].

93) תוספתא שם (עמ' 160 9) כנוסחת כ"י ווין. ופירוש נצולות, כמו שאמרו בבראשית רבה (פס"ז) על ויצל אלהים - מן הנצולות, ופירוש הערוך שהם החוסכים, כלומר, גרועים ודקים (כסף־משנה). [וראה בפ"ב דאהלות משנה א: "וכזית נצל". ופירש רבינו, "שהוא הבשר שנימוח ונעשה ליחה סרוחה כאשר התחיל הבשר להתעפש"]. 94) רקובים קצת. 95) עדיין שם תרומה עליהן. 96) שכבר נתקלקלו, ובטל שם תרומה מהן. 97) תוספתא שם (עמ' 163 42), וברייתא בבבלי בבא בתרא צז. 98) ושנה ושילש. 99) מים ראשונים שהכניסן והוציאן משם (רשב"ם שם). 100) המדובר כשמצא כדי מדתו ולא יותר, ואף־על־פי שבשמרים של טבל לא חייבו אלא אם נתן שלשה ומצא ארבעה (שם, ופ"ב מהלכות מעשר הלכה ז) - בשמרים של תרומה החמירו יותר, ועיין רשב"ם שם שכתב, שחומרא דרבנן היא, ועיין שם בתוספות ד"ה שמרים. 101) אף אם יש בו טעם יין (רשב"ם שם). 102) ירושלמי פי"א הלכה ד. 103) על ידי שהוא נותן עליהם יין של חולין (ר"ש שירליאו שם). 104) הסינון השלישי. 105) שהשמרים מחזקים את היין (שם).

יד. מְגֻרָה[106] שֶׁפִּנָּה מִמֶּנָּה חִטֵּי תְּרוּמָה - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִהְיוֹת יוֹשֵׁב וּמְלַקֵּט אַחַת אַחַת וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לְתוֹכָהּ חֻלִּין, אֶלָּא מְכַבֵּד כְּדַרְכּוֹ[107] וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֻלִּין[108]. וְכֵן חָבִית[109] שֶׁל שֶׁמֶן תְּרוּמָה שֶׁנִּשְׁפְּכָה - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִהְיוֹת יוֹשֵׁב וּמְטַפֵּחַ[110], אֶלָּא נוֹהֵג בָּהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁנּוֹהֵג בְּחֻלִּין[111].

106) אוצר שאוגרים בו תבואה, תרומות פי"א משנה ו. 107) "ר"ל שיכבד כדרך שבני אדם מכבדין האוצרות, כשמפנים אותם מן הדברים שהצניעו בהם" (פירוש המשנה שם). 108) ואינו בכלל "מבטל איסור לכתחלה", שאסור (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה כה) - הואיל ואינו מכוין לבטל ('תוספות יום־טוב' בשם רבינו אליהו מלונדריש. ועיין בפסקיו לסדר זרעים סימן י). 109) משנה שם. 110) "נגזר מן טפח, עניינו שלא נחייב אותו לדקדק בלקיטת השמן מן הקרקע עד שלא יניח שום לחלוחית" (פירוש המשנה שם). 111) ילקט כמו שהיה מלקט אילו נשברה שם חבית של שמן חולין (שם).

טו. הַמְעָרֶה כַּד שֶׁל שֶׁמֶן[112] תְּרוּמָה - הֲרֵי זֶה מְעָרֶה עַד שֶׁיִּפְסֹק הָעַמּוּד וְיַתְחִיל הַשֶּׁמֶן לִנְטֹף מְעַט מְעַט, וְכֵיוָן שֶׁנָּטְפוּ שָׁלֹשׁ טִפִּים זוֹ אַחַר זוֹ - דַּיּוֹ[113], וּמֻתָּר לִתֵּן בַּכַּד שֶׁמֶן חֻלִּין. הֲרֵי שֶׁלֹּא נָתַן[114], אֶלָּא הִנִּיחַ הַכַּד[115] עַד שֶׁנִּתְמַצִּית[116] - אוֹתָהּ הַתַּמְצִית תְּרוּמָה[117].

112) לכד שני. שם משנה ח. 113) "ואין מחייבין אותו לקנח הכד עד שלא ישאר שם לחלוחית" (פירוש המשנה שם). 114) בו חולין אחר שעירה אותו (שם). 115) "הטהו על צדו" (שם). 116) "ונתכנס בו שום שארית" (שם). 117) "ואין אומרים כיון שיצא ממנו כל מה שיש בו, טיפה אחר טיפה שלש טיפין, כל מה שנמצא ממנו אחר־כך חולין לפי שהסיח דעתו ממנו" (שם). שכשקרא שם תרומה על אותה מדה, גמר בדעתו שתהיה כולה תרומה עם המיצוי (תוספות בבא בתרא פז: ד"ה והתנן). ומה שהתירו לתת עליו חולין, היינו משום שאינו מכוין לבטל האיסור ('תוספות יום־טוב' בשם רבנו אליהו מלונדריש).

טז. מְמַלֵּא הַכֹּהֵן[118] נֵר שֶׁמֶן שְׂרֵפָה[119] וְנוֹתְנוֹ לְיִשְׂרָאֵל לַעֲלוֹת בּוֹ לָעֲלִיָּה וּלְהִכָּנֵס לַחֶדֶר לַעֲשׂוֹת צָרְכֵי הַכֹּהֵן, אֲבָל לֹא צָרְכֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִם הָיָה שֵׁתָף[120] עִמּוֹ - מֻתָּר[121].

118) תוספתא תרומות פ"י. 119) שמן תרומה טמאה שמותר בהדלקה. 120) שם. 121) כיון שיש גם לכהן הנאה מזה (רדב"ז).

יז. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה אוֹרֵחַ[122] אֵצֶל כֹּהֵן וְהִדְלִיק לוֹ שֶׁמֶן שְׂרֵפָה, וְעָמַד הַכֹּהֵן וְהָלַךְ לוֹ - אֵינוֹ חַיָּב לְכַבּוֹתוֹ עַד שֶׁיִּכְבֶּה מֵאֵלָיו. וְטוֹבֵל הַיִּשְׂרָאֵל פְּתִילָה[123] בְּנֵר הַכֹּהֵן וּמַדְלִיק לֵילֵךְ בָּהּ[124].

122) תוספתא שם. 123) שם. 124) דעת רבינו, שהנאה של כילוי בתרומה לזר אינה אסורה אלא מדרבנן, ולצורך כזה שלא ילך באפילה לא גזרו, עיין משנה־למלך.

יח. בְּקָרוֹ שֶׁל כֹּהֵן[125] שֶׁהָיָה עוֹמֵד אֵצֶל בְּקָרוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְכֵלָיו שֶׁל כֹּהֵן שֶׁהָיָה נֶאֱרָג אֵצֶל כֵּלָיו שֶׁל יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה מַדְלִיק עֲלֵיהֶן שֶׁמֶן שְׂרֵפָה[126] שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת הַכֹּהֵן. וְכֵן מַדְלִיקִין שֶׁמֶן שְׂרֵפָה בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וּבַמְּבוֹאוֹת הָאֲפֵלִים[127] שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת כֹּהֵן[128]. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק לְהַדְלִיק נֵר חֲנֻכָּה[129] - מַדְלִיק שֶׁמֶן שְׂרֵפָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת הַכֹּהֵן. מַדְלִיקִין שֶׁמֶן שְׂרֵפָה עַל גַּבֵּי הַחֻלִּין[130] בִּרְשׁוּת כֹּהֵן[131].

125) תוספתא שם. 126) שגם הכהן נהנה מאורו, ונר לאחד נר למאה. 127) שכל אלו מצוה, ובמקום מצוה לא גזרו, כנ"ל. 128) כיון שהיא מצוה דרבים. ירושלמי תרומות פי"א הלכה ה. 129) שם. מפני שמצוות לאו ליהנות ניתנו, ועיין מראה הפנים שם. [ונראה שאף בערב שבת מותר להדליקו, שלא אמרו אין מדליקין בשמן שריפה, אלא ביום־טוב שחל להיות בערב שבת, כמפורש בשבת כג: ודברי הרדב"ז צ"ע). 130) לצורך חולים ישראל. 131) במאמרו ומצוותו שירשה לנו זה (פירוש המשנה שם). שכיון שאינה אלא מצוה דיחיד, אסורה בלי רשות מהכהן.

יט. בַּת יִשְׂרָאֵל[132] שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן וְהִיא לְמוּדָה[133]. אֲצָל אָבִיהָ - מַדְלִיק בִּרְשׁוּתָהּ[134]. מֵתָר לְכֹהֵן לְהַדְלִיק שֶׁמֶן שְׂרֵפָה אֲפִלּוּ בְּבֵית הָאֵבֶל אוֹ בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה[135] שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֵרְבּוּב[136], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִסְתַּפְּקוּ מִמֶּנָּה[137]; בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה - שֶׁמִּפְּנֵי נִקְיוֹן כְּלֵיהֶם[138] אֵין נוֹגְעִין בּוֹ, וּבְבֵית הָאֵבֶל - מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם פְּנַאי מִפְּנֵי הָאֵבֶל[139].

132) תרומות פי"א משנה י. 133) רגילה. 134) (ב"ברשות כהן" שלמעלה, נחלקו רבותינו: לדעת הר"ש, היינו כשהכהן נמצא שם. ולדעת רבינו, היינו במאמרו ובמצוותו (ראה למעלה). ואין צורך שהכהן יהיה שם, שבמקום מצוה התירו חכמים איסור דרבנן של הנאת כילוי לזרים מתרומה (ראה למעלה), אבל "ברשותה" כאן, שאין כאן מצוה, צריך לומר גם לדעת רבינו, שכל ההיתר אינו אלא כשהיא בבית). 135) כר' שמעון, במשנה שם. 136) של הרבה אנשים, והיה מקום לחשוש שמא יקחו ממנה לאכילה, אף־על־פי שבלי ערבוב לא חששו לכך, שהרי נותנו בכלי מאוס (להלן פי"ב הלכה יב). 137) כלומר, יאכלו ממנו. 138) הכלים שהם אוכלים ושותים בהם בבית המשתה (פירוש המשנה שם). 139) ואין מתעסקים בשום דבר.

כ. הַזּוֹרֵעַ אֶת הַתְּרוּמָה[140]: בְּשׁוּגֵג[141] - יְהַפֵּךְ[142], בְּמֵזִיד - יְקַיֵּם[143]. הֵבִיאָה שְׁלִישׁ[144], בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בְּשׁוּגֵג - יְקַיֵּם. וְאִם הָיָה פִּשְׁתָּן[145], אֲפִלּוּ הֵבִיאָה שְׁלִישׁ[146] וַאֲפִלּוּ בְּמֵזִיד - יְהַפֵּךְ[147]; קְנָס קָנְסוּ בוֹ[148], שֶׁלֹּא יִזְרַע וְיִתְכַּוֵּן לֵהָנוֹת בְּעֵצָיו[149].

140) תרומות פ"ט משנה א. 141) וכשנודע לו מתחרט על זה, שהרי כל הגידולין יהיו תרומה (בהלכה הסמוכה) הנמכרת בזול. 142) מותר לו להפך הארץ, אף־על־פי שיפסד הזרע אשר זרע (פיה"מ שם). שכיון שהוא שוגג לא קנסוהו חכמים לקיים. [ואין כאן איסור של מפסיד תרומה, שכיון שזרעה, שוב אינה ראויה לאכילה]. 143) "עניינו שהוא חייב להניחה, כדי שיצמחו ויהיה הדבר הצומח תרומה, בלי ספק" (שם). שכיון שעבר וזרע התרומה, קנסוהו חכמים שלא יהא רשאי להפוך, ותצמח שדהו גידולי תרומה, האסורים לזרים, ודמיהם פחותים מדמי חולין. 144) שכבר היא ראויה לאכילה (ראה להלן פ"ב מהלכות מעשר הלכות ג־ה) ואינו רשאי להפוך, שהרי הם גידולי תרומה שהם כתרומה (ראה בהלכה הסמוכה), ואסור לאבדם, ועיין ר"ש. 145) שאסר לזרעו מפני שמאבד תרומה, אבל גידוליה חולין (להלן הלכה כב), וראה להלן. 146) כן נראה במשנה שם: "הזורע תרומה שוגג וכו' אם הביאה שליש וכו' ובפשתן מזיד יהפך", הרי שבפשתן מדובר אפילו אם הביאה שליש, שאפילו הביאה שליש אינה תרומה, שהרי גידוליה חולין (להלן הלכה כב). 147) כן מפרש רבינו את המשנה שם "ובפשתן מזיד יהפך", היינו: אפילו מזיד. פירוש: לא מיבעי שוגג שאין לקונסו, כנ"ל, שוודאי יהפך, כלומר, רשאי להפך ולזרוע דבר אחר, אלא אפילו במזיד - יהפך, כלומר, חייב להפך. אלא שהשינוי הזה בין שוגג למזיד - דחוק, ועיין תוספתא כפשוטה. 148) ירושלמי שם. 149) [כלומר: לא קנסוהו חכמים, כבכל זורע תרומה, לקיים, ולשם כך לאסור גידוליה (וראה להלן הלכה כב), שהרי כל עיקרה של פשתן אינה לאכילת הזרע אלא לעצים (ראה בבא בתרא צג.), אלא אדרבה, קנסוהו להפך, ואם כן אין צורך לאסור הגידולין, ולפיכך הם מותרים לזרים, ראה להלן שם. ועיין באור־שמח].

כא. גִּדּוּלֵי תְּרוּמָה - הֲרֵי הֵן כְּחֻלִּין[150] לְכָל דָּבָר, אֶלָּא שֶׁאֲסוּרִים לְזָרִים. גָּזְרוּ חֲכָמִים עֲלֵיהֶן[151] שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִין לְזָרִים כִּתְרוּמָה, מִשּׁוּם תְּרוּמָה טְמֵאָה[152] שֶׁבְּיַד הַכֹּהֵן, שֶׁלֹּא יַשְׁהֶנָּה אֶצְלוֹ כְּדֵי שֶׁיִּזְרָעֶנָּה וְתֵצֵא לְחֻלִּין, וְנִמְצָא בָּא בָּהּ לִידֵי תַּקָּלָה. לְפִיכָךְ[153] מֵתָּר[154] לֶאֱכֹל הַגִּדּוּלִין בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת[155], וּמֵתָּר לִטְבּוֹל יוֹם[156], כְּחֻלִּין.

150) ירושלמי תרומות פ"ו הלכה א. והיינו לחייבם בלקט שכחה ופאה ותרומה ומעשרות (להלן הלכה כז), ומה שאמרו בפי"א דתרומות משנה ד "גידולי תרומה תרומה", היינו לאסור לזרים (ר"ש שם). 151) בי"ח דבר שגזרו (פירוש המשנה שם). והוא בשבת יז: 152) שם. 153) הואיל והן חולין. 154) תוספתא תרומות פרק ח. 155) כלומר, בלי נטילת ידים, והמדובר בפירות. וראה למעלה הלכה ז, שפירות של תרומה צריכים נטילת ידים. 156) שבתרומה הוא אסור (למעלה פ"ז הלכה ב).

כב. גִּדּוּלֵי גִדּוּלִין[157] - חֻלִּין לְכָל דָּבָר[158]. וַאֲפִלּוּ דָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה, אִם רַבּוּ הַגִּדּוּלִין עַל הָעִקָּר[159] בְּגִדּוּלֵי הַגִּדּוּלִין - הֲרֵי הַגִּדּוּלִין הַשְּׁנִיִּים מַעֲלִין אֶת הָעִקָּר[160], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה, וְיִהְיֶה הַכֹּל מֻתָּר לְזָרִים. וְכֵן תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ[161] וְהַמְדֻמָּע[162] וְתוֹסֶפֶת תְּרוּמָה[163] וְזֶרְעוֹנֵי גִנָּה שֶׁאֵינָם נֶאֱכָלִים[164], כְּגוֹן זֶרַע לֶפֶת וּצְנוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאוֹתוֹ לֶפֶת וּצְנוֹן תְּרוּמָה - גִּדּוּלֵיהֶן מֻתָּרִין, וַהֲרֵי הֵן חֻלִּין לְכָל דָּבָר. וְכֵן הַזּוֹרֵעַ פִּשְׁתָּן[165] שֶׁל תְּרוּמָה - הַגִּדּוּלִין מֻתָּרִין לְזָרִים.

157) תרומות פ"ט משנה ד. היינו אם זרע גידולי תרומה. 158) ואפילו לאכילה לזרים (כסף־משנה). 159) על הזרע. 160) נדרים נט: 161) משנה בתרומות שם. היינו שגם הגידולים עצמם מותרים לזרים, שלא גזרו בה, מפני שאינה מצויה, ובדבר שאינו מצוי לא גזרו חכמים (ירושלמי). 162) משנה שם, והיא תרומה שנתערבה בפחות ממאה חולין. ומפני שרובו חולין, גידוליו חולין (ירושלמי). 163) תוספתא תרומות תחילת פרק ח. והיינו כשתרם ועלה בידו אחד משש ואחד, שהרי זה תרומה ויחזור ויתרום (למעלה פ"ג הלכה ו). 164) במעשרות פ"ה משנה ח: "זרעוני גינה שאינם נאכלים וכו' שאף־על־פי שאביהם תרומה, הרי אלו יאכלו". ופירשה רבינו שם בגידולי תרומה, וזו לשונו: "שאין אומרים גידולי תרומה, אלא כשהזרע הזרוע ראוי לאכילה, אבל אלו שאינם ראויים לאכילה,

מותר לאכול גידוליהן, אף־על־פי שעיקר זרעם הוא תרומה". 165) שאף הוא מזרעוני גינה, ולרוב אינו נאכל, כמבואר בבבא בתרא צג. וראה בפ"א מהלכות כלאים הלכות ח־ט. ועיין בהשגת הראב"ד ובכסף־משנה.

1 **כג. הַזּוֹרֵעַ תְּרוּמָה טְמֵאָה[166], אַף עַל פִּי שֶׁהַגִּדּוּלִים**
2 **טְהוֹרִין[167] - חֲרֵי הֵן אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה[168]. הוֹאִיל**
3 **וְהַתְּרוּמָה שֶׁנִּזְרְעָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה הָיְתָה, כְּבָר**
4 **נִדְּחוּ[169].**

166) תרומות פ"ט משנה ז. 167) בספרא פ' שמיני (פרק יא הלכה ב): "מנין לזרעים טמאים שזרען טהרו, תלמוד־לומר אשר יזרע טהור". 168) אף לכהנים. 169) כן הוא בירושלמי שם. והוא כמו שאמרו בפסחים לד. משום היסח הדעת והוא פסול הגוף, ולא משום טומאה. אבל בפירושו למשנה תרומות שם כתב רבינו, שאסורים באכילה משום אין זריעה להקדש, וכמסקנת הגמרא בפסחים שם.

5 **כד. חָתַךְ אֶת הֶעָלִין[170] שֶׁצָּמְחוּ, וְיָצְאוּ עָלִין שְׁנִיִּין**
6 **וַחֲתָכָן - חֲרֵי אֹכֶל שֶׁיָּצָא אַחַר כָּךְ[171] מֻתָּר**
7 **בַּאֲכִילָה[172].**

170) תרומות שם. 171) כרבי יהודה במשנה שם: "עד שיגום וישנה". וכן נראה בירושלמי שם (כסף־משנה). 172) לכהן, שאין בו עוד משום טומאה, אבל לישראל אסור משום גידולי תרומה (ראב"ד), שאין זה כגידולי גידולין שמותרים באכילה לישראל (משנה ראשונה שם).

8 **כה. שְׁתִילֵי[173] חֵלִין[174] שֶׁנִּטְמְאוּ וּזְרָעָן וַעֲשָׂאָן**
9 **תְּרוּמָה - חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; שֶׁחֲרֵי טָהֲרוּ בִּזְרִיעָה[175],**
10 **וְלֹא נִטְמְאוּ כְּשֶׁהֵן תְּרוּמָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִין.**

173) בדפוס רומי: "שחלים". אבל בכסף־משנה וברדב"ז, כבדפוסים שלנו. 174) ירושלמי שם הלכה ג, עיין בפני־משה. 175) ראה למעלה הלכה כג.

11 **כו. שִׁבֹּלֶת[176] שֶׁהָיְתָה[177] בְּתוֹךְ הַכְּרִי, וּמֵרַח הַכְּרִי[178]**
12 **כֻּלּוֹ - חֲרֵי אוֹתָהּ הַשִּׁבֹּלֶת טֵבֶל, הוֹאִיל וְנִמְרְחָה בְּתוֹךְ**
13 **הַכְּרִי. שְׁתָלָהּ וְאַחַר כָּךְ קָרָא עָלֶיהָ שֵׁם וַעֲשָׂאָהּ**
14 **תְּרוּמָה[179] - חֲרֵי זוֹ סְפֵק[180] תְּרוּמָה, הוֹאִיל וּזְרָעָהּ,**
15 **שֶׁמָּא פָּרַח הַטֶּבֶל מִמֶּנָּה[181] וְנַעֲשֵׂית כַּפֵּרוֹת שֶׁעֲדַיִן לֹא**
16 **נִגְמְרוּ[182]. אֲבָל אִם עֲשָׂאָהּ תְּרוּמָה קֹדֶם שֶׁיִּזְרָעֶנָּה -**
17 **חֲרֵי זוֹ תְּרוּמָה. לְפִיכָךְ, אִם תָּלַשׁ מִמֶּנָּה וְאָכַל בְּמֵזִיד**
18 **- חַיָּב מִיתָה[183], בְּשׁוֹגֵג - מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ. וְאִם**
19 **גָּחַן[184] וְאָכַל בְּפִיו מִן הָאָרֶץ - בָּטְלָה דַעְתּוֹ אֵצֶל כָּל**
20 **אָדָם, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם בְּכָךְ[185]; לְפִיכָךְ פָּטוּר מִן**
21 **הַמִּיתָה וּמִן הַחֹמֶשׁ אִם הָיָה שׁוֹגֵג.**

176) תלושה מן הקרקע. 177) מנחות ע. 178) שהשווה אותה ברחת, שזוהי קביעותה למעשר (רש"י שם). 179) על פירות אחרים. 180) בעיא היא במנחות שם. 181) ולא להתירה באכילה, שהרי גידולי טבל - טבל (תרומות פ"ט משנה ו, וראה להלן פ"ו מהלכות מעשר הלכה ו), אלא לענין זה שאין הפרשתו הפרשה (ראה בשיטה־מקובצת שם). 182) כלומר, לא נגמרה מלאכתן, ונשתלו, שוודאי אין הפרשתו הפרשה. [ויתכן עוד כי הכוונה ללא נגמר בישולם, כלומר, לא הגיעו לעונת המעשרות (המבוארת להלן פ"ב מהלכות מעשר הלכה ה), שאז אינם חייבים במעשרות כלל (שם הלכה ג). ומה שאמרו (תרומות פרק ט משנה ו): גידולי טבל - טבל, אין זה אלא לאחר שתלשום מן המחובר, אבל כל זמן שהם מחוברים, אפשר שהם כאילו לא הגיעו לעונת המעשרות. וראה להלן פ"ה מהלכות מעשר הלכה ב]. ובמנחות שם, סיימו גם הצד השני של הספק: שמא כיון שמרחה בתלוש וחלה עליה חובת הפרשה - לא נפקעה חובתה ממנה גם כשנשתלה, וכעין זה בפאה פ"א משנה ו. 183) מנחות שם. 184) התכופף, שם. 185) ובטלה דעתו אצל כל אדם (רש"י שם).

22 **כז. שָׂדֶה שֶׁל גִּדּוּלֵי תְּרוּמָה[186] - חַיֶּבֶת בְּלֶקֶט[187]**
23 **שִׁכְחָה וּפֵאָה וּבִתְרוּמָה[188] וּמַעֲשְׂרוֹת[189] וּבְמַעֲשַׂר עָנִי.**
24 **וַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל וַעֲנִיֵּי כֹהֲנִים נוֹטְלִים מִמֶּנָּה מַתָּנוֹת**
25 **אֵלּוּ; עֲנִיֵּי כֹהֲנִים אוֹכְלִין אֶת שֶׁלָּהֶם, וַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל**
26 **מוֹכְרִין אֶת שֶׁלָּהֶם לַכֹּהֲנִים בִּדְמֵי תְּרוּמָה, וְהַדְּמִים**
27 **שֶׁל עֲנִיִּים. וְכֵן בֶּן לֵוִי מוֹכֵר הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלּוֹ[190]**
28 **לַכֹּהֲנִים.**

186) תרומות פ"ט משניות ב־ג. 187) שמן התורה הגידולין חולין, אלא שגזירת חכמים היא לאסור אותם לזרים, כמו שמבואר למעלה הלכה כא. (ואילו היתה תרומה מן התורה, היתה פטורה מכל אלו לפי שהיא קודש, ומטעם זה היא פטורה מן החלה (חלה פ"א משנה ד. וראה בכסף־משנה פ"ו מהלכות ביכורים הלכה ד, בשם הספרי). וראה במשנה ראשונה בתרומות שם). 188) במשנה ג שם: "וחייבת במעשרות ובמעשר עני" והוא־הדין לתרומה גדולה (ר"ש ורע"ב). 189) מעשר ראשון ומעשר שני. וראה להלן. 190) מעשר ראשון, אבל מעשר שני אסור למכור (פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה יז), אלא נותנו במתנה לכהן (רדב"ז ו'תוספות יום־טוב' שם, בשם רבינו אליהו מלונדריש).

29 **כח. הַחוֹבֵט[191] גִּדּוּלִין אֵלּוּ - מְשֻׁבָּח[192]. וְהַדָּשׁ**
30 **בִּבְהֵמָה כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? תּוֹלֶה כְּפִיפוֹת[193] בְּצַוְּארֵי**
31 **בְּהֵמָה וְנוֹתֵן לְתוֹכָן מֵאוֹתוֹ הַמִּין[194]. נִמְצָא לֹא**
32 **זוֹמֵם[195] אֶת הַבְּהֵמָה וְלֹא מַאֲכִיל אֶת הַתְּרוּמָה[196].**

191) מכה במקלות לשם דישה. 192) תרומות שם. שעל־ידי־זה הוא מונע עצמו מלהכנס לאיסור של חסימת פרה בשעת דישה, ראה להלן. 193) קופות. 194) אם הוא דש חיטים - חיטים, אם הוא דש שעורים - שעורים, כדי שתאכל מהם בעת הדישה וידוש (פירוש המשנה שם). 195) לשון המשנה שם. וזומם הוא מלשון "זממו אל תפק" (תהלים קמ, ט). ועניינו שלא ישים המתג בפיה בעת האכילה, לפי שאסור לו לקשור פי הבהמה בשעת הדישה, שהכתוב אומר: לא תחסום שור בדישו (דברים כה, ד - פירוש המשנה שם). 196) שאסור לו להכניסה בזרע התרומה, לפי שהיא אוכלת ממנו, אלא אם היתה בהמת כהן

(שם). היינו כרשינים, שאינם מיוחדים לאדם, אבל דבר המיוחד לאדם אין מאכילים לבהמה (משנה ראשונה שם). וראה למעלה פ"ט הלכה ז.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שאסור לטמא תרומה. תרומה שנטמאת בספק וחבית שנשברה בגת העליונה והתחתונה טמאה. ודין כרשינין ותלתן של תרומה אם מותר לעשות מעשיהן בטומאה. ודין אם עושין לעם הארץ תרומת זיתיו בטהרה. וישראל שעושה פירותיו בטומאה. זיתים וענבים שנטמאו או פת או שמן של תרומה. תרומה שנתגלתה. ואם יטול הכהן תרומה ומתנות עד שיפרישום הבעלים. כהן שנתנו לו תרומה ומצא שם דברים אחרים. אם יסייע הכהן לישראל בבית הגרנות. ועשרה שאין חולקים להם תרומה בגרנות.

1 **א. אָסוּר לְטַמֵּא אֶת הַתְּרוּמָה[2] שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,**
2 **כִּשְׁאָר הַקֳּדָשִׁים[3], וְלֹא יְבִיאֶנָּה לִידֵי טֻמְאָה[4], וְלֹא**
3 **יַפְסִידֶנָּה; אֶלָּא אוֹכֵל הַטְּהוֹרָה וּמַדְלִיק הַטְּמֵאָה.**
4 **וּמֵתֶר לְטַמֵּא תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ[5] בְּטֻמְאוֹת שֶׁל**
5 **תּוֹרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ טְמֵאָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים,**
6 **שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם[6], מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר חִיּוּבָהּ מִדִּבְרֵיהֶם.**
7 **לְפִיכָךְ[7], נִדָּה קוֹצָה לָהּ חַלָּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ; שֶׁאֵינָהּ**
8 **מֻזְהֶרֶת אֶלָּא לְאָכְלָהּ, לֹא לִגַּע בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.**

2) תרומות פ"ח מי"א. ועוד בכמה מקומות. 3) [לפי שבקדשים נאמר (ויקרא יב, ד): "בכל קודש לא תגע" (ראה בזבחים לג: שהכוונה לקדשים), ומכאן שטמא אסור ליגע בקדשים, ותרומה נלמדה מקדשים, עי' יבמות עה, א. ו'תוספות' שם ד"ה נגיעה]. 4) כלומר, לא יגרום לה טומאה, שנאמר (במדבר יח, ח): "ואני הנה נתתי לכם את משמרת תרומותי" - עשה לה שימור שלא תיטמא (בכורות לד.). 5) שם כז, א. 6) שבת טו, א. ונמצא מוסיפין לה טומאה מן התורה. 7) בכורות, שם.

9 **ב. תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת בְּסָפֵק[8] - לֹא אוֹכְלִים[9] וְלֹא**
10 **שׂוֹרְפִין[10], אֶלָּא תִּהְיֶה מֻנַּחַת עַד שֶׁתִּטְמֵא טֻמְאָה**
11 **וַדַּאי וְתִשָּׂרֵף[11]. וְיֵשׁ שָׁם[12] סְפֵקוֹת שֶׁשּׂוֹרְפִין עֲלֵיהֶן**
12 **אֶת הַתְּרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיַן טֻמְאָה וְטָהֳרָה[13].**

8) כגון שתי חביות של תרומה ברשות היחיד, ונגע שרץ באחת מהן, ולא ידוע באיזה מהן (ר"ש ור"ב בתרומות פ"ח מ"ח, ועיי"ש בתוי"ט). 9) שמא היא טמאה. 10) שמא אינה טמאה. 11) כרבן גמליאל בתרומות שם, וראה בהלכה הסמוכה. 12) על המלה "שם" הנזכרת כמה פעמים בדברי רבינו, ראה בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א, ומהר"י אבוהב כתב, שנראה לו שצריך להיות "ששה" (הג"ה בגליון הרמב"ם). וכן הוא בשבת טו, ב - מהמשנה בטהרות פ"ד מ"ה "על ששה ספקות שורפין את התרומה". וכן הוא בדברי רבינו פ"ד מ"ה "על ששה ספקות שורפין את התרומה". וכן הוא בדברי רבינו בפי"ג מהל' אבות הטומאות הי"ג. 13) בהלכות אבות הטומאות, שם.

13 **ג. חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנּוֹלַד לָהּ סְפֵק טֻמְאָה - הֲרֵי**
14 **זֶה לֹא יְחַדֵּשׁ בָּהּ דָּבָר[14]: לֹא יְזִיזֶנָּה מִמְּקוֹמָהּ[15] וְלֹא**
15 **יְגַלְּגֶנָּה[16], אֶלָּא יַנִּיחֶנָּה[17] עַד שֶׁתִּטְמֵא וַדַּאי וְתִשָּׂרֵף;**
16 **וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא תֵּאָכֵל[18].**

14) כרבן גמליאל בתרומות, שם. 15) להצניעה, ודלא כרבי אליעזר, שם. שכיון שאינה ראויה לאכילה, אינו מצווה לשמרה (רדב"ז). 16) דלא כרבי יהושע, שם. שעל־ידי גילוי תיפסל לגמרי, מפני סכנת נפשות (להלן הי"ג). 17) מותר להניחה. 18) ואילו רבי יהושע שם חושש שמא תאכל, ולכך אמר "שאם היתה מכוסה יגלנה".

17 **ד. חָבִית[19] שֶׁנִּשְׁבְּרָה בַּגַּת הָעֶלְיוֹנָה[20], וְהַתַּחְתּוֹנָה**
18 **טְמֵאָה[21]: אִם יָכוֹל לְהַצִּיל מִמֶּנָּה רְבִיעִית בְּטָהֳרָה[22]**
19 **- יַצִּיל[23]; וְאִם לַאו[24] - יַצִּיל בְּיָדָיו[25] בְּלֹא נְטִילַת**
20 **יָדַיִם וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְטַמְּאָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיַן**
21 **טָהֳרוֹת[26].**

19) של תרומה טהורה (שם מ"ט, ו'פירוש המשניות' שם). 20) מקום שעוצרים בו היין (ר"ש, שם). 21) בבור שלפני הגת יש חולין טמאים, ואם תפול התרומה לתוכה יהיה מדומע טמא, שאינו ראוי אף לכהן (שם). 22) שיהיו הידים והכלים טהורים (פירוש המשנה, שם). 23) ואף־על־פי שבתוך כך, שיחזור אחר כלים טהורים, תרד התרומה למטה ותפסיד החולין שבגת התחתונה - אסור לו להציל בידים שאינן נטולות, כיון שיכול להציל רביעית יין בטהרה. 24) שאינו יכול להציל אלא פחות מרביעית (שם). 25) כרבי יהושע, בברייתא פסחים כ, ב. ותרומות פ"ח מי"א. 26) פ"ח מהל' אבות הטומאות ה"ח.

22 **ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[27] בְּחָבִית שֶׁל יַיִן, וְהוּא**
23 **שֶׁיִּהְיֶה בַּגַּת הַתַּחְתּוֹנָה פָּחוֹת מִמֵּאָה, שֶׁהֲרֵי יְדָמַע**
24 **הַכֹּל[28] וְיִפָּסֵל; אֲבָל אִם הָיָה בַּתַּחְתּוֹנָה מֵאָה בְּזוֹ**
25 **הֶחָבִית, שֶׁהֲרֵי הִיא עוֹלָה בְּאַחַת וּמֵאָה[29], אוֹ שֶׁהָיְתָה**
26 **חָבִית שֶׁל שֶׁמֶן[30] - תֵּרֵד וְתִטְמָא, וְאַל יְטַמְּאֶנָּה**
27 **בְּיָדָיו; שֶׁהֲרֵי הַכֹּל רָאוּי לְהַדְלָקָה[31], וְאֵין שָׁם הֶפְסֵד**
28 **מְרֻבֶּה. וְכֵן חָבִית שֶׁמֶן שֶׁנִּשְׁפְּכָה[32]: אִם יָכוֹל לְהַצִּיל**
29 **רְבִיעִית בְּטָהֳרָה - יַצִּיל, וְאִם לַאו - יַצִּיל בְּטֻמְאָה[33];**
30 **שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּשְׁבְּרָה הֶחָבִית - אֵינוֹ מֻזְהָר[34] שֶׁלֹּא לְהַצִּיל**
31 **בְּטֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּהוּל[35].**

27) פסחים כא, א. 28) ויש הפסד מרובה. 29) להלן פי"ג ה"א. ואין כאן אלא הפסד מועט. 30) ואין בתחתונה מאה כנגד זו. 31) כלומר, השמן (פסחים כ:). 32) על הארץ, וכולה הולכת לאיבוד. תרומות פ"ח מ"י. 33) למעלה כתב רבינו "יציל בידיו בלא נטילת ידים", שכיון שהדבר נוגע רק להפסד החולין שלמטה, שהרי התרומה בין כך ובין כך אינה ראויה לכלום, לכן לא התירו אלא טומאת ידים דרבנן, אבל כאן כשהדבר נוגע להצלת התרומה עצמה, התירו גם טומאה דאורייתא ('אור שמח' ע"פ הגמרא במנחות מח.). 34) תרומות שם, מי"א. 35) פירוש, שהדבר בהול, שאי־אפשר להציל אלא בטומאה ('אור שמח').

32 **ו. הָיָה עוֹבֵר[36] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּבְיָדוֹ כִּכָּרוֹת שֶׁל**

תְּרוּמָה, אָמַר לוֹ הַנָּכְרִי[37]: תֵּן לִי אַחַת מֵהֶן, וְאִם לַאו, הֲרֵינִי נוֹגֵעַ בְּכֻלָּן וּמְטַמְּאָן - יַנִּיחַ לְפָנָיו אַחַת עַל הַסֶּלַע וְאַל יִתְּנֶנָּה לְתוֹךְ יָדוֹ[38], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְטַמֵּא הַתְּרוּמָה בַּיָּדַיִם[39].

36) תרומות, שם. 37) הגוי. 38) אף־על־פי שטומאת גוי אינה אלא מדרבנן (פ"א מהל' טומאת מת, הלכות יג־יד). 39) [ואין זה דומה לחבית שנשפכה שלא הוזהר עליה (בהלכה הקודמת), שנעשתה פעולת ההפסד בגוף התרומה, אבל כאן לא נעשתה עוד שום פעולת הפסד בגוף התרומה].

ז. הַתִּלְתָּן וְהַכַּרְשִׁינִין[40] שֶׁל תְּרוּמָה, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מַאֲכַל אָדָם[41] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לַעֲשׂוֹת כָּל מַעֲשֵׂיהֶן בְּטֻמְאָה[42]. וְאֵינוֹ נִזְהָר אֶלָּא בְּעֵת שְׁרִיָּתָן בְּמַיִם, שֶׁאִם שָׁרָה אוֹתָם בְּטֻמְאָה הֲרֵי טִמֵּא אוֹתָם בַּיָּדַיִם[43]; אֲבָל אַחַר הַשְּׁרִיָּה - אֵינוֹ נִזְהָר[44], לֹא בְּעֵת שֶׁשָּׁף הַכַּרְשִׁינִין[45] וְלֹא בְּעֵת שֶׁמַּאֲכִילָן לִבְהֵמָה. לְפִיכָךְ[46] נוֹתְנִין תְּרוּמַת תִּלְתָּן וְכַרְשִׁינִין לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ[47].

40) מעשר שני פ"ב מ"ג־ד. 41) אלא על־ידי הדחק, ראה למעלה פי"א ה"ט, ופ"ב ה"ח. ואין אדם מצווה (=מוזהר) לטמא אוכלי בהמתו (כסף־משנה בשם 'ירושלמי' חלה פ"ד סוף ה"ד). 42) כבית־הלל במשנה, שם. רצה לומר: "שיסתפק מהם בטומאה איזו הסתפקות שירצה אף־על־פי שיביא אותה לשריפה, לפי שאינה מאכל שנקפיד על שריפתה" (פירוש המשנה, שם). 43) ואף־על־פי שאין איסור לטמאה, כנ"ל - עשו לה היכר זה, שידעו שהוא תרומה (רע"ב). 44) [שלא החמירו אלא בעת השרייה, שיש עליה מים, ורואים שהיא מוכשרת לקבלת טומאה]. 45) שכותש אותם להסיר קליפתן, מלשון (דברים ט, כא) "ואכות אותו", ותרגומו "שפית" (ר"ש שם). 46) כיון שאין צריכין שימור בטהרה. 47) חלה פ"ד מ"ט, כדעת רבי עקיבא (וראה ב'פירוש המשניות' שם, וצ"ע). וראה למעלה פ"ו ה"ב.

ח. אֵין מַפְקִידִין תְּרוּמָה[48] אֵצֶל כֹּהֵן עַם הָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ גַס בָּהּ לְאָכְלָהּ[49]. אֲבָל מַפְקִידִין אוֹתָהּ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל עַם הָאָרֶץ בִּכְלִי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל[50]; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ פֵּרוֹת מֻכְשָׁרִין, גְּזֵרָה שֶׁלֹּא תְּסִיטֵם אִשְׁתּוֹ נִדָּה[51].

48) גיטין סא, ב. 49) ואף־על־פי שהיא מוקפת צמיד פתיל ולא הוכשרה לקבל טומאה (ראה להלן), חששו שמא ישבור את הכלי ויקחנה בידים לחות ויאכלנה בטומאה (רדב"ז). 50) שאינו יכול לנגוע בו. 51) ומטמאה בהיסט גם כלי חרס המוקף צמיד פתיל (פ"ח מהל' מטמאי משכב ה"ב־ג). ואף־על־פי שלא הוכשרו, צריך גם "צמיד פתיל", שמא יקחהו לאכלו בידים רטובות וייטמאו, ועי' ראב"ד וכסף־משנה.

ט. אֵין עוֹשִׂין לְעַם הָאָרֶץ תְּרוּמַת זֵיתָיו בְּטָהֳרָה[52]; אֲבָל עוֹשִׂין לוֹ זֵיתֵי חֵלִין בְּטָהֳרָה[53], מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו שֶׁל בַּדָּד[54] (לְבָד). וְכֵיצַד עוֹשֶׂה? נוֹטֵל כַּדֵּי הַתְּרוּמָה וּמַנִּיחָהּ בִּכְלִי שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כְּגוֹן כְּלִי אֲבָנִים[55], וּכְשֶׁיָּבוֹא עַם הָאָרֶץ לִטֹּל הַחֵלִין וְהַתְּרוּמָה - אוֹמְרִין לוֹ: הִזָּהֵר שֶׁמָּא תִּגַּע בַּתְּרוּמָה[56], שֶׁלֹּא תַּחֲזֹר לְטִבְלָהּ[57].

52) גיטין סב, א. ופירש רש"י שם: "לאחר שהפך זיתים לתתן לבית הבד, אין מפרישים בדדים חברים תרומה מהן לעשותם בטהרה, לפי שכבר הוכשרו במעטן (כלומר, הוכשרו לקבל טומאה על־ידי השמן) ונטמאו, והכהן סומך עליהם וסובר שהם טהורים". 53) [שעם־הארץ אומר שלא הוכשרו, והוא נאמן על כך, כמפורש בפט"ז מהל' טומאת אוכלין ה"ב]. 54) עושה השמן בבית הבד. 55) גיטין, שם. 56) ותטמא אותה. 57) והוא אינו חשוד לאכול טבל שלא נתרם ממנו תרומה גדולה (פ"ט מהל' מעשר ה"א). ואף־על־פי שאין האמת כן, שאינה חוזרת לטבלה - אין זה אלא איום, ופתי יאמין לכל דבר. ראה ברדב"ז לפ"ח מהל' מתנות עניים הי"ב.

י. יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹתָיו בְּטֻמְאָה[58] - אֵין בּוֹצְרִין עִמּוֹ[59], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין דּוֹרְכִין עִמּוֹ[60], מִפְּנֵי הַתְּרוּמָה שֶׁתַּעֲשֶׂה בְּטֻמְאָה; אֲבָל מוֹלִיכִין עִמּוֹ חָבִיּוֹת[61] לַגַּת, וּמְבִיאִין מִן הַגַּת[62].

58) עבודה זרה נה, א. 59) משום שהוא מסייעו לדבר עבירה, שהרי אסור לגרום טומאה לחולין הטבולים לתרומה (שם). [ואף־על־פי שלא הוכשרו עוד לקבל טומאה - גזירת חכמים היא, שענבים הנבצרים לגת מקבלים טומאה אף בלי הכשר - שבת יז, א. ופי"א מהל' טומאת אוכלין ה"א]. 60) שהרי אז הם מוכשרים על־ידי היין ומקבלים טומאה מן התורה. 61) ריקות. 62) שהרי כבר נטמאו, בלי סיועו.

יא. זֵיתִים וַעֲנָבִים שֶׁנִּטְמְאוּ - סוֹחֲטָן וְעוֹשֶׂה אוֹתָן תְּרוּמָה[63]. וְאִם נִטְמְאוּ אַחַר שֶׁנַּעֲשׂוּ תְּרוּמָה, וְסוֹחֲטָן[64] פָּחוֹת פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה[65] - הֲרֵי הַמַּשְׁקֶה הַיּוֹצֵא מֵהֶן מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה לַכֹּהֲנִים. וַאֲפִלּוּ לִנְסָכִים הָיָה רָאוּי. שֶׁהַמַּשְׁקֶה כְּאִלּוּ הוּא מֻפְקָד בְּתוֹךְ הָאֹכֶל[66]. וְלֹא אָמְרוּ פָּחוֹת פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה[67], אֶלָּא גְּזֵרָה[68] שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה יוֹתֵר מִכְּבֵיצָה, וְנִמְצָא הַמַּשְׁקֶה מִתְטַמֵּא בִּכְבֵיצָה. וְאִם הָיוּ פֵּרוֹת אֵלּוּ שְׁלִישֵׁי לְטֻמְאָה[69] - דּוֹרְכָן בַּגַּת וּבְבֵית הַבַּד, וְהַמַּשְׁקֶה תְּרוּמָה טְהוֹרָה; שֶׁאֵין שְׁלִישֵׁי עוֹשֶׂה רְבִיעֵי בִּתְרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיַן טְהָרוֹת[70].

63) מדובר כשנטמאו מחמת נגיעה בראשון לטומאה, שהזיתים והענבים נעשו שני לטומאה, והמשקים שבפנים לא נטמאו על־ידי נגיעה זו, שהמשקה כאילו הוא מופקד בתוך האוכל, כמו שכתב רבינו להלן, ומכיון שבשעת סחיטה היו המשקין חולין, לא נטמאו בעת הסחיטה על־ידי מגע הזיתים והענבים, שהרי "אין שני עושה שלישי בחולין" (פי"א מהל' אבות הטומאות ה"ב) - ר"י קורקוס וכסף־משנה. 64) צ"ל: "סוחטן" ('מעשה רוקח'). 65) שאינו מטמא המשקין היוצאים. אבל ביותר מכביצה

נטמאו המשקין, שהם תרומה, שהרי בתרומה אמרו "שני עושה שלישי" (שם ה"ג). 66) פסחים לג, ב. ודף לד, ב. 67) ולא אמרו בכביצה מכוונת, שגם היא אינה מטמאה המשקין היוצאים מהם, שכיון שיצא טיפה, שוב אין בה כביצה (שם). 68) שם. 69) כגון שנגעו באוכל שהוא שני לטומאה. 70) הל' אבות הטומאות, שם.

1 **יב. פַּת תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת - מַשְׁלִיכָהּ לְבֵית הָעֵצִים[71]**
2 **עַד שֶׁיִּשְׂרְפֶנָּה. וְכֵן שֶׁמֶן שֶׁנִּטְמָא - נוֹתְנוֹ בִּכְלִי**
3 **מָאוּס[72] עַד שֶׁיַּדְלִיק, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תְּקָלָה לַאֲחֵרִים**
4 **וְיֹאכְלוּהוּ. וְחִטִּים שֶׁנִּטְמְאוּ - שׁוֹלְקָן[73] וּמַנִּיחָן בִּכְלִי**
5 **מָאוּס, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִין לַאֲכִילָה, וְאַחַר כָּךְ**
6 **יַסִּיק בָּהֶן תַּנּוּר וְכִירַיִם[74]. וּמַשְׁקִין שֶׁאֵין רְאוּיִין**
7 **לְהַדְלָקָה[75] שֶׁנִּטְמְאוּ, כְּגוֹן הַיַּיִן - קוֹבְרִין אוֹתָן[76].**

71) שם לג, ב. 72) שם. 73) בישול ולא בישול, ראה להלן פ"ה מהל' מעשר הי"ד. 74) ראה למעלה פ"ב הי"ד. 75) משנה, תמורה לג, ב: "ותרומה טמאה וכו' את שדרכן לשרוף ישרוף, ואת שדרכן להקבר יקבר". 76) ואף־על־פי שהיין ראוי לזילוף - חששו לתקלה, שמא יבואו לשתותו. ואף־על־פי שלדעת בית הלל, אין חוששים לתקלה (פסחים כ: ובבא־קמא קטו:) - סמך רבינו על מה שאמרו בגמרא כמה פעמים שחוששין לתקלה, ואם כן על כרחנו שאין הלכה כבית־הלל בענין זה (כסף־משנה בשם ר"י קורקוס). ועי' 'תוספות' בבא־קמא שם ד"ה אתי.

8 **יג. יֵין תְּרוּמָה[77] שֶׁנִּתְגַּלָּה[78], הוֹאִיל וְאָסוּר בִּשְׁתִיָּה[79]**
9 **- יִשְׁפֵּךְ[80]. וְכֵן תְּאֵנִים[81] וַעֲנָבִים וְקִשּׁוּאִים וּדְלוּעִין**
10 **וַאֲבַטִּיחִין וּמְלָפְפוֹנוֹת שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּמְצְאוּ מְנֻקָּרוֹת**
11 **- הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה מִפְּנֵי סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[82]. מַה**
12 **יַּעֲשֶׂה בָּהֶן? יַשְׁלִיךְ לַיָּם אוֹ יִקְבְּרוּ.**

77) תרומות פ"ח מ"ד. 78) שנשאר בלי כיסוי שיעור זמן שייצא הרחש (= הנחש הזוחל) מתחת אוזן הכלי, וישתה ויחזור למקומו (פי"א מהל' רוצח הי"א). 79) "שמא שתה ממנו נחש או אפעה או זולתם מבעלי הארס, ויסתכן השותה אותם וימות" ('פירוש המשניות' שם). 80) ואין לחוש שהוא מאבד את התרומה, לפי שאינו ראוי לשתיה. 81) שם, מ"ו. 82) שמא ניקרן הנחש.

13 **יד. עִסָּה שֶׁגְּלוּשָׁה[83] בְּמַיִם מְגֻלִּים, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא**
14 **תְּרוּמָה - תִּשָּׂרֵף[84].**

83) תרומות פ"ז. 84) ואפילו נאפתה הפת - אסורה (הל' רוצח שם הט"ז), ודלא כרבי נחמיה בתוספתא שם, שאמר: "ארס של נחש, כלה באור".

15 **טו. אָסוּר לְכֹהֵן לִטֹּל תְּרוּמָה אוֹ שְׁאָר מַתָּנוֹת שֶׁלּוֹ**
16 **עַד שֶׁיַּפְרִישׁוּ אוֹתָם הַבְּעָלִים. שֶׁנֶּאֱמַר: רֵאשִׁיתָם**
17 **אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַיְיָ לְךָ נְתַתִּים[85]; וְנֶאֱמַר: אֲשֶׁר יָרִימוּ בְּנֵי**
18 **יִשְׂרָאֵל לַיְיָ נָתַתִּי לְךָ - עַד שֶׁיָּרִימוּ[86] וְאַחַר כָּךְ יִזְכֶּה**
19 **בָּהֶם. וְלֹא יִטְּלֵם אַחַר שֶׁהוּרְמוּ אֶלָּא מִדַּעַת בְּעָלִים,**
20 **שֶׁהֲרֵי הֵם שֶׁל בְּעָלִים לִתְּנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצוּ;**
21 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ[87]. וְאִם לָקַח שֶׁלֹּא**
22 **מִדַּעַת בְּעָלִים - זָכָה בָּהֶן[88]; שֶׁאֵין לַבְּעָלִים מֵהֶן אֶלָּא**
23 **טוֹבַת הֲנָאָה[89], וְטוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן[90].**

85) [כן הוא ב'ספרי' זוטא פ' קרח (הובא ב'ילקוט שמעוני' סי' תשנה) "ראשית אשר יתנו לך, ממה שיפרישו ויתנו לך, ולא מה שתטול לך". וב'ספרי' שם: "כל חלב יצהר וכו' זו תרומת מעשר. ראשיתם, זו ראשית הגז. אשר יתנו, זה הזרוע והלחיים והקיבה". הרי שגם מתנות וגם תרומה, אין להם אלא ממה שנותנים להם]. 86) חולין קל, ב. [עי' רדב"ז. וראה להלן פ"ו מהל' מעשרות הכ"א]. 87) 'ספרי' פרשת נשא. ובמתנות כהונה נאמר (דברים יח, ג): "ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה", ודרשו חכמים (שם קלג.) "ונתן, ולא שיטול מעצמו". וראה להלן פ"ט מהל' ביכורים הכ"ב. 88) שהרי אפילו ספק בכור שתקפו כהן, אין מוציאין מידו (בבא־מציעא ו, ב. ופ"ה מהל' בכורות ה"ג, ועי' ב'תוספות' שם ד"ה והא, ו'תוספות' חולין קלא, א - ד"ה יש בו. 89) שיש לו הזכות ליתנה לכל כהן שירצה. 90) נדרים פה, א. ועי' בפ"ה מהל' אישות ה"ו. ונראה שלא רק עצם המתנות אין מוציאין מידו, אלא אפילו דמי טובת הנאה, אינו יכול לתבוע, שכל זכות זו אינה אלא כשהתרומה בידו.

24 **טז. כֹּהֵן שֶׁנָּתְנוּ לוֹ[91] תְּרוּמָה וּמָצָא בָּהּ דְּבָרִים אֲחֵרִים**
25 **- הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים מִשּׁוּם גָּזֵל, שֶׁמָּא אֲחֵרִים הִנִּיחוּם**
26 **שָׁם[92] עַד שֶׁיִּטְּלוּם.**

91) תוספתא תרומות פ"י. 92) [ומה שאמרו בבבא־מציעא כו, ב: "שילח לו חבירו פירות ומצא בהן מעות, הרי אלו שלו" (וכן הוא בפט"ז מהל' גזילה ואבידה ה"ו) - אינו אלא בלוקח מן התגר, שאינו ידוע ממי קנה, או אפילו מבעל הבית, אם דש על־ידי פועלים אחרים, שלא ידעו מי הוא בעל האבידה, אבל תרומה שאינה מופרשת אלא על־ידי הבעלים עצמם, או על־ידי שלוחם, או בני ביתם, ידוע מי הוא בעל האבידה. ועוד שאין זו אבידה כלל, אלא דרך הינוח, וכמו שאמרו בתוספתא שם "שהכל משליכין לבית הדמע", כלומר, מניחים חפצים לשמירה בתוך התרומה, שהכל יראים לגשת אליה פן יטמאוה, ועי' 'תוספתא כפשוטה']. 93) חולין קלד, ב. ותוספתא תרומות, שם. 94) תוספתא, שם. 95) כיון שהישראל אינו חייב לטפל בה. 96) שהתרומה נקראת קודש (רדב"ז).

27 **יז. אֵין יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין[93] לְהִטַּפֵּל בַּתְּרוּמָה וְלַהֲבִיאָהּ**
28 **מִן הַגֹּרֶן לָעִיר וּמִן הַמִּדְבָּר לַיִּשּׁוּב, אֶלָּא כֹּהֲנִים**
29 **יוֹצְאִין לַגְּרָנוֹת וְיִשְׂרָאֵל נוֹתְנִים לָהֶם חֶלְקָן שָׁם. וְאִם**
30 **לֹא יָצְאוּ - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ וּמַנִּיחָהּ בַּגֹּרֶן. וְאִם הָיְתָה**
31 **חַיָּה[94] אוֹ בְּהֵמָה אוֹכַלְתָּהּ שָׁם וְאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת שָׁם**
32 **מֵהֶם - הִתְקִינוּ חֲכָמִים שֶׁיִּטַּפֵּל בָּהּ וִיבִיאֶנָּה לָעִיר**
33 **וְיִטֹּל שְׂכַר הֲבָאָתָהּ מִכֹּהֵן[95]; שֶׁאִם הִפְרִישָׁהּ וְהִנִּיחָהּ**
34 **לַבְּהֵמָה וְלַחַיָּה - הֲרֵי זֶה חִלּוּל הַשֵּׁם[96].**

97) חולין קלד, ב. ותוספתא תרומות, שם. 98) תוספתא, שם. 95) כיון שהישראל אינו חייב לטפל בה. 96) שהתרומה נקראת קודש (רדב"ז).

35 **יח. אָסוּר לְכֹהֲנִים וּלְוִיִּם[97] לְסַיֵּעַ בְּבֵית הַגְּרָנוֹת כְּדֵי**
36 **לִטֹּל מַתְּנוֹתֵיהֶן[98]. וְכָל הַמְסַיֵּעַ - חִלֵּל קֹדֶשׁ הַשֵּׁם,**

וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: שִׁחַתֶּם בְּרִית הַלֵּוִי. וְאָסוּר לְיִשְׂרָאֵל[99] לְהַנִּיחוֹ שֶׁיִּסַּיְּעֵהוּ, אֶלָּא נוֹתֵן לָהֶם חֶלְקָן בְּכָבוֹד.

97) בכורות כו, א. 98) תרומות ומעשרות ומתנות כהונה. ודווקא באלו החייבות מן התורה, אבל תרומת חוצה־לארץ וחלת חוצה־לארץ, שאינן אלא מדרבנן, אין בהם איסור זה של "כהן המסייע בבית הגרנות" (שם כז. וכן מפורש בדברי רבינו בפ"ה מהל' בכורים הי"ב, לפי נוסחת הכסף־משנה שם, ועי' כסף־משנה ומשנה־למלך כאן). 99) בכורות שם, לגבי בכור. וכן הוא בפ"א מהל' בכורות הי"ד.

יט. נָתַן תְּרוּמָה לְכֹהֵן[100] עַל מְנָת לְהַחֲזִירָהּ - יָצָא יְדֵי נְתִינָה[101]. וְאָסוּר[102] לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁנִּמְצָא כִּמְסַיֵּעַ בְּבֵית הַגְּרָנוֹת[103]. וְכֵן אָסוּר לָהֶן שֶׁיַּחְטְפוּ[104] תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת, וַאֲפִלּוּ לִשְׁאֹל חֶלְקָן בְּפִיהֶן[105] - אָסוּר, אֶלָּא נוֹטְלִין בְּכָבוֹד. שֶׁעַל שֻׁלְחַן הַמָּקוֹם הֵם אוֹכְלִין, וְעַל שֻׁלְחָנוֹ הֵם שׁוֹתִים, וּמַתָּנוֹת אֵלּוּ לַשֵּׁם הֵם, וְהוּא זִכָּה לָהֶן[106]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי[107].

100) קידושין ו, ב. 101) לכהן, והכהן יחזירנה לו, והוא ימכור את התרומה לכהנים אחרים והדמים שלו (רש"י). 102) גמרא, שם. 103) שבשכר זה יתן לו שאר תרומות (רש"י). 104) חולין קלג, א. 105) שם. 106) כלומר, אינן מ"שולחן גבוה" כקדשים קלים (קידושין נב:), או כמעשר שני (סוכה לה.) שאינם ממון בעלים (שם ושם), אלא ממון כהן הוא, במפורש בביכורים פ"ב מ"א. 107) ולפיכך צריך לנהוג בהן כבוד (רדב"ז).

כ. לֹא יִתֵּן אָדָם[108] תְּרוּמָה לְשׁוֹמֵר גִּתּוֹ, וְלֹא בְּכוֹר לְשׁוֹמֵר עֶדְרוֹ, וְלֹא מַתָּנוֹת לְרוֹעֶה בְּהֶמְתּוֹ. וְאִם נָתַן - חִלֵּל[109], אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן לָהֶם שְׂכַר[110] שְׁמִירָתָן תְּחִלָּה. וְרַשָּׁאי יִשְׂרָאֵל[111] לוֹמַר לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר: הֵא לְךָ סֶלַע זוּ, וְתֵן תְּרוּמָה אוֹ בְּכוֹר[112] אוֹ שְׁאָר מַתָּנוֹת לִכְפָלוֹנִי הַכֹּהֵן, בֶּן בִּתִּי אוֹ בֶּן אֲחוֹתִי[113], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

108) תוספתא דמאי פ"ה (הוצאת ליברמן עמ' ..90). 109) כלומר, ביזה אותם. והמקור בבכורות כו, ב: "הכהנים והלויים והעניים המסייעים בבית הרועים ובבית הגרנות כו' אין נותנין להם תרומה ומעשר בשכרן, ואם עושין כן חיללו, ועליהן הכתוב אומר שחתם ברית הלוי. ואומר: ואת קדשי בני ישראל לא תחללו". והנה מתוך סמיכות הלכה זו להלכות שלפניה, נראה שהטעם הוא משום "כהן המסייע בבית הגרנות", ועל כרחנו שמדובר כשנותן להם לבסוף שכרם משלם, אלא שיש חשש שמא יפחיתו לו בשביל זה משכרם. ורק "אם נתן להם שכר שמירתם תחילה", באופן ששוב אין שום חשש של הפחתה בשכר - התירו ('תוספתא כפשוטה'). 110) תוספתא שם. 111) שם, ודווקא ישראל, אבל כהן אינו רשאי לעשות כן, שהרי הוא כמסייע בבית הגרנות (רדב"ז בהלכה הסמוכה). 112) כן הוא בתוספתא שם, וכן במשנה ערכין כח, ב. ומה שנראה בבכורות כז, א - שרק בתרומה התירו ולא במתנות כהונה, נראה שרבינו פירש סוגיא זו כפירוש רגמ"ה ('תוספתא כפשוטה'). 113) וזוהי טובת ההנאה של הבעלים (בכורות, שם).

כא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הַבְּעָלִים רוֹצִים לִתֵּן אוֹתָם לְאֶחָד מִשְּׁנֵי כֹּהֲנִים אֵלּוּ אוֹ לְאֶחָד מִשְּׁנֵי לְוִיִּים אֵלּוּ בְּחִנָּם, וְאָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: הֵא לְךָ וְתֵן לָזֶה; אֲבָל הַבְּעָלִים שֶׁאָמְרוּ לְכֹהֵן אוֹ לְלֵוִי: הֵא לְךָ חֵלֶק זֶה בְּטוֹבַת הֲנָאָה[114] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[115]. וְכֵן אָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בִּתְרוּמוֹת[116], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא לוֹקֵחַ מִכֹּהֵן וּמוֹכֵר לְכֹהֵן[117].

114) היינו שהכהן יתן לבעלים הכסף בשכר טובת הנאה שלו. 115) מפני שהוא כמסייע בבית הגרנות ('ירושלמי' דמאי פ"ו ה"ב). 116) שביעית פ"ז מ"ג. 117) שאין כאן שום חשש של סיוע בבית הגרנות.

כב. עֲשָׂרָה אֵין חוֹלְקִין לָהֶן[118] תְּרוּמָה בְּבֵית הַגְּרָנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין אוֹתָהּ[119] אוֹ מַאֲכִילִין אוֹתָהּ. וְאֵלּוּ הֵן: הַחֵרֵשׁ וְהַשּׁוֹטֶה וְהַקָּטָן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִפְרֹשׁ חֵקוֹ[120], מִפְּנֵי שֶׁאֵין בְּאֵלּוּ דַּעַת[121]. וְהַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָן[122]. וְהָעֶבֶד, שֶׁמָּא יִרְאוּהוּ הָעוֹבְרִים בַּשָּׂדֶה וְיָעִידוּ עָלָיו שֶׁהוּא כֹּהֵן[123]. וְהָעָרֵל וְהַטָּמֵא[124], מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְאוּסִין. וְהָאִשָּׁה, שֶׁמָּא תִּתְגָּרֵשׁ[125], וּמִפְּנֵי הַיִּחוּד[126]. וְהַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ[127] - קָנְסוּ אוֹתוֹ[128] שֶׁלֹּא יַחֲלֹק בְּבֵית הַגְּרָנוֹת עַד שֶׁיְּגָרְשֶׁנָּה. וְכֻלָּן מְשַׁלְּחִין לָהֶן לְבָתֵּיהֶן[129] וְחוֹלְקִין לָהֶן[130] כִּשְׁאָר קָדְשֵׁי הַגְּבוּל[131]; חוּץ מִן הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ[132] וְהַטָּמֵא וְהָעָרֵל[133], שֶׁאֵין מְשַׁלְּחִין לָהֶן כְּלָל.

118) יבמות צט, ב. 119) לקנין כספם. 120) תוספתא חגיגה פ"א. והיינו שיודע לישא כפיו (כסף־משנה), ואף־על־פי שאין הכהן נושא את כפיו עד שיתמלא זקנו (פט"ו מהל' תפלה ה"ד) - אין זה אלא ביחיד, אבל עם אחרים יכול לישא כפיו גם בעודו קטן ('תוספות' מגילה כד. ד"ה ואין). ובדפוס רומי וכת"י 'מעשה רוקח': "לפרוש חיקו", וכן הוא בכת"י עהרפורט בתוספתא שם, והיינו לפרוש בגדו לקבל התרומה ('תוספתא כפשוטה'). 121) וזילותא דתרומה לחלק להם בגורן לעין כל (רש"י יבמות, שם). 122) שם. וזו היא זילותא דתרומה (רש"י). 123) ויעלוהו מתרומה ליוחסין להשיאו אשה (שם ק.). 124) שאף־על־פי שהם אינם אוכלים בתרומה - מאכילים הם את נשיהם ועבדיהם (למעלה פ"ז הי"ב). 125) בת ישראל שנישאת לכהן, והיא זרה. והיינו משום שלאחר הגירושין אסורה היא בתרומה, ובלא יודעין ימשיכו לחלק לה תרומה (רש"י שם). ואף בבת כהן שלא שייך טעם זה, גזרו משום בת ישראל (משנה־למלך). 126) שבשבילי השדות אין מצויים עוברי דרכים, והאשה תתייחד עם הגברים ההולכים לבית הגרנות. והנה ביבמות שם, מביאה הסוגיא שתי דיעות. אחת אומרת משום גרושה, והשניה אומרת משום ייחוד, ורבינו פסק כשתיהן יחד. ואם בית הגרנות סמוך לעיר, שאין חשש שמא

תתגרש ולא ידעו, ובאופן שבשבילי השדות מצויים הרבה אנשים שאין חשש יחוד - חולקים לזה תרומה בבית הגרנות (שם). 127) כלומר, פסולה לכהונה (רש"י שם). 128) יבמות, שם. 129) שאין איש רואה שנותנים להם תרומה. 130) בביתם. 131) [היינו תרומת מעשר וחלה. ורוצה לומר: כשם שתרומת מעשר וחלה, שאין הדרך לחלקם בגרנות, מותר לחלקם בביתם, כן מותר לחלק להם תרומה גדולה בביתם, אף־על־פי שהדרך לחלקה בבית הגרנות. וכן מפרש בתוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 20 57) "קדשי הגבול קטנים חולקין בהן". וכן הוא באנדרוגינוס בבכורים פ"ב (שם עמ' 31 290) לפי נוסחת בה"ג: "וחולק בקדשי הגבול כאנשים וכנשים". ומשמע שגם תרומה גדולה בכלל, ועל כרחנו שהיינו בבית. ועי' בר"ש, ביכורים, שם]. 132) שקנסוהו. 133) ביבמות ק, א - אמרו: "וכולן משגרין להן לבתיהן, חוץ מטמא ונושא אשה שאינה הוגנת לו, אבל ערל משגרינן ליה, מאי טעמא משום דאניס. טמא נמי הא אניס? האי נפיש אונסיה, והאי לא נפיש אונסיה". ואם כוונת רבינו, לערל שאפשר לו למול ולא מל שאינו אנוס כלל (ראה ב'מאירי' שם), למה השמיט דין ערל שמתו אחיו מחמת מילה, שהוא אנוס ומשגרין לו, ועי' ב'כסף משנה'.

יום שני כ"ט מרחשון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שהתרומה עולה באחד ומאה. ואם הוא מין בשאינו מינו בנותן טעם. ודין סאה תרומה שנפלה למאה והגביה סאה מהכל ונפלה למקום אחר. סאה תרומה שנפלה למאה הגביהה ונפלה אחרת וכו'. לוג יין של תרומה צלול שנפל למאה לוגין עכורין. שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ואין ידוע איזו היא. שתי סאין אחת חולין ואחת תרומה ונפלו אלו לתוך אלו. היו לפניו שני כריים וסאה אחת ואמר הרי זו תרומה על אחד מן הכריים.

א. הַתְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה[2]. כֵּיצַד? סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה שֶׁל חֻלִּין וְנִתְעָרֵב הַכֹּל - מַפְרִישׁ מִן הַכֹּל סְאָה אַחַת וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן[3], וְהַשְּׁאָר מֻתָּר לְזָרִים[4]. וְכָל תְּרוּמָה שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים מַקְפִּידִין עָלֶיהָ[5], כְּגוֹן תְּרוּמַת הַכְּלִיסִין וְהֶחָרוּבִין וְהַשְּׁעוֹרִים שֶׁל אֱדוֹם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַגְבִּיהַּ; הוֹאִיל וְנָפְלָה בְּמֵאָה - בָּטְלָה בְּמִעוּטָהּ, וְהַכֹּל מֻתָּר לַזָּרִים.

2) ולמה סמכו על שיעור מאה בתרומות? שהרי תרומת מעשר אחד ממאה ומקדש הכל, שנאמר את מקדשו ממנו, אמרו חכמים: דבר שאתה מרים ממנו אם חזר לתוכו מקדשו. 3) משום גזל השבט, שתרומה ממון כהנים. 4) שסאה תרומה שנפלה, בטלה בתערובת. 5) ואין כאן גזל השבט.

ב. נָפְלָה סְאָה תְּרוּמָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה - נַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע[6], וְיִמָּכֵר הַכֹּל לַכֹּהֲנִים בִּדְמֵי תְּרוּמָה[7], חוּץ מִדְּמֵי אוֹתָהּ סְאָה[8]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנִּתְעָרֵב מִין בְּמִינוֹ[9]; אֲבָל מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם[10]:

אִם יֵשׁ בַּכֹּל טַעַם תְּרוּמָה - נַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע, וְיִמָּכֵר לַכֹּהֲנִים חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה שֶׁבּוֹ; וְאִם טַעַם הַכֹּל טַעַם חֻלִּין - הַכֹּל מֻתָּר לְזָרִים.

6) מעורב (= חולין עם תרומה). 7) בזול, כיוון שהכל אסור לזרים. 8) מפני שהיא תרומה והיא של כהן. 9) שבכל האיסורים בטל ברוב ובתרומה בטל במאה. 10) השיעור של ביטול.

ג. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה, וְהִגְבִּיהַּ סְאָה[11] מִן הַכֹּל, וְנָפְלָה הַסְּאָה שֶׁהִגְבִּיהַּ לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינָהּ מְדֻמַּעַת[12] אֶלָּא לְפִי חֶשְׁבּוֹן[13]. וְכֵן סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה וְנַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע, וְנָפַל מִן הַמְּדֻמָּע לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינוֹ מְדֻמַּע אֶלָּא לְפִי חֶשְׁבּוֹן. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁנָּפְלוּ עֶשֶׂר סְאִין שֶׁל תְּרוּמָה לְתִשְׁעִים סְאָה חֻלִּין וְנִדַּמְּעוּ הַכֹּל: אִם נָפַל מִמְּדֻמָּע זֶה עֶשֶׂר סְאִין לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֻלִּין - נִדַּמְּעוּ, שֶׁחֲרֵי יֵשׁ בְּעֶשֶׂר שֶׁל מְדֻמָּע סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה; נָפַל לְתוֹכָן פָּחוֹת מֵעֶשֶׂר סְאִין - אֵינָן מְדֻמָּעוֹת.

11) שצריך להרים סאה. 12) אוסרת בתערובת. 13) כי סאה תרומה שנפלה למאה והגביהה נחשב אותה שאין בה מתרומה וודאית אלא חלק מק' בסאה, לפי שהיא במאה סאה נתערבה. ואם נפלה למקום אחר עם סאה אחת בלבד אינה מדמעת שאנחנו אומרים חלק מק' בסאה נפל בסאה ואינו מדמע, אבל תעלה באחד ומאה, ואם נפלה בפחות מסאה אז הכל מדומע.

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהִבָּלֵל, כְּגוֹן חִטִּים לְחִטִּים[14] אוֹ קֶמַח לְקֶמַח; אֲבָל דַּרְכּוֹ לְהִבָּלֵל, כְּגוֹן שֶׁמֶן תְּרוּמָה לְשֶׁמֶן חֻלִּין אוֹ יַיִן תְּרוּמָה לְיַיִן חֻלִּין - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב: אִם רֹב תְּרוּמָה - הֲרֵי זֶה מְדֻמַּע כִּתְרוּמָה; וְאִם רֹב חֻלִּין - הֲרֵי הוּא כְּחֻלִּין וְאֵינוֹ מְדֻמַּע, אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל אֲסוּרִים לַזָּרִים[15].

14) שאינן נבללות, וכל אחת ניכרת בפני עצמה. 15) כלומר, ובכל זאת, אם נפל מן התערובת למקום אחר - אין התערובת הזאת, שרובה חולין, מדמעת את התערובת השנייה.

ה. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה, הִגְבִּיהָהּ וְנָפְלָה אַחֶרֶת, הִגְבִּיהָהּ וְנָפְלָה אַחֶרֶת - חֲרֵי הַחֻלִּין מֻתָּרִין[16], עַד שֶׁתִּרְבֶּה תְּרוּמָה עֲלֵיהֶן; שֶׁאִם נָפְלוּ לְתוֹךְ הַמֵּאָה חֻלִּין מֵאָה סְאָה וְעוֹד[17] שֶׁל תְּרוּמָה סְאָה אַחַר סְאָה - נַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע.

16) ואין מצטרפות הסאין של תרומה זו עם זו לאסור, כיוון שכבר הראשונה בטלה, ונמצא שנגד כל סאה יש מאה סאין חולין, ותרומה עולה באחד ומאה. 17) כן מפרש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "עד שתרבה תרומה על החולין". והראב"ד מפרשה בנפילת חמישים ואחת סאים של תרומה, סאה אחר סאה למאה סאה חולין, שמא הגביה החולין, והתרומה נשארת שם, והרי יש באותו הכרי חמישים ואחת

של תרומה וחמישים של חולין. ודעת רבינו שאין אומרים שמא הוא מגביה החולין והתרומה נשארת, אלא ראשון ראשון [=וכפי שהיה הרבי מורה להוסיף למשקה שהוא היה נותן. המו"ל] מתבטל והכל חולין.

1 **ו. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה, וְלֹא הִסְפִּיק**
2 **לְהַגְבִּיהָהּ עַד שֶׁנָּפְלָה סְאָה אַחֶרֶת, אִם יָדַע בָּרִאשׁוֹנָה**
3 **קֹדֶם שֶׁתִּפֹּל הַשְּׁנִיָּה - לֹא נִדְמְעוּ, אֶלָּא מַפְרִישׁ**
4 **סָאתַיִם וְהַשְּׁאָר מֻתָּר; הוֹאִיל וְהָיָה לָהּ לַעֲלוֹת, הֲרֵי**
5 **הִיא כְּאִלּוּ עָלְתָה. וְאִם לֹא יָדַע בִּסְאָה רִאשׁוֹנָה אֶלָּא**
6 **אַחַר שֶׁנָּפְלָה הַשְּׁנִיָּה - הֲרֵי זֶה מְדֻמָּע, וּכְאִלּוּ נָפְלוּ**
7 **שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת.**

8 **ז. אֵין פְּסֹלֶת שֶׁל תְּרוּמָה מִצְטָרֶפֶת עִמָּהּ לֶאֱסֹר**
9 **הַחֵלִין, אֲבָל פְּסֹלֶת הַחֵלִין מִצְטָרֶפֶת עִם הַחֵלִין**
10 **לְהַעֲלוֹת הַתְּרוּמָה. כֵּיצַד? סְאָה חִטִּים יָפוֹת שֶׁל**
11 **תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה חִטִּים רָעוֹת שֶׁל חֵלִין,**
12 **וְטָחַן הַכֹּל, אַף עַל פִּי שֶׁהַמֵּרְסָן שֶׁל חֵלִין מְרֻבִּין וְשֶׁל**
13 **תְּרוּמָה מוּעָט, וַהֲרֵי קֶמַח שֶׁל תְּרוּמָה בְּפָחוֹת מִמֵּאָה**
14 **מִקֶּמַח הַחֵלִין - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה; וּמְשַׁעֲרִין בַּקֶּמַח עִם**
15 **הַמֵּרְסָן, שֶׁהוּא מֵאָה וְאֶחָד. אֲבָל אִם נָפְלָה סְאָה**
16 **חִטִּים רָעוֹת שֶׁל תְּרוּמָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה סְאָה חִטִּים**
17 **יָפוֹת שֶׁל חֵלִין, וְטָחַן הַכֹּל, וַהֲרֵי הַקֶּמַח שֶׁל תְּרוּמָה**
18 **אֶחָד מִמֵּאָה מִקֶּמַח הַחֵלִין - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה בְּמֵאָה**
19 **וְאֶחָד; שֶׁהֲרֵי הוֹתִירוּ הַחֵלִין, וּפָחֲתָה הַתְּרוּמָה.**

20 **ח. לֹג יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה צָלוּל שֶׁנָּפַל לְמֵאָה לֹגִין**
21 **עֲכוּרִין - אֵין מוֹצִיאִין שְׁמָרִים שֶׁבָּהֶם[18], אֶלָּא מַעֲלִין**
22 **אֶת הַלֹּג[19]. וְכֵן אִם נָפַל לֹג עָכוּר לְמֵאָה לֹגִין צְלוּלִין**
23 **- אֵין מוֹצִיאִין שְׁמָרִים שֶׁבּוֹ[20].**

18) כלומר, אינו חייב להוציא את השמרים מתוך היין, כדי להרים אחר כך לוג יין צלול לכהן כמו שנפל. 19) כמו שהוא מעורב עם השמרים. 20) שגם בשמרים יש איסור תרומה.

24 **ט. לֹג מַיִם שֶׁנָּפַל לְתִשְׁעִים וְתִשְׁעָה לֹגִין יַיִן, וְאַחַר**
25 **כָּךְ נָפַל לְתוֹךְ הַכֹּל לֹג יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה - נִדְמַע הַכֹּל,**
26 **שֶׁאֵין הַמַּיִם מַעֲלֶה אֶת הַיַּיִן[21].**

21) כלומר, אין המים והיין מצטרפים להעלות את התרומה, לפי שאין שיעוריה שווים, שהמים ביין בנותן טעם ויין במים שיעורו במאה, וכיוון שאין שיעוריהם שווין לביטול התרומה - אין מצטרפין.

27 **י. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֵלִין, וְנָפְלוּ**
28 **חֵלִין אֲחֵרִים עַד שֶׁהוֹסִיפוּ עַל מֵאָה: אִם בְּשׁוֹגֵג[22] -**
29 **הֲרֵי זוֹ עוֹלָה בְּמֵאָה וְאֶחָד; וְאִם בְּמֵזִיד[23] - הֲרֵי הַכֹּל**
30 **מְדֻמָּע, שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אִסּוּרֵי תּוֹרָה[24] לְכַתְּחִלָּה.**

22) הוסיף. 23) הוסיף עד מאה כדי לבטל את התרומה. 24) כלומר, תרומה, שעיקר איסורה מן התורה, אבל תערובתה במאה אינה אלא מדרבנן.

31 **יא. תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ - מֻתָּר לְבַטְּלָהּ בְּרֹב,**
32 **וְאוֹכְלָהּ בִּימֵי טֻמְאָתוֹ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אִם הָיָה לוֹ**
33 **יַיִן שֶׁל תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ - נוֹטֵל מִמֶּנּוּ לֹג אֶחָד**
34 **וְנוֹתֵן עָלָיו שְׁנֵי לֹגִין חֵלִין, וְנִמְצָא הַכֹּל שְׁלִשָׁה;**
35 **וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל מִיַּיִן שֶׁל תְּרוּמָה לֹג וְנוֹתֵן לְתוֹךְ**
36 **הַשְּׁלִשָׁה[25], וּמַגְבִּיהַּ מֵאַרְבַּעְתָּן לֹג וְשׁוֹתֶה; וְחוֹזֵר**
37 **וּמַשְׁלִיךְ לְתוֹכָן לֹג אַחֵר, וְחוֹזֵר וְנוֹטֵל לֹג וְשׁוֹתֶה.**
38 **וְכֵן נוֹתֵן לֹג תְּרוּמָה וְנוֹטֵל לֹג מִן הַתַּעֲרֹבֶת, עַד**
39 **שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַיַּיִן שֶׁל תְּרוּמָה. וְנִמְצָא שֶׁנָּטַל כַּמָּה לֹגִין**
40 **בִּשְׁנֵי לֹגִין שֶׁל חֵלִין.**

25) לפנינו שם: "רמי תרי נטלי דחולין וחדא נטלי דתרומה ושקיל חד". וזוהי נוסחת הראב"ד. ולפי זה ייתכן כי לתת עוד לוג של תרומה לתוך השלושה אסור, כי מעתה יהיו מחצה על מחצה (=שנים חולין ושניים תרומה). אבל נוסחת רבינו שם הייתה כנראה: "רמי תרי נטלין דחולין וחדא נטלי דתרומה [ורמי תו חד נטלי דתרומה] ושקיל חד". ומכיוון שקמא קמא בטיל, אין כאן מחצה על מחצה.

41 **יב. הַזּוֹרֵעַ תְּרוּמָה בְּצַד הַחֵלִין וְלֹא נוֹדַע אִי זֶהוּ זֶרַע**
42 **תְּרוּמָה, אֲפִלּוּ הָיָה מֵאָה לִגְנָה[26] שֶׁל תְּרוּמָה וְלִגְנָה**
43 **אַחַת שֶׁל חֵלִין - כֻּלָּן מֻתָּרִין[27]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
44 **בְּדָבָר שֶׁזַּרְעוֹ כֻּלָּה בַּקַּרְקַע, כְּגוֹן הַחִטִּים וְהַשְּׁעוֹרִים**
45 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ נִפְסָד בָּאָרֶץ, כְּגוֹן**
46 **הַשּׁוּם[28] וְהַבְּצָלִים, אֲפִלּוּ מֵאָה לִגְנָה שֶׁל חֵלִין וְלִגְנָה**
47 **אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה תַּעֲרֹבֶת בֵּינֵיהֶן - הֲרֵי הַכֹּל מְדֻמָּע[29].**
48 **וְאִם נִתְלַשׁ[30] הַכֹּל - תַּעֲלֶה הַתְּרוּמָה בְּמֵאָה וְאֶחָד.**
49 **וְלֹא יִתְלֹשׁ לְכַתְּחִלָּה[31].**

26) "שם למקום זרוע מן הארץ" והיינו ערוגה. 27) קל הוא שהקילו בגידולי תרומה, שערוגה אחת של חולין מתרת מאה ערוגות. וראה למעלה פרק י"א הלכה כ"ב שעוד הקלו, שגידולי מדומע - הם חולין. 28) שהשומים הם דבר שאין זרעו כלה. 29) שאין קרקע עולה באחד ומאה. ובפירוש המשנה כתב רבינו: "לפי שהתרומה מופרשת היא ולא נתערבה בחולין". 30) ממקום חבורו. 31) משום שאין מבטלין איסור לכתחילה.

50 **יג. שְׁתֵּי קֻפּוֹת, אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה וְאַחַת שֶׁל חֵלִין,**
51 **וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא, אוֹ שֶׁנָּפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה**
52 **לְתוֹךְ אַחַת[32] מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ לְהֵיכָן נָפְלָה, וְאַחַר כָּךְ**
53 **נָפְלָה אַחַת מִשְּׁתֵי הַקֻּפּוֹת[33] לְתוֹךְ הַחֵלִין - אֵינָהּ**
54 **מְדֻמַּעְתָּן[34]. וְכֵן אִם זָרַע אַחַת מֵהֶם - הַגִּדּוּלִין חֵלִין**
55 **לְכָל דָּבָר. וְהַשְּׁנִיָּה - נוֹהֵג בָּהּ כִּתְרוּמָה[35]. נָפְלָה**
56 **הַקֻּפָּה הַשְּׁנִיָּה לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינָהּ מְדֻמַּעַת. וְכֵן אִם**
57 **זָרַע אַחֵר אֶת הַשְּׁנִיָּה - הַגִּדּוּלִין חֵלִין. נָפְלוּ שְׁתֵּיהֶן**
58 **לְמָקוֹם אֶחָד - מְדֻמַּעַת כַּקְּטַנָּה שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן[36]. זָרַע**
59 **אֶחָד אֶת שְׁתֵּיהֶם: בְּדָבָר שֶׁזַּרְעוֹ כֻּלָּה - הַגִּדּוּלִין**

1 חֵלִין, וּבְדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כֻּלֶּה - הַגִּדּוּלִין מְדַמֵּעַ.
2 בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזוֹרֵעַ אֶת הַשְּׁנִיָּה עַד שֶׁלֹּא
3 קָצַר אֶת הָרִאשׁוֹנָה[37]; אֲבָל קָצַר אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְאַחַר
4 כָּךְ זָרַע אֶת הַשְּׁנִיָּה, אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כֻּלֶּה -
5 הַגִּדּוּלִין חֵלִין; שֶׁאֵין תָּלוּשׁ וּמְחֻבָּרִין נַעֲשִׂין חוּבָּה
6 זֶה לָזֶה[38].

32) הכוונה לשתי קופות של חולין, ונפלה סאה של תרומה לתוך אחת מהן. וגם זה בכלל מה שאמרו במשנה שם: "אין ידוע איזו היא של תרומה וכו'". 33) שאחת מהן תרומה ואחת מהן חולין, או אחת מהן מדומעת ואחת מהן חולין. 34) שמא הייתה אותה של חולין. 35) מספק. 36) "אם יהיה באחת על דרך הדמיון סאה ובשנייה סאתיים ונפלו השלוש סאין בחולין צריכים אנו לדעת שיעור אותן חולין ונחשב כי סאה תרומה נפלה בהן והיא קטנה שבשתיהן ואם היה באותן חולין מאה סאין תעלה במאה ואחד, ואם הוא פחות יהיה הכל מדומע". 37) ושתיהן מחוברים והרי זה כזורע שתיהן יחד. 38) בדפוס רומי: "נעשין הונח זה לזה". ובירושלמי שם: "אין תלוש ומחובר נעשה הוכיח". כלומר, הבא ראייה ותוכיח מי הוא המותר ותאכל, דכל חדא באנפי נפשיה הוא ואין כאן איסור מוחזק דהוו להו כשני מינין.

7 יד. שְׁתֵּי קֻפּוֹת, אַחַת שֶׁל חֵלִין וְאַחַת שֶׁל תְּרוּמָה,
8 וְלִפְנֵיהֶן שְׁתֵּי סְאִין, אַחַת שֶׁל חֵלִין וְאַחַת שֶׁל
9 תְּרוּמָה, וְנָפְלוּ אֵלּוּ לְתוֹךְ אֵלּוּ - מֵתָּרִין; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר:
10 חֵלִין לְתוֹךְ חֵלִין נָפְלוּ, וּתְרוּמָה לְתוֹךְ הַתְּרוּמָה. וְאַף
11 עַל פִּי שֶׁלֹּא רַבּוּ חֵלִין עַל הַתְּרוּמָה. בַּמֶּה דְּבָרִים
12 אֲמוּרִים? בִּתְרוּמָה בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם;
13 אֲבָל בִּתְרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה - עַד שֶׁיִּרְבּוּ חֵלִין עַל
14 הַתְּרוּמָה.

15 טו. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ הַכְּרִי[39], וְאָמַר[40]:
16 תְּרוּמַת הַכְּרִי זֶה לְתוֹכוֹ - בַּמָּקוֹם שֶׁנָּפְלָה אוֹתָהּ סְאָה
17 שָׁם נִסְתַּיְּמָה[41] תְּרוּמַת הַכְּרִי, וְנִדַּמַּע הַכֹּל[42] בַּתְּרוּמָה
18 שֶׁנָּפְלָה וּבִתְרוּמַת הַכְּרִי. אָמַר: תְּרוּמַת הַכְּרִי בִּצְפוֹנוֹ
19 - חוֹלְקִין אוֹתוֹ לִשְׁנַיִם, וְהַחֲצִי שֶׁבַּצָּפוֹן - לִשְׁנַיִם,
20 וְנִמְצָא רְבִיעַ הַכְּרִי, שֶׁהוּא צְפוֹן צְפוֹנִי, הוּא הַמְדֻמָּע.

39) של טבל, והיה שם מאה כנגד התרומה ודינה שתעלה ואינה עושה הכרי מדומע. 40) אחרי כן. 41) נקבעה במקום מסויים אצל הסאה שנפלה. 42) שעכשיו נתרבתה התרומה ועושה הכל מדומע [ואף על פי שלמעלה (הלכה ו) כתב רבינו שסאה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה עד שנפלה סאה אחרת, אם ידע בראשונה קודם שתיפול השנייה, לא נדמעו - כאן כיוון שנתחברו שתי הסאין ביחד, מצטרפות הן ומדמעות].

21 טז. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי כְּרָיִים, וְאָמַר: תְּרוּמַת שְׁנֵי כְּרָיִים
22 בְּאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן מְדֻמָּעִין[43]. הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי
23 סְאִין וּכְרִי אֶחָד, וְאָמַר: הֲרֵי אַחַת מִן הַסְּאִין הָאֵלּוּ
24 עֲשׂוּיָה תְּרוּמָה עַל הַכְּרִי הַזֶּה - הֲרֵי אַחַת מֵהֶן
25 תְּרוּמָה, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי כְּרָיִים
26 וּסְאָה אַחַת, וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ תְּרוּמָה עַל אֶחָד מִן
27 הַכְּרָיִים הַלָּלוּ - הֲרֵי הִיא תְּרוּמָה, וְנִתַּקֵּן אֶחָד מֵהֶן,
28 וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה הוּא הַמִּתְקַּן מִן הַטֶּבֶל.

43) שאין אנו יודעים באיזה מהם התרומה.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר ג' תאנים שחורות וג' לבנות ונפלה לתוכן תאנה תרומה. ודין עיגולי דבילה גדולים וקטנים שנפל עיגול דבילה לתוכן ואין ידוע אם היה גדול או קטן. סאה של חטין שנפלה על פי מגורה של חטים, וכל ספק תרומה. סאה תרומה טמאה או טהורה שנפלה לפחות ממאה חולין. שתי קופות שנפלה סאה תרומה לאחת מהן, ואח"כ נפלה אחרת ולא נודע לאיזו נפלה.

29 א. חֲמִשִּׁים תְּאֵנוֹת[2] שְׁחוֹרוֹת וַחֲמִשִּׁים לְבָנוֹת שֶׁנָּפְלָה
30 לְתוֹכָן תְּאֵנָה אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה: הָיְתָה לְבָנָה -
31 הַשְּׁחוֹרוֹת מֻתָּרוֹת, וְהַלְּבָנוֹת מְדֻמָּעוֹת[3]; הָיְתָה
32 שְׁחוֹרָה - הַשְּׁחוֹרוֹת מְדֻמָּעוֹת, וְהַלְּבָנוֹת מֻתָּרוֹת. וְאִם
33 אֵין יָדוּעַ[4] אִם שְׁחוֹרָה הָיְתָה וְאִם לְבָנָה - עוֹלָה
34 בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל[5]. יָדַע מֶה הָיְתָה[6] אַחַר שֶׁנָּפְלָה
35 וְשָׁכַח - הֲרֵי כֻּלָּן מְדֻמָּעוֹת[7].

~ נקודות משיחות קודש ~

"חמשים תאנות שחורות וחמשים לבנות שנפלה לתוכן תאנה אחת של תרומה, היתה לבנה השחורות מותרות כו'".

ומקורו במשנה, מסכת תרומות: לפי רבי יהושע, השחורות מעלות את הלבנות, והלבנות מעלות את השחורות. רבי אליעזר אוסר, היינו שאם שחורה נפלה, השחורות אסורות. ואם לבנה נפלה, הלבנות אסורות. ורבי עקיבא אומר: בידוע מה נפלה (שחורה או לבנה) אין מעלות זו את זו, וכשאינו ידוע מה נפלה - מעלות זו את זו, ופסק הרמב"ם כרבי עקיבא.

טעמו של ר"א האוסר מובן בפשטות, שהרי במציאות לא התערבה התרומה אלא בחמשים הלבנות, ובוודאי שאין מאה מהמין שנפל. בטעמו של רבי יהושע, כתבו המפרשים, שכיון שאם היה רוצה היה דורסן ומערבן הכל ביחד, כולן מצטרפין לבטלה. ובטעמו של רבי עקיבא שמחלק בין ידוע מה שנפל ואינו ידוע, כתבו - שבידוע איזו תאנה נפלה (שחורה או לבנה) אין מעלות, כיון שיכול לאכול האחרות, וכיון שמותרות הן אינן מסייעות לבטל. אבל אם אין ידוע איזו נפלה, כולן בספק איסור, ולכן מעלות זו את זו.

וצריך להבין: א. בדעת רבי יהושע, הרי מה בכך שאם רצה לדורסן מערב את כולן, והרי לפועל לא דרסן ואין מעלות זו את זו.

ב. בדעת רבי עקיבא, מה בכך שאינו יודע איזו נפלה, הרי

כל הספק הוא בידיעתו, אבל במציאות לא התערבה התרומה במאה ואין כאן תערובת של אחד במאה.

ויש לומר שר"א ור"ע חולקים בכללות גדר תערובת יבש ביבש שאינה כתערובת לח בלח, כי כל דבר בתערובת זו נשאר ועומד נפרד בפני עצמו, אלא שהאדם אינו יודע איפה נמצא האיסור, האם גדר יבש ביבש שונה מתערובת לח בלח בזה שאינו תערובת ב'חפצא' אלא מצד ה'גברא', היינו בידיעת האדם וגם זה מספיק כדי לבטל האיסור, או שגם גדר תערובת יבש ביבש הוא ב'חפצא' כמו בתערובת לח בלח, כי גם בו אי אפשר להבחין בין ההיתר והאיסור. ר"א סובר שגם תערובת יבש ביבש צריכה להיות ב'חפצא', ולכן אין הלבנות יכולות להעלות את השחורות כי אין כאן תערובת במציאות. אבל ר"י ור"ע סוברים שתערובת יבש ביבש מספיק שתהיה רק מצד ה'גברא'.

ועל־פי־זה תובן גם דעתו של ר"י שכולן מצטרפין לבטלה, כיון שאילו היה רוצה היה דורסן ומערבן הכל ביחד, כי לשיטתו גדר התערובת הוא גם בדעתו של האדם, ולכן נוגעת כאן גם מחשבתו ורצונו לתערובת של הכל יחד.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן ט"ז)

2) תרומות פ"ד משנה ט. 3) שיש בהם פחות ממאה. ואין השחורות מעלות ומסייעות ללבנות לבטל את הסאה־תרומה שנפלה, מכיון שמותרות הם (פי' הרא"ש שם). 4) שם משנה ח, כרבי עקיבא. והמדובר שאי־אפשר לברר על ידי מנין התאנים השחורות והלבנות, כגון שנאבדו מקצתן (מעשה רוקח). 5) שכיון שכולם בספק איסור - מעלות זו את זו (פירוש הרא"ש שם). 6) ירושלמי שם לדעת רב עקיבא. 7) שכיון שנאסרו - נאסרו (ר"ש שירליאו). [אבל צריך עיון: הרי סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה סאה, ושוב נפלו שם חולין בשוגג - מצטרפים לבטל התרומה (תרומות פ"ה משנה ט), וגם כאן על ידי השכחה, נמצא שנתערבו כל התאנות, ולמה לא יבטלו את התרומה?].

ב. וְכֵן עִגּוּלֵי דְּבֶלָה וּמַלְבְּנִים שֶׁל דְּבֵלָה[8] שֶׁנָּפַל עִגּוּל אוֹ מַלְבֵּן שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹכָן, וְאֵין יָדוּעַ אִם מַלְבֵּן הָיָה אוֹ עִגּוּל - הֲרֵי הָעִגּוּלִין מִצְטָרְפִין לַמַּלְבְּנִים[9] וְתַעֲלֶה הַתְּרוּמָה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל. עִגּוּלֵי דְּבֵלָה גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים[10] שֶׁנָּפַל עִגּוּל דְּבֵלָה לְתוֹכָן, וְאֵין יָדוּעַ אִם גָּדוֹל הָיָה אִם קָטָן - הֲרֵי הֵן מַעֲלִין בֵּין בְּמִנְיָן בֵּין בְּמִשְׁקָל[11]. כֵּיצַד? נָפַל עִגּוּל לְמֵאָה עִגּוּלִין גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים - הֲרֵינִי אוֹמֵר קָטָן נָפַל[12], וּמַגְבִּיהַּ אֶחָד מִן הַקְּטַנִּים. נָפַל עִגּוּל לְתוֹךְ אַרְבָּעִים עִגּוּלִים, מֵהֶן עֶשְׂרִים עִגּוּל מִשְׁקַל כָּל אֶחָד אַרְבַּע לִיטְרִין, וּמֵהֶן עֶשְׂרִים עִגּוּל מִשְׁקַל כָּל אֶחָד לִיטְרָא, הוֹאִיל וּמִשְׁקַל הַכֹּל מֵאָה לִיטְרִין וְאֶחָד - הֲרֵינִי אוֹמֵר קָטָן נָפַל, וּמַגְבִּיהַּ אֶחָד מִן הַקְּטַנִּים.

8) שם משניות ח־ט. "בני אדם עושים מדבלת התאנים כמו ככרות עגולות, ועושין מהן גם כן כמין דבלות מרובעות, נקראות מלבנים לפי שהן דומות לאותם הדפוסים שעושים בהם הלבנים, ולפיכך דעתי שהיא עברי ממש, החזיקי מלבן" (נחום ג, יד - פירוש המשניות). 9) כיון שאין ידוע, וכולן אסורות בין עגולים בין מלבנים - מעלות זו את זו. 10) במשנה שם. 11) ירושלמי שם. 12) ויש כאן מאה ואחד של חולין.

ג. וְהַקֶּמַח וְהַסֹּלֶת[13] - אֵינָן מִצְטָרְפִין לְהַעֲלוֹת אֶת הַתְּרוּמָה.

13) תוספתא תרומות פ"ו, כחכמים. ואף־על־פי שהם מעורבים - הרי אפשר לרקד ולברורם זה מתוך זה. והיינו דוקא אם ידע מה נפל, קמח או סולת, אבל אם לא ידע מה נפל - מצטרפים, כמו עיגולים ותאנים למעלה (תוספתא כפשוטה).

ד. סְאָה שֶׁל חִטִּים שֶׁנָּפְלָה[14] עַל פִּי מְגוּרָה[15] שֶׁל חִטִּים - אֵין מְשַׁעֲרִין אוֹתָהּ בְּאֶחָד וּמֵאָה[16]; שֶׁאֵין מְשַׁעֲרִין אֶלָּא אִם נִבְלְלָה[17] תְּרוּמָה עִם הַחֻלִּין, אוֹ אִם אֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מָקוֹם נָפְלָה הַתְּרוּמָה. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה? רוֹאִין אֶת הַתְּרוּמָה כְּאִלּוּ הִיא חִטִּים עַל גַּבֵּי שְׂעוֹרִים[18], וּמַפְרִישׁ הַתְּרוּמָה עַצְמָהּ שֶׁנָּפְלָה עַל גַּבֵּי הַמְּגוּרָה עִם מְעַט מִן הַחֻלִּין שֶׁנָּפְלָה עֲלֵיהֶן, כְּמִי שֶׁמְּאַסֵּף חִטִּים מֵעַל גַּבֵּי שְׂעוֹרִין.

14) תרומות פ"ד משנה יא. 15) הוא המקום שאוצרים בו (פירוש המשנה). 16) בתחתונות שבמגורה. 17) משנה שם, כדעת רבי יהושע. 18) תוספתא שם פ"ה.

ה. שְׁתֵּי קֻפּוֹת[19] אוֹ שְׁתֵּי מְגוּרוֹת שֶׁנָּפְלָה תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן וְנִבְלְלָה, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה: אִם הָיוּ שְׁתֵּי מְגוּרוֹת בְּבַיִת אֶחָד[20] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת, וְתַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל כְּאִלּוּ הָיוּ שְׁתֵּיהֶן מְגוּרָה אַחַת. וְהַקֻּפּוֹת מִצְטָרְפוֹת וַאֲפִלּוּ הָיְתָה קֻפָּה בְּבַיִת זֶה וְקֻפָּה בְּבַיִת אַחֵר, לְפִי שֶׁקָּרוֹב הַדָּבָר לְקַבֵּץ שְׁתֵּיהֶן[21] בְּבַיִת אֶחָד. אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַקֻּפּוֹת בִּשְׁתֵּי עֲיָרוֹת - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת.

19) תרומות פ"ד משנה יב, כחכמים. 20) ברייתא בירושלמי שם וכתנא־קמא. 21) שם (הלכה ח): קופות דרכן להתפנות, מגורות אין דרכן להתפנות. ופירוש להתפנות, לטלטלן ולהעתיקן ממקום למקום, וכיון שמטלטלות ונעתקות יתקבצו בשעת הטלטול (פירוש המשנה שם).

ו. וְכֵיצַד מַעֲלֶה סְאָה שֶׁנָּפְלָה? אִם רָצָה לְהַעֲלוֹת[22] מֵאֶחָד מִשְׁתֵּיהֶן - מַעֲלֶה, וְאִם רָצָה לְהַעֲלוֹת חֶצְיָהּ מִזּוֹ וְחֶצְיָהּ מִזּוֹ - מַעֲלֶה. כַּדִּים מְלֵאִים תְּאֵנִים שֶׁל חֻלִּין[23], שֶׁדָּרַס לִיטְרָא תְּאֵנִים שֶׁל תְּרוּמָה בְּפִי כַּד אֶחָד[24] מֵהֶם, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא: אִם הָיוּ שָׁם מֵאָה כַּד וָכַד - הֲרֵי זוֹ תַּעֲלֶה, וְלוֹקֵחַ כַּד אֶחָד מֵהֶם וּמוֹכְרָהּ לְכֹהֵן חוּץ מִדְּמֵי אוֹתָהּ לִיטְרָא, וְהַשְּׁאָר

מֵתָּרִין; וְאִם הָיוּ פָּחוֹת מִמֵּאָה - הַפְּמִין כֻּלָּן מְדֻמָּעוֹת, וְהַשּׁוּלַיִם מֻתָּרִין[25].

22) ירושלמי שם. 23) תרומות שם משנה יא, וכרבי יהושע. 24) כמו שכתב למעלה, שאם רצה להעלות אחד מהם - מעלה. 25) ולפיכך אין התחתונות מסייעות לבטל, וצריך שיהיו מאה פומין.

ז. וְכֵן אִם דְּרָסָהּ[26] עַל פִּי כַּוֶּרֶת אוֹ עַל פִּי עִגּוּל, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה הוּא. דְּרָסָהּ עַל פִּי הָעִגּוּל[27] וְאֵין יָדוּעַ אִם בִּצְפוֹנוֹ אוֹ בִּדְרוֹמוֹ[28] וְלֹא אֵי זֶה עִגּוּל הוּא[29] - רוֹאִין אוֹתָם כְּאִלּוּ הֵם פְּרוּדוֹת[30], וְתַעֲלֶה לְפִי הַמִּשְׁקָל; אִם יֵשׁ בְּכָל הָעִגּוּלִין מֵאָה לִיטְרִין - תַּעֲלֶה. וְהוּא שֶׁיֵּשׁ בְּכָל עִגּוּל[31] מֵהֶן יָתֵר עַל שְׁנֵי לִיטְרִין[32], כְּדֵי שֶׁתִּבְטַל הַתְּרוּמָה בָּרֹב; שֶׁסְּפֵק הַתְּרוּמָה בָּטֵל בְּרֹב הַחֻלִּין.

26) מוסב על האמור בהלכה הקודמת, שאם יש שם מאה פומין יעלו, ואם פחות ממאה פומין לא יעלו, שהוא־הדין בדרס על פי כוורת או על פי עיגול (מראה הפנים בירושלמי הלכה ז ד"ה וצריך). 27) זו היא בבא בפני עצמה, מראה הפנים שם. 28) ביצה ד. 29) כלומר: נתעלמו ממנו שני דברים: אינו יודע באיזה עיגול דרס, וגם אינו יודע באיזה מקום בעיגול. 30) כלומר: כאילו פומין מעורבים בשל שולים, וכולם בספק דימוע, ומצטרפות התחתונות להעלות את הליטרא שעל הפה (רש"י שם). 31) ירושלמי שם. כיון שכל עיגול ועיגול ניכר בפני עצמו, צריך שיהא בכל עיגול כדי לבטל הספק תרומה ברוב מן התורה, ואז מצטרפין להעלותה באחד ומאה (מראה הפנים שם). 32) (בירושלמי שם: "שני ליטרין וכל שהוא", הרי שאין צורך ב"חד בתרי" ממש. ועיין מהרש"א לפסחים מד. ד"ה איתיביה. וב'שולחן ערוך' יורה־דעה סימן קט סעיף א בש"ך, בפלתי ובפתחי תשובה).

ח. הַתְּרוּמָה - וַדַּאהּ אוֹסֵר בְּמֵאָה, וּסְפֵקָהּ אוֹסֵר בַּחֲמִשִּׁים[33], וְאֵין לָהּ הֶתֵּר אֶלָּא בְּרֹב; וְאִם הָיָה בְּיוֹתֵר מֵחֲמִשִּׁים - אֵינָהּ צְרִיכָה רֹב. כֵּיצַד? תְּאֵנָה אַחַת תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתִשְׁעִים וָתֵשַׁע, וַהֲרֵי הַמֵּאָה קַיָּמִין[34] - הַכֹּל אָסוּר לְזָרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[35].

33) ירושלמי שם פ"ד ה"ז. 34) ויש כאן בוודאי תרומה. 35) למעלה הלכה א.

ט. נָפְלָה אַחַת[36] מֵחֲמִשִּׁים[37] וְאָבְדָה אַחַת מִן הַכֹּל, שֶׁמָּא אַחַת מִן הַחֻלִּין הִיא שֶׁאָבְדָה אוֹ הָאַחַת שֶׁנָּפְלָה הִיא שֶׁאָבְדָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת, עַד שֶׁיַּרְבֶּה עֲלֵיהֶן חֻלִּין מִמָּקוֹם אַחֵר[38] וְיוֹסִיף עֲלֵיהֶן חֲמִשִּׁים תְּאֵנִים וְאַחַת יוֹתֵר עַל הַכֹּל. וְאִם נָפְלָה אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ חֲמִשִּׁים וְאַחַת וְאָבְדָה אַחַת מִן הַכֹּל - הֶתֵּר הַשְּׁאָר לְזָרִים[39].

36) המשך של ההלכה הקודמת. 37) בכ"י אברבנאל: "לתוך חמשים". ועיין מראה הפנים שם. 38) כמפורש בירושלמי: "עד חמשים צריכה רוב". אף־על־פי שבתרומה ודאי שנפלה לפחות ממאה, אסור להוסיף ולהרבות, לפי שאין מבטלין איסור לכתחילה. 39) שם. שכיון שיש כאן ספק שמא אותה של תרומה היא שאבדה, לפיכך די בחמשים ואחד.

י. סְאָה תְּרוּמָה[40] שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[41] אוֹ לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֻקְדַּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ, וְנִדְמַע הַכֹּל: אִם לְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נָפְלָה - יִקָּרֵא שֵׁם לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְיִמָּכֵר הַכֹּל לַכֹּהֲנִים[42] חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה וּמִדְּמֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ; וְאִם לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֻקְדַּשׁ נָפְלָה - הֲרֵי אֵלּוּ יִפָּדוּ[43] וְיִמָּכְרוּ לְכֹהֵן חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה.

40) תרומות פ"ה משנה א. 41) תרומת מעשר. 42) שהדמוע אסור לזרים. 43) ויהיו חולין.

יא. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה[44] שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֻלִּין אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אוֹ הֻקְדַּשׁ, בֵּין טְמֵאִין[45] בֵּין טְהוֹרִים, הוֹאִיל וְנִדְמַע הַכֹּל - הֲרֵי הַכֹּל כִּתְרוּמָה טְמֵאָה שֶׁאֲסוּרָה בַּאֲכִילָה לַכֹּל, וַהֲרֵי הַכֹּל אָסוּר לְעוֹלָם, וּמַנִּיחִים אוֹתָן עַד שֶׁיֵּרָקְבוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[46] בְּדָבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל חַי; אֲבָל בְּדָבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל חַי - לֹא יַנִּיחֵן, שֶׁמָּא יִתָּקֵל בָּהֶם וְיֹאכַל מֵהֶן; אֶלָּא יַדְלִיק הַכֹּל כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּדְלִיקִין תְּרוּמָה טְמֵאָה[47].

44) משנה שם. 45) כלומר, אותם חולין, או מעשר או הקדש. 46) ירושלמי על המשנה, כגירסתו שם (כסף־משנה). 47) שנותנים בכלי מאוס כדי שלא יהיה תקלה לאחרים, כמבואר בפי"ב הלכה יב.

יב. סְאָה תְּרוּמָה טְהוֹרָה[48] שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֻלִּין[49] טְמֵאִין - יִמָּכֵר הַכֹּל לַכֹּהֲנִים חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה. וְהַכֹּהֵן אוֹכֵל מִדֻּמָּע זֶה קְלִיּוֹת[50], אוֹ יָלוּשׁ אוֹתוֹ בְּמֵי פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן מַכְשִׁירִין[51], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטְמָא הַתְּרוּמָה שֶׁבּוֹ מִן הַחֻלִּין הַטְּמֵאִין. אוֹ יָלוּשׁ מְדֻמָּע זֶה פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה[52], שֶׁאֵין אֹכֶל טָמֵא מְטַמֵּא אֹכֶל אַחֵר[53] עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּבֵיצָה. אוֹ יִתְחַלֵּק מְדֻמָּע זֶה[54] פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה בְּכָל עִסָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטָּמֵא הַתְּרוּמָה שֶׁבּוֹ.

48) משנה שם. 49) שהכל מדומע. 50) קלוי באש. שלא יפול עליהם משקה המכשיר לטומאה, שלא תיטמא בתרומה, לפי שאוכלין אינם מקבלים טומאה, אלא אם נפלו עליהם שבעה משקין המכשירים לטומאה, כמבואר בפ"א מהלכות טומאת אוכלין הלכות א־ב. 51) לטומאה, כמבואר שם הלכה ג. 52) במשנה שם: "יאכלו נקודים". ונקודים הוא שיעשנה ככרות קטנות, תהיה כל אחת כחצי ביצה (פירוש המשניות שם. ועיין שם בר"ש). 53) אבל לקבלת טומאה אין צריך כביצה, שגם בפחות מכביצה מקבל טומאה (שם פ"ד הלכה א). 54) לעיסות אחרות שיהיה פחות מכביצה והמדומע בכל עיסה.

יג. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה[55] שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה חֻלִּין טְהוֹרִין[56], וְכֵן סְאָה[57] תְּרוּמָה טְהוֹרָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה חֻלִּין טְמֵאִין - תַּעֲלֶה[58] בְּאֶחָד וּמֵאָה, וְתֹאכֵל קְלָיוֹת[59] אוֹ תְּלוּשׁ בְּמֵי פֵּרוֹת אוֹ פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה; שֶׁאֵין הַסְּאָה שֶׁנָּפְלָה הִיא הַסְּאָה עַצְמָהּ שֶׁעָלְתָה[60].

55) תרומות שם משנה ב, כדעת חכמים. 56) שלא הוכשרו ולא טימאתם התרומה בנפילתה (ר"ש). 57) שם משנה ג, לדברי הכל. 58) כחכמים שם. 59) שלא תטמא התרומה הטהורה. 60) ולכן תעלה ותאכל. ולא כר' אליעזר (שם משנה ב), שאם נפלה סאה תרומה טמאה לתוך מאה חולין טהורים - תעלה התרומה ותישרף, שהיא שנפלה היא שעלתה, אלא כדעת חכמים שם.

יד. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה[61] שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה - בָּטְלָה בְּמִעוּט[62] וְאוֹכְלִין הַכֹּל בְּטָהֳרָה[63]. וְאִם נָפְלָה[64] לְפָחוֹת מִמֵּאָה - יַנִּיחַ הַכֹּל עַד שֶׁיִּרְקַב.

61) שם משנה ד. 62) כחכמים שם. ולא תעלה (פירוש המשניות שם), שהרי הכל תרומה. 63) בכורות כב: וכג. 64) שם משנה א, והובא למעלה הלכה יא.

טו. שְׁתֵּי קֻפּוֹת[65] שֶׁנָּפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן וְנוֹדַע לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה, וְאַחַר כָּךְ נָפְלָה סְאָה שְׁנִיָּה וְאֵין יָדוּעַ לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה - אוֹמְרִים: לַמָּקוֹם שֶׁנָּפְלָה רִאשׁוֹנָה נָפְלָה שְׁנִיָּה, לְפִי שֶׁתּוֹלִין אֶת הַקַּלְקָלָה בַּמְּקֻלְקָל[66]. נָפְלָה סְאָה[67] רִאשׁוֹנָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶם וְאֵין יָדוּעַ לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה, וְאַחַר כָּךְ נָפְלָה סְאָה שְׁנִיָּה וְנוֹדַע לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה - אֵין אוֹמְרִים: לַמָּקוֹם שֶׁנָּפְלָה שְׁנִיָּה נָפְלָה רִאשׁוֹנָה, אֶלָּא שְׁתֵּיהֶן מְקֻלְקָלוֹת.

65) תוספתא תרומות פ"ז, וירושלמי שם פ"ד הלכה ח. והמדובר כשאין באף אחת מהן מאה ואחת נגד התרומה, באופן שזו שנפלה הסאה תרומה לתוכה - נדמעה, או שיש בכל אחת ואחת מאה ואחת, וזו שהסאה נפלה אל תוכה חייבת בהרמת סאה לכהן (רדב"ז). 66) שהראשונה נדמעה או נתחייבה בהרמה. ראה למעלה. והשנייה מותרת. וראה למעלה פ"י הלכה יד. 67) תוספתא וירושלמי שם.

טז. הָיוּ שְׁתֵּי קֻפּוֹת[68], אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה[69], וְנָפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה לְאַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא - אוֹמְרִין: לְתוֹךְ הַטְּמֵאָה נָפְלָה.

68) תוספתא שם, וירושלמי שם פ"ז הלכה ג. 69) בתוספתא שם: "אחת של תרומה טמאה, ואחת של תרומה טהורה". ולדעת רבינו, הוא־הדין אם שניהם של חולין (כסף־משנה), שכל שהוא מקולקל יותר, תולין בו הקלקלה.

יז. שְׁתֵּי קֻפּוֹת[70], אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאַחַת שֶׁל חֻלִּין טְמֵאִין[71]: נָפְלָה סְאָה תְּרוּמָה טְהוֹרָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אוֹמְרִין: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה[72], וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ בְּטָהֳרָה כִּתְרוּמָה[73].

70) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, נפלה סאה תרומה טהורה לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזה מהן נפלה, אני אומר לתוך תרומה נפלה, והחולין יאכלו נקודים". וראה למעלה הלכה יב, שלדעת רבינו, היינו פחות מכביצה. ועיין להלן. 71) כן הוא בירושלמי שם, וכן הוא ברמב"ם כ"י שהיה לפני הר"י קורקוס. אבל בשו"ת ר"י הנגיד העתיק "חולין טהורים". וכן הגיה הכסף־משנה, בכדי ליישב קושיית הראב"ד. וראה להלן הלכה יח, והלכה כא והערה עז. 72) והחולין מותרים. ראה למעלה פ"י הלכה יד. 73) שלא אמרו "תרומה לתוך תרומה נפלה" אלא במקום שיש הפסד (= איסור החולין באכילה), אבל לענין זה, להזהר בטהרה, שאין כאן הפסד - חששו שמא נפלה התרומה לתוך החולין, ונמצא אוכל תרומה בטומאת הגוף (מהר"י קורקוס). (וראה להלן הלכה כא, והערה עח). ובירושלמי שם אמרו: "והחולין יאכלו נקודים", היינו פחות פחות מכביצה, שלא יטמאו את התרומה.

יח. נָפְלָה סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אוֹמְרִין: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה[74], וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ קְלָיוֹת (בְּטָהֳרָה כִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה.

74) הלכה זו צריכה עיון: הלא בין אם נפלה לתוך התרומה, ובין אם נפלה לתוך החולין, היא אוסרת, ולמה תלו שתרומה לתוך תרומה נפלה לאסור את התרומה ולהתיר את החולין. וכן מפורש בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טהורה, ואחת של חולין טמאין וכו' נפלה סאה תרומה טמאה, שתיהן אסורות, מה־נפשך, אי לתוך תרומה נפלה אסור, אי לתוך של חולין נפלה אסור" (ועיין עוד להלן, הלכה כא והערה עז).

יט. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אוֹמְרִין: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה, וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ קְלָיוֹת)[75] אוֹ יִלּוֹשׁוּ בְּמֵי פֵּרוֹת[76].

75) כל המוקף, ליתא בדפוס רומי ובדפוס קושטא וברמב"ם כ"י שלפני הר"י קורקוס, ובעוד כמה כתבי־יד (תוספתא כפשוטה). ואמנם הדברים כפולים. 76) הראב"ד השיג על זה "שלא יתכן לומר תאכל קליות או תלוש במי פירות, שהרי כבר נטמאה התרומה ונטמאו החולין, אלא כשהוכשרו עסקינן". ומתוך זה הגיה הכסף־משנה בהלכה הקודמת "ואחת של חולין טהורין", ולפי זה מיושבים דברי רבינו כאן, שהמדובר בחולין טהורים שעוד לא הוכשרו לקבל טומאה, וחששו שמא נפלה התרומה אל החולין, ולפיכך תיקנו שלא יכשירום לקבל טומאה, שלא ייטמאו מהתרומה. שאף־על־פי שלענין איסור אכילה לא חששו שמא נפלה בהם התרומה - במקום שאין הפסד (= זהירות שלא להכשיר) חששו, כמבואר למעלה בהלכה הקודמת (וראה להלן הלכה כא והערה עז).

כ. שְׁתֵּי קֻפּוֹת[77], אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה וְאַחַת שֶׁל

חֻלִּין טְהוֹרִין, וְנָפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אוֹמְרִין לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה, וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ קְלָיוֹת.

77) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין כו' נפלה סאה תרומה טהורה, אני אומר לתוך של תרומה טמאה נפלה, והחולין יאכלו נקודים". וכן בתוספתא שם פ"ו (הוצאת הגר"ש ליברמן עמ' 141 64): "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין, נפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואינו ידוע לאי זו מהן נפלה, הריני אומר לתוך תרומה טמאה נפלה, וחולין טהורין לא יאכלו בטהרה עד שיתחשבו שאין בכל עיסה ועיסה כביצה". ומפרש רבינו כבירושלמי, בשנפלה תרומה טהורה. שאילו נפלה תרומה טמאה, דינו מפורש בהלכה הסמוכה.

כא. נָפְלָה סְאָה[78] שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת. שֶׁסְּפֵק תְּרוּמָה טְמֵאָה - אָסוּר[79], וּסְפֵק הַמְּדֻמָּע - מֻתָּר; מִפְּנֵי שֶׁאִסּוּר תְּרוּמָה טְמֵאָה - מִן הַתּוֹרָה, וְאִסּוּר הַמְּדֻמָּע - מִדִּבְרֵיהֶן, עַל הָעִקָּרִים שֶׁבַּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[80].

78) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין, ונפלה סאה תרומה טמאה לתוך אחת מהן, ואינו יודע לאיזה מהן נפלה, אני אומר לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו בטהרה". וראה למעלה הלכה יז, שבשתי קופות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאים, ונפלה סאה של תרומה טמאה לתוכם - שתיהן אסורות לדעת הירושלמי. ודברי רבינו צריכים עיון. [ויתכן כי דברי רבינו נשתבשו ונתהפכו, ויש להשוותם לדברי הירושלמי. וכן צריך להיות: (הלכה יז) שתי קופות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, נפלה סאה תרומה טהורה לתוך אחת מהן, אומרין לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו בטהרה כתרומה. (הלכה כא) נפלה סאה של תרומה טמאה לתוך אחת מהן, שתיהן אסורות וכו'. והרי זה ממש כדברי הירושלמי. וראה למעלה הערה עג. ולפי"ז אין מקום להשגת הראב"ד ולהגהת הכסף־משנה למעלה הלכה יז, עיין שם הערה ע והערה עה. (הלכה כ) שתי קופות, אחת של תרומה טמאה ואחת של חולין טהורין, ונפלה סאה של תרומה טהורה לתוך אחת מהן, אומרין לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו קליות. (הלכות יח־יט) נפלה סאה תרומה טמאה לתוך אחת מהן, אומרין לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו קליות (בטהרה כו' יאכלו קליות) או ילושו במי פירות. והרי זה שוב כדברי הירושלמי, ועיין בר"י קורקוס]. 79) [זה מוסב על מה שלמעלה הלכה יז (ראה למעלה, שהלכה יז והלכה כא מחוברות), ששתי קופות, אחת תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, שנפלה סאה של תרומה טהורה לתוך אחת מהן, שאומרין לתוך של תרומה נפלה, ואף־על־פי־כן החולין יאכלו בטהרה, כי לענין זה אנו חוששים שמא התרומה נפלה לתוך החולין, ועל זה כתב שספק תרומה טמאה אסור, שאיסור תרומה טמאה מן התורה, היינו שאם נתערבה כאן בחולין הטמאים, ויטמאו אותה, הרי הוא עובר על איסור דאורייתא של מטמא תרומה, שאף־על־פי שמן התורה בטלה ברוב, אין זה אלא לענין אכילה, שזהו בדיעבד. אבל לענין טומאה, שאפשר להזהר עוד בטהרה, הרי זה כלכתחילה, והרי אין מבטלין איסור לכתחילה, ובתרומה זהו איסור דאורייתא לכל הדעות, כמו שכתב אבני־מילואים בתשובה סימן יח). 80) כלומר, במין במינו. עיין שם פט"ו הלכות א־ו, י־יג.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שחבית סתומה מדמעת בכל שהוא, ביצה שנתבלה בתבלין של תרומה או שאור של תרומה שנפל לתוך העיסה. מין בשאינו מינו בתרומה אם הוא בנותן טעם. הכובש ירק של חולין עם ירק של תרומה או איזה דבר אחר. הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית יין של תרומה. ב' כוסות של יין אחד תרומה ואחד חולין מזוגים במים, שנתערבו. שמן של תרומה שנפל על גבי פירות או על גבי דבר אחר. הדברים שנקראו תרומה. והאוכל תרומה מה הוא מברך.

א. חָבִית סְתוּמָה[2] - מְדַמַּעַת בְּכָל שֶׁהוּא[3]. כֵּיצַד? חָבִית סְתוּמָה שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכַמָּה אֲלָפִים חָבִיּוֹת סְתוּמוֹת - נִדַּמַּע הַכֹּל. נִפְתְּחוּ הֶחָבִיּוֹת[4] - תַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה.

2) שהוא דבר חשוב ואינו בטל (פט"ז מהל' מאכלות אסורות ה"א־ג). 3) ערלה פ"ג מ"ז. 4) שבטלה חשיבותן. שם מ"ח. והיינו שנפתחו מאליהם, אבל אסור לפתחם, שאין מבטלין איסור לכתחלה (שם הי"ב, ועי' רדב"ז כאן).

ב. חָבִית סְתוּמָה[5] שֶׁנִּתְעָרְבָה[6] בְּמֵאָה חָבִיּוֹת, וְנָפְלָה אַחַת מֵהֶם לַיָּם הַגָּדוֹל[7] - הֵיתְרוּ כֻּלָּן, וְאוֹמְרִין: שֶׁל תְּרוּמָה הִיא שֶׁנָּפְלָה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּתְאֵנָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה[8], וְנָפְלָה אַחַת מֵהֶן לַיָּם הַגָּדוֹל; אֶלָּא צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ אַחַת. לְפִי שֶׁהֶחָבִית - נְפִילָתָהּ נִכֶּרֶת[9], וּתְאֵנָה וְכַיּוֹצֵא בָהּ - אֵין נְפִילָתָהּ נִכֶּרֶת.

5) שאינה בטלה לעולם, מחמת חשיבותה (בהלכה הקודמת). 6) זבחים עד, ב. כריש לקיש וכרבא שהוא בתרא. ראה 'כסף משנה' שפירש דבריו. 7) ראה בהגהות 'שיטה מקובצת' שם. 8) שבטלה אלא שצריך להפריש אחת לכהן (למעלה פי"ג ה"א). 9) כרבא, אליבא דריש לקיש, שם.

ג. חָבִית סְתוּמָה[10] שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה חָבִיּוֹת וְנִפְתְּחָה אַחַת מֵהֶן[11] - נוֹטֵל מִמֶּנָּה[12] אֶחָד מִמֵּאָה[13] וְשׁוֹתֶה אוֹתָהּ הֶחָבִית[14]; אֲבָל שְׁאָר הֶחָבִיּוֹת - אֲסוּרוֹת עַד שֶׁיִּפָּתְחוּ. וְכָל אַחַת וְאַחַת שֶׁתִּפָּתַח מֵהֶן - נוֹטֵל מִמֶּנָּה כְּדֵי דְּמוּעָהּ[15] וְשׁוֹתֶה הַשְּׁאָר. נִתְעָרְבָה[16] חָבִית בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים חָבִיּוֹת, וְנִפְתְּחוּ מֵהֶם מֵאָה - נוֹטֵל מֵהֶם כְּדֵי דְּמוּעַ חָבִית אַחַת[17] וְשׁוֹתֶה הַמֵּאָה; וּשְׁאָר הַחֲמִשִּׁים אֲסוּרוֹת, וְאֵין מַחֲזִיקִין לְאוֹתָהּ חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁהִיא בְּרֹב[18]. אֲפִלּוּ הָיוּ כַּמָּה אֲלָפִים חָבִיּוֹת

- כֵּלָן מְדַמָּע, וְכָל מַה שֶּׁיִּפְּתַח - נוֹטֵל הֵימֶנּוּ אֶחָד מִמֵּאָה[19], וְהַשְּׁיָרִים שׁוֹתֶה, וְהַשְּׁאָר מְדַמָּע.

10) זבחים שם, מימרא של רבי אלעזר. 11) כלומר, נפתחה מאליה (שם), וראה למעלה ה"א. 12) ונותן לכהן. 13) כלומר: אחד ממאה ואחד. 14) אף־על־פי שאין טעם לזה, שהרי ממה־נפשך: אם חבית זו תרומה, הרי כולה אסורה, ואם היא חולין - כולה מותרת, תקנת חכמים היא: אם נתיר כאן בלי הרמה לכהן, יבואו לטעות גם באופן שיתפתחו כולן (׳מעשה רוקח׳). 15) אחד ממאה ואחד. 16) זבחים שם, מימרא של רבי אושעיא, וכן הוא ב׳ירושלמי׳ תרומות פ"ד ה"ז. 17) [וכן כתב להלן "נוטל הימנו אחד ממאה". וצריך עיון: הרי נפלה חבית אחת לתוך מאה וחמשים חביות, ואם כן אינו צריך ליטול אלא אחד ממאה וחמשים ואחת, וכשרוצה להתיר המאה שנפתחו אינו צריך להרים אלא מאה חלקי מאה וחמשים ואחת. וכן כתב רש"י בזבחים שם ד"ה כדי דמועה אחד מק"נ (כן צריך להיות), אלא שהוסיף שם שאפילו אם יטול אחת ממאה, לא נאמר איסורא ברובא איתא, עיי"ש]. 18) כלומר, במאה (שם). 19) [ראה למעלה, וצ"ע].

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[20], שֶׁהַמְחַמֵּץ וְהַמְתַּבֵּל אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא. לְפִיכָךְ, אִם רִסֵּק תַּפּוּחַ[21] שֶׁל תְּרוּמָה וּנְתָנוֹ לְתוֹךְ הָעִסָּה וְהֶחְמִיצָה - כָּל הָעִסָּה מְדַמַּעַת וַאֲסוּרָה לְזָרִים.

20) פט"ז ה"א, מהמשנה בערלה פ"ב מ"ד. 21) תרומות פ"י מ"ב.

ה. בֵּיצָה שֶׁנִּתַּבְּלָה[22] בִּתְבָלִין שֶׁל תְּרוּמָה - אֲפִלּוּ חֶלְמוֹן שֶׁלָּהּ[23] אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹלֵעַ.

22) שם מי"ב. 23) שהוא בפנים, וכל־שכן החלבון שהוא בחוץ.

ו. שְׁאוֹר[24] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הָעִסָּה, וְהִגְבִּיהוּ[25] וְאַחַר כָּךְ נִתְחַמְּצָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[26].

24) תוספתא תרומות פ"ח. 25) היינו שהיה מאה בעיסה נגד השאור, והגביהו כדין תרומה שנפלה למאה, למעלה פי"ג ה"א (ר"י קורקוס ו׳אור שמח׳). 26) שכיון שהגביהו השאור אף־על־פי שנתחמצה אחר־כך, אין אנו אומרים שנתחמצה על־ידי השאור, אלא מעצמה נתחמצה. וראה תוספתא כפשוטה שם.

ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[27], שֶׁאִם נִתְעָרֵב (תְּרוּמָה) מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם. לְפִיכָךְ, בָּצָל מְחֻתָּךְ שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַתַּבְשִׁיל[28], אִם הַבָּצָל תְּרוּמָה וְהַתַּבְשִׁיל חֻלִּין, וְיֵשׁ בּוֹ טַעַם הַבָּצָל - הֲרֵי הַתַּבְשִׁיל אָסוּר לְזָרִים; וְאִם הַבָּצָל חֻלִּין וְהַתַּבְשִׁיל תְּרוּמָה, וְנִמְצָא טַעַם הַתַּבְשִׁיל בַּבָּצָל - הֲרֵי הַבָּצָל אָסוּר.

27) בפט"ו מהל׳ מאכלות אסורות ה"א־ו, ולמעלה פי"ג ה"ב. 28) [רבינו מנה כאן שלשה דברים: מחותך, מבושל, עם תבשיל סתם (שאינו עדשים). ולפי המבואר בהלכה הסמוכה - כל אחד מהדברים הנ"ל, כלומר: מחותך (אף־על־פי שלא נתבשל, ואף שלא בתבשיל אחר אלא בעדשים שנתבשלו), מבושל (אף־על־פי שהבצל שלם, ואף שלא בתבשיל אחר אלא בעדשים שנתבשלו), בתבשיל אחר (אף־על־פי שהוא שלם ואף־על־פי שלא נתבשל) - בכל האופנים הנ"ל, בין שהבצל חולין והתבשיל תרומה, ובין שהבצל תרומה והתבשיל חולין - הכל אסור. ולא התירו אלא באופן שאין אף אחד משלשת הדברים הנ"ל. כגון: בצל שלם, עדשים (ולא בתבשיל אחר) שנתבשלו, וכשלא נתבשל הבצל עמהם. וכנראה שכוונת רבינו כאן אינה לשלושת הדברים ביחד, אלא לכל אחד ואחד מהם לחוד, וראה ב׳משנה ראשונה׳].

ח. עֲדָשִׁים שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ[29] וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִיךְ לְתוֹכָן בָּצָל יָבֵשׁ[30]: אִם הָיָה שָׁלֵם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[31], וְאִם הָיָה מְחֻתָּךְ - בְּנוֹתֵן טַעַם[32]. וְאִם בּוּשַׁל[33] הַבָּצָל עִם הָעֲדָשִׁים, בֵּין שָׁלֵם בֵּין מְחֻתָּךְ - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם[34]. וּשְׁאָר כָּל הַתַּבְשִׁיל[35] - בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ הַבָּצָל אַחַר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בֵּין שֶׁבִּשְּׁלוֹ עִם הַתַּבְשִׁיל, בֵּין שָׁלֵם בֵּין מְחֻתָּךְ - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם[36]. וּמִפְּנֵי מָה בָּצָל שָׁלֵם לְתוֹךְ עֲדָשִׁים שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ אֵין מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ? מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹאֵב מֵהֶן, שֶׁהֲרֵי הוּא שָׁלֵם; וְלֹא פּוֹלֵט לְתוֹכָן, שֶׁכְּבָר נִתְבַּשְּׁלוּ. וְאִם הָיוּ בְּצָלִים רַכִּים[37] - הֲרֵי הֵן כִּמְחֻתָּךְ. וְכֵן אִם נִטְלָה פִּטְמָתוֹ[38] וּקְלִפָּתוֹ הַחִיצוֹנָה[39], אוֹ שֶׁהָיָה לַח[40] - הֲרֵי הוּא כִּמְחֻתָּךְ. וְהַקַּפְלוּט[41] - בֵּין לַח בֵּין יָבֵשׁ, בֵּין שָׁלֵם בֵּין מְחֻתָּךְ - בְּנוֹתֵן טַעַם[42].

29) תרומות פ"י מ"א ו׳ירושלמי׳ שם. וכתב רבינו בפירושו שם: "הדין שוה בין שהיו עדשים של תרומה ובצל של חולין או בצל של תרומה ועדשים של חולין", וראה ב׳כסף משנה׳. 30) ׳ירושלמי׳ שם. כלומר, שיש לו קליפה יבשה שאין בה לחות (׳מלאכת שלמה׳). 31) בסמוך ביאר רבינו, שהבצל השלם אינו בולע, והעדשים שכבר נתבשלו, אף הן אינן בולעות. ולפיכך בין כשהבצל תרומה והעדשים חולין, ובין כשהבצל חולין והעדשים תרומה - כיון שהבצל שלם והעדשים כבר נתבשלו, הכל מותר. אבל אם העדשים עוד לא נתבשלו, אף־על־פי שהבצל שלם, בין אם הבצל תרומה ובין אם העדשים תרומה - הכל אסור, שכיון שהעדשים עוד לא נתבשלו, הן פולטות הרבה ואז הבצל בולע, אף־על־פי שהוא שלם. וראה להלן. 32) משנה, שם. ואף־על־פי שהעדשים לא נתבשלו עוד - הן פולטות קצת, ומכיון שהבצל מחותך הוא בולע את הטעם הזה. 33) ׳ירושלמי׳ שם, שלא התירו אלא אם נתבשלו העדשים מקודם. 34) שאף־על־פי שהבצל שלם - כיון שנתבשלו ביחד הוא בולע. 35) משנה, שם. היינו חוץ מעדשים. 36) שרק העדשים טבעם לא לבלוע ולא לפלוט הרבה לאחר שנתבשלו, אבל תבשיל אחר דרכו לבלוע ולפלוט, ולפיכך אף־על־פי שהבצל שלם, הוא בולע אם הוא חולין, ומפליט אם הוא תרומה. 37) ׳ירושלמי׳ שם: "היו שנים שלשה קטנים, כמחותכין הן". 38) ׳ירושלמי׳ שם: "העביר פטמתו, כמחותך הוא".

39) שם (׳כסף משנה׳). 40) ׳ירושלמי׳ שם: "ביבש, אבל בלח אסור". 41) שם. והוא מי בצל (׳תפארת ישראל׳ מעשר שני פ"ב מ"א). ובפירוש המשניות לרבינו שם כתב, שהוא החציר שבארץ הצבי, וראה בהלכה הסמוכה. 42) שבניגוד לבצל שלם, הוא בולע הרבה, וגם אותו המעט שנפלט מעדשים שנתבשלו נפלט אל תוכו.

ט. הַכּוֹבֵשׁ יָרָק[43] שֶׁל חֵלִין עִם יָרָק שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְזָרִים. חוּץ מִמִּינֵי בְּצָלִים וְחָצִיר וְשׁוּמִים[44], שֶׁאִם כָּבַשׁ יָרָק שֶׁל חֵלִין עִם בְּצָלִים שֶׁל תְּרוּמָה, אוֹ בְּצָלִים שֶׁל חֵלִין עִם בְּצָלִים שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[45]. כָּבַשׁ יָרָק שֶׁל תְּרוּמָה עִם בָּצָל שֶׁל חֵלִין - הֲרֵי הַבָּצָל מֻתָּר לְזָרִים[46].

43) [בתרומות שם מ"י: "כל הנכבשים זה עם זה, מותרים". וכבר הקשו בזה רבים (עי׳ ׳תוספות יום־טוב׳ ו׳משנה ראשונה׳ שם): הלא קיימא־לן "כבוש הרי הוא כמבושל" (חולין צז:), ולמה מותרים הנכבשים זה עם זה? אבל יפה כתב ב׳תוספות חדשים׳ שדעת רבינו לפסוק כרבי יוחנן (שם קיא:) ש"כבוש אינו כמבושל", אלא שהוא מפרש דבריו שאינו כמבושל, אבל הוא כמליח ואינו צריך אלא קליפה כדין מליח (עיי"ש בדבריו). ולפי זה דברי רבינו מבוארים על נכון, שהרי דעת רבינו (בפ"ט מהל׳ מאכלות אסורות הי"ז), שדבר הטעון קליפה ולא נקלף - מותר בדיעבד (ראה בשו"ע יו"ד סי׳ צא ס"ד), ולכן כתב רבינו "הכובש ירק" לפי שירק שהוא עלים אינו בר קליפה, ולכן הוא מותר לזרים. וראה להלן]. 44) במשנה שם: "החסית", ופירש רבינו: "השומים והבצלים ומיניהם לחריפותם וחידודם". ובהם אמרו "כבוש הרי הוא כמבושל" ומבליע בכולו. 45) שהתרומה נבלעה בכל הירק או בכל הבצלים, כנ"ל. 46) משנה, שם. לפי שהירק של תרומה אינו חריף ואינו מבליע בכל הבצל. [ונראה שהמדובר בבצלים ירוקים ארוכים שאינם בני קליפה, ככל ירק. אבל בצלים יבשים ועגולים, שאפשר לקלפם - צריכים קליפה, ראה למעלה].

י. זֵיתֵי חֵלִין[47] שֶׁכְּבָשָׁן עִם זֵיתֵי תְּרוּמָה: אִם הָיוּ פְּצוּעִין אֵלּוּ וָאֵלּוּ, אוֹ שֶׁהָיוּ חֵלִין פְּצוּעִין וְשֶׁל תְּרוּמָה שְׁלֵמִין, אוֹ שֶׁכְּבָשָׁן בְּמֵי תְּרוּמָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן שְׁלֵמִין, אוֹ שֶׁהָיוּ זֵיתֵי תְּרוּמָה פְּצוּעִין וְזֵיתֵי הַחֵלִין שְׁלֵמִין - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. לְפִי שֶׁהַפְּצוּעִין שׁוֹאֲבוֹת מִן הַשְּׁלֵמִין[48].

47) תרומות שם מ"ז. 48) ואין השלמים שואבים מן הפצועים.

יא. מֵי כְּבָשִׁים[49] וּמֵי שְׁלָקוֹת שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין לְזָרִים.

49) שכבשם במי מלח (משנה, שם).

יב. הַשֶּׁבֶת[50]: עַד שֶׁלֹּא נָתְנָה טַעַם בַּקְּדֵרָה - יֵשׁ בָּהּ מִשּׁוּם תְּרוּמָה; מִשֶּׁנָּתְנָה טַעַם בַּקְּדֵרָה - אֵין בָּהּ מִשּׁוּם תְּרוּמָה[51].

50) עוקצין פ"ג מ"ד. וכן הוא בלשון ערבי: שבת (פירוש המשניות שם) והוא אניס (רע"ב ו׳תפארת ישראל׳ שם). 51) "כיון שהשליך כחו בבשול (= בתבשיל) וימצא בבשול (= בתבשיל) טעם השבת, כבר תמה תועלתו והנשאר ממנו אחר־כך הוא במדריגת השמרים, אשר אינן ראויים לאכילה (ראה למעלה פי"א הי"ג) ועל כן אינו חייב בתרומה" (פירוש המשניות, שם).

יג. הָרוֹדֶה[52] פַּת חַמָּה וּנְתָנָהּ עַל פִּי חָבִית שֶׁל יַיִן תְּרוּמָה: אִם הָיְתָה פַּת חִטִּים - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[53]; וְשֶׁל שְׂעוֹרִים - אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹאֶבֶת[54].

52) תרומות שם, מ"ג. 53) כדעת רבי יוסי שם, וכרבא שאמר (עבודה זרה סו:) "ריחא לאו מילתא היא", וראה בפט"ו מהל׳ מאכלות אסורות הל"ג (כסף־משנה).
54) כדברי רבי יוסי, שם.

יד. תַּנּוּר[55] שֶׁהִסִּיקוּ בְּכַמּוֹן[56] שֶׁל תְּרוּמָה וְאָפָה בּוֹ אֶת הַפַּת - הַפַּת מֻתֶּרֶת[57]; שֶׁאֵין בָּהּ טַעַם כַּמּוֹן, אֶלָּא רֵיחוֹ, וְהָרֵיחַ אֵינוֹ אָסוּר.

55) תרומות שם, מ"ד. 56) הוא הנזכר בישעיה כח, כז. והוא "קיממעל" (׳תפארת ישראל׳ שם). 57) ואף־על־פי שתנור שהסיקו בקליפי ערלה ובכלאי הכרם - הפת אסורה (פט"ז מהל׳ מאכלות אסורות הכ"ב) - אין לדמות תרומה שמותרת בהנאה, לערלה וכלאי הכרם שאסורים בהנאה, ראה ברש"י בעבודה זרה שם, וברע"ב במשנה, שם.

טו. שְׂעוֹרִין[58] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלוּ לְבוֹר שֶׁל מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁהִבְאִישׁוּ מֵימָיו - הֲרֵי הֵן מֻתָּרִין; שֶׁאֵין נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם אוֹסֵר.

58) תרומות שם, מ"ב. וכן פירשה הר"ש שם.

טז. תִּלְתָּן[59] שֶׁל תְּרוּמָה, הוּא וְעֵצוֹ, שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ בּוֹר שֶׁל יַיִן, אִם יֵשׁ בְּזֶרַע הַתִּלְתָּן כְּדֵי לִתֵּן לְבַדּוֹ[60] טַעַם בַּיַּיִן - הֲרֵי הַיַּיִן אָסוּר[61] לְזָרִים.

59) שם, מ"ה. והוא נקרא בערבי "חולבה" (פירוש המשניות, שם). 60) בלי סיוע מהעץ שאין בו קדושת תרומה. 61) אבל אם בתלתן לבדו אין ליתן טעם ביין, אלא רק ביחד עם העץ - אינו אסור (משנה, שם).

יז. שְׁנֵי כּוֹסוֹת[62] שֶׁל יַיִן, אֶחָד תְּרוּמָה וְאֶחָד חֵלִין, מָזַג כָּל אֶחָד בְּמַיִם וְאַחַר כָּךְ עֵרְבָן[63] - רוֹאִין אֶת הַיַּיִן הַחֵלִין כְּאִלּוּ אֵינוֹ, וּכְאִלּוּ הַיַּיִן הַתְּרוּמָה נִתְעָרֵב בַּמַּיִם, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מִינוֹ: אִם רָאוּי אוֹתוֹ הַמַּיִם לְבַטֵּל טַעַם הַיַּיִן הַתְּרוּמָה - הֲרֵי הַכֹּל מֻתָּר לְזָרִים, וְאִם לַאו - אָסוּר; שֶׁכְּבָר בֵּאֲרָנוּ[64], שֶׁאֵין הַמַּיִם מַעֲלִין אֶת הַיַּיִן.

62) עבודה זרה עג, ב. 63) ואין ביין של חולין מאה כנגד יין של תרומה (׳תוספות׳ שם ד"ה שני). 64) למעלה פי"ג ה"ט, עיי"ש.

יח. יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה[65] שֶׁנָּפַל עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת - יְדֵיהֶם וְהֵם מֻתָּרוֹת[66]. וְכֵן שֶׁמֶן[67] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת - יְדֵיהֶם וְהֵם מֻתָּרוֹת. נָפַל הַשֶּׁמֶן[68] עַל גַּבֵּי יַיִן

- יַקְפֶּה אוֹתוֹ, וְהַיַּיִן מֻתָּר לְזָרִים. נָפַל עַל גַּבֵּי הַצִּיר[69]
- יַקְפֶּה אוֹתוֹ וְיִטֹּל קְלִפָּה[70] מֵעַל הַצִּיר, כְּדֵי שֶׁיָּסִיר
כָּל הַצִּיר שֶׁבּוֹ טַעַם הַשֶּׁמֶן.

65) תוספתא תרומות פ"ח. 66) במשנה, עבודה זרה סה, ב: "יין נסך שנפל על גבי ענבים ידיחן והן מותרות, ואם היו מבוקעות אסורות". והביאה רבינו בהל' מאכלות אסורות שם הל"ב, ועי' רדב"ז. 67) תוספתא, שם. 68) שם. 69) שם. 70) שם ליתא.

יט. קְדֵרָה[71] שֶׁבִּשֵּׁל בָּהּ תְּרוּמָה - לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ
חֻלִּין; וְאִם בִּשֵּׁל - בְּנוֹתֵן טַעַם. וְאִם שָׁטַף הַקְּדֵרָה
בְּמַיִם אוֹ בְּיַיִן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְבַשֵּׁל בָּהּ[72]. בִּשֵּׁל
בְּמִקְצָת הַכְּלִי - אֵין צָרִיךְ לִשְׁטֹף אֶת כֻּלּוֹ, אֶלָּא
שׁוֹטֵף מְקוֹם הַבִּשּׁוּל בִּלְבַד[73].

71) זבחים צו, ב. 72) הראב"ד השיג בזה על רבינו, וכתב שצריך הגעלה בחמין ואחר־כך שטיפה בצונן. וכן מפורש בזבחים שם. וחכמי לוניל שאלו את פי רבינו על ענין זה (שו"ת הרמב"ם הוצאת פריימן סי' קנ) ורבינו השיב על זה, וזו לשון השאלה והתשובה: "שאלה בסדר עבודה נמצא כתוב בו, שכלי שנתבשל בו תרומה אינו צריך הגעלה אלא מריקה (?) ושטיפה, ועינינו לתשובת גאוננו מייחלות, כי לעניות־דעתינו לא נתמעטה תרומה משאר קדשים כי־אם למריקה ושטיפה יתירה שהוא אחר הגעלה של כלים שנתבשל בהם קדשים צריך (הגעלה), ולתרומה לא צריך, אבל בלא הגעלה ליכא מאן דמיקל - תשובה, זה שאמרתי אין כלי שנתבשלה בו תרומה צריך הגעלה בספר זרעים, הוא אמור בהלכות תרומה, ולא מדיוקא דההיא מתניתא האמורה שם בזבחים בפרק דם חטאת [צו:] - סמכתי, אלא על המשנה השנויה בסוף תרומות [פי"א מ"ח], דהא תנן המערה מכד לכד והטיף ג' טיפין נותן לתוכה חולין, הרכינה ומיצתה הרי זו תרומה. וזהו פירושה וכו'. ממשנה זו דקדקתי שאין קדירה זו שנתבשלה בה תרומה צריכה הגעלה לחולין אלא שטיפה בלבד. וקל־וחומר הדברים, אם היין או השמן הנשאר בדופני הכד אינו מדמע אף־על־פי שאילו הרכין על צדה היה מתמצה ממנה תרומה המדמעת כו' קל־וחומר לתרומה שנבלעה בחרסית שיעלה על הדעת שיצא אותו הנבלע וידמע, שזה הנבלע בחרסית אין בו ממש וכו'" (מקצת התשובה הועתקה בר"י קורקוס ובכסף־משנה. ועי' רדב"ז). ועי' ב'פרי חדש' יו"ד סי' קכב, שתמה על דברי רבינו. [ולולא דברי רבינו בתשובה הנ"ל, היה אפשר לפרש בדברי רבינו כאן, שהכוונה לשטיפה שלאחר הגעלה, וכמו שכתב בפ"ה מהל' חמץ ומצה הכ"ג, שכל הגעלה צריכה שטיפה בצונן אחריה, אלא שעיקר החידוש הוא שאין השטיפה צריכה מים, וכמו שאמר רבא בזבחים שם, שמה שמיעטו תרומה מדין מריקה ושטיפה, היינו שבקדשים צריך שטיפה במים דוקא, ולא במים ולא במזוג, ואילו בתרומה - טוב גם ביין ובמזוג, וראה עוד להלן]. 73) כן אמר אביי בזבחים שם, שמה שמיעטו תרומה מדין מריקה ושטיפה, הוא שבקדשים אפילו בישל במקצת הכלי טעון מריקה ושטיפה בכל הכלי, ואילו בתרומה לא צריך אלא מקום הבישול בלבד.

כ. תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[74] וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְהַחַלָּה
וְהַבִּכּוּרִים - כֻּלָּן נִקְרְאוּ תְּרוּמָה[75]. בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר
נֶאֱמַר: וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְיָ. וְאוֹמֵר: כִּתְרוּמַת
גֹּרֶן[76]. וּבְחַלָּה נֶאֱמַר: חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה. וְנֶאֱמַר:
לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ
וְגוֹ' וּתְרוּמַת יָדֶךָ; וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁטָּעוּן הֲבָאַת מָקוֹם
שֶׁלֹּא פֵּרְטוֹ בְּפָסוּק זֶה חוּץ מִן הַבִּכּוּרִים, וּבָהֶן
נֶאֱמַר: וּתְרוּמַת יָדֶךָ. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהֵן קְרוּאִין
תְּרוּמָה[77].

74) ערלה פ"ב מ"א. 75) מעילה טו, ב. וראה למעלה פ"י ה"ד. 76) [זה נאמר לענין חלה. ואולי יש למחקו מכאן, ולהעתיקו להלן אחרי המילים "ובחלה נאמר חלה תרימו תרומה" [ואומר כתרומת גורן]. ועי' רדב"ז]. 77) מעילה, שם.

כא. לְפִיכָךְ, דִּין אַרְבַּעְתָּן לְעִנְיַן אֲכִילָה[78] וְדִמּוּעַ -
אֶחָד הוּא: כֻּלָּן עוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה[79], וּמִצְטָרְפִין זֶה
עִם זֶה[80], וְאִם נִטְמְאוּ - יִשָּׂרְפוּ[81]. וְדִין תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר
שֶׁל דְּמַאי[82] בְּכָל אֵלּוּ הַדְּרָכִים - כִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל
וַדַּאי, אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹקִין עַל אֲכִילָתָהּ[83].

78) כלומר, לענין איסור אכילה, ראה למעלה פ"י ה"ד. 79) ערלה, שם. 80) בין לענין דימוע ובין לענין איסור אכילה בכזית. 81) ראה למעלה פ"ב הי"ד־ט"ו. 82) ערלה ומעילה, שם. 83) שאין לוקין על הספק (כסף־משנה).

כב. כָּל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה - מְבָרֵךְ בִּרְכַּת אוֹתוֹ מַאֲכָל,
וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ[84]: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן
וְצִוָּנוּ לֶאֱכֹל תְּרוּמָה[86]. וְכָךְ קִבַּלְנוּ וְרָאִינוּ אוֹתָם
מְבָרְכִין אֲפִלּוּ בְּחַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ[87]. שֶׁגַּם אֲכִילַת
קָדְשֵׁי הַגְּבוּל כַּעֲבוֹדָה[88], שֶׁנֶּאֱמַר: עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן
אֶת כְּהֻנַּתְכֶם.

84) שמאחר שמצוה לאכול (ראה להלן), פשוט שצריך לברך עליה (כסף־משנה). ויתכן כי זוהי כוונת המשנה (במעשר שני פ"ה מי"א) "לא שכחתי מלברכך", דהיינו על אכילתה. שכן כל הפרשה מדברת באכילה (ר"י קורקוס). [וראה ב'שיטה מקובצת' לברכות מ, ב. ולהלן פי"א מהל' מעשר שני הט"ו - הערת הרב חיים פרדס]. 85) ש"כל האוכל מתנה שיש בה קדושה, מברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וכו'" (פ"א מהל' ביכורים ה"ב, וראה במשנה־למלך פ"י מהל' מעשה הקרבנות ה"א). 86) כדין העושה מצוה לעצמו, שמברך "לעשות" (בלמ"ד) ולא ב"על" (פי"א מהל' ברכות הי"א). 87) שגם על מצוה דרבנן מברכים "וציונו". והיכן ציונו? - "לא תסור מכל הדברים", "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך" (שבת כג.). 88) פסחים עג, א. הרי שהיא מצוה. "וכל מצות־עשה שבין אדם למקום - מברך עליה קודם לעשייתה" (הל' ברכות שם, ה"ב).

סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום שלישי א' כסלו ה'תשפ"א

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר

1 מִצְוָה אַחַת וְהוּא לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה
2 וְשָׁנָה מִשְּׁנַת הַזְּרִיעָה[1] וְלִתְּנוֹ לַלְוִיִּם. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ
3 בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

1) למעט שנת השמיטה שאינה שנת זריעה.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר מה נקרא מעשר ראשון, ואם ישראל מותר לאוכלו, ואם יש בו קדושה. ודין אם הכהנים יאכלו פירותיהם בטבלם. ואם מוציאין המעשר מכהן לכהן. האוכל פירותיו טבלין או בן לוי האוכל מעשרו בטבלו. אם מותר להיות אוכל והולך ואח"כ יפריש. ואם מעשרין ממקום זה על מקום אחר. ודין הדברים שהתרומה והמעשר שוין בהם. האומר לחבירו הריני מעשר על ידך. והדברים שפטורים מהמעשר. ודין אין מעשרין אלא מן המובחר. ואם מעשרים באומד. ודין המפריש מקצת מעשר אם הוא מעשר.

4 א. אַחַר[2] שֶׁמַּפְרִישִׁין[3] תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[4] מַפְרִישׁ אֶחָד
5 מֵעֲשָׂרָה מִן הַנִּשְׁאָר. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. וּבוֹ
6 נֶאֱמַר: כִּי אֶת מַעְשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיְיָ
7 וְגוֹמֵר. וְהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה[5] לַלְוִיִּים[6], זְכָרִים וּנְקֵבוֹת[7];
8 שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִבְנֵי לֵוִי[8] הִנֵּה נָתַתִּי כָּל מַעֲשַׂר בְּיִשְׂרָאֵל
9 לְנַחֲלָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחר שמפרישין תרומה גדולה, מפריש אחד מעשרה מן הנשאר, וזהו הנקרא מעשר כו'".

וצריך להבין מדוע קדמה הפרשת תרומה, והלא התרומה היא קודש שאסורה לזר, ואילו מעשר הוא חולין ו"אין בו קדושה כלל", כלומר: תרומה היא מתנה לה', ומעשר ראשון (ללוי) ומעשר עני הם לצורך מחייתם של הלוי והעני, ומדוע לאחרם עד לאחר הפרשת תרומה, ובפרט לעני על־פי הידוע ממעשה רבי נחום איש גמזו עד כמה יש להיזהר בנתינת מזונות העני במהירות הכי גדולה.

אלא, שמלבד זאת שקודם התרומה הרי היא טבל, הרי ישנה מצוה לעשר מן המובחר "האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו... כסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו כו'". ומובן שעל־פי־זה מוטב לתת ללוי ולעני מעשר שכבר הורמה תרומתו, כי על־ידי התרומה נעשית "הרמה" בכל הכרי, וממילא נתינת המעשר אחר־כך היא מן המשובח ו"מן החלב". ובנוגע לעני שיש למהר נתינת מעשרו, הנה מכיון ש"תרומה גדולה אין לה שיעור מן התורה.... אפילו חיטה אחת פוטרת את הכרי" יכול להפריש תרומה ב"רגע כמימרא", ואף שצריך גם לברך על הפרשת תרומה, הרי "אם הפריש הכל זה אחר זה מיד ולא סח ביניהן, כוללן בברכה אחת ומברך להפריש תרומות ומעשרות".

ההוראה לעבודת ה': כשיהודי עוסק בענייני פרנסה וזוכה לברכת ה', לכל־לראש צריך להפריש "מעשר" מפרנסתו עבור יהודים אחרים שזקוקים לעזר וסיוע, ועל־ידי־זה זוכה לברכת ה' תשע פעמים ככה, וככל שיגדל חלק הצדקה יגדלו בהתאם שאר תשע החלקים.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן י"ח)

2) שכן הוא סדר ההפרשה. 3) ואף שעדיין לא נתן התרומה לכהן - מפריש מעשר ראשון, שמה שנאמר: "מלאתך ודמעך לא תאחר" לא נאמר אלא על סדר ההפרשות, ולא על סדר הנתינות. 4) נקראת "תרומה גדולה" ביחס לתרומת מעשר שהיא אחד ממאה, ואילו תרומה גדולה היא אחד מחמישים. 5) בניגוד למעשר שני שהוא לבעלים. 6) כדעת רבי עקיבא, ולא כר' אלעזר בן עזריה שאמר: מעשר ראשון אף לכהן. 7) שהרי גם לוייה שנשבית או נבעלה בעילת זנות, נותנים לה מעשר ואוכלת, אלא שאין חולקין לה בבית הגרנות משום ייחוד. 8) מפסוק זה לא למד אלא שהמעשר ללויים, אבל שהוא ניתן גם לנקבות אין ללמוד ממנו, שהרי אדרבא "ולבני לוי" יש לדרוש: "ולא לבנות לוי".

10 ב. מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן מֻתָּר בַּאֲכִילָה לְיִשְׂרָאֵל[9], וּמֻתָּר
11 לְאָכְלוֹ בְּטֻמְאָה[10]; שֶׁאֵין בּוֹ קְדֻשָּׁה כְּלָל. וְכָל מָקוֹם
12 שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַעַשְׂרוֹת קֹדֶשׁ אוֹ פְּדִיָּה - אֵינוֹ אֶלָּא מַעֲשֵׂר
13 שֵׁנִי. וּמִנַּיִן שֶׁמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן חֻלִּין? שֶׁנֶּאֱמַר: וְנֶחְשַׁב
14 לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן וְכַמְּלֵאָה מִן הַיֶּקֶב;
15 מַה גֹּרֶן וְיֶקֶב[11] - חֻלִּין לְכָל דָּבָר, אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן
16 שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[12] - חֻלִּין לְכָל דָּבָר. לְפִיכָךְ[13], בַּת
17 לֵוִי שֶׁנִּשְׁבֵּית[14] אוֹ שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת[15] - נוֹתְנִין
18 לָהּ הַמַּעֲשֵׂר וְאוֹכֶלֶת[16]. אֲבָל מִי שֶׁשָּׁמְעָה[17] שֶׁמֵּת
19 בַּעְלָהּ אוֹ הֵעִיד לָהּ עֵד אֶחָד[18], וְנִסֵּת[19], וְאַחַר כָּךְ בָּא
20 בַּעְלָהּ - קָנְסוּ אוֹתָהּ חֲכָמִים שֶׁתְּהֵיֶה אֲסוּרָה[20]
21 בְּמַעֲשֵׂר.

9) דלא כרבי מאיר שאמר "מעשר ראשון אסור לזרים". 10) למדו זאת בספרי (מן הפסוק "ואכלתם אותו בכל מקום", "אפילו בקבר". 11) שהופרשו מהם תרומות ומעשרות. 12) אבל קודם שניטלה תרומתו אסור באכילה משום תרומת מעשר המעורבת בו. 13) לפי שהוא חולין. 14) וחוששים שמא נבעלה לגוי. 15) לגוי או לעבד כנעני. שאם הייתה בת כהן הייתה נפסלת מתרומה. 16) ולא קנסו אותה, כדלהלן בשמעה שמת בעלה, משום שזנות אינה שכיחה. 17) מפי גוי המסיח לפי תומו או מפי עד ששמע מפי עד אחר או מפי עבד ושפחה, שכל אלה אינם כשרים לעדות אחרת. 18) נראה שאם העידו לה שני עדים וניסת ואחר כך בא בעלה - לא קנסוה. [ואף על פי שלעניין חזרה לבעלה פסק רבינו שם פרק י הלכה ה, שאפילו ניסת בשני עדים תצא מזה ומזה - לעניין מעשר לא קנסוה, שהרי נבעלה בעילת זנות לא קנסוה, משום שזנות לא שכיחה, כמו כן נישואין בעדים ואחר כך יבוא בעלה ויתברר ששני העדים העידו שקר, גם זה לא שכיח]. 19) אבל אם לא

ניסת אלא נתקדשה בלבד, לא קנסוה, שהרי לא עשתה איסור. 20) משמע שאסורה אף באכילת מעשר.

1 **ג. לְוִיִּים[21] וְכֹהֲנִים מַפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[22], כְּדֵי**
2 **לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר[23]. וְכֵן הַכֹּהֲנִים**
3 **מַפְרִישִׁין שְׁאָר תְּרוּמוֹת[24] וּמַעַשְׂרוֹת[25] לְעַצְמָן. וּלְפִי**
4 **שֶׁהַכֹּהֲנִים נוֹטְלִין מִן הַכֹּל[26], יָכוֹל יֹאכְלוּ פֵּרוֹתֵיהֶן**
5 **בְּטֻבְלָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: כֵּן תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם. מִפִּי**
6 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: 'אַתֶּם' - אֵלּוּ הַלְוִיִּם; 'גַּם אַתֶּם' -**
7 **לְרַבּוֹת אֶת הַכֹּהֲנִים.**

21) הקדים לויים לכהנים, לומר לך שלא רק לויים מפרישים מעשר ראשון רק כדי להפריש ממנו תרומת מעשר ולא כדי ליתנו ללוי אחר, אלא גם הכהנים מפרישים שלא על מנת ליתן ללוי. 22) ומשאירים לעצמן. ואף על פי שבישראל עיקר מצוות ההפרשה ליתנה ללוי או לכהן ואם הפריש על דעת שלא לתת אין כאן שום מצוה, - בלויים וכהנים אין הדבר כן. 23) כלומר, בשניהם אין הפרשת המעשר כדי ליתנו לאחרים ובכל זאת יש הבדל ביניהם: הלויים מפרישים מעשר כדי להפריש תרומת מעשר וליתנה לכהן, ואילו הכהנים מפרישים מעשר ראשון כדי להפריש תרומת מעשר לעצמם. 24) כגון תרומה וחלה וביכורים, שכולן נקראות תרומה. 25) אין הדברים מובנים, שהרי במעשר שני ובמעשר עני אין לכהן חלק [וה"פרישה" כתב שמעשרות לאו דווקא אלא הכוונה למעשר ראשון. אבל גם זה לא מיושב שהרי מעשר ראשון כבר הוזכר למעלה. ונראה שהיה כתוב "שאר תרומ'", כלומר: שאר תרומות. וטעו וכתבו "שאר תרו"מ, ושוב פענחו "שאר תרומות ומעשרות" או "שאר תרומות ומעשר"]. 26) כלומר, נוטלים תרומות מן הישראלים ומן הלויים ואוכלים אותן. וכיוון שכן, היה מקום לטעות שיהיו מותרים לאכול טבל, שהרי כל איסור טבל הוא מחמת תערובת התרומות.

8 **ד. אֵין מוֹצִיאִין הַמַּעֲשֵׂר[27] מִיַּד הַכֹּהֲנִים[28]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
9 **כִּי תִקְּחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[29]. וְכֵן כָּל מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה[30]**
10 **- אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִכֹּהֵן לְכֹהֵן[31]. וְעֵזְרָא קָנַס אֶת**
11 **הַלְוִיִּם בִּזְמַנּוֹ[32] שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לָהֶן[33] מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, אֶלָּא**
12 **יִנְּתֵן לַכֹּהֲנִים, לְפִי שֶׁלֹּא עָלוּ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם[34].**

27) מעשר ראשון. 28) וכל שכן שאין מוציאים אותו מיד הלויים. 29) כן הוא בספרי. "ישראל נותנים מעשר ללויים, אבל אין כהנים נותנים מעשר ללויים". וכן הוא בספרי זוטא שם: "מאת בני ישראל אתם לוקחים את המעשר, אין אתם לוקחים את המעשר מיד הכהנים, מכאן אמרו אין מוציאים המעשר מיד הכהנים". 30) תרומות, זרוע ולחיים וקיבה. 31) [ומה שאמרו שם: שתרומה ותרומת מעשר וחלה מוציאים מידם - היינו מיד הלויים, ולא מיד הכהנים]. 32) ראה למעלה (הלכה א) שדעת רבינו כרבי עקיבא, שמעשר ראשון רק ללויים ולא לכהנים. ואף על פי כן קנסם עזרא שלא יתנו להם [=ללויים] כלל אלא רק לכהנים. אולם קנס חמור זה לא היה אלא בזמנו של עזרא אבל לאחר מכן לא קנס, אלא שלמי שירצה יתן: לכהן או ללוי. ועיין במנחת חינוך (מצוה שצה) שהעיר איך עקר עזרא מצוה מן התורה, וכתב שלדעת רבינו שתרומות ומעשרות בזמן עזרא אינם מן התורה אתי שפיר. 33) אבל אין מוציאין מן הלוי מעשר ראשון שלו, וכן בדיעבד אם נתן ישראל ללוי מעשר ראשון, הרי הוא שלו, שכן אמרו בחולין שם: "אימר דקנסינהו עזרא דלא יהבינן להו, משקל מינייהו מי אמר". 34) והמקור לזה, שלא עלו עימו לירושלים, הוא בעזרא ח, טו: "ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי שם".

13 **ה. הָאוֹכֵל פֵּרוֹתָיו[35] טְבָלִין[36], וְכֵן לֵוִי שֶׁאָכַל הַמַּעֲשֵׂר**
14 **בְּטֻבְלוֹ[37], אַף עַל פִּי[38] שֶׁהֵן חַיָּבִין מִיתָה לַשָּׁמַיִם[39] -**
15 **אֵין מְשַׁלְּמִין הַמַּתָּנוֹת[40] לְבַעְלֵיהֶן[41]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר**
16 **יָרִימוּ לַה' - אֵין לְךָ בָּהֶן כְּלוּם עַד שֶׁיָּרִימוּ אוֹתָן.**
17 **וּבְחוּצָה לָאָרֶץ[42] מֵתָּר לְאָדָם לִהְיוֹת אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ**
18 **תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת.**

35) דווקא פירותיו, אבל על פירות טבל של אחר אינו חייב מיתה. 36) תבואה שלא הפריש ממנה תרומה, או מעשר ראשון, אבל אם הפריש תרומה ומעשר ראשון ולא הפריש מעשר עני, אינו חייב מיתה. 37) כלומר, שלא הפריש ממנו תרומת מעשר. 38) ורוצה לומר: אף על פי שחיוב מיתה בטבל הוא מחמת תערובת התרומות שבו ואם כן הרי הוא כאוכל תרומה - אף על פי כן אינם משלמים, לפי שלא זכה בהם הכהן אלא לאחר ההפרשה. 39) כן הוא בסנהדרין פג. ובתורת כהנים פרשת אמור סוף פרק ו "מנין לאוכל את הטבל שהוא במיתה דכתיב ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה' בעתידים לתרום הכתוב מדבר ויליף חלול חלול מתרומה מה תרומה במיתה אף כאן במיתה". ובתרומה אמרו ביבמות פו. "אמר קרא (בתרומה) ומתו בו כי יחללוהו". 40) והיינו כשאכל בשוגג, אבל אם אכל במזיד פטור הוא מלשלם אפילו בתרומה, מפני שאינו לוקה ומשלם. 41) הכהנים והלויים הינם בעלי המתנות, אלא שיש לנותני המתנות טובת הנאה בהן לתת אותן למי שהם רוצים. 42) היינו מצרים, שנער ועמון ומואב.

19 **ו. מְעַשְּׂרִין מִמָּקוֹם זֶה[43] עַל מָקוֹם אַחֵר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ**
20 **לְעַשֵּׂר מִן הַמֶּקֶף[44]. אֲבָל אֵין מְעַשְּׂרִין מִמִּין עַל**
21 **שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[45], וְלֹא מִן הַחַיָּב עַל הַפָּטוּר, וְלֹא מִן**
22 **הַפָּטוּר עַל הַחַיָּב; וְאִם עִשֵּׂר - אֵינוֹ מְעֻשָּׂר.**

43) כלומר, מתבואה הנמצאת במקום זה על תבואה הנמצאת במקום אחר. 44) כלומר, סמוך כמו "אין מקיפין שתי חביות". ולמד רבינו דין זה ממה ששנינו בפרק ב מביכורים, משנה ה "תרומת מעשר ניטלת שלא מן המוקף". וסובר רבינו שכל שכן שהמעשר ניטל שלא מן המוקף, שכתב למעלה שתלמידי חכמים אין תורמין אלא מן המוקף, זה אינו אלא בתרומת מעשר, כדי שלא יתחלף להם בתרומה גדולה הנתרמת רק מן המוקף, אבל במעשר אין כל חשש. 45) כן הוא בירושלמי תרומות פרק ב הלכה ד: "ואף אני מרבה שני מינין שבדגן שני מינין שבתבואה שאין תורמין ולא מעשרין מזה על זה". הרי שהשוו תרומה ומעשר לעניין זה.

23 **ז. כֹּל שֶׁאָמַרְנוּ בִּתְרוּמָה: אֵין תּוֹרְמִין מִזֶּה עַל זֶה[46],**

כָּךְ בְּמַעֲשֵׂר: אֵין מְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. וְכֹל שֶׁאָמַרְנוּ בִּתְרוּמָה: אִם תָּרַם - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה[47], כָּךְ בְּמַעֲשֵׂר: אִם הִפְרִישׁ - מַעְשְׂרוֹתָיו מַעֲשְׂרוֹת. וְכֹל שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַתְּרוּמָה[48] - פָּטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂר; וְכָל הַתּוֹרֵם[49] - מְעַשֵּׂר. כֹּל שֶׁאָמַרְנוּ בָּהֶן: לֹא יִתְרֹמוּ, וְאִם תָּרְמוּ - תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה, כָּךְ אִם עִשְּׂרוּ - מַעְשְׂרוֹתֵיהֶן מַעֲשְׂרוֹת. וְכֹל שֶׁאֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה[50], כָּךְ אֵין מַעְשְׂרוֹתֵיהֶן מַעֲשְׂרוֹת[51].

46) כגון מן המחובר על התלוש, פירות שנה זו על פירות שנה אחרת ופירות חוץ לארץ על פירות הארץ. 47) כגון מן הרע על היפה, מדבר שלא נגמרה מלאכתו, מן הטמא על הטהור בשוגג. 48) כגון דבר שאינו מאכל אדם, או הלקט והשכחה והפאה והפרט והעוללות. 49) זה שאינו בכלל החמישה שלא יתרומו, ואם תרמו אין תרומתם תרומה. 50) כגון המדבר ואינו שומע, והאלם ששומע ואינו מדבר, והערום והשיכור והסומא. 51) כגון אחד מהחמישה המנויים שם.

ח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵינִי מְעַשֵּׂר עַל יָדֶיךָ[52] - אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲמֹד עִמּוֹ עַד שֶׁיִּרְאֶה אִם יְעַשֵּׂר אוֹ לֹא יְעַשֵּׂר[53]. וְאִם אָמַר הוּא לַחֲבֵרוֹ: עַשֵּׂר עַל יָדִי - צָרִיךְ לַעֲמֹד עִמּוֹ[54].

52) כלומר, הריני מתקן המעשרות בשבילך. 53) שאף על פי שאין אומרים "שליח עושה שליחותו" להקל אלא להחמיר, היינו כשביקש המשלח את השליח, אבל אם השליח הציע עצמו, אומרים חזקה שליח עושה שליחותו אף להקל. 54) שכיוון שהוא ביקש מהשליח אין אומרים חזקה שליח עושה שליחותו.

ט. הֶחָרוּבִין[55] - אֵינָן חַיָּבִין בְּמַעֲשְׂרוֹת אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[56], לְפִי שֶׁאֵינָן מַאֲכַל [רַב[57]] אָדָם. וְהַשְּׁקֵדִים הַמָּרִים, בֵּין בְּגָדְלָן בֵּין בְּקָטְנָן - פְּטוּרִין[58], לְפִי שֶׁאֵינָן אֹכֶל[59].

55) הכוונה לחרובי צלמונה שאינן חייבין אלא מדרבנן, אבל שאר חרובין מאכל רוב בני אדם הם וחייבין מן התורה. 56) מדברי סופרים, כלומר מדרבנן. 57) כן צריך להיות. וכן העתיק הראב"ד, ובדפוס רומי הגירסא: "לפי שאינן מאכל אדם", אבל גירסתנו היא הנכונה, שאם אינם מאכל אדם, אינם חייבים אפילו מדרבנן. ומקור דברי רבינו מן הספרי ומן הירושלמי: "מפרי העץ לרבות פירות האילן, יכול שאני מרבה חרובי שיטה וחרובי צלמונה וכו' תלמוד לומר מפרי העץ ולא כל פרי העץ", וסובר רבינו שמעשר האילנות מן התורה, ולפי זה נתמעטו חרובי צלמונה רק מחיוב דאורייתא. אבל דעת הראב"ד שמעשר האילנות (חוץ מתירוש ויצהר) אינו אלא מדרבנן, ואם כן חרובי צלמונה פטורים לגמרי. 58) כר' ישמעאל בר' יוסי שאמר בשם אביו "זה וזה לפטור". ופירש רבינו "זה וזה" שקדים מרים בין גדולים בין קטנים. 59) כלומר, בגדלן אינם אוכל מחמת מרירותם, ובקטנן, אף שהם מתוקים, הרי עדיין לא נגמרו. ולפיכך הקדים רבינו "בגדלן" ל"בקטנן", משום שבגדלם פשוט יותר לפטרם ממעשר.

י. אִילָן שֶׁנִּטְּעוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת - פָּטוּר מִמַּעֲשְׂרוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה[60]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא חַיָּב בְּמַעֲשְׂרוֹת מִדִּבְרֵיהֶם[61]. שֶׁהֲרֵי תְּאֵנָה הָעוֹמֶדֶת בְּחָצֵר - חַיָּב לְעַשֵּׂר פֵּרוֹתֶיהָ אִם אֲסָפָן כְּאֶחָת[62].

60) דווקא בשדה חייבים. 61) מדרבנן. 62) מעשרות פרק ג משנה ח: "תאנה שהיא עומדת בחצר אוכל אחת אחת ופטור. ואם צירף חייב", הרי שהנטוע בחצר כהנטוע בשדה, ובכדי שלא יסתרו דברי המשנה שם לדברי הירושלמי הנ"ל, על כורחנו שכוונת הירושלמי לפטור מן התורה, וכוונת המשנה שם לחייב מדרבנן. [וכל זה אינו אלא לדעת רבינו, שמעשר אילנות מן התורה, אבל לדעת הראב"ד שמעשר אילנות מדרבנן, על כורחנו סותרים דברי המשנה הנ"ל לדברי הירושלמי הנ"ל ועיין בהשגת הראב"ד].

יא. בְּצָלִים[63] שֶׁהִשְׁרִישׁוּ זֶה בְּצַד זֶה, אֲפִלּוּ הִשְׁרִישׁוּ בְּקַרְקַע עֲלִיָּה - פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת. נָפְלָה עֲלֵיהֶן מַפֹּלֶת[64] וַהֲרֵי הֵן מְגֻלִּין - הֲרֵי אֵלּוּ כִּנְטוּעִין בַּשָּׂדֶה וְחַיָּבִין בְּמַעֲשְׂרוֹת.

63) ומתוך זה שכתב רבינו הלכה זו כאן, נראה שהפטור הוא מפני שגג דינו כבית, שאין חיובו אלא מדרבנן, ומכיוון שאינו רוצה בהשרשתם של הבצלים לא חייבוהו חכמים. 64) היינו שמתמוטט גג העלייה ומעתה אינו בית אלא שדה.

יב. הַמְשַׁמֵּר שָׂדֵהוּ[65] מִפְּנֵי עֲנָבָיו, וּבָא אַחֵר וְאָסַף אֶת הַתְּאֵנִים הַנִּשְׁאָרוֹת בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה, אוֹ שֶׁהָיָה מְשַׁמֵּר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי הַמִּקְשָׁאוֹת וְהַמִּדְלָעוֹת[66], וּבָא אַחֵר וְאָסַף אֶת הָעֲנָבִים הַנִּשְׁאָרִים שָׁם הַמְפַזְּרִים בַּשָּׂדֶה: בִּזְמַן שֶׁבַּעַל הַשָּׂדֶה מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן[67] - אֲסוּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל, וּלְפִיכָךְ חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר וּבִתְרוּמָה[68]; אֵין בַּעַל הַבַּיִת מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן - מֻתָּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל, וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר[69].

65) ויש בו גם תאנים וגם ענבים. 66) מקום צמיחת הקישואין והדלועין. 67) היינו, שיודעין בו שהוא מקפיד שלא יטלו מהם. 68) כלומר, אם גזל מן הפירות או אם נתן לו בעל השדה. 69) משום שהן הפקר והפקר פטור מן המעשר.

יג. אֵין מְעַשְּׂרִין אֶלָּא מִן הַמֻּבְחָר. שֶׁנֶּאֱמַר: בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֵלְבוֹ מִמֶּנּוּ, וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב; כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֵׂר[70] שֶׁמַּפְרִישִׁים הַלְוִיִּם - מִן הַחֵלֶב שֶׁבּוֹ[71], כָּךְ מַעֲשֵׂר שֶׁמַּפְרִישִׁים יִשְׂרָאֵל מִן הַגֹּרֶן וּמִן הַיֶּקֶב - מִן הַחֵלֶב שֶׁבּוֹ[72].

70) כלומר, תרומת מעשר, שהיא מעשר מן המעשר. 71) כלומר, מן החלב שבמעשר, שנאמר "בהרימכם את חלבו ממנו". 72) שתורמים מן היפה.

יד. אֵין מְעַשְּׂרִין בְּאֹמֶד[73], אֶלָּא בְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן[74]. וְכָל הַמְדַקְדֵּק בְּשִׁעוּר - מְשֻׁבָּח[75]. וְהַמַּרְבֶּה בְּמַעֲשְׂרוֹת - מַעֲשְׂרוֹתָיו מְקֻלְקָלִין, שֶׁהֲרֵי הַטֶּבֶל מְעֹרָב בָּהֶן[76], וּפֵרוֹתָיו מְתֻקָּנִין.

73) דווקא מעשר, אבל תרומה ניטלת דווקא באומד ותרומת מעשר כמעשר. 74) תפס הסדר הרגיל בתלמוד, אבל להלכה המונה משובח והמודד משובח מן המונה והשוקל משובח משניהם. 75) כלומר המודד משובח מן המונה, והשוקל שהוא מדוקדק יותר, משובח משניהם. 76) כלומר, העודף על העשירית אין שם מעשר עליו, והרי הוא טבל.

טו. הַמַּפְרִישׁ מִקְצָת מַעֲשֵׂר[77] - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר[78], אֶלָּא כְּמִי שֶׁחָלַק אֶת הָעֵרֵמָה[79]; אֲבָל צָרִיךְ [לְהַפְרִישׁ] מִזֶּה הַחֵלֶק שֶׁיּוֹצִיא[80] מַעֲשֵׂר שֶׁלּוֹ. כֵּיצַד? הָיוּ לוֹ מֵאָה סְאָה, הִפְרִישׁ מֵהֶם חֲמִשָּׁה לְשֵׁם מַעֲשֵׂר - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁ עַל הֶחָמֵשׁ סְאִין מַעֲשֵׂר בְּמָקוֹם אַחֵר[81], אֶלָּא מַפְרִישׁ מֵהֶן[82] חֲצִי סְאָה, שֶׁהִיא הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלָּהֶן.

77) כלומר, הפריש פחות מעשירית התבואה שלפניו. והמדובר כשהיה בדעתו להוסיף ולהשלים. ומה שאמרו בתוספתא: "הממעט במעשרות מעשרותיו מתוקנים ופירותיו מקולקלין" היינו כשאין בדעתו להשלים. 78) כיוון שלא השלים. 79) כלומר, כמי שחלק את הטבל סתם לשני חלקים, והרי שתי ערוגות טבל לפניו. 80) שהפריש בתורת מעשר ולא חל. ודווקא ממנו, ולא ממקום אחר שנראה כמפריש מן החיוב על הפטור. 81) כלומר, ממקום אחר. 82) מחמשת הסאין.

טז. הַמַּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר זֶה[83] מְבֻרָךְ תְּחִלָּה[84], כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין עַל הַמִּצְוֹת[85]. וְכֵן מְבָרֵךְ עַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְעַל מַעֲשַׂר עָנִי וְעַל מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר. מְבָרֵךְ עַל כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ[86]; וְאִם הִפְרִישׁ הַכֹּל זֶה אַחַר זֶה מֵיָּד וְלֹא סָח בֵּינֵיהֶן - כּוֹלְלָן בִּבְרָכָה אַחַת וּמְבָרֵךְ: לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת[87].

83) מעשר ראשון. 84) לפני ההפרשה. 85) "כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן". 86) "צריך לברך חמש ברכות". כלומר, על תרומה גדולה ועל ארבע המעשרות. וכל זה במפריש כל אחד לחוד, בהפסקה, ביניהן. 87) וראה בפרק י"א מהלכות ברכות, שהמפריש לאחרים מברך "על הפרשת תרומה".

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שאינו חייב להפריש מן התורה אלא הגומר פירותיו לאוכלן לעצמו. ודין פירות שאינן ראויות לאכילה בקוטנן או הראויות. ודין איזו היא עונת המעשרות. אם ימכור אדם פירותיו בעונת המעשרות למי שאינו נאמן עליהם.

א. אֵינוֹ חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא הַגּוֹמֵר פֵּרוֹתָיו[2] לְאָכְלָן לְעַצְמוֹ[3]. אֲבָל הַגּוֹמְרָן לְמָכְרָן - פָּטוּר מִן הַתּוֹרָה[4] וְחַיָּב מִדִּבְרֵיהֶם[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר וְגוֹ' וְאָכַלְתָּ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא הַגּוֹמֵר תְּבוּאָתוֹ לְאָכְלָהּ.

2) גומר מלאכתם, שאז חל עליו חיוב ההפרשה. וראה להלן פ"ג הלכה ח, מה הוא גמר מלאכתם. 3) ואז חייב לעשר, אפילו אם נמלך למכרם (הגרע"א בגיליונו, ומנחת־חינוך מצוה שצה). 4) אפילו נמלך לאכלם בעצמו, כיון שבשעת גמר למלאכה, חשב למכרם (מנחת־חינוך שם). 5) ברייתא בבבא מציעא פח. "מפני מה חרבו חנויות של בית הינו, שלש שנים קודם ירושלים, מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה (כלומר, מה שאסור מדברי חכמים, מצאו לו היתר מן התורה - רש"י). שהיו אומרין עשר תעשר ואכלת - ולא מוכר, תבואת זרעך - ולא לוקח". הרי שמן התורה פטורים גם המוכר וגם הלוקח, ומדבריהם חייבים שניהם.

ב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ - פָּטוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: תְּבוּאַת זַרְעֶךָ, וְחַיָּב מִדִּבְרֵיהֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלְּקָחָן אַחַר שֶׁנִּגְמְרוּ מְלַאכְתָּן בְּיַד מוֹכֵר; אֲבָל אִם נִגְמְרוּ בְּיַד לוֹקֵחַ - חַיָּב לְעַשֵּׂר מִן הַתּוֹרָה[6].

6) כן גם דעת ר"ת בתוספות ד"ה תבואת. ומקורו ממה שאמרו בבכורות יא: שהלוקח טבלים בלתי ממורחים מן הגוי ומרחן הוא - חייב במעשרות מן התורה. וטעמו: כיון שמרחם הלוקח, הרי הם אצלו כ"תבואת זרעך" (תוספות שם). (והראב"ד סובר, שלוקח לעולם פטור מן התורה, ומקורו ממה שאמרו (סוטה מג:) "לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן, הוקבעו למעשר - בשדה, אבל בעיר קלא אית ליה למילתא", ומכיון שבעיר פטורים, משום שיש להם קול ויודעים שהם לקט שכחה ופאה, על־כרחינו שבשדה אינם חייבים אלא מדרבנן, משום מראית העין - אף־על־פי שמירחם העני (ודברי הכסף־משנה שם אינם מבוררים). ודעת רבינו נראה, שהמדובר כשמירחם בעל השדה, שמירוח זה, שהוא על דעת לחלקם לעניים, אינו מחייבו, כשם שמירוח למכרם אינו מחייב. וכן כתב רש"י בבבא קמא צד. ד"ה מרחו, שהמדובר שמירחם בעל השדה. וראה בדברי רבינו בפ"ב מהלכות תרומות הלכה ט).

ג. פֵּרוֹת[7] שֶׁאֵינָן רְאוּיִים לַאֲכִילָה בְּקָטְנָן, כְּגוֹן הַבֹּסֶר[8] וְכַיּוֹצֵא בוֹ - אֵינָן חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר[9] עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ וְיֵעָשׂוּ אֹכֶל; שֶׁנֶּאֱמַר: מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ - עַד שֶׁיְּהִיֶה פְּרִי[10]. וְכֵן הַתְּבוּאָה וְהַקִּטְנִיּוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ - עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה תְּבוּאָה[11]. וְזוֹ הִיא עוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת[12]. וְקֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ הַתְּבוּאָה וְהַפֵּרוֹת לְעוֹנָה זוֹ - מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[13] וּבְכָל דֶּרֶךְ שֶׁיִּרְצֶה[14].

7) מעשרות פ"א משנה א. 8) היינו ענבים שלא נתבשלו (פירוש המשנה לשביעית פ"ד משנה ח). והיינו לפני שייראה חרצן שלהם מבחוץ, כדלהלן הלכה ה. וראה למעלה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יד, ולהלן בפ"ט מהלכות מעשר שני הלכה ב. 9) אף מדבריהם, ראה למעלה פ"א הלכה ט. 10) כן כתב רבינו גם בפירוש

המשנה שם. ועיין בירושלמי מעשרות פ"א הלכה ג.
11) ירושלמי שם סוף הלכה ב. [והנה רבינו הביא שני פסוקים בענין זה, אחד לפירות: "מפרי העץ, עד שיהיה פרי", ומכאן שצריך שיהא ראוי לאכילה (ולכן כתב בהלכה זו: "פירות שאינם ראויים לאכילה" - "ויעשו אוכל". ובהלכה ד: "פירות שהם ראויין לאכילה", "ראויין הם מתחילה לאכילה". ובהלכה ה: "התאנים - שיהו ראויים לאכילה". "הירק - עד שיהא ראוי לאכילה"), ופסוק שני לתבואה וקטניות: "תבואת זרעך, עד שתעשה תבואה". ובירושלמי (שם) מפורש "תבואת זרעך, דבר שהוא נזרע ומצמיח. יצא פחות משליש, שאינו נזרע ומצמיח". ומכאן לתלתן, שצריך שיהיה זרעה ראוי להצמיח (להלן הלכה ה). וכן תבואה משתביא שליש, שלפני כן אינה מצמחת (ירושלמי שם). וכן נראה שבמשנה מעשרות שם לא נזכר אלא "כל שהוא אוכל", "תחילתו אוכל וכו'". ואילו ענין ההצמחה לא נזכר אלא בתלתן (שם משנה ג) ובתבואה, בירושלמי שם. וכן כתב רש"י בסוכה לו. שהחכמים החולקים על ר' שמעון (שם משנה ד) ומחייבים אתרוגים קטנים במעשר, סוברים, שאף־על־פי שאינן מצמיחים, חייבים הם משום שראויים לאכילה. וכן כתב רבינו להלן הלכה ה: "והאתרוגים משיתעגלו, מפני שהם ראויין לאכילה כשהם קטנים". וכל זה אינו אלא בפירות, אבל תבואה שלא הביאה שליש, אף־על־פי שהיא ראויה לאכילה, שהרי חייבת בחלה (חלה פ"א משנה ג, ופ"ו מהלכות ביכורים הלכה ג) - אינה חייבת במעשרות, אלא־אם־כן מצמחת). 12) שנזכרה בשביעית פ"ד משנה ט, והיא מה שאמרו במעשרות שם משנה ב: "מאימתי הפירות חייבות במעשרות וכו'". 13) כלומר, בין רב ובין מעט, ראה להלן פ"ג הלכה יט, שאכילת עראי היא דוקא אם מקלף אחת אחת ואוכל, אבל אם מקלף וכונס לתוך ידו, הרי זו אכילת קבע (ועיין שם עוד בהלכה כ, שגם שם כתב רבינו כלשון זו "כל מה שירצה" על אכילת קבע).
14) לרבות דרכים הקובעות למעשר, כגון אש ומלח (להלן פ"ג הלכה ג).

1 **ד. פֵּרוֹת שֶׁהֵן רְאוּיִין לַאֲכִילָה בְּקָטְנָן, כְּגוֹן**
2 **הַקְּשׁוּאִים וְהַמְלָפְּפוֹנוֹת[15], שֶׁאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן[16] אֶלָּא**
3 **כְּדֵי לְהוֹסִיף בְּגוּפָן בִּלְבַד, אֲבָל רְאוּיִין הֵן מִתְּחִלָּה**
4 **לַאֲכִילָה - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר בְּקָטְנָן[17];**
5 **שֶׁמִּתְּחִלַּת יְצִיאָתָן בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת.**

15) שם משנה ד. ושם: "ובירק, הקשואים והדלועים והמלפפונות" והביאה רבינו כלשונה להלן הלכה ה וכאן קיצר. ותפוחים ואתרוגים שנשנו שם, הביא רבינו להלן שם, ולא הזכירם כאן, משום שיש להם שיעור כל שהוא "משיתעגלו". 16) במחובר לקרקע. 17) שם משנה א: "כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל, אף־על־פי שהוא שומרו להוסיף אוכל, חייב קטן וגדול".

6 **ה. אֵי זוֹ הִיא[18] עוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת?[19] מִשֶּׁיַּגִּיעוּ הַפֵּרוֹת**
7 **הַזְּרִיעַ וְלִצְמֹחַ, הַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁהוּא הַפְּרִי[20]. כֵּיצַד?**
8 **הַתְּאֵנִים - מִשֶּׁיֵּעָשׂוּ רַכִּים עַד שֶׁיְּהוּ רְאוּיִים לַאֲכִילָה**
9 **אַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת מִשְּׁעַת אֲסִיפָתָן[21].**
10 **הָעֲנָבִים וְהַבְּאוּשִׁים[22], וְהֵם הָעֲנָבִים הַדַּקִּים**
11 **הַמִּדְבָּרִיּוֹת[23] - מִשֶּׁיֵּרָאֶה הַחַרְצָן שֶׁלָּהֶם מִבַּחוּץ[24].**
12 **הָרִמּוֹנִים - מִשֶּׁיִּמַּס הַפֶּרַח[25] שֶׁלָּהֶן בֵּין הָאֶצְבָּעוֹת**
13 **וְיֵצֵא מִמֶּנּוּ מַיִם[26]. הַתְּמָרִים - מִשֶּׁיִּפָּתְחוּ[27] כְּשְׁאוֹר.**
14 **הָאֲפַרְסְקִין - מִשֶּׁיִּטְּילוּ גִּידִים אֲדֻמִּים[28]. הָאֱגוֹזִים -**
15 **מִשֶּׁיִּתְפָּרֵשׂ הָאֹכֶל מֵהַקְּלִפָּה הַחִיצוֹנָה[29]. הַשְּׁקֵדִים**
16 **הַמְּתוּקִים - מִשֶّתִּתְפָּרֵשׂ קְלִפָּתָן הַחִיצוֹנָה[30]; הַמָּרִים**
17 **- פְּטוּרִין לְעוֹלָם[31]. וּשְׁאָר כָּל בַּעֲלֵי קְלִפּוֹת, כְּגוֹן**
18 **הָאֶצְטְרֻבּוֹלִין[32] וְהַלּוּט[33] וְהַבָּטְנִים[34] - מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ**
19 **קְלִפָּה הַתַּחְתּוֹנָה הַסְּמוּכָה לָאֹכֶל[35]. הַזֵּיתִים -**
20 **מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ שֶׁמֶן אֶחָד מִתְּשִׁעָה מִמַּה שֶּׁהֵן רְאוּיִין**
21 **לַעֲשׂוֹת כְּשֶׁיִּגְמְרוּ, וְזֶה שְׁלִישׁ שֶׁלָּהֶן[36]. הַתַּפּוּחִים[37]**
22 **וְהָאֶתְרוֹגִים - מִשֶּׁיִּתְעַגְּלוּ[38], מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין**
23 **לַאֲכִילָה כְּשֶׁהֵם קְטַנִּים. הַתּוּתִים וְהָאוֹג -**
24 **מִשֶּׁיַּאֲדִימוּ. וְכֵן כָּל שֶׁדַּרְכָּן לְהַאְדִּים - מִשֶּׁיַּאְדִּימוּ[39].**
25 **הֶחָרוּבִין - מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ נְקֻדּוֹת נְקֻדּוֹת שְׁחוֹרוֹת[40]. וְכֵן**
26 **כָּל שֶׁדַּרְכָּן לְהַשְׁחִיר[41] - מִשֶּׁיִּנָּקְדוּ. הָאַגָּסִים**
27 **וְהַקְּרוּסְטְמִלִּין וְהַפָּרִישִׁים וְהָעֲזָרְדִין - מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ**
28 **קָרְחוֹת קָרְחוֹת לְבָנוֹת. וְכֵן כָּל שֶׁדַּרְכָּן לְהַלְבִּין -**
29 **מִשֶּׁיִּקְרְחוּ קָרְחוֹת[42]. הַתְּבוּאָה - מִשֶּׁתָּבִיא שְׁלִישׁ[43].**
30 **הַתִּלְתָּן - מִשֶּׁיִּהְיֶה[44] זַרְעָהּ רָאוּי לִצְמִיחָה אִם נִזְרַע[45].**
31 **וּבַיָּרָק: הַקִּשּׁוּאִין וְהַדְּלוּעִין וְהָאֲבַטִּיחִין**
32 **וְהַמְלָפְּפוֹנוֹת וְכֹל צַיּוּצֵא בָהֶן - חַיָּבִין בְּקָטְנָן, כְּמוֹ**
33 **שֶׁבַּאֲרַנּוּ[46]; וּשְׁאָר הַיָּרָק שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה עַד**
34 **שֶׁיַּגְדִּיל - אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּהֵא רָאוּי לַאֲכִילָה[47].**
35 **אֶשְׁכּוֹל שֶׁהִגִּיעַ בּוֹ[48] אֲפִלּוּ גַּרְגִּיר יְחִידִי - כֻּלּוֹ[49]**
36 **חִבּוּר לְמַעֲשְׂרוֹת[50], וּכְאִלּוּ הִגִּיעַ כֻּלּוֹ[51]. וְלֹא אוֹתוֹ**
37 **אֶשְׁכּוֹל בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הָרוּחַ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אוֹתָהּ הַגֶּפֶן**
38 **שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הָאֶשְׁכּוֹל. וְכֵן רִמּוֹן שֶׁהִגִּיעַ בָּהּ אֲפִלּוּ**
39 **פְּרִידָה[52] אַחַת - כֻּלָּהּ חִבּוּר[53].**

18) שם משנה ב. 19) שמשעה שיגיעו הפירות לעונה זו, חייבים במעשרות. 20) כלומר, שיגיעו לשיעור כזה, שאם יזרעו יוכלו להצמיח, כל פרי לפי שיעורו. וכל השיעורים שנאמרו כאן, הם הבאת שליש בכל פרי לפי מה שהוא, ולא נזכרה הבאת שליש אלא בתבואה וזיתים משום שבשאר פירות יכול ליתן סימן, ובתבואה וזיתים אין סימן (הרא"ש). [ולפי מה שכתבנו למעלה (הלכה ג הערה י) צריך לומר, שמה שכתב רבינו "משיגיעו הפירות להזריע ולהצמיח", היינו שבדרך כלל שני השיעורים של "ראוי לאכילה" ושל "מצמיח" הם בזמן אחד. והא ראיה, שהרי אחרי זה כותב רבינו "כיצד התאנים כו' ראויים לאכילה"]. 21) ירושלמי שם הלכה ב. ונראה כי אינם חייבים במעשרות אלא אחר כ"ד שעות, שהרי קודם לכן אינם ראויים לאכילה.
22) בספרים אחרים ליתא (מעשה רוקח). 23) כמו שנאמר (ישעיה ה, ב) "ויקו לעשות ענבים ויעש באושים" (פירוש המשניות שם). 24) ירושלמי שם. והיינו שיתרככו ויזכككו

1 קליפות הענבים עד שיראו הגרעינים מבחוץ לרוב המים
2 שבתוכן (שם). וראה בסוף הלכה זו, כמה מן האשכול צריך שיגיע לשיעור זה ויהא חייב במעשר. 25) בדפוס רומי: "הפרד", וכן הגיה מהר"י קורקוס. וכן להלן בסוף ההלכה "פרידה". 26) כן הוא בירושלמי שם. 27) בדפוס רומי "משיתפתחו". וכן בפירוש מהר"י קורקוס. וכן הגיה הגר"י לנדא בפירוש המשניות שם, ועיין חזון־איש. 28) ירושלמי שם. "כי האפרסקין כשיתחילו להתבשל נמשכין בהם כמו חוטין או גידין אדומים" (פירוש המשנה שם). 29) כחכמים במשנה שם, ולא כר' יהודה. ולשון המשנה: "האגוזים משיעשו מגורה", וכתב רבינו בפירושו למשנה: "משיבדל האוכל מן הקליפה, ויהיה האוכל כאילו הוא במגורה והוא האוצר". 30) כן הוא בתוספתא מעשרות פ"א הלכה ב. ולפי הפיסקא בירושלמי שם, מפורש כן במשנה. וכן הוא במשנה שבירושלמי עם פירוש ר"ש שירליאו, ובריבמ"ץ ומהר"י קורקוס. 31) בין בקטנן ובין בגדלן, וראה למעלה פ"א הלכה ט, ומה שביארנו שם. 32) ירושלמי שם. והם פרי הארז (עבודה זרה יד.). 33) הנזכר בבראשית מג, יא. והוא "אלצרין" שאמרו בירושלמי. 34) אלו ה"איפסטקין" שאמרו בירושלמי, ו"הם הנקראים פסתק בערבי" (מהר"י קורקוס). 35) כן הוא בירושלמי שם, שבשלשה אלה מודים חכמים לר' יהודה, האומר (שם משנה ב) "האגוזים והשקדים משיעשו קליפה (התחתונה)". 36) במשנה ג שם: "והזיתים משיכניסו שליש". ובירושלמי שביעית (פ"ד הלכה ז) "מהו שליש [שליש - כן גירסת רבינו, ועיין ראב"ד) לוג, מתניתא שהן עושין שלשה לוגין לסאה". הרי אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשות. 37) שם משנה ד. 38) במשנה שם ליתא. ויתכן כי לפני כן אין הפרי ניכר. אבל צריך עיון, מניין לו לרבינו זה (כסף־משנה). 39) שם משנה ב. והיינו שיתחילו להאדים (פירוש המשניות שם). 40) שם משנה ג: "החרובין משינקדו". 41) כגון ענבי הדס וענבי סנה (ירושלמי שם). 42) הפירות הללו כשהן בוסר, מכוסין בשערות דקות, וכשמתחילין להתבשל מתקרחין מעט מעט, ובגמר בישולן נופל הכל והן לבנים (ר"ש שם). 43) כן הוא במשנה שם. ואז היא מצמחת, ראה למעלה הלכה ג והערה י. 44) צ"ל: משיהיה. 45) משנה שם. ואמרו בירושלמי שם (הלכה ב) "כיצד בודק? נוטל מלא קומצו ונותן לתוך הספל של מים, אם שקע רובה חייבת, ואם לאו פטורה". וראה ברש"י ותוס' ר"ה יב: ד"ה משתצמח לזרעים. 46) למעלה הלכה ד. 47) כן הוא בירושלמי שם הלכה ג. 48) כלומר, הגיע לעונת מעשרות, שנראה החרצן שלו בחוץ, ראה למעלה. 49) כל האשכול. 50) כלומר, מחובר לחיוב מעשרות שחל עליו. 51) ירושלמי שם הלכה ב. 52) גרגיר אחד קטן שבתוך הרימון. 53) כלומר, כל הרוח שיש בה אותו הרימון, שיש בו אותה הפרידה, כן נראה ממה שכתב "וכן רימון" - משמע שדין הרימון כדין האשכול שקדם לו (כסף־משנה). וכן נראה ממה שכתב "כולה" חיבור, כל הרוח, שאם כוונתו רק על הרימון, היה לו לומר "כולו" כמו שאמר באשכול.

3 **ו. לֹא יִמְכֹּר[54] אָדָם פֵּרוֹתָיו מִשֶּׁבָּאוּ לְעוֹנַת**
4 **הַמַּעַשְׂרוֹת[55] לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת[56]. וְאִם**
5 **בִּכְּרוּ[57] - נוֹטֵל אֶת הַבַּכּוּרוֹת, וּמֵתֵּר לִמְכֹּר הַשְּׁאָר**
6 **שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת[58]. וְכֵן לֹא יִמְכֹּר**
7 **אָדָם אֶת גִּפְתּוֹ[59] וְאֶת זַגָּיו[60] לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל**
8 **הַמַּעַשְׂרוֹת לְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין[61]; שֶׁהַמַּשְׁקִין**
9 **הַיּוֹצְאִין מֵהֶם חַיָּבִין בְּמַעַשְׂרוֹת[62]. וְלֹא אֶת תִּבְנוֹ**
10 **לִלְקֹט מִמֶּנּוּ תְּבוּאָה[63] לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁהַתְּבוּאָה**
11 **שֶׁתִּלָּקֵט מִן הַתֶּבֶן חַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר.**

54) מעשרות פ"ה משנה ג. 55) שהם חייבים מכאן ואילך במעשרות. 56) שמא לא יעשרם, והמוכרם לו עובר על "ולפני עור לא תתן מכשול" (ירושלמי). 57) שבאו חלק מן הפירות לעונת מעשרות. 58) ואף־על־פי שאשכול שהגיע בו אפילו גרגר יחידי לעונת המעשרות, כל אותה הרוח חיבור למעשרות - לא החמירו לענין מכירה, כיון שעתה אין עוד איסור באכילת הפירות בלי מעשר, וראה "משנה ראשונה". 59) גרעיני זיתים ופסולת שלהם. 60) קליפות ענבים הנשארות אחר דריסתן וסחיטתן (פירוש המשניות שם, וראה בר"ש). 61) כלומר, שפירש הלוקח שלוקחם כדי להוציא מהם משקין, אבל אם לא פירש - מוכרן לו, שמן הסתם אינם עומדים אלא לשריפה (מלאכת שלמה). 62) במשנה שם שנינו: "לא ימכור וכו' למי שאינו נאמן וכו' להוציא מהן משקין, ואם הוציא מהן חייבין במעשרות". ופירשה רבינו, כאילו נאמר "שאם הוציא וכו'", שזוהי נתינת טעם לאיסור המכירה (תוספות אנשי שם). 63) במשנה שם לא מפורש "ללקוט ממנו תבואה", אבל למדה רבינו מגפת וזגים. וראה בפירוש המשנה שם.

12 **ז. שִׁמְרֵי יַיִן[64] שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶם מַיִם וְסִנְּנָן: אִם נָתַן**
13 **שְׁלִשָׁה[65] וּמָצָא אַרְבָּעָה - מוֹצִיא מַעֲשֵׂר מִזֶּה הַיָּתֵר[66]**
14 **מִמָּקוֹם אַחֵר[67]. וְאֵינוֹ מַפְרִישׁ עָלָיו תְּרוּמָה; שֶׁהַתּוֹרֵם**
15 **בַּתְּחִלָּה - בְּלִבּוֹ עַל הַכֹּל[68], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּתְּרוּמָה[69].**
16 **מָצָא פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה, אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָא יָתֵר עַל**
17 **מִדָּתוֹ[70] וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם יַיִן - פָּטוּר[71].**

64) מעשרות שם משנה ו. ופירושה בפסחים מב: לתירוץ אחד, בנותן מים על שמרים, אבל בנותן על חרצנים אינו חייב במעשר, שאינו יין, רק פליטה טפילה של הפרי. 65) כוסות מים (רש"י בבא בתרא צו: ד"ה רמא). 66) מן הכוס הרביעית. 67) אף ממקום אחר, וכל־שכן מיניה וביה, ואין אומרים שהוא מעשר מן החייב על הפטור, שחיוב גמור הוא (רע"ב שם). 68) ירושלמי שם הלכה ג. 69) בפרק ד מהלכות תרומות הלכה כא. 70) כלומר, יותר משלש כוסות שנתן. 71) שאין זה טעם חשוב של יין אלא "קיוהא דפירי בעלמא" (רש"י פסחים שם, ד"ה פטור, וראה ברשב"ם). וכן פירושו משנה זו בבבא בתרא צו:

18 **ח. הַמַּקְדִּישׁ[72] פֵּרוֹתָיו כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין[73] עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ**
19 **לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂר[74] וּפִדָּאָן, וְאַחַר שֶׁפִּדָּאָן הִגִּיעוּ[75] -**
20 **חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר[76]. וְאִם בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת וְהֵם**
21 **בְּיַד הַגִּזְבָּר וְאַחַר כָּךְ פִּדָּאָן - פְּטוּרִין[77].**

72) פאה פ"ד משנה ח. 73) אף שעוד לא הגיעו לעונת המעשרות, והם צריכים לקרקע וחשובים כקרקע, ואם־כן אין בהם מעלה. מכל־מקום הם הקדש, ופטורים מן המעשרות. 74) המבוארת למעלה הלכה ה. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. ועיין ר"ש ורע"ב שם. 75) לעונת המעשר. 76) הואיל ולא היו ביד הקדש בשעת חובתם. 77) במשנה שם: "המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן חייבין, משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין" ומזה למד רבינו, שאם הקדישם עד שלא באו לעונת המעשרות, והגיעו לעונת המעשרות ביד הגזבר ואחר־כך פדאם - פטורים, כיון שבשעת חובתם היו בידי הגזבר. ובסוף המשנה שם נאמר עוד: "הקדישן עד שלא נגמרו וכו'", וזה הובא להלן פ"ג הלכה כה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר המקדיש פירותיו כשהן מחוברין. פירות שהגיעו לעונת מעשר ונתלשו ועדיין לא נגמרה מלאכתן. ודין שאחד משששה דברים קובע הפירות למעשרות, ואיזהו גמר מלאכתן של פירות. ודין מעשר ראשון שהקדימו בשבולין אם אוכל עראי, וכיצד היא אכילת עראי. המוצא קציצות בדרך או גרוגרות וכיוצא בזה אם חייב לעשר. המקדיש פירות תלושים ופדאם קודם שתגמר מלאכתן.

1 **א. פֵּרוֹת[2] שֶׁהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת[3] וְנִתְלְשׁוּ[4] וַעֲדַיִן**
2 **לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן, כְּגוֹן תְּבוּאָה שֶׁקְּצָרָהּ וְדָשָׁהּ**
3 **וַעֲדַיִן לֹא זָרָה אוֹתָהּ[5] וְלֹא מֵרְחָהּ[6] - מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן**
4 **אֲכִילַת עֲרַאי[7] עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן[8]. וּמִשֶּׁתִּגָּמֵר**
5 **מְלַאכְתָּן[9] - אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי[10].**

2) מעשרות פ"א מ"ב. 3) ראה למעלה פ"ב ה"ג־ה. 4) שפירות מחוברין אינם חייבים במעשרות (קידושין סב, א. ו'ירושלמי' שם ה"א). 5) לרוח, כדי להפריד המוץ מן הגרעינים. היינו במי שאינו ממרח אלא מעמיד ערימה (להלן הי"ג), ומכיון שלא זרה - לא העמיד ערימה ואין כאן גמר מלאכה. 6) היינו מי שדרכו לעשות מירוח שאין אצלו גמר מלאכה, אף־על־פי שזרה והעמיד ערימה, עד שיעשה מירוח (להלן שם). 7) אבל לא אכילת קבע, וכל זה מדבריהם, שמן התורה אין הבדל בין עראי לקבע (רש"י בברכות לא. ד"ה במוץ). 8) בערימה או במירוח, כנ"ל. 9) שם, מ"ה. 10) מכיון שהמדובר בגומר על־מנת למכרם בשוק, כדלהלן, על כרחנו שכל החיוב אינו אלא מדבריהם, כמפורש למעלה פ"ב ה"א.

6 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[11] בְּגוֹמֵר פֵּרוֹתָיו לְמָכְרָן**
7 **בַּשּׁוּק[12]; אֲבָל אִם הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְהוֹלִיכָן בַּבַּיִת - הֲרֵי**
8 **זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן עַד**
9 **שֶׁיִּקָּבְעוּ לְמַעֲשֵׂר[13].**

11) משנה, שם. 12) שלא בדעתו הדבר תלוי, ואפשר שימצא לוקח בפתח גורנו וימכר ויקבע למעשר, שמקח קובע למעשר, כדלהלן ('ירושלמי', שם). 13) במשנה, שם: "במוליך לביתו אוכל מהם עראי עד שהוא מגיע לביתו". ורבינו כלל כל הדברים הקובעים למעשר, לרבות גם אלה הקובעים מדרבנן, כדלהלן ה"ג, ופ"ד ה"ב. ודעת הראב"ד בהשגה כאן, ולהלן בפ"ד ה"א, שבדגן תירוש ויצהר אין צריך לכל ששת הדברים הקובעים, והם מתחייבים בגורן ויקב בלבד.

10 **ג. אֶחָד מִשִּׁשָּׁה דְּבָרִים קוֹבֵעַ הַפֵּרוֹת לְמַעֲשְׂרוֹת[14]:**
11 **הֶחָצֵר[15], וְהַמִּקָּח[16], וְהָאֵשׁ[17], וְהַמֶּלַח[18], וְהַתְּרוּמָה[19],**
12 **וְהַשַּׁבָּת[20]. וְכֻלָּן אֵין קוֹבְעִין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁנִּגְמְרָה**
13 **מְלַאכְתּוֹ[21].**

14) מדבריהם, ראה להלן פ"ד ה"ב. 15) [בדפוס רומי, ובכ"י אברבנאל: "הבית". וכן נראה בהלכה הסמוכה: "כיצד וכו' עד שיכנסו לבית". אבל להלן בפ"ד שם, שכתב "שאין לוקין כו' עד שיקבע בכניסתו לביתו וכו', אבל וכו' בשאר הששה דברים שמנינו וכו'", נראה שהנוסחא "חצר" היא הנכונה. ויתכן כי צ"ל "הבית, החצר", ובכל זאת אין כאן אלא ששה, שחצר בכלל בית, ראה להלן שם ה"ז]. 16) להלן פ"ה, מה"א ואילך. 17) שם, מהי"ד ואילך. 18) שם, הי"ח. 19) שם, הי"ט. 20) שם, ה"כ. ולא מנה גם "כובש" הנזכר במעשרות פ"ד מ"א, ולהלן פ"ה הי"ד (ראה בראב"ד), משום שלדעת רבינו כובש הוא במלח (עיי"ש בפירוש המשנה) והרי הוא בכלל "מלח" (כסף־משנה ורדב"ז). 21) מימרא של רבי יוחנן בביצה לה, א - לענין חצר, מקח, שבת ותרומה. ולמד מזה רבינו גם לענין אש ומלח. וראה ב'חזון איש'.

14 **ד. כֵּיצַד? פֵּרוֹת שֶׁדַּעְתּוֹ לְהוֹלִיכָן לַבַּיִת, אַף עַל פִּי**
15 **שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן - אוֹכֵל מֵהֶן אֲכִילַת עֲרַאי עַד**
16 **שֶׁנִּכְנְסוּ לַבַּיִת[22]; נִכְנְסוּ לַבַּיִת - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשְׂרוֹת,**
17 **וְאָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[23]. וְכֵן אִם מְכָרָן, אוֹ**
18 **בִּשְׁלָן בָּאוּר, אוֹ כְּבָשָׁן בְּמֶלַח, אוֹ הִפְרִישׁ מֵהֶן**
19 **תְּרוּמָה, אוֹ נִכְנְסָה שַׁבָּת עֲלֵיהֶם - לֹא יֹאכַל עַד**
20 **שֶׁיְּעַשֵּׂר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לַבַּיִת[24]. הִכְנִיסָן**
21 **לַבַּיִת קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מֵהֶן**
22 **עַרַאי[25]. הִתְחִיל לִגְמֹר מְלַאכְתָּן מֵאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לַבַּיִת**
23 **- חַיָּב לְעַשֵּׂר הַכֹּל[26]. כֵּיצַד? הִכְנִיס קְשׁוּאִין וּדְלוּעִין**
24 **לַבַּיִת קֹדֶם שֶׁיִּשְׁפְּשֵׁף[27] - מְשֶׁיַּתְחִיל לְשַׁפְשֵׁף אַחַת[28]**
25 **נִקְבְּעוּ הַכֹּל לְמַעֲשֵׂר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַתּוֹרֵם**
26 **פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן - מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן**
27 **עַרַאי[29]. חוּץ מִכַּלְכַּלַת תְּאֵנִים, שֶׁאִם תְּרָמָהּ קֹדֶם**
28 **שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן - נִקְבְּעָה לְמַעֲשֵׂר[30].**

22) וחצר בכלל בית, ראה בהלכה הקודמת. 23) אפילו עראי. 24) בבא־מציעא פח, א. 25) ראה להלן ה"ו. 26) בבא־מציעא שם, ב. וראה להלן שם. 27) ראה להלן ה"ח, שזהו גמר מלאכתם. 28) על דעת לשפשף כולם, ראה להלן שם. 29) עד שיתחיל לגמור מלאכתם כנ"ל, וכן בכל הדברים הקובעים למעשר. 30) מעשרות פ"ב מ"ד, כחכמים. וב'ירושלמי' שם ה"ג: "אמר רבי לעזר, בכלכלה של כל דבר היא מתניתין", וכן הוא בתוספתא שם (הוצאת ליברמן עמ' 10 231): "ומודים חכמים לרבי ליעזר בכלכלה של פירות שתרמה עד שלא נגמרה מלאכתה, שלא יאכל ממנה עראי". והיינו משום ש"כלכלה משיחפה כו',

אם אינו מחפה משימלא וכו' אם אינו ממלא עד שילקט כל צרכו" (להלן ה"י, ממס' מעשרות פ"א מ"ה), "וכשתורם, בוודאי לא ילקוט עוד בכלכלה זו, שהיאך יתן שאינו מתוקן על מתוקן" ('שנות אליהו' שם).

1 **ה. הַמֵּבִיא[31] לַבַּיִת סוֹכִי תְּאֵנָה[32] וּבָהֶם תְּאֵנִים, מַכְבִּדֵי**
2 **תְּמָרָה[33] וּבָהֶם תְּמָרִים[34]: אִם הִכְנִיסוּם תִּינוֹקוֹת אוֹ**
3 **פּוֹעֲלִים - לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר; וְאִם הִכְנִיסָן בַּעַל**
4 **הַבַּיִת - חַיָּב בְּמַעֲשֵׂר[35]. הִכְנִיס[36] שִׁבֳּלִים[37] לַעֲשׂוֹת**
5 **מֵהֶן עִסָּה - לֹא נִקְבְּעוּ[38]; לְאָכְלָן מְלִילוֹת[39] - נִקְבְּעוּ**
6 **לְמַעֲשֵׂר[40]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְבוּאָה[41]; אֲבָל**
7 **בְּקִטְנִיּוֹת - לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[42].**

31) תוספתא מעשרות פ"ג (הוצאת ליברמן עמוד 238 8). 32) ענפי תאנה. 33) כפות תמרים. 34) שני אלה לא נגמרה מלאכתם למעשר, וכן נראה מתוך סמיכות הלכה זו להלכות האחרות כאן. וראה להלן. 35) כשהביאם בעל הבית לבית, באה ראיית פני הבית, עם גמר מלאכה, בבת אחת, שכיון שמביאם לבית בוודאי אין דעתו ללקט עוד, ראה בהלכה הקודמת. אבל מחשבה של תינוקות אינה קובעת, שאין מחשבתן מחשבה. והבאת פועלים, אינה מחייבת את בעל הבית, שהרי אין הפירות שלהם. ואף־על־פי שהגומר פירות חבירו שלא מדעתו, נקבעו למעשר (להלן ה"ז) - שם המעשה של גמר המלאכה קובעת, והרי נגמרו, אבל כאן המחשבה קובעת, ואין מחשבתו של אחר מחייבת את בעל הבית, ראה ב'תוספות' יבמות פג, ב ד"ה אין אדם. אלא שעדיין צריך־עיון ממה שכתב להלן שם, שאחד מהששה דברים הקובעים למעשר, קובעים למעשר שלא מדעת בעל הבית, והרי גם חצר ובית בכלל הששה דברים הנ"ל. ועי' 'חזון איש'. 36) ברייתא בביצה יג, א. ותוספתא מעשרות פ"ג. 37) כלומר, הכניס תבואה במוץ שלה. 38) ואוכל מהן אכילת עראי, ופטור, שהרי לא נגמרה מלאכתן. 39) כלומר, שמשפשף את השבלים ואוכל את הזרעונים. 40) כרבי, ולא כרבי יוסי ברבי יהודה, שם. לפי שהכנסתן בשבלין היא גמר מלאכתן, שאין סופן לבוא לידי גורן אחר, וזה גרנן (רש"י שם), והריהו כמכניס אגוזים בקליפתם. 41) שהרבה כונסין אותה למלילות, וזהו גרנה. 42) כלשון השניה בגמרא שם. שסתם קטניות הכנסתם למירוח, ואין זה גרנן.

8 **ו. מֻתָּר[43] לְהַעֲרִים עַל הַתְּבוּאָה לְהַכְנִיסָהּ[44] בַּמּוֹץ[45],**
9 **כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה בְּהֶמְתּוֹ אוֹכֶלֶת וּפְטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר[46].**
10 **וְזוֹרֶה מְעַט מְעַט[47] אַחַר שֶׁהִכְנִיס לְבֵיתוֹ וּפָטוּר**
11 **לְעוֹלָם[48] מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ**
12 **מַתְחִיל לִגְמֹר הַכֹּל.**

43) מימרא של רבי אושעיא בפסחים ט, א. ובעוד מקומות. 44) לביתו. 45) כל זמן שלא נגמרה מלאכתה, ראה למעלה ה"ד, שאחר שנגמרה מלאכתה בבית, מתחייב במעשרות. 46) להלן ה"כ כתב רבינו "ומותר להאכיל לבהמה עראי מן הטבל ואפילו בתוך הבית", ועיי"ש שפירשנו, שהמדובר כשנכנס לבית, לפני שנגמרה מלאכתו. ואם כן יש להבין למה אמר כאן "שתהיה בהמתו אוכלת ופטורה", הרי אכילת עראי מותרת גם לאדם, כל זמן שלא נקבע לאחר גמר מלאכה. ועי' ב'תוספות' מנחות סז, ב - ד"ה כדי, וב'תוספתא כפשוטה' מעשרות פ"ג שורה 10 הערה 12. 47) היינו, שלא על־מנת לגמור את הכל, שאם נתכוין לכך - הוקבע הכל למעשרות כדלהלן. 48) היינו, החלק הנשאר בבית בלי זריה ומירוח. אבל החלק שזרו אותו וגמרוהו - מתחייב במעשר, כמבואר למעלה ה"ד: "הכניס קישואין ודילועין לבית קודם שישפשף, משיתחיל לשפשף אחת - נקבעו הכל למעשר". ולא כדעת ה'תוספות' בבבא־מציעא פח, ב - ד"ה לא משיפקסו, עיי"ש.

13 **ז. הַגּוֹמֵר[49] פֵּרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[50], וְכֵן**
14 **הַקּוֹבֵעַ פֵּרוֹתָיו בְּאֶחָד מִן הַשִּׁשָּׁה דְּבָרִים שֶׁקּוֹבְעִים**
15 **לְמַעֲשֵׂר[51] שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ טְבֻלוּ לְמַעֲשֵׂר[52].**

49) כרבי יוחנן ב'ירושלמי' מעשרות פ"ב ה"א, ולא כריש לקיש. 50) באופן שהגמר קובע למעשר, כגון שעומדים להמכר בשוק ולא להוליכם לבית (למעלה ה"ב). 51) כגון שעומדים להוליכם לבית (שם), ולאחר שנגמרה מלאכתם (שם). 52) ב'ירושלמי' שם מפורש, שכשם שהממרח פירות חבירו שלא מדעתו, נטבלו לדעת רבי יוחנן, כמו־כן אם כבשם או שלקם שלא מדעתו - נקבעו למעשר, אבל יתר הדברים לא נזכרו שם. ואמנם קשה הדבר, כיצד יכול להיות מקח שלא מדעת הבעלים, וכיצד יכולה להיות תרומה שלא מדעתו, ומה ענין שבת לכאן, הרי השבת באה מאליה? ועי' רדב"ז, וראה עוד למעלה ה"ה.

16 **ח. אֵי זֶהוּ[53] גְּמַר מְלַאכְתָּן שֶׁל פֵּרוֹת?[54] הַקִּשּׁוּאִין**
17 **וְהַדְּלוּעִין וְהָאֲבַטִּיחִין - מִשֶּׁיְּשַׁפְּשֵׁף[55] בְּיָדוֹ וְיָסִיר**
18 **הַצְּהוּב שֶׁעֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֵׂעָר דַּק. וְאִם אֵינוֹ מְשַׁפְּשֵׁף[56]**
19 **- מִשֶּׁיַּעֲמִיד עֲרֵמָה; וּבָאֲבַטִּיחַ - מִשֶּׁיַּסְדִּיר אוֹתוֹ**
20 **בְּמֶקְצָה[57] אֲבַטִּיחַ בְּצַד אֲבַטִּיחַ[58]. הָיָה[59] מְשַׁפְּשֵׁף**
21 **אַחַת אַחַת[60] - כֵּיוָן שֶׁגָּמַר כָּל צָרְכּוֹ נִגְמְרָה**
22 **מְלַאכְתָּן[61]. וְתוֹרְמִין[62] קִשּׁוּאִין וּדְלוּעִין[63] אַף עַל פִּי**
23 **שֶׁלֹּא הֵסִיר הַצְּהוּב מֵעֲלֵיהֶן.**

53) מעשרות פ"א מ"ה. 54) ראה למעלה הלכות א־ג. 55) במשנה, שם: "הקישואים והדלועים משיפקסו - אבטיח משישלק", והיינו "משיפקסו" היינו "משישלק" - שיפול מהם השער (פירוש המשנה, שם). 56) שיש מוכרין אותם כמו שהם. 57) דרכם שמקצים מקום לשטוח אבטיחים. 58) שאין עושין מהם ערימה שהם נשברים כשהם זה על זה ('שנות אליהו' שם). 59) תוספתא מעשרות פ"א. 60) שלא על דעת לשפשף כולם, אלא חלק מהם בלבד, ראה להלן. 61) כלומר, אלא שנגמרו (רדב"ז). שרק אם נתכוין לשפשף כולם, הרי היא התחלה לחייב את כולה (למעלה ה"ד), אבל כאן שלא נתכוין לכך, אינו קובע אלא עד שיגמור כל צרכו (כסף־משנה ורדב"ז עיי"ש). 62) תוספתא, שם. [כלומר, אף־על־פי שאין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו (פ"ה מהל' תרומות ה"ד) - כיון שמקצת מהם נקבעו, מותר לתרום מאלה שנקבעו על אלה שלא נקבעו, כמפורש למעלה (שם ה"ה) "מאימתי תורמין את הגורן - משיברור. ברר מקצת,

תורמין מן הברור על שאינו ברור", ועי' כסף־משנה ורדב"ז]. 63) [כלומר, על קישואין ודילועין, ראה למעלה].

ט. הַיָּרָק[64] הַנֶּאֱגָד[65] - מְשַׁיֵּאֲגֵד[66]. אִם אֵינוֹ אוֹגֵד - מְשַׁיְּמַלֵּא אֶת הַכְּלִי. [אִם] אֵינוֹ מְמַלֵּא[67] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל עֲרַאי עַד שֶׁיְּלַקֵּט כָּל צָרְכּוֹ.

64) במשנה, שם. 65) שדרכו להמכר אגודות אגודות. 66) ראה להלן הי"ב. 67) כלומר, בכפר קטן שאין כלי מלא נמכר, אינם ממלאים את הכלי.

י. כַּלְכָּלָה[68] - מְשַׁיְּחַפֶּה[69] הַפֵּרוֹת שֶׁבָּהּ בְּעָלִים וּבְהוּצִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. אִם אֵינוֹ מְחַפֶּה - מְשַׁיְּמַלֵּא אֶת הַכְּלִי. אִם אֵינוֹ מְמַלֵּא[70] - עַד שֶׁיְּלַקֵּט כָּל צָרְכּוֹ.

68) של פירות, ראה למעלה ה"ד. 69) משיכסה. 70) כנ"ל.

יא. כְּלִי גָדוֹל[71] שֶׁדַּעְתּוֹ לְמַלֹּאת אֶת חֲצִיו - כֵּיוָן שֶׁמִּלֵּא חֶצְיוֹ נִטְבָּל. הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְמַלֹּאת אֶת כֻּלּוֹ - אֵינוֹ נִטְבָּל עַד שֶׁיְּמַלֵּא אֶת כֻּלּוֹ. הָיוּ שְׁנַיִם וּבְדַעְתּוֹ לְמַלֹּאת אֶת שְׁנֵיהֶם - לֹא נִטְבְּלוּ עַד שֶׁיְּמַלֵּא שְׁנֵיהֶם.

71) ירושלמי מעשרות פ"א ה"ד.

יב. אָגֵד[72] הַיָּרָק אֶגֶד גָּדוֹל בַּשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּדַעְתּוֹ לְאָגְדוֹ אֲגֻדּוֹת קְטַנּוֹת לַשּׁוּק[73] - הֲרֵי זֶה נִטְבָּל[74]. הַפֵּרֵד[75] וְהַצְּמוּקִין[76] וְהֶחָרוּבִין - מְשַׁיַּעֲמִיד עֲרֵמָה בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ[77]. וְהַבְּצָלִים - מְשַׁיְּסִיר הֶעָלִים וְהַקְּלִפּוֹת[78] שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַשְׁלִיכָם מֵעֲלֵיהֶן. וְאִם אֵינוֹ מֵסִיר - עַד שֶׁיַּעֲמִיד עֲרֵמָה.

72) ירושלמי שם, ותוספתא שם פ"א. 73) כלומר, להתיר האגודה הגדולה ולחזור ולאגדה אגודות קטנות (ריבמ"ץ במשנה, שם). 74) שהרי נגמרה מלאכתו בשדה, אבל אם בדעתו להתיר ולחזור ולאגוד בשדה, אינו נטבל, ירושלמי שם. וראה בפ"ב מהל' מתנות עניים ה"ט. 75) משנה, שם. והוא גרגירי רימון שמייבשים אותם. 76) ענבים מיובשים. 77) "שדרך להעמידם בראש הגג לייבשם, כדתנן (מעשרות פ"ג מ"ד, וראה להלן הי"ח) החרובין עד שלא כנס לראש הגג" (תוספות יום־טוב בשם רבינו אליהו מלונדריש. ראה בפירושי רבינו אליהו מלונדריש ופסקיו, עמוד קמב), אבל ב"ירושלמי" שם: "רבי יונה בעי: הא בשדה לא? אמר רבי חיננא דרובה אתא מימר לך, אפילו משיעמיד ערימה בראש גגו". וראה בהשגת הראב"ד דלהלן ה"כ השייכת לכאן, כמו שכתב ב'אור שמח'. 78) במשנה, שם ע"א: "הבצלים משיפקל", והוא כמו "משיקלף", בחילוף. כמו 'שמלה' 'שלמה' (רבינו אליהו מלונדריש, שם).

יג. הַתְּבוּאָה[79] - מְשַׁיְּמָרַח. וְאֵי זֶהוּ מְמֻרַח? זֶה הַמְּיֻפֶּה פְּנֵי הַכְּרִי[80] שֶׁל תְּבוּאָה בְּרַחַת בְּסוֹף כָּל דָּבָר[81], כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין כְּשֶׁגּוֹמְרִין כָּל מַעֲשֶׂיהָ. אִם אֵינוֹ מְמֻרַחַ[82] - עַד שֶׁיַּעֲמִיד עֲרֵמָה[83]. הַקִּטְנִיּוֹת - מְשַׁיְּכַבֵּר[84]. וְנוֹטֵל מִתַּחַת הַכְּבָרָה וְאוֹכֵל[85]. [אִם] אֵינוֹ כּוֹבֵר - עַד שֶׁיְּמֻרַח[86]. וְאַף עַל פִּי שֶׁמֻּרַח - מֻתָּר לִטֹּל מִן הַקּוֹטְעִים[87] וּמִן הַצְּדָדִין[88] וּמִמַּה שֶׁבְּתוֹךְ הַתֶּבֶן[89] וְאוֹכֵל[90].

79) משנה, שם. 80) ירושלמי שם: "תבואה משיתמרח, רבי חנניא בשם רבי יוחנן מן דו ישפר (= משייפה) אפוי דכריה (= פני כריו)". 81) כלומר: באופן שייפוי זה הוא סוף המלאכה, שאין דעתו לעשות מכמה עמרים קטנים, שכבר ייפה פניהם - ערימה גדולה, ראה להלן. 82) ודעתו לעשות מהעמרים הקטנים - ערימה גדולה (תוספות אנשי שם'). 83) אותה ערימה גדולה שלא נתכוין (שם). 84) ינפח בכברה, שבשעת עקירתן נתערב עמהם עפר. 85) ירושלמי' ותוספתא שם. ושני טעמים נאמרו ב'ירושלמי'. או משום שעדיין לא נחו על הקרקע, או משום שהרוח לא עשתה בהם כל צרכה. ולכן לא נקבעו עדיין למעשר, וכוונתו נוטל מן האויר, וב'ירושלמי' הגירסא "וקולט". ועי' בהלכה הסמוכה. וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. 86) משנה, שם. 87) שלא נידושו. 88) מצד הכרי. 89) החיטים שבתבן. 90) שהקוטעים מחוסרים דישה, ואילו שבצדדים - עליה לכרי, ושבתבן - זריה לרוח ולא נקבעו (ריבמ"ץ במשנה, שם). [וראה למעלה ה"ד, שבקישואין ודילועין, אם התחיל לשפשף אחת - נקבעו כולם למעשר, אף אלה שלא שופשפו, וצריך־עיון].

יד. הַיַּיִן[91] - מְשַׁיַּנִּיחֶנּוּ בֶּחָבִיּוֹת וְיִשְׁלֶה הַזַּגִּין וְהַחַרְצַנִּין מֵעַל פִּי הֶחָבִית[92]. אֲבָל כְּשֶׁהוּא בְּתוֹךְ הַבּוֹר, כְּשֶׁיַּגְבִּיהֶנּוּ לְהַעֲמִידוֹ בֶּחָבִית - שׁוֹתֶה עֲרַאי[93]. וְקוֹלֵט מִן הַגַּת הָעֶלְיוֹנָה[94] וּמִן הַצִּנּוֹר[95] וּמִכָּל מָקוֹם וְשׁוֹתֶה.

91) שם מ"ז. 92) כרבי עקיבא בבבא־מציעא צב, ב. שאמר: "יין - משישלה בחביות" (כסף־משנה ורדב"ז. ועי' 'חזון איש'). 93) אף־על־פי ששלה בתוך הבור, כיון שלא שלה בחבית (כסף־משנה). 94) מקום שדורכין שם הענבים. 95) שדרכו נשפך היין לבור.

טו. הַשֶּׁמֶן[96] - מְשַׁיֵּרֵד לָעוּקָה[97]. אַף עַל פִּי שֶׁיָּרַד - נוֹטֵל מִן הָעֵקֶל[98] וּמִן הַמֶּמֶל[99] וּמִבֵּין הַפַּסִּין[100] וְנוֹתֵן[101] לִקְעָרָה קְטַנָּה[102] וּלְתַמְחוּי לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַם, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מִתְבַּשֵּׁל בִּכְלִי שֵׁנִי. וְאִם הָיָה חַם בְּיוֹתֵר[103] כְּדֵי שֶׁיִּכְוֶה אֶת הַיָּד - לֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְבַּשֵּׁל.

96) משנה, שם. 97) החפירה שמתקבץ לתוכה השמן (פירוש המשנה, שם). 98) כלי עשוי מחבלים ונותנים בו הזיתים להסחט על־ידי הממל (ראה להלן). 99) אבן הטוחנת את הזיתים. 100) מבין הנסרים. שבכל אלה לא הגיע עוד היין לגמר מלאכה. 101) זה מוסב על מה שלמעלה "אע"פ שירד", כלומר: אף־על־פי שירד לעוקה - נותן לקערה וכו'. אבל אלה שבעקל ובממל שלא נגמרה מלאכתם, אינם נקבעים על־ידי בישול, כמו שכתב רבינו למעלה ה"ג ('משנה ראשונה'). 102) כך פירש "חמיטה" שבמשנה. 103) כלומר, היה בקדירה או באלפס שהם כלי

ראשון, כן הוא במשנה שם, וכן כתב רבינו להלן פ"ה הט"ז, ועי' רדב"ז.

טז. הָעִגּוּל[104] שֶׁל דְּבֵלָה[105] - מְשֻׁיַּחֲלִיקָנוּ[106]. הַגְּרוֹגָרוֹת[107] - מְשֻׁיָּדוּשׁ[108]. וְאִם הִכְנִיסָן לְמִגּוּרָה - מְשֻׁיַּעֲגִיל בְּיָדוֹ עַל פִּי הַמְּגוּרָה[109]. הָיָה דָשׁ הַגְּרוֹגָרוֹת בֶּחָבִית אוֹ הָעִגּוּל עַל פִּי הַמְּגוּרָה, [נִשְׁבְּרָה הֶחָבִית אוֹ שֶׁנִּפְתְּחָה הַמְּגוּרָה[110]] - הֲרֵי זֶה לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[111].

104) שם, מ"ח. 105) גוש תאנים הדבוקות זו בזו. 106) שמחליק פני העיגול במשקין. 107) תאנים מיובשות. 108) משיכתוש אותם קצתם על קצתם בכלי שהוא רוצה להצניעם שם (פירוש המשנה, שם). 109) כלי עגול שעושים בו עיגולי דבילה. 110) בשעת הדישה והעיגול, שעדיין לא נגמרה מלאכת הדישה. 111) דלא כרבי יוסי שאמר שהתחתונות זקוקות לעליונות, וכל זמן שלא נגמרו העליונות אף התחתונות לא נגמרו, אלא כתנא־קמא (שם), שאמר שאין התחתונות זקוקות לעליונות. ומכיון שהתחתונות נגמרו, אסור לאכול אף מן העליונות, כמבואר למעלה (ה"ד, 'תוספתא כפשוטה') [וראה למעלה הי"ג הערה פט].

יז. תְּאֵנִים[112] וַעֲנָבִים שֶׁבַּמִּקְצָה[113] - מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי בִּמְקוֹמָן[114]. אֲבָל אִם נָטַל מִן הַמִּקְצָה וְהוֹלִיךְ לְמָקוֹם אַחֵר - לֹא יֹאכַל מֵהֶן עֲרַאי, שֶׁהֲרֵי נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָבְשׁוּ כָּל צָרְכָּן[115].

112) תוספתא מעשרות פ"ב (הוצאת ליברמן עמ' 44 234). 113) מקום שהוקצב ליבוש התאנים והענבים. 114) שעדיין לא נגמרה מלאכתן. ועוד שהוא מחזיר את המותר לייבשן. 115) כלומר: הולכתו למקום אחר, מחשיבתו כגמר מלאכה, אף־על־פי שלא יבשו כל צרכם.

יח. הַחֲרוּבִין[116] עַד שֶׁלֹּא כְּנָסָן לְרֹאשׁ הַגַּג[117] - מוֹרִיד מֵהֶן[118] לְבְהֵמָה[119] וּפָטוּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲזִיר אֶת הַמּוֹתָר לְיַבְּשׁוֹ, וְנִמְצָא מַאֲכִיל עֲרַאי[120].

116) שם פ"ג מ"ד. 117) מדובר אפילו בחרובין שכבר העמיד מהם ערימה בשדה, אלא שדעתו ליבשם על הגג, ולכן עדיין לא נגמרה מלאכתן עד שיכנס כולם על ראש הגג. 118) לחצר. ואינם נקבעים שם למעשר, לפי שדבר שלא נגמרה מלאכתו אינו נקבע בחצר (למעלה ה"ג). 119) שכיון שנותנם לבהמה, ניכרים הדברים כי עוד לא יבשו ולא נגמרה מלאכתם, כי לאחר גמר מלאכתם אינו נותנם לבהמה. אבל לאדם אסורים באכילה בחצר, כמו שאמר למעלה (בהלכה הקודמת), שאין לאכול אלא במקום המוקצה. 120) כן כתב גם בפירוש המשנה, שם.

יט. מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[121] שֶׁהִקְדִּימוֹ בַּשְּׁבָלִים - אָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ עֲרַאי קֹדֶם שֶׁיַּפְרִישׁ תְּרוּמָתוֹ[122]; וְאִם אָכַל - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[123]. כֵּיצַד הִיא אֲכִילַת עֲרַאי?[124] כְּגוֹן שֶׁהָיָה מְקַלֵּף שְׁעוֹרִים וְאוֹכֵל[125] - מְקַלֵּף אַחַת אַחַת[126]. וְאִם קָלַף וְכָנַס לְתוֹךְ יָדוֹ - חַיָּב לְעַשֵּׂר[127]. הָיָה מוֹלֵל מְלִילוֹת שֶׁל חִטִּים[128] - מְנַפֶּה מִיָּד לְיָד וְאוֹכֵל[129]. וְאִם נִפָּה לְתוֹךְ חֵיקוֹ - חַיָּב לְעַשֵּׂר[130]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נִפָּה בִּכְלִי, שֶׁאֵין זֶה עֲרַאי[131]. וְכֵן[132] נוֹטֵל מִן הַיַּיִן וְנוֹתֵן לַקְּעָרָה לְתוֹךְ תַּבְשִׁיל צוֹנֵן וְאוֹכֵל[133], אֲבָל לֹא לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה אַף עַל פִּי שֶׁהִיא צוֹנֶנֶת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּבוֹר קָטָן[134]. וְכֵן[135] סוֹחֵט זֵיתִים עַל בְּשָׂרוֹ[136], אֲבָל לֹא לְתוֹךְ יָדוֹ[137]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

121) מימרא של ריש לקיש, ביצה יג, א. 122) כלומר, ישראל הפריש מעשר ראשון לפני שדש תבואתו, ונתנו ללוי, אסור הלוי לאכול מעשרו, עד שיפריש ממנו תרומת מעשר (אבל מתרומה גדולה פטור. שם:), ששמו טובלו, כלומר: שם מעשר שנקרא עליו, טובלו ואוסרו באכילת עראי. 123) 'ירושלמי' תרומות סוף פ"א. וראה ברש"י ביצה, שם. 124) מעשרות פ"ד מ"ה. 125) כשהן בשבילם קודם מירוח. 126) כלומר: מקלף אחת אחת ואוכל, וכן הלאה, ואף שב'ירושלמי' שם ובתוספתא פ"ג אמרו, שבשעורים אוכל שתים שתים, ובחיטים שלש שלש, סובר רבינו שמשנתנו חולקת. 127) שזוהי אכילת קבע. ויש אומרים כי זהו גמר מלאכתם, ראה להלן פ"ד הט"ו. 128) ממעכן בין אצבעותיו וכפות ידיו, ומלילות הן שבלים שהבהבן באש (פירוש המשנה, שם). 129) מנער החיטים מיד ליד כדי שתסור הפסולת. 130) כנ"ל. 131) ביצה יב, ב. 132) מעשרות שם מ"א. כלומר, נוטל מן הגת ומן הבור קודם שישלה בחביות כנ"ל. 133) 'ירושלמי' שם. כלומר, שאין היד סולדת בו, שאם היד סולדת בו הרי זה מבשל ונקבע למעשר. 134) והרי היא אכילת קבע ('משנה ראשונה' שם). 135) משנה, שם. 136) לסוך. 137) שזוהי כאכילת קבע, שהרי סיכה היא כשתייה (להלן פי"ג הט"ז).

כ. וּכְשֶׁם שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל עֲרַאי מִפֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[138], כָּךְ[139] מֻתָּר לְהַאֲכִיל מֵהֶן לְחַיָּה וְלִבְהֵמָה וּלְעוֹפוֹת כָּל מַה שֶּׁירְצָה וּמַפְקִיר מֵהֶן כָּל מַה שֶּׁירְצָה[140] קֹדֶם שֶׁיְּעַשֵּׂר. וְאִם גָּמְרוּ[141], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[142] - לֹא יַפְקִיר וְלֹא יַאֲכִיל לִבְהֵמָה וּלְחַיָּה וּלְעוֹפוֹת אֲכִילַת קֶבַע עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[143]. וּמֻתָּר לְהַאֲכִיל לִבְהֵמָה עֲרַאי[144] מִן הַטֶּבֶל[145] וַאֲפִלּוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת. וּמַאֲכִיל[146] פְּקִיעֵי עָמִיר[147] עַד שֶׁיַּעֲשֵׂם חֲבִילוֹת[148].

138) כגון תבואה שקצרה ודשה, ועדיין לא זרה ולא מירח (למעלה ה"א). 139) פאה פ"א מ"ו. 140) אפילו אכילת קבע. וראה למעלה פ"ב ה"ג. 141) מלאכתן. 142) כשדעתו היתה להוליכן לבית (שם ה"ב). 143) שלא התירו במשנה שם אלא קודם מירוח ולא הזכירו קביעות, וראה ב'תוספות אנשי שם', שם. 144) אבל אכילת קבע אסורה, כיון שכבר נכנס לתוך הבית, ואף־על־פי שלא נגמרה מלאכתו, ראה להלן. 145) שלא נגמרה מלאכתו ('תוספתא כפשוטה' מעשרות פ"ב, שורה 65 בשם הגר"י מקוטנא). 146) תוספתא שם ה"כ. 147) זירים של תלתן

המחוברים זה בזה, ומאכילם אפילו קבע. 148) שזהו גמר מלאכתן (ביצה יג.) וחייבים במעשר, שמאכל אדם ובהמה הם, וכן מפורש במעשר שני, פ"ב מ"ב, אבל מאכל בהמה פטור ממעשר ('תוספתא כפשוטה').

כא. הַמּוֹצָא[149] קְצִיצוֹת[150] בַּדֶּרֶךְ, אֲפִלּוּ בְּצַד שְׂדֵה קְצִיצוֹת[151] - חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר[152]. מָצָא גְּרוֹגָרוֹת[153], אִם דָּרְסוּ רֹב הַגְּרוֹגָרוֹת רֹב הָאָדָם[154] - חַיָּב לְעַשֵּׂר[155]; שֶׁחֶזְקָתָן מִדָּבָר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן. וְכֵן אִם מָצָא פִּלְחֵי דְבֵלָה[156]; שֶׁיָּדוּעַ שֶׁהֵם מִדָּבָר הַגָּמוּר[157].

149) מעשרות פ"ג מ"ד. 150) גרגירים תלושים מאיזה אילן שהוא, ולא נגמרה מלאכתם למעשר. 151) שיש להניח שמן השדה הן. 152) שנתייאשו הבעלים. והפקר קודם גמר מלאכה פטור מן המעשר, ראה בהלכה הקודמת. 153) תאנים מיובשות. ולא ניכר בה אם כבר נגמרה מלאכתן או לא. 154) כלומר, שרוב בני האדם דרסו רוב גרוגרותיהם בשדות. 155) שעם דריסתן גמר מלאכתן, כמבואר למעלה בהט"ז. אבל אם לא דרסו אלא מיעוט גרוגרותיהם, או שרק מיעוט בני אדם דרסו רוב גרוגרותיהם, אינו חייב לעשר, שיש להניח שמרוב הגרוגרות באו אלו (רדב"ז). ואף־על־פי שהבעלים נתייאשו מהם והרי הם הפקר, אינם פטורים ממעשרות, מאחר שהופקרו לאחר גמר מלאכה. ראה למעלה. 156) לאחר שנדרסו בעיגול, מחלקים העיגול לכמה פלחים, ובכל פלח הרבה תאנים דבוקות (רש"י שם). 157) ואם כן אין לנו צורך ברוב דורסים.

כב. מָצָא[158] כְּרִיכוֹת[159]: בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[160] - חַיָּב לְעַשֵּׂר[161], בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פְּטוּרוֹת[162]. וְהָאֲלֻמּוֹת[163] - בְּכָל מָקוֹם חַיָּבוֹת בְּמַעֲשֵׂר[164]. מָצָא[165] תְּבוּאָה מְרוּחָה[166] - עוֹשֶׂה אוֹתָהּ[167] תְּרוּמוֹת[168] וּמַעֲשְׂרוֹת עַל פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת[169] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[170]. מָצָא[171] כַּלְכַּלָּה מְחֻפָּה[172] - חַיֶּבֶת בְּמַעֲשְׂרוֹת[173]. מָצָא[174] כַּלְכַּלָּה[175]: בְּמָקוֹם שֶׁהָרֹב מַכְנִיסִין לַשּׁוּק - אָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה עֲרַאי[176], וּמִתַּקְּנָהּ דְּמַאי[177]; וּבְמָקוֹם שֶׁהָרֹב מַכְנִיסִין לַבָּתִּים - אוֹכֵל מִמֶּנָּה עֲרַאי[178], וּמִתַּקְּנָהּ וַדַּאי[179]; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - דְּמַאי[180]; וְאִם הִכְנִיסָהּ לַבַּיִת - מִתַּקְּנָהּ וַדַּאי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁאֵין לוֹ גְּמַר מְלָאכָה; אֲבָל בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ גְּמַר מְלָאכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְעֻשָּׂר וַדַּאי - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה, שֶׁחֶזְקָתָן שֶׁהִפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמָה בְּשָׁעָה שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן[181].

158) תוספתא מעשרות פ"ב. 159) אלומות קטנות. 160) שאסורות משום גזל (תוספתא שם). 161) שאין הבעלים מתייאשים, שמקומם סימן, שאינם מתגלגלים ממקומן, לפי שאין רבים מצויין שם. ראה בפט"ו מהל' גזילה ואבידה ה"י. 162) שמתגלגלים ברגלי אדם ובהמה, ואינם נמצאים במקום שהניחם שם, ואין מקומן סימן, ונתייאשו הבעלים. והפקר לפני מירוח - פטור ממעשרות. 163) גדולות וכבדות. 164) שמקומן סימן אפילו ברשות הרבים, שמחמת כבדן אינן מתגלגלות ממקומן, ולא נתייאשו הבעלים. 165) תוספתא, שם. 166) בין שהיא מכונסת שלא נתייאשו הבעלים, ובין שהיא מפוזרת, שנתייאשו הבעלים ממנה. שאין הפקר פוטר ממעשר אחר גמר מלאכה (שם. וכן הוא ב'ירושלמי' פ"ג ממס' מעשרות סוף ה"א). 167) בדפוסים חדשים, בטעות: "עושה עושה". 168) ב'ירושלמי' שם אמרו: "פטורין מתרומה גדולה, שאי־אפשר לגורן שתעקר אלא־אם־כן נתרמה תרומה גדולה", וראה בסוף הלכה זו. ואם כן אין כוונת רבינו ב"תרומות" לתרומה גדולה ותרומת מעשר, אלא לתרומת מעשר בלבד, והכוונה שאפשר להוציא ממנה כמה פעמים תרומת מעשר. ובתוספתא שם, הנוסחא: "תרומה ומעשרות". 169) שכיון שכבר היתה מרוחה, לא נפטרה מתרומה ומעשרות על־ידי ההפקר, כמבואר למעלה. ובתוספתא שם מפורש שאפילו אם היתה כרי, שאסורה משום גזל, גם כן עושה אותה תרומה ומעשרות. ויש להבין: האיך יכול להפריש תרומות ומעשרות משל אחרים? וצריך לומר, שהמדובר כשרואה שהיא עומדת להתקלקל ('תוספתא כפשוטה'). 170) כלומר, אינו חושש שמא עישרו הבעלים לאחר מירוח, שאין מעשרין אלא בבית ('ירושלמי' שם). 171) תוספתא, שם. 172) ראה למעלה ה"י, שכלכלה משיחפה הפירות, הרי זה גמר מלאכתה. 173) שכיון שהיתה מחופה ונגמר מלאכתה, אין ההפקר פוטרה מעשרות, אלא שבתוספתא שם אמרו שאסורה משום גזל, שאינה הפקר. 174) 'ירושלמי' שם. 175) שנגמרה מלאכתה, ראה למעלה שם. 176) כנ"ל בהלכות א־ב. 177) מפני שהוא ספק, שמא עישרה בעל הבית. ומתרומה גדולה פטור, כדין דמאי, ראה להלן פ"ט ה"א. 178) כנ"ל בהלכה ב. 179) שוודאי לא עישר ולא תרם, כיון שלא נקבע עוד. 180) [כלומר: מספק. אבל אין לזה דין דמאי, אלא מפריש גם תרומה גדולה מספק. וכעין זה במכשירין פ"ב מ"י, ראה בר"ש ורא"ש שם. וב'תוספות יום־טוב' מעשרות פ"ג מ"ד ד"ה ובזיתים]. 181) 'ירושלמי' שם, וראה למעלה.

כג. חַדְרֵי[182] הַנִּמְלִים שֶׁלָּנוּ[183] בְּצַד הָעֲרֵמָה הַחַיֶּבֶת[184] - חֲרֵי הַנִּמְצָא בָּהֶן חַיָּב בְּמַעֲשְׂרוֹת[185]; שֶׁיָּדוּעַ שֶׁמִּדָּבָר גָּמוּר הָיוּ גוֹרְרִין כָּל הַלַּיְלָה.

182) שם פ"ה מ"ז. ושם הגירסא: "חורי", והיינו הך. 183) לינת לילה. 184) במעשרות. כגון שנגמרה מלאכת החיטין, כנ"ל בהי"ג. ואם לנו בצד הערימה הפטורה, הנמצא בהן פטור ממעשר. 185) ואם הערימה חייבת גם בתרומה, חייב גם לתרום על מה שמצא.

כד. הַמּוֹצָא[186] זֵיתִים תַּחַת הַזַּיִת וְחָרוּבִין תַּחַת הֶחָרוּב[187] - חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר; שֶׁחֶזְקָתָן שֶׁמֵּאִילָן זֶה נָפְלוּ[188]. מָצָא תְּאֵנִים תַּחַת הַתְּאֵנָה - חֲרֵי הֵם סָפֵק[189]; שֶׁחֲרֵי מִשְׁתַּנּוֹת וּמִתְלַכְלְכוֹת בֶּעָפָר[190], שֶׁמָּא מִתְּאֵנָה זוֹ נָפְלוּ[191] אוֹ מִתְּאֵנִים שֶׁנִּתְעַשְּׂרוּ[192].

186) שם פ"ג מ"ד. 187) כן הוא ב'ירושלמי' שם: "והוא

שמצא זיתים תחת זיתים וחרובים תחת חרובים, אבל אם מצא זיתים תחת חרובין וחרובין תחת זיתים - לא בדא". 188) כן הוא בבבא־מציעא כא, ב: "שאני זית, הואיל וחזותו מוכיח עליו". וחייבים במעשר מוודאי, ראה להלן. 189) כלומר, חייב לעשר מספק. והנה במשנה שם: "תאנה שהיא נוטה על דרך ומצא תחתיה תאנים, מותרות משום גזל, ופטורות מן המעשרות". וכן כתב רבינו בפט"ו מהל' גזילה ואבידה הט"ו. ומשמע שפטורות לגמרי אפילו מספק (וראה ב'פירוש המשניות' מעשרות, שם). אבל ב'ירושלמי' שם אמרו: "לא אמרו אלא [הנוטה] לדרך, הא בינו לבין חבירו לא", כלומר, אז אינו מתייאש. ודברי רבינו כאן הם דברי ה'ירושלמי', שלא כתב אלא מצא תאנים תחת התאנה, ולא כתב "הנוטה לדרך" (כמו שכתב בהל' גזילה שם) ולכן כתב שהיא ספק. 190) כן אמרו שם: "תאינה עם נפילתה נמאסת", ואין חזותה מוכיחה עליה. ואף־על־פי שלא הוצרכו לסברא זו אלא אליבא דרבא שאין הלכה כמותו - עובדא היא ואין חולק עליה. 191) וחייבים במעשר, שלא נתייאשו הבעלים, כנ"ל. 192) ולכן מעשר מספק.

1 **כה. הַמַּקְדִּישׁ[193] פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין[194] וּפְדָאָן קֹדֶם**
2 **שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן - חַיָּב לְעַשֵּׂר[195]. וְאִם נִגְמְרָה**
3 **מְלַאכְתָּן בְּיַד הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָן - פְּטוּרִין מִן**
4 **הַמַּעֲשְׂרוֹת; שֶׁבִּשְׁעַת חוֹבָתָן הָיוּ פְּטוּרִין מִן**
5 **הַמַּעֲשְׂרוֹת[196]. הַמַּקְדִּישׁ קָמָה לִמְנָחוֹת - פְּטוּרָה מִן**
6 **הַמַּעֲשְׂרוֹת[197].**

193) פאה פ"ד מ"ח, וחלה פ"ג מ"ד. 194) שבאו לעונת מעשרות, שאם לא כן אלא היו ביד הגזבר משבאו לעונת מעשרות, נפטרו ממעשר, כנ"ל סוף פ"ב. 195) שבשעת חובתן היו חייבין במעשרות. 196) שהקדש פטור ממעשר, מ"דגנך" ולא דיגון הקדש, 'ירושלמי' פ"א ממס' מעשרות ה"א. 197) תוספתא מנחות פ"י. [והיינו כמו שאמרו במנחות סו, א - שמותר העומר נפדה ונאכל לכל אדם ופטור מן המעשר (ולא כרבי עקיבא שם שמחייב משום "שלא נתנו מעות [של הקדש] אלא לצורך להן" (שם:). כלומר: לצורך להן ולא למותר. ולפיכך לא נפטרו במירוח הקדש). וכמו כן במקדיש קמה למנחות, ונותר ממנה ופדאוה, פטור הנותר ממעשרות, וראה ב'תוספות ראשונים' שם].

יום רביעי ב' כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר שאין הטבל נקבע למעשרות מן התורה עד שיכנס לבית. ודין בית שאינו קובע אלא אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות. ואיזו היא חצר הקובעת. המביא תאנים לאוכלן בחצר הפטורה והכניסן לביתו. אם אויר חצר קובע למעשר וגפן הטעונה בחצר.

7 **א. אֵין[2] הַטֶּבֶל נִקְבָּע לְמַעֲשְׂרוֹת מִן הַתּוֹרָה עַד**
8 **שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ[3] לְבֵיתוֹ[4]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן**
9 **הַבַּיִת[5]. וְהוּא שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ**
10 **בִּשְׁעָרֶיךָ[6]. אֲבָל אִם הִכְנִיס תְּבוּאָתוֹ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת[7]**
11 **וְקַרְפִּיפוֹת[8] - פָּטוּר מִן הַתְּרוּמָה[9] וּמִן הַמַּעֲשְׂרוֹת[10].**

2) כר' ינאי בבבא מציעא פח. ולא כר' יוחנן שם שגם חצר קובעת מן התורה. 3) בין בעל התבואה ובין אחר. 4) אבל לא לבית של אחר. 5) ופשוטו של מקרא כשנכנסו לבית כדרכן דרך הפתח. אבל מדבריהם נקבע על ידי שישה דברים ואף על פי שלא נכנס לבית. 6) ומדובר בתבואה שנגמרה מלאכתה, שאם לא כן, אין הבית קובע למעשר. 7) שלא נכנסו לבית בדרך הרגילה, אלא דרך ארובה שבגג. והגג עצמו אינו קובע. 8) שנכנסו לבית בדרך אחורית. והקרפף עצמו אינו קובע, שאינו לדירה. ובברכות לה: אמרו: "דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות, דרך חצרות, דרך קרפיפות, כדי לפוטרן מן המעשרות". [ואף שם הכוונה שהכניס דרך חצר שאחורי הבית. והמדובר בחצר שאינה משתמרת, שאינה קובעת שהרי מימרא זו היא של רבי יוחנן, והוא עצמו אמר שם שחצר קובעת מן התורה]. 9) יש להעיר שבתחילת ההלכה לא הזכיר רבינו "תרומה". 10) אבל מדבריהם אסור באכילת קבע.

12 **ב. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין לוֹקִין מִן הַתּוֹרָה עַל אֲכִילַת**
13 **הַטֶּבֶל עַד שֶׁיִּקָּבַע בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵיתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ מִפִּי**
14 **הַשְּׁמוּעָה; אֲבָל אִם נִקְבַּע בִּשְׁאָר הַשִּׁשָּׁה דְּבָרִים**
15 **שֶׁמָּנִינוּ[11] - אֵין לוֹקִין עָלָיו אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת**
16 **מִדִּבְרֵיהֶן. וְכֵן הָאוֹכֵל מִפֵּרוֹת שֶׁדַּעְתּוֹ לְהוֹלִיכָן לַשּׁוּק**
17 **אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן[12] - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא מַכַּת**
18 **מַרְדּוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; שֶׁאֵין הַגּוֹמֵר לִמְכֹּר חַיָּב**
19 **בְּמַעֲשֵׂר אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם.**

11) שאין ששת הדברים קובעים למעשר אלא מדבריהם. 12) שאסור לאכלם עראי כאילו נקבע באחד מששת הדברים הקובעים.

20 **ג. בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינוֹ**
21 **קוֹבֵעַ[13]. וְכֵן הַגַּגִּים אֵינָן קוֹבְעִין, אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּיִת**
22 **שֶׁלְּמַטָּה קוֹבֵעַ[14]. וְאִם לֹא הָיָה בַּגַּג אַרְבַּע אַמּוֹת עַל**
23 **אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַבַּיִת מְשֻׁפָּע וְעוֹלֶה - אֵינוֹ**
24 **פּוֹטֵר מִן הַמַּעֲשֵׂר, אֶלָּא הֲרֵי גַּג זֶה כְּמִקְצָת אֲוִיר**
25 **הַבַּיִת[15].**

13) שאינו ראוי לדירה ואינו קרוי בית. 14) [במשנה שם: "הגגות פטורין אף על פי שהם של חצר החייבת". ורבינו שינה וכתב "אף על פי שהבית שלמטה קובע", והכוונה שאין מסביב חצר המחייבת, וכגון שאינה משתמרת - לפי שבירושלמי הקשו על המשנה שם, למה לא נטבלו בחצר? ותירצו: תפתר כר' יוסי בן רבי יהודא שאמר "הביא תאנים מן השדה והעבירן לחצרו לאוכלן בראש גגו - פטור". אבל רבינו פסק כרבי שחייב]. 15) [צריך עיון: הרי סוף סוף לא נכנס לבית דרך השער, אלא דרך הגג].

26 **ד. הַצְּרִיפִין[16] וְהַבַּרְגָּנִין[17] וּבְתֵי הַקַּיִץ, וְהוּא אַרְבָּעָה**
27 **עַמּוּדִים וְתִקְרָה עַל גַּבֵּיהֶן, שֶׁנִּמְצָא בִּלֹּא כְתָלִים, וְכֵן**
28 **סֻכּוֹת שֶׁעוֹשִׂין בְּנֵי הַכְּרָמִים וּבְנֵי הַגַּנּוֹת בִּימֵי הַקַּיִץ,**

1 אַף עַל פִּי שֶׁדָּרִין בָּהֶן כָּל יְמֵי הַקַּיִץ וְיֵשׁ בָּהֶם רֵחַיִם
2 וְתַרְנְגוֹלִין - אֵינָן קוֹבְעִין לְמַעֲשֵׂר. וְכֵן סֻכַּת
3 הַיּוֹצְרִים[18] הַחִיצוֹנָה[19] וְסֻכַּת הֶחָג בֶּחָג[20] - אֵינָן
4 קוֹבְעִין. שֶׁכָּל אֵלּוּ אֵין דִּירָתָן קֶבַע[21].

16) וצריף הוא כמו אוהל, בלי גג, צר מלמעלה והולך ומרחיב למטה. 17) מגדלים העשויים לשמור בדרכים. 18) דרכם של יוצרי כלי חרס שעושים שתי סוכות זו לפנים מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור. 19) אבל הפנימית קובעת. 20) כלומר, בחג הסוכות, אבל אם המשיך לדור בסוכה לאחר החג - הרי היא דירת קבע, וקובעת למעשר. 21) שעל הדרים בצריפין, אמרו בערובין נה: חייהן אינם חיים, ואף השאר אינן אלא להתקרר בקיץ, ולא לדור בהם בקביעות. ועל בורגנין, אמרו "בורגנין חזו למילתייהו (=ראויים לתפקידם)", ולא לדירה ממש. סוכת היוצרים החיצונה אינה דירת היוצר, אלא הפנימית. וסוכת החג אינה אלא דירת עראי בלבד.

5 ה. הַצְּרִיפִין[22] וְהַבֻּרְגָּנִין - טוֹבְלִין לְבַעְלֵיהֶן, אַף עַל
6 פִּי שֶׁאֵינָן טוֹבְלִין לְכָל אָדָם[23]. וְכֵן[24] בֵּית הַסֵּפֶר[25]
7 וּבֵית הַמִּדְרָשׁ[26] - טוֹבְלִין לָזֶה שֶׁיּוֹשֵׁב וּמְלַמֵּד, מִפְּנֵי
8 שֶׁהֵם כְּבֵיתוֹ[27], וְאֵין טוֹבְלִין לַאֲחֵרִים.

22) "שהן טובלין לבעל הבורגנין". ומזה למד רבינו גם לצריפין, ולא פירש מה דינם של בתי הקיץ וסוכת היוצרים. 23) יש לעיין הרי גם בית, שהיא דירת קבע, אינו טובל למי שאינו שלו. ויש אומרים כי זה אינו אלא במכניס פירותיו לבית חבירו דרך העברה בעלמא (ומכאן שבביתו נקבע אפילו אם הכניס דרך העברה), אבל אם הכניסם דרך קבע - קובע למעשר. ואילו צריפין ובורגנין, שאינן דירת קבע, אינן טובלים לכל אדם, אפילו אם הכניסו הפירות דרך קבע. 24) ירושלמי שם כגירסת כתב־יד רומי: "בית ספר ובית תלמוד טובלין לסופר למשנה". 25) שמלמדים בו מקרא. 26) שמלמדים בו משנה וגמרא. 27) ולא "ביתו" ממש, שהרי אינם דרים שם ולפיכך אינם קובעים לאחרים.

9 ו. בֵּית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הַמִּדְרָשׁ: אִם יֵשׁ בָּהֶן בֵּית
10 דִּירָה[28] - קוֹבְעִין[29], וְאִם לַאו - אֵין קוֹבְעִין.
11 הָאוּרְיָארוֹת[30] וְהָאוֹצָרוֹת שֶׁבַּשָּׂדוֹת הָעֲשׂוּיוֹת לַמְּכֻנָּס[31]
12 - אֵינָן קוֹבְעִין[32]; וְאִם הָיוּ לְדִירָה[33] - קוֹבְעִין.

28) לחזן או לשמש. 29) כאן לא חילק רבינו בין אותם הדרים שם לבין כל אדם, לפי שכאן ישנה דירת קבע לשמש בית הכנסת, והרי הוא כבית הקובע גם לאחרים, אם הכניסו בו פירות בקביעות, ואף על פי שהדירה אינה בתוך בית הכנסת גופו, אלא בחדר שעל ידו - קובע גם בית הכנסת, שהוא כבית שער ומרפסת לדירת הקבע. 30) מחסנים. 31) לכנס בהם התבואה לאחר גמר מלאכתה. 32) שאינן דירה. 33) כלומר, גם לדירה וגם למכונס, שאם לא כן פשוט הוא שקובעים.

13 ז. כְּשֵׁם שֶׁהַבַּיִת[34] קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׂר, כָּךְ הֶחָצֵר קוֹבַעַת
14 לְמַעֲשֵׂר[35]; וּמִשֶּׁיִּכָּנְסוּ[36] לֶחָצֵר דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר[37] נִקְבְּעוּ,
15 אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְנִיסָן לְתוֹךְ הַבַּיִת.

34) בירושלמי מעשרות פרק ג הלכה ג: "ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן כולהון (כל דיני חצר הקובעת למעשר האמורים במשנה) מן הבית למדו". 35) מדבריהם. בתוס' דיבור המתחיל עד, שאף לר' ינאי הסובר שרק בית קובע מן התורה - קובעת חצר מדבריהם. 36) הפירות. 37) בבא מציעא שם לעניין בית, ומשם למד רבינו לעניין חצר.

16 ח. אֵי זוֹ הִיא חָצֵר הַקּוֹבַעַת? כֹּל שֶׁהַכֵּלִים נִשְׁמָרִין
17 בְּתוֹכָהּ[38], אוֹ שֶׁאֵין אָדָם בּוֹשׁ מִלֶּאֱכֹל בְּתוֹכָהּ[39]. אוֹ
18 חָצֵר, שֶׁאִם יִכְנַס אָדָם לָהּ - אוֹמְרִין לוֹ: מָה אַתָּה
19 מְבַקֵּשׁ[40]? וְכֵן חָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנֵי דְּיוֹרִין[41] אוֹ שֶׁהִיא
20 לִשְׁנֵי שֻׁתָּפִין, שֶׁאֶחָד פּוֹתְחָהּ וְנִכְנָס וְאֶחָד בָּא וְנִכְנָס
21 אוֹ יוֹצֵא וְנוֹעֵל, הוֹאִיל וְהֵן פּוֹתְחִין וְנוֹעֲלִין - הֲרֵי
22 זוֹ קוֹבַעַת.

38) והיינו שישנו שומר בצד הפתח, ואף על פי שאין בחצר זו יתר הדברים הנזכרים להלן, שהלכה כדברי כולן (כל התנאים במשנה שם) להחמיר. 39) ואף על פי שאין הכלים נשמרים בתוכה. 40) ואף על פי שאינה נשמרת ואדם בוש לאכול בתוכה. 41) שכנים.

23 ט. בֵּית שַׁעַר[42] שֶׁל חָצֵר וְהָאַכְסַדְרָה[43] וְהַמִּרְפֶּסֶת -
24 הֲרֵי הֵן כְּחָצֵר: אִם הָיְתָה קוֹבַעַת[44] - קוֹבְעִין[45], וְאִם
25 לַאו - אֵינָן קוֹבְעִין[46].

42) כי לחצירות גדולות שני שערים, ומה שבינתיים הוא בית שער. 43) מקום מקורה המוקף משלוש רוחותיו. 44) למעשר. 45) שהם טפלים לחצר. 46) שהם אינם דירה. ואף שבבית השער עומד שומר - אינו אלא כבורגנין.

26 י. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ - שְׁתֵּיהֶן קוֹבְעוֹת[47].
27 סֻכַּת הַיּוֹצְרִים זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ - הַפְּנִימִית קוֹבַעַת[48],
28 וְהַחִיצוֹנָה אֵינָהּ קוֹבַעַת[49]. וְהַחֲנוּת - קוֹבַעַת כְּבַיִת[50].

47) גם החיצונה, ואף על פי שיש לפנימית דריסת הרגל עליה - אינה כחצר שאינה משתמרת. 48) שדירת קבע היא, אף שאינה אלא לימות החמה. 49) שאינה דירת קבע כנ"ל. ואף שבית שער טפל לחצר - אין אומרים החיצונה טפלה לפנימית ותקבע למעשר, שאין הפנימית חשובה כל כך להיות לה החיצונה בית שער. 50) ואף שאינו דר בבית, כיוון שכל תשמישו בחנות, קובעת היא למעשר כחצר.

29 יא. הַמּוֹלִיךְ פֵּרוֹתָיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[51], אַף עַל פִּי
30 שֶׁהוּא נִכְנָס בָּהֶן[52] לְבָתִּים וְלַחֲצֵרוֹת בַּדֶּרֶךְ - לֹא
31 נִקְבְּעוּ[53], אֶלָּא אוֹכֵל עֲרַאי[54] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַמָּקוֹם שֶׁהוּא
32 סוֹף מְגַמָּתוֹ. וְכֵן בַּחֲזָרָה[55].

51) יש אומרים כי המדובר כשמוליכם למכרם, ואף על פי שהגומר פירותיו למכרם בשוק נקבעו מיד - כיוון שאינו

רוצה למכרם אלא במקום מיוחד, לא נקבעו מיד. 52) עמהם. 53) שאין בית חברו וחצרו קובעים אלא אם כן אין לו מגמה סופית לפירותיו. 54) אבל אכילת קבע אסורה. 55) היינו, שלפני שהגיע לסוף מגמתו חזר בו ונמלך והחזירם - אינם נקבעים עד שיחזירם למקום המיועד.

1 **יב. הָרוֹכְלִין הַמַּחֲזִירִין בָּעֲיָרוֹת[56], שֶׁהֵן נִכְנָסִין מֵחָצֵר**
2 **לְחָצֵר - אוֹכְלִין עֲרַאי[57] עַד שֶׁמַּגִּיעִין לַבַּיִת שֶׁלָּנִין**
3 **בּוֹ[58].**

56) למכור בשמים לנשים. 57) מפירות שנטלום לאכלם בעצמם, שאם למכרן נטלום - נקבעו מיד למעשר. 58) שכיוון שאין לפירות מגמה אחרת - אף בית אחר קובע למעשר.

4 **יג. הַמֵּבִיא תְּאֵנִים מִן הַשָּׂדֶה לְאָכְלָן בְּחָצֵר הַפְּטוּרָה מִן**
5 **הַמַּעַשְׂרוֹת[59], שָׁכַח וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
6 **לְהוֹצִיאָן וְלֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי[60]. וְכֵן[61] אִם שָׁכַח וְהֶעֱלָן**
7 **לַגַּג - אוֹכֵל מֵהֶן בַּגַּג עֲרַאי. הֱבִיאָן לְאָכְלָן בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ,**
8 **וְשָׁכַח וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ חָצֵר חֲבֵרוֹ[62] - נִקְּבָעוּ, וְלֹא יֹאכַל**
9 **עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר.**

59) שאינה משתמרת. 60) שאין הבית קובע אלא אם הכניסו מדעת, אבל בתוך הבית אסור לאכול, אפילו עראי. 61) תוספתא שם. ושם נאמר: "שכח והעלן לראש הגג אפילו בתוך ביתו אוכל מהן עראי". ויתכן כי צריך להיות "מתוך ביתו", כלומר העביר לגג דרך ביתו ואף על פי שביתו קובע אפילו בדרך העברה - כיוון שלא היה בדעת, אלא בשכחה, אינו קובע. 62) צריך להיות: "הבית" (תוספתא כפשוטה), כלומר, העביר פירותיו דרך חצרו המשתמרת אף שהעלם לגג בהעברה בעלמא, נקבעו למעשר, שחצירו קובעת בהעברה אם הייתה בדעת. וכן הוא בירושלמי "הביא תאנים מן השדה והעבירן לחצירו לאוכלן בראש גגו רבי מחייב.

10 **יד. חָצֵר[63] שֶׁהִיא נֶעְדֶּרֶת[64] - הֲרֵי הִיא כְּגִנָּה, וְאוֹכְלִין**
11 **בְּתוֹכָהּ עֲרַאי[65]. וְהוּא שֶׁיֵּעָדֵר רֻבָּהּ[66]. וְאִם זָרַע רֻבָּהּ**
12 **- אֵין אוֹכְלִין עֲרַאי. וְכֵן אִם נָטַע רֻבָּהּ[67]. וְאִם נָטַע**
13 **לְנוֹי חָצֵר[68], הוֹאִיל וְהִיא נֶעְדֶּרֶת[69] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל**
14 **עֲרַאי מֵאוֹתָן אִילָנוֹת[70].**

63) "תני בשם ר' נחמיה חצר שהיא נעדרת, הרי היא כגינה אוכלין בתוכה עראי. 64) נחרשת. 65) שהחרישה שאינה תשמיש של חצר, מבטלת שם חצר ממנה. 66) [שכיוון שנעדרה רובה, בוודאי ימשיכו לעדור כולה, ולכן בטל דין חצר גם מן המיעוט שעדיין לא נעדר]. 67) בירושלמי שם: "תני זרע רובה חייבת, נטע רובה פטורה, אמר רב חסדא והיא שנטעה לנוייה של חצר, הדא ילפא (= לומדת) מן ההיא (= מברייתא של רבי נחמיה) וההיא ילפא מן הדא. הדא ילפא מן ההיא (זרע רובה חייבת) [נטע רובה פטורה - כן צריך להיות, הר"י קורקוס] והוא שתהא נעדרת, וההיא ילפא מן הדא שאם הייתה נעדרת שהיא פטורה, והוא שעידר רובה" [ופירושם של דברים: אף על פי שאם נעדרה רובה, בטלה מתורת חצר, היינו מפני שנראים הדברים שבוודאי ימשיכו לעדור כולה, אבל לאחר שזרעוה ונטעוה, סימן הוא שהמיעוט שנשאר בלתי מעודר - יישאר כך. ומסתבר כי זריעה ונטיעה בחצר, אינן קבע, ובוודאי יעקרון בבוא המועד לכך, לפיכך אין בכוחו של הרוב, שנזרע או ניטע שלא בקביעות, לבטל אליו את המיעוט שלא נעדר כלל, והמיעוט נשאר בתורת חצר, ואם כן הרוב הרי הוא כבית שער לחצר, שגם הוא קובע למעשרות כמו החצר עצמו. 68) שנטיעה זו היא לקביעות, ולפיכך בטל המיעוט, שלא ניטע ולא נעדר, אל הרוב שניטע ונעדר. 69) ירושלמי שם, לפי מה שהגיה הר"י קורקוס: "נטע רובה פטורה (= בנטעה לנוי) והוא שתהא נעדרת". שאם לא נעדרה, אפשר להלך ולהשתמש בכל השטח סביב האילנות. 70) הוא הדין אם הכניס לתוכה פירות מן החוץ.

15 **טו. תְּאֵנָה הָעוֹמֶדֶת בְּחָצֵר[71] - אוֹכֵל מִמֶּנָּה אַחַת**
16 **אַחַת[72] וּפָטוּר; וְאִם צֵרֵף[73] - חַיָּב בְּמַעֲשֵׂר[74]. בַּמֶּה**
17 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה עוֹמֵד בַּקַּרְקַע; אֲבָל אִם**
18 **עָלָה לְרֹאשׁ הַתְּאֵנָה[75] - מְמַלֵּא חֵיקוֹ[76] וְאוֹכֵל[77] שָׁם[78];**
19 **שֶׁאֵין אֲוִיר חָצֵר קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׂר[79].**

71) החייבת (הר"י קורקוס). וכגון שלא ניטע רובה, או שלא נעדרה. ועיין מה שכתב רבינו, שגם תאנה העומדת בבית, חייבת במעשר מדבריהם, ולמד דין זה מכאן. 72) כלומר, קוצץ אחת ואוכל, קוצץ אחת ואוכל וכן הלאה. שאין חצר קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו. 73) שקצץ שניים. 74) שהרי זה כנגמרה מלאכתן, שבידו עשאן כגורן. והסמיכו דבר זה על הפסוק "כי קבצם כעמיר גורנה", ואין קיבוץ פחות משתיים. 75) וראש התאנה לאו דווקא, אלא כיוון שאינו עומד על הקרקע, הרי הוא כאוויר החצר. 76) אף על פי שזהו גמר מלאכתם. 77) אכילת עראי. 78) "ובלבד שלא יוריד לחצר". 79) מכלל שאוויר הבית כן קובע.

20 **טז. הָיְתָה[80] עוֹמֶדֶת בְּחָצֵר וְנוֹטָה לְגִנָּה[81] - הֲרֵי זֶה**
21 **אוֹכֵל מִמֶּנָּה בַּגִּנָּה כְּדַרְכּוֹ[82] כְּאִלּוּ הָיְתָה נְטוּעָה**
22 **בַּגִּנָּה[83]. הָיְתָה נְטוּעָה בְּגִנָּה וְנוֹטָה לְחָצֵר - הֲרֵי זוֹ**
23 **כִּנְטוּעָה בֶּחָצֵר, שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל שָׁם אֶלָּא אַחַת**
24 **[אַחַת][84].**

80) שם משנה י: "תאנה שהיא עומדת בחצר ונוטה לגינה, אוכל כדרכו ופטור". 81) שענפיה ופירותיה נוטים לגינה. 82) ואף שצירף בידו, אינו חייב. ומותר באכילת עראי. 83) ואף על פי שאמרו "שדי נופו בתר עיקרו (שהענף בטל לגבי העיקר) - כאן הדבר תלוי בראיית פני החצר וכשנוטה לגינה ואוכל בגינה, הרי אינה רואה פני החצר (ר"י קורקוס). 84) אבל אם צירף שניים, חייב. ואף כאן, אף על פי שהנוף בטל לעיקר, כיוון שראה פני הבית - חייב לעשר.

25 **יז. גֶּפֶן שֶׁנִּטּוּעָה בְּחָצֵר[85] - לֹא יִטֹּל אֶת כָּל הָאֶשְׁכּוֹל**
26 **וְיֹאכַל, אֶלָּא מְגַרְגֵּר אֶחָד אֶחָד[86]. וְכֵן בְּרִמּוֹן - לֹא**

1 יִטֹּל אֶת כָּל הָרִמּוֹן, אֶלָּא פּוֹרֵט[87] אֶת הָרִמּוֹן בָּאֵילָן[88],
2 וְאוֹכֵל הַפֶּרֶד[89] מִשָּׁם. וְכֵן בַּאֲבַטִּיחַ - כּוֹפְתוֹ[90]
3 בַּקַּרְקַע[91] וְאוֹכְלוֹ שָׁם[92]. הָיָה אוֹכֵל בְּאֶשְׁכּוֹל[93]
4 בַּגִּנָּה[94], וְנִכְנַס מִן הַגִּנָּה לֶחָצֵר[95], אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא
5 מִן הֶחָצֵר[96] - לֹא יִגְמֹר עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[97].

85) החייבת. 86) כלומר, מן האשכול בעודו מחובר לגפן, אבל שניים לא יאכל, שהוא גרנו, והרי זה כנגמר מלאכתו. 87) מלשון "ופרט כרמך". ויש מפרשים כמו "פורד". 88) בעודו מחובר. 89) גרגיר הרימון. 90) ובר"ש (פרק ב שם): "כופף ואוכל, עץ שהאבטיח מחובר כופף אותו שיגיע האבטיח לפיו ונושך ואוכל". אבל במשנה שם ושם: "וסופת באבטיח", "וסופת ואוכל". והוא מלשון חתיכה. 91) במחובר. 92) אכילת עראי. 93) כלומר, מאשכול. 94) שתלשו שם והתחיל לאכלו בהיתר. 95) בכוונה. שאילו שכח ונכנס - אין החצר קובעת. 96) שרק אז מתיר ר' אליעזר לגמור. 97) שכיוון שתלש אשכול זה לאכלו, נגמרה מלאכתו, וחצר קובעתו למעשר.

6 יח. כֶּסֶבֶר[98] הַזְּרוּעָה בְּחָצֵר[99] - מְקַרְסֵם[100] עָלֶה עָלֶה
7 וְאוֹכְלוֹ[101]; וְאִם צֶרֶף[102] - חַיָּב לְעַשֵּׂר[103]. וְכֵן כֹּל
8 כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

98) והוא זרע גד האמור בתורה. 99) וזריעה אינה מבטלת שם החצר. 100) תולש. 101) כשהכסבר מחוברת לקרקע. 102) שניים. 103) שנגמרה מלאכתן, והחצר קובעתן.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר הלוקח פירות תלושין מאימתי נקבעו למעשר. המחליף עם חבירו זה לאכול וזה לאכול. אם המתנה קובעת למעשר. השוכר את הפועלים לעשות עמו בפירות. ודין המוציא פועלים לעשות לו מלאכה בשדה ואין להם עליו מזונות. המבשל או הטומן פירות באדמה או המוזג יין במים אם קבע. התורם תרומה שצריך לתרום אחריה שנייה. ותאנה שהייתה מיוחדת לו לאכול.

9 א. הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין[2] לְאָכְלָן[3] - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר
10 מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[4]. וּמֵאֵימָתַי יִקָּבְעוּ? מִשֶּׁיִּתֵּן
11 אֶת הַדָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ[5]. הֲרֵי[6] שֶׁלֹּא נָתַן
12 דָּמִים, וְהָיָה בּוֹרֵר וּמַנִּיחַ בּוֹרֵר וּמַנִּיחַ, אֲפִלּוּ כָּל
13 הַיּוֹם כֻּלּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לִקַּח - לֹא נִתְחַיֵּב
14 לְעַשֵּׂר[7]. וְאִם[8] הָיָה יָרֵא שָׁמַיִם - מִשֶּׁגָּמַר בְּלִבּוֹ
15 מְעַשֵּׂר[9], וְאַחַר כָּךְ יַחֲזִיר לַמּוֹכֵר, אִם רָצָה לְהַחֲזִיר[10].

2) שנגמרה מלאכתם ביד מוכר, ראה למעלה פ"ב הלכה ב. 3) אבל אם לקחם למכרם - אינם נקבעים למעשר, כבהלכה הסמוכה. 4) למעלה פרק ג הלכה ג, ופ"ד הלכה ב. 5) ירושלמי מעשרות פרק ג הלכה א: "דמים מהו שיטבלו כמקח - הדא אמרה דמים כמקח הן". ואף־על־פי שחכמים הפקיעו קנין דמים, כדי שלא יאמר המוכר ללוקח נשרפו חטיך בעליה, ותקנו משיכה (פ"ג מהלכות מכירה הלכות א־ה) - חיוב מעשר חל כיון שנעשתה פעולת קנין, אף שמדרבנן אין לה תוקף. 6) ברייתא בבבא בתרא פח. 7) שגמר בלב אינו פעולת קנין כלל (שם). 8) שם. 9) ויתן דמים תמורת המעשר שלקח ונתן ללוי, ראה להלן פי"א הלכה ח. 10) והוא שהמוכר מסכים, שאם לא כן, מה יראת שמים היא זו. ועיין בתוספות שם ד"ה בירא שמים. ולזה נתכוין הכסף־משנה, ועיין בהגהה בגליון.

16 ב. הַלּוֹקֵחַ[11] בְּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע[12] אוֹ שֶׁלָּקַח תָּלוּשׁ[13]
17 לִשְׁלֹחַ לַחֲבֵרוֹ - לֹא נִקְבְּעוּ[14], וְיֵשׁ לוֹ לֶאֱכֹל מֵהֶן
18 עֲרַאי[15].

11) מעשרות פרק ה משנה ט: "לקח במחובר לקרקע פטור, לקט לשלוח לחבירו פטור". ורבינו גרס כנראה: "לקח לשלוח לחבירו פטור". וכן נראה בפירוש המשנה שם. (ובירושלמי שם: "לקח במחובר לקרקע פטור, הא בתלוש חייב - מאן אית ליה מקח טובל בפירות שלא נגמרה מלאכתן, לא רבי מאיר?" ולדעת רבינו, שאין המקח קובע אלא לאחר שנגמרה מלאכתן (למעלה פ"ג הלכה ג), צריך לומר שכאן מדובר בזורע טבל שנגמרה מלאכתו למעשר, שעד כאן לא נסתפקו בשיבולת שמרחה בכרי ושתלה וקרא עליה שם תרומה (מנחות ע. ולמעלה פי"א מהלכות תרומות הלכה כו), אלא אם פרח ממנו איסור הטבל לגמרי והרי היא כפירות שלא הגיעו לעונת המעשרות (ראה שם בהערה). אבל חיוב תרומות ומעשרות, כלומר, גמר מלאכתם למעשר, בוודאי בטל בהם, והר"י קורקוס כתב שהחידוש הוא בזה, שאף לאחר שנתלשו ונגמרה מלאכתם, אוכל מהם עראי, כיון שפעולת המקח היתה במחובר, ועיין אור־שמח). 12) פירות המחוברים לקרקע. 13) שנגמרה מלאכתו. 14) שאין המקח קובע אלא־אם־כן לקחן לאכלן (פירוש המשניות שם), שתיקנו כעין דאורייתא, ומן התורה אינו חייב אלא כשגמר מלאכתם על דעת לאכלם לעצמו, ולא למכרם, ראה למעלה פרק ב הלכה א. 15) אבל לא קבע, כיון שהגיע לעונת מעשרות, ראה למעלה פרק ג הלכה א.

19 ג. הָאוֹמֵר[16] לַחֲבֵרוֹ: הֵא לְךָ אִסָּר זֶה וְתֵן לִי בּוֹ חָמֵשׁ
20 תְּאֵנִים[17] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל אַחַת אַחַת וּפָטוּר[18]; וְאִם
21 צֵרַף - חַיָּב לְעַשֵּׂר[19]. הֵא לְךָ[20] אִסָּר זֶה בְּעֶשְׂרִים[21]
22 תְּאֵנִים שֶׁאָבַר לִי[22] - בּוֹרֵר אַחַת אַחַת וְאוֹכֵל[23].
23 בָּאֶשְׁכּוֹל שֶׁאָבַר לִי - מְגַרְגֵּר מִמֶּנּוּ בָּאִילָן וְאוֹכֵל[24].
24 בָּרִמּוֹן שֶׁאָבַר לִי - פּוֹרְטוֹ[25] בָּאִילָן וְאוֹכֵל. בָּאֲבַטִּיחַ
25 שֶׁאָבַר לִי - כּוֹפֵת בַּקַּרְקַע[26] וְאוֹכֵל[27]. וְאִם קִצֵּץ אֶת
26 הַתְּאֵנִים וְצֵרְפָם[28], אוֹ שֶׁקִּצֵּץ הָאֶשְׁכּוֹל אוֹ הָאֲבַטִּיחַ
27 - חַיָּב לְעַשֵּׂר[29], שֶׁהֲרֵי לֹא קָנָה אֶלָּא הַנִּתְלָשׁ[30]. אֲבָל
28 אִם אָמַר לוֹ: הֵא לְךָ אִסָּר בִּשְׁתֵּי[31] תְּאֵנִים אֵלּוּ, בִּשְׁנֵי
29 אֶשְׁכּוֹלוֹת אֵלּוּ, בִּשְׁנֵי רִמּוֹנִים אֵלּוּ, בִּשְׁנֵי אֲבַטִּיחִים
30 אֵלּוּ[32] - קוֹצֵץ כְּדַרְכּוֹ[33] וְאוֹכֵל עֲרַאי[34] וּפָטוּר; שֶׁלֹּא
31 נִקְבְּעוּ בְּמִקָּח, שֶׁהֲרֵי לְקָחָן בְּמְחֻבָּר[35].

16) שם פרק ב משנה ה, כר' יהודה ולא כר' מאיר. 17) שלא נגמרה מלאכתם למעשר. 18) כלומר, נוטל אחת מחבירו ואוכל, וכן הלאה. 19) שזהו גמר מלאכתו והמקח קובען, וראה למעלה פ"ד הלכה טו לענין חצר. 20) שם

משנה ו. 21) וכן הוא במשנה שבירושלמי שם. 22) כלומר, שיחול המקח כשיבור לו את התאנים, ולא עכשיו כשהם במחובר, וראה להלן. 23) כלומר, תולש מן המחובר וכו' ובמשנה שם: "בורר ואוכל". ובירושלמי שם: "ר' יוסי בשם ר' יוחנן מגרגר אחת אחת והולך ואוכל". 24) כלומר, אחת אחת, כנ"ל. 25) מבקעו, ראה למעלה שם הלכה יז. 26) ראה שם. 27) קמעא קמעא. 28) אפילו שתים כאחת. 29) שזהו גמר מלאכתם. 30) כמבואר למעלה. 31) בדפוסים חדשים בטעות "בב'". 32) המחוברים לקרקע ולאילן. 33) אפילו אחדים כאחת. 34) אבל לא קבע, מאחר שכבר הגיעו לעונת מעשרות. 35) ומקח לא קבע במחובר (בהלכה הקודמת).

1 **ד. הַמַּחֲלִיף[36] עִם חֲבֵרוֹ[37]: זֶה לֶאֱכֹל וְזֶה לֶאֱכֹל[38] -**
2 **שְׁנֵיהֶן נִקְּבָעוּ לְמַעֲשְׂרוֹת[39], שֶׁהֲרֵי לָקְחוּ בְּתָלוּשׁ. זֶה**
3 **לִקְצוֹת וְזֶה לִקְצוֹת[40] - שְׁנֵיהֶן לֹא נִקְּבָעוּ; שֶׁאֵין**
4 **הַמֶּכֶר קוֹבֵעַ דָּבָר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ, כְּמוֹ**
5 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[41]. לָקַח הָאֶחָד פֵּרוֹת שֶׁהֶחֱלִיף לַאֲכִילָה,**
6 **וְלָקַח הָאַחֵר חֲלִיפֵיהֶן לְהַקְצוֹתָן - זֶה שֶׁלָּקַח לַאֲכִילָה**
7 **חַיָּב לְעַשֵּׂר, וְזֶה שֶׁלָּקַח לְהַקְצוֹתָן לֹא נִקְּבַע**
8 **לְמַעֲשֵׂר[42].**

36) שם משנה ח. ודין החליפין נתבאר בפ"ה מהלכות מכירה הלכה א, שאם משך האחד של חבירו - קנה חבירו שלו, ואף־על־פי שלא משך. 37) פירות שנגמרה מלאכתן תחת פירות חבירו, שאף הם נגמרו מלאכתן. 38) ולא לקצות, ואם כן נגמרה מלאכתן. 39) שזהו מקח, והוא קובעם, ואפילו אחד אחד אסור. 40) לשטוח בשדה כדי שיתייבשו, שעדיין לא נגמרה מלאכתם. 41) למעלה הלכה ג פרק ג. 42) כר' יהודה שם, ועיין רש"י ביצה לה:

9 **ה. הָאוֹמֵר[43] לַחֲבֵרוֹ: צֵא וְלַקֵּט לְךָ עֶשְׂרִים תְּאֵנִים**
10 **מִשֶּׁלִּי[44], וַאֲנִי אֲמַלֵּא אֶת כְּרֵסִי מִשֶּׁלְּךָ[45] - שְׁנֵיהֶם**
11 **פְּטוּרִים[46], שֶׁאֵין זֶה חֲלִיפִין[47] כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מֶכֶר. וְאִם**
12 **צֵרַף וְאָכַל - חַיָּב[48]. וְהַמַּתָּנָה אֵינָהּ קוֹבַעַת כְּמֶכֶר[49].**

43) ירושלמי שם פ"ב הלכה א. 44) מאילני. אבל אינו קונה אותם אלא לכשילקטם. 45) התלושים, שאם הם מחוברים, אף אם היה חליפין, אינם נקבעים במחובר, כנ"ל בהלכה ב, שהרי הוא קונה אותם מיד לאחר שמשך הראשון את העשרים שלו. 46) בתוספתא פ"ב אמרו: "המלקט במניין חייב, הממלא כריסו פטור", וכן הובאה בירושלמי שם (ועיין ראב"ד). אבל לפי מסקנת הירושלמי שם, שניהם פטורים, שאין זה חליפין. וראה בר"י קורקוס. 47) ירושלמי שם: "אמר ר' שימי אין לו חליפין [כלומר, אין זה קנין חליפין כלל] שלא נתכוון האיש בזה (שהסכים ללקט עשרים תאנים) אלא להגיס את לבו שיאכל [לתת בלב חבירו שימלא כרסו מפירותיו, אבל לא בתורת מכר אלא כמתנה, ואינה קובעת כדלהלן]". וסובר רבינו, שלפי זה, גם המלקט פטור - שאין זה חליפין אלא שניהם מתנה. 48) כלומר, אין זה כמכר, שבו אנו אומרים שאם צירף חייב (למעלה הלכה ג), אלא כמתנה שאף אם צירף - פטור (חזון־איש, ועיין כסף־משנה). וראה בלשון רבינו להלן הלכה יא. 49) בירושלמי שם אמרו, שאף למי שסובר "מתנה כמכר (ראה להלן פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה יז, ופי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה יט) - במעשר שהוא מדבריהם, אפילו בימי עזרא (ראה למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה כו), הקלו במתנה. [ומכיון שרבינו לא חילק בין מעשר בזמן הזה למעשר בזמן שכל ישראל בארץ ישראל, נראה שסובר שלדברי ר' יוחנן (שם הלכה ג) שמקח אינו קובע מן התורה, וכן פסק למעלה (פ"ב הלכה ב) - לעולם הקלו במתנה].

13 **ו. עַם הָאָרֶץ[50] שֶׁהָיָה עוֹבֵר בַּשּׁוּק וְאָמַר: טְלוּ לָכֶם**
14 **תְּאֵנִים[51] - אוֹכְלִים[52] וּפְטוּרִין[53], שֶׁאֵין הַמַּתָּנָה**
15 **קוֹבַעַת[54]. וְאִם הִכְנִיסוּ[55] לְבָתֵּיהֶן: אִם[56] רֹב הָעָם**
16 **מַכְנִיסִים לַבָּתִּים[57] - מְעַשְּׂרִים וַדַּאי[58]; וְאִם רֹב הָעָם**
17 **מַכְנִיסִים לַשּׁוּק[59] - אֵין מְתַקְּנִים אֶלָּא דְּמַאי, שֶׁמָּא**
18 **עִשֵּׂר וַאֲחַר כָּךְ הֵבִיא לַשּׁוּק. וְאִם[60] אָמַר: טְלוּ לָכֶם**
19 **וְהַכְנִיסוּ לַבָּתִּים - כְּשֶׁמַּכְנִיס לַבַּיִת מְעַשֵּׂר דְּמַאי[61].**
20 **נָתַן[62] לוֹ דָּבָר מְרֻבֶּה[63], אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: טֹל וֶאֱכֹל -**
21 **הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: טֹל וְהַכְנֵס[64], שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל**
22 **עַד שֶׁיְּתַקֵּן דְּמַאי[65]. וְכֵן אִם נָתַן לוֹ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ**
23 **לְהֵאָכֵל חַי[66], אוֹ שֶׁהָיָה אָדָם גָּדוֹל שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל**
24 **בַּשּׁוּק[67] - הֲרֵי זֶה מְתַקֵּן דְּמַאי[68].**

50) שם פרק ב משנה א. 51) במתנה. 52) עראי. 53) ממעשר. 54) כנ"ל. 55) אלו שקיבלו התאנים. 56) ירושלמי שם. 57) שמותר לאכול מהם עראי עד שיקבעו למעשר באחד משש הדברים (למעלה פ"ג הלכות א־ג). 58) שכיון שעם־הארץ היה עובר בשוק ולא עומד שם, ודאי הוא מן הרוב שמכניסים לבתיהם, ולא מן המיעוט שמכניסים לשוק, ובוודאי לא עישרם, ואף לא הפריש מהם תרומה גדולה, שהרי עוד לא ראו פני הבית, ולכן מתעשרים ודאי (תוס' אנשי שם). 59) שמשנגמרה מלאכתם, אסור לאכול מהן עראי (שם הלכה א). 60) משנה שם. 61) ולא ודאי, ואף־על־פי שהרוב מכניסים לבתים. שהרי הוא כאומר להם: הכניסו לבתיכם ואני אתקנם מיד, וראה בהלכה הסמוכה. ובמשנה שם אמרו: "לא יאכלו מהם עראי", היינו אף לפני שהכניסו לבתיהם, והיינו משום שלעניין תרומה גדולה עם־הארץ נאמן (להלן פ"ט הלכה א). ומכיון שאמר שיתקן מיד, בוודאי תרם תרומה גדולה והיא קובעת למעשר, כמפורש למעלה שם הלכה ג (תוספות אנשי שם). ורבינו השמיט בבא זו (ועיין כסף־משנה). [אבל רמזה בהלכה הסמוכה: "זה אוכל ופטור, וזה אוכל וחייב", כלומר: זה שאמר לו טול והכניס - אוכל בשוק וחייב, וכנ"ל]. 62) ירושלמי שם. 63) כמות גדולה של תאנים. 64) לבית, שאי־אפשר לאכלן בחוץ מחמת ריבויין. 65) כנ"ל. 66) הטעון בישול, וצריך להכניסו לבית לשם כך. 67) ירושלמי שם פ"ג סוף הלכה ב.' [והיינו שלא בפני העם, שאז אין זה אלא בתלמיד חכם בלבד (פ"ה מהלכות דעות הלכה ב, וראה שם הערה ו, והיא צריכה תיקון), אבל בפני העם הרי זה דין לכל אדם, והאוכל בשוק בפני העם הרי הוא בזוי ופסול לעדות, ראה בפי"א מהלכות

עדות הלכה ה). 68) שהרי הוא כאומר טלו והכניסו לבית, וכנ"ל.

1 **ז. הָיוּ[69] שְׁנַיִם, אָמַר[70] לְאֶחָד: טֹל וֶאֱכֹל[71], וְאָמַר**
2 **לַשֵּׁנִי: טֹל וְהַכְנֵס[72] - זֶה[73] אוֹכֵל[74] וּפָטוּר[75], וְזֶה[76]**
3 **אוֹכֵל וְחַיָּב[77].**

69) ירושלמי שם. 70) עם הארץ. 71) בשוק. 72) לבית. 73) שאמרו לו: "טול ואכול". 74) עראי, מחוץ לבית. 75) ממעשר. 76) שאמרו לו: "טול והכניס". 77) כלומר, אוכל בשוק וחייב, כמו שאמרו במשנה שם: "טלו והכניסו לבתיכם, לא יאכלו מהם עראי", וראה בהלכה הקודמת. שכיון שאמר לו "טול והכניס", הרי הוא כאומר לו: אני אתקן מיד, ומכיון שעל תרומה גדולה נאמנים, הרי נקבעו הפירות על ידי הפרשת התרומה הגדולה, כמפורש למעלה פ"ג הלכה ג (תוספות אנשי שם) וראה למעלה הלכה ו.

4 **ח. וְכֵן[78] אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּשַׁעַר אוֹ בַּחֲנוּת[79],**
5 **וְאָמַר לָהֶם[80]: טְלוּ וְאִכְלוּ[81] - הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִין[82]**
6 **וּפְטוּרִין[83], וּבַעַל הַשַּׁעַר אוֹ בַּעַל הַחֲנוּת לֹא יֹאכְלוּ**
7 **עַד שֶׁיְּעַשְּׂרוּ דְּמַאי. שֶׁנִּמְצָא כְּאוֹמֵר לְאֵלּוּ: טְלוּ**
8 **וְהַכְנִיסוּ לְבָתֵּיכֶם[84], שֶׁהֲרֵי הֵם כְּבָתֵּיהֶם[85]. וּכְבָר**
9 **בֵּאַרְנוּ[86], שֶׁאֵין הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ קוֹבֵעַ לוֹ כְּשֶׁיַּעַבְרוּ**
10 **הַפֵּרוֹת בְּתוֹכוֹ[87].**

78) שם פ"ב משנה ב, כחכמים ולא כר' יהודה. 79) והשער והחנות אינם שלהם, כדלהלן. 80) עם־הארץ העובר בשוק. 81) היינו: הכניסו לשער או לחנות ואכלו. 82) עראי, אפילו בחנות או בשער. 83) שכיון שלא הכניסו לשער או לחנות אלא בדרך העברה ולא בקביעות, אינם קובעים בשבילם, כיון שאינם שלהם, כדלהלן. ולדידם, אין זה כאומר להם: "טלו והכניסו לבתיכם". 84) ואני אעשר עבורכם. 85) ראה למעלה פ"ד הלכות ט"י. 86) שם הלכה יא. 87) עיין בראב"ד, וראה שם הלכה יג.

11 **ט. הַשּׂוֹכֵר[88] אֶת הַפּוֹעֲלִים לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ[89] בְּפֵרוֹת, בֵּין**
12 **בִּתְלוּשִׁין[90] בֵּין בִּמְחֻבָּרִין[91], הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהֶם לֶאֱכֹל**
13 **מִן הַתּוֹרָה[92] בְּמַה שֶׁהֵן עוֹשִׂין[93] - הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִין[94]**
14 **וּפְטוּרִים מִן הַמַּעֲשֵׂר[95]. וְאִם[96] הִתְנָה עִמָּהֵן שֶׁיֹּאכְלוּ**
15 **מַה שֶּׁלֹּא זִכְּתָה לָהֶן תּוֹרָה[97], כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶן**
16 **הַפּוֹעֵל שֶׁיֹּאכְלוּ בָּנָיו עִמּוֹ[98], אוֹ שֶׁיֹּאכַל בְּנוֹ**
17 **בִּשְׂכָרוֹ[99], אוֹ שֶׁיֹּאכַל אַחַר גְּמַר מְלַאכְתּוֹ בְּתָלוּשׁ[100] -**
18 **הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל[101] עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר; הוֹאִיל וְאוֹכֵל**
19 **מִפְּנֵי הַתְּנַאי, הֲרֵי זֶה כְּלוֹקֵחַ[102].**

88) שם משנה ז. 89) מלאכה. 90) שלא נגמרה מלאכתן למעשר, אבל לאחר מיכן אסור לאכול (פי"ב מהלכות שכירות הלכה א). 91) כשמלאכתו היא תלישתן ממקום חיבורן (שם). 92) אכילה בתלוש, למדו בברייתא (בבא מציעא פט.) מ"דייש" [לא תחסום שור בדישו] - "מה דייש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו, אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו". ואכילה במחובר, למדו (שם פז:) ממה שנאמר "ואל כליך לא תתן" - "בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית (כלומר, בשעת תלישה) אתה אוכל, ובשעה שאי־אתה נותן לכליו של בעל הבית (כגון המנכש בבצלים, שם הלכה ד) אי אתה אוכל". 93) ראה שם הלכה י, ולהלן הלכה יב, שאינם אוכלים מדבר אחר, אלא ממה שהם עושים. 94) אכילת עראי. ולמדו זאת שם מן הפסוק "ואכלת כנפשך" - "מה נפשך (= בעל הבית) אוכל ופטור (מן המעשר), אף נפשו של פועל אוכל ופטור". 95) אף־על־פי שהוא מצרף שנים בידו, שבמקח זהו גמר מלאכה ונקבע למעשר (למעלה הלכה ג). וראה בתוספות שם פח. סד"ה בעל הבית, שלענין היתר אכילת פועל, אין זה נקרא נגמרה מלאכתו. 96) משנה שם. 97) אבל התנה שיאכל בדבר שהוא אוכל מן התורה - אוכל ופטור (מעשרות פ"ב משנה ז). וראה הלכה יא בדין קצץ. 98) ממה שנוטל לעצמו רוצה לתת להם חלק, אף־על־פי שלא נשכרו עמו. 99) תחתיו. 100) שאז אין הפועל אוכל מן התורה, ראה למעלה. 101) אפילו עראי. 102) ומה שאמרו בבבא מציעא צב: "דמיחזי (= שנראה) כמקח", ואין זה מקח ממש, אין זה אלא לפי הסברא שפועל אוכל משלו, אבל לפי מה שפסק רבינו (הלכות שכירות שם הלכות יג־יד) שפועל אוכל משל שמים, ורק לו זכתה התורה - הרי זה מקח ממש.

20 **י. שְׂכָרוֹ[103] לְנַכֵּשׁ עִמּוֹ בְּזֵיתִים[104], וְהִתְנָה הַפּוֹעֵל**
21 **שֶׁיֹּאכַל בַּזֵּיתִים - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מִן הָאִילָּן אַחַת אַחַת**
22 **וּפָטוּר[105]; וְאִם צֵרַף - חַיָּב[106].**

103) שם פרק ג משנה ג. 104) כלומר, לתלוש הקטנים מבין הגדולים, שאינו אוכל מן התורה, מפני שאין זה גמר מלאכה (שם הלכה ד). וכן הוא בירושלמי על המשנה שם: "השוכר את הפועל לעשות בזיתים, אמר לו על מנת לאכול זיתים, אוכל אחד אחד ופטור, ואם צירף חייב" - "כי אנן קיימין בששכרו לנכש עמו בזיתים, מן דבתרה (= נלמד מהבבא השניה) לנכש עמו בבצלים". 105) ממעשר. 106) שהרי זה בגמר מלאכה, ומקח קובע למעשר לאחר גמר מלאכה.

23 **יא. שְׂכָרוֹ[107] לְנַכֵּשׁ[108] בִּבְצָלִים[109], וְהִתְנָה לֶאֱכֹל**
24 **יָרָק[110] - מְקַרְסֵם[111] עָלֶה עָלֶה וְאוֹכֵל; וְאִם צֵרַף -**
25 **חַיָּב[112]. קִצֵּץ[113] הַפּוֹעֵל[114] שֶׁיֹּאכַל לִיטְרָא שֶׁל**
26 **זֵיתִים[115] - אוֹכֵל אַחַת אַחַת; וְאִם צֵרַף - חַיָּב לְעַשֵּׂר.**
27 **הוֹאִיל וְהוּא אוֹכֵל דָּבָר קָצוּב - הֲרֵי זֶה כְּלוֹקֵחַ, שֶׁאִם**
28 **צֵרַף - נִקְבָּע. לֹא קִצֵּץ, אֶלָּא הָיָה אוֹכֵל כְּדִין תּוֹרָה[116]**
29 **- מְצָרֵף וְאוֹכֵל כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה. וְהוּא שֶׁלֹּא יִסְפֹּת[117]**
30 **בְּמֶלַח. אֲבָל אִם סָפַת בְּמֶלַח[118]: אַחַת אַחַת - מֻתָּר;**
31 **שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם - אָסוּר, שֶׁהֲרֵי נִקְבְּעוּ [בַּמֶּלַח][119].**

107) משנה שם. 108) לתלוש הקטנים מבין הגדולים שמונעין גידולן. 109) שאינו אוכל מן התורה, לפי שאין זה גמר מלאכה (הלכות שכירות שם). 110) עלי הבצלים. 111) חותך. 112) כנ"ל בהלכה הקודמת. 113) ברייתא

בבבא מציעא פט: 114) האוכל מן התורה, כגון ששכרו לבצור או למסוק. 115) כן פירש ר"ח, הובא בתוס' שם ד"ה קוצץ. אבל התנה בלי קציצה - כיון שאוכל גם בלי התנאי, אין זה כמקח (שם פ"ב משנה ז, וראה למעלה הלכה ט). 116) כלומר, כיון שלא קצץ בקיצוב, אינו כאוכל לפי תנאו אלא מן התורה. 117) יטבול. 118) כשנתן לו בעל הבית רשות לכך. שאם לא כן, אסור לו לספות במלח (בבא מציעא שם). 119) שהמלח קובע למעשר בדבר שנגמרה מלאכתו (למעלה פ"ג הלכה ג).

1 **יב. פּוֹעֵל[120] שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה בִּלְבָסִין[121] - לֹא יֹאכַל**
2 **בִּבְנוֹת שֶׁבַע[122], בִּבְנוֹת שֶׁבַע - לֹא יֹאכַל בִּלְבָסִין, עַד**
3 **שֶׁיְּעַשֵּׂר[123]. אֲבָל יֵשׁ לוֹ לִמְנֹעַ עַצְמוֹ[124] עַד שֶׁיַּגִּיעַ**
4 **לִמְקוֹם הַיָּפוֹת[125].**

120) מעשרות פרק כ משנה ח. 121) תאנים גרועות (פירוש המשנה שם). בשעת גמר מלאכתן, שאוכל מהן מן התורה. 122) תאנים לבנות טובות (שם), אף אם ענפי בנות השבע מעורבים בענפי הלבסין, שבאופן כזה במין אחד אוכל משני האילנות (בבא מציעא צא:), כאן נחשבים כשני מינים. ולכן נשנתה משנה זו, אף שדין זה מפורש בב"מ שם במשנה. 123) אם התנה עם בעל הבית שיאכל מהן. שכיון שמן התורה אינו אוכל אלא במה שהוא עושה (למעלה הלכה ט), הרי זה כמקח וקובע למעשרות (שם). 124) מלאכול כשעושה בלבסין הגרועות. 125) בנות שבע. כלומר, אוכל ופטור מן המעשרות, שהרי יש לו לפועל רשות לעשות כן מן התורה (בבא מציעא שם, ופי"ב מהלכות שכירות הלכה יא), ואין זה מקח.

5 **יג. הַמּוֹצִיא[126] פּוֹעֲלִים לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה**
6 **בַּשָּׁדֶה[127]: בִּזְמַן שֶׁאֵין לָהֶן עָלָיו מְזוֹנוֹת[128] - אוֹכְלִין**
7 **מִפֵּרוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה[129] וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר[130]; וְהוּא**
8 **שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[131]. אֲבָל אִם יֵשׁ לָהֶן עָלָיו**
9 **מְזוֹנוֹת[132] - לֹא יֹאכְלוּ וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה**
10 **מְלַאכְתָּן; שֶׁאֵין פּוֹרְעִין חוֹב מִן הַטֶּבֶל[133]. אֲבָל**
11 **אוֹכְלִין אַחַת אַחַת מִן הַתְּאֵנָה[134], אֲבָל לֹא מִן הַסַּל**
12 **וְלֹא מִן הַקֻּפָּה וְלֹא מִן הַמַּקְצֶה[135].**

126) שם פ"ג משנה ב. 127) [כלומר, כל מלאכה שבשדה, ואף כאלה שאין הפועל אוכל בהן מן התורה, ולפיכך היה מקום להתנות על מזונות, אלא שלא עשה כן]. 128) ובמקום שלא נהגו לזון (בבא מציעא פג. ושם פ"ט הלכה א). 129) כשבמשך היום נקלעה לו עבודה בפירות שאוכל מהם מן התורה, [ועיין רע"ב]. 130) כדין פועל (למעלה הלכה ט). 131) [שאם נגמרה מלאכתם, אין לו לפועל לאכול (הלכות שכירות שם הלכה ב, ולמעלה שם), ואם התנה על כך הרי זה כלוקח, ואסור לאכול עד שיעשר, כמבואר שם. וכן הוא במשנה א שם: "המעביר תאנים בחצרו לקצות (= לעשות קציעות, דהיינו לפני גמר מלאכה) - הפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מזונות, אוכלין ופטורין וכו'"). 132) שהתנה על כך עם בעל השדה. 133) כן כתב בפירוש המשנה שם, ומקור הדברים להלן פ"ו הלכה ט. (שכיון שחייב לתת לו מזונות, ובמקום זה נותן לו פירות, הרי הוא כפורע חובו בטבל, והרי זה כמוכרו (שם), ומקח קובע למעשרות אם מצרף שנים (למעלה הלכה ג), וראה להלן בדברי הירושלמי. ועיין בתוספות אנשי שם. וכאן השמיענו רבינו, שמה שפועל אוכל ופטור מן המעשר, אין זה אלא בזמן שאין לו עליו מזונות. וכן צריך לפרש מה שאמרו במשנה שם: "המעביר תאנים בחצרו לקצות - הפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מזונות אוכלין ופטורין, אבל אם יש להם עליו מזונות - הרי אלו לא יאכלו"). 134) משנה שם. (והוא כדין מקח שאוכל אחת אחת ופטור, למעלה שם). 135) משנה שם. ואמרו בירושלמי שם: "לא מן הסל ולא מן הקופה ולא מן המוקצה, כמה דתימר תמן מלקט אחת אחת ואוכל, ואם צירף חייב - מוקצה עשו אותה כמצרף". [ונראה שהכוונה לפרק ב דמעשרות משנה ה, לגבי מקח ש"אוכל אחת אחת ופטור, ואם צירף חייב". הרי שהכוונה לקביעות למעשר על ידי מקח, וכמבואר למעלה].

13 **יד. אֶחָד[136] הַמְבַשֵּׁל[137] וְאֶחָד הַשּׁוֹלֵק[138] וְאֶחָד**
14 **הַכּוֹבֵשׁ[139] - קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׂר[140]. אֲבָל הַמַּעֲשִׁין אֶת**
15 **הַפֵּרוֹת עַד שֶׁהִכְשִׁירָן[141] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[142].**

136) שם פ"ד משנה א. 137) ירושלמי שם. 138) אם פירושו: בשיל ולא בשיל (ר"ן נדרים מט.) סידרם רבינו בדרך "לא זו אף זו" - לא רק בישול קובע, אלא אפילו שילוק ואפילו כבוש. 139) נותן הפירות במי מלח (פירוש המשנה, וראה למעלה פ"ג הלכות ג-ד). 140) מדבריהם (למעלה פ"ד הלכה ב). 141) לאכילה. 142) בעיא היא בירושלמי נדרים פ"ו הלכה א, ולא נפשטה (חזון־איש).

16 **טו. הַטּוֹמֵן[143] פֵּרוֹת בָּאֲדָמָה[144] אוֹ בְּתֶבֶן אוֹ בְּזֶבֶל[145]**
17 **עַד שֶׁהִכְשִׁירָן לַאֲכִילָה - לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[146].**

143) משנה שם. 144) כן המנהג לעשות בפירות שאינם מבושלים, להטמין אותם בעפר, כדי שיתרטבו ויתבשלו (פירוש המשנה שם). 145) זה אינו במשנה. 146) שאין זה בישול.

18 **טז. הַנּוֹתֵן יַיִן לְתַבְשִׁיל הַם[147], אוֹ[148] שֶׁנָּתַן שֶׁמֶן**
19 **לְקִדֵּרָה בְּאִלְפָּס[149] כְּשֶׁהֵן מֻרְתָּחִין[150] - נִקְבְּעוּ**
20 **לְמַעֲשֵׂר. מָזַג יַיִן בְּמַיִם חַמִּים - נִקְבַּע[151]. וְאֵין צָרִיךְ**
21 **לוֹמַר, אִם בִּשֵּׁל הַיַּיִן[152] וַאֲפִלּוּ בַּגַּת[153] - שֶׁאָסוּר**
22 **לִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[154].**

147) אפילו לכלי שני, אם היה חם ביותר (למעלה פ"ג הלכה טו). 148) שם פ"א משנה ז, וראה למעלה שם. 149) צ"ל: ואלפס". וכעין זה במשנה שם: "לקדרה וללפס" (וראה בגליון הרמב"ם בשם ר"י אבוהב). והם כלי ראשון. 150) והעבירם מעל האש, וראה להלן. 151) שם פ"ד משנה ד, כחכמים. ועיין משנה ראשונה שם. 152) על האש. 153) שלא נגמרה עוד מלאכת היין (למעלה שם הלכה יד). 154) [שאף־על־פי שכתב רבינו (שם הלכה ג) שכל הששה דברים, וכולל בהם גם אש, אינם קובעים אלא בדבר שנגמרה מלאכתו - יין שמזגו בכלי, הרי הוא כצירוף

שנים בידו במקח (שם הלכה יג) וכמוקצה שהיא כמצרף (שם). ועיין משנה ראשונה שם].

יז. הַשּׁוּם[155] וְהַשַּׁחֲלַיִם[156] וְהַחַרְדָּל שֶׁשְּׁחָקָן בַּשָּׂדֶה[157] בְּשֶׁמֶן[158] - נִטְבְּלוּ לְמַעֲשֵׂר[159]. וְכֵן[160] הַסּוֹחֵט אֶשְׁכּוֹל לְתוֹךְ הַכּוֹס[161] - נִקְבָּע[162]; לְתוֹךְ הַתַּמְחוּי[163] - אֵינוֹ נִקְבָּע[164].

155) ירושלמי שם פ"ד הלכה א. 156) מין ירק חריף (מוסף הערוך, ערך שחלים א). וכן נראה ביומא יח: 157) שאם הכניסן לבית, נקבעו מדין בית. 158) מסתימת לשונו נראה, שהמדובר בין בשום של טבל בשמן מעושר, ובין בשמן של טבל בשום מעושר (רדב"ז). 159) [כיון שהם חריפים - שחיקתם היא בישולם, שאינה גרועה ממולח דלהלן]. 160) תוספתא סוף פרק א, וירושלמי שם. 161) [שעל־ידי סחיטה זו, הוא עושה יין שהוא משקה, מענבים שהם אוכל, ראה בשבת קמד: ובבבא בתרא צז:). 162) [שיצירה חדשה של משקה מאוכל, אינה גרועה מבישול. וכיון שנתן לתוך הכוס, הרי זה כמצרף (ראה בהלכה הקודמת). ודקדק רבינו לכתוב "לתוך הכוס נקבע", להורות, שאם סחט ענבים לתוך ידו - פטור, שאף־על־פי שבישול יש כאן - גמר מלאכה אין כאן, שאין זה חשוב כצירוף, וראה בהלכה הסמוכה]. 163) [שיש בו אוכל, והנסחט מן הענבים אל תוכו, אינו נעשה משקה, שמשקה הבא לאוכל הרי הוא כאוכל, כמפורש בשבת שם]. ובאוכל צונן הדברים אמורים, שאם הוא חם - יש בו משום בישול (רדב"ז). 164) [שאין זה אלא "אוכלא דאיפרת", כלומר, אוכל שנפרד מאוכל, ואין כאן יצירה חדשה של משקה מאוכל].

יח. הַמּוּלְחָן[165] פֵּרוֹת בַּשָּׂדֶה[166] - נִקְבְּעוּ[167]. טָבַל הַזֵּיתִים אֶחָד אֶחָד בְּמֶלַח וְאָכַל - פָּטוּר[168]. הַפּוֹצֵעַ[169] זֵיתִים כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא הַשָּׁרָף[170] מֵהֶם - פָּטוּר[171]. הַנּוֹטֵל[172] זֵיתִים מִן הַמַּעֲטָן[173] - טוֹבֵל אֶחָד אֶחָד בְּמֶלַח וְאוֹכֵל[174]; וְאִם מָלַח וְנָתַן לְפָנָיו - חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

165) מעשרות פ"ד משנה א. 166) כן הוא במשנה שבירושלמי שם. והיינו: אפילו בשדה (רדב"ז). 167) שמליחה קובעת למעשר, ראה למעלה פ"ג הלכה ג. 168) שם משנה ג. וראה למעלה הלכה יא. וצ"ע למה כפלו רבינו כאן. 169) שם משנה א. והיינו פותח, והוא מלשון "פצע". 170) הליחה הדומה לחלב (פירוש המשנה שם). 171) [שכיון ששרף זה אינו חשוב משקה (ראה בתוספות בבא בתרא יט: ד"ה מי פירות), ואין כאן יצירה של משקה מאוכל - אין זה חשוב כבישול. ובמשנה שם: "אם סחט ונתן לתוך ידו, חייב". כלומר, כיון שסחט שמן ויצר משקה מאוכל, הרי זה כבישול וקובע. ורבינו השמיטה מפני התוספתא שם: "הסוחט ענבים בתוך ידו פטור" (וראה בתוספתא כפשוטה שם), שאף־על־פי שבישול יש כאן - גמר מלאכה אין כאן, שאין זה כצירוף. ולפיכך כתב בהלכה הקודמת "הסוחט אשכול לתוך הכוס" (עיין שם). ואם כן, המשנה שם, בוודאי היא למי שסובר שכל הקובעים למעשר, קובעים אפילו לפני גמר מלאכה, ואין הלכה כן, ראה למעלה פ"ג הלכה ג]. 172) שם משנה ג, כת"ק ולא כר' אליעזר. 173) מקום שמקבצין שם הזיתים עד שיתרככו ויהיו ראויים להוציא שמנם (פירוש המשנה שם). 174) שאין המלח קובע אלא בשתים, כמבואר למעלה.

יט. הַתּוֹרֵם פֵּרוֹתָיו[175] תְּרוּמָה שֶׁצָּרִיךְ לִתְרֹם אַחֲרֶיהָ שְׁנִיָּה[176] - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[177], וְלֹא יֹאכַל מֵהֶן עֲרַאי עַד שֶׁיּוֹצִיא הַתְּרוּמָה הַשְּׁנִיָּה וִיעַשֵּׂר.

175) שנגמרה מלאכתן, שאם לא נגמרה מלאכתן, אין תרומה קובעת (למעלה שם הלכה ד). 176) כגון התורם מן המחוייב מדרבנן על המחוייב מן התורה (פ"ה מהלכות תרומות הלכה יד). [אבל זה שצריך לחזור ולתרום מחמת ספק (שם הלכה כב) - מסתבר שאינו בכלל זה, שהרי ממה־נפשך מותר לו לאכול אכילת עראי: אם תרם, הרי תרם. ואם לא תרם, הרי לא נקבע]. 177) כיון שהתרומה הראשונה תרומה מדבריהם. והאור־שמח מסמיך לזה מה שאמרו בתוספתא תרומות פ"ג "אין תורמין שמן על זיתים הנכתשים כו' אם תרם, תרומה ויחזור ויתרום וכו' וצריך להוציא עליהן תרומות ומעשרות", היינו שהתרומה הראשונה קבעה, עיין שם. וראה במראה־הפנים לירושלמי מעשרות פ"ב הלכה ג סוף ד"ה ראשון.

כ. פֵּרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן[178] וְחָשְׁכָה עֲלֵיהֶן לֵילֵי[179] שַׁבָּת[180] - נִקְבְּעוּ, וְלֹא יֹאכַל מֵהֶן אֲפִלּוּ לְאַחַר הַשַּׁבָּת עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[181].

178) שאם לא נגמרה מלאכתן, אין השבת קובעת (ביצה לה.). 179) עיין 'תוספות יום־טוב' בתרומות פ"ח משנה ג. 180) כלומר: והוא לא ייחדן לשבת. וכר' יוחנן בירושלמי מעשרות פ"ב תחילת הלכה ב (כסף־משנה). וראה למעלה פ"ד הלכה יג, שחצר אינה קובעת אלא אם הכניסו לתוכה בכוונה. 181) שאכילת שבת היא קביעות, משום שנאמר (ישעיה נח, יג) "וקראת לשבת עונג" (ביצה לד:) [וראה בפ"ב מהלכות יום־טוב הלכה ט והערה נד, שגם יום־טוב קובע. וראה עוד להלן פי"ב הלכה א].

כא. תִּינוֹקוֹת[182] שֶׁטָּמְנוּ תְּאֵנִים[183] לְשַׁבָּת[184] וְשָׁכְחוּ לְעַשְּׂרָן - לֹא יֹאכְלוּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת[185] עַד שֶׁיְּעַשְּׂרוּ[186].

182) מעשרות פ"ד משנה ב. 183) שנגמרה מלאכתם בשדה או בגינה, שלא נקבעו בבית או בחצר. 184) לאכילה. 185) שהרי אף אם לא ייחד קובעת, כמבואר בהלכה הקודמת. 186) אבל בערב שבת מותרים באכילה, ואילו גדול שייחד תאנה לשבת - אסורה גם בערב שבת, כדלהלן (ירושלמי).

כב. תְּאֵנָה[187] שֶׁהָיְתָה מְיֻחֶדֶת לוֹ[188] לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ בְּשַׁבָּת[189], וְלִקֵּט מִמֶּנָּה כַּלְכָּלָה[190] - לֹא יֹאכַל[191] עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר; הוֹאִיל וּפֵרוֹת אֵלּוּ מְיֻחָדִין לְשַׁבָּת, וְהַשַּׁבָּת קוֹבַעַת[192].

187) אילן תאנה (ירושלמי פ"ד הלכה ג). 188) שם משנה ב, כב"ה ולא כב"ש. 189) מחמת יופיין וטעמן הטוב.

190) סל. שכיון שליקט כל צרכו, הרי זה גמר מלאכה ונקבע למעשר, ראה למעלה פ"ג הלכה י. 191) אפילו קודם השבת, ואפילו אכילת עראי. 192) אבל באילן שאין פירותיו מיוחדין לשבת, אינם נקבעים אלא משחשך עליהן ליל שבת, כמבואר בהלכה הקודמת.

1 **כג. הָיָה[193] אוֹכֵל[194] בְּאֶשְׁכּוֹל[195] וְחָשְׁכָה עָלָיו לֵילֵי**
2 **שַׁבָּת[196] - לֹא יִגְמֹר אֲכִילָתוֹ בְּשַׁבָּת עַד שֶׁיַּעֲשֵׂר[197].**
3 **וְאִם הִנִּיחוֹ לְאַחַר שַׁבָּת - הֲרֵי זֶה גּוֹמְרוֹ[198].**

193) תרומות פ"ח משנה ג. 194) אכילת עראי. 195) ואשכול הרי הוא כנגמרה מלאכתו, ראה למעלה הלכה ג. 196) ראה למעלה הלכה כ. 197) כלומר, אם עישר קודם השבת, שהרי בשבת אסור לעשר (חזון איש). 198) כרבי יהושע, וכנוסחא שלפנינו. ולענין חצר, אמר ר' יהושע שם "לא יגמור" (וכן פסק רבינו למעלה פ"ד הלכה יז, שאפילו חוץ לחצר לא יגמור). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. [וצריך לומר, שאף־על־פי שהשבת קובעת אף אם לא כיוונו לייחד לה (למעלה הלכה כ) - כיון שהתחיל לאכול האשכול מבעוד יום, ורצה לגמרו לפני בוא שבת, הרי יש כאן כוונה הפכית, שאינו רוצה להניחו לשבת (ראה בתלמידי רבינו יונה לברכות פרק א לדף יב, ד"ה ורבינו שמואל, ותוספות שם ד"ה לא, סברא כזו לענין מצוות צריכות כוונה), ובאופן זה אין השבת קובעת אלא לעצמה, ולא למוצאי שבת). ובמלאכת־שלמה הביא שבספר מדוייק הוגה בדברי רבינו כאן: "ואפילו הניחן לאחר שבת, הרי זה לא יגמור", וכן הביא הברכי -יוסף יו"ד סימן שלא, על סעיף קיד. וכנוסחת ספרים אחרים במשנה שם.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר שכל שאסור לזרים לאוכלו בתרומה אסור בטבל. ודין אם מותר ליהנות מהטבל. והמוכר פירות לחבירו וזכר שהם טבל. ודין הלוקח טבל בשני מקומות. והמקבל שדה מישראל או מן הגוי. ודין שנים שקבלו שדה באריסות, או ירשו או נשתתפו. ודין כהן ולוי שלקחו או מכרו פירות תלושין, או אם קבלו שדה מישראל. ודין המקבל זיתים להוציא מהן שמן. או כהן שמכר שדה לישראל על מנת שהמעשר שלו. ישראל שירש טבל ממורח, והנותן שדהו בקבלה לגוי.

4 **א. מַחֲלִיקִין[2] בִּתְאֵנִים וַעֲנָבִים שֶׁל טֶבֶל, וְאֵין בָּזֶה**
5 **מִשּׁוּם הֶפְסֵד[3]. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְזָרִים לְאָכְלוֹ בִּתְרוּמָה,**
6 **כְּגוֹן הַגַּרְעִינִין[4] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - כָּךְ אָסוּר לְאָכְלוֹ מִן**
7 **הַטֶּבֶל וּמִן הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[5] וּמִמַּעֲשֵׂר**
8 **שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ. וְכֹל שֶׁמֻּתָּר לְזָרִים לְאָכְלוֹ**
9 **בִּתְרוּמָה מִדְּבָרִים אֵלּוּ[6] - כָּךְ מֻתָּר בְּטֶבֶל וּבְמַעֲשֵׂר**
10 **שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ.**

2) מעשרות פ"א מ"ח. ופירוש מחליקין: לשפשף ולהחליק פניו (כסף־משנה). 3) אף־על־פי שעל־ידי־זה ימהר העיפוש שלהם (פירוש המשנה, שם). וכתנא־קמא שם, ולא כרבי יהודה האוסר. [שאף־על־פי שאסור להפסיד את הטבל, כדלהלן - כיון שהדרך לעשות כן, אין זה הפסד. ונראה שגם בתרומה מותר לעשות כן, וכמו שאמרו (תרומות פי"א מ"ה, ולמלעה פי"א מהל' תרומות ה"ה): "ונוהג בתרומה כדרך שהוא נוהג בחולין"]. 4) בכת"י נוסף: "והקליפות והעלין והחרצנין" ('מעשה רוקח'). בדבר הגרעינין, ראה למעלה שם הי"א, שיש גרעינין שאסורים לזרים. ובדבר הקליפות, עיי"ש ה"י. עלין, היינו עלים של ירק, עיי"ש פ"ב ה"ה. והחרצנין הם בכלל שאר הגרעינין בזמן שכנסן ויש בהן לחלוחית למצוץ אותן, שאסורין לזר (שם פי"א הי"א). 5) תרומת מעשר. 6) שאינם חשובים אוכל.

11 **ב. אֵין[7] מַדְלִיקִין[8] בְּטֶבֶל טָמֵא[9] אֲפִלּוּ בְּחֹל[10], וְאֵין**
12 **צָרִיךְ לוֹמַר בְּשַׁבָּת[11]. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת מִשְׁמֶרֶת**
13 **תְּרוּמֹתָי[12]; מַה תְּרוּמָה טְהוֹרָה - אֵין לְךָ בָּהּ[13] אֶלָּא**
14 **מִשְׁעַת הֲרָמָתָהּ[14], אַף תְּרוּמָה טְמֵאָה - אֵין לְךָ לֵהָנוֹת**
15 **בָּהּ[15] אֶלָּא מִשְׁעַת הֲרָמָתָהּ וְאֵילֵךְ.**

7) ברייתא, שבת כו, א. 8) אפילו כהנים, ראה להלן. 9) והוא־הדין לטבל טהור (עיי"ש ברש"י וב'תוספות' ד"ה אין מדליקין), שגם הוא אסור בהנאה של כילוי. 10) [שבידו להרים ממנו תרומות ומעשרות, והיה מקום לומר שאף־על־פי שעוד לא הרים, יש לו בו זכות ש"מתנות שלא הורמו כמי שהורמו" (חולין קלא. ולהלן הכ"א), ואף־על־פי־כן אין מדליקין בטבל טמא, כיון שלא הרים בפועל ממש]. 11) הדלקת נר בערב שבת לצורך שבת [שאין בידו להרים, שהרי "אין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת" (פכ"ג מהל' שבת ה"ט), ונמצא שנהנה ממנו בליל שבת הנאה של כילוי, בזמן שאינו עומד להרמה, שבוודאי אין לו זכות לכך. והרשב"א בחידושיו לשבת שם, רצה לומר, שהחומר בשבת יותר מבחול הוא משום שאין שורפין קדשים ביום־טוב ובשבת. אבל לבסוף דוחה סברא זו: "תינח למאן־דאמר חולין הטבולים לתרומה כתרומה, אלא למאן־דאמר לאו כתרומה - מאי איכא למימר". ועי' בפ"ז מהל' ביכורים הי"ב, שרבינו פסק ש"עיסה הטבולה לחלה אינה כחלה". אולם הר"י קורקוס כתב בביאור דברי רבינו, ששבת חמורה, מהטעם הנ"ל (כן כתב הרדב"ז בהל' תרומות שם הי"ח, שאין מדליקין נר חנוכה בערב שבת בשמן של תרומה טמאה, לפי שאין שורפין קדשים בשבת). אבל חוץ ממה שדחה הרשב"א סברא זו, צריך־עיון עוד שזה אינו אלא לשיטת ה'ירושלמי' (שבת פ"ב ה"א) שאסור לשרוף קדשים אף מערב שבת וערב יום־טוב, וראה בגליון הש"ס שם, שלמדו כן ממה שנאמר "והנותר ממנו עד בוקר", ליתן בוקר שני לשריפתו. אבל לשיטת הבבלי (שם כג:) אין איסור לשרוף קדשים אלא ביום־טוב עצמו. וכן נראה מדברי רבינו, שלא הביא כלל הא דאין מדליקין בשמן שריפה ביום־טוב, לפי שאינו אלא ביום־טוב עצמו, ואם כן, הוא בכלל מה שכתב בפ"ג מהל' יום־טוב ה"ח, שאין שורפין קדשים ביום־טוב, ועוד ששם מפורש טעם הדבר, מפני שיום־טוב 'עשה' ו'לא תעשה', ואין 'עשה' של שריפת קדשים דוחה 'עשה' ו'לא תעשה', וזה לא שייך אלא ביום־טוב עצמו, ולא בערב יום־טוב וערב שבת]. 12) "בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת טהורה ואחת

טמאה" (שבת, שם). 13) רשות לאכול. 14) שקודם לכן חייב האוכלה מיתה, ראה למעלה פ"א ה"ה. 15) הנאה של כילוי, דהיינו הדלקה שמכלה אותה בשעת הנאה, שהרי היא כאכילה, אבל הנאה אחרת מותרת, וראה ב'תוספות' שם ד"ה אין.

1 **ג. אֵין מְחַפִּין[16] בְּטֶבֶל[17], וְאֵין זוֹרְעִין אֶת הַטֶּבֶל[18].**
2 **וַאֲפִלּוּ פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[19] - אָסוּר לִזְרֹעַ**
3 **מֵהֶן עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[20]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[21] בִּתְבוּאָה**
4 **וְקִטְנִיּוֹת[22] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל[23] הָעוֹקֵר שְׁתִילִים שֶׁיֵּשׁ**
5 **בָּהֶן פֵּרוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[24] - הֲרֵי זֶה**
6 **מֻתָּר, וְאֵינוֹ כְּזוֹרֵעַ טֶבֶל, שֶׁהֲרֵי לֹא אָסַף הַפֵּרוֹת[25].**
7 **וְכֵן[26] הָעוֹקֵר לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת וּשְׁתָלָם בְּמָקוֹם אַחֵר[27],**
8 **אִם נִתְכַּוֵּן לְהוֹסִיף בְּגוּפָן[28] - מֻתָּר. וְאִם שְׁתָלָן כְּדֵי**
9 **שֶׁיִּקְשׁוּ וְיִקַּח הַזֶּרַע שֶׁלָּהֶן - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
10 **כְּזוֹרֵעַ חִטִּים אוֹ שְׂעוֹרִים שֶׁל טֶבֶל.**

16) תוספתא דמאי פ"א. וכן צריך להיות ב'ירושלמי' שם ה"ג (רדב"ז). 17) כלומר, אין מכסין את הזרעים בעפר, שהרי הוא כזורע (מועד קטן ב:). 18) מן התורה אינו חייב בתרומות ומעשרות אלא אם אוכלם, אבל אם מוכרם או זורעם פטור, שנאמר (דברים יד, כב-כג): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך - ואכלת". ודרשו חכמים (בבא-מציעא פא:) "ואכלת ולא מוכר", כיון שאינו לאכילה (ר"ש פאה פ"א מ"ו), אבל חכמים חייבו לעשר גם את המוכר (בבא-מציעא שם) וגם את הזורע. 19) כלומר, לא נתמרחו (ראה למעלה פ"ג הלכות ח-יג). 20) ומה שאמרו (פאה, שם): "ונוטל מן הגורן וזורע ופטור מן המעשרות עד שימרח, דברי רבי עקיבא" - אין זה אלא דברי רבי עקיבא, אבל חלוקים עליו חביריו, כמפורש ב'ירושלמי' מעשרות (פ"ה תחילת ה"א, ועי' בפירוש המשנה וב'תוספות יום טוב' שם), ואין הלכה כרבי עקיבא נגד רבים (רדב"ז). 21) 'ירושלמי', שם. 22) שהרי זה כנגמרה מלאכתן (שם). [כלומר, כיון שצירפן בידו, ראה למעלה פ"ה הלכות ג-יג]. 23) מעשרות פ"ה מ"א. 24) כן הוא במשנה, שם. [ודוקא בתוך שדהו, אבל אם מכר השתילים לאחר, כשם שהחמירו לענין זורע, שאם צירפם הם כנגמרה מלאכתם (ראה למעלה), כן החמירו במקח לענין זה, שאם עקר השתילים עם הפירות, הרי הוא כמצרפם בידו, והמקח קובע למעשר. ולפיכך הסמיכו במשנה שם לדין הנ"ל: "לקח במחובר לקרקע - פטור", שרק בתלוש הוא קובע כנ"ל, אבל לא במחובר. וראה ברדב"ז ו'משנה ראשונה']. 25) [כלומר, לא אסף הפירות בידו ואין כאן צירוף, ורק במקח החמירו לחשבו כמצרף]. 26) שם, מ"ב. 27) בתוך שדהו (משנה, שם). 28) שלא נגמרה מלאכתן.

11 **ד. לִיטְרָא[29] מַעֲשֵׂר טָבוּל[30] שֶׁזְּרָעָהּ וְהִשְׁבִּיחָהּ וַהֲרֵי**
12 **הִיא עֶשֶׂר לִיטְרִין[31] - חַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר[32], וְאוֹתָהּ**
13 **לִיטְרָא[33] מְעֻשָּׂר עָלֶיהָ[34] מִמָּקוֹם אַחֵר[35] לְפִי חֶשְׁבּוֹן[36].**
14 **לִיטְרָא[37] בְּצָלִים שֶׁתִּקְּנָם[38] וּזְרָעָם - אֵינוֹ מְעֻשָּׂר לְפִי**
15 **חֶשְׁבּוֹן הַתּוֹסֶפֶת[39], אֶלָּא מְעֻשָּׂר לְפִי כֻּלּוֹ[40].**

29) ברייתא, נדרים נח, ב. 30) מעשר ראשון שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר. 31) העיקר והגידולין ביחד. ולדעת הראב"ד מדובר כאן בדבר שאין זרעו כלה. 32) כלומר, כל התערובת, ואף הליטרא הראשונה. ואף-על-פי שהליטרא הראשונה אין עליה חיוב מעשר, שהרי היא עצמה מעשר - חייבוהו חכמים במעשר, לפי שבטלה בגידולין (רא"ש). 33) שזרעה כשהיא בטבלה. 34) כלומר, מפריש עליה מעשר מן המעשר היינו תרומת מעשר, שמן התורה אין הגידולין מבטלים את העיקר שלא נתקן, ואם כן לא נפקע החיוב שהיה עליה לפני שזרעה (שם). וראה להלן בבצלים שתוקנו. 35) מפירות שנה הקודמת, שאף הליטרא מפירות שנה הקודמת היא, ואין תורמין מפירות שנה זו על פירות שנה אחרת, ראה למעלה פ"ה מהל' תרומות הי"א (רש"י שם). 36) כלומר, מחשב שתרומת המעשר תהא עשירית מהליטרא. 37) שם נז, ב. מימרא בשם רבי יוחנן. 38) שהופרשו תרומות ומעשרות הימנה. 39) כלומר, והליטרא עצמה תהא פטורה. 40) למדו זאת (שם נט:) ממה שנאמר (דברים י, כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך", כלומר, אף זרעך שהוא מתוקן כבר, תחזור ותעשר, לפי שבטל לגידולים. במה דברים אמורים, בשזרע פירות מתקונים שהדרך לזרעם, אבל זרע פירות של טבל שאין הדרך לזרעם - אינו בכלל זה, ולפיכך אמרנו למעלה שליטרא מעשר טבול שזרעה - אינה בטלה מן התורה בגידולין.

16 **ה. זֶרְעוֹנִים[41] שֶׁהֱבִיאוּ שְׁלִישׁ[42] וּמֶרְחָן[43] וְעִשְּׂרָן**
17 **וְאַחַר כָּךְ זְרָעָן[44] וְהוֹסִיפוּ[45], וְאֵין זַרְעָם כָּלֶה - הֲרֵי**
18 **זֶה סָפֵק אִם חַיָּבִין[46] בְּמַעֲשֵׂר מִדִּבְרֵיהֶם[47], הוֹאִיל**
19 **וְהוֹסִיפוּ, אוֹ אֵין חַיָּבִין, שֶׁהֲרֵי הַזֶּרַע שֶׁעֲדַיִן הוּא קַיָּם**
20 **וְלֹא אָבַד מְעֻשָּׂר הוּא. וְאֵין אֵלּוּ דּוֹמִים לְבְצָלִים[48],**
21 **שֶׁהַבְּצָלִים אֵין דַּרְכָּן לְהִזָּרֵעַ[49].**

41) בעיא שלא נפשטה, במנחות סט, ב. והמדובר בזרעונים הנאכלים, שאם אינם נאכלים הם פטורים ממעשרות (למעלה שם פ"ב ה"ג). 42) אבל לפני שהביאו שליש, אינם חייבים במעשר (למעלה פ"ב הלכות ג-ה). 43) רבינו גורס שם: "כגון דאמרחינהו ועשרינהו", ראה ב'כסף משנה' כאן, וב'רבינו גרשום' שם. 44) אבל זרען ואח"כ עישרן, אינו מעשר, שאין מעשר במחובר לקרקע. 45) השביחו. 46) אבל זרעם כלה, חייב לעשר הכל מן התורה (מנחות, שם). 47) הזרעונים שזרע, אבל התוספת ודאי חייבת (שם). 48) ואף-על-פי שאין דרכם להזרע כדלהלן, ומן התורה אין העיקר מתבטל בתוספת, אפשר שחכמים גזרו משום זורע דבר שדרכו להזרע. 49) בסוף ההלכה הקודמת "ליטרא בצלים שתיקנם" שעיקר בטל לגבי התוספת, ומתחייב שוב במעשרות.

22 **ו. הַזּוֹרֵעַ[50] אֶת הַטֶּבֶל, בֵּין דָּבָר שֶׁזַּרְעוֹ כָּלֶה[51] בֵּין**
23 **דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה[52]: אִם אֶפְשָׁר לְלַקְּטוֹ[53] - קוֹנְסִין**
24 **אוֹתוֹ[54] וּמְלַקְּטוֹ; וְאִם צָמַח - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ**
25 **לַעֲקֹר. וְהַגִּדּוּלִין חֵלִין[55]. וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ**
26 **כָּלֶה - אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי גִדּוּלִין אֲסוּרִין, עַד שָׁלֹשׁ**
27 **גְּרָנוֹת[56]; וְהָרְבִיעִי - מֻתָּר[57]. וּמִפְּנֵי מָה הַגִּדּוּלִין**

50) ברייתא, נדרים נח, ב. 51) העיקר בטל לגבי התוספת, ומתחייב שוב במעשרות. 52) אינו בטל לגבי התוספת, ומתחייב שוב במעשרות. 53) אם אפשר לנכש אותו מן הגידולין. 54) אם אינו מפריע לגידולין. 55) אינם בטלים לגבי העיקר. 56) אם הגידולין הם מדבר שאין זרעו כלה, אינם בטלים לגבי העיקר עד שלשה דורות. 57) הרביעי אינו בטל לגבי העיקר, ומתחייב שוב במעשרות.

אֲסוּרִין?[58] מִפְּנֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּתְרוּמָה גְּדוֹלָה שֶׁבָּהּ[59]. וְכֵן הַדִּין בְּזוֹרֵעַ מַעֲשֵׂר שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[60]. אֵין[61] מוֹכְרִין אֶת הַטֶּבֶל אֶלָּא לְצֹרֶךְ וּלְחָבֵר[62]. וְאָסוּר לִשְׁלֹחַ אֶת הַטֶּבֶל וַאֲפִלּוּ חָבֵר לְחָבֵר, שֶׁמָּא יִסְמְכוּ זֶה עַל זֶה וְיֹאכַל הַטֶּבֶל[63].

50) שם אמרו: "תיפשוט ליה (= לבעיא הנ"ל) מהא כו' ליטרא בצל שתיקנו כו' התם היינו זריעתו, הכא לאו היינו זריעתו". וכן צריך להיות בדברי רבינו "שהבצלים דרכם להזרע" ('חזון איש'). היינו שזרעונים שלא הביאו אלא שליש גידולם, אף־על־פי שאם זרעם הם מצמיחים (למעלה שם ה"ג) - בכל זאת אין דרכם להזרע, ואינם בכלל "עשר תעשר את כל תבואת זרעך" (ראה נדרים, שם). [אבל צ"ע שהרי חיובם במעשרות נלמד מהפסוק הנ"ל "את כל תבואת זרעך" - "דבר שהוא נזרע ומצמיח", ראה למעלה שם]. 51) 'ירושלמי' דמאי פ"א ה"ג. 52) כגון חיטים ושעורים. 53) כגון בצלים, וראה תרומות פ"ט מ"ו. 54) שעדיין לא נשרשו בקרקע. 55) שעבר על איסור זריעת טבל, כנ"ל ה"ג. 56) בדבר שזרעו כלה, כדלהלן (תרומות שם), כלומר מותרים באכילת עראי לפני גמר מלאכה. 57) היינו גידולי גידולי גידולי טבל. 58) שם, מ"ו. וראה למעלה פי"א מהל' תרומות הלכות כא־כב ב'חזון איש'. 59) כשאין זרעו כלה. 60) שגזרו איסור על גידוליה (למעלה שם), שלא ישהנה אצלו כדי שיזרענה, ונמצא בא לידי תקלה (שם). 61) שהוא טבול לתרומת מעשר, שגידוליו אסורים אף לפני שנגמרה מלאכתם למעשר. ואם רבו גידולים על העיקר, ראה למעלה ה"ד. 62) דמאי פ"ה מ"ח. 63) כגון שנתערב טבל בחולין, וצריך להפריש ממקום אחר - קונה טבל ומעשרו ('ירושלמי' שם).

ז. הַמּוֹכֵר[64] פֵּרוֹת לַחֲבֵרוֹ[65] וְנִזְכַּר שֶׁהֵם טֶבֶל, וְרָץ אַחֲרָיו לְתַקְּנוֹ וְלֹא מְצָאוֹ[66]: אִם יָדוּעַ שֶׁאֵין קַיָּמִין וְשֶׁכְּבָר אָבְדוּ אוֹ נֶאֱכְלוּ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עֲלֵיהֶם; וְאִם סָפֵק שֶׁהֵם קַיָּמִין[67] אוֹ אֵין קַיָּמִין - צָרִיךְ לְהוֹצִיא[68] עֲלֵיהֶן מַעֲשְׂרוֹת מִפֵּרוֹת אֲחֵרוֹת[69].

64) משנה ו'ירושלמי' שם פ"ג ה"ג. 65) תוספתא מעשר שני פ"ג, ו'ירושלמי' דמאי פ"ז ה"א. 66) בחזקת שהם מתוקנים. 67) ב'ירושלמי' שם: "הרי זה רץ אחריו ומתקנו. לא מצאו וכו'". וראה בתוספתא שם. 68) כלומר, ספק אם הם קיימין. 69) כלומר, מן הדין, ולא בתורת קנס, כדלהלן, שהרי מכר לו הפירות בחזקת מתוקנים, כנ"ל.

ח. הַמּוֹכֵר[70] פֵּרוֹת לַחֲבֵרוֹ[71], מוֹכֵר אוֹמֵר: עַל מְנָת שֶׁהֵן טֶבֶל מָכַרְתִּי, וְלוֹקֵחַ אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי מִמְּךָ אֶלָּא מְעֻשָּׂרִין[72] - כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לְתַקֵּן. קְנָס הוּא לוֹ[73] מִפְּנֵי שֶׁמָּכַר טֶבֶל[74].

70) כלומר, להפריש עליהם תרומות ומעשרות ולתקנן. ומכיון שספק הוא ואפשר שאינם קיימים, ואם כן הפרשתו אינה הפרשה, והתרומות והמעשרות האלו בטבלם - צריך הוא לתקנם ממקום אחר (ראה למעלה פ"ה מהל' תרומות הט"ז). 71) תוספתא שם. 72) והודיעו לאחר מכן שטבל הן, ויש עדים על כך, שהרי בלאו־הכי אינו נאמן לומר שמכר טבלים, או שהלוקח זריז ומחמיר על עצמו אף־על־פי ששורת הדין שאין המוכר נאמן, ראה להלן פי"ב הי"ח, וב'תוספתא כפשוטה' שם. 73) כלומר, על־מנת שהן מעושרין. 74) אבל מעיקר הדין פטור הוא, שהמוציא מחבירו עליו הראיה (רדב"ז).

ט. אֵין[75] פּוֹרְעִין חוֹב מִן הַטֶּבֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹכְרוֹ[76].

75) ועבר על איסור, כנ"ל ה"ו. אבל אם הלוקח חבר, והמוכר טוען שמכר לו טבל לצורך, שלא עבר על איסור, כמבואר למעלה - אינו חייב לתקן (משנה־למלך). 76) נלמד מההלכה הבאה.

י. מִי[77] שֶׁלָּקְחוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶת פֵּרוֹתָיו וְהֵם טְבָלִים: אִם מֵחֲמַת שֶׁהוּא חַיָּב לָהֶן - צָרִיךְ לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעֲשְׂרוֹת[78]; וְאִם לָקְחוּ בְּאֹנֶס[79] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עֲלֵיהֶם.

77) שתמורת מה שהלוה לו, הוא מחזיר הטבל, והרי זו כמכירה שהיא אסורה, כנ"ל. 78) תוספתא שם, ובמקבילות. 79) שהרי זה כפורע חוב בטבל.

יא. הַלּוֹקֵחַ[80] טֶבֶל[81] מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת - מְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה[82]. הַמְקַבֵּל[83] שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ מִן הַנָּכְרִי[84] - חוֹלֵק וְנוֹתֵן לְבַעַל הַשָּׂדֶה בְּפָנָיו, כְּדֵי שֶׁיֵּדַע שֶׁטֶּבֶל נָטַל[85]. אֲבָל הַחוֹכֵר[86] שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל: אִם נָתַן לוֹ[87] מִזֶּרַע אוֹתָהּ שָׂדֶה[88] - תּוֹרֵם[89] וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לוֹ מִזּוֹ שֶׁקָּצַץ לִתֵּן לוֹ[90], וּבַעַל הַשָּׂדֶה מְעַשֵּׂר לְעַצְמוֹ; וְאִם נָתַן לוֹ מִזֶּרַע שָׂדֶה אַחֶרֶת אוֹ מִמִּין אַחֵר - מוֹצִיא הַמַּעֲשֵׂר וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לוֹ[91].

80) ולא מחמת שהוא חייב להם. 81) דמאי פ"ה מ"ח. 82) שהודיעוהו שטבל הוא. 83) ואין חוששים שמא פירות אלו של שנה זו, ופירות אלו משנה אחרת, ואין מעשרים מאלו על אלו, כמפורש למעלה בפ"ה מהל' תרומות הי"א (רדב"ז). 84) שם פ"ו מ"א. והוא המקבל שדה באריסות על־מנת לקחת חלק מסוים מן הפירות, ראה להלן הי"ג. 85) ואינו צריך לעשר, שהרי חלקו של בעל השדה לא היה שלו, ואין זה כמוכר טבל. ויש אומרים שאינו פטור אלא ממעשרות, אבל תרומה גדולה חייב להפריש, כמו חוכר דלהלן (חדושי מהרי"ח במשנה, שם). 86) אם ישראל הוא - יעשר. ואם גוי הוא - כדי שידעו הקונים ממנו (רדב"ז). 87) מקבל השדה על־מנת לשלם לבעליה מדה ידועה של פירות (להלן הי"ג). 88) החוכר לבעל השדה. 89) ומאותו המין (משנה, שם). 90) שאי־אפשר לגורן שתיעקר בלי תרומה גדולה ('ירושלמי'). 91) ופטור ממעשר, שבחלקו של בעל השדה לא זכה, ושלו הוא נותן לו.

יב. הַחוֹכֵר[92] שָׂדֶה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְעַשֵּׂר וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לוֹ. קְנָס[93] קְנָסוּהוּ בָּזֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחְכֹּר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[94], וְנִמְצֵאת הַשָּׂדֶה בּוּרָה לְפָנָיו[95], עַד

שֶׁיִּצְטָרֵךְ וְיִמְכְּרֶנָּה לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן[96] הַמְקַבֵּל שָׂדֶה אֲבוֹתָיו[97] מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - קְנָסוּהוּ שֶׁיְּעַשֵּׂר וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן חֶלְקוֹ[98] לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְעֻשָּׂר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְפֹּץ וְיַקְבְּלָהּ מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי שֶׁהִיא שְׂדֵה אֲבוֹתָיו[99], עַד שֶׁתִּשָּׁאֵר לְפָנָיו בּוּרָה[100], כְּדֵי שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה לְיִשְׂרָאֵל[101].

92) שכיון שקצץ מזרע אותה שדה ומאותו המין, אם נותן אחרים תחתיהם הרי הוא כמוכר טבל (׳תוספות אנשי שם׳), וזהו כרבי יהודה במשנה שם, המפרש דברי תנא־קמא. 93) שם, מ"ב. 94) ׳ירושלמי׳, שם. 95) ובמקבל באריסות מן הגוי לא קנסו, משום שהגוי רוצה יותר בחכירות מבאריסות. 96) לפני הגוי. 97) משנה שם, בשם רבי יהודה. ופסק כמותו שאין חולק עליו, ובגמרא שקלא־וטריא בדבריו בבבא־מציעא קא. (פירוש המשנה, שם). 98) של הגוי. 99) אם לא נזקיקו לעשר חלק הגוי. 100) כן גורס רבינו שם, וכן ב׳תוספות׳ שם בשם ר"ח. 101) ובמקבל שדה שאינה שדה אבותיו, לא קנסו, שאם יקנסוהו ימנע מלקבל, ואף הגוי לא ימכרנה, אלא תהא אדמת א"י בור או יזרענה בעצמו. ולא קנסו אלא בחוכר, שהמחכיר שדה אינו רוצה לזרעה בעצמו מחמת הספק שמא יפסיד שלא יעלה יבולו יפה, ולכן הוא מחכיר, שיהא בטוח בדבר הקצוב שקצץ עם החוכר, בין תעשה הקרקע הרבה בין מעט, ולכן קנסו את הישראל החוכר, כדי שתהא האדמה בורה בידי העכו"ם וימכרנה, שהרי לא יזרע בעצמו, כנ"ל, וכן קנסו במקבל שדה אבותיו, שבידוע שימנע מלקבלה אם יהא חייב לעשר, ויוסיף בדמיה מחמת שהיא חביבה עליו ויקנה (רדב"ז).

יג. אֵי זֶהוּ חוֹכֵר וְאֵי זֶהוּ מְקַבֵּל? חוֹכֵר - שֶׁחוֹכֵר הַקַּרְקַע בְּדָבָר קָצוּב מִן הַזֶּרַע, בְּכָךְ וְכָךְ סְאָה, בֵּין עָשְׂתָה הַרְבֵּה בֵּין עָשְׂתָה מְעַט. מְקַבֵּל - הוּא שֶׁיְּקַבֵּל אוֹתָהּ בְּחֵלֶק מִמַּה שֶּׁתַּעֲשֶׂה, חֶצְיוֹ אוֹ שְׁלִישׁוֹ אוֹ מַה שֶּׁיִּתְּנוּ בֵּינֵיהֶן. שׁוֹכֵר - הוּא שֶׁשּׁוֹכֵר הַקַּרְקַע בְּמָעוֹת[102].

102) ושוכר ודאי הרי הוא פורע חובתו, ומעשר ונותן לו אפילו בשוכר מישראל, וראה בבבא־מציעא פ"ט מ"ו, וב׳תוספתא כפשוטה׳ שם פ"ו.

יד. שְׁנַיִם[103] שֶׁקִּבְּלוּ שָׂדֶה בַּאֲרִיסוּת[104] אוֹ יָרְשׁוּ[105] אוֹ נִשְׁתַּתְּפוּ - יָכוֹל הָאֶחָד לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: טֹל אַתָּה חִטִּים שֶׁבְּמְקוֹם פְּלוֹנִי[106] וַאֲנִי חִטִּים שֶׁבְּמְקוֹם פְּלוֹנִי[107], אַתָּה יַיִן שֶׁבְּמְקוֹם פְּלוֹנִי וַאֲנִי יַיִן שֶׁבְּמְקוֹם פְּלוֹנִי[108]; אֲבָל לֹא יֹאמַר: טֹל אַתָּה חִטִּים וַאֲנִי שְׂעוֹרִים, אַתָּה יַיִן וַאֲנִי שֶׁמֶן, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹכְרִין אֶת הַטֶּבֶל[109].

103) דמאי פ"ו מ"ח. 104) למחצה לשליש ולרביע, כפי התנאים שביניהם. 105) כלומר, שני אחים שירשו את אביהם. 106) הקרוב למקום שאתה דר בו. 107) הקרוב למקום שאני דר בו, ולא אצטרך לשאת פירות ממקום רחוק. 108) שאיסור מכירת טבל אינו אלא מדרבנן, ואין לו עיקר בתורה, ולכן אומרים בו "יש ברירה" ואינם כמוכרים זה לזה טבל, וראה בפ"א מהל׳ תרומות ה"כ, וברדב"ז שם. 109) שבשני מינין לא אמרו הוברר הדבר למפרע, שהרי לכל אחד חלק בכל מין ומין.

טו. כֹּהֵן[110] אוֹ לֵוִי שֶׁלָּקְחוּ פֵּרוֹת[111] מִיִּשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן - מוֹצִיאִין[112] אֶת הַתְּרוּמָה וְהַמַּעְשְׂרוֹת מִידֵיהֶן[113] וְנוֹתְנִין אוֹתָם לְכֹהֲנִים וְלְלְוִיִּם אֲחֵרִים[114]. קְנָסוֹ[115] הוּא לָהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְפְּצוּ לַגְּרָנוֹת וְלַגִּתּוֹת[116] וְיִקְנוּ טְבָלִים, כְּדֵי לְהַפְקִיעַ מַתְּנוֹת אֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים[117]. וְאִם[118] קָנוּ קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן - אֵין מוֹצִיאִים מִיָּדָם[119].

110) פאה פ"א מ"ו. 111) שאינם מעושרים. 112) בית־דין, אם אינם נותנים מרצונם. 113) שהרי גם הם חייבים להפריש תרומות ומעשרות (למעלה פ"א ה"ג). 114) כלומר, נותנים אותם לישראל, והוא נותנם לכל מי שירצה, וכן מפורש בתוספתא שם. 115) מימרא של רבי יוחנן ב"ירושלמי׳ פאה שם ה"ה. 116) מקום שדורכים שם הענבים. 117) וכן הלויים. 118) שם. 119) וכאן לא חששו שמא יקפצו לגרנות, כיון שטורח להם לגמור מלאכת הפירות.

טז. כֹּהֵן[120] אוֹ לֵוִי שֶׁמָּכְרוּ פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין לְיִשְׂרָאֵל קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מָכְרוּ בִּמְחֻבָּר - הֲרֵי הַתְּרוּמָה[121] אוֹ הַמַּעֲשֵׂר[122] שֶׁלָּהֶם[123]. וְאִם מָכְרוּ אַחַר גְּמַר מְלָאכָה - הֲרֵי הַתְּרוּמָה וְהַמַּעֲשֵׂר שֶׁל לוֹקֵחַ[124], וּמַפְרִישׁ וְנוֹתֵן לְכָל כֹּהֵן[125] אוֹ לֵוִי[126] שֶׁיִּרְצֶה[127].

120) תוספתא שם. 121) השייכת לכהן. 122) השייכת ללוי. 123) של הכהן או של הלוי. שכיון שגוף השדה שייך לכהן או ללוי, הרי הם משיירים לעצמם את התרומה והמעשרות, ואף־על־פי שלא התנו, כמו שהתנו דמי, וראה בדמאי פ"ו מ"ד, וב׳משנה ראשונה׳ שם. ודוקא כשמכרו לישראל, אבל מכרו לכהן שמפריש ונוטל לעצמו, היה להם להתנות במפורש, ומשלא התנו - הרי הם שלו. ואף־על־פי שמכרו טבל, והיה לחכמים לקנסם, לא קנסום אלא כשלא ידע הלוקח שטבל הם, כמו למעלה ה"ח, אבל כשידע ולא נמנע מלקנות, לא קנסו המוכר. 124) שכיון שנגמרה מלאכתם היה להם למוכרים להתנות, ומכיון שלא התנו - אין המעשרות שלהם. 125) התרומה. 126) המעשר. 127) אף לכהן או ללוי שמכרו לו, שלא קנסו אותם על שעברו על איסור מכירת טבל, כנ"ל בהערה קכב.

יז. כֹּהֵן[128] וְלֵוִי שֶׁקִּבְּלוּ שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל[129] - כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּחֵלִין, כָּךְ חוֹלְקִין בַּתְּרוּמָה וּבַמַּעְשְׂרוֹת; וְהַיִּשְׂרָאֵל נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְנוֹתֵן לְכָל כֹּהֵן אוֹ לֵוִי שֶׁיִּרְצֶה[130]. אֲבָל[131] יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּבֵּל שָׂדֶה מִכֹּהֵן אוֹ מִלֵּוִי - הַתְּרוּמָה[132] אוֹ הַמַּעֲשֵׂר[133] לְבַעַל הַשָּׂדֶה[134], וּשְׁאָר הַמַּתָּנוֹת - חוֹלְקִין[135].

128) דמאי פ"ו מ"ג. 129) למחצה לשליש ולרביע, כנ"ל הי"ג. 130) כלומר, נותנין לישראל את התרומה ומעשרות

השייכים לחלקו, כחכמים ודלא כרבי אליעזר (שם) שאמר: "המעשרות שלהן" (= של הכהן ושל הלוי). 131) שם, מ"ד. 132) אם קיבל מכהן. 133) אם קיבל מלוי. 134) שכיון שהשדה שלו, הרי זה כאילו התנה שהתרומה או המעשר יהיו שלו ('ירושלמי'). 135) כלומר, מעשר שני או עני, וכן הוא בתוספתא שם פ"ז. ומפשטות לשון משנתנו וה'ירושלמי' במעשר שני פ"ה ה"ה, משמע שאף שאר המתנות לכהן, או ללוי, וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. וכל זה אינו אלא כשקיבל השדה באריסות: למחצה ולשליש ולרביע, שחייב לתת לו מפרי השדה הזה, אבל אם קיבל בשכר או בחכירות, שיכול לתת לו מעות או פירות משדה אחר, אין אנו אומרים שהוא כאילו התנה שהתרומה והמעשרות יהיו שלו.

1 **יח. הַמְקַבֵּל[136] זֵיתִים לְהוֹצִיא מֵהֶן שֶׁמֶן[137], בֵּין**
2 **יִשְׂרָאֵל מִכֹּהֵן אוֹ לֵוִי[138] בֵּין כֹּהֵן אוֹ לֵוִי מִיִּשְׂרָאֵל -**
3 **כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בְּחֵלִין, כָּךְ חוֹלְקִין בִּתְרוּמָה**
4 **וּמַעֲשְׂרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַשֶּׁמֶן חָשׁוּב הוּא[139].**

136) שם מ"ה, כחכמים ולא כרבי יהודה. 137) כלומר, זיתים תלושים על־מנת לכתשן. אבל במחוברין לקרקע שקיבל עליו לגמור מלאכתן לאכילה ולא להוציא שמנם, הדין הוא כבהלכה הקודמת. 138) כן נראה במשנה שם, מדברי רבי יהודה, שאמר: "ישראל שקבל מכהן ומלוי וכו'", הרי שלתנא־קמא מדובר גם באופן זה, וראה שם בפירוש המשנה. 139) טעם זה כתב רבינו מדעתו. שכיון שחשוב הוא היה לכהן או ללוי להתנות במפורש, ואין אומרים כמי שהתנו דמי. ופשוט הוא כי הוא־הדין לענבים לעשות מהם יין, וכל דבר שהיוצא ממנו חשוב.

5 **יט. כֹּהֵן[140] שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְיִשְׂרָאֵל[141] וְאָמַר לוֹ: עַל**
6 **מְנָת שֶׁהַמַּעֲשֵׂר[142] שֶׁלָּהּ שֶׁלִּי לְעוֹלָם[143] - הֲרֵי הֵן**
7 **שֶׁלּוֹ[144]. כֵּיוָן שֶׁאָמַר עַל מְנָת - נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁשִּׁיֵּר**
8 **מְקוֹם הַמַּעֲשֵׂר[145]. וְאִם מֵת הַכֹּהֵן - הֲרֵי בְנוֹ כְּשְׁאָר**
9 **הַכֹּהֲנִים. וְאִם אָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁהַמַּעֲשְׂרוֹת לִי**
10 **וְלִבְנִי, מֵת הוּא - יִטְּלֵם בְּנוֹ[146]. עַל מְנָת שֶׁהַמַּעֲשְׂרוֹת**
11 **שֶׁלִּי כָּל זְמַן שֶׁהִיא לְפָנֶיךָ, מְכָרָהּ לְאַחֵר, אַף עַל פִּי**
12 **שֶׁחָזַר וּלְקָחָהּ - אֵין לַכֹּהֵן אוֹתָם הַמַּעֲשְׂרוֹת[147].**

140) ברייתא בבא־בתרא סג, א. ו'ירושלמי' דמאי פ"ו ה"ב. 141) הוא־הדין ישראל לישראל, אלא שמצוי הדבר בכהן, כיון שהמעשר שלו (רשב"ם שם). 142) ראה למעלה פ"א ה"ד וב'כסף משנה' שם, שמעשר בין לכהן בין ללוי. 143) בברייתא שם ליתא, וצ"ע למה הוסיף זאת רבינו, והרי צריך המוכר לפרש שאין הכוונה לעולם, כדלהלן, וא"כ מן הסתם הכוונה לעולם. 144) ואפילו אם מכר השדה לאחר - לא פקעה זכותו, אבל אם מת - אין בניו יורשים זכות זו, שאין לנו לחדש מדבריו אלא ההכרח בלבד, ודי אם נאמר שהתכוון לשמור לעצמו זכות זו, ותו לא. 145) כלומר, אף־על־פי שגוף השדה ללוקח - שייר המוכר לעצמו בשדה מקום המעשר. שאלמלא שייר בגוף השדה, הרי זה כמשייר דבר שלא בא לעולם (גמרא, שם). ואף־על־פי־כן יכול הלוקח לתקן פירותיו במעשר זה, שהרי הוא כמשאיל לו פירותיו לתקן תבואותיו, על־מנת שיחזירם לו. 146) ואם מכר השדה - לא פקעה זכות הבן, כנ"ל. 147) שהרי כשהגיעה השדה ללוקח השני, פקעה זכותו של הכהן, וכשמכרה שוב למוכר, מכר לו כל זכות שבאה לידו.

13 **כ. יִשְׂרָאֵל[148] שֶׁקִּבֵּל שָׂדֶה מִכֹּהֵן וְלֵוִי[149] וְאָמַר לוֹ[150]:**
14 **עַל מְנָת שֶׁהַמַּעֲשְׂרוֹת[151] שֶׁלִּי אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים -**
15 **מֻתָּר[152]; עַל מְנָת שֶׁהֵן שֶׁלִּי לְעוֹלָם - אָסוּר, שֶׁאֵין**
16 **כֹּהֵן[153] עוֹשֶׂה כֹּהֵן[154]. וְכֵן[155] בֶּן לֵוִי[156] שֶׁהָיָה עָלָיו**
17 **חוֹב לְיִשְׂרָאֵל[157] - לֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל זֶה גּוֹבֶה**
18 **מֵאַחֵרִים[158] וּמַפְרִישׁ[159] עַד שֶׁיְּפָרַע כְּנֶגֶד חוֹבוֹ; שֶׁאֵין**
19 **לֵוִי זֶה עוֹשֶׂה בַּעַל חוֹב שֶׁלּוֹ כְּלֵוִי אַחֵר שֶׁיִּגְבֶּה**
20 **מַעֲשֵׂר מֵאַחֵרִים[160].**

148) תוספתא שם, לפי נוסחא אחת. 149) כלומר, או מלוי, שעל־פי הדין התרומה או המעשר לבעל השדה, כנ"ל הי"ז. ובתוספתא שם לא כתוב "לוי", והוסיף רבינו, משום שלשון "מעשרות" לא שייך על כהן. 150) הישראל לכהן או ללוי. 151) וכן התרומה אם קיבל מכהן. 152) כלומר, מפריש הישראל תרומה ומעשר, ונותנן לכהן או ללוי שירצה. 153) וכן אין לוי עושה ישראל לוי. 154) בכת"י שלפני המהרי"ק, היה כתוב: "שאין כהן עושה ישראל כהן", וכן העתיק הראב"ד. והפירוש: שע"י שממנה אותו במקומו לקבל התרומה או המעשר, נדמה כאילו עשאו כהן או לוי. ודוקא בישראל שקיבל שדה מכהן ולוי, שכיון שהתרומה והמעשר לבעל השדה, ע"י תנאי זה שהתנה הישראל נראה כעושהו כהן, אבל בישראל שמכר שדה לכהן והתנה שיהיו המעשרות שלו לעולם, אין איסור בדבר, שהרי הוא כמו ששייר מקום המעשר, כבהלכה הקודמת, ואין נראה כאילו עשה הכהן את הישראל, כהן (כסף־משנה). והראב"ד חולק, וגורס בתוספתא: ישראל שמכר שדה לכהן, וכן הוא ב'ירושלמי', וראה ב'חזון איש' וב'תוספתא כפשוטה' שם. 155) תוספתא, שם. 156) אבל בכהן לא שייך דין זה, שתרומה אסורה באכילה לזרים. 157) כלומר, שהיה חייב מעות לישראל. 158) מעשר ראשון ברשות הלוי, על־מנת לתתו לו. 159) את המעשר לעצמו, שמעשר ראשון חולין הוא, כנ"ל פ"א ה"ב. 160) והחידוש בהלכה זו, שאף־על־פי שבשעה שהישראל נוטל מעשרות מאחרים, על־מנת לתתו ללוי זה הוא נוטל, נראה כעושה את הישראל לוי.

21 **כא. יִשְׂרָאֵל[161] שֶׁיָּרַשׁ[162] טֶבֶל מִמֹּרָח[163] מֵאֲבִי אִמּוֹ**
22 **כֹּהֵן[164], וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ יָרְשׁוֹ מֵאֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל[165]**
23 **- הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ[166] מַעְשְׂרוֹתָיו[167] וְהֵן שֶׁלּוֹ[168];**
24 **שֶׁהַמַּתָּנוֹת הָרְאוּיוֹת לְתָרֶם - כְּמוֹ שֶׁהוּרְמוּ הֵן, אַף**
25 **עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּרְמוּ[169].**

161) מימרא של רבה בר אבוה, בבכורות יא, א. 162) הוא־הדין אם קיבל טבל במתנה, אלא כיון שאסור לשלוח טבל (למעלה ה"ו), נקט לשון "ירושה". 163) שנגמרה מלאכתו. בגמרא שם: "שהיו לו טבלים ממורחים בתוך ביתו". ומפשטות לשון רבינו נראה, שאף שמדובר גם כשעוד לא ראו פני הבית, בכל זאת אומרים

"מתנות שלא הורמו, כמי שהורמו". 164) כלומר, שהיה אביו ישראל, ואמו בת כהן, ומתו אביו ואמו, שאם לא כן, הרי אביו יורש את אמו, ואחר־כך מת אבי אמו, ונמצא הוא יורשו. 165) כלומר, אפילו ירש הכהן הנ"ל מאבי אמו ישראל, שהיה חייב להפריש מעשר ולתת ללוי – אף־על־פי־כן אין הישראל הזה חייב לתת ללוי, כיון שירשו מאבי אמו כהן, וראה ברש"ש שם. 166) מן הטבל. 167) וכן תרומה גדולה. 168) כלומר, התרומה יכול למכור לכהנים - והדמים שלו, ומעשר ראשון יכול לאכול בעצמו. 169) וכיון שנפל הטבל לידי אבי אמו כהן, נעשה כאילו הפריש הכהן ממנו תרומה ומעשרות והרי הם שלו, שהרי כהן אינו חייב לתת ללוי כלום (למעלה פ"א ה"ג), וכיון שירשו ישראל זה, הרי הם שלו (רש"י שם). וראה בקידושין נח, ב. ובפ"ה מהל' אישות ה"ו.

1 **כב. הַנּוֹתֵן[170] שָׂדֵהוּ[171] בְּקַבָּלָה[172] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ**
2 **לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת[173], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
3 **בָּאוּ לְעוֹנַת מַעֲשְׂרוֹת[174] - צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עַל יָדָם[175].**
4 **נִתְּנָהּ לְעַם הָאָרֶץ[176]: עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ לְעוֹנַת**
5 **הַמַּעֲשְׂרוֹת[177] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עַל יָדָם[178];**
6 **וּמִשֶּׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת - צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עַל יָדָם[179].**
7 **כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? עוֹמֵד עַל הַגֹּרֶן[180] וְנוֹטֵל[181], וְאֵינוֹ**
8 **חוֹשֵׁשׁ לְמַה שֶּׁאָכְלוּ[182], שֶׁאֵין אָנוּ אַחֲרָאִין לָהֶן[183].**

170) תוספתא דמאי פ"ז, ו'ירושלמי' שם פ"ו ה"א, לפי גירסת הגר"א שם. 171) כשהיא זרועה. 172) כלומר, למחצה, לשליש ולרביע. [וכגון שאמר לו: מחצה או שליש או רביע ממה שאתה קוצר יהא שלך, שבאופן זה אין לגוי קנין בפירות אלא לאחר קצירה, אבל אם אמר לו: מחצה או שליש או רביע שלך יהא, שיש לו מיד קנין בפירות - כיון שבאו לעונת המעשרות ביד הגוי, והוא מירחם אחר כך, פטורים הם מן המעשרות (למעלה פ"א מהל' תרומות הי"ג). וראה בפ"ו מהל' מתנות עניים הט"ו]. 173) כלומר, לחשוד שלא לעשר תבואתו (ראב"ד. וראה במהרי"ק). ואינו בכלל עמי הארץ, שעליהם אמרו שרובם מעשרים הם. 174) ראה למעלה פ"ב ה"ה. 175) קנסוהו, כדי שיתן שדהו לישראל המתקן פירותיו כראוי, ולפי זה הוא־הדין במשכיר שדהו ובמחכירה, וכן אם נתן שדה שאינה זרועה כלל וזרעה הגוי האריס ('חזון איש', ונקט שדה זרועה משום ריבותא דסיפא. ומסתימת לשון רבינו נראה, שקנסוהו בין במקום שישראל מצויים ובין במקום שאין ישראל מצויין, כרבי יוחנן ולא כרבי יהושע בן לוי, ב'ירושלמי' שם. 176) שהוא בכלל רוב המעשרים. 177) כלומר, אם נתן לעם־הארץ עד שלא באו וכו'. וכל־שכן כשנתן לו שדה שאינה זרועה כלל, וראה למעלה. 178) כיון שרוב עמי הארץ מעשרין הם (שבת כג.), לא קנסוהו אלא אם מסר לו אחר שבאו לעונת המעשרות. 179) אף־על־פי שהפירות מחוברין לקרקע, כיון שאם יתלשו יתחייבו במעשר, ואפשר שעם־הארץ זה הוא מן המיעוט שאינן מעשרין, לא היה לו לתת לו שדהו. 180) לאחר גמר מלאכה, קודם שלקחו כל אחד חלקו. 181) מעשר, אבל תרומה גדולה אינו נוטל, שחזקה על עמי־הארצות שמפרישים תרומה גדולה (להלן פ"ט ה"א). 182) כלומר, אינו חושש לעשר קודם גמר מלאכה, שלא יאכלו אכילת קבע באיסור. 183) בתוספתא שם: "שאין אחריות לרמאין", כלומר, שהרי אסור להם לאכול לפני חלוקה מחמת איסור גזל ('תוספתא כפשוטה'). [וראה במס' מעשר שני פ"ה מ"א, ולהלן פ"ט מהל' מעשר שני ה"ז, ובדמאי פ"ג מ"ה].

יום חמישי ג' כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר אם אומרים בשל תורה הוברר הדבר למפרע. הקובע מעשרותיו בפי החבית או בשוליה. המניח פירות להיות מפריש עליהן מעשרות. המלוה מעות לכהן או ללוי להיות מפריש עליהם מחלקו. ישראל שאמר ללוי כור מעשר יש לך בידי אם קנה בלי משיכה. מי שהיו לפניו שתי כלכלות של טבל שנטל תרומתן.

9 **א. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מֵאָה לוֹג שֶׁל יַיִן[2] טָבוּל מִן הַתּוֹרָה[3],**
10 **וְאָמַר: שְׁנֵי לֶגִין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ מֵהֶן הֲרֵי הֵן**
11 **תְּרוּמָה[4], וַעֲשָׂרָה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְתִשְׁעָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[5]**
12 **- לֹא יַתְחִיל וְיִשְׁתֶּה עַד שֶׁיַּנִּיחַ בַּסּוֹף שְׁעוּר תְּרוּמָה**
13 **וּמַעַשְׂרוֹת, אֶלָּא יַפְרִישׁ וְאַחַר כָּךְ יִשְׁתֶּה. וְאֵין**
14 **אוֹמְרִין: זֶה שֶׁהִנִּיחַ בַּסּוֹף כְּאִלּוּ נִבְרַר תְּחִלָּה[6], מִפְּנֵי**
15 **שֶׁחִיּוּב תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת מִן הַתּוֹרָה[7], וְאֵין אוֹמְרִין**
16 **בְּשֶׁל תּוֹרָה: נַחְשֹׁב כְּאִלּוּ נִבְרַר[8], עַד שֶׁיִּבְרֹר[9].**

2) ברייתא בגיטין כה. ושם: "הלוקח יין מבין הכותים וכו'", ולא כתב זאת רבינו, לפי שברייתא זו נשנתה לפני שגזרו חכמים על הכותים לעשותם כגויים, אבל לאחר שגזרו עליהם הרי יינם אסור. 3) כלומר, בזמן שהיו תרומות ומעשרות נוהגות מן התורה. 4) כלומר, אחד מחמישים, שהיא עין בינונית. 5) עשרה ותשעה לאו דווקא, שהרי לאחר שהופרשה התרומה, לא נשארו אלא תשעים ושמונה. 6) כלומר, ונאמר הוברר הדבר למפרע שמה שנשתייר בסוף, כאילו הופרש מתחילה. 7) מיתור לשון רבינו נראה, שכוונתו שאף על פי שאין תרומות ומעשרות נוהגות בזמן הזה אלא מדבריהם - כיוון שיש להם עיקר מן התורה, אין אומרים בהם ברירה. 8) כלומר, הוברר הדבר למפרע. 9) כלומר, משיברור חלה הפרשתו, אבל לא למפרע.

17 **ב. הַקּוֹבֵעַ מַעְשְׂרוֹתָיו בְּפִי הֶחָבִית[10] - לֹא יִשְׁתֶּה**
18 **מִשּׁוּלֶיהָ[11], בְּשׁוּלֶיהָ - לֹא יִשְׁתֶּה מִפִּיהָ, מִפְּנֵי**
19 **שֶׁהַמִּשְׁקִין מְעֹרָבִין[12]. אֲבָל הַקּוֹבֵעַ[13] בְּפִי הַמְּגוּרָה[14] -**
20 **אוֹכֵל מִשּׁוּלֶיהָ, קָבַע בְּשׁוּלֶיהָ - אוֹכֵל מִפִּיהָ[15].**

10) של יין, שקבע שביין שלמעלה, יהיו התרומות והמעשרות. 11) כלומר, אפילו מתחתית החבית. 12) ונמצא שבכל טיפת יין מעורבין תרומות ומעשרות. 13) תרומות ומעשרות. 14) אוצר של תבואה. 15) שהרי תבואה דבר יבש היא ואינה מתערבת.

21 **ג. וְיֵשׁ לְאָדָם לִקְבֹּעַ[16] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּפוֹדֵהוּ[17] וְעוֹשֵׂהוּ**

1 מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן עַל אוֹתָן הַפֵּרוֹת[18] אוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר[19]
2 לְמָקוֹם אַחֵר[20].

16) להפריש. 17) מחללו על כסף. 18) המדובר כשהקדים מעשר שני למעשר ראשון. אבל תרומה גדולה כבר הופרשה ממנו. 19) הוא הדין שיכול לעשותו תרומה גדולה אם עוד לא הפרישה, שהרי כתב רבינו למעלה פרק ה מהלכות תרומות הלכה יג: "המפריש תרומה וכו' ממעשר שני וכו' שלא נפדו וכו' אין תרומתן תרומה", הרי שאם הפריש ממעשר שני שנפדה - תרומתו תרומה. 20) אבל על אותם הפירות, אינו יכול להפריש, "שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר קודם המעשר לכתחילה".

3 ד. הַמַּנִּיחַ פֵּרוֹת לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן[21] מַעֲשְׂרוֹת[22]
4 - מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן קַיָּמִין וְאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה,
5 עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ כָּל אוֹתָן הַפֵּרוֹת שֶׁהִנִּיחַ מַעֲשֵׂר וְנוֹתֵן
6 לַלֵּוִי. מְצָאָן שֶׁאָבְדוּ - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ לְכָל
7 שֶׁהִפְרִישׁ[23], וְאֵינוֹ מְעַשֵּׂר וַדַּאי[24].

21) כלומר, שאותן פירות יהיו מעשרות על פירות שלפניו. 22) במשנה שם: "תרומה ומעשרות", ורבינו השמיט כאן תרומה, לפי שכאן מדובר בהפרשה לכתחילה, ואילו תרומה אינה ניטלת לכתחילה אלא מן המוקף. אבל לעשר אפשר אף שלא מן המוקף. 23) כלומר, למפרע, מעת שהתחיל להפריש, ואף שבמשנה אמר ר' אלעזר: "הרי זה חושש מעת לעת", הרי אמרו בגמרא "חלוקין עליו חביריו על ר' אלעזר וכו'" ופסק רבינו כרבים. 24) כלומר, אינו חוזר ומעשר פעם שנייה אלא מספק, ולא מוודאי, שאפשר שהיו הפירות קיימים בשעה שהפריש עליהן.

8 ה. הַמַּלְוֶה מָעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלֵּוִי וְאֶת הֶעָנִי
9 לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עַל אוֹתָן הַמָּעוֹת[25] מֶחֱלְקוֹ[26] - מַפְרִישׁ
10 עֲלֵיהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן קַיָּמִין, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[27] שֶׁמָּא מֵתוּ
11 הַכֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי[28] אוֹ הֶעָשִׁיר הֶעָנִי[29].

25) כלומר, המלווה הזה כשיפריש תרומותיו ימכור התרומה ויעכב הדמים לעצמו בפירעון חוב זה שיש לו על הכהן, וכן יעכב לעצמו מעשר ראשון ומעשר עני בפירעון חוב שיש לו על הלוי והעני. 26) צריך להיות "מחלקן". 27) כלומר, שאם מתו אינו יכול להפריש עד שיטול רשות מן היורשין. 28) שם כח: "רבא אמר שמא מת לא חיישינן". 29) שם ל: "עשירות לא שכיחא".

12 ו. כֵּיצַד מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן[30]? מַפְרִישׁ תְּרוּמָה אוֹ מַעֲשֵׂר
13 רִאשׁוֹן אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[31] מִפֵּרוֹתָיו, וּמְזַכֶּה בָּהֶן עַל יְדֵי
14 אַחֵר לְאוֹתוֹ כֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי אוֹ הֶעָנִי שֶׁהִלְוָם[32]. וְאִם
15 הָיוּ רְגִילִין לִטֹּל מִמֶּנּוּ וְהוּא רָגִיל שֶׁלֹּא יִתֵּן אֶלָּא לָהֶן
16 - אֵינוֹ צָרִיךְ לְזַכּוֹת עַל יְדֵי אַחֵר[33]. וְאַחַר שֶׁמַּפְרִישׁ
17 מְחַשֵּׁב כַּמָּה שָׁוֶה זֶה שֶׁהִפְרִישׁ וּמְנַכֶּה מִן הַמַּלְוֶה[34],
18 עַד שֶׁיִּפָּרַע כָּל חוֹבוֹ. וּמוֹכֵר הַתְּרוּמָה לְכָל כֹּהֵן
19 שֶׁיִּרְצֶה[35], וְאוֹכֵל הַמַּעַשְׂרוֹת[36].

30) כלומר, איך יוצא ידי חובת נתינה? 31) בכתב־יד אברבנאל: "מעשר עני". 32) ואותו אחר מחזירם לו. 33) שכיוון שאינו נותן אלא להם, כבר הסיחו כל הכהנים דעתם מן המתנות הללו, וכאילו באו לידיהם. ומעשר שני הנזכר כאן, הוא מעשר עני המתחלק בבית, שיש בו טובת הנאה לבעלים. 34) שאם אינו מנכה מן המלוה הרי הוא גוזלם, וגם נוטל מהם ריבית. 35) שתרומה אסורה לזרים. 36) שמותרים לזרים.

20 ז. כְּשֶׁהוּא מְחַשֵּׁב כַּמָּה שָׁוִים הַפֵּרוֹת שֶׁהִפְרִישׁ[37] -
21 יֵשׁ לוֹ לְחַשֵּׁב כַּשַּׁעַר הַזּוֹל[38], וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם
22 רִבִּית. וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת חוֹב זֶה[39]. וְאִם בָּא
23 בַּעַל הַבַּיִת לַחֲזֹר - אֵינוֹ חוֹזֵר[40]; אֲבָל אִם רָצוּ אֵלּוּ
24 שֶׁלָּקְחוּ הַמָּעוֹת לַחֲזֹר - חוֹזְרִין[41]. נִתְיָאֲשׁוּ מֵהֶן
25 הַבְּעָלִים[42] - אֵין מַפְרִישִׁין עֲלֵיהֶן[43]; שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין
26 עַל הָאָבוּד[44]. מֵת הַכֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי אוֹ הֶעָנִי שֶׁהִלְוָם -
27 אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן מֵחֶלְקָן כַּדֶּרֶךְ הַזּוֹ עַד
28 שֶׁיִּטֹּל רְשׁוּת מִן הַיּוֹרְשִׁין[45]. וְהוּא שֶׁיַּנִּיחַ לָהֶן קַרְקַע
29 אֲפִלּוּ מְלֹא מַחַט[46]; אֲבָל אִם הִנִּיחַ כְּסָפִים - אֵין
30 רְשׁוּת הַיּוֹרֵשׁ מוֹעֶלֶת[47]. וְאִם הִלְוָם בְּבֵית דִּין עַל מְנָת
31 שֶׁיַּפְרִישׁ עַל מָעוֹת אֵלּוּ מֵחֶלְקָם - אֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל
32 רְשׁוּת מִן הַיּוֹרְשִׁין[48]. הֶעָשִׁיר הֶעָנִי - אֵין מַפְרִישִׁין
33 עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהִלְוָהוּ בְּבֵית דִּין, וְזָכָה הַלָּוֶה בְּמַה
34 שֶׁבִּידָו[49].

37) כדי לנכות מן המלווה. 38) אף על פי שבכל הלוואה פסק רבינו בפרק ט מהלכות מלוה ולוה הלכה א "אין פוסקין על הפירות (אין מלווים מעות כדי לקבל פירות תמורתם), עד שיצא השער (שייקבע מחיר קבוע בשוק) וכו'", הרי שצריכים שני תנאים: א) שיפסוק בפירוש עם הלווה על שער הזול. וב) שייצא השער - בנידון שלנו כיוון שהלוה שלא על מנת להיפרע, הרי זה דומה למכר, ולכן התירו אף על פי שלא פסק בפירוש, ואף על פי שלא יצא השער. ואף על פי שבשעת ההלוואה היו ארבעה סאים בסלע ועתה בשעת ההפרשה נמכרים עשרה סאין בסלע, אינו חושש משום רבית. 39) שאין שביעית משמטת אלא חוב שיכול לתבעו, שאם יתבענו יעבור ב"לא יגוש", אבל כאן אינו יכול לתבעו, שהרי לא התנה איתו שיפרע חובו, אלא ינכה מתרומות או מעשרות, ואם נשתדפו שדותיו של מלווה ולא היו פירות לתרום ולעשר, אין לו עליו כלום. ועוד שהחוב כבר נגוש ועומד, שהרי הפרעון ברשות המלווה. 40) תקנת חכמים היא כדי שיישארו המעות בידם. 41) שהרי שנינו "נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו". 42) כגון שנשתדפו שדותיו ושמעו שאמר "ווי ליה לחסרון כיס", והוא התנה עמהם שיפריש עליהם מתרומות ומעשרות של שנה זו, ומכיוון שתבואות שנה זו, נשתדפו, אין לו עליו כלום. 43) אם לאחר מיכן הצמיחה התבואה. 44) כלומר, על החוב שנתייאש ממנו. 45) ואף על פי שאביהם הסכים שייקח הלה תרומותיו במעות שהלווה לו, שמא הם [=היורשים] אינם מסכימים לכך. 46) כיוון שקרקעות היורשים משועבדים לבעל חוב, מועטה רשותם. 47) כי מטלטלים של יתומים אינם

משועבדים לבעל חוב, והם אינם חייבים לפרוע חוב אביהם, הרי נפקע החוב. 48) ואפילו אין להם קרקע מפריש על מעות הלוואתו, שיש כוח ביד בית דין להטיל חוב זה על כל הכהנים הלויים והעניים ותקנת חכמים היא, כדי שימצאו מלווים כשיצטרכו להלוואה. 49) כלומר, הלווה הזה זכה במעות שבידו שהרי אין כאן הלוואה על מנת לשלם אלא על מנת לנכות ממעשר עני ומכיוון שהעשיר העני, אין לו עליו כלום. ואף על פי שבמיתה תקנו חכמים לטובת הכהן והלוי והעני - עשירות אינה שכיחה כלל ולא תקנו בזה.

1 **ח. יִשְׂרָאֵל[50] שֶׁאָמַר לְבֶן לֵוִי[51]: כֹּר מַעֲשַׂר[52] יֵשׁ לְךָ**
2 **בְּיָדִי[53] - רַשַּׁאי[54] בֶּן לֵוִי לַעֲשׂוֹתוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל**
3 **מָקוֹם אַחֵר[55] אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ[56]. וְאִם נְתָנוֹ**
4 **הַיִּשְׂרָאֵל לְלֵוִי אַחֵר[57] - אֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[58].**

50) ודווקא ישראל, אבל כהן או לוי אינם חייבים לתת מעשרותיהם. 51) כל לוי קרוי בן לוי. וייתכן שהכוונה לסתם לוי, שאינו תלמיד חכם, שאם לא כן הרי אינו תורם אלא מן המוקף. 52) דווקא כשאמר לו כמות המעשר שבידו, אבל אמר לו סתם "מעשר יש לך בידי", לא יוכל הלוי לעשותו מעשר מן המעשר, כי אינו יודע מה כמות המעשר. 53) שעישרתי מפירותי ואתננו לך. 54) מן הדין. אבל תלמידי חכמים מחמירים על עצמם לתרום מן המוקף אפילו תרומת מעשר. 55) כי אינו גרוע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכרי שלו על תבואתו (שיטה מקובצת שם בשם הרא"ש). ואין לחשוש שמא נתנו הישראל ללוי אחר, שהרי נאמר "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב", ומכיוון שאין לישראל במעשר זה אלא טובת הנאה, שבידו לתיתו לכל לוי שרוצה, הרי הוא כנותן ללוי מתנה מועטת, שסמכה דעתו של המקבל כשהבטיחו, ולכן אם יחזור בו הרי הוא ממחוסרי אמנה, כלומר, מחוסרי אמון. 56) כך העמידו הברייתא בבבא מציעא שם, כי אם משך וחזר והפקיד אצלו, מדוע אמרו להלן: "אין לו עליו אלא תרעומת" - "כיוון דמשכיה ממונא אית ליה גביה". 57) שעבר על דברי חכמים הנ"ל. 58) ואף על פי שלא עשה בו שום קניין, יש לו עליו תרעומת כיוון "שהבטיחו בתוחלת נכזבה" ועוד, שכיוון שנתן המעשר לאחר, אין תרומת הלוי תרומה, ונמצא שהכשילו באכילת טבלים.

5 **ט. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת בַּמְּגוּרָה[59], וְנָתַן סְאָה לְלֵוִי**
6 **וּסְאָה לְעָנִי[60] - לֹא יַפְרִישׁ שְׁמוֹנֶה סְאִין[61] מִן הַמְּגוּרָה**
7 **וְיֹאכְלֵם, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שֶׁשְּׁתֵּי סְאִין שֶׁל מַעַשְׂרוֹת**
8 **קַיָּמִין; אֲבָל אִם אָכְלוּ מֵהֶן הַלֵּוִי וְהָעָנִי - אֵינוֹ**
9 **מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן אֶלָּא לְפִי חֶשְׁבּוֹן הַנִּשְׁאָר מִשְּׁתֵּי**
10 **הַסְּאִין[62].**

59) אוצר שמכניסים שם הפירות. 60) ואמר להם: לכשאפריש מן המגורה שמונה סאים לאכילה, יהיו אלה עליהם מעשר ראשון ומעשר עני. 61) אין זה בדיוק שהרי לאחר שנתן סאה ללוי אינו חייב להפריש אלא עשירית מן הנשאר, ואם כן נותרו שמונה סאין ועשירית הסאה. 62) ואין לפרש דבריו שיחולו המעשרות לכשיפריש ולמפרע מעכשיו, כי הלא בדבר שהוא מן התורה אין אנו אומרים "ברירה".

11 **י. עֲנִיִּים שֶׁהֶחֱלִיפוּ מַתְּנוֹתֵיהֶן עִם בַּעַל הַבַּיִת, כְּגוֹן**
12 **שֶׁנָּתְנוּ לוֹ סְאָה שֶׁל לֶקֶט אוֹ שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעְשַׂר**
13 **עָנִי[63] וְנָטְלוּ סְאָה מִן הַגֹּרֶן[64] - זֶה שֶׁנָּטַל מֵהֶם[65] פָּטוּר**
14 **מִן הַמַּעֲשֵׂר, אַף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשָׂה בִּרְשׁוּת בַּעַל הַבַּיִת[66];**
15 **וְזֶה שֶׁנָּטְלוּ מִמֶּנּוּ[67] חַיָּב[68], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵלֶף**
16 **מַתְּנוֹתֵיהֶן הַפְּטוּרִין[69].**

63) שהם פטורים ממעשרות. 64) שהוא חייב במעשרות. 65) בעל הבית מהעניים. 66) [כלומר: אם החליפין היו שלא מדעת בעל הבית, אלא שנתחלפו להם לעניים שלו בשלהם, וודאי שחלקם של העניים פטור מן המעשרות, אלא אפילו אם היו החליפין מדעתו של בעל הבית, שהרי זה כמקח, ומקום קובע למעשרות כשמצרף שניים ואוכל - בכל זאת פטור מן המעשרות. ואף על פי שאם עשאום גורן בשדה, הוקבעו למעשרות, שאין הכל יודעים שהם של לקט שכחה ופאה - כאן בחליפין אין לחשוש למראית העין, שמי ששמע מהחליפין ישמע גם שהחליפין היו עם מתנות העניים הפטורות ממעשר. ויש אומרים שבנידון זה אפילו אם עשאם גורן בשדה, לא נתחייבו, כי קול יוצא לחליפין]. 67) העניים מבעל הבית. 68) במעשר. ואם נגמרה מלאכתם ביד העניים, חייבים הם במעשר מן התורה, כדין לוקח. 69) אם כוונת רבינו לומר, שכיוון שהוא חלף מתנותיהם הפטורות היה מקום לפטרם ממעשרות, דבריו צריכים עיון רב, כי איך אפשר לפטרם מטעם זה.

17 **יא. מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כַּלְכָּלוֹת שֶׁל טֶבֶל שֶׁנִּטְּלָה**
18 **תְּרוּמָתָן[70], וְאָמַר: מַעְשְׂרוֹת זוּ[71] בָּזוּ[72] - הָרִאשׁוֹנָה**
19 **מְעֻשֶּׂרֶת[73]. אָמַר: מַעְשְׂרוֹת זוּ בָּזוּ וְזוּ בָּזוּ -**
20 **הָרִאשׁוֹנָה מְעֻשֶּׂרֶת, שֶׁהֲרֵי קָבַע מַעְשְׂרוֹתֶיהָ בַּשְּׁנִיָּה;**
21 **וְאֵין הַשְּׁנִיָּה מְעֻשֶּׂרֶת, שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר מִן**
22 **הָרִאשׁוֹנָה שֶׁכְּבָר נִפְטְרָה עַל הַשְּׁנִיָּה שֶׁעֲדַיִן הִיא**
23 **חַיֶּבֶת בְּמַעְשַׂר[74] שְׁתֵּיהֶן.**

70) כן הוא בתוספתא שם. שאם לא ניטלה תרומתן, אינו יכול לומר תרומת זו בזו, כי צריך לקבוע לה מקום בצפון או בדרום, מה שאין כן במעשרות. [וצריך לומר, שגם תרומת מעשר כבר ניטלה, שאם לא כן לא תוקנה הכלכלה, שהרי אי אפשר להפריש ממנה תרומת מעשר]. 71) כלכלה אחת. 72) בכלכלה שנייה. 73) כי מעשרותיה בכלכלה שנייה. 74) כי אין תורמין ומעשרין מן הפטור על החיוב.

24 **יב. אָמַר: מַעְשְׂרוֹת שְׁתֵּי כַּלְכָּלוֹת אֵלּוּ מַעְשַׂר כָּל**
25 **אַחַת מֵהֶן קָבוּעַ בַּחֲבֵרְתָּהּ - קָרָא שֵׁם[75], וּכְבָר קָבַע**
26 **מַעְשְׂרוֹתֵיהֶן בָּהֶן, וּמוֹצִיא הַמַּעַשְׂרוֹת שֶׁלָּהֶן, וְאֵינוֹ**
27 **יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעַשְׂרוֹת מִמָּקוֹם אַחֵר.**

75) כלומר, חלה הפרשתו, לעניין זה שאינו יכול להוציא עליהן מעשרות ממקום אחר.

יג. וְכֵיצַד מְעַשְּׂרָן? מוֹצִיא מַעֲשֵׂר שְׁתֵּיהֶן מֵאַחַת מֵהֶן[76] אוֹ מַעֲשֵׂר כָּל אַחַת מֵהֶן מִמֶּנָּה, אִם הָיוּ שָׁווֹת[77]. וְאִם הָיְתָה אַחַת גְּדוֹלָה מֵחֲבֵרְתָּהּ - מַפְרִישׁ מִן הַקְּטַנָּה מַעֲשֵׂר הַגְּדוֹלָה[78], וּמִן הַגְּדוֹלָה[79] מַעֲשַׂר הַקְּטַנָּה[80].

76) אם היו שוות. 77) ומזו על זו ומזו על זו אינו יכול להפריש, שאם הפריש מן הראשונה על השנייה, שוב אינו יכול להפריש מן השנייה על הראשונה, מפני שהוא מן הפטור על החיוב. 78) כלומר, מפריש מן הקטנה מעשר על חלק מן הגדולה, השווה לגודל הקטנה, ומשאיר בגדולה חלק טבל שממנו יפריש על הקטנה. 79) כלומר, מן היתר שנשאר טבל. 80) ומעשר עצמו.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר הפירות שנקראו חולין מתוקנין אם נתערבו בטבל מה דינם. מי שהיו לו עשר שורות של כדי יין וקבע כד אחד משורה החיצונה למעשר ואינו יודע לאי זו שורה חיצונה התכוון.

א. הַפֵּרוֹת[2] שֶׁהוּרַם מֵהֶן תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[3] - הֵן הַנִּקְרָאִין חֵלִין[4]. וְאִם הִפְרִישׁ מֵהֶן שְׁאָר מַעֲשְׂרוֹתֵיהֶן - הֵן הַנִּקְרָאִין חֵלִין מְתֻקָּנִין בְּכָל מָקוֹם.

2) כן כתב רבינו בפירוש המשנה בדמאי פ"ז משנה ז. 3) ועדיין לא הפריש מעשרות. ואף־על־פי שלכתחילה אין להפריש תרומת מעשר לפני מעשר ראשון - בדיעבד תרומתו תרומה, ראה להלן פ"ט הלכה ה. 4) "מפני שהקדושה (= התרומות המעורבות בהם) ניטלה מהם" (פירוש המשנה שם).

ב. טֶבֶל[5] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּחֵלִין מְתֻקָּנִין מִין בְּמִינוֹ[6], שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַלֵּךְ אַחַר הַטַּעַם[7]: אִם יֵשׁ לוֹ פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת - מוֹצִיא עַל אוֹתוֹ טֶבֶל תְּרוּמָה[8] וּמַעֲשְׂרוֹת לְפִי חֶשְׁבּוֹן[9]; וְאִם אֵין לוֹ פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת לְהוֹצִיא עַל אוֹתוֹ טֶבֶל - הֲרֵי הַכֹּל אָסוּר[10] עַד שֶׁיַּפְרִישׁ[11]. וּכְשֶׁהוּא מַפְרִישׁ, מַפְסִיד מִן הַחֵלִין הַמְתֻקָּנִין כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּטֶּבֶל[12].

5) כלומר, פירות שלא ניטלה מהם תרומת מעשר, אבל ניטלה מהם תרומה גדולה. כן הוא בירושלמי שם, וכן משמע להלן בדברי רבינו. 6) שהטבל אוסרו במשהו, מפני שהוא דבר שיש לו מתירין, שהרי אפשר לתקנו (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו). 7) ולפיכך אינו בטל. אבל אם נתערב בשאינו מינו - הוא בטל בששים. 8) כלומר, תרומת מעשר, כנ"ל. (שם). 9) כלומר, לפי כמות הטבל שנתערב. ומקור הדברים בחלה פ"ג משנה ט (כסף־משנה) ובתוספתא פ"ה (הוצאת ר"ש ליברמן עמ' 98 25). 10) שטבל שנתערב מין במינו - במשהו (הלכות מאכלות אסורות שם). 11) כדרך שמבואר בהלכה הסמוכה. 12) כלומר, אחד ממאה מן הטבל.

ג. כֵּיצַד? מֵאָה[13] סְאָה שֶׁל טֶבֶל שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵאָה סְאָה שֶׁל חֵלִין מְתֻקָּנִין[14] - מַפְרִישׁ מִן הַכֹּל אֶחָד וּמֵאָה, וְכֹל שֶׁהִפְרִישׁ - טֶבֶל, וְיִשָּׁאֵר תִּשְׁעִים וְתִשַּׁע חֵלִין מְתֻקָּנִין[15], נִמְצָא מַפְסִיד סְאָה אַחַת[16]. וְכֵן אִם הָיָה אוֹתוֹ טֶבֶל טָבוּל לִתְרוּמָה - מַפְסִיד מִן הַחֵלִין הַמְתֻקָּנִין כְּדֵי תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[17]. וְלָמָּה מַפְסִיד סְאָה זוֹ[18]? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמַר: מֵאָה שֶׁהִפְרִישׁ הֵן מֵאָה שֶׁל חֵלִין, וְהַמֵּאָה שֶׁנִּשְׁאֲרוּ הוּא הַטֶּבֶל[19]. וְכֵן אִם הָיָה הַטֶּבֶל פָּחוֹת מִן הַחֵלִין אוֹ מְרֻבֶּה עַל הַחֵלִין - מַגְבִּיהַּ הַטֶּבֶל וּכְדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּטֶּבֶל מִן הַחֵלִין; אוֹ כְּדֵי תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, אִם הָיָה הַטֶּבֶל טָבוּל לִתְרוּמָה.

13) משנה בדמאי שם, ותוספתא שם פ"ה. ונראה שדעת רבינו שאיסור טבל אינו אלא מחמת תרומה המעורבת בו (וכדעת רש"י ביבמות פו. ועיין שם בתוספות ד"ה מה תרומה, וכדעת הר"ן נדרים פג :). וכשנתערב הטבל בחולין, בטלה התרומה בחולין, ופקע הטבל. שכשם שתרומה לאחר שהופרשה ונתערבה בחולין בטלה היא במאה ואחת, כן הוא קודם שהופרשה. [ובתוך הטבל שלה אינה בטלה (ואע"פ שאין שם אלא מאה בלבד, הרי מן התורה תרומה בטלה ברוב, ואין צורך במאה ואחד), לפי שאיסור המעורב מתחילתו אינו בטל, ראה מה שכתב הגרי"מ חרל"פ בקונטרס אחרון לציץ הקודש סימן כ]. עיין 'תוספות יום־טוב' וחזון־איש. 14) במשנה דמאי שם "חולין". ועיין 'תוספות יום־טוב' שם. 15) לאחר שיפריש מהם מעשר ראשון ומעשר שני מספק (חזון־איש). 16) שמן הדין לא היה צריך להפריש אלא מאה ולתלות שבהם נמצאת הסאה של תרומת מעשר, כשם שבכל תערובת תרומה בחולין במאה, אין צריך להרים אלא כשיעור שנפל ולא יותר, וראה להלן. 17) כלומר, שלש סאים. שתים לתרומה גדולה שהיא אחת מחמשים (כשיעור מדה בינונית - למעלה פ"ג מהלכות תרומות הלכה ב) ואחת לתרומת מעשר שהיא אחת ממאה. אבל יש להבין: הרי יש כאן שלש סאים של תרומה ותרומת מעשר, והיאך הן בטלות במאה של חולין? הרי לכל סאה צריך מאה, וא"כ צריך לכולן שלש מאות סאה! וראה להלן הלכה ה. 18) כלומר, הרי בכל תערובת תרומה במאה חולין, אין צריך להרים אלא כמדת התרומה שנפלה. 19) כן כתב בפירוש המשנה שם, וזו לשונו: "כשאנו חוששים שמא יחשוב כשנטל המאה בלבד, שזה שנטלנו הם מאה של חולין והנשארים הם מאה של טבל, ואין הדין כן, לפי שהטבל הוא הניטל (כשם שבתרומה שנפלה שצריך להרים, אנו מחזיקים את המורם לתרומה, ועיין בפי"ג מהלכות תרומות הלכה ג) וזה ענין מה שנאמר בגמרא (ירושלמי בבא מציעא פרק י הלכה א), ונוטל מאה ואחת, ואמר ר' יוסי אם אתה אומר אני נוטל מאה, אני אומר כל החולין עלו בידו ונמצאו אלו (הנשארים) טבל".

ד. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב מַעֲשֵׂר טָבוּל[20] בְּחֵלִין מְתֻקָּנִין[21] - אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא. אִם יֵשׁ לוֹ מַעֲשֵׂר אַחֵר[22] - מוֹצִיא אוֹתוֹ עַל מַעֲשֵׂר הַטָּבוּל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר[23] לְפִי חֶשְׁבּוֹן[24]; וְאִם אֵין לוֹ מַעֲשֵׂר - מַגְבִּיהַּ הַמַּעֲשֵׂר

שֶׁנִּתְעָרֵב, וּמַפְסִיד מִן הַחֵלִין הַמִּתֻּקָּנִין כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּמַּעֲשֵׂר הַטָּבוּל[25].

20) מעשר ראשון שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר. 21) שהוצאו מהם כל התרומות והמעשרות. 22) שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר. 23) שבתערובת. 24) כלומר, לפי כמות המעשר הטבול שבתערובת. 25) כדלהלן.

ה. כֵּיצַד[26]? מֵאָה מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵאָה חֻלִּין[27] מְתֻקָּנִין - מַפְרִישׁ מִן הַכֹּל מֵאָה וָעֶשֶׂר, וְכֹל שֶׁהִפְרִישׁ - מַעֲשֵׂר, וְהַתִּשְׁעִים הַנִּשְׁאָרוֹת הֵן חֻלִּין כְּשֶׁהָיוּ. וְכֵן אִם הָיוּ הַחֻלִּין מְרֻבִּין עַל הַמַּעֲשֵׂר הַטָּבוּל אוֹ פְּחוּתִים מִמֶּנּוּ - מַפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר וּכְדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּמַּעֲשֵׂר הַטָּבוּל מִן הַחֻלִּין.

26) משנה שם. 27) לא מובן היאך בטלות עשר סאין של תרומת מעשר במאה חולין, והלא צריך אלף כנגדם. וראה למעלה הלכה ב.

ו. טֶבֶל[28] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַעֲשֵׂר טָבוּל[29], אִם הָיָה הַטֶּבֶל כַּמַּעֲשֵׂר[30] - מַפְסִיד מִן הַטֶּבֶל כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ[31]. כֵּיצַד[32]? מֵאָה סְאָה טֶבֶל שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵאָה סְאָה מַעֲשֵׂר[33] - מַפְרִישׁ אֶחָד וּמֵאָה, וְזֶה שֶׁהִפְרִישׁ - מַעֲשֵׂר[34], וְתִשְׁעִים וְתִשַׁע הַנִּשְׁאָרוֹת - טֶבֶל. הָיָה[35] הַטֶּבֶל מְרֻבֶּה עַל הַמַּעֲשֵׂר[36] - מַפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר בִּלְבַד, וְלֹא יַפְסִיד מִן הַטֶּבֶל כְּלוּם; שֶׁאִם יִקְרָא שֵׁם לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁנִּטְבַּל[37], נִמְצָא הַמַּעֲשֵׂר מְדֻמָּע[38] בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל טֶבֶל שֶׁעָלְתָה עִמּוֹ[39]. הָיָה[40] הַמַּעֲשֵׂר מְרֻבֶּה עַל הַטֶּבֶל - קוֹרֵא שֵׁם לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּטֶּבֶל[41], וּמַפְרִישׁ הַטֶּבֶל וּכְדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל טְבֵלוֹ[42], אֶחָד מִמֵּאָה, מִן[43] הַמַּעֲשֵׂר; וְיִהְיֶה הַטֶּבֶל כֻּלּוֹ מְדֻמָּע[44], וְיִמְכְּרֶנּוּ[45] לְכֹהֵן חוּץ מִדְּמֵי שְׁתֵּי תְּרוּמוֹת שֶׁבּוֹ[46]. וְנִמְצָא מַפְסִיד מִן הַמַּעֲשֵׂר אֶחָד מִמֵּאָה שֶׁבּוֹ, שֶׁהוּא כְּמוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּטֶּבֶל[47]. כֵּיצַד? מֵאָה טֶבֶל עִם מָאתַיִם מַעֲשֵׂר - מַפְרִישׁ מֵאָה וְשָׁלֹשׁ, וְהַשָּׁלֹשׁ הֵן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל מֵאָה טֶבֶל וְשִׁעוּר תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִמָּאתַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִטְעוֹת אִם נִתְעָרְבוּ בִּכְמוֹתוֹ[48], וְיִשָּׁאֵר קצ"ז, וְהֵם מַעֲשֵׂר כְּשֶׁהָיוּ[49].

28) משנה שם. והיינו שניטלה ממנו תרומה גדולה, ועדיין לא ניטלה ממנו תרומת־מעשר. 29) שלא ניטלה ממנו תרומת־מעשר. 30) כלומר, מאה טבל ומאה מעשר. 31) כלומר, אחד ממאה. 32) משנה שם. 33) טבול לתרומת מעשר, כנ"ל. 34) והאחד היתר על המאה - תרומת מעשר של הטבל. 35) משנה שם. 36) כגון מאה טבל ותשעים מעשר. 37) צ"ל: "שבטבל", כלומר, יפסיד מן הטבל כשיעור תרומ"ע שבו, ויקרא לה שם. 38) מעורב. 39) ואף שדעת רבינו שהתרומות בטלות בתערובת, כנ"ל, מ"מ כיון שאמרו חכמים שצריך להרימן, הרי הרמת המעשר, שישנה בה תרו"מ של הטבל מקדשתן, וחוזרות ומדמעות תערובותיהן. 40) ירושלמי שם: "מאה מעשר וצ' טבל, נוטל צ"ב פחות עשור אחד", ופירש רבינו, צ' של טבל, אחד, תרומ"ע של ק' מעשר, ואחד פחות עשור, תרומ"ע של הטבל, הרי תרומת מעשר של כל התערובת. 41) כלומר, לאחד שקבע מקום מעשר־ראשון בטבל המעורב. 42) שהיא אחד ממאה של הטבל. 43) כלומר, ואחד ממאה של המעשר הטבול. 44) שמעורבות בו שתי תרומות מעשר. 45) את הטבל הנ"ל. 46) שחייב לתתן ואסור לו למכרן, שדמיהן יהיו גזל בידו. 47) אף שאינו תרומת מעשר ממש, שהרי מעשר מן המעשר לפי החשבון יהא עשרים סאין, גזרו חכמים, כדלהלן. 48) כלומר, ק' סאין טבל בק' סאין מעשר, שהדין הוא שמפריש מעשר ומשייר טבל לפניו, ואם נפריש טבל ממעשר כשמעשר רבה עליו, ולא נעשה היכר כלשהו, יבא להפריש טבל ממעשר אף כששניהם שוים, ואסור לעשות כן, שגדולה מראית העין שהוא מפריש טבל ונותנו לכהן, משמשייר טבל לפניו ונראה כאוכלו, וראה למעלה הלכה ג. 49) והראב"ד חולק, וראה ביאורו וביאור דעת רבינו כנ"ל, ובאריכות בחזון־איש.

ז. מִי[50] שֶׁהָיוּ לוֹ עֶשֶׂר שׁוּרוֹת שֶׁל עֶשֶׂר עֶשֶׂר כַּדֵּי יַיִן[51], וְקָבַע כַּד אַחַת מִשּׁוּרָה הַחִיצוֹנָה[52] מַעֲשֵׂר עַל מָקוֹם אַחֵר[53], וְאֵין יָדוּעַ[54] אֵי זוֹ שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה הִיא - נוֹטֵל שְׁתֵּי חָבִיּוֹת[55] בַּאֲלַכְסוֹן[56] וּמְעָרֵב שְׁתֵּיהֶן[57] וּמַפְרִישׁ מֵהֶן[58].

50) שם משנה ח. 51) כלומר, רבוע של כדי יין שבכל אחת מצלעותיו עשרה כדים, וסכומם - מאה, וכולן חייבות במעשר. 52) כלומר, שכשיפריש כד אחד משורה חיצונה שלא קבע אותה עתה, יחול המעשר, ואין זו קריאת שם עכשיו, אלא קובע שיצטרך להפריש מכאן ולא יוכל להפריש ממקום אחר, וכן משמע להלן בסוף הלכה ט. וראה למעלה פ"ז הלכה יב. 53) על תשעה כדי יין. 54) כלומר, מעולם לא היה ידוע, שאף בעל היין לא נתכוון לשורה מסויימת, וראה ביבמות כג: וברש"י שם. 55) פתח בכד וסיים בחבית, וכן הוא במשנה שם. ועיין בבא קמא כז. ובשיטה־מקובצת שם. 56) כלומר, אחת שבמקצוע מזרחית־צפונית, ואחת באלכסון שכנגדה: מערבית־דרומית, או אחת שבמקצוע צפונית־מערבית, ואחת באלכסון שכנגדה: דרומית־מזרחית. 57) ונמצא שהמעשר מעורב מיין כל ארבעת השורות החיצוניות. 58) כמות יין השוה לעשירית היין שהוא רוצה לעשר. ואף שדעת רבינו שבדבר שהוא מן התורה אין אומרים "ברירה" (ראה למעלה פ"ז הלכה א) - כאן שלא הקפיד לקבוע בדיוק את מעשרו, לא איכפת לו איזה יין יהא מעשר ובלבד שיהא משורה חיצונה, באופן זה אנו אומרים "ברירה", וראה להלן בפ"ד מהלכות מע"ש הלכה טו, ובכסף־משנה שם, ובאנציקלופדיה תלמודית ערך ברירה, כרך ד עמוד רלא ותוספתא כפשוטה מעשר שני פ"ד עמוד 77 3.

ח. קְבָעָהּ[59] בַּחֲצִי שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ חֲצִי שׁוּרָה הִיא[60] - נוֹטֵל אַרְבַּע חָבִיּוֹת מֵאַרְבַּע זָוִיּוֹת[61]. קְבָעָהּ בְּשׁוּרָה אַחַת מֵהֶן[62], וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ

1 **שׁוּרָה הִיא - נוֹטֵל שׁוּרָה אַחַת בַּאֲלַכְסוֹן[63]. קְבָעָהּ**
2 **בַּחֲצִי שׁוּרָה[64], וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ חֲצִי שׁוּרָה הִיא -**
3 **נוֹטֵל שְׁתֵּי שׁוּרוֹת בַּאֲלַכְסוֹן[65], שֶׁהֲרֵי נָטַל חָבִית מִכָּל**
4 **חֲצִי שׁוּרָה, וּמְעָרֵב וּמַפְרִישׁ.**

59) משנה שם. כלומר, קבע את החבית שתהא מעשר. 60) כלומר, לא קבע לכתחילה איזו חצי שורה משמונה חצאי השורות החיצונות. 61) ומערבן, ונמצא שיין כל שמונת חצאי השורות מעורב. 62) מעשר השורות. 63) כלומר, עשר חביות של אחד האלכסונים. ונמצא שיש בידו מכל שורה חבית, ונתקיימה קביעותו ממה־נפשך. 64) מעשרים חצאי השורות שברבוע. 65) כלומר, עשר חביות אלכסון ממזרחית־צפונית למערבית־דרומית, ועוד עשר חביות אלכסון שמצפונית־מערבית לדרומית־מזרחית.

5 **ט. קָבַע[66] הַמַּעֲשֵׂר בְּכַד[67] אַחַת מֵהֶן[68], וְאֵין יָדוּעַ אֵי**
6 **זוֹ הִיא - נוֹטֵל מִכָּל כַּד וָכַד מִן הַמֵּאָה וּמְעָרֵב**
7 **וּמַפְרִישׁ כְּדֵי כַּד אַחַת וּמַעֲשֵׂר.**

66) משנה שם. 67) במשנה שם: "חבית". וראה למעלה הלכה ז. 68) ממאה הכדים.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שפירות ע"ה הם ספק ואין לומר מעושרין הם. כמה מעשרות מפרישין מן הדמאי, ואם מברכין עליו. וכיצד מעשרין אותו. הלוקח ככר מן הנחתום. והמזמין את חבירו שיאכל אצלו. אם אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו על הודאי. הנחתומין אם חייבים להפריש מעשר שני משל דמאי. שנים שבצרו כרמיהן בתוך גת אחת והאחד אינו נאמן.

8 **א. בִּימֵי[2] יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל[3], שֶׁהָיָה אַחַר שִׁמְעוֹן**
9 **הַצַּדִּיק[4], שָׁלְחוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[5] וּבָדְקוּ בְּכָל גְּבוּל**
10 **יִשְׂרָאֵל, וּמָצְאוּ שֶׁהַכֹּל זְהִירִים בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה**
11 **וּמַפְרִישִׁין אוֹתָהּ[6], אֲבָל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[7] וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
12 **וּמַעֲשַׂר עָנִי[8] הָיוּ עַמֵּי הָאָרֶץ מִישְׂרָאֵל[9] מְקִלִּין עַל**
13 **עַצְמָן וְלֹא הָיוּ מַפְרִישִׁין אוֹתָן. לְפִיכָךְ גָּזְרוּ, שֶׁלֹּא**
14 **יְהֵא נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת אֶלָּא אֲנָשִׁים נֶאֱמָנִים; אֲבָל**
15 **עַמֵּי הָאָרֶץ - פֵּרוֹתֵיהֶן סָפֵק[10], וְאֵין נֶאֱמָנִין לוֹמַר**
16 **מְעֻשָּׂרִין הֵן[11]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא דְּמַאי[12].**

2) תוספתא סוטה סוף פי"ג לפי כת"י ווין ודפוס ראשון, משנה מעשר שני סוף פ"ח, וגמרא ביומא ט, א. ובסוטה מח, א. 3) זהו ששימש שמונים שנה בכהונה גדולה ולבסוף נעשה צדוקי, ראה ברכות כט, א. ('מלאכת שלמה' מעשר שני, שם). ועי' ב'כסף משנה' וב'תולדות תנאים ואמוראים' ערך שמעון הצדיק, בסופו. 4) [בין אם הוא בנו של מתתיהו כהן גדול, כמו שכתב רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה (פרק ששי) ובין אם הוא נכדו של מתתיהו (בנו של שמעון החשמונאי) - לא היה אחר שמעון הצדיק. ויתכן כי כוונתו כי כשם ששמעון הצדיק היה גם כהן־גדול וגם נשיא, כן היא גם יוחנן: כהן־גדול ונשיא ('תולדות תנאים ואמוראים' שם), ולפיכך עליו היה לדאוג לצרכי הדת של העם ולתקן תקנות גם מחוץ לבית המקדש, וראה להלן]. 5) בתוספתא ובגמרא שם: "לפי ששלח [יוחנן כהן־גדול] בכל גבול ישראל, וראה וכו'", וסובר רבינו שבפקודתו שלחו בית־דין הגדול. וראה בהלכה הסמוכה. 6) שהיא במיתה ואין לה שיעור, שחיטה אחת פוטרת כל הכרי (רע"ב פ"א שם, ועי' 'פאת השולחן' סי' יד ס"ק ה). 7) שהם חושבים שטבל שלא הופרש ממנו מעשר ראשון, אין חייבים עליו מיתה, אעפ"י שיש בו תרומת מעשר (רע"ב שם פ"ד מ"א, וראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות הי"ט, וברדב"ז שם, ובהלכה הסמוכה). [וראה עוד להלן בפי"ב ה"ח, והט"ו]. 8) כן הוא בדמאי פ"ד מ"ג, לדעת חכמים. וראה בנדרים פד, ב ומכות יז, א. 9) כלומר, מקצת עמי הארץ, אבל רובם - מעשרים (שבת יג.). 10) כשלא אמר לו שמעושרים הם. 11) כלומר, ואפילו אמר שמעושרים הם, אינו נאמן. 12) ב'ערוך' ערך דמאי, פירש: דא מאי, כלומר, זה הפרי מה טיבו, עישרוהו, או לא. וכן הוא ב'ירושלמי' סוף מס' סוטה.

17 **ב. וְהִתְקִינוּ[13], שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם מַפְרִישׁ[14] מִן הַדְּמַאי**
18 **אֶלָּא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָוֹן מִיתָה[15],**
19 **וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי, שֶׁאֵין בָּזֶה הֶפְסֵד[16], שֶׁהֲרֵי בְּעָלָיו**
20 **אוֹכְלִין אוֹתוֹ[17]; אֲבָל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשַׂר עָנִי[18] -**
21 **אֵין מַפְרִישׁ[19] מִן הַדְּמַאי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק[20],**
22 **וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. לְפִיכָךְ אוֹמֵר לַלֵּוִי אוֹ**
23 **לֶעָנִי: הָבֵא רְאָיָה שֶׁאֵינוֹ מְעֻשָּׂר[21] וְטֹל מַעֲשְׂרוֹת[22].**

13) בסוטה שם: "עמד [יוחנן כ"ג] והתקין להם וכו'", וראה למעלה הערה ד. 14) ונותן לכהן, כדלהלן ה"ה. 15) למעלה פ"א ה"ה, ולכן החמירו בה לתתה לכהן, אף שמעיקר הדין אפשר היה למכרה, כדלהלן. 16) בהפרשתו. 17) בירושלים (פ"ב מהל' מעשר שני ה"א). 18) שחייבין להפרישו בשנה השלישית ובשנה השישית לשמיטה, כדלהלן, ושניהם אין בטבלם מיתה (ראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות הלכות יט־כ, וביבמות פו, א – ב'תוספות' ד"ה אי, ובהגהות מהר"י לנדא שם) ויש בהם הפסד, אם נתחייב להפרישם, שהרי יהא צריך לתתם ללוי ולעני. 19) כלומר, אינו מפריש ונותן. 20) כלומר, ספק ממון לוי ועני, ספק ממון ישראל. 21) כלומר, שעם־הארץ זה, שלקחתי הימנו, לא עישר הפירות. 22) כלומר, הלוי מעשר ראשון, והעני מעשר עני.

24 **ג. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין[23] מַעֲשַׂר עָנִי מִן הַדְּמַאי**
25 **- צָרִיךְ[24] לִקְרוֹת לוֹ שֵׁם, וְאֵינוֹ מַפְרִישׁ[25]. וְאוֹמֵר[26]:**
26 **עִשּׂוּר מַה שֶּׁיֵּשׁ כָּאן מַעֲשַׂר עָנִי[27]. כְּדֵי לִקְבֹּעַ מַעֲשֵׂר**
27 **שֵׁנִי[28]; שֶׁמַּעֲשַׂר עָנִי בִּשְׁלִישִׁית וְשִׁשִּׁית - בִּמְקוֹם**
28 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל שְׁאָר שְׁנֵי הַשָּׁבוּעַ.**

23) כלומר, אין מפרישין ונותנים, וראה בהלכה הקודמת. 24) דמאי פ"ד מ"ג, כחכמים ולא כרבי אליעזר. 25) אינו צריך להפריש, וכן הוא במשנה, שם. 26) לאחר שהפריש תרומת מעשר (פירוש המשנה שם, ולהלן ה"ה). 27) ראה להלן פ"א מהל' מעשר שני סוף הי"ד. 28) כלומר, כדי שלא יזלזלו בהפרשת מעשר שני מדמאי לאחר הפרשת

תרומת מעשר (פירוש המשנה, שם). ואף־על־פי שלמעלה (ה"א) כתב שנחשדו עמי הארץ על מעשר עני, אילולא טעם זה שכתב רבינו, לא היו מחייבים לקרוא שם למעשר עני, מפני שאין בטבלו אלא מלקות בלבד (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ) והיו סומכים על רוב עמי הארץ שמעשרים הם (ר"י קורקוס).

1 **ד. כְּשֶׁמַּפְרִישִׁין מִן הַדְּמַאי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר**
2 **שֵׁנִי[29] - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן[30], לְפִי שֶׁהוּא סָפֵק[31].**
3 **לְפִיכָךְ מֻתָּר[32] לְהַפְרִישׁ כְּשֶׁהוּא עָרֵם[33].**

29) [הזכיר רק תרומת מעשר ומעשר שני, שאותם הוא מפריש במעשה, אבל מעשר ראשון ומעשר עני, שאינו מפרישם במעשה, אלא קורא להם שם בלבד (למעלה ה"ב) - אין עליהם חיוב ברכה כלל, אפילו בטבל ודאי (אם אינו מפרישם), שכיון שאפשר לקרוא שם במחשבה בלבד (חולין ז. ובכורות נט. אלא שרבינו לא הזכיר זאת, וראה להלן ה"ט, וצ"ע), אין מברכים אפילו אם קרא שם באמירה, כמו שאין מברכין על ביטול חמץ, כמפורש בשו"ע או"ח סי' תלב ס"ב]. 30) שבת כג, א. 31) שם: "אמר אביי, ודאי דדבריהם בעי ברכה, ספק דדבריהם לא בעי ברכה. רבא אמר, רוב עמי הארץ מעשרין הן". וסובר רבינו, שרבא אינו חולק על אביי, אלא הוסיף עוד טעם לזה שאין מברכין (כסף־משנה). ועי' בפ"ג מהל' חנוכה ה"ה [וראה להלן פי"ג ה"כ]. 32) דמאי פ"א מ"ד. 33) אבל במקום שצריך לברך, אסור לתרום כשהוא ערום, שנאמר: "והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר", אפילו דיבור של קדושה - אסור במקום שיש ערוה (רש"י בשבת שם, וראה בפ"ד מהל' תרומות ה"ד).

4 **ה. כֵּיצַד[34] מְעַשְּׂרִין אֶת הַדְּמַאי? מַפְרִישׁ כְּדֵי תְּרוּמַת**
5 **מַעֲשֵׂר, שֶׁהוּא אֶחָד מִמֵּאָה מִן הַכֹּל, וּמַנִּיחָהּ בְּצַד**
6 **הַפֵּרוֹת[35], וְאוֹמֵר: זֶה[36] מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר[37] סָמוּךְ**
7 **לוֹ[38]. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר: זֶה שֶׁאָמַרְתִּי עָלָיו שֶׁהוּא**
8 **מַעֲשֵׂר הֲרֵי הוּא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל שְׁאָר הַמַּעֲשֵׂר**
9 **הַסָּמוּךְ לוֹ. וְנוֹטֵל אוֹתָהּ וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן[39]. שֶׁאֵינוֹ**
10 **רַשַּׁאי[40] לְהַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר קֹדֶם הַמַּעֲשֵׂר**
11 **לְכַתְּחִלָּה[41]. וְאַחַר כָּךְ מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.**

34) דמאי פ"ה מ"א. 35) בפירוש המשנה שם, כתב שאינו צריך להפריש, ודי לו בקביעת מקום בכרי (ועיי"ש בתוי"ט). ויתכן כי גם כאן אין כוונתו שצריך להפריש דוקא, אלא השמיענו שאפילו הפריש, אין זה כמפריש תרומת מעשר לפני מעשר ראשון, שהרי עדיין לא קרא שם ('תוספות אנשי שם'). ואף שהיה יכול לקבוע מעשר ולהפריש ממנו אחר־כך תרומת מעשר, וכל הטורח הזה למה? - כיון שתרומת מעשר נקראת "ראשית" (אף שאסור להפרישה קודם מעשר ראשון), צריך לייחד במעשר מה שעתיד לעשותו תרומת מעשר, קודם שייחד תשעת החלקים ('משנה ראשונה' שם. וראה למעלה פ"ג מהל' תרומות הכ"ג). 36) האחד ממאה, שהפריש. 37) תשעה חלקי מאה נוספים. 38) וזוהי קביעות מקום, ראה בהלכה הסמוכה. 39) ואף שיכול לומר לכהן: הבא ראיה שעדיין לא תרמו וטול תרומת מעשר כנ"ל, וא"כ יכול היה למכרה לכהן, החמירו חכמים שלא לעכבו אצלו ולא למכרו, גזירה שמא ישהנה אצלו ויאכלנה ונמצא מתחייב מיתה (סוטה מח. ברש"י ד"ה מפריש. וראה ביומא ט. ב'תוספות' ד"ה מעשר. וה'טור' סי' שלא, חולק על זה, ראה משנה־למלך).

40) כלומר, לפיכך צריך לקרוא שם למעשר ראשון בתחילה, לפי שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר לכתחילה לפני שהפריש מעשר ראשון. 41) למעלה שם הלכות כג־כד. אבל בדיעבד אם הפריש תרומת מעשר קודם - תרומתו תרומה. וכן נראה למעלה בפ"ח ה"א, ובפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ. וראה ב'חזון איש' שם, ובכסף־משנה בהלכה הסמוכה [וראה עוד להלן פי"ב הט"ו].

12 **ו. וּמֻתָּר[42] לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי קֹדֶם הָרִאשׁוֹן[43]**
13 **בִּדְמַאי[44]. וְאִם רָצָה, אוֹמֵר: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל פֵּרוֹת**
14 **אֵלּוּ בִּצְפוֹנָם אוֹ בִּדְרוֹמָם[45], וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל**
15 **הַמָּעוֹת. וְכֵן[46] הַלּוֹקֵחַ כִּכָּר מִן הַנַּחְתּוֹם[47] - מַפְרִישׁ**
16 **מִמֶּנָּה[48] כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְחַלָּה, וְאוֹמֵר: אֶחָד**
17 **מִמֵּאָה מִמַּה שֶׁיֵּשׁ כָּאן הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר**
18 **מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת**
19 **מַעֲשֵׂר עַל הַשְּׁאָר הַסָּמוּךְ לוֹ; וְהַיָּתֵר עַל אֶחָד מִמֵּאָה**
20 **שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה שֶׁהִפְרַשְׁתִּי הֲרֵי הוּא חַלָּה[49]; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
21 **בִּצְפוֹנָהּ אוֹ בִּדְרוֹמָהּ, וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת.**
22 **וְאוֹכֵל.**

42) בדמאי פ"א מ"ד: "אם הקדים מעשר שני לראשון, אין בכך כלום". ולדעת רבי יוחנן ב'ירושלמי' שם, מותר לעשות כן אף לכתחילה. וראה להלן. 43) כגון אם היו מאה סאין חיטין, יוציא עשר סאין למעשר שני ואח"כ יוציא עשר סאין למעשר ראשון (פירוש המשנה, שם). וכן נראה ממה שאמרו במשנה: "אם הקדים מעשר שני לראשון - אין בכך כלום". שמשמע שרק בדיעבד, ואילו לרבי יוחנן מותר לעשות כן גם לכתחילה (ראה למעלה), אלא שאם היתה המשנה אומרת לשון של לכתחילה היה מקום לטעות שאחר שהפריש עשרה סאין למעשר שני, לא יפריש אלא תשעה סאין למעשר ראשון, כסדר המעשרות (למעלה פ"ז ה"א), ושינוי לשון המשנה בא ללמדנו, שחובת מעשר ראשון, להפריש עשרה - נשאר בעינו, אף אם הקדים לו מעשר שני (ראה ב'תוספות אנשי שם'). 44) אבל בטבל ודאי, אם הקדים מעשר שני לראשון, אינו יכול להתוודות (להלן פי"א מהל' מעשר שני הי"ג). 45) ב'ירושלמי' שם: "מהו ליקבע שני (= בצפונו או בדרומו של הכרי) במקום ראשון (= קודם מעשר ראשון, שאפשר לומר שלא התירו להקדים מעשר שני לראשון אלא אם הפריש במעשר, כתקנת חכמים, אבל בקביעות בלבד לא התירו), רבי יוסי בר שאול אייתי ליה אריסיה פירי. אמר ליה, צא וקבע שני וכו' הדא אמרה שמותר לקבוע שני במקום ראשון" ('פאת השולחן', וראה בביאור הגר"א שם שפירש אחרת). 46) שם פ"ה מ"א. 47) עם־הארץ (פירוש המשניות, שם). ולהלן הי"ב בנחתום חבר, עיי"ש. 48) הקדימו תרומת מעשר שחובתה בגורן, לחלה שחובתה אחר־כך בעיסה. 49) הקדימו חלה שנקראת "ראשית" למעשר שני שלא נאמר בו "ראשית",

אף־על־פי שחובתו באה קודם לחובתה של חלה ('ירושלמי' שם, וביאור הגר"א).

ז. וְכֵן[50] הַמַּזְמִין[51] אֶת חֲבֵרוֹ[52] שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ[53], וְהוּא[54] אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת[55] - אוֹמֵר מֵעֶרֶב שַׁבָּת[56]: מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ לְמָחָר הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל שְׁאָר הַסָּמוּךְ לוֹ; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּצָפוֹנוֹ אוֹ בִּדְרוֹמוֹ, וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל הַמְּעוֹת[57]. מִפְּנֵי[58] שֶׁמֵּתֵר לְאָדָם לְהַתְנוֹת תְּנָאִים אֵלּוּ עַל הַדְּמַאי[59] אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ. אֲבָל בַּוַּדַּאי[60] - אֵינוֹ מַתְנֶה אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ.

50) שם פ"ז מ"א. 51) כלומר, עם־הארץ שהזמין. 52) חבר, המקפיד על המעשרות. 53) בשבת, ראה להלן. ואף־על־פי שאסור להתארח אצל עם־הארץ (להלן פ"י הלכות א־ה) - כיון שכבר הזמינו, הקילו בו ('משנה ראשונה' שם פ"ב מ"ב). 54) החבר. 55) כלומר, מסתפק הוא אם מעשר פירותיו, ואם כן פירותיו דמאי, אבל אם יודע בו שאינו מעשר - אינו יכול להתנות, כדלהלן. 56) ודוקא לצורך השבת התירו, כיון שאינו יכול לילך לבית המזמין ולעשר שם. 57) כנ"ל ה"ה. 58) 'ירושלמי' שם בשם רבי יוחנן. 59) שאינו אלא מדבריהם. 60) שאינו מעושר.

ח. כֵּיצַד?[61] הָיוּ לוֹ מֵאָה תְּאֵנִים שֶׁל טֶבֶל בְּבֵיתוֹ וְהוּא בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ אוֹ בַּשָּׂדֶה, וּמִתְיָרֵא שֶׁמָּא תֶּחְשַׁךְ וְאֵינוֹ יָכוֹל לְעַשֵּׂר בְּשַׁבָּת[62] - אוֹמֵר: שְׁנֵי תְּאֵנִים שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ[63] הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה; וְעַשֵּׂר שֶׁאֲנִי מַפְרִישׁ אַחֲרֵיהֶן - מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן; וְתֵשַׁע שֶׁאֲנִי מַפְרִישׁ אַחֲרֵיהֶן - מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וּלְמָחָר מַפְרִישׁ וְאוֹכֵל[64].

61) שם פ"ז מ"ה. כלומר, כיצד מפריש בוודאי, על דבר שברשותו. 62) שאין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת (פכ"ג מהל' שבת הי"ד). ואפילו קריאת שם בלבד אסורה, כיון שהוא מתקן על־ידי־זה. וכן נראה ממה שאמרו (בשבת מג.) "טבל מוכן הוא אצל שבת, שאם עבר ותקנו מתוקן", הרי שאין שום היתר להפריש בשבת אלא ש"אם עבר ותקנו מתוקן" (רדב"ז). 63) ["למחר" ליתא (ראה בהלכה הקודמת). וכן הוא במשנה שם לפי רוב הנוסחאות (ראה במשנה, הוצאת מכון הערי פישל) שרק בהלכה הקודמת, כשהזמינו אצלו לשבת, אומר: "שאני עתיד להפריש למחר", - למחר, ולא לזמן אחר, שהרי רק למחר הזמינו. אבל כאן, שהטבל שלו, בידו להפריש בכל זמן שירצה]. 64) אבל לאכול ולהפריש אחר־כך - אסור, לפי שבדבר שהוא מן התורה אנו פוסקין "אין ברירה", ולדעת רבינו (למעלה פ"א ה"ט), מעשר אילנות הוא מן התורה. וראה בפירוש המשנה.

ט. וְצָרִיךְ[65] לִרְחֹשׁ בִּשְׁפָתָיו בְּשָׁעָה שֶׁמַּפְרִישׁ זוֹ אַחַר זוֹ; וְאֵינוֹ כִּמְתַקֵּן בְּשַׁבָּת, שֶׁהֲרֵי הִקְדִּים תְּנָאוֹ. וְטֶבֶל[66] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו תְּנַאי זֶה - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת[67] קֹדֶם שֶׁיַּפְרִישׁ[68]. וְנוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאוֹכֵל אֶת הַשְּׁאָר[69].

65) 'ירושלמי' שם ה"א (בדין דמאי שבהלכה ז) בשם רבי יוחנן. [ורחישת שפתיים, היינו שאומר בלחש על כל הפרשה והפרשה: כפי התנאי שהתניתי אתמול ('פני משה'), שאם לא כן, ייראה כאילו מפריש עכשיו בשבת]. 66) 'ירושלמי' שם ה"ה, בשם רבי זעירא. 67) אף־על־פי שטבל שאין עליו תנאי, אסור לטלטלו בשבת, כיון שאסור באכילה (פכ"ה מהל' שבת הי"ט). 68) כיון שבידו לתקנו, כנ"ל. 69) 'ירושלמי' שם. [ואינו כמתקן בשבת, מאחר שהקדים תנאו מאתמול, כנ"ל (ובהפרשה שאין בה שום תנאי, לא הזכיר רבינו אם מועיל בה מחשבה, וראה למעלה ה"ד). וכאן לא הצריכוהו לרחוש בשפתיו, כבהפרשה הנ"ל, שכיון שאינו אלא נותן עיניו, אינו נראה כמפריש בשבת. וכן מפורש להלן פ"י ה"ו: "על התנאים שבלבו הוא סומך", ועי' ב'תוספתא כפשוטה' עמוד 225 לשורה 25].

י. נָתַן[70] לוֹ עַם הָאָרֶץ כּוֹס לִשְׁתּוֹתוֹ[71] - אוֹמֵר[72]: מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְשַׁיֵּר בְּשׁוּלֵי הַכּוֹס הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל הַשְּׁאָר הַסָּמוּךְ לוֹ; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּפִי הַכּוֹס, וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל הַמְּעוֹת. וְשׁוֹתֶה וּמַנִּיחַ כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר בְּשׁוּלֵי הַכּוֹס[73].

70) שם, מ"ב. וזהו המשך לה"ז, שהזמינו לאכול אצלו בשבת והתנה מערב שבת, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 71) [שאף־על־פי שהזמינו לאכול, ולא הזכיר לו שתייה - הקלו גם בשתיה, אף־על־פי שהיה אפשר לומר שלא התירו להתנות בדמאי בדבר שאינו שלו (למעלה ה"ז), אלא בדבר שהזמינו, שהרי הוא כאילו הקנהו לו מערב שבת, וראה בהלכה הסמוכה]. 72) בשבת, חוץ ממה שאמר בערב שבת (פירוש המשנה, שם). [ולא אמרו כן אלא בדמאי, שאינו מפריש במעשה אלא משייר, כדלהלן, אבל בטבל ודאי שמפריש במעשה (ראה למעלה ה"ח), לא התירו לומר בשבת, שנראה כמתקן]. 73) שבדמאי שאינו אלא מדרבנן, אמרו "יש ברירה", כלומר: הוברר הדבר למפרע, ומותר לאכול על סמך זה אף לפני ההפרשה. אבל בטבל ודאי, אינו יכול לעשות כן, מפני שבדבר שהוא מן התורה אמרו "אין ברירה", ראה למעלה שם, ופ"ז ה"ב.

יא. וְכֵן אִם זִמְּנוֹ חֲבֵרוֹ לִשְׁתּוֹת בְּשַׁבָּת - מַתְנֶה כִּתְנַאי זֶה מֵעֶרֶב שַׁבָּת עַל כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה שֶׁיִּסְעַד אֶצְלוֹ[74]. וְכֵן[75] פּוֹעֵל[76] שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין לְבַעַל הַבַּיִת - נוֹטֵל גְּרוֹגֶרֶת אַחַת[77] וְאוֹמֵר: זוֹ וְתֵשַׁע הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ עֲשׂוּיוֹת מַעֲשֵׂר עַל הַמֵּאָה[78] שֶׁאֲנִי עָתִיד לֶאֱכֹל; וְזוֹ הָאַחַת - תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל הָעֶשֶׂר הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי הוּא הָעֶשֶׂר[79] הָאַחֲרוֹנוֹת, וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל הַמְּעוֹת. וְנוֹתֵן הַגְּרוֹגֶרֶת שֶׁהִפְרִישׁ לְכֹהֵן, וְהַפּוֹעֵל מַפְרִישׁ לְעַצְמוֹ דְּמֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[80]; שֶׁתְּנַאי בֵּית דִּין הוּא, שֶׁתִּהְיֶה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִשֶּׁל בַּעַל הַבַּיִת[81], וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִשֶּׁל פּוֹעֵל[82].

74) [לאכול. כלומר: כשם שהקלו במזגו לו את הכוס, כשהזמינו לאכול (למעלה הלכות ז־י), כן הקלו בנתנו לו לסעוד, כשהזמינו לשתות, אף־על־פי ששתייה עם אכילתו שכיחה יותר מאכילה עם שתייתו, ראה שבת יד, א]. 75) שם, מ"ג. 76) שאוכל בתנאו (ולא מדין תורה), שחייב במעשרות, כמבואר למעלה פ"ה ה"ט, וראה ב'תפארת ישראל' ו'תוספות אנשי שם', שם. 77) כלומר, מפריש עכשיו, כי כאן מדובר בחול ולא בשבת. 78) כלומר, עם המעשר הם מאה. ואף על פי שאחת מהם היא תרומת מעשר ונותנה לכהן - הרי הוא אוכל תמורתה משל בעל הבית, כדלהלן, הרי בסך־הכל מאה. 79) "העשר" לאו דוקא, אלא "התשע". ראה למעלה פ"ז ה"א: "ותשעה מעשר שני". 80) לחלל עליהם הפירות. 81) שהרי הוא אוכל גרוגרת אחרת משל בעל הבית, תמורת גרוגרת זו שנתן לכהן, ראה למעלה. משנה שם, כדעת רבי יוסי. ולפי דעת רבינו בפירוש המשנה שם, בא רבי יוסי לפרש דברי תנא־קמא. 82) לשון התוספתא שם (פ"ח הוצאת ליברמן עמ 14 102).

1 **יב. הַנַּחְתּוֹמִים[83] - לֹא חִיְּבוּם חֲכָמִים לְהַפְרִישׁ**
2 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִן הַדְּמַאי[84], אֶלָּא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר בִּלְבַד,**
3 **כְּדֵי שֶׁיַּפְרִישֶׁנָּה בְּטָהֳרָה עִם הַחַלָּה[85]. וְהַלּוֹקֵחַ**
4 **מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[86] בְּמוֹכֵר**
5 **בַּחֲנוּתוֹ אוֹ עַל פֶּתַח חֲנוּתוֹ[87]; אֲבָל הַמּוֹכֵר לְפַלְטֵר[88]**
6 **אוֹ בַּחֲנוּת הַסְּמוּכָה לְפַלְטֵר[89] - חַיָּב לְהַפְרִישׁ אַף**
7 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.**

83) האופים הנאמנים על המעשרות. שם פ"ב מ"ד. 84) מפני שהשוטרים הממונים עליהם נוגשים אותם תמיד למכור בזול, הקלו עליהם חכמים (פירוש המשנה שם, ע"פ הגמרא ביומא ט.). 85) אם נעשתה בטומאה, הנחתום פטור מן הכל, מפני שהשוטרים מכריחים אותם להוזיל (ראה למעלה), אבל אם נעשתה בטהרה, חייבו חכמים לנחתום, שחששו שמא תיטמא בינתיים ('ירושלמי' שם, לדעת רבי יוחנן). וראה להלן פ"ו מהל' ביכורים ה"א. 86) תוספתא שם פ"ג, ו'ירושלמי' שם. 87) שאז נוגשים בהם השוטרים שימכור בזול, כנ"ל. 88) שאז אין נוגשים בהם ('פאת השולחן'). 89) שנמצאת בסמוך לה.

8 **יג. שְׁנַיִם[90] שֶׁבָּצְרוּ כַּרְמֵיהֶן[91] בְּתוֹךְ גַּת אַחַת[92],**
9 **וְהָאֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת, אַף עַל פִּי**
10 **שֶׁעֹשֵׂר זֶה הַנֶּאֱמָן עַל חֶלְקוֹ[93] - כְּשֶׁהוּא נוֹטֵל חֶלְקוֹ**
11 **מִן הַיַּיִן חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ מַעְשַׂר דְּמַאי עַל חֵלֶק**
12 **עַם הָאָרֶץ[94]. כֵּיצַד? הָיוּ מְחֻצָּה לְמֶחֱצָה[95], וְנוֹטֵל**
13 **בְּחֶצְיוֹ מָאתַיִם לֹג יַיִן - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ[96] מִמֶּנּוּ לֹג**
14 **אֶחָד תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְעֶשֶׂר[97] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּנֶגֶד**
15 **הַמֵּאָה לֹג[98]; שֶׁהֲרֵי הִפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר שֶׁל דַּאי תְּחִלָּה**
16 **עַל חֲצִי כָּל שֶׁדָּרְכוֹ בַּגַּת. וְכֵן אִם הָיָה שְׁלִישׁ[99] אוֹ**
17 **רְבִיעַ - מַפְרִישׁ לְפִי חֶשְׁבּוֹן[100].**

90) שם פ"ו מ"ז. 91) איש איש את כרמו. 92) כלומר, דרכו ענביהם בתוך גת אחת. 93) כלומר, על ענביו בטרם עירבם עם ענבי חבירו. 94) כלומר, על חצי חלקו שנטל, אם חלקיהם היו שוים, כדלהלן, שהרי כיון שנתערבו יינות שני החלקים, נמצא שכל טיפת יין מעורבת בוודאי מעושר ובספק מעושר, ולכן אין חשש שמא נפלה בחלקו יותר, מיין חבירו ('משנה ראשונה'). 95) זה נתן ענבים שהיין היוצא מהן מאתים לוג, וכן חבירו. 96) הנאמן על המעשרות. 97) "עשר" לאו דוקא אלא "תשע", וראה למעלה הי"א. 98) שהרי כל טיפת יין, חציה מעושרת ודאי וחציה דמאי, כנ"ל. וביין - "יש בילה" (ראש השנה יג:). 99) שחלקו שליש וחלק חבירו שני שליש, או להיפך. 100) כלומר, לפי חשבון כמות חבירו בתערובת. ואף שדעת רבינו שתרומות ומעשרות בזמן הזה מדבריהם (למעלה פ"א מהל' תרומות הכ"ו), ובדרבנן אמרו: "יש ברירה", ואם כן היה לנו לומר, שהוברר הדבר למפרע שקיבל את חלקו שעישרו ודאי, קודם שעירבו עם ענבי חבירו - אין אומרים "ברירה" אלא כשלכתחילה היתה התבואה של שניהם, שאומרים שהוברר למפרע שחלק זה עמד כל אחד מהשותפים לקבל, אבל אם היו מחולקים ונתערבו - אין לומר "ברירה" ('תוספות יום־טוב' שם). וראה למעלה פ"ו הי"ד, ובהל' תרומות שם ה"כ, וצ"ע.

יום שישי ד' כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר מה צריך לקבל עליו כדי שיהיה נאמן על המעשרות. ודין תלמיד חכם שמת והניח פירות. או בת חבר או אשתו שנישאת לעם הארץ. אם ישמש חבר במשתה עם הארץ ובסעודתו. בן חבר שמיסב עם ע"ה. ודין ע"ה שנתן מנה לחבר לקנות לו אגודת ירק. אם מותר להאכיל את העניים דמאי. וגבאי צדקה אם גובין מהם. רופא חבר שמאכיל לחולה ע"ה אם נותן לתוך פיו.

18 **א. הַמְקַבֵּל עָלָיו לִהְיוֹת נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת[2] וְלֹא**
19 **יִהְיוּ פֵּרוֹתָיו דְּמַאי[3] - צָרִיךְ לִהְיוֹת מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא**
20 **אוֹכֵל[4], וְאֶת שֶׁהוּא מוֹכֵר[5], וְאֶת שֶׁהוּא לוֹקֵחַ[6], וְאֵינוֹ**
21 **מִתְאָרֵחַ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ[7]. וְצָרִיךְ שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו דְּבָרִים**
22 **אֵלּוּ בָּרַבִּים. וּכְשֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים[8] נֶאֱמָנִין[9] שֶׁקִּבֵּל דְּבָרִים**
23 **אֵלּוּ בָּרַבִּים וְשֶׁהוּא רָגִיל בָּהֶם תָּמִיד[10] - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן**
24 **עַל פֵּרוֹתָיו לוֹמַר מְעֻשָּׂרִין הֵן.**

2) לומר שפירותיו מעושרים. 3) כלומר, שעל ידי קבלה זו לא יהיו פירותיו דמאי. 4) בין פירות שלו בין אלה שלקח ממי שחשוד על המעשרות, שאם אינו נאמן על מה שיאכל בעצמו, היאך יהיה נאמן על מה שאנו אוכלין ונסמוך על דבריו כשיאמר זה מעושר. 5) מפירות שגדלו אצלו. 6) על מנת למכור. 7) משנה שם, כתנא קמא ולא כר' יהודה. ואף על פי שיכול לסמוך על תנאי - לא התירו כן אלא כשהזמינו אצלו. 8) לדעת הריטב"א (עבודה זרה לט "כל שהוא בחזקת חשוד, צריך שני עדים להכשירו, או עד אחד שיעיד על החתיכה (= על הפירות שמעושרים הם). שלא אמרו עד אחד נאמן באיסורין אלא במעיד על החתיכה". וכן נראה מדברי רבינו. [וטעמו של דבר: עד

אחד אינו נאמן בדבר שיש לו חזקת איסור, אלא אם בידו לתקנו ולפיכך נאמן הוא על הפירות, שהרי בידו לתקנם, להפריש עליהם תרומות ומעשרות משלו. אבל להעיד על זה, שהיה בחזקת עם הארץ ואינו נאמן על המעשרות, שקיבל עליו נאמנות למעשרות - אינו יכול, שהרי אין זה בידו לתקנו]. 9) כלומר, נאמנים על המעשרות. [שאם לא כן, הם פסולים לעדות, שכן אמרו "עמי הארץ אין מוסרים להם עדות", ולפי דעת חכמים בברכות מז: כל שאינו מעשר פירותיו כראוי הרי הוא עם הארץ]. 10) ואז הוא מקבל חזקת נאמנות.

1 **ב. כָּל תַּלְמִיד חָכָם לְעוֹלָם נֶאֱמָן[11], וְאֵינוֹ צָרִיךְ**
2 **בְּדִיקָה אַחֲרָיו. וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ וַעֲבָדָיו [וְאִשְׁתּוֹ] -**
3 **הֲרֵי הֵם כָּמוֹהוּ. תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ פֵּרוֹת,**
4 **אֲפִלּוּ כְּנָסָם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת מְתֻקָּנִין[12].**

11) כאבא שאול בבכורות ל: שאמר (גבי טהרות) "תלמיד חכם אינו צריך לקבל בפני שלושה" ואף שבטהרות החמירו הכהנים על עצמם, במעשרות לא מצינו שום חומרא. 12) ש"חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן".

5 **ג. בַּת עַם הָאָרֶץ אוֹ אִשְׁתּוֹ[13] שֶׁנִּסֶּת לְחָבֵר, וְעַבְדּוֹ[14]**
6 **שֶׁנִּמְכַּר לְחָבֵר - צְרִיכִין לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם בַּתְּחִלָּה[15]. וּבַת**
7 **חָבֵר אוֹ אִשְׁתּוֹ שֶׁנִּסֶּת לְעַם הָאָרֶץ, וְעַבְדּוֹ שֶׁנִּמְכַּר**
8 **לְעַם הָאָרֶץ - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן[16] עַד שֶׁיֵּחָשְׁדוּ. בְּנוֹ אוֹ**
9 **עַבְדּוֹ שֶׁל חָבֵר שֶׁהָיוּ לְמוּדִין[17] אֵצֶל עַם הָאָרֶץ -**
10 **צְרִיכִין לְקַבֵּל. בְּנוֹ אוֹ עַבְדּוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ שֶׁהָיוּ**
11 **לְמוּדִים אֵצֶל חָבֵר: כָּל זְמַן שֶׁהֵן אֶצְלוֹ[18] - הֲרֵי הֵן**
12 **כֶּחָבֵר; יָצְאוּ - הֲרֵי הֵן כְּעַם הָאָרֶץ[19].**

13) שנתאלמנה או שנתגרשה. 14) הכנעני, שאין עבד עברי נמכר לאחר. 15) [והכוונה שצריכים לקבל נאמנות לפני הנישואין והמכירה, שהרי אמרו בתוספתא דמאי פרק ג "היה הוא נאמן ואשתו אין נאמנת, לוקחין ממנו ואין מתארחין אצלו, וכו'", שוודאי יבוא לידי מכשול]. 16) אפילו כשהם אצל עם הארץ, שמנהגם הראשון בידם. 17) רגילין לבקר. 18) [=אצל החבר]. 19) שפסקה השפעתו, ומכאן שגדולה השפעת עם־הארץ על הלימודים אצלו, מהשפעת החבר על הלימודים אצלו.

13 **ד. מִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, וְהָיָה אֶחָד מִבָּנָיו אוֹ מֵעֲבָדָיו**
14 **נֶאֱמָן[20], אוֹ אֶחָד מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ - לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ וְאוֹכְלִין**
15 **עַל פִּיהֶן[21], וְאֵינָן חוֹשְׁשִׁין לְדָבָר.**

20) כלומר, שקבל על עצמו להיות נאמן תחת אדונו. 21) והיינו שמעידים על הפירות שמתוקנים הם.

16 **ה. הָיָה הוּא נֶאֱמָן וְאִשְׁתּוֹ אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת - לוֹקְחִים**
17 **מִמֶּנּוּ[22], וְאֵין מִתְאָרְחִין אֶצְלוֹ[23]. [הָיְתָה אִשְׁתּוֹ נֶאֱמֶנֶת**
18 **וְהוּא אֵינוֹ נֶאֱמָן - מִתְאָרְחִין אֶצְלוֹ, וְאֵין לוֹקְחִין**
19 **מִמֶּנּוּ[24]. וְתָבוֹא מְאֵרָה לְמִי שֶׁאִשְׁתּוֹ נֶאֱמֶנֶת וְהוּא אֵינוֹ**
20 **נֶאֱמָן].**

22) שוודאי מתקן מה שהוא מוכר. 23) כי אשתו חשודה להאכיל דבר שאינו מתוקן. 24) [אם אשתו אינה מעידה על זה].

21 **ו. לֹא יְשַׁמֵּשׁ חָבֵר[25] לֹא בְּמִשְׁתֹּה עַם הָאָרֶץ וְלֹא**
22 **בִּסְעֻדָּתוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַכֹּל מְעֻשָּׂר וּמְתֻקָּן מִתַּחַת**
23 **יָדוֹ[26]. לְפִיכָךְ, הָרוֹאֶה חָבֵר מְשַׁמֵּשׁ בְּמִשְׁתֹּה עַם**
24 **הָאָרֶץ אוֹ בִּסְעֻדָּתוֹ - הֲרֵי הַכֹּל בְּחֶזְקַת מְתֻקָּן וּמְעֻשָּׂר.**
25 **רָאוּהוּ מֵסֵב עִם עַמֵּי הָאָרֶץ - אֵין הַסְּעֻדָּה בְּחֶזְקַת**
26 **מְעֻשֶּׂרֶת, שֶׁמָּא הֶחָבֵר עַל הַתְּנָאִים שֶׁבְּלִבּוֹ[27] הוּא**
27 **סוֹמֵךְ[28].**

25) הנאמן על המעשרות. 26) כשהזמינו אצלו. 27) [ראה למעלה פרק ט הלכה י שבדמאי אינו צריך לרחוש בשפתיו]. 28) ולא תיקן אלא מה שהוא אוכל.

28 **ז. כְּשֵׁם שֶׁאָדָם סוֹעֵד אֵצֶל עַם הָאָרֶץ וְסוֹמֵךְ עַל**
29 **תְּנָאוֹ, כָּךְ הוּא צָרִיךְ לִהְיוֹת מַתְּנֶה עַל בְּנוֹ[29], וַאֲפִלּוּ**
30 **הָיָה בְּנוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר. אֲבָל אֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת מַתְּנֶה**
31 **עַל אַחֵר חוּץ מִבְּנוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיָה עִמּוֹ בַּמִּשְׁתֶּה[30].**
32 **לְפִיכָךְ, בֵּן חָבֵר שֶׁהָיָה מֵסֵב בְּמִשְׁתֹּה עַם הָאָרֶץ - אֵין**
33 **הַסְּעֻדָּה בְּחֶזְקַת מְעֻשֶּׂרֶת, שֶׁמָּא אָבִיו הִתְנָה עָלָיו.**

29) אפילו בגדול, כיוון שהוא סמוך על שולחנו. 30) שאינו אחראי לו.

34 **ח. עַם הָאָרֶץ שֶׁנָּתַן מָעָה לְחָבֵר וְאָמַר לוֹ: קַח לִי**
35 **אֲגֻדַּת יָרָק אַחַת אוֹ גְּלוּסְקָא[31] אַחַת - לוֹקֵחַ לוֹ[32]**
36 **סְתָם[33] וּפָטוּר מִלְּעַשֵּׂר[34]. וְאִם הֶחֱלִיף אֶת הַמָּעָה[35] -**
37 **חַיָּב לְעַשֵּׂר[36] וְאַחַר כָּךְ יָבִיא לוֹ. וְאִם פֵּרֵשׁ הֶחָבֵר**
38 **וְלֹא לְקָחָן סְתָם, אֶלָּא אָמַר לַחֲנֻנִי: אֲגֻדָּה זוֹ שֶׁאֲנִי**
39 **לוֹקֵחַ מִמְּךָ - לַחֲבֵרַי אֲנִי קוֹנֶה אוֹתָהּ, וְזוֹ - לְעַצְמִי**
40 **אֲנִי קוֹנֶה אוֹתָהּ, זוֹ שֶׁלָּקַח לְעַצְמוֹ - חַיָּב לְעַשְּׂרָהּ,**
41 **וְזוֹ שֶׁלָּקַח לַחֲבֵרוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשְּׂרָהּ. וְאִם**
42 **נִתְעָרְבוּ[37], אֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה אַחַת שֶׁלּוֹ בְּמֵאָה שֶׁל חֲבֵרוֹ**
43 **- מְתַקֵּן הַכֹּל דְּמַאי, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לַחֲבֵרוֹ שֶׁשְּׁלָחוֹ**
44 **לִקַּח לוֹ[38].**

31) לחם בתבלין מתוקן היטב. 32) מעם הארץ. 33) היינו שלוקח שניים: אחד עבור משלחו ואחד עבורו, שלוקח בסתם ואינו מפרש זה בשבילו וזה בשבילי כמו בסיפא. 34) שאומרים הוברר הדבר, שזאת היא הגלוסקא שלקח עבורו בשליחותו, שהרי בדרבנן אומרים יש ברירה, והרי זה כאילו עם הארץ בעצמו קנה הגלוסקא. 35) שנתן לו עם הארץ. 36) שכיוון שקונה במעה שלו הרי הוא כקונה לעצמו, ואחר כך כשנותן לעם הארץ, הרי הוא נותן לו דמאי ואסור. 37) ראה למעלה פרק ט הלכה יג. שבנתערבו אין אומרים "ברירה". 38) ואינו בטל במאה, מאחר שאפשר לתקן.

45 **ט. חֲמִשָּׁה שֶׁאָמְרוּ לְאֶחָד: צֵא וְהָבֵא לָנוּ חָמֵשׁ**
46 **אֲגֻדּוֹת שֶׁל יָרָק, וְהֵבִיא[39] לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ**
47 **- חֲבֵרִים שֶׁבָּהֶן אֵין צְרִיכִין לְעַשֵּׂר אֶלָּא עַל חֶלְקָן**

בִּלְבַד[40]. הֵבִיא לָהֶן בְּעֵרְבּוּב[41] - חֲבֵרִים שֶׁבָּהֶם צְרִיכִין לְעַשֵּׂר הַכֹּל[42].

39) מעם הארץ. 40) שאין הם אחראים על חלקו של עם הארץ. 41) כלומר, לקח לכל אחד בפני עצמו ולאחר מכן נתערבו אצלו, שאין אומרים ברירה באופן זה. 42) שלא יהיו כנותנים דמאי לעם הארץ.

י. עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר לְחָבֵר: צֵא וְלַקֵּט לִי תְּאֵנִים מִתְּאֵנָתִי - אוֹכֵל מֵהֶן הַחָבֵר עֲרַאי[43], וּמְעַשְּׂרָן[44] [דְּמַאי[45]]. וְאִם אָמַר הַחָבֵר לְעַם הָאָרֶץ לִלְקֹט לוֹ[46], וְשָׁמַע חָבֵר אַחֵר - זֶה הָאַחֵר אוֹכֵל[47] וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר; שֶׁאֵין הַחָבֵר מוֹצִיא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְתֻקָּן מִתַּחַת יָדוֹ, וְחֶזְקָתוֹ שֶׁהִפְרִישׁ עָלֶיהָ מִמָּקוֹם אַחֵר. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ חֲבֵרִים לִתְרֹם שֶׁלֹּא מִן הַמֻּקָּף[48], כְּדֵי לְסַלֵּק הַמִּכְשׁוֹל מִלִּפְנֵי עַם הָאָרֶץ תּוֹרְמִין.

43) שהרי אין המתנה קובעת למעשר כמכר. 44) אם הוא רוצה לאכול קבע. 45) כגירסת הר"ח בעירובין שם: "האומר לחבירו צא ולקט לך תאנים (מתאנתי) אוכל מהן עראי ומעשרין דמאי. מלא לך כלכלה זו אוכל מהן עראי ומעשרין וודאי". אלא שצריך עיון, למה השמיט רבינו הבבא של "מלא כלכלה". [וטעמם של דברים נראה, שכשם שאמרו שהמוצא כלכלה במקום שהרוב מכניסים לבתים, מתקנה וודאי, שוודאי לא עישרו לפני ראיית פני הבית, כמו כן אם לא נגמרה מלאכתם, בוודאי לא עישרם, ולפיכך אם אמר לו: לקט תאנים, היינו כמה שילקט ילקט, הרי זה נגמרה מלאכתו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה י: "אם אינו ממלא [את הכלי] עד שילקט כל צרכו", ואפשר שבעל הפירות עישר מיד, בכדי שיעשה, היינו בכדי שיעור זמן שילקט כמה תאנים בודדות, ולכן אינו מעשרן אלא דמאי, והמדובר כשמוליכם לשוק, שאם לא כן אינו מעשרם עד שיראה פני הבית, אבל אם אמר לו: מלא כלכלה זו, שאין זה גמר מלאכה עד שימלאנה, אינו מעשר עד שיידע שמילא את הכלכלה, ולפיכך מעשרין וודאי]. 46) כלומר, לעם הארץ. 47) אם נתן לו עם הארץ רשות. 48) כלומר, תרומת מעשר, אבל בתרומה גדולה הלכה היא לכל ש"אין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף" ולא לתלמידי חכמים בלבד.

יא. מֻתָּר לְהַאֲכִיל אֶת הָעֲנִיִּים[49] וְאֶת הָאוֹרְחִים[50] דְּמַאי[51]. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָן. וְהֶעָנִי עַצְמוֹ וְהָאוֹרֵחַ, אִם רָצוּ לְתַקֵּן - מְתַקְּנִין.

49) אפילו עמי הארץ, שאם אתה אומר שמאכילין רק לחבירים, אתה נועל דלת בפני עניים עמי־הארץ. 50) ואף שבביתם עשירים הם, כאן הם עניים. 51) שרוב עמי הארץ מעשרים הם, והקלו בזה כדי להקל עלינו מצוות הצדקה והכנסת האורחים.

יב. גַּבָּאֵי צְדָקָה גּוֹבִין סְתָם[52] מִכָּל אָדָם[53] וּמְחַלְּקִים סְתָם[54], וְהָרוֹצֶה לְתַקֵּן - יְתַקֵּן.

52) מאכלים עבור העניים. 53) אף מעמי־הארץ, ואינם מבדילים בין מאכלים שקבלו מחבר לבין מה שקבלו מעם־הארץ, ש"אם מדקדק אתה אחריו [אחרי הנותן צדקה אם הוא עם־הארץ, להבדיל את מה שנתן, משאר מאכלים] אתה ממעט מן הצדקה [שהעם הארץ ייעלב ולא ייתן יותר]". 54) אף לעם־הארץ.

יג. רוֹפֵא חָבֵר שֶׁהָיָה מַאֲכִיל לְחוֹלֶה עַם הָאָרֶץ[55] מִפֵּרוֹת עַם הָאָרֶץ[56] - נוֹתֵן לְתוֹךְ יָדוֹ, אֲבָל לֹא לְתוֹךְ פִּיו[57]. וְאִם הָיָה הַדְּמַאי שֶׁל רוֹפֵא - אֲפִלּוּ לְתוֹךְ יָדוֹ לֹא יִתֵּן. וְכֵן אִם יָדַע שֶׁהוּא טֶבֶל וַדַּאי - אֲפִלּוּ לְתוֹךְ יָדוֹ אָסוּר.

55) שאין בו סכנה. שאם לא כן - הרי הכל מותר. 56) שאינם של הרופא. 57) אף שאיסור דרבנן אסור באכילה לחולה שאין בו סכנה, בדמאי הקלו ולא גזרו אלא בנותן לתוך פיו.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שאסור למכור דמאי לע"ה ולשלוח לו דמאי. המשפיעין במדה גסה אם מותרין למכור דמאי. חבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ. מי שהיה נושא ירק וככר עליו ורוצה להשליך ממנו לארץ. המוצא פירות בדרך. והנותן לפונדקית לבשל ולאפות לו. המפקיד פירותיו אצל עם הארץ או אצל הגוי.

א. אָסוּר לִמְכֹּר אֶת הַדְּמַאי לְעַם הָאָרֶץ[2] אוֹ לִשְׁלֹחַ לוֹ דְּמַאי[3], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְסַיֵּעַ לָזֶה לֶאֱכֹל דָּבָר הָאָסוּר. אֲבָל מוֹכְרִין[4] וּמְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים[5]; שֶׁאֵין תַּלְמִיד חָכָם אוֹכֵל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר אוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ אָדָם נֶאֱמָן שֶׁזֶּה מְעֻשָּׂר.

2) דמאי פ"ג משנה ג. ואפילו המשפיעין במדה גסה, אסורים, ראה להלן. 3) משנה שם. 4) היינו המשפיעין במדה גסה, ראה בהלכה הסמוכה. 5) ודוקא בדמאי, שאינו אסור אלא מדבריהם, אבל בטבל ודאי, שאסור מן התורה, לא התירו לשלח לחבר, אלא לצורך (למעלה פ"ו הלכה ו).

ב. כָּל[6] הַמַּשְׁפִּיעִין[7] בְּמִדָּה גַּסָּה[8], כְּגוֹן הַסִּיטוֹנוֹת[9] וּמוֹכְרֵי תְּבוּאָה - מֻתָּרִין לִמְכֹּר אֶת הַדְּמַאי וּלְשַׁלְּחוֹ[10]; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין עַל הַמִּדָּה[11], הִתְקִינוּ חֲכָמִים שֶׁיִּהְיֶה הַלּוֹקֵחַ אוֹ זֶה שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ לוֹ הוּא הַמַּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר דְּמַאי[12]. אֲבָל הַמּוֹדְדִין בְּמִדָּה דַּקָּה[13], הוֹאִיל וְהַמּוֹכֵר מִשְׁתַּכֵּר - הוּא מַפְרִישׁ, וְלֹא יִמְכֹּר וְלֹא יִשְׁלַח[14] אֶלָּא מְתֻקָּן.

6) שם פ"ב משניות ד-ה. 7) המוסיפים על המדה וימכרו במדה גסה (פירוש המשנה שם). 8) ראה בהלכה הסמוכה. 9) המוכרים מאכלים רבים במדה גסה (פירוש המשנה שם). 10) לתלמיד חכם. ראה הלכה הקודמת ולהלן בסמוך. 11) וימלאו המדה ביותר ויוסיפו בה ויקח הקונה יותר מן הראוי לו (שם). 12) ודוקא לתלמיד חכם. אבל לעם הארץ, אסור למכור, שמא לא יעשר, ראה למעלה. ועיין תוספות אנשי־שם ומשנה ראשונה וחזון־איש.

13) חנונים. 14) אף שבמתנה אינו משתכר - לא חלקו חכמים בזה.

1 **ג. וְכַמָּה[15] הִיא מִדָּה גַסָּה? בִּיבֵשׁ - חֲצִי סְאָה, וּבִלַּח**
2 **- מִדָּה שֶׁמַּחֲזֶקֶת שָׁוֶה דִּינָר מֵאוֹתוֹ דָּבָר הַלַּח.**

15) שם משנה ה.

3 **ד. סַלֵּי[16] זֵיתִים[17] וַעֲנָבִים וְקֵפּוֹת שֶׁל יָרָק, אַף עַל פִּי**
4 **שֶׁהוּא מוֹכְרָן אַכְסָרָה[18] - אָסוּר לְמָכְרָן דְּמַאי[19].**

16) שם, ולא כרבי יוסי, וכן כתב בפירוש המשנה שם. 17) כנוסחת ספרים אחרים במשנה שם (מלאכת שלמה). 18) כלומר, בלי שיעור ומדה, אלא כפי שיזדמן לו (פירוש המשנה). וראה בפי"ג מהלכות מכירה הלכה ב ובהגהות מיימוניות שם. 19) עד שיתקנם, כיון שאינו מוכר כשיעור מדה גסה האמורה למעלה (משנה ראשונה שם).

5 **ה. אָמַר[20] אֶחָד מֵהֶן[21]: בּוֹא וּנְתַקֵּן הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ, בֵּין**
6 **שֶׁהָיָה מוֹכֵר בְּדַקָּה[22] אוֹ בְּגַסָּה[23] - הַמּוֹכֵר מַפְרִישׁ**
7 **תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְהַלּוֹקֵחַ מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְדָבָר זֶה**
8 **תְּנַאי בֵּית דִּין הוּא[24].**

20) מימרא של רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק, בירושלמי שם. 21) המוכר או הלוקח, ראה להלן. 22) שעל המוכר לתקן, והלוקח הסכים להשתתף בתיקון, ואמר לו: בא ונתקן הפירות. 23) שעל הלוקח לתקן והמוכר הסכים להשתתף ואמר לו: בוא ונתקן הפירות. 24) כלומר, אף־על־פי שבאה הסכמת שניהם על ההפרשה, אין אומרים: יתן זה חצי וזה חצי, אלא תרומת מעשר למוכר ומעשר שני ללוקח [וראה למעלה פ"ט הלכה יא].

9 **ו. חָבֵר[25] וְעַם הָאָרֶץ שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶן עַם הָאָרֶץ[26]**
10 **- יָכוֹל הוּא[27] לוֹמַר[28]: טֹל אַתָּה חִטִּים שֶׁבִּמְקוֹם**
11 **פְּלוֹנִי וַאֲנִי חִטִּים שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[29], אַתָּה יַיִן**
12 **שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי וַאֲנִי יַיִן שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי; אֲבָל לֹא**
13 **יֹאמַר: טֹל אַתָּה חִטִּים וַאֲנִי שְׂעוֹרִים[30], טֹל אַתָּה**
14 **הַלַּח וַאֲנִי הַיָּבֵשׁ[31], מִפְּנֵי שֶׁזֶּה מוֹכֵר דְּמַאי[32].**

25) שם פ"ו משנה ט, ותוספתא פ"ו. 26) ופירות שהורישם - דמאי. 27) החבר. 28) לאחיו עם־הארץ. 29) מפני שבדמאי שהוא מדרבנן, אנו אומרים "ברירה" (וראה למעלה פ"ו הלכה יד, ופ"ט הלכה יג). כלומר, הוברר הדבר למפרע שזה חלקו וזה חלקו של אחיו, ואין כאן מכירת דמאי לעם־הארץ. 30) שבשני מינים לא אמרו "ברירה", וראה למעלה פ"ו שם. 31) שלח ויבש ממש הם כשני מינין וצריך שומא בחלוקתם, שהיבש משתמר ביותר (מאירי לחגיגה הוצאת "מוריה" עמוד נג, ועיין בירושלמי פאה פ"ג הלכה ב). 32) כיון שיש לכל אחד מהם החצי בכל מין ומין, וכשאומר החבר לעם־הארץ טול אתה חיטים ואני שעורים או טול אתה הלח ואני היבש, נמצא מוכר לו חצי חיטים או חצי לח תמורת זה שמקבל ממנו.

15 **ז. מִי[33] שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא יָרָק[34] וְכָבַד עָלָיו מַשָּׂאוֹ, וְרָצָה**
16 **לְהַשְׁלִיךְ מִמֶּנּוּ עַל הַדֶּרֶךְ כְּדֵי לְהָקֵל מִמַּשָּׂאוֹ - לֹא**
17 **יַשְׁלִיךְ עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[35], כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא תְּקָלָה לְעַמֵּי**
18 **הָאָרֶץ שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ בִּדְמַאי.**

33) שם פ"ג משנה ב. וכן בתוספתא שם פ"ד, וכחכמים ולא כרבי יוסי. 34) של דמאי שנגמרה מלאכתו למעשר (רע"ב שם), וראה להלן. 35) שהפקר אינו פוטר ממעשר, אלא קודם גמר מלאכה, אבל אחר גמר מלאכה אינו פוטר (למעלה פ"ג הלכה כ). וראה בשער המלך פ"ח מהלכות לולב ה"ב, ד"ה של דמאי.

19 **ח. הַלּוֹקֵחַ[36] יָרָק מִן הַשּׁוּק[37] וּמָשַׁךְ[38], אַף עַל פִּי**
20 **שֶׁלֹּא שָׁקַל וְלֹא מָדַד וְלֹא נָתַן דָּמִים[39], וְנִמְלַךְ**
21 **לְהַחֲזִיר לְבַעַל הַחֲנוּת[40] - לֹא יַחֲזִיר עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[41].**

36) משנה ותוספתא שם. 37) כלומר, מעם־הארץ. 38) כן הוא בסוף המשנה שם, שאם לא משך מותר להחזיר, וראה למעלה פ"ה הלכה א. 39) שכיון שמשך - קנה. 40) מדעת בעל החנות, אבל בלי דעתו אינו יכול להחזיר, שהרי חל המקח, כנ"ל (תוס' אנשי־שם). 41) בירושלמי שם אליבא דר' יוחנן: "כיצד הוא עושה? נותן דמי אחת מהן ומתקן". וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. וראה למעלה שם.

22 **ט. הַמּוֹצֵא[42] פֵּרוֹת[43] בַּדֶּרֶךְ[44]: אִם רֹב מַכְנִיסִין**
23 **לְבָתֵּיהֶן[45] - פָּטוּר מִלְּעַשֵּׂר[46], שֶׁעֲדַיִן לֹא נִקְבְּעוּ**
24 **לְמַעֲשֵׂר; וְאִם רֹב מַכְנִיסִין לְמְכֹר בַּשּׁוּק[47] - הֲרֵי אֵלּוּ**
25 **דְּמַאי[48]; וּמֶחֱצָה לְמֶחֱצָה[49] - דְּמַאי[50].**

42) מכשירין פ"ב משנה י. וראה למעלה פ"ג הלכה כב. 43) שנגמרה מלאכתם, וראה להלן. 44) שהם הפקר, וזכה בהם. 45) שהם מותרים באכילת עראי עד שיכנסו לבית (שם הלכה ב). 46) אם אוכלם עראי (משנה־למלך). 47) שהם נקבעים מיד עם גמר מלאכתם (למעלה שם). 48) במשנה שם: "חייב", ופירשה רבינו: "דמאי", כדין פירות של עם־הארץ. ומה שהפקר פטור ממעשרות, אינו אלא אם הפקיר קודם גמר מלאכה, אבל לאחר גמר מלאכה אינו פטור, ראה למעלה שם הלכה כ. וראה בתוספתא כפשוטה עמ' 658. 49) כלומר, חצים מכניסים לשוק, וחצים לבית. 50) אף־על־פי שספק ספיקא הוא, ספק מכניסים לבית ופטור, ואף אם מכניסים לשוק, שמא עשרום - מכל־מקום בדמאי החמירו גם בספק ספיקא, כדלהלן בהלכה יג, עיין שם בכסף־משנה.

26 **י. נְטָלָן[51] לְאָכְלָן[52] וְנִמְלַךְ לְהַצְנִיעַ[53] - לֹא יְשַׁהֵא**
27 **אוֹתָן עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[54], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תַּקָּלָה**
28 **לַאֲחֵרִים[55]. וְאִם נְטָלָם מִתְּחִלָּה שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ[56] - הֲרֵי**
29 **זֶה מֻתָּר לְשַׁהוֹתָן אֶצְלוֹ[57] עַד שֶׁיִּרְצֶה לְאָכְלָן אוֹ**
30 **לְשָׁלְחָן אוֹ לְמָכְרָן[58], וִיעַשֵּׂר אוֹתָן דְּמַאי[59].**

51) דמאי פ"ג משנה ג. 52) כלומר, המוצא פירות בדרך, כבהלכה הקודמת, ונטלן לאכלן, ואם כן, זכה בהם. 53) להשהותם אצלו. 54) מדברי רבינו להלן בסוף ההלכה נראה, שהמדובר כשמצאם במקום שרוב מכניסים לשוק. אולם אם מצאם במקום שרוב מכניסים לבת, שוודאי

לא נתעשרו (למעלה פ"ג הלכה כב, ופ"ה הלכה ו), מעשרם ודאי, אף־על־פי שלא הכניסום לבית - שמא יאכלום קבע. 55) כלומר, לבני הבית. 56) ולא נתכוין לזכות בהם כלל. 57) ואינו חייב לעשר, לפי שאינו נוטל אותם לעצמו, ולמדו כן בירושלמי שם ממה שנאמר (דברים יד, כב): "עשר תעשר (את כל תבואת זרעך)" - "משלך אתה מעשר, ואי אתה מעשר משל אחרים". 58) לעם הארץ אפילו במדה גסה, ולחבר במדה דקה, למעלה הלכות א־ב. 59) אם רוב מכניסים למכור בשוק, ראה למעלה.

1 **יא. קְנִיבַת[60] יָרָק[61] הַנִּמְצֵאת בַּגִּנָּה[62] - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה**
2 **מִן הַדְּמַאי[63]. וְשֶׁל בַּעַל הַבַּיִת הַנִּמְצֵאת בַּבַּיִת -**
3 **חַיֶּבֶת[64]. שֶׁעַל גַּבֵּי הָאַשְׁפָּה[65] - בְּכָל מָקוֹם[66] מֻתֶּרֶת[67].**

60) תוספתא שם פ"ד. וראה בירושלמי תרומות פי"א הלכה ד, לפי גירסת הר"ש סיריסליאו שם. 61) עלי ירק מקולקלים שנתלשו. 62) שתלשום הגננים. 63) שהגננים אינם מקנבים אלא את המעופשים ביותר, המותרים לזרים, ראה למעלה בפי"א מהלכות תרומות הלכה י. 64) שבעלי בתים מקנבים אפילו המעופשים קצת. 65) כלומר, אפילו על גבה, שאפשר ליטלה בנקל. 66) כלומר, אפילו של בעלי בתים. ואפילו אשפה [וכל־שכן אשפה שבשוק. עיין חולין יב.]. 67) שמעתה אין עליה שם אוכל.

4 **יב. הַנּוֹתֵן[68] לְפַנְדָּקִית[69] לְבַשֵּׁל לוֹ וְלֶאֱפוֹת לוֹ -**
5 **מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹתֵן לָהּ[70], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תַּקָּלָה**
6 **לַאֲחֵרִים[71], וּמְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹטֵל מִמֶּנָּה, מִפְּנֵי**
7 **שֶׁהִיא חֲשׁוּדָה לְהַחֲלִיף שֶׁל זֶה [בָּזֶה][72]. אֲבָל[73]**
8 **הַנּוֹתֵן לַחֲמוֹתוֹ, בֵּין שֶׁנָּשָׂא בִּתָּהּ בֵּין שֶׁאֵרְסָהּ[74], אוֹ**
9 **לִשְׁכֶנְתּוֹ פַּת לֶאֱפוֹת וְתַבְשִׁיל לְבַשֵּׁל - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לֹא**
10 **מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר[75] וְלֹא מִשּׁוּם שְׁבִיעִית[76], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ**
11 **חֲשׁוּדָה לְהַחֲלִיף[77]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[78]? בִּזְמַן**
12 **שֶׁנָּתַן לָהּ שְׂאוֹר לְעָסָה וְתָבְלִין לַקִּדֵּרָה[79]; אֲבָל אִם**
13 **לֹא נָתַן - חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם מַעֲשְׂרוֹת[80] וְחוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם**
14 **שְׁבִיעִית[81]. וּלְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה שְׁנַת שְׁמִטָּה - אָסוּר,**
15 **שֶׁמָּא הַשְּׂאוֹר מִסְּפִיחֵי שְׁבִיעִית הוּא[82].**

68) דמאי פ"ג משנה ה. 69) בעלת הפונדק. ומנהג הסוחרים לתת לה הקמח והבשר והתבשיל כל אחד מאכלו ולחמו (פירוש המשנה שם). 70) שהיא מחליפה של זה בזה, כדלהלן. 71) ואין אומרים "אין אנו אחראים לרמאין", ודלא כר' יוסי שם. ואף בפ"ט מהלכות מע"ש הלכה ז נראה מדברי רבינו, שאין אנו אחראין לגזלנין - כאן שנותן לה בידים החמירו (פאת השלחן סימן טז ס"ק כא ע"פ הירושלמי). 72) משנה שם, שכיון שהיא טורחת בשבילו, היא מורה היתר לעצמה לקחת בשבילה את היפה ולתת לאורח את הגרוע (חולין ו: ותוספות שם ד"ה התם). 73) כן הוא בירושלמי שם הלכה ו אליבא דחכמים החולקים על ר' יהודה, ודלא כמשנתנו שם שהיא אליבא דר' יהודה. 74) בעיא שנפשטה, בירושלמי שם. 75) שמא החליפה בדברים שאינם מעושרים. 76) שמא החליפה בספיחי שביעית האסורים באכילה, כדלהלן בפ"ד מהלכות שמיטה הלכה ב. [ועמי הארץ נחשדו על השביעית (שם פ"ח הלכה י) וראה להלן פי"ב הלכה ט]. 77) שחמותו לא תמצא היתר לעצמה, שכן דרכן לטרוח עבור חתנן ובתן וכן דרך השכנים לטרוח אלו בשביל אלו, ראה בתוספות שם. 78) תוספתא שם וחולין שם. 79) לתבשיל. 80) שמא נתנה בעיסה ובקדירה שאור ותבלין של דמאי, ויש תבלין שחייבין במעשר. וראה בפאת השולחן סימן יב ס"ק י, שהאריך להוכיח זאת. ועיין תוספות חולין שם ד"ה אינו חושש. 81) בדפוס רומי ליתא תיבות אלו, והן בכלל מה שכתב: ולפיכך וכו'. 82) וראה להלן (פי"ג הלכה יח), שבשאור ותבלין גזרו גם על תערובת דמאי.

16 **יג. הַמּוֹלִיךְ[83] חִטָּיו[84] לְטוֹחֵן עַם הָאָרֶץ[85] - הֲרֵי הֵן**
17 **בְּחֶזְקָתָן[86], שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּד לְהַחֲלִיף. הוֹלִיכָן לְטוֹחֵן**
18 **עוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי הֵם דְּמַאי, שֶׁמָּא הֶחֱלִיפָן**
19 **בְּחִטִּים שֶׁל עַם הָאָרֶץ[87]. וְכֵן הַמַּפְקִיד אֵצֶל עַם הָאָרֶץ**
20 **- הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן, שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּד לְהַחֲלִיף הַפִּקָּדוֹן.**

83) שם פ"ג משנה ד, ותוספתא שם פ"ד. 84) שהופרשו מהם תרומות ומעשרות. 85) במשנה שם: "או לטוחן כותי". והשמיטו רבינו, לפי שבזמן הזה עשאום כגויים לכל דבריהם, וראה בפירוש המשנה שם. 86) שם: "למעשרות ולשביעית". 87) שכשם שהוא הוליך חיטיו לטחון אצלו, כן הוליכו גם עמי הארץ, שפירותיהם דמאי. ואף־על־פי שספק ספיקא הוא, שמא לא החליפן, ואף אם החליפן בשל עם־הארץ, שמא עם־הארץ זה מן המעשרים הוא? - כיון שלא סמכו על "רוב עמי הארץ מעשרין הן", לא סמכו גם על ספק ספיקא (כסף־משנה), וגם בדיקת חמץ שנתקנה על הספק, לא סמכו בה על ספק ספיקא (רדב"ז). וראה בפ"ב מהלכות חמץ ומצה הלכה י והערה סד (ובפירוש המשנה לדמאי פ"א משנה א, כתב רבינו שסומכים בקלים שבדמאי על ספק ספיקא. ועיין שם בתוספות הגרע"א שכתב שבקלים שבדמאי יש ספק אחד שהוא הפקר, ואינו כלל בחיוב תרומות ומעשרות, ולכן סמכו בזה על ספק ספיקא. ועיין אור־שמח).

21 **יד. עַם הָאָרֶץ[88] שֶׁהָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ[89] בַּחֲנוּתוֹ שֶׁל**
22 **חָבֵר[90], אַף עַל פִּי שֶׁהֶחְבֵּר יוֹצֵא וְנִכְנָס[91] - הֲרֵי זֶה**
23 **מֻתָּר, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא הֶחֱלִיף[92].**

88) תוספות שם פ"ג. 89) כלומר, משמש. וראה בברכות נב: 90) שהיו אוכלים ושותים בה והוא משמשם. וראה בפסחים קי: 91) כלומר, מתעסק באומנתו ואין עיניו על החנות. 92) אבל אם אינו נכנס כלל - חושש. ואף־על־פי שעם־הארץ אינו חשוד להחליף (בהלכה הקודמת) - זה אינו אלא בפקדון שהמחליפו הרי הוא כשולח יד בפקדון, אבל בחנות שהכל ניתן למכירה, חוששים שמא יתן ללקוחות את שלו ויקח מן החנות את חלקו. וראה בפאת השולחן סימן טז ס"ק לט. ותוספתא כפשוטה שם וחזון־איש.

24 **טו. הַמַּפְקִיד[93] פֵּרוֹתָיו אֵצֶל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי**
25 **הֵן כְּפֵרוֹתָיו שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים; שֶׁחֶזְקָתוֹ לְהַחֲלִיף**

1 הַפִּקָּדוֹן. וְהֵיאַךְ דִּינָם? אִם הָיוּ פֵּרוֹת שֶׁעֲדַיִן לֹא
2 נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[94], וְנִגְמְרוּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁלָּקַח
3 הַפִּקָּדוֹן - מַפְרִישׁ מַעְשְׂרוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[95]; וְאִם
4 הָיוּ פֵּרוֹת שֶׁהִפְקִיד טְבָלִים וְנִגְמְרָה מְלַאכְתָּן - חַיָּב
5 לְהַפְרִישׁ, שֶׁמָּא לֹא הֶחֱלִיף הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[96]. וּלְפִיכָךְ
6 יֵרָאֶה לִי, שֶׁהַמַּעַשְׂרוֹת שֶׁיַּפְרִישׁ - סָפֵק[97]. אֲבָל אִם
7 הִפְקִיד חֵלִין מְתֻקָּנִין - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ כְּלוּם;
8 שֶׁאֲפִלּוּ הֶחֱלִיף הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פְּטוּרִין[98], כְּמוֹ
9 שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת[99]: דְּגָנְךָ - וְלֹא דְּגַן עוֹבֵד
10 כּוֹכָבִים.

93) משנה שם, כחכמים ולא כר' שמעון. 94) ולא הפריש מהם תרומות ומעשרות. 95) למעלה בפ"א מהלכות תרומות הלכה יא, שאם לקח הישראל מן הגוי פירות שלא נגמרה מלאכתם וגמרם ברשותו, חייב בתרומות ומעשרות מן התורה, אבל אינו נותן מעשר ראשון ללוי. 96) שאם החליף - פטור, שדיגון הגוי פוטר (שם). 97) ואינו נותנם לכהן וללוי - שמא החליף. 98) ואין לחשוש שמא החליף בשל עם־הארץ שפירותיו דמאי (ראה למעלה), שרק בטוחן חששו לכך, "לפי שהטוחן יתקבצו אליו קופות של חיטה ואפשר שיחליפן בפירות ישראל אחר" (פירוש המשניות שם), ועיין ירושלמי שם. 99) שם.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר הלוקח פירות ממי שאינו נאמן לעשרן ונכנס שבת שאינו יכול לעשר. המשביע חברו שיאכל עמו בשבת, והוא אינו נאמן עליו. מי שאינו נאמן שראינוהו שהפריש תרומת מעשר מפירותיו. האומר למי שאינו נאמן קח לי ממי שהוא מעשר. הנכנס לעיר ושאל מי כאן מעשר ואמר אחד אני. המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הם. עניים שאמרו פירות אלו לקט שכחה ופאה הם, אם הם נאמנים. החשוד שהעיד על אחרים, והמוכר פירות ואחר־כך אמר פירות שמכרתי לך טבל הם.

11 א. הַלּוֹקֵחַ[2] פֵּרוֹת מִמִּי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת[3]
12 וְשָׁכַח[4] לְעַשְּׂרָן[5], וְנִכְנְסָה שַׁבָּת[6] אוֹ יוֹם טוֹב[7] שֶׁאֵינוֹ
13 יָכוֹל לְעַשֵּׂר[8] - הֲרֵי זֶה שׁוֹאֵלוֹ[9], וְאִם אָמַר לוֹ:
14 מְעֻשָּׂרִין הֵן - אוֹכֵל עַל פִּיו בְּשַׁבָּת. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ
15 אֶחָד[10] שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן: מְעֻשָּׂרִין הֵן - אוֹכֵל עַל פִּיו
16 בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת[11], וַאֲפִלּוּ[12] הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת מְתֻקָּנִין
17 מֵאוֹתוֹ הַמִּין[13]. מִפְּנֵי[14] שֶׁאֵימַת שַׁבָּת עַל עַמֵּי הָאָרֶץ,
18 וְאֵינוֹ עוֹבֵר בָּהּ עֲבֵרָה[15].

~ נקודות משיחות קודש ~

"הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות.... ואם אמר לו מעושרין הן, אוכל על פיו בשבת". ובהלכה שלאח"ז כתב שאע"פ שהוא אוכל על פיו בשבת, הרי זה לא יאכל למוצאי שבת עד שיעשר דמאי על הכל, על שאכל בשבת ועל הנשאר, שלא הקלו והאמינוהו אלא לצורך אותה שבת".

וצריך להבין: ממה־נפשך, אם מותר לאכול על פיו בשבת, למה לא יאכל את אותן הפירות במוצאי שבת. ועוד, מלשונו משמע שרק אם נשארו פירות למוצאי שבת צריך לעשר עליהם ועל שאכל בשבת, אבל אם לא נשאר מאותן הפירות למוצאי שבת אינו צריך לעשר על שאכל בשבת, ומה הטעם בזה.

והביאור: את היתר אכילת פירות אלו יש לפרש בשני אופנים. א: שמפני כבוד שבת התירו, ומה ששואלים הוא רק כדי שלא יחשבו שלוקחים מהם פירות מבלי להקפיד ולשאול על עישורם. ב: שאכן אומר אמת מפני שאימת שבת עליו, ומה שאינו אוכל למוצ"ש הוא מפני החשש לאחד שאין אימת שבת עליו, ובשבת עצמה לא חששו לחשש הרחוק מאחד שאין אימת שבת עליו.

ונמצא שהרמב"ם פוסק כשתי הדעות, היינו שיש צורך בשני הטעמים יחדיו, הן טעם אימת שבת והן טעם כבוד שבת, ולכן מותר לאכול מן הפירות, מכיון שבנוסף לאימת שבת, ישנו גם הטעם של כבוד שבת, שבגללו אין חוששין למיעוט שאין להם אימת שבת, משא"כ במוצ"ש כיון שלא שייך כבר הטעם של כבוד שבת, יש לחשוש גם למיעוט. ועל־פי־זה כשנשארו מאותן הפירות למוצאי שבת שאז צריך לעשרן, מגלגלין חיוב המעשר גם על מה שאכל בשבת.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן יח)

2) דמאי פ"ד מ"א ותוספתא רפ"ה. 3) כלומר עם־הארץ, וכן הוא בסוף ההלכה. אבל החשוד על המעשרות אינו נאמן ואפילו בשבת ('תוספות' רע"א). 4) ב'ירושלמי' שם: "לא אמר [שסוכמין על מה שאומר עם־הארץ] אלא שוגג [ששכח], הא מזיד אסור [לאכול על פיו בשבת]". 5) וגם לא היה לו תנאי מערב שבת. שאם היה לו תנאי - אפשר להפריש בשבת, כמפורש למעלה פ"ט ה"ז ('ירושלמי'). 6) כלומר, נראו שלשה כוכבים בינונים, שהוא לילה ודאי, כמו שכתוב בפ"ה מהל' שבת ה"ד, ועי' היטב בלשונו שם בסוף ה"ג ('פאת השולחן' סי' יז ס"ק ג). אבל בין השמשות - מעשרין הדמאי (שם פכ"ג הט"ו). 7) תוספתא שם. וכן הוא ב'ירושלמי' שם, וראה להלן. 8) שאין מפרישים תרומות ומעשרות בשבת (הל' שבת שם ה"ט והי"ד) וביום־טוב (פ"ד מהל' יום־טוב הכ"ו), מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן (הל' שבת שם ה"ט), ועוד שזה דומה למקדיש אותם הפירות (שם הי"ד). ומטעם זה גם תרומת חוצה לארץ וחלת חוצה לארץ, שאוכל ואחר־כך מפריש (פ"ה מהל' בכורים הי"ב), אסור להפריש (הל' שבת שם, הי"ב והערה נוספת צא). וראה בהלכה הסמוכה. 9) בשבת. אבל שאלו בחול - אינו אוכל בשבת, כדלהלן. 10) במשנה שם: "לא מצאו (= למוכר) אמר לו אחר שאינו נאמן וכו'", ומשמע שלכתחילה אינו סומך על אחר, והיינו משום שאותו אחר אינו יודע בעצמו, אלא מעיד בשם המוכר שעישרם (תוספות הגרע"א) ומדברי רבינו לא משמע כן. 11) אבל לא במוצאי שבת, כבהלכה הסמוכה. ואף־על־פי שגם החשוד על הדבר מעיד על אחרים, שחזקה אין אדם חוטא ולא לו, וכל־שכן עם־הארץ (להלן הי"ז) -

כאן יש לחוש, שאמר לו כך כדי שלא ימנע מלאכול בשבת (כסף־משנה פי"א מהל' עדות ה"ח), ואף־על־פי־כן לשבת גופה התירו. 12) 'ירושלמי' שם. 13) שכיון שהוא תאב לאלו - התירום לו (שם). 14) 'ירושלמי' שם, כרבי חנינא. וראה בהלכה הסמוכה, שהזכיר רבינו גם טעמו של רבי יוחנן. 15) "שעמי־הארץ חמור הוא בעיניהם לעשות עבירה ביום השבת מפני כבוד היום, לפיכך לא ישקר" (פירוש המשנה, שם). [ויש אומרים שהוקשה שבת למקדש, שנאמר (ויקרא יט, ל): "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו". כשם שישנו מורא במקדש, כן ישנו גם בשבת (סמ"ק סי' ו, ו'יראים' מצוה צח, וראה בחוברת "לקראת שבת" עמ' כד). ומכיון שכתב רבינו למעלה, שגם ביום הוא נאמן, נראה שגם יום־טוב כשבת לענין זה, ש"אין בין יום־טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד" (מגילה ז:). ולדעת האומרים ('תוספות' כתובות נה: ד"ה ובתרומת) שאימת שבת על עם־הארץ היא, משום ששבת קובעת למעשר, תהיה מכאן הוכחה לדעת האומרים שגם יום־טוב קובע (ראה למעלה פ"ה הכ"א), שהרי גם ביום־טוב האמינו לו, כנ"ל, וכן כתב ב'שער המלך' שם הכ"ב].

1 **ב. אַף עַל פִּי[16] שֶׁהוּא אוֹכֵל עַל פִּיו בְּשַׁבָּת - הֲרֵי**
2 **זֶה לֹא יֹאכַל מֵאוֹתָן הַפֵּרוֹת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת[17] עַד**
3 **שֶׁיְּעַשֵּׂר דְּמַאי עַל הַכֹּל, עַל שֶׁאָכַל בְּשַׁבָּת[18] וְעַל**
4 **הַנִּשְׁאָר; שֶׁלֹּא הֵקֵלוּ וְהֶאֱמִינוּהוּ אֶלָּא לְצֹרֶךְ אוֹתָהּ**
5 **שַׁבָּת[19]. הָיְתָה[20] שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב סָמוּךְ לָהּ[21], וּשְׁאֵלוּ**
6 **בְּאֶחָד מֵהֶן - אוֹכֵל אַף בַּשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִרְאָה**
7 **לְעַשֵּׂר בֵּינְתַּיִם[22]. וְכֵן בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת[23].**

16) משנה ותוספתא, שם. 17) במשנה, שם: "חשכה מוצאי שבת". ורבינו השמיט "חשכה", כנראה להורות שאף בין השמשות אסור, לפי שבין השמשות מעשרים את הדמאי (שבת לד.), ואף בין השמשות של מוצאי שבת מותר ('תוספות חדשים' שבת פ"ב מ"ז. וראה בפירוש המשניות בדמאי שם, ב'משנה ראשונה' ובמשנה הוצאת מכון הערי פישל עמ' 72 הערה 1). 18) 'ירושלמי' שם: "חשכה מוצאי שבת, מעשר מזה [הנשאר] על זה [שאכל]", שלא התירו לו בשבת אלא את האסור של חשש טבל, אבל לא את הממון של תרומת מעשר, שצריך ליתנו לכהן, ועשאוהו כתרומת חוץ לארץ שאוכל ואח"כ מפריש ('תוספתא כפשוטה' עמ' 245 הערה 3), וראה הלכה הקודמת. 19) שמפני כבוד השבת התירו חכמים, כחבריא בשם רבי יוחנן ב'ירושלמי' שם, וראה הלכה הקודמת. ופסק רבינו כשתי הדעות שם, ולכן אף שלטעם הנ"ל "מפני שאימת שבת על עם־הארץ", היה לו לאכול גם במוצאי שבת - לפי הטעם השני ש"התירו מפני כבוד השבת", אינו אוכל ('תוספתא כפשוטה'). 20) 'ירושלמי' שם. 21) אף־על־פי ששתי קדושות הן, ודינם כשני ימים נפרדים ('ירושלמי' שם, ופ"ח מהל' עירובין ה"ה). 22) 'ירושלמי' שם. 23) שם. [ואף־על־פי שבשני ימים־טובים של גליות אפשר לעשות תנאי ולומר ביום ראשון: אם היום חול, אני מפריש עליה תרומה ומעשרות, ואם היום קודש אין בדברי כלום, וביום שני חוזר ואומר: אם היום קודש, אם כן היה אתמול חול, והרי הופרש מאתמול, ואם היום חול הריני מפריש היום, ואוכל ביום־טוב שני (פ"ו מהל' יום־טוב הי"ב) - אין הדברים אמורים אלא אם אינו אוכל ביום־טוב ראשון, אלא ביום־טוב שני (עיי"ש), אבל כאן בדמאי, שהתירו לו לאכול ביום־טוב ראשון - אינו יכול להתנות, שהיאך יאמר ביום־טוב ראשון: "אם היום קודם אין בדברי כלום", ומיד אחר־כך הוא אוכל? וביום־טוב שני היאך יאמר: "אם היום חול הריני מפריש היום", ונמצא אומר שאתמול אכל טבלים?].

8 **ג. הַנִּשְׁבָּע[24] עַל חֲבֵרוֹ שֶׁיֹּאכַל עִמּוֹ בְּשַׁבָּת[25], וְהוּא**
9 **אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ עַל הַמַּעַשְׂרוֹת - שׁוֹאֵל וְאוֹכֵל עַל פִּיו**
10 **בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבַד[26]; אֲבָל בְּשַׁבָּת שְׁנִיָּה, אַף עַל**
11 **פִּי שֶׁנָּדַר מִמֶּנּוּ הֲנָאָה[27] אִם לֹא יֹאכַל אֶצְלוֹ - לֹא**
12 **יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר דְּמַאי[28].**

24) שם, מ"ב. ואף־על־פי ששם אמרו: "המדיר את חבירו" - פירשה רבינו בשבועה, וכן כתב בפירוש המשנה שם: "הנשבע על חבירו". וכן אמרו בנדרים פ, ב: "שבועות נמי, היינו נדרים" (משנה הוצאת מכון הערי פישל עמ' 90 בהערות). ואף־על־פי שאין שבועה חלה על אחרים (פ"ה מהל' שבועות הלכות א־ב) - הרי נשתבחו האחרים המקיימים את דבריו שלא להרגילו בשבועת שוא (שם ה"ג), ומטעם זה שואלו ואוכלו על פיו בשבת ראשונה (משנת המכון, שם). 25) ומדובר כשהשביעו בשבת, שאם השביעו בערב שבת - אפשר להתנות, כנ"ל בפ"ט ה"ז. 26) 'ירושלמי' שם: "אמר רבי אבון, כאן התירו טבלים משום דרכי שלום". "שצריך לעשות כן לחזק החברה ולהרחיק האיבה שתיפול ביניהם אם לא יאכל עמו" (פירוש המשנה). 27) משנה, שם. כלומר, הוסיף בשבועתו גם איסור הנאה מנכסיו, אם לא יאכל, ויש כאן יותר ויותר משום דרכי שלום. 28) ולא סמכו על עם־הארץ בשבת (למעלה ה"א), אלא כשכבר לקח ממנו הפירות, אבל ללכת לכתחילה לאכול אצלו, לא התירו אלא מפני דרכי שלום, ודוקא בשבת הראשונה ('תוספת יום־טוב', ועי' רדב"ז).

13 **ד. מִי[29] שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן[30], שֶׁרְאִינוּהוּ שֶׁהִפְרִישׁ תְּרוּמַת**
14 **מַעֲשֵׂר מִפֵּרוֹתָיו שֶׁהֵן דְּמַאי, וּרְאִינוּהוּ שֶׁחָזְרָה וְנָפְלָה**
15 **בְּפָנֵינוּ, בֵּין לְמָקוֹם אַחֵר[31] בֵּין לִמְקוֹמָהּ[32], וְחָזַר**
16 **וְאָמַר: הִפְרַשְׁתִּיהָ[33] - נֶאֱמָן אֲפִלּוּ בְּחֹל, וְאוֹכֵל עַל**
17 **פִּיו. כְּשֵׁם שֶׁאִימַת שַׁבָּת עַל עַמֵּי הָאָרֶץ, כָּךְ אִימַת**
18 **דְּמוּעַ[34] עֲלֵיהֶם, וְאֵינָן חֲשׁוּדִין לְהַאֲכִיל אֶת הַמְּדֻמָּע.**

29) שם מ"א, ותוספתא שם ריש פ"ה. 30) היינו עם־הארץ, שאינו נאמן על המעשרות, כדלהלן בסוף ההלכה (ראה למעלה ה"א). 31) לא למקום שממנו הורמה. 32) במשנה שם, אמרו: "תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה", אלא שמשנה זו כדעת רבי אליעזר בתוספתא תרומות פ"ה, שתרומת דמאי אינה מדמעת אלא אם נפלה למקומה, אבל לדעת חכמים שם: "בין למקומה בין למקום אחר - מדמעת". וכן דעת רבינו, וראה למעלה פט"ו מהל' תרומות הכ"א. 33) בפירוש המשנה, שם: "ואמר חזרתי והפרשתי אותו והוצאתיהו והתקנתי זה שהיה מדומע".

והיינו כגון שנפלה על גבי הפירות ולא נבללה עמהם, וכמו ששנינו (תרומות פ"ד מי"א) "סאה תרומה שנפלה על פי המגורה יקפיאנה" (ר"י קורקוס ור' סלימן אוחנה ב'מלאכת שלמה' שם). וכן נראה בתוספתא תרומות שם, שסמוך לדין תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה, נאמר: "סאה תרומה שנפלה על פי המגורה וכו'" ('תוספתא כפשוטה'). 34) כלומר, אף־על־פי שאינם חוששים לתרומת מעשר לפני שהופרשה (למעלה פ"ט ה"ב) - אם הופרשה וחזרה למקומה, חוששים לה.

1 **ה. מי[35] שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁרְאִינוּהוּ שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר**
2 **רִאשׁוֹן מִפֵּרוֹת אֵלּוּ, וְאָמַר שֶׁהִפְרִישׁ מֵהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
3 **- נֶאֱמָן[36]. הִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּפָנֵינוּ, וְאָמַר**
4 **שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן - אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁהַשֵּׁנִי**
5 **שֶׁלּוֹ[37]. וְהַנֶּאֱמָן[38] עַל הַשֵּׁנִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הָרִאשׁוֹן,**
6 **וְהַנֶּאֱמָן עַל הָרִאשׁוֹן - נֶאֱמָן עַל הַשֵּׁנִי. לְפִיכָךְ, מִי**
7 **שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן שֶׁהוֹצִיא פֵּרוֹת מִבֵּיתוֹ וְאָמַר: אֵלּוּ**
8 **מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן - נֶאֱמָן[39], וְאֵין מַפְרִישִׁין מֵהֶן**
9 **תְּרוּמוֹת[40] וּמַעֲשְׂרוֹת[41]; וְאִם אָמַר: אֵלּוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי -**
10 **אֵינוֹ נֶאֱמָן[42], וַהֲרֵי הֵן דְּמַאי, וּמַפְרִישִׁין מֵהֶן תְּרוּמַת**
11 **מַעֲשֵׂר[43]. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁהוּא פּוֹדֶה[44] אֶת כֻּלָּם[45].**

35) תוספתא מעשר שני פ"ג, ו'ירושלמי' שם פ"ד ה"ג, כחכמים ולא כרבי אליעזר. 36) שקל־וחומר הוא: אם מעשר ראשון שחייב ליתנו ללוי - הפריש, מעשר שני, שכולו שלו, לא כל־שכן שהפריש ('ירושלמי' שם, וראה ב'תוספתא כפשוטה'). 37) אבל מעשר ראשון, שצריך ליתנו ללוי, אין לנו ראיה שהפריש. 38) תוספתא, וירושלמי שם. 39) שהרי נותנו ללוי, וכנ"ל. 40) בדפוס רומי: "תרומה". והכוונה לתרומת מעשר, שאם אמר שהפרישה ממנו - נאמן (כסף־משנה). [שכשם שבן לוי נאמן עליה (להלן הט"ו), כן ישראל נאמן עליה, שלא נחשדו אלא כל זמן שלא הפרישו מעשר ראשון, מפני שהם חושבים שכל זמן שלא הפרישו מעשר ראשון אין חיוב מיתה (ראה למעלה פ"ט ה"א), אבל לאחר שהפריש מעשר ראשון, יודעים הם שיש בו חיוב מיתה, כל זמן שלא הפרישו תרומת מעשר]. ולפי נוסחתנו "תרומות", נכללה גם תרומה גדולה שלא נחשדו עליה עמי־הארץ (שם). 41) היינו מעשר ראשון ומעשר שני, שכיון שנאמן הוא שזהו מעשר ראשון, אינו צריך להפריש עוד הפעם מעשר ראשון. ופטור ממעשר שני, כדין מעשר ראשון, שהרי אינו מפריש מעשר שני אלא תשעה למאה (למעלה פ"ז ה"א), הרי שמעשר ראשון פטור ממעשר שני. 42) לפטרו מן התרומות ומן המעשרות, שכיון שאינו מפסיד בהפרשה זו, שהרי הוא שלו (ראה למעלה) - אינו נאמן. 43) [צ"ל: "תרומות ומעשרות" כמו למעלה. והיינו שצריך להפריש ממנו מעשר ראשון ותרומת מעשר ומעשר שני, שמא לא הפריש כלל]. 44) שאף־על־פי שאינו נאמן לומר מעשר שני הם - כיון שאמר: "אלו מעשר שני", "שווינהו אנפשיה חתיכה דאיסורא" (רדב"ז), כלומר, קיבלם עליו כמעשר שני. 45) כלומר, כל הפירות, ואף התרומות והמעשרות שהופרשו מהם.

12 **ו. הָאוֹמֵר[46] לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת: קַח לִי**
13 **מִמִּי שֶׁהוּא מְעַשֵּׂר[47], וְהָלַךְ וְלָקַח וְהֵבִיא לוֹ - אֵינוֹ**
14 **נֶאֱמָן[48]. וְאִם אָמַר לוֹ: קַח לִי מֵאִישׁ פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה**
15 **נֶאֱמָן לוֹמַר: מִמֶּנּוּ לָקַחְתִּי, שֶׁהֲרֵי מִתְיָרֵא שֶׁמָּא**
16 **יִשְׁאָלֶנּוּ. הָלַךְ לִקַּח לוֹ מֵאוֹתוֹ פְּלוֹנִי, וְאָמַר: לֹא**
17 **מְצָאתִיו וְלָקַחְתִּי לְךָ מֵאַחֵר[49] שֶׁהוּא נֶאֱמָן - אֵינוֹ**
18 **נֶאֱמָן[50].**

46) דמאי פ"ד מ"ה, ותוספתא שם פ"ה (כחכמים ולא כרבי יוסי). 47) במשנה: "ממי שהוא נאמן, וממי שהוא מעשר" (וכעין זה בתוספתא שם). וכתב רבינו בפירוש המשנה: "מה שאמר נאמן, אין ר"ל נאמן על המעשרות לפי שהוא מעשר, אבל פירוש נאמן הוא איש נאמן על טומאה וטהרה שאינו מאכיל איסור ולא טמא". וכוונתו, שרמזה משנתנו למה שאמרו ב'ירושלמי' שם (פ"ה ה"א): "הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות", ואף־על־פי שהשמיט זאת רבינו כאן - רמזו להלן בפ"ח מהל' שמיטה ויובל הט"ז במה שכתב: "החשוד על הטהרות אינו חשוד לא על המעשר וכו'", ואם כן, הנאמן על הטהרות, בוודאי שהוא נאמן על המעשרות ('פאת השולחן' סי' יז אות כו). 48) אף־על־פי שיכול להתברר שקנה אצל מי שאינו נאמן - אין הוא מתיירא, שיכול הוא לומר לו: אם לך אין הוא נאמן, אני חשבתיו לנאמן (בכורות לו. לו:). ואף שאינו חשוד להעיד שקר על אחרים (להלן הי"ז) - כאן זהו לצורך עצמו, שכיון שהוא צריך לטרוח ולחפש אחר מי שהוא נאמן, חשוד הוא לקחת מן המצוי לו ולשקר כי לקח מן הנאמן ('תוספתא כפשוטה'). 49) ולא פירש מי הוא. 50) ואף־על־פי שטרח לחפש אחר הנאמן, אינו נאמן לומר שטרח עוד ומצא אחר שהוא נאמן ('תפארת ישראל').

19 **ז. הַנִּכְנָס[51] לְעִיר[52] וְאֵינוֹ מַכִּיר אָדָם שָׁם[53], וְאָמַר[54]:**
20 **מִי כָּאן[55] נֶאֱמָן?[56] מִי כָּאן מְעַשֵּׂר? וְאָמַר לוֹ אֶחָד:**
21 **אֲנִי[57] - אֵינוֹ נֶאֱמָן. אָמַר לוֹ: אִישׁ פְּלוֹנִי[58] - הֲרֵי זֶה**
22 **נֶאֱמָן; וְלוֹקֵחַ מֵאוֹתוֹ פְּלוֹנִי אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ,**
23 **וְהוֹלֵךְ וְאוֹכֵל עַל פִּיו[59]. הָלַךְ וְלָקַח מִמֶּנּוּ[60], וְשָׁאַל**
24 **לוֹ: מִי כָּאן מוֹכֵר יַיִן יָשָׁן?[61] אָמַר לוֹ: זֶה שֶׁשְּׁלָחֶךָ**
25 **אֶצְלִי, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּגוֹמְלִין זֶה אֶת זֶה[62] - הֲרֵי**
26 **אֵלּוּ נֶאֱמָנִין[63].**

51) שם מ"ו, ותוספתא שם. 52) כלומר, חבר שנכנס ועדיין לא שהה בעיר, ראה בהלכה הסמוכה. 53) ראה שם. 54) לסיעת בני אדם עמי־הארץ ('ירושלמי' ותוספתא שם). 55) בעיר. 56) כלומר, על הטהרות (פירוש המשנה, שם מ"ה), וקל־וחומר שהוא נאמן על המעשרות (ראה הלכה הקודמת), ובדפוס רומי חסירה פיסקא זו. 57) כלומר, אני נאמן על המעשרות. 58) נאמן על המעשרות. 59) "שאין אדם חוטא ולא לו, ולפיכך לא ישלחנו לאיש שאינו נאמן מפני שאין לו הנאה בזה, הנאה קרובה מיד, וכל זה כדי להקל עליו [על הנכנס לעיר], מפני שהוא גר ואינו מכיר אנשי המדינה" (פירוש המשנה). וכן הוא ב'ירושלמי' (שם תחילת ה"ה): "ועד אחד נאמן? - קל הקלו באכסנאי מפני חיי נפש". ואף־על־פי שחשוד מעיד

על של אחרים (להלן הי"ז) - אין זה אלא במעיד על הפירות, אבל להעיד על האדם - צריך שני עדים (תוספות הגרע"א, ועי' 'אור שמח' ו'תוספתא כפשוטה', וראה למעלה פ"י ה"א). 60) כנוסחת המשנה שב'ירושלמי' שם. וכן הוא ב'תוספות' כתובות כז, ב - ד"ה שלי. ואף שכבר לקח ממנו ונהנה המוסר מזה שהעיד עליו, אין חוששים ל"גומלין". ובמשנה שלפנינו שם: "הלך ליקח ממנו". 61) שהוא משובח מן החדש (קידושין כ, א. - 'תוספות יום־טוב'). כן פירש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "מי כאן מוכר ישן". ורש"י בכתובות נו, ב - כתב בשם יש מפרשים, שהכוונה לתבואה שאין בה איסור "חדש", ודחה דבריהם, עיי"ש. 62) טובה תחת טובה. 63) משום חיי נפש ('תפארת ישראל').

1 **ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[64] בִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר אָדָם**
2 **שָׁם[65]; אֲבָל אִם מַכִּיר אָדָם שָׁם - לֹא יִקַּח אֶלָּא מִן**
3 **הַמֻּמְחֶה[66]. וְאִם[67] שָׁהָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי**
4 **שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר אָדָם שָׁם - לֹא יִקַּח אֶלָּא מִן הַמֻּמְחֶה.**

64) תוספתא שם, וכן הוא במשנה שם. 65) ולכן הקלו לו להאמין למי שישאל. 66) הידוע ברבים לנאמן. 67) תוספתא שם.

5 **ט. וְלֹא[68] הִתִּירוּ דְּבָרִים אֵלּוּ[69] אֶלָּא בִּתְרוּמוֹת**
6 **וּמַעַשְׂרוֹת[70]; אֲבָל לְעִנְיַן פֵּרוֹת שְׁבִיעִית[71] אוֹ לְעִנְיַן**
7 **טְהָרוֹת - לֹא יִקַּח אֶלָּא מִן הַמֻּמְחֶה[72].**

68) שם. 69) להאמין לעם־הארץ להכשיר חבירו, משום חיי נפש. 70) שרוב עמי־הארץ מעשרים הם, ולפיכך הקלו. 71) שנחשדו עמי־הארץ עליהם (פ"ח מהל' שמיטה ה"י, ועי' ב'תוספות' כתובות כד. ד"ה שלי, ולמעלה פי"א הי"ב). 72) הידוע לרבים, כנ"ל.

8 **י. הַחַמָּרִין[73] שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר, וְאָמַר אֶחָד מֵהֶן: פֵּרוֹת**
9 **אֵלּוּ[74] אֵינָם מְתֻקָּנִים[75], וּפֵרוֹת חֲבֵרַי מְתֻקָּנִין[76] - אֵינוֹ**
10 **נֶאֱמָן, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא עָשׂוּ בֵּינֵיהֶן[77].**

73) מוליכי חמורים. שם מ"ז, כחכמים ולא כרבי יהודה. והם: "סוחרי תבואה ומוליכין ממקום הזול לכרכין (= מקום היוקר)" - רש"י בכתובות שם, ד"ה החמרים. והם עמי־הארץ. 74) שלי. 75) שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות. 76) במשנה שם: "אמר אחד שלי חדש ושל חבירי ישן, שלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן". [ורבינו השמיט הבבא הראשונה, לפי שמפרשה ביין ישן, ולא כיש מפרשים באיסור חדש (ראה למעלה ה"ז), וסובר שלא נאמרה בבא זו אלא לרבי יהודה שאמר: נאמנים, כלומר, אף־על־פי שמשבחו גם בטיב היין והיה מקום לחשוש יותר לקנוניא, ובכל זאת אינו חושש, אבל לדעת חכמים שאמרו: אינם נאמנים, אפילו אם אינו משבחו בטיב היין, חוששים לקנוניא. וכן נראה בכתובות, שם. עיי"ש]. 77) "ואע"פ שהוא מהנה לזולתו, מפני שאנו חושדין שהם גומלים זה לזה, והסכימו ביניהם במה שהביאו למדינה [ואינם אלא מערימים, אמור אתה כאן ואני במקום אחר (רש"י שם), ואף שיש מקום לומר שיהיו נאמנים], כדי שיביאו הפירות למדינות ויהיה נמצא בהם הפירות והמשקין ושאר המאכלים לרוב [כרבי יהודה שם, אין אומרים כן אלא כיון ש"מצויין הם להתפרנס מעיר אחרת" ('ירושלמי' שם) אין מאמינים לחמרים]" (פירוש המשנה, שם). ואף שבכתובות שם העמידו משנתנו "בשכלי אומנותו בידו", כלומר, "חמר המביא תבואה למכור היה נושא בידו כלי היכר של מכירה, כגון מחק שמוחקין בה את המידה והמביאה [את התבואה] להצניע אינו נושא בידו כלי אומנות מכר, והכא כגון שכלי אומנותו בידו של זה המזלזל את שלו, דאגן סהדי שלמוכרה הביאה, הלכך אין זה אלא גומל וזה יעיד עליו בכרך שלפניהם" (רש"י שם: ד"ה בשכלי) וא"כ למה השמיט זאת רבינו, נראה שפסק כ'ירושלמי' כאן, שלחכמים חוששין לגומלין, אף שאין כלי אומנותו בידו, כיון שלא הזכירו זאת כלל. ושמא זוהי כוונת ה"איבעית אימא" שם, ולא כמו שכתבו ה'תוספות' שם ד"ה ואיבעית. ואף שבפ"כ מהל' אסורי ביאה הי"א, כתב שאין חוששין לגומלין בשנים שבאו למדינה וכל אחד מעיד על חבירו שהוא כהן, וכן בפ"ב מהל' בכורות הי"ז, אצל כהן שהעיד לכהן אחר שמום זה מאליו נפל, זהו משום שסתם כהן חבר הוא (וראה שם בכסף־משנה, ובסוף ה"י) ואין חוששין אצלו לגומלין, אבל כאן מדובר בעם־הארץ כנ"ל הערה עב, וחוששין אצלו לגומלין, אבל למעלה בה"ז לא חששו לגומלין, כיון שאין הנאתו קרובה מיד כנ"ל בהערה נח. ועי' היטב להלן בסוף הי"ז ('פאת השולחן' סי' יז ס"ק מא).

11 **יא. הַמּוֹכֵר[78] פֵּרוֹת בְּסוּרְיָא[79] וְאָמַר[80]: מִשֶּׁל אֶרֶץ**
12 **יִשְׂרָאֵל הֵם - חַיָּב הַלּוֹקֵחַ לְעַשֵּׂר[81]. מְעֻשָּׂרִין הֵן[82] -**
13 **נֶאֱמָן; שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר[83] הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר[84]. מְשֻׁלִּי**
14 **הֵן[85] - חַיָּב לְעַשֵּׂר[86]. מְעֻשָּׂרִין הֵן - נֶאֱמָן; שֶׁהַפֶּה**
15 **שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר[87]. וְאִם יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַרְקַע**
16 **בְּסוּרְיָא וְהָיָה[88] רֹב מִמְכָּרוֹ מִשָּׂדֵהוּ - חַיָּב הַלּוֹקֵחַ**
17 **מִמֶּנּוּ לְעַשֵּׂר; שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁמִּשָּׂדֵהוּ הֱבִיאָם[89].**

78) דמאי פ"ו מי"א. 79) "היא הארץ אשר נכבשה ונתחלקה במלכות דוד, ואינה כמו א"י ולא כמו חו"ל, והיא כא"י במקצת הדינין, וכמו חו"ל בענינים אחרים וכו'" (פירוש המשנה. וראה למעלה פ"א מהל' תרומות ה"ג). 80) המוכר עם־הארץ. 81) דמאי. שעל פירות ארץ ישראל גזרו לעשרם דמאי, אף כשהם נמצאים בסוריא (להלן פי"ג ה"ד). 82) פירות ארץ־ישראל אלו. 83) שאמר מארץ־ישראל הם וחייבים במעשר. 84) שאמר שמעושרים הם. ואם היה שותק היינו פוטרים אותם מן הדמאי, ש"מי שקנה פירות מפירות סוריא, אינו חייב להוציא דמאי" (פירוש המשנה). ש"רוב פירות הנמכרים בסוריא, מחוצה לארץ הם באים" (רע"ב), ולדעת הראב"ד - רוב פירותיה של גוים הם, ועי' רדב"ז להלן שם. 85) כלומר, מקרקע שלי שיש לי כאן, בסוריא. 86) מדברי סופרים, ראה למעלה בהל' תרומות שם ה"ד. 87) כלומר, אילו היה שותק, לא היינו יודעים שהפירות מקרקע שלו. והיינו פוטרים אותם מן הדמאי, כנ"ל. 88) 'ירושלמי' שם: "א"ר בון בר חייא, והוא שיהא רוב מכנסו משלו", וראה ב'תוספתא כפשוטה' עמ' 196. 89) ואין כאן "הפה שאסר - הפה שהתיר".

יב. עֲנִיִּים[90] שֶׁאָמְרוּ: פֵּרוֹת אֵלּוּ שֶׁל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה[91] - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין כָּל זְמַן הַגְּרָנוֹת, שֶׁהַלֶּקֶט וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה מְצוּיִים. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה[92] קָרוֹב מִן הַגֹּרֶן כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא וְיָבוֹא בּוֹ בַּיּוֹם[93]. וְאִם אָמְרוּ: שֶׁל מַעֲשֵׂר עָנִי הֵם[94] - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ[95]. וְאֵינָן נֶאֱמָנִין אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִתְּנוֹ[96].

90) עמי־הארץ. פאה פ"ח מ"ב: "נאמנים על הלקט ועל השכחה ועל הפאה בשעתן". 91) ופטורים מתרומות ומעשרות (שם פ"ב ה"ט). 92) העני. 93) 'ירושלמי' שם: "עד איכן, א"ר חנינה עד מקום שדרכו לילך ולבוא בו ביום". וסמך לדבר מן הכתוב (רות ב, יז־יח) "ותלקט בשדה עד הערב וגו' ותשא ותבוא העיר" ('פאת השולחן'). 94) ומכיון שהפריש מעשר עני, בוודאי הפריש גם שאר תרומות ומעשרות, שכשם שאמרו (למעלה ה"ה): הנאמן על מעשר ראשון נאמן על מעשר שני, כמו כן במעשר עני, כיון שנתן מעשר עני, בוודאי עישר הפירות כדין. וראה ברדב"ז על ה'ירושלמי' שם. 95) השנה השלישית או הששית לשמיטה, שהן שנות מעשר עני. 96) משנה, שם.

יג. כֵּיצַד?[97] חִטִּים אֵלּוּ לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה הֵם - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים[98]. קֶמַח זֶה שֶׁל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה[99] הוּא[100] - אֵינָם נֶאֱמָנִין[101]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאֵין נֶאֱמָנִין עַל הַפַּת[102] לוֹמַר מִמַּתְּנוֹת עֲנִיִּים[103] הוּא. אֶלָּא מִתְעַשְּׂרִין דְּמַאי.

97) שם, מ"ג. 98) כלומר, כל זמן הגרנות, וכשהוא קרוב לגורן, כנ"ל. 99) במשנה, שם: "נאמנין על החיטים ואין נאמנין על הקמח ולא על הפת". הרי לא נזכרו לקט שכחה ופאה. ואם כן, מדובר גם במעשר עני (ועיי"ש בר"ש ורע"ב ו'תוספות יום־טוב'). ובדברי רבינו יש שפירשו, שלקט שכחה ופאה לאו דוקא, אלא הוא־הדין למעשר עני. והא ראיה שהרי כתב כאן בסוף: "ממתנות עניים" ('תוספות אנשי שם'). ויש אומרים שהכל בלקט ופאה המתחלקים בשדה, אבל מעשר עני המתחלק בבית (פ"ו מהל' מתנות עניים ה"י), יתכן שנתן לו קמח ('פאת השולחן'). 100) כלומר, שטחנו בעל השדה. [ואף־על־פי שנתחייבו במעשר על־ידי־זה, שהרי גם אם "דש וזרה ברחת ובמזרה וגמר מלאכתו, מעשר ונותן להם מן הפירות המעושרים שיעור הפאה" (שם פ"ב הי"א) - אנו אומרים שוודאי עישרם בעל השדה, שכשם שבמעשר עני הוא נאמן, מאחר שנותן מממונו לעניים (ראה הלכה הקודמת), כמו כן זה שנותן לקט שכחה ופאה מביתו, נאמן הוא גם על המעשרות]. ואם אמר: חיטים ניתנו לי ואני עשיתים קמח - לפי הנוסחא שלפנינו ב'ירושלמי' - נאמן, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה. וכאן השמיט הלכה זו. ונראה שהיתה לו גירסא אחרת ב'ירושלמי' (עי' בר"י קורקוס, ב'פאת השולחן', ב'חזון איש' וב'תוספתא כפשוטה') וראה בסוף הלכה הסמוכה. 101) שאין דרך בני אדם לתת אלא חיטים ולא קמח. 102) משנה, שם. 103) יש אומרים שהכוונה גם למעשר עני (ראה למעלה).

יד. נֶאֱמָנִין[104] עַל הַשְּׁעוֹרָה שֶׁל אֹרֶז[105], וְאֵין נֶאֱמָנִין עָלָיו, בֵּין חַי[106] בֵּין מְבֻשָּׁל. נֶאֱמָנִין עַל הַפּוֹל[107], וְאֵין נֶאֱמָנִין עַל הַגְּרִיסִין[108], בֵּין חַיִּין בֵּין מְבֻשָּׁלִין. נֶאֱמָנִין עַל הַשֶּׁמֶן לוֹמַר שֶׁל מַעֲשַׂר עָנִי הוּא[109], וְאֵין נֶאֱמָנִין לוֹמַר שֶׁל זֵיתֵי נִקּוּף[110] הֵם[111]. נֶאֱמָנִין[112] עַל הַיָּרָק חַי וְלֹא מְבֻשָּׁל, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה דָּבָר[113] מוּעָט[114]. שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בַּעֲלֵי בָּתִּים לִתֵּן מְעַט יָרָק מְבֻשָּׁל מִקְּדֶרְתּוֹ לְעָנִי; וּמִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: הַבַּעַל הַבַּיִת נְתָנוֹ לִי[115], יָכוֹל לוֹמַר: אֲנִי בִּשַּׁלְתִּיו מִמַּתְּנוֹתַי[116].

104) משנה, שם. 105) שבולת של אורז קודם דישה שלא היו נוהגים לתת אלא בשבילם (פירוש המשנה). 106) לאחר דישה, כנ"ל. 107) קודם טחינה וקילוף. 108) "פולים טחונין ומקולפים" (פירוש המשנה). 109) משנה, שם. ש"מנהג בני אדם להוציא (= מעשר עני) מן השמן" (פירוש המשנה). 110) הם זיתי פאה ('מלאכת שלמה' חלה פ"ג מ"ט, וראה למעלה פ"ב מהל' תרומות הי"ג). 111) "לפי שאי־אפשר לדרוך או לטחון דבר מועט" (פירוש המשנה). 112) פאה, שם מ"ד. 113) שם. 114) שמתוך שהוא מועט, שכח בעל הבית לעשרו, ונזכר בו בסוף, כשכבר היה בקדירה. 115) כשהוא מבושל. 116) משמע שאם לא היה נאמן לומר בעל־הבית נתנו לי כך, לא היה נאמן גם לומר: אני בשלתיו. וראה הלכה הקודמת.

טו. וְכֵן[117] בֶּן לֵוִי[118] שֶׁאָמַר: פֵּרוֹת אֵלּוּ מִמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[119] שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ הֵם[120] - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן לְעוֹלָם[121] עַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, כְּשֵׁם שֶׁיִּשְׂרָאֵל[122] נֶאֱמָן עַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[123]; אֲבָל אֵינוֹ נֶאֱמָן[124] עָלָיו לְפָטְרוֹ מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי[125].

117) שם, סוף מ"ב. 118) עם־הארץ. 119) שנטל מישראל. או שהפרישה הוא עצמו על שלו, ראה להלן. 120) כלומר, הלוי הפריש ממנו תרומת מעשר. 121) כלומר, בניגוד ללקט שכחה ופאה, שאינו נאמן עליהם אלא בזמן הגרנות (למעלה הי"ב) ומעשר עני שאינו נאמן עליו אלא בשנה השלישית והששית (שם) - על מעשר ראשון, שנוהג בכל שנה, נאמן הוא לעולם. 122) עם־הארץ. 123) למעלה פ"ט ה"א, כן בן לוי נאמן על תרומת מעשר ('ירושלמי' שם). [ואף־על־פי שגם ישראלים נאמנים על מעשר ראשון, לומר שהפרישו ממנו תרומת מעשר, שיודעים הם כי לאחר שהופרש מעשר ראשון חייבים עליו מיתה מחמת תרומת מעשר (ראה למעלה ה"ה) - הודגש כאן בן לוי, שהוא יודע שחייבים מיתה על טבל הטבול לתרומת מעשר, אף־על־פי שלא הופרש עוד מעשר ראשון, ראה להלן]. 124) בן לוי עם־הארץ. 125) [ר"י קורקוס העתיק: "אבל אינו נאמן לפוטרו מן השני", ופירש: "שהלוקח ממנו (= מן הלוי) צריך לעשר מעשר שני, כמו שתיקנו בדמאי של ישראל". ורוצה לומר, שאין דברי רבינו מכוונים למה שכתב למעלה, כשבן לוי אומר שזהו מעשר ראשון שניטלה תרומתו, שאם כן פטור הוא גם ממעשר שני, אלא ענין חדש הוא, שהקונה פירות מבן לוי, אף־על־פי שנאמן לומר שהופרשו מהם מעשר ראשון, שהרי

מפרישו והוא שלו (למעלה פ"א ה"ג), ואינו מפסיד כלום - אינו נאמן לפוטרו ממעשר שני, ואינו דומה לישראל הנאמן על מעשר ראשון, שנאמן גם על מעשר שני (למעלה ה"ה), לפי שישראל המפריש מעשר ראשון, צריך ליתנו ללוי, וכיון שלא חס על ממונו במעשר ראשון, נאמן הוא גם על מעשר שני, אבל בן לוי אינו מפסיד כלום בהפרשת מעשר ראשון, כנ"ל, ועי' 'חזון איש').

1 **טז. אֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ[126] אֲמוּרִין אֶלָּא בְּעַם**
2 **הָאָרֶץ שֶׁאֵינוֹ לֹא חָשׁוּד[127] וְלֹא נֶאֱמָן[128]; אֲבָל[129] מִי**
3 **שֶׁהוּא חָשׁוּד לִמְכֹּר תְּרוּמָה[130] לְשֵׁם חֵלִין - אָסוּר**
4 **לִקַּח מִמֶּנּוּ כְּלָל[131] דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זִקַּת תְּרוּמָה[132]**
5 **וּמַעֲשֵׂר[133], אֲפִלּוּ[134] קִרְבֵי דָגִים, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתְנִין בָּהֶם**
6 **שֶׁמֶן[135]. וְאֵין[136] אָסוּר[137] אֶלָּא כֹּל שֶׁלְּפָנָיו[138], אֲבָל**
7 **אֲצָרוֹ[139] - מֻתָּר לִקַּח מִמֶּנּוּ; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא**
8 **לְעָרֵב תְּרוּמָה בְּאוֹצָרוֹ, שֶׁמָּא יִוָּדַע הַדָּבָר[140] וְיַפְסִיד**
9 **הַכֹּל[141]. וְכֵן[142] הֶחָשׁוּד לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְמָכְרָן[143] לְשֵׁם**
10 **חֵלִין - אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו זִקַּת**
11 **מַעֲשֵׂר[144]. וְכָל זֶה קְנָס מִדִּבְרֵיהֶם[145].**

126) שמותר ליקח פירות מעם־הארץ, אלא שצריך לעשרם דמאי. 127) למכור תבואה בחולין, כדלהלן. 128) על המעשרות. 129) בכורות כט, ב. כרבי שמעון, ולא כרבי יהודה שאמר "אין לוקחים ממנו אפילו מים או מלח". 130) "שאין דמיה יקרים, שאינה ראויה אלא לכהנים" (רש"י בע"ז מ: ד"ה תרומה). 131) בנוסח אחר כת"י "כל" ('מעשה רוקח'). 132) שייכות לתרומה. 133) כלומר, מעשר שני, כדלהלן, שהרי מעשר ראשון מותר לזרים, כמפורש למעלה פ"א ה"ב ('תוספות יום־טוב' בכורות פ"ד מ"ט). 134) בכורות כט, ב. 135) = שמן זית, ויש חשש שמא הוא תרומה. 136) מימרא של רב ששת, במס' עבודה זרה שם. 137) לקנות מהחשוד הנ"ל. 138) כלומר, ממה שמוכר בבית או בחנות. 139) הכניסו לאוצר. 140) לחכמים. 141) שיאסרו החכמים לקנות הימנו, כמו שאסור לקנות מה שלפניו. וראה ברש"י שם ד"ה ומפסידו, וכן הוא בר"ן. 142) למד זאת רבינו מהאמור במשנה בבכורות שם: "כל שיש בו זיקת תרומות ומעשרות", ועל כרחנו הכוונה למעשר שני, שהרי מעשר ראשון מותר לזרים, ראה למעלה. וראה כעין זה להלן בפ"ח מהל' שמיטה הט"ו. 143) בלא פדיה. 144) שני, כנ"ל. 145) בבכורות ל, ב: "ההוא טבחא דהוה חשוד לזבוני תרבא דאטמא [חלב הכליות שעל הירך - רש"י] במר דכנתא [בחזקת חלב טהור - רש"י] קנסיה רבא וכו', כמאן כרבי יהודה וכו' לעולם ר' שמעון ובאיסורא גופיה קנסינן ליה". הרי שגם לרבי שמעון יש בו משום קנס ('תוספות יום־טוב' שם). [ועל־פי דין, אין לאסור זאת, שהרי יש כאן ספק ספיקא: שמא לא עירב כלל תרומה או מעשר שני, ואם אפילו עירב - שמא יש ששים כנגדו בתערובות, שהרי גם תרומה וגם מעשר שני בטלים בששים בשאינם מינם, כמפורש בפי"ג מהל' תרומות ה"ב, ובפ"ו מהל' מעשר שני הי"ד, ועיי"ש במשנה־למלך].

12 **יז. חָשׁוּד[146] שֶׁהֵעִיד עַל שֶׁל אֲחֵרִים - נֶאֱמָן[147];**
13 **חֲזָקָה[148] אֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ[149]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר**
14 **עַם הָאָרֶץ[150]. לְפִיכָךְ[151], עַם הָאָרֶץ[152] שֶׁאָמַר: זֶה**
15 **טֶבֶל וְזֶה תְּרוּמָה, זֶה וַדַּאי וְזֶה דְּמַאי, אֲפִלּוּ בְּשֶׁלּוֹ**
16 **- נֶאֱמָן[153]. אָמַר: אֵלּוּ פֵּרוֹת מְתֻקָּנִין, בְּשֶׁל אֲחֵרִים -**
17 **נֶאֱמָן. וְהוּא שֶׁלֹּא יֵרָאוּ כְּעוֹשֶׂה קְנוּנְיָא, כְּמוֹ**
18 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[154].**

146) בכורות לה, א. כרשב"ג ולא כרבי מאיר, ואף שבדף ל, א סתם כרבי מאיר - "סתם ואח"כ מחלוקת, אין הלכה כסתם". 147) ראה למעלה ה"ז. 148) בבא־מציעא ה, ב. 149) כלומר, כשאין לו הנאה מזה. 150) שאין הוא חשוד ודאי, אלא ספק, ראה למעלה פ"ט ה"א. 151) כלומר, לפי שאין אדם חוטא ולא לו. 152) תוספתא דמאי פ"ה. 153) שכיון שאומר על חלק משלו שהוא אסור, נראה שאינו חשוד לשקר, ונאמן לומר על החלק השני שהוא מותר. 154) למעלה ה"י. והראב"ד חולק וסובר שהחשוד אינו נאמן אף על של אחרים, ולא הקילו אלא בבכורות, שאין האיסור אלא משום קנס.

19 **יח. הַמּוֹכֵר[155] פֵּרוֹת לַחֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁיָּצְאוּ מִתַּחַת**
20 **יָדוֹ[156] אָמַר לַלּוֹקֵחַ: פֵּרוֹת שֶׁמָּכַרְתִּי לְךָ טְבָלִים הֵן,**
21 **הַבָּשָׂר בְּשַׂר בְּכוֹר[157] הָיָה, הַיַּיִן יֵין נֶסֶךְ[158] - שׁוּרַת**
22 **הַדִּין שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן[159], אֲפִלּוּ הָיָה הַמּוֹכֵר חָבֵר[160],**
23 **וְהַדָּרִיז מַחְמִיר עַל עַצְמוֹ[161]. וְאִם הֶאֱמִינוֹ - הֲרֵי זֶה**
24 **מְשֻׁבָּח, אֲפִלּוּ הָיָה הַמּוֹכֵר עַם הָאָרֶץ.**

155) תוספתא תרומות פ"ב. 156) כאביי בגיטין נד, ב. ולא כרבא, שהרי רבי אמי שם, עשה מעשה כמוהו (כסף־משנה פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הט"ו). 157) ונשחט בטעות שלא על־פי מומחה. 158) וטוען המוכר שמכר לו בטעות, ורוצה לחזור ממכירתו, בכדי שיקיים מצות הפרשת תרומות ומעשרות בטבל, וביעור בעבודה־זרה (= ביין נסך) וקבורה בבשר בכור. 159) מכיון שאין הדברים בידו, וכדעת אביי שם, שכל שאינו בידו אינו נאמן, וראה בהל' פסולי המוקדשין שם. 160) שלא חלקו בזה בין חבר לבין עם־הארץ, אלא כל שאינו בידו, אינו נאמן. 161) למד זאת מן הלשון "שורת הדין" שבתוספתא שם, הרי שלפנים משורת הדין מאמינו. וכן כתב בהל' פסולי המוקדשין שם.

יום ש"ק ה' כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שפירות שחזקתן מן ההפקר פטורין מן הדמאי. כשגזרו על הדמאי לא גזרו אלא על פירות הארץ שהוחזקו בה עולי בבל. ודין החמרים שהביאו פירות לצור. והלוקח מתגר נכרי, ואיזהו תגר. אם גזרו על פירות חוצה לארץ שנכנסו בה. דברים שלא גזרו עליהם כשגזרו על הדמאי. כל העיר מוכרין ודאי ואחד מוכר דמאי כיצד יתקן.

25 **א. פֵּרוֹת שֶׁחֲזָקָתָן מִן הַהֶפְקֵר[2], כְּגוֹן הַשִּׁיתִּין[3]**
26 **וְהָרִימִּין[4] וְהָעֲזָרְדִין וּבְנוֹת שׁוּחַ[5] וּבְנוֹת שִׁקְמָה[6]**
27 **וְהַגַּפְנִין[7] וְנוֹבְלוֹת תְּמָרָה[8], וְהֵן שֶׁעֲדַיִן לֹא הִטִּילוּ**

שְׁאוֹר[9], הַנִּצְפֶּה[10] וְהַכֶּסְבָּר[11] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן - פְּטוּרִין
מִן הַדְּמַאי[12], וְהַלּוֹקְחָן מֵעַם הָאָרֶץ - אֵינוֹ צָרִיךְ
לְהַפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְלֹא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[13], מִפְּנֵי
שֶׁחֲזָקָתָן מִן הַהֶפְקֵר. אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ עַם הָאָרֶץ: אֵינָם
מְעֻשָּׂרִין - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, עַד
שֶׁיְּוַדַּע לוֹ שֶׁהֵן מִן הַשָּׁמוּר[14].

2) במשנה שם: "הקלים שבדמאי". ופסק רבינו כר' יוחנן בירושלמי שם, שהקילו בהם מפני שרובם מן ההפקר. ואם כן אף וודאי שלהם פטור. 3) "מין ממיני התאנים המדבריות". 4) סנה המגדל פרי גרוע. 5) "מין ממיני התאנים הלבנות הנותנת פרייה מג' שנים לג' שנים". 6) תאנים מדבריות. 7) מין מהירקות ודומה לשבת. ובברכות שם: "שלהי גופני", כלומר, ענבים סתווניות. 8) "הם התמרים הנופלים מן הדקל כשהרוח מנשבת והוא גם כן רובו הפקר" 9) כלומר, עדיין לא נגמר בישולם, כי זהו מנהג התמרים בעת הבישול להיות רפים ונפוחים כלחם החמץ. 10) הוא הצלף. וגם ה"פרחה" שהוא עיקר פריו (שם) בכלל הקלים שבדמאי. 11) הוא זרע גד. ונראה מדבריו שהוא פטור בכל מקום, ולא רק בארץ יהודה. ואף שלמעלה פרק ד הלכה יח, משמע שכסבר חייב במעשר, זהו רק בכסבר המשומר בחצר. 12) "דמאי" לאו דווקא, שהרי פטורים גם מן הוודאי. 13) ראה למעלה פרק ט הלכה ב, שהלוקח מעם הארץ צריך להפרישם. 14) היינו ממקום שרוב ישראל משמרים שם, שאז חייב לעשר אפילו בדמאי.

ב. הַבִּכּוּרוֹת[15] וְהַסְּיָפוֹת[16]: שֶׁבַּבִּקְעָה - פְּטוּרִין מִן
הַדְּמַאי[17], וְשֶׁבַּגָּנָּה - חַיָּבִין[18], מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִשְׁמָרִין.
וְאֵלּוּ הֵן הַבִּכּוּרוֹת: כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁבִּכְּרוּ עַד שֶׁלֹּא
הוֹשִׁיבוּ שׁוֹמֵר עַל הַבִּקְעָה לִשְׁמֹר פֵּרוֹתֶיהָ[19].
וְהַסְּיָפוֹת הֵן הַפֵּרוֹת שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ אַחַר שֶׁיִּקַּפְּלוּ
הַמַּקְצוּעוֹת[20] שֶׁבַּשָּׂדוֹת וְיַנִּיחוּם בְּלֹא שׁוֹמֵר[21]. וְכֵן
הַחֹמֶץ הֶעָשׂוּי מִן הַתְּמָרִים[22] - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי[23].

15) הפירות שנתבשלו תחילה. 16) שמתבשלות בסוף. 17) הוא הדין מן הוודאי. 18) לעשר, אפילו דמאי. 19) כלומר, שהתאנים שנתבכרו הן כל־כך מועטות, שעדיין אינן שוות שכר שמירה. 20) "המחצלאות שמייבשין עליהן תאנים וענבים". 21) ונראה שנתייאשו הבעלים מהן. 22) "שם זה נופל על הזגים והחרצנים הנשארים מן הענבים אחר סחיטתן ועל השמרים היורדים לשולי הכלי". ולכן נקט כאן "תמדים" בלשון רבים. 23) ואף מן הוודאי.

ג. כְּשֶׁגָּזְרוּ עַל הַדְּמַאי - לֹא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל פֵּרוֹת
הָאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי בָבֶל בִּלְבַד[24], שֶׁהוּא מִכְּזִיב
וְלִפְנִים. וּכְזִיב עַצְמָהּ - כְּלַחוּץ. וְכָל הַפֵּרוֹת
הַנִּמְצָאוֹת מִכְּזִיב וְלַחוּץ - פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי[25],
שֶׁחֲזָקָתָן מִפֵּרוֹת מָקוֹם שֶׁנִּמְצְאוּ בוֹ[26].

24) כלומר, רק על אלה גזרו, אבל על פירות הארץ שלא החזיקו בה אלא עולי מצרים - לא גזרו. 25) שם אמרו, שפטורים גם מן הוודאי מפני שרובם של גויים. והם פטורים מן המעשרות. 26) "ולא נאמר שמא פירות ארץ ישראל הם והוציאם חוצה לארץ".

ד. פֵּרוֹת שֶׁיָּדוּעַ[27] שֶׁהֵן מִפֵּרוֹת הָאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ
עוֹלֵי בָבֶל, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן נִמְצָאוֹת בְּסוּרְיָא, וְאֵין
צָרִיךְ לוֹמַר בָּאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם[28]
בִּלְבַד[29] - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בְּדִמַאי[30], וּמַפְרִישִׁין מֵהֶן
תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. לְפִיכָךְ[31], הַדְּבֵלָה
הַשְּׁמֵנָה שֶׁאֵין כְּמוֹתָהּ אֶלָּא בָּאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי
בָבֶל, וְכֵן הַתְּמָרִים הַגְּדוֹלִים, וְהֶחָרוּבִין הַשָּׁוִים[32],
וְהָאֹרֶז הַלָּבָן בְּיוֹתֵר, וְהַכַּמּוֹן הַגָּדוֹל[33] - מִתְעַשְּׂרִין
דְּמַאי בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[34] וּבְסוּרְיָא[35]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא
בְּפֵרוֹת אֵלּוּ[36].

27) אבל אם ספק הדבר, אנו אומרים: במקום שהם נמצאים מאותו מקום מקורם. 28) נקט בלשון "אין צריך לומר", משום שארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים חמורה יותר מסוריא. 29) כלומר, ולא החזיקו בה עולי בבל. 30) שכיוון שבאו ממקום שגזרו הדמאי, שוב לא פקע חיובם. 31) משנה שם פרק ב: "ואלו דברים מתעשרים דמאי בכל מקום, הדבילה והתמרים והחרובים האורז והכמון". 32) כלומר: מיושרים. 33) שם: "והא כמון בקיפרוס? עקום הוא". כלומר, וכמון של ארץ ישראל, ישר הוא. ואם כן יש להגיה כאן "הישר". 34) כלומר, אף במקום שהחזיקו בו עולי מצרים בלבד. 35) אבל לא בחוץ לארץ, שפירות של ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ, פטורים מן המעשרות. [ומה שכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "אחד שיהיו בארץ ישראל או בחו"ל היינו אם נגמרה מלאכתם בארץ, ואחר כך יצאו לחוצה לארץ, שאז חייבים במעשרות]. 36) שאין כמותם בחוצה לארץ.

ה. הַמַּרִים שֶׁהֵבִיאוּ פֵּרוֹת לְצוֹר[37] - חַיָּבִין בְּדִמַאי;
שֶׁחֲזָקָתָן מֵהָאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָבֶל, שֶׁהִיא
הַקְּרוֹבָה לָהּ[38]. וְהָאֹרֶז[39] - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ[40], אֶלָּא כָּל
הָאֹרֶז הַנִּמְצָא חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁהִיא קְרוֹבָה לָאָרֶץ[41]
שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָבֶל - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי, אֶלָּא אִם כֵּן
הָיָה נָכְרִי[42], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

37) שהיא חוץ לארץ. 38) שכיוון שבאו בשיירה, לא מסתבר שמשדה העיר הביאו, אלא ממקום אחר. והיינו כשהביאו לאחר שנגמרה מלאכתם בארץ ישראל, שאם לא כן פטורים הם ממעשרות, ככל פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ. 39) של חוצה לארץ. 40) "שמא נתערב באורז של ארץ ישראל". 41) כלומר, אף על פי שהיא קרובה לארץ שהחזיקו בה עולי בבל. 42) שהיה לבן ביותר.

ו. הַלּוֹקֵחַ מִבַּעֲלֵי אוֹצָרוֹת בְּצוֹר - פָּטוּר מִן
הַדְּמַאי[43], וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁמָּא מִפֵּרוֹת הָאָרֶץ אָצְרוּ[44].
וְכֵן חֲמוֹר יְחִידִי שֶׁנִּכְנַס לְצוֹר וְהוּא טָעוּן פֵּרוֹת -
פָּטוּר מִן הַדְּמַאי, שֶׁחֲזָקָתָן מִשְּׂדֵה הָעִיר[45].

43) שאנו אומרים מאותה העיר באו. 44) אף שארץ

ישראל קרובה לה. 45) ואף שבשיירה תולים שממקום אחר באו - בחמור יחידי אין לתלות כן, אלא מכאן הוא.

ז. הַלּוֹקֵחַ מִבַּעֲלֵי אוֹצָר בְּצִידוֹן - חַיָּב בִּדְמַאי, מִפְּנֵי שֶׁקְּרוֹבָה הִיא[46] יוֹתֵר מִצּוֹר[47], שֶׁחֲזָקָתָהּ שֶׁאוֹצְרִין מִפֵּרוֹת הָאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָבֶל. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ מִן הַחַמָּרִים בְּצִידוֹן - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁמְּבִיאִין מִחוּצָה לָאָרֶץ[48].

46) ודרך האוצרים פירות להביא ממקום קרוב. 47) דברי רבינו תמוהים: הרי ידוע שצידון רחוקה יותר מצור? וכבר העיר על זה מהרי"ט, ולפיכך הגיה בדברי רבינו: [לא] מפני שקרובה היא יותר מצור [אלא] מפני שחזקתה וכו'. [אולם גם בפסוקים ישנה הוכחה כי צידון הייתה קרובה יותר מצור, שהרי נאמר: "אשר לא הוריש את יושבי עכו ואת יושבי צידון ואת אחלב וגו'", ואם צידון רחוקה יותר מצור, למה לא נזכרה כאן גם צור, שאף היא לא נכבשה, שהרי היה בה מלך גוי, הרי שהייתה קרובה יותר מצור. ועל כרחנו אנו צריכים לדברי רד"ק שכתב, שהיו שתי ערים בשם "צידון" האחת "צידון רבה", והייתה צידון אחרת קטנה ממנה]. 48) שדרך החמרים להביא ממקום רחוק.

ח. הַלּוֹקֵחַ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בָּאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָבֶל[49], אִם הָיָה תַּגָּר עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלּוֹקֵחַ מִיִּשְׂרָאֵל[50] - חַיָּב בִּדְמַאי. לְפִיכָךְ, בְּרֵאשׁוֹנָה, בִּזְמַן שֶׁהָיָה רֹב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּיַד יִשְׂרָאֵל, הַלּוֹקֵחַ מִכָּל תַּגָּר עוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְעַשֵּׂר דְּמַאי, כְּלוֹקֵחַ מֵעַם הָאָרֶץ.

49) שגזרו בה על הדמאי. 50) אבל אם לוקח מגויים, פטור מן המעשרות, לדעת רבינו, שהרי המדובר בקונה פירות שנגמרה מלאכתן, שאם לא נגמרה מלאכתם - מעשר וודאי כקונה מישראל, ובתוספתא שם: "אבל מביאין לו מן הגוי ומן הכותי חזקתו וודאי". וזהו כר' מאיר ור' יהודה הסוברים שמירוח הגוי אינו פוטר].

ט. אֵי זֶהוּ תַּגָּר? זֶה שֶׁהֵבִיא שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים[51]. אֲבָל אִם הֵבִיא פַּעַם אַחַת, אֲפִלּוּ הֵבִיא שָׁלֹשׁ מַשּׂוֹאוֹת בְּבַת אַחַת, אוֹ שֶׁהֵבִיא הוּא וּבְנוֹ וּפוֹעֵל[52] - עֲדַיִן לֹא הֶחְזַק תַּגָּר[53].

51) [אם בפעמיים מתחזק לתגר - בשלוש לא כל שכן? אבל נראה שגם בפעמיים מתחזק לתגר, אם בפעם אחת מאותן שתי הפעמים הביא שתי משאיות, שביחד הן שלוש משאיות, ורק בפעם אחת אינו מתחזק, אף אם הביא שלוש משאיות]. 52) בעיא שלא נפשטה שם. 53) גם בהביא הוא ובנו ופועל, שכיוון שלא נפשט בירושלמי, אי אפשר להחזיקו כתגר מספק ולפטרו מתרומה גדולה כמפריש דמאי, אלא מפריש כדין וודאי.

י. כְּשֶׁגָּזְרוּ עַל הַדְּמַאי - לֹא גָּזְרוּ עַל פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ[54].

54) מכיוון שכל דיני דמאי מדוברים כשלקח הפירות לאחר שנגמרה מלאכתם, גם כאן וודאי מדובר באופן שנכנסו לארץ לאחר שנגמרה מלאכתם בחוצה לארץ, שאז אינם חייבים במעשרות בארץ אלא מדבריהם. ואם כן ייתכן שאם נגמרה מלאכתם בארץ, שאז חייבים הם במעשרות מן התורה - גזרו עליהם דמאי.

יא. פֵּרוֹת הָאָרֶץ שֶׁרַבּוּ עַל שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ - הֲרֵי אֵלּוּ[55] חַיָּבִין בִּדְמַאי[56]. וְשֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁרַבּוּ עַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ, וְכֵן דְּבָרִים שֶׁחֲזָקָתָן תָּדִיר מִחוּצָה לָאָרֶץ, כְּגוֹן אֱגוֹזִים וְדַרְמַסְקָעוֹת[57] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי.

55) כל הפירות שבארץ. 56) שהולכין אחר הרוב. 57) מין שזיף שמקורו מסביבות דמשק. ואף על פי שדמשק אינה חוץ לארץ, אלא סוריא - הרי לא גזרו בה על הדמאי, וכמו כן לא גזרו על פירותיה שנכנסו לארץ.

יב. לֹא הָלְכוּ חֲכָמִים בְּפֵרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ[58] לֹא אַחַר הַמַּרְאֶה[59] וְלֹא אַחַר הַטַּעַם וְהָרֵיחַ, אֶלָּא אַחַר הָרֹב: כֹּל שֶׁרַבּוּ לוֹ[60] - מֵתָּר, וְשֶׁלֹּא רַבּוּ לוֹ - אָסוּר. כֵּיצַד? רַבּוּ בָּעִיר אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה[61], אוֹ שֶׁרַבּוּ בַּמְּדִינָה וְלֹא רַבּוּ בָּעִיר; בָּהָר וְלֹא רַבּוּ בַּבִּקְעָה, בַּבִּקְעָה וְלֹא בָּהָר; רַבּוּ לַחֲנֻנִי וְלֹא לְבַעַל הַבַּיִת, לְבַעַל הַבַּיִת וְלֹא לַחֲנֻנִי; זֶה שֶׁרַבּוּ בוֹ - מֵתָּר, וּמָקוֹם שֶׁלֹּא רַבּוּ בוֹ - חַיָּב בִּדְמַאי.

58) כלומר, בפירות שהם בספק אם הם מן הארץ או מחוץ לארץ. 59) כלומר, המראה הניכר בטביעת עין. אבל אחר הצבע, הולכים. 60) פירות חוצה לארץ על פירות הארץ. 61) בכל המקומות מחוץ לעיר.

יג. רַבּוּ פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ בַּשּׁוּק[62] וְנִתְמַעֲטוּ - חָזַר הַשּׁוּק לְיָשְׁנוֹ, וְהַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ - חַיָּב בִּדְמַאי.

62) והתירו את השוק.

יד. וְאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן בְּשָׁעָה שֶׁגָּזְרוּ עַל הַדְּמַאי: הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת[63] לִזְרִיעָה[64] אוֹ לְהַאֲכִיל לַבְּהֵמָה[65], קֶמַח לְעוּרוֹת[66] אוֹ לְמִלּוּגְמָא[67] אוֹ לִרְטִיָּה[68], שֶׁמֶן לְהַדְלָקַת הַנֵּר אוֹ לָסוּךְ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים, יַיִן לְקִילּוּר[69], וְחַלַּת עַם הָאָרֶץ[70], וְהַמְּדֻמָּע[71], וְהַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[72], וּשְׁיָרֵי הַמְּנָחוֹת[73], וְתוֹסֶפֶת הַבִּכּוּרִים[74]. כָּל אֵלּוּ פְּטוּרִים מִן הַדְּמַאי, וְכֵיוָן שֶׁאָמַר לוֹ עַם הָאָרֶץ: מְתֻקָּנִין הֵם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר[75].

63) כלומר, חיטים או שעורים, מעם הארץ. 64) שאילו היה זה טבל וודאי, היה חייב לעשר לפני שזורע. 65) אף כאן, אילו היה טבל וודאי היה חייב במעשר. 66) "לעבד בהם העורות". 67) והקמח נמאס בתוך המלוגמא. 68) היא מלוגמא היא רטייה, אלא שהראשונה יוונית והשנייה לשון הקודש. 69) שנותן היין לתוך משחת העיניים והיין בטל לגמרי, והרי הוא כאילו קונה שמן לסוך

בו את הכלים, ולכן סמך רבינו יין לשמן. 70) בין שהפרישה עם הארץ, שאימת חלה על עם הארץ ואינו משקר, ובין לקח עיסה מעם הארץ והפריש הוא ממנה חלה, שלא גזרו על אכילת מצוה. 71) "הוא דבר המעורב מחולין ותרומה וכו' כי התרומה שמה דמע והוא מה שאמר הכתוב: מלאתך ודמעך". ובין שלקח פירות שנדמעו אצל עם הארץ, כגון שנפלה תרומה גדולה לפחות ממאה ונתנה לכהן. שאימת דימוע על עם הארץ ואינו משקר, ובין אם לקח פירות מעם הארץ ונדמעו אצלו שכיוון שאוכלם בתורת תרומה - אכילת מצוה היא ולא גזרו עליה. 72) "הם הפירות שלקחו בירושלים בכסף מעשר שני". ובין אם הכסף של מעשר שני דמאי, ובין אם הוא וודאי. 73) "הוא הנותר מן המנחה אחר שיקריב ממנה מלא קמצו, והנותר ההוא אוכלים אותו הכהנים כמו שחייב עליהם הכתוב". 74) ובתוספתא שם פרק ב וירושלמי שם פרק ג הלכה ה אמרו שפטורה אף מן הוודאי. 75) שלא הקלו חכמים אלא כשיש במה לתלות, כמו שאמרו בירושלמי לעניין שבת ששואלו ואוכל על פיו: אם מפני כבוד השבת למה לי שואלו? - על ידי עילה.

טו. הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת לַאֲכִילָה וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶם לִבְהֵמָה[76] - הֲרֵי זֶה לֹא יִמְכְּרֵם לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[77], וְלֹא יַאֲכִילֵם לִבְהֵמָה[78], אֲפִלּוּ לְבְהֵמַת אֲחֵרִים[79], עַד שֶׁיִּתְקַנֵּם דְּמַאי.

76) בירושלמי אמרו כן גם על לקחם לאכילה וחשב עליהם לזרע. 77) שכשקנה לעצמו נתחייב בדמאי, ואסור למכור טבל. 78) שלו, שאסור להאכילה עד שיעשר. שהרי נהנה ממנו הנאה של כילוי. 79) בשכר, שהרי הוא מוכר טבל.

טז. שֶׁמֶן עָרֵב[80] - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי, שֶׁאֵין חֶזְקָתוֹ לַאֲכִילָה[81]. שֶׁמֶן[82] שֶׁלָּקַח הַסּוֹרֵק לְתִתּוֹ בַּצֶּמֶר - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִבְלָע בַּצֶּמֶר[83]. אֲבָל שֶׁמֶן שֶׁלּוֹקֵחַ הָאוֹרֵג לָסוּךְ בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו - חַיָּב בִּדְמַאי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִבְלָע בְּגוּפוֹ, וְסִיכָה הִיא כִּשְׁתִיָּה בְּכָל מָקוֹם.

80) הנותן ריח טוב. 81) אלא לסיכה. ואף על פי שסיכה כשתייה, - לא החמירו בסיכה לעניין דמאי, אלא בשמן העומד לאכילה. 82) והמדובר בשמן העומד לאכילה ולפיכך החמירו גם בסיכה. 83) והרי הוא כשמן שסכים בו את הכלים.

יז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁאַל מִיִּשְׂרָאֵל[84] לִתֵּן לוֹ[85] שֶׁמֶן[86] עַל מַכָּתוֹ - אָסוּר בִּדְמַאי[87], וּמֻתָּר בִּדְמַאי[88]. נָתַן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמֶן[89] עַל גַּבֵּי טַבְלָא לְהִתְעַגֵּל[90] עָלֶיהָ - מִשֶּׁעָמַד[91] מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לֵישֵׁב אַחֲרָיו[92].

84) חבר. 85) כלומר, שהישראל עצמו יתן השמן על גבי המכה. 86) של ישראל. 87) כלומר, בשמן של טבל וודאי, לפי שהוא כנהנה מן הטבל הנאה של כילוי ואסור. 88) שכיוון שהוא חולה הקלו חכמים, כמו שהתירו להאכיל דמאי לעניים ולאורחים. 89) בין של דמאי ובין של וודאי. 90) להתגלגל. 91) הגוי, ונשתייר מעט מן השמן על הטבלא. 92) שאין איסור טבל אלא מחמת תרומה המעורבת בו. וכיוון שהתעגל, כבר נתחללה התרומה, שגם תרומה מתחללת על גבי גופו של הכהן.

יח. מִי שֶׁנָּפַל שֶׁמֶן דְּמַאי עַל בְּשָׂרוֹ[93] - מְשַׁפְשְׁפוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[94]. הַלּוֹקֵחַ יַיִן לְמוּרְיָס[95] אוֹ לַאֲלוּנְתִּית[96], אוֹ קִטְנִיּוֹת לַעֲשׂוֹת טְחִינִין[97] - חַיָּב בִּדְמַאי[98]. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ[99] מוּרְיָס שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יַיִן, אוֹ אַלּוּנְתִּית, אוֹ שֶׁלָּקַח טְחִינִין - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי; שֶׁלֹּא גָזְרוּ עַל תַּעֲרֹבֶת דְּמַאי. וְאִם הָיָה הַדָּבָר שֶׁחַיָּב בִּדְמַאי שֶׁנִּתְעָרֵב כְּגוֹן תְּבֵלִין וּשְׂאוֹר, הוֹאִיל וְטַעְמוֹ נִכָּר - אֵינָן בְּטֵלִים, וְנִמְצֵאת כָּל הַתַּעֲרֹבֶת חַיֶּבֶת בִּדְמַאי[100].

93) כלומר, ישראל שנפל שמן על בשרו. 94) ואף על פי שאין סכין בשמן של דמאי - כיוון שנפל על בשרו, נתחללה קדושת התרומה שבו. 95) הוא ציר של דגים, שהיו מטילים לתוכו יין. 96) הוא יין שנותנים בו שמן. 97) קטניות טחונות ששמים בהם דבש. 98) אף על פי שעכשיו הוא "תערובת דמאי" - כיוון שבא לידו הדמאי בעין. 99) מעם הארץ. 100) לפי שטעמם ניכר בכולה.

יט. כָּל אֵלּוּ הַפְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי שֶׁלֹּא גָזְרוּ עֲלֵיהֶם, אִם הִתְקִינָן דְּמַאי[101] וְהִפְרִישׁ מֵהֶם תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי[102] - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. אֲבָל אִם תִּקֵּן אֶת הַדְּמַאי בְּוַדַּאי[103] וְהִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּמַעַשְׂרוֹת[104], אוֹ שֶׁתִּקֵּן אֶת הַוַּדַּאי בִּדְמַאי[105] - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[106].

101) כלומר, תקנם כדרך שמתקנים דמאי. 102) ירושלמי שם. ובתוספתא לא נזכר אלא מעשר שני. 103) צריך להיות: "כוודאי" (כסף משנה), כלומר, כדין וודאי. 104) כלומר, מעשר ראשון, תרומת מעשר, מעשר שני או מעשר עני. 105) צריך להיות: "כדמאי", כלומר, כדין דמאי, ולא הפריש ממנו אלא תרומת מעשר ומעשר שני. 106) כלומר: אם תיקן את הדמאי כדין וודאי, שהפריש תרומה גדולה, וכמו כן הפריש מעשר ראשון ומעשר עני על מנת ליתנם ללוי ולעני - לא עשה כלום, שתרומה גדולה אינה תרומה, שהרי הפרישה כבר עם הארץ, ומעשר ראשון ומעשר עני אינו חייב לתת ללוי ולעני, אלא מעכבם לעצמו, כדין דמאי. ואם תיקן את הוודאי כדין דמאי ולא הפריש ממנו תרומה גדולה, הרי זו הפרשה בטעות, שאילו ידע שזהו וודאי, לא היה מקדים מעשר לתרומה גדולה, ואינה הפרשה.

כ. כָּל הָעִיר מוֹכְרִין וַדַּאי[107] וְאֶחָד מוֹכֵר דְּמַאי, וְלָקַח וְאֵין יָדוּעַ מִמִּי לָקַח[108] - כֵּיצַד מְתַקֵּן? מַפְרִישׁ תְּרוּמָה[109] וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָן לַכֹּהֵן[110], וּמַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד[111], וַהֲרֵי הוּא כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי[112].

107) טבל. 108) וכיוון שלקח ממקום קביעותם, אין הולכים אחר הרוב, לפי ש"כל קבוע כמחצה על מחצה

דמי". 109) שאף על פי שהדמאי פטור מתרומה גדולה - כאן מפרישה, מפני שהוא ספק טבל. 110) שאף על פי שספק הוא החמירו חכמים ליתן אותם לכהן, כיוון שהן במיתה. וכן הוא בדמאי. 111) אבל מעשר ראשון ומעשר עני אינו צריך להפריש, אלא לקרוא להם שם בלבד, כמו בדמאי. 112) אם הכוונה שמקילים במעשר שני זה, כמו שמקילים במעשר שני של דמאי, שאין לו חומש ואין לו ביעור ונאכל לאונן וכו' - קשה להבין איך למד דיני מעשר שני זה, שהוא ספק טבל, מדמאי, שרוב עמי הארץ מעשרים הם.

כא. וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי קֵפּוֹת, אַחַת טֶבֶל וְאַחַת מְתֻקָּן, וְאָבְדָה אַחַת מֵהֶם[113] - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִן הַשְּׁנִיָּה תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה, וּמַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד בְּדִמַּאי[114].

113) ואינו יודע איזו מהם. 114) צריך להיות: כדמאי.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר הלוקח מן הסיטון וחזר ולקח ממנו פעם שנייה. הלוקח מן הפלטר או מן המנפול. תשעה מנפולין שלקחו מעשרה נחתומין. ודין הלוקח מן העני. ופועלים שהיו אוכלין והותירו פרוסות.

א. הַלּוֹקֵחַ[2] מִן הַסִּיטוֹן[3] וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ פַּעַם שְׁנִיָּה - לֹא יְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה[4], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִין אֶחָד[5], אֲפִלּוּ מִקֵּפָה אַחַת[6], אַף עַל פִּי שֶׁמַּכִּיר אֶת הֶחָבִית[7] שֶׁהִיא הִיא. מִפְּנֵי שֶׁהַסִּיטוֹן לוֹקֵחַ מֵאֲנָשִׁים הַרְבֵּה וּמוֹכֵר[8], וְשֶׁמָּא לָקַח זֶה שֶׁמָּכַר תְּחִלָּה מֵעַם הָאָרֶץ שֶׁפֵּרוֹתָיו דְּמַאי, וְזֶה שֶׁלָּקַח בְּסוֹף מֵחָבֵר שֶׁפֵּרוֹתָיו מְתֻקָּנִין, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[9] שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין מִן הַחַיָּב עַל הַפָּטוּר וְלֹא מִן הַפָּטוּר עַל הַחַיָּב. וְאִם אָמַר הַסִּיטוֹן: מִשֶּׁל אֶחָד הֵן - נֶאֱמָן[10].

2) דמאי פ"ה משנה ו, ותוספתא פ"ה. 3) "הוא המוכר פירות וכל דבר לח כגון דבש ושמן" (פירוש המשנה). וכיון שהוא מוכר במדה גסה, מותר לו למכור דמאי והלוקח יתקנם, כנ"ל פי"א הלכה ב. וממה שאמרו שהסיטון נאמן לומר משל אחד הם (ראה להלן), נראה שהמדובר בסיטון עם־הארץ (חידושי מהרי"ח במשנה שם). 4) אבל מהם עליהם יכול לעשר, אף שהסיטון לוקח מהרבה אנשים, יש להניח שמוכר פירות של כל אחד ואחד לחוד. וראה בהלכה הסמוכה וסוף הלכה ד. 5) כלומר, שניהם חיטה שחורה או לבנה, וכל־שכן אם אחת שחורה ואחת לבנה. 6) שכיון שהם מין אחד ובקופה אחת, היה מקום לומר שהם משל אדם אחד. 7) כלומר, הקופה הנ"ל. 8) תוספתא שם: הלוקח מן החנוני וחזר ולקח ממנו שניה, אף־על־פי שמכיר את החבית שהיא היא, לא יעשר מזה על זה. ובירושלמי שם הלכה ה: "אם מכיר הוא את החבית שהיא היא, מעשר ממנו עליו כו' הדא דתימר באילין אינוקרמיא (כן צריך להיות, והן כדי יין - תוספתא כפשוטה), ברם באילין שפייתא (כן צריך להיות, והם כלי מדה, ועשויים גם לשאיבת היין מן הגת - שם), אורחא מפנתין אילין לגוא אילין (= דרכם לפנות ולהריק מכלי אחד אל השני)". 9) למעלה פ"א הלכה ו, ופ"ה מהלכות תרומות הלכה יב. 10) ומעשר מזה על זה (משנה שם).

ב. הָיָה[11] מוֹכֵר[12] כְּשׁוּת[13] אוֹ יָרָק, וְהֵן[14] מְבִיאִין וְצוֹבְרִין לְפָנָיו - הַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ מְעַשֵּׂר מִכָּל כְּשׁוּת וּכְשׁוּת, וּמִכָּל אֲגֻדָּה וַאֲגֻדָּה[15], וּמִכָּל תְּמָרָה וּתְמָרָה[16].

11) תוספתא שם, בשינוי לשון. 12) הסיטון הנ"ל. 13) בכתב־יד: "קישות", וכן הוא בתוספתא שם, והם קישואים. וראה בעוקצין פ"ב משנה א (תוספתא כפשוטה). 14) כלומר, אלה שהסיטון קונה מהם על־מנת למכור. 15) של ירק. 16) שכיון שהרבה מביאים לפניו, יש לחשוש שנתערבו הפירות. וראה להלן הלכה ד, גבי בעל הבית המוכר.

ג. הַלּוֹקֵחַ[17] מִבַּעַל הַבַּיִת[18] וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ שְׁנִיָּה - מְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה, אֲפִלּוּ מִשְּׁתֵּי קֵפּוֹת, אֲפִלּוּ מִשְּׁתֵּי עֲיָרוֹת[19]; שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא מִשֶּׁלּוֹ.

17) שם פ"ה משנה ז. 18) כלומר, מביתו. וראה בהלכה הסמוכה. 19) כלומר, בכל פעם קנה ממנו בעיירה אחרת, והיה מקום לחשוש שמא במקום אחר לקח מפירות אחרים למכרם.

ד. בַּעַל הַבַּיִת[20] שֶׁהָיָה מוֹכֵר יָרָק בַּשּׁוּק: בִּזְמַן שֶׁמְּבִיאִין לוֹ מִגִּנּוֹתָיו - מְעַשֵּׂר מֵאֶחָד עַל הַכֹּל; וּבִזְמַן שֶׁמְּבִיאִין לוֹ מִגִּנּוֹת אֲחֵרוֹת, אִם לָקַח מִמֶּנּוּ וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ פַּעַם שְׁנִיָּה - לֹא יְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה[21].

20) משנה שם. 21) אבל על הפעם הראשונה מעשר ממנו עליו, שאף־על־פי שסיטון מפריש מכל קישות וקישות (למעלה הלכה ב) - סתמו של בעל הבית שאינו מערב ירק של גינה זו עם ירק של גינה אחרת (רדב"ז).

ה. הַלּוֹקֵחַ[22] פַּת מִן הַנַּחְתּוֹם[23] - לֹא יְעַשֵּׂר מִן הַחַמָּה[24] עַל הַצּוֹנֶנֶת[25]; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: חִטִּים שֶׁל אֶמֶשׁ הָיוּ מִשֶּׁל אֶחָד, וְשֶׁל הַיּוֹם מִשֶּׁל אַחֵר[26].

22) שם משנה ג, כר' יהודה ולא כר' מאיר. 23) "מי שילוש הקמח ועושה אותו ככרות ואופהו, נקרא נחתום" (פירוש המשנה שם). 24) הלחם החם שאפוהו היום. 25) הלחם הקר שאפוהו אתמול, אף ששניהם מדפוס אחד, כלומר, בצורה אחת (שם, וראה בהלכה הסמוכה). 26) ושמא אחד מהם מעשר והשני אינו מעשר, ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב או מן החיוב על הפטור, אבל מן החמה על החמה או מן הצוננת על הצוננת מעשר, אפילו הם שני דפוסים, ראה בהלכה הסמוכה, גבי פלטר.

ו. הַלּוֹקֵחַ[27] מִן הַפַּלְטֵר[28], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן[29] דְּפוּסִין הַרְבֵּה - מְעַשֵּׂר מֵאֶחָד[30] עַל הַכֹּל; שֶׁהַנַּחְתּוֹם שֶׁמּוֹכֵר לַמַּנְפּוּל[31] עוֹשֶׂה עִסָּתוֹ דְּפוּסִין הַרְבֵּה[32]. אֲבָל[33] הַלּוֹקֵחַ מִן הַמַּנְפּוּל[34] - מְעַשֵּׂר מִכָּל דְּפוּס וּדְפוּס[35]; שֶׁהַמַּנְפּוּל לוֹקֵחַ מִשְּׁנֵי נַחְתּוֹמִין.

27) שם משנה ד, כר' יהודה ולא כר' מאיר. 28) "הלוקח מן הנחתום למכור לבני אדם, נקרא פלטר" (פירוש המשנה שם). 29) הככרות. 30) מדפוס אחד. 31) נוסח אחר: "לפלטר" (הגהה בגליון הרמב"ם), וכן נכון, שהרי למנפול דין אחר, ראה להלן, ועיין מעשה רוקח. 32) והפלטר אינו לוקח אלא מנחתום אחד. והמדובר כשכל הככרות נאפו ביום אחד, שאם נאפו בשני ימים, הרי אין מפרישים מזה על זה (בהלכה הקודמת). 33) משנה שם. 34) אף הוא מוכר לחם, כפלטר, אלא שהוא קונה מהרבה נחתומין (פירוש המשנה). 35) ולא מכל ככר וככר מאותו דפוס, שבדפוס אחד אין חוששין שמא לקח המנפול משנים.

1 **ז. תִּשְׁעָה[36] מַנְפּוּלִין[37] שֶׁלָּקְחוּ מֵעֲשָׂרָה נַחְתּוֹמִין,**
2 **הוֹאִיל וְאֶחָד מֵהֶן[38] לָקַח מִשְּׁנַיִם, כָּל הַלּוֹקֵחַ מֵאֶחָד[39]**
3 **מִן הַתִּשְׁעָה - מְעַשֵּׂר מִכָּל דְּפוּס וּדְפוּס[40].**

36) ירושלמי שם. 37) היה יכול לשנות הלכה זו גם בפלטרין, שהרי מוכח שאחד מהם לקח משנים, אלא שאין זה מצוי שפלטר יקח משנים. 38) כלומר, לכל הפחות אחד מהם, וכל־שכן אם כמה מהם קנו משנים, שבוודאי מעשר מכל דפוס. 39) כלומר, אפילו מאחד, וכל־שכן אם קנה מכמה מהם, שהחשש גדול יותר. 40) כלומר, אף־על־פי שרובם קנו מנחתום אחד, אין אנו הולכים אחר הרוב, שכיון שקנה מהם, הרי זה "קבוע" ו"כל קבוע כמחצה על מחצה" (למעלה פי"ג הלכה כ).

4 **ח. הַלּוֹקֵחַ[41] מִן הֶעָנִי[42], וְכֵן הֶעָנִי[43] שֶׁנָּתְנוּ לוֹ**
5 **פְּרוּסוֹת פַּת אוֹ פִּלְחֵי דְּבֵלָה[44] - מְעַשֵּׂר מִכָּל אַחַת**
6 **וְאַחַת[45]. וּבְתְמָרִים וּבְגְרוֹגָרוֹת - בּוֹלֵל[46] הַכֹּל[47]**
7 **וּמְעַשֵּׂר[48]. אֵימָתַי[49]? בִּזְמַן שֶׁהַמַּתָּנָה מְרֻבָּה[50]; אֲבָל**
8 **בְּמוּעֶטֶת - מְעַשֵּׂר מִכָּל מַתָּנָה וּמַתָּנָה[51].**

41) שם משנה ה, ותוספתא שם פ"ה. 42) שהוא חבר. ולקח ממנו פרוסות פת או פלחי דבילה, כדלהלן. 43) חבר. 44) פשוט הוא, שהמדובר בצדקה ולא במתנות עניים, שהללו פטורים ממעשר. 45) כלומר, העני שיודע מה שקבל מכל אחד ואחד, מעשר ממתנת כל נותן ונותן, שאנו חוששים שמא אחד עישר והשני לא עישר. אבל הלוקח מן העני, צריך לעשר מכל פרוסה ופלח (תוספתא כפשוטה). 46) כלומר, עני שנותנן לו. וראה להלן. וכן הוא במשנה שם, בכתבי־יד קמברידז' ומינכן. 47) כלומר, מערב הכל. 48) מן התערובת על כולה. 49) דברי רבי יהודה במשנה שם, שבא לפרש דברי התנא הראשון (רדב"ז). 50) "לפי שנאמר: מאחר שנתן זה הנותן מתנה גדולה, איש נדיב הוא ולא יקשה בעיניו המעשר, ונאמר שעל־כל־פנים הוציא המעשרות, ויתעשר הכל דמאי" (פירוש המשנה), ולכן בולל המתנות הגדולות ומעשרן. ואף־על־פי שפסק למעלה (פי"ג מהלכות תרומות הלכה ד), שאין בילה אלא בשמן ויין (וראה שם פ"ב הלכה יג) - זה אינו אלא בטבל ודאי, אבל בדמאי הקילו (ראה משנה־למלך ופאת־השולחן). 51) ביין ש"נחשב עליו שהוא עכ"פ כילי ולא עישר, ולפיכך לא יתערב הכל שמא יפריש מדמאי על הודאי" (פירוש המשנה). ולא כתב רבינו "מכל אחת ואחת", כמו שכתב בתחילת ההלכה, שכאן מדובר בעני שנתנו לו (וכן נראה בתוספתא שם), ולא בלוקח מן העני, וראה למעלה.

9 **ט. שָׁחַק[52] אֶת הַפַּת[53] וַעֲשָׂאָהּ פֵּרוּרִין, וְאֶת**
10 **הַגְּרוֹגָרוֹת[54] וַעֲשָׂאָן דְּבֵלָה[55] - מְעַשֵּׂר מֵאֶחָד עַל**
11 **הַכֹּל[56].**

52) העני, תוספתא שם. 53) כלומר, קיבל ככרות שלימות, שהן מתנה מרובה. 54) בכמות מרובה. 55) שעל־ידי השחיקה היו מתדבקות הגרוגרות בדבש היוצא מהן (תוספתא כפשוטה). 56) כלומר, מפלח אחד או מככר מפורר אחד על הכל, שהקלו בדמאי במתנה מרובה, כמבואר למעלה. ולא בא רבינו להשמיענו בהלכה זו, אלא שככר שלם הוא מתנה מרובה (פאת השולחן שם, וראה ברדב"ז).

12 **י. פּוֹעֲלִים[57] אוֹ אוֹרְחִים[58] שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין וְאוֹכְלִין[59],**
13 **וְהוֹתִירוּ פְּרוּסוֹת[60] - מְעַשֵּׂר מִכָּל אַחַת וְאַחַת[61].**

57) תוספתא שם. ומדובר אף בפועלים של בעל־בית אחד, ואף־על־פי־כן אינו מעשר מאחד על הכל - שמא פועל זה או אורח זה, עישר, והשני לא עישר (תוספתא כפשוטה). והמדובר באופן שחייב לעשר, כגון שאכל אכילת קבע, שחייב במעשרות. שאילו אכילת עראי של פועל פטורה מן המעשרות, כמבואר למעלה (פ"ה הלכה ט) או שנגמר מלאכתם למעשר, שאינו אוכל מן התורה וחייב במעשרות (שם), אבל אם לא נגמרה מלאכתו למעשר ואוכל אכילת עראי שפטור מן המעשרות, בוודאי לא עישר, והרי זה כקונה דמאי מבעל־בית אחד שמעשר מאחד על הכל. 58) אף־על־פי שמאכילים את האורחים דמאי ואינם צריכים לעשר (למעלה פ"י הלכה יא) - יתכן כי עישרו מצד חומרא, כי הרי אמרו שם "והרוצה לתקן יתקן" (דמאי פ"ג משנה א ולמעלה שם). 59) בתוספתא שם: "פועלין שהיו ישובין ואוכלין וכו' וכן אורחים שהיו מסובין וכו'". ורבינו כתב בשניהם "מסובין" להראות כי הפועלים מותרים להסב ולאכול, ואין חשש לביטול ממלאכתו של פועל, וכן נראה בברכות טז. "בעל הבית מיסב עמהם", הרי שגם הם מסובין. 60) שדינן כדין מתנה מועטת, כנ"ל (רדב"ז). 61) כלומר, כל פרוסה ופרוסה.

14 **סְלִקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא**

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי
15
וְנֶטַע רְבָעִי
16

17 **יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹת. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ**
18 **מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִרְטָן: א) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר**
19 **שֵׁנִי. ב) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דָמָיו בִּשְׁאָר צָרְכֵי בְּנֵי אָדָם**
20 **חוּץ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְסִיכָה. ג) שֶׁלֹּא לְאָכְלוֹ**
21 **בְּטֻמְאָה. ד) שֶׁלֹּא לְאָכְלוֹ בַּאֲנִינוּת. ה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל**
22 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דָּגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. ו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל**
23 **מַעֲשֵׂר תִּירוֹשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. ז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל**

מַעְשַׂר יִצְהָר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. ח) לִהְיוֹת נֶטַע רְבָעִי כֻּלּוֹ קֹדֶשׁ, וְדִינוֹ לְהֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם לְבַעְלָיו כְּמַעֲשַׂר שֵׁנִי לְכָל דָּבָר. ט) לְהִתְוַדּוֹת וְדוּי הַמַּעֲשֵׂר. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שבכל שנה מעשר שני ובשלישית וששית מעשר עני. מתי הוא ר"ה לתבואה וקטניות, ור"ה למעשר אילנות. החרובין שחנטו פירותיהן והדבר שבשעת לקיטתו עישורו. האביונות של צלף והאורז והדוחן שהשרישו קודם ר"ה. הבצלים הסריסים שמנע מהם מים שלשים יום. ופול המצרי שהביא שליש לפני ר"ה. ודין זרעו לזרע וחישב עליו לירק או איפכא. ודין פירות שנה שנייה שנתערבו בפירות שנה שלישית. הדברים ששוים בהם מעשר ראשון ומעשר שני. ופירות שהוציא מהן מעשר קודם שיקבעו.

א. אַחַר[2] שֶׁמַּפְרִישִׁין[3] מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה[4] מַפְרִישִׁין מַעֲשַׂר שֵׁנִי[5], שֶׁנֶּאֱמַר: עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ. וּבְשָׁנָה שְׁלִישִׁית וְשִׁשִּׁית[6] מַפְרִישִׁין מַעֲשַׂר עָנִי חֵלֶף מַעֲשַׂר שֵׁנִי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7].

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחר שמפרישין מעשר ראשון בכל שנה מפרישין מעשר שני כו' ובשנה שלישית וששית מפרישין מעשר עני".

מלשונו משמע שההקפדה על סדר ההפרשה מחוייבת, אבל הנתינה בפועל יכולה להיות באופן אחר. וצריך להבין, הניחא בשאר המעשרות העיקר הוא ההפרשה ולא הנתינה כי על־ידי ההפרשה מוציאים את התבואה מגדר טבל, אבל במעשר עני שגדרו נתינת צדקה העיקר צריך להיות שהעני יקבל את הצריך לו, ואיך אפשר לומר שההפרשה לבדה היא ענין עיקרי. אלא שזהו החידוש בדין זה, שגם כאשר נמצא במקום שאין בו עניים, ישנו חיוב של הפרשת מעשר עני. ועד"ז מובן בנוגע לצדקה שצריך להפריש ממנו לצדקה ואח"כ ימסור לעני כשימצאנו.

כך גם בצדקה רוחנית, היינו בהשפעה על יהודי אחר, שגם אם אין בסביבתו עני בדעת, חייב להיערך ולהכין את עצמו כדי שבהזדמנות הראשונה יוכל לפעול על יהודי אחר באופן המתקבל. ומובן שיש גם להשתדל לחפש את העני ולעזור לו, ומכיון ש"מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה", ועל־אחת־כמה־וכמה כשיש אצלו את ההפרשה, מסבב לו הקב"ה כמה סיבות שיוכל לקיים גם את הנתינה בפועל.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זרעים סימן י"ט)

2) ראה למעלה בפ"ג מהל' תרומות הכ"ג. 3) כלומר, אחר ההפרשה, אף־על־פי שהוא לפני הנתינה, ראה למעלה פ"א מהל' מעשר ה"א. 4) כלשון הכתוב: "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה". לומר לך שבכל שנה צריך להפריש מעשר נוסף למעשר ראשון. אלא שבשנה ראשונה ושניה רביעית וששית הוא "מעשר שני", ובשנה שלישית וששית מפרישים במקומו "מעשר עני", כדלהלן. 5) מן הנשאר לאחר הפרשת מעשר ראשון (למעלה פ"ו מהל' מתנות עניים ה"ג), אבל מעשר ראשון עצמו פטור ממעשר שני, ראה למעלה בהל' מעשר שם. 6) משנות השמיטה. 7) למעלה בהל' מתנות עניים שם ה"ד, ובפ"ט מהל' מעשר ה"ג.

ב. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי[8] הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשַׂר תְּבוּאוֹת[9] וְקִטְנִיּוֹת וִירָקוֹת[10]. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה[11], הוּא אֶחָד בְּתִשְׁרֵי. וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר[12] בִּשְׁבָט הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשַׂר הָאִילָנוֹת. כֵּיצַד? תְּבוּאָה[13] וְקִטְנִיּוֹת[14] שֶׁהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת[15] לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה[16] שֶׁל שְׁלִישִׁית[17], אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ וְנֶאֱסְפוּ בַּשְּׁלִישִׁית - מַפְרִישִׁין מֵהֶן מַעֲשַׂר שֵׁנִי[18]. וְאִם לֹא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת אֶלָּא לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁלִישִׁית[19] - מַפְרִישִׁין מֵהֶן מַעֲשַׂר עָנִי. וְכֵן פֵּרוֹת הָאִילָן[20] שֶׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת[21] קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט שֶׁל שְׁלִישִׁית, אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ וְנֶאֱסְפוּ אַחַר כֵּן בְּסוֹף שָׁנָה שְׁלִישִׁית - מִתְעַשְּׂרִין לְשֶׁעָבַר, וּמַפְרִישִׁין מֵהֶן מַעֲשַׂר שֵׁנִי. וְכֵן אִם בָּאוּ[22] לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט שֶׁל רְבִיעִית, אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ וְנֶאֱסְפוּ בָּרְבִיעִית - מַפְרִישִׁין מֵהֶן מַעֲשַׂר עָנִי. וְאִם בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת אַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט - מִתְעַשְּׂרִין לְהַבָּא.

8) ראש השנה ב, א. 9) בדפוס רומי: "תבואה". וכן לשון רבינו להלן. 10) במשנה שם לא נזכרו אלא ירקות, אבל בברייתא (שם יב.) אמרו: "לירקות ולמעשרות". ובגמרא שם ביארו: "תנא דרבנן (= ירקות), וקתני דאורייתא (= מעשר תבואה)". 11) כגון בשביעית פ"ב כמה פעמים, ובראש השנה שם, ועוד. וראה בפ"ד מהל' שמיטה ה"ט. 12) ראש השנה שם, כבית הלל ולא כבית שמאי. 13) תוספתא שביעית פ"ב: "התבואה והקטניות שהביאו שליש לפני ראש השנה, מתעשרין לשעבר וכו'". 14) למעלה כתב רבינו "תבואות וקטניות וירקות", וכאן השמיט "ירקות", לפי שבשעת לקיטתן עישורן (להלן ה"ד), ולא בשעה שהם מגיעים לעונת המעשרות כתבואה וקטניות, ולא כל מיני קטניות בכלל זה. ראה להלן ה"ח, שבאורז ובדוחן הולכים אחר גמר פרי. 15) התבואה משתביא שליש, והתלתן שהוא קטנית, משיהיה זרעו ראוי לצמיחה אם יזרע (למעלה פ"ב מהל' מעשר ה"ה). 16) אחד בתשרי. 17) שהיא שנת מעשר עני, ראה ההלכה הקודמת. 18) כיון שהגיעו לעונת המעשרות, בשנת מעשר שני. 19) אף שנשרשו בקרקע בשנה הקודמת. 20) בין אילן העושה פירות פעם אחת בשנה, ובין אילן העושה פעמיים בשנה. וכתנא־קמא, ולא כרבי נחמיה (שם טו:). 21) כל פרי לפי עונתו, ראה בהל' מעשר שם. ועי' בחידושי רבי עקיבא איגר להרמב"ם. 22) בדפוס רומי, בטעות: "אם לא באו".

ג. וְהֶחָרוּבִין, אַף עַל פִּי שֶׁחָנְטוּ פֵּרוֹתֵיהֶן[23] קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט - מִתְעַשְּׂרִין לְהַבָּא[24], הוֹאִיל

1 **וּמִתְעַשְּׂרוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[25]. יֵרֶאֶה לִי, שֶׁאֵין**
2 **הַדְּבָרִים אֲמוּרִין אֶלָּא בְּחָרוּבֵי צַלְמוֹנָה[26] וְכַיּוֹצֵא**
3 **בָּהֶן, שֶׁאֵין רְאוּיִין לְמַאֲכַל רֹב הָאָדָם, וְהֵן הֵן**
4 **שֶׁמִּתְעַשְּׂרוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; אֲבָל שְׁאָר הֶחָרוּבִין -**
5 **יֵרֶאֶה לִי, שֶׁהֵן כִּשְׁאָר פֵּרוֹת הָאִילָן[27].**

23) כלומר, הגיעו לעונת מעשרות שלהם, שהיא משיעשו נקודות נקודות שחורות (הל' מעשר שם), וראה ברדב"ז. 24) כלומר, כשנה שנלקטו בה. 25) בראש השנה טו, ב: "אמר רבי יוחנן, נהגו העם בחרובין כרבי נחמיה (הסובר שכל אילן שנלקט אחת בשנה, הולכים אחר לקיטתו) וכו' כי אמינא לך אנא, מעשר חרובין דרבנן". והנה ברש"י שם נראה שזהו מפני שהקלו חכמים במעשרות דרבנן. אבל צריך־עיון שאין זו קולא החלטית, ואדרבה, לפעמים זו היא חומרא. [אבל לדעת רבינו, שכל האילנות חייבים במעשר מן התורה, ורק חרובין הם מדרבנן - יתכן כי מה שאמרו בחרובין: הלך אחר לקיטה, הוא שהשוום חכמים לירק שמעשרותיו מדרבנן, והלכו בו אחר לקיטה (בהלכה הסמוכה), ולא השוום לאילנות שהולכים בהם אחר חנטה, מפני שהם מדאורייתא]. 26) [עי' ב'ספרי' פ' ראה לדברים יד, כב]. 27) שחייבין במעשרות מן התורה, והולכים בהם אחר עונת המעשרות, כנ"ל בהלכה הקודמת. והמקור לזה שאנו הולכים באילן אחר עונת המעשרות וביירק אחר לקיטה (בהלכה סמוכה), הוא בברייתא שם יד: "רבי עקיבא אומר, באספך מגרנך ומיקבך. מה גורן ויקב מיוחדין שגדילין על רוב מים (הם מי גשמים שרוב זרעים גדלים על ידם־ רש"י) ומתעשרין על שנה שעברה, אף כל שגדילין על רוב מים מתעשרין לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדילין על כל מים (אף על שאובין, שדולין ומשקין אותן תמיד, כענין שנאמר (דברים יא, י) "והשקית ברגלך כגן הירק", סתם גן הירק דרכו בהשקאה - רש"י) ומתעשרין לשנה הבאה (כלומר, שנת לקיטה)". והראב"ד חולק וסובר שחרובי צלמונה פטורין לגמרי, ומה שאמרו שם "מעשר חרובין דרבנן", הוא־הדין לכל האילנות, חוץ מדגן תירוש ויצהר, ורבינו סובר שכל האילנות מתעשרין מן התורה, חוץ מחרובי צלמונה, וראה למעלה פ"א מהל' מעשר ה"ט, ובפ"ב מהל' תרומות ה"ו.

6 **ד. הַיָּרָק - בִּשְׁעַת לְקִיטָתוֹ עִשּׂוּרוֹ[28]. כֵּיצַד?[29] אִם**
7 **נִלְקַט בְּיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה[30] שֶׁל שְׁלִישִׁית, אַף עַל פִּי**
8 **שֶׁבָּא לְעוֹנַת הַמַּעַשְּׂרוֹת[31] וְנִגְמַר[32] בַּשְּׁנִיָּה - מַפְרִישִׁין**
9 **מִמֶּנּוּ מַעְשַׂר עָנִי. וְאִם נִלְקַט בָּרְבִיעִית - מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.**

28) מימרא של רבה שם יג, ב. וכן הוא בברייתא שם יב, א - שהובאה להלן. ומקור הדברים, ראה בהלכה הקודמת. 29) ברייתא, שם. 30) על־ידי גוי ('תוספות' שם: ד"ה משתבא, ע"פ ה'ירושלמי'). 31) שהוא שיעור של תבואה ואילנות (למעלה ה"ב). 32) בישולו לגמרי, שהוא שיעור של קטניות (להלן ה"ח).

10 **ה. וְכֵן[33] הָאֶתְרוֹג בִּלְבַד מִשְּׁאָר פֵּרוֹת הָאִילָן - הֲרֵי**
11 **הוּא כַּיָּרָק[34] וְהוֹלְכִין אַחַר לְקִיטָתוֹ, בֵּין לְמַעֲשֵׂר בֵּין**
12 **לִשְׁבִיעִית[35]. כֵּיצַד?[36] אִם נִלְקַט בַּשְּׁלִישִׁית אַחַר**
13 **חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט[37] - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ מַעְשַׂר עָנִי,**
14 **אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמַר בַּשְּׁנִיָּה. וְכֵן אִם נִלְקַט בָּרְבִיעִית**
15 **קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ מַעְשַׂר**
16 **עָנִי. נִלְקַט בָּרְבִיעִית אַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט -**
17 **מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[38].**

33) כלומר, כדין הירק - דין האתרוג. 34) לפי שהוא גדל על כל מים כירק (קידושין ג.). 35) כרבותינו שנמנו באושא (ר"ה טו.) ואמרו שאתרוג "אחר לקיטתו, בין למעשר בין לשביעית" (כנוסחת רש"י שם, ועי' ב'תוספות' ד"ה ורבותינו), וכרבין שאמר בשם רבי יוחנן (שם) ש"אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית, אפילו כזית ונעשית ככר חייבין עליה משום טבל". ואם כן מה שהלכו בו אחר לקיטה בשביעית, אין זה אלא לחומרא, אבל לא לפטרו ממעשרות (רדב"ז). וראה להלן בפ"ד מהל' שמיטה הי"ב ובהערות שם. 36) כלומר, למעשר. וכיצד לשביעית, כתב להלן שם. 37) שאע"פ שדינו כירק לענין לקיטה - לענין ראש השנה, דינו כאילן (ראש השנה שם). 38) אף שנגמר לגמרי בשלישית שהיא שנת מעשר עני.

18 **ו. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹלְכִין אַחַר לְקִיטָתוֹ, אֶתְרוֹג[39] בַּת**
19 **שִׁשִּׁית שֶׁנִּכְנְסָה לִשְׁבִיעִית, אֲפִלּוּ הָיְתָה כְּזַיִת[40] וְנַעֲשָׂת**
20 **כְּכִכָּר - חַיֶּבֶת בְּמַעַשְּׂרוֹת[41].**

39) כרבין, בשם רבי יוחנן (שם:). 40) כשנכנסה לשביעית, כלומר, הגיע לעונת המעשרות, כנ"ל (ראה ב'תוספות' שם יד: סוף ד"ה ולשביעית, וב'חזון איש'). ועי' למעלה בפ"ב מהל' מעשר ה"ה. 41) ומפריש מעשר עני. ראה בהל' שמיטה שם.

21 **ז. הָאַבְיוֹנוֹת[42] שֶׁל צָלָף[43] - נוֹתְנִין[44] עֲלֵיהֶן חֲמָרֵי**
22 **אִילָן[45] וְחֲמָרֵי זְרָעִים[46]: שֶׁאִם הָיוּ מִשָּׁנָה שְׁנִיָּה**
23 **שֶׁנִּכְנְסָה לִשְׁלִישִׁית, וְנִלְקְטוּ קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר**
24 **בִּשְׁבָט[47] - מַפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאַחַר כָּךְ מַפְרִישׁ**
25 **מַעֲשֵׂר אַחֵר[48] וּפוֹדֵהוּ[49], וְאַחַר שֶׁפּוֹדֵהוּ נוֹתְנוֹ**
26 **לָעֲנִיִּים[50] וְאוֹכֵל פִּדְיוֹנוֹ בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְנִמְצָא**
27 **כְּמִי שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּמַעֲשַׂר עָנִי.**

42) הם עיקר הפרי של הצלף (מעשרות פ"ד מ"ו, ור"מ ור"ש שם) ורק הם חייבים במעשרות, אבל החלקים האחרים שבצלף, פטורים ממעשרות (פ"ב מהל' תרומות ה"ד). 43) מין אילן. ונזכר בדברי רבינו למעלה פ"ה מהל' כלאים ה"כ, ובהל' תרומות שם. 44) 'ירושלמי' מעשרות פ"ד סוף ה"ה: "אביונות נותנין עליהן חומרי אילן וחומרי זרעים, וליידה מילה (= ולאיזה דבר אמרו כן?) - שאם היתה שנייה נכנסת לשלישית, שהוא מפריש ופודהו ונותנו לעני", וסובר רבינו שאפילו לדברי בית הלל, שוודאי אילן הוא ואינו כלאים בכרם (ברכות לו. ובהל' כלאים שם) - לענין מעשרות ספק הוא (כסף־משנה. ועי' ביאור הגר"א יו"ד סי' שלא ס"ק קצב). 45) שהולכים בו אחר חנטה. 46) שהולכים בהם אחר לקיטה. 47) הנוסחא שלפנינו תמוהה, שאם גם הלקיטה היתה קודם טו בשבט, אין שום ספק שהולכים אחר השנה הקודמת (ראה 'חזון איש').

[ונראה שתקנו כאן בגליון "אחר טו בשבט" ("אחר" במקום "קודם"), ובטעות נכנסה המלה "אחר" בשורה שלאחריה (ראה להלן) והשיבוש (= "קודם") נשאר במקומו]. 48) [היה כתוב מעשר ב (= מעשר ב, מעשר שני) והמלה "אחר" נכנסה כאן בטעות מן הגליון שבו היתה הגהה לתיקון המילה "קודם" שלמעלה]. 49) כדין מעשר שני. 50) בתורת מעשר עני.

ח. הָאֹרֶז[51] וְהַדֹּחַן[52] וְהַפִּרְגִין[53] וְהַשִּׁמְשִׁמִין[54], אַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁרִישׁוּ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֵין הוֹלְכִין בָּהֶן אֶלָּא אַחַר גְּמַר הַפְּרִי[55], וּמִתְעַשְּׂרִין לְהַבָּא[56]. וְכֵן פּוֹל[57] הַמִּצְרִי[58], אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָתוֹ הִשְׁרִישׁ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וּמִקְצָתוֹ לְאַחֲרָיו[59] - צוֹבֵר גָּרְנוֹ לְתוֹכוֹ[60] וְתוֹרֵם וּמְעַשֵּׂר מִן הַכֹּל כְּאֶחָד, שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר גְּמַר הַפְּרִי[61].

51) הוא ריי"ז בלשון אשכנז. ראה ב'תוספות' לברכות לז, א - ד"ה רש"י, ובפירוש המשנה לשביעית פ"ב מ"ז. 52) מין קטנית, ונקרא מי"ל (שם). 53) זרעוני צמח בר, ותרבות בעל פרחים אדומים גדולים ונאים, המשמשים למילוי כיסונים לאפיה ולתיבול מיני מאפה אחרים. 54) כן נקרא בפי ההמון: "סומסום". ועושים ממנו שמן שומשמים. וכולם מיני קטניות הם, שראש השנה שלהם באחד בתשרי, כנ"ל ה"ב. 55) כדעת שמואל בראש השנה יג, ב. ולא כדעת התנא בשביעית שם, שהולכים בהם אחר השרשה. 56) כלומר, כמו פירות לשנה הבאה, או מעשר שני או מעשר עני. 57) צמח מזון שגרגריו נתונים בתרמילים, והם נאכלים כשהם מבושלים. ונקרא פאסולי"ס. 58) כשמואל שם, ולא כמשנה ותוספתא שביעית, בשם רבי שמעון שזורי. ומדובר שזרעו לקחת ממנו זרע, אבל אם זרעו לירק - דינו כירק שהולכים בו אחר לקיטה (להלן ה"י, וכן הוא בפ"ד מהל' שמיטה הי"א). 59) ורבי שמעון שזורי סובר שהולכין אחר השרשה (משנה, שם). 60) כלומר, מותר לו לערב את כל הזרעים: אלו שהשרישו לפני ראש השנה, ואלו שהשרישו לאחריו. ולא שצריך לערב, שהרי פסק רבינו (למעלה בפי"ג מהל' תרומות ה"ד), שאין בילה אלא בשמן ויין (כשמואל שם, ולא כרבי שמעון שזורי) - אלא שכיון שהולכים אחר גמר הפרי, נמצא שכל הזרעים נגמרו בשנה אחת ומעשרין מזה על זה. 61) להלן (ה"י) כתב רבינו שבפול המצרי הולכים אחר הבאת שליש, ואין סתירה ממה שכתב כאן, לפי שבזרעו לזרע, כיון שהגיע לשליש בישולו, הרי זה גמר הפרי, שמאז הוא ראוי לזריעה (ראה למעלה פ"ב מהל' מעשר ה"ה) - הראב"ד בהשגה להלן שם.

ט. הַבְּצָלִים[62] הַסָּרִיסִים[63] שֶׁמָּנַע מֵהֶם מַיִם שְׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה[64], וְשֶׁל בַּעַל[65] שֶׁמָּנַע מֵהֶם שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת[66] לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - מִתְעַשְּׂרִין לְשֶׁעָבַר[67]. מָנַע מֵהֶם פָּחוֹת מִכָּאן[68], אַף עַל פִּי שֶׁהִתְחִילוּ לִיבֹשׁ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה[69] - מִתְעַשְּׂרִין לְהַבָּא[70].

62) שביעית שם מ"ט, כחכמים ולא כרבי מאיר. 63) "ענין הבצלים, אחר שיעקרו אותם מן הארץ יצמחו ויוציאו פרחים מבפנים (כלומר, מתוך עצמם, בהשפעת הלחות שבתוכם), ויש ממנו מין שאין דרכו כך והוא נקרא בצלים סריסים, המשילו אותם לסריס שאינו מוליד, ולא יזרעו המין הזה אלא במקום משקה, ומפני זה אמר בהפכו (בסיפא של הלכה זו) ושל בעל" (פירוש המשנה, שם). ובמשנה שם נזכר גם פול המצרי, וצ"ע מדוע השמיטו רבינו. 64) "מונעים מהם המים כשיהיו נגמרים וירצו לעקור אותם מן הארץ" (שם). וב"ירושלמי' שם: "כיון שמנע מהם מים וכו' נעשו כבעל" (הנזכר להלן). 65) כלומר, בצלים שאין מניחין אותם במקום משקה כמו הסריסים הנ"ל, אלא משקים אותם לפרקים, כשדה בעל. 66) כלומר, שלש השקאות, וזה מוכיח שנגמרו. 67) שהולכין אחר גמר הפרי, כבהלכה הקודמת. 68) כלומר, פחות משלושים יום בסריסים, ופחות משלוש עונות בשל בעל. 69) ויכול הייתי לומר, שמוכח בזה שנגמרו, שאם לא כן, לא היה לו למנוע מהם מים. 70) לפי השנה הבאה, שהיא שנה שנגמרו בו.

י. פּוֹל[71] הַמִּצְרִי שֶׁהֵבִיא שְׁלִישׁ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה[72]: אִם זְרָעוֹ לְזֶרַע - מִתְעַשֵּׂר לְשֶׁעָבַר[73], זְרָעוֹ לְיָרָק - מִתְעַשֵּׂר לְהַבָּא[74]. זְרָעוֹ לְזֶרַע וּלְיָרָק, אוֹ שֶׁזְּרָעוֹ לְזֶרַע וְחָשַׁב עָלָיו לְיָרָק[75] - מְעַשֵּׂר מִזַּרְעוֹ עַל יָרְקוֹ וּמִירָקוֹ עַל זַרְעוֹ[76]. לֹא הֵבִיא שְׁלִישׁ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה: אִם זְרָעוֹ לְזֶרַע - זַרְעוֹ מִתְעַשֵּׂר לְשֶׁעָבַר[77], וִירָקוֹ בִּשְׁעַת לְקִיטָתוֹ עִשּׂוּרוֹ. וְהוּא שֶׁלָּקַט מִמֶּנּוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה[78]; אֲבָל אִם לִקֵּט מִמֶּנּוּ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה - בֵּין יָרְקוֹ בֵּין זַרְעוֹ מִתְעַשֵּׂר לְהַבָּא. זְרָעוֹ לְזֶרַע וְחָשַׁב עָלָיו לְיָרָק[79] - הוֹלְכִין אַחַר מַחֲשַׁבְתּוֹ[80]. זְרָעוֹ לְיָרָק וְחָשַׁב עָלָיו לְזֶרַע[81] - אֵין מַחֲשֶׁבֶת זֶרַע חָלָה עָלָיו[82], אֶלָּא אִם כֵּן מָנַע מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ אֲרִיּוֹת[83]. וְהוּא שֶׁהֵבִיא שְׁלִישׁ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה[84]; אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא שְׁלִישׁ אֶלָּא לְאַחֲרָיו - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִמְנַע מִלֶּאֱרוֹת[85] מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ אֲרִיּוֹת. זְרָעוֹ לְזֶרַע וְעָשָׂה כֻּלּוֹ קְצָצִין גְּמוּרִים לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה[86] - זַרְעוֹ מִתְעַשֵּׂר לְשֶׁעָבַר, וִירָקוֹ בִּשְׁעַת לְקִיטָתוֹ[87]. מִקְצָתוֹ עָשָׂה קְצָצִין גְּמוּרִין וּמִקְצָתוֹ לֹא עָשָׂה[88] - זֶה שֶׁאָמְרוּ[89]: צוֹבֵר גָּרְנוֹ[90] לְתוֹכוֹ, וְנִמְצָא מְעַשֵּׂר מִזַּרְעוֹ עַל יָרְקוֹ וּמִירָקוֹ עַל זַרְעוֹ[91].

71) ברייתא ב'ירושלמי' שביעית פ"ב ה"ה. וראה בתוספתא שם וב'תוספתא כפשוטה'. 72) שזהו גמר פריו, וראה למעלה ה"ח. וראה מה שכתב הראב"ד כאן בהשגה ב. 73) כלומר, אחר השנה שעברה, ואף ירקו בטל אגב הזרע, כיון שמחשבתו היתה לזרע. 74) אחר השנה הבאה, כשעת לקיטתו. ואף הזרעים מתבטלים אגב הירק, כיון שחשב לירק. 75) כלומר, אף לירק, שאם לא כן, הרי כתב להלן שהולכין אחר מחשבתו. 76) כלומר, הזרע מתבטל אגב הירק מפני שעיקרו של פול המצרי הוא לירק, ומתעשר להבא (ר"י קורקוס). וכל זה כשהביא שליש לפני ראש השנה, כדלהלן. 77) צריך עיון: הרי לא הביא שליש לפני

ראש השנה, ולא נגמר הפרי. 78) גם זה צריך עיון, כיון שהזריעה והלקיטה היו בשנה אחת, מה שייך לומר "מתעשר לשעבר". וראה בראב"ד השגה ב. ובכדי ליישב כל הקשיים בדברי רבינו, מציע בעל 'חזון איש' לתקן דברי רבינו בהלכה זו כדלהלן: "מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו (לא הביא שליש לפני ר"ה אם זרעו לזרע, זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עישורו) והוא שליקט ממנו לפני ר"ה. אבל אם ליקט ממנו אחר ר"ה (בין ירקו בין זרעו מתעשר להבא [זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עישורו. לא הביא שליש לפני ר"ה] בין ירקו בין זרעו מתעשר להבא". 79) כלומר, רק לירק. וראה בהערה עד. 80) אף שהביא שליש קודם ראש השנה, בטל הזרע אגב הירק, שמחשבתו היתה רק לירק. 81) רק לזרע. 82) כיון שזרעו לירק, אלא־אם־כן מוכח ממעשיו שכוונתו לזרע. 83) כלומר, שלש השקאות, שבזה מוכח שאינו חפץ בגידולו יותר, ורצונו בזרעים ולא בירק. ובמשנה: "עונות". וב"ירושלמי": "מורביות". ובתוספתא: "מריעות". 84) שאז מועילה מחשבתו, והכל מתעשר אחר שנה שעברה, ואף הירק בכלל. 85) כמו: "אורה וסלו", כלומר, קוטף. וכאן הכוונה, מונע מהם השקאות. 86) כלומר, נגמרו הזרעים לגמרי, ולא רק שליש, כדלעיל. 87) שאין הירק מתבטל אגב הזרע, אלא כשהזרע עדיין לא נגמר לגמרי, שכיון שהזרע עוד לא גדל, גידולם המשותף מצרפם, והירק מתבטל, כיון שזרעו לזרע. אבל כיון שנגמר הזרע לגמרי, והירק עדיין צריך גידול, אינו מתבטל. ועי' בראב"ד. 88) כלומר, אם מקצת הזרע נגמר, ומקצתו עדיין לא נגמר. 89) ראה ראש השנה יג, ב. 90) כלומר, מותר לו לערבבם ולעשרם כאחד. 91) שכיון שמקצת הזרע עדיין טעון גידול, מתבטל הירק אגב המקצת הזה (ראה כל זה ב'חזון איש').

יא. פֵּרוֹת[92] שָׁנָה שְׁנִיָּה[93] שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּפֵרוֹת שְׁלִישִׁית[94], אוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁית בָּרְבִיעִית - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב[95]. מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה[96] - מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִן הַכֹּל, אֲבָל לֹא מַעֲשֵׂר עָנִי[97]; שֶׁמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי חָמוּר[98], שֶׁהֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ[99], וּמַעֲשֵׂר עָנִי חֹל. וְכֵן פֵּרוֹת שֶׁהֵן סָפֵק אִם פֵּרוֹת שְׁנִיָּה הֵם אוֹ פֵּרוֹת שְׁלִישִׁית - מַפְרִישׁ מֵהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

92) מכשירין פ"ב מי"א. 93) שהיא שנת מעשר שני. 94) שנה שלישית שהיא שנת מעשר עני. ואין הכוונה שהפירות נתערבו אלו באלו, כפי שהבין הראב"ד בדברי רבינו, שא"כ לא שייך ביטול ברוב, אלא שהיו לפניו שני אוצרות של פירות: האחד פירות שנה שניה, והשני פירות שנה שלישית, ונמצאו פירות ליד שני האוצרות, ואינו ידוע מאיזה מהם נפלו. וטעם משנתנו כטעם כל המשניות השנויות שם למעלה ('חזון איש'). 95) ואומרים: כל דפריש, מרובא פריש (פ"ח מהל' מאכלות אסורות הי"א). 96) שכמות פירות שני האוצרות שוה. 97) אין הכוונה שמפריש מעשר שני לחוד, שהרי אם הפירות של שנת מעשר עני, לא תיקן כלום. אלא כוונתו, שמפריש על תנאי, אם פירות שנת מעשר שני הם, יהא מעשר שני. ואם של שנת מעשר עני, יהא מעשר עני, ונוהג במעשר זה כבמעשר שני, שטעון פדיה, או הבאת מקום, כדלהלן. ואף שלמעלה בהלכה ז, כתב רבינו שלאחר פדיה נותנו לעניים מספק, זה אינו אלא בספיקא דדינא, כמו שם שאין אנו יודעים דינו של צלף מהו, כזרעים או כאילן, ולכן מחמירים. אבל בספק של תערובת, כמו כאן, אין צריך לתת מספק, וראה בביאור הגר"א שו"ע יו"ד סי' שלא ס"ק קצד. 98) בן מפורש במס' ידים פ"ד מ"ג. 99) שהוא טעון הבאת מקום, ועוד שהוא ממון גבוה, כדלהלן בפ"ג הי"ז.

יב. כָּל הַפָּטוּר מִמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[100] - פָּטוּר מִן הַשֵּׁנִי[101] וּמִן הֶעָנִי; וְכֹל שֶׁחַיָּב בָּרִאשׁוֹן - חַיָּב בִּשְׁנֵיהֶם. וְכָל הַתּוֹרֵם[102] - מוֹצִיא מַעֲשֵׂר[103]; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ תּוֹרֵם[104] - אֵינוֹ מוֹצִיא מַעֲשֵׂר זֶה. כָּל מִי שֶׁאִם תָּרַם - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה[105], כָּךְ אִם עִשֵּׂר מַעֲשֵׂר זֶה[106] - הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר; וְכָל מִי שֶׁאֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה[107], כָּךְ אִם הוֹצִיא מַעֲשֵׂר זֶה - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר.

100) כלומר, כל תבואה או פירות הפטורים ממעשר ראשון. 101) ואף־על־פי שב'ספרי' פרשת ראה (דברים יד, כב) נראה שמעשר שני נוהג בירק מן התורה (ועי' רמב"ן על התורה שם), וכן דעת הסמ"ג (עשין קלו וקסא) וה'יראים' (מצוה קעב), אף־על־פי שתרומות ומעשר ראשון ומעשר עני אינם נוהגים בירק אלא דרבנן - הרי ב'ירושלמי' (מעשרות פ"א ה"א) הובאה הברייתא הנ"ל שב'ספרי', ושם חולק על זה איסי בן יהודה ואומר: "המעשרות לירקות מדבריהם", ונראה מדברי ה'ירושלמי' שם, שתפס להלכה כדעת איסי בן יהודה. וכן נראה בבבלי פסחים לט, ב. שאמרו שם "במרור דרבנן", הרי שמעשר שני בירק אינו אלא מדרבנן, ועי' רש"י שם ד"ה מרור, וד"ה כעין דאורייתא. וראה במשנה־למלך וב'חזון איש'. 102) לכתחילה. שאינו בכלל החמישה, שמנה רבינו בפ"ד מהל' תרומות ה"ד. 103) כלומר, מעשר שני או מעשר עני. ולגבי מעשר ראשון, כבר כתב רבינו בפ"א מהל' מעשר ה"ז. 104) לכתחילה, שהוא מהחמישה הרשומים בהל' תרומות שם. 105) בדיעבד. הם אלה שמנה רבינו שם. 106) כלומר, שני או עני, ראה למעלה. 107) אפילו בדיעבד. והם הרשומים שם ה"ב.

יג. פֵּרוֹת[108] שֶׁהוֹצִיא מֵהֶן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן קֹדֶם שֶׁיִּקָּבְעוּ לְמַעֲשֵׂר[109] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מֵהֶן עֲרַאי קֹדֶם שֶׁיּוֹצִיא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי; שֶׁאֵין הָרִאשׁוֹן קוֹבֵעַ לַשֵּׁנִי. אֲבָל מִשֶּׁנִּקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[110], אַף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיא אֶת הָרִאשׁוֹן - אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת הַשֵּׁנִי אוֹ אֶת מַעֲשַׂר עָנִי[111].

108) [ב'ירושלמי' (שם פ"ב ה"ג): "ראשון מהו שיטבול (מדובר כשהקדים מעשר ראשון לתרומה גדולה, והבעיא היא אם הוא טובל לעצמו, לחייבו בתרומה גדולה. וראה למעלה פ"ג מהל' מעשר הי"ט, שלגבי תרומת עצמו, היינו תרומת מעשר, הוא קובע אפילו בשבלים, כיון שקרא עליו שם מעשר), מה נן קיימין (במה אנו עוסקים), אם בכרי

שנתמרח - דברי הכל אסור (שהרי הוא חייב גם בתרומת מעשר, ואם כן הוא טבול לתרומת־מעשר, ואם הפריש תרומת מעשר, הוא טבול מצד התרומת־מעשר, שכשם שתרומה גדולה קובעת, כמו־כן תרומת מעשר קובעת). ואם במעשר ראשון שהקדימו בשבלין, דברי הכל מותר (שהרי הוא פטור מתרומה גדולה, כמפורש בחלה פ"א ה"ג, אם הפריש תרומת מעשר לאחר מירוח, ואם הפריש לפני מירוח, שמתחייב הוא בתרומה גדולה לא נטבל לתרומה גדולה על־ידי התרומת־מעשר, למאן־דאמר תרומה אינה טובלת לפני מירוח), אלא כי אנן קיימין בתמרים והוא עתיד לדורסן, בגרוגרות והוא עתיד לדושן (כלומר, לא נגמרה מלאכתן) והפריש מהן תרומה גדולה (שצריך לחזור ולתרום תרומה שנייה, ראה בתרומות פ"א מ"ח, וב'פני משה' כאן) ונמלך להניח כמות שהן (ונמצא עכשיו שנגמרה מלאכתן, ואף־על־פי־כן הדין של "תרומה ויחזור ויתרום" לא בטל, כיון שכבר נתחייב, ראה להלן) ועבר והפריש מהן ראשון (כלומר, עבר והקדים מעשר ראשון לתרומה גדולה שצריך לחזור ולתרום, כנ"ל), אין תימר למפרע נטבלו (שאנו אומרים שכאילו גם בשעת הפרשת תרומה ראשונה היו הפירות לאחר גמר מלאכה, ואף־על־פי־כן לא בטל, גם עכשיו, הדין של "תרומה ויחזור ויתרום", כיון שכבר נתחייב, ראה להלן) תרומה שהיא טובלת (כלומר, התרומה קובעת, שכיון שהוא גמר מלאכה למפרע, היא קובעת לחייבו בתרומה גדולה, השנייה שחוזר ותורם, ראה בפ"ה מהל' מעשר הי"ט), ואין תימר מכאן ולבא (כלומר, אין זה גמר מלאכה למפרע, אלא מכאן ולהבא, ואם כן התרומה הראשונה לא קבעה שאין התרומה קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו, כמפורש במס' מעשרות פ"ב מ"ד לדעת חכמים), ראשון הוא שהוא טובל (מעשר ראשון טובל את עצמו, כיון שהפרישו לאחר גמר מלאכה, וכמבואר למעלה), וכו' וכו', ראשון מהו שיטבול לשני (כלומר, לחייב את כל הפירות במעשר שני, והמדובר כשהפריש תרומה גדולה לפני גמר מלאכה, שאינה קובעת, ומעשר ראשון הפריש לאחר גמר מלאכה). מה אם בשעה שיש עליה זיקת שני מעשרות (= ראשון ושני) את אמר מותר (באכילת עראי, לפני שנקבע למעשר באחד מששת הדברים הקובעים), בשעה שאין עליה אלא זיקת מעשר אחד, לא כל־שכן". נמצא שמקור דברי רבינו מדברי ה'ירושלמי' האחרונים, ואילו את הדברים הראשונים השמיט כי פשוטים הם, כנ"ל. וראה ברידב"ז שם, שלפי פירושו אין דברי רבינו מתיישבים כאן]. 109) והתרומה הופרשה לפני גמר מלאכה (ראה למעלה), ואינה קובעת, כנ"ל. 110) באחד מששת הדברים הנזכרים בפ"ג מהל' מעשר ה"ג. 111) ראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ, וב'כסף משנה' שם.

יד. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, הוֹאִיל וְטָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם[112] - אֵין מְבִיאִין אוֹתוֹ מִחוּצָה לָאָרֶץ[113], כִּבְכוֹר בְּהֵמָה[114]. לְפִיכָךְ[115] לֹא[116] חִיְּבוּ[117] לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּסוּרְיָא[118]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁמַּפְרִישִׁים בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וּבְמִצְרַיִם[119] - פּוֹדִין אוֹתוֹ[120] וּמְבִיאִין דָּמָיו לִירוּשָׁלַיִם[121]. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁלֹּא חִיְּבוּ[122] מְקוֹמוֹת אֵלּוּ[123] בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֶלָּא כְּדֵי לְקַבֵּעַ מַעְשַׂר עָנִי[124], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ עֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִים עֲלֵיהֶם[125].

112) לפנים מחומת ירושלים, כדלהלן פ"ב ה"א. 113) אף באופן שחייב להפרישו. ראה להלן. 114) שאין מביאין אותו מחוצה לארץ (פ"א מהל' בכורות ה"ה). ואף־על־פי ששם למדו להיפך: בכור ממעשרות "ממקום שאתה מביא מעשר דגן, אתה מביא בכור וכו'. וממקום שאין אתה מביא מעשר דגן, אי אתה מביא בכור" (וראה בתמורה כא:) - שם לא למדו אלא ממה שמעשר דגן אינו נוהג בחוצה לארץ, ומזה למדו לבכור שאין מביאין אותו מחוצה לארץ, אבל מעשר שכזה שנוהג בחוצה לארץ, כגון פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ לאחר מירוחם בארץ, שיש אומרים שחייבים במעשרות אף בחוצה לארץ (וראה בכסף־משנה ורדב"ז למעלה פי"ג מהל' מעשר ה"ד) - היה מקום לומר שחייבים גם במעשר שני ומביאים אותו מחוצה לארץ, וזהו אשר לימדנו רבינו שלעולם אין מביאין מעשר שני מחוצה לארץ, ובזה למדו מעשר שני מבכור שאין מביאים אותו. ויתכן כי מדרבנן חייב להביאו, כדלהלן בשנער ומצרים. 115) לפי שאין מביאין אותו מחוצה־לארץ. 116) 'ירושלמי' פ"ז ה"ה. 117) חכמים. 118) שלא רצו לחייב הפרשה בלי חיוב הבאה. 119) ראה למעלה פ"א מהל' תרומות ה"א. 120) ואין מביאין מעשר שני עצמו, שהרי הוא טמא מארץ העמים, וראה שם פ"ב הי"ז. 121) שכיון שתיקנו נביאים וחכמים להפריש, כעין דאורייתא תיקנו, ולכן טעון פדיה והבאת מקום. 122) נביאים וחכמים. 123) שנער ומצרים. 124) ראה למעלה פ"ט מהל' מעשר ה"ג. 125) על מעשר שני.

◆

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ח מרחשון־ה' כסלו ה'תשפ"א

יום ראשון כ"ח מרחשון ה'תשפ"א

הִלְכוֹת שַׁבָּת

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו שבותין של בריהם, שאסרום פן יבוא לעשות מלאכה מן האבות, או מתולדותיהן. ונמשך לזה ביאור מה שמותר (שהיה באפשר לחוש בו מפני שיש לו דמיון לדברים אלו). והתחיל רבינו בביאור הדברים שנאסרו מחמת הראשונה, ואחר כך אותן הדברים שנאסרו מחמת השנייה, וכן על הסדר, ויש אבות מלאכות שאין שבותין בגללן. ונתבארו בפרק זה שבותי עשר מלאכות המבוארות בפרק שמיני.

א. נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה "תִּשְׁבֹּת"[2] - אֲפִלּוּ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן

מְלָאכָה חַיָּב לִשְׁבֹּת מֵהֶן[3]. וּדְבָרִים הַרְבֵּה הֵן שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִשּׁוּם שְׁבוּת[4]. מֵהֶן דְּבָרִים אֲסוּרִים מִפְּנֵי שֶׁהֵן דּוֹמִים לְמְלָאכוֹת, וּמֵהֶן דְּבָרִים אֲסוּרִים גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבוֹא מֵהֶן אִסּוּר סְקִילָה. וְאֵלּוּ הֵן[5]:

2) "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות" (שמות פרק כ"ג, פסוק י"ב). 3) בספרא (אחרי פ"ז) "אין לי אלא מלאכה שחייבין על מינה כרת וכו' מנין שלא יעלה באילן כו' תלמוד לומר שבתון . . .". ויש מפרשים שאם עמל האדם כל היום בדברים שאינן מלאכות עובר הוא במצות עשה של שבתון וכן דעת הרמב"ן בפירושו לתורה (ויקרא פרק כ"ג, פסוק כ"ד). ולהלן בפרק כד הלכה י"ב כתב רבינו: "שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כליו מפינה לפינה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהן, שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת, ובטל הטעם שנאמר בתורה: למען ינוח" ועיין לעיל פרק א' הלכה א'. 4) הוא הנקרא בתלמוד: "עובדין דחול", וכתב רבנו בתשובה שאין הכוונה לאסור כל מה שעושה בחול, "שאם כן לא יאכל כדרך שהוא אוכל בחול, ולא יסב כדרך שמיסב בחול, שלא אסרו חכמים אלא דברים שאפשר שירגילו למלאכה, כגון מי שנשברה לו חבית של יין לא יספג היין, שאם תתיר לו שמא יבוא לידי סחיטה, נתפזרו לו פירות בחצרו לא יתן לתוך הסל או לתוך הקופה, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, שאם תתיר לו שמא יבוא לידי עימור" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן ס"ד). 5) לפי סדרם של ל"ט אבות מלאכות שנפרטו למעלה, החל מפרק ז'.

ב. כָּל[6] הַמַּשְׁוֶה גֻּמּוֹת[7] - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ. לְפִיכָךְ[8] אָסוּר לְהִפָּנוֹת בְּשָׂדֶה הַנִּירָה[9] בְּשַׁבָּת, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַשְׁוֶה גֻּמּוֹת. הַמְפַנֶּה[10] אֶת הָאוֹצָר בְּשַׁבָּת מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ לְדָבָר מְצוָה[11], כְּגוֹן שֶׁיַּכְנִיס בּוֹ אוֹרְחִים אוֹ יִקְבַּע בּוֹ מִדְרָשׁ - לֹא יִגְמֹר אֶת כָּל הָאוֹצָר, שֶׁמָּא יָבוֹא לְהַשְׁוּוֹת גֻּמּוֹת. טִיט[12] שֶׁעַל גַּבֵּי רַגְלוֹ - מְקַנְּחוֹ בְּכֹתֶל אוֹ בְּקוֹרָה, אֲבָל לֹא בְּקַרְקַע, שֶׁמָּא יָבוֹא לְהַשְׁוּוֹת גֻּמּוֹת. לֹא יָרֹק בְּקַרְקַע וְיָשׁוּף בְּרַגְלוֹ, שֶׁמָּא יַשְׁוֶה גֻּמּוֹת. וּמֵתָּר[13] לִדְרֹס הָרֹק שֶׁעַל גַּבֵּי קַרְקַע וְהוֹלֵךְ לְפִי תֻּמּוֹ[14].

6) (מסכת שבת דף ע"ג עמוד ב'). 7) בשדה, כמו שכתוב להלן בסמוך, וכמו שכתב לעיל פרק ח' הלכה א', אבל המשווה גומות בבית חייב משום בונה (לעיל פרק י' הלכה י"ב). 8) (מסכת שבת דף פ"א עמוד ב'). 9) שדה שנחרשה בפעם הראשונה לפני הזריעה, ומצויים בה רגבים וגומות (גמרא שם). 10) משנה (מסכת שבת דף קכ"ו עמוד ב'). 11) ראה להלן פרק כ"ו הלכה ט"ו. 12) (מסכת שבת דף קמ"א עמוד א'). 13) (מסכת שבת דף קכ"א עמוד ב'). 14) כשאינו מתכוון להשוות גומות.

ג. נָשִׁים[15] הַמְשַׂחֲקוֹת בְּאֱגוֹזִים וּשְׁקָדִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אֲסוּרוֹת לְשַׂחֵק בָּהֶן בְּשַׁבָּת, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לְהַשְׁוּוֹת גֻּמּוֹת[16]. וְאָסוּר[17] לְכַבֵּד אֶת הַקַּרְקַע, שֶׁמָּא יַשְׁוֶה גֻּמּוֹת, אֶלָּא אִם־כֵּן הָיָה רָצוּף בַּאֲבָנִים[18]. וּמֻתָּר לְזַלֵּף מַיִם עַל גַּבֵּי הַקַּרְקַע[19], וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יַשְׁוֶה גֻּמּוֹת; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְכָךְ. אֵין סָכִין[20] אֶת הַקַּרְקַע, וַאֲפִלּוּ הָיָה רָצוּף בַּאֲבָנִים[21]. וְאֵין נוֹפְחִין אוֹתוֹ וְאֵין מְדִיחִין אוֹתוֹ אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב, כָּל־שֶׁכֵּן בְּשַׁבָּת. שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, וְיָבוֹא לְהַשְׁוּוֹת גֻּמּוֹת בִּזְמַן שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כֵּן בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָצוּף.

15) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). 16) "שיכין דרך לגלגל האגוז". 17) (מסכת שבת דף צ"ה עמוד א'). 18) להזות מים שלא יעלה האבק. 19) אפילו אינה מרוצפת. 20) "מעשה בתלמידו של רבי מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ ובקש להדיח לו קרקע, אמר לו: אין מדיחין; לסוך לו קרקע, אמר לו: אין סכין" (מסכת שבת דף מ' עמוד ב'). 21) (מסכת פסחים דף ס"ד עמוד א') "כמעשהו (הקרבת קרבן פסח) בחול, כך מעשהו בשבת (אם חל ערב פסח בשבת), אלא שהכהנים מדיחים (במים) את העזרה (מדם הקרבנות) שלא ברצון חכמים". ובעזרה היתה רצפה של שיש ובכל זאת אסרו חכמים (תוספות יום טוב). ולא אסרו אלא סיכה, ניפוח והדחה, אבל בכיבוד הבית לא גזרו, משום שיש בו צורך יותר (מגיד משנה).

ד. חָצֵר[22] שֶׁנִּתְקַלְקֵל בְּמֵימֵי הַגְּשָׁמִים, מֵבִיא תֶּבֶן[23] וּמְרַדֵּדָה[24] בָּהּ. וּכְשֶׁהוּא מְרַדֵּדָה - לֹא יְרַדֵּדָה לֹא בְּסַל וְלֹא בְּקֵפָּה, אֶלָּא בְּשׁוּלֵי הַקֵּפָּה[25]; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, וְיָבוֹא לְהַשְׁוּוֹת גֻּמּוֹת.

22) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). 23) דבר הראוי למאכל בהמה או לצורך אחר, שאינו מבטלו שם ובדעתו לפנותו, אבל בטיט, חול וצרורות אסור (אורח חיים שי"ג). 24) שוטח. 25) "כשהוא מרדה אינו מרדה בסל או בקופה (כדרך חול) אלא בשולי הקופה (שנשברה הקופה ונשארו השולים)" (גמרא שם).

ה. הַמַּשְׁקֶה[26] אֶת הַזְּרָעִים - חַיָּב מִשּׁוּם זוֹרֵעַ. לְפִיכָךְ[27] אָסוּר לִשְׁאֹב מִן הַבּוֹר בְּגַלְגַּל[28], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְמַלֵּא לְגִנָּתוֹ וּלְחֲרָבָתוֹ. וּמִפְּנֵי זֶה, אִם הָיָה הַבּוֹר שֶׁל גַּלְגַּל בְּחָצֵר[29] - מֻתָּר לְמַלֹּאת מִמֶּנּוּ בְּגַלְגַּל.

26) (מסכת מועד קטן דף ב' עמוד ב'). 27) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). 28) אופן שעל הבור להוריד ולהעלות הדלי, ודווקא בגלגלים גדולים שממלאים הרבה מים, אבל בגלגלים (קטנים) שלנו שאין ממלאים בהם אלא מעט מותר (רבנו תם). 29) ובכל מקום שאין סביבתו גינה או חורבה (כסף משנה).

ו. הַתּוֹלֵשׁ[30] - חַיָּב מִשּׁוּם קוֹצֵר. לְפִיכָךְ[31] אָסוּר לִרְדּוֹת דְּבַשׁ מִכַּוֶּרֶת בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּתוֹלֵשׁ[32]. אֵין[33] עוֹלִין בָּאִילָן - בֵּין לַח, בֵּין יָבֵשׁ - וְאֵין נִתְלִין בָּאִילָן, וְאֵין נִסְמָכִין בְּאִילָן. וְלֹא יַעֲלֶה מִבְּעוֹד יוֹם לֵישֵׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע כְּלָל, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְלֹשׁ.

30) (מסכת שבת דף ק"ז עמוד ב'). 31) (מסכת שבת דף צ"ה עמוד א'). 32) שעוקר את הדבש ממקום חיבורו בכוורת, ודווקא כשהדבש דבוק ומחובר לכוורת, אבל נתלש או צף על גביה מותר ("מגיד משנה"). 33) משנה (מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב').

1 ז. פֵּרוֹת[34] שֶׁנִּשְׁרוּ בְּשַׁבָּת - אָסוּר לְאָכְלָן עַד מוֹצָאֵי
2 שַׁבָּת[35], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְלֹשׁ[36]. הַדֶּס[37] הַמְּחֻבָּר - מֻתָּר
3 לְהָרִיחַ בּוֹ; שֶׁאֵין הֲנָיָתוֹ אֶלָּא לְהָרִיחַ בּוֹ, וַהֲרֵי רֵיחוֹ
4 מָצוּי[38]. אֲבָל אֶתְרוֹג וְתַפּוּחַ וְכָל הָרָאוּי לַאֲכִילָה -
5 אָסוּר לְהָרִיחַ בּוֹ בִּמְחֻבָּר; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָקֵץ אוֹתוֹ
6 לְאָכְלוֹ.

34) (מסכת ביצה דף ג' עמוד א'). 35) ואין צורך להמתין כדי שיעשו, כיון שלא נעשה בהם מלאכה רק נשרו מעצמם, אבל אם לקט גוי בשבת לצורך ישראל אסורים בערב בכדי שיעשו כמבואר בפרק ו' הלכה ב'. 36) דוקא בפירות אילן שייך טעם זה, מכיון שבקלות יכול לתלשם, אבל צנון ולפת שמוציאים אותם במעדר בודאי יזכור שהיום שבת (תוספת שם). 37) (מסכת סוכה דף ל"ז עמוד ב'). 38) ויכול להריח בו גם במחובר.

7 ח. אִילָן[39] שֶׁהָיוּ שָׁרָשָׁיו גְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה
8 טְפָחִים - אָסוּר לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן[40]; וְאִם אֵינָן גְּבוֹהִין
9 שְׁלֹשָׁה - הֲרֵי הֵן כָּאָרֶץ[41]. הָיוּ בָּאִין מִלְּמַעְלָה
10 מִשְּׁלֹשָׁה לְתוֹךְ שְׁלֹשָׁה[42] - מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן[43]. הָיוּ
11 גְּבוֹהִין שְׁלֹשָׁה - אַף־עַל־פִּי שֶׁצִּדָּן אֶחָד שָׁוֶה לָאָרֶץ,
12 אוֹ שֶׁיֵּשׁ חָלָל תַּחְתֵּיהֶן שְׁלֹשָׁה - אָסוּר לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן.

39) משנה (מסכת עירובין דף צ"ט עמוד ב'). 40) משום שאין משתמשים באילן כמבואר בהלכה ו'. 41) ומותר לישב עליהם. 42) שלאחר שהוגבהו חזרו ונכפפו. 43) במקום שאין גבוהים שלשה.

13 ט. אֵין[44] רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה בְּשַׁבָּת, גְּזֵרָה שֶׁמָּא
14 יַחְתֹּךְ זְמוֹרָה[45] לְהַנְהִיגָהּ. וְאֵין נִתָּלִין בִּבְהֵמָה[46]. וְלֹא
15 יַעֲלֶה מִבְּעוֹד יוֹם לֵישֵׁב עָלֶיהָ בְּשַׁבָּת. וְאֵין[47]
16 נִסְמָכִין[48] לְצִדֵּי בְּהֵמָה, וְצִדֵּי צְדָדִין[49] מֻתָּרִין. עָלָה[50]
17 בְּאִילָן בְּשַׁבָּת: בְּשׁוֹגֵג - מֻתָּר לִירֵד, בְּמֵזִיד אָסוּר
18 לִירֵד. וּבְבְהֵמָה, אֲפִלּוּ בְּמֵזִיד - יֵרֵד, מִשּׁוּם צַעַר
19 בַּעֲלֵי חַיִּים[51]. וְכֵן[52] פּוֹרְקִין הַמַּשָּׂאוֹי מֵעַל הַבְּהֵמָה
20 בְּשַׁבָּת, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים.

44) משנה (מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב'). 45) ענף מן האילן וחייב משום תולש שהוא תולדות קוצר. 46) כמו באילן, ושניהם מטעם אחד נאסרו ("מגיד משנה"). 47) (מסכת עירובין דף ק' עמוד א'). 48) (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד א'). 49) "כגון שנעץ יתד באילן ותלה בו כלכלה (סל) מבעוד יום, היתד – נקרא צדדין והכלכלה – צדי צדדין וכן כל כיוצא בזה" ("מגיד משנה"). 50) (מסכת עירובין דף ק' עמוד א'). 51) ירושלמי (מסכת ביצה פרק ח' הלכה ב'): "מפני מה אמרו: היה רוכב על גב בהמה אומרים לו רד? – שהוא מצווה על שביתת בהמה כמוהו (שמות פרק כג): למען ינוח שורך וחמורך"; ובמכילתא: תן לבהמה נייח (מנוחה), שלא יהא לה צער". 52) (מסכת שבת דף קנ"ד עמוד ב').

21 י. כֵּיצַד?[53] הָיְתָה בְּהֶמְתּוֹ טְעוּנָה שָׁלִיף[54] שֶׁל תְּבוּאָה
22 - מַכְנִיס רֹאשׁוֹ תַּחְתָּיו, וּמְסַלְּקוֹ לְצַד אַחֵר, וְהוּא
23 נוֹפֵל מֵאֵלָיו. הָיָה בָּא מִן הַדֶּרֶךְ בְּלֵיל שַׁבָּת וּבְהֶמְתּוֹ
24 טְעוּנָה - כְּשֶׁיַּגִּיעַ לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה, נוֹטֵל אֶת הַכֵּלִים
25 הַנִּטָּלִין בְּשַׁבָּת; וְשֶׁאֵינָן נִטָּלִין - מַתִּיר הַחֲבָלִים
26 וְהַשַּׂקִּין נוֹפְלִין[55]. הָיוּ בַּשַּׂקִּין דְּבָרִים הַמִּשְׁתַּבְּרִים:
27 אִם הָיוּ שַׂקִּין קְטַנִּים - מֵבִיא כָּרִים וּכְסָתוֹת וּמַנִּיחַ
28 תַּחְתֵּיהֶן, וְהַשַּׂקִּין נוֹפְלִין עַל הַכָּרִים; שֶׁהֲרֵי אִם יִרְצֶה
29 לִשְׁלֹף הַכַּר - שׁוֹלֵף, מִפְּנֵי שֶׁהַשַּׂקִּים קְטַנִּים וְקַלִּים,
30 וְנִמְצָא שֶׁלֹּא בִּטֵּל הַכְּלִי מֵהֶכְנוֹ[56]. הָיְתָה טְעוּנָה
31 עֲשָׁשִׁיּוֹת[57] שֶׁל זְכוּכִית - מַתִּיר הַשַּׂקִּים וְהֵן נוֹפְלִין;
32 שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁיִּשָּׁבְרוּ - אֵין בְּכָךְ הֶפְסֵד גָּדוֹל, שֶׁהֲרֵי
33 הַכֹּל לְהַתָּכָה עוֹמֵד, וּלְהֶפְסֵד מוּעָט לֹא חָשְׁשׁוּ. הָיוּ
34 הַשַּׂקִּים גְּדוֹלִים וּמְלֵאִים כְּלֵי זְכוּכִית וְכַיּוֹצֵא בָהֶם -
35 פּוֹרֵק בְּנַחַת[58]. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא יַנִּיחֵן שָׁם עַל גַּבֵּי
36 בְּהֵמָה, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים[59].

53) פורקים (מסכת שבת דף קנ"ד עמוד ב'). 54) משא. 55) שלא יגע בהם בידיו. 56) מבואר בפרק כ"ה הלכה ג'. 57) פנסים. 58) שמפני הפסד מרובה התירו לטלטל ולבטל כלי מהיכנו ("מגיד משנה"). 59) שהוא מן התורה (שמות כ"ג, ה'): "כי תראה חמור שונאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו, עזוב תעזב עמו" – מצוה לפרק את המשא משום צער בעלי חיים (בבא מציעא דף ל"ב עמוד א').

37 יא. הַמְדַבֵּק פֵּרוֹת[60] עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ גּוּף אֶחָד - חַיָּב
38 מִשּׁוּם מְעַמֵּר. לְפִיכָךְ[61], מִי שֶׁנִּתְפַּזְּרוּ לוֹ פֵּרוֹת בַּחֲצֵרוֹ
39 - מְלַקֵּט עַל־יָד עַל־יָד וְאוֹכֵל[62]. אֲבָל לֹא יִתֵּן לֹא
40 לְתוֹךְ הַסַּל וְלֹא לְתוֹךְ הַקֻּפָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה
41 בְּחֹל; שֶׁאִם יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, שֶׁמָּא
42 יִכְבְּשֵׁם בְּיָדוֹ בְּתוֹךְ הַקֻּפָּה וְיָבוֹא לִידֵי עִמּוּר[63]. וְכֵן[64]
43 אֵין מְקַבְּצִין אֶת הַמֶּלַח וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה
44 כִּמְעַמֵּר[65].

60) ראה למעלה בפרק ח' הלכה ו'. 61) (מסכת שבת דף קמ"ג עמוד ב'). 62) לדעת התוספות אין צורך לאכול מיד, ומותר לקבץ ולתת לתוך "כפו או כסותו", ורק לתוך סל אסור; אבל אם נפלו לתוך עפר וצרורות, אסור ללקטם משום בורר, ואין היתר רק אם מלקט על יד על יד ואוכל ("בית יוסף" והגר"א של"ה). 63) לדעת התוספות (מסכת ביצה דף ל"א עמוד א') אין חיוב עימור אלא במקום גידולם (עי' הגה"מ). 64) (מסכת שבת דף ע"ג עמוד ב'). 65) נראה כמעמר ולא מעמר ממש, כי אין עימור אלא בגידולי קרקע, כמבואר למעלה פרק ח' הלכה ה'.

45 יב. מְפָרֵק[66] - חַיָּב מִשּׁוּם דָּשׁ, וְהַסּוֹחֵט זֵיתִים
46 וַעֲנָבִים - חַיָּב מִשּׁוּם מְפָרֵק[67]. לְפִיכָךְ[68] אָסוּר לִסְחֹט

תּוּתִים וְרִמּוֹנִים, הוֹאִיל וּמִקְצָת בְּנֵי אָדָם סוֹחֲטִים אוֹתָם כְּזֵיתִים וַעֲנָבִים, שֶׁמָּא יָבוֹא לִסְחֹט זֵיתִים וַעֲנָבִים. אֲבָל שְׂאָר פֵּרוֹת, כְּגוֹן פְּרִישִׁין[69] וְתַפּוּחִים וְעֲזָרְדִין[70] - מֻתָּר לְסָחֲטָן בְּשַׁבָּת[71], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בְּנֵי סְחִיטָה.

66) מבואר למעלה בפרק ח' הלכה ז'. 67) משום שעומדים להסחט למשקין. 68) משנה (מסכת שבת דף קמ"ג עמוד ב'). 69) פרי עץ כעין תפוח גדול, נאכל חי ומבושל, נקרא גם חבוש. 70) מין פרי עץ, כתפוח קטן. 71) משום שהם עומדים לאכילה ולא למשקין, אין שם משקה על המיץ היוצא מהם, ודומה למפריד אוכל מתוך אוכל.

יג. כְּבָשִׁין[72] וּשְׁלָקוֹת[73] שֶׁסְּחָטָן: אִם לְרַכֵּךְ גּוּפָן[74] - מֻתָּר, וְאִם לְהוֹצִיא מֵימֵיהֶן - אָסוּר. וְאֵין מְרַסְּקִין[75] אֶת הַשֶּׁלֶג[76], שֶׁיָּזּוּבוּ מֵימָיו; אֲבָל מְרַסֵּק הוּא לְתוֹךְ הַקְּעָרָה אוֹ לְתוֹךְ הַכּוֹס. הַשּׁוּם וְהַבֹּצֶר[77] וְהַמְּלִילוֹת[78] שֶׁרִסְּקָן[79] מִבְּעוֹד יוֹם: אִם[80] מְחֻסָּרִין דִּיכָה[81] - אָסוּר לִגְמֹר דִּיכָתָן בְּשַׁבָּת; וְאִם מְחֻסָּרִין שְׁחִיקָה בַּיָּד - מֻתָּר לוֹ לִגְמֹר שְׁחִיקָתָן בְּשַׁבָּת. לְפִיכָךְ מֻתָּר לִגְמֹר שְׁחִיקַת הָרִיפוֹת[82] בְּעֵץ הַפָּרוּר[83] בְּתוֹךְ הַקְּדֵרָה בְּשַׁבָּת[84] אַחַר שֶׁמּוֹרִידִין אוֹתָהּ מֵעַל הָאֵשׁ[85].

72) (מסכת שבת דף קמ"ה עמוד א') פירות וירקות כבושים בחומץ ובמלח. 73) ירקות ששלקן קודם השבת ונשארו מימיהם בהם (ר"ח). 74) שכיון שאינו צריך למימיהם אינו אסור משום סחיטה. 75) כותשים לרסיסים (מסכת שבת דף נ"א עמוד ב') ואיסורו משום סוחט, שהרי כתבו רבינו בתוך הלכות סחיטה. ויש אומרים שאיסורו משום מוליד דבר חדש בשבת (עיין רש"י שם). 76) בנ"א: "את השלג ואת הברד" (מעשה רוקח). 77) "ענבים בתחילתם כשהן דקים, מוציא מהם משקה לטבל בו בשר, לפי שהוא חזק וקורב להחמיץ" (רש"י). 78) "שבלים שלא בשלו כל צרכם מרסקם להוציא מהם מיץ ומטבל במשקה שזב מהן" (רש"י). 79) להוציא מהם שמנם ומחוסרים עדיין דיכה ושחיקה. 80) (מסכת שבת דף י"ט עמוד ב'). 81) במדוכה שדכים בה דברים יבשים לשברם ולעשותם דקים. 82) מאכל שעורים כתושות במכתש. 83) כף גדולה. 84) "כיון שכבר דכו אותם במדוכה ונתבשל כל צרכם, ואין מחוסרים אלא מעט שחיקה ועירוב" ("תשובות הרמב"ם" פריימן סימן ס"ג). 85) ובעודה על האש יש אומרים שאסור משום מבשל אף על פי שכבר נתבשל כל צרכו (משנה ברורה סימן שכ"א סעיף קטן ע"ט).

יד. הַמּוֹלֵל[86] מְלִילוֹת[87] - מוֹלֵל בְּשִׁנּוּי[88], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְרָאֶה[89] כְּדֶשׁ. הַיּוֹנֵק[90] בְּפִיו - פָּטוּר. וְאִם הָיָה גוֹנֵחַ[91] - מֻתָּר לוֹ לִינֹק בְּפִיו; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְפָרֵק כְּלַאֲחַר יָד[92], וּמִשּׁוּם צַעֲרוֹ לֹא גָּזְרוּ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין שָׁם סַכָּנָה[93].

86) (מסכת שבת דף קכ"ח עמוד א') מחכך בן אצבעותיו. 87) בין לרכך את האוכל ובין להוציאו מן הקשין ("מגיד משנה"). 88) מעט בראשי אצבעותיו (גמרא שם). 89) אבל אינו דש ממש כיון שמולל ביד ולא בכלי (תניא). 90) (מסכת כתובות דף ס' עמוד א'). 91) משתעל בקושי שרפואתו לינק חלב מהבהמה. 92) על ידי שינוי, שאינו אסור אלא מדרבנן, והתירו במקום צער. 93) כי במקום סכנה הותרה אף מלאכה גמורה כמבואר בפרק ב' הלכה א'.

טו. פֵּרוֹת[94] שֶׁזָּבוּ[95] מֵהֶן מַשְׁקִין בְּשַׁבָּת: אִם זֵיתִים וַעֲנָבִים[96] הֵן - אָסוּר לִשְׁתּוֹת אוֹתָן הַמַּשְׁקִין עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְכַּוֵּן וְיִסְחֹט אוֹתָן בְּשַׁבָּת; וְאִם תּוּתִים וְרִמּוֹנִים הֵן[97]: אִם הִכְנִיסָן לַאֲכִילָה - מַשְׁקִין שֶׁזָּבוּ מֵהֶן מֻתָּרִין, וְאִם הִכְנִיסָן לְדָרְכָן - מַשְׁקִין שֶׁזָּבוּ מֵהֶן אֲסוּרִין עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת.

94) משנה (מסכת שבת קמ"ג עמוד ב'). 95) מעצמם. 96) אפילו עומדים לאכילה, כיון שרובם עומדים לסחיטה, חוששים שמא יסחוט בשבת. 97) סתמם לאכילה ורק לפעמים לסחיטה.

טז. זֵיתִים[98] וַעֲנָבִים שֶׁרִסְּקָן מֵעֶרֶב שַׁבָּת, וְיָצְאוּ מֵהֶן מַשְׁקִין מֵעַצְמָן - מֻתָּרִין; וְכֵן חַלּוֹת דְּבַשׁ[99] שֶׁרִסְּקָן מֵעֶרֶב שַׁבָּת - מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן בְּשַׁבָּת מֻתָּרִין; שֶׁאֵין כָּאן מָקוֹם לִגְזֵרָה[100], שֶׁכְּבָר רִסְּקָן מִבְּעֶרֶב.

98) משנה (שבת דף קמ"ג עמוד ב'). 99) הדבש כמו שהוא בכוורת. 100) שמא יסחוט בשבת, כיון שרסקן יזוב המשקה מאליו, ואין חיוב חטאת גם אם יסחט בידים.

יז. זוֹרֶה[101] וּבוֹרֵר - מְאֻבּוֹת מְלָאכוֹת הֵן[102]. לְפִיכָךְ, אַף־עַל־פִּי שֶׁמֻּתָּר לִמְלֹל מְלִילוֹת בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו, כְּשֶׁהוּא[103] מְנַפֵּחַ - מְנַפֵּחַ בְּיָדוֹ אַחַת[104] בְּכָל כֹּחוֹ, אֲבָל לֹא בְּקָנוֹן[105] וְלֹא בְּתַמְחוּי[106]; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְנַפֶּה בְּנָפָה וּבִכְבָרָה, שֶׁהוּא חַיָּב. וְהַמְשַׁמֵּר[107] שְׁמָרִים - תּוֹלֶדֶת בּוֹרֵר אוֹ מְרַקֵּד הוּא. לְפִיכָךְ, אַף־עַל־פִּי שֶׁמֻּתָּר לְסַנֵּן יַיִן צָלוּל אוֹ מַיִם צְלוּלִין בְּסוּדָרִין[108] אוֹ בִּכְפִיפָה מִצְרִית[109], לֹא יַעֲשֶׂה גֻּמָּא בַּסּוּדָר[110]; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, וְיָבוֹא לְשַׁמֵּר בִּמְשַׁמֶּרֶת. וְכֵן אָסוּר[111] לִתְלוֹת אֶת הַמְשַׁמֶּרֶת[112] כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, שֶׁמָּא יָבוֹא לְשַׁמֵּר. וְכֵן הַמְחַבֵּץ[113] - תּוֹלֶדֶת בּוֹרֵר הוּא. לְפִיכָךְ, אַף־עַל־פִּי שֶׁנּוֹתְנִין שַׁמְשְׁמִין וֶאֱגוֹזִים לִדְבַשׁ, לֹא יְחַבְּצֵם[114] בְּיָדוֹ.

101) זורק את הדגן הנדוש ברוח לנקותו מן המוץ. 102) כמבואר בפרק ח' הלכה י"א. 103) (מסכת ביצה דף י"ב עמוד ב'). 104) אבל בשתי ידיו, לדבקן יחד ולנפח בהן כדי לנקותן מהמוץ אסור. 105) "כלי עשוי כמרזב, מנענע בו והאוכל יוצא והפסולת נשארת בכלי" (רש"י). 106) קערה גדולה. 107) המסנן יין ב"משמרת" — היא שק שנותנים בתוכו שמרי היין והיין יורד ממנו זך וצלול, והמשמרת קולטת את השמרים, ואסרו חכמים לתלות (המשמרת) על הכלי בשבת, שלא יעשה כדרך שהוא עושה

בחול, והמסנן שמרים בשבת עושה מלאכה הוא תולדת בורר או מרקד" (פירוש המשניות שבת פרק כ' משנה א') וראה פרק ח' הלכה י"ד. 108) ואין כאן איסור מצד כיבוס הסודרין כיון שאינו מתכוון לכך (הגר"א שי"ט ס"ק י"ט). 109) סל עשוי מנצרי דקל. 110) (מסכת שבת דף קל"ט עמוד ב') בפי הכלי כמו בחול שמא יבא לידי סחיטה. 111) משנה (מסכת שבת דף קל"ז עמוד ב'). 112) "שמסננים בה שמרי יין ומותח פיה לכל צד בעיגול ונעשה כאהל על חלל הכלי" (רש"י); ורבינו כתב בתשובה: "אין הטעם באיסור תליית המשמרת מפני שהוא עושה אהל, אלא אסור תלייתה מדרבנן, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן ס"ד). 113) עושה חמאה על ידי טריפת החלב וסכסוכו. 114) תוספתא (מסכת שבת פרק י"ג). לפני כ"י ווין "ובלבד שלא יחבוץ" אבל לפי נוסחת הדפוס "ובלבד שלא יגבל" נראה שאיסורו משום לש (ועיין מג"א שי"ט ס"ק י"ט).

1 **יח. הַמְחַתֵּךְ[115] אֶת הַיָּרָק[116] דַּק דַּק כְּדֵי לְבַשְּׁלוֹ[117] -**
2 **הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת טוֹחֵן, וְחַיָּב. לְפִיכָךְ אֵין מְרַסְּקִין לֹא**
3 **אֶת הַשַּׁחַת[118] וְלֹא אֶת הֶחָרוּבִין לִפְנֵי בְּהֵמָה - בֵּין**
4 **דַּקָּה, בֵּין גַּסָּה - מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּטוֹחֵן[119]. אֲבָל**
5 **מְחַתְּכִין[120] אֶת הַדְּלוּעִין[121] לִפְנֵי הַבְּהֵמָה, וְאֶת הַנְּבֵלָה**
6 **לִפְנֵי הַכְּלָבִים; שֶׁאֵין טְחִינָה בַּפֵּרוֹת[122]. וּמַתִּירִין[123]**
7 **אֲלֵמוֹת שֶׁל עָמִיר[124] לִפְנֵי בְּהֵמָה, וּמְפַסְפֵּס[125] בְּיָדוֹ[126]**
8 **אֲלֵמוֹת קְטַנּוֹת, אֲבָל לֹא אֲלֵמוֹת גְּדוֹלוֹת, מִפְּנֵי הַטַּרַח**
9 **שֶׁבָּהֶן.**

115) (מסכת שבת דף ע"ד עמוד ב'). 116) התלוש. 117) בערב. אבל אם אוכלו מיד מותר לחתכו דק דק (כסף משנה) וראה להלן הלכה כ'. 118) ירק של תבואה הנקצרת לפני גמר בישולה למאכל בהמה. 119) שכיון שהם יכולים לאכול בלי ריסוק הרי זה כמחתך שלא לצורך אכלה שחייב משום טוחן (ט"ז סימן שכ"ד ס"ק ה'). 120) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד א'). 121) פרי אדמה מין האבטיח ("קירביס") ומחתכם אותם תלושים. 122) מוסב למה שנאמר למעלה: "אין מרסקין את השחת וכו' מפני שנראה כטוחן" ואילו טוחן ממש אינו, ועל זה כתב: "שאין טחינה בפירות" (כסף משנה). כלומר כיון שהוא לאכול מיד. 123) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד א'). 124) חציר לבהמה הקשור בכמה מקומות. 125) מפרך שמחתך אותם בין שתי הידים" (פירוש המשניות). 126) "שכן דרך שמפזרים לבהמה העשבים ויפים לה לאכלם, שכשהם דחוקים מתחממים ואינה מריחה ריחם כל כך וקצה בהם" (רש"י).

10 **יט. חֲבִילֵי[127] פִּאָה[128] וְאֵזוֹב[129] וְקוֹרְנִית[130] וְכַיּוֹצֵא**
11 **בָּהֶן, שֶׁהִכְנִיסָן לְמַאֲכַל בְּהֵמָה[131] - מִסְתַּפֵּק מֵהֶן.**
12 **וְקוֹטֵם וְאוֹכֵל[132] בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו, אֲבָל לֹא בְּיָדוֹ**
13 **הַרְבֵּה; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, וְיָבוֹא**
14 **לָדֶק[133].**

127) (מסכת שבת דף קכ"ח עמוד א'). 128) צמח שעושים משרשיו צבע אדום. ועיין להלן הלכה כ"א. 129) צמח קטן שיש לו ריח טוב. 130) צמח בעל ריח חריף וטוב. העשבים האלה ראויים להסקה וגם למאכל בהמה, לפיכך הכל הולך אחר מחשבתו. 131) וסתמם למאכל בהמה (מג"א שכ"א). ודין הכניסם לעצים מבואר להלן בפרק כ"ו הלכה י"ח. 132) שהם ראויים גם למאכל אדם. 133) לעשותם דקים, לכתשם (מסכת שבת דף קמ"א עמוד א').

15 **כ. הַצָּרִיךְ לָדֹק פִּלְפִּלִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן לִתֵּן לְתוֹךְ**
16 **הַמַּאֲכָל בְּשַׁבָּת[134] - הֲרֵי זֶה כּוֹתֵשׁ בְּיַד הַסַּכִּין[135]**
17 **וּבִקְעָרָה[136]; אֲבָל לֹא בְּמַכְתֶּשֶׁת, מִפְּנֵי[137] שֶׁהוּא**
18 **טוֹחֵן. לְפִיכָךְ אָסוּר לְבָרִיא לְהִתְרַפְּאוֹת[138] בְּשַׁבָּת,**
19 **גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁחֹק הַסַּמְמָנִין.**

134) ולא לאכול מיד אלא לאחר זמן בו ביום (ראה למעלה הלכה י"ח). 135) ולא בבוכנא, הוא העלי המיוחד לכתישה, אפילו אם כותשו בקערה. 136) ולא במכתשת, אפילו אם כותשו ביד הסכין שצריכים להיות שני שינויים. 137) בנ"א: "אבל במכתשת חייב משום טוחן" (כ"י התימנים). 138) לקחת סמי רפואה בשבת, וראה למעלה פ"ב על רפואה בשבת.

20 **כא. כֵּיצַד?[139] לֹא יֹאכַל דְּבָרִים שֶׁאֵינָן מַאֲכַל**
21 **בְּרִיאִים, כְּגוֹן אֲזוֹבִיּוֹן[140] וּפִאָה[141], וְלֹא דְּבָרִים**
22 **הַמְשַׁלְשְׁלִים, כְּגוֹן לַעֲנָה[142] וְכַיּוֹצֵא בָהֶם. וְכֵן לֹא**
23 **יִשְׁתֶּה דְּבָרִים שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַבְּרִיאִים לִשְׁתּוֹתָן, כְּגוֹן**
24 **מַיִם שֶׁבִּשְׁלוּ בָּהֶן סַמְמָנִין וַעֲשָׂבִים.**

139) משנה (מסכת שבת דף ק"ט עמוד ב'). 140) צמח עז הריח הממית את התולעים שבמעיים. 141) בנ"א: "ופואה" והוא לרפואה (מסכת שבת דף ס"ו עמוד ב'). ולפי נוסחתנו קשה ממה שכתב למעלה בהלכה י"ט שקוטם ואוכל חבילי פיאה. 142) עשב מר שעושים ממנו משקה לרפואה.

25 **כב. אוֹכֵל[143] אָדָם אֲכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁדֶּרֶךְ הַבְּרִיאִים**
26 **לְאָכְלָן וְלִשְׁתּוֹתָן, כְּגוֹן הַכֶּסְבָּרָא[144] וְהַכִּשּׁוּת[145]**
27 **וְהָאֵזוֹב; אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מְרַפְּאִין וְאוֹכְלָן כְּדֵי**
28 **לְהִתְרַפְּאוֹת בָּהֶם - מֻתָּר, הוֹאִיל וְהֵם מַאֲכַל בְּרִיאִים.**
29 **שָׁתָה חִלְתִּית[146] מִקֹּדֶם הַשַּׁבָּת[147], וַהֲרֵי הוּא שׁוֹתֶה**
30 **וְהוֹלֵךְ - מֻתָּר לִשְׁתּוֹתוֹ בְּשַׁבָּת, [אֲפִלּוּ] בִּמְקוֹמוֹת**
31 **[שֶׁלֹּא] נָהֲגוּ הַבְּרִיאִים[148] לִשְׁתּוֹת הַחִלְתִּית. וְשׁוֹתִין**
32 **זֵיתוֹם הַמִּצְרִי[149] בְּכָל מָקוֹם.**

143) משנה (מסכת שבת דף ק"ט עמוד ב). 144) הוא "זרע גד" (שמות פרק ט"ז, פסוק ל"א). צמח שזרעו טוב הריח, לרפואה ולתבלים. 145) צמח מר הטעם, ישמש לרפואה ולעשות שכר תמרים. 146) (מסכת שבת דף ק"מ עמוד א'). צמח חריף הריח שורים אותו, ושותים את מי השריה לרפואה. 147) שדרך רפואתו לשתותו שלשה ימים רצופים. 148) בנוסחאות ודפוסים ישנים כתוב: "במקומות שנהגו הבריאים לשתות" אולם ב"מגיד משנה"

הגיה כנוסח שלנו, שהרי כל שהוא מאכל בריאים כבר הביא רבנו למעלה, שמותר לשתות לרפואה. ולפי הנוסח "אפילו שלא נהגו הבריאים", הכוונה שכאן מותר אף שאין דרך הבריאים לשתות, מכיון שיש סכנה אם יפסיק (מער"ק). 149) "לוקחים מלח וקמח שעורים וזרע כרכום מדברי, ולשים אותו במים לרפואה" (פירוש המשניות פסחים פרק ג' משנה א'). והוא גם משקה לבריאים.

1 **כג. וְכֵן[150] שְׁמָנִים שֶׁדֶּרֶךְ הַבְּרִיאִים לָסוּךְ בָּהֶן - מֻתָּר**
2 **לָסוּךְ בָּהֶן בְּשַׁבָּת, וַאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִרְפוּאָה.**
3 **וְשֶׁאֵין הַבְּרִיאִים סָכִין בָּהֶן - אֲסוּרִין. הַחוֹשֵׁשׁ**
4 **בְּמָתְנָיו - לֹא יָסוּךְ יַיִן וָחֹמֶץ[151], אֲבָל סָךְ הוּא אֶת**
5 **הַשֶּׁמֶן[152]; וְלֹא שֶׁמֶן וֶרֶד[153], אֶלָּא בִּמְקוֹם שֶׁהַבְּרִיאִים**
6 **סָכִין אוֹתוֹ. וּמֻתָּר[154] לָסוּךְ שֶׁמֶן וָמֶלַח בְּכָל מָקוֹם.**
7 **נִגְּפָה[155] יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ - צוֹמְתָהּ[156] בְּיַיִן, וְאֵינוֹ צוֹמְתָהּ**
8 **בְּחֹמֶץ[157]. וְאִם הָיָה עָנֹג - אַף בְּיַיִן אָסוּר[158].**

150) משנה (מסכת שבת דף קי"א עמוד א'). 151) שאין סוכים בו אלא החולים. 152) שגם הבריאים סכים בו, ולא יכירו שהוא לרפואה. 153) שדמיו יקרים, ואין אדם סך בו אלא לרפואה. 154) (מסכת שבת דף ס"ו עמוד ב'). 155) (מסכת שבת דף ק"ט עמוד א') נכשלה ולקתה, כמו: "פן תגוף באבן רגלך" (תהלים פרק צ"א, פסוק י"ב. רש"י). 156) מכווצה על ידי היין לשכך הדם (רש"י). 157) אבל אם היתה המכה מחמת ברזל, או על גב היד והרגל מותר בכל אופן, כיון שיש בה סכנה, כמבואר בפרק ב' הלכה ה'. 158) שגם היין שהוא חזק קצת קשה לבשרו וצומתו (רש"י שם).

9 **כד. הַחוֹשֵׁשׁ בִּשְׁנָיו - לֹא יְגַמַּע[159] בָּהֶן אֶת הַחֹמֶץ**
10 **וְיִפְלֹט[160], אֲבָל מְגַמֵּעַ הוּא וּבוֹלֵעַ. הַחוֹשֵׁשׁ בִּגְרוֹנוֹ[161]**
11 **- לֹא יְעָרְעֶנּוּ[162] בְּשֶׁמֶן; אֲבָל בּוֹלֵעַ הוּא שֶׁמֶן הַרְבֵּה,**
12 **וְאִם נִתְרַפֵּא - נִתְרַפֵּא. אֵין לוֹעֲסִין אֶת הַמַּסְטְכִי[163] וְאֵין**
13 **שָׁפִין[164] אֶת הַשִּׁנַּיִם בְּסַם בְּשַׁבָּת, בִּזְמַן שֶׁנִּתְכַּוֵּן**
14 **לִרְפוּאָה; וְאִם נִתְכַּוֵּן לְרֵיחַ הַפֶּה - מֻתָּר.**

159) ישתה בשאיפת רוח – יגרגר. 160) כי נראה שגמיעתו לרפואה. 161) תוספתא (מסכת שבת פרק י"ג). [המדובר בשאין בו חשש סכנה, ועיין יומא דף פ"ג עמוד א']. 162) ישטפנו. 163) שרף הנוטף מעץ, מועיל לרפואה ולריח הפה (ערוך). 164) משפשפים.

15 **כה. אֵין[165] נוֹתְנִין יַיִן לְתוֹךְ הָעַיִן[166], אֲבָל נוֹתֵן הוּא**
16 **עַל גַּב הָעַיִן[167]. וְרַק תָּפֵל[168] - אֲפִלּוּ עַל גַּב הָעַיִן**
17 **אָסוּר[169]. קִילּוּר[170] שֶׁשָּׁרָה אוֹתוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת -**
18 **מַעֲבִירוֹ עַל גַּב עֵינוֹ בְּשַׁבָּת, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[171]. מִי**
19 **שֶׁלָּקָה בְּאֶצְבָּעוֹ - לֹא יִכְרֹךְ עָלָיו גֶּמִי[172] כְּדֵי לְרַפֹּאתוֹ,**
20 **וְלֹא יִדְחָקֶנּוּ בְּיָדוֹ כְּדֵי לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ דָּם[173].**

165) (מסכת שבת דף ק"ח עמוד ב'). 166) שנראה כנותן לרפואה. 167) שנראה כרוחץ את עיניו. 168) "שלא טעם כלום משנעור משנתו" (רש"י ורבינו בהל' אסורי ביאה פרק ט' הלכה ל"ח). 169) מכיון שהוא מאוס, אין משתמשים בו אלא לרפואה. 170) משחה לעין. 171) שנראה כרוחץ ולא התירו אלא אם שרה מערב שבת. 172) משנה (עירובין דף ק"ג עמוד ב'). הוא הגמא – צמח הגדל במים ומועיל למכה (פירוש המשניות). 173) במסכת עירובין דף ק"ג עמוד ב' שנינו: "כהן שלקה באצבעו (ואינו יכול לעבוד בבית המקדש שמכתו נראית), כורך עליו במקדש (שאין איסור שבות נוהג במקדש לבטל כהן מעבודה), אבל לא במדינה (שיש ברפואה איסור שבות, גזרה משום שחיקת סממנים), אם להוציא דם (שמהדק את הגמי על החבורה), כאן וכאן אסור (שהוא אב מלאכה: חובל)".

21 **כו. אֵין[174] נוֹתְנִין חַמִּין וָשֶׁמֶן עַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וְלֹא**
22 **עַל גַּבֵּי מוֹךְ שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וְלֹא עַל גַּבֵּי מוֹךְ לִתְּנוֹ**
23 **עַל הַמַּכָּה בְּשַׁבָּת[175]. אֲבָל נוֹתֵן הוּא חוּט לַמַּכָּה,**
24 **וְשׁוֹתֵת וְיוֹרֵד לַמַّכָּה. וְנוֹתְנִין מוֹךְ יָבֵשׁ[176] עַל גַּבֵּי**
25 **הַמַּכָּה. וְאִם הָיָה עַתִּיק[177] - אָסוּר[178], מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
26 **כִּרְטִיָּה[179].**

174) (מסכת שבת דף קל"ד עמוד ב'). 175) שאסור משום שחיקת סממנים. 176) שאינו לרפואה, אלא כדי שלא יסרטו הבגדים את המכה. 177) ישן. 178) שהוא מרפא. 179) תחבושת משוחה בסממנים ששמים על המכה לרככה.

27 **כז. רְטִיָּה[180] שֶׁפָּרְשָׁה עַל גַּבֵּי כְּלִי[181] - מַחֲזִירִין**
28 **אוֹתָהּ; וְאִם פָּרְשָׁה עַל גַּבֵּי קַרְקַע - אָסוּר**
29 **לְהַחְזִירָהּ[182]. וּמַנִּיחִין[183] רְטִיָּה עַל גַּבֵּי הַמַּכָּה**
30 **לְכַתְּחִלָּה בְּמִקְדָּשׁ[184]; שֶׁאֵין אִסּוּר שְׁבוּת בַּמִּקְדָּשׁ.**
31 **וּבְכָל מָקוֹם מְקַנְּחִין פִּי הַמַּכָּה, וְאֵין מְקַנְּחִין אֶת**
32 **הָרִטְיָה, שֶׁמָּא יִמְרַח.**

180) (מסכת עירובין דף ק"ב עמוד ב'). 181) שהיא כהוחלקה ממקומה ולכן מותר להחזירה. 182) שכיון שנפלה על גבי קרקע הרי הוא כמניחה בתחלה בשבת שאסור שמא ימרח (רש"י בעירובין שם). 183) בנ"א: "ומחזירים" והיינו להחזיר רטיה שנפלה על גבי קרקע, אבל להניח רטיה על גבי מכה שלא היתה עליו מערב שבת, אסור אף במקדש כמו שכתב הראב"ד (מגיד משנה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בעירובין שם. 184) כהן העובד צריך להסיר הרטיה מעל מכתו, משום חציצה בין בשרו לבגדו, ומותר להחזירה, ולא אסרו משום שבות כי התירו סופם משום תחילתם – שלא ימנע מעבודה, אבל כהן שאינו עובד אסור, אף שהוא רק שבות (מעשה רוקח).

33 **כח. סָכִין[185] וּמְמַשְׁמְשִׁין[186] בִּבְגֵי מֵעַיִם בְּשַׁבָּת.**
34 **וָהוּא, שֶׁיָּסוּךְ וִימַשְׁמֵשׁ בְּבֹת אַחַת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה**
35 **כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. וְאֵין מִתְעַמְּלִין[187] בְּשַׁבָּת.**
36 **אֵי זֶה הוּא מִתְעַמֵּל? זֶה שֶׁדּוֹרְסִים עַל גּוּפוֹ בְּכֹחַ עַד**
37 **שֶׁיֵּיגַע וַיַּזִּיעַ, אוֹ שֶׁיְּהַלֵּךְ עַד שֶׁיֵּיגַע וַיַּזִּיעַ; שֶׁאָסוּר**
38 **לְיַגֵּעַ אֶת עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁיַּזִּיעַ בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא**
39 **רְפוּאָה[188]. וְכֵן אָסוּר לַעֲמֹד בְּקַרְקַע דִּימוֹסִית[189]**
40 **שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁמְּעַמֶּלֶת וּמְרַפֵּאת.**

185) משנה (שבת דף קמ"ז עמוד א'). "מושחים בשמן" (פירוש המשניות). 186) "ענינו משיחה וגרירה, שמושכים וגוררים הידים על בשר האדם בחוזק" (פירוש המשניות). 187) "מתייגעים, והוא מגזרת עמל, שיעמול האדם (קהלת א') והוא העמל והיגיעה (פירוש המשניות). 188) (תוספתא מסכת שבת יז: אין רצין כדי להתעמל". ר"ח שבת דף קמ"ז עמוד ב'). 189) מרחץ-ריפוי "שמימיו מלוחים והטיט המלוח שבו מחמם ומרפא" (רש"י).

1 **כט. אֵין רוֹחֲצִין בְּמַיִם שֶׁמְּשַׁלְשְׁלִין, וְלֹא בְּטִיט**
2 **שֶׁטּוֹבְעִין בּוֹ[190], וְלֹא בְּמֵי מִשְׁרָה הַבְּאוּשִׁים, וְלֹא בְּיָם**
3 **סְדוֹם[191], וְלֹא בַּמַּיִם הָרָעִים שֶׁבַּיָּם הַגָּדוֹל; מִפְּנֵי שֶׁכָּל**
4 **אֵלּוּ צַעַר הֵן, וְכָתוּב: וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג[192]. לְפִיכָךְ,**
5 **אִם לֹא נִשְׁתַּהֶה בָּהֶם, אֶלָּא עָלָה מִיָּד - אַף-עַל-פִּי**
6 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲטָטִין[193] בְּרֹאשׁוֹ, מֻתָּר.**

190) משנה (מסכת שבת דף קמ"ז עמוד ב') וברייתא (מסכת שבת קף ק"ט עמוד א'): "בקעה שיש בה מים ותחתיהם טיט כמו דבק, ואם ירד אדם שם חוששים שמא יטבע באותו טיט וידבק, ואינו יכול לעלות עד שמתקבצים בני אדם ומעלים אותו משם. ויש מי שאומר: הרוחץ באותה בקעה מצטנן ואותם המים משלשלים בני מעיו – ושני הפירושים האלה כתב רבנו כמנהגו הטוב" ("מגיד משנה"). 191) ים המלח. 192) ולדעת רש"י הטעם הוא משום שמוכח שעושה כן לרפואה ואסור. 193) מכת שחין על העור.

7 **ל. אֵין[194] מִתְגָּרְדִין[195] בְּמַגֶּרֶדֶת[196]. וְאִם הָיוּ יָדָיו**
8 **מְלֻכְלָכוֹת בְּצוֹאָה אוֹ בְּטִיט - גּוֹרֵד כְּדַרְכּוֹ[197] וְאֵינוֹ**
9 **חוֹשֵׁשׁ. סָכִין[198] וּמִפָּרְכִין[199] לְאָדָם לְעֹנֶג, אֲבָל לֹא**
10 **לְבְהֵמָה[200]. וְאִם הָיָה לָהּ צַעַר - מֻתָּר[201] לְהָסִיר צַעֲרָהּ**
11 **בְּסִיכָה וּפְרוּף. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה כַּרְשִׁינִין[202] הַרְבֵּה[203] -**
12 **מְרִיצִין אוֹתָהּ בֶּחָצֵר בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְרַפֵּא. וְאִם אֲחָזָהּ**
13 **דָּם[204] - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּמַיִם בִּשְׁבִיל שֶׁתִּצְטַנֵּן, וְאֵין**
14 **חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִשְׂחַק לָהּ סַמָּנִין[205].**

194) (מסכת שבת דף קמ"ז עמוד ב'). 195) "בלשון חכמים: מתחככים" (פירוש המשניות). 196) כלי שמגרדין בו את הגב במרחץ. שלא יעשה כמעשה חול (רש"י). 197) שאינו נראה כמעשה חול (לבוש). 198) (מסכת שבת דף נ"ג עמוד ב'). 199) משפשפים גלדי מכה (רש"י). 200) שאסור לטרוח בשבת משום עונג בהמה. 201) משום צער בעלי חיים כמבואר בהלכה י'. 202) צמח דומה לעדשים והוא מאכל לבהמה. 203) "ועל ידי האכילה המרובה אחזה חולי מעים" (רש"י) ורפואתה על ידי ריצה ותנועות. 204) חלתה במחלת דם. 205) שאינו בהול כל כך לשחוק סמנין בשביל בהמתו (ט"ז של"ב ס"ק ב').

15 **לא. אֵין[206] מְקִיאִין אֶת הָאֹכֶל בְּשַׁבָּת. בַּמֶּה דְּבָרִים**
16 **אֲמוּרִים? בְּסַם, שֶׁמָּא יִשְׂחַק סַמָּנִין; אֲבָל לְהַכְנִיס**
17 **יָדוֹ לְתוֹךְ פִּיו וּלְהָקִיא - מֻתָּר. וְאָסוּר לִדְחֹק כְּרֵסוֹ**
18 **שֶׁל תִּינוֹק כְּדֵי לְהוֹצִיא הָרְעִי שֶׁלּוֹ, שֶׁמָּא יָבוֹא**
19 **לְהַשְׁקוֹתוֹ סַמָּנִין הַמְשַׁלְשְׁלִין. וּמֻתָּר[207] לִכְפּוֹת כּוֹס[208]**
20 **עַל הַטַּבּוּר בְּשַׁבָּת כְּדֵי לְהַעֲלוֹתוֹ. וְכֵן מֻתָּר לְחַנֵּק[209],**
21 **וּלְלַפֵּף[210] אֶת הַקָּטָן, וּלְהַעֲלוֹת אָזְנַיִם[211] - בֵּין בַּיָּד,**
22 **בֵּין בִּכְלִי - וּלְהַעֲלוֹת אַנְקְלִי[212]; שֶׁכָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא**
23 **בָּהֶן אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן בְּסַמָּנִין כְּדֵי לָחוּשׁ לִשְׁחִיקָה,**
24 **וְיֵשׁ לוֹ צַעַר מֵהֶן.**

206) מסכת שבת דף קכ"ג עמוד א'. "אסובי ינוקי רב נחמן אמר אסור" וכן מפרשה רבינו (מ"מ). 207) (מסכת שבת דף ס"ו עמוד ב'). 208) "שעירו ממנו חמין וכופהו על הטבור למי שחש במעיו לרפואה". (רש"י). 209) "מי שנפרקה חוליא של מפרקת צוארו ונופל בגרונו, תולים אותו בראשו שיהא צוארו נפשט" (רש"י). 210) לכרכו בבגדים לישב פרקי אבריו שהם רכים ונשמטים בחבלי הלידה (רש"י). 211) (מסכת עבודה זרה דף כ"ח עמוד ב') וראה למעלה פרק ב' הלכה י'. 212) מבואר בפרק ב' הלכה י'.

25 **לב. הַמְרַקֵּד[213] - מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת. לְפִיכָךְ[214] אֵין**
26 **כּוֹבְרִין[215] אֶת הַתֶּבֶן בִּכְבָרָה. וְלֹא יַנִּיחַ הַכְּבָרָה שֶׁיֵּשׁ**
27 **בָּהּ תֶּבֶן בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ בִּשְׁבִיל שֶׁיֵּרֵד הַמֹּץ[216], מִפְּנֵי**
28 **שֶׁהוּא כְּמְרַקֵּד. אֲבָל נוֹטֵל הַתֶּבֶן בִּכְבָרָה וּמוֹלִיךְ**
29 **לָאֵבוּס[217], אַף-עַל-פִּי שֶׁיֵּרֵד הַמֹּץ בִּשְׁעַת הוֹלָכָה[218];**
30 **שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְכָךְ[219].**

213) מבואר למעלה בפרק ח' הלכה י"ג. 214) משנה (מסכת שבת דף קמ"ו). 215) מעבירים דרך כברה לנקות את התבן מפסולת ומוץ. 216) בנ"א: "המוץ המודק" (כ"י התימנים). 217) "מקום שאובסים – מאכילין את הבהמות (פירוש המשניות). 218) דרך נקבי הכברה. 219) ודבר שאינו מתכוון מותר כמבואר בפרק א'.

31 **לג. מְגַבֵּל[220] - חַיָּב מִשּׁוּם לָשׁ. לְפִיכָךְ[221] אֵין מְגַבְּלִין**
32 **קֶמַח קָלִי[222] הַרְבֵּה, שֶׁמָּא יָבוֹא לָלוּשׁ קֶמַח שֶׁאֵינוֹ**
33 **קָלִי. וּמֻתָּר לְגַבֵּל אֶת הַקָּלִי מְעַט מְעַט[223]. אֲבָל**
34 **תְּבוּאָה שֶׁלֹּא הֵבִיאָה שְׁלִישׁ, שֶׁקָּלוּ אוֹתָהּ וְאַחַר כָּךְ**
35 **טָחֲנוּ אוֹתָהּ טְחִינָה גַּסָּה, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּחֹל[224], וְהִיא**
36 **הַנִּקְרֵאת שָׁתִית - מֻתָּר לְגַבֵּל מִמֶּנָּה בְּחֹמֶץ וְכַיּוֹצֵא בוֹ**
37 **הַרְבֵּה בְּבַת אַחַת. וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה רַךְ; אֲבָל קָשֶׁה -**
38 **אָסוּר[225], מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּלָשׁ, וְצָרִיךְ לְשַׁנּוֹת. כֵּיצַד?**
39 **נוֹתֵן אֶת הַשָּׁתִית וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן אֶת הַחֹמֶץ.**

220) השם מים בקמח או עפר ועושה מהם כעין בצק, כמבואר בפרק ח' הלכה ט"ז. 221) (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'). 222) קמח של תבואה שנתייבשה לקליות בתנור ואין בו גיבול מן התורה לדעת רבינו, שהרי הוא שרוף ומעורב באפר. ורק מדרבנן אסרו שמא יבא ללוש קמח שאינו קלי. 223) במעט לא גזרו. 224) זוהי דעת רבינו הסובר בפרק ח' הלכה ט"ז שבאפר וחול גס ובמורסן אין איסור גיבול. אבל הראב"ד השיג שם ודעתו שבאפר

חייב משום לש משעת נתינת האפר במים. 225) הרבה, אבל מעט מותר כמו בקמח קלי.

לד. הַמֵּרְסָן[226], אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְגִבּוּל[227], אֵין גּוֹבְלִין אוֹתוֹ, שֶׁמָּא יָבוֹא לִגְבֹּל הֶעָפָר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. וְנוֹתְנִין מַיִם עַל גַּבֵּי מֵרְסָן, וּמוֹלִיךְ בּוֹ הַתַּרְוָד[228] שְׁתֵּי[229] וָעֵרֶב[230]; אֲבָל אֵינוֹ מְמָרֵס[231] בְּיָדוֹ, שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כְּלָשׁ. אִם לֹא נִתְעָרֵב - מְנַעֲרוֹ מִכְּלִי לִכְלִי עַד שֶׁיִּתְעָרֵב, וְנוֹתֵן לִפְנֵי הַתַּרְנְגוֹלִין אוֹ לִפְנֵי הַשְּׁוָרִים. וּמֵתָּר לְעָרֵב הַמֵּרְסָן עַל דֶּרֶךְ זוֹ בִּכְלִי אֶחָד, וּמְחַלֵּק אוֹתוֹ בְּכֵלִים הַרְבֵּה, וְנוֹתֵן לִפְנֵי כָּל בְּהֵמָה וּבְהֵמָה. וּמְעָרֵב בִּכְלִי אֶחָד אֲפִלּוּ כּוֹר[232] וַאֲפִלּוּ כּוֹרַיִם.

226) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'), סובין גסים. 227) לישה. 228) הכף. 229) אורך. 230) רוחב. 231) מערב ומגיס בידו, כדי לשנות ממעשה חול. 232) מדה לדברים יבשים ולחים.

לה. אֵין[233] מַאֲכִילִין בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף בְּשַׁבָּת כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא מַאֲכִיל בְּחֹל, שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי כְּתִישַׁת קִטְנִיּוֹת, אוֹ לִידֵי לִישַׁת קֶמַח, וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. כֵּיצַד? לֹא יַאֲכִיל הַגָּמָל בְּשַׁבָּת מַאֲכַל שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה יָמִים[234]. וְלֹא יַרְבִּיץ עֵגֶל וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְיִפְתַּח פִּיו, וְיִתֵּן לְתוֹכוֹ כַּרְשִׁינִין וָמַיִם בְּבַת אַחַת[235]. וְכֵן לֹא יִתֵּן לְתוֹךְ פִּי יוֹנִים וְתַרְנְגוֹלִים לְמָקוֹם שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהַחֲזִיר[236]. אֲבָל מַאֲכִיל הוּא אֶת הַבְּהֵמָה מֵעֲמָד, וּמַשְׁקֶה אוֹתָהּ מֵעֲמָד, אוֹ נוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיהָ מַיִם בִּפְנֵי עַצְמָן וְכַרְשִׁינִין בִּפְנֵי עַצְמָן בְּמָקוֹם שֶׁיְּכוֹלָה לְהַחֲזִיר. וְכֵן מַאֲכִיל הָעוֹף בְּיָדוֹ בְּמָקוֹם שֶׁיָּכוֹל לְהַחֲזִיר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיִּתֵּן לִפְנֵיהֶן וְהֵן אוֹכְלִין.

233) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'). 234) בלשון המשנה "אין אובסין את הגמל" וביאר רבינו: "שלא יאכילנה מזון ימים רבים, לעשות לה אבוס (מקום המספוא) בתוך מעיה" (פירוש המשניות). 235) בלשון המשנה: "מאמירין" – "זריקת המאכל למעי הבהמה עם המים" (פירוש המשניות). 236) את האוכל "שתוחבו לה לפנים מבית הבליעה" (רש"י).

לו. בַּמֶּה[237] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִי שֶׁמְּזוֹנוֹתָיו עָלָיו, כְּגוֹן בְּהֶמְתּוֹ וְחַיָּתוֹ וְיוֹנֵי הַבַּיִת וְאַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין; אֲבָל מִי שֶׁאֵין מְזוֹנוֹתָיו עָלָיו, כְּגוֹן חֲזִיר וְיוֹנֵי שׁוֹבָךְ וּדְבוֹרִים[238] - לֹא יִתֵּן לִפְנֵיהֶם לֹא מָזוֹן וְלֹא מַיִם. וּמֵתָּר[239] לְאָדָם לְהַעֲמִיד בְּהֶמְתּוֹ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים [מְחֻבָּרִים][240] וְהִיא אוֹכֶלֶת[241]. אֲבָל לֹא יַעֲמִיד אוֹתָהּ עַל גַּבֵּי דָּבָר שֶׁהֵקֵצָה; אֲבָל עוֹמֵד בִּפְנֵיהָ, כְּדֵי שֶׁתַּחֲזִיר פָּנֶיהָ לַדָּבָר הַמֻּקְצֶה וְתֹאכַל מִמֶּנּוּ. וְכֵן בְּיוֹם טוֹב.

237) (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'). 238) בנ"א: "ויוני שובך ויונה עליה ודבורים" (מער"ק). 239) (מסכת שבת דף קכ"ב עמוד א'). 240) בנ"א: חדרה המלה "מחוברים" (ויניציאה). 241) "כתוב (שמות פרק כ"ג): "למען ינוח", יכול לא יניחנו תולש ואוכל? – תלמוד לומר: למען ינוח, ואין זה נוח אלא צער (מכילתא משפטים).

יום שני כ"ט מרחשון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו שבותי המלאכות של אחריהן. ולפי שאין שבותין בכלל כל המלאכות, כמו שהזכרתי, נשלם הביאור בזה הפרק עד המלאכה השבעה ועשרים. והמלאכות שיש להן שבותין הנזכרות בזה הן שמונה.

31 א. רְדִיַּת[2] הַפַּת[3], אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה[4], אָסְרוּ
32 אוֹתָהּ חֲכָמִים, שֶׁמָּא יָבוֹא לְאֱפוֹת. הַמַּדְבִּיק פַּת בְּתַנּוּר
33 מִבְּעוֹד יוֹם[5], וְקִדֵּשׁ עָלָיו הַיּוֹם[6] - מַצִּיל מִמֶּנָּה מְזוֹן
34 שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת[7], וְאוֹמֵר לַאֲחֵרִים: בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם[8].
35 וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהָרְדָיָה אֵינָהּ מְלָאכָה, כְּשֶׁהוּא מַצִּיל -
36 לֹא יִרְדֶּה בְּמַרְדֶּה[9], אֶלָּא בְּסַכִּין, כְּדֵי לְשַׁנּוֹת.

2) בפרק זה ממשיך רבינו לפרש, איזה דברים אסרו חכמים בשבת אף שאינם מלאכה, משום שבות, מהם דברים האסורים משום שדומים למלאכות, ומהם דברים שאסרום - גזירה שמא יבוא מהם לאיסור סקילה, כמבואר בתחילת פכ"א. 3) בזמנם היו מדביקים את הפת בדפני התנור, כמו שכתב רבינו בסמוך "המדביק את הפת", אבל בתנורים שלנו שאין הפת דבוקה בשולי התנור, אין איסור ברדייה (או"ח סי' רנד). 4) שבת קלא, ב: "תנא דבי שמואל: כל מלאכת עבודה לא תעשו (במדבר כט, א) יצתה רדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה". 5) ערב שבת. 6) והרי שבת. 7) "שחייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת", כמבואר בפרק ל' ה"ט. 8) שכל אחד יקח מהתנור מזון שלש סעודות. 9) "כלי שרודים ומפרידים בו את הפת הדבוקה בכותל התנור" (רש"י).

37 ב. מִפְּנֵי[10] מָה אָסְרוּ חֲכָמִים לִכְנֹס בְּמֶרְחָץ[11] בְּשַׁבָּת?
38 מִפְּנֵי הַבַּלָּנִין[12], שֶׁהָיוּ מְחַמִּין חַמִּין בְּשַׁבָּת וְאוֹמְרִין:
39 מֵעֶרֶב שַׁבָּת הוּחַמּוּ[13]. לְפִיכָךְ גָּזְרוּ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס אָדָם
40 לְמֶרְחָץ בְּשַׁבָּת אֲפִלּוּ לְהַזִּיעַ. וְגָזְרוּ שֶׁלֹּא יִשְׁתַּטֵּף כָּל
41 גּוּפוֹ בְּחַמִּין, וַאֲפִלּוּ בְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת;
42 אֲבָל פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו - מֻתָּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
43 בְּחַמֵּי הָאוּר, גְּזֵרָה מִשּׁוּם מֶרְחָץ; אֲבָל בְּחַמֵּי טְבֶרְיָא
44 וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּר לְהִשְׁתַּטֵּף בָּהֶן כָּל גּוּפוֹ. וְאָסוּר
45 לִרְחֹץ בְּמַיִם חַמִּין שֶׁבַּמְּעָרוֹת[14]; מִפְּנֵי שֶׁהַמְּעָרָה יֵשׁ
46 בָּהּ הֶבֶל, וְיָבוֹא לִידֵי זֵעָה, וְנִמְצֵאת כְּמֶרְחָץ.

10) שבת מ, א. 11) שהוחמו מימיו מערב שבת. 12) בעלי בית המרחץ. 13) "בתחילה היו רוחצין (בשבת) בחמין שהוחמו מערב שבת, התחילו הבלנים להחם בשבת, ואומרים: מערב שבת הוחמו, אסרו את החמין (לגמרי) והתירו את הזיעה; ועדיין היו רוחצין בחמין (שהוחמו מערב שבת) ואומרים: מזיעין אנחנו, אסרו להן את הזיעה,

והתירו חמי טבריא (שחומם טבעי); ועדיין היו רוחצים בחמי האור, ואומרים: בחמי טבריה רחצנו, אסרו להן חמי טבריה והתירו להן את הצונן; ראו שאין הדבר עומד (שאין הציבור יכול לקבל, מכיון שאסרו להם את הכל), התירו להם חמי טבריה, (ואיסור) זיעה במקומה עומדת" (שם). 14) שבת קמז, א: "מי מקוה שהוחמו ואין חומם יוצא" (רש"י).

1 **ג. מִתְחַמֵּם[15] אָדָם כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה, וְיוֹצֵא וּמִשְׁתַּטֵּף**
2 **כָּל גּוּפוֹ בְּצוֹנֵן. אֲבָל אֵינוֹ מִשְׁתַּטֵּף כָּל גּוּפוֹ בְּצוֹנֵן**
3 **וּמִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה; מִפְּנֵי שֶׁמַּפְשִׁיר מַיִם**
4 **שֶׁעָלָיו, וְנִמְצָא כְּרוֹחֵץ כָּל גּוּפוֹ בְּחַמִּין[16]. הַמֵּבִיא[17]**
5 **סִילוֹן שֶׁל צוֹנֵן בְּתוֹךְ מַיִם חַמִּין, אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ חַמֵּי**
6 **טְבֶרְיָא - הֲרֵי אֵלּוּ כְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ בְּשַׁבָּת, וַאֲסוּרִין**
7 **בִּרְחִיצָה וּבִשְׁתִיָּה.**

15) שבת מ, ב. 16) ובהפשרה אין איסור, שאין בה משום בישול (להלן הלכה ד) וכן כתבו ה'תוספות' שם. 17) משנה, שבת לח, ב: "מעשה שעשו אנשי טבריה, והביאו סילון (צינור עגול עשוי מחרס) של צונן לתוך אמה (תעלה צרה) של חמין (כדי שיתחממו המים הצוננים), אמרו להם חכמים: אם בשבת - כחמין שהוחמו בשבת, ואסורים ברחיצה ובשתיה".

8 **ד. מֵבִיא[18] אָדָם קִיתוֹן[19] שֶׁל מַיִם וּמַנִּיחוֹ כְּנֶגֶד**
9 **הַמְּדוּרָה; לֹא בִּשְׁבִיל שֶׁיֵּחַמּוּ[20], אֶלָּא כְּדֵי שֶׁתָּפוּג[21]**
10 **צִנָּתָן. וְכֵן מַנִּיחַ פַּךְ שֶׁל שֶׁמֶן כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה כְּדֵי**
11 **שֶׁיִּפָּשֵׁר, לֹא שֶׁיֵּחַם. וְסָךְ אָדָם יָדוֹ בְּמַיִם אוֹ בְּשֶׁמֶן**
12 **וּמִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה; וְהוּא, שֶׁלֹּא יֵחַמּוּ הַמַּיִם**
13 **שֶׁעַל יָדוֹ עַד שֶׁתְּהֵא כְּרֵסוֹ שֶׁל תִּינוֹק נִכְוֶית בָּהֶן[22].**
14 **וּמִתְחַמֵּם בֶּגֶד וּמַנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי מֵעַיִם[23] בְּשַׁבָּת[24].**

18) שבת מ, ב. 19) כלי לשתיה או לרחיצה. 20) "שיניחם שם עד שיחמו" (רש"י). וזוהי גם דעת רבינו, שאף־על־פי שאם יהיה מונח כנגד המדורה זמן רב יתבשל לגמרי - מותר, כיון שהוא נזהר שלא יהיה מונח אלא כשיעור הפשרה. ודעת הרשב"א שלא התירו את ההפשרה, אלא במקום שאי־אפשר לעולם לבוא לידי בישול. 21) שתתחלף צינתם, כמו: "וריחו לא נמר" (ירמיה מח, יא) מתרגמים: "וריחיה לא פג" (רש"י), ואע"פ שהמקום סמוך לאש, ואם יעמוד זמן רב יבוא לידי בישול - לא אסרו חכמים להעמיד שם לזמן מועט כדי שתפוג צינתו. וכן נראה בדברי רבינו בסמוך, שכתב "עד שתהא כריסו של תינוק". ויש אומרים שכאן מדובר במעמיד במקום שאינו יכול לבוא אלא לידי הפגת הצינה (רשב"א ור"ן). 22) וזה נקרא בתלמוד ובפוסקים: "יד סולדת בו". 23) "כשהוא חש במעיו, מחממים לו כלי או בגד ומניחו שם ומועיל" (רש"י). 24) שבת מ, ב.

15 **ה. אַמְבָּטִי[25] שֶׁל מֶרְחָץ שֶׁהִיא מְלֵאָה מַיִם חַמִּים[26] -**
16 **אֵין נוֹתְנִין לָהּ מַיִם צוֹנְנִין[27], שֶׁהֲרֵי מְחַמְּמָן הַרְבֵּה. וְכֵן**
17 **לֹא יִתֵּן לְתוֹכָהּ פַּךְ שֶׁל שֶׁמֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמְבַשְּׁלוֹ.**
18 **אֲבָל נוֹתֵן הוּא מַיִם חַמִּין לְתוֹךְ אַמְבָּטִי שֶׁל צוֹנֵן[28].**

25) שבת מב, א. כלי לרחיצת גוף האדם. 26) שעירו לתוכה חמים מבלי שנתחמם על האש, הנקרא "כלי ראשון". ואמבטי זו נקראת "כלי שני", ואף־על־פי־כן אין נותנין לה מים צוננין, שכיון שהמים הם לרחיצה, סתמם מחוממים הרבה ומתחממים הצוננים הנתונים בהם, וזהו שדקדק רבינו וכתב "שהרי מחממן הרבה" (הגר"א סי' שיח ס"ק לז). 27) מועטים שיתחממו שם. אבל אם נותן הרבה מים עד שהמים החמים נעשים פושרים - מותר (או"ח סי' שיח). 28) שהמים התחתונים מצננים את העליונים, "תתאה גבר" (שם).

19 **ו. מֵחַם[29] שֶׁפִּנָּה מִמֶּנּוּ מַיִם חַמִּין - מֻתָּר לִתֵּן לְתוֹכוֹ**
20 **מַיִם צוֹנְנִין[30] כְּדֵי לְהַכְשִׁירָן[31]. וּמֻתָּר לִצּוֹק מַיִם חַמִּין**
21 **לְתוֹךְ מַיִם צוֹנְנִין, אוֹ צוֹנֵן לְתוֹךְ הַחַמִּין. וָהוּא, שֶׁלֹּא**
22 **יִהְיוּ בִּכְלִי רִאשׁוֹן[32]; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחַמְּמָן הַרְבֵּה. וְכֵן[33]**
23 **קְדֵרָה רוֹתַחַת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוֹרִידָהּ מֵעַל הָאֵשׁ, לֹא**
24 **יִתֵּן[34] לְתוֹכָהּ תַּבְלִין[35]. אֲבָל נוֹתֵן לְתוֹכָהּ מֶלַח;**
25 **שֶׁהַמֶּלַח אֵינוֹ מִתְבַּשֵּׁל אֶלָּא עַל גַּבֵּי אֵשׁ גְּדוֹלָה[36]. וְאִם**
26 **יָצָק הַתַּבְשִׁיל מִקְּדֵרָה לִקְעָרָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא רוֹתֵחַ**
27 **בַּקְּעָרָה, מֻתָּר לוֹ לִתֵּן לְתוֹךְ הַקְּעָרָה תַּבְלִין; שֶׁכְּלִי שֵׁנִי**
28 **אֵינוֹ מְבַשֵּׁל.**

29) משנה, שבת מא, א. כלי לחמם בו המים. 30) מרובים, אבל מועטים שיתחממו עד שתהא היד סולדת בהם - אסור, כמבואר בהלכה ד'. 31) אף שעל־ידי־זה בא הכלי לידי צירוף, "שכן לוטשי הברזל עושים: מחמים את הברזל עד שיעשה גחלת, ומכבים אותו במים כדי לחסמו, וזהו לצרף שהעושה אותו חייב והוא תולדת מכבה" (רבינו בפי"ב ה"ב), מכל־מקום מותר כיון שאינו מתכוון לזה, ודבר שאינו מתכוון מותר (כמבואר בפ"א ה"ה). ואף ש"בפסיק רישיה" (=שהמלאכה היא תוצאה מוכרחת מעבודתו) חייב, כאן אין זה "פסיק רישיה" שלפעמים אינו מצרף. 32) שרתח על האש. 33) משנה, שבת מב, א. 34) בשבת. 35) שהם קלים להתבשל. 36) שבת מב, ב: "אמר רב נחמן, מילחא צריכא בישולא כבישרא דתורא" (מלח צריך בישול כבשר השור).

29 **ז. אֵין[37] שׁוֹרִין אֶת הַחִלְּתִית[38] - בֵּין בְּפוֹשְׁרִין, בֵּין**
30 **בְּצוֹנְנִין[39]; אֲבָל שׁוֹרֶה אוֹתוֹ בְּתוֹךְ הַחֹמֶץ[40]. וְאִם[41]**
31 **שֶׁהָיוּ בְּיוֹם חֲמִישִׁי וְשִׁשִּׁי - הֲרֵי זֶה שׁוֹרֶה בְּשַׁבָּת**
32 **בְּצוֹנְנִין, וּמַנִּיחוֹ בַּחַמָּה[42] עַד שֶׁיֵּחַם, וְשׁוֹתֶה; כְּדֵי שֶׁלֹּא**
33 **יֵחֶלֶה אִם פָּסַק מִלִּשְׁתּוֹת.**

37) משנה, שבת קמ, א. 38) צמח חריף הריח "ושורין אותו בפושרין ושותים את המים לרפואה" (רש"י). 39) משום שהוא "מעשה חול" (גמרא, שם). 40) "ומטבל בו מאכלו" (רש"י). 41) מבואר בפכ"א הכ"ב. 42) ראה להלן הלכה ט.

34 **ח. דָּבָר[43] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל קֹדֶם הַשַּׁבָּת, אוֹ נִשְׁרָה בְּחַמִּין**
35 **מִלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת - אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא עַכְשָׁו צוֹנֵן, מֻתָּר**
36 **לִשְׁרוֹתוֹ בְּחַמִּין בְּשַׁבָּת[44]. וְדָבָר שֶׁהוּא צוֹנֵן מֵעִקָּרוֹ,**
37 **וְלֹא בָּא בְּחַמִּין מֵעוֹלָם - מְדִיחִין אוֹתוֹ בְּחַמִּין[45]**

בְּשַׁבָּת, אִם לֹא הָיְתָה הֲדָחָתוֹ גְּמַר מְלַאכְתּוֹ[46], אֲבָל אֵין שׁוֹרִין אוֹתוֹ בְּחַמִּין.

43) משנה, שבת קמה, ב. 44) שאין בישול אחר בישול, ולפיכך מותר לשרותו אף בכלי ראשון (לאחר שהורידו אותו מן האש). 45) מערה עליו חמין מכלי שני, אבל לשרותו - אף בכלי שני אסור שנראה כמבשל. ויש מפרשים "בחמין" - בכלי ראשון (ר"ת ב'תוספות' שבת לט.) שעירוי מכלי ראשון אינו מבשל, ובכלי שני מותר אפילו לשרות (רשב"א ב'תוספות' שם). 46) כמבואר בפ"ט ה"ב.

ט. מֻתָּר[47] לְהָחֵם בַּחַמָּה[48], אַף־עַל־פִּי שֶׁאָסוּר[49] לְהָחֵם בְּתוֹלְדוֹת חַמָּה[50]; שֶׁאֵינוֹ בָּא לִטְעוֹת מֵחַמָּה לְאוּר[51]. לְפִיכָךְ מֻתָּר לִתֵּן מַיִם צוֹנֵן בַּשֶּׁמֶשׁ כְּדֵי שֶׁיֵּחַמּוּ. וְכֵן נוֹתְנִין מַיִם יָפִים[52] לְתוֹךְ מַיִם רָעִים בִּשְׁבִיל שֶׁיִּצָּנְנוּ. וְנוֹתְנִין תַּבְשִׁיל לְתוֹךְ הַבּוֹר בִּשְׁבִיל שֶׁיְּהֵא שָׁמוּר[53].

47) משנה, שבת קמו, ב. 48) בשמש. 49) שבת לט, א. מבואר למעלה בפ"ט ה"ג: "שגזרו עליהם מפני תולדות האור". 50) "אין מפקיעים (שוברים) ביצה על סודר שהוחם בחמה, כדי שתצלה מחום הסודר" (רש"י). 51) אין גוזרים שאם נתיר לחמם בשבת יבוא לחמם באש. 52) שמים כלי מלא מים ראויים לשתיה לתוך מים שאינם ראויים לשתיה, כדי לצננם. ובגמרא (שבת קמו:) שאלו: פשיטא שמותר. ותירצו, שאגב הלכה אחרת נשנתה. אבל בדברי רבינו צ"ע (ועיין ב'דרישה' ל'טור' אורח־חיים סוף סי' שיח). 53) שלא יבאש מחמת החום ואין חוששים שמא ישווה גומות (שבת קמו:).

י. מְעָרֵב[54] אָדָם מַיִם וּמֶלַח וָשֶׁמֶן, וְטוֹבֵל בּוֹ פִּתּוֹ אוֹ נוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל[55]. וָהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה מְעַט; אֲבָל הַרְבֵּה - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹשֶׂה מְלָאכָה מִמְּלֶאכֶת הַתַּבְשִׁיל. וְכֵן[56] לֹא יַעֲשֶׂה מֵי מֶלַח עַזִּין, וְהֵן שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי מֶלַח וּשְׁלִישׁ מַיִם, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹשֶׂה מוּרְיָס[57]. וּמֻתָּר לִמְלֹחַ בֵּיצָה[58]; אֲבָל צְנוֹן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּכוֹבֵשׁ כְּבָשִׁים בְּשַׁבָּת; וְהַכּוֹבֵשׁ אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמְבַשֵּׁל[59]. וּמֻתָּר לְטַבֵּל צְנוֹן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּמֶלַח, וְאוֹכֵל.

54) משנה, שבת קח, ב. 55) כמו שכתב בסמוך, שהכובש הרי הוא כמבשל, ולכן אסרו כאן שנראה שרוצה לכבוש. 56) שבת קח, ב. 57) דגים כבושים במלח. וכובש הרי הוא כמבשל, כמו שכתב בסמוך. 58) שאין דרך לכבוש הביצים ('מגן אברהם' סי' שכא ס"ק ה). 59) כן אמרו בכמה מקומות בש"ס "שכבוש הרי הוא כמבושל" (חולין צז: ושם נסמן). ואף שבשבת אין חיוב בבישול אלא על ידי האור - אסרו רבנן גם כבוש שהוא כמבשל ('משנה ברורה' סי' שכא).

יא. מֻתָּר[60] לְעָרֵב יַיִן וּדְבַשׁ וּפִלְפְּלִין בְּשַׁבָּת לְאָכְלָן[61]; אֲבָל יַיִן וּמַיִם[62] וְשֶׁמֶן אֲפַרְסְמוֹן - אָסוּר; שֶׁאֵין זֶה רָאוּי לַאֲכִילַת בְּרִיאִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[63].

60) שבת קמ, א. 61) מפני שהוא מאכל בריאים. 62) בגמרא שם: "יין ישן ומים צלולין". ורבינו סובר שזהו לאו דוקא, ועיין 'מעשה רוקח'. 63) וכל דבר שהוא משום רפואה, אסרו חכמים לעשותו, גזירה משום שחיקת סממנים, כמבואר בפכ"א ה"כ.

יב. חַרְדָּל[64] שֶׁלָּשׁוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת - לְמָחָר מְמַחוֹ[65] בֵּין בַּיָּד בֵּין בַּכֶּלִי, וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ דְּבַשׁ. וְלֹא יִטְרֹף[66], אֶלָּא מְעָרֵב[67]. שַׁחֲלַיִם[68] שֶׁטְּרָפָן מֵעֶרֶב שַׁבָּת - לְמָחָר נוֹתֵן לְתוֹכוֹ שֶׁמֶן וְחֹמֶץ וְתַבְלִין. וְלֹא יִטְרֹף, אֶלָּא מְעָרֵב. שׁוּם שֶׁרִסְּקוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת - לְמָחָר נוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַגְּרִיסִין. וְלֹא יִשְׁחֹק, אֶלָּא מְעָרֵב.

64) שבת קמ, א. צמח שגרעיניו חריפים ומרים, ובהשחקם יערבום במים וישתמשו בהם ללפת את האוכל. 65) ממיס אותן במים או ביין. 66) יערב בכח. 67) בנחת. ובנוסח אחר: "אלא מבערב" (כת"י התימנים), כלומר מערב שבת. 68) ירק שטעמו חריף, ושוחקים אותו במים.

יג. הַנּוֹטֵל[69] שֵׁעָר מִגּוּף הָאָדָם - חַיָּב מִשּׁוּם גּוֹזֵז. לְפִיכָךְ[70] אָסוּר לִרְחֹץ אֶת הַיָּדַיִם בְּדָבָר שֶׁמַּשִּׁיר אֶת הַשֵּׁעָר וַדַּאי[71], כְּגוֹן אֶהָלָה[72] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. וּמֻתָּר לָחוֹף[73] אֶת הַיָּדַיִם בַּעֲפַר לְבוֹנָה[74] וַעֲפַר פִּלְפְּלִין וַעֲפַר יַסְמִין[75] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יַשִּׁיר שֵׁעָר שֶׁעַל יָדוֹ; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן[76]. עֵרֶב דָּבָר שֶׁמַּשִּׁיר אֶת הַשֵּׁעָר וַדַּאי עִם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מַשִּׁיר וַדַּאי: אִם[77] הָיָה הָרֹב מִדָּבָר הַמַּשִּׁיר - אָסוּר לָחוֹף בּוֹ; וְאִם לָאו - מֻתָּר.

69) כמבואר בפ"ט ה"ח. 70) שבת נ, ב. 71) ואף שאין כוונתו להשיר את השער אלא להעביר את הזוהמא, ודבר שאינו מתכוון מותר, כיון שוודאי מעביר את השער, יש לו דין של "פסיק רישיה" כמבואר בפ"א ה"ו. 72) צמח טוב הריח, ויוצא ממנו שרף חריף שמשתמשים בו לכביסה. 73) לשפשף ולנקות. 74) בגמרא שם: עפר לבינתא, ופירש"י כתישת לבונה. ודעת רבינו כרב האי שפירש שם "עפר של לבונה ונקראת כנדאר לבאן בלשון ישמעאל" (מגיד משנה). 75) בגמרא שם "כוספא דיסמין". ופירש ה'ערוך' (ערך כספן) "פסולת שומשמין שכובשים אותה בוורד של יסמין, ומייבשים ושוחקים אותם, ורוחצים בהם ידים מזוהמות". ולדעת רבינו שכתב "עפר יסמין", נראה שהוא כתישת היסמין עצמו. 76) ודבר שאינו מתכוין מותר, כיון שאינו ודאי שמשיר את השיער. 77) "אם היה הרוב מדבר שאינו משיר מותר לחוף בו, ואם לאו אסור" (ויניציאה, שוניצינו). וה'מגיד משנה' הכריע כנוסחתנו, ממה שאמרו בגמרא שם: "כל היכא דליכא רובא אהלא, שפיר דמי" (כל כמה שאין רוב מאהלא שוודאי משיר - מותר).

יד. אָסוּר[78] לִרְאוֹת בְּמַרְאָה שֶׁל מַתֶּכֶת[79] בְּשַׁבָּת, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַשִּׁיר בָּהּ נִימִין הַמְּדֻלְדָּלִין מִן הַשֵּׁעָר, וַאֲפִלּוּ קָבוּעַ בַּכֹּתֶל[80]. אֲבָל מַרְאָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל מַתֶּכֶת[81] - מֻתָּר לִרְאוֹת בָּהּ, אֲפִלּוּ אֵינָהּ קְבוּעָה.

78) שבת קמט, ב. 79) ששפתה חדה כאיזמל, וחוששים שמא יגלח במראה את הנימין המדולדלים (=שערות שאינן שוות עם שאר ראשו). 80) שלא יוכל להשיר בה שער, שלא חילקו חכמים בגזירותיהם. 81) כגון של זכוכית כשלנו, או אפילו של מתכת, כשאינה חדה בשפתה, ואין חוששים שמא יקח מספרים להשיר שערו, שעד שילך ויבוא ייזכר ששבת היום (גמרא, שם).

טו. הַמְכַבֵּס[82] - חַיָּב מִשּׁוּם מְלַבֵּן. וְהַסּוֹחֵט כְּסוּת - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּס. לְפִיכָךְ[83] אָסוּר לִדְחֹק מַטְלִית אוֹ מוֹךְ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן בְּפִי הָאֲשִׁישָׁה[84] וְכֵיוֹצֵא בָּהּ כְּדֵי לְסָתְמָהּ, שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי סְחִיטָה[85]. וְאֵין[86] מְקַנְּחִין בִּסְפוֹג[87], אֶלָּא אִם־כֵּן יֵשׁ לוֹ בֵּית אֲחִיזָה, שֶׁלֹּא יִסְחֹט[88]. וְאֵין[89] מְכַסִּין חָבִית שֶׁל מַיִם[90] וְכֵיוֹצֵא בָּהּ בְּבֶגֶד שֶׁאֵינוֹ מוּכָן לָהּ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִסְחֹט.

82) כמבואר בפ"ט הי"א. 83) שבת קמא, א. 84) פך שפיו צר. 85) שלפעמים זהו במצב של "פסיק רישיה", כלומר שוודאי ייסחט. 86) משנה, שבת קמג, א. 87) "צמר נעשה בחוף הים ושואב המים ומסתגפים בו" (פירוש המשניות). 88) "שאם אין בו בית אחיזה, כשאוחזו נסחט בין אצבעותיו" (רש"י); והקשה על זה הראב"ד - הרי גם אם יש בו בית אחיזה אי־אפשר לקנח בלי סחיטה, ולכן פירש אחרת שכיון שיש לו בית אחיזה, הרי הוא כצלוחית מלאה מים שמריק ממנה מים. 89) שבת מח, א. 90) בגמרא שם, לא נזכר "מים", וב'מגיד משנה' גורס גם בגמרא "מים", ויש אומרים שלא גזרו אלא במים שמלבנים את הבגד, אבל בשאר משקין שאינם מלבנים לא גזרו, ומשום שמא יסחוט את הבגד לשתות את המשקין האלו (שחייב בזה משום דש), גם כן לא חששו ('מגן אברהם' סי' שיט סקי"א). ובנוסח אחר בדברי רבינו: "חבית של יין" (שונצינו, ויניציאה).

טז. נִשְׁבְּרָה[91] לוֹ חָבִית בְּשַׁבָּת - מַצִּיל מִמֶּנָּה מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לַשַּׁבָּת[92] לוֹ וּלְאוֹרְחָיו, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִסְפֹּג[93] בְּיַיִן אוֹ יִטְפַּח[94] בְּשֶׁמֶן; שֶׁאִם יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי סְחִיטָה. וְכֵיצַד מַצִּיל מִמֶּנָּה? מֵבִיא כְּלִי וּמַנִּיחַ תַּחְתֶּיהָ[95]. וְלֹא יָבִיא כְּלִי אַחֵר וְיִקְלֹט[96], כְּלִי אַחֵר וִיצָרֵף[97]; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבִיא כְּלִי דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים[98]. נִזְדַּמְּנוּ לוֹ אוֹרְחִים - מֵבִיא כְּלִי אַחֵר וְקוֹלֵט[99], כְּלִי אַחֵר וּמְצָרְפוֹ לָרִאשׁוֹן. וְלֹא יִקְלֹט וְאַחַר כָּךְ יַזְמִין, אֶלָּא יַזְמִין וְאַחַר כָּךְ יִקְלֹט. וְאִם הֶעֱרִים[100] בְּדָבָר זֶה - מֻתָּר[101].

91) משנה, שבת קמג, ב. 92) אם צריך שלש סעודות מציל שלש סעודות, בשחרית שאינו צריך אלא שתים – שתים, ובמנחה - אחת (להלן פ"כג ה"כא). 93) "לשים הספוג במקום היין ולחזור ולהטיפו בכלי" (רש"י). 94) מכניס ידו והשמן נדבק בה, ומקנחה בשפת הכלי. 95) שבת קיז, ב. אם נשברה החבית מראש גגו. 96) קילוח הנופל מן האויר. 97) יניח כלי סמוך לגג שיזוב מן הגג לכלי, והוא אוחז הכלי בידו (רש"י). 98) מתוך שהוא מחפש כלים הרבה, להציל את המשקה, ישכח שהיום שבת ויביא כלי דרך רשות הרבים. 99) כמה שצריך בשביל האורחים. 100) להזמין אורחים שאין להם צורך בכל המשקה שבחבית, וכוונתו שישאירו בשבילו. 101) כיוון שמצד הדין - מותר להציל כלים מן ההפסד, אלא שחכמים גזרו מתוך שהוא בהול על ממונו, אבל אם מביא בשביל אורחים, גם אם הוא מערים - יזכור ולא יבוא לחלל שבת.

יז. טִיט[102] שֶׁעַל גַּבֵּי בִּגְדוֹ - מְכַסְכְּסוֹ[103] מִבִּפְנִים, וְאֵינוֹ מְכַסְכְּסוֹ מִבַּחוּץ; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְכַבֵּס[104]. וּמֻתָּר לְגָרְדוֹ[105] בְּצִפֹּרֶן[106], וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יְלַבְּנוֹ. הַמְכַסְכֵּס[107] אֶת הַסּוּדָר[108] - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְלַבְּנוֹ; אֲבָל הֶחָלוּק - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְרַכְּכוֹ.

102) שבת קמא, א. 103) משפשפו מבפנים עד שהטיט נופל. 104) במים. 105) אפילו מבחוץ. 106) או בסכין, ולדעת ה'תוספות' מותר לגרד רק אם הוא עדיין לח, אבל לא ביבש שהוא כטוחן. 107) משפשף אחר כביסה בכדי לצחצחו. 108) מטפחת הצואר העשויה מצמר גפן, אבל בחלוק (הכתונת) העשוי פשתן מותר, שאין כוונתו ללבנו אלא לרככו, ודעת הראב"ד שגם בסודר מותר.

יח. מִנְעָל[109] אוֹ סַנְדָּל שֶׁנִּתְלַכְלֵךְ בְּטִיט וּבְצוֹאָה - מֻתָּר לְשַׁכְשְׁכוֹ[110] בְּמַיִם, אֲבָל לְכַבְּסוֹ - אָסוּר. וְאֵין[111] מְגָרְדִין[112] לֹא מִנְעָלִים וְלֹא סַנְדָּלִים חֲדָשִׁים[113], אֲבָל סָכִין (אוֹתָם)[114] וּמְקַנְּחִין אֶת הַיְּשָׁנִים[115]. כַּר[116] אוֹ כֶּסֶת שֶׁהָיָה עֲלֵיהֶן צוֹאָה אוֹ טִנּוּף - מְקַנְּחוֹ בִּסְמַרְטוּט. וְאִם הָיְתָה עַל שֶׁל עוֹר[117] - נוֹתְנִין עָלֶיהָ מַיִם עַד שֶׁתִּכְלֶה.

109) זבחים צד, ב. 110) לתת עליו מים עד שיכלה הלכלוך, לפי שבעור אין זה כיבוס כדלהלן. 111) שבת קמא, ב. 112) בסכין או בציפורן. 113) וכל־שכן שאסור לגרד ישנים שנשחקים יותר, והרי הוא עושה מלאכת ממחק ('מעשה רוקח', ועיין 'מאירי' ו'מגיד משנה'). ובנוסח אחר: "ואין מגרדין לא מנעלים ולא סנדלים, אבל סכין ומקנחין אותם" (כת"י התימנים). אבל צריך עיון, שהרי להלן (פרק כג ה"י) מפורש שיש חילוק בענין סיכת נעלים, שבחדשים אסור ובישנים מותר. 114) יש למחוק תיבה זו, שהרי אין סכין אלא נעלים ישנים כמובא למעלה ('מעשה רוקח'). 115) ראה בפכ"ג ה"י. 116) משנה, שבת קמב, ב. 117) אבל של בגד אסור, מפני ששרייתו במים זהו כיבוסו (זבחים צד:).

יט. מִי[118] שֶׁנִּתְלַכְלְכָה יָדוֹ בְּטִיט - מְקַנְּחָהּ בִּזְנַב הַסּוּס וּבִזְנַב הַפָּרָה וּבַמַּפָּה הַקָּשָׁה הָעֲשׂוּיָה לֶאֱחֹז בָּהּ הַקּוֹצִים, אֲבָל לֹא בְּמַפָּה שֶׁמְּקַנְּחִין בָּהּ אֶת הַיָּדַיִם[119]; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל, וְיָבוֹא לְכַבֵּס אֶת הַמַּפָּה.

118) תוספתא שבת פי"ז. 119) שמקפיד על לכלוכה, ויבוא לכבסה בשבת.

כ. מִי[120] שֶׁרָחַץ בַּמַּיִם - מִסְתַּפֵּג[121] בַּאֲלוּנִטִיתוֹ[122] וּמְבִיאָה בְּיָדוֹ, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִסְחֹט. וְכֵן מִי שֶׁנָּשְׁרוּ[123] כֵּלָיו בְּמַיִם[124] - מְהַלֵּךְ בָּהֶן, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִסְחֹט. וְאָסוּר לוֹ לְשָׁטְחָן[125], וַאֲפִלּוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֹאמַר הָרוֹאֶה: הֲרֵי זֶה כִּבֵּס כְּסוּתוֹ בְּשַׁבָּת וּשְׁטָחָהּ לְיַבְּשָׁהּ. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן - אֲפִלּוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים אָסוּר.

120) שבת קמז, א. 121) מנגב את עצמו. 122) מגבת. 123) משנה, שבת קמו, ב. ופירש רש"י שם: "נשרו - שנפלו למים בשבת" - משורש "נשר". ורבינו בפירוש המשנה, כתב: "מגזרת משרה ושורין" משורש שרה. וצריך לנקד: נִשרו הנו"ן בחיריק (כניקוד של נפעל). 124) בנוסח אחר: בדרך (כת"י התימנים). 125) "לשטוח בגדיו השרויים נגד החמה שיתייבשו" (פירוש המשניות).

כא. שְׁתֵּי[126] מְטַהֲרוֹת[127] זוֹ עַל גַּב זוֹ - נוֹטֵל אֶת הַפְּקָק מִבֵּינְתַּיִם וּמַשִּׁיקָן[128], וּמַחֲזִיר אֶת הַפְּקָק לִמְקוֹמוֹ; מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ בָּא לִידֵי סְחִיטָה, שֶׁהֲרֵי דַּעְתּוֹ שֶׁיֵּצְאוּ הַמַּיִם. וּפוֹקְקִין אֶת הַבִּיב[129] בְּסוּדָרִין וּבְכָל דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל כְּדֵי שֶׁלֹּא יָצוּפוּ הַמַּיִם עַל הָאֲכָלִים וְעַל הַכֵּלִים[130], אֲבָל אֵין פּוֹקְקִין אֶת הַבִּיב כְּדֵי שֶׁיֵּרְדוּ הַמַּיִם לַבּוֹר[131]; שֶׁמָּא יִסְחֹט בְּעֵת שֶׁדּוֹחֵק[132], שֶׁהֲרֵי[133] הַפְּקָק שָׁרוּי בַּמַּיִם.

126) תוספתא עירובין פ"ח. 127) כמין מקוואות נפרדות ויש צינור בין אחת לשניה, ופוקקים שלא יתערבו המים מזו לזו, וכשרוצה לחברן - נוטל את הפקק מהצינור. 128) מחברן. "וכוונתו לחבר שתי המטהרות, וכשמחזיר הפקק למקומו אין לחוש שידחוק את הפקק בנקב ויסחוט, שהרי כל כוונתו היא שהפקק לא יסתום את כל הנקב, כדי שהחיבור לא יפסק" (כסף־משנה). 129) חפירה שיורדים לתוכה השופכין. 130) שהרי אינו פוקק אלא שלא יצאו מים מרובים, אבל אינו חושש למים מועטים, ולפיכך אינו דוחק את הפקק הרבה ולא יבוא לידי סחיטה (כסף־משנה). 131) שבחצר. 132) סותם את הביב. 133) הראב"ד נותן טעם: "שהוא מקפיד על המים היורדים מן הגג שלא יצאו לרשות הרבים דרך הביב, אלא יכנסו לתוך הבור שבחצר, לכן מקפיד על הפקק שיהיה מהודק ביותר, ויבוא לידי סחיטה".

כב. אָסוּר[134] לְתַקֵּן בֵּית יָד שֶׁל בְּגָדִים וּלְשַׁבְּרָם שְׁבָרִים שְׁבָרִים[135], כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּתַקְּנִין בְּחֹל הַבְּגָדִים כְּשֶׁמְּכַבְּסִין אוֹתָן. וְכֵן[136] אֵין מְקַפְּלִים הַבְּגָדִים[137] בְּשַׁבָּת, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בְּחֹל בַּבְּגָדִים כְּשֶׁיְּכַבְּסוּ אוֹתָן. וְאִם לֹא הָיָה לוֹ כְּלִי אַחֵר לְהַחֲלִיפוֹ - מֻתָּר לְקַפְּלוֹ[138] וּלְפַשְׁטוֹ וּלְהִתְכַּסּוֹת בּוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּתְנָאֶה בּוֹ בְּשַׁבָּת[139]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בֶּגֶד חָדָשׁ לָבָן[140]; שֶׁהֲרֵי הוּא מִתְמַעֵךְ וּמִתְלַכְלֵךְ מִיָּד. וּכְשֶׁיְּקַפֵּל - לֹא יְקַפֵּל אֶלָּא אִישׁ אֶחָד; אֲבָל לְקַפֵּל בִּשְׁנַיִם - אָסוּר[141].

134) ביצה כג, א. 135) "לקמטם כמו שעושים בחלוקי הנשים בבתי השוקיים ובתי הידיים, ושמים אותם על עץ חלק והוא מעשה אומן ואסור" (רש"י). 136) משנה, שבת קיג, א. 137) בנוסח אחר: "אין מקפלים את הכלים" (כת"י התימנים). 138) שלא נאה ללבוש בשבת בגד מקומט. 139) אבל אם אין בדעתו ללבשו בשבת - אסור. 140) שבו אין הקיפול תיקון חשוב. 141) כי בשני בני אדם מתפשטים הקמטים לגמרי, ונחשב תיקון גמור.

כג. הַצּוֹבֵעַ - מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת. לְפִיכָךְ[142] אָסוּר לְאִשָּׁה לְהַעֲבִיר סְרָק[143] עַל פָּנֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּצוֹבַעַת. וְהַתּוֹפֵר - מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת. לְפִיכָךְ[144] אָסוּר לְמַלֹּאת הַכַּר וְהַכֶּסֶת הַחֲדָשִׁים בְּמוֹכִין[145], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְּפֹּר. אֲבָל מוֹכִין שֶׁנָּשְׁרוּ מִן הַכַּר אוֹ מִן הַכֶּסֶת - מַחֲזִירִין אוֹתָן בְּשַׁבָּת.

142) שבת צה, א. 143) צבע אדום. 144) שבת מח, א. 145) כל דבר רך כצמר גפן ופקיעי בגדים, נקרא "מוך".

כד. הַקּוֹרֵעַ - מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת. לְפִיכָךְ[146], מִי שֶׁנִּסְתַּבְּכוּ בְּגָדָיו בְּקוֹצִים - מַפְרִישָׁן בְּצִנְעָה[147], וּמִתְמַהְמֵהַּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּרֵעַ. וְאִם נִקְרְעוּ - אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְכַּוֵּן[148]. וּמֻתָּר[149] לִלְבֹּשׁ בְּגָדִים חֲדָשִׁים[150], וְאִם נִקְרְעוּ[151] - נִקְרָעוּ. פּוֹצְעִין[152] אֶת הָאֱגוֹז בְּמַטְלִית[153], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא תִּקָּרֵעַ[154].

146) "ירושלמי" שבת פ"ז ה"ב. 147) שלא יראהו אדם, כיון שהוא כמתקן ('קרבן העדה'). 148) ואילו נתכוין לקרוע - חייב. ואף שהקורע אינו חייב אלא כשקורע על מנת לתפור (כמבואר בפ"י ה"י) - גם כאן כוונתו לתקנו ולתפרו אחר שיסיר את הקוצים ('מעשה רוקח'). 149) "ירושלמי" שבת פ"ז ה"ב. 150) אף שאינו יודע אם הם כמידתו, ואפשר שיקרעו בלבישתו. 151) כיון שאינו מתכוון לכך. 152) שוברים. והיא ברייתא במס' ביצה (לד.) לענין יום־טוב. 153) מכה במטלית על עץ או אבן, כדי לשבור הרבה אגוזים בבת אחת (הר"ן). 154) כיון שאינו מתכוון לקרוע, ועוד: שאין זה קורע על מנת לתפור.

כה. הַתּוֹקֵעַ[155] - חַיָּב מִשּׁוּם בּוֹנֶה[156]. לְפִיכָךְ[157], כָּל הַדְּלָתוֹת הַמְחֻבָּרוֹת לַקַּרְקַע - לֹא נוֹטְלִין אוֹתָן וְלֹא מַחֲזִירִין, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְקַע[158]. אֲבָל דֶּלֶת שִׁדָּה[159] תֵּבָה וּמִגְדָּל[160], וּשְׁאָר דַּלְתוֹת הַכֵּלִים - נוֹטְלִין וְלֹא מַחֲזִירִין[161]. וְאִם[162] נִשְׁמַט צִיר[163] הַתַּחְתּוֹן שֶׁלָּהֶן - דּוֹחֲקִין אוֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ[164]. וּבַמִּקְדָּשׁ[165] - מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. אֲבָל צִיר הָעֶלְיוֹן שֶׁנִּשְׁמַט - אָסוּר לְהַחֲזִירוֹ בְּכָל מָקוֹם[166], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְקַע.

155) תוחב, נועץ. 156) ראה למעלה פ"י הי"ג. 157) שבת קכב, ב. 158) בגמרא שם אמרו "שמא יתקע" על דלת שידה תיבה ומגדל מפני שאין בנין בכלים, אבל במחוברים לקרקע חייב משום בונה, וכמו שכתב רבינו לעיל (פ"י הי"ד). והרי"ף הביא דלת של שידה כו' נוטלין ולא מחזירין, של לול של תרנגולים לא נוטלין ולא מחזירין גזירה שמא יתקע. וכתב הר"ן, שמה שכתב "גזירה שמא

יתקע" זה שייך להרישא "דלת של שידה" (ועיין מגיד־משנה). [ואולי היו כתובות מילים אלו "גזירה שמא יתקע" בדברי רבינו בסוף הבבא של דלת שידה תיבה ומגדל, ובטעות הדומות "ולא מחזירין" - "ולא מחזירין" נשתרבבו המלים האלו למעלה, ועיין מגיד־משנה וב"י וב"ח סי' שח]. 159) מין תיבה. 160) תיבה גבוהה נפתחת מהצד, לשים בה דברים לשמירה. 161) שמא יתקע, ראה למעלה. 162) משנה, עירובין קב, ב. 163) יתד של ברזל שבדלת למעלה ולמטה, והדלת סובבת עליה. "הדלת תסוב על צירה" (משלי כו, יד). 164) שנוח להחזירה, כיון שנשאר הציר העליון. 165) לא גזרו שמא יתקע, שאין שבות במקדש, כמבואר בהל' קרבן פסח פ"א הט"ז. 166) "מפני שיש בו טורח, ושמא יצטרך לחזקו במסמר או בעץ, ויתחייב משום בונה, ואף־על־פי שאין בנין בכלים, לא אמרו אין בנין בכלים, אלא שאם היו מפורקים והחזירם אינו חייב משום בונה, אבל אם תקע בהם עץ או מסמר - חייב משום בונה. אבל הציר התחתון אין בו טורח" ('מעשה רוקח').

1 **כו. אֵין[167] גּוֹדְלִין[168] אֶת שְׁעַר הָרֹאשׁ, וְאֵין פּוֹקְסִין[169]**
2 **אוֹתוֹ; מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּבוֹנֶה. וְאֵין[170] מַחֲזִירִין מְנוֹרָה**
3 **שֶׁל חֲלִיּוֹת, וְלֹא כִּסֵּא הַמְּפֻצָּל[171], וְלֹא שֻׁלְחָן**
4 **הַמְּפֻצָּל, וַיֵּצֵא בָּהֶן; מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּבוֹנֶה. וְאִם**
5 **הֶחֱזִיר - פָּטוּר; שֶׁאֵין בִּנְיָן בְּכֵלִים, וְאֵין סְתִירָה**
6 **בְּכֵלִים. וְאִם הָיָה רָפוּי - מֻתָּר[172] לְהַחֲזִירוֹ. וְאֵין[173]**
7 **מְתַקְּנִין חֲלִיּוֹת שֶׁל שִׁדְרָה שֶׁל קָטָן[174] זוֹ בְּצַד זוֹ,**
8 **מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּבוֹנֶה.**

167) משנה, שבת צד, ב. וכרבנן ולא כרבי אליעזר שסובר שגודלת ופוקסת חייבת חטאת. 168) לקלוע שער הראש. 169) לחלק שער הראש לכאן ולכאן אצל הצדעים. 170) שבת מז, א. 171) העשוי פרקים פרקים, ואפשר לפרקו לחלקים ולחזור לחברם. 172) כרבן שמעון בן גמליאל (שם מז:). 173) משנה, שבת קמז, ב. 174) חוליות שדרתו שנתפרקו אין מיישרים אותן, אבל ביום הלידה שיש סכנה בדבר - מותר (לעיל פ"ב הי"ד).

9 **כז. הָעוֹשֶׂה[175] אֹהֶל קָבוּעַ[176] - חַיָּב מִשּׁוּם בּוֹנֶה.**
10 **לְפִיכָךְ[177] אֵין עוֹשִׂין אֹהֶל עֲרַאי לְכַתְּחִלָּה, וְלֹא**
11 **סוֹתְרִין אֹהֶל עֲרַאי; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה אוֹ יִסְתּוֹר אֹהֶל**
12 **קָבוּעַ. וְאִם עָשָׂה אוֹ סָתַר אֹהֶל עֲרַאי - פָּטוּר.**
13 **וּמֻתָּר[178] לְהוֹסִיף עַל אֹהֶל עֲרַאי בְּשַׁבָּת. כֵּיצַד? טַלִּית**
14 **שֶׁהָיְתָה פְּרוּסָה עַל הָעַמּוּדִים אוֹ עַל הַכְּתָלִים, וְהָיְתָה**
15 **כְּרוּכָה קֹדֶם הַשַּׁבָּת - אִם נִשְׁאַר מִמָּנָּה גַּג טֶפַח[179]**
16 **מָתוּחַ - הֲרֵי זֶה מוֹתֵחַ אֶת כֻּלָּהּ בְּשַׁבָּת עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה**
17 **אֹהֶל גָּדוֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

175) כמבואר בפ"י הי"ג. 176) העשוי להתקיים ימים רבים; 'ירושלמי' (שבת פ"ז ה"ב): "מה בנין היתה במשכן, שהיו נותנים קרשים על גבי אדנים, וכי לא לשעה (בנין ארעי) היתה? - אמר רבי יוסי: מכיון שהיו חונים ונוסעים על פי הדיבור, כמו שהיא לעולם". 177) שבת קלז, ב. 178) עירובין קב, א. 179) שכיון שנשאר טפח - יש בו דין אוהל.

18 **כח. אֵין[180] תּוֹלִין אֶת הַכִּלָּה[181], שֶׁהֲרֵי נַעֲשֵׂית תַּחְתֶּיהָ**
19 **אֹהֶל עֲרַאי. וּמֻתָּר לְהַנִּיחַ מִטָּה וְכִסֵּא וּטְרַסְקָל[182],**
20 **וְאַף־עַל־פִּי שֶׁיַּעֲשֶׂה תַּחְתֶּיהָן אֹהֶל; שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ**
21 **עֲשִׂיַּת אֹהֶל, לֹא קֶבַע וְלֹא עֲרַאי[183].**

180) שבת קלח, א. 181) כעין אוהל סביב המיטה, עשוי מארג למחסה מפני הזבובים. 182) כסא בעל שלש רגלים. 183) לפי שאינו משתמש באויר שתחתיו (מגיד־משנה).

22 **כט. כָּל[184] אֹהֶל מְשֻׁפָּע, שֶׁאֵין בְּגַגּוֹ טֶפַח וְלֹא**
23 **בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לְגַגּוֹ רֹחַב טֶפַח - הֲרֵי זֶה**
24 **אֹהֶל עֲרַאי, וְהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ לְכַתְּחִלָּה בְּשַׁבָּת - פָּטוּר.**
25 **טַלִּית כְּפוּלָה[185], שֶׁהָיוּ עָלֶיהָ חוּטִין[186] שֶׁהִיא תְּלוּיָה**
26 **בָּהֶן מֵעֶרֶב שַׁבָּת - מֻתָּר[187] לִנְטוֹתָהּ וּמֻתָּר לְפָרְקָהּ.**
27 **וְכֵן הַפָּרֹכֶת[188].**

184) סוכה יט, ב. 185) שבת קלח, א. ופירש"י שם: "שוטח טליתו על גבי ארבעה יתדות לישן תחתיה, וראשיו מתכפלים לכאן ולכאן לצד הארץ, והם דפנות להגן מן החמה". אבל ממה שכתב רבינו הלכה זו ביחד עם הלכות אוהל משופע, נראה שגם כאן מדובר שהטלית פרוסה על מוט אחד באופן שאין בגגה טפח. וכן כתב ה'מגיד משנה'. 186) אם כרך את הטלית בחוטין מבעוד יום, כדי למשכה בהם ולפרוס לכאן ולכאן (רש"י). 187) על ידי החוטים למשכה בשבת, ואינו כעושה אוהל ארעי אלא כמוסיף על אוהל ארעי שמותר. 188) שאין איסור אוהל אלא בגג ולא במחיצה. וראה להלן הלכה לב.

28 **ל. כַּלָּת[189] חֲתָנִים[190], שֶׁאֵין בְּגַגָּהּ טֶפַח וְאֵין בְּפָחוֹת**
29 **מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לְגַגָּהּ רֹחַב טֶפַח - הוֹאִיל שֶׁהִיא**
30 **מִתְקָנֶת לְכָךְ[191], מֻתָּר לִנְטוֹתָהּ וּמֻתָּר לְפָרְקָהּ. וָהוּא,**
31 **שֶׁלֹּא תְּהֵא מְשֻׁלְשֶׁלֶת מֵעַל הַמִּטָּה טֶפַח[192]. פְּקַק[193]**
32 **הַחַלּוֹן - בִּזְמַן שֶׁהוּא מִתְקָן[194] לְכָךְ, אַף־עַל־פִּי**
33 **שֶׁאֵינוֹ קָשׁוּר וְאֵינוֹ תָּלוּי - מֻתָּר לִפְקֹק בּוֹ הַחַלּוֹן.**

189) שבת קלח, ב. 190) "אינה דומה לשאר כילות, ששאר כילות פרוסות על ארבעה קנים, ויש להן גג שהוא כאוהל, ושל חתנים על גבי נקליטין (עמודים) שאינם אלא שנים באמצעית המיטה, וקנה נתון עליהם, והיריעה נתונה עליו ונופלת לכאן ולכאן, ואין לה גג טפח, לפיכך אינה אוהל" (רש"י). 191) מוכנה מערב שבת. 192) שאם יש טפח, הרי הוא כמחיצה ואז נחשב השיפוע שלמעלה מן המיטה כגג וכאוהל ממש שאסור לעשותו בשבת. 193) משנה, שבת קכה, ב. והיא המפה שתולים כנגד החלונות להסתיר אורם (פירוש המשניות). 194) שחישב עליו מערב שבת לסתום בו את החלון (הרשב"א).

34 **לא. כּוֹבַע[195] שֶׁעוֹשִׂין עַל הָרֹאשׁ, וְיֵשׁ לוֹ שָׂפָה**
35 **מַקֵּפֶת, שֶׁהִיא עוֹשָׂה צֵל כְּמוֹ אֹהֶל עַל לְבוּשׁוֹ[196] -**
36 **מֻתָּר לְלַבְּשׁוֹ[197]. וְאִם הוֹצִיא מִן הַבֶּגֶד סָבִיב לְרֹאשׁוֹ**

אוֹ כְּנֶגֶד פָּנָיו כְּמוֹ אֹהֶל[198], וְהָיָה מְהֻדָּק עַל רֹאשׁוֹ, וְהָיָה הַשָּׂפָה שֶׁהוֹצִיאָהּ קָשָׁה בְּיוֹתֵר כְּמוֹ גַג - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֹהֶל עֲרַאי[199].

195) שבת קלח, ב. 196) בכת"י תימן: "לובשו". 197) אף אם יש ברחבו טפח, כיון שאין השפה קשה - אין זה אוהל. 198) "הניח טליתו על ראשו כדרך שהוא מתעטף על ראשו, והרחיקה להלן מראשו טפח" (רש"י). 199) בוודאי מדובר בשיש ברחבו טפח, שאם לא כן אינו אוהל.

לב. הַנּוֹטֶה[200] פָּרֹכֶת וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - צָרִיךְ לְהִזָּהֵר, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֹהֶל בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹטֶה[201]. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה פָּרֹכֶת גְּדוֹלָה - תּוֹלִין אוֹתָהּ שְׁנַיִם[202], אֲבָל אֶחָד - אָסוּר. וְאִם הָיְתָה כְּלָה[203] שֶׁיֵּשׁ לָהּ גַּג[204] - אֵין מוֹתְחִין אוֹתָהּ וַאֲפִלּוּ עֲשָׂרָה; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תִּגְבַּהּ מְעַט מֵעַל הָאָרֶץ, וְתֵעָשֶׂה אֹהֶל עֲרַאי[205].

200) שבת קלח, ב. 201) כי בשעה שעוסק בתלייתה, מתקפל מעט מרחבה, ואם יהיה הכפל טפח, יש בה משום עשיית אוהל. 202) מפני ששנים יכולים לתלותה בבת אחת שלא תתקפל. 203) מבואר בהלכה כח. 204) טפח. 205) הראב"ד השיג כאן, וסובר שטעם ההבדל בין אחד לשנים הוא, כי אם יעשה אחד לא יוכל לכוון הלולאות כנגד היתדות, וישנה קיפולו ונראה כמתקנו לכתחילה, והוא־הדין בכילה שיש לה גג, שאפילו עשרה אין יכולים לכוון שלא לשנות את קיפולו.

לג. בֶּגֶד[206] שֶׁמְּכַסֶּה[207] בּוֹ פִּי הַחָבִית[208] - לֹא יְכַסֶּה בּוֹ אֶת כֻּלָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה אֹהֶל[209]; אֲבָל מְכַסֶּה הוּא מִקְצָת פִּיהָ. הַמְסַגֵּן בִּכְפִיפָה מִצְרִית[210] - לֹא יַגְבִּיהַּ קַרְקָעִית הַכְּפִיפָה מִן הַכְּלִי טֶפַח[211], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֹהֶל עֲרַאי בְּשַׁבָּת.

206) שבת קלט, ב. 207) כלומר, שמוכן לכסות בו, שאם לא כן אסור שמא יסחוט (למעלה הלכה טו). 208) כשאינה מלאה, ויש בין המים לבגד חלל טפח (כמו שכתב בסמוך) (הרשב"א). 209) ודעת הראב"ד והרשב"א שאין בכיסוי כלים דין אוהל, וכאן אסור משום "עובדין דחול", שנראה כמשמרת (ראה פ"ח הי"ד). 210) סל של נצרים. 211) שאין אוהל בפחות מטפח.

יום שלישי א' כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו שבותי יתר המלאכות, אותן שיש להן שבותין, והן ארבע, וכולן על הסדר.

א. הָעוֹשֶׂה[2] נֶקֶב שֶׁהוּא עָשׂוּי לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא - כְּגוֹן נֶקֶב שֶׁבְּלוּל הַתַּרְנְגוֹלִין, שֶׁהוּא עָשׂוּי לְהַכְנִיס הָאוֹרָה וּלְהוֹצִיא הַהֶבֶל[3] - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם מַכֶּה בְּפַטִּישׁ[4]. לְפִיכָךְ גָּזְרוּ עַל כָּל נֶקֶב - אֲפִלּוּ הָיָה עָשׂוּי לְהוֹצִיא בִּלְבַד אוֹ לְהַכְנִיס בִּלְבַד - שֶׁמָּא יָבוֹא לַעֲשׂוֹת נֶקֶב שֶׁחַיָּבִין עָלָיו. וּמִפְּנֵי זֶה אֵין נוֹקְבִין בְּחָבִית נֶקֶב חָדָשׁ, וְאֵין מוֹסִיפִין בּוֹ. אֲבָל פּוֹתְחִין נֶקֶב יָשָׁן[5]. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַנֶּקֶב לְמַטָּה מִן הַשְּׁמָרִים; שֶׁאִם הָיָה לְמַטָּה מִן הַשְּׁמָרִים - הֲרֵי זֶה עָשׂוּי לְחַזֵּק[6], וְאָסוּר לְפָתְחוֹ.

2) שבת קמו, א. 3) אדי חום וריח רע שלא ימותו התרנגולים. 4) ראה למעלה פרק י' הלכה יד והלכה טז. 5) נקב שהיה שם מכבר ונסתם. 6) את הכלי, שלא יצא יינו למטה מן השמרים אצל שוליו, שכל כובד היין נשען שם, וצריך סתימה מעולה, לפיכך כשפותחו, חשוב כפותח נקב חדש (רש"י).

ב. נוֹקְבִין מְגוּפָה[7] שֶׁל חָבִית לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה יַיִן, וּבִלְבַד שֶׁיִּנָּקֵבֶנָּה מִלְּמַעְלָה; אֲבָל מִצַּדָּהּ[8] - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כִּמְתַקֵּן כְּלִי. שׁוּבֵר[9] אָדָם אֶת הֶחָבִית לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה גְּרוֹגָרוֹת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת כְּלִי[10]. וּמֵבִיא אָדָם חָבִית שֶׁל יַיִן, וּמַתִּיז אֶת רֹאשָׁהּ בְּסַיִף לִפְנֵי הָאוֹרְחִין[11], וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[12]; שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְהַרְאוֹת גְּדִיבַת לִבּוֹ[13].

7) שבת קמו, א. סתימת החבית היתה עשויה מטיט, וכשלא היו צריכים לכל היין שבחבית, לא היו מסירים את כל המגופה, כי יין מגולה מתקלקל, אלא היו נוקבים חור בראש המגופה. 8) כשאינו רוצה לפתוח את המגופה, שלא יפלו עפר או פסולת ביין, עושה בה פתח מן הצד. 9) משנה, שבת קמו, א. 10) לנקבה יפה בפה נאה (רש"י). 11) בנוסח אחר: "לצורך האורחין" ('מעשה רוקח'). 12) "שאין במקלקל שום איסור בשבת" (רש"י) אם עושה כן לצורך שבת (ר"ן). 13) ואין כוונתו לתקן הכלי.

ג. וּכְשֵׁם[14] שֶׁאָסוּר לִפְתֹּחַ כָּל נֶקֶב[15], כָּךְ אָסוּר לִסְתֹּם כָּל נֶקֶב. לְפִיכָךְ אָסוּר לִסְתֹּם נֶקֶב הֶחָבִית, וַאֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מִתְמָרֵחַ[16] וְאֵינוֹ בָּא לִידֵי סְחִיטָה, כְּגוֹן שֶׁיִּסְתֹּם בְּקִיסָם אוֹ בִּצְרוֹר קָטָן[17]. אֲבָל אִם הִנִּיחַ שָׁם אֹכֶל כְּדֵי לְהַצְנִיעוֹ, וְנִמְצָא הַנֶּקֶב נִסְתָּם - מֻתָּר. וּמֻתָּר לְהַעֲרִים בְּדָבָר זֶה[18].

14) שבת קלט, ב. 15) אפילו אינו עשוי להכניס ולהוציא, כמבואר בה"א. 16) כי אם "ממרח בשעוה או זפת וכיוצא בהן מדברים המתמרחים עד שיחליק פניהם - חייב משום מוחק" (רבינו בפי"א ה"ו). 17) בנוסח אחר, חסרה המילה "קטן" ('מעשה רוקח'). 18) כי הערמה בדבר שאינו אסור רק מדרבנן - מותר (שבת קלט:). וכן מבואר בפכ"ב הט"ז ובהלכות יום־טוב פ"ז ה"ח.

ד. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא גְּמַר מְלָאכָה - חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם מַכֶּה בְּפַטִּישׁ[19]. וּמִפְּנֵי זֶה, הַגּוֹרֵר[20] כָּל שֶׁהוּא אוֹ הַמְתַקֵּן כְּלִי בְּאֵיזֶה דָּבָר[21] שֶׁיִּתַּקֵּן - חַיָּב. לְפִיכָךְ[22] אָסוּר לְהַשְׁמִיעַ קוֹל שֶׁל שִׁיר בְּשַׁבָּת - בֵּין בִּכְלֵי שִׁיר, כְּגוֹן כִּנּוֹרוֹת וּנְבָלִים, בֵּין בִּשְׂאָר דְּבָרִים. אֲפִלּוּ לְהַכּוֹת בְּאֶצְבַּע עַל הַקַּרְקַע אוֹ עַל הַלּוּחַ, אוֹ אַחַת

1 כְּנֶגֶד אַחַת, כְּדֶרֶךְ הַמְּשׁוֹרְרִים, אוֹ לְקַשְּׁקֵשׁ אֶת הָאֱגוֹז
2 לַתִּינוֹק, אוֹ לְשַׂחֵק בּוֹ בְּזוֹג[23], כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתֹּק. כָּל זֶה
3 וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אָסוּר, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְתַקֵּן כְּלֵי שִׁיר.

19) שבת עג, א: "שכן האומן מכה בקורנס על הסדן להחליקו בגמר מלאכה" (רש"י), ורבינו חננאל פירש: "שהאומן מכה בפטיש על הכלי להשוות עקמימותו, וכן על האבן שבבניין להשוותה לחברותיה, וזהו גמר מלאכה". 20) שבת קג, ב. ובניגוד לדעת רש"י שחייב משום ממחק - לדעת רבינו חייב משום מכה בפטיש. ובנוסח אחר: "הגורד" (ויניציאה). וכן מובא בפ"י הט"ז. 21) בנוסח אחר: "באיזה דבר משתיהם חייב" ('מעשה רוקח'). 22) עירובין קד, א. 23) פעמון.

4 ה. אֵין[24] מְסַפְּקִין[25] וְלֹא מְרַקְּדִין וְאֵין מְטַפְּחִין[26]
5 בְּשַׁבָּת, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְתַקֵּן כְּלֵי שִׁיר. וּלְסַפֵּק כִּלְאַחַר
6 יָד - מֻתָּר[27]. אֵין שָׁטִין עַל פְּנֵי הַמַּיִם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא
7 יְתַקֵּן[28] חָבִית שֶׁל שַׁיָּטִין[29]. בְּרֵכָה[30] שֶׁבְּחָצֵר - מֻתָּר
8 לָשׁוּט בְּתוֹכָהּ; שֶׁאֵינוֹ בָּא לַעֲשׂוֹת חָבִית שֶׁל שַׁיָּטִין.
9 וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה לָהּ שָׂפָה מֻקֶּפֶת, שֶׁלֹּא יֵעָקֵר מִמֶּנָּה
10 הַמַּיִם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הֶכֵּר וְהֶפְרֵשׁ בֵּינָהּ וּבֵין הַיָּם[31].

24) משנה, ביצה לו, ב. וב'ספרא' (אחרי פרק ז) אמרו: "מנין שלא יספוק ולא יטפיח ולא ירקד - תלמוד לומר: שבתון". 25) "הוא הניגון וההכאה בצלצל" (פירוש המשניות). ולדעת רש"י (שם) להכות ביד על הירך. 26) "ההכאה יד על יד" (פירוש המשניות). 27) 'ירושלמי' ביצה פ"ה ה"ב: "רבי היה משיא אשה לרבי שמעון בנו, והיו מטפחים באחורי ידיהם בשבת, עבר שם רבי מאיר ושמע קולם שהם מטפחים, אמר: רבותינו! הותרה השבת? (=חשב שמטפחים כדרכם – 'כסף משנה'). שמע רבי ואמר: מי זה שבא לרדותינו (לייסרנו) בתוך ביתינו? - שמע רבי מאיר קולו של רבי וברח". 28) בנוסח אחר: "יעשה" ('מעשה רוקח'). 29) כלי גומא ארוג כעין חבית, לשייט ללמוד בו לשחות על פני המים. 30) שבת מ, ב. 31) ודינה כאמבטיא, שלא גזרו בה שמא יעשה חבית של שייטין.

11 ו. אֵין[32] חוֹתְכִין שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל קָנֶה[33], מִפְּנֵי שֶׁהוּא
12 כִּמְתַקֵּן כְּלִי. הָיְתָה חֲתוּכָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ
13 מְתֻקֶּנֶת - מֻתָּר לְהַכְנִיסָהּ בְּנֶקֶב הַחָבִית בְּשַׁבָּת לְהוֹצִיא
14 מִמֶּנָּה יַיִן, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יְתַקֵּן. וְאָסוּר לְהַנִּיחַ
15 עָלֶה שֶׁל הֲדַס[34] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּתוֹךְ הַנֶּקֶב שֶׁל חָבִית
16 כְּדֵי שֶׁיְּקַלַּח אֶת הַיַּיִן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּעוֹשֶׂה מַרְזֵב
17 בְּשַׁבָּת[35]. וְאֵין[36] שׁוֹבְרִין אֶת הַחֶרֶס, וְאֵין קוֹרְעִין אֶת
18 הַנְּיָר[37], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כִּמְתַקֵּן כְּלִי.

32) שבת קמו, ב. 33) חלול, שנותנים בנקב החבית כדי להוציא את היין מתוכה. 34) "שנותנים על הנקב של חבית, להיות מקלח בו היין ולא יהיה שותת בדפני החבית" (ר"ח). 35) ודעת הרא"ש כרב אשי, שטעם האיסור הוא שמא יקטום עלה של הדס אם לא יהיה לו תלוש, ובמקום שיש לו הרבה קטומים מותר (סי' שיד). 36) משנה, ביצה לב, ב. 37) "כשצולים דגים, חותכים קנים או שוברים חרסים או חותכים נייר, ושורים במים ומסדרים את הנייר על גב התנור, כדי שהמתכת לא תשרוף את הדג" (רש"י).

19 ז. זְמוֹרָה[38] שֶׁהִיא קְשׁוּרָה בִּטְפִיחַ[39] - מְמַלְּאִין בָּהּ
20 בְּשַׁבָּת, וְאִם אֵינָהּ קְשׁוּרָה - אֵין מְמַלְּאִין בָּהּ; גְּזֵרָה
21 שֶׁמָּא יִקְטֹם אוֹתָהּ וְיִתְקָעֶהָ[40]. אָסוּר[41] לָחוֹף[42] כְּלֵי כֶסֶף
22 בְּגַרְתִּקוֹן[43], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְלַבְּנָן כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֻמָּנִין
23 עוֹשִׂין, וְנִמְצָא כִּמְתַקֵּן כְּלִי וְגוֹמֵר מְלַאכְתּוֹ בְּשַׁבָּת.
24 אֲבָל חוֹפְפִין אוֹתוֹ בְּחוֹל וּבְנֶתֶר[44]. וְכֵן כָּל הַכֵּלִים
25 חוֹפְפִין אוֹתָן בְּכָל דָּבָר. וְאָסוּר[45] לְהָדִיחַ קְעָרוֹת
26 וְאַלְפָּסִין[46] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כִּמְתַקֵּן[47], אֶלָּא
27 אִם־כֵּן הֲדִיחָן לֶאֱכֹל בָּהֶן סְעֻדָּה אַחֶרֶת בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת.
28 אֲבָל כְּלֵי שְׁתִיָּה, כְּגוֹן כּוֹסוֹת וְקִיתוֹנוֹת - מֻתָּר
29 לַהֲדִיחָן בְּכָל עֵת; שֶׁאֵין קֶבַע לִשְׁתִיָּה. וְאֵין[48] מַצִּיעִין
30 אֶת הַמִּטּוֹת בְּשַׁבָּת כְּדֵי לִישֹׁן עֲלֵיהֶן לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת[49],
31 אֲבָל מַצִּיעִין מִלֵּילֵי שַׁבָּת לְשַׁבָּת.

38) משנה, שבת קכה, ב. ענף גפן ארוך. 39) פך קטן, שהזמורה קשורה בו כעין חבל בדלי, כדי לדלות ולשאוב מים מהבור או מהמעיין. 40) "אם אינה קשורה אלא שיש עקמומית בראשה כעין מזלג ראוי לתלות בו את הטפיח, חוששים שמא יתקנה מתוך שהיא רכה ונמצא עושה כלי, וחייב משום מכה בפטיש" (רש"י). ובנוסח אחר: "שמא יקטום אותה ויתקננה" (ויניציאה). 41) שבת נ, א. 42) לשפשף ולצחצח. 43) טיט לבן מאי כרתים, שמצחצחים בו כלי כסף. 44) מין עפר כעין מלח חריף, משתמשים בו להסיר כתמים. 45) שבת קיח, א: "קערות שאכל בהם ערבית, מדיחן לאכול בהם שחרית; שחרית, מדיחן לאכול בהן בצהרים; בצהרים, מדיחן לאכול בהן במנחה; מן המנחה ואילך - שוב אינו מדיח". 46) מחבות עמוקות לטיגון ובישול. 47) לצורך יום חול (מגיד־משנה). 48) שבת קיג, א. 49) שהוא טורח משבת לחול.

32 ח. אָסוּר[50] לְהַטְבִּיל כֵּלִים טְמֵאִין בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי
33 שֶׁהוּא כִּמְתַקֵּן כְּלִי. אֲבָל אָדָם טָמֵא מֻתָּר לִטְבֹּל,
34 מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמֵקֵר[51]. וְאֵין[52] מַזִּין[53] עָלָיו בְּשַׁבָּת.
35 הַמַּטְבִּיל[54] כֵּלִים בְּשַׁבָּת: בְּשׁוֹגֵג - יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן,
36 בְּמֵזִיד - לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת[55].
37 וּמֻתָּר[56] לְהַטְבִּיל אֶת הַמַּיִם הַטְּמֵאִים בְּשַׁבָּת. כֵּיצַד
38 יַעֲשֶׂה? נוֹתְנָן בִּכְלֵי שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כְּגוֹן כְּלֵי
39 אֲבָנִים[57], וּמַטְבִּיל הַכֵּלִים בְּמִקְוֶה, עַד שֶׁיַּעֲלֶה מֵי
40 הַמִּקְוֶה עֲלֵיהֶן וְיִטְהַרוּ.

50) משנה, ביצה יז, ב. 51) רוחץ לתענוג ולהצטנן, ולא להטהר מטומאתו. 52) משנה בפסחים סה, ב ('מעשה רוקח'). 53) הזאת שלישי ושביעי לטהר טמא מת מטומאתו (במדבר יט). 54) תרומות פ"ב מ"ג. 55) כמבואר בפ"ו הכ"ג. 56) משנה, ביצה יז, ב. הטבלה זו נקראת "השקה", "מי שיש לו מים יפה לשתות ונטמאו,

ממלא מהם כלי אבן ונותנים במקוה מים, עד שמשיק מים למים, ונמצאו אלו זרועים ומחוברים למי מקוה, ובטלים בהם ונטהרים" (רש"י שם). 57) "שאילו היה נותן אותם המים הטמאים בכלי עץ וכיוצא בו מן הכלים שמקבלים טומאה, היה נטמא הכלי באותם המים הטמאים שבתוכו" (פירוש המשניות).

ט. אֵין מַגְבִּיהִין[58] תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמִתַּקֵּן דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה מְתֻקָּן.

58) משנה, ביצה לו, ב. אין מפרישים תרומות ומעשרות.

י. מְעַבֵּד - מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת הוּא. וְהַמְרַכֵּךְ[59] עוֹר בְּשֶׁמֶן, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעַבְדָנִים עוֹשִׂים - הֲרֵי זֶה מְעַבֵּד, וְחַיָּב. לְפִיכָךְ[60] לֹא יָסוּךְ אָדָם רַגְלוֹ בְּשֶׁמֶן וְהוּא בְּתוֹךְ הַמַּנְעָל[61] אוֹ בְּתוֹךְ הַסַּנְדָּל הַחֲדָשִׁים; אֲבָל סָךְ הוּא אֶת רַגְלוֹ שֶׁמֶן וְלוֹבֵשׁ[62] מַנְעָלוֹ אוֹ סַנְדָּלוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן חֲדָשִׁים. וְסָךְ כָּל גּוּפוֹ שֶׁמֶן וּמִתְעַגֵּל עַל גַּבֵּי קְטַבְלְיָא[63] חֲדָשָׁה, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַשֶּׁמֶן מוּעָט, כְּדֵי שֶׁיִּצַּחְצַח הָעוֹר בִּלְבַד; אֲבָל אִם הָיָה בִּכְשָׁרוֹ שֶׁמֶן הַרְבֵּה, כְּדֵי שֶׁיַּרְכִּךְ הָעוֹר - הֲרֵי זֶה אָסוּר[64], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כִּמְעַבְּדוֹ. וְהַכֹּל - בַּחֲדָשִׁים, אֲבָל בִּישָׁנִים[65] - מֻתָּר.

59) מבואר בפי"א ה"ה וה"ו. 60) שבת קמא, ב. 61) "מפני שהמנעל נהנה ממנו ונמצא מעבדו" (רש"י). 62) כיון שבשעת הסיכה לא נגע השמן בעור - מותר. 63) "עור שעושים ממנו משטחות לשולחן ולמיטה" (רש"י). 64) אף שאינו מתכוון לזה (גמרא, שם). 65) אין בהם משום חשש עיבוד.

יא. הַמְמָרֵחַ[66] רְטִיָּה בְּשַׁבָּת - חַיָּב מִשּׁוּם מוֹחֵק אֶת הָעוֹר. לְפִיכָךְ אֵין סוֹתְמִין נֶקֶב בְּשַׁעֲוָה[67] וְכֵיוֹצֵא בָהּ, שֶׁמָּא יְמָרַח[68]. וַאֲפִלּוּ בְּשׁוּמֶן אֵין סוֹתְמִין אֶת הַנֶּקֶב, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שַׁעֲוָה.

66) כמבואר בפי"א ה"ו. 67) משנה, שבת קמו, א: "ואם היתה נקובה, לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח. אמר רבי יהודה, מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב (שם מקום), ואמר: חוששני לו מחטאת (שמא מירח השעוה לדבקה בדפני הכלי סביב הנקב)". 68) מלבד איסור סתימת הנקב שנזכר בהלכה ג', אם סתמו בשעוה - חייב גם משום ממרח (כסף־משנה).

יב. כּוֹתֵב - מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת. לְפִיכָךְ[69] אָסוּר לִכְחֹל[70] בְּפוּךְ[71] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּכוֹתֵב[72]. וְאָסוּר[73] לִלְוּוֹת וּלְהַלְווֹת, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִכְתֹּב[74]. וְכֵן אָסוּר לִקְנוֹת וְלִמְכֹּר[75] וְלִשְׂכֹּר וּלְהַשְׂכִּיר, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִכְתֹּב. לֹא[76] יִשְׂכֹּר אָדָם פּוֹעֲלִים בְּשַׁבָּת, וְלֹא יֹאמַר לַחֲבֵרוֹ לִשְׂכֹּר לוֹ פּוֹעֲלִין. אֲבָל לִשְׁאֹל וּלְהַשְׁאִיל - מֻתָּר[77]. שׁוֹאֵל[78] אָדָם מֵחֲבֵרוֹ כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ "הַלְוֵנִי".

69) משנה, שבת צד, ב. 70) לצבוע. 71) מין אבק כחול, שנותנות הנשים סביבות עיניהן. 72) "שמוליך המכחול סביב העין, כאדם המוליך קולמוס סביב האות" (רש"י); וכן כתב רבינו בפירוש המשנה, כי כוחל הרי הוא ככותב [וכן היא מסקנת הגמרא (שבת צה. לפי כת"י מינכן) "כוחלת משום כותבת"]. 73) שבת קמח, א. 74) את החוב שלא ישכח. 75) וכן מפורש בנחמיה (יג, טז־יז) "והצורים ישבו בה, מביאים דג וכל מכר ומוכרים בשבת לבני יהודה וירושלים, ואריבה את חורי יהודה, ואומרים להם: מה הדבר הרע הזה אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת"; ובמכילתא (פרשת תשא): "כי קודש היא לכם" - מגיד שהשבת מוספת קדושה על ישראל, מה שפלוני חנותו נעולה? - שהוא משמר את השבת . . . מעיד למי שאמר והיה העולם שברא את עולמו בששה ימים ונח ביום השביעי". 76) שבת קנ, א. 77) השאלה היא לזמן מועט, ולכן לא גזרו שמא יכתוב, אבל הלוואה היא לזמן מרובה, וחוששים שמא יכתוב ('רב אלפס'). 78) משנה, שבת קמח, א.

יג. אֶחָד[79] הַמּוֹכֵר בַּפֶּה[80] אוֹ בִּמְסִירָה - אָסוּר. [וְאָסוּר לִשְׁקֹל] - בֵּין בְּמֹאזְנַיִם, בֵּין שֶׁלֹּא בְּמֹאזְנַיִם. וּכְשֶׁם[81] שֶׁאָסוּר לִשְׁקֹל, כָּךְ אָסוּר לִמְנוֹת וְלִמְדֹּד[82] - בֵּין בִּכְלִי מִדָּה, בֵּין בַּיָּד, בֵּין בְּחֶבֶל.

79) ראה הל' יום־טוב פ"ד הי"ט וב'. 80) שהחליטו על המקח ולא מסרו לו. 81) משנה, שבת קנז, ב. 82) אבל מותר לומר לחבירו: מלא לי כלי זה, אף שהוא כלי של מידה, כיון שאינו מזכיר לו שם מידה (פ"ד מהלכות יו"ט הלכה כא).

יד. אֵין[83] דָּנִין[84] בְּשַׁבָּת, וְלֹא חוֹלְצִין[85] וְלֹא מְיַבְּמִין[86] וְלֹא מְקַדְּשִׁין[87]; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִכְתֹּב. וְאֵין מַקְדִּישִׁין[88] וְלֹא מַעֲרִיכִין[89] וְלֹא מַחֲרִימִין[90], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִקָּח וּמִמְכָּר[91]. וְאֵין מַגְבִּיהִין תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת, שֶׁזֶּה דּוֹמֶה לְמַקְדִּישׁ[92] אוֹתָן פֵּרוֹת שֶׁהִפְרִישׁ. וָעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִתַּקֵּן אוֹתָן בְּשַׁבָּת. וְאֵין[93] מְעַשְּׂרִין אֶת הַבְּהֵמָה[94], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִרְשֹׁם בְּסִקְרָא[95]. וּמַקְדִּישׁ[96] אָדָם פִּסְחוֹ[97] בְּשַׁבָּת[98], וַחֲגִיגָתוֹ[99] בְּיוֹם טוֹב; שֶׁזּוֹ - מִצְוַת הַיּוֹם הִיא. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין מַקְדִּישִׁין, כָּךְ אֵין מְקַדְּשִׁין מֵי חַטָּאת[100].

83) משנה, ביצה לו, ב. 84) שמא יכתוב פסק־דין. 85) חליצת נעל היבם, שאינו רוצה לייבם את אשת אחיו המת, ואסור שמא יכתוב שטר חליצה. 86) שמא יכתוב שטר כתובה ליבמה. 87) אשה, שמא יכתוב שטר אירוסין וקידושין. 88) חפץ לה'. 89) להעריך ערך נפשו של הנודר להקדש לפי שנותיו (ויקרא כז). 90) האומר: הרי בהמה זו חרם - לבדק בית המקדש. 91) אין הכוונה שאסרו שמא יבוא לידי מקח וממכר, שהרי מקח וממכר גזירת חכמים היא, ואין גוזרים גזירה לגזירה, אלא שטעם האיסור באלה, שוה למקח וממכר: שמא יכתוב. 92) ראה למעלה הלכה ט [וכאן הוסיף טעם זה לתרומת חוץ לארץ שאוכל והולך ואחר כך מפריש (בכורות כז.) ואין בה הטעם של מתקן, ואסור להפרישה משום מקדיש, עיין ביצה ט.].

93) משנה, בכורות נז, ב. 94) מעשר בהמה "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה'" (ויקרא כז, לב). 95) צבע אדום שרושמים בו את העשירי שיצא בפתח הדיר (ומה שלא אסרו בזה כבכל מקדיש, עיין 'תוספות' חגיגה ח. ד"ה משום סקרא). 96) שבת קמח, ב. 97) קרבן הפסח. 98) בערב פסח שחל בשבת, שהקרבת הפסח דוחה את השבת. 99) "חגיגה האמורה בתורה היא שיקריב שלמים ביום־טוב הראשון של חג בבואו לבית המקדש" (הל' חגיגה פ"א ה"א). 100) 'ספרי' (פ' בהעלותך פיסקא סה - "צפנת פענח"); "נתינת אפר הפרה על המים שנתמלאו הוא הנקרא "קידוש", והמים האלה שניתן עליהם האפר הם הנקראים מי חטאת ומים מקודשים", ובהם היו מטהרים את הטמאים (רבינו בהל' פרה אדומה פ"ו ה"א).

1 **טו. הַמַּגְבִּיהַּ[101] תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם**
2 **טוֹב: בְּשׁוֹגֵג - יֹאכַל מִמַּה שֶׁהִתְקִין, בְּמֵזִיד - לֹא**
3 **יֹאכַל עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת[102]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ תִּקֵּן[103]**
4 **אֶת הַפֵּרוֹת. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ[104] אוֹ הַמַּעֲרִיךְ אוֹ הַמַּחֲרִים**
5 **בְּשַׁבָּת - בֵּין בְּשׁוֹגֵג, בֵּין בְּמֵזִיד - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי;**
6 **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב. וְכֵן הַמַּקְנֶה[105] לַחֲבֵרוֹ**
7 **בְּשַׁבָּת - קָנָה. מְעַשְּׂרִין[106] אֶת הַדְּמַאי[107] בֵּין**
8 **הַשְּׁמָשׁוֹת[108], אֲבָל לֹא אֶת הַוַּדַּאי[109].**

101) תרומות פ"ב מ"ג. 102) כמבואר בהלכה ח. 103) שיצאו מכלל טבל. 104) רי"ף ביצה פרק ה בשם ה'ירושלמי'. 105) בבא־קמא ע, א. 106) משנה, שבת לד, א. 107) "בימי יוחנן כהן גדול שהיה אחר שמעון הצדיק, שלחו בית־דין הגדול ובדקו בכל גבול ישראל, ומצאו שהכל זהירים בתרומה גדולה ומפרישים אותה, אבל מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני, היו עמי הארץ מישראל מקילים לעצמם ולא היו מפרישים אותם, לפיכך גזרו שלא יהיו נאמנים על המעשרות אלא אנשים נאמנים, אבל עמי הארץ פירותיהן ספק ואין נאמנים לומר מעושרין הן, וזהו הנקרא דמאי" (רבינו בהל' מעשר פ"א ה"א). וראה למעלה פ"א מהל' ברכות ה"כ. 108) ספק יום ספק לילה (כמבואר בפ"ה ה"ד), ולא גזרו בו משום שיש ספק בזמן ובפירות. 109) טבל.

9 **טז. מִי[110] שֶׁקָּרָא שֵׁם[111] לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[112] שֶׁל דְּמַאי**
10 **אוֹ לְמַעֲשַׂר עָנִי שֶׁל וַדַּאי - לֹא יִטְּלֵם[113] בְּשַׁבָּת,**
11 **אַף־עַל־פִּי שֶׁיִּחֵד מְקוֹמָן מִקֹּדֶם הַשַּׁבָּת, וַהֲרֵי הֵן**
12 **יְדוּעִין וּמֻנָּחִין בְּצַד הַפֵּרוֹת. וְאִם הָיָה כֹּהֵן אוֹ עָנִי**
13 **לְמוּדִים[114] לֶאֱכֹל אֲצָלוֹ - יָבוֹאוּ וְיֹאכְלוּ; וּבִלְבַד**
14 **שֶׁיּוֹדִיעַ לַכֹּהֵן, שֶׁזּוֹ שֶׁאֵנִי מַאֲכִילְךָ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר,**
15 **וְיוֹדִיעַ[115] לָעָנִי, שֶׁזּוֹ שֶׁאֵנִי מַאֲכִילְךָ מַעֲשַׂר עָנִי.**

110) דמאי פ"ד מ"ד. 111) שאמר בערב שבת: מה שאני חייב להפריש יהיה בצפונו או בדרומו של צבור הפירות, אבל לא הוציא את התרומות והמעשרות למקום אחר. 112) שהלוי צריך להפריש תרומה לכהן ממעשר שהוא מקבל מישראל, אבל תרומה גדולה רגילים לתתה מיד לכהן, ואין הדרך להשאירה בבית ישראל אחר שקרא שם עליה. 113) ליתנם לכהן או לעני, שאסור לתת המתנות בשבת (רבינו בפירוש המשניות שם). 114) רגילים לאכול על שולחנו. 115) שאם אינו מודיעם, הם סבורים שמשלו הוא מאכילם, ואסור להאכיל לאורחיו תרומות ומעשרות (פירוש המשניות ורע"ב). ועוד: שגונב דעת הבריות ('תפארת ישראל').

16 **יז. אָסוּר[116] לְהָפִיס[117] וּלְשַׂחֵק בְּקֻבְיָא[118] בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי**
17 **שֶׁהוּא כְּמִקָּח וּמִמְכָּר. וּמֵפִיס אָדָם עִם בָּנָיו וְעִם בְּנֵי**
18 **בֵיתוֹ[119] עַל מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד מָנָה קְטַנָּה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין**
19 **מַקְפִּידִין[120].**

116) משנה, שבת קמח, ב. 117) להטיל גורלות. 118) "אלו שמשחקים בעצים או בצרורות או בעצמות וכיוצא בהן, ועושים תנאי ביניהם שכל הנוצח את חבירו באותו שחוק, יקח ממנו כך וכך" (רבינו בפ"ו מהל' גזילה ואבידה ה"י) ודבר זה אף בחול אסור משום גזל מדבריהם (שם). 119) דרך משחק על יד השולחן בשבת (פירוש המשניות). 120) ולא יבואו לידי מדה ומשקל, שהרי אביהם נותן להם הכל משלו.

20 **יח. אָסוּר[121] לְחַשֵּׁב חֶשְׁבּוֹנוֹת, שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן,**
21 **בְּשַׁבָּת[122] - בֵּין שֶׁעָבַר, בֵּין שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת - גְּזֵרָה**
22 **שֶׁמָּא יִכְתֹּב. לְפִיכָךְ, חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן צֹרֶךְ - מֻתָּר**
23 **לְחַשְּׁבָן. כֵּיצַד? כַּמָּה סְאִין תְּבוּאָה הָיָה לָנוּ בְּשָׁנָה**
24 **פְּלוֹנִית, כַּמָּה דִּינָרִין הוֹצִיא בְּחַתְּנוּת בְּנוֹ, וְכַיּוֹצֵא**
25 **בְּאֵלּוּ; שֶׁהֵן בִּכְלַל שִׂיחָה בְּטֵלָה, שֶׁאֵין בָּהֶן צֹרֶךְ**
26 **כְּלָל. הַמְחַשֵּׁב אוֹתָן בְּשַׁבָּת - כִּמְחַשֵּׁב בְּחֹל[123].**

121) שבת קנ, א. 122) המילה "בשבת" מתייחסת לתחילת ההלכה: אסור בשבת לחשב חשבונות שהוא צריך להן, בין לשעבר בין לעתיד להיות ('מעשה רוקח'). 123) אבל אין שיחה בטלה ראויה ליראי חטא (מגיד־משנה).

27 **יט. אָסוּר[124] לִקְרוֹת בִּשְׁטָרֵי הֶדְיוֹטוֹת[125] בְּשַׁבָּת;**
28 **שֶׁלֹּא יְהֵא כְּדֶרֶךְ חֹל, וְיָבוֹא לִמְחֹק. מוֹנֶה[126] אָדָם**
29 **פַּרְפְּרוֹתָיו[127] וְאֶת אוֹרְחָיו מִפִּיו, אֲבָל לֹא מִן**
30 **הַכְּתָב[128], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְרָא בִּשְׁטָרֵי הֶדְיוֹטוֹת. לְפִיכָךְ,**
31 **אִם הָיוּ הַשְּׁמוֹת חֲקוּקִין עַל הַטַּבְלָא אוֹ עַל הַכֹּתֶל -**
32 **מֻתָּר לִקְרוֹתָן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מִתְחַלֵּף בִּשְׁטָר. וְאָסוּר[129]**
33 **לִקְרוֹת בִּכְתָב הַמְהַלֵּךְ תַּחַת הַצּוּרָה[130] וְתַחַת הַדְּיוֹקְנִי**
34 **בְּשַׁבָּת[131]. אַף לִקְרוֹת בַּכְּתוּבִים[132] בְּשַׁבָּת בִּשְׁעַת בֵּית**
35 **הַמִּדְרָשׁ[133] - אָסוּר, גְּזֵרָה מִשּׁוּם בִּטּוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ;**
36 **שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ וְקוֹרֵא, וְיִמָּנַע מִבֵּית**
37 **הַמִּדְרָשׁ.**

124) שבת קטז, ב. 125) שטרי חובות וחשבונות. 126) משנה, שבת קמז, ב. 127) מיני מעדנים. 128) "כי לבד ספרי הנבואות ופירושיהן, אסור לקרוא בשבת ויום־טוב, ואפילו היה אותו הספר בחכמה מן החכמות" (פירוש

המשניות). 129) שבת קמט, א. 130) "כגון בני אדם המציירים בכותל חיות משונות, או דיוקנות של בני אדם של מעשים, כגון מלחמת דוד וגלית, וכותבין תחתיה: זו צורת חיה פלונית, וזו דיוקנית פלוני ופלונית" (רש"י). 131) ואם עשאם לשם עבודה־זרה אסור אף בחול להסתכל בהם, שנאמר (ויקרא יט, ד) "אל תפנו אל האלילים" (גמרא ו'תוספות' שם). 132) "רוצה לומר, שלא יקרא ב"כתובים" (תהלים משלי ואיוב ועוד) כל אחד ואחד בביתו, כדי שלא יבטל בית המדרש, ולא אסרו הקריאה בהם אלא בשעת המדרש בלבד" (פירוש המשניות). 133) "דרכם היה שהיו דורשים לעם בשבתות, ומלמדים לעם חוקי האלהים ותורותיו, והיתה תועלת גדולה לכולם בזה, וזה היו עושים קודם אכילה, ואפילו על החכמים הגדולים היה הרב מקפיד כשלא היו באים לשמוע דבריו, לפי שהקיבוץ ההוא ברוב עם היה חיזוק הדת ושמירת גדריו (מגיד־משנה).

1 **כ. נָפְלָה[134] דְּלֵקָה בְּחָצֵר[135] בְּשַׁבָּת - אֵינוֹ מַצִּיל כָּל**
2 **מַה שֶּׁיֵּשׁ בֶּחָצֵר לְחָצֵר אַחֶרֶת שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמָּבוֹי,**
3 **אַף־עַל־פִּי שֶׁעֵרְבוּ; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְכַבֶּה הַדְּלֵקָה כְּדֵי**
4 **שֶׁיַּצִּיל, מִפְּנֵי שֶׁאָדָם בָּהוּל עַל מָמוֹנוֹ. לְפִיכָךְ גָּזְרוּ,**
5 **שֶׁלֹּא יַצִּיל אֶלָּא מָזוֹן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ לְאוֹתוֹ שַׁבָּת,**
6 **וְכֵלִים שֶׁצָּרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּשַׁבָּת, וּבְגָדִים שֶׁיָּכוֹל**
7 **לִלְבֹּשׁ; שֶׁנִּמְצָא מִתְיָאֵשׁ מִן הַכֹּל, וְאֵינוֹ בָּא לִידֵי**
8 **כִּבּוּי. וְאִם לֹא עֵרְבוּ - אַף מְזוֹנוֹ וְכֵלָיו אֵינוֹ מַצִּיל.**

134) משנה, שבת קיז, ב. 135) אבל בחצר אחרת שאין בה הדליקה אינו בהול, ומותר להציל הכל מחשש הדליקה שבחצר הסמוכה (מגיד־משנה).

9 **כא. וּמַה[136] הוּא מַצִּיל לְמִזּוֹנוֹ? אִם נָפְלָה דְּלֵקָה**
10 **בְּלֵילֵי שַׁבָּת - מַצִּילִין מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת[137], הָרָאוּי**
11 **לְאָדָם - לְאָדָם[138], וְהָרָאוּי לַבְּהֵמָה - לַבְּהֵמָה[139];**
12 **נָפְלָה בְּשַׁחֲרִית[140] - מַצִּילִין מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת;**
13 **בְּמִנְחָה - מַצִּילִין מְזוֹן סְעֻדָּה אַחַת.**

136) משנה, שבת קיז, ב. 137) שחייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, כמבואר בפ"ל ה"ט. 138) מזון שלש סעודות עבור כל אחד מבני ביתו ('פרי מגדים'). 139) "שמקדימים מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן" (רבינו בהל' עבדים פ"ט ה"ח). 140) לפני הסעודה השניה.

14 **כב. בַּמֶּה[141] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַצִּיל בְּכֵלִים הַרְבֵּה[142],**
15 **אוֹ שֶׁהָיָה מְמַלֵּא כְּלִי וּמוֹצִיאוֹ וּמְעָרֶה, וְחוֹזֵר וּמְמַלֵּא**
16 **אוֹתוֹ שֵׁנִית - הוּא שֶׁאֵין מַצִּיל אֶלָּא מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ**
17 **לוֹ; אֲבָל אִם הוֹצִיא כְּלִי אֶחָד בְּהוֹצָאָה אַחַת, אַף־עַל־**
18 **פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּמָּה סְעֻדּוֹת - מֻתָּר.**

141) משנה, שבת קב, א. 142) אפילו בפעם אחת.

19 **כג. כֵּיצַד? מַצִּיל סַל מָלֵא כִּכָּרוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ**
20 **בּוֹ כַּמָּה סְעֻדּוֹת, וְעִגּוּל שֶׁל דְּבֵלָה[143], וְחָבִית שֶׁל יַיִן.**
21 **וְכֵן אִם פָּרַשׂ טַלִּיתוֹ וְקִבֵּץ בָּהּ כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל**
22 **לְהוֹצִיא, וְהוֹצִיאָהּ מְלֵאָה בְּבַת אַחַת - מֻתָּר.**

143) תאנים מיובשות כבושות בצורת עיגול.

23 **כד. וְאוֹמֵר[144] לַאֲחֵרִים: בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם[145]! וְכָל**
24 **אֶחָד וְאֶחָד מַצִּיל מָזוֹן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ[146], אוֹ כְּלִי**
25 **אֶחָד שֶׁמַּחֲזִיק אֲפִלּוּ דָּבָר גָּדוֹל. וַהֲרֵי הוּא שֶׁל מַצִּיל.**
26 **וְאִם לֹא רָצָה הַמַּצִּיל לְקַחְתּוֹ וּנְתָנוֹ לִבְעָלָיו - מֻתָּר**
27 **לוֹ לִטֹּל מִמֶּנּוּ אַחַר הַשַּׁבָּת שְׂכַר עֲמָלוֹ[147]; וְאֵין זֶה**
28 **שְׂכַר שַׁבָּת[148], שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם מְלָאכָה וְלֹא אִסּוּר,**
29 **שֶׁלֹּא הוֹצִיאוֹ אֶלָּא בְּמָקוֹם מְעֹרָב[149].**

144) משנה, שבת קב, א. 145) אבל לא בשבילו, שלא הותרו לו אלא שלש סעודות. 146) כיון שאמר: בואו והצילו לכם, הפקיר את הכל. 147) כמפורש במשנה שם: "ואם היו פקחין, עושין עמו חשבון אחר השבת. 148) שאילו רצה המציל לקחת לעצמו - הכל הרי הוא שלו, שהרי זכה בכל מן ההפקר, והוא אינו נוטל שכר עבודת ההצלה, כי־אם שכר החפצים שהוא מחזירם מרצונו (גמרא ופירוש המשניות). 149) שלגבי אחרים, הרי הדבר כמו מציאה שלא התירו בה שום איסור (ראה למעלה פ"ו הכ"ב) ועיין 'מגן אברהם' סי' של"ד סקי"ג ו'מחצית השקל' שם.

30 **כה. הִצִּיל[150] פַּת נְקִיָּה[151] - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמַצִּיל פַּת**
31 **שֶׁאֵינָהּ נְקִיָּה; אֲבָל אִם הִצִּיל פַּת שֶׁאֵינָהּ נְקִיָּה -**
32 **חוֹזֵר וּמַצִּיל פַּת נְקִיָּה. וּמַצִּיל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מַה**
33 **שֶׁהוּא צָרִיךְ לְשַׁבָּת, אִם הָיָה יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּעֶרֶב**
34 **שַׁבָּת[152]; אֲבָל אֵינוֹ מַצִּיל בְּשַׁבָּת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים[153],**
35 **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְיוֹם טוֹב, וְלֹא מִשַּׁבָּת זוֹ לַשַּׁבָּת**
36 **הַבָּאָה[154]. וּמַה שֶּׁהוּא מַצִּיל לִלְבֹּשׁ - לוֹבֵשׁ כָּל מַה**
37 **שֶׁהוּא יָכוֹל לִלְבֹּשׁ, וְעוֹטֵף כָּל מַה שֶּׁהוּא יָכוֹל**
38 **לַעֲטֹף, וּמוֹצִיא. וְאוֹמֵר לַאֲחֵרִים: בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ**
39 **לָכֶם! וְכָל אֶחָד וְאֶחָד לוֹבֵשׁ וּמִתְעַטֵּף בְּכֵלָיו,**
40 **וּמוֹצִיא. וַהֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ כְּמוֹ הַמַּאֲכָל, שֶׁהֲרֵי מִן**
41 **הַהֶפְקֵר הֵן זוֹכִין.**

150) שבת קיז, ב. 151) מזון שלש סעודות. וכן הדין בבשר ודגים ושאר מיני אוכלין, אם הציל כבר מין אחד, יכול לומר במין השני אני חפץ (או"ח סי' שלד). 152) בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה, אבל בזמננו אין יום הכיפורים חל לא בערב שבת ולא באחד בשבת, כמבואר בהל' קידוש החודש פ"ז ה"א. 153) למוצאי יום הכיפורים (רש"י). אף־על־פי שיש טעם להתיר, משום שמצוה לאכול במוצאי יום הכיפורים ('תוספות' שם). 154) שהרי יש לו זמן להכין אוכל בשבילו.

42 **כו. מֻתָּר[155] לְהַצִּיל כָּל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ[156] שֶׁיֵּשׁ בֶּחָצֵר**
43 **לְחָצֵר אַחֶרֶת שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמָּבוֹי, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עֵרְבוּ;**
44 **וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה לַמָּבוֹי שָׁלֹשׁ מְחִצּוֹת וּלְחִי אֶחָד[157].**
45 **וָהוּא, שֶׁיִּהְיוּ כְּתוּבִין אַשּׁוּרִית[158] וּבִלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ; אֲבָל**
46 **אִם הָיוּ כְּתוּבִין בְּכָל לָשׁוֹן אוֹ בִּכְתָב אַחֵר - אֵין מַצִּילִין**

אוֹתָן, אֲפִלּוּ הָיָה שָׁם עֵרוּב. וּבְחֹל אָסוּר לִקְרוֹת בָּהֶם[159], אֶלָּא מַנִּיחָן בִּמְקוֹם הַתֹּרֶף וְהֵן מִתְאַבְּדִין מֵאֲלֵיהֶן.

155) משנה, שבת קטו, א. 156) תורה נביאים וכתובים. 157) כמבואר בפי"ז ה"ב. 158) הוא הכתב שבספרי התורה שלנו. 159) שבת קטו, א: "מעשה באבא חלפתא שהלך אצל רבן גמליאל בריבי לטבריה, ומצאו שהיה יושב על שולחנו . . . ובידו ספר איוב תרגום, והוא קורא בו. אמר לו: זכור אני ברבן גמליאל אבי אביך, שהיה עומד על גבי מעלה בהר־הבית, והביאו לפניו ספר איוב תרגום, ואמר לבנאי: שקעהו תחת הנדבך (שורת אבני הבנין), אף הוא ציוה עליו וגנזו. רבי יוסי ברבי יהודה אומר - מניחן במקום התורפה (=מקום גלוי) והן מרקיבין מאליהן".

כז. הָיוּ[160] כְּתוּבִין בְּסַם[161] וּבְסִקְרָא[162] - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ כְּתָב שֶׁל קַיָּמָא, הוֹאִיל וְהֵן כְּתוּבִין אַשּׁוּרִית וּבִלְשׁוֹן קֹדֶשׁ - מַצִּילִין אוֹתָן. גִּלָּיוֹן[163] שֶׁל סְפָרִים, שֶׁלְּמַעְלָה וְשֶׁלְּמַטָּה וְשֶׁבֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה וְשֶׁבֵּין דַּף לְדַף וְשֶׁבְּתְחִלַּת הַסֵּפֶר וְשֶׁבְּסוֹף הַסֵּפֶר - אֵין מַצִּילִין אוֹתָן. הַבְּרָכוֹת[164] וְהַקְּמֵעִין[165], אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן אוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם וּמְעֻגְּנוֹת הַרְבֵּה שֶׁל תּוֹרָה - אֵין מַצִּילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה.

160) שבת קטו, ב. 161) צבע לכתיבה. 162) צבע אדום בהיר, ושניהם אינם כשרים לכתיבת ספר תורה. 163) החלק הבלתי כתוב, המקיף את הכתב. 164) "מטבע הברכות שתיקנו חכמים, כגון 'שמונה עשרה' ושאר ברכות" (רש"י) - כעין סידורי תפילה שלנו. 165) שכתובים בהם פסוקים מעניינות (פרשיות) של תורה לסגולה ולרפואה.

כח. סֵפֶר[166] תּוֹרָה[167] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לְלַקֵּט שְׁמוֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת מִתּוֹךְ תֵּבוֹת שְׁלֵמוֹת, וַאֲפִלּוּ בִּכְלָלָן "יִגַּר שָׂהֲדוּתָא"[168]; וְכֵן אִם הָיְתָה בָּהּ פָּרָשָׁה שֶׁאֵין בָּהּ שְׁמוֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת וְיֵשׁ בָּהּ הַזְכָּרוֹת[169], כְּגוֹן "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן[170]" - מַצִּילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדְּלֵקָה. וּמַצִּילִין תִּיק[171] הַסֵּפֶר עִם הַסֵּפֶר, וְתִיק תְּפִלִּין עִם הַתְּפִלִּין, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכָן[172] מָעוֹת.

166) שבת קטז, א. 167) שנטשטשו צורות האותיות, ולא נשארו אלא שמונים וחמש אותיות, כמו "ויהי בנסוע" (במדבר י, לה), החשובה כספר בפני עצמה, ואין בה אלא שמונים וחמש אותיות. 168) אף שהוא תרגום ולא לשון הקודש. 169) שמות קדושים, אף שאין בהם פ"ה אותיות (שבת קטו:). 170) שנמחקו ונטשטשו מפרשה זו כמה אותיות. 171) משנה, שבת קטז, ב. שהתיק מתשמישי קדושה. 172) בתוך התיק, שהמעות בטלות לגבי התיק.

יום רביעי ב' כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו איסורים של דבריהם, בדברים שאין בהם חשש מלאכה. ומה שהותר מהם, במקום מצוה, או צרכי רבים, ונמשך לזה ביאור שאין עונשי בית־דין דוחין את השבת, אף על פי שהם מצוה. ונסתיים הפרק בהקדמת הודעת סיבות איסור טלטול מקצת דברים בשבת, מצד מהות הדברים, לא מצד הרשויות שבהן הדברים מטולטלין.

א. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּשַׁבָּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָם דּוֹמִין לִמְלָאכָה וְאֵינָם מְבִיאִין לִידֵי מְלָאכָה. וּמִפְּנֵי מָה נֶאֱסְרוּ? מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: אִם תָּשִׁיב מִשַׁّבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי. וְנֶאֱמַר: וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר[2]. לְפִיכָךְ אָסוּר לְאָדָם לְהַלֵּךְ בַּחֲפָצָיו בְּשַׁבָּת, וַאֲפִלּוּ לְדַבֵּר בָּהֶן, כְּגוֹן שֶׁיְּדַבֵּר עִם שֵׁתָּפוֹ מַה יִּמְכֹּר לְמָחָר אוֹ מַה יִּקְנֶה, אוֹ הֵיאַךְ יִבְנֶה בַּיִת זֶה, וּבְאֵי זֶה סְחוֹרָה יֵלֵךְ לִמְקוֹם פְּלוֹנִי. כָּל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: וְדַבֵּר דָּבָר - דִּבּוּר אָסוּר, הִרְהוּר מֻתָּר[3].

2) ירושלמי (מסכת שבת פרק ט"ו הלכה ג'): "אמר רבי אבהו: כתיב (שמות כ, י) "ויום השביעי שבת לה' אלהיך – מה הקדוש ברוך הוא שבת ממאמר (שהרי בעשרה מאמרות נברא העולם), אף אתה שבות ממאמר" (שלא תדבר בשבת דברי חול). 3) (מסכת שבת דף ק"נ עמוד א').

ב. אָסוּר[4] לְאָדָם לִפְקֹד גַּנּוֹתָיו וּשְׂדוֹתָיו בְּשַׁבָּת כְּדֵי לִרְאוֹת מָה הֵן צְרִיכִין, אוֹ הֵיאַךְ הֵן פֵּרוֹתֵיהֶן; שֶׁהֲרֵי זֶה מְהַלֵּךְ לַעֲשׂוֹת חֶפְצוֹ. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם שֶׁיֵּצֵא בְּשַׁבָּת עַד סוֹף הַתְּחוּם[5], וְיֵשֵׁב שָׁם עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב לַעֲשׂוֹת חֲפָצָיו בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת; שֶׁהֲרֵי נִמְצָא הִלּוּכוֹ בְּשַׁבָּת לַעֲשׂוֹת חֲפָצָיו.

4) (מסכת עירובין דף ל"ח עמוד ב'). 5) אלפיים אמה מהעיר כמבואר בפרק כ"ז הלכה א'.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[6] בְּשֶׁהֶחְשִׁיךְ עַל הַתְּחוּם לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁאָסוּר בְּשַׁבָּת לַעֲשׂוֹתוֹ; אֲבָל אִם הֶחְשִׁיךְ לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁמֻּתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד? אֵין מַחְשִׁיכִין עַל הַתְּחוּם לְהָבִיא פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין אוֹ לִשְׁכֹּר פּוֹעֲלִין, אֲבָל מַחְשִׁיךְ הוּא לִשְׁמֹר פֵּרוֹת; שֶׁהֲרֵי מֻתָּר לִשְׁמֹר בְּשַׁבָּת[7]. וּמַחְשִׁיךְ לְהָבִיא בְּהֵמָה אוֹ פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין[8]; שֶׁהַבְּהֵמָה - קוֹרֵא לָהּ וְהִיא בָּאָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא חוּץ לַתְּחוּם; וּפֵרוֹת תְּלוּשִׁין - אִלּוּ הָיוּ שָׁם מְחֻצּוֹת, הָיָה מֻתָּר לַהֲבִיאָן בְּשַׁבָּת. וְכֵן אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: לְכָרְךָ פְּלוֹנִי[9] אֲנִי הוֹלֵךְ לְמָחָר; שֶׁאִם הָיוּ שָׁם בְּרִגְנִים[10], הָיָה הוֹלֵךְ לְשָׁם בְּשַׁבָּת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

6) (משנה מסכת שבת דף ק"נ עמוד א'). שאסור להחשיך על התחום. 7) ראה להלן הלכה ח'. 8) שנתלשו מערב שבת אבל פירות שנתלשו בשבת שאסורים באכילה (למעלה פרק כ"א הלכה ז') ואסורים בטלטול – אין מחשיכים עבורם (מסכת שבת דף ק"נ עמוד ב'). 9) שהוא מחוץ לתחום. 10) סוכות של שומרים, שעל ידיהן יוכל ללכת בשבת אפילו מחוץ לתחום, אם הן

מובלעות זו לזו בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים, כמבואר בפרק כ"ח הלכה א' וב'.

ד. מֵתָּר[11] לְאָדָם לוֹמַר לְפוֹעֵל: הֲנִרְאֶה שֶׁתַּעֲמֹד עִמִּי לָעֶרֶב?[12] אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: הֱיֵה נָכוֹן לִי לָעֶרֶב; שֶׁנִּמְצָא עוֹשֶׂה חֵפְצוֹ בְּשַׁבָּת. וְאָסוּר[13] לָרוּץ וּלְדַלֵּג בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ - שֶׁלֹּא יְהֵא הִלּוּכְךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּהִלּוּכְךָ שֶׁל חֹל. וְיוֹרֵד[14] אָדָם לְבוֹר וְשִׂיחַ[15] וּמְעָרָה, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה אַמָּה, וּמְטַפֵּס וְיוֹרֵד וְשׁוֹתֶה[16], וּמְטַפֵּס וְעוֹלֶה[17]. וְאָסוּר[18] לְהַרְבּוֹת בְּשִׂיחָה[19] בְּטֵלָה[20], שֶׁנֶּאֱמַר: וְדַבֵּר דָּבָר - שֶׁלֹּא יְהֵא דִּבּוּרְךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּדִבּוּרְךָ שֶׁל חֹל.

11) (מסכת שבת דף ק"נ עמוד א'). 12) "עכשיו נראה אם תעמוד עמי לערב, אם תבא אלי לכשתחשך, אף על פי ששניהם יודעים שעל מנת לשכרו לעבודה הוא מזהירו, כיון שאינו אומר כן בפירוש אלא בדרך רמז, הרי זה כהרהור, ומבואר בהלכה א': "ודבר דבר – דבר אסור הרהור מותר" (ועיין רש"י שם). ובהגה"מ פירש: "הנראה – טוב בעיניך". 13) (מסכת שבת דף קי"ג עמוד א'). 14) (מסכת עירובין דף ק' עמוד א'). 15) חפירה ארוכה. 16) לדעת רש"י מותר לרדת גם לא לצורך שתיה, "בין שיש בהן מים בין שאין בהן מים". 17) ואין כאן חשש של איסור הילוך כדרך חול, ובטור אורח חיים סימן של"ו כתב שהחידוש בזה הוא שאין חוששין שמא יעקור קרקע בירידתו ועלייתו. 18) (מסכת שבת דף קי"ג עמוד א'). 19) ירושלמי (מסכת שבת פרק ט"ו הלכה ג'): "רבי שמעון בן יוחאי כשראה את אמו מדברת הרבה, אמר לה: אמי שבת היום". 20) בתלמוד (מסכת יומא דף י"ט עמוד ב'): מובא שגם בחול אסור, ושם: "אמר רבא השח שיחת חולין עובר בעשה, שנאמר (דברים פרק ו', פסוק ז') "ודברת בם" – ולא בדברים בטלים". אבל הר"ח פירש שם שהמדובר על המפסיק באמצע לימודו. ועיין לעיל בפרק ב' מהלכות דעות הלכה ד'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לרוץ ולדלג בשבת"

וממשיך בהלכה ה' "מותר לרוץ בשבת לדבר מצוה כו'", וההוראה מהלכה זו בנוגע לעבודת ה': כשבאים לתלמיד־חכם שהוא בבחינת שבת, ומוסרים לו את השליחות מנשיא הדור, שיש לעסוק בהפצת המעיינות חוצה, טוען הוא "תלמיד־חכם איקרי שבת" וממילא אינו יכול לרוץ ולדלג בשבת, על זה באה ההוראה "מותר לרוץ ולדלג בשבת לדבר מצוה". ולא זו בלבד שמותר, היינו מותר לכתחילה, אלא כמו שפסק לפני כן "מצוה לרוץ לבית הכנסת כו'" כי אף שלימוד התורה הוא עניין הכי נעלה, עד ש"אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש", אעפ"כ כאשר מדובר בעניין של 'פיקוח נפש' אומרת התורה שצריך לחלל את השבת בשבילו, וכך הוא גם ב'פיקוח נפש' ברוחניות שיש להפסיק מלימוד תורה (שבת) כדי להציל יהודי אחר. ומבואר במקום אחר ש'מת מצוה' ברוחניות הוא אדם החי בעולם הזה, אבל אין בו חיות למצוות - 'מת מצוה' - מכיון שאינו יודע כלל על המצוה, ולכן כשם שב'מת מצוה' חייב אפילו כהן־גדול להפסיק באמצע עבודות יוה"כ (שבת שבתון) כדי להתעסק בו, כך בנוגע ל'מת מצוה' ברוחניות שיש לעזוב את העבודה הכי נעלית כדי להחיות יהודי זה, וכלשון הידוע "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה".

(על־פי 'יין מלכות' ספר זמנים סי' יג)

ה. מֵתָּר לָרוּץ בְּשַׁבָּת לִדְבַר מִצְוָה, כְּגוֹן שֶׁיָּרוּץ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ[21]. וּמְחַשְּׁבִין[22] חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל מִצְוָה[23], וּמוֹדְדִין[24] מְדִידָה שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן מִקְוֶה - לֵידַע אִם יֵשׁ כַּשִּׁעוּר[25], אוֹ בֶּגֶד - לֵידַע אִם מְקַבֵּל טֻמְאָה[26]. וּפוֹסְקִין[27] צְדָקָה לַעֲנִיִּים. וְהוֹלְכִין לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת - וַאֲפִלּוּ לְטַרְטְיָאוֹת[28] וּטְרַקְלִין[29] שֶׁל כּוּתִּים - לְפַקֵּחַ[30] עַל עִסְקֵי רַבִּים[31] בְּשַׁבָּת. וּמְשַׁדְּכִין עַל הַתִּינוֹקוֹת לֵאָרֵס[32], וְעַל הַתִּינוֹק לְלַמְּדוֹ סֵפֶר וּלְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת[33]. וּמְבַקְּרִין[34] חוֹלִין וּמְנַחֲמִים אֲבֵלִים. וְהַנִּכְנָס לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, אוֹמֵר: שַׁבָּת הִיא מִלִּזְעֹק, וּרְפוּאָה קְרוֹבָה לָבוֹא[35]. וּמַחְשִׁיכִין[36] עַל הַתְּחוּם לְפַקֵּחַ[37] עַל עִסְקֵי כַּלָּה וְעַל עִסְקֵי הַמֵּת[38], לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין. וְאוֹמֵר לוֹ: לֵךְ לִמְקוֹם פְּלוֹנִי. לֹא מָצָאתָ שָׁם, הָבֵא מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי. לֹא מָצָאתָ בְּמָנֶה, הָבֵא בְּמָאתַיִם. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַזְכִּיר לוֹ סְכוּם מִקָּח[39]. שֶׁכָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מִצְוָה הֵן, וְנֶאֱמַר: עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ וְכו' - חֲפָצֶיךָ אֲסוּרִין, חֲפָצֵי שָׁמַיִם מֻתָּרִין.

21) (מסכת ברכות דף ו' עמוד ב'): "אמר רבי זירא: בתחילה כשראיתי חכמים רצים לשמוע את הדרשה לבית המדרש, אמרתי: חכמים מחללים את השבת! כיון ששמעתי מה שאמר רבי יהושע בן לוי: לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה ואפילו בשבת, גם אני מהרתי. 22) (מסכת שבת דף ק"נ עמוד א'). 23) כחשבון ההוצאות לסעודת מצוה וכדומה (מגן אברהם ש"ו). 24) משנה (מסכת שבת דף קנ"ז עמוד א'). 25) ארבעים סאה. 26) בגד שיש בו שלש אצבעות על שלש אצבעות מקבל טומאת בגדים (רבינו בהלכות כלים פרק כ"ב הלכה א'). 27) (מסכת שבת דף ק"נ עמוד א') מקציבים סכומי כסף. 28) לתיאטראות. 29) אולם מרווח שמסביבו חדרים. 30) לשאול ולחקור (פירוש המשניות). 31) צרכי רבים נחשבים לדבר מצוה. 32) בפירוש המשנה כתב רבינו: "דבר מצוה – בשדוכי הבנים והבנות". 33) (מסכת קדושין כ"ט עמוד א') "האב חייב בבנו: למולו, לפדותו, ללמדו תורה, להשיאו אשה וללמדו אומנות". 34) (מסכת שבת דף י"ב עמוד א'). 35) "צריך להרחיב דעתם שלא יצטערו" (רש"י). 36) משנה (מסכת שבת דף קנ"א עמוד א'). 37) "לשאול ולחקור" (פירוש המשניות). 38) שכל

אלו צרכי מצוה הם. 39) סכום מסוים שעליו לא יוסיף, מכיון שאין בהקצבה זו מצוה כי אם חסכון ממונו.

1 **ו. מַפְלִיגִין[40] בַּיָּם הַגָּדוֹל[41] בְּעֶרֶב שַׁבָּת לִדְבַר מִצְוָה,**
2 **וּפוֹסֵק[42] עִמּוֹ לִשְׁבֹּת - וְאֵינוֹ שׁוֹבֵת[43]. וּמְפִירִין[44]**
3 **נְדָרִים[45] בְּשַׁבָּת - בֵּין לְצֹרֶךְ שַׁבָּת[46], בֵּין שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ**
4 **שַׁבָּת[47]. וְנִשְׁאָלִין[48] לְחָכָם עַל הַנְּדָרִים שֶׁהֵן לְצֹרֶךְ**
5 **הַשַּׁבָּת, וּמַתִּירִין, אַף־עַל־פִּי שֶׁהָיָה לָהֶן פְּנַאי לְהַתִּירָן**
6 **קֹדֶם הַשַּׁבָּת; שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ - מִצְוָה הֵן[49].**

40) (מסכת שבת דף י"ט עמוד א'). 41) להלן בפרק ל' הלכה י"ג מביא רבינו, שאסור להפליג (לנסוע בספינה) פחות משלושה ימים קודם השבת, משום צער הנוסעים אשר "יחוגו וינועו כשיכור", לכן יפליג שלשה ימים לפני שבת, כדי "שתתיישב דעתו עליו קודם השבת ולא יצטער יותר מדאי". ולדבר מצוה מותר, כי העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת ("שלחן ערוך" הרב, רמ"ח) ו"שליחות מצוה דוחה שבת" (במדבר רבה, שלח פרשה ט"ז). 42) מתנה עם הנכרי שישבות. 43) ואם אחר כך אינו שובת אין בכך כלום. 44) משנה (שבת דף קנ"ז עמוד א'). 45) בעל יכול להפר ביום שמעו את נדרי אשתו, והאב – נדרי בתו (עד שלא בגרה ולא נשאת). 46) כגון נדר שלא לאכול בשבת (רש"י). 47) כי אם לא יפר היום, לא יוכל להפר עוד. 48) החכם יכול להתיר נדר אם הנודר מתחרט עליו. 49) אבל נדרים שאינן לצורך השבת ימתין להתירם עד למחר.

7 **ז. אֵין[50] עוֹנְשִׁין בְּשַׁבָּת. אַף־עַל־פִּי שֶׁהָעֹנֶשׁ מִצְוַת**
8 **עֲשֵׂה[51], אֵינָהּ דּוֹחָה שַׁבָּת. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּבֵית**
9 **דִּין מַלְקוּת אוֹ מִיתָה - אֵין מַלְקִין אוֹתוֹ וְאֵין מְמִיתִין**
10 **אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל**
11 **מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת - זוֹ אַזְהָרָה לְבֵית־דִּין שֶׁלֹּא**
12 **יִשְׂרְפוּ בְּשַׁבָּת מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׂרֵפָה, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר**
13 **עֲנָשִׁין[52].**

50) (סנהדרין דף ל"ה עמוד ב'). 51) ראה בספר המצוות מצות עשה רכ"ד: להכות ברצועה. מצוה רכ"ח: לשרוף העוברים כו' ועיין שם עוד במצוות הסמוכות. 52) בגמרא (שם) משמע שדוקא בדבר שיש בו חילול שבת, כגון שריפה – אסור לדון, ושאר עונשים שאין בהם חילול שבת לא מצאנו. אולם בירושלמי סנהדרין (פרק ד' הלכה ו' ונזכר ב"ספר המצוות" מל"ת שכ"ב) מפורש: "נאמר כאן (שמות פרק ל"ה, פסוק ג') לא תבערו אש בכל מושבותיכם" ונאמר להלן (במדבר פרק ל"ה, פסוק כ"ט) "והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם", מה להלן (מושבות) בבית דין הכתוב מדבר, אף כאן בבית דין הכתוב מדבר, מכאן לבתי דינים שלא יהיו דנין בשבת", משמע שכל העונשים נכללים באיסור זה.

14 **ח. מֵתֶר[53] לְאָדָם לִשְׁמֹר פֵּרוֹתָיו בְּשַׁבָּת - בֵּין**
15 **תְּלוּשִׁים, בֵּין מְחֻבָּרִין. וְאִם בָּא אָדָם לִטֹּל מֵהֶן, אוֹ**
16 **בְּהֵמָה וְחַיָּה לֶאֱכֹל מֵהֶן - גּוֹעֵר[54] בָּהֶן וּמַכֶּה בָּהֶם**
17 **וּמַרְחִיקָן. וַהֲלוֹא דָּבָר זֶה מֵחֲפָצָיו הוּא, וְלָמָּה הוּא**
18 **מֵתֶר? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נֶאֱסַר אֶלָּא לִקְנוֹת לְעַצְמוֹ חֲפָצִים**
19 **שֶׁאֵינָן עַתָּה מְצוּוִים, אוֹ לְהִשְׁתַּכֵּר וּלְהַרְוִיחַ וּלְהַטַּפֵּל**
20 **בַּהֲנָאָה שֶׁתָּבוֹא לְיָדוֹ; אֲבָל לִשְׁמֹר מָמוֹנוֹ שֶׁכְּבָר בָּא**
21 **לְיָדוֹ עַד שֶׁיַּעֲמֹד כְּמוֹת שֶׁהוּא - מֵתֶר. הָא לְמָה זֶה**
22 **דּוֹמֶה? לְנוֹעֵל בֵּיתוֹ[55] מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים.**

53) משנה מסכת שבת דף ק"נ עמוד א' "מחשיך הוא על התחום לשמור ומביא פירות בידו" ואמרו בגמרא (שם עמוד ב') שהמדובר בפירות מחוברים. הרי שמותר לשמור גם פירות מחוברים שאם לא כן אסור להחשיך על זה כדלעיל הלכה ג'. 54) נלמד ממה שבסמוך בהלכה ט' שלא יספק כו' משמע שלגעור מותר. 55) [כן הוא בגמרא מסכת שבת דף ק"ו עמוד ב': "לנועל את ביתו לשומרו" ושם דף ק"ז עמוד א' אמרו בענין זה שפטור ומותר הוא].

23 **ט. הַמְשַׁמֵּר[56] זְרָעָיו מִפְּנֵי הָעוֹפוֹת, וּמִקְשָׁאָיו[57]**
24 **וּמִדְּלָעָיו[58] מִפְּנֵי הַחַיָּה - לֹא יְסַפֵּק[59] וְלֹא יְרַקֵּד[60]**
25 **כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בְּחֹל; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטֹּל צְרוֹר[61] וְיִזְרֹק**
26 **אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים.**

56) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). 57) שדה קשואין. 58) שדה דלועין. 59) יכה כף אל כף. 60) ברגל כדי להבריח את העופות והחיות. 61) עיין לעיל פרק כ"ג הלכה ה' "שאין מספקין ולא מרקדין בשבת גזירה שמא יתקן כלי שיר" ועיין שם במגיד משנה שדוקא אם עשה כן לשיר גזרו גזירה זו.

27 **י. כָּל[62] הַדְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין מִשּׁוּם שְׁבוּת[63], לֹא**
28 **גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[64]; אֶלָּא בְּעַצְמוֹ שֶׁל יוֹם**
29 **הוּא שֶׁהֵן אֲסוּרִין, אֲבָל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת מֻתָּרִין. וָהוּא,**
30 **שֶׁיִּהְיֶה שָׁם דְּבַר מִצְוָה אוֹ דֹּחַק[65]. כֵּיצַד? מֻתָּר לוֹ**
31 **בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת לַעֲלוֹת בְּאִילָן[66] אוֹ לָשׁוּט עַל פְּנֵי**
32 **הַמַּיִם[67] לְהָבִיא לוּלָב[68] אוֹ שׁוֹפָר[69]. וְכֵן מוֹרִיד מִן**
33 **הָאִילָן אוֹ מוֹצִיא מִן הַכַּרְמְלִית[70] עֵרוּב[71] שֶׁעָשָׂה. וְכֵן**
34 **אִם הָיָה טָרוּד וְנֶחְפַּז, וְנִצְרַךְ לְדָבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם**
35 **שְׁבוּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - חֲרֵי זֶה מֻתָּר. אֲבָל אִם לֹא**
36 **הָיָה שָׁם דֹּחַק וְלֹא דְּבַר מִצְוָה - אָסוּר. לְפִיכָךְ אֵין**
37 **מְעַשְּׁרִין אֶת הַוַּדַּאי[72] בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אַף־עַל־פִּי**
38 **שֶׁאֲסוּר הַפְּרָשַׁת הַמַּעֲשֵׂר בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם שְׁבוּת; אֲבָל**
39 **מְעַשְּׁרִים אֶת הַדְּמַאי[73].**

62) (מסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'): "רבי אומר: כל דבר שהוא משום שבות, לא גזרו עליו בין השמשות", וסובר רבינו שזה נאמר על דבר מצוה, כדי שלא יקשה מהמשנה (מסכת שבת דף ל"ד עמוד א'): "ספק חשיכה ספק אינו חשיכה, אין מעשרין את הפירות ואין מטבילין את הכלים" ונפסק להלכה בפרק כ"ג הלכה ט"ו (ורמז על זה רבינו בסמוך), אף שאין במעשר וטבילה אלא משום שבות, אלא ודאי שלא התירו שבות בין השמשות אלא לדבר מצוה ("מגיד משנה"). 63) דברים המותרים מן התורה וחכמים גזרו עליהם כמבואר בתחלת פרק כ"א. 64) שהוא ספק יום ספק לילה כמבואר בפרק ה' הלכה ד'. 65) צורך

גדול. 66) שאסרו חכמים משום גזירה שמא יתלוש כמבואר בפרק כ"א הלכה ו'. 67) שאסרו חכמים גזירה שמא יעשה חבית של שייטין (פרק כ"ג הלכה ה'). 68) למצות נטילה. 69) למצות תקיעה. 70) שאיסור טלטול בתוכו הוא מדרבנן כמבואר בפרק י"ד הלכה י"א. 71) "שאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה" (הלכות עירובין פרק ו' הלכה ו'). ואם "נתכוון לשבות ברשות היחיד או ברשות הרבים והניח עירובו בכרמלית, או שנתכוון לשבות בכרמלית והניח עירובו (עירוב־תחומין) ברשות היחיד או ברשות הרבים – הרי זה עירוב, שבשעת קניית העירוב, שהוא בין־השמשות, מותר להוציא ולהכניס מכל אחת משתי הרשויות לכרמלית לדבר־מצוה, שכל דבר שהוא מדברי סופרים לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה" (שם הלכה ט'). 72) תבואה שלא הופרשה ממנה תרומה ומעשר. 73) פירות עם הארץ שספק אם הפריש מהם מעשרות (ראה פרק כ"ג הלכה ט"ו).

1 **יא. קָטָן[74] שֶׁעָשָׂה[75] בְּשַׁבָּת דָּבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם**
2 **שְׁבוּת[76], כְּגוֹן שֶׁתָּלַשׁ מֵעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב אוֹ טִלְטֵל**
3 **בְּכַרְמְלִית - אֵין בֵּית־דִּין מְצַוִּין לְהַפְרִישׁוּ[77]. וְכֵן אִם**
4 **הִנִּיחוֹ אָבִיו - אֵין מְמַחִין בְּיָדוֹ[78].**

74) (מסכת יבמות דף קי"ד עמוד א'): "לרבי יצחק בר ביסני אבדו מפתחות בית המדרש ברשות הרבים בשבת, בא לפני רבי פדת (לשאול מה לעשות), אמר לו הבא לשם תינוק ותינוקת וישחקו שם, ואם ימצאו את המפתחות יביאו לך. שמע מינה: "קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווין להפרישו" וראה להלן בסמוך. 75) בקטן שלא הגיע לחינוך, אבל אם הגיע לחינוך (שהוא מבין להבדיל בין איסור להיתר), כיון שחייב אביו לחנכו במצוות כל שכן שצריך להפרישו מאיסור (תוספות שבת דף ק"כ עמוד א'). 76) זה נאמר על סוף ההלכה, שגם אביו אינו צריך להפרישו מאיסור דרבנן, אבל בית דין אין צריכים להפרישו גם אם עושה איסור תורה כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק י"ז הלכה כ"ז (כסף משנה). 77) "במה דברים אמורים בשעשה מעצמו אבל אסור להרגילו בחילול שבת ומועד, ואפילו בדברים שהן משום שבות" (הלכות מאכלות אסורות שם). 78) "אף על פי שאין בית דין מצווין להפריש את הקטן, מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו, כדי לחנכו בקדושה, שנאמר: חנוך לנער על פי דרכו וגו'" (שם).

5 **יב. אָסְרוּ חֲכָמִים לְטַלְטֵל מִקְצָת דְּבָרִים בְּשַׁבָּת כְּדֶרֶךְ**
6 **שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל[79]. וּמִפְּנֵי מָה נָגְעוּ בְּאִסּוּר זֶה?**
7 **אָמְרוּ: וּמָה אִם הִזְהִירוּ נְבִיאִים וְצִוּוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה**
8 **הִלּוּכָךְ בְּשַׁבָּת כְּהִלּוּכָךְ בְּחֹל, וְלֹא שִׂיחַת הַשַּׁבָּת**
9 **כְּשִׂיחַת הַחֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: וְדַבֵּר דָּבָר - קַל וָחֹמֶר שֶׁלֹּא**
10 **יִהְיֶה טִלְטוּל בְּשַׁבָּת כְּטִלְטוּל בְּחֹל; כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה**
11 **כְּיוֹם חֹל בְּעֵינָיו, וְיָבוֹא לְהַגְבִּיהַּ וּלְתַקֵּן כֵּלִים מִפִּנָּה**
12 **לְפִנָּה אוֹ מִבַּיִת לְבַיִת, אוֹ לְהַצְנִיעַ אֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא**
13 **בָּהֶן; שֶׁהֲרֵי הוּא בָּטֵל וְיוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וִיבַקֵּשׁ דָּבָר**
14 **שֶׁיִּתְעַסֵּק בּוֹ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא שָׁבַת, וּבָטַל הַטַּעַם**
15 **שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: לְמַעַן יָנוּחַ.**

79) וזה נקרא בלשון הפוסקים: "מוקצה"; ופרטי הדינים יבוארו להלן בפרק כ"ה ובפרק כ"ו. ומקור איסור טלטול המוקצה בשבת הוא בברייתא (מסכת שבת דף קכ"ג עמוד ב'): "אמר רבי חנינא: בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו (איסור טלטול מוקצה), שכתוב (נחמיה י"ג): "בימים ההמה ראיתי ביהודה דורכים גתות בשבת ומביאים הערימות" (וגזרו טלטול הרבה כלים, כדי לגדור גדר להחמיר באיסורי שבת שהיו מקילים בהם – רש"י). ומתחלה אסרו הכל: בראשונה היו אומרים שלשה כלים ניטלים בשבת (שאדם זקוק להם מאד לשימוש: סכין לחתוך בה דבילה, כף לקדירה, וסכין לחתוך בשר ולחם) וחזרו והתירו (כשראו שהתחיל העם להזהר באסורי שבת), וחזרו והתירו יותר (כשנזהרו יותר) עד שאמרו: כל הכלים ניטלים בשבת, חוץ מאלה המפורשים להלן בהלכות שלפנינו. ובעיקר טעמיו של רבינו באיסור טלטול המוקצה בהלכה זו ובהלכה י"ג חלק הראב"ד בהשגה וכתב כי טעם איסור טלטול הוא משום שמא יבוא לידי איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים כמבואר בגמרא (מסכת שבת דף קכ"ד עמוד ב'), ואף על פי שמשום גזירת הוצאה היא – לא גזרו על כל הכלים ועל האוכלין משום שאין גוזרים גזירה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולים לעמוד בה (רש"י ביצה דף י"ד עמוד א'). ודעת רבינו היא שמה שאמרו בגמרא ש"טלטול צורך הוצאה היא" אינו אלא לפי משנה ראשונה שאסרו הכל, אבל לפי משנה אחרונה שרוב הכלים מותרים בטלטול, אי אפשר לומר שהטעם הוא משום הוצאה שאם כן מה נשתנו אלו מאלו, אלא על כרחנו שטעמים אחרים הונחו בענין זה וכמו שביאר בדבריו (ועיין מ"מ).

16 **יג. וָעוֹד, כְּשֶׁיִּבַּקֵּר וִיטַלְטֵל כֵּלִים שֶׁמְּלַאכְתָּן לְאִסּוּר,**
17 **אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְעַסֵּק בָּהֶן מְעַט וְיָבוֹא לִידֵי מְלָאכָה. וָעוֹד,**
18 **מִפְּנֵי שֶׁמִּקְצָת הָעָם אֵינָם בַּעֲלֵי אֲמָנִיּוֹת, אֶלָּא בְּטֵלִין**
19 **כָּל יְמֵיהֶן, כְּגוֹן הַטַּיָּלִין וְיוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת, שֶׁכָּל יְמֵיהֶן**
20 **הֵן שׁוֹבְתִים מִמְּלָאכָה; וְאִם יִהְיֶה מֻתָּר לְהַלֵּךְ וּלְדַבֵּר**
21 **וּלְטַלְטֵל כִּשְׁאָר הַיָּמִים, נִמְצָא שֶׁלֹּא שָׁבַת שְׁבִיתָה**
22 **הַנִּכֶּרֶת. לְפִיכָךְ שְׁבִיתָה מִדְּבָרִים אֵלּוּ הִיא שְׁבִיתָה**
23 **הַשָּׁוָה בְּכָל אָדָם. וּמִפְּנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ נָגְעוּ בְּאִסּוּר**
24 **הַטִּלְטוּל, וְאָסְרוּ שֶׁלֹּא יְטַלְטֵל אָדָם בְּשַׁבָּת אֶלָּא**
25 **כֵּלִים הַצְּרִיכִין לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

יום חמישי ג' כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו מקצת דיני טלטול ולא נשלמו בזה הפרק.

26 **א. יֵשׁ כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֵתֵּר, וְהוּא הַכְּלִי שֶׁמֻּתָּר**
27 **לַעֲשׂוֹת בּוֹ בְּשַׁבָּת דָּבָר שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ בְּחֹל. כְּגוֹן: כּוֹס**

לִשְׁתּוֹת בּוֹ, וּקְעָרָה לֶאֱכֹל בָּהּ, וְסַכִּין לַחְתֹּךְ בּוֹ בָּשָׂר וָפַת, וְקֶרְנָס[2] לִפְצֹעַ[3] בּוֹ אֱגוֹזִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

2) פטיש. 3) לפצח.

ב. וְיֵשׁ כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר, וְהוּא הַכְּלִי שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ בְּשַׁבָּת דָּבָר שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ. כְּגוֹן מַכְתֶּשֶׁת[4] וְרֵיחַיִם[5] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאָסוּר לִכְתֹּשׁ וְלִטְחֹן בְּשַׁבָּת.

4) כלי לכתישת דברים יבשים. 5) טחנת־יד.

ג. כָּל[6] כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר - בֵּין הָיָה שֶׁל עֵץ, אוֹ שֶׁל חֶרֶס, אוֹ שֶׁל אֶבֶן, אוֹ שֶׁל מַתֶּכֶת - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת, בֵּין בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ שֶׁל כְּלִי[7], בֵּין לְצֹרֶךְ מְקוֹמוֹ[8], בֵּין לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ[9]. וְכָל כְּלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר - בֵּין הָיָה שֶׁל עֵץ, אוֹ שֶׁל חֶרֶס, אוֹ שֶׁל אֲבָנִים, אוֹ שֶׁל מַתֶּכֶת - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת, בֵּין לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ[10], בֵּין לְצֹרֶךְ מְקוֹמוֹ; אֲבָל בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ[11] שֶׁל כְּלִי - אָסוּר.

6) משנה (שבת קכב: קכד.) ויסוד איסור טלטול בשבת, מבואר בפרק הקודם הלכה י"א וי"ב. 7) שלא ישבר או שלא יגנב, כדלהלן הלכה ד'. 8) שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח. 9) שצריך להשתמש בגוף הכלי. משמע שאין לטלטל שום כלי אפילו אם מלאכתו להיתר, אלא דוקא לצורך גופו או מקומו או בשביל עצמו של כלי, אבל שלא לצורך כלל - אסור לטלטל (מגיד־משנה). 10) לשימוש של היתר בגוף הכלי, כגון פטיש של נפחים לפצוע בו אגוזים, כדלהלן הלכה ז'. 11) שלא ישבר או שלא יגנב כנ"ל.

ד. כֵּיצַד? מְטַלְטֵל הוּא[12] אֶת הַקְּעָרָה שֶׁל עֵץ לֶאֱכֹל בָּהּ אוֹ לֵישֵׁב בִּמְקוֹמָהּ, אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּגָּנֵב - וְזֶה הוּא בִּשְׁבִיל עַצְמָהּ. וְכֵן אִם טִלְטֵל אוֹתָהּ מִן הַחַמָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְיַבֵּשׁ וְתִשָּׁבֵר, אוֹ מִן הַגְּשָׁמִים כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְפַּח[13] וְתִפָּסֵד - הֲרֵי זֶה מְטַלְטֵל בִּשְׁבִיל עַצְמָהּ וּמֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁמְּלַאכְתָּהּ לְהֶתֵּר.

12) כלי שמלאכתו להיתר לצורך גופו ומקומו או בשביל עצמו. 13) תתנפח מרטיבות ותתקלקל.

ה. וְכֵן מְטַלְטֵל הוּא הָרֵיחַיִם אוֹ הַמַּכְתֶּשֶׁת[14] לְשַׁבֵּר עָלֶיהָ אֱגוֹזִים אוֹ לַעֲלוֹת עָלֶיהָ לַמִּטָּה - וְזֶה הוּא לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ אוֹ לֵישֵׁב בִּמְקוֹמוֹ; אֲבָל אֵינוֹ מְטַלְטְלָהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשָּׁבֵר, וְלֹא כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּגָּנֵב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

14) שמלאכתם לאיסור.

ו. וְכֹל[15] שֶׁאֵינוֹ כְּלִי, כְּגוֹן אֲבָנִים וּמָעוֹת וְקָנִים וְקוֹרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אָסוּר לְטַלְטְלָן. אֶבֶן[16] גְּדוֹלָה אוֹ קוֹרָה גְּדוֹלָה - אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא נִטֶּלֶת בַּעֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם, אִם יֵשׁ תּוֹרַת כְּלִי עָלֶיהָ - מְטַלְטְלִים אוֹתָהּ[17]. דַּלְתוֹת[18] הַבַּיִת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן כֵּלִים, לֹא הוּכְנוּ לְטַלְטֵל לְפִיכָךְ, אִם נִתְפָּרְקוּ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת[19] - אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָן. וְכֵן[20] הֶעָפָר וְהַחוֹל וְהַמֶּת[21] - אֵין מְזִיזִין אוֹתָן מִמְּקוֹמָן. וּכֵן שְׁמוֹנֶה[22] חַי - הֲרֵי הוּא כָּאֶבֶן, וְאָסוּר לְטַלְטְלוֹ.

15) שבת קכג, ב. 16) עירובין קב, א. 17) כי לא נתבטל שם כלי ממנה מפני גדלה וכבדה. 18) משנה, שבת קכב, ב. 19) אף שבין השמשות היה מטלטלן כשפתח ונעל, עכשיו כשנתפרקו אין מטלטלים אותן, מכיון שעומדים להתחבר עם הבית (ראה 'מגן אברהם' סי' שח). 20) שבת לט, א. 21) משנה, שבת קנא, ב. 22) שבת קלה, א. שנולד שמונה חדשים לעיבורו ושערו לקוי ואין צפרניו שלימין כברייתן שהיה ראוי להוולד בחודש התשיעי ויצא קודם שנגמר (פ"א מהלכות מילה הי"ג) ונחשב כמת שאינו יכול לחיות.

ז. מֻתָּר[23] לְטַלְטֵל הַכְּלִי אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ תַּשְׁמִישׁוֹ, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְתַשְׁמִישָׁהּ. כֵּיצַד? נוֹטֵל אָדָם קֶרְנָס[24] לִפְצֹעַ בּוֹ אֱגוֹזִים; קֶרְדֹּם[25] - לַחְתֹּךְ בּוֹ דְּבֶלָה[26]; מְגֵרָה[27] - לְגָרֵר[28] בָּהּ אֶת הַגְּבִינָה; מַגְרֵפָה[29] - לִגְרֹף בָּהּ אֶת הַגְּרוֹגָרוֹת[30]; אֶת הָרַחַת[31] וְאֶת הַמַּזְלֵג - לָתֵת עָלָיו אֹכֶל לְקָטָן; אֶת הַכּוּשׁ[32] וְאֶת הַכִּרְכָּר[33] - לִתְחֹב[34] בּוֹ; מַחַט שֶׁל סַקָּאִין[35] - לִפְתֹּחַ בּוֹ אֶת הַדֶּלֶת; אֶת הַמַּכְתֶּשֶׁת - לֵישֵׁב עָלֶיהָ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) משנה, שבת קכב, ב. 24) של נפחים או של צורפי זהב (שבת קכג.) ואילו קורנס של בשמים - ראה להלן הלכה ט. 25) גרזן העשוי לחטוב בו עצים. 26) תאנה יבשה. 27) כעין סכין שפיה עשוי שנים שנים. 28) לחתכה ולחלקה. 29) כלי כעין יד שגורפים בה דברים. 30) תאנים יבשות. 31) כלי עץ לזרות בו דגן ברוח כדי להבר את הבר מן התבן. 32) שיפוד קטן עשוי עץ שמכניסים בו את האוכל לתוך הפה. 33) חלק מנול האורגים, הכלי שהאורג מכה בו על הארג. 34) בנוסח אחר: "לדחוף" (שונצינו). 35) עושים שקים והמחט שלהם גדולה.

ח. וּמְטַלְטֵל[36] אָדָם מַחַט שֶׁל יָד[37] הַשְּׁלֵמָה לִטֹּל בָּהּ אֶת הַקּוֹץ[38]; אֲבָל אִם נִטַּל הַקָּצֶה הַנָּקוּב שֶׁלָּהּ, אוֹ הַקָּצֶה הַחַד שֶׁלָּהּ - אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָהּ[39]. וְאִם הָיְתָה גֹּלֶם[40] וַעֲדַיִן לֹא נִקְּבָה - מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ[41].

36) משנה, שבת קכב, ב. 37) עשויה לחפור בה ומלאכתה לאיסור. 38) "מכאן ראיה, שמותר להוציא מה שנכנס בבשר האדם מן הקוצים והברקנים בשבת, וכמו כן מותר לסחוט החבורה כדי שתצא הליחה ממנה אבל לא להרחיב הפה" (פירוש המשניות). וראה למעלה בפ"י הי"ז. 39) שבטל מהם שם כלי. 40) שלא נגמרה עדיין. 41) שאף־על־פי שכיון שלא ניקבה עדיין, אין שם מלאכתה לאיסור עליה, ואינה ראויה לתפירה - יש לפעמים שמשאירים אותה כך ומשתמשים בה להוציא את הקוצים הנתחבים ביד (גמרא שבת קכג. ורש"י שם).

ט. כָּל[42] כְּלִי שֶׁמַּקְפִּיד עָלָיו שֶׁמָּא יִפְּחֲתוּ דָּמָיו, כְּגוֹן כֵּלִים הַמֻּקְצִים[43] לְסְחוֹרָה וְכֵלִים הַיְּקָרִים בְּיוֹתֵר, שֶׁמַּקְפִּיד עֲלֵיהֶן שֶׁמָּא יִפָּסְדוּ - אָסוּר לְטַלְטְלָן בְּשַׁבָּת. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא מֻקְצֶה מֵחֲמַת חֶסְרוֹן כִּיס. כְּגוֹן: הַמַּסָּר[44] הַגָּדוֹל, וְיָתֵד[45] שֶׁל מַחֲרֵשָׁה, וְסַכִּין שֶׁל טַבָּחִים[46], וְחֶרֶב[47] שֶׁל אֶשְׁכָּפִים[48], וְחִצִּין הֶחָרָשִׁים[49], וְקַרְנָס שֶׁל בַּשָּׂמִים[50], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

42) משנה, שבת קכג, ב. 43) המיוחדים. 44) כלי נגר לנסר בו עצים. 45) המתכת החדה שבמחרישה לחפירה באדמה. 46) סכין שהקצבים מקצבים בו את הבשר באטליז (רש"י), ולדעת ה'תוספות' סכין של שחיטה. 47) סכין. 48) סנדלרים. 49) קרדום הנגרים לחתוך את הקורות (בגמרא: "חצינא דנגרי"). ובנוסח אחר: "וחצין של חרשין" ('מעשה רוקח'). 50) בנוסח אחר: "קורנס של נפחים" (ויניציאה). ותמה על זה ה'בית יוסף' בסי' שח שבקורנס של נפחים הכל מודים שאינו מוקצה מחמת חסרון כיס (שבת, שם).

י. כָּל[51] כְּלִי שֶׁהֻקְצָה מֵחֲמַת הָאִסּוּר - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ[52]. כְּגוֹן: גֵּר[53] שֶׁהִדְלִיקוּ בּוֹ בְּשַׁבָּת, וְהַמְּנוֹרָה שֶׁהָיָה[54] הַגֵּר עָלֶיהָ, וְשֻׁלְחָן שֶׁהָיוּ עָלָיו מָעוֹת - אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּבָה הַגֵּר אוֹ שֶׁנָּפְלוּ הַמָּעוֹת - אָסוּר לְטַלְטְלָן; שֶׁכָּל כְּלִי שֶׁהָיָה אָסוּר לְטַלְטְלוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, נֶאֱסַר לְטַלְטְלוֹ כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁהָלַךְ הַדָּבָר שֶׁגָּרַם לוֹ הָאִסּוּר[55].

51) שבת קנז, א. 52) אפילו לצורך גופו או לצורך מקומו (כסף־משנה). 53) שבת מד, א. 54) שהניחו עליו בכוונה (מגיד־משנה). 55) "מיגו דאיתקצאי לבין השמשות, איתקצאי לכולי יומא" (=מתוך, מפני שנעשה מוקצה לבין השמשות, הוקצה לכל היום).

יא. אֲבָל[56] כְּלִי הַמֻּקְצֶה מֵחֲמַת מְאוּסוֹ, כְּגוֹן גֵּר[57] יָשָׁן שֶׁל גֵּפֶט וּכְלִי הַצּוֹאָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּר לְטַלְטְלָן בְּשַׁבָּת, אִם הֵצְרַךְ לָהֶן.

56) שבת קנז, א. 57) של חרס.

יב. כָּל[58] הַכֵּלִים הַנִּטָּלִין בְּשַׁבָּת שֶׁנִּתְפָּרְקוּ דַּלְתוֹתֵיהֶן, כְּגוֹן דַּלְתוֹת שִׂדֶה תֵּבָה וּמִגְדָּל[59] - בֵּין שֶׁנִּתְפָּרְקוּ בְּשַׁבָּת[60], בֵּין שֶׁנִּתְפָּרְקוּ לְקֹדֶם הַשַּׁבָּת - מֻתָּר לְטַלְטֵל אוֹתָן דְּלָתוֹת. וְכֵן[61] כָּל הַכֵּלִים הַנִּטָּלִין בְּשַׁבָּת שֶׁנִּשְׁבְּרוּ - בֵּין קֹדֶם הַשַּׁבָּת, בֵּין בְּשַׁבָּת - שִׁבְרֵיהֶן נִטָּלִין. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ שִׁבְרֵיהֶן עוֹשִׂין מֵעֵין מְלַאכְתָּן[62]. כֵּיצַד? שִׁבְרֵי עֲרֻבָּה[63] - לְכַסּוֹת בָּהֶן אֶת פִּי הֶחָבִית; שִׁבְרֵי זְכוּכִית - לְכַסּוֹת בָּהֶן אֶת פִּי הַפַּךְ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם אֵין הַשְּׁבָרִים רְאוּיִין לִמְלָאכָה כְּלָל - אָסוּר לְטַלְטְלָן[64].

58) משנה, שבת קכב, ב. 59) מבואר בפכ"ב הכ"ה. 60) לא רק נתפרקו בשבת מותרים, שהרי הם מוכנים ועומדים מבין השמשות, כשהיו עדיין מחוברים לכלי, אלא אפילו נתפרקו קודם השבת - מותר לטלטלם, כיון שעומדים לכך לחזור ולחברם לכלי. 61) משנה, שבת קכד, ב. 62) בנוסח אחר: "מעין מלאכה". ונוסחא זו נכונה, שהרי מפרש רבינו "כיצד שברי עריבה לכסות בהן את פי החבית וכו'" וכדעת תנא־קמא של רבי יהודה בשבת שם ('מעשה רוקח'), וכן כתב ה'מגיד משנה' שרבינו פסק כתנא־קמא. 63) כלי גדול ושטוח לתשמישים שונים. 64) "ואם נשברו במקום שיכולים להזיק, כגון שברי זכוכית - מותר" (רמ"א סי' שח ס"ו).

יג. כָּל[65] כִּסּוּיֵי הַכֵּלִים נִטָּלִים בְּשַׁבָּת. וָהוּא, שֶׁיֵּשׁ תּוֹרַת כְּלִי[66] עֲלֵיהֶן. הָיָה כְּלִי מְחֻבָּר בַּקַּרְקַע, כְּגוֹן חָבִית הַטְמוּנָה[67] בָּאָרֶץ: אִם יֵשׁ בַּכִּסּוּי שֶׁלָּהּ בֵּית אֲחִיזָה[68] - מְטַלְטְלִין אוֹתוֹ, וְאִם לָאו - אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתוֹ. וְכֵן כִּסּוּיֵי הַקַּרְקָעוֹת, כְּגוֹן בּוֹרוֹת וַחֲרִיצִין[69] - אֵין מְטַלְטְלִין[70] כִּסּוּי שֶׁלָּהֶן, אֶלָּא אִם־כֵּן יֵשׁ לוֹ בֵּית אֲחִיזָה. כִּסּוּי הַתַּנּוּר[71], אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לוֹ בֵּית אֲחִיזָה - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ.

65) משנה, שבת קכו, ב. 66) שאם לא כן - אסורים בטלטול. 67) בטמונה בארץ אנו צריכים לבית אחיזה (וכתנא־קמא של רבי יוסי שם), אבל אם אינו טמון בארץ כמו התנור, אין אנו צריכים בית אחיזה - וכרבי אליעזר בן יעקב (שם קכה.). 68) לאחוז בו, שמוכיח שזהו כלי העשוי לקחתו ולהחזירו. 69) חפירות ארוכות בקרקע. 70) מכיון שהוא כיסוי קרקע, דומה לבונה אם מכסה אותו, או כסותר אם נוטל את הכיסוי. 71) רק שוליו מחוברים לקרקע, אבל אין כולו טמון בה וחציו מגולה, לכן לא גזרו חכמים עליו, כמו בבור וחריץ (מגיד־משנה).

יד. שְׁנֵי דְּבָרִים[72], אֶחָד אָסוּר לְטַלְטְלוֹ וְאֶחָד מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ, וְהֵן סְמוּכִין זֶה לָזֶה אוֹ זֶה עַל זֶה אוֹ זֶה בָּזֶה, וּבִזְמַן שֶׁמְּטַלְטְלִין אֶחָד מֵהֶן יִטַּלְטֵל הַשֵּׁנִי: אִם הָיָה צָרִיךְ לַדָּבָר שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלוֹ - מְטַלְטְלוֹ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁדָּבָר הָאָסוּר מִטַּלְטֵל עִמּוֹ; וְאִם צָרִיךְ לְטַלְטֵל דָּבָר הָאָסוּר - לֹא יְטַלְטְלֶנּוּ בְּאוֹתוֹ דָּבָר הַמֻּתָּר.

72) כלל זה הוא בידינו: טלטול מן הצד (=על ידי דבר אחר) לצורך דבר המוקצה - אסור, ואם לצורך דבר המותר - מותר (וראה 'תוספות' שבת מג: ד"ה דכ"ע).

טו. כֵּיצַד[73]? פַּגָּה[74] שֶׁהָיְתָה טְמוּנָה[75] בְּתֶבֶן[76], וַחֲרָרָה[77] שֶׁהָיְתָה עַל גַּבֵּי גֶחָלִים[78] - תּוֹחֲבָן בְּכוּשׁ[79] אוֹ בִּכְרָכָר[79] וְנוֹטְלָן, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַתֶּבֶן וְהַגֶּחָלִים נִנְעָרִים בְּשַׁבָּת בִּשְׁעַת[80] נְטִילָה. וְכֵן לֶפֶת[81] אוֹ צְנוֹנוֹת שֶׁהָיוּ טְמוּנִים בְּעָפָר, וּמִקְצָת הֶעָלִים מְגֻלִּים[82] - שׁוֹמְטָן[83] בְּשַׁבָּת בֶּעָלֶה שֶׁלָּהֶן, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֶעָפָר נִנְעָר. אֲבָל אִם הָיָה כְּכָר אוֹ תִּינוֹק עַל גַּבֵּי הָאֶבֶן אוֹ עַל גַּבֵּי הַקּוֹרָה - לֹא יִטַּלְטֵל[84] הָאֶבֶן אוֹ הַקּוֹרָה בַּכִּכָּר אוֹ בַּתִּינוֹק שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

73) שבת קכג, א. 74) תאנה שלא בשלה כל צרכה.

75) היתה טמונה, ולא שהוא טמנה בכוונה, שאם לא כן היא נעשית בסיס לתבן (להלן הלכה יז, ועיין 'תוספות' שבת קכג. ד"ה פגה). 76) המוקצה ומיוחד לעשית טיט. 77) עוגה דקה אפויה על גבי גחלים. 78) ואינה טמונה בתוכם, שאם לא כן הרי הוא חותה גחלים בשבת, "מכבה את העליונות ומדליק את התחתונות" (כמבואר בהל' שגגות פ"ז הי"ב) – 'כסף משנה'. 79) מבואר בהלכה ז'. 80) בנוסח אחר: "ננערים בשעת" ('מעשה רוקח'). 81) כלאים פ"א מ"ט. 82) אבל אם העלים מכוסים, אם תוחב בהם כוש או כרכר, נראה כעושה גומא בשבת (מגיד־משנה). 83) מושך אותם. 84) שבת קמב, ב: "לא התירו כיכר ותינוק אלא למת בלבד" (להלן פכ"ו הכ"א).

1 **טז. נוֹטֵל[85] אָדָם אֶת בְּנוֹ[86] שֶׁיֵּשׁ לוֹ גַּעֲגוּעִין עָלָיו[87]**
2 **וְהָאֶבֶן[88] בְּיָדוֹ[89], אֲבָל לֹא דִינָר; שֶׁאִם יִפֹּל הַדִּינָר,**
3 **יִטְּלֶנּוּ הָאָב בְּיָדוֹ. כַּלְכָּלָה[90] שֶׁהָיְתָה נְקוּבָה, וְסָתַם**
4 **נֶקֶב שֶׁלָּהּ בָּאֶבֶן - מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ; שֶׁהֲרֵי הָאֶבֶן**
5 **נַעֲשֵׂית כְּדֹפֶן[91]. הָיְתָה הַכַּלְכָּלָה מְלֵאָה פֵּרוֹת, וְהָאֶבֶן**
6 **בְּתוֹךְ הַפֵּרוֹת - אִם הָיוּ הַפֵּרוֹת רְטֻבִּים, כְּגוֹן עֲנָבִים**
7 **וְתוּתִים - נוֹטֵל אוֹתָהּ כְּמוֹת שֶׁהִיא[92]; שֶׁאִם יְנַעֵר**
8 **הַפֵּרוֹת - יִטָּנְפוּ בֶּעָפָר, וּבִמְקוֹם הֶפְסֵד לֹא גָזְרוּ.**

85) משנה, שבת קמא, ב. 86) בחצר שמותר לטלטל בה. 87) שהבן משתוקק לאביו, ויתעצב אם לא יקחנו. 88) שהיא מוקצה. 89) ויטלטל מוקצה. 90) סל. 91) אם היא מהודקת יפה "והיא כחלק מן הסל" (פירוש המשניות). 92) "שהכלכלה נעשתה בסיס לאיסור ולהיתר, וההיתר חשוב יותר, ובטל האיסור לגבו, כאילו אינו בסיס רק להיתר" ('מגן אברהם' סי' שט).

9 **יז. חָבִית[93] שֶׁשָּׁכַח אֶבֶן עַל פִּיהָ[94] - מַטָּה עַל צִדָּהּ**
10 **וְהִיא נוֹפֶלֶת. הָיְתָה בֵּין הֶחָבִיּוֹת[95] וְהָאֶבֶן עָלֶיהָ -**
11 **מַגְבִּיהָהּ[96] לְמָקוֹם אַחֵר, וּמַטָּהּ עַל צִדָּהּ שָׁם, וְהָאֶבֶן**
12 **נוֹפֶלֶת. וְכֵן הַשּׁוֹכֵחַ מָעוֹת עַל הַכַּר וְצָרִיךְ לַכַּר[97] -**
13 **נוֹעֵר אֶת הַכַּר וְהֵן נוֹפְלוֹת. וְאִם צָרִיךְ לִמְקוֹם הַכַּר**
14 **- נוֹטֵל אֶת הַכַּר וְהַמָּעוֹת עָלָיו. אֲבָל אִם הִנִּיחַ[98]**
15 **הַמָּעוֹת מֵעֵרֶב שַׁבָּת עַל הַכַּר, אוֹ הִנִּיחַ הָאֶבֶן עַל פִּי**
16 **הֶחָבִית - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְטַלְטְלָן, וַאֲפִלּוּ נִטְּלוּ**
17 **הַמָּעוֹת וְהָאֶבֶן; שֶׁהֲרֵי נַעֲשׂוּ בְּסִיס לְדָבָר הָאָסוּר.**

93) משנה, שבת קמב, ב. 94) והוא צריך לקחת מהיין שבתוכה. 95) שאינו יכול להטות אותה במקומה, שמא תיפול האבן על החבית ותשברנה. 96) לחבית. 97) לשכב עליו. 98) בכוונה.

18 **יח. הָאֶבֶן[99] שֶׁבַּקִּרוּיָה[100]: אִם מְמַלְּאִין בָּהּ וְאֵינָהּ**
19 **נוֹפֶלֶת[101] - הֲרֵי הִיא כְּמִקְצָת הַקִּרוּיָה[102], וּמֻתָּר**
20 **לְמַלֹּאת בָּהּ; וְאִם לָאו[103] - אֵין מְמַלְּאִין בָּהּ. בֶּגֶד[104]**
21 **שֶׁעַל הַקָּנֶה - שׁוֹמְטוֹ[105] מֵעַל הַקָּנֶה[106].**

99) משנה, שבת קכה, א. 100) רבינו ב'פירוש המשניות' ביאר: "קרויה היא כלי חרס ששואבים בו מים, ותולים בו אבן, כדי שיכבד וירד לתחתית המעיין" (וכן פירש בהל' כלים פ"כ ה"א), אבל רש"י פירש: "קרויה היא דלעת יבשה חלולה וממלאים בה מים, ומתוך שהיא קלה אינה שואבת אלא צפה, ונותנים בה אבן כדי להכבידה". 101) שהיא קשורה יפה. 102) כחלק של הקרויה. 103) אם אינה קשורה יפה, הקרויה מתבטלת לגבי האבן ונעשית בסיס לדבר האסור. 104) שבת קמ, א. 105) מוריד את הבגד מהקנה. אבל אסור לקחת את הקנה מתוך הבגד, לפי שאינו כלי ועומד רק להסקה. 106) בגד לאחר כביסה, תולים אותו על קנה לייבשו.

22 **יט. פֵּרוֹת[107] שֶׁאָסוּר לֶאֱכֹל, כְּגוֹן פֵּרוֹת שֶׁאֵינָם**
23 **מְעֻשָּׂרִין[108], אֲפִלּוּ הֵן חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר מִדִּבְרֵיהֶם[109], אוֹ**
24 **מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[110], אוֹ תְּרוּמָה**
25 **טְמֵאָה[111], אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֻקְדַּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ**
26 **כְּהִלְכָתָן[112] - אָסוּר לְטַלְטְלָן. אֲבָל הַדְּמַאי[113] - הוֹאִיל**
27 **וְרָאוּי לַעֲנִיִּים[114]; וְכֵן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֻקְדַּשׁ שֶׁפְּדָאָן,**
28 **אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָתַן הַחֹמֶשׁ[115] - מֻתָּר לְטַלְטְלָן.**

107) משנה, שבת קכו, ב. 108) שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות. 109) שרק מדברי חכמים אינם ראויים לאכילה, כפירות שצמחו בעציץ שאינו נקוב (פירוש המשניות). 110) תרומה גדולה, כגון שהקדים הלוי ולקח המעשר אחר שנתמרחה התבואה, קודם שהפרישו ממנה תרומה גדולה, והפריש ממנו תרומת מעשר ולא הפריש תרומה גדולה (רע"ב). 111) שאינה ראויה אפילו לאכילת בהמתו של כהן. 112) "שלא נפדו כהלכה, כגון שיפדה מעשר שני על חתיכה של כסף, וזה הפדיון אינו הגון ולא נעשה כהלכתו עד שיפדה על כסף מפותח. רוצה לומר: מעות מצויירים כמו שכתוב "וצרת הכסף בידך" (דברים יד, כה) - דבר שיש עליו צורה, או שיחלל ההקדש על הקרקע. ואין דין הקדש שיפדה אלא במטלטלין - שיהיה דבר הניתן מיד ליד" (פירוש המשניות). 113) פירות לקוחים מעמי הארץ שאינם זהירים בהפרשת מעשרות, כמבואר בפכ"ג הט"ז. 114) "מותר לאכיל את העניים דמאי" (רבינו בהל' מעשר פ"י הי"א). 115) בפדיון מעשר שני והקדש מוסיפים חומש מלבד הקרן (ויקרא כז, לא), אבל אינו מעכב - ומותרים באכילה.

29 **כ. מְטַלְטֵל[116] יִשְׂרָאֵל הַתְּרוּמָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ**
30 **רְאוּיָה לוֹ[117]; וּמְטַלְטְלִין תְּרוּמָה טְמֵאָה עִם הַטְּהוֹרָה**
31 **אוֹ עִם הַחֻלִּין, אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם בִּכְלִי אֶחָד. בַּמֶּה**
32 **דְּבָרִים אֲמוּרִים[118]? בְּשֶׁהָיְתָה הַטְּהוֹרָה לְמַטָּה[119],**
33 **וְהָיוּ פֵּרוֹת הַמִּתְטַנְּפִין בַּקַּרְקַע, שֶׁאִם יְנַעֵר אוֹתָן**
34 **יִפָּסְדוּ; אֲבָל אִם הָיוּ אֲגוּזִים וּשְׁקֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן -**
35 **נוֹעֵר הַכְּלִי, וְנוֹטֵל הַטְּהוֹרָה אוֹ הַחֻלִּין, וּמַנִּיחַ**
36 **הַטְּמֵאָה. וְאִם הָיָה צָרִיךְ לִמְקוֹם הַכְּלִי - בֵּין**
37 **שֶׁהַטְּהוֹרָה לְמַעְלָה, בֵּין שֶׁהָיְתָה לְמַטָּה - מְטַלְטֵל**
38 **הַכֹּל כְּאֶחָד.**

116) משנה, שבת קמא, ב. 117) כיון שראויה לכהן. 118) כמו שנתבאר למעלה הלכה טז. 119) אבל אם טהורה למעלה שיכול לקחת את הטהורה, אסור לו לטלטל

את הכלי. ובנוסח אחר: "כשהיתה הטמאה למטה" (ויניציאה) וב'כסף משנה' מבכר את הנוסח הנדפס.

כא. נִדְבָּךְ[120] שֶׁל אֲבָנִים שֶׁחִשֵּׁב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם: אִם לִמְדוּם[121] - מֻתָּר לִישֵׁב עֲלֵיהֶן לְמָחָר, וְאִם לָאו - אָסוּר. חֲרִיּוֹת[122] שֶׁל דֶּקֶל שֶׁגְּדָרָן[123] לְעֵצִים[124], וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶן מֵעֶרֶב שַׁבָּת לִישִׁיבָה - מֻתָּר לְטַלְטְלָן[125]. וְכֵן אִם יָשַׁב עֲלֵיהֶן מִבְּעוֹד יוֹם - מֻתָּר לְטַלְטְלָן.

120) שבת קכה, ב: "אמר רבי חנינא: פעם אחת הלך רבי למקום אחד, ומצא נדבך של אבנים (שורת אבני בנין), ואמר לתלמידיו: צאו וחשבו כדי שנשב עליהם למחר". 121) סדרום כדי לישב עליהם, שעשו מעשה והכינום מערב שבת. 122) שבת נ, א. ענפים. 123) שלקטן; בנוסח אחר: "שגרדן" (שונצינו). 124) להסיקן באש. 125) וכאן אין צריך מעשה, כמו בנדבך אבנים, מכיון שחריות יש מהן העומדות לישיבה, ויש להסקה, ואף שחשב מתחילה להסקה, די במחשבה לבד לייחדן לישיבה, שמחשבה מוציאה מידי מחשבה, אבל בנדבך של אבנים העומד לבנין ולא לישיבה, צריך מעשה מיוחד להכינם לישיבה (מגיד־משנה).

כב. הַקַּשׁ[126] שֶׁעַל הַמִּטָּה - לֹא יְנַעְנְעֶנּוּ בְּיָדוֹ[127], אֲבָל מְנַעְנְעוֹ בְּגוּפוֹ[128]. וְאִם הוּא מַאֲכַל בְּהֵמָה - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ. וְכֵן אִם הָיָה עָלָיו כַּר אוֹ סָדִין[129] וְכֵיוָצֵא בָּהֶן - מְנַעְנְעוֹ בְּיָדוֹ; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁיָּשַׁב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם. הַמַּכְנִיס[130] קֶפָּה שֶׁל עָפָר[131] בְּבֵיתוֹ, אִם יִחֵד לָהּ קֶרֶן זָוִית מֵעֶרֶב שַׁבָּת - מְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת[132], וְעוֹשֶׂה בּוֹ כָּל צָרְכָּיו.

126) משנה, שבת קמא, א. והוא עומד להסקה. 127) שאסור לטלטל מוקצה. 128) בכתפיו, כי טלטול כלאחר יד (=בדרך שינוי) מותר. 129) הכר והסדין מוכיחים שהקצה את הקש לשכיבה ולא להסקה. 130) שבת נ, א. 131) לכסות בו רוק. 132) אבל אם לא ייחד לו קרן זוית, בטל אגב עפר הבית, ואסור לטלטלו (או"ח סי' שח).

כג. אָסוּר לְבַטֵּל כְּלִי מֵהֶכְנוֹ[133], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּסוֹתֵר[134]. כֵּיצַד? לֹא יִתֵּן כְּלִי תַּחַת הַנֵּר בְּשַׁבָּת לְקַבֵּל אֶת הַשֶּׁמֶן הַנּוֹטֵף; שֶׁהַשֶּׁמֶן שֶׁבַּנֵּר אָסוּר לְטַלְטְלוֹ, וּכְשֶׁיִּפֹּל לַכְּלִי - יֵאָסֵר טִלְטוּל הַכְּלִי שֶׁהָיָה מֻתָּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לְפִיכָךְ אֵין נוֹתְנִין כְּלִי תַּחַת הַתַּרְנְגֹלֶת לְקַבֵּל בֵּיצָתָהּ[135], אֲבָל כּוֹפֶה הוּא הַכְּלִי עָלֶיהָ[136]. וְכֵן[137] כּוֹפֶה הַכְּלִי עַל כָּל דָּבָר שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ; שֶׁהֲרֵי לֹא בִּטְּלוֹ, שֶׁאִם יַחְפֹּץ - יִטְּלֶנּוּ.

133) משנה, שבת מב, ב. ממה שהיה מוכן מבעוד יום. 134) שמתחילה היה מותר לטלטל הכלי, ועכשיו אוסרו בטלטול כמו שיבאר. וכן פירש רש"י בשבת קכח, ב. אבל בדף מב, ב שם, פירש "שהוא כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודומה למלאכה". 135) כי ביצה שנולדה בשבת אסורה באכילה ובטלטול (ראה הל' יו"ט פ"א הי"ט־ה"כ). 136) הראב"ד הביא בשם ה'ירושלמי': "ובלבד שלא יגע בביצה", ואף שמוקצה אינו אסור אלא בטלטול ולא בנגיעה, חוששים "שמא ינענע הביצה על ידי הכלי" (מגיד־משנה). 137) בניגוד לדעת רבי יצחק האומר שאסור לטלטל כלי לצורך דבר שאסור בטלטול (שבת מג.).

כד. נוֹתְנִין[138] כְּלִי תַּחַת הַדֶּלֶף[139]. וְאִם נִתְמַלֵּא הַכְּלִי - שׁוֹפֵךְ[140] וְשׁוֹנֶה[141], וְאֵינוֹ נִמְנָע[142]. וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה הַדֶּלֶף רָאוּי לִרְחִיצָה[143]; אֲבָל אִם אֵינוֹ רָאוּי - אֵין נוֹתְנִין. וְאִם נָתַן - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ בַּמַּיִם הַמְּאוּסִין שֶׁבּוֹ. שֶׁאֵין עוֹשִׂין גְּרָף שֶׁל רְעִי לְכַתְּחִלָּה[144].

138) משנה, ביצה לה, ב. 139) "מים הנוזלים מן הגגות בעת ירידת הגשם" (פירוש המשניות), ונותנים כלי לקבל את המים שלא יטנפו את הבית. 140) לחוץ. 141) מחזיר שוב את הכלי תחת הדלף. 142) מלשנות כל היום אם צריך לכך (רש"י). 143) שאם אינם ראויים לרחיצה הם מוקצה ואסור לכתחילה לתת כלי תחתם לקבלם, שהרי הוא עושה גרף של רעי לכתחילה. 144) ביצה לו, ב. אבל עבר ונתן - מותר להוציא.

כה. חָבִית[145] שֶׁל טֶבֶל[146] שֶׁנִּשְׁבְּרָה - מֵבִיא כְּלִי וּמַנִּיחַ תַּחְתֶּיהָ[147]; הוֹאִיל וְאִם עָבַר וְתִקְּנוֹ - מִתֻּקָּן[148], הֲרֵי הוּא כְּמִתֻּקָּן. וְנוֹתְנִין[149] כְּלִי[150] תַּחַת הַנֵּר לְקַבֵּל נִיצוֹצוֹת[151]; מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ, וּמֻתָּר לְטַלְטֵל הַכְּלִי. קוֹרָה[152] שֶׁנִּשְׁבְּרָה - אֵין סוֹמְכִין אוֹתָהּ בְּסַפְסָל אוֹ בַּאֲרֻכּוֹת הַמִּטָּה[153], אֶלָּא אִם־כֵּן הָיוּ רְווּחִים[154] וְכָל זְמַן שֶׁיַּחְפֹּץ יִטְּלֵם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבַטֵּל כְּלִי מֵהֶכְנוֹ. פּוֹרְסִין מַחְצֶלֶת עַל גַּבֵּי אֲבָנִים[155] בְּשַׁבָּת אוֹ עַל גַּבֵּי כַּוֶּרֶת דְּבוֹרִים, בַּחַמָּה - מִפְּנֵי הַחַמָּה, וּבַגְּשָׁמִים - מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לָצוּד[156]; שֶׁהֲרֵי נוֹטְלָהּ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה[157]. וְכוֹפִין[158] אֶת הַסַּל בְּשַׁבָּת לִפְנֵי הָאֶפְרוֹחִים[159] בִּשְׁבִיל שֶׁיַּעֲלוּ עָלָיו וְיֵרְדוּ; שֶׁהֲרֵי מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ כְּשֶׁיֵּרְדוּ מֵעָלָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

145) שבת מג, א. 146) שלא הופרשו ממנו תרומות ומעשרות. 147) אף שאינו ראוי לאכילה כל זמן שהוא טבל, ואי אפשר לתקנו היום, כי אין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת, מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן (פכ"ג ה"ט). 148) כמבואר בפכ"ג הט"ו: "המגביה תרומות ומעשרות בשבת או ביום־טוב - - - תיקן את הפירות". 149) משנה, שבת מז, ב. 150) אפילו בשבת. 151) היוצאים מן הנר, שלא תאחז האש במפה שעל השולחן. 152) שבת מג, א. 153) הלוחות שבין שני כרעי המיטה לארכה. 154) כשסמוכים ברפיון, מותר לסמכם כדי שהקורה לא תוסיף לרדת, אבל לא כדי שתעלה שהוא כבונה (או"ח סי' שיג). 155) אבני בנין "שלא ימחו בגשמים מאחר ששרויות במים" (רש"י). והמחצלת שומרת עליהן מפני הגשמים. 156) את הדבורים, וגם לא יהדק את המחצלת שהדבורים לא יוכלו לצאת, ויעבור על איסור צידה משום "פסיק רישיה ולא ימות" (כמבואר בפ"א).

157) ואינו מבטל כלי מהיכנו. 158) משנה, שבת קכח, ב. 159) שבעלי חיים מוקצים הם, לפי שאינם ראויים היום (מגיד־משנה).

1 **כו. בְּהֵמָה[160] שֶׁנָּפְלָה לְבוֹר אוֹ לְאַמַּת הַמַּיִם[161]: אִם**
2 **יָכוֹל לִתֵּן לָהּ פַּרְנָסָה[162] בִּמְקוֹמָהּ - מְפַרְנְסִין אוֹתָהּ עַד**
3 **מוֹצָאֵי שַׁבָּת; וְאִם לָאו[163] - מֵבִיא כָּרִים וּכְסָתוֹת וּמַנִּיחַ**
4 **תַּחְתֶּיהָ, וְאִם עָלְתָה - עָלְתָה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמְּבַטֵּל כְּלִי**
5 **מֵהֶכְּנוֹ, שֶׁהֲרֵי מַשְׁלִיכוֹ לַבּוֹר לְתוֹךְ הַמַּיִם - מִפְּנֵי צַעַר**
6 **בַּעֲלֵי חַיִּים[164] לֹא גָּזְרוּ. וְאָסוּר לְהַעֲלוֹתָהּ בְּיָדוֹ. וְכֵן**
7 **אֵין עוֹקְרִין[165] בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף בֶּחָצֵר, אֲבָל דּוֹחִין**
8 **אוֹתָן עַד שֶׁיִּכָּנְסוּ. וּמְדַדִּין[166] עֲגָלִים וּסְיָחִים. תַּרְנְגֹלֶת**
9 **שֶׁבָּרְחָה - אֵין מְדַדִּין אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נִשְׁמֶטֶת מִן**
10 **הַיָּד, וְנִמְצְאוּ אֲגַפֶּיהָ נִתְלָשִׁין[167]; אֲבָל דּוֹחִין אוֹתָהּ עַד**
11 **שֶׁתִּכָּנֵס.**

160) שבת קכח, ב. 161) ובעלי חיים מוקצים הם בשבת, כמו שנזכר למעלה. 162) להוריד לה אוכלין ומשקין. 163) שהמים עמוקים, ואי אפשר לפרנסה שם. 164) שהוא מן התורה, כמו שכתוב (שמות כג, ה): "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו . . . עזוב תעזוב עמו", וביטול כלי מהיכנו הוא רק איסור דרבנן ונדחה מפני דבר תורה ('באר הגולה'). ויש אומרים שדעת רבינו שצער בעלי חיים אינו אלא מדרבנן (כמו שנראה מדבריו בפי"ג מהלכות רוצח ה"ט), ואף־על־פי־כן לא אסרו לבטל כלי מהיכנו במקום צער בעלי חיים, שהרי שקדה התורה על מנוחת בעלי החיים בשבת, כמו שנאמר "למען ינוח שורך וחמורך" (שמות כג, יב). ובמכילתא שם: "הוסיף לו הכתוב נייח אחד להיות תולש מן הקרקע ואוכל, אתה אומר לכך בא או אינו אלא יחבשנו בתוך ביתו, אמרת אין זה נייח אלא צער" ('אור שמח'). 165) להגביהם משום מוקצה. 166) אוחז בצוארם ובצדדים ומוליכם (מגיד־משנה). 167) לדעת הראב"ד זהו דבר שאינו מתכוון ומותר. וטעם האיסור משום שנשמטים ומטלטלם בשבת.

יום שישי ד' כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נשלמו בו דיני הטלטול.

12 **א. כָּל כְּלֵי[2] הָאוֹרֵג וַחֲבָלָיו וְקָנִים שֶׁלּוֹ - מֻתָּר**
13 **לְטַלְטְלָן, כִּכְלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר[3], חוּץ מִכֹּבֶד**
14 **הָעֶלְיוֹן וְכֹבֶד הַתַּחְתּוֹן[4]; לְפִי שֶׁאֵין נִטָּלִין[5], מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
15 **תְּקוּעִין[6]. וְכֵן הָעַמּוּדִים שֶׁל אוֹרֵג - אָסוּר לְטַלְטְלָן,**
16 **שֶׁמָּא יְתַקֵּן הַגֵּמוֹת שֶׁלָּהֶן[7]. וּשְׁאָר כְּלֵי הָאוֹרֵג - מֻתָּרִין.**

2) שבת קיג, א. 3) לצורך גופו ומקומו, כמבואר בפכ"ח ה"ג. ובנוסח אחר: "שמלאכתו להיתר" ('מעשה רוקח') וכדעת רש"י שם. 4) יסוד מכונת האריגה הן שתי קורות חזקות משני הצדדים - הנקראים עמודים; בין שניהם מונחים שתי קורות, אחת מלמעלה הנקראת כובד עליון, ואחת מלמטה - הנקראת כובד תחתון; מסביב לכובד העליון שמים את חוטי השתי, ועל הכובד התחתון מניחים את הארג. 5) אף בחול, לפיכך אין עליהן תורת כלי (מגיד־משנה). 6) בתוך העמודים וקשה ליטלם מפני כבדם. 7) כשחולצם מן הקרקע שהם תקועים בה, יזיז את העפר ויעשה גומא במקום העמוד ויתחייב משום בונה (רש"י).

17 **ב. מַכְבְּדוֹת שֶׁל תְּמָרָה[8] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁמְּכַבְּדִין בָּהֶן**
18 **אֶת הַקַּרְקַע - הֲרֵי הֵן כִּכְלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר; שֶׁהֲרֵי**
19 **מֻתָּר לְכַבֵּד בְּשַׁבָּת[9]. לְבֵנִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ[10] מִן הַבִּנְיָן -**
20 **הֲרֵי הֵן כִּכְלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר; מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיִין לְהָסֵב**
21 **עֲלֵיהֶן, שֶׁהֲרֵי שָׁפִין אוֹתָן[11] וּמְתַקְּנִין אוֹתָן. וְאִם צָבַר**
22 **אוֹתָן[12] - הֲרֵי הִקְצָם[13], וְאָסוּר לְטַלְטְלָם[14].**

8) שבת קכד, ב. הקנה שהתמרים תלויים בו "ושמה מכבדות, משום שהפרי שתלוי עליה כבד ונתלה למטה, וגם משום שהוא עשוי לכבד (לטאטא) את הבית" (רב האי גאון). 9) במקום שאין חשש שמא ישווה גומות, כגון ברצפת אבנים, כמבואר בפכ"א ה"ג. 10) אחר שהשלים בנינו, ואין בדעתו להתמש בהן לצורך בנין. 11) מבואר בפכ"ה הכ"א. 12) סדרן זה על זה. 13) לבנין. 14) כמבואר בפכ"ה ה"ו.

23 **ג. חֶרֶס קְטַנָּה[15] - מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת**
24 **הָרַבִּים, הוֹאִיל וּרְאוּיָה הִיא בֶּחָצֵר לְכַסּוֹת בָּהּ פִּי כְּלִי**
25 **קָטָן[16]. מְגוּפַת[17] חָבִית שֶׁנִּתְכַּתְּתָה[18] - הִיא[19]**
26 **וּשְׁבָרֶיהָ[20] מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ[21]; וְאִם זְרָקָהּ לָאַשְׁפָּה**
27 **מִבְּעוֹד יוֹם[22] - אָסוּר לְטַלְטְלָהּ[23]. כְּלִי שֶׁנִּתְרוֹעֵעַ[24] -**
28 **לֹא יִתְלֹשׁ[25] מִמֶּנּוּ חֶרֶס לְכַסּוֹת בּוֹ אוֹ לִסְמֹךְ בּוֹ.**

15) שבת קכד, ב. שבר כלי חרס. 16) כיון שהיתה מתחילה כלי, אבל דבר שאינו כלי, כגון צרורות או אבנים אף־על־פי שראויים לכסות בהם כלי, אסור לטלטלם - כמבואר בפכ"ה ה"ו. 17) סתימת פי החבית בטיט. 18) שנשברה החבית. 19) המגופה. 20) של החבית. 21) שראויים לכסות בהם פי כלי קטן. 22) אבל אם זרקה בשבת, כיון שבין השמשות היה תורת כלי עליה מותר (מגיד־משנה). 23) שבטלה מהיות עוד כלי. 24) שנשבר. 25) בגמרא מובא: "לא יספות". ופירש הרי"ף: לא יחתוך.

29 **ד. מֻתָּר[26] לְהַכְנִיס לְבֵית הַכִּסֵּא שָׁלֹשׁ אֲבָנִים[27]**
30 **מְקֻרְזָלוֹת[28] לְקַנֵּחַ בָּהֶן. וְכַמָּה שִׁעוּרָן? כִּמְלֹא הַיָּד.**
31 **אֲבָל אֲדָמָה שֶׁהִיא קְרוֹבָה לְהִתְפָּרֵךְ - אָסוּר**
32 **לְטַלְטְלָהּ[29] לְקַנֵּחַ בָּהּ. וּמֻתָּר לְהַעֲלוֹת אֲבָנִים לַגָּג**
33 **לְקַנֵּחַ בָּהֶן[30]. יָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים וְנִשְׁתַּקְּעוּ בְּטִיט -**
34 **אִם רִשּׁוּמָן נִכָּר[31], מֻתָּר לְטַלְטֵל[32]. אֶבֶן שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ**
35 **טִנּוּף, שֶׁוַּדַּאי לְקַנֵּחַ הִיא - מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ, וַאֲפִלּוּ**
36 **הִיא גְּדוֹלָה.**

26) שבת פא, א. 27) אף שהן אסורות בטלטול, כמבואר למעלה בפכ"ה, ה"ו - משום שגדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן (רש"י ו'תוספות' בסוכה לו:). 28) חדות,

הראויות לקינוח (מגיד־משנה). 29) מפני שאינה ראויה. 30) ואף־על־פי שיש כאן טירחא גדולה, התירו - מפני שגדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן (שבת פא:). 31) שלא נטבעו בקרקע לגמרי, ורישומן ניכר למעלה מן הקרקע. 32) ואין איסור משום סותר.

1 **ה. הָיָה[33] לְפָנָיו צְרוֹר[34] וָחֶרֶשׁ[35] - מְקַנֵּחַ בַּצְּרוֹר[36].**
2 **וְאִם הָיָה הַחֶרֶשׁ מֻאָגְנִי[37] כֵּלִים - מְקַנֵּחַ בַּחֶרֶשׁ[38]. הָיוּ**
3 **לְפָנָיו צְרוֹר וַעֲשָׂבִים: אִם הָיוּ עֲשָׂבִים רַכִּים - מְקַנֵּחַ**
4 **בָּהֶן[39], וְאִם לָאו - מְקַנֵּחַ בַּצְּרוֹר[40].**

33) שבת פב, א. 34) אבן קטנה שהיא מוקצה. 35) שאינו מוקצה, כמבואר בהלכה ג. 36) אף־על־פי שהוא מוקצה, ואינו מקנח בחרש שהוא חד ויש בו סכנה. 37) השפה לפי הכלי הבולטת מהכלי חוצה ('ערוך'). ובפירוש המשניות כלים פ"יא, מ"ג פירש: צואר הכלי. 38) שהוא חלק ואינו מקרע את הבשר. 39) שאינם "מוקצה". 40) לפי שעשבים יבשים האור שולטת בהם, והמקנח בהם שיני פי הטבעת נושרות (שבת, שם).

5 **ו. שְׁרָרֵי[41] מַחְצְלָאוֹת שֶׁבָּלוּ[42] - הֲרֵי הֵן כִּכְלֵי**
6 **שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר[43]; מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיִין לְכַסּוֹת בָּהֶן**
7 **הַטְּנוּף[44]. אֲבָל שְׁרָרֵי בְּגָדִים שֶׁבָּלוּ, שֶׁאֵין בָּהֶן שְׁלֹשָׁה**
8 **עַל שְׁלֹשָׁה[45] - אָסוּר לְטַלְטְלָן; שֶׁאֵינָן[46] רְאוּיִין לֹא**
9 **לַעֲנִיִּים וְלֹא לַעֲשִׁירִים. שִׁבְרֵי הַתַּנּוּר[47] - מֻתָּר**
10 **לְטַלְטְלָן, וַהֲרֵי הֵן כְּכָל הַכֵּלִים שֶׁמְּלַאכְתָּן לְהֶתֵּר.**
11 **כִּירָה[48] שֶׁנִּשְׁמְטָה אַחַת מִרַּגְלוֹתֶיהָ[49] - אָסוּר**
12 **לְטַלְטְלָהּ, שֶׁמָּא יִתְקַע[50].**

41) שבת קכה, א. 42) שנרקבו ונפרדו ממחצלת ישנה. ובנוסח אחר, חסרה המילה "שבלו" (כת"י התימנים). 43) מבואר בפכ"ה ה"ג. 44) שהרי גם המחצלת השלמה עומדת לכסות את עפר הבית והלכלוך, שלא יעלה האבק. 45) כן יש לתקן "שלש על שלש", כלומר שלש אצבעות על שלש אצבעות, שאילו "שלשה על שלשה" (כבדפוסים חדשים) כלומר שלשה טפחים, הוא שיעור לבגדי עשירים, ואילו בגדי עניים שיעורם בשלש אצבעות על שלש אצבעות (כמבואר בפכ"ב מהל' כלים, ומסכת שבת כו:), ופחות משלוש - אינן ראויין לא לעניים ולא לעשירים. 46) ודעת הראב"ד שדין זה נשנה בטלית של מצוה, שאדם נזהר מלהשתמש בה תשמיש מגונה אף אחר שנקרעה, לכן שיעורה שלש אצבעות, אבל בשאר מטלניות מותר לטלטלן, אף שאין בהן שלש על שלש, כמו שמטלטלים צרור וחרס. 47) תנורים שלהם היו מטלטלים כקדירות שלנו. 48) שבת קלח, ב. כעין תנור לבישול, ואף שמלאכתה לאיסור, מותר לטלטלה לצורך גופה או מקומה כמבואר בפכ"ה ה"ג. 49) רגילה. 50) יחבר את הרגל בחזקה בכירה, ויתחייב משום בונה או מכה בפטיש.

13 **ז. סֻלָּם[51] שֶׁל עֲלִיָּה[52] - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ[53]; שֶׁאֵין עָלָיו**
14 **תּוֹרַת כְּלִי. וְשֶׁל שׁוֹבָךְ[54] - מֻתָּר לְהַטּוֹתוֹ[55], אֲבָל לֹא**
15 **יוֹלִיכוֹ מִשּׁוֹבָךְ לְשׁוֹבָךְ; שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא**
16 **עוֹשֶׂה בְּחֹל, וְיָבוֹא לָצוּד[56]. קָנֶה שֶׁמּוֹסְקִין בּוֹ**
17 **הַזֵּיתִים[57] - אִם יֵשׁ עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי[58], הֲרֵי הוּא כִּכְלִי**
18 **שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר[59]. קָנֶה[60] שֶׁהִתְקִינוֹ בַּעַל הַבַּיִת**
19 **לִהְיוֹת פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בּוֹ - אִם יֵשׁ תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו, הֲרֵי**
20 **הוּא כִּכְלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר[61].**

51) ביצה ט, ב. 52) שהוא גדול ועשוי להטיח בו גגו. 53) אפילו לצורך גופו ומקומו. 54) קן של יונים. 55) ממקום למקום. 56) כמבואר בפכ"ד הי"ג. אבל סולמות שבבית העשויים לשימוש בבית, מותר לטלטלם ממקום למקום (ט"ז אורח־חיים סי' תקיח). 57) משנה, שבת קכג, ב: "עושים מקל לחבוט בו את הזיתים, ומהפכים בו הזיתים כשהם בבית־הבד, ועושים בראשי אותם המקלות כעין רימון עגול או קשר, וכשמהפכים בו הזיתים מרימים את המקל, ומביטים ברימון אם יש בו שמנונית או לא" (פירוש המשניות). 58) שהוא ראוי לאיזה תשמיש (ראה בפכ"ה הי"ג). 59) ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, ולא לצורך עצמו. 60) תוספתא שבת פט"ו. 61) ומותר לטלטל אף לצורך עצמו של כלי (פכ"ה ה"ג).

21 **ח. דֶּלֶת[62] שֶׁהָיָה לָהּ צִיר[63], אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לָהּ**
22 **עַתָּה צִיר, שֶׁהֵכִינָהּ לִסְתֹּם בָּהּ מָקוֹם מֵקֶצֶה[64], וְהִיא**
23 **נִגְרֶרֶת, שֶׁנּוֹטְלִין אוֹתָהּ וְסוֹתְמִין בָּהּ, וְכֵן חֲדָקִים[65]**
24 **שֶׁסּוֹתְמִין בָּהֶן הַפִּרְצָה, וְכֵן מַחְצֶלֶת הַנִּגְרֶרֶת: בִּזְמַן**
25 **שֶׁקְּשׁוּרִין[66] וּתְלוּיִין בַּכֹּתֶל - סוֹתְמִין בָּהֶן וְנוֹעֲלִים**
26 **בָּהֶם; וְאִם לָאו - אֵין נוֹעֲלִין בָּהֶן[67]. וְאִם הָיוּ גְבוֹהִים**
27 **מֵעַל הָאָרֶץ - נוֹעֲלִין בָּהֶן[68].**

62) משנה, עירובין קא, א. 63) יתד של ברזל שהדלת סובבת עליה. 64) חצר מאחורי הבתים, שמניחים בה סחורה ועצים, ואין משתמשים בה תדיר, ואין בעל הבית חושש לעשות לה דלת קבועה ותלויה בציר כראוי, אלא זוקפה כנגד הפתח, וכשהוא פותח מטילה לארץ, ויש שתלויות אבל נגררות לארץ (רש"י). 65) "קוצים, קושרים הקוצים בקנים, ועושים מהם לוח, ונועלים בהם פירצת הגינות, שלא יכנסו שם גנבים או חיות" (פירוש המשניות). 66) בחבל ותלויים בכותל, ניכר שהם כדלת וכשנועלים בהם אינו חייב משום בונה. 67) שנראה כבונה עכשיו דופן זה. 68) שאין דרך בנין בזה.

28 **ט. דֶּלֶת[69] שֶׁהָיָה לָהּ לוּחַ אֶחָד[70], שֶׁשּׁוֹמְטִין אוֹתָהּ**
29 **וְנוֹעֲלִין בָּהּ: אִם לֹא הָיָה לָהּ לְמַטָּה כֵּן[71] כְּמוֹ**
30 **אַסְקֻפָּה[72], שֶׁמּוֹכִיחַ עָלֶיהָ שֶׁהִיא כְּלִי מוּכָן לִנְעִילָה -**
31 **אֵין נוֹעֲלִין בָּהּ[73]; וְאִם[74] יֵשׁ לְמַטָּה אַסְקֻפָּה - נוֹעֲלִים**
32 **בָּהּ. וְכֵן נֶגֶר[75] שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ קְלוֹסְטְרָא[76], שֶׁמּוֹכַחַת**
33 **עָלָיו שֶׁהוּא כְּלִי מוּכָן לִנְעִילָה וְאֵינוֹ קוֹרָה כִּשְׁאָר כָּל**
34 **הַקּוֹרוֹת - נוֹעֲלִין בּוֹ[77] בְּשַׁבָּת.**

69) עירובין קא, א. העשויה לכניסה ויציאה תדיר. 70) שיש בה רק קרש אחד ואין בה היכר דלת. 71) יסוד. 72) מפתן. 73) לפי שאין לה תיקוני הדלת כשאר דלתות, הרי היא כסתימה בלבד ונראה כבונה. 74) בנוסח אחר, חסר כל המשפט הזה "ואם יש למטה אסקופה נועלים בה"

(שונצינו). 75) עירובין קב, א. "הוא קורה שעושים אותה בשתי וערב, ונותנים אותה בדלתות ונועלים בה השערים, ועניינו כמו בריח מבריח מן הכותל אל הכותל" (פירוש המשניות). 76) "דמות רימון או טבעת וכיוצא בו, ממה שיורה עליו שהוא כלי ואינו קורה האסורה בטלטול בשבת" (פירוש המשניות). 77) "מעשה בכנסת שבטבריא, שהיו נוהגים בו איסור, עד שבא רבן גמליאל והזקנים והתירו להם" (משנה שם קא:).

1 **י. נֶגֶר[78] שֶׁאֵין בְּרֹאשׁוֹ קְלוֹסְטָרָא: אִם הָיָה קָשׁוּר**
2 **וְתָלוּי בַּדֶּלֶת - נוֹעֲלִין בּוֹ; וְכֵן אִם הָיָה נָטָל וְאַגְּדוֹ**
3 **עִמּוֹ[79]; אֲבָל אִם הָיָה אַגְּדוֹ קָבוּעַ בַּדֶּלֶת, וְהָיָה הַנֶּגֶר**
4 **נִשְׁמָט כְּמוֹ קוֹרָה, וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּזָוִית, וְחוֹזְרִין**
5 **וְנוֹעֲלִין בּוֹ בְּעֵת שֶׁרוֹצִין - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִנְעֹל בּוֹ;**
6 **שֶׁאֵין עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי[80], וְאֵינוֹ אָגוּד, וְאֵין בּוֹ אֶגֶד**
7 **לְהוֹכִיחַ עָלָיו[81].**

78) משנה, עירובין קב, א. "נגר הנגרר (שאין בראשו גלוסטרא), נועלים בו במקדש (שאין איסור שבות במקדש), אבל לא במדינה (שנראה כבונה), והמונח (שאינו קשור כלל אלא מונח בארץ) כאן וכאן אסור". 79) שהיה קשור בחבל חזק ויכול ליטלו ע"י האגד. 80) כיון שאין בראשו גלוסטרא ואינו ראוי לשום תשמיש, כמבואר בפכ"ה ה"ו, והכ"ג. 81) שעשוי לנעול, ולכן נראה כבונה – כנועץ עכשיו נגר ויתד בכותל.

8 **יא. מְנוֹרָה[82] שֶׁל חֲלִיּוֹת[83] - בֵּין גְּדוֹלָה, בֵּין קְטַנָּה -**
9 **אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָהּ[84]; שֶׁמָּא יַחֲזִירֶנָּה בְּשַׁבָּת[85]. הָיוּ**
10 **בָּהּ חֲדָקִים[86] וְהִיא נִרְאֵית כְּבַעֲלַת חֲלִיּוֹת: אִם הָיְתָה**
11 **גְּדוֹלָה, הַנִּטֶּלֶת בִּשְׁתֵּי יָדַיִם - אָסוּר לְטַלְטְלָהּ מִפְּנֵי**
12 **כָּבְדָהּ[87]; הָיְתָה קְטַנָּה מִזּוֹ - מֻתָּר לְטַלְטְלָהּ.**

82) שבת מו, א. 83) מורכבת מפרקים פרקים. 84) אפילו לא הדליקו בה באותה שבת. שאם הדליק בה, אסורה בטלטול מפני שהיא מוקצה לאיסור, כמבואר בפכ"ה ה"י. 85) שמא תיפול ותתפרק ויחזירנה, ונמצא עושה כלי בשבת. 86) חריצים מסביב הדומים לפרקים. 87) אין הכוונה שהאיסור הוא משום כבדה, שהרי כתב רבינו (פכ"ה ה"ו) שכל שיש עליו תורת כלי, אף־על־פי שהיא ניטלת בעשרה בני אדם מטלטלים אותה, אלא מכיון שהיא גדולה ויש בה חריצים, נראית כשל פרקים ואסורה משום שהרואה יחשוב שהיא של פרקים. אבל במנורה קטנה שאין הדרך לעשותה של פרקים, אין בה איסור אם יש בה חדקים, שהכל יודעים שאינה של פרקים ('מעשה רוקח').

13 **יב. מִנְעָל[88] שֶׁעַל גַּבֵּי הָאֲמוּם[89] - שׁוֹמְטִין[90] אוֹתוֹ**
14 **בְּשַׁבָּת. מַכְבֵּשׁ[91] שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים[92] - מַתִּירִין[93], אֲבָל**
15 **לֹא כּוֹבְשִׁין[94]. וְשֶׁל כּוֹבְסִין - לֹא יִגַּע בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
16 **מֻקְצֶה מֵחֲמַת חֶסְרוֹן כִּיס[95]. וְכֵן גִּזֵּי צֶמֶר[96] - אֵין**
17 **מְטַלְטְלִין אוֹתָן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן[97].**
18 **לְפִיכָךְ, אִם יִחְדָּן לְתַשְׁמִישׁ - מֻתָּרִין. וְהַשְּׁלָחִין[98] -**
19 **מֻתָּר לְטַלְטְלָן, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ שֶׁל**
20 **אֻמָּן[99], מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶם.**

88) שבת קמא, א. 89) דפוס עץ לנעל. 90) מורידים אותו מהאימום, אף־על־פי שמלאכתו לאיסור, כיון ששם כלי עליו, מותר לטלטלו לצורך מקומו (או"ח שם). 91) משנה, שבת קמא, א. "עשוי שני לוחות - ושמים ביניהם את הבגדים המכובסים ומקופלים, ואחר כך קושרים את הלוחות ומהדקים אותם, כדי שיתיישרו הבגדים ויהיה הקיפול נאה" (פירוש המשניות). 92) שאינו תחוב בחזקה. 93) את המכבש ליטול ממנו בגדים לצורך השבת. 94) להכניס בו בגדים ולהדקם שהוא צורך חול (רש"י). 95) ראה למעלה פרק כה הלכה ט. ורש"י פירש משום שהוא תחוב בחזקה, והתרתו דומה לסתירה. 96) משנה, שבת מט, א. הצמר הגזוז מהצאן. 97) לשמרם לטוויה. 98) עורות של חיה ובהמה בלתי מעובדים; תרגום "והפשיט" (ויקרא א, ו) וישלח (פירוש המשניות). 99) אף העומדים למכירה אינו מקפיד עליהם ומשתמש בהם.

21 **יג. כָּל דָּבָר[100] מְטַנֵּף, כְּגוֹן רְעִי וְקִיא וְצוֹאָה וְכַיּוֹצֵא**
22 **בָּהֶן[101]: אִם הָיוּ בְּחָצֵר שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהּ - מֻתָּר לְהוֹצִיאָן**
23 **לְאַשְׁפָּה אוֹ לְבֵית הַכִּסֵּא, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא גְּרָף שֶׁל**
24 **רְעִי[102]; וְאִם הָיוּ בְּחָצֵר אַחֶרֶת[103] - כּוֹפִין עֲלֵיהֶן כְּלִי,**
25 **כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַקָּטָן וְיִתְלַכְלֵךְ בָּהֶן. רַק שֶׁעַל הַקַּרְקַע**
26 **- דּוֹרְסוֹ לְפִי תֻּמּוֹ[104] וְהוֹלֵךְ. מְטַלְטְלִין כָּנוּנָא[105] מִפְּנֵי**
27 **אֶפְרוֹ[106], אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו שְׁבְרֵי עֵצִים, מִפְּנֵי**
28 **שֶׁהוּא כְּגְרָף שֶׁל רְעִי. וְאֵין[107] עוֹשִׂין גְּרָף שֶׁל רְעִי**
29 **לְכַתְּחִלָּה בְּשַׁבָּת; אֲבָל אִם נַעֲשָׂה מֵאֵלָיו, אוֹ שֶׁעָבַר**
30 **וְעָשָׂהוּ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ.**

100) שבת קכא, ב. 101) כל דבר מאוס. 102) מבואר בפכ"ה הכ"ד. 103) שאינו דר שם שאסור להוציאם. 104) כמבואר בפי"א ה"ד. 105) שבת מז, א. כלי נחושת ששמים בו גחלים בוערות כדי להתחמם בהן. 106) "לכסות בו רוק או צואה" (רש"י ומגיד־משנה); ודעת הראב"ד שהיתר טלטול הכנונא הוא מכיון שיש בו דבר איסור - שברי עצים, ודבר היתר - האפר, הרי הוא בסיס לאיסור ולהיתר, ומותר לטלטלו, אם ההיתר חשוב יותר מן האיסור, שאז בטל האיסור לגבי ההיתר, וכאילו אינו שם כלל. 107) מבואר בפכ"ה הכ"ד.

31 **יד. שֶׁמֶן[108] שֶׁיּוֹצֵא מִתַּחַת הַקּוֹרָה שֶׁל בֵּית הַבַּד**
32 **בְּשַׁבָּת, וְכֵן תְּמָרִים וּשְׁקֵדִים הַמּוּכָנִים לִסְחוֹרָה -**
33 **מֻתָּר לְאָכְלָם בְּשַׁבָּת. וַאֲפִלּוּ[109] אוֹצָר שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ**
34 **תְּבוּאָה צְבוּרָה - מַתְחִיל לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת.**
35 **שֶׁאֵין שׁוּם אֹכֶל[110] שֶׁהוּא מֻקְצֶה בְּשַׁבָּת כְּלָל, אֶלָּא**
36 **הַכֹּל מוּכָן הוּא[111], חוּץ מִגְּרוֹגְרוֹת[112] וְצִמּוּקִין[113]**
37 **שֶׁבַּמֻּקְצֶה[114] בִּזְמַן שֶׁמְּיַבְּשִׁים אוֹתָם; הוֹאִיל**
38 **וּמַסְרִיחוֹת בֵּינָתַיִם וְאֵינָם רְאוּיִין לַאֲכִילָה - הֲרֵי הֵן**
39 **אֲסוּרִין[115] בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם מֻקְצֶה. חָבִית[116] שֶׁנִּתְגַּלְּתָה**
40 **וַאֲבַטִּיחַ שֶׁנִּשְׁבְּרָה[117] - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין**
41 **לַאֲכִילָה, נוֹטְלָן וּמַנִּיחָן בְּמָקוֹם הַמֻּצְנָע[118]. כַּיּוֹצֵא בּוֹ**
42 **קָמִיעַ[119] שֶׁאֵינוֹ מֻמְחֶה - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין יוֹצְאִין[120]**

88) שבת קמא, א. 89) דפוס עץ לנעל. 90) מורידים אותו מהאימום, אף־על־פי שמלאכתו לאיסור, כיון ששם כלי עליו, מותר לטלטלו לצורך מקומו (או"ח שם). 91) משנה, שבת קמא, א. "עשוי שני לוחות - ושמים ביניהם את הבגדים המכובסים ומקופלים, ואחר כך קושרים את הלוחות ומהדקים אותם, כדי שיתיישרו הבגדים ויהיה הקיפול נאה" (פירוש המשניות). 92) שאינו תחוב בחזקה. 93) את המכבש ליטול ממנו בגדים לצורך השבת. 94) להכניס בו בגדים ולהדקם שהוא צורך חול (רש"י). 95) ראה למעלה פרק כה הלכה ט. ורש"י פירש משום שהוא תחוב בחזקה, והתרתו דומה לסתירה. 96) משנה, שבת מט, א. הצמר הגזוז מהצאן. 97) לשמרם לטוויה. 98) עורות של חיה ובהמה בלתי מעובדים; תרגום "והפשיט" (ויקרא א, ו) וישלח (פירוש המשניות). 99) אף העומדים למכירה אינו מקפיד עליהם ומשתמש בהם.

בּוֹ, מְטַלְטְלִין אוֹתוֹ[121]. מוֹתַר[122] הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּנֵּר וְשֶׁבַּקְּעָרָה, שֶׁהִדְלִיקוּ בָּהֶן בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת - אָסוּר לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵקְצֵה מֶחֱמַת אִסּוּר.

108) שבת יט, א. 109) שבת קכז, א. 110) אפילו המיוחד למכירה ולסחורה ואינו עומד לאכילה. 111) כאילו הכינו בידים לאכילה, כציווי התורה (שמות טז, ה): "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו". וכרבי שמעון שאמר שמוקצה מותר בטלטול בשבת חוץ מגרוגרות וצימוקים (שבת מה:) שבסמוך, ונר שדלק בליל שבת (שבת מה.) שבסוף ההלכה. 112) תאנים יבשות. 113) ענבים יבשים. 114) חצר שמאחורי הבתים המיוחדת לסחורה ועצים. 115) שבת מה, א. 116) תוספתא שבת פט"ו. שיש בה משקין. 117) במקום שנחשים מצויים, חוששים שמא נחש שתה מהמים ואכל מהאבטיח, והטיל בהם ארס, ואסורים בהנאה, כמבואר בהל' רוצח ושמירת הנפש פי"א ה"ח. ובנוסח אחר: "אבטיח שניקרה" כלומר שניקר בו הנחש. ונוסחא זו עיקר (מגיד־משנה, ועיין 'מעשה רוקח'). 118) שאחרים לא ישתו מהמים ויאכלו מהאבטיח ויבואו לידי סכנה. 119) תוספתא שבת פ"ח. 120) כמבואר בפי"ט הי"ד. 121) לפי שיש עליו תורת כלי ('צפנת פענח'). 122) שבת מד, א.

טו. אוֹצָר[123] שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ שֶׁל כַּדֵּי יַיִן - אַף־עַל־פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ[124], אָסוּר לְהַתְחִיל בּוֹ לְפַנּוֹתוֹ[125] אֶלָּא לִדְבַר מִצְוָה, כְּגוֹן שֶׁפִּנָּהוּ לְהַכְנָסַת אוֹרְחִין[126] אוֹ לִקְבֹּעַ בּוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ[127]. וְכֵיצַד מְפַנִּין אוֹתוֹ? כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְמַלֵּא אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ קֻפּוֹת, עַד שֶׁגּוֹמְרִין[128]. וְלֹא יְכַבְּדוּ קַרְקָעִיתוֹ[129] שֶׁל אוֹצָר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[130]; אֶלָּא נִכְנָס[131] וְיוֹצֵא בּוֹ, וְעוֹשֶׂה שְׁבִיל בְּרַגְלָיו בִּכְנִיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ.

123) משנה, שבת קכו, א. 124) כמבואר בהלכה הקודמת. 125) משום טירחא ('מגן אברהם' סי' שלג סק"מ). 126) "שגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה" (רבינו בהל' אבל פי"ד ה"ב). 127) לתלמידים הבאים לשמוע דרשה. 128) "אמרו (במשנה) אפילו ארבע וחמש קופות - על דרך הריבוי, כאילו אמר: אפילו מנין גדול, ובתנאי שלא יפנה אותו האוצר כולו, עד שלא יניח שום דבר" (פירוש המשניות). 129) שמא יבוא להשוות גומות, ויתחייב משום בונה. 130) בפרק כ"א ה"ב. 131) זה מוסב למה שלמעלה שאסור להתחיל באוצר לדבר הרשות, ועל זה כתב "אלא נכנס ויוצא בו ועושה שביל" וכו'.

טז. כֹּל[132] שֶׁהוּא רָאוּי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה[133] וְחַיָּה וָעוֹף הַמְּצוּיִין[134] - מְטַלְטְלִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. כֵּיצַד? מְטַלְטְלִין אֶת הַתֶּרְמוֹס[135] הַיָּבֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכָל לָעִזִּים; אֲבָל לֹא אֶת הַלַּח[136]. אֶת הָחָצָב[137], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכָל לִצְבָאִים. אֶת הַחַרְדָּל[138], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכָל לְיוֹנִים. אֶת הָעֲצָמוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַאֲכָל לִכְלָבִים. וְכֵן כָּל הַקְּלִפִּין וְהַגַּרְעִינִין הָרְאוּיִין לְמַאֲכַל בְּהֵמָה - מְטַלְטְלִין אוֹתָן; וְשֶׁאֵינָן רְאוּיִין - אוֹכֵל אֶת הָאֹכֶל וְזוֹרְקָן לְאַחֲרָיו, וְאָסוּר לְטַלְטְלָן. מְטַלְטְלִין בָּשָׂר תָּפוּחַ[139], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכָל לְחַיָּה. וּמְטַלְטְלִין בָּשָׂר חַי - בֵּין תָּפֵל[140], בֵּין מָלִיחַ, מִפְּנֵי שֶׁרָאוּי לְאָדָם. וְכֵן דָּג מָלִיחַ; אֲבָל הַתָּפֵל - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ[141].

132) משנה, שבת קכו, ב. 133) אף שאינו ראוי למאכל אדם. 134) אבל אם אינו ראוי אלא לבעל־חי שאינו מצוי אצל רוב בני אדם, אסור לטלטל אלא־אם־כן יש לו מאותו מין בעל־חי (או"ח סי' שח). 135) צמח בתרמיל שגרעיניו דומים לפול. 136) שהוא מר ביותר. 137) ירק ממין הבצלים ששרשיו בוקעים עמוק באדמה בקו ישר. 138) צמח חריף הטעם, שגרגיריו העגולים משמשים לרפואה. 139) סרוח. 140) שבת קכח, א. חסר מלח ותבלין. 141) שאינו ראוי לאכילה כלל.

יז. אֵין[142] מְטַלְטְלִין שִׁבְרֵי זְכוּכִית, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מַאֲכָל לְנַעֲמִיּוֹת[143]; וְלֹא חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת[144], אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מַאֲכָל לְפִילִים; וְלֹא אֶת הַלּוּף[145], אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מַאֲכָל לְעוֹרְבִים; מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מְצוּיִין אֵצֶל רֹב בְּנֵי אָדָם.

142) תוספתא שבת פט"ו. 143) יענה, עוף גבה הקומה ורב הכוח. 144) ענפי הגפן. 145) עשב בעל עלים רחבים מתפשטים.

יח. חֲבִילֵי[146] קַשׁ[147] וַחֲבִילֵי זְרָדִין[148]: אִם הִתְקִינָן[149] לְמַאֲכַל בְּהֵמָה - מְטַלְטְלִין אוֹתָן[150], וְאִם לָאוּ - אֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָן. חֲבִילֵי[151] סִיאָה פּוּאָה וְאֵזוֹב וְקוֹרָנִית[152]: הִכְנִיסָן לָעֲצִים[153] - אֵין מִסְתַּפֵּק מֵהֶם בְּשַׁבָּת; לְמַאֲכַל בְּהֵמָה - מִסְתַּפֵּק מֵהֶן. וְכֵן בַּאֲמִינְתָּא[154], וְכֵן בְּפִיגָם[155], וְכֵן בִּשְׁאָר מִינֵי תְּבָלִין[156].

146) משנה, שבת קכו, ב. 147) בנוסח אחר: "חבילי קש חבילי עצים וחבילי זרדין" וכן הוא במשנה. 148) ענפי אילן רכים שכורתים בשעת הזמיר (פירוש המשניות). 149) שהזמינן לכך מערב שבת, וראה למעלה פרק כה הלכה כא באיזה דבר צריך מעשה. 150) שסתמם עומדים להסקה והם מוקצה. 151) שבת קכח, א. 152) מבואר בפכ"א הי"ט; כל אלה צמחים הראויים להסקה וגם למאכל בהמה, לפיכך הכל הולך אחר מחשבתו (מגיד־משנה); בנוסח אחר: "סיאה ואזוב וקורנית" (כת"י התימנים). 153) להסקה, אינם ראויים בשבת ומוקצים הם. 154) "אמיתא - ניניא" (שבת קכח.), והיינו מינט"א (רש"י שם). 155) צמח בעל עלים קטנים ריחניים. ויש לו ריח טוב, ונקרא בערבית רודא (רש"י שם, וכן ביאר רבינו בפ"ט דשביעית משנה א'). 156) שאם הכניסם לתבל בהם התבשילים (שהדרך לתת אותם בכלי ראשון על האש) הרי הם כחבילי סיאה שהכניסם לעצים ואין מסתפק מהם בשבת.

יט. אֵין[157] גּוֹרְפִין מַאֲכָל[158] מִלִּפְנֵי הַפִּטָּם[159] - בֵּין בָּאֲבוּס[160] שֶׁל כְּלִי, בֵּין בָּאֲבוּס שֶׁל קַרְקַע - וְאֵין מְסַלְּקִין[161] לִצְדָדִין מִפְּנֵי הָרְעִי[162]; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַשְׁוֶה גֻּמּוֹת[163]. נוֹטְלִין מִלִּפְנֵי הַחֲמוֹר וְנוֹתְנִין[164] לִפְנֵי הַשּׁוֹר[165], אֲבָל אֵין נוֹטְלִין מִלִּפְנֵי הַשּׁוֹר וְנוֹתְנִין לִפְנֵי הַחֲמוֹר; מִפְּנֵי שֶׁהַמַּאֲכָל שֶׁלִּפְנֵי הַשּׁוֹר מְטֻנָּף בְּרִירוֹ, וְאֵין רָאוּי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה אַחֶרֶת. וְכֵן עָלִים שֶׁרֵיחָם רַע וּמְאוּסִין, וְאֵין הַבְּהֵמָה אוֹכַלְתָּן - אָסוּר לְטַלְטְלָן. לְפִיכָךְ: תְּלָאי[166] שֶׁל דָּגִים - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ, וְשֶׁל בָּשָׂר - מֵתָּר[167]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

157) משנה, שבת קמ, ב. 158) מוציאים מאכל בלתי נקי להכניס במקומו מאכל אחר (ועיין ר"ח שם). 159) שור שמפטמים אותו. 160) כלי עץ או כלי אבן שנותנים בו מאכל לבהמה. 161) את המאכל לצדדין, שלא ידרסנו ברעי. 162) הגללים (פירוש המשניות). 163) ויתחייב משום בונה, כמבואר בפ"ה ה"א, ומטעם זה גזרו אף באבוס של כלי. 164) בנוסח אחר: "ומניחין" (כת"י התימנים). 165) שאין השור קץ במאכל החמור שאין בו ריר. 166) העץ שתולין עליו דגים, אין עליו תורת כלי, לפי שכל המשתמש בו זורקו לבין העצים אחרי השימוש (מגיד־משנה). 167) רש"י (שם) ו'תוספות' (שבת קלט:).

כ. אַף־עַל־פִּי שֶׁאָסוּר לְטַלְטֵל אֶת הַמֵּת בְּשַׁבָּת[168], סָכִין[169] אוֹתוֹ וּמְדִיחִין[170] אוֹתוֹ[171], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָזִיזוּ בּוֹ אִיבָר[172]. וְשׁוֹמְטִין[173] אֶת הַכַּר מִתַּחְתָּיו כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מֻטָּל עַל הַחוֹל, בִּשְׁבִיל שֶׁיִּמְּתִין וְלֹא יַסְרִיחַ[174]. וּמְבִיאִין כְּלֵי מַקַּר[175] וּכְלֵי מַתָּכוֹת, וּמַנִּיחִין לוֹ עַל כְּרֵסוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפַּח[176]. וּפוֹקְקִין[177] אֶת נְקָבָיו, שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בָּהֶן הָרוּחַ. וְקוֹשְׁרִין אֶת הַלֶּחִי[178]; לֹא שֶׁיַּעֲלֶה[179], אֶלָּא שֶׁלֹּא יוֹסִיף. וְאֵין מְעַמְּצִין[180] אֶת עֵינָיו בְּשַׁבָּת[181].

168) משנה, שבת קנא, א. 169) מושחים בשמן. 170) במים. 171) שאין זה טלטול אלא נגיעה, ולא נאסר במוקצה אלא טלטול. 172) "לא יגביה לו ידו או רגלו או ריסי עיניו" (רש"י). 173) מושכים. 174) על־ידי החום של כרים וכסתות; בנוסח אחר, חסר "ולא יטריח" ('מעשה רוקח'). 175) הגורם קרירות. 176) יתנפח. 177) וסותמים. 178) "של מת שהיה פיו הולך ונפתח קושרים את לחיו, כדי שלא יפתח פיו יותר" (רש"י). 179) להסגר מה שנפתח, שאם כן מזיז בו אבר, אלא שלא יוסיף להפתח (רש"י). 180) עצימת עינים בשבת. 181) לאחר שמת, ואסור משום טלטול מוקצה, אבל המעמץ לפני יציאת הנפש הרי זה שופך דמים, שמקרב את מיתתו (שבת קנא:).

כא. מֵת[182] הַמֻּטָּל בַּחַמָּה - מַנִּיחַ עָלָיו כְּסָר אוֹ תִּינוֹק[183], וּמְטַלְטְלוֹ[184]. וְכֵן אִם נָפְלָה דְּלֶקֶת בְּחָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מֵת - מַנִּיחַ עָלָיו כְּסָר אוֹ תִּינוֹק, וּמְטַלְטְלוֹ. וְאִם אֵין שָׁם כְּסָר וְלֹא תִּינוֹק - מַצִּילִין אוֹתוֹ מִן הַדְּלֶקָה מִכָּל מָקוֹם[185]; שֶׁמָּא יָבוֹא לְכַבּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּהוּל עַל מֵתוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁרֹף. וְלֹא הִתִּירוּ לְטַלְטֵל בִּכְסָר אוֹ תִּינוֹק אֶלָּא לְמֵת בִּלְבַד, מִפְּנֵי שֶׁאָדָם בָּהוּל עַל מֵתוֹ.

182) שבת מג, ב. 183) שבת ל, ב: "דוד המלך מת בשבת, ושלח שלמה לחכמים: אבא מת ומוטל בחמה, מה אעשה? שלחו לו: הנח עליו כיכר או תינוק וטלטלו". 184) מטלטל את המת אגב הכיכר המותר בטלטול. 185) "אמר רבי יהושע בן לוי: שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה" (שבת מג:).

כב. הָיָה[186] מֻטָּל[187] בַּחַמָּה[188] וְאֵין לָהֶם מָקוֹם[189] לְטַלְטְלוֹ[190], אוֹ שֶׁלֹּא רָצוּ לַהֲזִיזוֹ מִמְּקוֹמוֹ - בָּאֵין שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם וְיוֹשְׁבִים מִשְּׁנֵי צְדָדָיו[191]. חַם לָהֶם מִלְּמַטָּה[192] - זֶה מֵבִיא מִטָּתוֹ[193] וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ, וְזֶה מֵבִיא מִטָּתוֹ וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ. חַם לָהֶם מִלְּמַעְלָה - זֶה מֵבִיא מַחְצֶלֶת[194] וּפוֹרֵשׂ עַל גַּבָּיו, וְזֶה מֵבִיא מַחְצֶלֶת וּפוֹרֵשׂ עַל גַּבָּיו. זֶה זוֹקֵף מִטָּתוֹ[195] וְנִשְׁמָט וְהוֹלֵךְ לוֹ, וְזֶה זוֹקֵף מִטָּתוֹ וְנִשְׁמָט וְהוֹלֵךְ לוֹ - וְנִמְצָא מְחִצָּה עֲשׂוּיָה מֵאֵלֶיהָ[196]; שֶׁחֲרֵי מַחְצֶלֶת זֶה וּמַחְצֶלֶת זֶה גַּגֵּיהֶן סְמוּכוֹת זוֹ לָזוֹ, וּשְׁנֵי קְצוֹתֵיהֶם עַל הַקַּרְקַע מִשְּׁנֵי צִדֵּי הַמֵּת.

186) שבת מג, ב. 187) המת. 188) וקרוב להסריח ויגרם בזיון לחיים ולמת. 189) בצל. 190) לשם על־ידי כיכר ותינוק. 191) "על־גבי הקרקע, כדי שיצטערו מחום הקרקע, ויצטרכו להביא מיטות לשבת עליהן, והמיטות יהיו למחיצה (רש"י). 192) שהקרקע הוחם מהשמש. 193) שתפסיק בינו לבין הקרקע, שלא ישב בחום. 194) שטיח של קש או קנים, לפרוש לצל ולאוהל. 195) "שתהא המחצלת מונחת עליה, וכן השני - נמצאת מחיצה עשויה מאליה, ולכשירצו נשמטים והולכים להם". ולהביא לכתחילה מיטות לעשות אוהל – אסור, שאין עושים אוהל ארעי בתחילה בשבת (רש"י). 196) ואם אי אפשר לעשות תקנה זו, מותר לפרוש אוהל לכתחילה, שלא יסריח המת ('מגן אברהם' סי' שיא).

כג. מֵת[197] שֶׁהִסְרִיחַ[198] בַּבַּיִת, וְנִמְצָא מִתְבַּזֶּה בֵּין הַחַיִּים וְהֵם מִתְבַּזִּים מִמֶּנּוּ - מֻתָּר לְהוֹצִיאוֹ לְכַרְמְלִית[199]. גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, שֶׁדּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה[200], שֶׁהוּא: לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל. וְאִם הָיָה לָהֶן מָקוֹם אַחֵר לָצֵאת בּוֹ - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ, אֶלָּא מַנִּיחִין אוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ וְיוֹצְאִין הֵם.

197) שבת צד, ב. 198) או שקרוב להסריח (או"ח סי' שיא). 199) שהטלטול לשם אינו אסור אלא מדרבנן, כמבואר בפי"ד הי"ג. 200) אסמכתא דרבנן היא, כי לאו זה כולל מה שגזרו חכמים ותיקנו בכל הדורות, כמבואר בפ"א מהל' ממרים ה"ב; אבל דבר האסור מן התורה, אינו נדחה מפני כבוד הבריות, ועל זה נאמר: "אין חכמה

ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'" (משלי כא, ל) - "כל מקום יש חילול השם - אין חולקין כבוד לרב" (ברכות יט:).

יום ש"ק ה' כסלו ה'תשפ"א

פֶּרֶק שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו דיני ההליכה חוץ לתחומין המוגבלים, מהן דבר תורה ומהן של דבריהם. ונזכרו בו שיעורי התחומין, אבל לא איכות מדידתן.

1 **א. הַיּוֹצֵא[2] חוּץ לִתְחוּם הַמְּדִינָה[3] בְּשַׁבָּת - לוֹקֶה[4],**
2 **שֶׁנֶּאֱמַר: אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי.**
3 **'מָקוֹם' זֶה הוּא תְּחוּם הָעִיר[5]. וְלֹא נָתְנָה תּוֹרָה שִׁעוּר**
4 **לִתְחוּם זֶה; אֲבָל חֲכָמִים הֶעְתִּיקוּ, שֶׁתְּחוּם זֶה הוּא**
5 **חוּץ לִשְׁנַיִם עָשָׂר מִיל[6], כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל[7]. וְכָךְ**
6 **אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ: לֹא תֵצְאוּ חוּץ לַמַּחֲנֶה.**
7 **וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[8], שֶׁלֹּא יֵצֵא אָדָם חוּץ לָעִיר[9] אֶלָּא**
8 **עַד אַלְפַּיִם אַמָּה, אֲבָל חוּץ לְאַלְפַּיִם אַמָּה - אָסוּר;**
9 **שֶׁאַלְפַּיִם אַמָּה הוּא מִגְרַשׁ הָעִיר[10].**

~ נקודות משיחות קודש ~

בטעם הציווי "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", כתב ב'ספר החינוך' ש"נזכור ונדע שהעולם מחודש ולא קדמון", וכשם ששבת ה' ממלאכת בריאת העולם, כך ראוי לו לאדם לנוח במקום אחד.

זכירת השבת בכל ימות השבוע מתבטאת בלימוד הלכות שבת במשך ימות החול, וכשם שיש מצוה על זכירת השבת שבכל שבוע, כך ישנה מצוה בנוגע ל"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", שגם בימי החולין של הגלות יש לזוכרה ולהתכונן אליה, ועל־ידי־זה שיודעים על ההכנה לזמן הגאולה - תהיה העבודה בזמן הגלות בנקל יותר.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זמנים סי' יג)

~ נקודות משיחות קודש ~

"היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת – לוקה...".

דעת הרמב"ם כאן היא שאיסור תחומין מהתורה הוא י"ב מיל, ומדברי סופרים אלפיים אמה. וחזר בו ממה שכתב ב'ספר המצוות' (לא־תעשה שכ"א) שאיסור תחומין מהתורה הוא אלפיים אמה (כדברי ר"ע), וישנה דעה נוספת המובאת בשו"ע אדמוה"ז (הל' שבת ריש סי' שצ"ו) שאין לתחומין עיקר מהתורה כלל, וגם יותר מי"ב מיל אינו אסור מהתורה.

ובדעת הרמב"ם כאן שי"ב מיל הוא מן התורה, ואלפיים אמה מדרבנן, יש לחקור בנוגע לאיסור תחומין ביו"ט, האם הוא מהתורה או לא. ומבאר הרוגוצ'ובי את לשון הרמב"ם, שממנו משמע שהאיסור הוא רק בשבת ולא ביו"ט, הגם ש"אין בין שבת ליו"ט אלא אוכל נפש בלבד", שמצוות־עשה לשבות ממלאכה בשבת וגם מדברים שאינם מלאכה אלא טירחא, והרי ציווי זה של שביתה הוא רק בשבת ולא ביו"ט, ובנידון־דידן יציאה חוץ לתחום אינה מלאכה אלא טירחא בלבד, ולכן אסורה רק בשבת שיש בה גם הציווי "תשבות" גם מטירחא. מה־שאין־כן ביו"ט שאסור רק במלאכה ולא בטירחא, אין איסור תחומין מן התורה אלא מדרבנן בלבד. ועל כן הכלל "אין בין שבת ליו"ט אלא מלאכת אוכל נפש בלבד" הוא בנוגע ל"איסור מלאכה".

מהלכות אלו יש ללמוד הוראה בעבודת ה', יהודי צריך לזכור תמיד שמקומו הוא במחנה ישראל, שבמרכזו אוהל מועד ומסביבו ענני הכבוד המקיפים אותו ומגינים עליו מפני כל עניין שאינו שייך למחנה ישראל. ועל כך הציווי "אל יצא איש ממקומו" בכל זמן ובכל מצב, ואסור ליהודי לצאת ממקומו - היינו היהדות, תורה ומצוותיה. והגם שציווי זה נאמר בקשר לשבת, אבל יהודי ממשיך את קדושתה של השבת על כל ימי השבוע, וגם אז מקיים את הציווי "אל יצא איש ממקומו", ונמצא תמיד במצב של קדושה - "ביום השביעי".

(על־פי 'יין מלכות' ספר זמנים סי' יג)

2) (מסכת עירובין דף י"ז עמוד ב'). 3) העיר או היישוב שהוא גר בתוכו. 4) כדין כל העובר על לא תעשה שבתורה, כמבואר בהלכות סנהדרין פרקים י"ח־י"ט. 5) ואין הכוונה שלא יזוז ממקומו ממש כמו שאמרו המינים שהרי נאמר (ישעיה פרק ס"ו, פסוק כ"ג): "והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה'" (הגהות מיימוניות). 6) שיעור המיל הוא אלפים אמה. והנה בספר המצות (מל"ת שכ"א) כתב רבינו שהתורה הזהירה בפסוק זה "שלא להלוך מחוץ לאלפים אמה אפילו אמה אחת", וראייתו מהמכילתא (בשלח פרשה ה) "אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה", וכן כתב רבינו בהקדמתו לפירוש המשניות (ספר המאור, הוצאת ראשונים, עמוד כ"ד), וכאן חזר רבינו מדיעה זו, מכיון שזוהי שיטת רבי עקיבא (מסכת סוטה דף כ"ז עמוד ב') במשנה: "בו ביום (שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאות ומינו את רבי אלעזר בן עזריה כמובא בברכות דף כ"ח עמוד א'), דרש רבי עקיבא: אלפים אמה תחום שבת (מן התורה)", אבל חז"ל לא פסקו כדבריו, כמו שמצאנו בהרבה מקומות (מסכת שבת דף ס"ט עמוד א', דף קנ"ג עמוד ב') שאמרו: "תחומין דאורייתא, ואליבא דרבי עקיבא" הרי ששיטת התלמוד היא שאין חכמים מודים לרבי עקיבא בזה. 7) שהוא שלש פרסאות (=שנים עשר מיל) – (מסכת יומא דף ע"ה עמוד ב'). ובירושלמי (מסכת עירובין פרק ג' הלכה ד') "רבי יונתן בשם רבי שמעון בי רבי יוסי בן לקוניא: לוקין על תחומי שבת דבר תורה: רבי שמעון בר כרסנא בשם רבי אחא: אין לך מחוור (ברור) מכולם, אלא תחום שנים עשר מיל כמחנה ישראל". ברם, הרבה פוסקים ראשונים נקטו כדעת התלמוד הבבלי שלא הביא אף פעם איסור תחומין מן התורה, בשנים עשר מיל. 8) משנה

(מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'). 9) להלן בפרק כ"ח מבואר מהיכן מתחילים למדוד אלפים אמה. 10) שנאמר "את פאת קדמה אלפים באמה כו' והעיר בתוך זה יהיה להם מגרשי הערים" (במדבר פרק ל"ה פסוק ה' ועיי"ש ברש"י).

1 **ב. נִמְצֵאתָ לָמֵד[11], שֶׁמֵּתֵר לְאָדָם בְּשַׁבָּת לְהַלֵּךְ אֶת כָּל**
2 **הָעִיר כֻּלָּהּ, אֲפִלּוּ הָיְתָה כְּנִינְוֵה[12] - בֵּין שֶׁהָיְתָה**
3 **מֻקֶּפֶת חוֹמָה, בֵּין שֶׁלֹּא הָיְתָה מֻקֶּפֶת חוֹמָה. וְכֵן מֻתָּר**
4 **לוֹ לְהַלֵּךְ חוּץ לָעִיר אַלְפַּיִם אַמָּה[13] לְכָל רוּחַ,**
5 **מְרֻבָּעוֹת כְּטַבְלָא מְרֻבַּעַת[14], כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִשְׁכָּר אֶת**
6 **הַזָּרִיּוֹת[15]. וְאִם יָצָא חוּץ לְאַלְפַּיִם אַמָּה - מַכִּין אוֹתוֹ**
7 **מַכַּת מַרְדּוּת[16], עַד שְׁנֵים עָשָׂר מִיל; אֲבָל אִם יָצָא**
8 **וְהִרְחִיק מִן הָעִיר יָתֵר עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, אֲפִלּוּ**
9 **אַמָּה אַחַת - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[17].**

11) משנה (מסכת עירובין דף מ"ט עמוד ב'). 12) סמל לעיר גדולה, שנאמר בה: "נינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבוא אדם" (יונה ד', י"א). 13) מדידת תחום שבת לפי המדה המטרית היא: שיעור אמה של תורה 528 ס"מ ואלפים אמה – ועוד שבעים אמה ושני שלישי אמה שמהן מתחילים למדוד אלפים אמה כמבואר בפרק כ"ח הלכה א' – ביחד 1093 מטר, ולפי "חיי אדם" (כלל ע"ו) שבשעת הדחק יש לסמוך על השיטות, שמותר להלך אלפים ושמונה מאות אמה (וכמבואר להלן בהלכה זו) יכול להלך 1516 מטר, ואם מניח עירובי תחומין שאז מותר לו להלך עוד אלפים אמה, כמבואר בהלכות עירובין פרק ו', יכול להלך בסך הכל 2994 מטר בערך, ולפי הדין (שו"ע אורח חיים תנט) ששיעור מיל הוא הילוך 18 דקות, יכול להלוך על ידי עירוב 36 דקות, ובשעת הדחק עוד 14 דקות ו־24 שניות, בסך הכל 50 דקות ו־24 שניות (ולדעת רבינו בפירוש המשניות שהבאנו למעלה בפרק ה' הלכה ד' ששיעור מיל הוא 24 דקות, יכול להלוך על ידי עירוב 48 דקות). 14) כלומר שאין מודדים בעיגול סביב העיר, אלא למזרח אלפים אמה, וכן לצפון אלפים אמה, ובאלכסון יוצא אלפים ושמונה מאות אמה, שהרבוע עודף על העיגול בשני חומשים – "כל אמה ברבועה אמה ושני חומשים באלכסונה" (מסכת עירובין דף נ"ז עמוד א'). 15) "ונחלקו המפרשים בבאור הדברים, יש מי שאומר שלעולם הוא רשאי לילך אלפים ושמונה מאות אמה, כמדת האלכסון, גם כשהולך לעבר פניו ולא אל הזויות, ויש מי שהורה שאין לו אלפים ושמונה מאות אמה, אלא כשהולך באלכסון בכל תחומי העיר, אבל אם הולך לעבר פניו אין לו אלא אלפים אמה בלבד, וכן נראה דעת רבינו" ("מגיד משנה"). 16) כדין העובר על איסור דרבנן, כבמואר בפרק א' הלכה ג'. 17) כבר בארנו בהלכה א' שכמה פוסקים ראשונים סוברים שכל איסור תחומין אינו אלא מדרבנן, ומה שאמרה תורה: אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" – אין הכוונה לאיסור תחומין, אלא לאיסור הוצאה בשבת, שלא יצא עם הכלי בידו ללקוט המן, כמבואר בפרק ז' הלכה א'.

10 **ג. הַמְהַלֵּךְ[18] חוּץ לַתְּחוּם לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים,**
11 **כְּגוֹן שֶׁקָּפַץ עַל גַּבֵּי עַמּוּדִים שֶׁגְּבוֹהִין עֲשָׂרָה וְאֵין**
12 **בְּכָל אֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים - הֲרֵי זֶה**
13 **סָפֵק[19], אִם יֵשׁ תְּחוּמִין לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה אוֹ אֵין**
14 **תְּחוּמִין לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה[20]. אֲבָל אִם הָלַךְ עַל מָקוֹם**
15 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה כְּמְהַלֵּךְ עַל**
16 **הָאָרֶץ, וְיֵשׁ אִסּוּר תְּחוּמִין שָׁם.**

18) (מסכת עירובין דף מ"ג עמוד א'). 19) בדבר האסור מן התורה, הולכים בספקו להחמיר, ובדבר שאינו אסור אלא מדברי חכמים, ספקו לקולא (כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ט' הלכה י"ב ובראב"ד). 20) אבל בימים ונהרות גם אם יש ספק אם מלמעלה מעשרה או לא, הוא ספק דרבנן, "שאין בימים ובנהרות איסור תחומין דאורייתא, לפי שהם כרמלית, והטלטול בהם אינו אסור אלא מדרבנן, ולא יתכן שיהיה המעביר על פני המים אסור מדרבנן, והמהלך לוקה מן התורה, וכמו שאמרו שהמעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה פטור (כמבואר בפרק י"ד הלכה א'), לפי שאינו דומה לרגלי מדבר, כן בלי ספק המהלך שנים עשר מיל על פני המים פטור, לפי שאינו דומה למחנה ישראל" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן ס"ט ו"כסף משנה").

17 **ד. מִי[21] שֶׁשָּׁבַת בְּדִיר[22] שֶׁבַּמִּדְבָּר, אוֹ בְּסַהַר[23] אוֹ**
18 **בְּמְעָרָה, וְכֵיוָצֵא בָּהֶן מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד - מְהַלֵּךְ אֶת**
19 **כֻּלָּהּ, וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ בְּרִבּוּעַ[24].**
20 **וְכֵן[25] הַשּׁוֹבֶת בְּבִקְעָה - אֲפִלּוּ הָיָה יָשֵׁן בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנַס**
21 **הַשַּׁבָּת, שֶׁלֹּא קָנָה[26] שְׁבִיתָה - יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ מִמְּקוֹמוֹ**
22 **אַלְפַּיִם אַמָּה[27] לְכָל רוּחַ בְּרִבּוּעַ. הָיָה[28] מְהַלֵּךְ**
23 **בְּבִקְעָה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ תְּחוּם שַׁבָּת - מְהַלֵּךְ אַלְפַּיִם**
24 **פְּסִיעוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת[29], וְזֶה הוּא תְּחוּם שַׁבָּת.**

21) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). 22) מקום בנוי לשמירת הצאן. 23) מגרש מוקף גדר לשמירת הצאן או הכנסת פירות (ר"ח עירובין דף כ"ב עמוד ב'). 24) כדין שובת בעיר. 25) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'). 26) כלומר לא התכוון לקנות. 27) הואיל ואילו היה ניעור קנה, ישן נמי קונה (גמרא). 28) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד א'). 29) חצי אמה מקום מצב הרגל וחצי אמה בין רגל לרגל.

25 **ה. הַמְהַלֵּךְ[30] אַלְפַּיִם אַמָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ, וְשָׁלְמָה**
26 **מִדָּתוֹ בְּתוֹךְ דִּיר אוֹ סַהַר אוֹ מְעָרָה אוֹ בְּתוֹךְ הַמְּדִינָה**
27 **- אֵינוֹ מְהַלֵּךְ אֶלָּא עַד סוֹף מִדָּתוֹ, וְאֵין אוֹמְרִין:**
28 **הוֹאִיל וְכָלְתָה מִדָּתוֹ בְּתוֹךְ רְשׁוּת הַיָּחִיד, מְהַלֵּךְ אֶת**
29 **כֻּלָּהּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁכָּלְתָה מִדָּתוֹ בְּמִקְצָת**
30 **הָעִיר אוֹ בְּמִקְצָת הַמְּעָרָה; אֲבָל אִם הָיְתָה אוֹתָהּ**
31 **רְשׁוּת הַיָּחִיד מֻבְלַעַת בְּתוֹךְ אַלְפַּיִם אַמָּה שֶׁלּוֹ -**
32 **תֵּחָשֵׁב לוֹ כָּל אוֹתָהּ הָרְשׁוּת כְּאַרְבַּע אַמּוֹת,**
33 **וּמַשְׁלִימִין לוֹ אֶת הַשְּׁאָר[31].**

30) (מסכת עירובין דף ס' עמוד ב'). 31) שנשאר לו מאלפים אמה, בניגוד לדעת רבינו יהונתן מלוניל כי שטח

העיר אינו נחשב כלל ואינו מפחית אפילו ארבע אמות מאלפים האמה.

ו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה אֶלֶף אַמָּה מִמְּקוֹם שְׁבִיתָתוֹ אוֹ מִחוּץ לָעִיר[32] עַד מְדִינָה אוֹ מְעָרָה, שֶׁיֵּשׁ בְּאָרְכָּהּ אֶלֶף אַמָּה אוֹ פָּחוֹת מֵאֶלֶף - מְהַלֵּךְ אֶת כָּל הַמְּדִינָה אוֹ הַמְּעָרָה שֶׁפָּגַע בָּהּ[33], וּמְהַלֵּךְ חוּצָה לָהּ אֶלֶף אַמָּה פָּחוֹת אַרְבַּע אַמּוֹת[34].

32) בנ"א חסרות המילים "אם מחוץ לעיר" והן כמיותרות (מער"ק). 33) מכיון שהמערה או המדינה נמצאות בתוך אלפים אמה. 34) המערה או המדינה נחשבות כל אחת כארבע אמות.

ז. אֲבָל אִם הָיָה בַּמְּדִינָה אוֹ בַּמְּעָרָה, שֶׁפָּגַע בּוֹ בְּתוֹךְ מִדָּתוֹ, אֶלֶף אַמָּה וְאַמָּה[35] - אֵינוֹ מְהַלֵּךְ בָּהּ אֶלָּא אֶלֶף אַמָּה בִּלְבַד, שֶׁהוּא תַּשְׁלוּם אַלְפַּיִם אַמָּה[36] שֶׁיֵּשׁ לוֹ.

35) ונמצא שתחום שבת נגמר בתוך המערב, ואינו מבליע אותו בתוך אלפים אמה. 36) של תחום שבת.

ח. מִי[37] שֶׁכָּלְתָה מִדָּתוֹ בַּחֲצִי הָעִיר - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מְהַלֵּךְ אֶלָּא עַד סוֹף מִדָּתוֹ, מֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכָל הָעִיר עַל יְדֵי זְרִיקָה[38]. וְכֵן[39] מִי שֶׁשָּׁבַת בְּבִקְעָה, וְהִקִּיפוּהוּ נָכְרִים מֵחֲצָה[40] בְּשַׁבָּת[41] - אֵינוֹ מְהַלֵּךְ בָּהּ אֶלָּא אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ[42], אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ הַמֵּחֲצָה; וּמֻתָּר לוֹ לְטַלְטֵל בְּכָל הַמֵּחֲצָה עַל יְדֵי זְרִיקָה, אִם הִקִּיפוּהָ לְשֵׁם דִּירָה[43].

37) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד ב'). 38) ולא גזרו חכמים שמא ימשך אחר החפץ. 39) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד א'). 40) לשם דירה. 41) כי מחיצה העשוייה בשבת שמה מחיצה (פרק ט"ז הלכה כ"ב). 42) לפי שלא שבת באויר מחיצה בכניסת השבת, - זמן קנין השביתה. 43) שאם הקיפוה שלא לשם דירה, אין מטלטלים בתוכה אלא ארבע אמות.

ט. מִי[44] שֶׁהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ לִכָּנֵס לִמְדִינָה - בֵּין שֶׁהָיָה בָּא בַּיָּם, בֵּין שֶׁהָיָה בָּא בֶּחָרָבָה[45] - אִם נִכְנַס בְּתוֹךְ אַלְפַּיִם אַמָּה קָרוֹב לָעִיר קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס הַשַּׁבָּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לַמְּדִינָה אֶלָּא בְּשַׁבָּת - הֲרֵי זֶה יִכָּנֵס, וִיהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ, וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.

44) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'): פעם אחת לא נכנסו (רבן גמליאל ורבי אליעזר, ורבי יהושע ורבי עקיבא) לנמל (שעל שפת הים) עד שחשכה, אמרו לו לרבן גמליאל: מה אנו לירד (מהאניה לתוך העיר, כיון שבאנו מחוץ לתחום)? אמר להם: מותרים אתם, שכבר הייתי מסתכל (במשקפת) והיינו בתוך התחום עד שלא חשכה". 45) ביבשה.

י. הָיָה[46] בָּא לִמְדִינָה, וְיָשַׁן בַּדֶּרֶךְ, וְלֹא נֵעוֹר אֶלָּא בְּשַׁבָּת, וּכְשֶׁנֵּעוֹר מָצָא עַצְמוֹ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם - הֲרֵי זֶה יִכָּנֵס לָהּ, וִיהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ, וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ; מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ הָיְתָה לְהַלֵּךְ לִמְדִינָה זוֹ, וּלְפִיכָךְ קָנָה שְׁבִיתָה עִם בְּנֵי הַמְּדִינָה כְּמוֹתָן, שֶׁהֲרֵי נִכְנַס עִמָּהֶן בַּתְּחוּם.

46) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א').

יא. מִי[47] שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם, אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת[48] - לֹא יִכָּנֵס. שֶׁהָאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לָאָדָם, תְּחִלָּתָן מִמְּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ; לְפִיכָךְ, כֵּיוָן שֶׁיָּצָא חוּץ מִתְּחוּמוֹ אַמָּה אוֹ יָתֵר - יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, וְאֵין לוֹ לְהַלֵּךְ אֶלָּא בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת מֵעֲמִידַת רַגְלָיו וְלַחוּץ[49]. וְכֵן מִי שֶׁהֶחְשִׁיךְ[50] חוּץ לִתְחוּם הַמְּדִינָה אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת[51] - הֲרֵי זֶה לֹא יִכָּנֵס לָהּ, אֶלָּא מְהַלֵּךְ מִמָּקוֹם שֶׁנִּכְנַס עָלָיו הַשַּׁבָּת וְהוּא עוֹמֵד בּוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה בִּלְבַד. וְאִם כָּלְתָה מִדָּתוֹ בְּמִקְצָת הָעִיר[52] - מְהַלֵּךְ עַד סוֹף מִדָּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. הָיְתָה רַגְלוֹ אַחַת בְּתוֹךְ הַתְּחוּם וְרַגְלוֹ אַחַת חוּץ לַתְּחוּם - הֲרֵי זֶה יִכָּנֵס[53].

~ נקודות משיחות קודש ~

"היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת – לוקה".

ובהמשך כתב "מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת אל יכנס... היתה רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת מחוץ לתחום, הרי זה יכנס". ומקור הדברים הוא בסוף מסכת עירובין במשנה. והנה בנוגע לשיעור היציאה "אמה או יותר" אבל לא פחות מאמה אחת, צריך להבין שהרי שיעור תחומין הוא ככל השיעורים "הלכה למשה מסיני", וממילא גם הוא בתכלית הדיוק לא פחות ולא יותר, וא"כ מדוע שיעור היציאה הוא אמה, והלא שיעור תחומין הוא מדוייק ביותר, ומדוע לא יתחייב גם על יציאה של פחות מאמה. ועד"ז יש להבין, מדוע התירו להכנס למי שרגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחרת מחוץ לתחום, כיון ששיעור תחומין הוא מדוייק, מדוע כשרגלו האחת בחוץ לא נחשב כנמצא מחוץ לתחום.

(על־פי 'יין מלכות' ספר זמנים סי' יד)

47) משנה (מסכת עירובין דף נ"ב עמוד ב'). 48) דעת הראב"ד שכל שלא יצא מן התחום ארבע אמות, מותר לו לחזור וליכנס לתוך העיר, ומכיון שיש לו רשות לחזור לתוך עירו, נחשב כאילו לא יצא כלל, והרי הוא כבני העיר, וזה נקרא בלשון הפוסקים "הבלעת תחומין מילתא היא". 49) ב"מגיד משנה" הביא שיש פוסקים כרבי שמעון, ש"אפילו יצא חמש עשרה אמות מחוץ לתחום – יכנס, שאין המשוחות (מודדי התחומין) ממצים (מצמצמים) את המדות (אלא קובעים את התחום לפני סופו), מפני הטועין (היוצאים בטעות ואין נזכרים עד שעברו מהלאה לסימן התחום)". 50) כשנכנס השבת נמצא בדרך מחוץ לתחום. 51) מתחום העיר. 52) המבארים תמהו: איך אפשר

שתכלה מדתו במקצת העיר, כיון שיצא מחוץ לתחום והוא רחוק מסוף תחום העיר אמה? ויש מבארים את דברי רבינו על עיר אחרת ובמקרה אחר כשמדתו נגמרה בתוך העיר ולא נאמרו הדברים כהמשך להלכה של "וכן מי שהחשיך" (מער"ק). 53) הראב"ד פסק כדעת הסובר בגמרא שלא יכנס, אבל דעת רבינו שהלכה כדברי המקיל בעירובין ("מגיד משנה")

1 **יב. מִי[54] שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ, כְּגוֹן**
2 **שֶׁהוֹצִיאוּהוּ נָכְרִים אוֹ רוּחַ רָעָה[55], אוֹ שֶׁשָּׁגַג וְיָצָא -**
3 **אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת. חָזַר[56] לְדַעַת - אֵין לוֹ אֶלָּא**
4 **אַרְבַּע אַמּוֹת. הֶחֱזִירוּהוּ[57] - כְּאִלּוּ לֹא יָצָא[58]. וְאִם**
5 **נְתָנוּהוּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, כְּגוֹן שֶׁנְּתָנוּהוּ נָכְרִים בְּדִיר**
6 **וְסַהַר וּמְעָרָה אוֹ בְּעִיר אַחֶרֶת - יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ אֶת**
7 **כֻּלָּהּ. וְכֵן אִם יָצָא לְאֶחָד מֵאֵלּוּ בִּשְׁגָגָה, וְנִזְכַּר וְהוּא**
8 **בְּתוֹכָן - מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ.**

54) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). 55) שנטרפה דעתו (רש"י). 56) בנ"א חסר המשפט: "חזר לדעת אין לו אלא ארבע אמות" (מער"ק). 57) התחום. 58) והרי כל העיר לא כארבע אמות, וחוצה לה כאלפים אמה לכל רוח.

9 **יג. יָצָא[59] חוּץ לַתְּחוּם לְדַעַת - אַף־עַל־פִּי שֶׁחָזַר שֶׁלֹּא**
10 **לְדַעַת, כְּגוֹן שֶׁהֶחֱזִירוּהוּ נָכְרִים אוֹ רוּחַ רָעָה - אֵין לוֹ**
11 **אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת[60]. וְכֵן אִם יָצָא חוּץ לַתְּחוּם לְדַעַת -**
12 **אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ רְשׁוּת הַיָּחִיד, כְּגוֹן דִּיר וָסַהַר -**
13 **אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת[61]. הַמְפָרֵשׁ[62] בַּיָּם הַגָּדוֹל[63], אַף־**
14 **עַל־פִּי שֶׁהוּא חוּץ לַתְּחוּם שֶׁשָּׁבַת בּוֹ - מְהַלֵּךְ אֶת כָּל**
15 **הַסְּפִינָה כֻּלָּהּ[64], וּמְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ.**

59) (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). 60) כיון שיציאתו מן התחום היתה לדעת. 61) כי רק אם הוציאוהו על כרחו לתוך רשות היחיד מהלך את כולה כמבואר בהלכה הקודמת. 62) משנה (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד ב') - המפליג באניה. 63) "מעשה שבאו (חכמים) מפרנדיסין (היא ברינדיזי שעל חוף הים התיכון בדרך לרומא) והפליגה ספינתם בים (התרחקה משפת הים) רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה (אף שיצאה בשבת מחוץ לתחום, כיון שיש לספינה מחיצות) רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות, שרצו להחמיר על עצמן" והלכה כרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה. 64) הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום (גמרא); והטלטול בכל הספינה הוא מותר, מפני שהיא רשות היחיד גמורה בין בהליכתה בין בעמידתה" (שו"ת הרמב"ם, פריימן סימן ס"ז).

16 **יד. מִי[65] שֶׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם שֶׁלֹּא לְדַעַת, וְהֵקַף**
17 **בִּמְחִצָּה בְּשַׁבָּת[66] - יֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ כָּל אוֹתָהּ הַמְּחִצָּה;**
18 **וְהוּא, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה יָתֵר עַל אַלְפַּיִם אַמָּה. וְאִם הָיָה**
19 **תְּחוּם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ מֻבְלָע מִקְצָתוֹ בְּתוֹךְ הַמְּחִצָּה**
20 **שֶׁנַּעֲשֵׂית שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ - הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ לְהַלֵּךְ אֶת כָּל**
21 **הַמְּחִצָּה, הֲרֵי זֶה נִכְנָס לִתְחוּמוֹ[67]; וְכֵיוָן שֶׁיִּכָּנֵס -**
22 **הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ לֹא יָצָא[68].**

65) (מסכת עירובין דף מ"ג עמוד ב'). 66) "נחמיה בריה דרב חנילאי משכתיה שמעתא (השתקע בלימודו ושכח) ויצא חוץ לתחום, אמר לו רב חסדא לרב נחמן: נחמיה תלמידך שרוי בצער (שאסור לו ליכנס כיון שיצא חוץ לתחום). אמר לו: עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס" (מסכת עירובין שם). והוא הדין לכל מחיצה שנעשית בשבת לפי המבואר בדברי רבינו למעלה בפרק ט"ז הלכה כ"ב. 67) שתחום שבת מובלע בתוך המחיצה שנעשתה מסביבו בשבת. 68) ומהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה.

23 **טו. כָּל מִי[69] שֶׁאֵין לוֹ לָזוּז מִמְּקוֹמוֹ[70] אֶלָּא בְּתוֹךְ**
24 **אַרְבַּע אַמּוֹת, אִם נִצְרַךְ לִנְקָבָיו[71] - הֲרֵי זֶה יוֹצֵא**
25 **וּמַרְחִיק[72] וְנִפְנֶה וְחוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ. וְאִם נִכְנַס לְמִקְצָת**
26 **תְּחוּם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ בְּעֵת שֶׁיִּתְרַחֵק לְהִפָּנוֹת - הוֹאִיל**
27 **וְנִכְנַס - יִכָּנֵס[73], וּכְאִלּוּ לֹא יָצָא. וָהוּא, שֶׁלֹּא יָצָא**
28 **בַּתְּחִלָּה לְדַעַת[74]; אֲבָל אִם יָצָא לְדַעַת - אַף־עַל־פִּי**
29 **שֶׁנִּכְנַס, אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת.**

69) (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). 70) שיצא חוץ לתחום שלא לדעת. 71) וצריך להתרחק ממקום שבני אדם מצויים — משום צניעות, כמבואר בהלכות דיעות פרק ה' הלכה ו'. 72) "גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה" כמבואר בפרק כ"ו הלכה כ"ג ותשובות הרמב"ם סימן ס"ז. 73) ובגמרא אמרו "אי פקח הוא (אם פקח הוא), עייל לתחומא (יכנס לתוך התחום), וכיון דעל על" (וכיון שנכנס נכנס). 74) מותר לו להתרחק משום כבוד הבריות, אבל אינו נכנס לתוך העיר, אף אם נכנס בתחומו.

30 **טז. כָּל מִי[75] שֶׁיָּצָא בִּרְשׁוּת בֵּית־דִּין, כְּגוֹן הָעֵדִים**
31 **שֶׁבָּאוּ לְהָעִיד עַל רְאִיַּת הַלְּבָנָה[76], וְכַיּוֹצֵא בָהֶן מִמִּי**
32 **שֶׁמֻּתָּר לוֹ לָצֵאת לִדְבַר מִצְוָה[77] - יֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה**
33 **לְכָל רוּחַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁהִגִּיעַ לוֹ[78]. וְאִם הִגִּיעַ**
34 **לִמְדִינָה - הֲרֵי הוּא כְּאַנְשֵׁי הָעִיר[79], וְיֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם**
35 **אַמָּה לְכָל רוּחַ חוּץ לַמְּדִינָה.**

75) משנה (ראש השנה דף כ"ג עמוד ב'). 76) שהרי "עדים שראו את החודש, הרי אלו הולכין לבית דין להעיד, אפילו היה שבת, שנאמר: אשר תקראו אותם במועדם" (הלכות קדוש החודש פרק ג' הלכה ב'). 77) כמו "הבא להציל מן הדליקה ומן הנהר ומן המפולת" כדלהלן הלכה י"ז. 78) "בראשונה לא היו זזין משם כל היום (מפני שיצאו חוץ לתחום בשבת) התקין רבן גמליאל הזקן, שיהיו מהלכין אלפים אמה לכל רוח" (משנה שם). 79) "שכיון שהלכו ברשות, הרי המקום שהגיעו אליו, כאלו קנו בו שביתה בין השמשות" ("מגיד משנה").

36 **יז. הָיָה[80] יוֹצֵא בִּרְשׁוּת, וְאָמְרוּ לוֹ וְהוּא הוֹלֵךְ**
37 **בַּדֶּרֶךְ[81]: כְּבָר נַעֲשֵׂית הַמִּצְוָה שֶׁיָּצָאתָ לַעֲשׂוֹת - יֵשׁ**
38 **לוֹ מִמְּקוֹמוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ[82]. וְאִם הָיָה**
39 **מִקְצָת תְּחוּם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ בִּרְשׁוּת מֻבְלָע בְּתוֹךְ אַלְפַּיִם**
40 **אַמָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִמְּקוֹמוֹ - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ,**

וּכְאִלּוּ לֹא יָצָא. וְכָל הַיּוֹצְאִין[83] לְהַצִּיל נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל מִיַּד עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אוֹ מִן הַנָּהָר, אוֹ מִן הַמַּפֹּלֶת[84] - יֵשׁ לָהֶם אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ מִמָּקוֹם שֶׁהִצִּילוּ בּוֹ. וְאִם הָיְתָה יַד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת תַּקִּיפָה, וְהָיוּ מְפַחֲדִים לִשְׁבֹּת בַּמָּקוֹם שֶׁהִצִּילוּ בּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹזְרִין בְּשַׁבָּת לִמְקוֹמָן וּבִכְלֵי זֵינָן[85].

80) משנה (מסכת עירובין דף מ"ד עמוד ב'). 81) כשכבר היה בדרך אמרו לו: כבר נעשה הדבר שיצאת לעשותו, ואינך צריך ללכת. 82) כיון שיצא ברשות, הרי הוא כאילו קנה שם שביתה. 83) משנה (מסכת ראש השנה דף כ"ג עמוד ב'). 84) קיר שנפל על בני אדם. 85) (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'): "בראשונה היו מניחין כלי זיינן בבית הסמוך לחומה (כשחזרו מהמלחמה), פעם אחת הכירו בהם האויבים, ורדפו אחריהם ונכנסו ליטול כלי זיינן, ונכנסו אויבים אחריהם, והרגו זה את זה . . . באותה שעה התקינו שיהיו חוזרין למקומן בכלי זיינן". ומבואר למעלה בפרק ב' הלכות כ"ג וכ"ה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ח מרחשון־ה' כסלו ה'תשפ"א

יום ראשון כ"ח מרחשון ה'תשפ"א
מצות לא תעשה קלה. קלו.

הַמִּצְוָה הַקל"ה —— הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר הֶעָרֵל מִלֶּאֱכוֹל תְּרוּמָה. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קָדָשִׁים שֶׁהֶעָרֵל מֻזְהָר מִלְּאָכְלָם. וְלָאו זֶה לֹא נִתְפָּרֵשׁ בַּכָּתוּב אֶלָּא נִלְמַד בִּגְזֵרָה שָׁוָה, וְעִם זֶה בֵּאֲרוּ מַעְתִּיקֵי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁאִסּוּר זֶה מִדְּאוֹרַיְתָא לֹא מִדְּרַבָּנָן. וּלְשׁוֹן יְבָמוֹת (ע.) "מִנַּיִן לְעָרֵל שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה? נֶאֱמַר: "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר" בִּתְרוּמָה (ויקרא כב.). —— מָה תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר הָאָמוּר בְּפֶסַח עָרֵל אָסוּר בּוֹ, אַף תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר הָאָמוּר בִּתְרוּמָה עָרֵל אָסוּר בּוֹ"; וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קָדָשִׁים. וְכָךְ הוּא גַּם לְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור שם), וְשָׁם אָמְרוּ: "רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אִישׁ אִישׁ (שם, ד) —— לְרַבּוֹת אֶת הֶעָרֵל". וְשָׁם נִתְבָּאֵר גַּם כֵּן, כְּלוֹמַר: בִּגְמָרָא יְבָמוֹת (עב.), שֶׁדִּבַּר תּוֹרָה: מָשׁוּךְ (משך עורו ונראה כערל) אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, וּמִדִּבְרֵיהֶם גָּזְרוּ עָלָיו מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כֶּעָרֵל הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁהֶעָרֵל אָסוּר בִּתְרוּמָה מִן־הַתּוֹרָה, וּמָשׁוּךְ הוּא שֶׁאָסוּר מִדְּרַבָּנָן. וְהָבֵן זֶה. וְשָׁם אָמְרוּ: מָשׁוּךְ צָרִיךְ שֶׁיִּמּוֹל מִדְּרַבָּנָן.

הַמִּצְוָה הַקל"ו —— הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַר כֹּהֵן טָמֵא מִלֶּאֱכוֹל תְּרוּמָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהָר" (שם). וּבִגְמָרָא מַכּוֹת (יד:) אָמְרוּ: "אַזְהָרָה לִתְרוּמָה מִנַּיִן? מֵאִישׁ אִישׁ וְגוֹ'. אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁהוּא שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן? הֲוֵי אוֹמֵר —— זוֹ תְּרוּמָה". הַכַּוָּנָה בְּאָמְרָם "שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן" —— שֶׁיֹּאכְלֻנוּ הַזֶּרַע כֻּלּוֹ, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת (ואין הדבר נוהג אלא בתרומה). וּכְבָר נִכְפַּל עוֹד הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה בְּאָמְרוֹ: "וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי" (שם, ט). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה —— חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וּבְפֶרֶק ט' מִסַּנְהֶדְרִין (פג.) מָנוּ מְחַיְּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וּבִכְלָלָם כֹּהֵן טָמֵא שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְהֵבִיאוּ רַאֲיָתָם מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא־יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא" (שם).

יום שני כ"ט מרחשון ה'תשפ"א
מצות לא תעשה קלז.

הַמִּצְוָה הַקל"ז —— הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַרָה הַחֲלָלָה (אשה שנישאת לכהן בנישואין האסורים) מִלֶּאֱכוֹל קֹדֶשׁ שֶׁהָיְתָה רַשָּׁאִית לְאָכְלוֹ, כְּלוֹמַר: הַתְּרוּמָה וְחָזֶה וְשׁוֹק (חלקי קרבן השלמים, ששייכים לכהן), וְהוּא אָמְרוֹ: "וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הִוא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל" (ויקרא כב, יב), וּבִגְמָרָא יְבָמוֹת (סח.) אָמְרוּ: "כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, כֵּיוָן שֶׁנִּבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ —— פְּסָלָהּ". וּמִמַּה שֶׁאָמַר: "בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים" אָמְרוּ (שם סח:): "בְּמוּרָם מִן־הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל", כְּלוֹמַר: חָזֶה וְשׁוֹק וְשָׁם אָמְרוּ לִכְתּוֹב קְרָא: הִיא בַּקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל, מַאי בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים? שְׁמַעְתְּ מִנַּהּ תַּרְתֵּי (יש ללמוד מכאן שני דינים), כְּלוֹמַר שֶׁאִם נִבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ —— נִפְסְלָה לִתְרוּמָה; וְשֶׁאִם הָיְתָה נְשׂוּאָה לְזָר וּמֵת —— חוֹזֶרֶת לַתְּרוּמָה וְאֵינָהּ חוֹזֶרֶת לְחָזֶה וָשׁוֹק וְנִמְצָא לָאו זֶה, שֶׁהוּא "הִוא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל", כּוֹלֵל שְׁנֵי עִנְיָנִים: הָאֶחָד אַזְהָרָה לַחֲלָלָה מִלֶּאֱכוֹל קֹדֶשׁ, וְהַשֵּׁנִי אַזְהָרָה לְכֹהֶנֶת שֶׁנִּשֵּׂאת לְזָר מִלֶּאֱכוֹל חָזֶה וָשׁוֹק אַף־עַל־פִּי שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ אוֹ גֵּרְשָׁהּ. אֲבָל אִסּוּר אֲכִילָתָהּ בַּתְּרוּמָה בְּעוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ הַזָּר אֵינוֹ מְפֻסּוּק זֶה אֶלָּא לְמָדוּהוּ: מִקַּבְּלֵי הַפֵּרוּשׁ מִמַּה־שֶּׁנֶּאֱמַר: "וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ" (שם, י), וְכָל־זְמַן שֶׁהִיא תַּחַת הַזָּר —— הֲרֵי הִיא כְּזָר וְ"זָר" קָרִינָא בֵּהּ. וְדַע זֶה, וְגַם הִיא אִם עָבְרָה עַל לָאו זֶה —— הֲרֵי הִיא לוֹקָה.

יום שלישי א' כסלו ה'תשפ"א
מצות עשה קכז.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִצֶּמַח הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' לַה'" (ויקרא כז, ל) ["כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד)]. וּכְבָר בֵּאֵר הַכָּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לַלְּוִיִּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה

זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

יום רביעי ב' כסלו ה'תשפ"א

מצות עשה קכז.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִצֶּמַח הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' לַה'" (ויקרא כז, ל) ["כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד)]. וּכְבָר בֵּאֵר הַכָּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לַלְוִיִּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

יום חמישי ג' כסלו ה'תשפ"א

מצות עשה קכז.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִצֶּמַח הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' לַה'" (ויקרא כז, ל) ["כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד)]. וּכְבָר בֵּאֵר הַכָּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לַלְוִיִּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

יום שישי ד' כסלו ה'תשפ"א

מצות עשה קכז.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִצֶּמַח הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' לַה'" (ויקרא כז, ל) ["כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד)]. וּכְבָר בֵּאֵר הַכָּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לַלְוִיִּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

יום ש"ק ה' כסלו ה'תשפ"א

מצות עשה קכז. קכח.

מצות לא תעשה קנב.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִצֶּמַח הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' לַה'" (ויקרא כז, ל) ["כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד)]. וּכְבָר בֵּאֵר הַכָּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לַלְוִיִּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

הַמִּצְוָה הַקכ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל־תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה" (דברים יד, כב), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "שָׁנָה שָׁנָה — מְלַמֵּד שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין אוֹתוֹ מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ (אין לעשר יבול שנה אחת על־ידי הפרשת מעשר מיבול שנה אחרת). אֵין לִי אֶלָּא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁבּוֹ דִּבֶּר הַכָּתוּב, מְנַיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר מַעַשְׂרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר, עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר" וּמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה (שם, כג), שֶׁמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי זֶה עוֹלֶה לִירוּשָׁלַיִם וּבְעָלָיו אוֹכְלִים אוֹתוֹ שָׁם. וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה קיט) אֶת־דִּבְרֵיהֶם בְּעִנְיָן זֶה וּכְבָר עָסַק הַכָּתוּב בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ וְאָמַר, שֶׁמַּה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לַהֲבִיאוֹ מֵחֲמַת רִחוּק הַדֶּרֶךְ, יִפְדֶּה וְיַצַּלֶּה דָּמָיו לְבֵית הַבְּחִירָה וְיוֹצִיאֵם שָׁם עַל מָזוֹן בִּלְבַד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ" (שם, כד), גַּם אָמְרָה הַתּוֹרָה בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ, שֶׁאִם יִפְדֶּה אוֹתוֹ לְעַצְמוֹ יוֹסִיף חֹמֶשׁ וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעַשְׂרוֹ חֲמִשִּׁיתוֹ יֹסֵף עָלָיו" (ויקרא כז, לא). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְגַם הִיא אֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא לְפֵרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵין מַעֲשֵׂר זֶה נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבָּיִת. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "מַקִּישׁ אֲכִילַת בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי: מָה בְּכוֹר אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבָּיִת אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לֹא יְהֵא נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבָּיִת".

הַמִּצְוָה הַקנ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹצִיא דְּמֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי (שהיה רחוק מירושלים ונפדה —), בְּזוּלַת הָאֲכִילָה וְהַשְׁתִּיָּה, וְהוּא אָמְרוֹ בוֹ: "וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת" (דברים כו, יד), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (ריש פרשת כי תבוא): "שֶׁלֹּא לָקַחְתִּי מִמֶּנּוּ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין". וְאִם הוֹצִיא מִמֶּנּוּ אֵיזֶה דָּבָר — יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. וְהִזְכִּיר אֶת־הַמֵּת לְחִזּוּק כְּאִלּוּ יֹאמַר: אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא מִצְוָה — לֹא יוֹצִיא עָלָיו מָעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְנִרְאֶה לִי שֶׁכֵּיוָן שֶׁצִּוָּה יִתְעַלֶּה לְהוֹצִיא דְּמֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּמָזוֹן בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף וְגוֹ'" (שם יד, כו) — הֲרֵי הַמּוֹצִיא אוֹתוֹ בְּזוּלַת הַמָּזוֹן, כְּאִלּוּ נְתָנוֹ לְמֵת, שֶׁאֵין תּוֹעֶלֶת לַמֵּת בְּכָךְ (ולכן הזכיר צרכי המת).

ירמיה פרק־מח כט־לו

כט שָׁמַעְנוּ גְאוֹן־מוֹאָב גֵּאֶה מְאֹד גָּבְהוֹ וּגְאוֹנוֹ וְגַאֲוָתוֹ וְרָם לִבּוֹ׃ ל אֲנִי יָדַעְתִּי נְאֻם־יְהוָה עֶבְרָתוֹ וְלֹא־כֵן
בַּדָּיו לֹא־כֵן עָשׂוּ׃ לא עַל־כֵּן עַל־מוֹאָב אֲיַלִּיל וּלְמוֹאָב כֻּלֹּה אֶזְעָק אֶל־אַנְשֵׁי קִיר־חֶרֶשׂ יֶהְגֶּה׃ לב מִבְּכִי
יַעְזֵר אֶבְכֶּה־לָּךְ הַגֶּפֶן שִׂבְמָה נְטִישֹׁתַיִךְ עָבְרוּ יָם עַד יָם יַעְזֵר נָגָעוּ עַל־קֵיצֵךְ וְעַל־בְּצִירֵךְ שֹׁדֵד נָפָל׃
לג וְנֶאֱסְפָה שִׂמְחָה וָגִיל מִכַּרְמֶל וּמֵאֶרֶץ מוֹאָב וְיַיִן מִיקְבִים הִשְׁבַּתִּי לֹא־יִדְרֹךְ הֵידָד לֹא הֵידָד׃
לד מִזַּעֲקַת חֶשְׁבּוֹן עַד־אֶלְעָלֵה עַד־יַהַץ נָתְנוּ קוֹלָם מִצֹּעַר עַד־חֹרֹנַיִם עֶגְלַת שְׁלִשִׁיָּה כִּי גַּם־מֵי נִמְרִים
לְמִשַּׁמּוֹת יִהְיוּ׃ לה וְהִשְׁבַּתִּי לְמוֹאָב נְאֻם־יְהוָה מַעֲלֶה בָמָה וּמַקְטִיר לֵאלֹהָיו׃ לו עַל־כֵּן לִבִּי לְמוֹאָב
כַּחֲלִלִים יֶהֱמֶה וְלִבִּי אֶל־אַנְשֵׁי קִיר־חֶרֶשׂ כַּחֲלִילִים יֶהֱמֶה עַל־כֵּן יִתְרַת עָשָׂה אָבָדוּ׃

רש"י

(ל) עברתו ולא כן. שנאתו לישראל לא באמת ולא במשפט: **בדיו.** גבוריו: **לא כן עשו.** לא כגמול השיבו לזרע אברהם שנלחם עם המלכים והציל את לוט אביהם: **(לא)** קיר חרש. עיר מארץ מואב: יהגה. גונח כיונים הוגים: **(לב)** מבכי יעזר אבכה לך. כשנאמרה נבואה זו כבר חרבה יעזר והיא סמוכה למואב אבכה לך אבכה בשבילך דוגמת אותו בכי כי גם את תחרבי כמוהו: הגפן שבמה. ארץ כרמים היתה: נטישותיך. לפי שדימה אותה לגפן דימה את גבוריה לנטישות הגפן: עברו ים. הלכו בגולה: קיצך. לשון קיץ תאנים, וקצך שהיא ל׳ קץ אין בו יו״ד והצד״י דגושה: **(לג)** ונאספה. וכלתה שלא תראה: לא ידרוך. ענבים בקול ענות הידד בשמחה כאשר היו עושים: הידד לא הידד. שהידד יצעקו לא יהי הידד הראשון כי־אם הידד של מנוסת חרב: **(לד)** עגלת שלישיה. מדינה גברתנית: **(לו)** על כן יתרת עשה. על אשר גאוה עשה לכך אבדו:

מצודת דוד

(כט) שמענו. מאמר הנביא בשם העכו״ם הנה שמענו את גאון מואב אשר נתגאה מאד: **גבהו וכו׳.** כפל הדבר רבות פעמים לפי מרבית הגאוה: **(ל) עברתו.** מה שברוב גאותו הוא מתמלא עברה על העכו״ם להשמיד ולאבד: **ולא כן.** אבל לא כן יהיה כי אין לאל ידו: **בדיו.** הדברים שהוא בודה מלבו ומגזם לא עשו כן כי לא יצלח בהם ולא יקיים מחשבתו: **(לא) על כן.** הואיל וגאה מאד והושפל גאותו לכן איליל על מואב ואמר הנביא בלשון אנשי מואב שהם יילילו: **ולמואב כולה.** על כל מואב אזעק: **יהגה.** ר״ל לבי יהגה ויהמה: **(לב) מבכי יעזר.** מעין הבכי שבכיתי על אבדן יעזר, בזה הענין עצמו אבכה בעבורך על אבדן גפני שבמה כי היתה מקום מרבית גפנים: **נטישותיך.** התפשטות ענפיך עברו את הים, רצה לומר הגולים גלו למרחוק: **עד ים יעזר נגעו.** היו מנוגעים וניגפים עד הים הסמוך ליעזר: **על קיצך.** על פירות הקיץ וענבי הגפן חנה האויב השודד: **(לג) ונאספה.** מעתה כלה שמחה מן הכרמל כי לא תגדל שם מאומה: **לא ידרוך הידד.** לא ידרכו ענבים בקול ענות הידד (דרך דורכי הענבים לצעוק הידד לזרז זא״ז וכן נאמר הידד כדורכים יענה לעיל כה): **הידד לא הידד.** ר״ל הנה מאז היה נשמע קול הידד אבל מעתה לא ישמע קול הידד וכפל הדבר לחזק: **(לד) מזעקת חשבון.** ר״ל מן הזעקת של חשבון עד אלעלה הנה נתנו קול רם להיות נשמע עד יהץ: **מצוער.** ר״ל וכן מן הזעקה של צוער עד חורונים שהיה נשמע עד יהץ: **עגלת שלישיה.** ר״ל כן יגדל בך הזעקה אתה ארץ מואב מדינה חשובה כעגל השלישי לבטן המעולה ביותר: **מי נמרים.** מי נהר נמרים יהיו שממה ר״ל יחרב מימיה ולפי שכל שבח ארץ מואב במרעה שמן ודשן לכן אמר בחורבנה שיחרב מימיהם ותכלה המרעה: **(לה) מעלה במה.** לא יהיה מי מעלה עולה על הבמה ומקטיר לאלהיו כי יהיו טרודים באבלם: **(לו) על כן.** בעבור גודל החורבן ואמר בלשון מואב: **כחלילים יהמה.** כהמיית החלילים כן יהמה לבי על חורבן מואב: **אל אנשי.** בעבור אבדן אנשי קיר חרש: **על כן.** על אשר יתרון העושר ומרבית ההון שקיבץ את הכל אבדו:

מצודת ציון

(כט) גאון. וגאונו. מלשון גאוה: **(ל) עברתו.** מלשון עברה וזעם: **בדיו.** דבר כזב הבדוי מן הלב וכן אשר בדא מלבו (מ״א יב): **(לא) קיר הרש.** שם מקום: **יהגה.** ענין המיה וכן אהגה כיונה (ישעיה לח): **(לב) נטישותיך.** ענין ענפים כמו ואת הנטישות הסיר התז (שם יח): **נגעו.** מלשון נגע ור״ל נגפו וכן וינגעו יהושע וכל ישראל (יהושע ח): **קיצך.** פירות הקיץ: **בצירך.** כן נקרא תלישת ענבי הגפן כמו ואת ענבי נזיריך לא תבצור (ויקרא כה): **נפל.** ענין חניה כמו על פני כל אחיו נפל (בראשית כה): **(לג) ונאספה.** ענין כליון כמו אסוף אסיפם (לעיל ח): **וגיל.** ענין שמחה: **הכרמל.** כן יקרא מקום שדות וכרמים: **מיקבים.** כן יקראו הבורות שהיין יורד בהם כמו וגם יקב חצב בו (ישעיה ה): **השבתי.** ענין בטול ומניעה כמו שבת נוגש (שם יד): **ידרוך.** הדרך לדרוך ענבים ברגל להוציא היין: **הידד.** הוא קריאת הדורכים: **(לו) כחלילים.** שם כלי נגון וכן ושרים כחוללים (תהלים פז): **יתרת.** מלשון יתרון והוא ענין ריבוי: **עשה.** ענין קבוץ ואסיפה וכן וישראל עושה חיל (במדבר כד):

דניאל פרק־ט כה

כה וְתֵדַע וְתַשְׂכֵּל מִן־מֹצָא דָבָר לְהָשִׁיב וְלִבְנוֹת יְרוּשָׁלִַם עַד־מָשִׁיחַ נָגִיד שָׁבֻעִים שִׁבְעָה וְשָׁבֻעִים שִׁשִּׁים
וּשְׁנַיִם תָּשׁוּב וְנִבְנְתָה רְחוֹב וְחָרוּץ וּבְצוֹק הָעִתִּים:

רש"י

(כה) ותדע ותשכל מן מוצא דבר. מתוך מוצא דבר זה שיצא בתחלת תחנוניך להגיד לך תדע להשכיל להשיב ולבנות ירושלים: **עד משיח נגיד.** זמן תנתן מיום החורבן עד בא כורש מלך פרס שאמר הקב"ה עליו שהוא ישוב ויבנה עירו וקראו משיחו ונגידו שנא' כה אמר ה' למשיחו לכורש וגו' הוא יבנה עירי וגלותי ישלח וגו': **שבועים שבעה.** שבע שמטות שלימות יהיו בגולה קודם שיבא כורש ועוד היו יותר שלש שנים אלא מתוך שלא שלמה השבוע לא נמנה בשנת אחת לדריוש המדי שהיה דניאל עומד בה כשנא' לו החזון הזה כלו שבעים לכבוש יהויקים צא מהן י"ח שנה שקדמה כיבוש יהויקים לחורבות ירושלים נשארו נ"ב שנה היא ששנו רבותינו נ"ב שנה לא עבר איש ביהוד' הם נ"ב שנה אשר מיום החורבן עד שחזרו בימי כורש הרי ז' שמיטות ושלש שנים: **ושבועים ששים ושנים תשוב ונבנתה.** העיר ברחובתיה ובחריצותיה: **וחרוץ.** הם חריצים שעושין סביב החומה לחיזוק העיר שקורין קאבה בלע"ז: **ובצוק העתים.** ואותן העתים יהיו בצוק ובצרה כי בשעבוד מלכי פרס ועובדי כוכבים יהיו מטריחים עליהם בשעבוד קשה ואע"פ שהם ס"ב שבועים ועוד ארבע שנים שנותרו מן השבוע השמיני' שהיתה תחלתו נבלעת ג' שנים בתוך נ"ב של המשך הגולה לא נמנו כאן אותן ד' שנים לפי שלא מנה כאן אלא שבועים והרי אתה מוצא שמתחילה התחיל למנות שבועים ע', ובסוף כשפירש עתיהם ומשפטיהם לא מנה אלא ס"ט, אלא שבוע א' נחלק מקצתו לכאן ומקצתו לכאן והוא לא הזכיר אלא השבועים השלמים: **ובצוק העתים.** בצוקה יהיו אותן העתים:

מצודת דוד

(כה) מן מוצא דבר. ממה שיוצא ומובן מזה הדבר תדע ותשכיל עת בא להשיב ולבנות את ירושלים בגאולה שלימה ותבין כי טעית בחשבונך ועדיין לא באה העת: **עד משיח נגיד.** ר"ל כי מספר של שבעה השמיטות האלה בחשבון הזה נגזר לחלק עד משיח נגיד ר"ל מן החורבן עד משיח נגיד הוא כורש יהיה מספר שבע שמיטות שלימות אבל השמינית לא שלמה: **ושבועים ששים ושנים תשוב וכו'.** ואח"ז תשוב להיות בנוים משך זמן ס"ב (ועל שלא נשלמה לא זכר אף השנים) שמיטות שלימות מלבד השנים אשר לא באו לכלל שמיטה ומן מוצא הדבר ההוא הנה תוכל להשכיל לדעת אשר עדיין לא בא העת כי מספר שבעים שנה שאמר ירמיה לפי מלאת לבבל היא על התחלת הפקידה והנה היא תחשב מהתחלת התפשטות בבל על ישראל מעת שכבש נ"נ את יהויקים בראשונה אבל סוף הגאולה ובנין בה"מ תהיה בכלות ע' שנה מגלות צדקיה וחורבן הבית כי אם כן היא עולה החשבון יפה שהרי גלות צדקיה היתה בסוף שנת י"ט לנ"נ והוא מלך מ"ה שנים ונשארו א"כ משנותיו כ"ו שנים ימי אויל מרודך בנו כ"ג אלא שנבלעה שנה אחת כמ"ש למעלה הרי א"כ מ"ח ימי בלשאצר בנו ג' הרי נ"א ימי דריוש המדי שנה אחת הרי נ"ב א"כ מהחורבן ועד כורש המולך אחר דריוש לא נשלם רק שבעה שמיטות ונכנס שלשה שנים בשמיטה השמינית ובשנה הראשונה לכורש עלו לירושלים והתחילו לבנותה ועמדה כך ח"י שנה עד השנה הראשונה לדריוש הפרסי והבית לא נבנה עד השנה השניה ועמדה ת"כ שנה א"כ מבנין ירושלים עד החורבן תל"ח שנה והם במספר ס"ב שמיטות שלימות ועוד ארבעה שנים אשר לא באו לכלל שמיטה (ולכן לא זכר אף השנים) והרי בין הכל שבעים שמיטות וכמו החשבון האמור עד משיח נגיד יוחשב מגלות צדקיה כן חשבון של גאולה שלימה ובנין בה"מ יש לחשוב שבעים שנה מגלות צדקיה ולא נשלמו עד השנה האחת לדריוש הפרסי כי כשמת דריוש המדי היה נ"ב שנה מגלות צדקיה כאשר אמרנו צא וחשוב ימי כורש ג' הרי נ"ה ימי אחשורוש י"ד הרי ס"ט א"כ בשנה האחת לבנו דריוש הפרסי נשלמו שבעים שנה ובשניה לדריוש היה גאולה שלימה והתחילו לבנות הבית וכמ"ש בשנת שתים לדריוש וכו' ויבואו ויעשו מלאכה בבית ה' (חגי א) ומ"ש ובשנת אחת לכורש לכלות דבר ה' בפי ירמיה וכו' (דה"ב לו) כי פקידה בעלמא אשר חזרו ישראל לארצם בפקודת כורש כמ"ש שם היא היתה בכלות שבעים שנה מגלות יהויקים שהם נ"ב שנה מגלות צדקיה אבל גאולה שלימה יחשב שבעים שנה מגלות צדקיה כאשר אמרנו אבל אם יוחשב אף לגאולה שלימה ובנין בה"מ מכיבוש יהויקים בראשונה בכלות שבעים שנה ממנה א"כ אין כאן חשבון כלל מגלות צדקיהו וא"כ גם החשבון האמור עד משיח נגיד מהראוי ג"כ לחשוב מכיבוש יהויקים בראשונה ויעלה א"כ לעשר שמיטות וממשיח נגיד עד חורבן בית שני לא יהיה כ"א ס' שמיטות להיות בין הכל ע' שמיטות ולא כן נאמר ונגזר כי עד משיח נגיד לא יעלה אף לשמנה שלימות ומשם עד החורבן עולה אף יותר מס"ב שמיטות וא"כ מזה ישכיל שטעה בחשבון ומוסב למעלה לתחילת הענין לומר ע"י דברי המלאך בינותי בספרים מספר וכו' למלאות לחרבות ירושלים ע' שנה הוא גלות צדקיה וחורבן הבית: **רחוב וחרוץ.** רחוב העיר תהיה בנויה וחפירה סביב לה כדרך העושין לעיר מבצר: **ובצוק העתים.** זמן עמידת הבית השני תהיה בצוקה כי ימשלו בהם פרס ויון ורומי:

מצודת ציון

(כה) וחרוץ. ענין חפירה ובדרז"ל חריצים ונעיצים (חולין סז): **ובצוק.** מלשון צוקה וצרה:

ט שְׁלֹשׁ מַשְׁפֵּלוֹת הֵן: שֶׁל זֶבֶל – טְמֵאָה מִדְּרָס; שֶׁל תֶּבֶן – טְמֵאָה טְמֵא מֵת; וְהַפַּחְלָץ שֶׁל גְּמַלִּים – טָהוֹר מִכְּלוּם.
י שְׁלֹשָׁה מַפְּצִים הֵן: הֶעָשׁוּי לִישִׁיבָה – טָמֵא מִדְּרָס; שֶׁל צַבָּעִין – טָמֵא טְמֵא מֵת; וְשֶׁל גִּתּוֹת – טָהוֹר מִכְּלוּם.
יא שְׁלֹשׁ חֲמָתוֹת וּשְׁלֹשָׁה תֶּרְמִלִּין הֵן: הַמְּקַבְּלִים כַּשִּׁעוּר – טְמֵאִין מִדְּרָס; וְשֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין כַּשִּׁעוּר – טְמֵאִים טְמֵא מֵת; וְשֶׁל עוֹר הַדָּג – טָהוֹר מִכְּלוּם.
יב שְׁלֹשָׁה עוֹרוֹת הֵן: הֶעָשׁוּי לְשָׁטִיחַ – טָמֵא מִדְּרָס; לְתַכְרִיךְ הַכֵּלִים – טָמֵא טְמֵא מֵת; וְשֶׁל רְצוּעוֹת וְשֶׁל סַנְדָּלִים – טָהוֹר מִכְּלוּם.
יג שְׁלֹשָׁה סְדִינִין הֵן: הֶעָשׁוּי לִשְׁכִיבָה – טָמֵא מִדְּרָס; לְוִילוֹן – טָמֵא טְמֵא מֵת; וְשֶׁל צוּרוֹת – טָהוֹר מִכְּלוּם.
יד שָׁלֹשׁ מִטְפָּחוֹת הֵן: שֶׁל יָדַיִם – טְמֵאָה מִדְּרָס; שֶׁל סְפָרִין – טְמֵאָה טְמֵא מֵת; וְשֶׁל תַּכְרִיךְ, וְשֶׁל נִבְלֵי בְּנֵי לֵוִי – טָהוֹר מִכְּלוּם.

פירוש ברטנורא

ט משפלות. קופות עשויות להוציא בהם זבלים לשדות: **של זבל טמאה מדרס.** לפי שראויה לישיבה: **והפוחלץ.** עשוי כעין מכבר מעשה רשת, והנקבים שלו רחבים יותר ממשפלת של תבן. ואינה ראויה אפילו לקבל תבן, שנקביה רחבים ביותר, וגם אינה ראויה לישיבה, שחבלים שלה קשים ואין ראוין לישב עליהן, הלכך טהורה מכלום:

י מפצים. כמין מחצלאות עשויות מחילף ומסיב וקנה וגומא וגמי וכיוצא בהן: **ושל צבעים.** שהצבעים נותנים עליהם הבגדים: **טמא טמא מת.** שאינם מיוחדים לישיבה, אבל תורת כלים יש להן: **ושל גתות.** העשויות לכסות בהן ענבים וזיתים:

יא חמתות. נאדות של עור: **תורמלין.** כיסין גדולים של עור, שהרועה מניח חפציו לתוכן: **המקבלים כשיעור.** המפורש למעלה בריש פרק כרים. החמת של שבעת קבים. והתורמל של חמשת קבין. וכל שכן אם מחזיקים יותר, דאז משמשים ישיבה עם מלאכתן. אבל פחות מכאן לא: **ושל עור הדג טהורים מכלום.** דכל הבא מבריות שבים, טהור:

יב לשטיח. לשטוח בארץ לישב עליו: **לתכריך הכלים.** לכרוך בו את הכלים, כגון סכינים ומספריים ומחטים כדי לשמרן: **ושל רצועות ושל סנדלים.** עור העומד לחתוך ממנו רצועות וסנדלים, טהור מכלום, דמחוסר מלאכה הוא. אבל רצועות המתוקנות כבר, טמאות, כדמוכח במסכת נגעים פרק י"א:

יג לוילון טמא טמא מת. העשוי למסך לפני הפתח, טמא, לפי שהשמש מתעטף בשוליו לפעמים ומתחמם בו: **של צורות.** בגד שהוא ביד רוקם ובו מיני צורות כדי לראות בו לעשות כמותו בבגד אחר:

יד של ידים טמאה מדרס. לפי שפעמים נותנה על הכסת וישן עליה: **ושל תכריך נבלי בני לוי.** שהיו הלוים כורכים כלי השיר שלהן במטפחת. ודרך

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ט

שָׁלֹשׁ מַשְׁפֵּלוֹת הֵן – שלושה מינים של קופות (סלים) הם, החלוקים בדיניהם לענין טומאה: **שֶׁל זֶבֶל** – קופה גדולה העשויה להוציא בה זבל לשדות, **טְמֵאָה מִדְּרָס** – לפי שראויה היא לישיבה, שכשהיא מלאה זבל יושבים עליה; **שֶׁל תֶּבֶן** – משפלת של תבן, **טְמֵאָה טְמֵא מֵת** – ולא מדרס, לפי שפתחה למעלה, ומי שיושב עליה, אומרים לו: "עמוד ונעשה את מלאכתנו" ("תפארת ישראל"); **וְהַפַּחְלָץ שֶׁל גְּמַלִּים** – סל קלוע מחבלים, שנותנים על גב הגמל לשאת בו משא, ויש בו נקבים גדולים, **טָהוֹר מִכְּלוּם** – שאינו חשוב כלי קיבול מחמת נקביו הגדולים, ואף אינו ראוי לישיבה, לפי שהחבלים קשים וקשה לישב עליהם.

באור משנה י

שְׁלֹשָׁה מַפְּצִים הֵן – מפצים. היינו מחצלות העשויות מקנים או מגומא וכיוצא בהם; ושלושה מינים הם החלוקים בדיניהם לענין טומאה: **הֶעָשׁוּי לִישִׁיבָה, טָמֵא מִדְּרָס** – ואף על פי שהוא כפשוטי כלי עץ, מכל מקום מקבל טומאת מדרס מן התורה, שכן ריבה הכתוב (ויקרא טו, ד): "כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא", והרי זה ראוי למשכב ועשוי לכך (עיין "תוספות יום טוב"); **שֶׁל צַבָּעִין** – מפץ שהצבעים נותנים עליו את הבגדים, **טָמֵא טְמֵא מֵת** – ולא מדרס, שאינו מיוחד לישיבה, אבל תורת כלי עליו (ברטנורא; עיין "תפארת ישראל"); **וְשֶׁל גִּתּוֹת** – מפץ העשוי לכסות בו ענבים בשעת הגתות, **טָהוֹר מִכְּלוּם** – לפי שאינו ממשמשי אדם (רמב"ם); ויש סוברים, שהטעם הוא, לפי שכל העשוי לחיפוי טהור ("תפארת ישראל").

יום שני

באור משנה יא

שָׁלֹשׁ חֲמָתוֹת – נודות של עור, **וּשְׁלֹשָׁה תֶּרְמִלִּין** – תרמילי עור, **הֵן** – החלוקים בדיניהם לענין טומאה: **הַמְּקַבְּלִים כַּשִּׁעוּר** – המפורש לעיל (כ, א), בחמת שבעה קבים ובתרמיל חמישה קבים, וכל שכן אם מקבלים יותר, **טְמֵאִין מִדְּרָס** – שעשויים גם לישיבה; **וְשֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין כַּשִּׁעוּר, טְמֵאִים טְמֵא מֵת** – ולא מדרס שבפחות מכשיעור אינם ראויים לישיבה; **וְשֶׁל עוֹר הַדָּג** – אם עשויים הם מעור הדג, **טָהוֹר מִכְּלוּם** – שכל דבר הנעשה מבריות שבמים אינו מקבל טומאה.

באור משנה יב

שְׁלֹשָׁה עוֹרוֹת הֵן – שלושה מיני עורות הם, החלוקים בדיניהם לענין טומאה: **הֶעָשׁוּי לְשָׁטִיחַ** – לשטחו על הארץ ולישב עליו, **טָמֵא מִדְּרָס** – מקבל טומאת מדרס; **לְתַכְרִיךְ הַכֵּלִים** – עור העשוי לכרוך בו את הכלים, כגון סכינים ומספריים ומחטים, כדי לשמרם, **טָמֵא טְמֵא מֵת** – שעל ידי הכריכה הרי זה ככלי שיש לו בית קיבול ("תפארת ישראל"); **וְשֶׁל רְצוּעוֹת וְשֶׁל סַנְדָּלִים** – עור העומד ליחתך לרצועות או לסנדלים, **טָהוֹר מִכְּלוּם** – שמחוסר מלאכה הוא (ר"ש; ברטנורא); ויש מבארים הטעם, לפי שאין עליו צורת כלי (רמב"ם; ועיין "משנה אחרונה" שמקשה על שני הטעמים שהבאנו).

יום שלישי

באור משנה יג

שְׁלֹשָׁה סְדִינִין הֵן – שלושה מיני סדינים הם, החלוקים בדיניהם לענין טומאה: **הֶעָשׁוּי לִשְׁכִיבָה** – היינו סדין סתם ("סדרי טהרות"), **טָמֵא מִדְּרָס** – מקבל טומאת מדרס; **לְוִילוֹן** – העשוי לוילון, מסך לפתח, **טָמֵא טְמֵא מֵת** – לפי שהשמש (שומר הפתח) מתעטף בשוליו לפעמים ומתחמם בו (גמרא ביצה יד, ב), הלכך יש עליו תורת כלי; **וְשֶׁל צוּרוֹת** – סדין המצוייר שתולים אותו על הקיר לנוי (הגר"א; "תפארת ישראל"); ויש מפרשים: סדין שיש עליו צורות שונות המשמשות דוגמא לרוקם (רמב"ם), **טָהוֹר מִכְּלוּם** – שאין עליו תורת כלי.

באור משנה יד

שָׁלֹשׁ מִטְפָּחוֹת הֵן – החלוקות בדיניהן לענין טומאה; **שֶׁל יָדַיִם**

— טְהוֹרָה מִכְּלוּם.

טז שְׁלֹשָׁה פְּרַקְלִינִין הֵן: שֶׁל צָדֵי חַיָּה וָעוֹף — טָמֵא מִדְּרָס; שֶׁל חֲגָבִין — טָמֵא טְמֵא מֵת; וְשֶׁל קַיָּצִין — טָהוֹר מִכְּלוּם.

טז שָׁלֹשׁ סְבָכוֹת הֵן: שֶׁל יַלְדָּה — טְמֵאָה טֻמְאַת מִדְּרָס; שֶׁל זְקֵנָה — טְמֵאָה טְמֵא מֵת; וְשֶׁל יוֹצֵאת לַחוּץ — טְהוֹרָה מִכְּלוּם.

יז שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת הֵן: מְהוּהָה שֶׁטְּלָיָה עַל הַבְּרִיָּה — הוֹלְכִין אַחַר הַבְּרִיָּה; קְטַנָּה עַל הַגְּדוֹלָה — הוֹלְכִין אַחַר

פירוש ברטנורא

שאר בני אדם לעשות להן תיק של עור, ואף הן טהורים:

טו פרקלינין. צורת יד של עור שנושאים ציידי עופות כשתופסים בידיהן העוף, שקורין אשטו"ר ואשפרו"ר, ובו יוצאים לצוד חיה או עוף: **טמא מדרס.** לפי שנשען עליו: **ושל חגבים.** ההולכים לצוד חגבים ונותנים אותם בו: **ושל קוצים.** ללקט קוצים. ואית דגרסי של קייצים, המייבשים פירות הקיץ, כגון העושים גרוגרות וצמוקים בשדה:

טז סבכות. כיפה שנושאות הנשים על ראשן, עשויה כעין רשת שיש בה נקבים דקין: **של ילדה.** ראוי לישיבה, ולכך טמאה מדרס: **ושל זקנה.** מעשיה מוכיחים עליה שאינה ראויה לישיבה. ובתוספתא תניא, של זקנה טמאה מדרס, שאינה מקפדת עליה ופעמים יושבת עליה. ושל ילדה שמקפדת על כליה, אינה יושבת עליה, ולכך טמאה טמא מת: **ושל יוצאות החוץ.** סודר שנותנות הנשים על ראשן כשיוצאות לחוץ. ויש מפרשים, יוצאות החוץ, תרגום זונה נפקת ברא, כלומר סבכות של זונות: **טהורות.** לפי שאינן חשובות כלי. פירוש אחר, סבכות שנקרעו ורוב שער האשה יוצא לחוץ, שאינן מקבלות רוב שער ראשה של אשה:

יז מהוהה. בגד ישן ובלוי: **שטלייה.** כמו שטלאה. מלשון טלאי על גבי טלאי. כלומר ששם הישנה טלאי על החדשה: **הולכים אחר הבריאה.** דנין אותה

משניות מבוארות – קהתי

— מטפחת העשויה לקנח בה את הידים, **טְמֵאָה מִדְּרָס** — לפי שפעמים האדם נותנה על הכסת וישן עליה; **שֶׁל סְפָרִין** — מטפחת שעוטפים בה ספרים, **טְמֵאָה טְמֵא מֵת** — שפעמים האדם משתמש בה לצרכים אחרים, ולכן יש עליה תורת כלי; **וְשֶׁל תַּכְרִיךְ** — מטפחת העשויה לתכריך המת, **וְשֶׁל נִבְלֵי בְּנֵי לֵוִי** — שבני לוי היו כורכים בה את הנבלים; ויש גורסים: ושל תכריך נבלי בני לוי, כלומר שאין מדובר כאן על תכריך המת, אלא על מטפחת שהיו הלויים כורכים בה נבליהם במקדש (**ר"ש; ברטנורא**), **טְהוֹרָה מִכְּלוּם** — שהואיל ומטפחת זו אסורה בהנאה, אינה חשובה כלי תשמישו של אדם (**"תפארת ישראל"**).

בענין מטפחת "של ספרין" מעיר בעל "תפארת ישראל", שאי אפשר לפרש, שהכוונה למעפורת ששמים על המסתפר, שזו אינה עשויה אלא להגן על הבגדים מלכלוך, ואינה מקבלת טומאה כלל (עיין "משנה אחרונה").

יום רביעי

באור משנה טו

שְׁלֹשָׁה פְּרַקְלִינִין — מיני כפפות עור (על הידיים). **הֵן** — החלוקים בדיניהם לענין טומאה: **שֶׁל צָדֵי חַיָּה וָעוֹף** — פרקלין של ציידי חיות ועופות, **טָמֵא מִדְּרָס** — לפי שנשענים עליו (**ר"ש; רמב"ם; ברטנורא**); **שֶׁל חֲגָבִין** — פרקלין של ציידי חגבים, **טָמֵא טְמֵא מֵת** — משום כלי קיבול, שנותנים בו את החגבים; **וְשֶׁל קַיָּצִין** — פרקלין של מייבשי תאנים, הקרויות "קיץ"; ויש גורסים: ושל קוצים — היינו פרקלין של מלקטי קוצים, **טָהוֹר מִכְּלוּם** — שאינו נחשב כלי תשמישו של אדם, הואיל ואינו משמש אלא כדי לשמור על הידיים מלכלוך או מעקיצת קוצים.

יש מפרשים, שציידי חיה ועוף מתרחקים ליערים ולמדברות ולנים שם בלילה ושוכבים על פרקליניהם, הלכך טמאים הם מדרס. אבל חגבים מצויים ואין ציידיהם מתרחקים, ואף פרקליניהם קטנים ואינם ראויים לשכיבה, הלכך אינם טמאים מדרס ("משנה אחרונה"). ויש מבארים, שציידי חיות יעלו הרים וירדו בקעות, והולכים ונשענים על ידיהם ("סדרי טהרות").

באור משנה טז

שָׁלֹשׁ סְבָכוֹת הֵן — סבכה היא רשת שנותנת האשה על שערותיה לשם כיסוי ראשה, ושלושה מיני סבכות הם החלוקים בדיניהם לענין טומאה: **שֶׁל יַלְדָּה** — סבכה של אשה צעירה, **טְמֵאָה טֻמְאַת מִדְּרָס** — שראויה היא לישיבה (**רמב"ם; ברטנורא**); ויש מעירים, שאפשר שהיו הילדות באותו זמן נותנות סבכה שלהן על גבי הכסת וישנות עליה (**כסף משנה**); **שֶׁל זְקֵנָה** — סבכה של אשה זקנה, **טְמֵאָה טְמֵא מֵת** — ולא טומאת מדרס, לפי שעשויה היא באופן שאינה ראויה לישיבה. ובתוספתא שנוי להיפך: של זקנה טמאה מדרס (לפי שאינה מקפדת על הסבכה ופעמים יושבת עליה. — **הר"ש; ברטנורא**), ושל ילדה טמאה טמא מת (שמקפדת היא על הסבכה שלה ואינה יושבת עליה. — **ברטנורא**); **וְשֶׁל יוֹצֵאת לַחוּץ** — סודר שנותנת האשה על ראשה כשהיא יוצאת לחוץ, **טְהוֹרָה מִכְּלוּם** — שאינה חשובה כלי. ויש מבארים הטעם, לפי שאין בה כשיעור בגד (**"תפארת ישראל"**). יש מפרשים: ושל יוצאת לחוץ — סבכה של זונה (שכן תרגום "הכזונה" — **הכנפקת ברא**; עיין רמב"ן על הפסוק "ויחשבה לזונה כי כסתה פניה" — **בראשית לח, טו**; מובא ב"מלאכת שלמה"). ויש מפרשים: סבכה שנקרעה ורוב שער האשה יוצא לחוץ (**הר"ש; הרא"ש**).

בעל "משנה אחרונה" כותב: לולא דברי המפרשים ז"ל נראה לי, שסבכות אלו (של ילדה ושל זקנה) אינן הסבכות שנותנות על ראשן, שאותן הסבכות אין דרכן ליטלן, שלא לגלות שערותיהן, אלא כמין מטפחות הן שנושאות בידיהן ועשויות גם כן נקבים נקבים, כמו הסבכות, לנוי, ומקנחות בהן את פיהן וידיהן תמיד מכל לכלוך, אלא שהמטפחת של הילדה רחבה, ובעת הישיבה נותנת אותה על הכסא, שלא ידבק אבק ולכלוך בבגדיה, ואילו הזקנה שאינה מקפדת על בגדיה אינה נותנת אותה תחת בגדיה.

ושל יוצאת לחוץ יש לפרש, דכשיוצאת לשוק נותנת סודר על בגדיה להגן מפני הגשמים, וכל שאינו אלא להגן אינו חשוב כלי.

ובעל "תפארת ישראל" כותב, שנראה לו לפרש, שסבכה הנזכרת כאן היינו צעיף, ושל ילדה הצעיף ארוך הוא, ומכסה בו ראשה ורוב גופה, ובשעת הישיבה יושבת היא על החלק המדולדל מלאחריה, ולפיכך סבכה זו מקבלת טומאת מדרס; מה שאין כן בצעיף של זקנה, שאינו ארוך כל כך, ואינו מידלדל לאחוריה עד שתוכל לישב עליו כשתעטוף בו ראשה, הלכך אינו מקבל טומאת מדרס.

יום חמישי

באור משנה יז

שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת הֵן — שלושה מיני קופות הם: **מְהוּהָה** — קופה בלויה, **שֶׁטְּלָיָה עַל הַבְּרִיָּה** — ששם את הקופה הבלויה על הקופה הבריאה כטלאי, כדי לחזקה, **הוֹלְכִין אַחַר הַבְּרִיָּה** — אם הבריאה טמאה, אף הבלויה טמאה, ואם הבריאה טהורה והבלויה טמאה, שתיהן טהורות; **קְטַנָּה עַל הַגְּדוֹלָה** — קופה קטנה שטליה על הקופה

הַגְּדוֹלָה; הָיוּ שָׁווֹת — הוֹלְכִין אַחַר הַפְּנִימִית. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כַּף מֹאזְנַיִם שֶׁטִּלָּיָה עַל שׁוּלֵי הַמֵּחַם: מִבִּפְנִים — טָמֵא, מִבַּחוּץ — טָהוֹר. טִלָּיָה עַל צִדּוֹ: בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ — טָהוֹר.

פרק עשרים וחמשה

א כָּל הַכֵּלִים יֵשׁ לָהֶם אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ, כְּגוֹן: הַכָּרִים, וְהַכִּסָּתוֹת, וְהַשַּׂקִּין, וְהַמַּרְצוּפִין; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹבְרוֹת — יֵשׁ לוֹ אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ; וְכָל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְרוֹת — אֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ. הַשֻּׁלְחָן וְהַדֶּלֶפְקִי — יֵשׁ לָהֶן אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין לָהֶם אֲחוֹרַיִם. וְכֵן טַבְלָא שֶׁאֵין לָהּ לִזְבֵּז.

ב הַמַּרְדֵּעַ — יֵשׁ לוֹ אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ: מִשִּׁבְעָה לַחַרְחוּר, מֵאַרְבָּעָה לַדָּרְבָן; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין לָהֶם,

פירוש ברטנורא

כדין הבריאה, אם טמאה טמאה, ואם טהורה טהורה: **קטנה על הגדולה.** בין שתיהן מהוהות בין שתיהן בריאות: **הולכים אחר הגדולה.** ואם הגדולה נקובה כמוציא רמון שבשבירה כזו נטהרה, גם הקטנה המחוברת עמה טהורה אע"פ שהיא שלימה. ואם הגדולה שלימה והרי היא מקבלת טומאה, אף הקטנה המחוברת עמה טמאה אע"פ שהיא נקובה במוציא רמון: **הולכים אחר הפנימית.** אם טמאה הפנימית טמאה החיצונה, ואם הפנימית טהורה החיצונה נמי טהורה: **ר' שמעון אומר כף מאזנים.** לפרושי מלתא דתנא קמא קאתי. ובכף מאזנים של מתכות טמאה איירי, דאם טלאה בתחתית המיחם מבפנים, טמא המיחם, ואם טלאה מבחוץ, טהור המיחם: **טלייה על צידה.** שהדביק הטלאי על דפנות המיחם לא בתחתיתו, בין מבחוץ בין מבפנים טהור. ומסקנא דכולה פרקין וטעמא דכולהו טמא מדרס וטמא טמא מת וטהור מכלום האמורים כאן, הוא דכל דבר הראוי לשכיבה, והוא שיהיה עשוי לשכיבה או לישיבה או להשען עליו, טמא מדרס. לבד אם הוא כלי חרס דאינו מטמא מדרס, דהכי ילפינן מקרא דכתיב (ויקרא ט"ו) ואיש אשר יגע במשכבו, מקיש משכבו לו, מה הוא יש לו טהרה במקוה אף משכבו שיש לו טהרה במקוה, יצא כלי חרס שאין לו טהרה במקוה. והמפץ העשוי לשכיבה, אע"פ שאין לו טהרה במקוה מדכתיב (שם י"א) כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם במים יובא, והאי לאו כלי הוא, מכל מקום טמא מדרס, דמרבינן ליה מקרא דכתיב כל המשכב, כל לרבות את המפץ, ואין לו טהרה עד שיחתך וישאר ממנו פחות משששה על ששה. וכלי אבנים וכלי גללים וכלי אדמה, טהורים מכלום. וכן כל דבר הבא מן הים, טהור. וכלי עץ הבא במדה, שמחזיק ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש, נמי טהור מכלום, לפי שאינו מיטלטל מלא. וכן דבר שאין עליו תורת כלי, או שיש לו תורת כלי ואינו ממשמשי אדם אלא משמשי משמשיו, טהור, כגון תרבוס של זיתים ומפץ של גתות וסדין של צורות, דאמרינן במתניתין שהן טהורין מכלום, דלא חשיבי כלים של משמשי אדם:

כה א כל הכלים יש להם אחוריים ותוך. כלים שנטמאו במשקין טמאים, אם נגעו המשקין מאחוריהן של כלים נטמאו אחוריהן ולא נטמא תוכן, משום דטומאת משקים לטמא כלים לאו דאורייתא, הקלו חכמים בטומאתן. אבל אם נטמא תוכן, כגון שנגעו משקין טמאין בתוכן, נטמאו אחוריהם. והיינו דתנן יש להן אחוריים ותוך, כלומר שחלוק דין אחוריהם מדין תוכן: **כגון הכרים והכסתות.** ואע"פ שמשתמשים בהן בתוכן ובאחוריהן, שראוי להפכן ולעשות תוכן אחורייהן ואחורייהן תוכן, אע"פ כן חלוק דין תוכן מדין אחורייהן: **מרצופין.** שקין גדולים של עור שמוליכים בהן סחורות בספינות: **כל שיש לו תוברות.** לולאות, כמו שיש למכנסים, תפורות לאחוריו של בגד: **יש לו אחוריים ותוך.** דכיון דיש לו תוברות לא חזי להפכו, ותוכו חלוק מאחוריו. אבל כשאין לו תוברות, דחזי להפכו, אין תוכו חלוק מאחוריו, אלא כשנגעו משקים טמאים בין מאחוריו בין מתוכו נטמא כולו. והלכה כר' יהודה: **השלחן והדלפקי.** קסבר ר' יהודה, כיון דפניו משופים וחלקין, הפנים הם נדונים תוכו. והלכה כר' יהודה:

ב מרדע. הוא מקל ארוך עגול ועב שליש טפח, ובראשו האחד ברזל רחב מחודד לחתוך בו שרשים, ושמו חרחור, ובראשו השני ברזל כמו מרצע, ושמו דרבן, שבו מלמד הפרה לתלמיה: **משבעה לחרחור מארבעה לדרבן.** אם נפלו משקין טמאים על החרחור, אין טמא מן המרדע אלא שבעה טפחים ואם על הדרבן נפלו, אין טמא אלא ארבעה. ורמב"ם פירש, שאם נפלו משקין טמאין במרדע חוץ לשבעה טפחים מן החרחור או חוץ לארבעה טפחים מן הדרבן,

משניות מבוארות – קהתי

הגדולה, ושתיהן בריאות, או שתיהן בלויות, **הוֹלְכִין אַחַר הַגְּדוֹלָה** – אם הגדולה טמאה, אף הקטנה טמאה, ואם הגדולה טהורה, שתיהן טהורות; **הָיוּ שָׁווֹת** – ששתי הקופות שוות בגודלן, ושתיהן בריאות או בלויות, **הוֹלְכִין אַחַר הַפְּנִימִית** – אם הפנימית טמאה, אף החיצונית טמאה, ואם היא טהורה, שתיהן טהורות. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כַּף מֹאזְנַיִם** – טמאה, **שֶׁטִּלָּיָה עַל שׁוּלֵי הַמֵּחַם** – בתחתית המיחם, והמיחם היה טהור, **מִבִּפְנִים** – אם טלייה מבפנים, **טָמֵא** – אף המיחם טמא, שהולכים אחר הפנימי; **מִבַּחוּץ** – אם טלייה מבחוץ, **טָהוֹר** – המיחם טהור; **טִלָּיָה עַל צִדּוֹ** – של המיחם, ולא על שוליו, **בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ** – בין שטליה מבפנים בין שטליה מבחוץ, **טָהוֹר** – המיחם, שבכגון זה הולכים אחר המיחם שהוא הגדול (**"תפארת ישראל"**); ואף הכף טהורה.

באור משנה א

כָּל הַכֵּלִים יֵשׁ לָהֶם אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ – דין אחוריים ודין תוך, כלומר שדין אחוריהם חלוק מדין תוכם, שאם נטמא תוכם, כגון שנגעו שם משקים טמאים, גם אחוריהם טמאים; אבל אם נגעו משקים טמאים באחוריהם, היינו מבחוץ, נטמאו אחוריהם, ולא נטמא תוכם, שהואיל וטומאת משקים לטמא כלים אינה אלא מדברי סופרים, לפיכך הקלו חכמים בטומאתם לענין האמור, **כְּגוֹן: הַכָּרִים, וְהַכִּסָּתוֹת, וְהַשַּׂקִּין, וְהַמַּרְצוּפִין; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** – מרצופין היינו שקים גדולים שמוליכים בהם סחורות. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹבְרוֹת** – לולאות תפורות בשפתם מבחוץ להכניס בהן חגורה וכיוצא בה, **יֵשׁ לוֹ אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ** – דין אחוריו חלוק מדין תוכו, שהואיל ויש לו תוברות הרי ניכר מהו תוכו ומהו אחוריו, ואין ראוי להפכו, **וְכָל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְרוֹת, אֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ** – שהואיל וראוי להפכו אין תוכו חלוק מאחוריו, ואם נגעו משקים טמאים בכל צד שהוא, נטמא כולו. **הַשֻּׁלְחָן וְהַדֶּלֶפְקִי** – וכבר בארנו שדולפקי היינו שולחן קטן שמעמידים עליו אוכלים ומשקים לפני הגשתם לשולחן, **יֵשׁ לָהֶן אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** – שלדעת רבי יהודה הצד משמתשים בו, הנקרא "פני" השולחן, הוא "התוך" שלו, ושאר צדדיו נידונים כ"אחוריו". **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין לָהֶם אֲחוֹרַיִם** – וכל צדדיהם נחשבים כ"תוכם". **וְכֵן טַבְלָא שֶׁאֵין לָהּ לִזְבֵּז** – מסגרת, נחלקו בה רבי יהודה ורבי מאיר, שלדעת רבי יהודה פני הלזבז נחשבים כ"תוכו", והצד האחר נחשב כ"אחוריו"; ולדעת רבי מאיר שני צדדיו דינם כ"תוך", ואין לו דין אחוריים. והלכה כרבי יהודה.

יום ששי

באור משנה ב

הַמַּרְדֵּעַ – היינו מלמד הבקר, והוא מקל ארוך שבראשו האחד מסמר, הנקרא דרבן, לזרז בו את הבקר בשעת החרישה ולכוונו לתלמיה, וראשו האחר נכנס לתוך ברזל רחב ומחודד, הנקרא חרחור, שחופרים בו את הקרקע וחותכים בו שרשי העשבים, שלא יעכבו את המחרשה, וגם מנקים בו את העפר הנדבק במחרשה, **יֵשׁ לוֹ אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ** – כמו שהמשנה מפרשת והולכת: **מִשִּׁבְעָה לַחַרְחוּר** – משבעה טפחים חוץ לחרחור, וכן **מֵאַרְבָּעָה לַדָּרְבָן** – מארבעה טפחים חוץ

לֹא הֶזְכִּרוּ אַרְבָּעָה וְשִׁבְעָה אֶלָּא לַשִּׁירַיִם.

ג מִדּוֹת יַיִן וָשֶׁמֶן, וְזוֹמָאלִסְטְרָא, וּמַסְגֶּנֶת שֶׁל חַרְדָּל, וּמַשְׁמֶרֶת שֶׁל יַיִן — יֵשׁ לָהֶן אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין לָהֶם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֵשׁ לָהֶם, נִטְמְאוּ מֵאֲחוֹרֵיהֶן — מַה שֶּׁבְּתוֹכָן טָהוֹר, וְצָרִיךְ לְהַטְבִּיל.

פירוש ברטנורא

הוי ככלי שנטמאו אחוריו ולא נטמא תוכו, ואותן שבעה טפחים הסמוכים לחרחור והארבעה הסמוכים לדרבן לא נטמאו: **אלא לשיריים.** כשנתנו חכמים שיעור לחרחור שבעה ולדרבן ארבעה, לא נתנו אלא לענין זה שאם נשבר המרדע ונשאר סמוך לחרחור שבעה טפחים או סמוך לדרבן ארבעה, טמא, מפני שראוי לעשות מעין מלאכתו. פחות מכאן, הוי כשברי כלי וטהור. והלכה כר' יהודה:

ג זומא ליסטרא. כלי שראשו אחד כף וראשו האחר מזלג בכף מעלין בו מרק מן הקדרה ובמזלג מעלין בו בשר: **ר' יהודה אומר אין להם.** אחוריים ותוך. טעמא דר' יהודה, משום דכל הני כלים יש מאחוריהן חקק בית מושב כעין שעושים לכלי כסף, ופעמים שכופהו על פיו ומשתמש בחקק שבאחוריו: **ר' שמעון אומר יש להם.** לענין מה שבתוך הכלי יש להן דין אחוריים ותוך, שאם נטמאו אחוריו לא נטמא מה שבתוך הכלי. אבל לענין הכלי עצמו אין חלוק דין אחוריו מדין תוכו, שאם נטמאו אחוריו צריך להטביל את כולו כאילו נטמא תוכו. והלכה כרבי יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

לדרבן, הם אחוריים, כלומר שיש במקל המרדע חלק הנחשב כ"תוך" המרדע, וחלק הנחשב כ"אחוריים": סמוך לחרחור, עד שבעה טפחים, וכן סמוך לדרבן, עד ארבעה טפחים, נחשב כ"תוך", ומה שחוץ לשבעה וחוץ לארבעה נחשב כ"אחוריים"; ומכאן, אם נפלו משקים טמאים חוץ לשבעה טפחים מן החרחור וחוץ לארבעה טפחים מן הדרבן, אותו חלק בלבד הוא טמא, ואילו שבעת הטפחים הסמוכים לחרחור וארבעת הטפחים הסמוכים לדרבן אינם טמאים, כדין כלי שנטמאו אחוריו ולא נטמא תוכו (**רמב"ם**); **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** — ובתוספתא מובא, שלדעת חכמים (היינו רבי יהודה), אם נפלו משקים טמאים על החרחור אין טמא ממקל המרדע אלא שבעה טפחים הסמוכים לחרחור; ואם נפלו על הדרבן, אין טמא אלא ארבעה טפחים הסמוכים לדרבן; וכן אמנם פוסק הרמב"ם (**הל' כלים כח, ד**), אבל לא פירש משנתנו כפי התוספתא (כשם שפירשה הר"ש). אלא כמו שהבאנו ביאורו לעיל, כדי ליישב לשון "אחוריים ותוך" השנוי במשנה (**עיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב"; ועיין "משנה למלך" על הרמב"ם שם, ג**).

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין לָהֶם — אחוריים ותוך, ואם נפלו משקים טמאים על המרדע בכל מקום שהוא, כולו נטמא. **לֹא הֶזְכִּרוּ** — על ידי חכמים, **אַרְבָּעָה וְשִׁבְעָה אֶלָּא לַשִּׁירַיִם** — שאם נשבר המרדע, ונשתיירו ממנו שבעה טפחים סמוך לחרחור או ארבעה טפחים סמוך לדרבן; עדיין כל אחד מקבל טומאה, מפני שאפשר לעשות בו מעין מלאכתו; פחות מכן, הרי הם כשברי כלים, וטהורים.

בארנו משנתנו לפי הרמב"ם. אבל כמה עניינים טעונים עוד בירור:

א) שנינו במשנה, לדעת רבי יהודה, שחוץ לשבעה מן החרחור וחוץ לארבעה מן הדרבן, נחשב כ"אחוריים" ואם נפלו שם משקים טמאים, הרי זה ככלי שנטמאו אחוריו ולא נטמא תוכו, ואותם שבעה טפחים הסמוכים לחרחור וארבעה הסמוכים לדרבן אינם טמאים. – ומה הדין אם נפלו משקים טמאים בתוך שבעה לחרחור או בתוך ארבעה לדרבן?

לפי לשון המשנה: "המרדע יש לו אחוריים ותוך" — משמע שפירושו כמו במשנה הקודמת, שאם נגעו משקים טמאים ב"תוך", גם ה"אחוריים" טמאים, ומכאן שאם נפלו משקים טמאים בתוך שבעה לחרחור או בתוך ארבעה לדרבן, הואיל ונטמא "תוכו", אף "אחוריו" טמאים, כלומר שכל המרדע טמא.

אבל בעל "משנה למלך" כותב, שלדעת הרמב"ם, אם נפלו משקים טמאים בתוך שבעה לחרחור לא נטמא אלא עד תשלום שבעה, וכן אם נפלו בתוך הארבעה לדרבן לא נטמא אלא עד תשלום ארבעה, שכן פשוט הוא, שלא עדיף תוך שבעה לחרחור ותוך ארבעה לדרבן מהחרחור והדרבן עצמם, והרי הרמב"ם פוסק (כפי התוספתא), שאם נפלו משקים טמאים על החרחור לא נטמא מן העץ הסמוך לחרחור אלא שבעה טפחים בלבד ושאר העץ טהור, וכן אם נפלו משקים על הדרבן, לא נטמאו אלא ארבעה טפחים הסמוכים לדרבן (כמו שכבר הבאנו לעיל בבאור המשנה; וכן גם לשיטת הר"ש).

והרי שלא באה משנתנו אלא ללמד (לדעת רבי יהודה), שאם נגעו משקים טמאים ב"אחוריים", היינו חוץ לשבעה וחוץ לארבעה, לא נטמא ה"תוך", היינו השבעה הסמוכים לחרחור והארבעה הסמוכים לדרבן, כמו שבארנו במשנה (לפי הרמב"ם). אבל הוא הדין שאם נגעו משקים טמאים ב"תוך" המרדע, שלא נטמאו ה"אחוריים" (עיין באור טעמם של הדברים ב"משנה למלך").

ב) בארנו בדברי רבי מאיר: "אין להם" – אחוריים ותוך, ואם נפלו משקים טמאים על המרדע בכל מקום, כולו נטמא. אבל לא בירר, אם המדובר הוא במקל של המרדע בלבד, שבין שנגעו משקים טמאים בתוך השבעה או בתוך הארבעה ובין שנגעו חוץ לשבעה ולארבעה, המקל כולו נטמא, או שכוונת רבי מאיר למרדע כולו, שבכל מקום שנפלו המשקים הטמאים, כל המרדע נטמא, בין המקל ובין החרחור והדרבן. ואף לדעת רבי יהודה לא נתפרש מה דין החרחור או הדרבן אם נגעו משקים טמאים בתוך שבעה לחרחור או בתוך הארבעה לדרבן.

ואמנם בעל "תפארת ישראל" מפרש, לשיטת הרמב"ם, שמשנתנו אינה עוסקת אלא במקל המרדע בלבד, ובזה חולק רבי מאיר וסובר, שאפילו נפלו המשקים חוץ לשבעה וחוץ לארבעה, נטמא המקל כולו, אבל לגבי החרחור והדרבן עצמם, אף רבי מאיר סובר, שנשארים בטהרתם, שכן חוץ לשבעה וחוץ לארבעה נחשב על כל פנים כ"אחוריים" לגבי החרחור והדרבן עצמם. כן מפרש בעל "תפארת ישראל" (שלא כדעת "משנה למלך"), שאף לדעת רבי יהודה, אם נגעו משקים בתוך שבעה לחרחור או בתוך ארבעה לדרבן, נטמא גם הריווח שבין השבעה לארבעה, משום שהוא נחשב כ"אחוריים" לשבעה או לארבעה, וכיון שנטמא ה"תוך" נטמאו ה"אחוריים", אבל החרחור או הדרבן לא נטמא לפי שלגבי החרחור והדרבן אף השבעה והארבעה נחשבים כ"אחוריים".

אכן, לדעת בעל "תפארת ישראל", לא נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר אלא בכגון שנגעו משקים טמאים בריווח שבין השבעה לארבעה, שלדעת רבי יהודה רק אותו הריווח טמא ולא שאר המקל, משום שנחשב כ"אחוריים" לגבי השבעה והארבעה; ולדעת רבי מאיר המקל כולו טמא, שאין בו אחוריים ותוך.

ובעל "סדרי טהרות" מפרש (עפ"י הר"ש), שלדעת רבי יהודה, המרדע יש לו שני דינים: א. דין אחוריים ותוך; ב. דין משבעה לחרחור ומארבעה לדרבן, — שאם נטמא תוכו, היינו החרחור או הדרבן, נטמאו אחוריו, היינו שבעה טפחים הסמוכים לחרחור או ארבעה לדרבן, והשאר שבין השבעה והארבעה לא חשוב אפילו "יד" וטהור; ואם נטמאו אחוריו, היינו שבעה לחרחור או ארבעה לדרבן, השאר טהור, ואפילו תוכו, היינו החרחור והדרבן. ורבי מאיר סובר: אין להם — לא דין אחוריים ותוך, שכל שאין לו תוך ממש, לא חשוב "תוך" שיהא אחוריו חלוק ממנו, ולא דין משבעה לחרחור ומארבעה לדרבן, שכולו צורך חרחור וכולו צורך דרבן הוא, ואם נטמא חרחור או דרבן, כל המרדע טמא; ואם נטמא מרדע, אפילו בין השבעה לארבעה, כולו טמא, ואפילו חרחור ודרבן.

באור משנה ג

מִדּוֹת יַיִן וָשֶׁמֶן — הכלים שמודדים בהם יין ושמן, **וְזוֹמָאלִסְטְרָא** — כלי שבראשו האחד כף להעלות את המרק מן הקדירה ובראשו האחר מזלג להוציא את הבשר, **וּמַסְגֶּנֶת שֶׁל חַרְדָּל** — כלי שתחתיתו עשויה נקבים לסנן בו חרדל, **וּמַשְׁמֶרֶת שֶׁל יַיִן** — מסננת שמסננים בה את היין משמריו, **יֵשׁ לָהֶן אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ** — דין אחוריים ודין תוך, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** — וכבר בארנו ענין אחוריים ותוך במשנה א, שאם נפלו משקים טמאים אל תוך הכלי, כולו טמא; אבל אם נפלו משקים טמאים על אחוריהם, אחוריהם בלבד נטמאו, ותוכם אינו טמא. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין לָהֶם** — אחוריים ותוך, ואם נפלו עליהם משקים טמאים בכל מקום שהוא, כולם טמאים. טעמו של רבי יהודה מבואר במפרשים, לפי שבכל הכלים הללו יש באחוריהם

ד הָרֹבַע, וַחֲצִי הָרֹבַע; נִטְמָא הָרֹבַע — לֹא נִטְמָא חֲצִי הָרֹבַע; נִטְמָא חֲצִי הָרֹבַע — לֹא נִטְמָא הָרֹבַע. אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא: הוֹאִיל וַחֲצִי הָרֹבַע אֲחוֹרִים לָרֹבַע, כְּלִי שֶׁנִּטְמָא תּוֹכוֹ, לֹא נִטְמְאוּ אֲחוֹרָיו? אָמַר לָהֶן: שֶׁל כַּת קוֹדְמִין הִיא? אוֹ שֶׁמָּא הָרֹבַע אֲחוֹרִים לַחֲצִי הָרֹבַע, כְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו, לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ!

ה נִטְמָא הָרֹבַע — הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְמֵאִין, חֲצִי הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְהוֹרִין. נִטְמָא חֲצִי הָרֹבַע — חֲצִי הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְמֵאִין, הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְהוֹרִין. נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵי הָרֹבַע — אֲחוֹרֵי חֲצִי הָרֹבַע טְהוֹרִין; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים:

פירוש ברטנורא

ד הרובע וחצי רובע. כגון חתיכת עץ עבה וארוכה ובו שתי מדות חקוקות זו אצל זו, אחד מחזיק רובע ואחד מחזיק חצי רובע, ודופן מפסיק בין זו לזו: **כלי שנטמא תוכו.** בתמיה. וכי כלי שנטמא תוכו לא נטמאו אחוריו, ואמאי תנן לא נטמא חצי רובע, והלא אחוריו של רובע היא: **[שלות] קודמין היא.** כל אחת מהן לותה הקדימה מחברתה, כלומר שאין להם קדימה זו על זו. וכשם שאתה אומר שחצי רובע אחוריים לרובע, כך תאמר שהרובע אחוריים לחצי רובע. וכשנטמא הרובע, אחוריו של חצי רובע נטמאו ולא תוכו. וגירסת רבותי, של כת קודמים היא, לפי שכתות של תלמידים היו יושבים לפניו שורות, אמר להם שאלה זו כבר שאלוה ממני הכת של תלמידים היושבת בשורה הקודמת, וכך השבתי להם או שמא וכו':

ה הרובע ואחוריו טמאים. הרובע היינו תוכו, ואחוריו היינו הדפנות המקיפות את הרובע מבחוץ. אבל דופן המפסיק בין שניהם, בכלל תוכו של חצי רובע, וטהור צד שכלפי חצי רובע. וכן כשנטמא חצי הרובע, חצי רובע ואחוריו טמאין. חצי הרובע היינו תוכו, ואחוריו היינו דפנות המקיפות חצי הרובע מבחוץ, ודופן המפסיק, צד של כלפי הרובע בכלל תוכו של רובע: **נטמאו אחורי הרובע.** היינו דפנות המקיפות מבחוץ: **אין חולקין את הגביים.** היינו האחוריים, וכל האחוריים טמאין כשנטמא אחד מן האחוריים: **מטביל את כולו.** רובע וחצי רובע. ואין הלכה כרבי מאיר. ודין דופן האמצעי מפורש לעיל

משניות מבוארות – קהתי

חקק, שהוא בית קיבול, כדרך שיש לכוסות כסף באחורי שוליהם, ופעמים משתמשים באותו בית קיבול שמאחוריהם, הלכך הכלי כולו יש לו דין "תוך" (**הר"ש; ברטנורא**); ויש מבארים הטעם, לפי שהכלים הללו עיקר תשמישם במשקים, והם נדבקים אף באחורי הכלים, הלכך אין דין אחוריהם חלוק מדין תוכם (**הרא"ש**); ויש מרחיבים בהסבר הטעם הזה, שמה שהקילו חכמים לומר: נטמאו אחוריהם לא נטמא תוכו, ואם נטמא תוכו, הכל טמא, היינו משום שבאחוריהם אינו מקום תשמיש, ואין משקים מצויים שם כמו בתוכם, שתשמישם תדיר, ובדבר שאינו מצוי לא גזרו; אבל בכלים אלו תשמיש אחוריהם רגיל כמו בתוכם, שכן מידות יין ושמן דרך החנווני להכניס המידה כולה לתוך החבית למלאותו ללוקח, ונמצאו אחוריו מלאים משקים כמו תוכו, ומכאן גם נקטה המשנה "מידות יין ושמן", ולא נקטה "כלי היין והשמן"; וכן זומאליסטרא מכניסה כולה לתוך הקדירה, וכן במסננת ומשמרת המשקים באים לאחוריהן מיד. ואמנם רבי מאיר סובר, שאף אלו יש להם אחוריים ותוך, שלא חילקו חכמים בגזירתם, אבל רבי יהודה סובר, שאין להם אחוריים ותוך מהטעם שבארנו ("משנה אחרונה") **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֵשׁ לָהֶם** — אחוריים ותוך לענין הדבר שבתוך הכלי, שאם **נִטְמְאוּ מֵאֲחוֹרֵיהֶן** — אם נפלו משקים טמאים על אחוריהם, **מַה שֶּׁבְּתוֹכָן טָהוֹר** — מה שבתוך הכלי לא נטמא, אבל הכלי עצמו טמא, **וְצָרִיךְ לְהַטְבִּיל** — את הכלי כולו, כדי לטהרו מטומאתו.

שבת קודש

באור משנה ד

הָרֹבַע, וַחֲצִי הָרֹבַע — כלי מידה המורכב משתי מידות, שאחת היא רובע הקב (כ־½ ליטר), ואחת חצי רובע, ודופן מפרידה בין זו לזו (**הר"ש; ברטנורא**); ויש מפרשים: כלי שבצידו האחד יש לו בית קיבול כמידת רובע הקב, ובצידו האחר שכנגדו יש בית קיבול המחזיק חצי רובע, והשוליים מפסיקים בין זה לזה ("**תפארת ישראל**"): **נִטְמָא הָרֹבַע, לֹא נִטְמָא חֲצִי הָרֹבַע; נִטְמָא חֲצִי הָרֹבַע, לֹא נִטְמָא הָרֹבַע** — כל מידה היא כלי בפני עצמו, ואם נטמאה אחת מהם במשקים טמאים, לא נטמאה חברתה. **אָמְרוּ** — תלמידים — **לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא: הוֹאִיל וַחֲצִי הָרֹבַע אֲחוֹרִים לָרֹבַע** — שהרי הכלי נקרא על שם הרובע שהוא העיקר, והוא ה"תוך", כלום **כְּלִי שֶׁנִּטְמָא תּוֹכוֹ, לֹא נִטְמְאוּ אֲחוֹרָיו?** ולמה שנינו: נטמא הרובע, לא נטמא חצי הרובע? **אָמַר לָהֶן** — רבי עקיבא לתלמידים: **שֶׁל כַּת קוֹדְמִין הִיא** — ויש גורסים: של בת קודמין היא? – בת היינו מידה, כלומר מניין אנו יודעים איזו משתי המידות קודמת, שהיא תיחשב ה"תוך", וחברתה ה"אחוריים", כלום באמת ברור לכם, שהרובע הוא הקודם, והוא ה"תוך", וחצי הרובע אחוריים לרובע? **אוֹ שֶׁמָּא הָרֹבַע אֲחוֹרִים לַחֲצִי הָרֹבַע,** והרי **כְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו, לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ!** — כלומר הואיל ולא ברור איזו משתי המידות היא ה"תוך" ואיזו ה"אחוריים", לפיכך יכולים אנחנו לדון את זו שנטמאה כאחוריה של חברתה, וזהו ששנינו: נטמא הרובע, לא נטמא חצי הרובע; נטמא חצי הרובע, לא נטמא הרובע, שכן כלי שנטמאו אחוריו לא נטמא תוכו (**הגר"א**). ויש מבארים שלפי הגירסא שלפנינו: של כת קודמין היא — כלומר כיתות של תלמידים היו יושבים לפני רבי עקיבא שורות שורות, ורבי עקיבא השיב לשואלים: של כת קודמין היא — שאלה זו כבר שאלוה ממני הכת הקודמת, היינו התלמידים היושבים בשורה הקודמת, וכך השבתי להם: או שמא הרובע אחוריים לחצי הרובע וכו' (**הר"ש; ועיין ברטנורא שיש לו גירסה אחרת**).

בעל "משנה אחרונה" כותב: נראה שלפי דבריהם השיב להם: לפי מה שהיו סבורים, שיש כאן אחוריים ותוך, אפשר גם לומר שהרובע הוא "אחוריים". אבל לאמתו של דבר נראה, שלא שייך כאן דין אחוריים ותוך כלל, שאלו חשובים כשני כלים חלוקים, שהואיל ואין צריכים זה לזה, הרי הם כחלוקים לגמרי לענין טומאת משקים.

באור משנה ה

נִטְמָא הָרֹבַע — במשקים טמאים שנגעו בתוכו, **הָרֹבַע** — היינו תוכו, **וַאֲחוֹרָיו** — אחורי הדפנות המקיפים את הרובע, פרט לדופן המפסיקה בינו לבין חצי הרובע, כמו שנבאר להלן, **טְמֵאִין** — שהרי כל שנטמא תוכו נטמאו אחוריו; אבל **חֲצִי הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְהוֹרִין** — כמו ששנינו במשנה הקודמת: נטמא הרובע, לא נטמא חצי הרובע, ומוסיפה המשנה ללמד, שאף אחורי הדפנות המקיפים את חצי הרובע טהורים. וכן אם **נִטְמָא חֲצִי הָרֹבַע** — במשקים טמאים שנגעו בתוכו, **חֲצִי הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְמֵאִין, הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְהוֹרִין** — כמו שבארנו ברישא. ברם, הדופן המפסיקה בין שתי המידות, אין בה דין "אחוריים" אלא דין "תוך" בלבד, כלומר שהצד שכלפי הרובע בכלל "תוכו" של הרובע, והצד שכלפי חצי הרובע בכלל "תוכו" של חצי הרובע; לפיכך אם נטמאה אחת מן המידות, הצד שכלפי אותה המידה טמאה, ואילו הצד שכלפי המידה האחרת טהורה, כדין "תוכה". **נִטְמְאוּ אֲחֹרֵי הָרֹבַע** — במשקים טמאים, **אֲחֹרֵי חֲצִי הָרֹבַע טְהוֹרִין; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** — שלדעתו שתי המידות כשני כלים נפרדים הם. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין חוֹלְקִין אֶת הַגַּבַּיִן** — את

אֵין חוֹלְקִין אֶת הַגַּבִּין. וּכְשֶׁהוּא מַטְבִּיל — מַטְבִּיל אֶת כֻּלּוֹ.

פירוש ברטנורא

בסוף פרק ב׳, דר׳ יונתן בן נורי אומר חולקין את עביו, המשמש לטמא טמא והמשמש לטהור טהור:

משניות מבוארות – קהתי

האחוריים, וכשנטמאו אחוריה של אחת מן המידות, גם אחוריה של האחרת טמאים. **וּכְשֶׁהוּא מַטְבִּיל** – את הכלי הזה (**עיין "תפארת ישראל"**), כדי לטהרו מטומאתו, **מַטְבִּיל אֶת כֻּלּוֹ** – את הרובע ואת חצי הרובע, ואף על פי שנטמאו אחוריהם בלבד, צריך להטביל גם את תוכם. ויש מפרשים, שפיסקה זו מוסבה על הרישא, כלומר אף על פי ששנינו לעיל, שאם נטמא הרובע לא נטמא חצי הרובע, ואם נטמא חצי הרובע לא נטמא הרובע, מכל מקום כשהוא מטביל צריך להטביל את כולו (**רמב"ם; "תוספות יום טוב"; "משנה אחרונה"**). הטעם מבואר ברמב"ם, לפי שהרובע וחצי הרובע הם עצם אחד. ויש מבארים הטעם, שקודם טבילה אסור להשתמש אף בחלק הטהור, משום שחוששים שמא יחליפנו, ולכן מטביל את כולו, כדי שיהא ברור שקודם טבילה אין להשתמש בכולו (**"משנה אחרונה"**).

המשך ביאור למס׳ עירובין ליום שני עמ׳ א

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: **רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, לְעוֹלָם לֹא תַּחְלִיף** ותאמר שרבי יהודה חזר בו מדבריו במשנתנו, **וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – וכאן במשנתנו במה אנו עוסקים, **בְּכִיחוֹ** – בליחה שנתלשה מגופו לפיו מחמת חולי השיעול, שאף שלא היפך בה עומדת היא להוצאה מפיו, ומשום כך אמר רבי יהודה שכבר משנאספה בפיו, נחשבת למשא. מקשה הגמרא על תירוצו של ריש לקיש: **וְהָתַנְיָא** – והלא שנינו בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כִּיחוֹ וְנִתְלַשׁ לֹא יֵלֵךְ** ארבע אמות עד שירוק, **מַאי** – מה היא כוונת הברייתא, **לָאו רוֹק וְנִתְלַשׁ** – האם אין כוונתה לשני דברים, כלומר, שאם הזדמן לו בפיו כיח או רוק שנאסף בפיו, לא ילך ארבע אמות עד שירוק. נמצא שאף ברוק אמר רבי יהודה שאין צריך בו היפוך, וחזרה הסתירה מדבריו האמורים במשנתנו למה שאמר במשנה בכלים. מתרצת הגמרא: **לא**, אין כוונת הברייתא לשני דברים, אלא כוונתה לדבר אחד, כלומר, **כִּיחוֹ וְנִתְלַשׁ** לא ילך עמו ארבע אמות ברשות הרבים ואף שלא היפך בו, אבל ברוק דווקא אם היפך. מקשה הגמרא: **וְהָא תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כִּיחוֹ שֶׁנִּתְלַשׁ וְכֵן רוּקוֹ שֶׁנִּתְלַשׁ לֹא יֵלֵךְ אַרְבַּע אַמּוֹת עַד שֶׁיָּרוֹק**, הרי שאף ברוק לא מצריך רבי יהודה היפוך. **אֶלָּא מְחַוְּורְתָּא כִּדְשַׁנְּינַן מֵעִיקָּרָא** – אלא ברור שעלינו לחזור לתירוצו של רבי יוחנן, שרבי יהודה חזר בו מדבריו במשנתנו.

לאחר שעסקה הגמרא בדין כיח לענין הוצאה בשבת, מביאה הגמרא מאמר העוסק בכיח לענין כבוד רבו: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ**, אדם שהשתעל והעלה **כִּיחַ בִּפְנֵי רַבּוֹ, חַיָּיב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם**, **שֶׁנֶּאֱמַר** בין הדברים שאומרת התורה על עצמה, **'כָּל מְשַׂנְאַי אָהֲבוּ מָוֶת'** (משלי ח לו), **אַל תִּקְרֵי** (לְ)**מְשַׂנְאַי אֶלָּא** (לְ)**מַשְׂנִיאַי**, כלומר, הפסוק אינו עוסק בשונאי התורה עצמם, אלא במי שמשניא את התורה על אחרים, ואומרת התורה, אלה המשניאים אותי על ידי דברים מאוסים ששייכת בהם אנינות דעת, אהבו מות, כלומר, אוהבים הם את המות ומאבדים את נפשם, והיינו הכח בפני רבו, שעושה דברים מאוסים בפני רבו ועל ידי כן מזלזל בתורה ומתחייב מיתה. שואלת הגמרא: **וְהָא מֵינַס אֲנִיס** – והלא הוא אנוס להשתעל, והכיח בא לפיו על כרחו על ידי חולי או צינה. משיבה הגמרא: **כִּיחַ וָרָק קָאָמְרִינַן** – כשרק את הכיח בפני רבו נאמרו דברינו, שעל כך אינו אנוס, שהיה לו לרוק אותו אחר שהסתלק מלפני רבו או להבליעו בכסותו.

משנה

משנתנו דנה באדם העומד בשבת ברשות אחת ומושיט צוארו לרשות אחרת ושותה שם, ומבארת את האופן האסור והמותר בזה: **לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְיִשְׁתֶּה** משקה בכלי **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** על ידי שיושיט צוארו לרשות הרבים, גזירה שמא יכניס אליו את הכלי ויתחייב חטאת. וכן לא יעמוד אדם **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְיִשְׁתֶּה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד**, שמא יוציא אליו את הכלי, **אֶלָּא אִם כֵּן הִכְנִים רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ לַמָּקוֹם שֶׁהוּא שׁוֹתֶה**, שאז אין לחשוש שיכניס או יוציא את הכלי, כי זהו היכר להזכירו שהיום שבת. המשנה מביאה דין נוסף שיש היתר לאיסורו על ידי הכנסת ראשו ורובו: **וְכֵן בַּגַּת**, כלומר, גם לענין איסור שתיה מיין שבגת כאשר אדם עומד מחוץ לגת ומושיט צוארו לגת כדי לשתות מהיין שבו, צריך שיהיה ראשו ורובו בגת, כפי שיבואר בגמרא.

גמרא

שנינו במשנה, 'לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים' וכו', גזירה שמא יכניס אליו את הכלי, הגמרא תמהה על כך מהאמור בגמרא לעיל על המשנה הקודמת: לעיל (צח:) שנינו במשנה, 'עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים', וביארה הגמרא שהיא דעת רבנן הסוברים שאין לחשוש שמא יכניס את החפץ לרשות שעומד בה, וחולקים בזה על רבי מאיר הסובר לקמן (קא.) שאסור לאדם העומד ברשות אחת, ליטול מפתח הנמצא ברשות אחרת ולפתוח שם דלת, גזירה שמא יכניס את המפתח אליו, ומאחר ששנינו במשנתנו שלא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, גזירה שמא יכניס אליו את הכלי, משמע שמשנתנו סוברת כרבי מאיר. תמהה הגמרא: **רֵישָׁא** – המשנה הקודמת היא שיטת **רַבָּנָן** החולקים על רבי מאיר, **וְסֵיפָא** – ומשנתנו היא שיטת **רַבִּי מֵאִיר**, הרי זהו דוחק לומר ששנו שתי משניות זו אחר זו וסתמו אחת כרבנן ואחת כרבי מאיר. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף, כַּחֲפֵיצִין שֶׁצְּרִיכִין לוֹ וְדִבְרֵי הַכֹּל** – בחפצים שהוא צריך אותם אף חכמים מודים שאסור לאדם העומד ברשות אחת לטלטלם ברשות אחרת, גזירה שמא יכניסם אליו, ולכן במשנתנו העוסקת בענין שתיה, כיון שהוא צריך את המשקים כדי לשתותם, אף חכמים מודים שיש לגזור שמא יכניסם אליו, ונמצא שאף הסיפא היא כשיטת רבנן.

הגמרא מסתפקת האם האיסור לעמוד ברשות אחת ולשתות ברשות אחרת הוא גם כשרשות אחת מהן היא כרמלית: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, **כַּרְמְלִית מַאי** – מה הדין בכרמלית, האם גם בה גזרו שלא יעמוד אדם בכרמלית וישתה ברשות היחיד או ברשות הרבים וכן להיפך, אף שאיסור ההוצאה בה הוא רק מדרבנן, או שאסרו כן רק ברשות היחיד וברשות הרבים שאיסורם מן התורה. **אָמַר אַבָּיֵי, הֵיא הֵיא** – כמו שאסרו לגבי רשות הרבים ורשות היחיד לעמוד ברשות אחת ולשתות ברשות אחרת, כן הדין גם בכרמלית שאסור לעמוד בה ולשתות ברשות הרבים ורשות היחיד. **אָמַר רָבָא**, הרי **הֵיא גּוּפָא גְּזֵירָה** – האיסור להכניס מרשות הרבים או מרשות היחיד לכרמלית ולהיפך אינו אלא גזירה דרבנן, ואם כן אפילו אם אכן יכניס את הכלי, יהיה איסורו רק מגזירה דרבנן, **וַאֲנַן נִיקוּם וְנִגְזוֹר גְּזֵירָה לִגְזֵירָה** – וכי נעמוד ונגזור שלא יעמוד ברשות היחיד או רשות הרבים וישתה בכרמלית, שמא יכניס את הכלי אליו, והרי זו גזירה לגזירה. **אָמַר אַבָּיֵי, מָנָא אָמְרִינָא לַהּ** – מנין למדתי לומר שגם בכרמלית גוזרים שמא יביאנו אצלו, **מִדְּקָתָנֵי** – ממה ששנינו במשנתנו

רש"י

דלמא אתי לאינפולי – אבל ממעיין שלא יצא בתחילה אפילו בית הבעל נמי שרי רבי יהודה, ומתניתין דקתני נמי ממעיין שלא יצא בתחילה בית השלחין אין בית הבעל לא, לאו רבי יהודה היא. **אם כן מתניתין אמאן תרמייה** – לא רבי אליעזר בן יעקב כדאמרן, ולא כרבי מאיר דשרי אפילו בית הבעל, ולא כרבי אלעזר בן עזריה דאפילו בית השלחין לא שרי ממעיין שיצא בתחילה. **אלא לרבי יהודה ולא שנא כו'** – ומתניתין רבי יהודה היא. **להודיעך כחו דרבי מאיר** – דאפילו ממעיין שיצא בתחילה שרי אפילו לבית הבעל. **מנכש** – תולש עשבים רעים מתוך הטובים, וכי עקרי להו צמחי הני טפי. **משקה מים בזרעים** – שזורק מים בעיקרי העשבים. **משום מאי מתרינן ביה** – דמאי מלאכה קא חשבינן ליה דוודאי קוצר לא חשבינן, שאינו מתכוין ליטול העשבים אלא לתקן עשבים הטובים שבשדה: חורש וזורע וקוצר אבות מלאכות הן בפרק "כלל גדול" (שבת עג,א). **לרפויי** – לרכך. **משום חורש אין משום זורע לא** – אמאי לא מיחייב בתרווייהו? הא עביד תרווייהו, ואשכחינן במלאכה דמיחייב תרתי. **זומר** – בשבת. **וצריך לעצים חייב** – משום קוצר שהרי צריך לעצים, וחייב משום נוטע דמשום הזימור גדלי טפי.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ב ע"א: מבואר בדברי רבי יהודה, שבמעין היוצא בתחילה התיר להשקות רק שדה בית השלחין שאם לא ישקוה תיפסד, ודווקא ממעין ולא ממי הגשמים או ממי הקילון וגם לא להפנות אליה אמת המים, משום שיש בכך טרחה יתירה. נמצא שלדעתו עשיית מלאכה אף שאין בה טרחה יתירה מותרת רק במקום הפסד, ואם יש בה טרחה יתירה אסורה אף במקום הפסד. ונמצא שסבר בשני העניינים כמשנתנו והיא נשנית כשיטתו.

דוחה הגמרא: **וּמִמַּאי** - מנין שמשנתנו נשנית כרבי יהודה, הרי יש לחלק ולומר, **דִּלְמָא עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֵּית הַשְּׁלָחִין אִין בֵּית הַבַּעַל לֹא** - שדווקא שדה בית השלחין מותר להשקות, אך שדה בית הבעל אסור, **אֶלָּא בְּמַעְיָין שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה,** שכיון שהוא חדש חוששים **דִּלְמָא אָתֵי לְאִינְפּוּלֵי** - שמא יפלו גדותיו ויבוא לתקנן במועד, **אֲבָל** להשקות **מִמַּעְיָין שֶׁלֹּא יָצָא בַּתְּחִילָּה, דְּלֹא אָתֵי לְאִינְפּוּלֵי** כיון שיש לו כבר מהלך קבוע ואין לחשוש שיפלו גדותיו ויבוא לתקנן במועד, יתכן ש**אֲפִילּוּ** בשדה **בֵּית הַבַּעַל** שהשקייתו היא רק להרווחה **נַמִּי** יתיר רבי יהודה, ואילו משנתנו אסרה זאת אף ממעין שלא יצא בתחילה.

הגמרא אינה מקבלת דחיה זו: **אִם כֵּן** שרבי יהודה מתיר להשקות ממעין שלא יצא בתחילה אף שדה בית הבעל, **מַתְנִיתִין** - משנתנו שמבואר בה לאיסור באופן זה, שהרי התירה רק בשדה בית השלחין, **אַמַּאן תִּרְמְיֵיהּ** - בשיטת מי תעמיד אותה. **אֶלָּא** ודאי **לְרַבִּי יְהוּדָה לֹא שְׁנָא** מ**מַעְיָין שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה וְלֹא שְׁנָא** מ**מַעְיָין שֶׁלֹּא יָצָא בַּתְּחִילָּה,** דווקא **בֵּית הַשְּׁלָחִין** שיש בו הפסד אם לא ישקנו, **אִין** - אכן התיר להשקותו מהם במועד, אך **בֵּית הַבַּעַל** שאין השקייתו אלא להרווחה, **לֹא** התיר זאת, ומשנתנו היא כשיטת רבי יהודה. **וְהַאי דְּקָתָנֵי** - ומה ששנינו בברייתא דווקא **מַעְיָין שֶׁיָּצָא בַּתְּחִילָּה,** הברייתא הביאה את הנידון באופן זה דווקא, כדי **לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי מֵאִיר** המיקל, שסבר **דַּאֲפִילּוּ** מ**מַעְיָין הַיּוֹצֵא בַּתְּחִילָּה** שיש לחשוש שיפלו גדותיו ויתקנן, **מַשְׁקִין מִמֶּנּוּ** במועד **אֲפִילּוּ** את **שְׂדֵה הַבַּעַל** שהשקייתו היא רק להרווחה, משום שלדעתו הותרה מלאכה במועד אף להרווחה.

הגמרא דנה במקור איסור ההשקיה במועד: **אִתְּמַר, הַמְנַכֵּשׁ** - התולש עשבים גרועים מבין עשבים טובים כדי שיצמחו טוב יותר, **וְהַמַּשְׁקֶה מַיִם לְעִיקְרֵי הַזְּרָעִים** כדי שיצמחו, **בְּשַׁבָּת** במזיד, **מִשּׁוּם מַאי מַתְרִינָן בֵּיהּ** - משום איזה אב מלאכה מתרים בו שיתחייב מיתה בעשייתו. נחלקו בזה אמוראים, **רַבָּה אָמַר,** מתרים בו **מִשּׁוּם** מלאכת **חוֹרֵשׁ,** ו**רַב יוֹסֵף אָמַר** מתרים בו **מִשּׁוּם** מלאכת **זוֹרֵעַ.**

מבארים האמוראים את טעמיהם: **אָמַר רַבָּה, כְּוָתֵי דִּידִי מִסְתַּבְּרָא** - מסתבר כשיטתי שחיובו משום חורש, שכן **מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל חוֹרֵשׁ לְרַפּוּיֵי אַרְעָא** - כשם שעיקר מלאכת החרישה היא לרכך את הקרקע, כדי שיוכלו לזרוע בה ויצמחו בה הזרעים, **הַאי נַמִּי** - אף הניכוש וההשקיה עיקר פעולתם שהם **מְרַפּוּיֵי אַרְעָא. אָמַר רַב יוֹסֵף, כְּוָתֵי דִּידִי מִסְתַּבְּרָא** שחיובו משום זורע, שכן **מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל זוֹרֵעַ לְצַמּוּחֵי פֵּירָא** - כשם שמחשבת הזורע היא להצמיח את הזרעים, **הָכָא נַמִּי** - אף בניכוש ובהשקיה מחשבת המנכש והמשקה היא שיהא **מְצַמַּח פֵּירָא.**

מקשה אביי על שניהם: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַבָּה, לְדִידְךָ קַשְׁיָא, וּלְרַב יוֹסֵף קַשְׁיָא** - יש להקשות בין עליך ובין על רב יוסף. **לְדִידְךָ קַשְׁיָא,** וכי רק **מִשּׁוּם** מלאכת **חוֹרֵשׁ אִין** - אכן יש לחייבו, אך **מִשּׁוּם זוֹרֵעַ לֹא,** הרי פעולות אלו דומות אף לזריעה שמצמיחות הזרעים. וכן **לְרַב יוֹסֵף קַשְׁיָא,** וכי רק **מִשּׁוּם** מלאכת **זוֹרֵעַ אִין** - אכן יש לחייבו, אך **מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ לֹא,** הרי פעולות אלו דומות אף לחרישה. וכיון שדומות לשתיהן, נאמר שהעושה במזיד חייב מיתה בהתראה משום שתיהן. ומוכיח אביי כקושייתו: **וְכִי תֵּימָא** - ואם תאמר שלא כדברי, אלא ש**כָּל הֵיכָא דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי** - כל פעולה שיש לחייב בה משום שתי מלאכות, **לֹא מִיחַיַּיב אֶלָּא חֲדָא** - משום מלאכה אחת. יש להקשות, **וְהָרִי הָאָמַר רַב כַּהֲנָא, זוֹמֵר** - הקוצץ בשבת ענפים יבשים מאילן כדי ששאר ענפיו יצמחו טוב יותר, **וְמִלבד זאת הוא צָרִיךְ לָעֲצִים, חַיָּיב שְׁתַּיִם** - משום שתי מלאכות, **אַחַת מִשּׁוּם** מלאכת **נוֹטֵעַ,** שהרי גורם לשאר ענפי האילן שיצמחו טוב יותר, **וְאַחַת מִשּׁוּם** מלאכת **קוֹצֵר,** כיון שצריך לעצים שקוצץ. ומוכח מדבריו שמחייבים במלאכת שבת על פעולה אחת משום שתי מלאכות. מסיימת הגמרא: **קַשְׁיָא** - אכן קשה על דברי רבה ורב יוסף.

מַנִּי – כשיטת מי נשנתה, כשיטת רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר בסוף המשנה, שכָּל דָּבָר שֶׁהוּא אסור רק מִשּׁוּם שְׁבוּת [–מדרבנן], אֵינוֹ עוֹמֵד האיסור בִּפְנֵי כבוד כִּתְבֵי הַקּוֹדֶשׁ, וכיון שהספר מוטל בבזיון, מותר להחזירו לאיסקופה.

שואלת הגמרא: אֵימָא – אמור את הסֵיפָא של המשנה, היה עומד בראש הגג, ונפל קצה הספר לרשות הרבים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אם אֵין מְסוּלָּק – מרוחק הספר מִן הָאָרֶץ – מקרקע רשות הרבים, אֶלָּא כִּמְלֹא הַחוּט – כלשהו, גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ לראש הגג, אך אם נח ברשות הרבים, אסור להחזירו. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אם נח קצה הספר בָּאָרֶץ – בקרקע רשות הרבים עַצְמָהּ, גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ לראש הגג. וקשה, שנמצא שרֵישָׁא – תחילת המשנה, שיכול להחזירו לאיסקופה, וְסֵיפָא – סוף המשנה, שיכול להחזירו לראש הגג, דברי רַבִּי שִׁמְעוֹן הם, שכל שאיסורו מדרבנן, מותר במקום בזיון ספרי הקודש, ואילו מְצִיעָתָא – הדין האמצעי, המתיר להחזירו רק אם לא הגיע לקרקע רשות הרבים, דברי רַבִּי יְהוּדָה הם, ודוחק הוא שבאמצע שיטת רבי שמעון מובא שיטת רבי יהודה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, אין – אכן, רֵישָׁא וְסֵיפָא הם כשיטת רַבִּי שִׁמְעוֹן, ואילו מְצִיעָתָא כשיטת רַבִּי יְהוּדָה הִיא.

הגמרא מביאה פירוש אחר, שאף הרישא כרבי יהודה: רַבָּה אָמַר, לעולם הרישא שיטת רבי יהודה היא, הסובר שלא התירו שבות משום כבוד כתבי הקודש, וְהָכָא – כאן שהתירו להחזיר את הספר לרשות היחיד, בְּאִיסְקוּפָּה הַנִּדְרֶסֶת עָסְקִינַן – מדובר במפתן בית שעוברים בו הרבה אנשים, וּמִשּׁוּם שיש בִּזָּיוֹן גדול לִכְתְבֵי הַקֹּדֶשׁ המונחים במקום שעוברים שם רבים, שָׁרוּ רַבָּנַן – התירו חכמים להחזירם לרשות היחיד, ולא גזרו שמא יפול כולו לרשות הרבים ויחזירו אליו ויתחייב חטאת.

הגמרא מקשה על רבה מברייתא: אִיתִּיבֵיהּ – הקשה לו אַבַּיֵי לרבה, שנינו ברייתא על הרישא, שאם הספר התגלגל בתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת מהאיסקופה, שלא עבר ארבע אמות ברשות הרבים, גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ – מחזירו אליו, אך אם התגלגל חוץ לְאַרְבַּע אמות, וכדי להחזירו צריך להעבירו ארבע אמות ברשות הרבים, אף שצידו האחד בידו, אסור להחזירו אליו, אלא הוֹפְכוֹ ומניחו עַל הַכְּתָב – האותיות יהיו כלפי הקרקע. וְאִי אָמְרַת – ואם אתה אומר שבְּאִיסְקוּפָּה הַנִּדְרֶסֶת על ידי רבים עָסְקִינַן – מדובר במשנה, והטעם שהתירו להחזירו הוא משום בזיון גדול של כתבי הקודש, מַה לִּי – מה ההבדל אם התגלגל לתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת מהאיסקופה, ומַה לִּי אם התגלגל חוץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת מהאיסקופה, הרי כיון שקצה אחד בידו, אין כאן איסור מן התורה.

אביי מפרש את המשנה באופן אחר: אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי, מה שהתירו להחזיר את הספר לאיסקופה, אינו משום בזיון הספרים, אלא משום דְּהָכָא במשנה בְּאִיסְקוּפָּה כַּרְמְלִית עָסְקִינַן – מדובר, והיינו שרחבה ארבעה על ארבעה טפחים, אך אינה גבוהה עשרה טפחים, והבית שהוא רשות היחיד לפנים הימנה, וּרְשׁוּת הָרַבִּים עוֹבֶרֶת לְפָנֶיהָ, ולשם התגלגל הספר, וגם אם יתגלגל כל הספר לרשות הרבים, אין איסור תורה להחזירו לכרמלית, ועל כך שנינו בברייתא לחלק בין אם התגלגל בתוך ארבע אמות או חוץ לארבע אמות, שבשהתגלגל לתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת מהאיסקופה, דְּאִי נָפִיל וּמַיְיתֵי לֵיהּ – שגם אם יפול כולו לרשות הרבים ויביאו חזרה אליו, לֹא אָתֵי – לא יבוא לִידֵי חִיּוּב חַטָּאת, כיון שאינו מכניס אלא מרשות הרבים לכרמלית, משום כך שָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנַן – התירו לו חכמים להחזירו אליו, כאשר קצה הספר בידו. אך כשהתגלגל חוץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת ברשות הרבים, דְּאִי מַיְיתֵי לֵיהּ – שאם יפול כל הספר לשם ויביאו חזרה אליו, אָתֵי – יבוא על ידי כך לִידֵי חִיּוּב חַטָּאת, משום מעביר ארבע אמות ברשות הרבים, משום כך לֹא שָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנַן – לא התירו לו חכמים להחזירו אף כשאוחז את קצה הספר בידו. והיינו כרבי יהודה, שלא התיר איסור דרבנן גם במקום בזיון כתבי הקודש.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כך, שהאיסור להחזירו הוא שמא יחזירו גם כשיפול לגמרי ברשות הרבים, ויבוא לידי חיוב חטאת, מדוע אסרו להחזירו רק כשהתגלגל חוץ לארבע אמות, כשהתגלגל בתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת נַמִּי [–גם כן] נִגְזוֹר שלא יחזירו, מחשש דְּיֵילְמָא מְעַיֵּיל [–שמא יכניסו] מַרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד שלפנים מהאיסקופה, ויתחייב חטאת. וְכִי תֵימָא – ואם תאמר ליישב, דכֵיוָן דְּמַסְקֶקֶת כַּרְמְלִית בין עקירתו ברשות הרבים להנחתו ברשות היחיד, לֵית לָן בָּהּ – אין בזה איסור תורה. אין לומר כן, כיון שקשה וְהָאָמַר רָבָא, הַמַּעֲבִיר חֵפֶץ ברשות הרבים מִתְּחִלַּת אַרְבַּע אמות לְסוֹף אַרְבַּע אמות, וְהֶעֱבִירוֹ דֶּרֶךְ עָלָיו – מעל ראשו, שגבוה למעלה מעשרה טפחים שהוא מקום פטור, חַיָּיב חטאת, כיון שלא נח במקום הפטור, ואף כאן, אם יכניס מרשות הרבים לרשות היחיד דרך כרמלית, יהא חייב מהתורה, ויש לאסור כשאוחז צידו האחד בידו, שמא יפול כולו ויכניסו לביתו.

מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כאן במשנה במה מדובר, בְּאופן שהאִיסְקוּפָּה – מפתן הבית אֲרוּכָּה, דְּאַדְּהָכִי וְהָכִי – עד שיעבור את כולה ויגיע לבית, מִידְּכַר – יזכר ששבת הוא, ולא יכניס את הספר מיד לרשות היחיד, אלא יעמוד לנוח באיסקופה, ואף אם אחר כך יכניסו לרשות היחיד, לא יעבור על איסור תורה.

הגמרא מתרצת באופן נוסף: וְאִיבְּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תוכל לתרץ, לְעוֹלָם מדובר בְּאִסְקוּפָּה שֶׁאֵינָהּ אֲרוּכָּה, ומה שלא חוששים שמא יכניס את הספר לביתו אף כשיפול כולו לרשות הרבים, משום שסְתָם כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ עִיּוּנֵי מְעַיֵּין בְּהוּ – הדרך הוא שמעיין בהם תמיד, וכשעומד לעיין בהם, מַנַּח לְהוּ – נמצא שמניחם, ולכך לא חוששים שיעביר את הספר ישירות מרשות הרבים לרשות היחיד, משום שכשיעמוד באיסקופה כדי לעיין מניחו בכרמלית, וכשימשיך בדרכו ויניחו ברשות היחיד, הרי עוקר מכרמלית ומניח ברשות היחיד.

מקשה הגמרא: וְלֵיחוּשׁ דְּיֵילְמָא מְעַיֵּין בְּהוּ – עדיין יש לחוש שמא יעיין בהם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, ויסיים שם את עיונו בהם, וְעָיֵיל לְהוּ בְּהֶדְיָא – ושוב יכניסם ישירות לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, בלי לשהות בכרמלית. מתרצת הגמרא: הָא מַנִּי – משנתנו כשיטת מי היא, כשיטת בֶּן עַזַּאי הִיא, דְּאָמַר מְהַלֵּךְ כְּעוֹמֵד דָּמֵי – אדם שמהלך נחשב כעומד בכל פסיעה ופסיעה, ונמצא שעקר מרשות הרבים והניח בכרמלית, ושוב עקר מכרמלית והניח ברשות היחיד.

מקשה הגמרא: וְדֵילְמָא זָרִיק לְהוּ מִזְרָק – עדיין יש לחוש שמא יזרוק את כתבי הקודש מרשות הרבים לרשות היחיד, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (שבת ו.), מוֹדֶה בֶּן עַזַּאי בְּזוֹרֵק חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד דרך כרמלית, חייב, כיון שלא נח בכרמלית. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אַחָא בַּר אַהֲבָה, וּאִית אוֹמְרֶת – מברייתא זו יש להוכיח, שאֵין מְזָרְקִין [–אסור לזרוק] כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, כיון שבזיון הוא, ולכן אין לחוש לכך.

שנינו במשנה: הָיָה קוֹרֵא בְּרֹאשׁ הַגַּג וכו' ונתגלגל הספר מידו וכו', משהגיע לעשרה טפחים, הופכו על הכתב. הגמרא מקשה מברייתא על דין זה. מקשה הגמרא: וּמִי שָׁרֵי – וכי מותר להניח ספר הפוך על גבי הכתב, וְהָתַנְיָא בברייתא, כּוֹתְבֵי סְפָרִים – ספרי תורה, תְּפִילִין וּמְזוּזוֹת, לֹא הִתִּירוּ לָהֶן לַהֲפוֹךְ את הַיְרִיעָה עַל פָּנֶיהָ – שהאותיות יהיו לכיוון השולחן, כדי שלא יעלה אבק על האותיות, אֶלָּא פּוֹרֵס עָלֶיהָ אֶת הַבֶּגֶד לכסותה. מתרצת הגמרא: הָתָם – בכותבי ספרים, אֶפְשָׁר להם לכסות בבגד, אך הָכָא – כאן, כשהתגלגל הספר מידו, לֹא אֶפְשָׁר לו לכסותו בבגד, כיון שאין לו בגד מזומן, וְאִי לֹא אַפֵּיךְ – ואם לא יהפכנו, אִיכָּא בִּזָּיוֹן כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ טָפֵי – יש יותר בזיון לכתבי הקודש מאשר כשיהא מונח על הכתב, ולכן צריך להופכו על הכתב.

שנינו במשנה: שאם הגיע הספר לעשרה טפחים סמוך לקרקע, הוֹפְכוֹ עַל הַכְּתָב. הגמרא מבררת מדוע לא יחזירנו אליו. שואלת הגמרא: מדוע אסור להחזירו, וְהָא [–והרי] לֵא נָח הספר ברשות הרבים, ואין בהחזרתו אליו שום איסור. מתרצת הגמרא: [אָמַר רָבָא], במשנה מדובר בְּכוֹתֶל מְשׁוּפָּע, ובולט צידו התחתון כלפי רשות הרבים, והספר מונח על שיפועו שדינו ברשות הרבים, ולכך אסרו רבנן להחזירו אף שלא נח בקרקע.

המשך בעמוד כג

רש"י

מני — מתניתין דלא גזר. **רבי שמעון היא דאמר** — לא גזרו שבות בכתבי הקדש. דאי רבי יהודה — הא אמר אם מסולק מן הארץ מלא החוט, דלא נח — הוא דגוללו אצלו, דליכא למגזר מידי, דלא דמי לנפילה בכלל, אבל הונח כל דהו — אסור, דגזרינן איגודו בידו אטו היכא דנפל כוליה. **הנדרסת** — לעולם איסקופה רשות היחיד היא אבל נדרסת, דרגל הרבים עוברת דרך לה ובמקום דדריסת רגלי בני אדם עומדין — איכא בזיון כתבי הקדש, ולהכי שריוה לגוללו אצלו. דלא דמיא לקורא בגג, דהתם ליכא בזיון כולי האי. משום הכי, היכא דנח — גזר רבי יהודה, אבל בהא — מודה. דכיון דאוגדו בידו, ושבות בעלמא הוא — לא גזרינן. **תוך ארבע אמות** — אקורא על האסקופה קאי, ולא ידענא היכא הוא. תוך ארבע אמות שלא נתגלגל הספר עד ארבע אמות בקרקע. **מה לי חוץ לארבע** — הא כולה שבות היא, דאוגדו בידו. ומה לי מעביר ארבע אמות ברשות הרבים, מה לי מכניס מרשות הרבים לאיסקופה רשות היחיד דהא קשרית לה משום דאוגדו בידו, ויש כאן משום בזיון. וכי היכי דשרית להכניס מרשות הרבים לאיסקופה, הכי נמי אית לן למישרי להעביר ארבע אמות ברשות הרבים. **איסקופה כרמלית** — רחבה ארבעה ואין גובהה עשרה, וחוצה לה רשות הרבים, ולפנים הימנה רשות היחיד. **ומייתי ליה** — מרשות הרבים לאיסקופה אין כאן חיוב חטאת, ואפילו אין אוגדו בידו. דהא מרשות הרבים לכרמלית מעייל, הכא דאוגדו בידו — שרי ליה לבתחלה. **חייב חטאת** — שמעביר ארבע אמות ברשות הרבים, הכא דאוגדו בידו לא שרו ליה לבתחלה. **נמי נגזר** — לרבי יהודה, דגזר שבות אף בכתבי הקדש גגזר דילמא נפל כוליה מידו, ואזיל ושקיל ליה ברשות הרבים ומייתי ליה ברגליו בתוך הבית דרך האיסקופה, וקא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד. **וכי תימא וכו' דרך עליו** — למעלה מראשו, שעקרו מרשות הרבים והוליכו דרך למעלה מראשו, והניחו לסוף ארבע חייב. ואף על גב דאוירא מקום פטור, דגבוה ואין בו מקום רוחב ארבע. אלמא: כיון דלא נח במקום פטור — לא מהני — הכא נמי לא מהני — כיון דלא נח באיסקופה, אף על גב דדריס עלה — לאו הנחת גופו הוא, אלא אם כן עמד לפוש. **באיסקופה ארוכה** — שיש לה משך גדול ברחבה מרשות הרבים עד תוך הבית, דאי נמי נפיל כוליה מידו — לא אתי לידי חיוב חטאת. דאדהכי נזכר ועומד לפוש על האיסקופה, והדר מעייל ליה. **סתם כתבי הקדש עיוני מעייני בהו** — כי מטי באסקופה, והרי עומד בכרמלית. **דילמא** — נפיל כוליה לרשות הרבים, ושקיל ליה ומעיין ביה התם, ומעייל להו להדיא לבית, ולא קאי אאיסקופה מידי. **מהלך כעומד דמי** — הלכך, ליכא למיגזר מידי. דאי נפיל כוליה ומעייל ליה, כיון דדריס על האיסקופה — הרי הוא כעומד בכרמלית, ואין כאן חיוב חטאת. **דאמר רבי יוחנן** — בפרק קמא דשבת (ו,א) דזורק לאו כעומד דמי. **להפוך** — יריעת קלף על פניה להגין עליה שלא יעלה אבק על האותיות. **לא אפשר** — שאין לו בגד לפרוס. **והא לא נח** — ואפילו שבות ליכא. **בכותל משופע** — דכיון דבולט למטה, נח על בליטתו.

למטה

תוספות

ואי אמרת באיסקופה הנדרסת מה לי תוך ארבע אמות מה לי חוץ לארבע אמות — משום דקאי עליה דרבה, מקשי לרבה. והוא הדין דהאי פירכא נמי הויא לרב יהודה, דאוקי רישא כרבי שמעון.

אלא אמר אביי הכא באיסקופה כרמלית עסקינן — ואם תאמר: והא לא מפליג אביי בין כרמלית לרשות הרבים לקמן (צט,א), גבי לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים. ואיבעיא להו: כרמלית מאי? ואמר אביי: היא היא. ואין לומר דדוקא בכתבי הקדש שרי הכא, משום בזיון אבל בשאר מילי אסור — דלקמן (קג,א) משמע דליכא שבות כלל באיסקופה כרמלית, גבי דחותכין יבלת. דקאמר: ולאו מי אוקימנא באיסקופה כרמלית, ורשות הרבים לפניה. וכיון דאגודו בידו — אפילו שבות נמי ליכא. משמע: דאי הוי שבות — לא הוה שרינן גבי כתבי הקדש, משום דשבות דמקדש במדינה לא התירו. ואומר רבינו יצחק: דגבי שתיה שייך למיגזר טפי שמא יביא אצלו, וכן מחט התחובה לו בבגדו דאסרינן לצאת בה מבעוד יום שמא יצא משחשיכה, דמייתי לה אההיא דלקמן בפרק קמא דשבת (יא,ב) — בהנהו שייך למגזר טפי גזירה לגזירה מההיא דהכא. ואם תאמר: כיון דפרישית דספר דהכא לאו דוקא, מאי איריא דנקט ספר משאר מיליי? ולפי ההוא לישנא דמסקינן, דסתם כתבי הקדש עיוני מעיין בהו — ניחא, דספר הוי דווקא. ויש לומר: דנקט ספר לאשמועינן דבראש הגג לא יגלול אצלו, לאפוקי מדרבי שמעון דאמר: שאין לך דבר משום שבות עומד בפני כתבי הקדש.

והאמר רבא המעביר חפץ מתחלת ארבע לסוף ארבע והעבירו דרך עליו חייב — פירש בקונטרס, דרך עליו — למעלה מעשרה, שהוא מקום פטור. ותימה לרבינו יצחק: דאדמייתי מדרבא, הוה ליה לאיתויי מתנא קמא דבן עזאי, דאמר בפרק קמא דשבת (ה,ב): המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו — חייב, דהיינו דרך מקום פטור. ועל כרחך שמיע ליה ההיא ברייתא, דבסמוך מייתי מילתא דבן עזאי. וכן קשה לקמן (צט,א) גבי עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים, ובלבד שלא יוציא חוץ לארבע אמות. וקאמר בגמרא: הא הוציא — חייב חטאת. לימא מסייע לרבא, דאמר: המעביר חפץ כו'. ופירש שם הקונטרס: דמתניתין נמי מיירי בעומד על הגג שלמעלה מעשרה, דהוי כעין ההיא דרבא דאיירי במעביר דרך עליו. וקשה לפירושו: דגג מאן דכר שמיה? דרשות היחיד קתני במתניתין, ולא גג, ועוד קשה דבפרק קמא דשבת (ח,ב) גבי עומד אדם על האיסקופה כו' מסיק: ובלבד שלא יטול מבעל הבית ויתן לעני, ומעני ויתן לבעל הבית. ואם נטל ונתן — שלשתן פטורין. וקאמר: ליהוי תיובתא דרבא, דאמר רבא: המעביר חפץ כו'. ומאי קושיא? הוה ליה למימר דרבא סבר כרבנן דבן עזאי! לכך נראה לרבינו יצחק לפרש "דרך עליו" כפירוש רבינו חננאל, שפירש בפרק קמא דשבת: דרך עליו — היינו מימינו לשמאלו. דהוה סלקא דעתך דמעביר מצד ימינו לשמאלו דרך גופו, דהוי חשובה כמונחת — אפילו הכי חייב, דחשובה כמהלכת, דהא מהלכת היא. והשתא אתי שפיר, דההיא עומד אדם על האיסקופה דהכא ודלקמן — איירי שעומד במקום אחד ואינו זז ממקומו, ומעביר מכאן לכאן דרך גופו. ואיירי (לקמן) בגון שמשלים ארבע על ידי זריקה, ולהכי לא מייתי אלא מדרבא אף על גב דידע לברייתא דבן עזאי. **הכא** לא אפשר — פירש בקונטרס: משום דאין לו בגד מזומן. ובחנם פירש כן, דאפילו יש לו, מאותו טעם דאסור לגוללו אצלו אסור, לפרוש שום בגד. **והא** לא נח — הוה מצי לאוקמא כרבי עקיבא, דאית ליה קלוטה כמי שהונחה דמיא. אלא ניחא ליה לאוקמא אפילו כרבנן. ואף על גב דאם הוציא ידו מליאה פירות לחוץ, אמר בריש מסכת שבת (ג,ב) דאסור להחזירה — לא דמי להכא. דהתם גזרינן גופו ברשות היחיד וידו ברשות הרבים אטו גופו וידו ברשות הרבים, דאז איכא איסורא דאורייתא אי הדר מעייל לה, דהרי נח. אבל הכא, אפילו הוה כוליה ספר התם — אבתי לא נח.

מַנִּי - רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת אֵינוֹ עוֹמֵד בִּפְנֵי כִּתְבֵי הַקּוֹדֶשׁ. אֵימָא סֵיפָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִילּוּ אֵין מְסוּלָּק מִן הָאָרֶץ אֶלָּא מְלֹא הַחוּט - גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִילּוּ בָּאָרֶץ עַצְמָהּ - גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ. רֵישָׁא וְסֵיפָא רַבִּי שִׁמְעוֹן, מְצִיעֲתָא רַבִּי יְהוּדָה?! אֲמַר רַב יְהוּדָה: אִין, רֵישָׁא וְסֵיפָא רַבִּי שִׁמְעוֹן, מְצִיעֲתָא רַבִּי יְהוּדָה. רַבָּה אָמַר: הָכָא בְּאִיסְקוּפָּה הַנִּדְרֶסֶת עָסְקִינַן, וּמִשּׁוּם בִּזְיוֹן כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ שָׁרוּ רַבָּנַן. אִיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי: תּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ, חוּץ לְאַרְבַּע - הוֹפְכוֹ עַל הַכְּתָב. וְאִי אָמְרַתְּ בְּאִיסְקוּפָּה נִדְרֶסֶת עָסְקִינַן, מַה לִּי תּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת מַה לִּי חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת? אֶלָּא אֲמַר אַבָּיֵי: הָכָא בְּאִיסְקוּפָּה כַּרְמְלִית עָסְקִינַן, וּרְשׁוּת הָרַבִּים עוֹבֶרֶת לְפָנֶיהָ. תּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, דְּאִי נָפֵיל וּמַיְיתִי לֵיהּ לָא אָתֵי לִידֵי חִיּוּב חַטָּאת - שָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנַן. חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, דְּאִי מַיְיתִי לֵיהּ אָתֵי לִידֵי חִיּוּב חַטָּאת - לָא שָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנַן. אִי הָכִי, תּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת נַמִּי, גְּזַר דִּילְמָא מְעַיֵּיל מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד! וְכִי תֵּימָא: כֵּיוָן דְּמַפְסֶקֶת כַּרְמְלִית לֵית לָן בָּהּ וְהָאָמַר רָבָא: הַמַּעֲבִיר חֵפֶץ מִתְּחִלַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע, וְהֶעֱבִירוֹ דֶּרֶךְ עָלָיו - חַיָּיב! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּאִיסְקוּפָּה אֲרוּכָּה אַדְּהָכִי וְהָכִי מִידְּכַר. וְאִיבְּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם בְּאִסְקוּפָּה שֶׁאֵינָהּ אֲרוּכָּה, וּסְתָם כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ עִיּוּנֵי מְעַיֵּין בְּהוּ וּמַנַּח לְהוּ. וְלֵיחוּשׁ דִּילְמָא מְעַיֵּין בְּהוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְעָיֵיל לְהוּ בְּהֶדְיָא לִרְשׁוּת הַיָּחִיד! הָא מַנִּי בֶּן עַזַּאי הִיא, דְּאָמַר: מְהַלֵּךְ כְּעוֹמֵד דָּמֵי. וְדִילְמָא זָרִיק לְהוּ מִזְּרָק, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹדֶה בֶּן עַזַּאי בִּזּוֹרֵק? אָמַר רַב אַחָא בַּר אַהֲבָה: זֹאת אוֹמֶרֶת: אֵין מְזָרְקִין כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ. "הָיָה קוֹרֵא בְּרֹאשׁ הַגַּג" וכו'. וּמִי שָׁרֵי? וְהָתְנִיָּא: כּוֹתְבֵי סְפָרִים תְּפִילִּין וּמְזוּזוֹת לֹא הִתִּירוּ לָהֶן לַהֲפֹךְ יְרִיעָה עַל פָּנֶיהָ, אֶלָּא פּוֹרֵס עָלֶיהָ אֶת הַבֶּגֶד! הָתָם אֶפְשָׁר, הָכָא לֹא אֶפְשָׁר. וְאִי לֹא אַפִּיךְ, אֵיפָא בִּזְיוֹן כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ טְפֵי. "הוֹפְכוֹ עַל הַכְּתָב". וְהָא לֹא נָח! [אֲמַר רָבָא:] בְּכוֹתֶל מְשׁוּפָּע [אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי:] בְּמַאי אוֹקִימְתָּא לְמַתְנִיתִין - בְּכוֹתֶל מְשׁוּפָּע, אֵימָא סֵיפָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִילּוּ אֵינוֹ מְסוּלָּק מִן הָאָרֶץ אֶלָּא מְלֹא הַחוּט - גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ. וְהָא נָח לֵיהּ! חַפּוּרֵי מִיחַפְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּכוֹתֶל מְשׁוּפָּע, אֲבָל בכותל

נימא

בְּכוֹתֶל שֶׁאֵינוֹ מְשׁוּפָּע, לְמַעְלָה מִשְּׁלֹשָׁה - גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ, לְמַטָּה מִשְּׁלֹשָׁה - הוֹפְכוֹ עַל הַכְּתֶב. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֲפִילּוּ אֵינוֹ מְסוּלָּק מִן הָאָרֶץ וכו'". דְּבָעֵינַן הַנָּחָה עַל גַּבֵּי מַשֶּׁהוּ. וְאֶלָּא הָא דְּאָמַר רָבָא: תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה לְרַבָּנָן צָרִיךְ הַנָּחָה, לֵימָא כְּתַנָּאֵי אֲמָרָהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ? אֶלָּא כּוּלָּהּ רַבִּי יְהוּדָה הִיא, וְחַסּוֹרֵי מִיחַסְּרָא, וְהָכִי קָתָנֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּכוֹתֶל מְשׁוּפָּע, אֲבָל בְּכוֹתֶל שֶׁאֵינוֹ מְשׁוּפָּע - אֲפִילּוּ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ. שֶׁרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִילּוּ אֵינוֹ מְסוּלָּק מִן הָאָרֶץ אֶלָּא מִלֹּא הַחוּט - גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ. מַאי טַעְמָא - דְּבָעֵינַן הַנָּחָה עַל גַּבֵּי מַשֶּׁהוּ. **מִשְׁנָה** זִז שֶׁלְּפָנֵי חַלּוֹן - נוֹתְנִין עָלָיו וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ בַּשַּׁבָּת. **גְּמָרָא** הַאי זִז דְּמַפִּיק לְהֵיכָא? אִילֵימָא דְּמַפִּיק לִרְשׁוּת הָרַבִּים - לֵיחוּשׁ דִּילְמָא נָפֵיל, וְאָתֵי לְאִיתוּיֵי! אֶלָּא דְּמַפִּיק לִרְשׁוּת הַיָּחִיד - פְּשִׁיטָא! אָמַר אַבָּיֵי: לְעוֹלָם דְּמַפִּיק לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וּמַאי נוֹתְנִין עָלָיו דְּקָתָנֵי כֵּלִים הַנִּשְׁבָּרִים. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: זִז שֶׁלְּפָנֵי הַחַלּוֹן הַיּוֹצֵא לִרְשׁוּת הָרַבִּים - נוֹתְנִין עָלָיו קְעָרוֹת וְכוֹסוֹת קִיתּוֹנִיּוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת. וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַכּוֹתֶל עַד עֲשָׂרָה הַתַּחְתּוֹנִים. וְאִם יֵשׁ זִז אֶחָד לְמַטָּה מִמֶּנּוּ מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, וּבָעֶלְיוֹן אֵין מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אֶלָּא כְּנֶגֶד חַלּוֹנוֹ. הַאי זִז הֵיכִי דָּמֵי אִי דְּלֵית בֵּיהּ אַרְבָּעָה מְקוֹם פְּטוּר הוּא, וַאֲפִילּוּ כְּנֶגֶד חַלּוֹנוֹ נָמֵי לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ. וְאִי אִית בֵּיהּ אַרְבָּעָה - בְּכוּלֵּי הַכּוֹתֶל לִישְׁתַּמֵּשׁ! אָמַר אַבָּיֵי: תַּחְתּוֹן - דְּאִית בֵּיהּ אַרְבָּעָה, וְעֶלְיוֹן - לֵית בֵּיהּ אַרְבָּעָה, וְחַלּוֹן מַשְׁלִימָתוֹ לְאַרְבָּעָה. כְּנֶגֶד חַלּוֹן - מִשְׁתַּמֵּשׁ, דְּחוֹרֵי חַלּוֹן הוּא, דְּהַאי גִּיסָא וּדְהַאי גִּיסָא - אָסוּר. **מִשְׁנָה** עוֹמֵד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּמְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא חוּץ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת. לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְיַשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְיַשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְכֵן לֹא יָרוֹק. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מְשֻׁנְּתְלַשׁ רוּקוֹ בְּפִיו לֹא יְהַלֵּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, עַד שֶׁיָּרוֹק. **גְּמָרָא** מַתְנִי לֵיהּ רַב חִינָּנָא בַּר שָׁלְמָיָא לְחִיָּא בַּר רַב קַמִּיהּ דְּרַב: לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּמְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. אֲמַר לֵיהּ: שְׁבַקְתְּ רַבָּנַן וַעֲבַדְתְּ כְּרַבִּי מֵאִיר?

הוא

נִימָא כְּתַנָּאֵי אֲמָרָהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ — אַף עַל גַּב דְּלֹא נִיחָא הָכָא לְאוֹקְמֵי מִילְּתָא דְּרָבָא בְּפְלוּגְתָּא דְּתַנָּאֵי דְּמַתְנִיתִין, מִכֹּל מָקוֹם עַל כָּרְחָךְ אִשְׁכַּחַן בְּרַייְתָא דְּפְלִיגָא עֲלֵיהּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת בְּפֶרֶק "הַזּוֹרֵק" (צז,א) גַּבֵּי הַזּוֹרֵק מִרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְרִשּׁוּת הָרַבִּים בְּאַמְצַע. דְּקָתָנֵי בְּבַרַיְיתָא: תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה — דִּבְרֵי הַכֹּל חַייָב, אִי נָמֵי, יֵשׁ לְחַלֵּק: דְּהָכָא שַׁבָּא הַחֵפֶץ מִלְּמַעְלָה מִשְּׁלֹשָׁה לְמַטָּה לְתוֹךְ שְׁלֹשָׁה — הוּא דְּבְעֵי רַבָּא הַנָּחָה עַל גַּבֵּי מִשֶּׁהוּ, אֲבָל הָתָם — אֵיירֵי שֶׁהָיָה הַחֵפֶץ תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה מִשִּׁיצְאָ מִתַּחַת יָדוֹ, לְהַכִּי חָשִׁיב כְּמוּנָּח, דְּהָא מוֹדֶה רַבָּא דְּהַמַּעֲבִיר בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה דְּכְמוּנָּח בְּקַרְקַע דָּמֵי, כְּדְמוּכַח בְּפֶרֶק "הַמּוֹצִיא יַיִן" (דף פ,א), וְהָא דְּלֹא חָשִׁבִינַן מִתְגַּלְגֵּל כְּמוּנָּח בְּסוֹף "הַזּוֹרֵק" (ק,א) — הָתָם אֵיירֵי בְּשֶׁהִיתָּה תְּחִילַּת זְרִיקָה לְמַעְלָה מִשְּׁלֹשָׁה.

אֶלָּא כּוּלָּהּ רַבִּי יְהוּדָה הִיא — תִּימְהָ דְּבִשְׁבַּת בְּפֶרֶק "הַזּוֹרֵק" (צז,ב) בְּעֵי לְמִימַר דְּסֵבַר רַבִּי יְהוּדָה קְלוּטָה כְּמוֹ שֶׁהוּנְּחָה, גַּבֵּי הַזּוֹרֵק מִרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְעָבַר אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וּלְמִסְקְנָא דְּהָתָם נִיחָא, דְּמוּקֵי לֵהּ כְּגוֹן דְּאָמַר כְּדַנְפְּקָא לִרְשׁוּת הָרַבִּים תְּנוּחַ. דְּמִסְתַּבַּר טְפֵי לְמִימַר הָתָם קְלוּטָה כְּמוֹ שֶׁהוּנְּחָה, כֵּיוָן שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ וְרִצּוֹנוֹ שֶׁתְּנוּחַ שָׁם. אֲבָל הָכָא, דְּאֵין רִצּוֹנוֹ שִׁיפּוּל שֶׁם הַסֵּפֶר — אֵין לָנוּ לוֹמַר שִׁיהֵא כְּמוּנָּח. אֲבָל לְמַאי דְּסְלִקָא דַּעְתָּךְ הָתָם מַעִיקָּרָא, דְּמִיחַייֵב שְׁתַּיִם, וּבְאוֹמֵר כָּל מָקוֹם שֶׁתִּרְצֶה שָׁם תְּנוּחַ — קָשֶׁה! וְיֵשׁ לְחַלֵּק: דְּהָתָם אֵינוֹ מְקַפִּיד עַל הַחֵפֶץ אֲנָה שִׁינּוּחַ, אֲבָל הָכָא — מְקַפִּיד, וּמַרְצוֹנוֹ הָיָה חֵפֶץ שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם מוּנָּח. אֲבָל לְרַבָּא קַשְׁיָא, דְּאֲפִילּוּ בְּאוֹמֵר כָּל מָקוֹם שֶׁתִּרְצֶה תְּנוּחַ בְּעֵי רַבָּא הַנָּחָה עַל גַּבֵּי מִשֶּׁהוּ, דְּמִקַּפִּיד, אֲפִילּוּ נָח עַל גַּבֵּי מִשֶּׁהוּ לֹא מִיחַייֵב, דְּלֹא נַעֲשִׂית מַחְשֶׁבְתּוֹ. וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּלְמַאי דְּסְלִקָא דַּעְתָּךְ הָתָם מַעִיקָּרָא לֵית לֵיהּ דַּרְבָּא. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר כְּדַפְרִישִׁית לְעֵיל, דְּהָתָם כְּשֶׁתְּחִילַּת זְרִיקָתוֹ תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה. **נִיחוּשׁ** דִּילְמָא נָפֵיל וְאָתֵי לְאִיתוּיֵי — וְאִי דְּמַפִּיק לְכַרְמְלִית אוֹ לְחֹצֶר שֶׁאֵינָהּ מְעוּרֶבֶת, לְרַבָּא דְּלֵית לֵיהּ לְקַמָּן (צט,א) גְּזֵירָה לְגְזֵירָה — פְּשִׁיטָא דְּשָׁרֵי, דְּלָא אִיצְטְרִיךְ לְמִיתְנֵי. וְלַאֲבָיֵי דְּגַזַּר — אֲסוּר כְּמוֹ בְּמַפִּיק לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וְעוֹד נְרָאֶה: מִדְּמַשְׁנֵי אֲבָיֵי לְעוֹלָם דְּמַפִּיק לִרְשׁוּת הָרַבִּים, מִשְּׁמַע דְּבְמַפִּיק לְכַרְמְלִית אוֹ לְחֹצֶר שֶׁאֵינָהּ מְעוּרֶבֶת — שְׁרֵי, אֲפִילּוּ כֵּלִים שֶׁאֵינָן נִשְׁבָּרִים. וְאַף עַל גַּב דְּלִקְמָן גַּזַּר אֲבָיֵי גְּזֵירָה לְגְזֵירָה — יֵשׁ לְחַלֵּק, כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי לְעֵיל, וּבְפֶרֶק "בֵּיצַד מִשְׁתַּתְּפִין" (פד,א) גַּבֵּי אַנְשֵׁי חֹצֵר וְאַנְשֵׁי עֲלִיָּיה שֶׁשִּׁכְּחוּ וְלֹא עֵירְבוּ, דְּקָתָנֵי: זִז הַיּוֹצֵא מִן הַכּוֹתֶל בְּעֲשָׂרָה דְּעֲלִיָּיה — הוּי לְעֲלִיָּיה, אֲפִילּוּ הַנִּיחַ שָׁם כֵּלִים שֶׁאֵינָם נִשְׁבָּרִים. **וּמִשְׁתַּמֵּשׁ** בְּכָל הַכּוֹתֶל עַד עֲשָׂרָה תַּחְתּוֹנִים — פֵּירֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס: אִם הַזִּז מוּטָל לְאַרְכּוֹ עַל פְּנֵי כָּל הַכּוֹתֶל — מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַזִּז. וְקָשֶׁה לְרַבֵּינוּ יִצְחָק: דְּהַיְינוּ סִיפָא, דְּקָתָנֵי: אִם יֵשׁ זִז לְמַטָּה הֵימֶנּוּ — מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. וּמִפֵּרֵשׁ רַבֵּינוּ יִצְחָק: דְּבַחוּרִין שֶׁבַּכּוֹתֶל קָאָמַר דְּמִשְׁתַּמֵּשׁ, וְלִשּׁוֹן מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַכּוֹתֶל — מִשְׁמַע נָמֵי כֵּן.

אי דְּלֵית לֵיהּ אַרְבָּע אֲפִילּוּ כְּנֶגֶד חַלּוֹנוֹ נָמֵי לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ — מִשְׁמַע מִפֵּירוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס, דְּבַרְחֹב אַרְבָּעָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלֵי הַנִּשְׁבָּרִים דְּאֵינָם נִשְׁבָּרִים. אֲבָל שֶׁאֵין רַחְב — לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ, אֲפִילּוּ כֵּלִים הַנִּשְׁבָּרִים, דְּהוּי כְּאִילּוּ שְׁדֵי לֵהּ לְהַדִּיא. וְקָשֶׁה לְרַבֵּינוּ יִצְחָק: דְּכֵיוָן דְּאֲפִילּוּ בְּרַחְב אַרְבָּעָה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֵלִים שֶׁאֵין נִשְׁבָּרִין, אַם כֵּן אֲפִילּוּ רַחְב אַמָּה נָמֵי, דְּלַעְנִין שְׁבַת חָשִׁיב רַחְב אַרְבָּעָה כְּרַחְב אֶלֶף. וּנְרָאֶה לְרַבֵּינוּ יִצְחָק: דְּבְרַחְב אַרְבָּעָה שְׁרֵי לֵיתֵן אֲפִילּוּ כֵּלִים שֶׁאֵינָן נִשְׁבָּרִים, וּמִתְנִיתִין — בְּרַחְב כָּל שֶׁהוּא. וְהָא דְּלֹא מוּקֵי לֵהּ בְּרַחְב אַרְבָּעָה, וּבְכָל כֵּלִים — מִשּׁוּם דְּסֵדֶר זִז אֵינוֹ רַחְב אַרְבָּעָה. וְכֵי פְּרִיךְ הַתַּלְמוּד: אִי דְּלֵית בֵּיהּ אַרְבָּעָה אֲפִילּוּ כְּנֶגֶד חַלּוֹנוֹ לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ — הַהוּא מִצִּי לְמִיפְרַךְ אֲפִילּוּ בְּשֶׁלְּמַטָּה הֵימֶנּוּ לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ. וְהָא דְּלֹא מְשַׁנֵּי לֵיהּ דְּבַכֵּלִים הַנִּשְׁבָּרִים אֵיירֵי — הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּלֹא מִיתְוַקְּמָא בְּהֵכִי עַל כָּרְחָךְ, מִדְּלֹא שְׁרֵי בְּשַׁאֵר הַכּוֹתֶל אֶלָּא כְּנֶגֶד חַלּוֹנוֹ בִּלְבַד. **תַּחְתּוֹן** דְּאִית בֵּיהּ אַרְבָּעָה — קַצְת קָשֶׁה דְּמַעְלִיּוֹן שְׁמַעְנִין לֵיהּ דְּשַׁרְיָין כְּנֶגֶד חַלּוֹנוֹ מִשּׁוּם דְּחַלּוֹן מַשְׁלִימוֹתוֹ לְאַרְבָּעָה! וְיֵשׁ לוֹמַר: דְּאִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינָן בְּתַחְתּוֹן, אַף עַל גַּב דְּלֹא נִיחָא תַּשְׁמִישְׁתָּא, דְּהָא אִיבָּא עֲלִיּוֹן דְּמַפְסִיק.

הוא

לְמַטָּה מִשְּׁלֹשָׁה — הַגִּיעַ רֹאשׁ הַסֵּפֶר לְשִׁלְשָׁה סָמוּךְ לְקַרְקַע — אַרְעָא סְמִיכְתָּא הוּא, וְהָרֵי הוּא כְּמוּנָּח. **אֶלָּא הָא דְּאָמַר רָבָא** — בְּפֶרֶק "הַזּוֹרֵק" בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (ק,א). **תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה לְרַבָּנָן** — דְּפְלִיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא בְּקְלוּטָה כְּמוֹ שֶׁהוּנְּחָה וְאָמְרֵי דְּהַזּוֹרֵק מִרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הַיָּחִיד דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה — לֹא אָמְרִינָן הוֹאִיל וְנִקְלְטָה בַּעֲשָׂרָה תַּחְתּוֹנִים, שֶׁהֵן רְשׁוּת הָרַבִּים הֲרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁהוּנְּחָה לְחִייֵבוּ. אֲפִילּוּ זְרָקָ לְמַטָּה מִשְּׁלֹשָׁה — לֹא מִיחַייֵב, אִם עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לָאָרֶץ נִשְׁרַף אוֹ בִּלְעוֹ כֶּלֶב, אֶלָּא אִם כֵּן נָח עַל גַּבֵּי מִשֶּׁהוּ. וְאֲפִילּוּ לֹא הוּי מָקוֹם אַרְבָּעָה — הוּא הַנָּחָה. וְלִמְעֹלָה מִשְּׁלֹשָׁה, אִם נָח — פָּטוּר, וְאֲפִילּוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא. דְּאִי מָקוֹם אַרְבָּעָה הוּא — כַּרְמְלִית הוּא, וְאִי לֵית בֵּיהּ אַרְבָּעָה — מָקוֹם פָּטוּר הוּא. **נִימָא כְּתַנָּאֵי אֲמָרָהּ לִשְׁמַעְתֵּיהּ** — דְּהָא תַּנָּא קַמָּא אֲפִילּוּ כִּי לֹא נָח נָמֵי גְּזַר לְמַטָּה מִשְּׁלֹשָׁה — מִשּׁוּם דִּילְמָא זְמִנִּין דְּאֵין אַגְדָּא בִּידוֹ. וּלְרַבָּא, כִּי אֵין אַגְדָּא בִּידוֹ נָמֵי כִּי הַאי גַּוְנָא דְּלֹא נָח לֵהּ מִיחַייֵב, אִם קָלְטוֹ וְהֶחֱזִירוֹ קוֹדֶם שִׁנּוּחַ.

מִשְׁנָה זִז שֶׁלְּפָנֵי הַחַלּוֹן — בּוֹלֵט מִן הַכּוֹתֶל, גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְרָחְבּוֹ אַרְבָּעָה. **נוֹתְנִין עָלָיו** — בְּנֵי עֲלִייָּה, דְּרְשׁוּת הַיָּחִיד הוּא.

גְּמָרָא דְּמַפִּיק לְהֵיכָן — לְהֵיכָן בּוֹלֵט. **דְּמַפִּיק** לִרְשׁוּת הַיָּחִיד — לְחֹצֵר. **כֵּלִים הַנִּשְׁבָּרִים** — כְּלֵי חֶרֶס וְזְכוּכִית, שֶׁאִם נִפְּלוּ יִשְׁבְּרוּ. דְּלֵיכָא לְמִימַר דִּילְמָא אֶזֵּיל וּמֵיתֵי לְהוּ. **קְעָרוֹת וְכוֹסוֹת** וְקִיתּוֹנִיּוֹת — כּוּלָּם כֵּלִים הַנִּשְׁבָּרִים הֵם, דְּסְתַמֵּיהוּ דְּחֶרֶס. **מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַכּוֹתֶל** — אִם הַזִּז מוּטָל לְאָרְכּוֹ אֶצֶל הַכּוֹתֶל עַל פְּנֵי כּוּלּוֹ, מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַזִּז. **עַד עֲשָׂרָה הַתַּחְתּוֹנִים** — כְּלוֹמַר: כָּל מָקוֹם שֶׁהוּא, בֵּין סָמוּךְ לְחֹלֶן מִיָּד, בֵּין מוּפְלָג הֵימֶנּוּ הַרְבֵּה, וּבְלִבַּד שֶׁלֹּא יְהֵא בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה תַּחְתּוֹנִים שֶׁבְּרְשׁוּת הָרַבִּים. **לְמַטָּה הֵימֶנּוּ** — לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה. **מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ** — בְּתַחְתּוֹן, עַל פִּי כָּל הַכּוֹתֶל, אִם מוּנָּח לְאָרְכּוֹ אֶצֶל הַכּוֹתֶל. **הַאי זִז** — עֲלִיּוֹן, הֵיכִי דָּמֵי. **אִי דְּלֵית בֵּיהּ אַרְבָּעָה מָקוֹם פָּטוּר הוּא** — וַאֲפִילּוּ כְּנֶגֶד חַלּוֹנוֹ נָמֵי לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ! אֶלָּא כְּנֶגֶד חַלּוֹנוֹ לְבַד אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, וּבָעֶלְיוֹן אֵין מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אֶלָּא כְּנֶגֶד חַלּוֹנוֹ. **וְאִי אִית בֵּיהּ אַרְבָּעָה** — בְּכוּלָּהּ לִישְׁתַּמֵּשׁ. **תַּחְתּוֹן** — דְּאִית בֵּיהּ אַרְבָּעָה, **וְעֶלְיוֹן** — לֵית בֵּיהּ אַרְבָּעָה, **וְחַלּוֹן מַשְׁלִימָתוֹ לְאַרְבָּעָה** — הוּא כְּנֶגֶד חַלּוֹן, מִשְׁתַּמֵּשׁ, דְּחוֹרֵי חַלּוֹן הוּא, דְּהַאי גִּיסָא וּדְהַאי גִּיסָא אָסוּר. **מִשְׁנָה** עוֹמֵד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּמְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא חוּץ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת. לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְיַשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְיַשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְכֵן לֹא יָרוֹק. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מְשֻׁנְּתְלַשׁ רוּקוֹ בְּפִיו לֹא יְהַלֵּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, עַד שֶׁיָּרוֹק. **גְּמָרָא** מַתְנִי לֵיהּ רַב חִינָּנָא בַּר שָׁלְמָיָא לְחִיָּא בַּר רַב קַמִּיהּ דְּרַב: לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּמְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. אֲמַר לֵיהּ: שְׁבַקְתְּ רַבָּנַן וַעֲבַדְתְּ כְּרַבִּי מֵאִיר?

הוּא

וּמִנִּיחוֹ כָּאן. **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיאוֹ מֵאַרְבַּע אַמּוֹתָיו** — מִמָּקוֹם שֶׁהִיא מוּנָּח בּוֹ. וְאִשְׁמוּעִינָן מִתַּנְיִתִין דְּלֹא גְּזַרִינָן שְׁמָא יַכְנִיסֵנוּ אֶצְלוֹ. **וְיִשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** — דְּמַפִּיק מִרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים. **מִשְׁנַתְּלַשׁ רוּקוֹ בְּפִיו** — מִשְׁנַתְּעַגֵּל וּנְאֹסֵף לְצֵאת. **לֹא יְהַלֵּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת עַד שֶׁיָּרוֹק** — דְּכֵיוָן דִּלְמִשְׁדֵּייֵשׁ קָאֵי, מִשְׁאַר הוּא. **גְּמָרָא** מַתְנִי לֵיהּ רַב כּוֹ' — גְּזֵירָה שְׁמָא יַכְנִיסֵנוּ אֶצְלוֹ. **וְעֲבַדְתְּ כְּרַבִּי מֵאִיר** — דְּאִיהוּ הוּא דְּגַזַּר שְׁמָא יָבִיא אֶצְלוֹ כְּדִלְקַמָּן בְּפֶרֶק יִקְּא,א] לֹא יַעֲמוֹד בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וִיפַתֵּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, שִׁיטוּל מִפְתָּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וִיפַתֵּחַ בּוֹ פֶּתַח הַסָּמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים שְׁמָא יַכְנִיס אֶצְלוֹ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא.

מדסיפא

בְּכוֹתֶל שֶׁאֵינוֹ מְשׁוּפָּע, ואין הספר נח עליו, אם הגיע ראשו לְלִמְעָלָה [–גבוה יותר] מִשְּׁלֹשָׁה טפחים מקרקע רשות הרבים, גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ – מחזירו לראש הגג, אך אם הגיע לְלִמְטָה [–נמוך יותר] מִשְּׁלֹשָׁה טפחים סמוך לקרקע, נחשב כמונח ברשות הרבים, ואסור להחזירו, אלא הוֹפְכוֹ עַל הַכְּתֶב – שהאותיות יפנו לכיון הכותל.

הגמרא מבארת לפי זה את שיטת רבי יהודה החולק על תנא קמא: ומה ששנינו בהמשך המשנה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אֵינוֹ מְסוּלָּק מִן הָאָרֶץ וכו' אלא כמלא החוט, גוללו חזרה אליו, היינו משום שלא די בזה שנחשב כמונח ברשות הרבים, אלא דְּבָעֵינַן – שאנו צריכים כדי לאסור להחזירו, הַנָּחָה עַל גַּבֵּי מַשֶּׁהוּ – מקום מסוים, שרק באופן זה אם יפול כולו ויחזירו יתחייב חטאת, אך כל שעומד באויר אין איסור מהתורה להחזירו, וכשצידו אחד תפוס בידו מותר להחזירו.

התבאר שנחלקו תנא קמא ורבי יהודה האם כדי לחייב חטאת צריך הנחה על מקום מסוים. הגמרא מקשה מכך על דברי רבא במקום אחר: וְאֶלָּא הָא [–דבר זה] דְּאָמַר רָבָא, שחפץ הנמצא בתוֹךְ שְׁלֹשָׁה טפחים סמוך לקרקע, לְשיטת רַבָּנָן החולקים על רבי עקיבא, וסוברים שחפץ שנכנס לאויר הרשות אינו נחשב כמונח על הקרקע, אף אם הגיע לתוך שלשה סמוך לקרקע, אלא צָרִיךְ הַנָּחָה על גבי משהו, לֵימָא כְּתַנָּאֵי אֲמָרָהּ לְשִׁמְעָתֵיהּ – האם נאמר שבמחלוקת תנאים אמר את דבריו, והם רק לשיטת רבי יהודה, אך לתנא קמא אין צריך הנחה על גבי משהו, והלא בפשטות אמר את דבריו לפי כולם.

הגמרא חוזרת בה, ומפרשת את המשנה באופן אחר: אֶלָּא, כּוּלָּהּ – כל המשנה שיטת רַבִּי יְהוּדָה הִיא, וְחַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא – יש ללמוד את המשנה באילו היא חסירה, וְהָכִי קָתָנֵי – וכך יש לשנות בה, כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שכשהגיע לתוך שלשה טפחים סמוך לקרקע אסור להחזירו, דווקא בְּכוֹתֶל מְשׁוּפָּע – העשוי בשיפוע, שהוא צר למעלה ומתרחב כלפי מטה, והספר נח על שיפועו, אֲבָל בְּכוֹתֶל שֶׁאֵינוֹ מְשׁוּפָּע, אֲפִילּוּ אם הגיע פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים סמוך לקרקע, גּוֹלְלוֹ חזרה אֶצְלוֹ, שֶׁרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אֵינוֹ מְסוּלָּק [–מרוחק] מִן הָאָרֶץ אֶלָּא מְלֹא הַחוּט [–כלשהו], גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ. ומבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מה הטעם שבשאינו נוגע בקרקע מותר להחזירו, משום דְּבָעֵינַן – שאנו צריכים כדי לחייב, הַנָּחָה עַל גַּבֵּי מַשֶּׁהוּ – דבר מסוים, וכל שלא נח, אף אם יפול כולו ויחזירו אליו, אינו אסור מהתורה, ולכך לא אסרו חכמים להחזירו כשצידו האחד תפוס בידו.

משנה

זִיז מאבן או עץ שֶׁבּוֹלֵט מהכותל לִפְנֵי הַחַלּוֹן של העליה, והוא גבוה עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים, ורחב ארבעה על ארבעה טפחים, נוֹתְנִין [–מותר לתת] עָלָיו חפצים מהבית, וְכֵן נוֹטְלִין [–מותר לקחת] מִמֶּנּוּ חפצים ולהכניסם לבית בַּשַּׁבָּת, כיון שנחשב רשות היחיד.

גמרא

שנינו במשנה, שמותר להוציא ולהכניס חפצים לזיז שלפני החלון. הגמרא מבררת לאיזה רשות פונה הזיז. שואלת הגמרא: הַאי זִיז [–זיז זה] דְּמַפִּיק לְהֵיכָא – לאיזה רשות הוא יוצא, אִילֵימָא דְּמַפִּיק – אם נאמר שהוא יוצא לִרְשׁוּת הָרַבִּים, קשה, מדוע מותר להוציא אליו חפצים, לֵיחוּשׁ דִּילְמָא נָפֵיל – הרי יש לחשוש שמא יפלו החפצים לרשות הרבים, וְאָתֵי לְאִיתּוּיֵי – ויבוא להביאם חזרה לרשות היחיד, ויתחייב חטאת. אֶלָּא נאמר דְּמַפִּיק – שהזיז יוצא לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, קשה, פְּשִׁיטָא – פשוט הוא שמותר להניח עליו וליטול ממנו.

משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, לְעוֹלָם מדובר באופן דְּמַפִּיק – שהזיז יוצא לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וּמַאי [–ומהו] נוֹתְנִין עָלָיו דְּקָתָנֵי – שכתוב במשנה, היינו דווקא כֵּלִים הַנִּשְׁבָּרִים – כלי חרס או זכוכית שישברו בנפילתם מהזיז, ואף אם יפלו לרשות הרבים לא יחזירם, אבל כלים שלא ישברו בנפילתם, אסור להניחם על הזיז או ליטלם ממנו, שמא יפלו לרשות הרבים, ויכניסם בשוגג לרשות היחיד.

הגמרא מביאה ברייתא לסייע לפירושו של אביי: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – שנינו כך גם בברייתא, זִיז שֶׁלִּפְנֵי הַחַלּוֹן, הַיּוֹצֵא ובולט מהכותל לִרְשׁוּת הָרַבִּים, נוֹתְנִין עָלָיו בשבת קְעָרוֹת שמגישים בהם אוכל, וְכוֹסוֹת ששותים בהם, או קִיתּוֹנִיּוֹת – כדים שמגישים בהם משקה, וּצְלוֹחִיּוֹת שאוכלים בהם, שעשויים מחרס, וממה שנקטה הברייתא כלים אלו, משמע שרק כלים כאלו שעשויים לישבר בנפילתם, מותר להניח על הזיז, אבל כלים שלא ישברו אין להניחם על הזיז, וכאביי.

הברייתא מביאה דינים נוספים לגבי זיז: וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הזיז, אף אם נמשך לאורך כל הַכּוֹתֶל, ואף אם הוא נמוך הרבה מחלונו. אולם רק אם מגיע עַד עֲשָׂרָה טפחים הַתַּחְתּוֹנִים – הסמוכים לרשות הרבים, כלומר, שהוא גבוה עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים, אך אם אינו גבוה מקרקע רשות הרבים עשרה טפחים, אסור להשתמש בו. וְאִם יֵשׁ זִיז אֶחָד לְמַטָּה מִמֶּנּוּ – מהזיז העליון, מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ – בתחתון כולו, וּבָעֶלְיוֹן אֵין מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ – כנגד כל הכותל, אֶלָּא רק בחלק שכְּנֶגֶד חַלּוֹנוֹ.

הגמרא מבררת את דין הברייתא שדין הזיז שונה כשיש זיז תחתיו. שואלת הגמרא: הַאי זִיז – זיז זה העליון, ששנינו שמותר להשתמש בו רק כנגד חלונו, הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן מדובר, אִי דְּלֵית בֵּיהּ – אם כשאין בו אַרְבָּעָה על ארבעה טפחים, הרי מְקוֹם פְּטוּר הוּא, וַאֲפִילּוּ כְּנֶגֶד חַלּוֹנוֹ נַמִּי לֵא יִשְׁתַּמֵּשׁ בזיז באופן קבוע, כיון שהכלים המונחים עליו עשויים ליפול לרשות הרבים, ונראה כאילו משליכם בידים לרשות הרבים. וְאִי אִית בֵּיהּ – ואם יש בזיז אַרְבָּעָה על ארבעה טפחים, מדוע רק כנגד החלון מותר להשתמש, הרי זה רשות היחיד, וּבְכוּלֵּיהּ – בכל הזיז שכנגד כל הכּוֹתֶל לִישְׁתַּמֵּשׁ, מה בכך שיש עוד זיז תחתיו.

משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, זיז הַתַּחְתּוֹן, מדובר דְּאִית בֵּיהּ [–שיש בו] אַרְבָּעָה על ארבעה טפחים, וְעֶלְיוֹן מדובר דְּלֵית בֵּיהּ [–שאין בו] אַרְבָּעָה על ארבעה טפחים, וְחַלּוֹנוֹ מַשְׁלִימָתוֹ – משלים את הזיז לְאַרְבָּעָה על ארבעה טפחים, ולכן כְּנֶגֶד הַחַלּוֹן שיש שם ארבעה על ארבעה טפחים, מִשְׁתַּמֵּשׁ – מותר להניח עליו כלים או ליטלם ממנו, כיון דְּחוֹרֵי חַלּוֹן הוּא – זוית החלון והרחבתו, אך דְּהַאי גִּיסָא וּדְהַאי גִּיסָא – המשך הזיז שנמשך לצד זה של החלון ולצדו השני, אָסוּר להשתמש, כיון שאין בו ארבעה על ארבעה.

משנה

משנתנו עוסקת בדין הוצאה מרשות לרשות ובדין טלטול ארבע אמות ברשות הרבים.

המשנה מחדשת שמותר לטלטל חפץ ברשות אחת כשהמטלטל עומד ברשות אחרת: עוֹמֵד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בבית או על הגג ומתכופף וּמְטַלְטֵל חפץ ממקום למקום בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, ואין חוששים שמא יכניס את החפץ לרשות היחיד ויעבור על איסור הוצאה מרשות לרשות. וכן עומד אדם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְטַלְטֵל חפץ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, ואין חוששים שמא יוציא את החפץ לרשות הרבים. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא חוץ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, כלומר, אם הוא עומד ברשות היחיד ומטלטל חפץ ברשות הרבים, אזי היתר הטלטול הוא רק בתנאי שלא יעבירנו ארבע אמות מהמקום שהוא מונח בו.

המשנה מביאה את דין השתנה ורקיקה מרשות אחת לרשות אחרת לענין הוצאה מרשות לרשות. ואת דין רוק הנאסף בפה, לענין העברתו ארבע אמות ברשות הרבים: לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְיַשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְיַשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, כיון שמוציא את השתן מרשות לרשות. וְכֵן לֹא יָרוֹק מרשות היחיד לרשות הרבים ולהיפך. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף מִשֶּׁנִּתְלַשׁ – משנאסף רוּקוֹ בְּפִיו ועומד להוצאה מפיו, לֹא יְהַלֵּךְ ברשות הרבים אַרְבַּע אַמּוֹת עַד שֶׁיָּרוֹק, שמאחר ורוק הנאסף בפה להוצאה מהפה הוא עומד, הרי הוא נחשב למשא, ואם יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים יתחייב חטאת.

המשך בעמוד פו

מבארת הגמרא: **הוא** [–רב חיננא] **סָבַר, מִדְּסֵיפָא** – כשם שהסיפא, כלומר, המשנה לקמן (קא.) לגבי פתיחת דלת במפתח ברשות אחרת, **רַבִּי מֵאִיר** שנה אותה, ואמר שיש לחשוש שמא יכניס את המפתח לרשות שעומד בה, **רֵישָׁא נַמִּי** – גם משנתנו **רַבִּי מֵאִיר** שנה אותה, ולכן גרס בה 'לא יעמוד' ומחשש שמא יכניס את החפץ לרשות שעומד בה. מסיקה הגמרא: **וְלֹא הִיא** – אין זה כמו שסבר, אלא **סֵיפָא** – המשנה לקמן לגבי מפתח, **רַבִּי מֵאִיר** שנה אותה, **וְרֵישָׁא** – ומשנתנו היא שיטת **רַבָּנַן** החולקים עליו וסוברים שאין חוששים שמא יכניס את החפץ לרשות שעומד בה, ולכן יש לגרוס במשנתנו 'עומד אדם'.

שנינו במשנה: 'עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים וכו', **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא** את החפץ חוץ מארבע אמות'.

דין המשנה 'עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים' עוסק אף באדם העומד על גג בית הגבוה עשרה טפחים מרשות הרבים, ובאופן זה מסתבר שכאשר מטלטלו הוא מגביהו מעל עשרה טפחים באויר רשות הרבים, כלומר, במקום פטור. ואמרה על כך המשנה 'ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות'.

הגמרא דנה האם ניתן ללמוד ממשנתנו מה הדין כשהוציאו חוץ מארבע אמות ובין העקירה להנחה עבר החפץ במקום פטור, לענין חיוב חטאת. מאזהרת המשנה 'ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות'. מדייקת הגמרא: **הָא** – הרי שאם אכן **הוֹצִיא** את החפץ בשוגג חוץ לארבע אמות, **חַיָּיב חַטָּאת,** וכיון שדין המשנה 'עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים' עוסק אף בעומד על גג הבית והגביה את החפץ למעלה מעשרה טפחים שהוא מקום פטור, נמצא שאף באופן זה אם הוציאו חוץ מארבע אמות, חייב חטאת. והטעם בזה הוא, משום שחיוב מעביר ארבע אמות ברשות הרבים הוא על עקירת החפץ בתחילת ארבע אמות והנחתו בסופן, ואם כן אין טעם לפוטרו מחמת שעבר החפץ במקום פטור בין העקירה להנחה.

הגמרא מבררת האם לפי זה ניתן להביא ראיה ממשנתנו לדין דומה שאמר רבא: **לֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ** – האם נאמר שניתן להביא ראיה מדין זה לדינו של **רָבָא, דְּאָמַר רָבָא** (שבת חז), **הַמַּעֲבִיר חֵפֶץ** ברשות הרבים **מִתְּחִילַּת אַרְבַּע** אמות **לְסוֹף אַרְבַּע, וְהֶעֱבִירוֹ דֶּרֶךְ עָלָיו** – מעל ראשו, מעל עשרה טפחים, **חַיָּיב** חטאת, ואף שבין העקירה להנחה עבר החפץ באויר רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים שהוא מקום פטור, וזה כמבואר במשנתנו לגבי מעביר ארבע אמות כאשר הוא עומד על גג הבית. דוחה הגמרא: **מִי קָתָנֵי** – וכי שנינו במשנה 'אם **הוֹצִיא חַיָּיב חַטָּאת',** הלא הוא רק דיוק מלשון המשנה, ואם כן **דֵּילְמָא** – שמא יש לדייק כך, 'אם **הוֹצִיא, פָּטוּר אֲבָל אָסוּר',** כלומר, פטור מחטאת אבל אסור לעשות כן לכתחילה, שמא יטעה ויעביר את החפץ ארבע אמות למטה מעשרה מבלי להגביהו מעל עשרה טפחים.

הגמרא מביאה לשון אחרת בשמועה זו: **אִיכָּא דְּאָמְרִי** – יש שאמרו שמועה זו באופן אחר. יש לדייק מאזהרת המשנה 'ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות', **הָא הוֹצִיא** – הרי שאם העבירו ארבע אמות והגביהו מעל עשרה טפחים באויר רשות הרבים, **פָּטוּר אֲבָל אָסוּר.** מבררת הגמרא: **לֵימָא תֵּיהֲוֵי תְּיוּבְתֵּיהּ דְּרָבָא** – לפי דיוק זה האם נאמר שיש להקשות מהמשנה על דברי רבא, **דְּאָמַר רָבָא, הַמַּעֲבִיר חֵפֶץ** ברשות הרבים **מִתְּחִילַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע, וְהֶעֱבִירוֹ דֶּרֶךְ עָלָיו** – מעל ראשו, למעלה מעשרה טפחים, **חַיָּיב.** אומרת הגמרא: אין להקשות כן על רבא, **מִי קָתָנֵי** – וכי שנינו במשנה אם **הוֹצִיא פָּטוּר אֲבָל אָסוּר,** הלא רק דייקנו כך מלשון המשנה, ואם כן **דֵּילְמָא** – שמא יש לדייק כך, **אִם הוֹצִיא חַיָּיב חַטָּאת,** וכדברי רבא. נמצא שלא ניתן לדייק ממשנתנו לחייב או לפטור מחטאת, באופן שהעביר ארבע אמות ועבר החפץ במקום פטור, וממילא גם לא ניתן להביא ראיה או להקשות על דינו של רבא.

שנינו במשנה: '**לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וכו'** וישתין ברשות הרבים, ברשות הרבים וישתין ברשות היחיד, וכן לא ירוק'. הגמרא דנה מה הדין אם שגג והשתין או רק: **אָמַר רַב יוֹסֵף,** עמד ברשות היחיד **וְהִשְׁתִּין וָרָק** את רוקו ברשות הרבים, או להיפך, **חַיָּיב חַטָּאת.** מקשה הגמרא: **וְהָא בְּעֵינַן** – והרי כדי להתחייב על הוצאה מרשות לרשות צריך שתהא **עֲקִירָה וְהַנָּחָה מֵעַל גַּבֵּי מְקוֹם אַרְבָּעָה** על ארבעה טפחים, שהוא מקום חשוב, **וְלֵיכָּא** – ואילו כאן לא נעקרו מי הרגלים והרוק ממקום שיש בו ארבעה טפחים, שהרי נעקרו מגופו. מתרצת הגמרא: **מַחֲשַׁבְתּוֹ** – הצורך שלו לעקור את המי רגלים והרוק מגופו, **מְשַׁוְּיָא לֵיהּ מָקוֹם** – עושה את גופו למקום חשוב, ונותנת למעשה ההוצאה חשיבות של מלאכה כאילו העקירה היא מעל מקום שיש בו ארבעה טפחים.

הגמרא מוכיחה את תירוצה: **דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי** – שאם לא תאמר כך, כיצד תפרש **הָא דְּאָמַר** [–את דבר זה שאמר] **רָבָא** (שבת קב.), **זָרַק** חפץ בתחילת ארבע אמות ברשות הרבים **וְנָח** בסופן **בְּפִי הַכֶּלֶב אוֹ בְּפִי הַכַּבְשָׁן,** כלומר שנשרף בעודו באויר הכבשן על ידי השלהבת, **חַיָּיב חַטָּאת.** ויש לתמוה, **וְהָא בְּעֵינַן** – והלא צריך שתהא **הַנָּחָה עַל גַּבֵּי מְקוֹם אַרְבָּעָה** טפחים שהוא מקום חשוב, **וְלֵיכָּא** – ופי הכלב ושלהבת הכבשן הרי אין בהם ארבעה טפחים. **אֶלָּא שֶׁמַּחֲשַׁבְתּוֹ** – הצורך שהכלב יאכל את מה שזרק לפיו וכן רצונו שהחפץ שזרק לכבשן ישרף בשלהבת, **מְשַׁוְּיָא לֵיהּ מָקוֹם** – עושה את פי הכלב או השלהבת למקום חשוב, **הָכָא נַמִּי** – גם כאן במשתין ורק את רוקו מרשות לרשות, **מַחֲשַׁבְתּוֹ מְשַׁוְּיָא לֵיהּ מָקוֹם** – הצורך בעקירתם מגופו עושה את גופו למקום חשוב.

הגמרא דנה בענין אדם העומד ברשות היחיד ומשתין ברשות הרבים ופי אמתו ברשות הרבים, האם חייב או פטור: **בָּעֵי רָבָא, הוּא** עומד **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** ומשתין ברשות הרבים, **וּפִי הַאַמָּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, מַהוּ** – מה דינו, האם **כְּתַר עֲקִירָה אָזְלִינַן** – האם הקובע הוא מקום עקירת המי רגלים והיינו חלל גופו, ונמצא שעקרם מגופו העומד ברשות היחיד והניחם ברשות הרבים וחייב, **אוֹ כְּתַר יְצִיאָה אָזְלִינַן** – או שהקובע הוא מקום יציאת מי הרגלים מהגוף, והיינו פי אמתו שהוא ברשות הרבים, ונמצא שהעקירה וההנחה הן ברשות אחת ופטור. **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

שנינו במשנה: **וְכֵן לֹא יָרוֹק** מרשות היחיד לרשות הרבים. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר וכו'** אף משנתלש [–נאסף] רוקו בפיו לא יהלך ארבע אמות ברשות הרבים, עד שירוק. הגמרא דנה בדעת רבי יהודה, באיזה אופן רוק הנמצא בפה אינו נחשב עוד להלק מהגוף. תמהה הגמרא: וכי לרבי יהודה מיד שנתלש רוקו של אדם בפיו, מאחר ולהוצאה הוא עומד הוא כבר נחשב כמשא ואסור לילך עמו ארבע אמות ברשות הרבים, **אַף עַל גַּב דְּלֵא הַפִּיךְ בָּהּ** – אף שלא הפך את הרוק בפיו לעוקרו ממקומו כדי להוציאו, **וְהָתְנַן** – והרי שנינו במשנה (כלים פ"ח מ"י) בענין רוק שבפה אם יש עליו תורת משקה להכשיר פירות לקבל טומאה, **הָיָה אוֹכֵל דְּבֵילָה** – תאנה יבשה של תרומה **בְּיָדַיִם מְסוֹאָבוֹת** – סתם ידים כמות שהן בלא נטילת ידים שגזרו חכמים עליהן להיות שניות לטומאה, וממילא הן מטמאות את התרומה, **וְהִכְנִים** את **יָדוֹ** הטמאה **לְתוֹךְ פִּיו** כדי **לִיטּוֹל** משם **צְרוֹר** – אבן קטנה, ונגע בידו בדבילה, **רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא** את הדבילה שבפיו, משום שהרוק שנאסף בפיו בשעת הלעיסה הוא משקה והכשיר את הדבילה לקבל טומאה, והיא נטמאה מידו. **וְרַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר,** כי לדעתו כל עוד שהרוק בפה, אינו נחשב משקה אלא הוא חלק מגופו של האדם, ואם כן לא הוכשרה הדבילה לקבל טומאה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הִיפֵּךְ בָּהּ** – אם הפך את הרוק מצד לצד בפיו ועקרו כדי להוציאו, **טָמֵא** – טמאה הדבילה, כיון שהרוק נעשה משקה והכשיר את הדבילה לקבל טומאה, ובשהכניס ידו לפיו נטמאה הדבילה מידו, אבל **לֹא הִיפֵּךְ בָּהּ** – אם לא הפך את הרוק בפיו, **טָהוֹר** – הדבילה טהורה, כיון שהרוק לא נעשה משקה ולא הוכשרה הדבילה לקבל טומאה. מוכח ששיטת רבי יהודה היא שדווקא רוק שנעקר ממקומו אינו נחשב עוד לחלק מהגוף, ואילו במשנתנו סובר רבי יהודה שהרוק אינו נחשב לחלק מהגוף כבר משנאסף. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָה** – רבי יהודה חזר בו מדבריו במשנתנו וסובר שדווקא אם היפך ברוק לא ילך עמו ארבע אמות ברשות הרבים.

המשך בעמוד רי

רש"י

מדסיפא רבי מאיר — הא דלא יפתח דאיירי רבי מאיר בהו. **הא הוציא** — החפץ מארבע אמות — חייב, אף על גב דהוה עומד בגבוה והגביהו למעלה מעשרה והעבירו — לא אמרינן העברת דרך מקום פטור הוא. אלמא: בתר הנחה ועקירה אזלינן, והרי נטלו מתחילת ארבע והניחו לסוף ארבע. **פטור אבל אסור** — מדרבנן, דילמא אתי לעבורי דרך למטה מעשרה. **מחשבתו** — שהוא צריך לכך, משווא לה הוצאה חשובה. **זרק** — מתחילת ארבע לסוף ארבע. **בפי הכבשן** — שקלטה שלהבת ונשרפה. **בתר עקירה** — מן הגוף אזלינן. והן נעקרין מן החלל של גוף, וחייב, דמוציא מן הגוף שהוא רשות היחיד לרשות הרבים. **או בתר יציאה** — שיוצא מן הגוף ממנו, והרי פי אמה ברשות הרבים ואין כאן עקירה מרשות היחיד. **ואף על גב דלא היפך** — בתמיה, דמשום תלישה לחודיה אמר רבי יהודה דאסור, דלמיפק קאי ואפילו דלא היפך בה בתוך פיו. היה אוכל דבילה — של תרומה. **בידים מסואבות** — סתם ידים שלא נטלו הוו שניות, ופוסלות את התרומה. **רבי מאיר ממא** — שהרי הוכשרה התרומה ברוק שבפיו. **רבי יוסי מטהר** — דקסבר: כל זמן שהרוק בתוך פיו, לאו משקה הוא, והרי הוא כגופו של אדם ואינו מכשיר. **היפך** — ברוק, להוציאו לחוץ — טמא דלמשדייה קאי ומכשיר. **מוחלפת השיטה** — החליף רבי יהודה שיטתו ויצא הימנה. **לא תחליף** — לא תימא מוחלפת היא. דמתניתין דקאמר אף על גב דלא היפך קאי למשדייה בכיחו עסקינן. ליחה שנתלשה מן הגוף על ידי חולי שקורין טו"ש. **כיחו ונתלש** — לא יהלך ארבע אמות עד שירוק. **מאי לאו** — תרתי קתני: כיחו, וכן רוקו. **כדשנינן מעיקרא** — מוחלפת השיטה. **חייב מיתה** — בידי שמים. **כל משנאי אהבו מות** — תורה אמרה להאי קרא, בפרשת "ה' קנני". **אלא למשניאי** — למשניאים דעתו באנינות. **והא מינם אנים** — שעל כרחו הוא על ידי חולי או הצינה. **כיח** ורק **קאמרינן** — שרקק אותו בפני רבו, והיה לו להסתלק משם או להבליעו בכסותו. **משנה** **וישתה ברשות הרבים** — ויושיט צוארו לרשות הרבים וישתה גזירה שמא יכניס הכלי אצלו. **וכן בגת** — מפרש בגמרא לענין מעשר. **גמרא** **רישא** רבנן — לעיל אוקימנא להא דקתני עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים כרבנן, דפליגי עליה דרבי מאיר במתניתין גבי מפתח, ולא גזרינן שמא יכניס והכא גזר שמא יכניס כרבי מאיר. והא ליכא למימר דשתיית המים תהוי הכנסה כמשתין ורוק — דלא דמי, דהתם קא עקר מרשות זו וקא עבד הנחה לרשות זו. אבל שותה — עביד עקירה והנחה בחדא רשותא, דהא ברשות שהוא שותה בה פיו עומד, ובפיו הן נחין מיד. **בחפיצין הצריכין לו** — אפילו רבנן מודו דגזר בהו, דמתוך שהוא צריך להם — יכניסם אצלו. הלכך, משקין הללו צריכין לו, וגזרינן. **כרמלית מאי** — מהו שיעמוד בכרמלית וישתה ברשות היחיד או ברשות הרבים. **היא היא** — כי היכי דלא יעמוד ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד, כך לא יעמוד בכרמלית וישתה ברשות היחיד. **היא גופה גזירה** — אי דעייל לגביה כלי — ליכא איסורא דאורייתא, אלא גזירה דרבנן, דלא ליתי לאפוקי מרשות היחיד לרשות הרבים. ואנן ניקום וניגזור שתיה אטו הכנסת כלי.

הוא סבר מדסיפא רבי מאיר כו' — פירש בקונטרס: סיפא דהיא דלא יפתח, דאיירי בה רבי מאיר. וקצת קשה: דהיא רחוקה יותר מדאי! ונראה לרבינו יצחק: דסיפא דלא ישתין ולא ירוק, דפליג עליה רבי יהודה, וסתם בר פלוגתא דרבי יהודה רבי מאיר. ומיהו, קשה: דאם כן הוה ליה למיפרך נמי בגמרא רבי מאיר אדרבי מאיר, למאי דגרסינן ברוב ספרים רבי מאיר דמדפסי דרבי מאיר לדברי רבי יוסי.

זרק ונח ברשות הרבים בפי כלב כו' — אומר רבינו יצחק: דלא גרסינן ונח, דונח משמע דלא נתכוין לכך, כדמוכח בפרק קמא דשבת (ה,א) גבי הא דאמר רבי יוחנן: זרק חפץ והלך ונח בתוך ידו של חבירו — חייב. הכא איירי במתכוין לכך. ומיהו, רבינו חננאל גריס "ונח", דמצי למימר דונח משמע שפיר מתכוין. דסתם זרק נח החפץ במקום שמתכוין, אבל הלך ונח — משמע שהלך בלא כוונת האדם. ועוד יש לומר דבפרק קמא דשבת מיתורא דמימרא דייק, דאיירי בלא מתכוין. **מחשבתו** משוויא ליה מקום — דוקא בכי האי גוונא, דנהנה באותו מקום טפי מבמקום אחר כגון בפי כלב שיאכלנה, ובפי הכבשן שתשרף שם, וכן השתין ורק. אבל זרק על המקלות או על שום דבר, אפילו במתכוין — לא אמרו מחשבתו משוויא ליה מקום. **היה** אוכל דבילה בידים מסואבות — פירש בקונטרס: דבילה של תרומה. ורבינו יצחק אומר: דאפילו בשל חולין ניחא, דידים הפוסלות תרומה מטמאין את הרוק שהוא משקה להיות תחילה, וחוזר ומטמא את הדבילה, וגם מכשירה, דהוו להו חולין טמאים דפוסלין את הגרייה. דמשקין כל שהוא מטמאין, כדאמרינן בברכות פרק "אלו דברים" (נב,א): שמא יצאו מים אחורי הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים. וסתמא דמאחורי הכוס ליכא רביעית, דבכל נטילתו ליכא אלא רביעית. ובפרק קמא דפסחים (יד,ב) נמי משמע שהבשר מטמא מחמת המשקין שעליו, וסתמא ליכא בהו רביעית. והא דקאמר בכמה דוכתי לטמא טומאת משקין ברביעית גבי יין נסך, ובנזיר [לח,א] גבי עשר רביעיות — היינו לפסול את הגרייה, כדתנן במעילה (יז,ב): כל המשקין מצטרפין לפסול את הגרייה ברביעית. אבל לייטמא ולטמא אוכלים — בכל שהוא [משקין] טימאו ומטמו. ורוק חשיב משקה לקבל טומאה, כמו שחשוב משקה להכשיר הדבילה. והשתא ההיא דחגיגה (כ,ב): נימא נפסקה לי וקשרתיה בפה, לפי מה שפירשתי ניחא אפילו ברוק של טהור. וכן פירש הרב רבינו יום טוב: נימא נפסקה לי וקשרתיה בפה, ובשעה שנארג בה כדי לקבל טומאה עדיין היה רוק לח עליה, שניטמא מחמת הידים וטימא את המפה. שהמשקה מטמא בכל שהוא, כדפרישית, ולא כמו שמפרש רבינו תם דאיירי ברוק של נדה כמו שפירש שם בקונטרס. לפי שלא היה נראה לו להעמיד ברוק של טהור, משום דלא חשיב רוב משקה לקבל טומאה, דחשיב שפיר משקה כדפרישית.

רבי מאיר מטמא — אית ספרים דגרסי: רבי מאיר מטהר. **וכן** בגת — לענין מעשר. פירוש: צריך שיכניס ראשו ורובו על הגת, ועל ידי כן מותר לשתות בכל ענין, והיינו כרבי מאיר.

הוּא סָבַר: מִדְּסֵיפָא רַבִּי מֵאִיר - רֵישָׁא נַמִּי רַבִּי מֵאִיר, וְלֹא הִיא: סֵיפָא רַבִּי מֵאִיר, וְרֵישָׁא רַבָּנַן. "וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא חוּץ". הָא הוֹצִיא - חַיָּיב חַטָּאת. לֵימָא מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרָבָא, דַּאֲמַר רָבָא: הַמַּעֲבִיר חֵפֶץ מִתְּחִילַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע, וְהֶעֱבִירוֹ דֶּרֶךְ עָלָיו - חַיָּיב. מִי קָתָנֵי "אִם הוֹצִיא חַיָּיב חַטָּאת", דִּילְמָא, אִם הוֹצִיא - פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. אֵיכָּא דְּאָמְרִי: הָא הוֹצִיא - פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. לֵימָא תֵּיהֲוֵי תִּיוּבְתֵּיהּ דְּרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: הַמַּעֲבִיר מִתְּחִילַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע וְהֶעֱבִירוֹ דֶּרֶךְ עָלָיו - חַיָּיב! מִי קָתָנֵי, "הוֹצִיא פָּטוּר אֲבָל אָסוּר"? דִּילְמָא: אִם הוֹצִיא - חַיָּיב חַטָּאת. "לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וכו'". אָמַר רַב יוֹסֵף: הִשְׁתִּין וְרָק - חַיָּיב חַטָּאת. וְהָא בְּעֵינַן עֲקִירָה וְהַנָּחָה מֵעַל גַּבֵּי מְקוֹם אַרְבָּעָה, וְלֵיכָּא! מַחְשַׁבְתּוֹ מְשַׁוְּיָא לֵיהּ מָקוֹם. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, הָא דְּאָמַר רָבָא: זָרַק וְנָח בְּפִי הַכֶּלֶב אוֹ בְּפִי הַכִּבְשָׁן - חַיָּיב חַטָּאת. וְהָא בָּעֵינַן הַנָּחָה עַל גַּבֵּי מְקוֹם אַרְבָּעָה - וְלֵיכָּא! מַחְשַׁבְתּוֹ מְשַׁוְּיָא לֵיהּ מָקוֹם, הָכָא נַמִּי מַחְשַׁבְתָּה מְשַׁוְּיָא לָהּ מָקוֹם. בָּעֵי רָבָא: הוּא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וּפִי אַמָּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים מַהוּ? בָּתַר עֲקִירָה אָזְלִינַן, אוֹ בָּתַר יְצִיאָה אָזְלִינַן? תֵּיקוּ. "וְכֵן לֹא יָרוֹק. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר וכו'". אַף עַל גַּב דְּלָא הָפֵיךְ בָּהּ? וְהָתְנַן: הָיָה אוֹכֵל דְּבֵילָה בְּיָדַיִם מְסוֹאֲבוֹת, וְהַכְּנָסִים יָדוֹ לְתוֹךְ פִּיו לִיטּוֹל צְרוֹר, רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא, וְרַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הִיפֵּךְ בָּהּ - טָמֵא, לֹא הִיפֵּךְ בָּהּ - טָהוֹר! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוּחְלֶפֶת הַשִּׁיטָּה. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: לְעוֹלָם לֹא תַּחֲלִיף, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּכִיחוֹ. וְהָתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּיחוֹ וְנִתְלַשׁ. מַאי לָאו - רוֹק וְנִתְלַשׁ! לֹא, כִּיחוֹ וְנִתְלַשׁ. וְהָא תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּיחוֹ שֶׁנִּתְלַשׁ, וְכֵן רוּקוֹ שֶׁנִּתְלַשׁ, לֹא יְהַלֵּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת עַד שֶׁיָּרוֹק! אֶלָּא מְחַוְּרִתָּא כִּדְשָׁנֵינַן מֵעִיקָּרָא. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כִּיחַ בִּפְנֵי רַבּוֹ חַיָּיב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מְשַׂנְאַי אָהֲבוּ מָוֶת", אַל תִּקְרֵי "לְמְשַׂנְאַי" אֶלָּא "לְמַשְׁנִיאַי". וְהָא מִינַּם אָנֵים! כִּיחַ וְרָק קָאָמְרִינַן. **משנה** לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְיִשְׁתֶּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְיִשְׁתֶּה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אֶלָּא אִם כֵּן הִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ לַמָּקוֹם שֶׁהוּא שׁוֹתֶה. וְכֵן בַּגַּת. **גמרא** רֵישָׁא רַבָּנַן וְסֵיפָא רַבִּי מֵאִיר! אָמַר רַב יוֹסֵף: בַּחֲפִיצִין שֶׁצְּרִיכִין לוֹ, וְדִבְרֵי הַכֹּל. אִיבַּעְיָא לְהוּ: כַּרְמְלִית מַאי? אָמַר אַבָּיֵי: הִיא הִיא. אָמַר רָבָא: הִיא גּוּפָא גְּזֵירָה, וְאֵנַן נִיקוּם וְנִגְזוֹר גְּזֵירָה לִגְזֵירָה?! אָמַר אַבָּיֵי: מִנָּא אֲמִינָא לָהּ - מִדְּקָתָנֵי:

תוספות

קולט אדם מן המוזחילה למטה מעשרה — כן גריס בקונטרס. פירוש: מאויר, אבל לא יצרף פיו או כלי למוזחילה, לפי שהמוזחילה בפחות משלשה סמוך לגג, ואף על פי שהיא למטה מעשרה, מכל מקום הוה ליה כמוציא מן הגג לרשות הרבים, כיון דתוך שלשה לגג היא. **מן** הצינור מכל מקום שותה — פירוש: אפילו בצירוף כיון שהוא למטה מי׳, ורחוק שלשה טפחים מן הגג דליכא לבוד. ובגמרא מוקי לה דלית ביה ארבעה, דאי הוי ביה ארבעה — היה אסור לצרף. דמכרמלית לרשות הרבים קא מפיק. ובפירוש הקונטרס מוכח בתוספתא דמתיר צירוף בצינור למטה מעשרה. לכך נראה כגרסת הקונטרס, דגריס גבי מוזחילה: למטה מעשרה. דאי הוי גרסינן למעלה מעשרה — הוה משמע צינור אפילו למעלה שרי, ולמטה — אפילו מוזחילה שרי. ובתוספתא לא שרי אלא הצינור למטה, אבל צינור למעלה מעשרה או מוזחילה אפילו למטה — אסור. ואית דגרס ״ומן הצינור ומכל מקום מותר״.

ובקונטרס הקשה על זאת הגירסה בגמרא.

לא יעמוד אדם ברשות הרבים ויגביה ידו למטה מעשרה — כן גירסת רבינו חננאל. אבל בקונטרס גרס: ״לא יעמוד אדם ברשות היחיד״. והכי פירושא: לא יעמוד על גגו ויצרף מגג חבירו, שגבוה ממנו עשרה טפחים ולא עירבו. ואתיא אפילו כרבי מאיר, דאמר גגות רשות אחת הן, דבגג גבוה עשרה מודה. ואפילו לרבי שמעון מצי אתיא. דמצי לפרושי דלצרף אסור, ולהביאם לבית קאמר. וקולט מותר אפילו להביאם — וכגון שלא שבתו בגג חבירו. דאי שבתו — פשיטא דאסור להביאם לבית. ומכל מקום, אף על גב דלא שבתו — אסור לצרף ולהביאם לבית, דדמי ממש דמגג לבית קא מייתי. אבל לישנא דברייתא לא משתמע כרבי שמעון, דקאמר: אבל קולט הוא רשותה, משמע במקומו. מכלל דצירוף אפילו במקומו — אסור. והא דאמר בגיטין ב״הזורק״ (עט,ב), אמר רבי יהודה, אמר שמואל: לא יעמוד אדם בגגו ויקלוט מי גשמים מגגו של חבירו — היינו להביאם לבית, כדפרישית לעיל. צריך לומר דאיירי כששבתו בגג, דבשלא שבתו — שרי, כדאמ׳ הכא. ומהרבינו יצחק אומר: דדהתם איירי בקולט מאויר גג חבירו, והכא בקולט מאויר גג שלו, בסמוך לגג חבירו.

וכן

רש״י

וכן בגת — והאי גת מאי היא? אי רשות היחיד, וקאמר דלא יעמוד ברשות הרבים ויושיט צוארו בגת ויטול כלי וישתה — הא תנא ליה רישא. אלא לאו בגת כרמלית, כגון שאינה גבוהה עשרה. **שותין על הגת** — עומד על הגת ושותה, דכל זמן שלא הוציאו לחוץ — לאו שתיית קבע היא, ופטור מן המעשר, בין שמגזו בחמין בין שמגזו בצונן. **מחייב** במזיגה שמוגזו במים משויא ליה קבע. **על החמין חייב** — דאין ראוי לחזור המותר שמקלקל היין. הלכך, כי מזג ליה בחמין — אדעתא למשתייה כולה מזג ליה, ומשוייא ליה מזיגת קבע אבל מזיגת צונן — לא משוייה ליה קבע, דילמא שתי פורתא ומהדר. הלכך, כל כמה דשתי הוי עראי. ומתניתין דקתני וכן בגת — רבי מאיר היא. וקתני: לא יעמוד על גבי קרקע וישתה בגת בלא הפרשת מעשר, אלא אם כן הכניס ראשו ורובו לגת. **משנה** **קולט אדם מן המוזחילה** — למטה מעשרה טפחים. גגין שלהן חלקים היו, וטחים בטיט, ומרזבין קטנים הרבה היו לגג להוציא המים, ונותנין למטה מהם דף כנגד אורך הכותל בשיפוע, וכל המרזבין שופכין עליו והוא מביא כל המים למקום אחד שלא יזיקו את הכותל. ועומד אדם ברשות הרבים וקולט בכלי למטה מעשרה טפחים מן המים היורדין מן המוזחילה. וקולט דוקא כדמפרש בגמרא אבל לא יצרף פיו או כלי למוזחילה, שהוא בפחות משלשה סמוך לגג, ואף על פי שהוא למטה מעשרה, מאי טעמא — דהואיל ומוטלת לאורך הכותל ובתוך שלשה לגג — דמיא לגג, והוי כמוציא מן הגג שהוא רשות היחיד לרשות הרבים. **ומן הצינור מכל מקום** — כלומר: בין קולט בין מצרף, משום דצינור לעולם ארוך ויוצא לרשות הרבים, וליכא למימר לבוד. וכיון דלמטה מעשרה הוא — ליכא איסורא. ובגמרא מוקים לה כשאין בפיו ארבעה, ולא גזרינן אטו היכא דאית ביה ארבעה. דאי נמי אית ביה ארבעה — כרמלית הוא דלא גבוה עשרה. ומשום הכי נקט מתניתין גבי מוזחילה למטה מעשרה — משום דבעיה למתני ומן הצינור מכל מקום, ואי למעלה מעשרה לא משתרי צירוף הצינור — גזירה אטו צינור שבפיו ארבעה דקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים. אבל קליטה, אפילו למעלה מעשרה נמי משתרי, דאוירא הוא מקום פטור.

גמרא **מצרף** — פיו או חבית למוזחילה, והוי כשואב ממנה. **תניא נמי הכי** — דפחות משלשה סמוך לגג כגג דמי והמצרף משם — כמצרף בגג. **עומד אדם ברשות היחיד** — כגון בגג. **וקולט** — מן האויר מים שיורדים מגגו של חבירו, אבל לא יצרף. ובמתניתין נמי שמעתי דהכי גרסינן: מן הצינור ומכל מקום. ולא גרסינן מכל מקום בלא ושש עשרה למשרי צירוף, אלא ״ומכל מקום״ כלומר: מכל מקום המקלח קולט. ומצאתי בתוספתא דצירוף מותר בצינור למטה מעשרה.

וְכֵן בַּגַּת. וְרָבָא אָמַר: לְעָנְיַן מַעֲשֵׂר. וְכֵן אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: ״וְכֵן בַּגַּת״ - לְעָנְיַן מַעֲשֵׂר. דִּתְנַן: שׁוֹתִין עַל הַגַּת בֵּין בְּחַמִּין וּבֵין בְּצוֹנֵן וּפָטוּר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר צָדוֹק מְחַיֵּב. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַל הַחַמִּין - חַיָּיב, וְעַל הַצּוֹנֵן - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁמַּחֲזִיר אֶת הַמּוֹתָר. **משנה** קוֹלֵט אָדָם מִן הַמּוּזְחִילָה לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, וּמִן הַצִּינּוֹר מִכָּל מָקוֹם שׁוֹתֶה. **גמרא** קוֹלֵט - אִין, אֲבָל מְצָרֵף - לָא. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב נַחְמָן: הָכָא בְּמַזְחִילָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לַגַּג עָסְקִינַן, דְּכָל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לַגַּג כַּגַּג דָּמֵי. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: עוֹמֵד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּמַגְבִּיהַּ יָדוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים לְפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לַגַּג, וְקוֹלֵט, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְצָרֵף. תַּנְיָא אִידָךְ: לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְיַגְבִּיהַּ יָדוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים לְפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לַגַּג וִיצָרֵף, אֲבָל קוֹלֵט הוּא וְשׁוֹתֶה. מִן הַצִּינּוֹר מִכָּל מָקוֹם שׁוֹתֶה. תָּנָא: אִם יֵשׁ בַּצִּינּוֹר אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת. **משנה** בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְחוּלְיָיתוֹ גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים - חַלּוֹן שֶׁעַל גַּבָּיו מְמַלְּאִין הֵימֶנּוּ בַּשַּׁבָּת, אַשְׁפָּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים - חַלּוֹן שֶׁעַל גַּבָּיו שׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ מַיִם בַּשַּׁבָּת. **גמרא** בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵּימָא בִּסְמוּכָה - לָמָּה לִי חוּלְיָא עֲשָׂרָה? אָמַר רַב הוּנָא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּמוּפְלֶגֶת מִן הַכּוֹתֶל אַרְבָּעָה. וְטַעְמָא - דְּאִיכָּא חוּלְיָא עֲשָׂרָה, הָא לֵיכָּא חוּלְיָא עֲשָׂרָה - קָא מְטַלְטֵל מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הַיָּחִיד דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא בִּסְמוּכָה, הָא קָא מַשְׁמַע לָן: דִּבּוֹר וְחוּלְיָיתוֹ מִצְטָרְפִין לַעֲשָׂרָה. ״אַשְׁפָּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וכו׳״. וְלָא חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא תִּנָּטֵל אַשְׁפָּה? וְהָא רָבִין בַּר רַב אַדָּא אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַעֲשֶׂה בְּמָבוֹי אֶחָד שֶׁצִּידּוּ אֶחָד כָּלָה לַיָּם וְצִידּוּ אֶחָד כָּלָה לְאַשְׁפָּה, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבִּי וְלֹא אָמַר בּוֹ לֹא אִיסּוּר וְלֹא הֶיתֵּר. הֶיתֵּר לֹא אָמַר בּוֹ - דְּחָיְישִׁינַן שֶׁמָּא תִּנָּטֵל אַשְׁפָּה וְיַעֲלֶה הַיָּם שִׁירְטוֹן. אִיסּוּר לֹא אָמַר בּוֹ - דְּהָא קַיְּימִין מְחִיצּוֹת. לָא קַשְׁיָא; הָא - דְּיָחִיד, הָא - דְּרַבִּים. **משנה** אִילָן שֶׁהָיָה מֵיסֵךְ עַל הָאָרֶץ, אִם אֵין גּוּפוֹ גְּבוֹהַּ מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - מְטַלְטְלִים תַּחְתָּיו. שָׁרָשָׁיו גְּבוֹהִים מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - לֹא יֵשֵׁב עֲלֵיהֶן. **גמרא** אָמַר רַבִּי הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם. מַאי טַעְמָא?

משום

ועוד: הא דקאמר תנא אם יש בצינור ארבעה אסור — אהיכא קאי? אקליטה — מאי מרשות לרשות איכא, ואי אצירוף — מתניתין נמי אסר, אפילו כשאין בו ארבעה. ואני שמעתי דאתירוצא דמתניתין נמי קאי, דאוקימנא בפחות משלשה לגג, הא לאו הכי — מצרפין. ואין דרך לשון התלמוד כן לומר תנא אתירוץ אמוראים שלא הוזכר במשנה. אלא הכי גרסינן: ומן הצינור מכל מקום וכו׳ מתניתין היא, ואלמטה מעשרה קאי, ולא סיפא דברייתא היא. **תנא אם יש בצינור ארבעה** — ברוחב. **אסור** — לצרף ואף על גב דלמטה מעשרה הואי ולבוד נמי ליכא אפילו הכי כרמלית מידהא הוי ומפיק מכרמלית לרשות הרבים. **גמרא** **אי נימא בסמוכה** — שהבור סמוכה לכותל בתוך ארבעה טפחים. **למה לי חוליא עשרה** — בור גופיה רשות היחיד ועמוקה עשרה, והרי אין רשות הרבים מפסקת בינתים. **וטעמא דאיכא חוליא עשרה** — דלא מטי דלי לרשות הרבים. **הא קא משמע לן כו׳** — ומתניתין לאו בדסלקא דעתך דתיהוי חוליא עשרה לבד מבור, אלא הכי קאמר: בור ברשות הרבים וחולייתו סביביו, וסך הכל גבוה עשרה מקרקעית הבור — רשות היחיד, וממלאין ממנה לחלון. **שופכין לתוכה** — דאשפה רשות היחיד היא. **ולא חיישינן שמא תנטל אשפה** — ותעמוד על פחות מעשרה ואתי למשרי ביה נמי כמעיקרא. **במבוי** — ראשו אחד פתוח לרשות הרבים, וראשו אחד סתום ושני צדדיו, אחד ים וגידודיו גבוהים עשרה ואחד אשפה ובתים וחצירות פתוחין לו בדופן אמצעי. **שירטון** = לימו״ן בלעז, ומתיבש ונעשה קרקע עולם. **דרבים** — מתניתין באשפה דרבים. **משנה** **המיסך** — שנופו נוטה למטה מכל צדדיו סביב. **מטלטלין תחתיו** — דאמרינן לבוד, והרי יש כאן מחיצה עשרה. **שרשיו גבוהים** — שאין הענפים נמוכין אלא בראשן הולכין ומגביהין לצד חיבורן. **לא ישב עליהן** — דכיון דגבוהין שלשה — כאילן חשיב, ואין משתמשין באילן. **גמרא** **אלא בבית סאתים** — אם היה היקיפו יותר על בית סאתים — אין מטלטלין בו אלא בארבע ואפילו נטעו מתחילה לכך, דהוי מוקף לדירה. **מאי טעמא** — הא כל היקף לדירה, אפילו עשרה כורים, מותר.

משום

'וְכֵן גַּת', ועל כרחנו צריכים אנו לומר שהגת היא כרמלית וכגון שמחיצותיה גבוהות משלשה ועד עשרה טפחים, כי אם אינן גבוהות שלשה והיא רשות הרבים או שהן גבוהות עשרה והיא רשות היחיד, וכוונת המשנה לומר שלא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים או להיפך, הלא כבר שמענו זאת מתחילת המשנה 'לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד', אלא ודאי היא כרמלית, וחידשה המשנה בדין זה שלא יעמוד אדם ברשות הרבים ויושיט את צוארו לגת שהיא כרמלית וישתה מהיין, לפי שגם בכרמלית גזרו. וְרָבָא אָמַר, אין ראיה מתיבות 'וכן בגת' שגזרו גם בכרמלית, כיון שהן לא נאמרו לענין שבת, אלא לְעָנְיַן שתיית עראי מהיין שבגת בלי להפריש מַעֲשֵׂר. וְכֵן אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, 'וְכֵן בַּגַּת' לְעָנְיַן מַעֲשֵׂר.

הגמרא מביאה את המשנה בה נאמר דין גת לענין מעשר: דִּתְנַן במשנה (מעשרות פ"ד מ"ד) העוסקת בדין שתיית עראי ושתיית קבע לענין חיוב מעשר. שׁוֹתִין עַל הַגַּת, כלומר, רשאי אדם לעמוד בתוך הגת ולשתות מהיין קודם שירד לבור שעדיין לא נגמרה מלאכתו, בֵּין אם מזג את היין בְּמִים חַמִּין וּבֵין אם מזגו בְּצוֹנֵן – במים צוננים, וּפָטוּר מן המעשר, שכל זמן שלא הוציא את היין מחוץ לגת אין זו שתיית קבע אלא שתיית עראי, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר צָדוֹק מְחַיֵּיב במעשר אם מזגו במים [בין חמים ובין צוננים], משום שלדעתו המזיגה במים מחשיבה את השתיה לקבע ולא מועילה עמידתו בגת להחשיבה כעראי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, עַל הַחַמִּין – אם מזג את היין במים חמים, חַיָּיב במעשר, כי המזיגה במים חמים מוכיחה שבדעתו לשתות את כל היין שמזג, שהרי אם לא ישתה את הכל לא יוכל להחזיר את הנותר לגת, כיון שהמים החמים מקלקלים את היין, ולכן נחשבת מזיגתו מזיגה של שתיית קבע. וְעַל הַצּוֹנֵן – אולם אם מזג את היין במים צוננים, פָּטוּר ממעשר, מִפְּנֵי שֶׁמַּחֲזִיר אֶת הַמּוֹתָר, כלומר, יתכן שישתה מעט ויחזיר את הנותר לגת, ולכן כל מה שהוא שותה נחשב כשתיית עראי.

מעתה, משנתנו ששנינו בה 'וכן בגת' וביאר רבא שדין זה אמור לענין מעשר, כך ביאורה, כמו שלענין שבת לא יעמוד אדם ברשות אחת וישתה ברשות אחרת אלא אם כן הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה, כי בהושטת הצואר בלבד יש לחשוש שמא יביא את הכלי לרשות שעומד בה, כן אף בגת לענין מעשר, לא יעמוד אדם מחוץ לגת ויושיט צוארו לגת וישתה בלא לעשר, אלא אם כן הכניס ראשו ורובו לתוך הגת, כי בהושטת הצואר בלבד, יש לחשוש שמא יוציא את היין מחוץ לגת וישתה, ושתייתו שם היא שתיית קבע שחייבת במעשר, ונמצא שאותה טבל. וכיון שלא חילקה משנתנו באופן מזיגת היין, משמע שאם הכניס ראשו ורובו, מותר בין בחמין בין בצונן וכשיטת רבי מאיר.

משנה

בזמנם היו גגות הבתים ישרים [לא בשפוע] והיתה עליהם שכבת טיט. בקצה הגג הפונה לרשות הרבים היו מרזבים קטנים [–נקבים] רבים, שדרכם היו המים יוצאים מהגג. מתחת לשפת הגג היה קבוע, בשיפוע לאורך הקיר, כעין מרזב הנקרא 'מזחילה'. המים שיצאו מהנקבים היו נאספים במזחילה וממנו היו מקלחים לרשות הרבים. בדרך כלל, היה פי המזחילה שממנו מקלחים המים, סמוך לשפת הגג פחות משלשה טפחים, ולכן המזחילה נחשבת מחוברת לגג והיא נחשבת לרשות היחיד כדין הגג.

יש שלא היו משתמשים במזחילה להוצאת המים מהגג, אלא הגג היה מעט משופע באופן שכל המים היו נגרים למקום אחד בקצה הגג ושם היו מתקינים מרזב ['צינור' בלשון המשנה] שקצהו האחד בגג וקצהו השני [שדרכו מקלחים המים] בולט לאויר רשות הרבים לפחות שלשה טפחים מהגג, כדי להרחיק את קילוח המים מהקיר כמה שיותר.

משנתנו עוסקת באדם שעומד ברשות הרבים ורוצה לקלוט מי גשמים היורדים מגג הבית ומקלחים לרשות הרבים: קוֹלֵט אָדָם מי גשמים המקלחים מִן הַמַּזְחֵילָה, כשהוא עומד ברשות הרבים וקולט את המים בידו או בכלי כשהם בגובה של לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים [ציור א 8], ואולם אסור להצמיד את פיו או את הכלי לקצה המזחילה ולקבל שם מים, גם אם קצה המזחילה אינה גבוהה עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים. והטעם משום שהמזחילה נחשבת רשות היחיד כמו הגג, שהרי היא סמוכה לגג [שהוא רשות היחיד] בפחות משלשה טפחים, והרי זה כמוציא מים מרשות היחיד ומביאם לרשות הרבים שבה הוא עומד.

המשנה ממשיכה: וּמִן הַצִּינּוֹר שפיו מרוחק מהגג שלשה טפחים, מִכָּל מָקוֹם שׁוֹתֶה, כלומר אם פי הצינור נמצא בתוך עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים, מותר אף לצרף, כלומר להצמיד את פיו או את הכלי לפי הצינור ולקבל כך את המים [ציור ב 8]. והטעם שכיון שפי הצינור מרוחק מהגג שלשה טפחים ומעלה, וגם הצינור עצמו אינו רחב ארבעה טפחים, נחשב פי הצינור מקום פטור, ומותר להוציא ממקום פטור לרשות הרבים. אולם אם פי הצינור נמצא מעל עשרה טפחים מקרקע רשות הרבים, מותר לקלוט מים מהאויר כמו במזחילה, אבל אסור להצמיד את פיו או את הכלי לפי הצינור ולקבל ממנו את המים, משום שחכמים חששו שמא יהיה הצינור רחב ארבעה טפחים ודינו רשות היחיד ונמצא מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.

גמרא

הגמרא דנה בענין קליטת מים מהמזחילה. שנינו במשנה: קולט אדם מן המזחילה [שפיה גבוה] פחות מעשרה טפחים [מקרקע רשות הרבים]. מדייקת הגמרא: קוֹלֵט אין אָבָל מְצָרֵף לא, כלומר המשנה התירה דווקא לקלוט מים המקלחים מהמזחילה לאחר שהגיעו לאויר, אבל לא התירה לצרף את פיו או את הכלי לפי המזחילה ולקבל ממנה את המים [ציור ג 8]. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מדוע צירוף אסור. אָמַר רַב נַחְמָן, הָכָא – כאן במשנתנו, בְּמַזְחֵילָה הקבועה בקיר הבית פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לַגַּג עָסְקִינַן, דְּכָל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לַגַּג דָּמֵי – דינו כדין הגג, כלומר רשות היחיד, ואם יצמיד לה כלי ויקבל המים, נמצא מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.

הגמרא מביאה ראיה לדין זה מברייתא: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – וכך גם שנינו בברייתא, שעוסקת בשני בתים של שני בני אדם צמודים זה לזה, אלא שגג של אחד הבתים גבוה מהגג הסמוך לו. ומדובר שבעלי הבתים לא עשו עירובי חצירות ולכן אסור להוציא חפץ מגג חבירו ולהביאו לגגו. עוֹמֵד אָדָם [בעליו של הבית הנמוך] בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, כלומר על גגו וּמַגְבִּיהַּ יָדוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים לְפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לַגַּג, וְקוֹלֵט את המים הנשפכים מגג חבירו [ציור ד 8]. וּכְלֵבַד שֶׁלֹּא יְצָרֵף את ידו לגג ויקבל ממנו את המים. וזו ראיה לרב נחמן שצינור הסמוך לגג פחות משלשה טפחים דינו כגג, והמצרף ידו לשם כמצרף לגג. תַּנְיָא אִידָךְ – שנינו בברייתא אחרת, לא יַעֲמוֹד אָדָם [בעליו של הבית הנמוך] בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד כלומר על גגו, וְיַגְבִּיהַּ יָדוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים לְפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לַגַּג וִיצָרֵף את ידו או את הכלי לגג ויקבל את המים. אֲבָל קוֹלֵט הוּא מהאויר את המים הנשפכים מהגג וְשׁוֹתֶה.

הגמרא דנה באופן ההיתר לצרף כלי לצינור. שנינו במשנה: מִן הַצִּינּוֹר המרוחק מהגג שלשה טפחים מִכָּל מָקוֹם שׁוֹתֶה, בין אם קולט מהאויר ובין אם מחבר את הכלי לפי הצינור. תָּנָא – שנינו בברייתא, אִם יֵשׁ בַּצִּינּוֹר אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה אָסוּר לצרף את הכלי לפי הצינור ולקבל משם מים, אף אם פי הצינור נמצא בתוך עשרה לקרקע רשות הרבים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת, שהרי הצינור כרמלית, והוא מוציא מים מכרמלית לרשות הרבים.

משנה

משנתנו עוסקת בדליית מים מבור הנמצא ברשות הרבים לתוך בית העומד בסמוך לו, וכן בהשלכת אשפה מהבית לאשפה העומדת ברשות הרבים: בּוֹר מים הנמצא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים סמוך

המשך בעמוד סח

מבארת הגמרא: מִשּׁוּם דְּהֲוֵי מקום זה דִּירָה שֶׁתַּשְׁמִישָׁהּ לַאֲוִיר – שנעשית בשביל האויר שחוצה לה, לצורך שמירת השדה שסביבותיה, ואינה דירה גמורה הנעשית לצורך תשמישים שבתוכה, וְכָל דִּירָה שֶׁתַּשְׁמִישָׁהּ לַאֲוִיר אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ כששטחה יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם.

שנינו במשנה: היו שָׁרְשָׁיו גְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ וכו', לא ישב עליהן: הגמרא מביאה מחלוקת בדין החלק הנמוך שבשרשים הגבוהים משלשה: אִיתְּמַר, שָׁרְשֵׁי אִילָן היוצאים מן הקרקע הַבָּאִין מִלְּמַעְלָה מִשְּׁלֹשָׁה לְתוֹךְ שְׁלֹשָׁה, כלומר, שהחלק הגבוה שבהם הוא למעלה משלשה טפחים מהקרקע וחוזרים ויורדים לפחות משלשה [ציור א]. רַבָּה אָמַר, מוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בחלק שבתוך שלשה לקרקע. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר, אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. מבארת הגמרא טעמם: רַבָּה אָמַר מוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, משום דְּכָל פְּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה דְּאַרְעָא – הנמצא סמוך לקרקע בפחות משלשה טפחים, אַרְעָא הִיא – דינו כקרקע, ולכך מותרים בשימוש. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, דְּכֵיוָן דִּמְכַּחַ אִיסּוּר קָאָתֵי – כיון שהם עצמם היו אסורים בתחילה, האיך יהיו מותרים כשגדלים יותר, הרי הם באים מכח איסור וְאֲסוּרִין, אף שעתה הם נמוכים.

הגמרא מביאה אופנים נוספים התלוים במחלוקת זו: דְּדָמוּ כִּמְשׁוּנִיתָא – שרשים הדומים בגדילתם כשן סלע שבהר, שהגדולים עולים מהקרקע באלכסון ליותר משלשה, ומצידיהם יוצאים שרשים קטנים היורדים לצד הקרקע [ציור ב]. כך דינם, דְּסָלְקִין לְעֵילָא – החלקים הגבוהים משלשה, אֲסוּרִין לדברי הכל. דְּנָחְתִּין לְתַתָּאי – החלק הנמוך בתחילת השרשים הגדולים, בקצה הסמוך לאילן, וכן הקטנים היוצאים מהמקומות הנמוכים שבגדולים, שָׁרוּ – מותרים לדברי הכל. לְצַדְדִין – הקטנים היוצאים מהמקומות הגבוהים שבגדולים ויורדים לפחות משלשה, פְּלוּגְתָּא – דינם תלוי במחלוקת דְּרַבָּה וְרַב שֵׁשֶׁת, שבתחילה ביציאתם מהגדולים היו במקום האסור, ואף שעתה הם סמוכים לקרקע, אסורים לרב ששת, שבאו מכח איסור. ולרבה מותרים, שסמוכים לקרקע בתוך שלשה.

וְכֵן אילן הגדל בתוך אַגִּינְרָא – תעלה צרה העשויה להולכת מים לשדות, ואין בגובהו שלשה משפת התעלה, וכיון שהאילן רחב כרוחב התעלה, שני צידיו שבצד כותלי התעלה מכוסים בכתלים, ורק משפת התעלה ומעלה מגולה הוא מכל צדדיו [ציור ג]. וכשמודדו בצידיו הגלויים מודד מקרקעית התעלה והרי גובהו שם שלשה טפחים ויותר, וכשמודד בצידיו המכוסים הרי מודד משפת התעלה ואין שם שלשה. הרי דינו תלוי במחלוקת זו, שלרבה שאינו אוסר מחמת שבא מחמת איסור נמדד משפת התעלה ושם הוא סמוך לקרקע ומותר, ולרב ששת האוסר בבא מחמת איסור נמדד מקרקעית התעלה ומשם הוא גבוה שלשה, ואף החלק שמעל התעלה, אסור, אף שהוא נמוך, משום שגדל ובא מכח הצדדים שבתוך התעלה, ששם אסור הוא.

וְכֵן הגדל בְּקֶרֶן זָוִית של החצר, ושלשה צידיו מכוסים בכותלי הזוית [ציור ד], ומראש הכתלים ומעלה אין בו יותר משלשה, וכשמודדו בצידו הגלוי מודדו מהקרקע והרי גובהו שלשה ויותר, וכשמודדו בצידיו המכוסים מודדו מראש הכתלים והרי גובהו משם פחות משלשה. וגם זה תלוי במחלוקת, שלרבה נמדד מראש הכתלים ושם הוא בתוך שלשה ומותר, ולרב ששת נמדד מקרקע החצר ומשם הרי גובהו שלשה ויותר, ומכח איסור בא, ואסור אף בחלקו העליון. הגמרא מביאה מעשה בדין זה: הַהוּא דִּיקְלָא – מעשה בדקל דַּהֲוָה לְאַבַּיֵּי – שהיה לאביי נטוע בביתו, וַהֲוָה סָלִיק בְּאִיפּוּמָא – והיה עולה דרך ארובה שבגג, אך לא עלה מעל הגג שלשה טפחים [ציור ו]. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף – בא אביי לפני רב יוסף לשאלו דין ראש אילן זה, האם יש למדוד רק גובהו שמעל הגג, ושם אינו גבוה שלשה ומותר. או שיש למדדו מתחתיתו בקרקע, ומשם הינו גבוה שלשה ואסור. וּשְׁרָא לֵיהּ – ורב יוסף התירו לו, משום שאינו מגולה שלשה מעל הגג אף בצד אחד. אָמַר לֵיהּ רַב אֲחָא בַּר תַּחְלִיפָא לאביי, אין היתר זה לדברי הכל, אלא דִּשְׁרָא לָךְ – רב יוסף שהתיר לך רק כְּרַבָּה שְׁרָא לָךְ, אבל לרב ששת האוסר שבא מכח איסור, אף בזה יאסור, כיון שגדל ובא מכח האילן האסור. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שאינו מותר אלא לדעת רבה שאינו אוסר מחמת שבא מכח איסור, ולא לרב ששת כיון שבא מכח איסור, ולמה הוצרך לבאר זאת. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתִיתְמָא – שמא תאמר שבאופן זה אֲפִילּוּ לְרַב שֵׁשֶׁת אין מודדים האילן מתחתיתו שבקרקע הבית, דַּבֵּיתָא כְּמַאן דְּמָלֵי דָּמֵי – שהבית נחשב כאילו מלא, וכולו מעובי הקרקע הוא ונחשב האילן העומד בתוכו כטמון בקרקע, וְיוֹדֵה רב ששת שמותר לִישְׁתַּמֵּשׁ בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לְגַג, קָא מַשְׁמַע לָן רב אחא שאף בזה אוסר רב ששת, ולא הותר אלא לשיטת רבה.

הגמרא מקשה לרבה: תְּנַן במשנתנו, שָׁרְשָׁיו גְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, לֹא יֵשֵׁב עֲלֵיהֶם. מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – במה מדובר, אִי דְּלֵא הָדְרֵי (כיפי) [כָּיְפִי] שאין השרשים חוזרים ונכפפים לתוך שלשה, אלא גדלים עדיין גבוה, פְּשִׁיטָא שאסורים ולמה הוצרכה המשנה להשמיעו. אֶלָּא לָאו – אלא על כרחך מדובר אַף עַל גַּב דְּהָדְרֵי (כיפי) [כָּיְפִי] – שהשרשים חוזרים ונכפפים לתוך שלשה, והשמיענו התנא שאסור לישב אף על החלקים הנמוכים שבהם, וקשה לרבה שהתיר בזה. מתרצת הגמרא: לֹא – אין להוכיח שבמשנה מדובר שהשרשים חוזרים ונכפפים, אלא לְעוֹלָם דְּלֵא הָדְרֵי (כיפי) [כָּיְפִי] – שאינם חוזרים ונכפפים, וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן, שאַף עַל גַּב דְּצִידּוֹ אֶחָד של השורש שָׁוֶה לָאָרֶץ, שהקרקע מצד זה עולה כנגד השורש בסמוך אליו, אף על פי כן אסור לישב עליו, אף על צד זה הסמוך לקרקע.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת דיני עליה באילן: תָּנוּ רַבָּנָן, שָׁרְשֵׁי אִילָן שֶׁגְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אוֹ שֶׁיֵּשׁ חָלָל תַּחְתֵּיהֶן ונמצאו השרשים בגובה שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מן הארץ, אַף עַל פִּי שֶׁצִּידּוֹ הָאֶחָד של השורש שָׁוֶה לָאָרֶץ [ציור ז], הֲרֵי זֶה לֹא יֵשֵׁב עֲלֵיהֶן. לְפִי שגזרו חכמים שֶׁאֵין עוֹלִין בָּאִילָן, וְאֵין נִתְלִין בָּאִילָן – שאסור להישען בפישוט זרועותיו על האילן, וְאֵין נִשְׁעָנִין בגבו בָּאִילָן. מוסיפה הברייתא: וְאף לֹא יַעֲלֶה בָּאִילָן מִבְּעוֹד יוֹם וְיֵשֵׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, אף שאינו משתמש באילן אלא בישיבתו עליו. ותשמישים אלו אסורים אֶחָד [–בין] באִילָן וְאֶחָד [–ובין] בכָּל הַבְּהֵמָה, שגם בה אסרו חכמים להשתמש בשבת. אֲבָל בּוֹר, שִׂיחַ – חפירה ארוכה וצרה, וּמְעָרָה וְגָדֵר, מְטַפֵּס בהם וְעוֹלֶה וּמְטַפֵּס וְיוֹרֵד, ואין איסור בכך, וַאֲפִילּוּ הֵן מֵאָה אַמָּה, שטורח מאד בעלייתו ובירידתו, לא אסרו. שלא גזרו באילן ובבהמה אלא משום שמא יתלוש, ולא משום טירחה.

הגמרא מביאה סתירה בין הברייתות, במי שעלה באילן אם ירד או לא: תָּנֵי חֲדָא – בברייתא אחת שנינו, אִם עָלָה באילן מוּתָּר לִירֵד בשבת, וְתָנֵי חֲדָא – ואילו בברייתא אחת שנינו, אָסוּר לִירֵד, משום שבעצם ירידתו מהאילן, משתמש הוא בו תשמיש נוסף על מה שהשתמש בישיבתו עליו. הגמרא מיישבת הסתירה: לֹא קַשְׁיָא, כָּאן, בברייתא המתירה, מדובר שעלה מִבְּעוֹד יוֹם, ולא הספיק לרדת עד שנכנסה השבת, שלא עשה איסור בעלייתו, לא קנסוהו ומותר לרדת. כָּאן, בברייתא האוסרת, שעלה מִשֶּׁחֲשֵׁיכָה – משנכנסה שבת, שעשה איסור בעלייתו, וקנסוהו.

תירוץ נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תיישב כך, הָא וְהָא – בברייתא זו ובזו מדובר שעלה מִשֶּׁחֲשֵׁיכָה, וְלֹא קַשְׁיָא, כָּאן בברייתא המתירה, שעלה בְּשׁוֹגֵג, ולא קנסוהו, כָּאן בברייתא האוסרת, שעלה בְּמֵזִיד, ולכן קנסוהו. וְאִיבָּעֵית אֵימָא הָא וְהָא – בזו ובזו מדובר שעלה בְּשׁוֹגֵג ואכן ברייתות חלוקות הן, וְהָכָא בְּקָנְסוּ שׁוֹגֵג אָטוּ מֵזִיד קָמִיפַּלְגִי – נחלקו הברייתות האם קנסו את השוגג מתוך שקנסו את המזיד, מַר סָבַר, קָנְסִינַן אף את השוגג מחמת המזיד, שאם יתירו לשוגג, יש לחשוש שיעלה במזיד ויאמר שוגג הייתי, וּמַר סָבַר, לֹא קָנְסִינַן השוגג מחמת המזיד, וזה שעלה בשוגג מותר לירד.

ביאור נוסף במחלוקת הברייתות: אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, כְּתַנָּאֵי – דין זה תלוי במחלוקת שבמשנה (זבחים פ.) המבארת דין

המשך בעמוד לג

רש"י

משום דהוי דירה שתשמישה לאויר — אינה לדור בה תמיד, אלא להסתופף בה שומרי (אויר) השדה. **מלמעלה משלשה לתוך שלשה** — דלאחר שהגביהו שלשה חזורו וכפפו. **דדמו כי משוניתא** — כשן סלע, כהר זה שמשופע לצדדין, כך יוצאין שרשיו קטנים מתוך הגדולין לצדדין וכפופין לארץ מכאן ומכאן, הגדולים הולכין ומגביהין באלכסון יותר משלשה כזה. **דסלקי לעילאי** — הגדילים משהגביה למעלה משלשה. **אסורין** — לדברי הכל. **דנחתי לתתאי** — הגדילים לראשו של צד האילן, כל שלא גבוה שלשה וכן קטנים היוצאין מן הגדילים בשיפולו. **שרו** — לדברי הכל דאכתי לאו לכלל איסור אתו. **לצדדין** — השרשים הקטנים היוצאים מתוך גובה של גדולים, ומטין לארץ לתוך שלשה לרב ששת אסירי, דמכח איסורא אתו. לרבה שרו. **וכן אינגרא** — אילן היוצא מתוך חריץ קצר העשוי להוליך המים לשדות, ושני צידי האילן של צד גידודי החריץ נכנסין בגידודיו. ואם בא למדוד מצדדין שבתוך הנגר — הרי הוא גבוה שלשה ויותר, ואם בא למדוד מצדדיו השניים שהן מגידודי החריץ ולמעלה — אין גבוה שלשה. לרבה דמודד הגידודים שרו דכל פחות משלשה לארעא בארעא. לרב ששת מעומקו מודד, והרי גבוה שלשה ומכח איסורא אתו. **וכן קרן זוית** — אילן העולה במקצוע שני כותלים של חצר, ושלשה צדדיו נכנסין בתוך המקצוע שבכותלים, ואין נראה אלא צדו שמבחוץ, והולך ועולה עד למעלה לכותל פחות משלשה. לרבה כל פחות משלשה לאו אילן הוא, דמעולם לא גבוה שלשה, ולרב ששת מארעא משחינן, ומכח איסורא אתו. ודוקא קרן זוית, אבל אצל כותל בעלמא — מודה רבה, דהואיל ושלשת צדדיו גבוהין והרביעי שוה לארץ או לכותל — דאסור, אפילו צדו דשוה לכותל. **דהוה סליק באיפומא** — בתוך הבית היה עומד, ועולה דרך פי ארובה למעלה מן הגג פחות משלשה. **ושרא ליה** — דאינו נראה מן הגג שלשה אפילו באחד מצדדיו. **ברבה שרא לך** — דאמר לא אמרינן מכח איסורא אתי, דהא הכא בתוך הבית הוא דאסור שגובהו נראה שם. **דמלי** — כארעא סמיכתא היא. דהא אמרן לעיל: חלון שבין שני בתים למעלה מעשרה כמאן דמלי דמי. **דהדרי כיפי** — ואשמעינן דלא ישב על הכפופין. דאי על הגבוהין — פשיטא, אכתי לא אשמעינן אלו הן משום שבות: לא עולין באילן, במסכת ביצה (לז,ב). **דצדו אחד שוה לארץ** — שהקרקע גבוה בצדו האחד, מודה רבה היכא דשלשת צדדיו גבוהין מן הארץ, דאסורה צד השוה לארץ. **ואין ניתלין באילן** — אשטנדליי"ר. **בור ושיח ומערה** — בין שיש בהן מים, בין שאין בהם מים. **מטפס** — דנפיי"ר, מטפס ויורד. דטעמא לאו משום דטרחא, אלא שלא יתלוש מן המחובר במתכוין. **אם עלה** — באילן, אסור לירד. דכל דרך ירידתו הוא משתמש במחובר. **עלה מבעוד יום** — וקדש עליו היום — לא קנסינן ליה, ויורד. **הניתנין במתנה אחת וכו'** — כגון דם הבכור שנתערב בדם בכור אחר. **ינתנו במתנה אחת** — ועולה אותה מתנה לזה ולזה. **מתן ארבע במתן ארבע** — דם חטאת זו נשפך לדם חטאת זו — ינתנו ארבע מתנות, ועולה לזו ולזו. **ינתנו במתן ארבע** — דקסבר: קום עשה מצוה עדיף, אף על גב דבהאי מצוה איכא צד עבירה דעבר אבכור אבל תוסיף, אתי עשה דחטאת דכתיב (ויקרא ד): "ונתן על קרנות" ודחי לבל תוסיף דבכור. **ורבי יהושע אומר נותנו במתנה אחת** — כיון דקיימא לן: כל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר, הכא דלא אפשר סמכינן עלה אפילו לכתחילה, ולא עברינן אבל תוסיף. ואי משום בל תגרע דחטאת, כדקאמר טעמא: מוטב שיעקר "בל תגרע" מאליו, שהוא יושב ואינו עוקר הלאו בידים, מעבור על "בל תוסיף" שהוא עוקרו בידים. **הכי נמי יורד** — דהך ירידה מצוה היא, דהא כל זמן שהוא יושב משתמש והרי זה תשמיש. הלכך, אף על גב דהשתא משתמש תשמיש אחר בשיורד יותר ויותר — עדיף משישב שם. **דקא עביד מצוה** — דמקיים עשה. **לא קא עביד מצוה** — פורש מן העבירה הוא על ידי עבירה, אבל קיום מצוה אין כאן.

תוספות

וכן בקרן זוית — פירש בקונטרס: ששלשה צדדיו נכנסין תוך המקצוע, ואין נראה מבחוץ אלא צד רביעי. ואיצטריך למימר תרוייהו קרן זוית, להודיעך כחו דרב ששת, ונגר דמשני צדדיו להודיעך כחו דרבה, דשרי. ומיהו, מודה רבה בסמוך לכותל שאינו שוה לארץ אלא מצד אחד דאסור. והא דנקט ברייתא בסמוך: וצדו אחד שוה לארץ — לא תקשי לרב ששת, דלדידיה לאו דוקא נקט צדו אחד, דהוא הדין משני צדדין.

מתן ארבע במתן אחת — פירוש: עולה שהיא מתן שתים שהן ארבע, בבכור או בפסח. אבל אין לפרש מתן ארבע היינו חטאת — דאם נתערבה מחן חטאת בפסח או בבכור אין להם תקנה, לפי שזה למעלה מחוט הסיקרא וזה למטה. ואם תאמר: וליתי עשה ולידחי לאו ד"בל תוסיף"! ויש לומר: דלא דמי כלל לכלאים בציצית, דהכא על ידי פשיעה הוא בא, והיה יכול להתקיים בלא דחיית הלאו. **ינתנו** במתנה אחת — דקיימא לן: כל הניתנין שנתנו במתנה אחת כפר. לא

מִשּׁוּם דְּהָוֵי דִּירָה שֶׁתַּשְׁמִישָׁהּ לָאֲוִיר, וְכָל דִּירָה שֶׁתַּשְׁמִישָׁהּ לָאֲוִיר - אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם. "שָׁרָשָׁיו גְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ וכו'". אִיתְּמַר, שָׁרְשֵׁי אִילָן הַבָּאִין מִלְּמַעְלָה מִשְּׁלֹשָׁה לְתוֹךְ שְׁלֹשָׁה, רַבָּה אָמַר: מוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. רַבָּה אָמַר מוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן - דְּכָל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה דְּאַרְעָא - אַרְעָא הִיא. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, דְּכֵיוָן דְּמִכֹּחַ אִיסּוּר קָאָתֵי - אֲסוּרִין. דְּדָמוּ כְּמְשׁוּנִיתָא, דְּסָלְקִין לְעִילָּא - אֲסוּרִין, דְּנָחְתִּין לְתַתָּאי - שָׁרוּ. לִצְדָדִין - פְּלוּגְתָּא דְּרַבָּה וְרַב שֵׁשֶׁת. וְכֵן אַגִּינְרָא, וְכֵן בְּקֶרֶן זָוִית. הַהוּא דִּיקְלָא דַּהֲוָה לְאַבֵּי וְהָוָה סָלֵיק בְּאִיפּוּמָא. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף וּשְׁרָא לֵיהּ. אָמַר רַב אַחָא בַּר תַּחֲלִיפָא: דְּשִׁרָא לָךְ - כְּרַבָּה שְׁרָא לָךְ. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: אֲפִילּוּ לְרַב שֵׁשֶׁת, בֵּיתָא כְּמָאן דְּמָלֵי דָּמֵי, וְלִישְׁתַּמֵּשׁ בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לַגַּג, קָא מַשְׁמַע לָן. תְּנַן: "שָׁרָשָׁיו גְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - לֹא יֵשֵׁב עֲלֵיהֶם". הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּלָא הָדְרִי כֵּיפֵי - פְּשִׁיטָא! אֶלָּא לָאו - אַף עַל גַּב דְּהָדְרִי כֵּיפֵי! לֹא, לְעוֹלָם דְּלָא הָדְרִי כֵּיפֵי. וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן: אַף עַל גַּב דְּצִידּוֹ אֶחָד שָׁוֶה לָאָרֶץ. תָּנוּ רַבָּנַן: שָׁרְשֵׁי אִילָן שֶׁגְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. אוֹ שֶׁיֵּשׁ חֶלֶל תַּחְתֵּיהֶן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אַף עַל פִּי שֶׁצִּידּוֹ אֶחָד שָׁוֶה לָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה לֹא יֵשֵׁב עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁאֵין עוֹלִין בָּאִילָן, וְאֵין נִתְלִין בָּאִילָן, וְאֵין נִשְׁעָנִין בָּאִילָן, וְלֹא יַעֲלֶה בָּאִילָן מִבְּעוֹד יוֹם וְיֵשֵׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, אֶחָד אִילָן וְאֶחָד כָּל הַבְּהֵמָה. אֲבָל בּוֹר שִׂיחַ וּמְעָרָה וְגָדֵר מְטַפֵּס וְעוֹלֶה מְטַפֵּס וְיוֹרֵד, וַאֲפִילּוּ הֵן מֵאָה אַמָּה. תָּנֵי חֲדָא: אִם עָלָה - מוּתָּר לֵירֵד, וְתָנֵי חֲדָא: אָסוּר לֵירֵד. לָא קַשְׁיָא; כָּאן - מִבְּעוֹד יוֹם, כָּאן - מִשֶּׁחֲשֵׁכָה. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא מִשֶּׁחֲשֵׁכָה, וְלָא קַשְׁיָא; כָּאן - בְּשׁוֹגֵג, כָּאן - בְּמֵזִיד. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא בְּשׁוֹגֵג, וְהָכָא בְּקָנְסוּ שׁוֹגֵג אַטּוּ מֵזִיד קָמִיפַּלְגִי; מָר סָבַר: קָנְסִינַן, וּמָר סָבַר: לָא קָנְסִינַן. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: כְּתַנָּאֵי, הַנִּיתָּנִין בְּמַתָּנָה אַחַת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּנִיתָּנִין מַתָּנָה אַחַת - יִנָּתְנוּ בְּמַתָּנָה אַחַת. מַתַּן אַרְבַּע בְּמַתַּן אַרְבַּע - יִנָּתְנוּ בְּמַתַּן אַרְבַּע. מַתַּן אַרְבַּע בְּמַתַּן אַחַת - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִנָּתְנוּ בְּמַתַּן אַרְבַּע, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: יִנָּתְנוּ בְּמַתָּנָה אַחַת. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הֲרֵי הוּא עוֹבֵר עַל "בַּל תִּגְרַע"! אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: הֲרֵי הוּא עוֹבֵר בְּ"בַל תּוֹסִיף"! אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: לֹא אָמְרוּ אֶלָּא כְּשֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לֹא נֶאֱמַר "בַּל תִּגְרַע" אֶלָּא כְּשֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ. וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כְּשֶׁנָּתַתָּ - עָבַרְתָּ עַל "בַּל תּוֹסִיף" וְעָשִׂיתָ מַעֲשֶׂה בְּיָדְךָ, כְּשֶׁלֹּא נָתַתָּ - עָבַרְתָּ עַל "בַּל תִּגְרַע" וְלֹא עָשִׂיתָ מַעֲשֶׂה בְּיָדְךָ. לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר הָתָם: קוּם עֲשֵׂה עָדִיף - הָכִי נַמִּי יֵרֵד. לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּאָמַר הָתָם שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה עָדִיף - הָכָא נַמִּי לֹא יֵרֵד. דִּילְמָא לֹא הִיא, עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָתָם קוּם עֲשֵׂה עָדִיף אֶלָּא דְּקָא עָבֵיד מִצְוָה, אֲבָל הָכָא דְּלָא עָבֵיד מִצְוָה - הָכִי נַמִּי לֹא יֵרֵד. וְאִי נַמִּי, עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָתָם שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה עָדִיף - אֶלָּא

דלא קא עביד איסורא — כשהוא יושב ואינו נותן — הלאו דבל תגרע והעשה דונתן על קרנות נעקרין מאליהן. אבל זה — ישיבתו תשמיש הוא, שהוא משתמש באילן. **יבש** — שאין בו לחלוחת, ולאו מחובר הוא. **בימות החמה** — יבש מותר, דליכא אפילו משום מראית העין, שהרי ניכר לכל שהוא יבש שאינו מוציא עלין. והא דקתני אסור — בימות הגשמים, שאין ניכר בין לח בין יבש, ואיכא משום מראית העין. **קא נתרי פירי** — שנשארו בו משנה שעברה, ואתי למשרי ביה תלישה דלח. נהי דעליה דיבש אטו עליה דלח לא גזרינן דהיא גופא גזירה. מיהו, תלישה אטו תלישה נגזר. **בגדודא** — יחור שנשרו ענפיו כולם. **בקעה מצא** — כלומר: אינן בני תורה שידעו להזהר. בבקעה זו שאין לה שומר והכל פרוץ. **ואין ברגלים חוטא** — אלמא: הלוך נמי חטא קרי ליה. והכא איכא חטא שתולש עשבים. **לחים** — אסור, דהוי תולש יבשין כתלושין דמי. **סיים מסאני** — שרי. **לא סיים מסאני** — אסור, שעשבים נדבקין בקשרי אצבעותיו ונתלשין. **עוקצא** = אשפי"א, כפול מתחתיו, והעשבים נדבקים שם ותולשן. **שרבא** — פחילה ארוכה שהעשב ארוך אסור. **בימות החמה** — זרע יש בגבעולין ומשירן. **כרבי שמעון** — דאמר: דבר שאין מתכוין מותר. **לדבר מצוה** — תשמיש. **ברגלים** — לשון תשמיש, דכתיב (שופטים ה): "בין רגליה כרע נפל שכב". **גם בלא דעת** — רישא דהאי קרא אץ ברגלים הוא. **נפש לא טוב** — לא טובים הבנים הנעשים בלא דעת האשה, שהיה בעלה אץ ברגלים. **הבועל ושונה** — שמטריחה. **לדעת** — האשה. **יבעול וישנה** — שמחמת ביאה ראשונה נתאוה האשה והולבשה תאוה, וכשבא ביאה שניה היא מזרעת תחילה. והיכא דהיא מזרעת תחילה יולדת זכר. **לדבר מצוה** — תשמיש. **נבונים** — מבינים דבר מתוך דבר. **יששכר** — לאה תבעה את יעקב לדבר מצוה "ותאמר אלי תבוא כי שכר שכרתיך" וגו'. **צער עבור** — עוברות חולות הן. **כמשמעו** — צער הלידה. **משתוקקת** — מתאוה לתשמיש. **והוא ימשל בך** — שהוא מושל לומר בפה תאות לבו, והאשה בלב ובושה להוציא בפה. **דמרצייא ארצויי** קמיה — מראה לפניו עניני חיבה. **עטופה כאבל** — בושה לצאת בראשה פרוע. **מנודה לכל אדם** — לקמיה מפרש שאסורה לכל אדם חוץ מבעלה, והאיש נושא נשים הרבה. **וחבושה בבית האסורים** — כל כבודה בת מלך פנימה. **כלילית** — שד. **כבהמה** — שכורעת כשהיא משתנת ודרך פרידה לעשות כן. **כר לבעלה** — שהוא למעלה בשעת תשמיש. **שבח הוא לה** — יושבת ומשתנת בצניעות, ואינה חסרה כלום בדבר. ונעשית כר לבעלה — אין לה טורח כל כך, טורחו מרובה משלה. **מלפנו** — מלמדנו. **מבהמות ארץ** — שנתן בהם חכמה להורות לנו. **שמפיים** — הולך ופושט כנפיו, והוא פיוס כדאמר לקמן, שאומר לה לקנות מלבוש שמגיע לארץ. **צניעות מחתול** — שאינו מטיל רעי בפני אדם, ומכסה צואתו. **וגזל מנמלה** — דכתיב (משלי ו): "(אגרה) בקיץ לחמה" ואין אחת גוזלת מאכל חברתה. **ועריות מיונה** — שאינו נזקק אלא לבת זוגו. **זינא** — מלבוש שקורין קוט"ה. **לבתר הכי** — לאחר בעילה, שמנענע וכופף ראשו לה לארץ. **אי אית ליה** — במה ליקח. משנה

1 **לא** קשיא הא בלחים הא ביבשים — ואם תאמר:
2 והא לעיל אסרינן ביבש, דפריך: והא נתרי
3 קינסי כו'! ויש לומר: דבאילן שהוא גבוה שייך
4 למגזר טפי, משום דמינבר ביה ניתרי קינסי.
5 **והאידנא** דקיימא לן כרבי שמעון כולהו שרי
6 — פירש רבינו חננאל: דהאי היתר
7 לא קאי אלא אעשבים, דשרי בכל ענין. אבל
8 באילן אין להוכיח שם שום היתר, אפילו יבש.
9 דשייך למיגזר טפי, משום דמנברא מילתא.
מיתיבי

1 דְּלָא קָא עָבֵיד אִיסּוּרָא, אֶבָל הָכָא דְּקָא עָבֵיד אִיסּוּרָא
2 - הָכִי נַמִי דְּיָרֵד. תָּנֵי חֲדָא: אֶחָד אִילָן לַח וְאֶחָד
3 אִילָן יָבֵשׁ. וְתַנְיָא אִידָךְ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּלַח,
4 אֲבָל בְּיָבֵשׁ - מוּתָּר. אָמַר רַב יְהוּדָה: לָא קַשְׁיָא; כָּאן
5 בְּשֶׁגִּזְעוֹ מַחֲלִיף, כָּאן - בְּשֶׁאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף. גִּזְעוֹ
6 מַחֲלִיף יָבֵשׁ קָרֵית לֵיהּ? אֶלָּא: לָא קַשְׁיָא; כָּאן - בִּימוֹת
7 הַחַמָּה, כָּאן - בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. בִּימוֹת הַחַמָּה הָא נָתְרֵי
8 פִּירֵי! בִּדְלִיכָּא פִּירֵי. וְהָא קָא נָתְרֵי קִינְסֵי! בִּגְדוּדָא.
9 אִינִי?! וְהָא רַב אִיקְלַע לְאַפְּסְטַיָּא, וַאֲסַר בִּגְדוּדָא! רַב
10 בִּקְעָה מְצָא, וְגָדַר בָּהּ גָּדֵר. אָמַר רָמִי בַּר אַבָּא, אָמַר רַב אַסִּי: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּהַלֵּךְ עַל גַּבֵּי
11 עֲשָׂבִים בַּשַּׁבָּת, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא". תָּנֵי חֲדָא: מוּתָּר לֵילֵךְ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים
12 בַּשַּׁבָּת, וְתַנְיָא אִידָךְ: אָסוּר. לָא קַשְׁיָא; הָא - בְּלַחִים, הָא - בִּיבֵשִׁים. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָא
13 וְהָא בְּלַחִים, וְלָא קַשְׁיָא; כָּאן - בִּימוֹת הַחַמָּה, כָּאן - בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָא
14 וְהָא בִּימוֹת הַחַמָּה, וְלָא קַשְׁיָא; הָא - דְּסִיֵּים מְסָאנֵיהּ, הָא - דְּלָא סִיֵּים מְסָאנֵיהּ. וְאִיבָּעֵית
15 אֵימָא: הָא וְהָא דְּסִיֵּים מְסָאנֵיהּ, וְלָא קַשְׁיָא; הָא - דְּאִית לֵיהּ עוּקְצֵי, הָא דְּלֵית לֵיהּ עוּקְצֵי.
16 וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא דְּאִית לֵיהּ עוּקְצֵי, הָא - דְּאִית לֵיהּ שְׁרָכָא, הָא - דְּלֵית לֵיהּ שְׁרָכָא.
17 וְהָאִידָּנָא דְּקַיְּימָא לָן כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן כּוּלְּהוּ שָׁרֵי. וְאָמַר רָמִי בַּר חָמָא, אָמַר רַב אַסִּי: אָסוּר
18 לְאָדָם שֶׁיָּכוֹף אִשְׁתּוֹ לִדְבַר מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא". וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי:
19 כָּל הַכּוֹפֶה אִשְׁתּוֹ לִדְבַר מִצְוָה - הַיָּיִן לוֹ בָּנִים שֶׁאֵינָן מְהוּגָּנִין. אָמַר רַב אִיקָא בַּר חִיְּנָּא: מַאי
20 קְרָאהּ "גַּם בְּלֹא דַעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹב". תַּנְיָא נַמִי הָכִי: "גַּם בְּלֹא דַעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹב" - זֶה
21 הַכּוֹפֶה אִשְׁתּוֹ לִדְבַר מִצְוָה. "וְאֶץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא" - זֶה הַבּוֹעֵל וְשׁוֹנֶה. אִינִי?! וְהָאָמַר רָבָא:
22 הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כָּל בָּנָיו זְכָרִים - יִבְעוֹל וְיִשְׁנֶה! לָא קַשְׁיָא; כָּאן - לְדַעַת, כָּאן - שֶׁלֹּא לְדַעַת.
23 אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל אִשָּׁה שֶׁתּוֹבַעַת בַּעֲלָהּ לִדְבַר מִצְוָה - הָוְיָין
24 לָהּ בָּנִים שֶׁאֲפִילּוּ בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הָיוּ כְּמוֹתָן. דְּאִילּוּ בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּתִיב: "הָבוּ לָכֶם
25 אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבוֹנִים וִידוּעִים לְשִׁבְטֵיכֶם", וּכְתִיב: "וָאֶקַּח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים
26 וִידוּעִים", וְאִילּוּ נְבוֹנִים לָא אִשְׁכַּח. וְאִילּוּ גַּבֵּי לֵאָה כְּתִיב: "וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי
27 תָּבוֹא כִּי שָׂכוֹר שְׂכַרְתִּיךָ", וּכְתִיב: "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל
28 רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם וְכָל אֲחֵיהֶם עַל פִּיהֶם". אִינִי?! וְהָאָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: עֲשָׂר קְלָלוֹת
29 נִתְקַלְּלָה חַוָּה, דִּכְתִיב: "אֶל הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבָּה אַרְבֶּה" - אִלּוּ שְׁנֵי טִפֵּי דְמִים, אַחַת דַּם נִדָּה,
30 וְאַחַת דַּם בְּתוּלִים. "עִצְּבוֹנֵךְ" - זֶה צַעַר גִּידּוּל בָּנִים. "וְהֵרֹנֵךְ" - זֶה צַעַר הָעִיבּוּר. "בְּעֶצֶב
31 תֵּלְדִי בָנִים" - כְּמַשְׁמָעוֹ. "וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ" - מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה מִשְׁתּוֹקֶקֶת עַל בַּעְלָהּ
32 בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹצֵא לַדֶּרֶךְ. "וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ" - מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה תּוֹבַעַת בַּלֵּב, וְהָאִישׁ תּוֹבֵעַ בְּפֶה,
33 זוֹ הִיא מִדָּה טוֹבָה בַּנָּשִׁים! כִּי קָאָמְרִינַן - דְּמַרְצַיָּא אַרְצוּיֵי קַמֵּיהּ. הָנֵי שֶׁבַע הָוְיָין! כִּי אֲתָא
34 רַב דִּימִי, אָמַר: עֲטוּפָה כְּאֵבֶל, וּמְנוּדָּה מִכָּל אָדָם, וַחֲבוּשָׁה בְּבֵית הָאֲסוּרִין. מַאי מְנוּדָּה מִכָּל
35 אָדָם? אִילֵימָא מִשּׁוּם דַּאֲסִיר לָהּ יִחוּד - אִיהוּ נַמִי אֲסִיר לֵיהּ יִחוּד! אֶלָּא דַּאֲסִירָא לְבֵי תְּרֵי.
36 בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: מְגַדֶּלֶת שֵׂעָר כְּלִילִית, וְיוֹשֶׁבֶת וּמַשְׁתֶּנֶת מַיִם כְּבְהֵמָה, וְנַעֲשֵׂית כַּר לְבַעְלָהּ.
37 וְאִידָךְ - הָנֵי, שֶׁבַח הוּא לָהּ. דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא: מַאי דִּכְתִיב "מַלְּפֵנוּ מִבְּהֵמוֹת אָרֶץ וּמֵעוֹף
38 הַשָּׁמַיִם יְחַכְּמֵנוּ", "מַלְּפֵנוּ מִבְּהֵמוֹת" - זוֹ פְּרִידָה שֶׁכּוֹרַעַת וּמַשְׁתֶּנֶת מַיִם. "וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם
39 יְחַכְּמֵנוּ" - זֶה תַּרְנְגוֹל שֶׁמְּפַיֵּים וְאַחַר כָּךְ בּוֹעֵל. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אִילְמָלֵא לֹא נִיתְּנָה תּוֹרָה - הָיֵינוּ לְמֵידִין צְנִיעוּת מֵחָתוּל, וְגֵזֶל
40 מִנְּמָלָה, וַעֲרָיוֹת מִיּוֹנָה. דֶּרֶךְ אֶרֶץ מִתַּרְנְגוֹל - שֶׁמְּפַיֵּים וְאַחַר כָּךְ בּוֹעֵל. וּמַאי מְפַיֵּים לָהּ? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, הָכִי קָאָמַר לָהּ:
41 זַבִּינְנָא לִיךְ זִיגָא דְּמָטוּ לִיךְ עַד כַּרְעֵיךְ. לְבָתַר הָכִי אָמַר לָהּ: לִישַׁמַּטְתֵּיהּ לְכַרְבָּלְתֵּיהּ דְּהַהוּא תַּרְנְגוֹלָא, אִי אִית לֵיהּ וְלָא זַבִּינְנָא לִיךְ.
משנה

דְּלֹא קָא עָבֵיד אִיסּוּרָא – שבזה שנמנע מלתת ארבע מתנות לקרבן המחויב בהם, אינו עושה איסור, ואיסור בל תגרע ועקירת העשה של נתינת הדם נעשים מאליהם, אֲבָל הָכָא ביושב על האילן דְּקָא עָבֵיד אִיסּוּרָא אף בלא מעשה נוסף, שבישיבתו שם משתמש במחובר, הָכִי נַמִּי – אכן יתכן שבזה גם הוא יסבור דְּיָרֵד.

הגמרא מביאה סתירה נוספת בדין השתמשות באילן: תָּנֵי חֲדָא – בברייתא אחת שנינו, אֶחָד [–בין] אִילָן לַח, וְאֶחָד [–ובין] אִילָן יָבֵשׁ שאין בו לחלוחית, שכבר אינו יונק מהקרקע, אין עולים בו בשבת. וְתַנְיָא אִידָךְ – ואילו באחרת שנינו, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שאין עולים באילן, בְּלַח, אֲבָל בְּיָבֵשׁ מוּתָּר, שאינו נחשב כמחובר ולא גזרו בו. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – הברייתא האוסרת, בְּאילן שֶׁגִּזְעוֹ מַחֲלִיף – שעל אף יבשותו עדיין יש בו לחלוחית, ויש בכוחו לשוב ולצמוח, ונחשב כאילן לח ואסור. כָּאן – הברייתא המתירה, בְּשֶׁאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף – שיבש לגמרי. הגמרא דוחה תירוץ זה: כשגִּזְעוֹ מַחֲלִיף, יָבֵשׁ קָרֵית לֵיהּ – וכי יבש אתה קורא לו, והרי אם בכוחו להתחדש ולחזור ולצמוח הרי לח הוא, ואם כן לא יתכן לפרש 'יבש' שבברייתא בשגזעו מחליף.

מתרצת הגמרא באופן אחר: אֶלָּא לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – הברייתא המתירה, בִּימוֹת הַחַמָּה שאז שאר האילנות מוציאים עלים, ואילן זה שאינו מוציא עלים, ניכר לכל שיבש, ואין חשש מראית עין שיטעו להתיר באילן לח. כָּאן – הברייתא האוסרת, בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, שאז גם שאר האילנות בלא עלים, ואינו ניכר בין לח ליבש וכולם נדמים כיבשים, ויש חשש מראית העין. מקשה הגמרא על תירוץ זה: והרי אף בִּימוֹת הַחַמָּה, הָא נָתְרֵי פֵּירֵי – הרי על ידי עלייתו וירידתו באילן נושרים פירות הנמצאים בו משנה שעברה, ואף שיבש הוא ואין בו משום תלישה, עדיין יש לאסור, שמפני גובהו ניכר לרואים שמשיר פירות, ושמא יבואו לתלוש אף מאילן לח. מתרצת הגמרא: ברייתא זו שאינה חוששת לכך, מדברת בְּדֵלֵיכָא פֵּירֵי – שאין פירות באילן.

מקשה הגמרא: וְהָא קָא נָתְרֵי קִינְסֵי – והרי אף כשאין בו פירות, נושרים ממנו קיסמים כשעולה בו, ומשום כך יש לאסור. מתרצת הגמרא: ברייתא זו מדברת בִּגְדוּדָא – גזע אילן שנשרו כל ענפיו, ואין נושר ממנו כלום. שואלת הגמרא: אִינִי – האם כך הוא שמותר להשתמש בגדודא, וְהָא רַב אִיקְּלַע [–הזדמן] לְאַפְסַטְיָא [–שם מקום] וְאָסַר בִּגְדוּדָא. מתרצת הגמרא: אכן מותר לעלות בגדודא, וְרַב שאסר לבני אפסטיא, לא מעיקר הדין אסר, אלא בִּקְעָה מָצָא וְגָדַר בָּהּ גָּדֵר, כלומר, ראה אותם שאינם בני תורה ואינם יודעים להזהר, כבקעה שהיא פרוצה ללא שומר, ויבואו להתיר אף בשאר אילנות, ועל כן גדר להם לאסור אף בגדודא.

הגמרא מביאה דין נוסף שאסרו משום תלישה בשבת: אָמַר רְמִי בַּר אַבָּא אָמַר רַב אַסִּי, אָסוּר לָאָדָם שֶׁיְּהַלֵּךְ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים בְּשַׁבָּת, שמא יתלשם ברגליו, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יט ב), 'וְאָץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא' – הממהר ברגלים חוטא, שפעמים שבהליכה בלבד נקרא חוטא, כגון זה שבהליכתו תולש עשבים בשבת.

הגמרא מביאה סתירת הברייתות בדין זה: תָּנֵי חֲדָא – בברייתא אחת שנינו, מוּתָּר לֵילֵךְ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים בְּשַׁבָּת, וְתַנְיָא אִידָךְ – ואילו באחרת שנינו, אָסוּר לילך על גבי עשבים בשבת, משום שתולש עשבים בהליכתו. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – הברייתא האוסרת, בְּלַחִים, שתולשם בהליכתו. הָא – הברייתא המתירה, בְּיָבֵשִׁים, שנחשבים כתלושים ועומדים.

תירוץ נוסף: וְאִי בָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תוכל ליישב סתירת הברייתות כך, הָא וְהָא – בין הברייתא האוסרת ובין המתירה בְּלַחִים, וְלֹא קַשְׁיָא, כָּאן – בברייתא האוסרת, בִּימוֹת הַחַמָּה שיש אז זרע בגיבעולים ומשירים בהליכתו. כָּאן – בברייתא המתירה, בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים שאין זרע בגיבעולים.

תירוץ שלישי: וְאִיבָּעֵית אֵימָא הָא וְהָא בִּימוֹת הַחַמָּה, וְלֹא קַשְׁיָא, הָא – הברייתא המתירה, דְּבָרִים מְסָאנֵיהּ – כשנעול במנעלים, ואין העשבים נתלשים בהליכתו. הָא – הברייתא האוסרת, דְּלֹא סָיְיִם מְסָאנֵיהּ, שאז נתפסים העשבים בין אצבעותיו ונתלשים בהליכתו.

תירוץ רביעי: וְאִיבָּעֵית אֵימָא הָא וְהָא דְּסָיְיִם מְסָאנֵיהּ, וְלֹא קַשְׁיָא, הָא – הברייתא האוסרת, דְּאִית לֵיהּ עוּקְצֵי – שיש בתחתית המנעל מסמרים כפופים, והעשבים נתפסים בהם ונתלשים. הָא – הברייתא המתירה, דְּלֵית לֵיהּ עוּקְצֵי – שאין מסמרים אלו.

תירוץ חמישי: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, הָא וְהָא דְּאִית לֵיהּ עוּקְצֵי, הָא – הברייתא האוסרת, דְּאִית לֵיהּ שַׁרְבָּא – שהעשבים ארוכים כפתילה, ועל ידי כך נתפסים ברגליו ונתלשים. הָא – הברייתא המתירה, דְּלֵית לֵיהּ שַׁרְבָּא – שאינם ארוכים.

הגמרא מסיקה ההלכה בזה: וְהַאִידָּנָא – ובזמנינו, דְּקָיְימָא לָן – שמקובל בידינו לפסוק כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן (שבת כב.) שדבר שאין מתכוין, מותר, כּוּלְּהוּ שָׁרֵי – מותר לילך על גבי עשבים בכל האופנים, אף באלו שיש חשש שיתלשו, שהרי אינו מכוין לתולשם.

הגמרא מביאה דין נוסף שנלמד מהפסוק 'ואץ ברגלים חוטא': וְאָמַר רְמִי בַּר חָמָא אָמַר רַב אַסִּי, אָסוּר לָאָדָם שֶׁיָּכוּף [–יכריח] אִשְׁתּוֹ לְדַבֵּר מִצְוָה – לתשמיש, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יט ב), 'גַּם בְּלֹא דַעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹב, וְאָץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא' – המאיץ באשתו ומכריחה לתשמיש שהוא ברגלים, חוטא הוא.

מימרא נוספת בענין זה: וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל הַכּוֹפֶה [–המכריח] את אִשְׁתּוֹ לְדַבֵּר מִצְוָה – לתשמיש, הֲוֵוְן לוֹ – יהיו לו בָּנִים שֶׁאֵינָן מְהוּגָּנִין – רשעים. אָמַר רַב אִיקָא בַּר חִיגְּנָא, מַאי קְרָאָה – מהו הפסוק שנרמז בו עונש זה, שנאמר בתחילת הפסוק הנזכר, 'גַּם בְּלֹא דַעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹב', כלומר, לא טובים הנפשות הנולדים ממעשה שבלא דעת ורצון האשה, שכפאה לדבר מצוה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי כדברי רב איקא. מה שנאמר בפסוק 'גַּם בְּלֹא דַעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹב', זֶה הַכּוֹפֶה אִשְׁתּוֹ לְדַבֵּר מִצְוָה. ומה שנאמר בהמשך הפסוק 'וְאָץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא', זֶה הַבּוֹעֵל וְשׁוֹנֶה – ושב ובועל שנית, שחוטא שמטריח אשתו.

מקשה הגמרא: אִינִי – האם כך הוא, וְהָאָמַר רָבָא, הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כָּל בָּנָיו זְכָרִים, יִבְעוֹל וְיִשְׁנֶה, שעל ידי שאשתו תתאוה מחמת בעילה ראשונה, היא תזריע תחילה בבעילה שניה, שכשהאשה מזרעת תחילה יולדת זכר. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – דברי רבא שדבר ראוי הוא לבעול ולשנות, כשעושה לְדַעַת ורצון אשתו. כָּאן – דברי הברייתא שחטא הוא, כשעושה שֶׁלֹּא לְדַעַת אשתו.

הגמרא מביאה הנהגה המביאה לבנים מהוגנים: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אִשָּׁה שֶׁתּוֹכַעַת בַּעֲלָהּ לְדַבֵּר מִצְוָה, שמתאוה למצוה להביא בנים, הֲוֵוְן לָהּ – זוכה שיהיו לה בָּנִים שֶׁאֲפִילּוּ בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הָיוּ כְּמוֹתָן.

הגמרא מבארת מה מעלת בנים אלו יותר מדורו של משה: דְּאִילּוּ בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּתִיב (דברים א יג), שאמר משה לישראל 'הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבוֹנִים וִידֻעִים לְשִׁבְטֵיכֶם' – בחרו מכל שבט אנשים למנותם דיינים בעלי שלש מעלות אלו, א. חכמים, ב. נבונים, שמבינים דבר מתוך דבר, ג. ידועים, מוכרים לכם כהגונים לשופטים. וּלבסוף כְּתִיב (שם א טו), 'וָאֶקַּח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידֻעִים', הרי שמצא רק בעלי שתי מעלות, חכמים וידועים, וְאִילּוּ נְבוֹנִים לֹא אַשְׁכַּח – לא מצא. וְאִילּוּ נַבִּי לֵאָה כְּתִיב (בראשית ל טז), 'וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ', שיצאה לקראת יעקב ותבעה אותו לדבר מצוה. ומצינו שמביאה זו נולד יששכר שמבניו היו נבונים, דִּכְתִיב (דברי הימים א' יב לג) 'מִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל, רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם וְכָל אַחֵיהֶם עַל פִּיהֶם', כלומר שמיששכר היו בעלי בינה מה שלא היו בשאר שבטים.

הגמרא מבררת האם אכן ראוי לאשה לתבוע בעלה לדבר מצוה. מקשה הגמרא: אִינִי – האם כך הוא שמעלה היא לאשה שתובעת בעלה, וְהָאָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, עֶשֶׂר קְלָלוֹת נִתְקַלְּלָה חַוָּה, דִּכְתִיב (בראשית ג טז), 'אֶל הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ'. מבארת הגמרא לשונות הקללה שבפסוק זה, 'הַרְבָּה אַרְבֶּה' אֵלּוּ שְׁנֵי טִפֵּי דָמִים שבהם צער לאשה, אַחַת דַּם נִדָּה וְאַחַת דַּם בְּתוּלִים. 'עִצְּבוֹנֵךְ'

המשך בעמוד כז

משנה

משנה זו עוסקת בתנאים הנדרשים לסגירת דלת עראית בשבת: **הַדֶּלֶת שֶׁבַּמּוּקְצֶה** – דלת של רחבה שאחורי הבית שאינה מחוברת לכותל, או שתלויה בו ונגררת בארץ, **וְכֵן חֲדָקִים** – חבילי קוצים שֶׁנִּתַּן **בַּפְּרָצָה** לסותמה, **וְכֵן מַחֲצְלוֹת** של קנים הנתונות בפתח לסוגרו, **אֵין נוֹעֲלִין בָּהֶן** בשבת, שבאינם מחוברים כלל בונה ממש הוא, ואף בקשורים כיון שאינם קבועים נראה כבונה כשמגביהם על המשקוף לנעול, **אֶלָּא אִם כֵּן** קשורים **וּגְבוֹהִים מִן הָאָרֶץ** כל שהוא, שיש היכר ששייכים לפתח זה ואינו נראה כבונה.

גמרא

הגמרא מקשה סתירה בין המשנה לברייתא: במשנה מבואר שאין נועלים בדלתות שאינן קבועות אלא כשהדלת מחוברת וגבוהה מן הארץ, **וְרִמִּינְהוּ**, שנינו בברייתא, **דֶּלֶת הַנַּגָּרֶת וּמַחֲצֶלֶת הַנַּגָּרֶת וְקַנְקַן** [–ידית מחרשה] **הַנַּגָּר** המשמשים לסגירת פתח, **בִּזְמַן שֶׁקְּשׁוּרִין** אל הבנין **וְרֹאשֵׁיהֶן** העליונים **תְּלוּיִין** באויר **נוֹעֲלִין בָּהֶן בַּשַּׁבָּת וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב** הקל, אף שאין קציהן התחתונים גבוהים מן הארץ. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי**, דברי הברייתא אמורים **בְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם צִיר**, שהציר מוכיח שדלתות גמורות הם, ולכן די בקשורים ותלויים ואין צורך שיהיו גבוהים מן הארץ. **רָבָא אָמַר**, אף אם עתה אין להם ציר, די **בְּכָךְ שֶׁהָיָה לָהֶן** קודם לכן **צִיר**, ורישומו עדיין ניכר בהם, ומוכיח שמשמשים כדלת.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי**, שנינו בברייתא, **דֶּלֶת הַנַּגָּרֶת וּמַחֲצֶלֶת הַנַּגָּרֶת וְקַנְקַן הַנַּגָּר, בִּזְמַן** [שקשורין ותלויין] **שֶׁיֵּשׁ לָהֶן צִיר וּגְבוֹהִים מִן הָאָרֶץ אֲפִילּוּ מְלֹא נִימָא נוֹעֲלִין בָּהֶן, וְאִם לָאו אֵין נוֹעֲלִין בָּהֶן**, הרי שאין היתר לנעול בדברים הללו עד שיהיו גם גבוהים מן הארץ וגם בעלי ציר.

מיישבת הגמרא: **אַבָּיֵי מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ** – לשיטתו, **וְרָבָא מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ, אַבָּיֵי מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ**, אין כוונת הברייתא להצריך ציר וגבוהין מן הארץ יחדיו, אלא **אוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהֶן צִיר אוֹ שֶׁגְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ. רָבָא מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ**, כוונת הברייתא שדי **בְּשֶׁהָיָה לָהֶן צִיר אוֹ שֶׁגְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ.**

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: **תָּנוּ רַבָּנַן, סוֹכֵי** [–שיחין] **קוֹצִים וַחֲבִילִין** של קוצים **שֶׁהִתְקִינָן לְסִתִּימַת פִּרְצָה שֶׁבָּחֲצֵר, בִּזְמַן שֶׁקְּשׁוּרִין וּתְלוּיִין נוֹעֲלִין בָּהֶן בַּשַּׁבָּת וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב.**

הגמרא מביאה דין נוסף הנוגע לסוגיא זו: **תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא, דֶּלֶת אַלְמָנָה** [–אלמנה מתיקוניה] **הַנַּגָּרֶת** על הארץ, **אֵין נוֹעֲלִין בָּהּ** אף כשיש לה ציר. שואלת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן נחשבת **דֶּלֶת אַלְמָנָה**. משיבה הגמרא: **אִיכָּא דְּאָמְרִי, דְּחַד שִׁיפָּא** – עשויה מקרש אחד בלבד שלא ככל דלתות העשויות מכמה נסרים, ואינה נראית כדלת, ולפיכך נראה כבונה כשנועל בה, **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי דְּלֵית לֵיהּ גַּשְׁמָה** – שאין בה בריחים.

הגמרא מביאה מימרא נוספת העוסקת בדיני בנין ביום טוב: **אָמַר רַב יְהוּדָה, הַאי מְדוּרְתָּא** – מדורה זו, שדרך הכנתה בסידור עצים בריבוע סביב וכיסוי החלל מלמעלה בעצים נוספים, נתינתם ביום טוב **מִמַּעֲלָה לְמַטָּה** באחיזת העליונים באויר והכנסת התחתונים תחתם, **שָׁרֵי** – מותרת, אבל **מִמַּטָּה לְמַעְלָה** בסידור עצים על הארץ והנחת העליונים עליהם, **אֲסִיר** – אסורה, שיוצר דפנות וגג ודומה לבנין אהל. **וְכֵן** הדין **בְּיַעֲתָא** – ביצה, שהרוצה לצלותה על הגחלים מניחה על גבי רשת ברזל או שני גזרי עצים, וביום טוב יאחז הביצה באויר ויתחב המעמידים תחתיה, ולא להיפך. **וְכֵן בְּקִידְרָא** – העמדת קדרה מעל האש בהצבתה על גבי שתי חביות משני צידיה, שביום טוב יאחז את הקדרה באויר וניחם החביות תחתיה. **וְכֵן בְּפוּרְיָא** – מטה המורכבת ממסגרת בעלת רגלים ויריעת עור נקשרת אל המסגרת בלולאות, שהבאים להרכיבה יאחזו את העור שטוח באויר, ולאחר מכן יביאו את המסגרת ויחברום. **וְכֵן בְּחֲבִיתָא** – הצבת שורות חביות במרתף, אין לסדרן בהנחת אחת על שתים ממטה למעלה, אלא יאחזו העליונה באויר ויניחו התחתונות תחתיה.

הגמרא מביאה דברי אגדה בענין חדקים [קוצים] המשמשים לסתימת פירצה: **אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, חִדְקָאָה** – הנך משול בקוץ, **דִּכְתִיב בְּכוּ** – בנבואה על ישראל (מיכה ז ד) **'טוֹבָם כְּחֵדֶק'**, כלומר, טובים שבהם כקוצים. **אָמַר לֵיהּ רבי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, שַׁטְיָא** – שוטה, **שַׁפִּיל לְסִיפֵּיהּ דִּקְרָא** – השפל עיניך להמשך הפסוק ותיווכח שהוא עוסק בשבח ישראל ולא בגנותם, **דִּכְתִיב** שם **'יָשָׁר מִמְּסוּכָה'**, כלומר, הישרים שבהם מגינים עליהם כגדר קוצים. **וְאֶלָּא** אם תשאל **מַאי** – מה אם כן כוונת המלים **'טוֹבָם כְּחֵדֶק'**, זו הכוונה, **כְּשֵׁם שֶׁחֲדָקִים הַלָּלוּ מְגִינִין עַל הַפִּירְצָה כָּךְ טוֹבִים שֶׁבָּנוּ מְגִינִים עָלֵינוּ. דָּבָר אַחֵר** – ביאור נוסף ב**'טוֹבָם כְּחֵדֶק'**, **שֶׁטּוֹבִים** שבישראל **מְהַדְּקִין אֶת הָרְשָׁעִים** [–אומות העולם] **לְגֵיהִנֹּם, כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר** בנבואה על אחרית הימים (שם ד יג) **'קוּמִי וְדוֹשִׁי בַּת צִיּוֹן כִּי קַרְנֵךְ אָשִׂים בַּרְזֶל וּפְרָסֹתַיִךְ אָשִׂים נְחוּשָׁה וְהָדַקְתְּ עַמִּים רַבִּים וגו'**, הרי שיהדקו ישראל את האומות.

משנה

משנה זו עוסקת בעמידה ברשות אחת וטלטול ברשות אחרת, כבמשנה לעיל (צח:), ומביאה בזה מחלוקת: **לֹא יַעֲמוֹד אָדָם** בשבת **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** ויטול מפתח מרשות הרבים **וְיִפְתַּח** בו חנות **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**, וכן לא יעמוד **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** ויטול מפתח מרשות היחיד **וְיִפְתַּח** דלת **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד**, גזירה שמא יביאנו אל מקום עמידתו ויעביר מרשות לרשות, **אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה** העומד ברשות הרבים **מְחִיצָה** סביבו **גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים**, שנמצא אף הוא ברשות היחיד, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ לוֹ** חכמים, **מַעֲשֶׂה בְּשׁוּק שֶׁל פִּטְּמִים** – מוכרי בשר **שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ נוֹעֲלִין** בעמדם ברשות הרבים חנויות שמנעולן למעלה מעשרה, **וּמַנִּיחִין אֶת הַמַּפְתֵּחַ בַּחֵלּוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח** שרשות היחיד היה, ולא חששו שיורידוהו לרשות הרבים. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שׁוּק שֶׁל צַמָּרִים** – מוכרי צמר **הָיָה, וְלֹא** של פטמים.

גמרא

הגמרא דנה האם נאמרה המחלוקת שבמשנה ברשויות דאורייתא דווקא או גם ברשויות דרבנן. מקשה הגמרא: **וְרַבָּנַן** איך השיבו כן, **אָמַר רַבִּי מֵאִיר** שיש לגזור **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** דאורייתא, **וּמַהֲדְרוּ אִינְהוּ** – והשיבוהו הם שמצינו שהתירו בירושלים שבכַּרְמֶלִית היא, וכי תשובה היא, והלא יתכן שרק במקום שהעברת המפתח אל מקום עמידתו אסורה מדאורייתא גזרו שלא לפתוח, ולא כשאיסור ההעברה עצמו הוא מדרבנן. מביאה הגמרא מקור לכך שירושלים בכרמלית: **דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, יְרוּשָׁלַיִם, אִלְמָלֵא דִּלְתוֹתֶיהָ נִנְעָלוֹת בַּלַּיְלָה הָיוּ חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם רְשׁוּת הָרַבִּים**, אבל עתה שנועלות דינה בכרמלית.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָא**, שני דינים היו לירושלים במרוצת השנים, **כָּאן** – המימרא של רבי יוחנן עוסקת בדינה **קוֹדֶם שֶׁנִּפְרְצוּ בָהּ פְּרָצוֹת**, וכיון שהיו שעריה ננעלים היתה בכרמלית, **וְכָאן** – דין משנתינו אמור **לְאַחַר שֶׁנִּפְרְצוּ בָהּ פְּרָצוֹת**, ולפיכך היה דינה כרשות הרבים, והשיבו חכמים לרבי מאיר בכעין דבריו. הגמרא מביאה תירוץ נוסף: **רָבָא אָמַר**, לעולם ירושלים בכרמלית, ורבי מאיר גזר גם בכרמלית, **וְסִיְּפָא** – הראיה מירושלים **אָתָאן** – באה להוכיח את דין **שַׁעֲרֵי גִּנָּה** שבכרמלית, ודברי רבי מאיר שבמשנה חסרים, **וְהָכִי קָאָמַר** – וכך יש להוסיף עליהם, **וְכֵן לֹא יַעֲמוֹד בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** ויטול מפתח מתוך הגינה **וְיִפְתַּח** בו את מנעול הגינה **שֶׁבַּכַּרְמֶלִית**, ואף לא יעמוד **בְּכַרְמֶלִית** ויטול מפתח מרשות היחיד **וְיִפְתַּח** בו מנעול **שֶׁבִּרְשׁוּת הַיָּחִיד,**

רש"י

משנה הדלת שבמוקצה — רחבה שאחורי הבתים. ומשום הכי נקט לה, משום שאין משתמשין בה תדיר, ואין בעל הבית חושש לה לעשות לה דלת תלויה בראוי וקבועה, אלא זקופה בנגד הפתח. וכשהוא פותח מטילה לארץ. ויש שתלויות אבל נגררות לארץ. **אין נועלין בה** — בשבת, משום דעביד בנין. או אפילו כשהיא תלויה ונגררת — אין זה קבועה, וכשהוא מגביהה על המשקוף, כיון דאינה קבועה שם מחזי כבונה. **וחדקים שבפרצה** — קוצים שעשאם חבילות, והתקינם לסתום בהם פרצה, ופעמים שהוא פותחה. **ומחצלת** — של קנים, שקורין גליד"א. **גמרא** קנקן — הוא כלי שאוחזין בו מאחורי המחרישה כשהן חורשין. יש שנועלים ומעמידים אותו במקום דלת כנגד הפתח. **בזמן שקשורים ותלויין** — אלמא: אתלויין הוא דקפיד, אבל אגבוהים מן הארץ — לא חייש. **כשיש להן ציר** — דמוכחא מילתא דדלת גמורה היא, והרי היא קשורה ותלויה ולא מחזי כבונה. **כשהיה להם ציר** — ואף על גב דהשתא ליכא — היכירא הוא דאיכא. לישנא אחרינא: טעמא דמתניתין משום דחופר בארץ. וקשיא לי בגוה, דאם כן מאי תרצתיה דרבא דאמר כשהיה להם ציר? כיון דהשתא ליכא — הא קא עביד חריץ! ועוד: אם כן כרבי יהודה בעי לאוקומיה, דאמר דבר שאין מתכוין אסור. **וגבוהין** — אלמא: תרוייהו בעינן. **דלת אלמנה** — דלת שהיא אלמנה מתקוניה. **דחד שיפא** — עשויה מקרש אחד, דהכא ודאי מחזי כבונה ונתן קרש בכותל, שאין בה היכר דלת. **נשמה** — דילי"ש, בריחים המחברין אותה. **מדורתא** — היסק גדול. **מלמעלה למטה** — לאחוז העצים העליונים באויר ולתת תחתונים מלמטה. **שרי** — ביום טוב, דאין זה בנין אהלים. **מלמטה למעלה אסור** — לתת התחתונים תחלה לצדדין ברבוע, כדרך שעושין לפני השרים, ולסדר עליונים למעלה. דהיינו כעין בנין אהל וגגו אסור. הכי גרסינן: מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה — אסור. וכך מצאתי בתשובת הגאונים, וכן עיקר. **וכן ביעתא** — לסדר הביצים על הגחלים על כלי ברזל שקורין גרדי"ל, או על גבי שני עצים שמקיפין זה אצל זה, צריך לאחוז ביצים בידו על האור, וחברו יתן העצים תחתיהן. **וכן קדרה** — כדתנן במסכת ביצה (לב,ב): אין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדרה. ואמר רב יהודה: אסור להקיף חביות תחלה להקריבן זה אצל זה, ואחר כך יתן הקדרה עליהן, שזה דרך בנין. אבל יאחוז הקדרה באויר, ואחר כך יקיף חביות תחתיה. **וכן פוריא** — מטה שנושאין שרים בדרכים, ושל פרקים היא, ויש להם עור ארוך מוקף לולאות, וקושר הלולאות בארוכות המטה. וכשהוא פורקן מתיר הלולאות, והעור נופל. והמתקנו ביום טוב צריך לאחוז העור שטוח מלמעלה, ואחר כך יביאו הרגלים עם הארוכות ויושיבוהו תחתיו. אבל לא יושיבוהו תחלה על רגליו ואחר כך ישטח העור. **וכן חביתא** — כשמסדר חביות במרתף שורה על שורה חביות של חרס הן כעין כדין גדולים ומדנקט לרב יהודה הכא גבי מתניתין, שמע מינה טעמא דמתניתין משום בנין ולא משום חופר. **חידקאה** — משול בקוץ. **טובם כחדק** — טובים שבהם כקוצים. **שפיל לסיפיה דקרא** — השפל עיניך, לשפלו של מקרא, לסופו תראה שלשבח הוא. **ישר ממסוכה** — הישרים שבנו מגינים עלינו בסוכה: מהדרן כמו: "ושחקת ממנה הדק" (שמות ל). **קומי ודושי בו'** — סיפיה דקרא: "והדיקות עמים". **משנה לא יעמוד**— **ברשות היחיד** — ויטול מפתח המונח ברשות הרבים, ויפתח בו פתח חנות שברשות הרבים. ואף על פי שאין ממקום מפתח לפתח ארבע אמות — גזירה שמא יכניס המפתח אצלו. וכן לא יעמוד אדם ברשות הרבים ויושיט ידו למעלה גבוה מעשרה ורוחב ארבעה, כגון מפתח חנות המונח על גגו ויטול שם המפתח, ויפתח בה החנות והוא גבוה למעלה מעשרה — גזירה שמא יביאנה אצלו לתוך עשרה. **אלא אם כן עשו לה מחיצה** — ויעמוד בתוכה, ואסיפא קאי. **פטמין** — קצבים. **נועלין** — פתח חנותן ועומדין ברשות הרבים והמנעול למעלה מעשרה. **צמרים** — מוכרי צמר. **גמרא** ומהדרו ליה אינהו כרמלית — בתמיה דהא ירושלים כולה כרמלית היא, שהיא כולה כחצר של רבים שלא עירבו דהואיל ודלתותיה נגעלות בלילה מערבין את כולה. **חייבין עליה** — דעיר של רבים היא, שאובלוסין הרבה באין לה. אבל עכשיו דדלתותיה נגעלות — לאו רשות הרבים, שאינה כדגלי מדבר שהוא דרך פתוח כל שעה. וכיון דכרמלית לית לן למיגזר שלא יעמוד בה ויפתח ברשות היחיד דילמא מייתי ליה דאי נמי מייתי לגביה שבות בעלמא היא וגזירה לגזירה לא גזרינן: מתניתין לאחר שנפרצה בה פרצות הוא. **סיפא אתאן** — רבנן אתו לאיפלוגי אשערי גינה לשער גינה שהיא כרמלית, וקאסר רבי מאיר לעמוד בה ולהושיט ידו על מקום גבוה עשרה ורוחב ארבעה שהוא רשות היחיד, ויטול מפתח המנעול הגבוה מעשרה. **לא יעמוד ברשות היחיד** — כגון בחצירו, ויושיט ידו לגגות דרך חור או סדק, ויטול בו מפתח ויפתח בה מנעול מתוך הגינה, שמא ימשך המפתח אליו. ומחמיר רבי מאיר אפילו ברשויות דרבנן. וכן לא יעמוד בגינה ויושיט ידו למקום גבוה עשרה ורוחב ארבעה, שהוא רשות היחיד, ומפתח מונח בו, ויפתח מנעול למעלה מעשרה. גינה כרמלית היא, דהויא יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה.

אלא

תוספות

מיתיבי דלת הנגררת — בלאו הכי הוה מצי לאקשויי רישא לסיפא, דקרי לה "נגררת" וקרי לה "גבוהין מן הארץ", והוה מצי למימר "ויליטעמיך". **דלת** אלמנה הנגררת אין נועלין בה – פירש רבינו יצחק: דאיירי כשיש להן ציר. דאי אין להן ציר — מאי איריא דלת אלמנה? אפילו דלת אחרינא נמי.

וכן ביעתא – פירש בקונטרס: שמסדר ביצים על כלי ברזל שקורין גרדיש לומר בלעבודה זרה. ואין נראה לרבינו יצחק דרך בנין בכך, שהרי כל המחיצות עשויות כבר, ולא דמו לחבית ופוריא דמסדר זו אצל זו. ותדע, שהרי היתר פשוט הוא להניח קדירה על גבי טרפידא. ונראה לרבינו יצחק לפרש: שמסדר עצים או ביצים, ומניח ביצה על גביהן. ומה שאנו מסדרין כבר מכאן וכבר מכאן וכבר על גביהם, או בספר — ליכא איסורא, אלא כשצריך לאויר שתחתיהם. אי נמי: לא דמי לבנין אלא כשעושה על גבי הקרקע, ולא על השלחן.

מביא

משנה הַדֶּלֶת שֶׁבַּמּוּקְצֶה, וַחֲדָקִים שֶׁבַּפִּרְצָה, וּמַחְצֶלֹת - אֵין נוֹעֲלִין בָּהֶן אֶלָּא אִם כֵּן גְּבוֹהִים מִן הָאָרֶץ. **גמרא** וּרְמִינְהוּ: דֶּלֶת הַנִּגְרֶרֶת, וּמַחְצֶלֶת הַנִּגְרֶרֶת, וְקַנְקַן הַנִּגְרָר, בְּזְמַן שֶׁקְּשׁוּרִין וּתְלוּיִין - נוֹעֲלִין בָּהֶן בַּשַּׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב! אָמַר אַבָּיֵי: בְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם צִיר. רָבָא אָמַר: בְּשֶׁהָיָה לָהֶן צִיר. מֵיתִיבִי: דֶּלֶת הַנִּגְרֶרֶת, וּמַחְצֶלֶת הַנִּגְרֶרֶת, וְקַנְקַן הַנִּגְרָר, בְּזְמַן שֶׁקְּשׁוּרִין וּתְלוּיִין וּגְבוֹהִים מִן הָאָרֶץ אֲפִילּוּ מְלֹא גֵימָא - נוֹעֲלִין בָּהֶן, וְאִם לָאו - אֵין נוֹעֲלִין בָּהֶן. אַבָּיֵי מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ, וְרָבָא מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ. אַבָּיֵי מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ: כְּשֶׁהָיָה לָהֶן צִיר, אוֹ שֶׁגְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ. רָבָא מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ: כְּשֶׁהָיָה לָהֶן צִיר, אוֹ שֶׁגְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ. תָּנוּ רַבָּנַן: סוֹכֵי קוֹצִים וַחֲבִילִין שֶׁהִתְקִינָן לְפִרְצָה שֶׁבַּחֲצֵר, בְּזְמַן שֶׁקְּשׁוּרִין וּתְלוּיִין - נוֹעֲלִין בָּהֶן בַּשַּׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב. תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא: דֶּלֶת אַלְמָנָה הַנִּגְרֶרֶת - אֵין נוֹעֲלִין בָּהּ. הֵיכִי דָּמֵי דֶּלֶת אַלְמָנָה - אִיכָּא דְּאָמְרִי: דְּחַד שִׁיפָּא, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: דְּלֵית לֵיהּ גִּשְׁמָה. אָמַר רַב יְהוּדָה: הַאי מְדוּרְתָּא, מִמַּעְלָה לְמַטָּה שָׁרֵי - מִמַּטָּה לְמַעְלָה - אָסִיר. וְכֵן בֵּיעָתָא, וְכֵן קִידְרָא, וְכֵן פּוּרְיָא, וְכֵן חָבִיתָא. אֲמַר לֵיהּ הַהוּא צְדוֹקִי לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה: חִדְקָאָה! דִּכְתִיב כָּכוּ: "טוֹבָם כְּחֵדֶק". אֲמַר לֵיהּ: שָׁפִיל לְסֵיפֵיהּ דִּקְרָא, דִּכְתִיב: "יָשָׁר מִמְּסוּכָה". וְאֶלָּא מַאי - "טוֹבָם כְּחֵדֶק" - כְּשֵׁם שֶׁחֲדָקִים הַלָּלוּ מְגִינִין עַל הַפִּירְצָה, כָּךְ טוֹבִים שֶׁבָּנוּ מְגִינִים עָלֵינוּ. דָּבָר אַחֵר: "טוֹבָם כְּחֵדֶק" - שֶׁמְּהַדְּקִין אֶת הָרְשָׁעִים לַגֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "קוּמִי וְדוּשִׁי בַּת צִיּוֹן כִּי קַרְנֵךְ אָשִׂים בַּרְזֶל וּפַרְסוֹתַיִךְ אָשִׂים נְחוּשָׁה וְהָדֵקִתְּ עַמִּים רַבִּים" וגו'. **משנה** לֹא יַעֲמוֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְיִפְתַּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְיִפְתַּח בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה מְחִיצָה גְּבוֹהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֶׂה בְּשׁוּק שֶׁל פַּטְּמִים שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁהָיוּ נוֹעֲלִין וּמַנִּיחִין אֶת הַמַּפְתֵּחַ בַּחֲלוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שׁוּק שֶׁל צַמָּרִים הָיָה. **גמרא** וְרַבָּנַן, אָמַר רַבִּי מֵאִיר רְשׁוּת הָרַבִּים - וּמְהַדְּרוּ אִינְהוּ כַּרְמְלִית? דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: יְרוּשָׁלַיִם, אִלְמָלֵא דְּלָתוֹתֶיהָ נִנְעָלוֹת בַּלַּיְלָה - חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם רְשׁוּת הָרַבִּים. אָמַר רַב פַּפָּא: כָּאן - קוֹדֶם שֶׁנִּפְרְצוּ בָהּ פְּרָצוֹת. כָּאן - לְאַחַר שֶׁנִּפְרְצוּ בָהּ פְּרָצוֹת. רָבָא אָמַר: סֵיפָא אַתָּאן לְשַׁעֲרֵי גִינָּה. וְהָכִי קָאָמַר: וְכֵן לֹא יַעֲמוֹד בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְיִפְתַּח בְּכַרְמְלִית, בִּכַרְמְלִית וְיִפְתַּח בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד,

אלא

תוספות

מביא מפתח ומניח באיסקופה — פירש בקונטרס: דמהא מדקדק דהדר ביה רבי מאיר משערי גינה, ולא גזר לעומד ברשות הרבים שלא יטלטל בכרמלית. דהא איסקופה כרמלית היא, כדאמרינן לקמן. ואין נראה לרבינו יצחק, דמכאן אין להוכיח דאיכא לאוקמא למחר פותח ונועל, כגון שעומד על האיסקופה. וכן צריך לפרש. דאי ברשות הרבים קאי — מאי "וכן"? דמשמע דומיא דההוא דשערי גינה. ונראה לרבינו יצחק כמו שהגיה בקונטרס בפירושיו: דמסיפא מוכח דהדר בה רבי מאיר משערי גינה, דקתני: למעלה מעשרה — מניחו במנעול, ולמחר פותח ונועל. דכי קאי נמי על האיסקופה — הוה ליה מכרמלית לרשות היחיד, דעל כרחך איסקופה כרמלית היא. דאי מקום פטור — אמאי צריך להניח המפתח במנעול? יניחו באיסקופה!

מדקאמר וכן חניות מכלל דבאיסקופת כרמלית — דוכן משמע דומיא דשערי גינה. ואי הויא איסקופת רשות היחיד — אם כן היה מטלטל מרשות היחיד לכרמלית. וכן אם היתה רשות הרבים — היה מטלטל מרשות הרבים לכרמלית, ולא הוי דומיא דשערי גינה דאסרי בכי האי גוונא. **אין** חוקקין – והוי מקום פטור. והא דקאמר ומניחו באיסקופה — הוא הדין ברשות הרבים, אלא דסתמא לא מינטר בקרקע, משום הכי לא נקיט לה. **רבי** יוסי אומר איסור נהגו בו והתירו להם — ואם תאמר: והא אמרינן בנדרים בפרק "ואלו נדרים" (פא,א) ובפרק "מקום שנהגו" (פסחים נא,א): דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור — אי אתה רשאי להתירן בפניהם! ויש לומר: דהיינו כשיודעים שמותר, ומחמירין על עצמן שלא ירגילו בני אדם להקל, ויבאו להתיר איסור. אבל אם מחמירין מחמת טעות — מותר להתיר בפניהם.

כי פליגי בשאין ניטל באיגודו — רבינו יצחק מפרש דדוקא הכא שרי, משום דבראשו גלוסטרא. אבל באין בראשו גלוסטרא — מודה דאסור, אפילו קשור בדלת. וסבירא ליה כרבנן דרבי יהודה בנגר הנגרר. אי נמי: סבירא ליה כרבי יהודה דשרי בנגרר, והכא איירי בקשור בעיברא דדשא, דמודה רבי יהודה בשאינו ניטל באיגודו, כדמוכח בסמוך. ומשום הכי בעי במתניתין שיהא בראשו גלוסטרא

רש"י

אלא אם כן עשו וכו' — אסיפא קאי, דהשתא כי קאי בגינה קאי ברשות היחיד ועולה עד לרקיע. **שערי גינה** — סתם מנעוליהן גבוהין עשרה ורחבין ארבעה, ורשות היחיד הן. **בית שער** — בית קטן, ופתח הגינה פתוח בו. ובשערי הגינה הסמוכין לרשות הרבים עסקינן, מדקתני סיפא: וכן חנויות הפתוחות לרשות הרבים. **פותח ונועל**— **כפנים** — דבית שער רשות היחיד הוא, וכן כשהוא מחוץ. **לא לכאן ולא לכאן אסורין מכאן ומכאן** — דהמנעול רשות היחיד הוא, ואף על פי שהמפתח מונח עליו — גזר רבי מאיר שלא יעמוד ברשות הרבים ולא בגינה, ויטול מפתח של רשות היחיד — שמא יביאנו אצלו לרשות הרבים או לכרמלית. **וכן חנויות** — לקמן מפרש האי "וכן", דבאיסקופת כרמלית בגינה קאמר. שערי חנויות פעמים שמנעוליהם גבוהין, ופעמים שהן נמוכין, לפיכך נתן בהן חילוק. (**למחר פותח ומניחו על האיסקופה** — לקמיה מפרש דמהכא שמעינן דהדר ביה רבי מאיר משערי גינה, ולא גזר בעומד ברשות הרבים שלא יטלטל בכרמלית. דהא איסקופה כרמלית היא, דרחבה ארבעה ואינה גבוהה עשרה וכשנוטל מפתח משם והוא עומד ברשות הרבים, ומוליכו דרך אויר האיסקופה למנעול שעל גביו למטה מעשרה — קא מטלטל מכרמלית לכרמלית, ולא גזר רבי מאיר שמא יביאנו אצלו חוץ לעובי האיסקופה). **למחר פותח ונועל וכו'** — ועל האיסקופה הוא עומד ומטלטל מפתח מאיסקופה למנעול על דרך אויר האיסקופה, דאין טלטול אלא בכרמלית. **ומחזירו למקומו** — לאיסקופה. **מניחו במנעול** — אבל לא באיסקופה, דכי ממטי ליה מאיסקופה למנעול הא מפיק מכרמלית לרשות היחיד. **למקומו** — למנעול על גביו, כגון מנעולין הללו של עץ שעושין עניים בפתחיהן וראשיהן רחבין, ובלעז שרדור"א. **וחכמים אומרים וכו'** — לקמן מפרש טעמא, דלא משוו ליה להאי מנעול רשות היחיד. **למקומו** — לאיסקופה, או לחלון שאין בו ארבעה. דאף על גב דגובה עשרה — מקום פטור בעלמא הוא. **שמוציא מרשות לרשות** — מאיסקופה שהוא כרמלית לחלון שהוא רשות היחיד. ואף על גב דהניחו תחילה במנעול, שהוא מקום פטור לרבנן, ובטל אצל כל הרשויות — כרב דימי קיימא לן. דאמר בפרק קמא: ובלבד שלא יחליפו. **מקום פטור הוא** — וכי הוי למעלה מעשרה — היכי משוי ליה רבי מאיר רשות היחיד, ואסר. **ויש בו לחוק** — בתוך הדלת אצל ראש המנעול בעוביו של דלת ולהשלים ראש המנעול לארבעה. **חוקקין להשלים** — רואין אותו כאילו חקוק. **אין חוקקין** — הלכך, מקום פטור בעלמא הוא. **הדר ביה רבי מאיר משערי גינה** — מדקא שרי לעמוד (ברשות הרבים ליטול מפתח מאיסקופת כרמלית ולהוליכו דרך אוירא למנעול שלמטה מעשרה ולא גזר שמא יביאנו אצלו לרשות הרבים ושמע מינה סיפא נמי מדקא שרי לעמוד) על האיסקופה כרמלית וליטול מפתח במנעול למעלה מעשרה באיסקופת כרמלית ולהוליכו דרך אוירא למנעול ולא גזר שמא יביאנו אצלו לאיסקופה שהיא כרמלית. **ושמע מינה מדרבנן** — דאמרי: אם יש ארבעה על ארבעה — אסור ליטול מפתח מאיסקופה ולנעול במנעול שהוא מקום פטור וליטלו משם ולהניחו בחלון שהוא רשות היחיד משום דקא מחליף מאיסקופת כרמלית לחלון שהוא רשות היחיד על ידי הנחת מקום פטור. **איתא לדרב דימי** — דאמר ובלבד שלא יחליפו. **משנה נגר** — קבילי"א, שתותבין אותו בחור שבאיסקופה לנעול הדלת. **שיש בראשו גלוסטרא** — שראשו עבה, וראוי לבוכנא לכתוש ולשחוק בו פלפלין. ואפילו הכי, דתורת כלי עליו — רבי אליעזר אוסר, אלא אם כן קשור ותלוי בדלת, כדמפרש בגמרא. **ורבי יוסי מתיר** — דתורת כלי עליו, משום גלוסטרא ולא מיחזי כבונה. **גמרא בניטל באגדו** — כשהוא קשור ותלוי בחבל של קיימא, וראוי לטלטלו על ידי אותו חבל, ואינו נפסק בידיה. **כולי עלמא לא פליגי** — דשרי, דכיון דקשור ותלוי יפה — מוכחא מלתא דלנעול קאי, ולא מיחזי כבונה. כשאין

אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֶׂה בְּשׁוּק שֶׁל פַּטְּמִים שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ נוֹעֲלִין וּמַנִּיחִין אֶת הַמַּפְתֵּחַ בַּחֲלוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שׁוּק שֶׁל צַמָּרִים הָיָה. תָּנוּ רַבָּנַן: פִּתְחֵי שַׁעֲרֵי גִינָּה, בְּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בֵּית שַׁעַר מִבַּפְנִים - פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל מִבַּפְנִים. מִבַּחוּץ - פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל מִבַּחוּץ. מִכָּאן וּמִכָּאן - פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל כָּאן וְכָאן. אֵין לָהֶן לֹא לְכָאן וְלֹא לְכָאן - אֲסוּרִין כָּאן וְכָאן. וְכֵן חָנֻיּוֹת הַפְּתוּחוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים, בְּזְמַן שֶׁהַמַּנְעוּל לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה - מֵבִיא מַפְתֵּחַ מֵעֵרֶב שַׁבָּת וּמַנִּיחוֹ בָּאִיסְקוּפָּה, לְמָחָר פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל וּמַחֲזִירוֹ לָאִיסְקוּפָּה. וּבִזְמַן שֶׁהַמַּנְעוּל לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה - מֵבִיא מַפְתֵּחַ מֵעֵרֶב שַׁבָּת, וּמַנִּיחוֹ בַּמַּנְעוּל, לְמָחָר פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל וּמַחֲזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף בִּזְמַן שֶׁהַמַּנְעוּל לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים - מֵבִיא מַפְתֵּחַ מֵעֵרֶב שַׁבָּת, וּמַנִּיחוֹ בָּאִיסְקוּפָּה, לְמָחָר פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל וּמַחֲזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ, אוֹ בַּחֲלוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח. אִם יֵשׁ בַּחֲלוֹן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת. מִדְּקָאָמַר וְכֵן חָנֻיּוֹת - מִכְּלָל דְּבָאִיסְקוּפַּת כַּרְמְלִית עָסְקִינַן. הַאי מַנְעוּל הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּלֵית בֵּיהּ אַרְבָּעָה - מְקוֹם פָּטוּר הוּא, וְאִי אִית בֵּיהּ אַרְבָּעָה - בְּהָא לֵימָא רַבָּנַן: אַף בִּזְמַן שֶׁהַמַּנְעוּל לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה מֵבִיא מַפְתֵּחַ מֵעֵרֶב שַׁבָּת, וּמַנִּיחוֹ בָּאִיסְקוּפָּה, לְמָחָר פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בּוֹ וּמַחֲזִירוֹ לָאִיסְקוּפָּה, אוֹ דְּלַחְלוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח? וְהָא קָא מְטַלְטֵל מִכַּרְמְלִית לִרְשׁוּת הַיָּחִיד! אָמַר אַבָּיֵי: לְעוֹלָם דְּאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה, וְיֵשׁ בּוֹ לָחוֹק וּלְהַשְׁלִימוֹ לְאַרְבָּעָה. וּבְהָא פְּלִיגִי; דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר: חוֹקְקִין לְהַשְׁלִים, וְרַבָּנַן סְבְרִי: אֵין חוֹקְקִין לְהַשְׁלִים. אָמַר רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי: שְׁמַע מִינָּהּ מֵהָא מַתְנִיתָא תְּלַת; שְׁמַע מִינָּהּ: חוֹקְקִין לְהַשְׁלִים, וּשְׁמַע מִינָּהּ: הֲדַר בֵּיהּ רַבִּי מֵאִיר מִשַּׁעֲרֵי גִינָּה, וְשָׁמַעְתָּ מִינָּהּ: מִדְּרַבָּנַן אִיתָא לִדְרַב דִּימִי. דְּכִי אֲתָא רַב דִּימִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - מוּתָּר לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים וְלִבְנֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד לְכַתֵּף עָלָיו, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַחֲלִיפוּ. **משנה** נֶגֶר שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ גְּלוֹסְטְרָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר, וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מַעֲשֶׂה בְּכַנֶּסֶת שֶׁבְּטִבֶּרְיָא שֶׁהָיוּ נוֹהֲגִין בּוֹ הֶיתֵּר, עַד שֶׁבָּא רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהַזְּקֵנִים וְאָסְרוּ לָהֶן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִיסּוּר נָהֲגוּ בּוֹ, וּבָא רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהַזְּקֵנִים וְהִתִּירוּ לָהֶן. **גמרא** בְּנִיטָּל בְּאַגְדּוֹ - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, כִּי פְּלִיגִי בשאינו

אֶלָּא אִם כֵּן עֲשָׂה העומד בכרמלית ופותח ברשות היחיד מְחִיצָה סביבו גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, שנמצא עומד ברשות היחיד, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ לוֹ חכמים, מַעֲשֶׂה בְּשׁוּק שֶׁל פַּטְּמִים שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם שבכרמלית היא, שֶׁהָיוּ נוֹעֲלִין בו בשבת חנויות, וּמַנִּיחִין אֶת הַמַּפְתֵּחַ בַּחֲלוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח שרשות היחיד היה, הרי שלא חששו שיורידוהו לכרמלית. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שׁוּק שֶׁל צַמָּרִים הָיָה.

הגמרא מביאה ברייתא בה מובא נידון זה ולומדת ממנה כמה דברים: תָּנוּ רַבָּנָן, פִּתְחֵי שַׁעֲרֵי גִינָּה המבדילים בינה לבין רשות הרבים, והגינה כרמלית, ודרך מנעולי גינות להיות גבוהים עשרה ורחבים ארבעה ורשות היחיד הם, בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בֵּית שַׁעַר – בית קטן סביב הפתח מִבִּפְנִים – מצד הגינה, פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל מִבַּפְּנִים, שגם הוא וגם פעולתו ברשות היחיד, ובזמן שהבית שער מִבַּחוּץ – מצד רשות הרבים, פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל מִבַּחוּץ, ששם רשות היחיד, וכשיש להן בית שער מִכָּאן וּמִכָּאן, פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל כָּאן וְכָאן. אבל כשאין לָהֶן לֹא לְכָאן וְלֹא לְכָאן, ושער הגינה לבדו מפריד בין הכרמלית לרשות הרבים, אֲסוּרִין בפתיחה מִכָּאן וּמִכָּאן, גם כשהמפתח מונח מעל למנעול ובטלטולו לפתוח בו אין העברה מרשות לרשות, שחוששים שיורידנו אל מקום עמידתו ברשות הרבים או בכרמלית. הברייתא מביאה אופן נוסף: וְכֵן חֲנוּיוֹת הַפְּתוּחוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּזְמַן שֶׁהַמַּנְעוּל לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה ודינו בכרמלית, מֵבִיא מַפְתֵּחַ מֵעֵרֶב שַׁבָּת וּמַנִּיחוֹ בְּאִיסְקוּפָּה – מפתן הדלת הגבוה שלשה ורחב ארבעה ואף הוא כרמלית, וְלְמָחָר עומד על האיסקופה וּפוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בַּמַּנְעוּל – בית קטן סביב הפתח מִבִּפְנִים – מצד הגינה, פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל מִבַּחוּץ – מצד רשות הרבים, פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל מִבַּחוּץ, ששם רשות היחיד, וכשיש להן בית שער מִכָּאן וּמִכָּאן, פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל כָּאן וְכָאן. אבל כשאין לָהֶן לֹא לְכָאן וְלֹא לְכָאן, ושער הגינה לבדו מפריד בין הכרמלית לרשות הרבים, אֲסוּרִין בפתיחה מִכָּאן וּמִכָּאן, גם כשהמפתח מונח מעל למנעול ובטלטולו לפתוח בו אין העברה מרשות לרשות, שחוששים שיורידנו אל מקום עמידתו ברשות הרבים או בכרמלית. הברייתא מביאה אופן נוסף: וְכֵן חֲנוּיוֹת הַפְּתוּחוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּזְמַן שֶׁהַמַּנְעוּל לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה ודינו כברמלית, מֵבִיא מַפְתֵּחַ מֵעֵרֶב שַׁבָּת וּמַנִּיחוֹ בְּאִיסְקוּפָּה – מפתן הדלת הגבוה שלשה ורחב ארבעה ואף הוא כרמלית, וְלְמָחָר עומד על האיסקופה וּפוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בַּמַּנְעוּל – על גבי המנעול, וְלְמָחָר עומד על האיסקופה וּפוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בו וּמַחֲזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ, ואין חוששים שיורידנו למקום עמידתו בכרמלית, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אַף בִּזְמַן שֶׁהַמַּנְעוּל לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים מֵבִיא מַפְתֵּחַ מֵעֵרֶב שַׁבָּת וּמַנִּיחוֹ בְּאִיסְקוּפָּה הכרמלית, וְלְמָחָר נוטלו משם אל המנעול וּפוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בו, וּמַחֲזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ שבכרמלית אוֹ מניחו בַּחֲלוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח שאינו רחב ארבעה טפחים ומקום פטור הוא. וְאִם יֵשׁ בַּחֲלוֹן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה אָסוּר להניחו בו אחר הנעילה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת.

הגמרא מבארת את המחלוקת במנעול גבוה למעלה מעשרה. מדייקת הגמרא: מִדְּקָאָמַר – מכך שאמרה הברייתא 'וְכֵן חֲנוּיוֹת' והשוותה אותם לגינה, מִכְּלָל – משמע דִּבְאִיסְקוּפַּת כַּרְמְלִית עָסְקִינַן – שמדובר בחנויות שאיסקופתן גבוהה שלשה ורחבה ארבעה וכרמלית היא כגינה. מקשה הגמרא: הַאי מַנְעוּל – מנעול החנויות הפתוחות לרשות הרבים הֵיכִי דָּמֵי – במה מדובר, אִי דְּלֵית בֵּיהּ – אם אין בו אַרְבָּעָה על ארבעה טפחים, מְקוֹם פָּטוּר הוּא, ומדוע אסר רבי מאיר לטלטל את המפתח מהאיסקופה אל המנעול, והלא מותר לטלטל מכל רשות אל מקום פטור, וְאִי אִית בֵּיהּ – ואם יש בו אַרְבָּעָה, וכשהוא גבוה מעשרה רשות היחיד הוא, כְּהָא לֵימָא רַבָּנָן – וכי בזה יתכן שיאמרו רבנן 'אַף בִּזְמַן שֶׁהַמַּנְעוּל לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה מֵבִיא מַפְתֵּחַ מֵעֵרֶב שַׁבָּת וּמַנִּיחוֹ בְּאִיסְקוּפָּה וְלְמָחָר פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בו וּמַחֲזִירוֹ לָאִיסְקוּפָּה אוֹ לַחֲלוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח', וְהָא קָא מְטַלְטֵל את המפתח מֵהאיסקופה שהיא כַּרְמְלִית לַמנעול שהוא רְשׁוּת הַיָּחִיד.

מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, לְעוֹלָם דְּאִין בו – בעומק המנעול לבדו אַרְבָּעָה טפחים, ומכל מקום יֵשׁ בו – בעובי הדלת, כדי לָחוֹק וּלְהַשְׁלִימוֹ – את מקום המנעול לְאַרְבָּעָה, וּבְהָא פְּלִיגִי – ובזה נחלקו, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר, חוֹקְקִין לְהַשְׁלִים – רואים את המקום שניתן לחקוק כאילו הוא חקוק בכדי להשלים את מקום המנעול לשיעור רשות היחיד, ואסור לטלטל אליו מכרמלית, וְרַבָּנָן סָבְרִי, אֵין חוֹקְקִין לְהַשְׁלִים, ומאחר ובמנעול עצמו אין ארבעה טפחים מקום פטור הוא ומותר לטלטל אליו מכרמלית.

הגמרא מפרטת את החידושים העולים מהברייתא: אָמַר רַב בֵּיבַי בַּר אַבָּיֵי, שְׁמַע מִינָּהּ מֵהָא מַתְנִיתָא תְּלָת – מברייתא זו יש ללמוד שלשה דברים. שְׁמַע מִינָּהּ – מדברי רבי מאיר יש ללמוד שחוֹקְקִין לְהַשְׁלִים, שמטעם זה אסר לטלטל מפתח מהאיסקופה אל המנעול כאמור. וּשְׁמַע מִינָּהּ – ועוד יש ללמוד ממה שהתיר רבי מאיר לעומד על איסקופת כרמלית ליטול מפתח מעל מנעול רשות היחיד ולא חשש שיביאנו אליו, שהֲדַר בֵּיהּ – חזר בו רַבִּי מֵאִיר מִמה שאסר זאת בשַׁעֲרֵי גִינָּה שכרמלית היא, ולסוף דעתו יש לאסור רק בעומד ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים או להיפך. וְשְׁמַע מִינָּהּ מִדְּרַבָּנָן – ועוד יש ללמוד מכך שאסרו רבנן להעביר מפתח מהמנעול שהוא מקום פטור לחלון רשות היחיד משום שהגיע לשם מאיסקופת כרמלית, אִיתָא לִדְרַב דִּימִי – שנכון דינו של רב דימי, דְּכִי אֲתָא – שכשבא רַב דִּימִי אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, מְקוֹם שֶׁאֵין בו אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה ומקום פטור הוא, מוּתָּר הן לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים וְהן לִבְנֵי רְשׁוּת הַיָּחִיד לְכַתֵּף עָלָיו – להניח עליו משאותיהם ולחזור ולתתם על שכמם, שמותר להעביר מכל הרשויות אליו וממנו אליהן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַחֲלִיפוּ – שלא יעבירו משם לרשות היחיד חפץ שהגיע מרשות הרבים או להיפך, בכדי שלא יאמרו שהעבירוהו מרשות לרשות ויבואו להתיר העברה גמורה בלא הנחה במקום פטור באמצע. ולמדנו כאן שגם בחפץ שהגיע מכרמלית למקום פטור גזרו שלא להעבירו לרשויות אחרות.

משנה

משנה זו ושלאחריה עוסקות בנעיצת יתד בחור שבמפתן [איסקופה], אימתי אסור משום שנראה כבונה ובאלו אופנים מותר: נָגַר – יתד הנתקע בחור שבמפתן הדלת לנעילתה שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ גְּלוּסְטְרָא – חלק עבה הראוי לשחוק בו פלפלין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר לנעול בו בשבת, שנראה כבונה כל עוד אין הנגר קשור ותלוי ומוכח שעומד לנעילה, וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר, לפי שנראה ככלי וניכר שאין בדעתו להותירו שם באופן קבוע. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אוכיח כדברי, מַעֲשֶׂה בְּבִית הַכְּנֶסֶת שֶׁבְּטִבֶרְיָא שֶׁהָיוּ נוֹהֲגִין בו הֵיתֵּר בדבר זה מחוסר ידיעה, עַד שֶׁבָּא רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהַזְּקֵנִים וְאָסְרוּ לָהֶן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר לא כך היה המעשה, אלא אִיסּוּר נָהֲגוּ בו וּבָא רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהַזְּקֵנִים וְהִתִּירוּ לָהֶן.

גמרא

הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו רבי אליעזר ורבי יוסי. מחלקת הגמרא: בְּנִיטָּל בְּאֶגְדוֹ – בנגר הקשור בחבל חזק שאפשר להגביהו בו מן הארץ, כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי – אין רבי יוסי ורבי אליעזר חולקים שמותר לנעול בו, שכיון שקשור ותלוי יפה מוכח שעומד לנעילה ואין הנחתו בחור נראית כבנייה, כִּי פְּלִיגִי – באיזה אופן נחלקו,

---

מה ששואל אם טוב עשה שנתדבר עם האומן שלו להמשיך עבודתו אצלו, הנה כיון שכבר נעשה השטר בטח הוא בהשגחה פרטית, אבל, בכל אופן, אל יסיח דעתו מלחפש עבודה במקום אחר, והשי"ת ינחנו בדרך הישרה גם בזה, ואפשר אשר כשידע האומן שלו שרוצים לשלם לו יותר במקום אחר, אזי יוסיף לו על משכורתו.

י"ז כסלו תשי"א

בְּשֶׁאֵינוֹ נִיטָּל בְּאִינְּדוֹ – בקשור בחבל דק שאם יגביהנו בו יפסק, דְּמַר [–רבי יוסי] סָבַר, כֵּיוָן דְּיֵשׁ בְּרֹאשׁוֹ גְּלוּסְטְרָא תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו ומוכח שאינו מבטלו שם ולכן מותר לנעול בו, וּמַר [–רבי אליעזר] סָבַר, כֵּיוָן דְּאֵינוֹ נִיטָּל בְּאִינְּדוֹ הרי הוא כאינו קשור ואין היכר שעומד לנעילה, וְלֹא התירו לנעול בו, ותורת כלי אינה מתרת.

משנה

משנה זו עוסקת בנגר ללא גלוסטרא: נֶגֶר הַנֶּגְרָר – יתד הנתקע בחור שבמפתן הדלת לנעילתה, וקשור אל הדלת בחבל ארוך המניחו להגרר בארץ ומתוך כך אינו נראה כקשור, אין הנועל בו בונה ממש מפני שהוא קשור, אלא שאסור מדרבנן מפני שאין הקשירה ניכרת ונראה כבונה, ולכן נוֹעֲלִין בּוֹ בַּמִּקְדָּשׁ שלא גזרו שם על השבות, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה – בשאר המקומות. וְנגר הַמּוּנָּח – שאינו קשור כלל, כָּאן וְכָאן – בין במדינה ובין במקדש אָסוּר, שבונה דאורייתא הוא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מונח ואינו קשור אסור רק מדרבנן, וקשור ונגרר מותר לגמרי, ולפיכך הַמּוּנָּח ששבות הוא מוּתָּר בַּמִּקְדָּשׁ, וְהַנֶּגְרָר גם בַּמְּדִינָה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת במה נחלקו התנאים: תָּנוּ רַבָּנַן, אֵיזֶהוּ נֶגֶר הַנֶּגְרָר שֶׁנּוֹעֲלִין בּוֹ בַּמִּקְדָּשׁ אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה, כֹּל שֶׁקָּשׁוּר אל הדלת וְראשו אחד תָּלוּי וְרֹאשׁוֹ אֶחָד מַגִּיעַ לָאָרֶץ, שאף שראשו אחד תלוי נראה כבונה מפני ראשו המגיע לארץ, ואסור במדינה מדרבנן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, זֶה [–הקשור] אַף בַּמְּדִינָה מוּתָּר, אֶלָּא אֵיזֶהוּ נֶגֶר שֶׁאיסורו מדרבנן ולכן נוֹעֲלִין בּוֹ בַּמִּקְדָּשׁ אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה, כֹּל שֶׁאֵינוֹ לֹא קָשׁוּר וְלֹא תָלוּי, ובעת פתיחת הדלת שׁוֹמְטוֹ – מסלקו מן החור וּמַנִּיחוֹ בְּקֶרֶן זָוִית.

הגמרא מביאה פסק הלכה במחלוקתם: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּנֶגְרָר, שכיון שקשור נועלים בו גם במדינה. אָמַר רָבָא, וְהוּא שֶׁקָּשׁוּר בַּדֶּלֶת עצמה, אבל בקשור אל המזוזה או אל הבריח אסור לנעול בו גם לרבי יהודה. מקשה הגמרא: אֵינִי – האם כך הוא, וְהָא רַבִּי טַבְלָא אִיקְּלַע [–הזדמן] לְמִחוֹזָא, וַחֲזָא לְהַהוּא דַּהֲוָה תָּלֵי בְּעֵיבְרָא דְּדָשָׁא – וראה נגר שהיה קשור ותלוי בבריח הדלת ושימש לנעילתה, וְלֹא אָמַר לְהוּ וְלֹא מִידִּי – ולא אמר להם כלום, ואם גם רבי יהודה אוסר לנעול בו היה לו למחות. מתרצת הגמרא: הַהוּא נִיטָּל בְּאִינְּדוֹ הֲוָה – אותו נגר היה קשור בחבל חזק שניתן היה להגביהו בו, ובזה מותר גם כשקשור אל הבריח, ודברי רבא שקשירה לבריח אינה מתירה נאמרו בקשור בחבל רפה שאם יגביהוהו בו יקרע.

הגמרא מביאה אופן אסור נוסף: רַב אַוְיָא אִיקְּלַע לְנַהַרְדְּעָא, חַזְיֵיהּ לְהַהוּא נַבְרָא דַּהֲוָה קָא קָטִיר בְּגָמִי – ראה אדם שקשר נגר אל הדלת בגמי, אָמַר, דֵּין לֹא נִטְרוֹק – בנגר זה אסור לנעול אף שקשור אל הדלת, שהגמי חלוש וכמי שאינו הוא.

הגמרא דנה מה דין נגר הננעץ בקרקע עצמה: בְּעֵי רַבִּי זֵירָא, נִקְמָז מַהוּ – מה דין איסקופה שחור הנגר גָּדֵל ונעשה מפולש, וכשנועץ בו את הנגר עובר וננעץ בקרקע, האם חמור מהננעץ באיסקופה לבדה. פושטת הגמרא: אָמַר רַב יוֹסֵף, מַאי תִּיבְּעֵי לֵיהּ – מדוע הסתפק, לֹא שְׁמִיעַ לֵיהּ הָא דְּתַנְיָא – וכי לא שמע את הברייתא ואת פסיקת שמואל, ששנינו בברייתא, נקרע החבל וּנִשְׁמָט הנגר מהדלת אָסוּר לנעול בו, אבל נִקְמָז מוּתָּר, וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר, נִקְמָז אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נִשְׁמָט אָסוּר, וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּנִקְמָז. ונפשטה האיבעיא לאיסור. שואלת הגמרא: וְמַעֲמָא מַאי – ומדוע אסור לנעול בנקמז. משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, מִשּׁוּם דְּמִיחְזֵי כְּבוֹנֶה – נעיצה בקרקע נראית כבניה יותר מנעיצה באיסקופה, ולכן אסור מדרבנן.

הגמרא דנה מה דין נגר שהתקינו לו בית יד: בְּעָא מִינֵּיהּ רַב נַחוּמִי בַּר זְכַרְיָה מֵאַבָּיֵי, עֶשָׂה לוֹ לנגר שאינו קשור כלל בֵּית יָד באמצעיתו ככלי גמור, מַהוּ, האם מותר לנעול בו אף שאינו קשור או לא. פושטת הגמרא: אָמַר לֵיהּ, בּוּכְנָא קָאָמְרַת – האם כוונתך לנגר הדומה לְכֵלִי שכותשים בו חטים ותבלינים, ודאי שמותר לנעול בו. הגמרא מביאה מימרא נוספת בזה: אִיתְּמַר, אָמַר רַב נַחוּמִי בַּר אַדָּא, עֶשָׂה לוֹ לנגר שאינו קשור בֵּית יָד, מוּתָּר.

הגמרא מביאה דין היתר נעילה בכלים גדולים, ללמדנו שאינם מוקצה: הַהוּא שָׁרִיתָא דַּהֲוָה בֵּי רַבִּי פְּדָת – קורה כבדה היתה בבית רבי פדת, דַּהֲוָה מְדַלּוּ לָהּ בֵּי עֲשָׂרָה וְשָׁדוּ לָהּ אַדָּשָׁא – שהיו עשרה אנשים מרימים ומשליכים אותה על המפתן לנעילת הדלת, וְלֹא אָמַר לְהוּ וְלֹא מִידִּי – לא אמר להם כלום כשעשו כן בשבת, וְאָמַר בטעם שתיקתו, שתּוֹרַת כְּלִי עָלֶיהָ, לפי שראויה לישיבה, ולכן אינה מוקצה. הַהִיא אֲסִיתָא דַּהֲוַת בֵּי מַר שְׁמוּאֵל – אותה מכתשת שהיתה בבית מר שמואל, דַּהֲוָה מַחְזֶקֶת אַדְּרִיבָא – שהיתה מחזקת לתך חטים שהם חצי כור, שְׁרָא מַר שְׁמוּאֵל לְמִישְׁדְּיֵהּ אַדָּשָׁא – התיר שמואל להשליכה על המפתן לנעילת הדלת בשבת, וְאָמַר בטעם ההיתר שתּוֹרַת כְּלִי עָלֶיהָ.

הגמרא מביאה מימרות בדיני פריסת אהל עראי בשבת: שָׁלַח לֵיהּ רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל לְרַב עַמְרָם, נִימָא לָן – יאמר לנו מַר שוב מֵהָלִין מִילֵּי מְעַלְּיֵתָא – מאותן שמועות מעולות דַּאֲמַרְתְּ לָן בעבר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַסִּי אודות שימוש בשבת בְּכִיפֵי דְּאַרְבָּא – אוהלים של ספינות, שהיה דרכם לנעוץ כמה קורות במרחק חצי אמה זו מזו בשני דופני הספינה וכפופות בקשת מדופן אל חברתה, ובעת הצורך פורסים עליהן יריעות להגן מן החמה ומן הגשמים. שָׁלַח לֵיהּ, הָכִי אָמַר רַב אַסִּי, הָנֵי כִּיפֵי דְּאַרְבָּא, בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן – ברוחב אחת הקורות טֶפַח, אִי נַמִּי – או אפילו אֵין בָּהֶן טֶפַח ומכל מקום אֵין בֵּין זֶה לָזֶה שְׁלֹשָׁה טפחים וכמחוברות הן מדין לבוד, וממילא יש טפח עומד מבעוד יום, לְמָחָר [–בשבת] מַבִּיא מַחְצֶלֶת וּפוֹרֵס עֲלֵיהֶן ואין איסור עשיית אהל. מפרש רב אסי: מַאי טַעְמָא – מהו טעם ההיתר, מוֹסִיף עַל אֹהֶל עֲרַאי הוּא ולא עושהו מתחילה, שהטפח שמבעוד יום נחשב לאהל, וְשַׁפִּיר דָּמֵי – ומותר להוסיף עליו. מביאה כן הגמרא גם בשם רב: הַנָּהוּ דִּכְרֵי – אותם אילים דַּהֲווּ לֵיהּ לְרַב הוּנָא, דְּבִימָמָא בָּעוּ טוּלָא – שביום הוצרכו לצל מפני השרב, וּבְלֵילְיָא בָּעוּ אֲוִירָא – ובלילה היו זקוקים לנשיבת אויר, והיו מסככים עליהם ביום ומסירים בלילה. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב – בא רב הונא אל רב לשאלו מה יעשה בשבת. אָמַר לֵיהּ, זִיל כְּרוֹךְ בּוּדְיָיא – לך מבעוד יום וגלול שם מחצלת וְשַׁיֵּיר בָּהּ – והותר בה טֶפַח פרוס, מלבד הגלול, וּלְמָחָר פַּשְׁטָהּ – פתח את גלילתה, וּמוֹסִיף עַל אֹהֶל עֲרַאי הוּא וְשַׁפִּיר דָּמֵי.

הגמרא מביאה אופני פריסת ירעה מותרים נוספים: אָמַר רַב מִשּׁוּם רַבִּי חִיָּיא, וְילון הנפרס למסך בפתח לצניעות מוּתָּר לְנַטּוֹתוֹ וּמוּתָּר לְפוֹרְקוֹ בַּשַּׁבָּת, שאין איסור עשיית אהל בדבר שאינו קבוע אלא בנפרס לגג ולא במחיצה מן הצד.

רבי חייא מפרט אופן מותר נוסף: כִּילַּת חֲתָנִים – כילה משופעת מאמצע המיטה אל שני צידיה ודרך לפורסה במיטת חתנים, מוּתָּר לְפוֹרְקָהּ וְלִנְטוֹתָהּ בַּשַּׁבָּת, שלרוב אין לה גג טפח ולכן אין איסור אהל. הגמרא מתנה זאת בכמה דברים: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִּי, לֹא אֲמָרָן – לא אמרנו שמותר אֶלָּא כְּשֶׁאֵין בְּגַנָּהּ של הכילה טֶפַח, אֲבָל יֵשׁ בְּגַנָּהּ טֶפַח אָסוּר. וְכִי [–ואף כאשר] אֵין בְּגַנָּהּ טֶפַח, לֹא אֲמָרָן שמותר אֶלָּא כְּשֶׁאֵין מתרחבת בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה גובה סָמוּךְ לַגַּג עד רוחב טֶפַח, שהשיפוע חד מאד, ולכן נידונת כדופן בלא גג, אֲבָל אם יֵשׁ בה בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לַגַּג רוחב טֶפַח, אָסוּר, שעל ידי לבוד נחשב כיש בגג טפח. וְכִי אֵין בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לַגַּג טֶפַח נַמִּי – גם, לֹא אֲמָרָן אֶלָּא כְּשֶׁאֵין

כדי לפעול גילוי אלוקות בעולם על־ידי עסק התורה, צריך להיות עניין הביטול דווקא, שלא ירגיש את עצמו לאיזה מציאות כו'.

ממאמר י"ג כסלו ה'תשכ"ז

בְּשֶׁאֵינוֹ נִיטָּל בְּאִיגְּדוֹ - דְּמָר סָבַר: כֵּיוָן דְּיֵשׁ בְּרֹאשׁוֹ גְּלוּסְטְרָא - תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו, וּמָר סָבַר: כֵּיוָן דְּאֵינוֹ נִיטָּל בְּאִיגְּדוֹ - לֹא. **מִשְּׁנָה** נֶגֶר הַנִּגָּרָר - נוֹעָלִין בּוֹ בְּמִקְדָּשׁ, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה. וְהַמּוּנָּח - כָּאן וְכָאן אָסוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַמּוּנָּח - מוּתָּר בַּמִּקְדָּשׁ, וְהַנִּגָּרָר - בַּמְּדִינָה. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: אֵיזֶהוּ נֶגֶר הַנִּגָּרָר שֶׁנּוֹעָלִין בַּמִּקְדָּשׁ אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה - כֹּל שֶׁקָּשׁוּר וְתָלוּי, וְרֹאשׁוֹ אֶחָד מֻגִּיעַ לָאָרֶץ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר זֶה - אַף בַּמְּדִינָה מוּתָּר, אֶלָּא אֵיזֶהוּ נֶגֶר שֶׁנּוֹעָלִין בַּמִּקְדָּשׁ אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה - כֹּל שֶׁאֵינוֹ לֹא קָשׁוּר וְלֹא תָלוּי, וְשׁוֹמְטוֹ וּמַנִּיחוֹ בְּקֶרֶן זָוִית. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בַּנִּגָּרָר. אָמַר רָבָא: וְהוּא שֶׁקָּשׁוּר לְהַהוּא דַּהֲוָה תָּלֵי בְּעִיבְרָא דְּדַשָּׁא, וְלָא אָמַר לְהוּ וְלָא מִידֵּי! הַהוּא נִיטָּל בְּאִיגְּדוֹ הֲוָה. רַב אָוֵיא אִיקְלַע לְנַהַרְדְּעָא, חֲזֵיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָא קָטֵיר בְּגֻמְּי, אָמַר: דֵּין לָא נִטְרוֹק. בְּעֵי רַבִּי זֵירָא: נִקְמְז מַהוּ? אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי תִּיבְּעֵי לֵיהּ? לָא שְׁמִיעַ לֵיהּ הָא דְּתַנְיָא: נִשְׁמָט - אָסוּר, נִקְמְז - מוּתָּר. וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר: נִקְמְז אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נִשְׁמָט - אָסוּר. וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּנִקְמְז. וְטַעְמָא מַאי? אָמַר אַבָּיֵי: מִשּׁוּם דְּמֵיחֲזֵי כְּבוֹנֶה. בְּעָא מִינֵּיהּ רַב נְחוּמִי בַּר זְכַרְיָה מֵאַבָּיֵי: עָשָׂה לוֹ בֵּית יָד, מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: בּוּכְנָא קָאָמַרְתְּ. אִיתְּמַר, אָמַר רַב נְחוּמִי בַּר אַדָּא: עָשָׂה לוֹ בֵּית יָד - מוּתָּר. הַהוּא שָׁרִיתָא דַּהֲוָה בֵּי רַבִּי פְּדָת, דַּהֲוָה מִרְלוּ לָהּ בֵּי עֲשָׂרָה וּשְׁדוּ לָהּ אַדַּשָּׁא, וְלָא אָמַר לְהוּ וְלָא מִידֵּי. אָמַר: תּוֹרַת כְּלִי עָלֶיהָ. הַהִיא אִסְתָּא דַּהֲוַת בֵּי מָר שְׁמוּאֵל, דַּהֲוָה מַחֲזֶקֶת אַדְרִיבָא, שְׁרָא מַר שְׁמוּאֵל לְמִישְׁדְּיֵיהּ אַדַּשָּׁא, אָמַר: תּוֹרַת כְּלִי עָלֶיהָ. שְׁלַח לֵיהּ רָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל לְרַב עֲמָרָם: נַיְמָא לָן מָר מֵהַלִּין מִילֵּי מַעֲלָיֶיתָא דְּאָמְרַתְּ לָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַסִּי בְּכִיפֵּי דְּאַרְבָּא! שְׁלַח לֵיהּ, הָכִי אָמַר רַב אַסִּי: הָנֵי כִּיפֵּי דְּאַרְבָּא, בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טֶפַח, אִי נַמִּי, אֵין בָּהֶן טֶפַח וְאֵין בֵּין זֶה לָזֶה שְׁלִשָּׁה - לְמָחָר מֵבִיא מַהֲצֶלֶת וּפוֹרֵס עֲלֵיהֶן. מַאי טַעְמָא - מוֹסִיף עַל אֹהֶל עֲרַאי הוּא, וְשַׁפִּיר דָּמֵי. הָנָהוּ דְּכְרֵי דַּהֲווּ לֵיהּ לְרַב הוּנָא, דְּבִימְמָא בְּעוּ טוּלָא וּבְלֵילְיָא בְּעוּ אֲוִירָא. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב. אֲמַר לֵיהּ: זִיל כְּרוֹךְ בּוּדְרְיָא, וְשַׁיֵּיר בָּהּ טֶפַח. לְמָחָר פְּשַׁטָהּ, וּמוֹסִיף עַל אֹהֶל עֲרַאי הוּא, וְשַׁפִּיר דָּמֵי. אָמַר רַב מִשּׁוּם רַבִּי חִיָּיא: וִילוֹן מוּתָּר לִנְטוֹתוֹ וּמוּתָּר לְפוֹרְקוֹ בַּשַּׁבָּת. כִּילַת חֲתָנִים מוּתָּר לְפוֹרְקָהּ וְלִנְטוֹתָהּ בַּשַּׁבָּת. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: לָא אֲמַרַן אֶלָּא שֶׁאֵין בְּנִגְּהּ טֶפַח, אֲבָל יֵשׁ בְּנִגְּהּ טֶפַח - אָסוּר. וְכִי אֵין בְּנִגְּהּ טֶפַח לָא אֲמַרַן אֶלָּא שֶׁאֵין בְּפָחוֹת מִשְּׁלִשָּׁה סָמוּךְ לַגַּג טֶפַח, אֲבָל יֵשׁ בְּפָחוֹת מִשְּׁלִשָּׁה סָמוּךְ לַגַּג טֶפַח - אָסוּר. וְכִי אֵין בְּפָחוֹת מִשְּׁלִשָּׁה סָמוּךְ לַגַּג טֶפַח נַמִּי, לָא אֲמַרַן אֶלָּא שֶׁאֵין

בשיפועה

תוספות

כשאין ניטל באיגדו — שהחבל דק, ואם היה רוצה ליטלו משם לטלטלו על ידי אותו חבל — מיד נפסק. רבי אליעזר סבר: כיון דאינו ניטל באיגדו — דהוה כמי שאינו קשור, ותנן לקמן: נגר המונח, שאינו קשור בדלת — אין נועלין בו. והאי נמי מונח הוא. משום גלוסטרא לא שרי ליה. ורבי יוסי סבר: גלוסטרא מהניא ליה, דכיון דכלי הוא — לא הוי כבנין.

משנה נגר הנגרר — שקשור בדלת אבל אינו תלוי. שהחבל ארוך, ומתוך שנגרר — אינו נראה בקשור, וכשאין בראשו גלוסטרא קאמר. **נועלין בו במקדש** — דשבות בעלמא הוא, דאינו בונה ממש, הואיל וקשור לכך. אלא הואיל ונגרר — מיחזי כבונה. ואין שבות דרבנן במקדש, דלא גזרו שם. **והמונח** — שאינו קשור כלל — הוי בנין ממש. ורבי יהודה סבר: לאו בנין ממש הוא, אלא דומה לבנין, ובמקדש לא גזרו שבות.

גמרא זה אפילו במדינה מותר — הואיל וקשור, אף על פי שאינו תלוי. הלכה כרבי יהודה **בנגרר** — דמותר אפילו במדינה אבל לא במונח, דשרי ליה רבי יהודה במקדש — לית הלכתא כוותיה. דכיון שאינו קשור שם — בנין גמור הוא, כשאר נגרים שנועצים בכותלים. והבונה כל שהוא — חייב. ומלאכה דאורייתא לא הותרה במקדש חוץ מהקרבת תמידין ומוספין וקרבנות צבור, שדוחין את השבת מגזירת הכתוב. **והוא שקשור בדלת** — עצמה, דמוכח שפיר, ולא שקשור במזוזה. **ניטל באיגדו** — כלומר: קשור היה בחבל חזק. **דין לא נטרוק** — זה לא ינעול שאינו קשור, דכמאן דליתיה לגמי דמי. **נקמז מהו** — שנכנס הנגר בחור האסקופה, ונפחת אותו החור ויוצא הנגר לצד הקרקע, ונועץ בקרקע. ועד השתא איירי כשהאסקופה גבוהה, ואין החור ניקב עד לארץ. **נשמט** — שנפסק החבל שהוא קשור בו, והרי הוא מונח בקרן זוית כשפותח אותו. **עשה לו בית יד** — לנגר שאינו קשור כלל, ותחב בית יד באמצעיתו, ודומה למקבת. דהשתא ודאי מוכח מילתא הוא דכלי הוא, מהו לנעול בו. **בוכנא קאמרת** — הא ודאי שרי. בוכנא = מקבת, וכותשין בו חטין ותבלין. **שריתא** — קורה. כמו: "בצל קורתי" (בראשית יט) בטלל שרותי. **כי עשרה** — כלומר: משאוי עשרה בני אדם היה בה, ואפילו הכי לא אסר עליהו. **ושדו ליה אדשא** — לסומכה בלילה. **תורת כלי** — שראויה לישב עליה. **אסיתא** — מורטיי"ר. **אדריבא** — לתך חטין, חמשת עשר סאין, חצי כור. **כיפי דארבא** — אולמות שעושין בספינה, שנועצין כעין מעגלין שקורין צרק"ל, ראשו אחד בדופן זה של ספינה וראשו שני בדופן זה, והוא כפוף כמו אולם, ועומד כמו כיפה. ומרחיק כחצי אמה ונועץ אחר, וכן על פני כולה ופורסין בגדים ומחצלות של גמי להגין מפני הצנה והגשמים. **שיש בהם טפח** — שרוחב של מעגל טפח, דבציר מטפח לא הוי אהל. אבל כשרוחב טפח — מקרי אהל. נמצא שם אהל עליו מבעוד יום, וכשהוא פורס עליו הבגד למדר אינו אלא מוסיף. **אי נמי אין ברחבו טפח ואין בין זה לזה שלשה** — דאיכא למימר לבוד. **דכרי** — אילים. **דביממא בעו טולא** — מפני השרב. **ובליליא בעו אוירא** — הנאת הקור, מפני הבל הקיץ. ובימות החול היו פורסין עליהן מחצלות ביום, ונוטלין בלילה. **אתא לקמיה דרב** — מה נעביד להו בשבתא. **כרוך בודיא** — כשתסתלק המחצלת מעליהן לפנות ערב שבת, אל תסלקנה כולה משם, אלא הוי גולל אותה וכורך מעל הגג, ושייר בה טפח פרוסה דלהוי עליה שם אהל. **ולמחר פשטיה** — דהוי תוספת ושרי. **וילון** — כנגד הפתח, לצניעות. **מותר לנטותו** — דלאו אהל הוא, דלא קביעא התם, אלא כן דרכו ליתנן ולהסתלק כדלת בעלמא. **כילת חתנים** — לאו אהל הוא, מפני שאין לה גג למעלה רוחב טפח, מפני שהיא נתונה בשיפוע. והיא יריעה שפורסין סביב למטה לישן. **שאין בפחות משלשה סמוך לגג טפח** — שנתונה באלכסון קצר, שבשאתה מודד רחבה למטה משלשה לגגה — אין בו רוחב טפח, דהוי כוליה דופן, ואין כאן אהל כלל. אבל הרחיבה עד טפח בתוך שלשה לגגה — באילו גגה טפח דמי, ואסור לנטותה.

בשיפועה

גלוסטרא. ומתניתין דלעיל דדלת שבמוקצה והדקין שבפירצה, דבעי שיהו גבוהים מן הארץ, נראה לפרש: אף על גב דיכול לעמוד על ידי אותו חבל, מכל מקום אינו ניטל באיגודו, שאם היו רוצים לטלטלו ממקום למקום על ידי אותו חבל היה נפסק, משום הכי צריך שיהיו גבוהים מן הארץ. ואתיא נמי כרבי יהודה, דכוותיה פסקינן, דאי הוה ניטל באיגודו — אפילו נגרר ובלא גלוסטרא, ואפילו קטיר בעיברא דדשא, מתיר רבי יהודה כדמוכח הכא.

הלכה כרבי יהודה בנגרר — פירש בקונטרס: דנועלין בו במדינה, אבל במאי דשרי מונח במקדש — לית הלכתא כוותיה.

נקמז מהו - פירוש: עד השתא הוה איירי כשהאסקופה גבוהה, ואין החור נוקב עד לארץ. והשתא בעי: אם החור הולך עד שנכנס ונועץ בקרקע, ודמי טפי לבונה. **ההוא** שריתא דהוו מדלו לה בי עשרה — ואם תאמר: דאמרינן סוף "במה מדליקין" (שבת לה,א) גבי חלתא, אמר אביי: בעי מיניה דמר אפילו בת תרי כורי ולא שרי ליו ויש לומר דלא דמי, דהתלא אין רגילות לטלטלה בחול כלל, אבל האי שריתא — דרכה לטלטלה תמיד בחול לנעול הדלת, משום הכי שרי. **לא** אמרן אלא שאין בשיפועה טפח — פירש בקונטרס: שיש כילות קטנות סמוכות זו לזו, ואין בכל אחת טפח. ותימה: דלימא לבוד מכילה זו לכילה זו, ונמצא שיש בשיפועה טפח. ויש לומר: דהא דחשיב ליה אהל לעיל על ידי לבוד — דהיינו לענין שיוכל להוסיף למחר בשבת, אבל לא מסתבר שיחשב בכי האי גוונא עשיית אהל לאסור עליו לעשות בשבת. דאטו יהיה אסור לנטות בשבת שני חוטין תוך שלשה משום עשיית אהל!!

הא

בְּשִׁיפּוּעָהּ טָפַח, אֲבָל יֵשׁ בְּשִׁיפּוּעָהּ טָפַח - שִׁיפּוּעֵי אֹהָלִים כְּאֹהָלִים דָּמוּ. וְאָמַר רַב שֵׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: סַיְינָא שָׁרֵי. וְהָתַנְיָא: אָסוּר! לָא קַשְׁיָא; הָא - דְּאִית בֵּיהּ טָפַח, הָא - דְּלֵית בֵּיהּ טָפַח. אֶלָּא מֵעַתָּה שַׁרְבִּיב בְּגַלִּימֵיהּ טָפַח הָכִי נַמִּי דְּאָסוּר! אֶלָּא לָא קַשְׁיָא; הָא - דְּמִיהַדַּק, הָא - דְּלָא מִיהַדַּק. **מִשְׁנָה** מַחֲזִירִין צִיר הַתַּחְתּוֹן בַּמִּקְדָּשׁ, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה. וְהָעֶלְיוֹן - כָּאן וְכָאן אָסוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָעֶלְיוֹן בַּמִּקְדָּשׁ, וְהַתַּחְתּוֹן בַּמְּדִינָה. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: צִיר דֶּלֶת שִׁידָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל, בַּמִּקְדָּשׁ - מַחֲזִירִין, בַּמְּדִינָה - דּוֹחֲקִין. וְהָעֶלְיוֹן - כָּאן וְכָאן לָא יַחֲזִיר, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְקַע. וְאִם תָּקַע - חַיָּיב חַטָּאת. שֵׁל בּוֹר וְשֵׁל דּוּת וְשֶׁל יָצִיעַ - לֹא יַחֲזִיר, וְאִם הֶחֱזִיר - חַיָּיב חַטָּאת. **מִשְׁנָה** חֲזִירִין רְטִיָּה בַּמִּקְדָּשׁ, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה. אִם בַּתְּחִילָּה - כָּאן וְכָאן אָסוּר. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: רְטִיָּה שֶׁפֵּרְשָׁהּ מֵעַל גַּבֵּי מַכָּה - מַחֲזִירִין בַּשַּׁבָּת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הוֹחֵלְקָה לְמַטָּה - דּוֹחֲקָהּ לְמַעְלָה, לְמַעְלָה - דּוֹחֲקָהּ לְמַטָּה. וּמְגֻלָּה מִקְצָת הָרְטִיָּה וּמְקַנֵּחַ פִּי הַמַּכָּה, וְחוֹזֵר וּמְגַלֶּה מִקְצָת רְטִיָּה, וּמְקַנֵּחַ פִּי הַמַּכָּה. וּרְטִיָּה עַצְמָהּ לֹא יְקַנֵּחַ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמָרֵחַ. וְאִם מֵירַח - חַיָּיב חַטָּאת. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה. אָמַר רַב חִסְדָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁפֵּרְשָׁהּ עַל גַּבֵּי כְּלִי, אֲבָל פֵּרְשָׁהּ עַל גַּבֵּי קַרְקַע - דִּבְרֵי הַכֹּל אָסוּר! אֲמַר מָר בַּר רַב אַשִׁי: הֲוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ אַבָּא! נָפְלָה לֵיהּ אַבִּי סָדְיָא וְקָא מַהֲדַר לֵיהּ. אָמְרִנָא לֵיהּ: לָא סָבַר לָהּ מָר לְהָא דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: מַהֲלוֹקֶת - שֶׁפֵּרְשָׁהּ עַל גַּבֵּי כְּלִי, אֲבָל פֵּרְשָׁהּ עַל גַּבֵּי קַרְקַע - אָסוּר. וְאָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה! אֲמַר לִי: לָא שְׁמִיעַ לִי. כְּלוּמַר: לָא סְבִירָא לִי. **מִשְׁנָה** קוֹשְׁרִין נִימָא בַּמִּקְדָּשׁ, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה. וְאִם בַּתְּחִילָּה - כָּאן וְכָאן אָסוּר. **גְּמָרָא** וּרְמִינְהוּ: נִימַת כִּנּוֹר שֶׁנִּפְסְקָה - לֹא הָיָה קוֹשְׁרָהּ, אֶלָּא עוֹנְבָהּ! לָא קַשְׁיָא; הָא - רַבָּנַן, וְהָא - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר: "מַכְשִׁירֵי מִצְוָה דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת" - קוֹשְׁרָהּ, לְרַבָּנַן דְּאָמְרִי אֵין דּוֹחִין - עוֹנְבָהּ, אִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - אֲפִילּוּ לְכַתְּחִילָּה נַמִּי! אֶלָּא, לָא קַשְׁיָא; הָא רַבִּי יְהוּדָה, וְהָא - רַבָּנַן. וְרַבִּי יְהוּדָה אַלִּיבָּא דְּמַאן?

בשיפועה — מכנגד אמצעית גגה עד מקום ששפת יריעה כלה שם. לא הרחיב טפח דהוי כולה כדופן ואין כאן אהל כלל אבל הרחיבה כל דופן ודופן באלכסונה טפח — הוי ההוא אלכסון, אף על פי שהוא משופע קרוי אהל, כרבנן דפליגי אדרבי אליעזר במסכת סוכה (יט,ב) כך שמעתי, וקשיא לי: איזו מטה שאין ברחבה שני טפחים אם שלשה חסר משהו, שיהיה בגגה פחות מטפח ושני שיפועיה כל אחד פחות מטפח? ויש לומר: שהמטה רחבה כמשפטה, ונקליטין הרבה יוצאין הימנה לשני ראשיה, ועולין למעלה סדורין אחד נמוך ואחד גבוה, וקנים נתונים עליהם מנקליטין שבראשה לנקליטין שברגליה, ופורס על המטה שתים ושלש בילות קטנות בגגה, וירעיה גדולה פרוסה סביב המטה לדפנות. **סיינא שרי** — כובע של לבד, שקורין פלטר"ר, מותר לצאת בו בשבת. **הא דאית ביה טפח** — שיוצא טפח רוחב שפתו להלן מראשו — אסיר, דהוי אהל. **שרביב בגלימיה** — האריך בטליתו להלן מראשו, והוציאה טפח — הכי נמי דאסור. **אלא הא דמיהדק הא דלא מיהדק** — וטעמא לא משום אהל הוא, אלא דילמא נפיל מרישיה ואתי לאתויי. הלכך, כי מיהדק וקשור ברצועה תחת צוארו — שרי, ואי לא — אסור. **משנה מחזירין ציר התחתון** — של דלת חלון שידה תיבה ומגדל שפתחיהם מצדיהן. דציר התחתון, כל זמן שלא יצא העליון — נוח להחזירו. ואין כאן בנין. **אבל לא במדינה** — גזירה שמא יתקע בגרזן או במקבות, דהויא מלאכה. **והעליון כאן וכאן אסור** — דכיון שיצא העליון — כולו נופל, והוי כבונה. וקא סבר: יש בנין בכלי, ומלאכה לא הותרה אפילו במקדש. **גמרא במקדש מחזירין** — כגון שצריכין לו לדבר קרבן, כגון שהיה שם מלח או לבונה או קטורת, ואין שבות במקדש. **ובמדינה דוחקין** — אם לא יצא כולו מחור האסקופה, אלא התחיל לשמט — דוחקין לחור בלעז אנפינדנר"א. **והעליון כאן וכאן אסור להחזיר** — דהוי בונה ממש. **שמא יתקע** — שמא יחזיקנו במקבות ובגרזן, והויא מלאכה. ואתחתונה במדינה קאי, דאי אעליון קאי, ובמקדש, הוה ליה שבות, דדך חזורה גזירה משום שמא יתקע, ואמאי מיתסר במקדש דאמר והעליון כאן וכאן אסור, והא שבות במקדש לא גזרו. **של בור ושל דות** — דהוי בנין המחובר לקרקע, חשיב בנין בכל דהו: בור בחפירה דות בבנין בתוך הקרקע, אישקדיינ"א. **משנה מחזירין רטיה** — כהן שלקה בידו, ונתן עליה רטיה מבעוד יום, והוצרך לעבוד עבודה בשבת או ביום טוב ונטל רטיה מעל ידו שלא תהא חוצצת בינו ובין ידו לעבודה. דחציצה פוסלת בה, דבעינן "ולקח הכהן" וכיון דחייץ לא הוי לקיחה בכהן — מחזירה במקדש. דאי לא שרית ליה להחזירה — לא שקיל ליה מידיה, וממנע ולא עביד עבודה. וזה אחד משלשה דברים

הא דמיהדק הא דלא מיהדק — פירש בקונטרס: דטעמא לאו משום אהל הוא. ולפי זה מותרין אותן כובעין של לבד, אף על פי שמאהיל טפח, ובלבד שיהיה קשור תחת גרונו, שלא יפול, ואתי לאיתוויי ארבע אמות ברשות הרבים. אבל רבינו חננאל מפרש דמיהדק אסור, כשהטפח היוצא מן הכובע חזק שאינו נכפף ונראה אהל. ולפי זה כובעים אסורין. **והעליון** כאן וכאן אסור — פירש בקונטרס: דקסבר יש בנין וסתירה בכלים, דעל שידה תיבה ומגדל קאמר לה בגמרא. ותימה: אטו מתניתין בבית שמאי? דלבית הלל אין בנין וסתירה בכלים, בפרק שני דביצה (כב,א)! ועוד קשה: דבגמרא גבי והעליון כאן וכאן אסור שמא יתקע, דחק לפרש דשמא יתקע קאי על תחתון, דאי אעליון — לא היה אסור במקדש, דאין שבות במקדש. ודוחק גדול הוא. ונראה לרבינו יצחק: דאפילו ציר העליון הוא דרבנן, דשבות גדולה כזה לא התירו במקדש. וטובא אשכחן דלא התירו במקדש, כגון סידור הקנים ונטילתן דאינו דוחה את השבת.

מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה — פירש בקונטרס: גזירה שמא ימרח. אבל לשחיקת סממנין ליכא למיחש, כיון דמאתמול הוה עילויה. וקשה: דבפרק "במה אשה" (שבת סד,ב) אמר: אשה יוצאה בפילפל ובגרגיר מלח, ואם נפל — לא תחזיר. ואמאי? כיון דכבר הוי עילויה! ויש לומר: דהתם טעמא לפי שנראית כמו שמתכוון להוציא לחוץ, ואתי למשרי הוצאה. והרב רבינו יוסף פירש לשם — הטעם משום שחיקת סממנים, וכן יש לפרש בשמעתין. ונקט רטיה לרבותא, אף על גב דאיכא למיחש לשחיקת סממנין ולמירוח — אפילו הכי מחזירין במקדש.

רטיה שפירשה מחזירין אותה — ואם תאמר: ומאי שנא דאמר גבי פילפל ובגרגיר מלח, נפל לא תחזיר? ויש לומר: דהך דפילפל איירי שנפל על גבי קרקע, והכא שנפל על גבי כלי, כדקאמר רב חסדא בסמוך. ורב אשי דקאמר בסמוך לא שמיע לי — לא קאי אדרב חסדא כדפירש בקונטרס, אלא קאי אהלכה כרבי יהודה. אבל אמילתא דרב חסדא — לא פליג, ומודה דלא שרו רבנן אלא בכלי. ועוד יש לומר: דהיא דגרגיר מלח — אתי כרבי יהודה דאסר הכא.

אמר מר בר רב אשי הוה קאימנא קמיה דרבא — רבינו חננאל גרס: "קמיה דאבא". וכן נראה דלא גרסינן "קמיה דרבא", דיום שמת רבא נולד רב אשי.

קושרין נימא כו' ואם לכתחילה כאן וכאן אסור — פירש בקונטרס: שלא היתה שם מאתמול. ורבינו יצחק מפרש: לכתחילה — אפילו נפסקה היום, ורצה לשלשלה ולעשותה בלא קשר — זהו לכתחילה.

הא דמיהדק הא דלא מיהדק — גזירה שמא ימרח הרטיה. ומירוח היינו מוחק האמור באבות מלאכות של שבת. **אם בתחלה** — שלא היתה קשורה מבעוד יום, וכהן זה לא סלק' לצורך עבודה. **כאן וכאן אסור** — והכא ליכא למימר אין שבות במקדש, דהא ודאי האי שבות לאו צורך גבוה הוא, אלא לצורך עצמו. **גמרא רטיה שפרשה** — שנפלה. ובמדינה קא מיירי, ולהכי נקט פרשה, שהרי לא נטלה מדעת. **מחזירין** — דמילתא דלא שכיחא הוא, ולא גזור בה רבנן. **רבי יהודה אומר** — אם נפלה — אין מחזירין, אבל אם הוחלקה — דוחקה [ומחליקה למכה]. **שהוא ממרח** — מחליק גומות שברטיה. מירוח חייב משום ממחק. **לא שנו** — דתנא קמא שרי להחזירה. **אלא שפרשה על גבי כלי** — על הכר או על הכסת. **על גבי קרקע** — כלכתחלה דמי. **אבי סדיא** — נפלה לו על הכר שבמראשותיו. כמו שמתרגם "מראשותיך" — איסדוהי. **לא סבר לה מר להא דרב חסדא** — דמוקי לפלוגתייהו בשנפלה על הכלי, ואפילו הכי אסר כרבי יהודה ואמר שמואל: הלכה כרבי יהודה. **לא שמיע לי** — הא דרב חסדא, דאנא סבירא לי דכי פליג רבי יהודה — בנפילה על גבי קרקע, אבל בנפילה על גבי כלי — מודה, דהוה כהוחלקה בעלמא. **משנה** קושרין נימא — נימת כנור של שיר הלוים לקרבן, אם נפסקה בשבת. ובגמרא מפרש טעמא, דקסבר מכשירי מצוה שלא היה יכול לעשותן מאתמול, דהא היום נפסקה — דוחה את השבת. ואף על גב דקשר אב מלאכה הוא במסכת שבת (עג,א). **ואם בתחילה** — שלא היתה שם מעולם, דיכול לעשות מאתמול — אסור. **גמרא** פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן גבי מילה (שבת קל,א) שרבי אליעזר מתיר לחטוב עצים ולעשות פחמין בשבת לעשות איזמל למול בו. קרבן צבור הוה מצוה הדוחה את השבת, ושיר הוי מכשירין דידה. **אפילו לכתחילה נמי** — דאפילו לעשות פחמין שהוא מכשיר — שרי. **לרבי יהודה** — דאמר: עניבה אב מלאכה, במסכת שבת (קיג,א) אין חילוק בין עניבה לקשירה, וקושר. דקסבר: מכשירי מצוה דוחין. והא דתניא עונבה — רבנן, דאמרי לאו מלאכה היא, וכיון דאפשר בעניבה — לא מחללינן שבת. **ורבי יהודה** — דמוקמינן מתניתין אליביה, וקושר אב מלאכה היא, אליבא דמאן.

בְּשִׁיפּוּעָהּ של הכילה מכל צד רוחב טָפַח, אֲבָל אם יֵשׁ בְּשִׁיפּוּעָהּ לכל צד רוחב טָפַח, אסור לפורסה, שִׁשִּׁיפּוּעֵי אֹהָלִים כְּאֹהָלִים דָּמוּ – הרוחב שבשיפוע האהלים נחשב כגג ואהל, והרי כאן אהל טפח. הגמרא דנה באיזה כובע לֶבֶד מותר לצאת בשבת: וְאָמַר רַב שִׁשָּׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, סְיָינָא – כובע לבד, שָׁרִי – מותר לצאת בו בשבת. מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא אָסוּר. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – הברייתא האוסרת עוסקת באופן דְּאִית בֵּיהּ – שיש ברוחב שוליו טֶפַח ומאהיל על פניו ולבישתו היא עשיית אהל, ועצם לבישתו אסורה ולא רק היציאה בו, וְהָא – המימרא של רב שישא המתירה עוסקת באופן דְּלֵית בֵּיהּ – שאין בשוליו טֶפַח, ואין כאן אהל. מקשה הגמרא: אֶלָּא מַעֲתָּה שלבישת בגדים המאהילים על אויר טפח אסורה בשבת, שַׁרְבִּיב בְּגִלִּימֵיהּ – משך את הטלית שעל ראשו עד להלן מפניו טֶפַח, הָכִי נַמִּי דְּאָסוּר – גם יהיה אסור, והלא פשוט שמותר. אֶלָּא ודאי אין איסור אהל בלבישת בגדים כלל, ולא נאסרה בברייתא חבישת הכובע, אלא היציאה בו לרשות הרבים מחשש שתפילנו הרוח מראשו ויטלטלנו ארבע אמות ברשות הרבים. ואת התמיהה על רב שישא מהברייתא יש ליישב, לֹא קַשְׁיָא, הָא – דברי רב שישא המתיר לצאת בו אמורים בִּדְמִיהַדַּק – כשהכובע מהודק אליו ואין חשש שיפול, וְהָא – הברייתא האוסרת עוסקת בִּדְלָא מִיהַדַּק – באינו מהודק, ויש חשש שיפול ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים.

משנה

משנה זו עוסקת בחילוק בין המקדש למדינה בדין החזרת צירי דלתות בשבת: מַחֲזִירִין צִיר הַתַּחְתּוֹן של דלת כלי שנשמט ממקומו לתוך הנקב המיועד לכך בַּמִּקְדָּשׁ, שאיסור החזרתו מדרבנן ואין שבות במקדש, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה – שאר המקומות, ואסרו אף כשעושה זאת בידיו, גזירה שמא יתקענו בחוזק בגרזן ופטיש ויתחייב מדאורייתא. וְהחזרת הציר הָעֶלְיוֹן, כָּאן וְכָאן – במדינה ובמקדש אָסוּר, שכשנשמט ציר זה נופלת הדלת כולה והמשיבו למקומו חייב מדאורייתא, ולפיכך אסור גם במקדש. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אין בכלים בנין דאורייתא כלל, אלא שהשבת צירידהם העליונים אסורה מדרבנן גזירה שמא יתקעום בפטיש, והשבת צירידהם התחתונים מותרת לגמרי, ולפיכך מותר להחזיר את הציר הָעֶלְיוֹן בַּמִּקְדָּשׁ, וְאת הַתַּחְתּוֹן אף בַּמְּדִינָה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המחלקת בזה בין כלים למחובר: תָּנוּ רַבָּנַן, צִיר דֶּלֶת שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל התחתון שנשמט, בַּמִּקְדָּשׁ מַחֲזִירִין אותו למקומו, וּבַמְּדִינָה אסור להחזירו, אולם כשמתחיל להשמט דּוֹחֲקִין אותו חזרה לתוך הנקב שלא יצא, שבזה אין גם איסור דרבנן. וְציר הָעֶלְיוֹן שנשמט, כָּאן וְכָאן לֹא יַחֲזִיר, שבנין גמור הוא. וטעם איסור החזרת ציר תחתון במדינה, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְקַע אותו בגרזן ופטיש. וְאִם עבר וּתְקָעוֹ חַיָּיב חַטָּאת. ואת צירידהם שֶׁל מכסה הַבּוֹר וְשֶׁל מכסה הַדּוּת וְשֶׁל דלת הַיְּצִיעַ המחוברים לקרקע לֹא יַחֲזִיר, אף בציר התחתון ובמקדש, וְאִם עבר וְהֶחֱזִיר חַיָּיב חַטָּאת, שבמחובר לקרקע יש בונה דאורייתא גם במעשה כל שהוא.

משנה

משנה זו עוסקת בחילוק בין המקדש למדינה בדין החזרת רטיה שהוסרה מעל המכה: מַחֲזִירִין רְטִיָּה בַּמִּקְדָּשׁ – מותר הכהן להחזיר בשבת תחבושת עם משחה על מכה שבידו, כשהסירה לצורך עבודה במקדש, שאיסור החזרתה מדרבנן ובמקדש לא גזרו, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה – שאר המקומות, גזירה שמא ימרח את המשחה שעליה. וְאִם לא היתה שם רטיה ובא להניחה בשבת בַּתְּחִילָּה, כָּאן וְכָאן – במדינה ובמקדש אָסוּר, שרק לצורך המקדש התירו שבות, והנחת הרטיה צורך הכהן היא.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המפרטת כיצד לנהוג ברטיה בשבת: תָּנוּ רַבָּנַן, רְטִיָּה שֶׁפֵּרְשָׁה – שנפלה מֵעַל גַּבֵּי מַכָּה, מַחֲזִירִין אוֹתָהּ בַּשַּׁבָּת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, נפלה לגמרי אסור להשיבה, אבל כשרק הוּחְלְקָה מעט, אם ירדה לְמַטָּה דּוֹחֲקָהּ ומשיבה לְמַעְלָה, וכשעלתה לְמַעְלָה דּוֹחֲקָהּ לְמַטָּה. וְהרוצה לנקות את מכתו, מְגַלֶּה מִקְצָת הָרְטִיָּה וּמְקַנֵּחַ פִּי הַמַּכָּה בחלק המגולה ומשיבה למקומה וְחוֹזֵר וּמְגַלֶּה את מִקְצָת הרטיה השני וּמְקַנֵּחַ פִּי הַמַּכָּה ומשיבה. וְאת הָרְטִיָּה עַצְמָהּ [–צד הרטיה הפנימי] לֹא יְקַנֵּחַ בשום אופן, מִפְּנֵי שֶׁבּוּהּ הוּא מְמָרֵחַ ומשוה עליה את המשחה, וְאִם עבר וּמֵירַח חַיָּיב חַטָּאת משום ממחק. הגמרא מביאה בזה פסיקת הלכה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה האוסר להחזיר רטיה שנפלה לגמרי. הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו ובאיזה לא: אָמַר רַב חִסְדָּא, לֹא שָׁנוּ – לא נשנתה מחלוקתם אֶלָּא בְּשֶׁפֵּירְשָׁה הרטיה עַל גַּבֵּי כְּלִי ולא נפלה לארץ, אֲבָל פֵּירְשָׁה עַל גַּבֵּי קַרְקַע דִּבְרֵי הַכֹּל אָסוּר, שגם לתנא קמא נחשבת השבתה כנתינה לכתחילה ולא כהשבת רטיה ישנה. הגמרא מביאה דעה שונה: אָמַר מַר בַּר רַב אַשִּׁי, הֲוָה קָאִימְנָא קַמֵּיהּ אַבָּא – עומד הייתי לפני אבא, נָפְלָה לֵיהּ רטיה שהיה חבוש בה אַבֵּי סַדְיָא – על הכר שלמראשותיו, וְקָא מַהְדַּר לֵיהּ – והחזירה על הפצע, אֲמִינָא לֵיהּ – אמרתי לו, לֹא סָבַר לָהּ מַר – וכי אין הרב סובר לָהָא – לאותה מימרא דְּאָמַר רַב חִסְדָּא, מַחֲלוֹקֶת שֶׁפֵּירְשָׁה עַל גַּבֵּי כְּלִי אֲבָל פֵּירְשָׁה עַל גַּבֵּי קַרְקַע אָסוּר, הרי שלרבי יהודה המחמיר אסור להשיבה גם בנפלה על הכלי, וְאָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לִי, לֹא שָׁמִיעַ לִי – לא שמעתי מימרא זו, כְּלוֹמַר לֹא סְבִירָא לִי – ורצוני לומר שאיני סובר כן, שלדעתי נחלקו בנפלה על הקרקע ובה אסר רבי יהודה, אבל בנפלה על כלי מתיר גם הוא להשיבה, שבהוחלקה ממקומה היא ותו לא.

משנה

משנה זו עוסקת בחילוק שבין המקדש למדינה בדין קשירת נימת כנור שנקרעה בשבת: קוֹשְׁרִין בשבת גִּימָא [–חוט] שנקרעה בכנורות שירת הלויים בַּמִּקְדָּשׁ, שאף שהקשירה אב מלאכה, כיון שמנגנים במקדש בשבת נחשבת קשירה זו למכשירי מצוה ודוחה שבת, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה, שמלאכה היא. וְאִם חסר הכנור נימא ורוצה לקשרה בו בַּתְּחִילָּה בשבת, כָּאן וְכָאן – במדינה ובמקדש אָסוּר, שאין מכשירים דוחים שבת אלא כשלא היה אפשר לעשותם מערב שבת.

גמרא

הגמרא מקשה על המשנה מברייתא: וּרְמִינְהוּ – והקשו על המשנה, שנינו בברייתא, נִימַת כִּנּוֹר שירת הלויים שֶׁנִּפְסְקָה בשבת, לֹא הָיָה קוֹשְׁרָהּ בקשר ממש אֶלָּא עוֹנְבָהּ – קושרה בקשר עניבה המותר בשבת, ומשנתנו התירה בקשר גמור. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – הברייתא המתירה רק לענוב רַבָּנַן היא, וְהָא – משנתנו המתירה לקשור רַבִּי אֱלִיעֶזֶר היא, לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר מַכְשִׁירֵי מִצְוָה הדוחה שבת דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת כמותה, קוֹשְׁרָהּ, שקשירת הנימא מותרת כמעשה קרבנות הציבור, וּלְרַבָּנַן דְּאָמְרִי מכשירי מצוה אֵין דּוֹחִין שבת, עוֹנְבָהּ, שבעניבה אין איסור. מקשה הגמרא: אִי – אם משנתנו כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שמכשירי מצוה דוחים שבת, אֲפִילּוּ לְכַתְּחִילָּה נַמִּי – תותר קשירתה גם בתחילה ולא רק בנקרעה בשבת, שלא כמבואר במשנתנו, שהרי לדעתו גם מכשירים שניתן לעשותם מאתמול דוחים שבת. חוזרת בה הגמרא: אֶלָּא ודאי אין משנתנו כרבי אליעזר, והסתירה בין המשנה לברייתא לֹא קַשְׁיָא, שלדעת שתיהן מכשירי מצוה דוחים שבת כשאי אפשר להם מאתמול, וְהָא – משנתנו המתירה לקשור, רַבִּי יְהוּדָה היא, הסובר שעניבה כקשירה גמורה, ועל כרחך הותרה מלאכת קושר, וְהָא – הברייתא שהתירה רק לענוב, רַבָּנַן היא, הסוברים שהקשירה מלאכה והעניבה מותרת וכיון שאפשר לענוב אסור לקשור. שואלת הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה שמשנתנו נשנתה כדעתו, אַלִּיבָּא דְּמַאן – לפי איזו שיטה בענין מכשירי מצוה נאמרו דבריו, אם לשיטת רבנן שמכשירי מצוה אינם דוחים שבת לא יקשור ולא ינגן,

וְאִי אַלִּיבָּא – ואם לשיטתו דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָאָמַר, הסובר שדוחים את השבת, **אֲפִילּוּ לְכַתְּחִילָּה נַמִּי** – תותר קשירת נימא אפילו בתחילה ולא רק בנקרעה בשבת, ששתי שיטות הן במכשירי מצוה, רבי אליעזר המתיר אף באפשר לעשותם מאתמול ורבנן האוסרים אף באי אפשר, ומשנתנו המחלקת ביניהם כדעת מי היא.

מיישבת הגמרא: **אֶלָּא** לעולם אין משנתנו כרבי יהודה, והסתירה בין המשנה לברייתא **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – הברייתא האוסרת לקשור **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שבברייתא דלהלן, **וְהָא** – משנתנו המתירה **כְּרַבָּנַן** שבברייתא זו, המחלקים בין אפשר לעשותו מאתמול לבין אי אפשר, **דְּתַנְיָא, בֵּן לֵוִי שֶׁנִּפְסְקָה לוֹ בִּכְנוֹר** שמנגנים בו בעזרה, **קוֹשְׁרָהּ**, שמכשירי מצוה דוחים שבת, אבל לקבוע בו נימא מתחילה אסור, שאפשר לעשותו מאתמול. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, עוֹנְבָהּ** – יקשרנה בקשר עניבה המותר, שאין מכשירים דוחים שבת. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף הִיא אֵינָהּ מַשְׁמַעַת אֶת הַקּוֹל** כבתחילה על ידי עניבה וקשירה, ולכן אינו קושרה, **אֶלָּא** מתקנה כדרכו, **מְשַׁלְשֵׁל** ומתיר את הנימא בגלגול יתדות הכנור **שִׁמְלְמַטָּה** – צדו התחתון **וְכוֹרֵךְ** את קָצֶהָ על יתדותיו **שֶׁמִּלְּמַעְלָה** – צדו העליון, ומגלגלן למתחה כראוי, **אוֹ** להיפך, **מְשַׁלְשֵׁל** בגלגול היתדות **שֶׁמִּלְּמַעְלָה וְכוֹרֵךְ** את קצה על היתדות **שֶׁמִּלְּמַטָּה**.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא, הָא וְהָא – המשנה והברייתא **כְּרַבָּנַן** שבברייתא זו המתירים במכשירי מצוה שאי אפשר לעשותם מאתמול, **וְלֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – משנתנו עוסקת בנקרעה הנימא **בְּאֶמְצַע** הכנור, שצריכה מתיחה חזקה וענִיבה לא תועיל לה, ולכן התירה לקושרה, **כָּאן** – הברייתא עוסקת בנקרעה **מִן הַצַּד**, שדיה במתיחה קלושה, ולכן כתבה לענוב ולא לקשור.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא, הָא וְהָא – המשנה והברייתא עוסקות בנקרעה **בְּאֶמְצַע**, והמשנה כרבנן והברייתא כרבי שמעון, ואף רבי שמעון מודה שמעיקר הדין מכשירי מצוה דוחים שבת, אלא **שַׁמַּי** – רבי שמעון **סָבַר גְּזֵרַיְנַן** מן האמצע אטו מן הצד, שאם נתיר לקשור כשנקרעה באמצע יקשרו גם בנקרעה מן הצד ולא יבינו שחלוקים המה זה מזה, **וּמַר** – רבנן **סָבַר לֹא גְּזֵרַיְנַן**, ומתירים לקשור בנקרעה באמצע.

משנה

משנה זו עוסקת בחילוק שבין המקדש למדינה בדין חיתוך יבלת בשבת: **חוֹתְכִין** בשבת **יַבֶּלֶת** [–בליטת בשר] **בַּמִּקְדָּשׁ**, כשנמצאה על כבש העומד להקרבה בו ביום, וכל עוד לא הסירה מום היא, והוא שיחתוך בידו, שמתקן כלאחר יד הוא ומדאורייתא מותר ואין שבות במקדש, **אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה**, שמכל מקום איסור דרבנן הוא. **וְאִם** בא לחתוך **בִּכְלִי, כָּאן וְכָאן** – במדינה ובמקדש **אָסוּר**, שגוזז דאורייתא הוא, ומלאכה גמורה לא הותרה במקדש.

גמרא

הגמרא מקשה סתירה ממשנה בפסחים למשנתנו: **וּרְמִינְהוּ** – והקשו, שנינו במשנה (פסחים סה:), **הֲרֵכִיבוֹ** של שה הפסח על הכתף כשקרב בשבת להביאו לעזרה דרך רשות הרבים, **וַהֲכָאָתוֹ מְחוּץ לַתְּחוּם וַחֲתִיכַת יַבֶּלְתּוֹ, אֵין דּוֹחִין שבת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, דּוֹחִין.** הרי שלסתם משנה אסור לקצוץ יבלת בשבת לצורך הקרבה, ואילו משנתנו התירה.

הגמרא מביאה בתחילה שני תירוצים. אומרת הגמרא: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יוֹסֵי (בן) [בְּרַבִּי] חֲנִינָא** תירצו זאת בשני אופנים, ואין ידוע מי אמר כל תירוץ, **חַד אָמַר, הָא וְהָא** – שתי המשניות עוסקות **בְּיבֶלֶת לַחָה** שהיא חלק מהגוף והחותכה נחשב לגוזז, **וְלֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – משנתנו המתירה עוסקת בחותכה **בְּיָד** שכלאחר יד הוא, ובמדינה אסור מדרבנן ובמקדש שהותרה בו השבות מותר, **כָּאן** – המשנה בפסחים האוסרת עוסקת בחותכה **בִּכְלִי** כדרכו, שגוזז דאורייתא הוא ואסור גם במקדש. **וְחַד אָמַר, הָא וְהָא** – שתי המשניות עוסקות בקוצצה **בְּיָד** ששינוי הוא, **וְלֹא קַשְׁיָא, הָא** – המשנה בפסחים עוסקת **בְּיבֶלֶת לַחָה**, וטעם האיסור במקדש משום שהיה יכול לקצצה מאתמול, **הָא** – משנתנו עוסקת **בְּיבֵישָׁה**, שכתלושה היא ואפילו שבות אין בקציצתה, ולפיכך הותר לחתכה במקדש אף שיכול היה לקצצה מאתמול.

הגמרא דנה בסברות שני התרצנים. שואלת הגמרא: **וּלְמַאן דְּאָמַר הָא בְּיָד הָא בִּכְלִי** ושתיהן בלחה, **מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר הָא בְּלַחָה הָא בְּיבֵישָׁה** ושתיהן ביד. משיבה הגמרא: **אָמַר לָךְ, יְבֵישָׁה אֲפִילּוּ בִּכְלִי נַמִּי שָׁרֵי** – מותר לקצצה, **מַאי טַעְמָא** – ומה הטעם, **אִיפְּרוּכֵי אִיפְּרְכָא** – נפרכת היא בנגיעה ואינה נחשבת כמחוברת לגוף, וכיון שבסיפא אסרה משנתנו לחתכה בכלי על כרחך שהיא עוסקת בלחה.

שואלת הגמרא להיפך: **וּלְמַאן דְּאָמַר הָא בְּלַחָה וְהָא בְּיבֵישָׁה** ושתיהן ביד, **מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר הָא בְּיָד הָא בִּכְלִי** ושתיהן בלחה. משיבה הגמרא: **אָמַר לָךְ**, אם נעמיד את המשנה בפסחים **בִּכְלִי**, מה משמיענו התנא, **הָא תְּנַן** – הרי כבר מפורש במשנתנו **'אִם בִּכְלִי כָּאן וְכָאן אָסוּר'**, ומדוע כפל התנא הדבר בשתי משניות. מבארת הגמרא כיצד ידחה החולק טענה זו: **וְאִידָךְ** – והחולק שהעמיד את המשנה בפסחים בכלי, ידחה, **הָא דְּקָתָנֵי הָתָם** – הטעם שהוצרכה המשנה שם להביא דין זה, **מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי אִיפְּלוּגֵי** – שרצתה להביא את מחלוקת **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּנַן**, שבמשנתנו לא הובאה דעת רבי אליעזר המתיר אף בכלי.

ממשיכה הגמרא לטעון משמו של המחלק בין לחה ליבישה: **וְאִידָךְ** – והמחלק בין לחה ליבישה טוען, אכן אפשר היה לומר שדין קציצת יבלת בכלי הובא בפסחים ללמדנו את המחלוקת, אך עדיין לא שייך להעמיד את המשנה שם בכלי, שכן **דּוּמְיָא דְּהֲרֵכִיבוֹ וַהֲכָאָתוֹ מְחוּץ לַתְּחוּם קָתָנֵי** – דין זה נשנה שם בדומה לדינים הסמוכים, הרכבת השה על כתף האדם והבאתו מחוץ לתחום, שאיסורם מִדְּרַבָּנַן, ועל כרחך גם קציצת היבלת איסור דרבנן היא, והיינו קציצת יבלת לחה ביד, שקציצתה בכלי אסורה מדאורייתא ואינה דומה לשאר הדינים. מבארת הגמרא כיצד ידחה החולק טענה זו: **וְאִידָךְ** – והמחלק בין כלי ליד ומעמיד את המשנה בפסחים ביבלת לחה ובכלי, ידחה, ודאי דין חיתוך יבלת דאורייתא הוא, אלא שסברה משנה זו שאף שני הדברים האחרים אסורים מדאורייתא, **הֲרֵכִיבוֹ** על הכתף, **דְּלָא כְּרַבִּי נָתָן דְּאָמַר הַחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ**, אלא כהסוברים שגם הנושא את החי חייב. **וַהֲכָאָתוֹ מְחוּץ לַתְּחוּם, כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר תְּחוּמִין דְּאוֹרַיְיתָא.**

חוזרת הגמרא ומקשה: **מֵתִיב** – הקשה **רַב יוֹסֵף**, לא יתכן להעמיד את המשנה בפסחים באיסורים דאורייתא, שכן שנינו שם בהמשך בתוך ויכוח התנאים, **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, מִקַּל וָחוֹמֶר אדון שדברים אלו דוחים שבת, **וּמַה שֶׁחִיטָה שֶׁהִיא** אסורה **מִשּׁוּם מְלָאכָה** גמורה **דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת** בשחיטת הפסח, **אֵלּוּ שֶׁאֵיסוּרָם מִשּׁוּם שְׁבוּת** בלבד **אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּדְחוּ אֶת הַשַּׁבָּת**. ולמדנו שמדובר בחיתוך יבלת דרבנן, ועל כרחך היינו בחותכה ביד.

הגמרא מביאה תירוץ שלישי לחלק בין המשניות: **אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף, הָא וְהָא** – שתי המשניות עוסקות ביבלת לחה, ובבא לחתכה **בְּיָד** שאיסורו מדרבנן, ולכן התירה משנתנו, **וְטַעַם** המשנה בפסחים האוסרת, **שְׁבוּת מִקְדָּשׁ כַּמִּקְדָּשׁ הִתִּירוּ, שְׁבוּת דְּמִקְדָּשׁ בַּמְּדִינָה לֹא הִתִּירוּ** – לא הותרה השבות אלא במקום המקדש עצמו ולא כשעובר עליה במדינה לצורך המקדש, ומאחר וביקורו של הפסח ממום נעשה בבית הבעלים לא הותרה חתיכת יבלתו, שלא כבקרבנות הציבור שבמשנתנו שביקורם נעשה במקדש.

הגמרא מביאה קושיות על תירוצו: **וְתֵיתִב** – ישב **אַבַּיֵי, וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא** – ואמר את חילוקו של רב יוסף. **אֵיתִיבֵיהּ** – הקשה **רַב סַפְּרָא לְאַבַּיֵי**, שנינו במשנה לעיל (צז:), **הָיָה קוֹרֵא** דברי תורה **בְּסֵפֶר** בשבת בעמידה **עַל הָאַסְקוּפָּה** – מפתן הדלת, **וְנִתְגַּלְּגֵל** קצה **הַסֵּפֶר מִיָּדוֹ** לרשות הרבים **וקצהו** השני אחוז בידו, **גּוֹלְלוֹ אֲצָלוֹ**, מפני בזיון הספר, אף שיש בגלילתו איסור שבות. וקשה, **וְהָא הָכָא** – והרי כאן **דִּשְׁבוּת דְּמִקְדָּשׁ בַּמְּדִינָה הוּא** – ששבות מקדש הוא מפני קדושת הספר ונמצא במדינה, ואף על פי כן התירו לגוללו, **וְלֹא גְּזֵרַיְנַן**

המשך בעמוד פד

אי אליבא דרבי אליעזר קאמר — כלומר: כמאן סבירא ליה במכשירין, על כרחך כרבי אליעזר סבירא ליה: וכיון דכרבי אליעזר סבירא ליה — אמאי הוי לכתחילה אסור. **אלא הא רבי שמעון והא רבנן** — מתניתין רבנן דפליגי עליה דרבי שמעון, ואמרי קושרה — דסבירא להו כרבי אליעזר בחדא, דמכשירי מצוה דוחין וכו' וכגון בשאי אפשר לעשות מאתמול, בדקתני: שנפסקה לו נימא בבנורו, ופליגי עליה בשאפשר לעשות מבעוד יום. הלכך, בתחילה אסור ומעיקרא כי הוה מוקמינן לה כרבי יהודה מאי טעמא לא שנינן הכי, משום דלא שמעינן בהדיא דאית ליה האי סברא למפלג בין אפשר לאי אפשר וכל כמה דלא אשכח תנא דאמר הכי בהדיא מיבעיא לן סתמא דמתניתין מני. **אף היא** — אם היה עונבה או קושרה אינה משמעת את הקול, והואיל וקשירה נמי אב מלאכה היא — הא עדיפא שתשמיע את הקול, וטוב לנו לחלל את השבת בשלשולו לקיים השמעת קול שיר של לוים מלחלל שבת בקשירה, שהיא אב מלאכה, ולא נקיים בה שום מצוה. דלא מצי השמע קול. **משלשל למטה וכורך למעלה** — שהרי יש יתדות מלמעלה ולמטה, שראשי הנימין כרוכין בהן וכשהוא רוצה — מגלגל היתד והנימא נארכת, כעין שעושין למיני כלי זמר ארפ"א, דמאריך עד שיגיע ליתד שלמעלה וכורכה בו, והרי היא כבתחלה. ומגלגלין היתד עד שמתפשטת כהלכתה ומשמעת קולה. ולרבנן עדיפא למשרי קשירה, דהא משלשל נמי אב מלאכה הוא, דמתקן כלי כהלכתו וכיון (דדמי) [דשרי] לכתחלה, מחליף ואתי נמי להתיר נימין בבנור חדש לכתחלה, הלכך, קשירה עדיפא. **הא והא רבנן** — דמכשירין שאי אפשר מבעוד יום דוחין. והא דקתני מתניתין קושרה — כשנפסקה באמצעית, שאילמלי עונבה לא תשמע קולה והא דקתני עונבה — כשנפסקה בראשיה, שאין צריכה שם חיזוק כל כך, וסגי ליה בעניבה. **ואי בעית אימא הא והא באמצע** — הא רבי שמעון והא רבנן, ובריתא דקתני לא היה קושרה — מדאורייתא שרי, דסבירא ליה לרבי שמעון מכשירין דמצוה דוחין היכא דלא אפשר להו מאתמול. ומשום גזירה הוא דגזר אמצע אטו מן הצד, אבל בעלמא, דליכא למיגזר מידי דחי.

משנה יבלת — ורוא"ה. והוא מום לתמיד, שדוחה את השבת. כדכתיב (ויקרא כב): "או חרוץ או יבלת" יבלת דקרא קרינן יבלת, שאין שם דבר אלא כמו חיגרת, דומיא דשבור ולא כתיב שבר, ועורת נמי לא כתיב עיורון. אבל יבלת דמתניתין — הוא שם דבר של המום. **חותכין יבלת** — ביד קאמר. **אם בכלי כאן וכאן אסור** — ואף על גב דכי עביד נמי ביד מתקן הוא והוה ליה חותך מבעלי חיים והוי תולדה דגוזז את הצמר אפילו הכי כיון דבלאחר יד קא עביד שאין כן דרך לחותכה אלא בסכין אין כאן אלא שבות. **ואם בכלי כאן וכאן אסור** — דאב מלאכה הוי, הואיל ואינו משנה מכמות שעושין בחול. **גמרא הרכיבו** — בפסח הבא בשבת קאמר: הרכיבו על כתיפו ברשות הרבים או להביאו מחוץ לתחום. **וחתיכת יבלתו אין דוחין** — קשיא סתמא אסתמא. **הא** — דפסחים בכלי. והכי נמי קאמר תנא דמתניתין ורבי אליעזר אפילו בכלי שרי. דסבירא ליה מכשירי מצוה דוחין שבת כגון מלאכה שאפשר לעשותה מבעוד יום כגון בקור המום מכשירי קרבן הוא והקרבן דוחה השבת ובמכשירין פליגי. **מתניתין ביבישה** — ואפילו הכי בכלי אסור, משום דמתקן לה, וענין מלאכה קא עביד. ודפסחים בלחה, ותרוייהו ביד. **אמר לך בכלי** — למה לי לאשמועינן בפסחים דאסור הא כבר שמעינן לה הכא ולמה ליה לתנא לסתמיה בתרי דוכתי. **ואידך** — להכי הדר תניא התם משום פלוגתא דרבי אליעזר, דאשמועינן דאפילו בכלי שרי. **ואידך** — להכי לא מוקמינן לההיא דפסחים בלחה, ובכלי. דאם כן הוה ליה אב מלאכה, והתם הא דשבות הוא דאיירי. **דומיא דהרכיבו** — דלא מיתסר אלא מדרבנן, דחי נושא עצמו. ותחומין נמי דרבנן, ואפילו הכי: הואיל ואפשר מאתמול — לא דחי. **ואידך** — הרכיבו והבאתו גופה מלאכה גמורה היא, דלא סבירא ליה להאי תנא בפסחים כרבי נתן, דאמר במסכת שבת בפרק "המצניע" (צד,א): חי נושא את עצמו. ובתחומין סבר לה כרבי עקיבא, דאמר במסכת סוטה בפרק "בשם שהמים בודקין" (כז,ב) תחומין דאורייתא. **אמר רבי אליעזר** קל וחומר — התם גבי פלוגתייהו תנינן לה בפרק "אלו דברים" (פסחים סה,ב). **אלו שמשום שבות** — אלמא: תנא קמא משום שבות קא אסר להו, ושמע מינה דלאו בכלי מתוקמא. **אלא אמר רב יוסף הא והא ביד** — ומיהו, מתניתין ביבישה לא מוקמינן לה. דאם כן — אפילו בכלי שרי. אלא בלחה וביד היינו טעמא דשרי — דשבות הוא. ובמקדש, שתמידין וקרבנות צבור במקדש הם מבקרין אותן. ובפסחים היינו טעמא דאסור, דאף על גב דשבות הוא, וצורך מקדש הוא — אפילו הכי כיון דכל אחד ואחד מבקר פסחו, ומתקנו בביתו ואחר כך מביאו למקדש — לא התירו לעבור על השבות במדינה. **להא שמעתא** — דרב יוסף. **גוללו אצלו** — דכיון דאיגדו בידו, אף על גב דאיכא שבות — דילמא נפיל כוליה לרשות הרבים ואתי לאיתויי. ספר נמי שבות דמקדש קרי ליה, שהרי קדש הוא. אלמא: שבות דצורך מקדש הותר אף במדינה. **הא אוקימנא** — בריש פירקין באסקופה כרמלית וכו' דאפילו שבות ליכא למגזר. דאי נמי נפיל כוליה, כי ממטי ליה לתוך הבית דרך האסקופה — אין כאן חיוב חטאת. **משלשלין וכו'** — לצלותו, והוא יצלה מעצמו. ובבשר דעלמא אמרינן אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום, גזירה שמא יחתה בגחלים, בפרק קמא דשבת (יט,ב). **והא הכא** — דכל אחד צולה פסחו בביתו, וקשרי ליה נמי במדינה. **בני חבורה** — הנמנין על הפסח זריזין הן, דכל העוסקין בקדשים זריזין וחכמים, הלכך, לא מחתי. **ואבי** — דאישתיק, סבר: כהנים זריזין הן, אמרינן בכמה דוכתי. דכיון שנכנס לעבודה בידוע שלמדוהו הלכות קדש. אבל בני חבורה זריזין הן — לא אמרינן, שאין לך אדם שאינו עושה פסח. **רבא אמר** — הא והא ביד כדאמר, דבכלי ליכא לאוקמי לפסחים משום מלאכה. והא והא בלחה, דאי ביבישה — לא מיתסר בכלי. אלא מתניתין דקתני שבות דאפשר לה מאתמול מידחי מקמי מכשירי מצוה — רבי אליעזר היא, דפליג נמי עלה דההוא דפסחים, ואמר דוחין — דאפילו אב מלאכה מידחי מקמייהו, וכל שכן שבות. והא דקתני במתניתין דבכלי אסור — מודה רבי אליעזר דכמה דאפשר לשנויי משנינן ליה, ולא מחללינן שבתא. והיכא דלא אפשר, כגון גבי איזמל — דחינן אפילו אב מלאכה.

מאי

אי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָאָמַר - אֲפִילּוּ לְכַתְּחִילָּה נַמִּי! אֶלָּא לָא קַשְׁיָא; הָא - רַבִּי שִׁמְעוֹן, הָא - רַבָּנַן. דְּתַנְיָא: בֶּן לֵוִי שֶׁנִּפְסְקָה לוֹ נִימָא בַּכִּנּוֹר - קוֹשְׁרָהּ, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עוֹנְבָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף הִיא אֵינָהּ מַשְׁמַעַת אֶת הַקּוֹל, אֶלָּא מְשַׁלְשֵׁל מִלְּמַטָּה וְכוֹרֵךְ מִלְּמַעְלָה, אוֹ מְשַׁלְשֵׁל מִלְּמַעְלָה וְכוֹרֵךְ מִלְّמַטָּה. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא רַבָּנַן, וְלָא קַשְׁיָא; כָּאן - בְּאֶמְצַע, כָּאן - מִן הַצַּד. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא בְּאֶמְצַע, מָר סָבַר: גְּזֵרִינַן, וּמָר סָבַר: לָא גְּזֵרִינַן. **משנה** חוֹתְכִין יַבֶּלֶת בַּמִּקְדָּשׁ, אֲבָל לֹא בַּמְّדִינָה. וְאִם בַּכְּלִי - כָּאן וְכָאן אָסוּר. **גמרא** וּרְמִינְהוּ הֲרְכִיבוֹ וְהֲבָאָתוֹ מִחוּץ לַתְּחוּם וַחֲתִיכַת יַבֶּלְתּוֹ אֵין דּוֹחִין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: דּוֹחִין! רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָא; חַד אָמַר: הָא וְהָא בְּלַחָה, וְלָא קַשְׁיָא; כָּאן - בַּיָּד, כָּאן - בַּכְּלִי, וְחַד אָמַר: הָא וְהָא בַּיָּד, וְלָא קַשְׁיָא; הָא - בְּלַחָה, הָא - בִּיבֵישָׁה. וּלְמַאן דְּאָמַר "הָא - בַּיָּד, הָא - בַּכְּלִי" מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר הָא - בְּלַחָה, הָא - בִּיבֵישָׁה? אָמַר לְךָ: יְבֵישָׁה אֲפִילּוּ בַּכְּלִי נַמִּי שָׁרֵי. מַאי טַעְמָא - אִיפְּרוּכֵי אִיפְּרְכָא. וּלְמַאן דַּאֲמַר "הָא - בְּלַחָה, וְהָא - בִּיבֵישָׁה" מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר "הָא - בַּיָּד, הָא - בַּכְּלִי"? אָמַר לְךָ: אִם בַּכְּלִי - כָּאן וְכָאן אָסוּר. וְאִידָּךְ: הָא דְּקָתָנֵי הָתָם - מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי אִיפְּלוּגֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּנַן. וְאִידָּךְ: דּוּמְיָא דְּהֲרְכִיבוֹ וַהֲבָאָתוֹ מִחוּץ לַתְּחוּם קָתָנֵי, דְּרַבָּנַן. וְאִידָּךְ: הֲרְכִיבוֹ דְּלֵא כְּרַבִּי נָתָן, דְּאָמַר: הַחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ. הֲבָאָתוֹ מִחוּץ לַתְּחוּם קָתָנֵי, דְּרַבָּנַן. וְאִידָּךְ: הֲרְכִיבוֹ וְהֲבָאָתוֹ מִחוּץ לַתְּחוּם כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר: תְּחוּמִין דְּאוֹרַיְיתָא. מְתִיב רַב יוֹסֵף, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: קַל וָחוֹמֶר וּמַה שְּׁחִיטָה שֶׁהִיא מִשּׁוּם מְלָאכָה - דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, אֵלּוּ שֶׁמִּשּׁוּם שְׁבוּת - אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּדְחוּ אֶת הַשַּׁבָּת? אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף: הָא וְהָא - בַּיָּד, וּשְׁבוּת מִקְדָּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ - הֲתִירוּ, שְׁבוּת דְּמִקְדָּשׁ בַּמְّדִינָה - לֹא הִתִּירוּ. יָתֵיב אַבָּיֵי וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא. אֵיתִיבֵיהּ רַב סָפְרָא לְאַבָּיֵי: הָיָה קוֹרֵא בַּסֵּפֶר עַל הָאִסְקוּפָּה, וְנִתְגַּלְגֵּל הַסֵּפֶר מִיָּדוֹ - גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ. וְהָא הָכָא, דִּשְׁבוּת דְּמִקְדָּשׁ בַּמְّדִינָה הוּא וְלָא גְּזֵרִינַן דִּילְמָא נָפֵיל וְאָתֵי לְאִיתּוּיֵי! וְלָא אוֹקִימְנָא בְּאִסְקוּפָּה כַּרְמְלִית, וּרְשׁוּת הָרַבִּים עוֹבֶרֶת לְפָנֶיהָ! דִּכְיָון דְּאִיגְּדוּ בְּיָדוֹ - אֲפִילּוּ שְׁבוּת נַמִּי לֵיכָּא. אֵיתִיבֵיהּ: מְשַׁלְשְׁלִין אֶת הַפֶּסַח לַתַּנּוּר עִם חֲשִׁיכָה. וְהָא הָכָא, דִּשְׁבוּת דְּמִקְדָּשׁ בַּמְّדִינָה וְלָא גְּזֵרִינַן שֶׁמָּא יַחְתֶּה בַּגֶּחָלִים! אִישְׁתִּיק. כִּי אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, אֲמַר לֵיהּ: הָכִי אֲמַר לִי רַב סָפְרָא. אֲמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא לָא תִּשְׁנֵי לֵיהּ: בְּנֵי חֲבוּרָה זְרִיזִין הֵן? וְאַבָּיֵי, כֹּהֲנִים זְרִיזִין הֵן - אָמְרִינַן, בְּנֵי חֲבוּרָה זְרִיזִין הֵן - לָא אָמְרִינַן. רָבָא אָמַר: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא, דְּאָמַר מַכְשִׁירֵי מִצְוָה דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת. וּמוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּכַמָּה דְּאֶפְשָׁר לְשַׁנּוּיֵי - מְשַׁנְּיִנַן.

מאי

הא בלחה הא ביבישה — [מתניתין ביבישה], ואפילו הכי אסרינן בכלי — דשבות גדול הוא. **יבישה** אפילו בכלי שרי — ולא מסתבר להחמיר עליו, כיון דאפרוכי מפריך. **ולאו** אוקימנא באסקופה כרמלית — תימה, דאמר לעיל (צז,א) גבי מצאן צבתים או כריכות: מביאן פחות פחות מארבע אמות, אלמא: שבות דמקדש במדינה התירו! ויש לומר: דשבות כי האי גוונא ודאי שמוטלין בבזיון, התירו.

מה

תוספות

מה לי הוא ומה לי חבירו — ואם תאמר: וכרבי אליעזר מי ניחא? והא לא שרי הכא אלא בשיניו, ובמתניתין שרי ביד, מדקתני: אם בכלי — כאן וכאן אסור. משמע הא ביד — שרי! ויש לומר: דגבי בהמה דאיכא מיאוס לחתוך בשיניו — לא הוצרכו לחתוך בשיניו אלא ביד. ואם תאמר: והיכי מצינו למימר אליבא דרבי אליעזר דהיכא דאפשר לשנויי משנינן? והא קאמר בפרק אם לא הביא (שבת קל,א) דמביא סכין למול אפילו דרך רשות הרבים, אף על גב דאפשר לשנויי ולהביאו דרך גגות וקרפיפות וחצירות! ויש לומר: דהתם מקצר דרכו ליל דרך רשות הרבים, אבל הכא דיכול לחותכו ביד כמו בכלי — מודה רבי אליעזר דמשנינן.

שעלתה לו נשיכה בגבו — תימה: דלשמעינן רבותא טפי כגון שעלתה במקום שיכול הוא בעצמו ליטול, ואפילו הכי שרי הוא בעצמו ליטול, אף על גב דלא הוי כלאחר יד! ויש לומר: דאי לא אשמעינן בחבירו — הוי סלקא דעתך דלא שרינן לחבריה ליטול כדי שיעבוד חבירו.

הכי גרסינן: ואי רבנן נשקליה ביד ותפשוט דרבי אלעזר – פירוש: דשמעינן מינה תרתי, חדא: דמכשירי מצוה לא דחו אב מלאכה, ועוד: דשמעינן דבכלי מודו דחייב חטאת. אבל השתא לא מצינו למיפשטיה, ולמידק דבכלי לא — משום דאב מלאכה היא, דהא ביד נמי שבות הוא ולא קשרו. **אי** אמרת בשלמא רבי אליעזר — פירוש: כי היכי דמשנינן מאב מלאכה לשבות — משנינן נמי משבות חמור לשבות הקל. אלא אי אמרת רבנן — למה להו לאהדורי (אלא) אשבות כל דהו? והקשה השר מקוצי: דאמאי ניחא ליה למיעבד הרחקה לרבי אליעזר טפי מלרבנן? והיה נראה להפך, דהא רבי אליעזר מיקל טפי! ותירץ דהיא הנותנת, אליבא דרבנן יש להתיר כל שבות, דלא נפיק מינה חורבה, כיון דאית להו דמשום הכשר לא דחינן שבת. אבל רבי אליעזר, דאית ליה דמכשירין דוחה, ומיהו, באפשר לשנויי — משנינן, יש לנו לחזר אחר שבות הקל שלא יבא להתיר בלא שינוי, באפשר לשנויי.

לישמעינן

מאי היא — מנא תימרא דמודי רבי אליעזר דכמה דאפשר לשנויי משנינן — דתניא: כהן שעלתה בו יבלת וכו'. **בשיניו אין** — דשבות הוא, בכלי — לא. ואפילו בשיניו, חבירו — אין, ואיהו — לא, דחבירו לא מתקן ליה שפיר. והכי אמר במסכת שבת בפרק "המצניע" דפליגי רבי אליעזר ורבנן בנוטל צפורניו זו בזו או בשיניו, שרבי אליעזר מחייב חטאת וחכמים אוסרין משום שבות. ואוקימנא התם דכי מחייב רבי אליעזר — בנוטל לעצמו, אבל לחבירו — דברי הכל פטור. **מני** — הא דקאמר בכלי לא ובעצמו לא. **אילימא רבנן** — דאמרי: מכשירי מצוה לא דחו אב מלאכה, ואשמעינן דשבות דחו — כגון בשיניו בחבירו, וכגון שעלתה לו בשבת, דלא אפשר ליה למשקליה מאתמול. **כיון דאמרי רבנן** — לגבי דבר הרשות דנוטל לעצמו זו בזו או בשיניו — אין כאן אלא משום שבות. **הכא** — דקשרו בחבירו משום שבות דמקדש — לישתרי נמי לעצמו, דהא איהו גופיה נמי שבות הוא. **אלא לאו רבי אליעזר היא** — דאמר בנוטל בשיניו לעצמו, דעלמא שלא למצוה — דחייב חטאת. ומשום הכי, הכי נמי כיון דאפשר בחבירו דהוי שבות — לא שרינן ליה למידחי אב מלאכה ולמשקליה לנפשיה. ואף על גב דאמר רבי אליעזר מכשירי מצוה דוחין אב מלאכה — כמה דאפשר לשנויי משנינן. **לעולם רבנן** — דאי לרבי אליעזר לא בעי שינוי, ואפילו לעצמו ואפילו בכלי שרי, ודקשיא לרבנן, כיון דנוטל לעצמו נמי שבות הוא, נשקליה איהו לנפשיה. **אי דעלתה לו בכריסו** — מקום שאפשר לו ליטלה בידו או בשיניו — הכי נמי: הכי גרסינן. **ואי רבנן לישקליה ניהליה ביד ותפשוט דרבי אליעזר וכו'** — כלומר: אי אמרת בשלמא רבי אליעזר היא ומשום שינוי — מתוקמא שפיר, כמו שמתרץ לקמיה. אלא אי אמרת רבנן, וטעמא דבכלי לא משום דמכשירין לא דחו אב מלאכה, ורבנן אשבות הוא דמהדרי. נהי דאיהו גופיה משני' ליה — דלא אפשר למשקליה, דבגבו הוא. חבירו מיהא לשמעינן דנוטלה ביד, דהא ידו נמי שבות היא והכי שפיר למתני. דשמעינן מיניה תרתי. חדא: דמכשירין שבות דחו, ולא אב מלאכה, כדמשמע לן השתא. ועוד שמעינן מינה: מדשרי ליה ביד ולא בכלי — דהכא הוא כדרבי אליעזר. דאמר התם בפרק "המצניע" (שבת צד,ב): מחלוקת ביד, אבל בכלי — מודו רבנן דחייב חטאת, דחשבינן ליה תולדה דגוזז את הצמר, שהוא חותך מן המחובר לבעלי חיים. אבל השתא לא מצינו למיפשטיה מינה, ולמידק — דהא בכלי לא משום דאב מלאכה הוא, דהא ביד נמי שבות הוא, ולא קשרי ליה. **ולטעמיך לרבי אליעזר נמי** — נהי דטעמא משום שנוי הוה, נשקליה ניהליה ביד — דהא איכא שנוי, דמודה רבי אליעזר בנוטל לחבירו שאינו אלא שבות. **אי אמרת בשלמא רבי אליעזר** — לגבי מכשירי מצוה שבות ואיסור דאורייתא היתר משוי להו, וטעמא — משום דאפשר לשנויי משנינן, כי היכי דמשנינן מאב מלאכה לשבות — משנינן נמי משבות החמורה לשבות הקלה. הלכך, יד חמורה משינים, דאורחיה בהכי ודומה לכלי, ואיכא למגזר בה טפי יד אטו כלי. **אלא אי רבנן** — וטעמייהו משום דאב מלאכה לא מידחי למה להו לאהדורי (אלא) אשבות כל דהו. **ותו ליבא** — לאקשויי מידי. **משנה כורך עליה נמי** — ואף על פי שהגמי מרפא את המכה הואיל והשתא מיהא צורך עבודה היא, דלאו אורח ארעא שתראה מכתו עם העבודה — מכסה אותה בגמי. **אבל לא במדינה** — שמרפא בשבת, ורפואה בשבת שבות היא, ואסור. **ואם להוציא דם** — שמהדקה בגמי כדי להוציא דמה. **כאן וכאן אסור** — שאין זה צורך עבודה. ועוד: דהוה ליה חובל, ואב מלאכה לא משתרי לגבייהו. **גמרא צלצול קטן** — אזור קטן נאה. כמו: "היא חגרה בצלצול (קטן)" דסוטה (ט,ב) ובלעז בנד"ל. **הוי יתור בגדים** — ותניא בשחיטת קדשים בפרק שני (זבחים יח,א) לבש שני מכנסים, שני אבנטים, חסר אחת או יותר אחת, או שהיתה לו רטיה על בשרו תחת בגדו ועבד ועבודה — עבודתו פסולה. ויליף לה התם מקראי "בני אהרן הכהנים" — בכהונם. כלומר: בבגדי הדיוט הזקוקין להם כהן הדיוט שלבש בגדי כהן גדול ועבד — עבודתו פסולה דהיינו יתור בגדים. **לא אמרו** — באותה משנה יתור בגדים — אלא במקום בגדים, אבל שלא במקום בגדים כגון באצבע — לא הוי יתור בגדים. **ותיפוק ליה** — בין גמי בין צלצול, משום דחייץ בין ידיו לעבודה, ואנן (ולקח בעינן) "ולקח הכהן" "וזרק הכהן", בעינן דמשמע בעצמו על ידו, ולא על ידי אחרים. **כשמאל** — שאין עבודה כשרה בה, כדאמר בשחיטת חולין: כל מקום שנאמר אצבע או (בהן) [כהן] — אינו אלא ימין. **אי נמי כימין שלא במקום עבודה** — כגון על גב האצבע. **ופליגא** — הא דרבי יוחנן, דאמר שלא במקום בגדים לא הוי יתור בגדים, ואפילו בגד שלשה על שלשה משמע דלא פסיל. **אדרבא** — דאמר: במקום בגדים, אפילו נימא אחת חוצצת. ואף על גב דמשום יתור בגדים ליבא למימר, דהא לאו בגד הוא — חוציצה מיהא הויא, דכתיב (ויקרא ו): "ומכנסי בד ילבש על בשרו" — שלא יהא דבר חוצץ. **שלש על שלש חוצצות** — דכיון דבגד מקרי הוי יתור בגדים. והאי דנקט בלשון חציצה — משום דרישא איירי בנימא אחת במקום בגדים, דלא מצי למתנייה יתור בגדים דלאו בגד הוא. **פחות משלש אין חוצצות** — דאיידי דלא חשיב בגד — יתור בגדים אין כאן, דלאו בגד הוא. וחציצה נמי אין כאן — דשלא במקום בגדים הוא, ושלא במקום עבודה. **אדרבי יוחנן ודאי פליגא** — הא דרבא, כדאמרן שלא במקום בגדים רבי יוחנן לא חשיב יתור כלל אפילו בבגד גדול. **אדרב יהודה בריה דרבי חייא מי נימא פליגא** — הא דרבא, דאמר שלא במקום בגדים פחות משלש אין חוצצות ואיהו אמר: דצלצול קטן חייץ, ואף על גב דלא הוי שלש על שלש. **צלצול קטן חוצץ** — משום יתור בגדים. והיינו נמי כלישנא קמא, ואין בה חילוק אלא במילתיה דרבינו יצחק. והאי דנקטי לה במילתיה דרב יהודה בלשון חציצה — משום הך פלוגתא דרבי יוחנן דלא מצי למתנייה משום יתור בגדים, דקאמר פחות משלש על שלש חוצץ במקום בגדים, ופחות משלש לא מצי למימר יתור בגדים אלא משום חציצה, להכי נקט לה לכולה בלשון חציצה.

מַאי הִיא? דְּתַנְיָא: כֹּהֵן שֶׁעָלְתָה בּוֹ יַבֶּלֶת - חֲבֵירוֹ חוֹתְכָה לוֹ בְּשִׁנָּיו. בְּשִׁנָּיו - אִין, בַּכְּלִי - לָא. חֲבֵירוֹ - אִין, אִיהוּ - לָא. מַנִּי? אִילֵימָא רַבָּנַן וּבַמִּקְדָּשׁ, כֵּיוָן דְּאָמְרִי רַבָּנַן בְּעָלְמָא מִשּׁוּם שְׁבוּת - הָכָא מַה לִּי הוּא מַה לִּי חֲבֵירוֹ? אֶלָּא לָאו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר בְּעָלְמָא חַיָּיב חַטָּאת, וְהָכָא - אַף עַל גַּב דְּמַכְשִׁירֵי מִצְוָה דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת - כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר לְשִׁנּוּיֵי מְשַׁנְּיָנַן. לָא, לְעוֹלָם רַבָּנַן, וְאִי עָלְתָה בְּכֵרֵיסוֹ - הָכִי נַמִּי. הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁעָלְתָה לוֹ נְשִׁיכָה בְּגַבּוֹ וּבְאַצִּילֵי יָדָיו, דְּאִיהוּ לָא מָצֵי שָׁקֵיל לַהּ. וְאִי רַבָּנַן, נִשְׁקְלֵיהּ נִיהֲלֵיהּ בַּיָּד, וְתִפְשׁוֹט דְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר. דְּאָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר: מַהֲלוֹקֶת בַּיָּד, אֲבָל בַּכְּלִי - דִּבְרֵי הַכֹּל - חַיָּיב! וְלִיטַעְמֵיךְ, לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר נַמִּי: לִישְׁקְלֵיהּ נִיהֲלֵיהּ בַּיָּד! הַאי מַאי? אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - הַיְינוּ דְּגָזַר יָד אַטּוּ כְּלִי. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ רַבָּנַן הִיא - נִשְׁקְלֵיהּ נִיהֲלֵיהּ בַּיָּד, וְתוּ לָא מִידִּי. **מִשְׁנָה** כֹּהֵן שֶׁלָּקָה בְּאֶצְבָּעוֹ - כּוֹרֵךְ עָלֶיהָ גֻּמִּי בַּמִּקְדָּשׁ, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה. אִם לְהוֹצִיא דָּם - כָּאן וְכָאן אָסוּר. **גְּמָרָא** אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא גֻּמִּי, אֲבָל צִלְצוּל קָטָן - הֲוֵי יְתוּר בְּגָדִים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לֹא אָמְרוּ יְתוּר בְּגָדִים - אֲפִילּוּ נִימָא אַחַת חוֹצֶצֶת, אֲבָל שֶׁלֹּא בַּמָּקוֹם בְּגָדִים. וְתִיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם חֲצִיצָה! בַּשְּׂמֹאל, אִי נַמִּי: בַּיָּמִין, וְשֶׁלֹּא בַּמָּקוֹם עֲבוֹדָה. וּפְלִיגָא דְּרָבָא, דְּאָמַר רָבָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: בַּמָּקוֹם בְּגָדִים - אֲפִילּוּ נִימָא אַחַת חוֹצֶצֶת, שֶׁלֹּא בַּמָּקוֹם בְּגָדִים - שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ חוֹצְצוֹת, פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ - אֵינָן חוֹצְצוֹת. אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן וַדַּאי פְּלִיגָא, אַדְּרַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא מִי נִימָא פְּלִיגָא? שְׁאנֵי צִלְצוּל קָטָן דַּחֲשִׁיב. לִישְׁנָא אַחֲרִינָא, אָמְרִי לַהּ, אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא גֻּמִּי, אֲבָל צִלְצוּל קָטָן - חוֹצֵץ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לֹא אָמְרוּ חֲצִיצָה בְּפָחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ אֶלָּא בַּמָּקוֹם בְּגָדִים, אֲבָל שֶׁלֹּא בַּמָּקוֹם בְּגָדִים,

שלש

שואלת הגמרא: **מאי היא** – היכן מצינו בדעת רבי אליעזר חילוק בין אפשר לבין אי אפשר לשנות. משיבה הגמרא: מכאן המקור, **דתניא, כהן שעלתה בו יבלת, חברו חותכה לו בשיניו** בשבת ומכשירו לעבודה. מדייקת הגמרא מהברייתא: **בשיניו אין** – רק בשיניו מותר לחתכה, אבל **בכלי לא**. ודיוק נוסף, **חברו אין** – גם בשיניים מותר רק לחבירו, אבל **איהו** – בעל היבלת עצמו, **לא**.

עתה מוכיחה הגמרא שהברייתא רבי אליעזר היא, ושגם לדעתו אין איסורי תורה נדחים כשאפשר לשנות לאיסור דרבנן. מבררת הגמרא: **מני** – כדעת מי ברייתא זו, **אילימא** – אם נאמר שכרבנן החולקים על רבי אליעזר, וְהרי היא עוסקת **במקדש**, קשה, כיון **דאמרי רבנן בעלמא** – בשאר מקומות [במשנה (שבת צד:) לגבי קוצץ צפרניו בידיו או בשיניו לצורך רשות] שאיסורו **משום שבות, הכא** – כאן במקדש שהותרה בו השבות, **מה לי יקצצנה הוא מה לי חברו**, ויהא מותר לקצוץ אף לעצמו. **אלא לאו** – אלא ודאי הברייתא **רבי אליעזר** היא, **דאמר בעלמא** – במשנה שם בקוצץ לעצמו בידיו או בשיניו לצורך רשות **חייב חטאת**, ובקוצץ לחבירו מודה שאסור רק מדרבנן, **והכא** – כאן בכהן בעל יבלת מורה שיקצצנה חבירו בשיניו ששבות היא ולא הוא עצמו שאיסורו מדאורייתא, **אף על גב** שסובר **דמכשירי מצוה דוחין את השבת** גם בדאורייתא, ועל כרחך טעמו משום **שכמה דאפשר לשנויי משנינן** – ככל שאפשר לשנות מאיסור דאורייתא לדרבנן אנו משנים. ומכאן המקור לדברי רבא שגם לרבי אליעזר יש לשנות כשאפשר.

דוחה הגמרא: **לא, לעולם** לרבי אליעזר אין צורך לשנות, וברייתא זו שהתירה רק לחבירו של בעל היבלת לקצוץ כרבנן הסוברים שנטילתה ביד עצמו שבות כבידי חבירו, וְהטעם שלא כתבה שיקצצנה בעל היבלת עצמו בשיניו, **אי עלתה בכריס**ו שיכול להגיע לשם בידיו או בשיניו, **הכי נמי** – היתה אכן מורה שיקצצנה בעצמו, אלא **הכא במאי עסקינן, כגון שעלתה לו נשיכה** [–יבלת] **בגנו ובאצילי ידיו** – מרפקיו, **דאיהו לא מצי שקיל לה** – שהוא אינו יכול ליטלה בשיניו, ולכן נקטה את ההיתר בחברו.

הגמרא שבה להוכיח שהברייתא כרבי אליעזר וללמוד ממנה שיש לשנות כשאפשר. מקשה הגמרא: **ואי** – ואף אם נקבל שהברייתא כרבנן הסוברים שאין מכשירים דוחים איסור דאורייתא ולכן לא התירה ליטלה בכלי, הן אמנם שהכהן עצמו לא הוזכר משום שאין בידו להגיע אל היבלת, מכל מקום חברו **נשקליה ניהליה בידיה** – יותר לו ליטלה בידו, ששבות היא כבשיניו, ואילו היתה כותבת כן היינו למדים שני דברים, הראשון שמכשירין דוחים רק שבות ולא דאורייתא, ולימוד נוסף היה בידינו, שהנוטל יבלת בכלי חייב מדאורייתא גם לרבנן, ובאמצעות לימוד זה **תפשוט דרבי אלעזר** – נלמד ממנה שדברי רבי אלעזר נכונים, **דאמר רבי אלעזר, מהלוקת** רבי אליעזר ורבנן בדרגת איסור הקוצץ צפרניו היא רק בקוצצן **בידיה, אבל בכלי דברי הכל חייב** מדאורייתא, שהחותך מן החי כדרכו בחול תולדת גוזז היא. אבל עתה שהתירה רק בשיניו ולא בידו אי אפשר ללמוד זאת, שכיון שלא התירה את הקציצה ביד האסורה מדרבנן על כרחך אין באי הזכרת פרט מסוים בה הוכחה שאיסורו מדאורייתא. וקשה איפוא מדוע לא התירה לחבירו ליטלה בידו, שבזה היינו לומדים את הלימודים הנזכרים. אלא ודאי הטעם שהברייתא לא התירה לו ליטלה ביד מפני שאינה כשיטת רבנן אלא כרבי אליעזר, וסובר הוא שאין שבת נדחית באיסור חמור כשאפשר לשנות לאיסור קל.

חוזרת הגמרא ומקשה על המוכיח שהברייתא רבי אליעזר: **וליטעמיך** – וגם לשיטתך שלרבי אליעזר יש לשנות לאיסור קל כשאפשר, והברייתא כשיטתו, קשה אותה קושיא, **לרבי אליעזר נמי לישקליה ניהליה בידיה** – אף לרבי אליעזר תתיר לחבר הכהן ליטלה בידו, שנטילת יבלת ביד החבר גם לדעתו איסור דרבנן היא, וכיון ששינה מהמלאכה דאורייתא שבנטילתה בכלי, ומדוע התירה לו ליטלה רק בשיניו. ולא הועלת כלום בהעמדת הברייתא כרבי אליעזר. מיישבת הגמרא: **האי מאי** – וכי מה קושיא היא, **אי אמרת בשלמא** – אם נאמר שהברייתא כ**רבי אליעזר** מובן, שהטעם שהתיר לחבר ליטלה רק בידו ולא בשיניו **היינו משום דגזר** על נטילתה **ביד אטו** נטילתה **בכלי** האסורה מדאורייתא, שכשם שיש לשנות מדאורייתא לדרבנן כך יש לשנות משבות חמורה לקלה, ונטילת היבלת ביד חמורה מנטילתה בשיניים, **אלא אי אמרת** – אבל אם תאמר **שרבנן היא** הסוברים שאין שבות במקדש וממילא אין מקום לחלק בין איסורים דרבנן, **נשקליה ניהליה בידיה** – יותר לחבר ליטלה בידו ולא רק בשיניו. אלא ודאי הברייתא כרבי אליעזר ויש ללמוד ממנה שבמקום האפשר יש לשנות לאיסור קל. מסיימת הגמרא: **ותו לא מידי** – ויותר אין לדון בזה, שודאי כן הוא.

משנה

משנה זו עוסקת בדין חבישת מכה בגמי במקדש ובמדינה בשבת: **כהן שלקה באצבעו, כורך** בשבת **עליה** [–על מכתו] **גמי** לכסותה בשעת עבודתו **במקדש**, ואף שהגמי מרפא, וחכמים אסרו לעשות רפואה בשבת שלא במקום סכנה [אם לא נחלה בכל גופו], מכל מקום כיון שאין דרך ארץ שתיראה מכתו בשעת העבודה, הותרה שבות [–גזירה שגזרו חכמים כדי שלא יבוא לעבור על מלאכת שבת האסורה מן התורה] במקדש, **אבל לא** יכרוך בשבת על מכתו **במדינה** – מחוץ למקדש, שהרי אסרו חכמים כל רפואה בשבת. **ואם** מהדק את הגמי על מכתו כדי **להוציא דם** מהמכה, **כאן וכאן** – במדינה ובמקדש **אסור**, כיון שאין בזה צורך עבודה, ועוד שיש בזה איסור תורה, ואיסורי תורה לא הותרו במקדש.

גמרא

בסוגיא זו שלפנינו תדון הגמרא בשלשה דינים הנוגעים לעבודות הכהנים במקדש. א. דין חציצה בין יד הכהן לכלי שרת. ב. דין חציצה בין גוף הכהן לבגדי כהונה. ג. דין כהן הלובש בגדים נוספים מלבד בגדי הכהונה שמחויב בהם.

שנינו במשנה, כהן שלקה באצבעו כורך עליה גמי במקדש. הגמרא מביאה מחלוקת האם רק כריכת גמי הותרה במקדש: **אמר רב יהודה בריה דרבי חייא, לא שנו** היתר זה לכרוך על מכה שבאצבעו במקדש, **אלא גמי**, שאינו בגד, **אבל** לכרוך **צלצול קטן** – חגורה קטנה ונאה, **הוי יתור בגדים**, וכהן העובד במקדש כשהוא לבוש יותר מהבגדים שמחויב בהם, עבודתו פסולה, ואף בימי החול אסור לכרוך צלצול על מכתו.

דעה חולקת: **ורבי יוחנן אמר, לא אמרו** דין **יתור בגדים אלא** במוסיף בגד **במקום** העומד ללבישת **בגדים** [–בגדי כהונה], **אבל שלא במקום בגדים**, כגון על אצבעו, **לא הוי** – אין בכך משום **יתור בגדים**, ורשאי הכהן לכרוך על אצבעו גם צלצול.

הגמרא מקשה על ההיתר לכרוך גמי או צלצול על אצבעו: **ותיפוק ליה** – והלא מלבד דין יתור בגדים, יש לאסור כריכת גמי וצלצול על אצבעו **משום חציצה** בין יד הכהן לכלי שרת שבו עושה הכהן את עבודות הקרבנות, ואיך התירה המשנה לכרוך על אצבעו גמי [ולפי רבי יוחנן אף צלצול].

מתרצת הגמרא: דין משנתנו [ודברי רבי יוחנן] אמור, באופן שלקה הכהן **ביד שמאל** שאין עבודה כשירה בה, ולא שייך בה פסול חציצה. **אי נמי** – אופן נוסף שאין בו חציצה, שלקה אף **בימין, ושלא במקום עבודה** – אין המכה בכף ידו שבה מחזיק בכלי שרת, אלא על גב אצבעו שאינה נוגעת בכלי שרת, ולא שייך שם פסול חציצה.

הגמרא מביאה דעה נוספת החולקת על רבי יוחנן. אומרת הגמרא: **ופליגא דרבא** – ורבי יוחנן שאמר שאין יתור בגדים פוסל שלא במקום בגדים, חולק על רבא, **דאמר רבא אמר רב חסדא**, כהן שיש לו דבר על בשרו, אם הוא **במקום בגדים** [–בגדי כהונה], **אפילו**

המשך בעמוד פט

שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ חוּצְצוֹת – פוסלות משום יתור בגדים, פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ על שלש אֵין חוּצְצוֹת – אין פוסלות משום יתור בגדים, משום שאין בהם שיעור בגד. וצלצול קטן כיון שאין בו שלש על שלש אינו בגד ואינו פוסל משום יתור בגדים.

אומרת הגמרא: וְהֵיכִינוּ – ושיטת רבי יוחנן היא כשיטתו דְּרָבָא אָמַר רַב חִסְדָּא (לעיל קג:), שבמקום בגדים אפילו נימא אחת חוצצת, ושלא במקום בגדים, שלש על שלש פוסלות, פחות משלש על שלש אינן פוסלות. אלא שרבי יוחנן יצא בדבריו לחלוק על רב יהודה בריה דרבי חייא שפסל צלצול שלא במקום בגדים, ואילו רבא אמרה כמימרא בפני עצמה.

הגמרא מבררת האם רבא חולק על רב יהודה בריה דרבי חייא: לֵימָא – האם נאמר שהמימרא של רבא שבגד שאין בו שלש על שלש אינו פוסל משום יתור בגדים, פְּלִיגָא – חולקת על המימרא דְּרַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא, שאמר שצלצול קטן פוסל משום יתור בגדים, אף שאין בו שלש על שלש. אומרת הגמרא: אין להוכיח כן מדברי רבא, מפני דשָׁאנִי צַלְצוּל קָטָן דְּחֲשִׁיב – שונה צלצול קטן משאר בגדים שהוא חשוב, וגם רבא יודה שנחשב בגד אף שאין בו שלש על שלש ויפסול משום יתור בגדים.

מקשה הגמרא: וּלְרַבִּי יוֹחָנָן המתיר לכרוך בצלצול קטן, אַדְּאַשְׁמְעִינַן גְּמִי – עד שהשמיענו התנא שבריכה בגמי במקדש מותרת, לִישְׁמַעִינַן צַלְצוּל קָטָן – ישמיענו שבריכה בצלצול קטן מותרת, ואין בכך משום יתור בגדים, והיינו יודעים שכל שכן כריכה בגמי מותרת. מתרצת הגמרא: התנא מִילְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ – אגב דרכו בכל המסכת לעסוק בהלכות שבת, קָא מַשְׁמַע לָן – השמיענו גם כאן דין בהלכות שבת, דְּגְמִי מַסֵּי [–מרפא], ואף שרפואה אסורה בשבת, מותר לכרוך בו מכה במקדש משום שאין שבות במקדש.

משנה

משנה זו מביאה היתרים נוספים שנהגו במקדש: בּוֹזְקִין מֶלַח – מפררים מלח ומפזרים אותו עַל גַּבֵּי כֶּבֶשׁ המזבח בשבת, בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יַחֲלִיקוּ הכהנים העולים בו לראש המזבח, שעל ידי הגשמים הנופלים על כבש המזבח הוא מחליק. ואין בכך משום אשוויי גומות שאסורה משום מלאכת בונה.

היתר נוסף: וּמְמַלְּאִין מים מִבּוֹר הַגּוֹלָה וּמִבּוֹר הַגָּדוֹל שבלשכת העזרה בַּגַּלְגַּל העשוי להעלות את הדלי שבו שואבים מים על ידי חבלים אף בְּשַׁבָּת. וְכן התירו למלא מים בגלגל מִבְּאֵר הַכָּר – מבאר הקרוי 'הקר' שהיה מחוץ למקדש, בְּיוֹם טוֹב בלבד ולא בשבת. אבל משאר בארות אסור למלא בגלגל בשבת ויום טוב.

גמרא

שנינו במשנה, בוזקין מלח על גבי הכבש בשביל שלא יחליקו. הגמרא מקשה על כך מברייתא: רָמִי לֵיהּ – הקשה לו רַב אִיקָא מִפַּשְׁרוֹנְיָא [–שם מקום] לְרָבָא, תְּנַן – שנינו במשנתנו, בּוֹזְקִין מֶלַח עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יַחֲלִיקוּ, וממה שקבע התנא היתר זה בכבש המזבח יש לדייק, בַּמִּקְדָּשׁ אִין – רק במקדש הותר זאת, אבל במקום משופע שַׁבַּמְּדִינָה, לֹא – אסור לבזוק מלח בשבת כדי שלא יחליקו ההולכים בו. וּרְמִינְהִי – וקשה על כך ממה ששנינו בברייתא, חָצֵר שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בְּמֵימֵי גְּשָׁמִים, וקשה לילך בה, מֵבִיא בשבת תֶּבֶן וּמְרַדֶּה [–שוטח] בָּהּ, הרי שמותר אף במדינה.

מתרצת הגמרא: משנתנו עוסקת במלח והברייתא בתבן, וּשְׁאַנִּי תֶּבֶן – שונה תבן ממלח משום דְּלֹא מְבַטֵּיל לֵיהּ – אינו מבטלו להיות שם לעולם, אלא עתיד ליטלו להשתמש בו לצורך מאכל בהמה או לטיט, על כן אין בהשטחתו בקרקע החצר משום השוואת גומות שאסורה משום מלאכת 'בונה', ולכך גם במדינה הותר. אבל מלח אינו ראוי לשימוש לאחר דריסת רגלי ההולכים, ומבטלו שם, לפיכך במדינה אסור לשוטחו מפני שמשוה גומות ונחשב כבונה, ורק במקדש הותר לפזרו.

הגמרא מבררת האם מבטל את המלח על גבי הכבש: אָמַר לֵיהּ רַב אֲחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, הַאי מֶלַח – מלח זה שהותר לפזר במקדש על הכבש הֵיכִי דָּמֵי – במה מדובר, אִי דְּמִבַּטְּלֵיהּ – אם מבטלו שישאר תמיד על הכבש, קָא מוֹסִיף אַבְנָיָן – מוסיף הוא על גובה הכבש (וּכְתִיב בציווי דוד לשלמה על בנין המקדש (דברי הימים א' כח יט) 'הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה' עָלַי הִשְׂכִּיל כֹּל מְלֶאכוֹת הַתַּבְנִית', כלומר כל תבנית המקדש נמסרה לי מהנביאים ואין לשנותה), וגם בחול אסור, וְאִי דְּלֹא קָא מְבַטֵּלֵיהּ – ואם אינו מבטלו להיות שם תמיד, אלא דעתו ליטלו משם, אף שמצד תוספת על הבנין אין בו, אבל קָא הָוְיָא חֲצִיצָה – חוצץ הוא בין רגלי הכהנים לכבש ופוסל עבודתם.

משיבה הגמרא: לעולם אינו מבטל את המלח על הכבש, ולכן אין בכך משום תוספת על הבנין, ואל תקשה שאם כן יש בכך חציצה בין רגלי הכהנים לכבש, משום שמשנתנו מדברת במפזרו רק בִּשְׁעַת הוֹלֶכֶת אֲבָרִים לַכֶּבֶשׁ להקטירם בראש המזבח, דְּלָאו עֲבוֹדָה הִיא, כיון שאינה באה לצורך כפרה, ולכך אין חציצה פוסלת בה. מקשה הגמרא: וְלֹא – וכי אין הולכת אברים לכבש נחשבת עבודה, וְהָא כְּתִיב בפרשת עולה (ויקרא א יג), 'וְהַקָּרֵב וְהַכֹּהֲנִים יַקְרִיבוּ אֶת דָּמָיו וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֲנִים אֶת הַמִּזְבֵּחָה', וְאָמַר מַר, 'והקריב הכהן' זוֹ הוֹלֶכֶת אֲבָרִים לַכֶּבֶשׁ, הרי שטעונה כהונה ואם כן עבודה היא, וחוזרת השאלה מדוע אין המלח שעל הכבש חוצץ ופוסל את העבודה. מיישבת הגמרא: אֶלָּא אֵימָא [–אמור], שהתיתר לפזר מלח על הכבש הינו רק בִּשְׁעַת הוֹלֶכֶת עֲצִים לַמַּעֲרָכָה, דְּלָאו עֲבוֹדָה הִיא המחייבת כהונה, ועל כן אין חציצה פוסלתה.

הגמרא חוזרת לדון בהיתר שטיחת תבן בחצר שנתקלקלה במי גשמים: דָּרַשׁ רָבָא, חָצֵר שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בְּמֵימֵי גְּשָׁמִים מֵבִיא בשבת תֶּבֶן וּמְרַדֶּה בָּהּ. כשסיים דרשתו אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָא לְרָבָא, וְהָתַנְיָא בברייתא, כְּשֶׁהוּא מְרַדֶּה – שוטח התבן, אֵינוֹ מְרַדֶּה לֹא בִּשְׁפִיכָה מִסַּל וְלֹא בִּשְׁפִיכָה מִקּוּפָּה בבחול, שמא מתוך כך לא ירגיש ויבא להשוות גומות, אֶלָּא מרדה בְּשׁוּלֵי קוּפָּה – קופה שנשברו דפנותיה ונשארו שוליה מביא עליה תבן ומפזרן, ששינוי הוא, ויזכור שלא להשוות גומות.

הֲדַר אוֹקִים רָבָא אֲמוֹרָא עֲלֵיהּ – חזר רבא והעמיד 'אמורא' [–בעל קול חזק] כדי שישמיע לרבים את דבריו, וְדָרַשׁ, דְּבָרִים שֶׁאָמַרְתִּי לְפָנֶיכֶם והובן מהם שמותר לפזר תבן בשבת ללא שינוי, טָעוּת הֵן בְּיָדִי. בְּרַם [–אבל] כָּךְ אָמְרוּ מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וּכְשֶׁהוּא מְרַדֶּה בשבת תבן בחצר, אֵינוֹ מְרַדֶּה לֹא בְּסַל וְלֹא בְּקוּפָּה אֶלָּא בְּשׁוּלֵי קוּפָּה.

שנינו במשנה: מְמַלְּאִין מִבּוֹר הַגּוֹלָה וכו' בגלגל.

סוגיא זו עוסקת באיסור שאסרו החכמים להשמיע קול בשבת, ודנה בדין קול שאין בו נעימות, ומביאה ראיה לנידון ממשנתנו. מספרת הגמרא: עוּלָּא אִיקְּלַע [–נזדמן] לְבֵי [–לבית] רַב מְנַשֶּׁה בשבת, אֲתָא הַהוּא גַּבְרָא טָרַף אַבָּבָא – בא אדם והקיש על הדלת באגרופו והשמיע קול, אָמַר עולא, מַאן הַאי – מי הערשה כן בשבת, לִיתַּחֵל גּוּפֵיהּ דְּקָא מַחִיל לֵיהּ לְשַׁבְּתָא – יתחלל גופו על שחילל שבת, שלדעת עולא כל השמעת קול בשבת אסורה משום מוליד קול. אָמַר לֵיהּ רַבָּה לעולא, לֹא אָסְרוּ אֶלָּא בקוֹל שֶׁל שִׁיר – הנשמע כעין של שיר בנעימות ובנחת, שבזה יש לגזור שמא יבא לתקן כלי שיר, אבל הקשה על דלת מותרת.

הגמרא מקשה על רבה: אֵיתִיבֵיהּ [–הקשה] אַבַּיֵי לרבה, שנינו בברייתא, מַעֲלִין יין מחבית בְּרִיּוּפִי – על ידי צינור השואב נוזלים מן החבית לאחר מציצה מועטת, וּמַטִּיפִין מים מִמֵּיאָרָק [–כלי המטיף מים] על כלי מתכת הפוך להשמיע קול לְצוּרְךְ חוֹלֶה בַּשַּׁבָּת. ויש לדייק, לְחוֹלֶה אִין – רק לצורך חולה הותר בשבת להטיף מים המשמיעים קול, אבל לְצוּרְךְ בְּרִיא לֹא. הֵיכִי דָּמֵי – במה מדובר, לָאו דְּיָם וְקָא בָּעֵי דְּלִיתְעַר – האם לא בחולה הישן ורוצה לעוררו לאיטו מקול טפטוף המים שלא יבעת, ולצורך זה אינו מטפטף בנעימות ובנחת, ואף על פי כן אסור הדבר לצורך בריא, שְׁמַע

המשך בעמוד עא

רש"י

שלש על שלש חוצצות — ומשום יתור בגדים. **לימא פלינא** — הא דרבא אדרב יהודה בריה דרבי חייא, דחשיב צלצול קטן יתור בגדים. **שאני צלצול דחשיב** — ואיכא למימר דמודה בה רבא. אבל רבי יוחנן פליג עליה, דהא עלה קאי ופליג. **ולרבי יוחנן** — דאמר צלצול נמי שרי. **לישמעינן** — תנא דמתניתין צלצול קטן דלא חייץ, וכל שכן גמי. **דגמי מסי** — משום שבת איצטריך למתני גמי, דאף על גב דמסי שרי במקדש.

משנה בוזקין מלח — מפזרין ומכתתין על הכבש, מפני שחלק הוא. וכשהגשמים נופלין עליו הוא מחליק. בוזקין — לשון ניתות, כדאמר בפרק ב' דיומא (כב,ב): ממאי דהאי "ויפקדם בבזק" מידי דמיבזק הוא, ועוד "כמראה הבזק" מפרש בחגיגה (יג,ב) כאור היוצא בין החרסים שצורפין בהן זהב, והם נקובים וסדוקים, ולהב היוצא בנקב יש בו כמראה ירקרק או אדמדם. **וממלאין מבור הנדול כו'** — כך שמן, ושניהם בלשכת העזרה. **בגלגל** — טור"ן בלעז. אבל במדינה לא, טעמא מפרש בגמרא משום שמא ימלא לגינתו ולחורבתו. **ומבאר הקר ביום טוב** — ולא בשבת, ובגמרא מפרש מאי ניהו.

גמרא מפשרוניא — מקום. **ומרדה בה** — שוטח בה. **דלא מבטל ליה** — וליכא משום אשוויי גומות דמלאכה הוא בשבת, דהוי כבנין דמידי דחזי למאכל בהמה או לטיט החומות לא מבטיל ליה התם אבל מלח משנדרס ברגל לא חזי ומסתמא מבטיל ליה ובמדינה אסור. **קא מוסיף אבנין** — ואפילו בחול אסור להוסיף על המזבח, דכתיב "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" שהבנין נמסר לדוד על ידי הנביאים, שלא להוסיף ושלא לגרוע. ואית דנקטי ליה משום שבת, ולא היא. דהא ב"כסוי הדם" בית שמאיחיטת חולין" (חולין פג,ב) דאיירי בחול, הכי נמי פרכינן. **הא קא הוי חציצה** — בין רגליהם לכבש, וחציצה כי האי גוונא פסולה, דתנן בית שמאיחיטת קדשים" (זבחים טו,ב): כל הזבחים שקבל דמן זר ואונן וערל, יושב ועומד על גבי כלי, על גבי רגל בהמה, ועל גבי רגל חבירו — פסול. והתם יליף טעמא. **בהולכת אברים לכבש דלאו עבודה היא** — לעולם לא מבטל ליה, אלא לאחר דריסה מולחין ממנו עורות קדשים. ודקשיא לך הא הוי חציצה — לא תקשה, דהא דקתני בוזקין מלח — בהולכת אברים לכבש קאמר, דלאו עבודה. דקא סלקא דעתך השתא דכיון דכל הכפרה תלויה בדם, אף על גב דהקטר חלבים הוה עבודה — הולכה דידהו מיהא לא חשיב. **והקריב את הכל** — רישא דקרא: "והקרב והכרעים ירחץ במים" אלמא: באברים קמשתעי קרא, ומדבעי כהונה — שמע מינה עבודה היא. **ומרדה בה** — לדרוס עליה. **לא בסל ולא בקופה** — כדרך חול. **שולי הקופה** — שנשתברה, ונשארו השולים. **טרף אבבא** — הקיש על הדלת באגרופו, והשמיע קול. **דקא מחיל שבת** — דקסבר: כל אולודי קלא אסיר. **בקול של שיר** — הנשמע כעין שיר, בנעימה ובנחת. **מעלין בדיופי** — מעלין יין מחבית לחבית על ידי שני קנים החתוכים באלכסון, ומניח ראשין המשופעים זה כנגד זה, ונותן אחד מן הקנים בחבית ומרצץ בפיו בראש הקנה האחר מעט מן היין אליו, ומסלק משם והיין יוצא כולו מאליו. **דיופי** — שתי פיות. **ומטיפין מיארק לחולה** — —כלי הוא, ופיו צר, ושל מתכת הוא ומנוקב בתחתיתו נקבים נקבים דקין, וממלא מים וסותם פיו העליון. וכל זמן שפיו סתום — אין המים יוצאין בנקבים התחתונים, וכשרוצה — נוטל פקק העליון, והמים יוצאין בנקבים טיף אחר טיף. ונותן כלי מתכת וכופהו תחתיו, וקולן נשמע לחולה. **וקא בעי לאתעורי** — על ידי קול זה, ומתיראין להקיצו בידים שמא יבעית. וכיון דלהקיץ הוא — לא בנעימה ובנחת נשמע, שהרי קול נעים מרדימו והולך. אפילו הכי — לבריא לא. **זמזומי** = צינב"ש. **לא יטפח** — ידיו על לבו. **יספוק** — כף אל כף. **ירקד** — ברגל, להשמיע קול להבעית העופות. **שמא יטול צרור** — ויזרוק לרשות הרבים להבריח העופות. **משחקות באגוזים** — לגלגלן דרך דף, ומכות זו את זו, כדרך שמשחקות הנשים. **לאשוויי גומות** — להכין דרך לגלגל האגוז. **בתפוחים** — נמי בהאי גוונא. **אולודי קלא** — שהגלגל משמיע קול. **גזרה שמא ימלא לגינתו** — מתוך שממלאין בו בלא טורדה, אתי להשקות בו בגינתו וחורבתו בשבת.

תוספות

לישמעינן צלצול קטן — אי צלצול אסור במדינה — פריך שפיר לישמעינן צלצול, דבמקדש מותר ובמדינה אסור. אבל נראה לרבינו יצחק דצלצול שרי במדינה. וקשיא: דאם כן, מאי פריך? ומפרש רבינו יצחק דפריך הכי: דליתני במתניתין כהן שלקה באצבע כורך לו צלצול, בין במקדש בין במדינה, ואם להודיע דם — כאן וכאן אסור. **דרש** רבא חצר שנתקלקלה — הלכתא כדמסיק, דלא ירדה לא בסל ולא בקופה אלא בשולי קופה, שנשתברה ונשארו בה השוליים כדפירש בקונטרס. אי נמי: הופך הקופה ונותנה על שוליה, דהיינו על ידי שינוי. אבל ביד — נראה לרבינו יצחק דאסור.

הכי גריס בקונטרס: אלא הא דאמר רב נשים המשחקות באגוזים כו'. לא משום אשוויי גומות, דאי לא תימא הכי כו'. ותימה: תרתי דרב למה ליי? ומיהו, יש לומר: דחדא מכלל חברתה איתמר. ורבינו חננאל גרס הכי: אלא דאמר רב יהודה נשים המשחקות באגוזים כו' לא, דמשתמע קלא כי זמזומי. פירוש: שזורק אחד ומקבל אחד בהשמעת קול, דאסור. והדר קאמר: ואלא הא דאמר רב יהודה נשים המשחקות בתפוחים כו'. ומשני: לא, משום אשוויי גומות. והשתא תרי ענייני איסור אשמעינן. ומיהו, אין למחות בנשים ותינוקות — דמוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין. פירש רבינו חננאל דהלכתא כעולא, דאפילו קול שאינו של שיר אסור. אף על גב דשני רבה כל הני תיובתא דאקשי ליה — אשנויי לא סמכינן. ורב אלפס והרב רבינו יהודה בר ברזילאי פסקו ברבה, דרב אחא בר יעקב מתרץ אליביה. וקאי אמימר נמי כוותיה, דשרא למימלא בגילגולא במחוזא.

גזרה שמא ימלא לגינתו ולחורבתו — מפרש רבינו תם: דדוקא בגלגלים גדולים, שממלאין הרבה מים ביחד שייך למיגזר, אבל שלנו קטנים הם, ולא גזרינן.

יצא

תרו בה כיתנא — שורין בו פשתן בחול. ואית דגרסי: בונתא כוסמין. **תרו** — שורין. שהקרו **עליה דברים** — כשעלו מן הגולה הוצרכו לה, כדלקמן ונימנו והתירוה, ובטלו תקנת השבות ממנה למלאות הימנה בגלגל ולא התירו אלא אותה לבדה. הקרו — לשון קריאה (על ידי מקרה) שהביאו בה ראיות לדבריהם, שיש בהן כח לעקור שבות מפני דוחקן. **מאי זו בלבד** — היאך יקראו לשאר בורות בור הקר? הרי לא הוקרו דברים אלא על זו. ומדקתני בור הקר — פשיטא דההוא לחודיה קשרי. **אלא אמר רב נחמן בר יצחק** — על ידי שמים חיים היתה קרי ליה בור הקר, לשון מקור. כמו "בהקיר ביר מימיה" כמו שמעין מקור (מימיה) הנובע מתחדש והולך ומוסיף תמיד, כך הקרה רעתה. **ביר** — כמו באר. **נביאים שביניהם** — חגי זכריה ומלאכי. **מנהג אבותיהם** — באותו הבור. **משנה** כהן מוציאו בהמיינו — בשבת ולא חייש לטלטול דאין שבות במקדש. בהמיינו באבנטו. ואף על גב דמטמי ליה לאבנט שהוא קדוש — הכי עדיף, שלא לשהות את הטומאה בעזרה, ולחזור אחר צבת של עץ שהיא פשוטי כלי עץ שאינה מקבלת טומאה. ובידיו לא נגע בה — דלא ניטמי כהן גופיה. הלכך, בהמיינו אוחזו, דלא נגע ביה. ושרץ אינו מטמא במשא, והאבנט שמיטמא בשרץ — אינו מטמא הכהן האוחזו, דהוה ליה אבנט ראשון לטומאה. והלכה רווחת היא בכל התלמוד שאין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה בלבד. וגם במקרא לא מצינו טומאה לכלים ולאדם אלא מן השרץ והנבלה וכיוצא בהן, שהוא אב הטומאה. אבל ראשון לטומאה מטמא אוכלין ומשקין, כדכתיב (ויקרא יא): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם" וגו' דהוה ליה כלי חרס ראשון לטומאה, מכיון שנתלה שרץ באוירו. ואף על פי שלא נגע והכלי חוזר ומטמא מה שבתוכו, יכול אם כלים היו בתוכו יטמאו מחמת כלי ראשון. תלמוד לומר: כל אשר בתוכו יטמא, וסמיך ליה: מכל האוכל אשר יאכל, אוכלין ומשקין מקבלין טומאה מחמת הכלי, ואין כלי אחר מיטמא מחמתו בשלהי "הכל שוחטין". **בצבת של עץ** — שהיא פשוטי כלי עץ. **שלא לרבות את הטומאה** — לטמא האבנט ונוח לו להשהותו שם ולחזור אחרי הצבת, מלרבות הטומאה. **מהיכן מוציאין אותו** — בשבת. **מן** **היכל ומן האולם** — אבל בעזרה, אם נמצא שם — מכסהו בסיר, ומניחו עד שתחשך. **כל מקום שחייבין על זדונו כרת** — אם יכנס לו בטומאה, דהיינו כולה עזרה. **ושאר כל מקומות** — למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. לבן נגס — כולה עזרה, לרבי עקיבא — לשכות. **כופין עליו פסכתר** — סיר של נחשת, לכסותו עד שתחשך למוצאי שבת. "סירותיו" — מתרגמינן פסכתרוותיה (שמות בז). **רבי שמעון אומר** — מפרש בגמרא אהיכא קאי. משלך נתנו לך — כדמפרש בגמרא. **גמרא** המכנים **טמא** שרץ — כלי שנטמא בשרץ. **חייב** — חטאת בשוגג, וכרת על זדונו, משום "כי את מקדש ה' טמא" (במדבר יט). **מזכר ועד נקבה תשלחו** — במקדש קאי, כדכתיב בסיפיה: "ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם" דומיא דזכר ונקבה, אדם שיש לו טהרה בטבילה. **פרט לכלי חרס** — טמא, שאם הכניסו למקדש — פטור. **דאין לו טהרה** — דכתיב (ויקרא יא): "ואותו תשבורו" שאין לו טהרה אלא בשבירתו. **לא** — לעולם אימא לך המכניס שרץ חייב, וטעמא דכלי חרס — משום שאינו ראוי למדרס ולהיות אב הטומאה, (מי שנעשה אב הטומאה) דבעינן דומיא דזכר ונקבה — פעמים שהוא אב הטומאה כגון זב וזבה וטמא מת. וכן הכלים נמי, הואיל וראוין ליעשות אב הטומאה כגון זכר ונקבה. כגון כלי שהוא ראוי למדרס ולמושב הזב — הוי אב הטומאה על ידי מדרס של זב, ומטמאין אדם וכלים, כדכתיב (ויקרא טו): "והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב יטמא", המכניסן למקדש, אפילו כשהן ראשונים, כגון שנטמאו במגע הזב או נגעו במדרס הזב או בשאר אבות הטומאה — חייב. יצא כלי חרס שאינו נעשה אב הטומאה, שאין לך כלי נעשה אב הטומאה לטמא אדם או כלי אלא מדרס הזב, כדפרישית לעיל, או מגע המת. דמת אבי אבות הטומאה, כדכתיב ב"זאת חקת" "בכלי או באדם" שנגע במת "וכל אשר יגע בו הטמא יטמא והנפש הנוגעת תטמא עד הערב" פירוש: נפש הנוגעת בו בטמא זה, שנטמא במת — תטמא עד הערב. והא לא מצית למימר דהאי והנפש הנוגעת בנוגע במת עצמו קאמר, דאם כן — טומאת שבעה איכא. אלמא: טמא מת אב הטומאה משוי ליה קרא לטמא אדם. הלכך: כלי חרס אינו נעשה אב הטומאה כלל, דלמדרס לא חזי — משום דנשבר, ותניא בהדיא בפרק "רבי עקיבא" במסכת שבת (פד,א): מדרס כלי חרס טהור. ועל ידי מגע נמי לא הוי אב הטומאה, כדכתיב לעיל מההוא קרא: "וחטאו ביום השלישי" וגו' "וכל אשר יגע בו הטמא" וגו' כל היכא דקרינן ביה וחטאו, דיש לו טהרה בטבילה — קרינן ביה "והנפש הנוגעת תטמא". וכל היכא דלא קרינן ביה "וחטאו" — לא קרינן ביה "והנפש הנוגעת". **מאן דאמר שלא לשהות קסבר** — שרץ טעון שילוח מדאורייתא, הלכך, לא מידחי מקמי רבוי הטומאה דאבנט. **המכנים שרץ**— גרסינן. **שהוי**— **עדיף** — מאפושי טומאה. דהא אבנט נמי מידי דקדש הוא. **מאי לאו בהא קא מיפלגי דמאן דאמר מעזרה לא** — מפקינן ליה בשבת. **קסבר המכנים שרץ למקדש פטור** — דלא בעינן שילוח מדאורייתא. הלכך, לא מדחיא שבות מקמיה. ומהיכל ומאולם הוא דמפקינן ליה, דמשום כבוד שכינה לא העמידו חכמים דברידם.

אמר

יצא כלי חרס שאין נעשה אב הטומאה — פירש בקונטרס: דלמדרס לא חזי, וגבי טומאת מת כתיב (במדבר יט): "וחטאו ביום השביעי", וכלי חרס לאו בר חיטוי הוא, דכתיב (ויקרא יא): "ואותו תשבורו".

לא דכולי עלמא חייב — ושמואל דאמר פטור אית ליה דתנאי היא, וסבירא ליה כמאן דאמר פטור. ורבינו חננאל גרס: "דכולי עלמא פטור". וקשיא לפירושו: דמאי טעמא דמאן דאמר בהמיינו, הא בהמיינו איכא איסורא דאורייתא להשהותו במקדש, דהא אית ליה טהרה במקוה. ובשרץ ליכא איסורא דאורייתא, דלית ליה טהרה במקוה! לכך נראה גירסת הקונטרס עיקר.

אמר

תָּרוּ בָּהּ כִּיתְּנָא, אֲסַר לְהוּ. "וּמִבְּאֵר הֵקֵר". מַאי בְּאֵר הֵקֵר? אָמַר שְׁמוּאֵל: בּוֹר שֶׁהִקְרוּ עָלֶיהָ דְּבָרִים וְהִתִּירוּהָ. מֵיתִיבִי: לֹא כָּל הַבּוֹרוֹת הַקָּרוֹת הִתִּירוּ, אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד. וְאִי אָמְרַתְּ "שֶׁהִקְרוּ דְּבָרִים עָלֶיהָ" מַאי "זוֹ בִּלְבַד"? אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: בְּאֵר מַיִם חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּהַקִּיר בֵּיר מֵימֶיהָ" וגו'. גּוּפָא: לֹא כָּל הַבּוֹרוֹת הַקָּרוֹת הִתִּירוּ, אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד. וּכְשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה חָנוּ עָלֶיהָ, וּנְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶן הִתִּירוּ לָהֶן. וְלֹא נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶן, אֶלָּא מִנְהַג אֲבוֹתָם בִּידֵיהֶם. **מִשְׁנָה שֶׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא בַּמִּקְדָּשׁ - כֹּהֵן מוֹצִיאוֹ בְּהֶמְיֵינוֹ, שֶׁלֹּא לְשַׁהוֹת אֶת הַטּוּמְאָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בִּצְבֶת שֶׁל עֵץ, שֶׁלֹּא לְרַבּוֹת אֶת הַטּוּמְאָה. מֵהֵיכָן מוֹצִיאִין אוֹתוֹ - מִן הַהֵיכָל, וּמִן הָאוּלָם, וּמִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁחַיָּיבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, מִשָּׁם מוֹצִיאִין אוֹתוֹ. וּשְׁאָר כָּל הַמְּקוֹמוֹת - כּוֹפִין עָלָיו פִּסְכְּתֵר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מָקוֹם שֶׁהִתִּירוּ לְךָ חֲכָמִים - מִשֶּׁלְּךָ נָתְנוּ לְךָ. שֶׁלֹּא הִתִּירוּ לְךָ אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת. **גְּמָרָא** אָמַר רַב טָבִי בַּר קִיסְנָא, אָמַר שְׁמוּאֵל: הַמַּכְנִים טֻמְאָה שֶׁרֶץ לַמִּקְדָּשׁ - חַיָּיב. שֶׁרֶץ עַצְמוֹ - פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא: "מִזָּכָר וְעַד נְקֵבָה תְּשַׁלְּחוּ" - מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה בַּמִּקְוֶה, יָצָא שֶׁרֶץ שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה. לֵימָא מְסַיֵּיע לֵיהּ: "מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלְּחוּ" פְּרָט לִכְלִי חֶרֶשׂ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. מַאי טַעְמָא - לָאו מִשּׁוּם דְּלֵית לֵיהּ טָהֳרָה בַּמִּקְוֶה? לָא, מִי שֶׁנַּעֲשָׂה אָב הַטּוּמְאָה - יָצָא כְּלִי חֶרֶס שֶׁאֵינוֹ נַעֲשֶׂה אָב הַטּוּמְאָה. לֵימָא כְּתַנָּאֵי: שֶׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא בַּמִּקְדָּשׁ - כֹּהֵן מוֹצִיאוֹ בְּהֶמְיֵינוֹ, שֶׁלֹּא לְשַׁהוֹת אֶת הַטּוּמְאָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בִּצְבֶת שֶׁל עֵץ מוֹצִיאוֹ, שֶׁלֹּא לְרַבּוֹת אֶת הַטּוּמְאָה. מַאי לָאו בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי: דְּמַאן דְּאָמַר שֶׁלֹּא לְשַׁהוֹת - קָסְבַר: הַמַּכְנִים שֶׁרֶץ לַמִּקְדָּשׁ - חַיָּיב, וּמַאן דַּאֲמַר שֶׁלֹּא לְרַבּוֹת - קָסְבַר: הַמַּכְנִים שֶׁרֶץ לַמִּקְדָּשׁ - פָּטוּר! לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא חַיָּיב, וְהָכָא בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי; מָר סָבַר: שְׁהוּיֵי טוּמְאָה עָדִיף, וּמָר סָבַר אַפּוּשֵׁי טוּמְאָה עָדִיף. אֶלָּא כְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דִּתְנַן: מֵהֵיכָן מוֹצִיאִין אוֹתוֹ כו'? מַאי לָאו בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי; דְּמַאן דְּאָמַר מֵעֲזָרָה - לָא, קָסְבַר: הַמַּכְנִים שֶׁרֶץ לַמִּקְדָּשׁ פָּטוּר, וּמַאן דְּאָמַר מִכּוּלָּהּ עֲזָרָה - קָסְבַר: חַיָּיב.**

אמר

במה שכותב שעדיין לא נשא אשה, הנה בטח משתדל בזה במרץ הראוי. ואולי כדאי שילמוד אומנות חדשה שאינה דורשת זמן רב ללימודה ושיש לקוות שתהי' פרנסתו מצוי'. אבל מתחילה ינסה עוד הפעם בעבודתו עתה, ויהיו דבריו עם הבריות בנחת, ויהי רצון שיזמין לו השם יתברך פרנסתו בקרוב ממש, וימצא זיווג הגון לפניו בכל הפרטים, ויודיע בשורות טובות מזה.

י"ז כסלו, ה'תשי"א

תְּרוּ בָּהּ כִּיתָנָא – היו ממלאים מים על ידי הגלגל ושורים בו פשתן בחול, **אֲסַר לְהוּ** לשאוב בגלגל בשבת.

שנינו במשנה: **וּמִבְּאֵר הַקָּר** ביום טוב.

הגמרא מפרשת מהו 'באר הקר' ומדוע הותר לשאוב ממנו בגלגל ביום טוב. מבררת הגמרא: **מַאי בְּאֵר הַקָּר** – מה פשר השם 'באר הקר'. משיבה הגמרא: **אָמַר שְׁמוּאֵל, בּוֹר שֶׁהִקְרוּ** [–קראו] **עָלָיהָ דְּבָרִים**, כלומר שהביאו ראיות לדבריהם שיש להם כח לעקור שבות מפני הדחק, **וְהִתִּירוּהָ** – ונותר בה ההיתר לדורות.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי** – הקשו בני הישיבה קושיא על שמואל, שנינו בברייתא, **לֹא מִכָּל הַבּוֹרוֹת הַקָּרוֹת הִתִּירוּ** לשאוב בגלגל ביום טוב, **אֶלָּא מִזּוּ בִּלְבַד. וְאִי אָמְרַת** שֶׁ'באר הקר' נקראת כך משום **שֶׁהִקְרוּ דְּבָרִים עָלֶיהָ** להתירה, **מַאי זוּ בִּלְבַד** – איך קוראים לשאר בורות 'בור הקר', והלא לא הוקרו דברים אלא על זו בלבד, ומכיון ששנינו במשנה שהתירו למלאות בגלגל מבאר הקר, פשוט שכוונת המשנה שרק היא הותרה ולא שאר בארות, ומדוע הוצרכה הברייתא לומר שלא כל הבורות הקרות התירו, ונדחו דברי שמואל.

מבארת הגמרא ביאור אחר: **אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק**, 'באר הקר' נקראת כך מפני שהיא **בְּאֵר** הנובעת **מַיִם חַיִּים**, ו'הקר' מלשון 'מקור', וכפי **שֶׁנֶּאֱמַר** בתוכחה לאנשי ירושלים (ירמיה ו ז), **'כְּהָקִיר כַּיִר מֵימֶיהָ** [–כמקור מי הבאר] **וגו'** כֵּן הֵקֵרָה רָעָתָהּ', כלומר, כמו מי הבאר שנובעים תמיד בלי הפסק, כך רעת אנשי ירושלים נובעת תמיד, שמוסיפים ומחדשים בה. וחידשה הברייתא שאף שיש בארות רבות הנובעות מים חיים, מכל מקום לא התירו לשאוב מים בגלגל ביום טוב אלא רק ממעיין אחד מסוים.

הגמרא מביאה פרטים נוספים אודות היתר שאיבה מבאר הקר: **גּוּפָא** – נבאר את דברי הברייתא שהובאה בסמוך, **לֹא בְּכָל הַבּוֹרוֹת הַקָּרוֹת הִתִּירוּ, אֶלָּא בּוז בִּלְבַד. וּכְשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה** מבבל לארץ ישראל בזמן בית שני, **חָנוּ עָלֶיהָ** [–בסמוך לה] ביום טוב בעלותם לרגל **וְהוּצְרְכוּ** למים, **וּנְבִיאִים** שֶׁבֵּינֵיהֶן שהם חגי זכריה ומלאכי, **הִתִּירוּ לָהֶן**, ונשאר הדבר בהתירו שממלאין ממנו ביום טוב, אך לא למדו מהיתר זה על שאר בורות. **וְלֹא נְבִיאִים** שֶׁבֵּינֵיהֶן בלבד התירום, **אֶלָּא** כך נהגו אף אבותיהם, **ותפסו מִנְהַג אֲבוֹתָם בְּיָדֵיהֶם.**

משנה

משנה זו תמשיך לעסוק באיסורי שבות שהותרו במקדש, ותדון אם מתי מותר להוציא בשבת שרץ מת שנמצא במקדש, מבלי לחשוש לאיסור מוקצה בשבת. אגב כך תעסוק המשנה באופן בו מוציאים את השרץ.

שמונה שרצים האמורים בתורה, יש להם לאחר מותם דין אב הטומאה. אב הטומאה שנגע באדם או בכלים, באוכלים או במשקים, מטמא אותם. ומה שנטמא על ידי השרצים נעשה ראשון לטומאה [ונקרא גם 'ולד הטומאה'], ואינו מטמא אלא אוכלים ומשקים. אמנם פשוטי כלי עץ [כלי עץ שאין להם בית קיבול] אינם מקבלים טומאה כלל.

ישנם אבות הטומאה [כגון נבלת בהמה] המטמאים את האדם הנושאם בטומאת משא, אולם שרץ מת אינו מטמא אלא במגע.

שרץ מת שנמצא במקדש, חובה על הכהנים להוציאו מיד ללא שהות. אלא שביד אסור להוציאו, שעל ידי כן יטמא הכהן, וגורם לכך שאדם טמא ימצא במקדש, ויש בזה איסור כרת. וישנם שני אופנים האיך יוציאו הכהן: א. באבנטו של הכהן, וללא שהות. והחסרון בדרך זו הוא שכלי קודש נטמא. ב. ימתין עד שימצא פשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה, ויוציאו על ידם, ובכך ימנע טומאת כלי קודש, והחסרון בדרך זו שמשהה את הטומאה במקדש.

המשנה מביאה מחלוקת באיזה דרך עדיף להוציא את השרץ שנמצא במקדש: **שֶׁרֵץ** מת **שֶׁנִּמְצָא בַּמִּקְדָּשׁ** בשבת, **הַכֹּהֵן מוֹצִיאוֹ** ואינו חושש לאיסור מוקצה, שאין שבות במקדש, ומוציאו **בְּחֲמָיָנוֹ** [–אבנטו] כדי שלא יטמאנו השרץ, ואין ממתין עד שיוכל להוציאו בצבת של עץ שאינו מקבל טומאה, אלא צריך להוציאו מיד באבנטו כדי **שֶׁלֹּא לְשַׁהוֹת אֶת הַטּוּמְאָה**, אף על פי שעל ידי כך נטמא האבנט שהוא כלי קודש. **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה.**

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לא יוציאנו אלא **בְּצִבְתָּא** [–מלקחיים] שֶׁל עֵץ שאינו מקבל טומאה, וכדין פשוטי כלי עץ, אבל לא באבנט שמקבל טומאה, כדי **שֶׁלֹּא לְרַבּוֹת אֶת הַטּוּמְאָה** ולטמאות כלי קודש שלא לצורך, אף שגורם בכך לשיהוי השרץ במקדש.

המשנה חוזרת לדון בעיקר ההיתר להוציא שרץ מן המקדש בשבת. בית המקדש נחלק לשני מקומות עיקריים, ההיכל והעזרה. ההיכל מחולק לשלשה מקומות, זה לפנים מזה: א. החלק הפנימי, שהוא קודש הקדשים, ונקרא בשם דביר. ב. החלק החיצון שלפני קודש הקדשים, ונקרא בשם היכל. ג. האולם, שהיה כעין בית שער לפני הקודש. ולפעמים נקראים כולם יחד בשם היכל. והעזרה גם היא היתה מחולקת לשלשה מקומות: א. בין האולם למזבח. ב. עזרת כהנים. ג. עזרת ישראל.

המשנה מביאה מחלוקת תנאים מאיזה מקום מותר להוציא את השרץ בשבת: **מֵהֵיכָן מוֹצִיאִין אוֹתוֹ** – את השרץ בשבת בלא לחוש לאיסור מוקצה, **מִן הַהֵיכָל, וּמִן הָאוּלָם**, וכן מהעזרה **מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ**, שבמקומות אלו אין זה כבוד השכינה שנמצא שם שרץ מת. אבל אם נמצא בעזרת כהנים או בעזרת ישראל, אין מוציאים אותו בשבת, שלא התורר איסור מוקצה באופן זה. **דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס.**

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהנכנסים אליו בטומאה **חַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ** [–אם נכנסו במזיד] **כָּרֵת וְעַל שְׁגָגָתוֹ** [–אם נכנסו בשוגג] **חַטָּאת, מִשָּׁם מוֹצִיאִין אוֹתוֹ** בשבת בלא לחוש למוקצה, כלומר מכל מקום בעזרה [וכל שכן באולם ובהיכל] שנמצא בו שרץ, מוציאים אותו בשבת.

וּבִשְׁאָר כָּל הַמְּקוֹמוֹת שנמצא שם שרץ [כגון בהר הבית לרבי עקיבא, או בעזרה לדעת רבי שמעון בן ננס], שאין מוציאים אותו ממקומות אלו, **כּוֹפִין עָלָיו פְּסַכְתֵּר** – מכסים אותו בסיר נחושת עד לאחר השבת, כדי שלא יגעו בו ויטמאו ממנו, ובמוצאי שבת יוציאנו.

לאחר שסיים התנא במשניות אלו למנות את הדברים שהותרו במקדש, חוזר רבי שמעון לדון במה ששנינו לעיל (קב:) שהותר לקשור [בשבת] נימא של כינור במקדש לצורך שירת הלויים, ובא לחלוק ולאסור, ואגב כך מבאר את טעמו במה שלעיל (נב:) לענין מי שנכנסה שבת כשהוא מחוץ לתחום חלק על דברי חכמים והיקל יותר מהם, וכאן בנימא של כינור החמיר לעומתם: **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מָקוֹם** שמצינו **שֶׁהִתִּירוּ לְךָ חֲכָמִים** בדיעבד להקל, לא את האיסור התירו לך, אלא דווקא **מִשֶּׁלְּךָ** – מן המותר לך מעיקר הדין **נָתְנוּ לְךָ**, כלומר לא הקילו חכמים אלא בדבר שמותר מעיקר הדין. אבל דבר היכול לגרום ליכשל באיסור מן התורה, אין להתירו בשום אופן ואפילו במקדש, **שֶׁגַּם** במקדש **לֹא הִתִּירוּ לְךָ אֶלָּא** דברים האסורים **מִשּׁוּם שְׁבוּת** – דברים האסורים רק מדרבנן, ולא דבר האסור מן התורה, וכמו כן כל מה שיכול לגרום ליכשל באיסור מן התורה, לא התירו.

גמרא

אדם טמא אסור לו ליכנס למקדש כל עוד טומאתו עליו. כמו כן אסור להכניס כלים טמאים למקדש. מקור האיסור מהנאמר בפרשת שילוח טמאים (במדבר ה ב) 'וישלחו מן המחנה וגו', וכל טמא לנפש'. וגם איסור לאו יש בדבר זה, וכמבואר בפסוק (שם ה ג) 'ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם', ולאו זה נאמר בין באדם טמא שנכנס או ששוהה במקדש, ובין במי שהכניס כלים טמאים למקדש. הנידון בסוגייתנו הוא, האם גם בהכנסת שרץ מת למקדש יש איסור או לא.

אָמַר רַב טָבִי בַּר קִיסְנָא אָמַר שְׁמוּאֵל, הַמַּכְנִיס טְמֵא שֶׁרֶץ – כלי

המשך בעמוד רסט

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

ה אָסוּר לְסַפֵּר אֵיזֶה דָּבָר שֶׁנִּזְכַּר בּוֹ צַעֲרוֹ, כְּגוֹן מִמִּיתַת אוֹהֲבוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה לא:

הלכות שבת, חלק ב סימן שז, דיני שבת התלויים בדיבור סעיף ה

ביאורי הלכה

לא] וכיוצא בזה - טוב להימנע מקריאת עיתון חדשות (או עלוני צדקה וכדומה) אם לפעמים אדם מצטער בקריאתו משמועה לא טובה כגון פטירת צדיק, או מצרות אחב"י בכל העולם[52].

ציונים והוספות

52) ע"פ קצות השלחן סי' קז בדי השלחן ס"ק מג, ושם: ואפילו מהידיעות על מצב הדת בדורנו זה אפשר להצטער מאד, ובשבת אסור לספר דבר של צער, ומכל־שכן עיתונים שיש בהם משא־ומתן, או המתייצבים על ד' ועל משיחו עפ"ל ומלאים כל גדותם מאמרי חשק וליצנות ודברי מינות וכפירה ר"ל. ואף בחול אסור לקרותן (אפילו החדשות שבהן), וכל־שכן לקנותם במחיר כסף שבזה מחזיקים ידי המדפיסים.
אמנם, מלשון שוע"ר (מהספר חסידים) שלא לדבר בדבר כגון "מיתת אוהבו", משמע שרק כשסביר מאוד שיצטער עליו להמנע מקריאת העיתון, ועפי"ז אין צריך להמנע מקריאת מודעות אבל וכיוצא־בזה בשבת על אנשים שאינם קרובים אליו (ודלא כשש"כ פכ"ט ס"נ).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

ג אם אין עמו נכרי או שאינו מאמינו לנכרי מניח כיסו על חמורו וכדי שלא יעבור על שביתת בהמתו יניחנו עליה לאחר שעקרה יד ורגל ללכת שעכשיו אין כאן איסור מן התורה שאין איסור מן התורה במעביר ד' אמות ברשות הרבים או במוציא מרשות היחיד לרשות הרבים או במכניס מרשות הרבים לרשות היחיד אלא כשאדם אחד עוקר את החפץ ממקום הנחתו ומעבירו או מוציאו או מכניסו וכן אם אחר עקר החפץ והניחו על זה כשהוא עומד שמיד שהניחו עליו כשהוא עומד כבר נעשית הנחה לחפץ זה לעקירה זו הראשונה ואח"כ כשזה עוקר רגליו ללכת הרי זה עקירה שניה לחפץ זה וחייב אבל אם אחר הניחו עליו לאחר שהוא עקר כבר רגליו ללכת לא נעשית עדיין הנחה לעקירה הראשונה שעקר חבירו ולפיכך אף שזה הוליך החפץ אח"כ הרבה פטור הוא מפני שלא עשה כל המלאכה שחסרה לו העקירה שעשאה חבירו אלא שאסור מדברי סופרים וכאן כשמניח על בהמתו אחר שעקרה יד ורגל מותר אפילו לכתחלה שהתירו לו משום הפסד כיסו שלא יבא להוליכו בעצמו.

וכשהבהמה עומדת להשתין מים או להטיל גללים וכיוצא בזה וכל שכן אם עומדת לנוח צריך ליטול הכיס ממנה ולאחר שתחזור ותעקור יד ורגל ללכת יניחנו עליה שאם לא יעשה כן יש כאן איסור של תורה שהרי כשעמדה נעשית הנחה לעקירה הראשונה שעקר הוא וכשחוזרת לילך הרי היא בעצמה עושה עקירה לכיס וכשתנוח אח"כ תעשה גם הנחה והרי כאן מלאכה גמורה.

ולכתחלה צריך ליטלו ממנה כשתרצה לעמוד קודם שעמדה כדי שלא תעשה אפילו הנחה לעקירה הראשונה שעקר הוא שאף שאין כאן אלא איסור מדברי סופרים אף אם תעשה הנחה זו מכל מקום כל מה שאפשר למעט באיסורי דברי סופרים צריך למעט שהרי לא התירו אלא מפני הדחק וכן יעשה לעולם בכל פעם שתרצה לעמוד יטלנו מעליה וכשתעקור ללכת יניחנו עליה (עד שיגיע לחצר החיצונה של העיר כמו שיתבאר):

* * *

ד ואפילו אם אין הבהמה שלו שאין כאן איסור משום שביתת בהמתו אעפ"כ צריך ליזהר בכל זה דכיון שהוא מחמר אחריה אם תעשה מלאכה גמורה יעבור על לא תעשה אע"פ שאינה שלו.

ומכל מקום אם אינה שלו צריך להניחו עליה אפילו יש עמו נכרי דכיון שהוא נזהר שלא תעשה מלאכה גמורה האסורה מן התורה אלא דבר שאין בו איסור אלא מדברי סופרים אף אם אדם היה עושה כיוצא בו א"כ מוטב שיעשה ע"י הבהמה דבר האסור לו בעצמו מדברי סופרים משיעשה בעצמו דבר האסור מדברי סופרים דהיינו האמירה לנכרי ונתינת הכיס אליו שיוליכנו לו ויעשה שליחותו בשבת אבל כשהבהמה שלו והוא מצווה על שביתתה אף שנזהר שלא תעשה מלאכה גמורה מכל מקום יותר טוב שתשבות לגמרי לפיכך צריך ליתן כיסו לנכרי שאינו מצווה על שביתתו:

ה ואם הוא משא כבד שלא יוכל הנכרי לשאת אותו בידיו יתן גם החמור לנכרי במתנה גמורה או יפקירנה ואזי דינה כבהמה שאינו שלו כלל וכמו שנתבאר:

ו אף על פי שהתירו לו להניח כיסו על חמורו לא התירו לו לרכוב עליו (ואפילו אם הוא בענין שאם לא ירכב עליו והכיס תחתיו אלא יהא הכיס מגולה על חמורו יהיה

שם חשש מלסטים שלא יגזלהו ממנו אף על פי כן לא התירו לו איסור רכיבה בדרכים שלנו (שאין להם דין רשות הרבים גמורה כמו שיתבאר בסימן שמ"ה) ואף אם לא נתיר לו הרכיבה לא יבא לידי איסור של תורה אף אם יוליכנה בעצמו ומה הפרש לנו בין איסור הרכיבה ובין איסור הכרמלית שניהם הם מדברי סופרים לפיכך אין להתיר לו (אלא טלטול המעות והולכה על ידי הבהמה בלא עקירה והנחה כדי שלא יבא להוליך בעצמו ויטלטל ג"כ המעות ויעשה ג"כ עקירה והנחה ומוטב להתיר לו מעט מדברי סופרים משיעבור על הרבה מדברי סופרים בזדון אבל הרכיבה (אין להתיר לו) אלא ילך ברגליו:

* * *

ז ואפילו אם הוא צריך לצאת חוץ לתחום מפני חשש סכנה וכשירכב על החמור יהיו רגליו תלויות למעלה מי' טפחים מן הארץ וכל למעלה מי' טפחים אין בו משום איסור תחומין כמו שנתבאר בסי' רמ"ח וכשילך ברגליו יעבור על איסור תחומין ואפילו איסור תחומין שהם מן התורה כגון חוץ לי"ב מיל להאומרים שהם מן התורה אעפ"כ ילך ברגליו לפי שאף שכשירכוב יהיו רגליו למעלה מי' טפחים מכל מקום כיון שהוא יושב במקום שנוח תשמישו דהיינו על גבי החמור שהוא מקום נוח לתשמיש ישיבה ורגלי החמור נוגעים בארץ הרי זה דומה להולך בקרון שאע"פ שגבוה י' טפחים מכל מקום אם יש בו ד' על ד' יש בו משום תחומין כמו שיתבאר בסי' ת"ד.

ומכל מקום אם הוא בענין שיש חשש סכנה אם לא ירכב וילך בקרון כגון שהולך במדבר עם שיירא ולא יוכל ללכת עמהם אם ילך ברגליו וכל כיוצא בזה יכול לרכוב ולילך בקרון אף כשעודנו בתוך התחום שאין שם איסור כלל בהליכה ברגל:

ח וכשאין שם חשש סכנה וצריך לירד מן הקרון אם לא ירד ממנו מבעוד יום צריך להסיר ממנו כל חפציו ולהניחם על הקרון קודם שירד ממנו אם גוף העגלה עצמה בלא הגלגלים היא רחבה ד' וגם היא גבוהה י' טפחים בלא הגלגלים שאז היא רשות היחיד גמורה אע"פ שיש חלל הרבה תחתיה א"כ כשירד על הארץ שהיא כרמלית אסור לו לטלטל מכרמלית לרשות היחיד ואם אין העגלה גבוהה י' טפחים בעצמה אע"פ שגבוהה י' טפחים עם הגלגלים אינה רשות היחיד אם יש תחתיה חלל ג' טפחים כמו שיתבאר בסי' שמ"ה ומותר לטלטל מכרמלית לתוכה ואם אין רחבה ד' טפחים אע"פ שגבוהה בעצמה י' טפחים הרי זה מקום פטור ומותר לטלטל אפילו מרשות הרבים לתוכו ואם היא מלמעלה רחבה ד' טפחים אע"פ שמלמטה אינה רחבה ד' טפחים הרי זו רשות היחיד כמו שיתבאר שם:

* * *

ט אם אין עמו לא חמור ולא נכרי אם יש עמו חרש ושוטה וקטן יתן כיסו להשוטה שיוליכנו לו שהוא פטור מכל המצות ולא יתננו לחרש וקטן אע"פ שגם הם פטורים מכל מקום החרש יש לו דעת מועטת ומתחלף בפיקח והקטן יבא לכלל דעת ולהתחייב במצות אבל השוטה אין לו דעת כלל ולא יבא לכלל דעת אבל אם אין עמו שוטה אלא חרש או קטן יתננו להם ואם יש עמו חרש וקטן יתננו לאיזה שירצה לפי ששניהם שקולים שהחרש יש לו דעת מועטת והקטן אע"פ שאין לו דעת כלל מכל מקום יבא לכלל דעת גמורה כשיגדל:

י ויכול ליתנו לקטן אפילו הגיע לחנוך והוא בנו שחייב לחנכו במצות מכל מקום חינוך זה אינו אלא מדברי סופרים והתירו לו חכמים כדי שלא יבא לעשות בעצמו.

ומכל מקום כשנותנו לו או אפילו לחרש ושוטה צריך ליתנו להם כשעקרו רגליהם ללכת וליטלו מהם כשהם רוצים לעמוד כדי שלא יעשו עקירה והנחה כמו שנתבאר למעלה שאף שאינו מצווה על שביתתם מכל מקום הרי אסור להאכילם דבר האסור בידים מן התורה כמו שיתבאר בסי' שמ"ג וזה שנותן להם כיסו אף על פי שנותן להם מבעוד יום מכל מקום כיון שיודע שיוליכוהו בשבת ולדעת כן נותן להם הרי זה כמאכילם איסור בידים לפיכך אין היתר אלא שלא יעשו עקירה והנחה שאז אין בזה איסור של תורה (אף אם היה ברשות הרבים גמורה) והתירו לו חכמים איסור של דבריהם כדי שלא יבא לעשות בעצמו.

ומכל מקום אם היה עמו חמור יניחנו על חמורו ולא יתננו לאחד מאלו שהם בכלל אדם ויש במינם שחייבים במצות ויתחלפו בהם:

* * *

יא ואם אין עמו שום אחד מכל אלו התירו לו לטלטל בשבת כיסו או מציאה שבאה לידו מבעוד יום פחות פחות מד' אמות דהיינו שלא יוליכם ד' אמות רצופים משקדש היום אלא ילך עמהם פחות מד' אמות ויעמוד מעט לנוח ויחזור וילך פחות מד' אמות ויעמוד מעט לנוח וכן יעשה עד שיגיע למקום שביתתו ואם עמד לתקן משאו אין עמידה זו מפסקת אלא צריך שיעמוד כדי לנוח.

ויש מחמירין בכל מקום שהתירו טלטול פחות פחות מד' אמות שישב בכל פחות מד' אמות אבל העמידה אינה כלום כיון שאין כוונתו בעמידתו בשביל לנוח ולהנפש אלא הוא רוצה לנוח כדי להתיר איסור טלטול ד' אמות וטוב לחוש לדבריו במקום שאפשר:

יב ומכל מקום אין פחות פחות מד' אמות מועיל אלא לענין איסור מעביר ד' אמות ברשות הרבים אבל לא לענין הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים ולא לענין הכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד אלא כיצד יעשה כשמגיע לביתו עם כיסו אם יכניסנו כדרכו נמצא מכניס מרשות הרבים או כרמלית לרשות היחיד אלא מיד שיגיע לפתח ביתו קודם שיעמוד שם יזרקנו לביתו כלאחר יד דהיינו שלא כדרך זריקה כגון מכתיפיו ולאחריו ואין בזריקה זו איסור מן התורה ואף אם היא רשות הרבים גמורה אלא מדברי סופרים והתירו לו כדי שלא יבא להכניסו כדרכו:

יג ואם אינו יכול להוליכה פחות פחות מד' אמות מפני

שמתיירא מלסטים שלא יגזלוהו ממנו וכן אפילו אם יש עמו חמור ומתיירא להניחו עליו מפני הלסטים שאם יניחנו עליו ויטלנו בכל עת שיעמוד כמו שנתבאר יראוהו הלסטים ויגזלוהו ממנו יכול לרוץ עם כיסו עד שיגיע לביתו שאין כאן איסור של תורה אף אם היא רשות הרבים גמורה אם התחיל לרוץ קודם שקדש עליו היום שלא היתה העקירה בשבת וכל זמן שהוא רץ אין כאן עקירה והנחה עד שיגיע סמוך לבית ואז קודם שיעמוד לפני פתח ביתו ותיעשה הנחה צריך הוא לזרוק כיסו לתוך ביתו כלאחר יד כדי שלא יכניס מרשות הרבים לרשות היחיד.

ובזמן הזה שאין לנו רשות הרבים אלא כרמלית יש להתיר אף אם מתחיל לרוץ משחשכה רק קודם שיעמוד לפני פתח ביתו יזרקנו כלאחר יד שנמצא שאין כאן אלא עקירה בלא הנחה:

* * *

יד במה דברים אמורים כשהוא רץ אבל לילך לאט לא התירו לו אפילו אם התחיל מבעוד יום לפי שלפעמים יעמוד מעט בלא דעת ויחזור וילך ונמצא עושה עקירה והנחה בשבת משא"כ כשהוא רץ יש לו היכר וזכרון בריצה זו שאסור לו לעמוד ולא יבא לשכוח:

טו וכן מי שהיתה חבילתו על כתיפו וקדש עליו היום רץ תחתיה אפילו ברשות הרבים עד שמגיע לפני פתח ביתו ויזרקנה שם כלאחר יד ואף אם עמד באמצע מרוצתו לתקן המשוי פטור (אלא שלכתחלה אסור לעמוד כלל אלא אם כן אי אפשר לו בענין אחר):

טז וכל זה במי שהחשיך לו בדרך שאינו פושע שהיה סבור שעדיין יש שהות ביום לבא לעיר אבל מי שיצא מביתו סמוך לחשכה והוציא כיסו עמו לרשות הרבים או אפילו לכרמלית ושכח אח"כ להסירו ממנו ולהצניעו קודם שחשכה לא התירו לו שום אחד מהדרכים האלו אפילו לומר לנכרי להצניעו הואיל ופשע בו שיצא עם כיסו סמוך לחשכה כמ"ש בסי' רנ"ב:

יז אבל אם היה כיסו תלוי בחגורו ושכחו ולא ידע בו בשעת יציאתו לרשות הרבים סמוך לחשכה ואפילו שכח כיסו עליו עד שחשכה ואחר כך (הוציאו) יצא עמו לרשות הרבים או אפילו ידע שכיסו עליו בשעת יציאתו אלא שיצא מבעוד יום ולא סמוך לחשכה שאינו פושע בזה ואח"כ שכחו להצניעו עד שחשכה מותר לו ליתנו לנכרי שיביאנו לו לביתו ואם אין עמו נכרי או שאינו מאמינו יוליכנו פחות פחות מד' אמות ויזרקנו לביתו כלאחר יד ואם מתירא שלא יגזלוהו ממנו רשאי לרוץ עד לפני ביתו כמו שנתבאר שהתירו כל זה כדי שלא יבא להוליכו כדרכו בעקירה והנחה שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ובודאי לא יעזבנו בשוק כשאי אפשר לשמרו שם (ע"י שומר נכרי או שומר ישראל) עד למוצאי שבת:

יח אבל אם אפשר לשומרו שם עד למוצאי שבת אסור להביאו לביתו אפילו ע"י נכרי אלא מתיר חגורה בשוק והכיס נופל ואומר לנכרי לשומרו ואם מביאו הנכרי מעצמו אין צריך לומר לו כלום:

* * *

יט ומי ששכח כיסו עליו ונזכר בשבת כשהוא בתוך הבית או בתוך החצר או אפילו בתוך עיר המעורבת יכול לילך עמו עד לתוך חדר מוצנע ושם יתיר חגורו והכיס נופל ואין בזה איסור טלטול מוקצה דכיון שהמוקצה ישנו עליו כבר הרי הוא יכול לנושאו עליו לכל מקום שירצה כמו שיתבאר בסי' ש"ח (ועוד שזהו טלטול ע"י גופו ולא בידיו ואין בו איסור כלל כמו שיתבאר בסי' שי"א):

כ וכל זה בכיסו או מציאה שבאה לידו מבעוד יום אבל אם מצא ארנקי בשבת (אפילו בתוך עיר המעורבת) אסור אפילו לומר לנכרי ליטלו אע"פ שירא פן יקדמנו אחר דכיון שאדם יכול להעמיד עצמו עליה לא התירו לו שום איסור של דבריהם (אפילו איסור טלטול מוקצה ע"י נכרי שאף שיש מתירין איסור זה במקום הפסד מרובה מכל מקום כאן אינו מפסיד כלום משלו אלא שנמנע מהריוח).

ומכל מקום מותר לישב אצלו ולשמרו עד למוצאי שבת שמותר לשמור המוקצה בשבת כמ"ש בסי' ש"[ו] וכל שכן שמותר לומר לנכרי לשומרו (ואם מביאו מעצמו אין צריך לומר לו כלום):

כא מי שבא מן הדרך בליל שבת ובהמתו טעונה (שנטל המשוי מעליה כשרצתה לעמוד והניחו עליה כשהיא מהלכת או שהחשיך כשהיא הלכה סמוך לעיר) כשיגיע לחצר החיצונה של העיר שהוא מקום המשתמר הראשון נוטל מעליה הכלים המותרים לטלטלם בשבת.

(ולכתחילה יטלם קודם שעמדה בחצר כדי שלא תעשה היא הנחה ואם עמדה אין בכך כלום שהיא הנחה בלא עקירה שהרי כשהגיע לפני פתח החצר שעמדה שם מעט קודם שנכנסה צריך היה ליטול המשוי מעליה קודם שעמדה ולהניחו עליה אחר שעקרה רגליה ליכנס לחצר כדי שלא תעשה היא הנחה ועקירה כמו שנתבאר למעלה).

ואפילו אם המשוי הוא יותר מט"ו סאין שאם היה על עגלה היה אסור להורידו ממנה בשבת כמו שיתבאר בסי' של"ג מכל מקום מעל הבהמה לא גזרו על זה מפני צער בעלי חיים:

כב ואם יש עליה דברים המוקצים מתיר את החבלים של האוכף שהשקים קשורים בהם והשקים נופלים מאליהם:

חלק ב סימן רסו דין מי שהחשיך לו בדרך:

'תורה אור' פרשת תולדות – הפרשה החסידית

וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק[1]

1 **"וַיַּחְפְּרוּ** עַבְדֵי יִצְחָק בַּנָּחַל כו'"[2]. **"בְּאֵר חָפְרוּהָ שָׂרִים** וגו'"
2 (חֻקַּת כא, יח).

3 דְּהִנֵּה אִיתָא בַּגְּמָרָא[3] עַל פָּסוּק (בְּרֵאשִׁית ב, יד) "וְהַנָּהָר
4 הָרְבִיעִי[4] **הוּא** פְּרָת": "הוּא" דְּמֵעִיקָּרָא[5], שֶׁמִּמֶּנּוּ נִפְרְדוּ
5 לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים. דְּהַיְינוּ, ג' יָצְאוּ מִמֶּנּוּ, וְהָרְבִיעִי הוּא
6 בְּעַצְמוֹ. וְאָמְרוּ: "כָּל הַנְּהָרוֹת לְמַטָּה מִפְּרָת"[6], וְכָל
7 מַעְיָינוֹת שֶׁבָּעוֹלָם נוֹבְעִים "מִסּוּלְּמָא דִּפְרָת"[7]. פֵּירוּשׁ:
8 מִתַּחַת לַקַּרְקַע נוֹקֵב וְהוֹלֵךְ, עַד שֶׁבַּחֲפִירָה מוּעֶטֶת יִמְצָא
9 "בְּאֵר מַיִם חַיִּים".

10 וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ: מִפְּנֵי מָה יִקָּרֵא "בְּאֵר **מַיִם חַיִּים**" –
11 כֵּיוָן שֶׁעִיקַּר נְבִיעָתוֹ הוּא מִנְּהַר פְּרָת?

12 וְהָעִנְיָן: דְּהִנֵּה כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית ב, י): "וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן
13 לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן כו'" – **גַּ"ן סִדְרֵי דְּאוֹרַיְיתָא**[8]. פֵּירוּשׁ:
14 כַּיָּדוּעַ שֶׁבַּתְּחִלָּה צָרִיךְ לְקַבֵּל עוֹל מַלְכוּת־שָׁמַיִם
15 בִּשְׁלֵימוּת, דְּהַיְינוּ לְהַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵימָה בְּאַחְדוּת ה',
16 שֶׁהוּא הַמְּהַוֶּה כָּל הָעוֹלָמוֹת, וְ"כוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא
17 חָשִׁיב"[9], וְ"כוּלָּא חָד" כו'.

18 וְכַאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן הָאָדָם בִּקְרִיאַת־שְׁמַע וְיָשִׂים לְלִבּוֹ
19 הֵיטֵיב עִנְיַן הָאַחְדוּת, וִיקַבֵּל עָלָיו בֶּאֱמֶת עוֹל מַלְכוּת; כִּי
20 "יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ" (הַאֲזִינוּ לב, ט) חָפְצָם לְדָבְקָה בּוֹ בְּכָל
21 לְבָבָם, וּמַאֲמִינִים בְּ"אֶחָד" וַחֲפֵצִים בּוֹ. אֲבָל אֵין מָקוֹם
22 שֶׁיִּשְׁרֶה בּוֹ בְּחִינַת "אֶחָד" לְאַחֵר שֶׁקִּבֵּל עָלָיו, וְאֵין לוֹ
23 מָקוֹם אֶלָּא בַּתּוֹרָה, שֶׁהַיְינוּ שֶׁמִּיָּד אַחַר קַבָּלַת מַלְכוּת־
24 שָׁמַיִם יִלְמוֹד בְּעִיּוּן מַחֲשַׁבְתּוֹ וְשִׂכְלוֹ וְדִבּוּרוֹ בַּתּוֹרָה
25 שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְקוֹדֶם לִמּוּדוֹ יִתְבּוֹנֵן בְּאַחְדוּת ה' כו', וְעַל יְדֵי
26 זֶה יִגְרוֹם לוֹ הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה בְּכָל עוֹמֶק מַחֲשַׁבְתּוֹ וּלְבָבוֹ
27 וְכו'.

28 וְזֶהוּ נִקְרָא "וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן":

29 פֵּירוּשׁ "מֵעֵדֶן" – מֵעֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא שֶׁנִּקְרָא
30 "עֵדֶן", וְ"**נָהָר**" הוּא לְשׁוֹן הַמְשָׁכָה. פֵּירוּשׁ: כַּאֲשֶׁר יוּמְשַׁךְ
31 אֱלֹהוּת מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה בְּקַבָּלַת מַלְכוּת־שָׁמַיִם, הַמְשָׁכָה
32 זֹאת מַשְׁקָה אֶת "**הַגָּן**", הִיא הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא "ד' אַמּוֹת שֶׁל
33 הֲלָכָה"[10] בִּמְקוֹם קָדְשֵׁי־קָדָשִׁים, "אוֹרַיְיתָא הֵיכְלָא
34 דְּמַלְכָּא"[11] – שֶׁבָּהּ שׁוֹרֶה אַחְדוּת ה' כו' כַּאֲשֶׁר יִתְקַיֵּים בּוֹ
35 בְּחִינַת "נָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן" בִּתְפִלָּתוֹ וְשִׁעוּר לִמּוּדוֹ מִיָּד
36 אַחַר הַתְּפִלָּה;

37 אֲבָל אַחַר כָּךְ צָרִיךְ לַעֲסוֹק בְּכָל מַחֲשַׁבְתּוֹ כו' בְּעִנְיְנֵי
38 עוֹלָם הַשָּׁפֵל, וְשׁוֹכֵן כָּל הִתְבּוֹנְנוּתוֹ בְּקַבָּלַת מַלְכוּת־
39 שָׁמַיִם, מִפְּנֵי גַּשְׁמִיּוּת גּוּפוֹ עַל[12] מְעוּט דַּעַת שֶׁלּוֹ, וְיִתְרַחֵק
40 מְאֹד מִבְּחִינָה שֶׁהָיָה לוֹ דַּעַת בִּתְפִלָּתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ בַּתּוֹרָה
41 כו';

42 לְכָךְ נָתַן לָנוּ מִצְוֹת לַעֲשׂוֹתָם כָּל הַיּוֹם. כִּי עִנְיַן הַמִּצְוֹת
43 מַעֲשִׂיּוֹת הֵם הַגְּבֵהַּ לְמַעְלָה מַעְלָה בְּפְנִימִיּוּתָם וְשָׁרְשָׁם,
44 אַךְ שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בְּכַמָּה לְבוּשִׁים בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת
45 כו', וּמִכָּל מָקוֹם רוֹמְזִים עַל מַדְרֵגָה הַגְּבוֹהַּ שֶׁבְּשָׁרְשָׁם.
46 כְּמוֹ מִצְוַת צִיצִית, שֶׁעִנְיָנָהּ לְמַעְלָה בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים,
47 וְנִתְלַבְּשָׁה מִצְוָתָהּ בִּשְׁמוֹנָה חוּטִין שֶׁל צֶמֶר וְה' קְשָׁרִים
48 כו';

49 וְלָכֵן הַמִּצְוֹת לֹא תִּצְטָרֵךְ לָהֶם עֲבוֹדַת הָאָדָם לְתַקְּנָם
50 וּלְכַוְּוָן אֶל אֲמִתָּתָם, כִּי "מִצְוֹת אֵינָם צְרִיכִים כַּוָּנָה"[13],

---

1) (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק: **לִקּוּטֵי תּוֹרָה חוּקַּת דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אָז יָשִׁיר"** (סב, ב). **אוֹר הַתּוֹרָה וַיֵּצֵא דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיַּרְא וְהִנֵּה בְּאֵר"** (ר, ב). – צִיּוּן כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמו"ר.

לְעֵת עַתָּה לֹא נִתְבָּרֵר זְמַן אֲמִירָתוֹ וְאוּלַי הוּא מִדְּרוּשֵׁי לֵיאָזְנִי).

2) ("**וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים**". פָּרָשַׁתְנוּ כו, יט).

3) (כְּבוֹרוֹת נה, ב. רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה צַו יז, א. "נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר" שַׁעַר הָאֱמוּנָה פג, ב).

4) (וּבְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י שָׁם: "**וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי** – דְּכְחַד מִינַּיְיהוּ חָשִׁיב לְהוּ – וְאַתְּ אֲמַרְתְּ דְּמִינַּיְיהוּ קָאָתוּ").

5) ("הוּא פְּרָת הַנִּזְכָּר לְמַעְלָה "וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן וגו'" שֶׁהַשְּׁלִשָּׁה נִפְרָדִין מִמֶּנּוּ". רַשִׁ"י שָׁם).

6) (לְשׁוֹן הַגְּמָרָא: "כָּל הַנְּהָרוֹת לְמַטָּה מִשָּׁלֹשׁ נְהָרוֹת וג' נְהָרוֹת לְמַטָּה מִפְּרָת").

7) (בַּגְּמָרָא שָׁם: "הַנְּהוּ סָלְמֵי דִּפְרָת נִינְהוּ". וּבְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י: "מִקַּלְּחִין תַּחַת הַקַּרְקַע וְעוֹלִין בְּהָרִים כְּמוֹ סוּלָּם". וּבְסוּכָּה נג, ג: מִסּוּלְּמָא דִּפְרָת. וּבְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י: "מַעֲלוֹת הָעֲשׂוּיוֹת כְּמַחִילוֹת שֶׁבָּהֶן מֵי פְּרָת עוֹלִין תַּחַת הַקַּרְקַע. לְפִי שֶׁפְּרָת גְּבוֹהַּ מוֹצָאוֹ מֵאֹד כִּדְאָמְרִינָן בִּבְכוֹרוֹת (דף נה.): כָּל הַנְּהָרוֹת לְמַטָּה מִפְּרָת, וּמַיִם הַיּוֹצְאִים מֵהַר גָּבוֹהַּ, אִם דֶּרֶךְ מְתוּקָן לָהֶם עוֹלִין עַל הַר כֵּיוָצֵא בּוֹ וְלֹא יוֹתֵר, לְפִיכָךְ אַף הַחוֹפְרִים בֶּהָרִים שֶׁבְּבָבֶל הִסְמוּכָה לִפְרָת מוֹצִיאִין מַיִם").

8) (53 פָּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה. זֹהַר חֵלֶק א (מִדְרָשׁ הַנֶּעֱלָם) קד, ב. וּרְאֵה נִצּוֹצֵי אוֹר לְזֹהַר חֵלֶק ב רו, ב. לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק יט עַמּוּד 298 וּבְהֶעָרָה 3 שָׁם).

9) (זֹהַר חֵלֶק א יא, ב. עַל פִּי דָּנִיֵּאל ד, לב).

10) (בְּרָכוֹת ח, א: "מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה בִּלְבַד").

11) (תּוֹרָה הִיא הֵיכַל הַמֶּלֶךְ. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב וַיַּקְהֵל ר, א. פְּקוּדֵי (הֵיכָלוֹת) רנא, א).

12) [וַעַל: **צָרִיךְ עִיּוּן קָצָת.** – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמו"ר. כֵּן הוּא גַּם בִּכְתַב יָד 1064. בִּכְתַב יָד 2060 הַגִּירְסָא: עַל יָדֵי].

13) (פְּסָחִים קיד, רֵישׁ עַמּוּד ב. לְחַד מַאן דְּאָמַר. רְאֵה שֻׁלְחָן עָרוּךְ אַדְמו"ר הַזָּקֵן הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע סִימָן ס, סָעִיף ה).

לְפִי שֶׁהֵן בְּעַצְמָם מְתוּקָנִים וְנִשְׁתַּלְשְׁלוּ מִמַּעְלָה לְמַטָּה כו'. וְהָעוֹשֶׂה הַמִּצְוָה, הַמְשָׁכַת אֱלֹהוּת שֶׁגּוֹרֵם אֵינָהּ מִצַּד עֲבוֹדָתוֹ רַק מֵחֲמַת הַמִּצְוֹת עַצְמָן כו'. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה שֶׁהִיא עֲבוֹדַת הַלֵּב – תְּלוּיָה דַּוְקָא **בְּכַוָּנַת הָאָדָם** כו'.

וְעִיקַּר הַכַּוָּנָה הַצְּרִיכָה בַּעֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת, הוּא שֶׁיִּתְבּוֹנֵן בַּתְּחִילָּה אֵיךְ שֶׁהוּא מְאֹד רָחוֹק מֵה' עַל יְדֵי טִרְדָּתוֹ כָּל הַיּוֹם בְּהֶבְלֵי חֶפְצֵי הָעוֹלָם הַזֶּה; וְגַשְׁמִיּוּת חוֹמְרוֹ, וַעֲוֹונוֹתָיו – מָסָךְ מַבְדִּיל לְבִלְתִּי הִתְקָרֵב אֶל ה' אֲפִילוּ מְעָט, וְיִתְבּוֹנֵן בָּזֶה הֵיטֵב הֵדֵק, וְיִשְׁבּוֹר לִבּוֹ בְּהִתְבּוֹנְנוּת זֶה, וְיִכָּנֵע לְבָבוֹ מִפְּנֵי שֶׁמִּכָּל מָקוֹם חָפֵץ הוּא לְהִתְקָרֵב אֶל ה' בְּתוֹרָתוֹ כו'.

וִיכַוֵּון בְּמִצְוָה שֶׁנִּזְדַּמְּנָה לְיָדוֹ בַּעֲשׂוֹתוֹ אוֹתָהּ, שֶׁהוּא כְּמוֹ "**בְּאֵר מַיִם חַיִּים**", שֶׁנּוֹבֵעַ מִתַּחַת הַקַּרְקַע מִנְּהָר אֶחָד, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַנָּהָר אֵינוֹ נִקְרָא "מַיִם חַיִּים", אֲבָל הַמַּיִם הַיּוֹצְאִים מִמֶּנּוּ וְנוֹזֵב וְהוֹלֵךְ עוֹבֵי עֵפֶר הַקַּרְקַע נִקְרָא "מַיִם חַיִּים"[14], מִפְּנֵי שֶׁמִּתְבָּרֵר וּמִתְלַבֵּן עַל יְדֵי דָּחֲקָם לָצֵאת בָּעָפָר הַחוֹמְרִי.

וְכֵן מַמָּשׁ עֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת: כְּשֶׁהָיָה לוֹ בַּתְּחִלָּה בְּתִפְלָּתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ בְּחִינַת "נָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן"[15] הַנַּ"ל, רַק שֶׁנִּכְסָה וְנֶעְלַם בְּתוֹכוֹ עַל יְדֵי גַּשְׁמִיּוּת תְּשׁוּקַת גּוּפוֹ כָּל הַיּוֹם; וּכְשֶׁעוֹשֶׂה הַמִּצְוָה שֶׁנּוֹבַעַת מִנָּהָר הַנַּ"ל, פֵּירוּשׁ: מִפְּנֵי שֶׁזּוֹכֵר שֶׁכְּבָר קִבֵּל עַל עַצְמוֹ מַלְכוּת־שָׁמַיִם בְּכָל לְבָבוֹ, וּלְכָךְ עוֹשֶׂה מִצְוֹתָיו – לִיכָּנֵס בְּעוֹל מַלְכוּתוֹ; אַף עַל פִּי שֶׁעַכְשָׁיו אֵין לוֹ בְּחִינַת "נָהָר" הַנַּ"ל, סוֹמֵךְ לִבּוֹ עַל שֶׁכְּבָר גָּמַר בְּלִבּוֹ לַעֲבוֹד ה' בֶּאֱמֶת – זֶהוּ כְּמוֹ "בְּאֵר מַיִם חַיִּים":

מִפְּנֵי שֶׁמְּאֹד עָרֵב לוֹ זֹאת הַמְעַט בַּעֲבוֹדַת ה', מִפְּנֵי שֶׁהִתְבּוֹנֵן שֶׁמְּאֹד מְאֹד רָחוֹק הוּא מֵה', וְעוֹשֶׂה הַמִּצְוָה הוּא עַל דֶּרֶךְ הַנַּ"ל שֶׁמְּאֹד מָתוֹק וְעָרֵב לוֹ לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה כו'; כְּמוֹ הַבְּאֵר כְּשֶׁחוֹפְרִין בַּקַּרְקַע וּמוֹצְאִים מַיִם הֵם "**מַיִם חַיִּים**" מִפְּנֵי שֶׁעָבְרוּ עוֹבֵי הֶעָפָר, כֵּן עֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת עֲשִׂיָּתוֹ אוֹתָהּ נוֹבַעַת מִנָּהָר הַנַּ"ל[16] כו'.

וְזֶהוּ שֶׁהָיָה הָאֲרִיזַ"ל[17] שָׁמֵחַ מְאֹד בַּעֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת, וּלְכָךְ זָכָה לְרוּחַ־הַקֹּדֶשׁ[18], וְלֹא שָׂמַח בַּעֲבוֹדָתוֹ כו', כִּי הַמִּצְוֹת בִּפְנֵי עַצְמָם קְדוּשָׁתָם כו' כַּנַּ"ל, וַעֲשִׂיּוֹתָהּ בָּא מֵהִתְבּוֹנְנוּת שִׁפְלוּת הִתְקָרְבוּתוֹ אֶל ה', שֶׁזּוֹ הִיא מִדַּת עֲנָוָה בֶּאֱמֶת שֶׁנֶּאֱמַר עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם[19]. כִּי עִיקַּר הַשִּׁפְלוּת בִּפְנֵי כָּל אָדָם שֶׁאָמְרוּ[20], אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כִּי אִם עַל דֶּרֶךְ זֶה שֶׁרוֹאֶה בַּחֲבֵירוֹ שֶׁהוּא יוֹתֵר קָרוֹב לַה' כו'.

וְזֶהוּ "**נֶפֶשׁ שְׂבֵעָה תְּבוּס נוֹפֶת**" (מִשְׁלֵי כז, ז): שֶׁאֲפִילוּ הַדְּבַשׁ מַר לוֹ, אֲבָל "**נֶפֶשׁ רְעֵבָה – כָּל מַר מָתוֹק**" (שָׁם) – פֵּירוּשׁ: "בְּאֵר מַיִם חַיִּים" הַנַּ"ל, עַל יְדֵי חַפִּירוּתוֹ בַּעֲפַר גּוּפוֹ, כְּשֶׁיּוֹצֵא מְעַט מַיִם מְתוּקִים – עֲרֵבִים לוֹ מְאֹד, מִפְּנֵי שֶׁגּוּפוֹ רְעֵבָה בַּעֲבוֹדַת ה'. וְזֶהוּ "בְּאֵר חֲפָרוּהָ שָׂרִים". :

14) (נִתְבָּאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה חֻקַּת (בַּמִּדְבָּר כֶּרֶךְ ג) עַמּוּד תתס).

15) ("יֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ טִפַּת מ"ד הַמְּבָרֵר כו'". – "הֶמְשֵׁךְ תער"ב חֵלֶק ב עַמּוּד א'יג).

16) (הֲרֵי מוּבָן שֶׁמִּזֶּה שֶׁהַמִּצְוָה נִקְרָא "בְּאֵר מַיִם חַיִּים" זֶהוּ דַּוְקָא לְפִי שֶׁעָבְרוּ דֶּרֶךְ עוֹבֵי עֵפֶר הַקַּרְקַע, דְּהַיְינוּ גַּשְׁמִיּוּת עִסְקֵי גּוּפוֹ כָּל הַיּוֹם בַּמֻּשָׂא וּמַתָּן, כְּשֶׁמִּכָּל מָקוֹם אַחַר כָּךְ בְּכֹחַ זֶה עוֹשֶׂה הַמִּצְוָה נַעֲשֶׂה בְּחִינַת בְּאֵר מַיִם חַיִּים" – אוֹר הַתּוֹרָה וַיֵּצֵא (בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ א) רג, ב).

17) (רְאֵה שַׁעַר הַמִּצְוֹת לְהָאֲרִיזַ"ל בִּתְחִילָּתוֹ. וּרְאֵה תניא פכ"ו. לא).

18) (הַשִּׁיּוּת לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ – רְאֵה יְרוּשַׁלְמִי סוּכָּה רֵישׁ פֶּרֶק ה. וּרְאֵה לִקּוּטֵי אֲמָרִים לְהָרַב הַמַּגִּיד דְּבוּר הַמַּתְחִיל "וְסוּכָּה תִּהְיֶה". לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ט עַמּוּד 252. חֵלֶק כד עַמּוּד 639. וְעוֹד. נִסְמָן בִּפְרָטִיּוּת בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי בַּמִּדְבָּר חֵלֶק ג עַמּוּד א'רפ).

19) (בְּהַעֲלוֹתְךָ יב, ג: "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה").

20) (אָבוֹת ד, ד: "וֶהֱוֵי שְׁפַל רוּחַ בִּפְנֵי כָּל הָאָדָם").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(יד) **אך** עדיין גם זה אינו מובן מאחר שמהות המדות רחוקים בערך נבדל מן מהות השכל כנ"ל מהיכן יבא כח זה בשכל לעשות גם לבושים למדות שבלב שיתלבשו ויתפשטו בדבר פרטי זה ובאופן פרטי כפי אופן הוראת השכל דוקא. ואמנם הנה שרש הענין הוא דהמדות המוטבעים בלב מוכנים ועומדים להתמשך לכל דבר הנאהב או להיפך לשנוא ולברוח וילירא מדבר הרע וזה כבר יש בכח ובהעלם בלב וע"כ א"צ רק שיהיה להם הוראת מקום מי שיורה להם באיזה מקום להתפשט שם אז מיד יומשך הלב בהתפשטות והתלבשות באותו המקום מצד עצמו והן גידי המוח (שנק' נערוי"ן) שמתפשטים בדקות והעלם מן ל"ב חדרים שבמוח אל הלב שעל ידן יתעוררו מיד כח טבע המדות שבלב מצד עצמן להתמשך ולהתפעל

בדבר פרטי שהוא ע"פ הוראת השכל שבמוח דוקא (כמו שיש גידי המוח המתפשטים גם בחיצוניות האברים ברגל ויד להניע כל תנועה פרטית כמו לכתוב ולצייר כפי אופן הרצון בשכל שבמוח דוקא לא יוסיף ולא יגרע כנ"ל. אע"פ שהתנועה שביד ישנה כבר במציאות מכח עצמה וכח השכל שבמוח נבדל בערך מעשי' ותנועה גשמי' כו' ומ"מ מחמת גידי המוח שביד ורגל מתעוררים מיד לפעול פעולתם באופנים פרטים כפי הציור שבשכל במוח אע"פ שגידי המוח הן נבדלים בערך במציאות ומהות בפ"ע ואין להם יחוס והשתוות עם כח התנועה עצמה כלל וכלל כו'. וא"כ אין זה רק כדמיון השליח שבא ממקום רחוק ומודיע לאיש רעהו שיש אוצר טוב במקום פלוני או מסחור טוב שירויח בזה הון רב שמיד יעשה התעוררות בלב האיש ההוא ויתפעל לבו ויומשך לדבר זה מצד הפלגת הטוב הזה שהודיעו השליח הכל לפי אופן פרטי הידיעה הזאת דוקא ובודאי השליח איש נבדל במהות בפ"ע. וא"א לומר שמכחו ממש נמשך ונולד בלבו של זה התאוה וחמדה לדבר הטוב הזה בעיקר מציאות' שהרי אין כאן רק ידיעה בעלמא בדבור נבדל מפי השליח וכח התפעלות התאוה לדבר הטוב כבר ישנה במציאותה ומהותה בטבעה בלב אך ורק מה שתתפשט ותומשך התפעלות זו מן ההעלם לגילוי בלב לדבר הטוב דמו"מ או אוצר והון יקר זה בא סיבתו לבד מחמת הידיעה שהודיעו השליח ואלו לא הודיעו כלל ולא ידע מזה לא הי' מציאות התפעלות בגילוי זה בלב כלל נמצא שאין ידיעה זו שהודיעו השליח רק כמו שמורה מקום לחבירו שיש שם אוצר נחמד שמעורר בלבו התאוה שאינו אלא מורה מקום ללבו היכן תתפשט ותומשך כו'. וכן במדת היראה כמו שמורה לו איזה מקום ששם יש ליסטים שיוזק בנפשו וממונו שמורה מקום ללבו ששם תתפשט ותתלבש ביראה כו'. כך ידיעה הזאת של השליח אינו אלא כמו שמראה מקום ללבו של זה היכן תתפשט ותתלבש ותצא מן ההעלם לגילוי באותו הדבר הטוב אבל מה שתתפשט שם זהו מכח המדות בעצמם דוקא כנ"ל. וא"כ א"א לומר שידיעה זאת הולידה לעצם ההתפעלות הזאת בעיקר התהוות מציאותה ועכ"ז עיקר הסיבה להתפעלות אוי"ר זו בא מחמת הידיעה הזאת דוקא. ולפי אופני פרטי הידיעה דוקא כך יהי' אופני פרטי התפעלות האהבה או היראה בלבושים פרטים בהתפשטות המדות לדבר הנאהב או דבר הנורא כו' וד"ל. וכך הוא ענין שלוחי האור מהארת כח השכל הבאים ונמשכים מן המוח ללב ע"י גידים הדקי' כנ"ל שהן כאיש שליח נבדל במהות בפ"ע רק שמודיע לחבירו מדבר הטוב כנ"ל. כך הוא ענין הפלגת ידיעת הטוב שבדבר מה שמודיע השכל למדות שבלב שיתפשטו שם ע"י גידי' הנ"ל. שאינו אלא כמו שמורה מקום להיכן יתפשטו המדות שבלב ע"פ הוראת ידיעה זו מן השכל שבמוח דוקא שדבר זה ראוי לאהוב ובאופן כך וכך ולא באופן אחר היפוכו כנ"ל בענין הלבושים שעושה השכל למדות שיתלבשו בדבר מה באופנים פרטים. ואין זה רק כמו שיגזור איש על רעהו שילך כך ולא כך כנ"ל. (וכמו שיגזור המוח על תנועות היד ורגל והן נשמעים מיד לרצונו בלי נטיי' ימין ושמאל ע"י גידי המוח שמתפשטים שם כו'):

בראשית ברא אלקים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

וְהִנֵּה הֲבָנַת עִנְיָן זֶה, וּמַה שֶּׁכִּיּוּנוֹ בָּזֶה – עָמוֹק עָמוֹק הוּא, וְיֵשׁ בּוֹ כַּמָּה פָּנִים וּפָנִים לְפָנִים, וְכָל חָד מֵבִין לְפוּם שִׁיעוּרָא דִּילֵיהּ[33], וַאֲנַחְנוּ נְבָאֵר זֶה עַל פִּי הַפָּנִים הָעֲמוּקִים שֶׁלִּימְּדָנוּ מִיסוֹד הַבַּעַל שֵׁם טוֹב וְהָרַב הַמַּגִּיד נִשְׁמָתָם עֵדֶן אֲשֶׁר אֵלָיו נִגְלוּ הָאֱלֹהִים[34] כַּיָּדוּעַ.

רַק שֶׁמִּתְחִלָּה צָרִיךְ לְבָאֵר הַפָּנִים הַנִּגְלִים בָּזֶה. וְהוּא: שֶׁכִּיּוּנַת הַזֹּהַר עַל פִּי פָּשׁוּט, וְכֵן הוּא כַּוָּנַת הָרַמְבַּ"ם, שֶׁהֲגַם שֶׁכְּבָר יָדַעְנוּ שֶׁה' יִתְבָּרֵךְ אֶחָד בְּעַצְמוּתוֹ, פָּשׁוּט בְּתַכְלִית הַפְּשִׁיטוּת – מִמְּצָוָה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּהַאֲמָנַת אֱלֹהוּת; בָּאָה הַמִּצְוַת הַיִּחוּד:

לֵידַע שֶׁאֵין עוֹד אֱלוֹהַּ חַס וְשָׁלוֹם, וְאֵין לְשׁוּם אֶחָד מֵהַנִּמְצָאִים שׁוּם שִׁלְטוֹן חַס וְשָׁלוֹם זוּלָתוֹ, כִּי כּוּלָּם פּוֹעֲלִים בִּרְצוֹנוֹ וּבְמִצְוָתוֹ וּבְכֹחַ שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מֵאִיר וְשׁוֹפֵעַ לָהֶם, נִמְצָא שֶׁהוּא אֱלוֹהַּ אֶחָד וְאֵין עוֹד.

[לְאַפּוֹקֵי מִמַּה שֶׁאָמַר הַמִּין: "מִפַּלְגֵךְ וּלְעֵילָא דְּהוֹרְמִיז כוּ'"[35]

---

33) וְכָל אֶחָד מֵבִין לְפִי הַשִּׁיעוּר (מִדַּת הַהֲבָנָה) שֶׁלּוֹ.

34) אֵלָיו נִגְלוּ הָאֱלֹקִים: עַל פִּי וַיִּשְׁלַח לה, ז.

35) מִחֶצְיֶיךָ וּלְמַעְלָה שֶׁל הוּרְמִיז – "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא כָּךְ". רַשִּׁ"י.

– סַנְהֶדְרִין דַף לט עַמּוּד א׳. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה"[36] בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת כו׳". וּלְהוֹצִיא מִזֶּה בָּאָה הַמִּצְוָה הַזּוֹ].

וְאָמְנָם הַזֹּהַר בֵּיאֲרוֹ זֶה בְּעִנְיָן עָמוֹק יוֹתֵר, וְהוּא יִחוּד שְׁנֵי הַשֵּׁמוֹת הַוַי"־אֱלֹקִים. רוֹצֶה לוֹמַר, כִּי שֵׁם **אֱלֹקִים** – בְּגִימַטְרִיָּא **הַטֶּבַע**[37], וְהוּא הַהֶאָרָה הַמְּאִירָה בִּבְחִינַת הֶעְלֵם לְהַחֲיוֹת עוֹלָמוֹת הַנִּפְרָדִים, שֶׁהִיא מְיוּחֶדֶת מַמָּשׁ עִם שֵׁם הַוַי׳, הוּא שֵׁם הָעֶצֶם[38], שֶׁלְּמַעְלָה מַעְלָה מֵהַטֶּבַע. וְזֶהוּ סוֹד "אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן"[39].

וּבֵיאוּר הָעִנְיָן, הוּא עִנְיַן מַה שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[40] דִּקּוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא: **אִיהוּ סוֹבֵב כֹּלָּא עָלְמִין וּמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין**[41].

וּפֵירֵשׁ בְּ"לִקּוּטֵי אֲמָרִים"[42] חֵלֶק א׳, פֶּרֶק מ"ח:

שֶׁאֵין פֵּירוּשׁ שֶׁסּוֹבֵב מִלְּמַעְלָה כְּעִיגּוּל, כִּי אֵינוֹ בְּגֶדֶר מָקוֹם חַס וְשָׁלוֹם. אֶלָּא רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁמַּאִיר בִּבְחִינַת **הֶעְלֵם** וְאֵינוֹ בִּבְחִינַת גִּילוּי.

וּבְחִינַת "**מְמַלֵּא**" הוּא הַחַיּוּת שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מֵאִיר בִּבְחִינַת **גִּילוּי**.

וּכְמוֹ שֶׁבְּחִינַת שֵׁכֶל שֶׁבַּמְדַבֵּר – הוּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וּמַקִּיף בַּחַי, וְהַחַיּוּת בּוֹ בְּגִילוּי.

וְעַל זֶה אוֹמֵר "**וַאֲנִי אַחֲרוֹן**" – בְּחִינַת "**סוֹבֵב** כָּל עָלְמִין", "**וַאֲנִי אַחֲרוֹן**" – בְּחִינַת "**מְמַלֵּא** כָּל עָלְמִין". רוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁגַּם הַחַיּוּת הַמְּאִיר מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ בִּבְחִינַת גִּילוּי עַל יְדֵי צִמְצוּמִים, הַנִּקְרָא "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", עִם כָּל זֶה אֵינָהּ בִּבְחִינַת נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ חַס וְשָׁלוֹם, אֶלָּא הוּא אֱלֻקוּת, וְהַסּוֹבֵב הוּא הַמְּמַלֵּא.

וְהִנֵּה מִתְּחִלָּה יֵשׁ לְהַקְדִּים עִנְיָן הַסּוֹבֵב מַהוּ?

כִּי אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וּמַקִּיף, בֶּאֱמֶת הוּא הַמְּחַיֶּה אֶת הַנִּמְצָאִים[43] עַל יְדֵי הַקָּפָה זֹאת בְּיוֹתֵר מִבְּחִינַת הַחַיּוּת שֶׁמַּגִּיעַ אֲלֵיהֶם מִן הַהֶאָרָה הַנִּקְרָא "אוֹר פְּנִימִי" וּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין". כִּי עִנְיַן הַסּוֹבֵב הַיְינוּ "הָעִיגּוּל הַגָּדוֹל"[44] שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַחֶלְל וְהַ"קַּו וְחוּט" שֶׁבְּתוֹכוֹ, וְהוּא בִּחְינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ, וְנַעֲלֶה מַעְלָה מַעְלָה מֵהַ"רִשִּׁימוּ" שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָלָל וְהַקַּו וְחוּט שֶׁבּוֹ הַנִּקְרָא "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין".

וּבֵיאוּר עִנְיָן **אֵין־סוֹף**, הַיְינוּ עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִצְוַת הַאֱמֻנַּת הָאֱלֹהוּת פֶּרֶק ג׳[45], שֶׁאֵינוֹ מִמָּהוּת חָכְמָה כְּלָל, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁמּוּבְדָּל בְּעֵרֶךְ מִמָּהוּת שְׁאָר הַסְּפִירוֹת, וּבֶאֱמֶת שֶׁהָיָה יָכוֹל לְהַוּוֹת רִיבּוֹא רִבְבוֹת סְפִירוֹת שׁוֹנוֹת זֶה מִזֶּה וְלֹא י׳ אֵלּוּ בִּלְבַד, וְהָיוּ מָהוּתִים אֲחֵרִים שֶׁלֹּא מֵעֵין חָכְמָה וְחֶסֶד וְכוּ׳.

וּמַה שֶׁנִּתְהַוּוּ מִמֶּנּוּ י׳ בִּלְבַד, זֶהוּ לְפִי שֶׁהַחַיּוּת הַמַּגִּיעַ לְהַסְּפִירוֹת מֵעֵצְמוּת אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ הַבִּלְתִּי בַּעַל גְּבוּל, אֵינוֹ בְּדֶרֶךְ גִּילוּי וְהִתְלַבְּשׁוּת, שֶׁתִּהְיֶה הָאָרָתוֹ יִתְבָּרֵךְ נִתְפֶּסֶת בְּתוֹכְיוֹתָם בְּגִילוּי כְּשֶׁפַּע הָעֵילָה שֶׁמּוּשָׂגֶת לְהֶעְלוּל. כִּי אִילּוּ הָיָה כֵּן, בֶּאֱמֶת לֹא הָיוּ הַסְּפִירוֹת כְּלָל מוּגְדָּרִים וּמְיוּחָדִים בְּדָבָר; כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר "סְפִירַת הַחָכְמָה", שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לָהּ גֶּדֶר, שֶׁהוּא מָהוּת שֵׂכֶל, וְנִבְדָּל מִמָּהוּת חֶסֶד – וְאֵין אֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ גֶּדֶר כְּלָל, כִּי הוּא סוֹבֵל הַכֹּל לִהְיוֹתוֹ **הַוַי׳ פְּשׁוּטָה**.

אֶלָּא סִיבַּת הִתְהַוּוּתָם בְּגֶדֶר מְיוּחָד, זֶהוּ לְפִי שֶׁהָאָרַת הַחַיּוּת הַמַּגִּיעַ לָהֶם מֵעֵצְמִיּוּת אוֹרוֹ אֵינָהּ מִתְגַּלֵּית בָּהֶם, כִּי אִם מַקִּיף עֲלֵיהֶם מִמַּעַל. וְרוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁהָאוֹר וְהַחַיּוּת הוּא אֵין־סוֹף וַהַוַי׳ פְּשׁוּטָה, וְאַף עַל פִּי כֵן הֵם חַיִּים מִמֶּנּוּ חַיֵּי הַגְּבוּל (רוֹצֶה לוֹמַר, לְגִבֵּי אוֹרוֹ הַפָּשׁוּט נִקְרָא "גְּבוּל" עַל שֵׁם הַגְּבָלָתָם בְּגֶדֶר מְיוּחָד), וְזֶה נִקְרָא **מַקִּיף**.

וְהוּא, שֶׁעִנְיַן הַחַיּוּת הַזֶּה הַמַּקִּיף נִקְרָא **רָצוֹן הָעֶלְיוֹן**, וּפֵירוּשׁ: **רָצוֹן הַכְּלָלִי** הַנִּקְרָא בַּזֹּהַר "**רַעֲוָא דְּרַעֲוִין**", וְנִקְרָא גַּם כֵּן "**מַחֲשָׁבָה הַקְּדוּמָה**", דְּהַיְינוּ מַה שֶׁעָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנָיו לִבְרוֹא כָּל הַנִּמְצָאִים דְּאַבִּי"עַ וְהִסְכִּים לָזֶה, שֶׁמַּחֲשָׁבָה וְהַסְכָּמָה זוֹ הֵם נִקְרָאִים "רָצוֹן", שֶׁרוֹצֶה בְּהִתְהַוּוּתָם.

וּמִזֶּה גּוּפָא הֵם מִתְהַוִּים[46]. כִּי הֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ כֹּל יָכוֹל, וּרְצוֹנוֹ שֶׁרוֹצֶה בְּהִתְהַוּוּת אֵיזֶה דָּבָר יֵשׁ בּוֹ הַיְכוֹלֶת הַזֶּה לִהְיוֹת מִמֶּנּוּ הִתְהַוּוּת הַדָּבָר. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[47]: "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְגוֹ׳". (עַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם

---

36) כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה: שִׁיר הַשִּׁירִים לח, ג. הַלִּקּוּטֵי תּוֹרָה נִדְפַּס בִּשְׁנַת תר"ח, וְהַגְּהָה זוֹ נִכְתְּבָה בְּשׁוּלֵי הַגִּלְיוֹן כַּמָּה שָׁנִים לְאַחַר שֶׁנִּכְתְּבָה מִצְוָה זוֹ.

37) רְאֵה תְּנָיָא שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה רֵישׁ פֶּרֶק ו. וּרְאֵה פְּרַדֵּס שַׁעַר יב פֶּרֶק ב. שְׁלָ"ה שַׁעַר הָאוֹתִיּוֹת (פֶּרֶק ט, א בַּהַגְּהָה): "אֱלֹקִים עוֹלֶה כְּמִנְיַן הַטֶּבַע, כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר". וּבְמַסֶּכֶת שָׁבוּעוֹת פֶּרֶק תּוֹרָה אוֹר (קפט, א): "אֱלֹקִים בְּגִימַטְרִיָּא הַטֶּבַע כַּמְרוּמָז בַּזֹּהַר".

38) רְאֵה כֶּסֶף מִשְׁנֶה הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה פֶּרֶק ה הֲלָכָה ז. פַּרְדֵּס שַׁעַר יט. מוֹרֶה נְבוֹכִים חֵלֶק א פֶּרֶק סא וְאֵילָךְ.

39) יְשַׁעְיָה מד, ו.

40) חֵלֶק ג פִּנְחָס רכה, ב. בְּרֵעֵיָא מְהֵימְנָא.

41) רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה מְגִלַּת אֶסְתֵּר עַמּוּד פב וְאֵילָךְ. וּרְאֵה גַּם לְעֵיל מִצְוַת ציצית פֶּרֶק א (חֵלֶק א עַמּוּד 238 וְאֵילָךְ) לְהַלָּן מִצְוַת בִּנְיַן מִקְדַּשׁ פֶּרֶק א.

42) וּפֵירֵשׁ בְּ"לִקּוּטֵי אֲמָרִים": רְאֵה גַּם לְעֵיל ב, ב.

43) בֶּאֱמֶת הוּא הַמְּחַיֶּה אֶת הַנִּמְצָאִים: רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה מְגִלַּת אֶסְתֵּר בֵּיאוּר עַל פָּסוּק "יְבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת", עַמּוּד פב, אֵיךְ הַנִּבְרָא יָכוֹל לִהְיוֹת מֵהָאָרָה זוֹ שֶׁאֵינָהּ מִתְלַבֶּשֶׁת בּוֹ כְּלָל.

44) הָעִיגּוּל הַגָּדוֹל . . הֶחָלָל וְהַקַּו וְחוּט: רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר א עָנָף ב. אוֹצְרוֹת חַיִּים וּמְבוֹא שְׁעָרִים בִּתְחִילָתָם.

45) לְעֵיל מו, ב.

46) רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב כ, א.

47) יְשַׁעְיָה נה, ח.

פֶּרֶק יא בְּשֵׁם הָרַמַ"ק[48]. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב גַּם כֵּן "כֹּל אֲשֶׁר **חָפֵץ ה' עָשָׂה**"[49], "חָפֵץ" דַּיְיקָא – מִיָּד נַעֲשָׂה כֵּן.

אָמְנָם אַף עַל פִּי כֵּן מוּבָן, שֶׁהָרָצוֹן שֶׁבַּעַל הָרָצוֹן יִתְבָּרֵךְ רוֹצֶה בְּקִיּוּם הַנִּמְצָאִים אֵינוֹ עִנְיָן גִּילּוּי בְּפְנִימִיּוּתָם, שֶׁיִּהְיוּ מַשִּׂיגִים מָהוּת הָרָצוֹן, רַק שֶׁהוּא הַמִּשְׁכָּה לִהְיוֹת רְצוּיִים לְפָנָיו. וּלְפִיכָךְ, אַף שֶׁזֶּה שֶׁהֵם רְצוּיִים לְפָנָיו הוּא מַסְפִּיק לְהִתְהַוּוּתָם מִמָּשׁ מֵאַיִן לְיֵשׁ, אֲבָל עִם כָּל זֶה אֵינָן בְּעֵרֶךְ עֶצֶם הָרָצוֹן; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֵין־סוֹף מִמָּשׁ, כִּי זֶהוּ סוֹד **רָצוֹן הַפָּשׁוּט**, אַף עַל פִּי כֵּן יוּכְלוּ הֵם לִהְיוֹת מוּגְבָּלִים בִּמְצִיאוּתָם. שֶׁהֲרֵי הָרָצוֹן בְּהָרָצוּי אֵינוֹ גִּילּוּי בְּפְנִימִיּוּתוֹ כְּעִנְיַן "עִילָּה וְעָלוּל". וְזֶהוּ הַנִּקְרָא "מַקִּיף", שֶׁהוּא מְחַיֶּה מִמָּשׁ אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מִתְגַּלֶּה כַּנַּ"ל.

וּלְפִיכָךְ קָרָא בְּ"לִקּוּטֵי אֲמָרִים"[50] לְעִנְיָן זֶה בְּשֵׁם **הָאָרָה**, כִּי מְשֹׁל הָאָרַת הַשֶּׁמֶשׁ מְכֻוָּנֶת לְזֶה שֶׁמְּאִירָה אֶת הַזִּכּוּכִית עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, אַף עַל פִּי כֵּן אֵינָהּ מִתְגַּלֵּית בְּתוֹכִיּוּתָהּ לִהְיוֹת מָהוּת הַזִּכּוּכִית כְּמָהוּת הָאָרַת הַשֶּׁמֶשׁ כו'. וְנֶגֶד הָאָרָה זוֹ נֶאֱמַר "הַשָּׁוָה וּמַשָּׁוָה קָטֹן וְגָדוֹל"[51]. וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּעֵץ חַיִּים[52], שֶׁ"מַקִּיף לְכָל הָאַרְבַּע עוֹלָמוֹת **בְּשָׁוָה**".

כִּי אַף עַל פִּי שֶׁבְּהִתְהַוּוּתָם **נִתְהַוּוּ עַל הַסֵּדֶר**, תְּחִלָּה אֲצִילוּת, וְאַחַר־כָּךְ בְּרִיאָה, וְאַחַר־כָּךְ יְצִירָה וַעֲשִׂיָּה, וּכְמִי שֶׁאָמַר "שָׁמַיִם נִבְרְאוּ תְּחִלָּה"[53];

אֲבָל בַּעֲלוּת הָרָצוֹן וְהַמַּחֲשָׁבָה הַקְּדוּמָה הַנַּ"ל, הֲרֵי כּוּלָּם **עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה פֶּאָחֶד**, מִבְּלִי קְדִימָה וְאִיחוּר זֶה לָזֶה, וּכְמִי שֶׁאָמַר "קוֹרֵא אֲנִי אֲלֵיהֶם **יַעֲמִדוּ יַחְדָּיו**"[54].

כִּי הַמַּחֲשָׁבָה תּוֹפֶסֶת דְּבָרִים הַרְבֵּה כֶּאָחֶד. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּיצִיאָתָם אֶל הַגִּילּוּי עַל יְדֵי הַדִּיבּוּר, שֶׁהוּא בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", יוֹצְאִים כְּסֵדֶר הַמַּדְרֵיגוֹת זֶה אַחַר זֶה.

כִּי בְּדִיבּוּר, שֶׁמְּדַבֵּר אֵיזוֹ עִנְיָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲלָקִים שׁוֹנִים, בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיִּהְיֶה לְזֶה קְדִימָה עַל זֶה כְּפִי מַעֲלָתָן.

וְעוֹד יֵשׁ בְּפֵירוּשׁ "בְּשָׁוָה" וְהוּא הָעִיקָּר: שֶׁאֵין לְשׁוּם נִמְצָא תּוֹסֶפֶת אוֹ מִגְרַעַת עַל חֲבֵירוֹ גַּם בְּכַמּוּת וְאֵיכוּת הָאָרַת הַסּוֹבֵב עָלָיו, אֶלָּא לְכוּלָּם בְּשָׁוָה מַמָּשׁ.

וּמַה שֶּׁהַנִּמְצָאִים חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה וּגְבוֹהִים זֶה עַל זֶה לְאֵין שִׁיעוּר, כִּיתְרוֹן הָאֲצִילוּת עַל הַדּוֹמֵם הַגַּשְׁמִי אֲשֶׁר רַבּוּ מִלְּסַפֵּר וְלִמְנוֹת הַמֶּרְחָק – זֶהוּ מֵחֲמַת שִׁינּוּיֵי קַבָּלָתָם מִן הַהָאָרָה דְּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין". אֲבָל אוֹר הַסּוֹבֵב הוּא בְּשָׁוָה לְכוּלָּן – לַאֲצִילוּת וַעֲשִׂיָּה כְּאֶחָד מַמָּשׁ.

כִּי בַּעֲבוּר הֱיוֹתוֹ מַקִּיף וְאֵינוֹ נִתְפָּס וּמוּשָׂג לַמְּקַבֵּל, כַּנַּ"ל בְּעִנְיָן הָרָצוֹן, שֶׁאִילּוּ הָיָה מֵאִיר בְּגִילּוּי, גַּם הָאֲצִילוּת לֹא יִגְבִּילֶנּוּ, וְכֵיוָן שֶׁמֵּאִיר וּמְחַיֶּה עַל יְדֵי הַקָּפָה, אִם כֵּן גַּם לַעֲשִׂיָּה יָכוֹל לְהָאִיר כֵּן. וְהוּא עִנְיַן הָרָצוֹן שֶׁרוֹצֶה בְּהִתְהַוּוּתָם, שֶׁרָצוֹן וְהָאָרָה זוֹ הוּא בְּשָׁוָה לְכוּלָּן וּמַקִּיפָתָן כְּאֶחָד.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם[55]: "לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם **אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם**", שֶׁהוּא בְּבְחִינַת "אַיֵּה", שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג לָנוּ, כִּי "עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ"[56] שֶׁל מָקוֹם, וּבֶאֱמֶת הֲרֵי "כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ ה' עָשָׂה", שֶׁהָרָצוֹן הַפָּשׁוּט מֵאִיר בַּעֲשִׂיָּה מַמָּשׁ כְּבַאֲצִילוּת.

וְכֵן כָּתוּב[57] "ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ כו' אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט", כִּי בְּחִינַת רָצוֹן הַנַּ"ל סִיבָּתוֹ הוּא מִדַּת הַמְּלוּכָה וְהַהִתְנַשְּׂאוּת, "אֲנָא אֶמְלוֹךְ"[58], לִהְיוֹת בִּיטּוּל הֶיֵּשׁ, שֶׁמַּחֲמַת זֶה רָצָה בְּהִתְהַוּוּת הָעוֹלָם, לִהְיוֹת "תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט" – שֶׁיִּהְיֶה הִתְהַוּוּת הָעֲשִׂיָּה גַּשְׁמִיּוּת מִן הָרָצוֹן שֶׁרוֹצֶה יִתְבָּרֵךְ בּוֹ:

מִצְוַת אַחְדוּת ה', [פָּרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן] (תי"ז)

48) מִצְוַת הַאֱמֻנַת אֱלֹקוּת לְעִיל נז, א.

49) תְּהִלִּים קלה, ו.

50) רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק מח. וּרְאֵה גַּם פֶּרֶק נא.

51) פִּיּוּט "וְכָל מַאֲמִינִים".

52) רְאֵה שַׁעַר א עָנָף ב. וְשָׁם: "עִגּוּל בְּשָׁוָה מִכָּל צְדָדִין עַד שֶׁנִּמְצָא עוֹלָם הָאֲצִילוּת וְכָל הָעוֹלָמוֹת נְתוּנִים תּוֹךְ עִגּוּל זֶה וְאוֹר אֵין סוֹף מַקִּיפוֹ בְּשָׁוָה".

53) חֲגִיגָה יב, א.

54) יְשַׁעְיָה מח, יג: "אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם, קֹרֵא אֲנִי אֲלֵיהֶם יַעֲמֹדוּ יַחְדָּו".

55) תְּהִלִּים קטו, ב.

56) תְּהִלִּים קיג, ד.

57) תְּהִלִּים צג, א.

58) אַדְּרָא רַבָּה. הוּבָא בְּדֶרֶךְ מְצוֹתֶיךָ קע, ב. וּרְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה נָשֹׂא כא, ד. נִצָּבִים נא, ב.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ולהבין שורש ענין שאמרו בזח"א הנ"ל מהפך מחשוכא לנהורא ומרירא למיתקא, צ"ל מ"ש ויקרא אלקי' לאור יום ולחושך קרא לילה, שצ"ל ד' לשונות אלו, אור ויום, וחשך ולילה, שלכאורה אור ויום הם דבר אחד, וחשך ולילה הם דבר [אחד], אמנם מלשון הפסוק משמע דאינו כן, שהרי אמר שקרא

אלקים לאור יום משמע שהם שני דברים רק שקרא
והמשיך את האור שיאיר ביום, וכן חשך ולילה. אך
הענין הוא דאור וחשך הם חסד וגבורה, אור הוא בחי'
חסד וחשך הוא בחי' דין דגבורה, והקב"ה קרא לבחי'
אור דחסד שיאיר ביום כמ"ש חסד אל כל היום, ולכן
ארז"ל אידלי יומא אידלי קצירא שלהיות ביום מאיר
מדת החסד לכן אידלי קצירי, והוא בחי' האור המאיר
ביום שהוא מצד החסד דוקא. אמנם לילה הוא בחי' זמן
החשך שקרא לילה שלכן נמשל בה הגלות. ובד"כ
עוה"ז ועוה"ב הם יום ולילה שנמשל כל העוה"ז בש'
לילה שהוא חשך ולא אור, וגילוי דלע"ל שיהי' ע"י
בחי' היום לעשותם כנודע נמשל לאור היום. וזהו
שאה"כ להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות, פי' כי
בבקר שהוא בחי' יום שמתחיל בהאיר הבקר נק' בש'
חסד ע"ש בחי' חסד אל שמאיר ביום כו' כנ"ל, אבל
בלילה הוא רק בחי' האמונה לבד כו', והיינו כי יש בחי'
ברכה והודאה, שענין ההודאה היינו בחי' ביטול,
דהודאה הוא שמודה שהדבר כן הוא הגם כי איננו משיג
זאת בשכלו, שז"ע החשך והעלם הדבר ממנו, דאם הי'
מבין הדבר ברוח בינתו כן א"צ להודאה, כ"א הי' מחזיק
הדבר כן מצד השגת והבנת כלי שכלו, כי שם הודאה
אינו נופל כ"א כאשר הוא אינו מבין כזאת מצד עצם
דעתו, ורק מפני ההוכחה או מצד היות הענין כן שא"צ
להוכחה מודה שכן הוא, הגם שאינו משיג כלל בשכלו
דבר זה, ונמצא עד"ז יובן בענין ביטול דבחי' הודאה
שהוא ענין הביטול, שצריכים לבחי' ביטול זה בדבר
שאינו מושג מצד השכל וההשגה כ"א רק שמודה שכן
הוא, הגם כי איננו משיג, ולכן אמר ואמונתך בלילות
שבזה"ז שנמשל ללילה שבה חשך כפול ומכופל, ואינו
מאיר גילוי אלקותו ית' בגילוי לעין כל, והיינו מצד כי
מלכותך מלכות כל עולמים כתי' שבחי' כל כולל
כלליות כל ההשתלשלות כמ"ש במ"א, זהו נמשך רק
מבחי' מל' לבד שהוא בחי' שם והארה לבד כנודע
מענין מלך שמו נק' עליהם, ובכדי להיות בחי' מל' זה
זהו ג"כ ע"י גבורות וצמצום כמ"ש כבוד מלכותך יאמרו
וגבורתך ידברו שנמשך ומתצמצם בבחי' גבורות
וצמצומים רבים עד שמתהוה בחי' הדבור עליון דעש"מ
שזהו הנק' בש' מלכות כמלך הגוזר אומר שיהי' כן וכן,
כמו שנת' ענין [זה] באריכות בד"ה תקעו בחדש שופר
(תרט"ז), ובריבוי ההשתלשלות נעשה ונתהוה בחי'
העלם גמור, עד שנעשה עוה"ז השפל והגשמי שלנו
שהוא בחי' חשך כפול ומכופל, עד שאינו משיג כלל
בחי' האין המהוה היש בכל עת ובכל רגע כמאמר
ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, ובאמת
אין פי' בכל יום כי אם בכל עת ובכל רגע כו', רק מפני
החשך הנ"ל וכ"ש בזה"ז כו' אינו מושג כלל, עד שלא
נשאר רק בחי' האמונה לבד, וז"ש ואמונתך בלילות
שבזה"ז שנמשל ללילה לא נשאר רק בחי' האמונה לבד.

בס"ד. (ש"פ ואתחנן, ל"ב).

ברישא חשוכא כו' לאור יום כו' מרירו למיתקא

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס התפילה

ב. וְהִנֵּה, כָּל הָעִנְיָנִים הָאֵלּוּ עֲרוּכִים וּסְדוּרִים לִפְנֵיכֶם בְּכַמָּה דְּרוּשִׁים הַנִּדְפָּסִים וּבַכְּתָבִים, הַכֹּל כַּאֲשֶׁר לַכֹּל בַּאֵר הֵיטֵב. וְאַחַר כָּל זֶה, בָּכֶם הַדָּבָר תָּלוּי, לֵידַע אֶת הָעִנְיָנִים הָאֵלּוּ, וְלַהֲבִינָם עַל בּוּרְיָם וְלַאֲשׁוּרָם, וּלְהִתְבּוֹנֵן בָּהֶם בַּתְּפִלָּה, שֶׁזֶּהוּ עִיקַּר הַכַּוָּונָה.

כִּי כָּל הַלִּימוּד וְהַיְדִיעָה הַקּוֹדֶמֶת הִיא כַּהֲכָנָה אֶל הָעִיקָּר, וְהוּא שֶׁיִּתְבּוֹנֵן בָּהֶם בַּתְּפִלָּה בְּהִתְבּוֹנְנוּת **פְּרָטִיּוּת** דַּוְקָא. וְהוּא לְהַרְחִיב הַבֵּיאוּר בְּהָעִנְיָן הָאֶלְקִי שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בּוֹ, לַהֲבִינוֹ הֵיטֵב **בְּרִיבּוּי הַפְּרָטִים** שֶׁבּוֹ דַּוְקָא, וְלֹא דַּי בְּהִתְבּוֹנְנוּת בְּדֶרֶךְ כְּלָל לְבַד. וְאַף גַּם אִם הָעִנְיָן כְּבָר יָדוּעַ אֵלָיו וּמְבוֹאָר אֶצְלוֹ הֵיטֵב, אִם מִתְבּוֹנֵן בּוֹ בַּתְּפִלָּה בְּדֶרֶךְ כְּלָלִית לְבַד, אֵין זוֹ הִתְבּוֹנְנוּת כְּלָל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מֵאִיר הָאוֹר בְּפְנִימִיּוּת בְּמוֹחוֹ וְלִבּוֹ כִּי אִם בְּדֶרֶךְ מַקִּיף לְבַד עַל גַּבֵּי הַמּוֹחַ.

וְעִם הֱיוֹת שֶׁמִּתְפָּעֵל בְּעֵת מַעֲשֶׂה בְּמוֹחוֹ עַל הָעִנְיָן הָאֶלְקִי, וְכֵן מִתְפָּעֵל בְּלִבּוֹ בְּרָצוֹא וּתְשׁוּקָה לֶאֱלָקוּת כו', אֲבָל הוּא דִּמְיוֹן כּוֹזֵב בְּלִבַּד, וְאֵין לוֹ קִיּוּם כְּלָל, כִּי אִם תֵּיכֶף חוֹלֵף וְעוֹבֵר כָּל הַהִתְפַּעֲלוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[11]: "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ כו'".

(וּבֶאֱמֶת, בְּאוֹפֶן הַזֶּה אֵינוֹ מוּכְרָח שֶׁיִּתְפָּעֵל בְּלִבּוֹ בְּרָצוֹא כו'. דַּהֲגַם שֶׁמִּתְפָּעֵל בְּמוֹחוֹ עַל הָעִנְיָן הָאֶלְקִי, אֵין הִתְפַּעֲלוּת הַלֵּב מוּכְרַחַת כְּלָל, וְיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁלֹּא יִתְפָּעֵל בְּלִבּוֹ כְּלָל (כִּי אִם

11) מִשְׁלֵי כג, ה.

בְּאֵיזֶה הַמְשָׁכַת הַלֵּב לְבַד, שֶׁנִּמְשָׁךְ קְצָת אַחַר הַהִתְפַּעֲלוּת שֶׁבְּמוֹחַ כו׳, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר), כִּי אִם שֶׁמַּכְרִיחַ אֶת עַצְמוֹ לְהִתְפָּעֵל גַּם בְּלִבּוֹ, וְאָז הוּא מִתְפָּעֵל בַּלֵּב, אֲבָל הוּא רַק דִּמְיוֹן שָׁוְא כו׳.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁהָאוֹר מֵאִיר בְּפְנִימִיּוּת בְּמוֹחוֹ, אָז מוּכְרָח שֶׁיִּתְפָּעֵל גַּם בְּלִבּוֹ.

וּכְמוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת, כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּאֵיזֶה עִנְיָן טוֹב אוֹ נִפְלָא, מִמֵּילָא מִתְפָּעֵל בַּלֵּב בִּתְשׁוּקָה לְהַדָּבָר הַהוּא כו׳.

[(וְעִם הֱיוֹת דִּבְגַשְׁמִיּוּת הָעִיקָּר תָּלוּי בְּהִתְקַשְּׁרוּת וְהֶרְגֵּשׁ עַצְמוֹ כו׳, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, זֶהוּ מִפְּנֵי שֶׁ**הַמִּדּוֹת טִבְעִיּים** אֵין עִיקַּר תּוֹלְדָתָן מִן הַשֵּׂכֶל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, וְלָכֵן אֵינוֹ תָּלוּי כָּל כָּךְ בְּהִתְבּוֹנְנוּת כִּי אִם בְּהִתְקַשְּׁרוּת כו׳. אֲבָל **הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית**, שֶׁעִיקַּר תּוֹלַדְתָּן הוּא **מֵהַמּוֹחִין** דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיִּהְיוּ **שְׁנֵיהֶם** דַּוְקָא, הַהַשְׂגָּה וְהַהִתְבּוֹנְנוּת, וְהַהִתְקַשְּׁרוּת כו׳).

וּכְמוֹ כֵן בְּרוּחָנִיּוּת, כְּשֶׁמֵּאִיר הָאוֹר בְּפְנִימִיּוּת בְּמוֹחוֹ עַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת טוֹבָה, מִמֵּילָא מִתְפָּעֵל בְּלִבּוֹ בְּרָצוֹא כו׳ וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. אֲבָל כְּשֶׁהָאוֹר מֵאִיר בְּמוֹחוֹ רַק בְּבְחִינַת מַקִּיף לְבַד – אֵין הִתְפַּעֲלוּת הַלֵּב מוּכְרַחַת, וּכְשֶׁמִּתְפָּעֵל – הוּא רַק דִּמְיוֹן שָׁוְא וְכוֹזֵב כו׳)

וּמִמֵּילָא אֵין זֶה שַׁיָּךְ כְּלָל לְקִיּוּם בְּפוֹעַל אַחַר כָּךְ בְּ"סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב"[12] בְּפוֹעַל מַמָּשׁ; וּכְמוֹ כֵן אֵין מִזֶּה שׁוּם הִתְגַּבְּרוּת עַל הַמִּדּוֹת טִבְעִיּים דְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית לְהַכְנִיעָם כו׳, כִּי אִם נִשְׁאָרִים בְּתָקְפָּם כְּמִקּוֹדָם בְּלִי שׁוּם שִׁינּוּי כְּלָל כו׳.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁרַבִּים מֵאַנַ"ש מִתְאוֹנְנִים, שֶׁהֲגַם שֶׁלּוֹמְדִים הַרְבֵּה דַא"ח וּמִתְפַּלְּלִים, וּמִכָּל מָקוֹם אֵין שׁוּם שִׁינּוּי לְטוֹב בְּהַמִּדּוֹת טִבְעִיּים דְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁהֵן בְּתָקְפָּם כְּתוֹלַדְתָּם, וְאַדְרַבָּה, מִתְגַּבְּרִים יוֹתֵר כו׳.

וְהַסִּיבָּה הִיא כִּנַ"ל, כִּי הַלִּימּוּד וְהַיְדִיעָה מִצַּד עַצְמָם אֵין זֶה פּוֹעֵל לְהַכְנִיעַ אֶת הָרַע דְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית;

(אִם לֹא בְּדֶרֶךְ בֵּירוּר **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה** שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי **הַתּוֹרָה**, כַּיָּדוּעַ וּמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר. וְזֶה דַּוְקָא **בִּנְשָׁמוֹת גְּבוֹהוֹת** – שֶׁנַּעֲשֶׂה בָּהֶם הַבֵּירוּר מִמֵּילָא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה. אֲבָל **רוֹב הַנְּשָׁמוֹת**, אוֹפֶן הַבֵּירוּרִים שֶׁלָּהֶם הוּא **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** דַּוְקָא).

וּבַתְּפִלָּה – הַהִתְבּוֹנְנוּת הִיא בְּדֶרֶךְ מַקִּיף לְבַד, וְאֵין זֶה פּוֹעֵל מְאוּמָה עַל הַמִּדּוֹת טִבְעִיּים, וּמִמֵּילָא – מִזְּמַן לִזְמַן מִתְגַּבְּרִים יוֹתֵר כו׳. וְכָל זֶה הוּא לְפִי שֶׁהַהִתְבּוֹנְנוּת הוּא בְּדֶרֶךְ כְּלָלִית לְבַד וְאֵין זֶה עֲבוֹדָה כְּלָל. :

קִיצּוּר: יְבֹאַר, שֶׁהַלִּימּוּד וְהַיְדִיעָה הֵם רַק הֲכָנָה אֶל הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּתְּפִלָּה. וְהַהִתְבּוֹנְנוּת עִיקָּרָהּ **בַּאֲרִיכוּת** דַּוְקָא **וּבִפְנִימִיּוּת**, דְּאָז תִּפְעוֹל עַל הַקִּיּוּם בְּפוֹעַל מַמָּשׁ.

12) תְּהִלִּים לד, טו.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

"אָמַר*[1] ר׳ אוֹשַׁעְיָא, מַאי דִּכְתִיב (שׁוֹפְטִים ה, יא) צִדְקֹת פִּרְזֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל וְגו׳[2], צַדָּקָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת". וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י, שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְכַלּוֹתָם יַחַד (פְּסָחִים דַּף פז, עַמּוּד ב), וְהֵינוּ דְּכַאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל מְפֻזָּרִים בְּכַמָּה מְדִינוֹת וּבִקְצוֹת הָאָרֶץ וְאִיִּים רְחוֹקִים, הִנֵּה אָז אִם בִּמְדִינָה אַחַת חַס וְשָׁלוֹם דּוֹחֲקִים וְלוֹחֲצִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹשְׁבִים בַּמְּדִינָה הַהִיא, שֶׁאֵינָם נוֹתְנִים לָהֶם לִלְמֹד וּלְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת, הִנֵּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָאִים בִּמְדִינָה אַחֶרֶת הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת, הִנֵּה מִלְּבַד זֶה שֶׁהֵם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּמְקַיְּמִים אֶת הַמִּצְוֹת, הִנֵּה עוֹד זֹאת אֲשֶׁר בָּזֶה הֵם נוֹתְנִים כֹּחַ וָעֹז גַּם לְאֵלּוּ הַיּוֹשְׁבִים בִּגְזֵרָה רַחֲמָנָא

*) נדפס בקונטרס "דרושי חתונה" ספר המאמרים - קונטרסים חלק א עמוד 64 ואילך. ספר המאמרים תרפ"ט עמוד 113.

1) לכללות מאמר זה - ראה מאמר דיבור המתחיל צדקת פרזונו בישראל במאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה חלק ב עמ' תתקפט ואילך. דיבור המתחיל הנ"ל בתו"ח בשלח שכב, א ואילך. שערי תשובה לאדמו"ר האמצעי חלק ב ז, ד ואילך. אור התורה בשלח עמ' עתר ואילך. דיבור המתחיל הנ"ל תרכ"ז (ספר המאמרים תרכ"ו עמ' רפה ואילך - בהוצאת קה"ת תשמ"ט). תרכ"ט (ספר המאמרים תרכ"ט עמ' נב ואילך). מאמר דיבור המתחיל והביאנו לציון אעת"ר (ספר המאמרים אעת"ר עמ' קעז ואילך). וראה בהמצויין לקמן הערות 51-50.

לכמה ענינים המבוארים בהמאמר - ראה מאמר דיבור המתחיל אמר ר' אושעיא כו' צדקת פרזונו תשי"ד. תשכ"ד. תשכ"ט. תשל"ט. (תורת מנחם - ספר המאמרים כסלו עמ' קסד) תשמ"ח.

2) השייכות דפסוק זה (צדקת פרזונו גו') לי"ט כסלו, וכן הטעם שמביא בהמאמר את בעל המאמר (ר' אושעיא) - ראה מאמר דיבור המתחיל אמר ר' אושעיא כו' צדקת פרזונו תשמ"ח.

לצָלָן שֶׁיּוּכְלוּ לְהִתְקַיֵּם, וְזֶהוּ "צְדָקָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן", שֶׁיִּהְיוּ קַיָּמִין לָעַד, דְּהִנֵּה תּוֹרָה הִיא נִצְחִית בְּכָל עֵת וּזְמַן[3] וּבְכָל מָקוֹם, וְהַמִּצְוֹת הֵם נִצְחִיִּים בְּכָל עֵת וּבְכָל מָקוֹם בְּכָל יִשְׂרָאֵל בְּשָׁוֶה (לְבַד מִצְוֹת פְּרָטִיִּים הַתְּלוּיִים בָּאָרֶץ וּבַאֲנָשִׁים פְּרָטִיִּים, כְּמוֹ כֹּהֵן מֶלֶךְ וְכוּ'), וְיִשְׂרָאֵל הֵם נִצְחִיִּים בְּכָל עֵת וּזְמַן וּבְכָל מָקוֹם. וְזֶהוּ "צְדָקָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָן", שֶׁיִּהְיוּ הַתּוֹרָה הַמִּצְוֹת וְיִשְׂרָאֵל קַיָּמִין בְּנִצְחִיּוּתָם לָעַד, דְּהִנֵּה בְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ[4], וְהַיְנוּ שֶׁעוֹמְדִים עָלֵינוּ שׂוֹנְאִים מִבַּחוּץ וְגַם שׂוֹנְאִים מִבִּפְנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[4] "מְהָרְסִיךְ וּמַחֲרִבַיִךְ" כו', לְהָצֵר וּלְהָעִיק אוֹתָנוּ, מאַכין אונז איינג און שְׁלֶעכְט[א], לְמְנֹעַ אוֹתָנוּ מִלְּהִתְעַסֵּק בַּתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם בִּכְלָל, כַּאֲשֶׁר אָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, שֶׁהַרְבֵּה שְׁלוּחִים טוֹבִים לַמָּקוֹם לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ מִשְּׂנֵי הָאָרָיוֹת, וּבִפְרָט עַל יְדֵי חִזּוּק לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת בִּשְׁאָרֵי הַמְּקוֹמוֹת. וְהַיְנוּ, דְּעַל יְדֵי זֶה דִּכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְצָאִים בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, עוֹסְקִים בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת בַּעֲבוֹדָה וּבִמְסִירַת נֶפֶשׁ, הִנֵּה זֶה נוֹתֵן כֹּחַ וְעֹז רוּחָנִי גַּם לְאֵלּוּ אֲשֶׁר נִמְצָאִים רַחֲמָנָא לִצְלָן בְּהַמָּקוֹם אֲשֶׁר שָׁם מוֹנְעִים אוֹתָם מִלִּמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת רַחֲמָנָא לִצְלָן, כִּי יִתְעוֹרְרוּ בְּהִתְעוֹרְרוּת גְּדוֹלָה לַעֲמֹד עַל נַפְשָׁם וְעַל נֶפֶשׁ בְּנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ, שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל הַמְנַגֵּד עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ יַעֲזֹרוּ לִלְמֹד תּוֹרָה וּלְהִתְעַסֵּק בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּתַקֵּף גָּדוֹל, כִּי הִנֵּה תֹּקֶף זֶה נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם יְכוֹלִים לַעֲמֹד בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ מַמָּשׁ נֶגֶד כָּל מוֹנְעָם וּמְעַכְּבָם מִלְּהִתְעַסֵּק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר (בְּרֵאשִׁית דַּף לב עַמּוּד א) מִקּוֹל מְחַצְּצִים[5] דָּא[ב] קוֹל יַעֲקֹב, דְּהִנֵּה כְּתִיב[6] "הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו", וְאִיתָא בַּיַּלְקוּט בִּמְקוֹמוֹ[7], בְּשָׁעָה שֶׁיַּעֲקֹב מְצַפְצֵף בְּקוֹלוֹ אֵין יְדֵי עֵשָׂו שׁוֹלְטוֹת, לֹא עָמְדוּ פִּילוֹסוֹפִים בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם כְּבִלְעָם בֶּן בְּעוֹר וְכַאֲבַנִּימוּס הַגַּרְדִּי, אֲבַנִּימוּס הַגַּרְדִּי נִתְכַּנְּסוּ כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם אֶצְלוֹ, אָמְרוּ לוֹ, תֹּאמַר שֶׁאָנוּ יְכוֹלִים לְהִזְדַּוֵּג בְּאֻמָּה זוֹ, כְּלוֹמַר הַאִם אֶפְשָׁר לָהֶם לְנַצֵּחַ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּנִצָּחוֹן רוּחָנִי, וּכְמוֹ בְּמִלְחֶמֶת יָיִן דְּכָל רְצוֹנָם הָיָה לְהַשְׁכִּיחַ חַס וְשָׁלוֹם אֶת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הַתּוֹרָה הִיא תּוֹרַת חַיָּיִ[8], הַיְנוּ דְּעַל הַשְּׁכָלִים שֶׁבַּתּוֹרָה הִסְכִּימוּ, רַק רָצוּ לַעֲקֹר הָאֱלֹקוּת שֶׁבַּתּוֹרָה, דִּי גְעֶטְלִיכְקֵייט וָאס אין תּוֹרָה, דְּזֶהוּ שֶׁרָצוּ "לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ"[9] כְּלוֹמַר שֶׁהִיא תּוֹרַת חַיָּיִ, (וְעַל דֶּרֶךְ הַנּוֹהֲגִים בַּזְּמַן הַזֶּה בְּהָאוֹתִיּוֹת שֶׁבָּהֶם נִתְּנָה הַתּוֹרָה, וּמְדַבְּרִים בָּהּ כָּל עִנְיְנֵי חֹל, וּבִפְרָט דְּבָרִים הָאֲסוּרִים, שֶׁהֵם אֵינָם חֲפֵצִים בִּקְדֻשַּׁת הָאוֹתִיּוֹת[10]), וְכֵן הוּא בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה, שֶׁהֵם רָצוּ לַעֲקֹר חַס וְשָׁלוֹם הָאֱלֹקוּת שֶׁבַּתּוֹרָה, דְּעַל הַשְּׂכָלִים שֶׁבַּתּוֹרָה הִסְכִּימוּ, רַק עַל הָאֱלֹקוּת שֶׁבַּתּוֹרָה עַל זֶה לָחֲמוּ עִם יִשְׂרָאֵל, דְּזֶהוּ "לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ", דְּעַל מִצְוֹות שֶׁיֵּשׁ לָהֶם טַעַם בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי הִסְכִּימוּ גַּם כֵּן, רַק עַל תּוֹרַת חַיָּיִ וְעַל הַחֻקִּים שֶׁבַּתּוֹרָה עַל זֶה לֹא הִסְכִּימוּ.

קצור. צְדָקָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁפִּזְּרָן, שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְכַלּוֹתָן, דְּבְכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ שׂוֹנְאֵינוּ מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ לְכַלּוֹתֵנוּ, שֶׁאֵין נוֹתְנִים לָנוּ לִלְמֹד תּוֹרָה וּלְקַיֵּם הַמִּצְוֹת, וְעַל יְדֵי זֶה דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְצָאִים בִּמְדִינַת הַחֹפֶשׁ לוֹמְדִים תּוֹרָה, זֶה נוֹתֵן כֹּחַ גַּם בְּיִשְׂרָאֵל הַיּוֹשְׁבִים בְּתוֹךְ הַגְּזֵרָה לְהִתְחַזֵּק לִלְמֹד תּוֹרָה וּלְקַיֵּם מִצְוֹות ה' בְּתֹקֶף שֶׁל מְסִירוּת נֶפֶשׁ דְּיֶשְׁנוֹ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הַשּׁוֹבֵר אֶת כָּל מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב.

ב) **וְהִנֵּה** הַמִּלְחָמָה הַלָּזוֹ שֶׁל הַיַּיְנִים הִיא מִלְחָמָה רוּחָנִית[11], וּכְמַאֲמַר[12] "כִּתְבוּ לָכֶם עַל קֶרֶן הַשּׁוֹר שֶׁאֵין לָכֶם חֵלֶק בֵּאלֹקֵי יִשְׂרָאֵל", וּכְהָא[ג] דְּהָמָן הָרָשָׁע יִמַּח שְׁמוֹ שֶׁבִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד[13], דְּכָל עִנְיַן תְּשׁוּקָתוֹ שֶׁל הָמָן הָרָשָׁע יִמַּח שְׁמוֹ הָיָה לְהַשְׁמִיד אֶת הַיְּהוּדִים, שֶׁרָצָה לַעֲקֹר אֶת הַיַּהֲדוּת רַחֲמָנָא לִצְלָן

---

3) ראה תניא ריש פרק יז. ובכמה מקומות.
4) הגדה של פסח פיסקא והיא שעמדה.
5) ספר שופטים הנ"ל בתחילת המאמר.
6) תולדות כז, כב.
7) ילקוט שמעוני על הפסוק (רמז קטו).
8) ראה ספר המאמרים תרח"ץ עמ' קעג. תש"א סוף עמ' 59 ואילך. מקומות שצויינו בהערה הבאה. וראה גם מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג חלק א עמ' נז. שערי אורה שער החנוכה דיבור המתחיל בכ"ה בכסלו פרק נג. ספר המצוות (דרך מצותיך) להצמח צדק מצות נר חנוכה פרק א (עא, א).
9) נוסח הודאת "ועל הנסים" דחנוכה. וראה מאמר דיבור המתחיל תנו רבנן מצות נר חנוכה תשל"ח פרק ג (תורת מנחם - ספר המאמרים כסלו עמ' קסד). לקוטי שיחות חלק ג עמ' 815 ואילך.
10) ראה אגרות־קודש אדמו"ר מוהרש"ב חלק ב עמ' תתטז ואילך. ספר השיחות תרצ"ו עמ' 40. ושם נסמן.
11) ראה במקומות שצויינו בהערות 9־8.
12) ראה ירושלמי חגיגה פרק ב הלכה ב. מגילת תענית סוף פרק ב. בראשית רבה פרשה ב, ד, פרשה טז, ד. פרשה מד, יז. ועוד. וראה תורה אור וישב ל, א.
13) אסתר ג, יג.

א. לעשות לנו צר ורע. ב. זה. ג. וכמו זה.

מְקֻרָב יִשְׂרָאֵל[14], דְּהִנֵּה הָמָן הָרָשָׁע יִמַּח שְׁמוֹ רָאָה כִּי כָּל
יִשְׂרָאֵל נַעַר וְזָקֵן טַף וְנָשִׁים כֻּלָּם מַאֲמִינִים בֶּאֱמוּנָה
שְׁלֵמָה בְּאֵ־ל אֶחָד, דְּזֶהוּ עִנְיַן מַה שֶּׁשֵּׁם שָׁמַיִם שָׁגוּר
בְּפִי כל[15], אַלעֶ גְּלוּיִבִּין אִין דֶעם אֵיבֶּעֶרְשְׁטִין בְּרוּךְ הוּא
בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה וואָס הֶעכֶער וִיא יֶעדֶער פאַרְשְׁטאַנְד,
אוּן דאָס האָט הָמָן הָרָשָׁע יִמַּח שְׁמוֹ נִיט גִּיקאָנְט
צוּנֶעמֶעגְ וּבִקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד כו׳ אֶת כָּל הַיְּהוּדִים. עֶר, הָמָן
יִמַּח שְׁמוֹ, האָט גִּיוואָלְט אוֹיסְרֵיסִין יַהֲדוּת בָּא אִידְן[ח],
דְּזֶהוּ מַה שֶּׁבִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד כו׳ בְּיוֹם אֶחָד, יוֹם הוּא גִּלּוּי,
הוּא בִּקֵּשׁ לְאַבֵּד הַגִּלּוּי דְּאֶחָד[16]. עֶר, יִמַּח שְׁמוֹ, הָאט
גִּיוואָלְט חַס וְשָׁלוֹם אוֹיסְרֵיסִין דעֶם[י] נְקֻדּוֹת הַיַּהֲדוּת, וְכֵן
מִלְחֶמֶת הַיְּוָנִים הָרֵי כָּל עִקַּר כַּוָּנָתָם הָיָה לְהַשְׁכִּיחַ חַס
וְשָׁלוֹם אֶת יִשְׂרָאֵל תּוֹרַת הָוָיָ׳ וְחֵקֵי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, דְּהִנֵּה
תְּלָת קִשְׁרִין מִתְקַשְּׁרִין דָּא בְּדָא, יִשְׂרָאֵל מִתְקַשְּׁרִין
בְּאוֹרַיְיתָא[17], וְאוֹרַיְיתָא בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא[י], וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ
רוֹאִין בְּמוּחָשׁ דֶּאֱלֹקוּת וְתוֹרָה הֵם קְבוּעִים בְּלֵב כָּל אִישׁ
יִשְׂרָאֵל, יֶעדֶער אִיד וואָו עֶר זאָהְל נִיט זַיין, אוּן וִיא עֶר
זאָהְל נִיט זַיין, אִיז גֶעטְלִיכְקאַיְיט אוּן קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה
אַיין גִּיבּאַקִין אִים אִין הַאַרְצִין[ח], וְלָכֵן אָנוּ רוֹאִים דְּגַם
בְּמִי שֶׁהוּא חַס וְשָׁלוֹם וְרַחֲמָנָא לִצְלָן גַּם חָפְשִׁי מִקִּיּוּם
הַמִּצְוֹת, וּמִכָּל מָקוֹם לְבָבוֹ נֶאֱמָן עִם ה׳ וְתוֹרָתוֹ, וְהוּא
פֶּלֶא נִפְלָא מַה שֶּׁיֶּשְׁנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, וּבְכָל דּוֹר וָדוֹר
עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְאֹפֶן הַכְּלָיוֹן הוּא שֶׁבָּאִים
לְהִזְדַּוֵּג לְיִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת לְעַם אֶחָד וּלְהִתְבּוֹלֵל אִתָּם, וְעִם
זֶה גּוּפָא חַס וְשָׁלוֹם הֵם רוֹצִים לְכַלּוֹתֵנוּ, הֵיךְ לֹא תִּהְיֶה.
וְזֶהוּ שֶׁשָּׁאֲלוּ אֶת אֲבַנִּימוּס, תֹּאמַר שֶׁאָנוּ יְכוֹלִים לְהִזְדַּוֵּג
בְּאֱמֶת זוֹ, לְהִתְבּוֹלֵל עִמָּהֶם בִּכְדֵי לְנַצֵּחַ אוֹתָם בְּנִצָּחוֹן
רוּחָנִי, אָמַר לָהֶם אֲבַנִּימוּס, לְכוּ וְחִזְרוּ עַל בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת
וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁלָּהֶן, אִם מְצָאתֶם שָׁם תִּינוֹקוֹת
מְצַפְצְפִים בְּקוֹלָם, אִי אַתֶּם יְכוֹלִים לָהֶם, וְאִם לָאו אַתֶּם
יְכוֹלִים לָהֶם. כִּי הַהִתְחַזְּקוּת וְהַתֹּקֶף בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה
בְּטָהֳרָתָהּ דּוֹחֶה וְשׁוֹבֵר כָּל מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב, וְהָעִקָּר הוּא
לִמּוּד תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, הֶבֶל שֶׁאֵין בּוֹ חֵטְא[18],
וְהַלִּמּוּד צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּירְאַת שָׁמַיִם, שֶׁיֵּדַע קְדֻשַּׁת
הָאוֹתִיּוֹת וְיֵדְעוּ כִּי תְּמוּנַת הָאוֹתִיּוֹת וְטַעֲמָם וּקְרִיאָתָם
נִתָּן לָנוּ מִסִּינַי[19]. וְזֶהוּ דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן "אִם מְצָאתֶם שָׁם
תִּינוֹקוֹת מְצַפְצְפִים בְּקוֹלָם", כְּלוֹמַר אִם הַלִּמּוּד הוּא
בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וּבְבֵית הַמִּדְרָשׁ, דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן מַדּוּעַ
הַשַּׁיָּכוּת דְּלִמּוּד תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן לְבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי
מִדְרָשִׁים, דַּהֲלֹא הָעִקָּר הוּא הַלִּמּוּד וּמַאי נָפְקָא מִנַּה[ט]
בְּאֵיזֶה מָקוֹם הֵם לוֹמְדִים אִם בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת אוֹ בְּבֵיתָם,
אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דִּכְשֵׁם שֶׁהָאוֹמֵר "אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה"
וְאֵינוֹ עוֹסֵק בְּהָעֲבוֹדָה דִּתְפִלָּה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת חֲרֵי גַּם
תּוֹרָה אֵין לוֹ[20], הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הַלִּמּוּד עִם תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית
רַבָּן צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּירְאַת שָׁמַיִם דַּוְקָא, שֶׁיֵּדְעוּ קְדֻשַּׁת
הָאוֹתִיּוֹת, וְאָז מִתְחַזֵּק וּמִשְׁתָּרֵשׁ אֶצְלָם הַנְּקֻדָּה פְּנִימִית
שֶׁהִיא נְקֻדַּת הַיַּהֲדוּת, וְלִבָּם יִהְיֶה נֶאֱמָן עִם ה׳ וְתוֹרָתוֹ
לָעַד.

קִצּוּר. מִלְחֶמֶת הַיְּוָנִים הִיא רוּחָנִיּוּת[21], שֶׁרָצוּ לַעֲקֹר אֶת
הָאֱלֹקוּת שֶׁבַּתּוֹרָה, וְזֶהוּ "לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ
וּלְהַעֲבִירָם עַל חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ", דְּכֵן הָיָה רְצוֹן הָמָן הָרָשָׁע
יִמַּח שְׁמוֹ לְאַבֵּד אֶת הַיַּהֲדוּת, דְּבֶאֱמֶת חֲרֵי אֱלֹקוּת וְתוֹרָה
קְבוּעִים בְּלֵב כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וְאֹפֶן הַכְּלָיוֹן רַחֲמָנָא
לִצְלָן הוּא עַל יְדֵי קֵרוּב וְהִתְבּוֹלְלוּת, וְהֵשִׁיב לָהֶם
אֲבַנִּימוּס דְּהַכֹּל תָּלוּי בְּתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, אִם הֵם
לוֹמְדִים תּוֹרָה בִּקְדֻשַּׁת הָאוֹתִיּוֹת (וְלֹא כְּאוֹתָן הַמַּפְרִידִים
הַקְּדֻשָּׁה מֵהָאוֹתִיּוֹת) שֶׁבַּתּוֹרָה אָז אִי אֶפְשָׁר לְכַלּוֹת אֶת
יִשְׂרָאֵל, וְכָל הַלּוֹמֵד אֶת בְּנוֹ תּוֹרָה בִּקְדֻשַּׁת הָאוֹתִיּוֹת
וְהַטְּעָמִים אָז מִתְחַזֵּק אֶצְלוֹ נְקֻדַּת הַיַּהֲדוּת.

ג) **וְזֶהוּ** "מִקּוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מִשְׁאַבִּים", וְאִיתָא בְּתַנָּא
דְּבֵי אֵלִיָּהוּ[22] דְּ"קוֹל מְחַצְּצִים" הֵם קוֹל
הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, שֶׁאוֹמְרִים עַל טָמֵא טָמֵא וְעַל טָהוֹר

14) ראה מגילת סתרים על הפסוק אסתר שם. תורה אור מגילת אסתר צז, א. שערי אורה שבהערה 8. ספר המאמרים עטר"ת עמ' שו. תרפ"א עמ' קצא. תש"ח עמ' 118. ועוד.

15) ראה תורה אור יד, א. ספר המאמרים תרפ"ט עמ' 20. ושם נסמן.

16) ראה גם ספר המאמרים תרפ"א ותש"ח שבהערה 14.

17) ראה זוהר חלק ג עג, א, וראה ספר המאמרים תרפ"ט עמ' 138 הערה 63.

18) שבת קיט, סוף עמ' ב.

19) ראה גם ספר המאמרים תרפ"ז עמ' ר. סוף מאמר דיבור המתחיל ויבוא עמלק תר"ץ (ספר המאמרים תר"ץ. ספר המאמרים תש"ח עמ' 41 (השני)). שיחת ליל שמחת תורה תרצ"א (ספר השיחות תרצ"א. לקוטי דיבורים חלק ד תשז, א). ספר השיחות תש"א עמ' 88. אגרות־קודש אדמו"ר מהוריי"צ חלק ב עמ' תצ ואילך. חלק ז עמ' קמב ואילך. ועוד.

20) יבמות קט, ב.

21) אולי צריך להיות: רוחנית.

22) תנא דבי אליהו רבה פרק י.

ד. הכל מאמינים בקדוש ברוך הוא באמונה פשוטה שלמעלה מכל הבנה והשגה, ואת זה לא היה יכול המן הרשע, ימח שמו, לסבול. ה. הוא, המן ימח שמו, רצה לעקור יהדות מהיהודים. ו. הוא, ימח שמו, רצה חס ושלום לעקור את. ז. שלשה קשרים מתקשרים זה בזה, ישראל מתקשרים בתורה והתורה בקדוש ברוך הוא. ח. כל יהודי איפה שרק לא יהי' ובאיזה אופן שלא יהיה, הנה אלקות וקדושת התורה "אפויים" (חדורים) היטב בלב. ט. ומה יוצא מזה (מהו ההבדל).

טָהוֹר, הִלְכוֹת שַׁבָּת חֲגִיגוֹת וּמְעִילוֹת וְדִינֵי חֲצָצִים, "בֵּין מַשְׁאַבִּים" — שֶׁלּוֹמְדִים וְשׁוֹאֲבִים דִּבְרֵי תּוֹרָה; וְדוֹרֵשׁ "מְחַצְּצִים" לְשׁוֹן חֲצִיצָה, שֶׁעוֹשִׂים חֲצִיצָה וְהַבְדָּלָה בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר, וְזֶהוּ שֶׁמַּזְכִּיר תְּחִלָּה שֶׁאוֹמְרִים עַל טָמֵא טָמֵא וְעַל טָהוֹר טָהוֹר, וְאַחַר כָּךְ מַזְכִּיר הִלְכוֹת שַׁבָּת חֲגִיגָה וּמְעִילָה, דִּבְהִלְכוֹת שַׁבָּת הוּא שֶׁצְּרִיכִים מְחִיצוֹת לְהַתִּיר הַמָּבוּי, דְּהִנֵּה הַד' רְשֻׁיּוֹת דְּשַׁבָּת[23], רְשׁוּת הָרַבִּים הוּא עוֹלָם הֶעָשָׂיָה[24] טוּרָא דִּפְרוֹדָא, וּרְשׁוּת הַיָּחִיד — עוֹלָם הָאֲצִילוּת, דְּאִיהוּ וְחַיּוֹהִי וְגַרְמוֹהִי חַד[25], דְּהָעֲבוֹדָה דְּשַׁבָּת הוּא לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּלְהוֹסִיף מִקֹּדֶשׁ אֶל הַחֹל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת קֹדֶשׁ, דְּהַכַּוָּנָה הוּא לַעֲשׂוֹת וְלַהֲפֹךְ מִטּוּרָא דִּפְרוֹדָא לְיִחוּד גָּמוּר בֶּאֱלֻקוּת[26], וְזֶהוּ מַה שֶּׁאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה[27] מָשָׁל עַל שַׁבָּת, "כִּזְאֵב שֶׁטּוֹרֵף מִלְּפָנָיו וּמִלְּאַחֲרָיו", דְּשַׁבָּת הוּא מְקוֹר הַבְּרָכוֹת, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר[28] "דְּמִנֵּיהּ מִתְבָּרְכִין כּוּלְּהוּ יוֹמִין"[יב], וְהוּא דְּמִי שֶׁטּוֹרֵחַ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בַּעֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים וּמוֹסִיף מֵחֹל אֶל הַקֹּדֶשׁ, אָז יֹאכַל בְּשַׁבָּת[29], שֶׁמּוֹסִיף מִקֹּדֶשׁ אֶל הַחֹל[30], וְזֶהוּ "מְחַצְּצִים" לְשׁוֹן מְחִיצָה, לְבָרֵר אֶת הַנִּיצוֹץ וּלְהַכְנִיסוֹ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְאַחַר כָּךְ דִּינֵי חֲגִיגָה וּמְעִילָה, שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לַחֲצֹץ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל שֶׁלֹּא יִמְעֹל, דְּאֵין חֹל מִתְעָרֵב בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא קֹדֶשׁ בַּחֹל, וְהֵם אַחַת מִדַּרְכֵי הָעֲבוֹדָה אֲשֶׁר הָאָדָם צָרִיךְ לִהְיוֹת זָהִיר בָּזֶה מְאֹד, וּכְמַאֲמַר[31] "וְעַל בִּינָתְךָ אַל תִּשָּׁעֵן", כִּי יֵשׁ כַּמָּה עִנְיָנִים שֶׁהֵם חֹל מַמָּשׁ וְחָפֵץ וְרוֹצֶה לְהַקְדִּישָׁם מִדַּעַת עַצְמוֹ וְהוּא הֵפֶךְ הָאֱמֶת, וְכֵן לְהֵפֶךְ עִנְיָנִים שֶׁל דַּרְכֵי הַתּוֹרָה וּמַכְנִיס בָּהֶם עִנְיְנֵי חֹל, וַעֲבוֹדַת הָאָדָם הָאֲמִתִּי הוּא לַחֲצֹץ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִמְעֹל, דְּיִהְיֶה אֵיךְ שֶׁיִּהְיֶה, בֵּין שֶׁמַּכְנִיס חֹל בַּקֹּדֶשׁ לוֹמַר שֶׁהַשֵּׂכֶל הָאֱנוֹשִׁי שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא שֵׂכֶל פָּשׁוּט, וְאִם כֵּן גַּם סְבָרָתוֹ הִיא סְבָרָא, וּבֵין שֶׁמַּכְנִיס קֹדֶשׁ בַּחֹל לוֹמַר אֲשֶׁר הַנְהָגָתוֹ עַל פִּי שִׂכְלוֹ וּתְבוּנָתוֹ טוֹבָה הִיא, שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד מְעִילָה הוּא, וְזֶהוּ "מִקּוֹל מְחַצְּצִים שֶׁעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה", וְהָרְאָיָה שֶׁהֵם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה בֶּאֱמֶת, שֶׁהֵם אוֹמְרִים עַל טָמֵא טָמֵא וְעַל טָהוֹר טָהוֹר, לְפִי שֶׁיֵּשׁ אֶצְלָם מְחִיצָה בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל, וְזֶהוּ "בֵּין מַשְׁאַבִּים", "בֵּין" לְשׁוֹן בִּינָה, שֶׁלּוֹמְדִים וּמְבִינִים שֶׁהַתּוֹרָה הִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאַחַר כָּךְ שׁוֹאֲבִין לַאֲחֵרִים דִּבְרֵי תּוֹרָה, וּבָזֶה הֵם מְאִירִים וּמְבָרְכִים אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר הַתּוֹרָה, כִּי כָּל עִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא לְהוֹרוֹת לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר וְקֹדֶשׁ וְחֹל, וְכָל דַּרְכֵי הָאָדָם וְהַבֵּרוּרִים הֵם עַל פִּי הַתּוֹרָה. אָמְנָם לְפִי זֶה צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הַצְּדָקָה בְּמַה שֶּׁפִּזְּרָן לְבֵין הָאֻמּוֹת, וְעוֹד דִּלְפִי זֶה הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב "פִּזְּרוֹנוֹ", וְהָיָה מוּבָן יוֹתֵר הָעִנְיָן מַה שֶּׁפִּזְּרָן לְכָל הַמְּדִינוֹת וְשֶׁהַכַּוָּנָה הַפְּנִימִית שֶׁבָּזֶה הוּא דְּיִשְׂרָאֵל דַּוְקָא יְבָרְרוּ אֶת גַּשְׁמִית הָעוֹלָם עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת.

קצור. "מִקּוֹל מְחַצְּצִים מִבֵּין מַשְׁאַבִּים" הֵם קוֹל הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וְעוֹשִׂים מְחִיצָה בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר, דִּ' רְשֻׁיּוֹת שֶׁבְּשַׁבָּת רְשׁוּת הַיָּחִיד — אֲצִילוּת, וּרְשׁוּת הָרַבִּים — עֲשִׂיָּה — טוּרָא דִּפְרוֹדָא, וּצְרִיכִים לְהוֹסִיף מֵחֹל אֶל הַקֹּדֶשׁ, וְהוּא עַל פִּי הַתּוֹרָה דַּוְקָא, וְלֹא כְּאִלּוּ שֶׁחֲפֵצִים לַעֲשׂוֹת אֶת הַחֹל קֹדֶשׁ לְטַהֲרוֹ בְּכַמָּה טְעָמִים אוֹ לְהַכְנִיס קֹדֶשׁ בְּחֹל מִפְּנֵי כַּמָּה סִבּוֹת, כִּי אִם צְרִיכִים לִידַע דְּטָמֵא הוּא טָמֵא וְטָהוֹר — קֹדֶשׁ.

ד) **אַךְ** הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב[32] "לֵךְ הְוָיָ' הַגְּדֵלָה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֶּצַח וְהַהוֹד" כו', וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (בְּרָכוֹת דַּף נח עַמּוּד א): "לֵךְ ה' הַגְּדֵלָה — זוֹ מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, וְכֵן הוּא אוֹמֵר[33]: 'עוֹשֶׂה גְּדוֹלוֹת

23) ראה גם אור התורה בראשית חלק ג תרכ, ב. ועם הגהות וכו' - המשך מים רבים תרל"ו פרק ג.

24) בלקוטי הש"ס להאריז"ל ריש מסכת שבת: רשות הרבים עולם הבריאה, כרמלית יצירה, ומקום פטור עשיה. אבל כן הוא כבפנים (רשות הרבים - עולם העשיה) באור התורה ובהמשך מים רבים שם בשם לקוטי הש"ס שם. ובהערת כ"ק אדמו"ר (בהמשך מים רבים שם): ב[לקוטי הש"ס] מסכת שבת שם זו לשונו: ורשות הרבים כו' בסוד הבריאה אשר כנגדה מתחילים אחיזת החיצונים הנקראים רבים, עד כאן לשונו. ואולי אפשר לומר, דעל כרחך צריך לומר בכוונתו דאפילו בריאה נקרא רשות הרבים כי שם מתחלת אחיזת החיצונים, ומכל שכן, מהאי טעמא גופא, יצירה ועשיה - (אלא שיצירה ועשיה נקראים גם כן מטעמים אחרים, כרמלית ומקום פטור כמו שמבואר שם) - ואם כן הרי מובן דעל פי זה עיקר רשות הרבים הוא עשיה, כי רק שם החיצונים נאחזים וגם גוברים.

25) ראה תיקוני זוהר בהקדמה (ג, ב). אגרת הקודש סימן כ.

26) ראה אור התורה וספר המאמרים שבהערה 30.

27) כלשון זה הוא במכילתא וילקוט שמעוני על הפסוק יתרו כ, ח. ועוד.

28) חלק ב סג, ב. פח, א.

29) על פי לשון חז"ל עבודה זרה ג, סוף עמוד א.

30) במכילתא וילקוט שמעוני שם: מוסיפין מחול על הקודש, משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו. ובזית רענן (להמגן אברהם) לילקוט שמעוני שם) הובא גם בערכי הכינויים (לבעל סדר הדורות) ערך זאב): משל לזאב ... ששבת טורף ניצוצי קדושה שנבלעו בימות החול. - הובא ונתבאר באור התורה יתרו עמ' תתקכז ואילך. תתקלב ואילך. תתקלו. וראה ספר המאמרים תרכ"ו עמ' ג ואילך.

31) אבות פרק ד משנה יד על פי משלי ג, ה. (ושם: ואל בינתך).

32) דברי הימים א כט, יא.

33) איוב ט, י.

י. הר של פירוד. יא. שהוא וחיותו וכליו - אחד (כלומר שהם מאוחדים זה בזה). יב. שממנו (מיום השבת) מתברכים כל הימים.

1 עַד אֵין חֵקֶר'; וְהַגְּבוּרָה — זוֹ יְצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר[34]:
2 'וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה'" כו', כֵּן דָּרַשׁ ר' שִׁילָא.
3 וּבְמַתְנִיתָא תָּנֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּר' עֲקִיבָא כו', "וְהַתִּפְאֶרֶת —
4 זוֹ מַתַּן תּוֹרָה, וְהַנֶּצַח — זוֹ יְרוּשָׁלַיִם, וְהַהוֹד — זוֹ בִּנְיַן
5 בֵּית הַמִּקְדָּשׁ". וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַה שַּׁיָּךְ בִּנְיַן יְרוּשָׁלַיִם
6 לִסְפִירַת הַנֶּצַח דַּוְקָא. וְהִנֵּה פֵּרוּשׁ "לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה זוֹ
7 מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית", דְּהִנֵּה מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית הוּא בְּחִינַת
8 גְּדֻלָּה, שֶׁנִּתְהַוּוּ רִבּוּי רְבָבוֹת עוֹלָמוֹת עַד אֵין קֵץ וְשִׁעוּר[35]
9 וְרִבּוּי מַלְאָכִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[36]: "אֶלֶף אֲלָפִים
10 יְשַׁמְּשׁוּנִיהּ, וְרִיבּוֹ רִבְבָן קֳדָמוֹהִי יְקוּמוּן"[יג], וְכָל זֶה הוּא
11 גְּדוּד אֶחָד, וְלִגְדוּדָיו אֵין מִסְפָּר[37]. וְכֵן הוּא בְּהַנִּבְרָאִים,
12 שֶׁנִּתְהַוּוּ רִבּוּי רְבָבוֹת נִבְרָאִים עַד אֵין קֵץ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[38]
13 "מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ הֲוָיָ'" כו', שֶׁיֵּשׁ רִבּוּי נִבְרָאִים עַד אֵין
14 שִׁעוּר לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, שֶׁיֵּשׁ ד' מִינִים דּוֹמֵם
15 צוֹמֵחַ חַי מְדַבֵּר, וּבְכָל מִין וָמִין בִּפְרָט יֵשׁ כַּמָּה וְכַמָּה
16 מִינִים מִמִּינִים שׁוֹנִים, דְּיֵשׁ כַּמָּה מִינִים בַּדּוֹמֵם, אֲבָנִים
17 פְּשׁוּטִים וַאֲבָנִים טוֹבוֹת הַמְּאִירוֹת, וְיֵשׁ אֲבָנִים כָּאֵלּוּ
18 שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם סְגֻלּוֹת שׁוֹנוֹת, אַבְנֵי חֵן וְאַבְנֵי הַצְּלָחָה, וְכֵן
19 בַּצּוֹמֵחַ כַּמָּה מִינֵי אִילָנוֹת, וְרִבּוּי מִינֵי עֲשָׂבִים וְרִבּוּי מִינֵי
20 תְּבוּאוֹת וּפְרִי הָאָרֶץ מְתוּקִים וּמָרִים, וּבָהֶם כַּמָּה רְפוּאוֹת
21 וּסְגֻלּוֹת שׁוֹנוֹת, וְכֵן כַּמָּה מִינִים בַּעֲלֵי חַיִּים דְּחַיּוֹת
22 בְּהֵמוֹת עוֹפוֹת וּרְמָשִׂים שׁוֹנִים, וּבְכָל מִין יֵשׁ רִבּוּי
23 פְּרָטִים מְשֻׁנִּים אֵלּוּ מֵאֵלּוּ בְּתָאֳרָם בְּטִבְעָם וּבְעִנְיָנָם, וְגַם
24 בְּמִין הַמְּדַבֵּר יֵשׁ כַּמָּה מִינִים שֶׁהֵם חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה
25 בִּתְכוּנָתָם וּמִזְגָּם שֶׁאֵין דֵּעוֹתֵיהֶם שָׁווֹת, וְזֶהוּ "מָה רַבּוּ
26 מַעֲשֶׂיךָ הֲוָיָ'", שֶׁהֵם בְּרִבּוּי גָּדוֹל עַד אֵין שִׁעוּר. וּבֶאֱמֶת
27 הִנֵּה מַה שֶּׁכָּתוּב "מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ הֲוָיָ'" כו', אֵין הַכַּוָּנָה
28 עַל הָרִבּוּי בִּלְבַד, אֶלָּא שֶׁבָּזֶה נִכְלְלוּ גַּם הַנִּבְרָאִים
29 הַגְּדוֹלִים וְנִבְרָאִים הָעֶלְיוֹנִים, כִּי רַבָּה הוּא מִלְּשׁוֹן גְּדֻלָּה,
30 וּכְמוֹ "נִבְקְעוּ מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה"[39], וְזֶהוּ "מָה רַבּוּ
31 מַעֲשֶׂיךָ ה'", דְּקָאֵי גַּם עַל גְּדוֹלֵי הַנִּבְרָאִים שֶׁנִּבְרְאוּ,
32 וּכְמוֹ הַשָּׁמַיִם הַשָּׁמַיִם הַיֶּרַח וְהַכּוֹכָבִים שֶׁהֵם מֵהַנִּבְרָאִים
33 הַגְּדוֹלִים, דְּכָל כַּדּוּר הָאָרֶץ הוּא כְּגַרְגֵּר חַרְדָּל לְגַבֵּי
34 הַשָּׁמַיִם[40], וְיֵשׁ כּוֹכָבִים שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִן הָאָרֶץ, וְזֶהוּ
35 "וְהַגְּדֻלָּה זוֹ מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית", דְּכָל הַהִתְהַוּוּת הוּא
36 מִבְּחִינַת הַגְּדֻלָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[41] "גָּדוֹל הֲוָיָ' וּמְהֻלָּל מְאֹד
37 בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[42] "אֵימָתַי
38 הוּא גָּדוֹל, כְּשֶׁהוּא בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ", דְּ"עִיר אֱלֹקֵינוּ" הוּא
39 בְּחִינַת מַלְכוּת שֶׁהֵם צְרוּפֵי אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, וּכְשֵׁם
40 שֶׁהַבַּיִת הוּא נַעֲשֶׂה מֵהַרְבֵּה אֲבָנִים וּבְהִקָּבֵץ הַרְבֵּה בָּתִּים
41 יַחַד נַעֲשֶׂה עִיר, הִנֵּה כֵּן שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בּוֹנוֹת ב' בָּתִּים[43],
42 אָב בָּא, וּמֵרִבּוּי אוֹתִיּוֹת נַעֲשֶׂה הָרִבּוּי צְרוּפִים דְּכְלָלוּת
43 עוֹלָם הַדִּבּוּר שֶׁהוּא בְּחִינַת עִיר אֱלֹקֵינוּ. וְזֶהוּ "לְךָ ה'
44 הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה", דְּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית שֶׁהִיא בְּחִינַת
45 גְּדֻלָּה, וְכֵן יְצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁהוּא בְּחִינַת גְּבוּרָה, הוּא לְךָ,
46 שֶׁהַכֹּל טָפֵל וּבָטֵל לְךָ, דְּבֶאֱמֶת הִנֵּה בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת
47 הוּא רַק מֵהֶאָרָה בְּעָלְמָא שֶׁאֵינוֹ תּוֹפֵס מָקוֹם לְגַבָּיו
48 יִתְבָּרֵךְ כְּלָל, וְכֵן יְצִיאַת מִצְרַיִם דַּהֲגַם שֶׁהָיוּ נִסִּים
49 שֶׁיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵי הַטֶּבַע וְהָיָה גִּלּוּי אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ
50 בָּעוֹלָם, מִכָּל מָקוֹם הִנֵּה הַכֹּל טָפֵל וּבָטֵל לְךָ, דְּכֵלָא
51 קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיבָא[יד], וְהוּא רַק מַה שֶּׁנִּתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ
52 בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים[44] עַל יְדֵי
53 הָעֲבוֹדָה דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בִּלְמוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת,
54 דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[45] "עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם
55 עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים",
56 שֶׁהֵם ג' קַוִּים, דִּגְמִילוּת חֲסָדִים הוּא קַו הַיְמִינִי קִיּוּם
57 הַמִּצְוֹת, וַעֲבוֹדָה קַו הַשְּׂמֹאל שֶׁהֵם קָרְבָּנוֹת[46], וּתְפִלָּה
58 כְּנֶגֶד תְּמִידִין תִּקָּנוּ[47], וְתוֹרָה הוּא קַו הָאֶמְצָעִי —
59 תִּפְאֶרֶת[48], דְּקַו הָאֶמְצָעִי יוֹרֵד עַד לְמַטָּה מַטָּה וְעוֹלֶה עַד
60 לְמַעְלָה מַעְלָה[48], דְּזֶהוּ עִנְיַן הַתּוֹרָה שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ
61 יִתְבָּרֵךְ, וְיוֹרֶדֶת לְמַטָּה מַטָּה לְבָרֵר בְּרוּרִים, גַּם לְהַבְדִּיל
62 בֵּין הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר וְלַחֲצֹץ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל, וְלָכֵן הִנֵּה הַג'

---

34) בשלח יד, לא.
35) ראה הערת כ"ק אדמו"ר במאמר דיבור המתחיל מים רבים תשי"ז פרק ט (תורת מנחם ספר המאמרים כסלו עמ' שכט).
36) דניאל ז, י.
37) חגיגה יג, ב. תניא פרק מו (סה, ב).
38) תהלים קד, כד. - בהבא לקמן ראה גם תורה אור וארא נו, ב.
39) נח ז, יא.
40) ראה גם של"ה מח, סוף עמ' א.
41) תהלים מח, ב.
42) ראה זוהר חלק ב רלח, ב. חלק ג ה, א. זוהר חדש תשא מד, א. חוקת נא, ד. - ראה תורה אור שבהערה 37. ספר המאמרים תרפ"ט עמ' 109. ושם נסמן.
43) ספר יצירה פרק ד משנה יב (בקצת דפוסים - משנה טז).
44) ראה תנחומא נשא טז. תניא פרק לו.
45) אבות פרק א משנה ב.
46) ראה רבינו יונה (ועוד) לאבות שם.
47) ברכות כו, ב.
48) ראה המשך תער"ב חלק ב פרק שסב. ועם הוספות וכו' - מאמר דיבור המתחיל קרוב ה' תשי"ח (ספר המאמרים תשי"ח עמ' 455 ואילך). מאמר דיבור המתחיל וידבר אלקים ודיבור המתחיל נשא תש"ל (ספר המאמרים תש"ל עמ' 238 ואילך). מאמר דיבור המתחיל ונחה תשל"א (ספר המאמרים תשל"א עמ' 455 ואילך). ועוד. וראה לקוטי שיחות חלק כה עמ' 262.

יג. אלף אלפים ישמשוהו, ורבוא רבבות יקומו בפניו. יד. שהכל בפניו חשוב כלא כלום.

דְּבָרִים דְּתוֹרָה עֲבוֹדָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים צְרִיכִים לִהְיוֹת בָּעֲבוֹדָה, דְּעִנְיַן הָעֲבוֹדָה הוּא בִּיגִיעָה דַּוְקָא, וּכְמוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת הֲרֵי הָעוֹשֶׂה אֵיזֶה מְלָאכָה הוּא בְּעָמָל רַב וּבִיגִיעַת נֶפֶשׁ וִיגִיעַת בָּשָׂר, וְלִפְעָמִים גַּם מְסַכֵּן נַפְשׁוֹ בַּחֲפִירוֹת עֲמוּקוֹת בְּעִמְקֵי הָאֲדָמָה, אוֹ שֶׁעוֹלֶה בִּמְקוֹמוֹת גְּבוֹהִים בְּיוֹתֵר, דְּכָל זֶה בָּא לוֹ בְּקֹשִׁי גָּדוֹל וּבִיגִיעָה עֲצוּמָה, וְכֵן הוּא בַּעֲבוֹדַת ה' בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁהֵם יְגִיעָה דַּוְקָא.

קצור. לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה — מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, הַגְּבוּרָה — יְצִיאַת מִצְרַיִם, הַתִּפְאֶרֶת — מַתַּן תּוֹרָה, הַנֶּצַח — בִּנְיַן יְרוּשָׁלַיִם. דְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית נִקְרָא גְּדֻלָּה, שֶׁנִּתְהַוּוּ רִבּוּי עוֹלָמוֹת עַד אֵין שִׁעוּר, כְּלָלוּת הַדּוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי מְדַבֵּר בְּרִבּוּי מְאֹד, וְגַם גְּדוֹלֵי הַנִּבְרָאִים כְּמוֹ הַשֶּׁמֶשׁ יָרֵחַ, וּכְתִיב "גָּדוֹל כוֹ' בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ", וְהַכֹּל בָּטֵל וְטָפֵל לְךָ, דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיב, וְתִפְאֶרֶת — מַתַּן תּוֹרָה שֶׁהוּא קַו הָאֶמְצָעִי, וְהַג' קַוִּין הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָה דַּוְקָא שֶׁהוּא עִנְיַן הַיְגִיעָה.

ה) **וְהַנֶּצַח** "הַנֶּצַח זוֹ בִּנְיַן יְרוּשָׁלַיִם", דְּבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם הוּא עַל יְדֵי מִדַּת הַנֶּצַח דַּוְקָא, דְּעִנְיַן הַנֶּצַחוֹן הוּא דַּוְקָא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב, וְהַיְנוּ דְּכַאֲשֶׁר יֵשׁ מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב שֶׁמּוֹנֵעַ אוֹתוֹ וּמְעַכְּבוֹ מִלַּעֲשׂוֹת מַה שֶּׁהוּא חָפֵץ, הִנֵּה אָז דַּוְקָא מִתְעוֹרֵר כֹּחוֹ יוֹתֵר בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז בְּתֹקֶף גָּדוֹל בִּגְבוּרָה עֲצוּמָה וּבְכֹחוֹת פְּנִימִיִּים וְעַצְמִיִּים לְנַצֵּחַ אֶת הַמּוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב וּלְהָבִיא אֶת דְּבַר חֶפְצוֹ וּתְשׁוּקָתוֹ מֵהַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל, וְכָל מַה שֶּׁהַמְּנִיעוֹת וְעִכּוּבִים הֵם בְּתֹקֶף יוֹתֵר, הִנֵּה זֶה גּוּפָא מְעוֹרֵר כֹּחַ פְּנִימִי יוֹתֵר. וְהַמָּשָׁל בָּזֶה, כְּמוֹ נָהָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעְיָנוֹת הַרְבֵּה, שֶׁהַמַּיִם הִנֵּה לְבַד זֹאת שֶׁהֵם בְּהִתְגַּבְּרוּת גְּדוֹלָה וּבְרִבּוּי גָּדוֹל, דְּזֶהוּ מַה שֶּׁהַמַּיִם מִתְפַּשְּׁטִים בְּכָל רֹחַב הַנָּהָר וּמִתְמַלֵּא עַל כָּל גְּדוֹתָיו בְּמִלּוּי רַב, הִנֵּה לְבַד זֹאת הֲרֵי עֶצֶם הַמַּיִם הֵם מַיִם חַיִּים, עֶס לעֶבְּטטי (דְּזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין מַעְיָן לְנָהָר, דְּנָהָר הֲגַם שֶׁהוּא בְּהִתְפַּשְּׁטוּת גְּדוֹלָה וְרִבּוּי מַיִם, מִכָּל מָקוֹם יָכוֹל לִהְיוֹת כּוֹזֵב, הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֶפְסֵק, וּכְמַאֲמַר הַמִּשְׁנָה[49] "נְהָרוֹת הַמְכַזְּבִין", הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם הֶפְסֵק, וַהֲגַם דְּמֵי הַנָּהָר הֵם מֵי הַמַּעְיָנוֹת וְהַמַּעְיָן הוּא מוֹצָא מַיִם חַיִּים, אִם כֵּן אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁהַנָּהָר יְכַזֵּב, אַךְ הָאֱמֶת הוּא לְפִי שֶׁהַנָּהָר הוּא הִתְפַּשְּׁטוּת, וְכָל הִתְפַּשְּׁטוּת הוּא יֵשׁוּת וְגַסּוּת, וְגַסּוּת וְיֵשׁוּת יְכוֹלִים לְהָמִית גַּם דָּבָר הַחַי, וְהָרְאָיָה מִיּוֹדְעֵי תּוֹרָה וְגַסֵּי הָרוּחַ, הֲגַם דְּתוֹרָה הִיא חַיִּים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[50] "חַיִּים הִיא לְמוֹצְאֵיהֶם", וּמִכָּל מָקוֹם הַגַּסּוּת הָרוּחַ וְהַהִתְפַּשְּׁטוּת מֵמִית רַחֲמָנָא לְצֶלֶן הַחַיּוּת פְּנִימִי כוֹ', אֲבָל מֵי מַעְיָן שֶׁאֵינוֹ בְּהִתְפַּשְּׁטוּת הֲרֵי עֶצֶם הַמַּיִם הֵם חַיִּים) וְנִמְשָׁכִים בְּחַיּוּת רַב בְּמֶשֶׁךְ כַּמָּה וְכַמָּה פַּרְסָאוֹת, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִין בְּמוּחָשׁ בַּנְּהָרוֹת הַגְּדוֹלוֹת, וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר סוֹתְמִים אֶת מוֹצָא הַנָּהָר מִתְקַבְּצִים הַמַּיִם בְּיוֹתֵר עַד שֶׁפּוֹתְחִין אֶת הַסְּתִימָה וּמִתְפָּרְצִים הַמַּיִם בְּתֹקֶף גָּדוֹל בְּיוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בִּתְחִלָּה, דְּכָל זֶה הוּא מִפְּנֵי הַחַיּוּת פְּנִימִי שֶׁבְּהַמַּיִם שֶׁאֵינוֹ סוֹבֵל שׁוּם מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב, וְכֵן הוּא בְּמִדַּת הַנֶּצַחוֹן[51], דְּלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵינוֹ סוֹבֵל מְנִיעָה וְעִכּוּב, אֶלָּא אַדְרַבָּא הַמְּנִיעָה וְהָעִכּוּב מְעוֹרֵר בּוֹ כֹּחַ פְּנִימִי וְעַצְמִי בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, דְּכַאֲשֶׁר יֵשׁ מוֹנְעִים וּמְעַכְּבִים חַס וְשָׁלוֹם אָז הִנֵּה זֶה גּוּפָא מְעוֹרֵר כֹּחַ פְּנִימִי וְעַצְמִי לַעֲמֹד בְּתֹקֶף גָּדוֹל נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב, דְּזֶהוּ יִתְרוֹן הַמַּעֲלָה דִּזְמַן הַגָּלוּת[52] (יָחִישׁ הֲרֵי' אֶת גְּאוּלָתֵנוּ וּפְדוּת נַפְשֵׁנוּ עַל יְדֵי גּוֹאֵל צֶדֶק, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן) עַל זְמַן שֶׁהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, דְּבִזְמַן הַבַּיִת הָיָה אֶלְקוּת מֵאִיר בְּגִלּוּי וְהָיוּ עוֹסְקִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹות בְּלִי שׁוּם מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב, וְאַדְרַבָּא אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְאִישׁ תַּחַת תְּאֵנָתוֹ[53] בְּהַשְׁפָּעָה מְרֻבָּה בְּלִי שׁוּם טִרְדָּא כְּלָל, וְהָיוּ צַדִּיקִים גְּדוֹלִים וְעוֹבְדֵי הֲרֵי' בְּתוֹרָה וַעֲבוֹדָה, וּלְעֻמָּתָם הָיוּ רַחֲמָנָא לְצֶלֶן שִׁנְתְּרַחֲקוּ מִן הָאֱמֶת וְהָיוּ מֻשְׁחָתִים בְּמִדּוֹת רָעוֹת וְכוֹ', אֲבָל בִּזְמַן הַגָּלוּת דְּהַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה אָרֶץ[54], וּכְתִיב[55] "אוֹתֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ", דְּמֵרֹב הָהַעֲלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים הִנֵּה גַּם בַּעַל הַנֵּס אֵינוֹ מַכִּיר בְּנִסּוֹ[56], דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה לְכָמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת שֶׁהָיוּ נִסִּים גְּלוּיִים, וּכְמוֹ הָעֲשָׂרָה נִסִּים שֶׁרָאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ[57], וְכֵן בִּמְדִינָה שֶׁהָיוּ נִסִּים גְּלוּיִים לַכֹּל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּזְמַן

---

49) פרה פרק ה משנה ט.

50) משלי ד, כב (ושם: חיים הם למוצאיהם).

51) בכל זה - ראה גם מאמר דיבור המתחיל קול דודי תרס"ח (ספר המאמרים תרס"ח עמ' קנז ואילך). ועם הוספות וכו' - מאמר דיבור המתחיל אחת שאלתי תרפ"ד (ספר המאמרים תרפ"ד עמ' רצט ואילך). מאמר דיבור המתחיל ונחה תש"ט (ספר המאמרים תש"ט עמ' 126 ואילך).

52) בכל זה - ראה גם מאמר דיבור המתחיל אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא תרמ"ח (ספר המאמרים תרמ"ח עמ' קפו ואילך). ועם הוספות וכו' - דיבור המתחיל משכני תרפ"ד פרקים יא־יד (ספר המאמרים תרפ"ד עמ' רכז־רסד [נדפס גם לעיל כרך א' עמ' 169 ואילך.]). דיבור המתחיל אני ישנה תש"ט פרקים יא־יד (ספר המאמרים תש"ט עמ' 118 ואילך). ספר המאמרים אידיש בתחילתו.

53) על פי לשון הכתוב מלכים־א ה, ה. מיכה ד, ד.

54) ישעיה ס, ב.

55) תהלים עד, ט.

56) ראה נדה לא, א.

57) אבות פרק ה משנה ה. וראה יומא כא, א: נסי דבראי כו'.

טו. זה חי.

הַגָּלוּת דְּיִשְׂרָאֵל הֵם בְּשִׁפְלוּת וּמֵטְרָדִים בְּשִׁעְבּוּד קָשֶׁה שֶׁל פַּרְנָסָה וְטִלְטוּל כָּבֵד מִמְּדִינָה לִמְדִינָה בְּרֹב דֹּחַק וְלַחַץ, יְרֵחֵם הַשֵּׁם, וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים צָלְחָה, דְּכָל אֵלּוּ הַדּוֹחֲקִים וְלוֹחֲצִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּכְלָל וּבְנֵי תּוֹרָה בִּפְרָט, הֵם מִתְעַנְּגִים עַל רֹב טוּב וְאוֹכְלִים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל פֶּה רַחֲמָנָא לִצְלָן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[58] "אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹקִים", שֶׁכּוֹפְרִים בֵּאלֹקֵי עוֹלָם, וּכְתִיב[59] "בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ, טִמְּאוּ אֶת הֵיכַל קָדְשֶׁךָ", שֶׁהֵם מְחַלְּלִים אֶת הַקֹּדֶשׁ, וּבְכָל זֶה אֵינָם נִדּוֹנִים, וְעוֹסְקֵי תּוֹרָה וּמְקַיְּמֵי מִצְוֹת הֵם בְּשִׁעְבּוּד קָשֶׁה שֶׁל טִרְדַּת הַפַּרְנָסָה, הִנֵּה אָז דַּוְקָא הוּא הִתְעוֹרְרוּת וְהִתְגַּבְּרוּת הַנְּקֻדָּה פְּנִימִית שֶׁהִיא נְקֻדַּת הַלֵּב אֲשֶׁר בָּהּ מֵאִיר יְחִידָה שֶׁבַּנְּשָׁמָה[60] לַעֲמֹד בְּתֹקֶף גָּדוֹל נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם מִצְוֹת, וְאָז דַּוְקָא כָּל יִשְׂרָאֵל הַיּוֹשְׁבִים בְּמָקוֹם הַגְּזֵרָה, רַחֲמָנָא לִצְלָן וּיְרַחֲמֵם הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, מְקַיְּמִים אֶת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת מִתּוֹךְ עֹנִי וְדֹחַק, לַחַץ וְיִסּוּרֵי הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף בְּאַהֲבָה וְחִבָּה יְתֵרָה.

קצור. "וְהַנֶּצַח זוֹ בִּנְיַן יְרוּשָׁלַיִם", דְּנִצָּחוֹן הוּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מְנַגֵּד, דְּאָז הוּא בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז, וּכְמוֹ הַנָּהָר כְּשֶׁסּוֹתְמִים אוֹתוֹ מִתְגַּבֵּר עוֹד יוֹתֵר וּפוֹתֵחַ הַסְּתִימָה וְהַמַּיִם נִגְרָרִים לְמֶרְחוֹק יוֹתֵר וּבְתֹקֶף גָּדוֹל מֵאֲשֶׁר בִּתְחִלָּה, וְכֵן הוּא בָּעֲבוֹדָה, דְּזֶהוּ הַיִּתְרוֹן בְּהָעֲבוֹדָה דִּזְמַן הַגָּלוּת עַל זְמַן הַבַּיִת, דַּהֲגַם דְּעוֹסְקֵי תּוֹרָה הֵם בְּשִׁעְבּוּד קָשֶׁה יְרַחֲמֵם הַשֵּׁם, הִנֵּה אָז דַּוְקָא מִתְגַּבֵּר הַנְּקֻדָּה פְּנִימִית לְקַיֵּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת מִתּוֹךְ דֹּחַק וְעֹנִי.

י"ט כִּסְלֵו [תר]פ"ט בְּסָעוּדָה.

58) תהלים יד, א.

59) שם עט, א.

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

ו. א' אלול, שעה רביעית אחר חצות היום.

כשנסע מורי הרשב"ץ – ביום ד' העבר – התחלתי לכתוב את שיחת הקודש בעניני חינוך והדרכה אשר הואיל כ"ק אאמו"ר הרה"ק לשוחח עמי ביום השלישי כ"ח מנ"א, כרשום לעיל. עסקתי בזה כשעתיים (עד זמן סעודת הצהרים) וחזרתי לעבודתי בשעה השלישית עד שעת הטיול עם הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק משעה ששית עד שעה השביעית לערך.

בשעת הטיול, שאלתי מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק איזה ענינים בשיחתו הקדושה.

בשעה התשיעית ערב, שוב עסקתי בכתיבה זו עד שעה שתים־עשרה לילה.

תמול משעה חצי התשיעית בוקר אחר התפילה עד זמן סעודת צהרים, עסקתי בכתיבה הנ"ל מתאים אל השיחות של יום ג' וד'.

הוכרחתי להפסיק את עבודתי בכתיבת המאמר, כי מאחר סעודת הצהרים עד זמן הטיול ואחר־כך עד שעה מאוחרת בלילה, הייתי עסוק בעבודתי בעניני הכלל, ככתוב ברשימה דאתמול.

בשעת הטיול, משעה חצי הששית עד חצי השביעית, הואיל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לשוחח בעניני הכלל – ככתוב ברשימה דאתמול – ורק דברים אחדים הוסיף בהמשך לשיחתו הקדושה ביום ג' וד' שעבר בעניני חינוך והדרכה.

היום בשעה שתים־עשרה צהרים, גמרתי כתיבת המאמר, וקראתי שמו: "כללי החינוך והדרכה", מהדורא תנינא, והנני נותן שבח והודי' להשי"ת על חסדו הטוב אשר זיכני לזה.

* * *

א' י"ז אלול, שעה אחת־עשרה לילה.

בבוקר משעה חצי השישית עד חצי השמינית, למדתי לעצמי, בהוראת כ"ק אאמו"ר הרה"ק, את המאמר "שוש אשיש" ב'לקוטי תורה', בשעה תשיעית אחר התפילה, למדתי עם מורי הרשב"ץ כרגיל עד זמן סעודת הצהרים.

בשעת הסעודה, הואיל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק להגיד למורי הרשב"ץ, כי בשבוע זה ילמוד עמי רק עד סעודת הצהרים, ושאר הזמן יתעסק בעניני לימודיו לעצמו, ובשבוע הבע"ל – היינו מתחילת 'סליחות' עד אחר חג הסוכות – ליתן לי חופשה. וסיים כ"ק אאמו"ר הרה"ק, אשר כן הי' סדרו של הוד כ"ק אאזמו"ר מהר"ש עמו אחרי נישואיו.

מאחר הסעודה עד זמן הטיול בשעה חצי השישית – שוב למדתי את המאמר "שוש אשיש" ב'לקוטי תורה'.

בשעת הטיול, הואיל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לאמר: הטיול הוא מנוחת הנפש, להיכן שהעין פונה רואים את הרחמנות השפוכה על הבריאה, השדות והאילנות הערומים, פה ושם עשבים שדופים, הבריאה כולה עורגת וכמהה לחיות חדשה, הכל

מזכיר שצריכים לעשות תשובה, שצריך האדם להכין את עצמו לבקשת סליחה ומחילה ולהתכונן לקראת הכתרתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה.

שמעתי מהסבא[3] - המשיך את שיחתו הקדושה מתוך רצינות נסוכה על פני קדשו, ואני בשמעי דברי קדשו ובראותי את הרצינות המטלת אימה, עבר רעד בכל גווי, בהביני תוכן עומק הענין של חמש תיבות אלו "שמעתי מהסבא" - שב'סליחות' הראשונות בשנת תקנ"ח, אמר הרבי[4] עם הציבור בבית־המדרש הגדול שבחצר.

כשנכנס הרבי לבית־המדרש, היה כבר אחרי חצות הלילה, ופני קדשו היו מאויימות, דבר שהטיל אימה ופחד על כל הנוכחים. אצלי - אומר הסבא - רעד הלב.

כשהסבא - אומר הסבא - ניגש למקומו הקבוע בבית המדרש, היה שקוע משך זמן בדביקות גדולה. לאחר מכן הפנה את פני קדשו כלפי הקהל, ואמר:

"כי חק לישראל הוא, משפט לאלקי יעקב"[5] למרות ש"חק לישראל הוא", אך בכל זאת ה"משפט" הוא "לאלקי יעקב". "הוא" עצמותו ומהותו ברוך־הוא, שעל־ידי "כי", =למ"ד כלים ד'זעיר־אנפין ונוקבא' דאצילות, נעשה "חק לישראל", חקוק בנפשו של כל יהודי, שזוהי 'יחידה' הקשורה ב'יחיד' יתברך, אך בכל זאת ישנו משפט על "אלוקי יעקב", מה ובאיזה מדה נזכה להמשיך, וה"משפט" תלוי בעבודה של השנה שעברה, היום אפשר עוד לתקן את העבר.

קהל הנוכחים בבית המדרש, עמד בהשתוממות עמוקה, עד שיוסף משה, ה'בעל תפילה' של הסבא, הכריז בקול הארי שלו "אשרי יושבי ביתך", ואז פרץ הקהל הרב ביבבה מעומק הלב.

ובאנחה פנימית, אומר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: אין לשכוח אף רגע, אשר על־ידי "כי" הנה "הוא" עצמותו ומהותו יתברך, חקוק בנפשו של כל אחד מישראל, אבל עם זה אין לשכוח אף רגע על ה"משפט לאלקי יעקב", ועל אשר עתה עוד אפשר לתקן את העבר בשנה החולפת, אשר יביא תועלת בטוחה גם בשנה הבאה.

(תרנ"ח, באליווקא).

3) כ"ק אדמו"ר הצ"צ.
4) כ"ק אדמו"ר הזקן.
5) תהלים פא, ה.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

המשך פרק ל"ט – האם והבת

בחג הפסח של אותה שנה, השכיל ברוך ללמוד הרבה בביתו של הנפח על תבל ויושבי בה. הרבה למד על אופיו המעניין של ר' אליעזר ראובן עצמו. אליעזר ראובן היה נוהג בכל יום שישי בשבוע, בין בקיץ ובין בחורף, להפסיק את עבודתו ולסגור את הנפחייה שעה אחת לפני חצות היום. כל האיכרים בכפרי הסביבה כבר ידעו ש"ראובקה", כפי שכינוהו, לא יבצע שום עבודה אחרי אותה שעה. ביום שישי היו באים, אפוא, השכם בבוקר, עוד בטרם חזר ר' אליעזר ראובן מתפילת שחרית במניין הראשון, וממתינים לו בפתח בית־המלאכה לשם ביצוע העבודות להן היו זקוקים. הוא מצידו היה נוהג בסיום העבודה של יום שישי לכבד כל איכר שנוכח בנפחייה בכוסית משקה ופרוסת עוגה. לדבריו - גם על הגויים לדעת על שבת קודש שיש לנו. לאחר מכן היה הולך לבית המרחץ ובחזרו, שוכב לנוח משך שעה או שתיים, ומתחיל להתכונן, בדביקות ובכוונה גדולה, לקראת שבת קודש.

ר' אליעזר ראובן היה גבה קומה ובעל הדרת־פנים, מעוטר בזקן לבן כשלג. חיוך קל ריחף תמיד על פניו והוסיף לו לוויית חן. כאשר לבש ביום שישי לפנות ערב את בגדי השבת, רחוץ וסרוק למשעי, היה משאיר רושם עמוק על כל רואיו.

אותו יום שישי, ערב שבת־הגדול, הלך ר' אליעזר ראובן, כדרכו לאחר סיום עבודתו, לבית המרחץ, כשהוא לוקח איתו את אחיו של חתנו, ילד בן תשע, בשם ישראל חיים, שבא אף הוא להתארח בחג הפסח אצל הנפח. עבר זמן ממושך ור' אליעזר ראובן טרם שב מבית המרחץ. והנה מופיע ישראל חיים הילד ומספר כי בהיותם בבית המרחץ, נשמעה לפתע צעקה שרב העיר, ששהה שם אותה שעה, התעלף. הייתה בהלה, הנפח והילד התלבשו בחיפזון, ומיהרו יחד עם הקהל הרב לבית הכנסת כדי לומר תהלים ולהתפלל לרפואת הרב. מאוחר יותר הלך ר' אליעזר ראובן יחד עם עוד יהודים לבית־הקברות ועל הילד פקד לחזור הביתה. יותר מזה לא ידע הילד לספר.

ברוך ואחד מחתניו של הנפח יצאו העירה כדי לברר את שלומו של הרב. היה זה מאורע שהסעיר את רוח כל בני הקהילה. כל אחד ידע היטב מיהו רבה של דוברומיסל והכל הכירו בגדלותו, יחוסו ועברו המפואר. היה זה ר' זבולון מרדכי, שירש את כסא הרבנות מחותנו, רבי גבריאל. הוא היה אהוב ונערץ על כל בני הקהילה. אין פלא שכאשר התרחש המאורע, והרב לקה בשיתוק פתאומי בבית המרחץ, השתררה בהלה גדולה בעיירה.

שעה קלה לפני הדלקת הנרות, הגיעה הבשורה שהרב פקח עיניו והכרתו חזרה אליו. כוח הדיבור שב אליו אף הוא, אם כי דיבורו עלה לו במאמצים מרובים. ברם, עדיין נשאר משותק ברוב חלקי גופו. הרב הזמין אליו את ר' דוד משה הדיין ואת נכדו ר' שלמה, וביקש מהם שר' שלמה ישמיע למחרת בבית הכנסת את דרשת שבת הגדול, ושר' דוד משה יסייע בידו להכין אותה, שכן כרגיל הייתה דרשה כזו צריכה להוכיח למדנות מופלגת.

כן ביקש הרב שעשרה יהודים יגשו לבית הכנסת, ולאחר בקשת מחילה מאחד מספרי התורה, יעטפו אותו בטלית ויביאוהו בליווי מניין יהודים לביתו, כדי שיוכל להתפלל בציבור ולשמוע קריאת התורה. הרב הסביר שכל ימיו לא החסיר אף תפילה אחת בציבור, ולכן רצה גם עתה לקיים תפילתו בציבור.

הדיין והנכד מלאו בקשת הרב והם בחרו לשם כך בספר התורה שהיה מוכר בדוברומיסל בשם "ספר התורה של היתום העשיר", או "ספר התורה של ר' אלימלך החסיד".

סיפור מופלא קשור בספר תורה זה: היה זה בשנת תט"ז, בדוברומיסל השתקע אז יהודי עשיר בשם ר' ישעיה שלמה, איתו באו אשתו וילדו בן הארבע, כן התלווה אליהם קרוב משפחה בשם ר' נפתלי, ששימש כעוזרו. אמרו שאותו ר' ישעיה שלמה היה ממגורשי ספרד, אחרים אמרו שהוא בא מגרמניה, וכי הוא ממגורשי פרנקפורט.

כעבור ארבע שנים נפטר ר' ישעיה שלמה, וילדו, אלימלך, גודל על ידי ר' נפתלי. הילד התגלה מיד כבעל כישרונות גדולים וחשק רב ללימודים. כשהגיע לגיל המצוות, סיגל לפתע לעצמו דרך חדשה: הוא התנזר מדיבורי חולין והתרחק מחברת בני אדם. קרובו־מגדלו ר' נפתלי וכן כל מחנכיו ניסו להניאו מדרך זו ולא עלה בידם.

כשהתבגר - הסכים להשתדך רק עם יתומה ענייה. תקופת נישואיו נמשכה חמש שנים, ובמהלכה נולדו להם בן ובת. אז הודיע לרעייתו כי הוא מעוניין להתגרש, בהסבירו כי רצונו להיות משוחרר מהחובות המשפחתיות המוטלות עליו על־פי התורה. הוא העניק לה חלק גדול מרכושו והתחייב לפרנס את ילדיו.

ר' נפתלי עזב את דוברומיסל, ואז התגלה כי ר' אלימלך אינו רוצה כלל ליהנות מכספו. את

ביתו הועיד לאכסניה להכנסת אורחים, והוא עצמו עבר לגור אצל ר' תנחום הסנדלר, שביתו היה ליד בית המדרש. בכל שעות היום ובחלקן הגדול של שעות הלילה בילה ר' אלימלך בבית־המדרש, על התורה ועל העבודה. מדי ערב, כאשר כל האנשים עזבו את בית־המדרש היה נוטל מטאטא ומכבד בו את הרצפה. מזונו היחיד בכל ימי השבוע היה לחם ומים, מלבד בשבת וחג.

בשנת ת"מ עלה ר' גבריאל על כס הרבנות בעיר. מפיו נודע לר' אלימלך כי בפולוצק נמצא סופר סת"ם, ירא שמים ו"מקובל". הלך, אפוא, ר' אלימלך אל אותו סופר, ר' שמעיה זרחיה, אחיו של המקובל ר' בצלאל אורי וסבו של הרב הצדיק רבי ישראל מפולוצק, מתלמידי המגיד ממעזריטש, והזמין אצלו ספר תורה. ארבע שנים עברו עד שר' שמעיה זרחיה סיים את כתיבת ספר התורה, כאשר ר' אלימלך נמצא אצלו כל אותה עת. המגיה ר' פתחיה הגיה את ספר התורה, וכשהכל הושלם לקח ר' אלימלך את ספר התורה וחזר איתו לדוברומיסל, שם מסר אותו לרב, שהכניסו לבית־המדרש.

כאשר בגרו ילדיו של ר' אלימלך שידך אותם עם משפחות נכבדות, והעניק להם סכומים גדולים מרכושו. הוא עצמו המשיך לנהוג בדרכו, שלא לדבר שיחות חולין ולא לאכול בימי החול שום דבר פרט ללחם ומים. בשנת תצ"ה נפטר בגיל שבעים ותשע שנה, וספר התורה נשאר לנחלת הקהילה, כשהוא נושא את השם "ספר התורה של היתום העשיר". ספר תורה זה הובא עתה, כאמור, לביתו של ר' זבולון מרדכי, רב העיר.

באותה הזדמנות נודעו לברוך תולדות חייה המופלאים והטרגיים של משפחת רבה של דוברומיסל.

ר' זבולון מרדכי היה נצר לרבי משה איסרליש, הרמ"א. ראש המשפחה הגאון ר' זכריה ירוחם, שלמד תורה מפי הרמ"א בעצמו, השתקע, עם משפחתו, לאחר גלגולים רבים, בכפר ליד נמירוב, שם עסקו כל בני המשפחה בעבודת אדמה וחיו על בסיס שיתופי, כאשר קופה אחת משותפת לכולם. כיון שחיו באחווה אמיתית ניתן להם השם - "היונים".

משך שלשה דורות ניהלו ה"יונים" את חייהם על הבסיס האמור, כדוגמא מובהקת לחיי משפחה יהודיים, עד שהמשפחה גדלה, והגיעה לשבעים־שמונים משפחות, שאז עברה לגור בנמירוב עצמה. שם המשיכו ה"יונים" בחייהם השיתופיים. המבוגרים, שהספיקו לעבוד הרבה בחייהם, התמסרו לתורה ועבודה, בעוד שהצעירים יותר עסקו בעבודת האדמה, וכך יכלו להתקיים.

בשנת ת"ח בוצעו, כידוע, הפרעות והשחיטות האיומות ביהודים, בהנהגתו של צורר היהודים צמא הדם בוגדן חמילניצקי. נמירוב הייתה אחת מערי ההריגה החמורות ביותר. המוני יהודים הושמדו שם על ידי הרוצחים האוקראינים. כל בני משפחת ה"יונים" נרצחו. שריד אחד ויחיד נותר בחיים מהמשפחה הגדולה. היה זה זכריה ירוחם, ילד בן 11 שנה, נכדו של אותו ר' זכריה ירוחם שהשתקע לראשונה עם משפחתו ליד נמירוב.

זכריה ירוחם ניצל בדרך נס ממרחץ הדמים. הוא נמלט מנמירוב ולאחר שבועות של נדודים והסתתרויות מהכנופיות הרצחניות הגיע לבריסק, מדוכא וחסר אונים, פצוע, רעב וקרוע בגדים ונעליים. כל אוושה וכל הֵד הפחידוהו, ובקושי הצליח להשמיע מלה אחת או שתים. היה זה שריד טרגי למשפחה שלימה שנהרגה על קידוש השם.

לאחר מאמצים הצליחו להציל מפיו שהוא פליט מנמירוב שנשאר יחידי בחיים ממשפחתו הענפה. הילד נלקח לביתו של אחד מתושבי בריסק ותוך שבועות החל להתאושש. במשך הזמן, בעידודם של אנשים טובים, נתחזק עד כדי יכולת לעבור לפני התיבה, לעילוי נשמתם של קרוביו הקדושים. בהיותו לפני גיל המצוות היה נוהג, לאחר תפלת שחרית, לומר בציבור פרקי תהלים וקדיש לאחריהם. כן למד בציבור מדי יום משניות, ואף השמיע לפני הציבור שיעור במדרש, לאחר תפלת מנחה, ושיעור בתלמוד, לאחר תפלת ערבית, וקדיש לאחר מכן, וכך גם בתיקון חצות. כך היה מספיק במשך כל היום לומר מספר פעמים קדיש לזכר קרבנות ההריגה בנמירוב.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז תמוז תרפ"א

תלמידינו הנעלה וו"ח אי"א מו"ה
שמואל שי' שו"ב

שלום וברכה.

שילוחו בסך ששה א"ר התקבל והשי"ת יהי' בעזרו.

ע"ד המוסד תומכי תמימים, הנהו כעת בפאלטאווע וזה האדרעס לכל עניני כתיבה לשם:

[ז. שניאורסאהן, פאראחאווא 21, פאלטאווא]

תלמיד יקר, הואיל נא הודיעיני מכל אשר עזרך אלקים לעשות לטובה ולברכה, בקרב אנשי מקומך, יברכם האלקים. הלא למחי' שולח האל יתי' את כל אחד ואחד מהתמימים יחיו, לעורר ולעודד לב ישראל העֵר, וכאמרז"ל במד"ר שמות פמ"ט בתחלתו ע"פ מים רבים כו'.

ברוכים יהיו עם ד' וכל אשר להם, בני ישראל יפים הם, יקרים הם, לבם תמימה את ה', אהבתם חזקה נטועה וכמוסה, ורק שקושי החיים מטרידם, וכאשר מעוררים אותם, מתעוררים בכל הטוב והמועיל.

ואשר ע"כ תלמיד יקר, דע תעודתך, זכור בוראך, ורבך אשר בשמים בצל שדי יתלונן, דרישתו כי כל אחד ואחד מאתנו עבוד יעבוד את האלקים בלבו נפשו מאדו, וישרת את עם סגולה, לתת לפניהם בכל עת מזון המבריא בלימוד פרקי אבות העולם, שיעורי אגדה, דא"ח, לעורר על אהבת רֵעים דיבוק חברים, לקרב הלבבות בשיחות נעימות מחיי אבותינו הקדושים, אשר בתום לב ובעוז נפש יתחזקו בדגל אלקי ישראל בתורה ועבודה איש איש כאשר יוכל.

לא את חכמתינו והשגתינו האלקים דורש, ולא בתבונתינו יתאווה, ברצונו יתברך ויתעלה עלה כי יואיל להתענג על שפיכות נפש ולב תם הולך מישרים גם באמרו מזמירת מלך ישראל, בלמדו פסוק בתורה, ובקיימו מצותיו יתי'.

והאל הטוב יהי' בעזרך ובעזר כל אחינו עם ישראל היושבים במחנך ד' עליהם יחיו לישב במנוחה ולקבוע עתים לתורה, ואור נועם יהי' במושב[ו]תם.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש בן מורו ורבו.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

במענה על מה ששואל בענין מלאכתו שרוצה לצאת מאומן שהוא עובד אצלו, הנה אינו כותב הטעם מפני מה רוצה לשנות מקום עבודתו, ואם יש היכולת בידו לעבוד לעצמו, אולי כדאי הדבר ויתיעץ בזה עם הרה"ח וו"ח אי"א נו"נ וכו' מוהר"ר מיכאל שי', ויודיעני חות דעתו, ואז, בלי נדר, אכתוב לו עוד הפעם.
בטח משתדל במרץ הראוי בחיפוש זיווג המתאים לפניו, והשי"ת ינחנו בהצלחה.

י"ז כסלו תשי"א

ב״ה, ח׳ כסלו, ה׳תשי״א
ברוקלין

הרה״ח וו״ח אי״א נו״נ וכו׳ מו״ה שלמה שי׳

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מר״ח כסלו, הנני ממהר לענות עליו ולהודיעו אשר לפי דעתי חזק יעמוד בדעתו אשר הוא הוא אחד מאלו שזכו להשתתף באחד מסניפי עבודת כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ ובפרט סניף כזה אשר הוא משמש להפצת המעינות חוצה במלוא מובן המלה. ופירושו כמשמעו, להביא המעינות למדינת אפריקה ולהפיצם שם, גם בין החוגים שלעת עתה עדיין יש לקראותם בשם ״חוצה״, וזה יהי׳ אחד מתפקידיו להכניסם ולהעמידם בקרן אורה של אור תורה עם המאור שבה הוא פנימיות התורה, דהיינו תורת החסידות.

ומה שהיו אולי עוד ישנם איזה מניעות ועיכובים הרי אין זה אלא ראי׳ נוספת לגודל ויוקר הענין. וכידוע בתורת החסידות בביאור המושג ״יוקר״ שיש לו ב׳ פירושים שווער און טייער.

טלגרפו היום לקסבלנקה בנוגע להניירות בשבילו ובשביל זוג׳ ת׳, ובכל אופן תקותי שבחודש זה הוא חודש הגאולה גם ענין זה ינצח ויפוצו המעיינות חוצה.

וכבר כתבתי בהקדמה לקונטרס י״ט כסלו בקצרה בענין הביטוי של משיח - יפוצו המעיינות חוצה, אשר ידוע בדין מי מעין שיכולים הם לטהר גם מים שאובים ובלבד שלא יפסקו ממקורם. וכהמשנה מקואות פ״ה, מעין שהעבירו על גבי בריכה, מה שאין כן מעין שהפסיקוהו אין לו דין מעין. כן הוא הכרעת הצ״צ בשו״ת יו״ד סקס״ד ס״ב, ובשער המילואים ח״ג דף ל״ז ע׳ א, ב. ועל פי שיטת הראב״ד הרשב״א הרמב״ם בפיה״מ וכו׳ שהמשנה מדברת בבריכה ריקנית, ודלא כשיטת המהרי״ק (הובא בבית יוסף).

ואפילו לשיטת מהרי״ק בריכה מלאה מים הרי היא כמעין דוקא על ידי מי מעין המחוברים למקורן.

תנאי נוסף בזה לדעת הרמב״ם פ״ט ה״ט שצריכים מי המעין לצאת מן הבריכה.

ובנוגע לענינו, בענין הפצת המעיינות חוצה, צריך להיות שהמים שאנו משפיעים יהיו מקושרים במקורם ע״י התקשרותנו בנשיא דורנו הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ שהוא הוא הבעש״ט בדורנו זה, ולדעת הרמב״ם תנאי נוסף בדבר שצריכים מי המעין להתפשט גם להלאה, היינו שלא להסתפק במה שהוא טופח על מנת להטפיח, אלא שההטפחה תהי׳ באופן כזה שגם היא תהי׳ טופח על מנת להטפיח, כדוגמת מי המעין שאין נשארים בהבריכה, אלא פועלים שמים יוצאים גם חוץ לבריכה ופועלים פעולתם גם חוצה דחוצה.

ויש לומר דמרומז הענין באגה״ק (כ״ז) דהסתלקות וביאורה, בהלשון גדל גידולי גידולים כו׳, ובתורת הנגלה בדרשת רז״ל על הפסוק לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך גו׳.

בברכת הצלחה והסתדרות טובה ביחד עם זוג׳ תי׳, בגו״ר,

מ. שניאורסאהן

זה עתה נתקבל מכ׳ מח׳ כסלו. וכבר כתבו להרה״ח וכו׳ הר״מ שי׳ ליפסקער שיודיעו בהקדם הפרטים בזה, ואז יגיש, ביחד עם זוג׳ תי׳, בקשת רשיון לכניסה למעקנעס.

פרשת תולדות

כה יט וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם
הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק: כ וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה
בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן
אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה: כא וַיֶּעְתַּר
יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר
לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: כב וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים
בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ
לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה: (לוי) כג וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי
כתיב גיים קרי גוֹיִם בִּבְטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ
יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר:
כד וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בִּבְטְנָהּ:
כה וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר
וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו: כו וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ
אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק
בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם: (ישראל) כז וַיִּגְדְּלוּ
הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה
וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים: כח וַיֶּאֱהַב יִצְחָק
אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב:
כט וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא
עָיֵף: ל וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־
הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־
שְׁמוֹ אֱדוֹם: לא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת־
בְּכֹרָתְךָ לִי: לב וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ
לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה: לג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ
לְיַעֲקֹב: לד וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים
וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־
הַבְּכֹרָה: **פ כו** א וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב
הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק
אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה: ב וַיֵּרָא אֵלָיו
יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד מִצְרַיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר
אֹמַר אֵלֶיךָ: ג גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ
וַאֲבָרֲכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת
הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לְאַבְרָהָם אָבִיךָ: ד וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי
הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל
וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: ה עֵקֶב אֲשֶׁר־
שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי
חֻקּוֹתַי וְתֹרֹתָי:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כ עמ׳ 108)

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים (כה, כז)

סִטְרָא דְּאַבְרָהָם גָּרִים לוֹן (זח״א קלח, ב)

וְקָשֶׁה, כֵּיצַד מַתְאִימָה הַנְהָגָתוֹ הַשְּׁלִילִית שֶׁל עֵשָׂו עִם הַשְׁפָּעָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה עֵשָׂו נוֹלַד עִם נְטִיּוֹת רָעוֹת, כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁעוֹד בִּמְעֵי אִמּוֹ רָצָה לָצֵאת לְפִתְחֵי עֲבוֹדָה־זָרָה (רַשׁ״י פָּסוּק כב). וְאַבְרָהָם חִנְּכוֹ וְלִמְּדוֹ לְהִלָּחֵם בְּיִצְרוֹ וּלְהִתְגַּבֵּר עַל נְטִיּוֹתָיו הָרָעוֹת. וְאָכֵן, זוֹ הָיְתָה עֲבוֹדָתוֹ כָּל עוֹד הִתְחַנֵּךְ עַל יְדֵי אַבְרָהָם; אֲבָל לְאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, יָצָא לְתַרְבּוּת רָעָה (רַשׁ״י פָּסוּק ל).

שני ו וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר: ז וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם
לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי
פֶּן־יַהַרְגֻנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבַת
מַרְאֶה הִוא: ח וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לוֹ שָׁם הַיָּמִים
וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן וַיַּרְא
וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: ט וַיִּקְרָא
אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא
וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי
אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ: י וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה־
זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ כְּמְעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת־
אִשְׁתֶּךָ וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם: יא וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ
אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ
מוֹת יוּמָת: יב וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא
בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ׳ 74)

וַיִּזְרַע יִצְחָק (כו, יב)

וְכִי יִצְחָק זָרַע דָּגָן ח״ו, אֶלָּא לָקַח אֶת כָּל מַעֲשַׂר מָמוֹנוֹ וְזָרַע צְדָקָה לַעֲנִיִּים (פרקי דרבי אליעזר פרק ל״ג)

הַמִּדְרָשׁ שׁוֹאֵל, כֵּיצַד עָסַק יִצְחָק בַּחֲרִישָׁה זְרִיעָה וּקְצִירָה, וְלֹא חָשַׁשׁ שֶׁמְּלָאכָה זוֹ תַּפְרִיעַ לִדְבֵקוּתוֹ בַּה׳. וְהַמִּדְרָשׁ עוֹנֶה,

שֶׁיִּצְחָק לֹא זָרַע דָּגָן אֶלָּא צְדָקָה: מַטָּרָתוֹ לֹא הָיְתָה הַדָּגָן עַצְמוֹ, אֶלָּא קִיּוּם מִצְוַת צְדָקָה.

שלישי יג וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד: יד וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים: טו וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְּאוּם עָפָר: טז וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד: יז וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם: יח וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר | אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו: יט וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים: כ וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ: כא וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה: כב וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עַתָּה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בָּאָרֶץ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת כ)

וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק . . בְּאֵר מַיִם חַיִּים (כו, יט)

אִיתָא בְּ״לִקּוּטֵי תּוֹרָה״, שֶׁיֵּשׁ לַעֲשׂוֹת שָׁלֹשׁ הֲכָנוֹת לִפְנֵי תְּפִלַּת שַׁחֲרִית: צְדָקָה, מִקְוֶה וְלִמּוּד מוּסָר. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּה נִלְמַד מִשְּׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת. צְדָקָה – מֵאַבְרָהָם, עָלָיו נֶאֱמַר ״לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט״. מִקְוֶה – מִיִּצְחָק, שֶׁחָפַר בְּאֵרוֹת מַיִם. לִמּוּד מוּסָר – מִיַּעֲקֹב, ״יוֹשֵׁב אֹהָלִים״, שֶׁרוֹמֵז לְלִמּוּד הַתּוֹרָה. וּלְאַחַר הַהֲכָנוֹת הַלָּלוּ בָּאָה הַתְּפִלָּה עַצְמָהּ, וְכַמְּבֹאָר בְּ״תּוֹרָה אוֹר״, שֶׁבְּנֵי יַעֲקֹב רוֹמְזִים לְאַרְבַּעַת הַשְּׁלִיבוֹת שֶׁל סֻלַּם הַתְּפִלָּה: פְּסוּקֵי דְּזִמְרָה (רְאוּבֵן), בְּרָכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע (שִׁמְעוֹן), קְרִיאַת שְׁמַע (לֵוִי) וּשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה (יְהוּדָה).

רביעי כג וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע: כד וֵיֵרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי: כה וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֵּט־שָׁם אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר: כו וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ: כז וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם: כח וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה | עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ: כט אִם־תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֲנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק־טוֹב וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כה עמ׳ 129)

רָאוֹ רָאִינוּ כִּי הָיָה ה׳ עִמָּךְ (כו, כח)

עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק לֹא הָיְתָה לָלֶכֶת מֵעִיר לְעִיר כְּדֵי לְפַרְסֵם אֶת שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, כְּפִי שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם, אֶלָּא הוּא נִשְׁאַר בִּמְקוֹמוֹ, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְשָׁם מָשַׁךְ וְקֵרֵב אֵלָיו אֶת בָּאֵי הָעוֹלָם, בְּדַרְגַּת אֲבוּקָה גְּדוֹלָה שֶׁמּוֹשֶׁכֶת אֵלֶיהָ נִיצוֹצוֹת. וְעִנְיָן זֶה מֻדְגָּשׁ בִּמְיֻחָד לְגַבֵּי יִצְחָק וַאֲבִימֶלֶךְ. שֶׁכֵּן, בִּתְחִלָּה אָמַר לוֹ אֲבִימֶלֶךְ ״לֵךְ מֵעִמָּנוּ״, אֲבָל לְאַחַר שֶׁבָּנָה יִצְחָק מִזְבֵּחַ וְקָרָא בְּשֵׁם ה׳, הָלַךְ אֵלָיו אֲבִימֶלֶךְ עִם אֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וְאָמְרוּ לוֹ ״רָאִינוּ כִּי הָיָה ה׳ עִמָּךְ . . תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ״.

חמישי ל וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: לא וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם: לב וַיְהִי | בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־אֹדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מָיִם: לג וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה: **ס** לד וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי: לה וַתִּהְיֶיךָ מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה: **ס**

כז א וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיךָ עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו | בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי: ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי: ג וְעַתָּה שָׂא־נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי כתיב צידה קרי צַיִד: ד וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי

וְהָבִיאָה לִּי וְאֹכֵלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם
אָמוּת: ה וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו
בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לָצוּד צַיִד לְהָבִיא:
ו וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה
שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אָחִיךָ
לֵאמֹר: ז הָבִיאָה לִּי צַיִד וַעֲשֵׂה־לִּי מַטְעַמִּים
וְאֹכֵלָה וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי:
ח וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֹתָךְ:
ט לֶךְ־נָא אֶל־הַצֹּאן וְקַח־לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים
טֹבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מַטְעַמִּים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר
אָהֵב: י וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכָל בַּעֲבוּר אֲשֶׁר
יְבָרֶכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ: יא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה
אִמּוֹ הֵן עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק:
יב אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ
וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה: יג וַתֹּאמֶר לוֹ
אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ
קַח־לִי: יד וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ
מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו: טו וַתִּקַּח רִבְקָה
אֶת־בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ
בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטֹן: טז וְאֵת
עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקַת
צַוָּארָיו: יז וַתִּתֵּן אֶת־הַמַּטְעַמִּים וְאֶת־הַלֶּחֶם
אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנָהּ: יח וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו
וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי מִי אַתָּה בְּנִי: יט וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ אֵלַי קוּם־נָא שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר
תְּבָרֲכַנִּי נַפְשֶׁךָ: כ וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ מַה־זֶּה
מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְפָנָי: כא וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא
וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא:
כב וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר
הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו: כג וְלֹא הִכִּירוֹ
כִּי־הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת וַיְבָרְכֵהוּ:

כד וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי:
כה וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִּי וְאֹכְלָה מִצַּיִד בְּנִי לְמַעַן
תְּבָרֲכְךָ נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיִּשְׁתְּ:
כו וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גְּשָׁה־נָּא וְשָׁקָה־לִּי
בְנִי: כז וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיָּרַח אֶת־רֵיחַ בְּגָדָיו
וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר
בֵּרֲכוֹ יְהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות א עמ' 56)

עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי (כז, יג)

לִכְאוֹרָה, אֵיזוֹ נֶחָמָה הִיא זוֹ, וַהֲרֵי כָּל בֵּן דּוֹאֵג וְחָרֵד לִשְׁלוֹם אִמּוֹ, וּבִפְרָט בֵּן כְּמוֹ יַעֲקֹב. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרִבְקָה אָמְרָה לְיַעֲקֹב שֶׁהִיא מוּכָנָה לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ, לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמָהּ בְּסַכָּנָה, כְּדֵי לְקַבֵּל אֶת הַבְּרָכוֹת. וּדְבָרֶיהָ פָּעֲלוּ גַּם בְּיַעֲקֹב תְּנוּעָה שֶׁל מְסִירוּת נֶפֶשׁ.

ששי כח וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי
הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ: כט יַעַבְדוּךָ עַמִּים
כתיב וישתחו קרי וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר
לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר
וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ: ל וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ
אֶת־יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי
יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ: לא וַיַּעַשׂ
גַּם־הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקֻם
אָבִי וֹיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבֻר תְּבָרֲכַנִּי נַפְשֶׁךָ:
לב וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אָתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בִּנְךָ
בְּכֹרְךָ עֵשָׂו: לג וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־
מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֵפוֹא הוּא הַצָּד־צַיִד וַיָּבֵא לִי
וָאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וָאֲבָרְכֵהוּ גַּם־בָּרוּךְ
יִהְיֶה: לד כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת־דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק
צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו
בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי אָבִי: לה וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה
וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ: לו וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב
וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם אֶת־בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה
לָקַח בִּרְכָתִי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה:
לז וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ
וְאֶת־כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֹשׁ

סְמַכְתִּיו וּלְכָה אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי: לח וַיַּעַן
עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הֲבְרָכָה אַחַת הִוא־לְךָ אָבִי
בָּרְכֵנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ: לט וַיַּעַן
יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ
יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל: מ וְעַל־חַרְבְּךָ
תִחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד
וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ: מא וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו
אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר
עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה
אֶת־יַעֲקֹב אָחִי: מב וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת־דִּבְרֵי עֵשָׂו
בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן
וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ
לְהָרְגֶךָ: מג וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח־לְךָ
אֶל־לָבָן אָחִי חָרָנָה: מד וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים
אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ: מה עַד־
שׁוּב אַף־אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לּוֹ
וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם־
שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד: מו וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל־יִצְחָק
קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם־לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה
מִבְּנוֹת־חֵת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִי חַיִּים:
כח א וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ
וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:
ב קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ
וְקַח־לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ:
ג וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ
לִקְהַל עַמִּים: ד וְיִתֶּן־לְךָ אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ
וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־
נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 80)

וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹקִים (כז, כח)

יִתֵּן וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן (רש"י)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי מְדֻבָּר בִּנְתִינָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, שֶׁהִיא שְׁלֵמָה וּלְלֹא שׁוּם חִסָּרוֹן, וְאִם־כֵּן מַה חָסֵר בַּנְּתִינָה הָרִאשׁוֹנָה, עַד שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ לַחֲזֹר וְלָתֵת שׁוּב. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁנּוֹסָף עַל הַנְּתִינָה עַצְמָהּ (שֶׁהִיא מֵשְׁלֶמֶת) נוֹתֵן הַקָּבָּ"ה לָאָדָם גַּם אֶת הַיְכֹלֶת לְהוֹסִיף עַל הַבְּרָכָה בְּכֹחוֹת עַצְמוֹ.

שביעי ה וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם
אֶל־לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב
וְעֵשָׂו: ו וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי־בֵרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב
וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת־לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה
בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה
מִבְּנוֹת כְּנָעַן: ז וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ
וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם: ח וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת
כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו: ט וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־
יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת | בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־
אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה:

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ח א עמ' 93)

וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב (כח, ה)

כָּל יְהוּדִי הוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה לַהֲפֹךְ אֶת הָעוֹלָם לְדִירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְדָבָר זֶה נִרְאֶה בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, שֶׁהִיא הַשְּׁלִיחוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּזְכְּרָה בַּתּוֹרָה. דְּהִנֵּה, יַעֲקֹב יָצָא לְחָרָן (חָרוֹן אַף שֶׁל עוֹלָם) וְהֵקִים שָׁם מִשְׁפָּחָה בְּאֹפֶן שֶׁל "מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה"; בֵּרֵר אֶת נִצּוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהָיוּ בְּצֹאן לָבָן; וּבִדְּרָךְ לְשָׁם הֶעֱלָה אֲפִילוּ אֶת הַדּוּמֵם: "וְהָאֶבֶן הַזֹּאת . . יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים". וְאַף לְגַבֵּי כָּל יְהוּדִי כָּךְ: עָלָיו לְ"הוֹלִיד" עוֹד יְהוּדִי וְעוֹד יְהוּדִי עַל יְדֵי שֶׁפּוֹעֵל אֶצְלָם הוֹסָפָה בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת; עָלָיו לְהַשְׁפִּיעַ גַּם עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם (תּוֹשְׁבֵי "חָרָן") לְקַיֵּם אֶת שֶׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ; וְעָלָיו לַהֲפֹךְ אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, גַּם אֶת הַדּוּמֵם, לְדִירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

מפטיר ז וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם: ח וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו: ט וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת | בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה:

ססס ק"ו פסוקים, על"ו סימן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת תולדות לקריאה בציבור

ולשמו"ת במלאכי פרק א־ב

א א מַשָּׂא דְבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי: ב אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה אָהַבְתָּנוּ הֲלוֹא־אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה וָאֹהַב אֶת־יַעֲקֹב: ג וְאֶת־עֵשָׂו שָׂנֵאתִי וָאָשִׂים אֶת־הָרָיו שְׁמָמָה וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר: ד כִּי־תֹאמַר אֱדוֹם רֻשַּׁשְׁנוּ וְנָשׁוּב

שי למורא

א) מַשָּׂא, נְבוּאָה. מַלְאָכִי, הוּא שְׁמוֹ שֶׁל הַנָּבִיא. וְאָמְרוּ רז"ל שֶׁ"מַלְאָכִי" הוּא עֶזְרָא הַסּוֹפֵר. **ג)** לְתַנּוֹת מִדְבָּר, מָעוֹן לְתַנִּים וְתַנּוֹת הַחַיִּים בַּמִּדְבָּר. **ד)** רֻשַּׁשְׁנוּ, נִהְיֵינוּ רָשִׁים וְדַלִּים, עַל יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר

עטרת מרים

א מַשָּׂא נְבוּאָה דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל הַנִּשְׁלָח בְּיַד הַנָּבִיא מַלְאָכִי שֶׁהָיָה חוֹתֵם הַנְּבִיאִים אַחַר חַגַּי וּזְכַרְיָה שֶׁנִּבְּאוּ בְּבֵית שֵׁנִי: **ב** אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם וְאִם תֹּאמְרוּ בַּמָּה אָהַבְתָּנוּ וְהֵשִׁיב לָכֶם הֲלוֹא־אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אוֹהֵב הָיוּ בְּנֵי יִצְחָק אוֹהֲבֵי נְאֻם־יְהוָה וְאֹהֵב אֶת־יַעֲקֹב וּבְחַרְתִּי בְּיַעֲקֹב וּבְזַרְעוֹ אַחֲרָיו אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם מַכְעִיסִים אוֹתִי, וְנָתַתִּי לְזֶרַע יַעֲקֹב הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק: **ג** וְאֶת־עֵשָׂו

שָׂנֵאתִי לְדַחֲפוֹ אֶל אֶרֶץ שֵׂעִיר מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו. וּמִנְהַג שֶׁבָּעוֹלָם, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי בָנִים, לַבְּכוֹר הוּא בּוֹרֵר לוֹ מָנָה יָפָה. וָאָשִׂים אֶת־הָרָיו שְׁמָמָה אֵינָן דּוֹמִין לְהָרֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר מָעוֹן תַּנִּים: **ד** כִּי־תֹאמַר אֱדוֹם שֶׁזֶּה לֹא בָּא מֵאֵת ה' רַק רֻשַּׁשְׁנוּ רָשִׁים הָיִינוּ מִצַּד הַטֶּבַע אוֹ הַמַּזָּל וְנָשׁוּב

עטרת מרים

וְנִבְנֶה חֳרָבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ וַאֲנִי אֶהֱרוֹס אִם יִבְנוּ אֲנִי אֶהֱרוֹס וְקָרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעָה וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם וְיוֹסִיפוּ וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם הוּא אֲדוֹם: ה וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה בְּחַרְפָּנוּ וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַּל יְהוָה מֵעַל לִגְבוּל יִשְׂרָאֵל בּוְמַן הַנְּאוּלָה הָעֲתִידָה תִּתְּנוּ שֶׁבַח וּגְדוּלָה שֶׁאַתֶּם בִּגְבוּלְכֶם יוֹשְׁבִים וּגְבוּלָם חָרֵב: ו בֵּן יְכַבֵּד יֵשׁ עָלָיו לְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאַתֶּם קְרוּיִין בָּנִים וַעֲבָדִים, וְעַתָּה וְאִם־אָב אָנִי אַיֵּה כְבוֹדִי וְאִם־אֲדוֹנִים אָנִי אַיֵּה מוֹרָאִי אָמַר | יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם אַתֶּם הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי הַבּוֹזִים אֶת שְׁמִי וַאֲמַרְתֶּם יָדַעְתִּי שֶׁתֹּאמְרוּ לִי בַּמֶּה בָּזִינוּ אֶת־שְׁמֶךָ: ז מַגִּישִׁים עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגֹאָל וַאֲמַרְתֶּם וְאִם תֹּאמְרוּ בַּמֶּה גֵּאַלְנוּךָ אֶת לֶחֶם מְזֻבְּחָךְ, אֲנִי מֵשִׁיב לָכֶם כִּי בְּזֹאת גֵּאַלְתֶּם אוֹתִי בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן יְהוָה הוּא הַמְּזֻבָּח שֶׁמְּסַדְּרִים עָלָיו הַקָּרְבָּן נִבְזֶה הוּא כִּי נוֹרָק עָלָיו הַדָּם וְנִקְטָר עָלָיו הַחֵלֶב שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה בָּהֶם: ח וְכִי־תַגִּשׁוּן שֶׁה עִוֵּר לִזְבֹּחַ אֵין רָע בְּעֵינֵיכֶם, הוֹאִיל וְהַמִّזְבֵּחַ הוּא מְבֻזֶּה בְּעֵינֵיכֶם וְכִי תַגִּישׁוּ שֶׁה פִּסֵּחַ וְחֹלֶה אֵין רָע בְּעֵינֵיכֶם, הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ לְמוֹשֵׁל שָׁלֵךְ הַיִרְצְךָ בְּאוֹתָהּ הַמִּנְחָה וְיֵאַהֲבְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ לַעֲשׂוֹת בַּקָּשָׁתְךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ט וְעַתָּה אַתֶּם הַכֹּהֲנִים חַלּוּ־נָא הַעֲתִירוּ בַּעֲדֵנוּ פְּנֵי־אֵל וְיָחֹנֵנוּ אִם יְחוֹנֵן אוֹתָנוּ בַּעֲבוּר תְּפִלָּתְכֶם, כִּי מִיָּדְכֶם הָיְתָה זֹּאת הָרָעָה, הֲלֹא הַמֵּאֵרָה הַמִּשְׁתַּלַּחַת בָּאָה הִיא בַּעֲבוּרְכֶם הֲיִשָּׂא מִכֶּם פָּנִים וְכִי מַחֲמַתְכֶם יִשָּׂא לָנוּ פָּנִים, הֲלֹא אֵין קַטֵּגוֹר נַעֲשָׂה סַנֵּגוֹר אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: י מִי גַם־בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם הַלְּוַאי וְיָקוּם אִישׁ טוֹב בָּכֶם שֶׁיִּסְגּוֹר דַּלְתֵי מִקְדָּשִׁי לְבַלְתִּי הָבִיא שָׁם קָרְבָּן מִתּוֹעֵבָה הַזֹּאת. וְלֹא־תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם בְּאֵשִׁים שֶׁאֵינִי מִתְרַצֶּה בָּהֶם, שֶׁהֲרֵי אֵין־לִי חֵפֶץ בָּכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וְעַד־מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם וּבְכָל־מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי שֶׁאֲתֶם מִתְפַּלְּלִים לְפָנַי וְאַף בַּגּוֹלָה מֻקְטָר וְמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי־גָדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:

שי למורא

שֶׁהִגְלָה גַּם אוֹתָם מֵאַרְצָם. וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה, וְעַכְשָׁיו שֶׁהֶעֱשַׁרְנוּ נָשׁוּב וְנִבְנֶה אֶת הֶחֳרָבוֹת. ו) בֵּן יְכַבֵּד אָב, יֵשׁ עָלָיו לְכַבֵּד אָב. וְכֵן עֶבֶד אֲדוֹנָיו. וְאַתֶּם קְרוּיִים בָּנִים וַעֲבָדִים. וְאִם אָב אֲנִי לָכֶם, אַיֵּה כְּבוֹדִי. ז) לֶחֶם מְגֹאָל, קָרְבָּן מִתֹּעֵב. בַּמֶּה גֵּאַלְנוּךָ, בַּמֶּה תִּעַבְנוּ אֶת קָרְבָּנְךָ. שֻׁלְחַן ה׳, הַמִּזְבֵּחַ. נִבְזֶה הוּא, כִּי זוֹרְקִים עָלָיו דָּם, וּמַקְטִירִים עָלָיו הַחֵלֶב, וְנַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה בָּהֶם. וְאֵינָם שָׂמִים לִבָּם לָמָּה צִוָּה ה׳ לְהַקְרִיב דָּם וַחֲלָבִים. ח) אֵין רָע, אֵין הַדָּבָר הַזֶּה רָע בְּעֵינֵיכֶם. לְפֶחָתֶךָ, הַפֶּחָה, הַשַּׂר וְהַשַּׁלִּיט שֶׁלְּךָ. הֲיִרְצְךָ, לְאֶהֱב אוֹתְךָ בְּלִבּוֹ. הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ, לַעֲשׂוֹת בַּקָּשָׁתְךָ. ט) חַלּוּ נָא וגו׳, אַתֶּם הַכֹּהֲנִים, הָעוֹשִׂים כָּכָה, אֵיךְ יַעֲלֶה בִּלְבַבְכֶם לִהְיוֹת שְׁלוּחֵי יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים. מִיָּדְכֶם הָיְתָה זֹּאת, הֲרֵי מִיָّדְכֶם הָיְתָה הָרָעָה הַזֹּאת. הֲיִשָּׂא מִכֶּם פָּנִים, לִשְׁמֹעַ תְּפִלָּתְכֶם וְלָחֹן אֶת שׁוֹלְחֵיכֶם. י) מִי גַם בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם, הַלְּוַאי וְיָקוּם אִישׁ טוֹב בָּכֶם, שֶׁיִּסְגֹּר דַּלְתֵי מִקְדָּשִׁי, וְלֹא יוּבָא שָׁם קָרְבָּן מִתֹּעֵב פֹּזֶה. וְלֹא תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם, וְלֹא תַּבְעִירוּ אֵשׁ עַל מִזְבְּחִי חִנָּם, שֶׁאֵינִי מִתְרַצֶּה בוֹ. יא) גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם, כִּי אַף־עַל־פִּי שֶׁעוֹבְדִים לְצָבָא הַשָּׁמַיִם, מוֹדִים כִּי שֶׁאֲנִי הַסִּבָּה הָרִאשׁוֹנָה, אֶלָּא שֶׁעוֹבְדִים אוֹתָם לְפִי דַּעְתָּם וְטַעוּתָם שֶׁיִּהְיוּ אֶמְצָעִים בֵּינִי וּבֵינָם. וּבְכָל מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי, אִם הָיִיתִי מְצַוֶּה אוֹתָם כְּמוֹ שֶׁצִּוִּיתִי אֶתְכֶם הָיוּ מַקְטִירִים וּמַגִּישִׁים

שי למורא

לִשְׁמִי מִנְחָה טְהוֹרָה. **יב)** וְנִיבוֹ נִבְזֶה אָכְלוֹ, וְנִיב שְׂפָתָיו שֶׁל הַכֹּהֵן הוּא "נִבְזֶה אָכְלוֹ". כְּלוֹמַר, לֶחֶם הַמִּזְבֵּחַ וְאָכְלוּ, שֶׁהוּא הַחֵלֶב וְהַדָּם, מְגֹאָל וְנִבְזֶה הוּא. **יג)** מַתְּלָאָה, בְּהֵמָה כְּחוּשָׁה. וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ, וְתַעֲשׂוּ מַפַּח נֶפֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ. **יד)** נוֹכֵל, מִתְנַכֵּל בְּמִרְמָה, לוֹמַר שֶׁאֵין בְּיָדוֹ יוֹתֵר מֵהָבָר, זָכָר, אַיִל תְּמִים וְהָגוּן לְקָרְבַּן עוֹלָה. מָשְׁחַת, בַּעַל מוּם. **ב)** לָתֵת כָּבוֹד לִשְׁמִי, שֶׁלֹּא לְקַבֵּל קָרְבָּן בַּעַל מוּם. הַמְּאֵרָה, מִלְּשׁוֹן אֲרִירָה. וְאָרוֹתִי אֶת בִּרְכוֹתֵיכֶם, וְקִלַּלְתִּי אֶת מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ לָכֶם, הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר. וְגַם אָרוֹתִיהָ, וְגַם הַקְּלָלָה הַנִּמְצֵאת עַכְשָׁיו, אֵינֶנָּה בְּמִקְרֶה, אֶלָּא אֲנִי אָרוֹתִיהָ. **ג)** גֹּעֵר לָכֶם אֶת הַזֶּרַע, שֶׁלֹּא תִּצְמַח. וְזֵרִיתִי פֶרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם, אֲפַזֵּר אֶת הַזֶּבֶל שֶׁל הַבְּהֵמוֹת עַל פְּנֵיכֶם. כְּלוֹמַר, לֹא תִּקָּבְלוּ שָׂכָר עַל הֲבִיאֲכֶם קָרְבָּנוֹת כָּאֵלּוּ, וְעוֹד יִהְיוּ לָכֶם לְרָעָה וּלְכִשָּׁל. פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם, זֶבֶל הַבְּהֵמוֹת שֶׁאַתֶּם מְבִיאִים בְּחַגֵּיכֶם. וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו, הָעֹנֶשׁ הַזֶּה שֶׁבְּיָדְכֶם יִשָּׂא אֶתְכֶם אֶל הַבִּזָּיוֹן הַזֶּה. **ד)** וִידַעְתֶּם, וּדְעוּ לָכֶם. אֵת הַמִּצְוָה הַזֹּאת, לִהְיוֹת נִזְהָרִים בִּכְבוֹדִי. לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת לֵוִי, שֶׁתִּשְׁמְרוּ אֶת הַבְּרִית שֶׁכָּרַתִּי לְאַהֲרֹן וּפִינְחָס שֶׁהָיוּ מִשֵּׁבֶט לֵוִי. **ה)** בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ, הַבְּרִית שֶׁכָּרַתִּי עִם שֵׁבֶט לֵוִי. הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר לְפִינְחָס "הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם" (במדבר כה,יב). "וְהָיְתָה לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו" הֲרֵי שֶׁיִּהְא זַרְעוֹ בַּחַיִּים. וָאֶתְּנֵם לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי, אֶת אֵלֶּה נָתַתִּי לוֹ בַּעֲבוּר הַמּוֹרָא שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ, וְהָיָה יָרֵא מִפָּנַי. נִחַת הוּא, הוּא מִתְיָרֵא. נִחַת, מִלְּשׁוֹן "וַיְהִי חִתַּת" (בראשית לה,ה). **ו)** תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ,

עטרת מרים

מְגֻּשָׁ לִשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה הוּא לִי כִּי־עַל יֶדְכֶם גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: **יב** וְאַתֶּם מְחַלְּלִים אוֹתוֹ בֶּאֱמָרְכֶם בְּמָה שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים שֻׁלְחַן אֲדֹנָי הוּא וְנִיבוֹ אִמְרֵי הַמִּזְבֵּחַ נִבְזֶה אָכְלוֹ: **יג** וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה הַשִּׁגּוּר בְּפִיכֶם לְדַבֵּר בּוֹ הוּא לוֹמַר מַתְּלָאָה כֶּבֶשׂ כָּחוּשׁ וְרָזֶה וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ וְהִפַּלְתֶּם אוֹתוֹ עַל הַקַּרְקַע דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גַּם אֵתֶם מְבִיאִים לְפָנַי קָרְבָּן גָּזוּל וְאֶת־הַפִּסֵּחַ וְאֶת־הַחוֹלֶה וַהֲבֵאתֶם הוֹאִיל וּמֵאַחַת מֵאֵלֶּה תָּבִיאוּ אֶת־הַמִּנְחָה כִּתְשׁוּרָה הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ וְכִי אֶקַּבְּלָהּ בְּרָצוֹן מִיֶּדְכֶם אָמַר יְהוָה: **יד** וְאָרוּר נוֹכֵל הַמַּעֲרִים לוֹמַר שֶׁאֵין בְּיָדוֹ יוֹתֵר מוּבְחָר לְהַקְרִבָה מִמָּה שֶׁהֵבִיא וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְטוֹב הָרָאוּי לְעֹלָה וְנֹדֶר וְהוּא מְנַדֵּר וְזוֹבֵחַ לַה׳ וְזוֹבֵחַ מָשְׁחַת שֶׁה נִשְׁחָת וְכָחוּשׁ לַאדֹנָי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אָנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמוֹרָאִי אם כֵּן לְהַקְרִיב לְפָנַי מִן הַמּוּבְחָר וּשְׁמִי נוֹרָא בַגּוֹיִם הִירָאִים מִלְּפָנַי: **א** וְעַתָּה אֲלֵיכֶם הַכֹּהֲנִים אֲנִי מְצַוֶּה הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים שֶׁלֹּא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה עַל מִזְבְּחִי: **ב** אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ וְאִם־לֹא תָשִׂימוּ עַל־לֵב לָתֵת כָּבוֹד לִשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם אֶת־הַמְּאֵרָה וְאָרוֹתִי אֶת־בִּרְכוֹתֵיכֶם וְגַם אָרוֹתִיהָ כִּי אֵינְכֶם שָׂמִים עַל־לֵב: **ג** הִנְנִי גֹעֵר לָכֶם אֶת־הַזֶּרַע וְזֵרִיתִי פֶרֶשׁ עַל־פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו: **ד** וִידַעְתֶּם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֵת הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת־לֵוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: **ה** בְּרִיתִי | הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וָאֶתְּנֵם־לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת הוּא: **ו** תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא־נִמְצָא

לִהְיוֹת נִזְהָרִים בִּכְבוֹדִי לְפִי שֶׁאֶרְצֶה שֶׁתִּתְקַיְּמוּ בִּבְרִיתִי אֶת עִם שֵׁבֶט־לֵוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: **ה** בְּרִיתִי | הָיְתָה אִתּוֹ הוֹסִיפָה לוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וָאֶתְּנֵם־לוֹ אֶת אֵלֶּה בַּעֲבוּר הַמּוֹרָא שֶׁהָיָה בְּלִבָּד וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת הוּא הָיָה מִתְיָרֵא וְנִרְעָד: **ו** אַהֲרֹן וְאֶלְעָזָר וּפִינְחָס הַכֹּהֲנִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד

בִּשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן: ז כִּי־שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ יְהוָה־צְבָאוֹת הוּא:

עטרת מרים

תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ שֶׁלֹּא הָיָה אֶחָד בַּפֶּה וְאֶחָד בַּלֵּב, זֶהוּ וְעַוְלָה לֹא־נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם עִם יִשְׂרָאֵל וּבְמִישׁוֹר לַעֲשׂוֹת מִצְוֹתַי הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים כָּל שֶׁבָּטוֹ לוֵי הֵשִׁיב מֵעָוֹן בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל (שמות ל"ב): ז כָּל זֶה רָאוּי לְכָל כֹּהֵן כִּי־שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְהָרָאוּי הוּא שֶׁכָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ יְהוָה־צְבָאוֹת הוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם לְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וּלְוִי אָמַר וגו' יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב (דברים לג):

שי למורא

שֵׁבֶט לֵוִי הָיָה מְלַמֵּד אֶת הָעָם תּוֹרָה, וְלֹא נָטָה מִדַּרְכָּהּ הָאֱמֶת. בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי, בַּעֲבוּר מִצְוֹתַי הָיָה רוֹדֵף לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין הַבְּרִיּוֹת, וּלְהַדְרִיכָם בַּדֶּרֶךְ הַיָּשָׁרָה. ז) כִּי מַלְאַךְ ה' וגו', כִּי הוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל הקב"ה לְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ הַיָּשָׁרָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וּלְוִי אָמַר... יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל" (דברים לג,ז-י).

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

יוַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה: יא וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא: יב וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים

בּוֹ: (לוי) יג וְהִנֵּה יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ: יד וְהָיָה
זַרְעֶךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה
וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה
וּבְזַרְעֶךָ: טו וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל
אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא
אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי
לָךְ: טז וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה
בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי: יז וַיִּירָא וַיֹּאמַר
מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית
אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם: (ישראל) יח וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב
בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו
וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ:
יט וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם
לוּז שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה: כ וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר
לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ
הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד
לִלְבֹּשׁ: כא וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה
יְהוָה לִי לֵאלֹהִים: כב וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי
מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי
עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ:

המשך ביאור למס' עירובין ליום שבת קודש עמ' ב

שנטמא בשרץ לַמִּקְדָּשׁ, חַיָּיב, אבל המכניס שֶׁרֶץ עַצְמוֹ פָּטוּר. מַאי
טַעֲמָא – מהו טעם החילוק בין מכניס טמא שרץ למכניס שרץ
עצמו, אָמַר קְרָא – נאמר בפרשת שילוח טמאים אל מחוץ למחנה
שכינה (במדבר ה ג) 'מִזָּכָר וְעַד נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
תְּשַׁלֻּחוּם', וממה שהוזכרה חובת השילוח מזכר ועד נקבה יש
ללמוד שנוהגת חובה זו בכל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה כאדם,
ובכלל זה כלים הנטהרים בטבילה במקוה, יָצָא שֶׁרֶץ שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה
בְּמִקְוֶה, והמכניסו למקדש פטור.
הגמרא מביאה הוכחה לשמואל: לֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ – האם נאמר
שיש להביא ראיה לדברי שמואל מברייתא, שנינו בברייתא,
מהפסוק (שם) 'מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלֻּחוּם'
יש ללמוד שרק באדם טמא או בכלים טמאים שאינם עשויים
מחרס נוהגת חובת השילוח ממחנה שכינה, פְּרָט לִכְלִי חֶרֶשׂ
שנטמא שאין מחויבים לשלחו ולהוציאו מן המקדש, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי
הַגְּלִילִי.
שואלת הגמרא: מַאי טַעֲמָא – מהו הטעם לחלק בין אדם לכלי
חרס, לָאו [–האם לא] מִשּׁוּם שאין חובת השילוח אלא למי שיש
לו טהרה במקוה כאדם, אבל לא בכלי חרס דְּלֵית לֵיהּ טָהֳרָה
בְּמִקְוֶה – שאין לו טהרה במקוה. ואם כן יש ללמוד מברייתא זו,
שהוא הדין לשרץ שאין לו טהרה במקוה, שאין חובה להוציאו מן
המקדש, וכדברי שמואל שהמכניס שרץ למקדש פטור.
דוחה הגמרא: לֹא כך הוא הביאור בדעת רבי יוסי הגלילי, אלא
שממה שנאמר בפסוק 'מזכר עד נקבה' אנו למדים שרק מִי שֶׁנַּעֲשָׂה
[–שיכול להיעשות] אַב הַטּוּמְאָה, כזכר ונקבה, יש בו חובת שילוח,
כגון שאר הכלים, יָצָא כְּלִי חֶרֶס שֶׁאֵינוֹ נַעֲשָׂה אַב הַטּוּמְאָה בשום
צד, שאין בו חובת שילוח. ולפי זה עדיין יתכן לומר ששרץ שאב
הטומאה הוא כן חייב בשילוח, והמכניסו למקדש חייב.
הגמרא מנסה לתלות דין מכניס שרץ למקדש במחלוקת
הראשונה במשנתנו: לֵימָא כְּתַנָּאֵי – האם נאמר שדין הכנסת שרץ
למקדש שנוי במחלוקת תנאים, שנינו במשנתנו, שֶׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא
בַּמִּקְדָּשׁ, כֹּהֵן מוֹצִיאוֹ בְּחֻמְיָנוֹ [–אבנטו] מיד, כדי שֶׁלֹּא לְשַׁהוֹת אֶת
הַטּוּמְאָה, ואף שבכך מטמא את האבנט שהוא כלי קודש, דִּבְרֵי רַבִּי
יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בִּצְבָת שֶׁל עֵץ שאינו מקבל
טומאה מוֹצִיאוֹ, אבל לא באבנט, כדי שֶׁלֹּא לְרַבּוֹת אֶת הַטּוּמְאָה
ולטמאות כלי קודש שלא לצורך, ואף שעל ידי כן שוהה השרץ
במקדש עד שימצא הכהן את הצבת. מַאי לָאו בְּהָא קָא מִיפְּלְגִי –
האם לא כך הוא ביאור מחלוקתם, דְּמַאן דְּאָמַר – רבי יוחנן בן
ברוקה שסובר שֶׁעדיף לֹא לְשַׁהוֹת את הטומאה גם אם מרבה
טומאה לצורך כך, קָסָבַר הַמַּכְנִיס שֶׁרֶץ מת לַמִּקְדָּשׁ חַיָּיב, ואם
נמצא במקדש חייב מן התורה לשלחו, ולכן אין להמתין עד
שימצא צבת של עץ אלא מוציאו מיד אף אם מטמא את האבנט
לצורך כך, וּמַאן דְּאָמַר – ורבי יהודה שסובר שֶׁעדיף לֹא לְרַבּוֹת את
הטומאה, קָסָבַר הַמַּכְנִיס שֶׁרֶץ לַמִּקְדָּשׁ פָּטוּר, וממילא גם אין חיוב
מן התורה לשלחו, ואין לרבות את הטומאה ולטמאות את האבנט
לצורך כך, אלא ממתין עד שימצא צבת של עץ שאינו מקבל
טומאה.
דוחה הגמרא: לא זהו ביאור המחלוקת, אלא דְּכוּלֵּי עָלְמָא סוברים
שהמכניס שרץ למקדש חַיָּיב, וְהָכָא בְּהָא קָא מִיפְּלְגִי – וכאן בזה
נחלקו, מַר סָבַר שַׁהוּיֵי טוּמְאָה עָדִיף – רבי יהודה סובר שאף שחייב
מן התורה להוציא מיד את השרץ, מכל מקום עדיפה שהיית
הטומאה במקדש מאשר לרבותה ולטמאות את האבנט שהוא כלי
קודש, ולכן ימתין עד שימצא צבת של עץ. וּמַר סָבַר אַפּוּשֵׁי טוּמְאָה
עָדִיף – ורבי יוחנן בן ברוקה סובר, שעדיף להרבות טומאה כדי
לקצר את זמן שהייתה במקדש, ולכן יוציא את השרץ מיד באבנט,
אף שבזה הוא מטמא את האבנט.
הגמרא מנסה לתלות דין מכניס שרץ במחלוקת אחרת השנויה
במשנתנו: אֶלָּא כְּהָנֵי תַּנָּאֵי – דין זה שנוי במחלוקת תנאים זו, דִּתְנַן,
מֵהֵיכָן מוֹצִיאִין אוֹתוֹ – את השרץ בשבת בלא לחוש לאיסור
מוקצה כו', מן ההיכל, ומן האולם, ומבין האולם למזבח, דברי רבי
שמעון בן ננס. רבי עקיבא אומר, כל מקום שחייבין על זדונו כרת
ועל שגגתו חטאת משם מוציאין אותו. מַאי לָאו בְּהָא קָא מִיפְּלְגִי
– האם לא בכך נחלקו, דְּמַאן דְּאָמַר – רבי שמעון בן ננס שסובר
שמִכל הָעַזָּרָה לֹא הותר להוציא את השרץ בשבת, אלא רק מבין
האולם ולמזבח ולפנים, קָסָבַר הַמַּכְנִיס שֶׁרֶץ לַמִּקְדָּשׁ פָּטוּר, ואין
חיוב מן התורה לשלחו מן המקדש, ולכן אין הוצאתו דוחה איסור
מוקצה, מלבד כשהוא נמצא מבין האולם למזבח ולפנים, שאין זה
כבוד שכינה להשהות שם את השרץ, וּמַאן דְּאָמַר מִכּוּלָּהּ עַזָּרָה –
ורבי עקיבא שסובר שמכל העזרה הותר להוציאו בשבת, קָסָבַר
המכניס שרץ למקדש חַיָּיב, וחייב מן התורה לשלחו ולהוציאו מן
המקדש, ולצורך כך הותר איסור מוקצה.

לוח זמנים לשבוע פרשת תולדות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:08	6:14	8:10	8:13	8:45	8:48	9:40	9:42	11:55	11:57	16:42	16:40	17:10	17:07	16:20	17:18
חיפה (ח)	6:10	6:16	8:10	8:13	8:45	8:49	9:40	9:43	11:55	11:56	16:42	16:39	17:06	17:04	16:06	17:15
ירושלים (ח)	6:08	6:13	8:08	8:11	8:44	8:47	9:38	9:41	11:54	11:55	16:45	16:42	17:07	17:05	16:02	17:16
תל אביב (ח)	6:10	6:15	8:10	8:13	8:46	8:49	9:40	9:43	11:56	11:57	16:41	16:38	17:08	17:06	16:17	17:17
אוסטריה, וינה (ח)	7:02	7:11	8:32	8:37	9:18	9:24	10:07	10:11	12:09	12:11	16:16	16:10	16:52	16:47	15:53	17:01
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:00	5:56	8:47	8:45	9:30	9:29	10:43	10:43	13:40	13:42	20:11	20:18	20:41	20:48	19:58	21:01
אוקראינה, אודסה (ח)	6:59	7:08	8:34	8:38	9:18	9:23	10:07	10:11	12:12	12:13	16:24	16:18	16:59	16:54	16:01	17:07
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:36	6:44	8:06	8:11	8:52	8:57	9:41	9:44	11:43	11:45	15:51	15:45	16:27	16:21	15:28	16:35
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	6:48	6:57	8:18	8:22	9:04	9:09	9:52	9:56	11:54	11:56	16:00	15:54	16:37	16:31	15:37	16:45
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:19	7:29	8:44	8:49	9:33	9:38	10:20	10:24	12:20	12:21	16:20	16:13	16:58	16:52	15:56	17:07
אוקראינה, קייב (ח)	7:13	7:22	8:37	8:42	9:26	9:31	10:12	10:17	12:13	12:14	16:12	16:05	16:50	16:44	15:48	16:59
איטליה, מילאנו (ח)	7:23	7:31	9:00	9:04	9:43	9:48	10:33	10:36	12:38	12:39	16:55	16:50	17:27	17:22	16:30	17:35
אקוואדור, קיטו (ח)	5:55	5:56	8:25	8:26	8:55	8:56	9:57	9:59	12:29	12:30	18:03	18:04	18:26	18:27	17:46	18:37
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:40	5:37	8:27	8:25	9:07	9:06	10:19	10:19	13:13	13:15	19:38	19:44	20:07	20:13	19:24	20:25
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:16	6:12	9:04	9:01	9:51	9:50	11:06	11:05	14:06	14:08	20:44	20:51	21:17	21:25	20:32	21:39
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:51	6:57	8:40	8:43	9:19	9:23	10:11	10:14	12:21	12:22	16:51	16:47	17:22	17:18	16:30	17:30
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:43	6:50	8:30	8:33	9:10	9:14	10:01	10:04	12:10	12:12	16:37	16:33	17:09	17:05	16:16	17:17
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:44	6:51	8:30	8:34	9:10	9:14	10:02	10:05	12:11	12:12	16:38	16:34	17:09	17:05	16:16	17:17
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:24	7:31	9:07	9:11	9:48	9:52	10:39	10:42	12:47	12:48	17:10	17:05	17:42	17:38	16:48	17:50
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:47	6:52	8:50	8:53	9:24	9:27	10:20	10:22	12:36	12:37	17:26	17:24	17:52	17:50	17:05	18:01
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:25	6:30	8:22	8:26	8:59	9:02	9:53	9:55	12:07	12:08	16:48	16:45	17:17	17:14	16:28	17:25
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:39	6:44	8:47	8:50	9:20	9:23	10:17	10:19	12:36	12:37	17:32	17:30	17:58	17:56	17:12	18:06
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:41	6:48	8:26	8:30	9:06	9:11	9:58	10:01	12:06	12:08	16:32	16:27	17:03	16:59	16:10	17:12
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:07	7:14	8:54	8:57	9:34	9:38	10:25	10:28	12:35	12:36	17:02	16:58	17:33	17:30	16:41	17:42
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:41	6:48	8:25	8:29	9:06	9:10	9:57	10:00	12:05	12:07	16:29	16:25	17:01	16:57	16:07	17:10
בוליביה, לה-פס (ח)	5:51	5:50	8:30	8:30	9:02	9:02	10:08	10:09	12:49	12:51	18:44	18:47	19:09	19:12	18:29	19:22
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:00	8:10	9:22	9:27	10:11	10:17	10:58	11:02	12:57	12:58	16:53	16:46	17:32	17:26	16:29	17:41
בלגיה, בריסל (ח)	7:59	8:09	9:22	9:26	10:11	10:16	10:58	11:02	12:57	12:59	16:55	16:48	17:34	17:27	16:31	17:42
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:14	5:12	7:56	7:55	8:30	8:30	9:39	9:39	12:24	12:26	18:34	18:38	18:55	19:00	18:15	19:10
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:03	5:01	7:45	7:44	8:19	8:19	9:27	9:28	12:12	12:14	18:16	18:20	18:42	18:46	18:02	18:57
בריטניה, לונדון (ח)	7:19	7:29	8:40	8:45	9:30	9:36	10:16	10:20	12:15	12:16	16:12	16:05	16:50	16:43	15:49	16:58
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:35	7:46	8:50	8:55	9:42	9:48	10:27	10:32	12:24	12:25	16:11	16:03	16:53	16:46	15:49	17:02
גרמניה, ברלין (ח)	7:29	7:39	8:47	8:52	9:38	9:44	10:24	10:28	12:21	12:22	16:14	16:07	16:53	16:46	15:48	17:02
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:39	7:49	9:04	9:09	9:52	9:58	10:40	10:44	12:40	12:41	16:40	16:34	17:18	17:12	16:17	17:27
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:10	5:08	7:53	7:52	8:29	8:29	9:38	9:38	12:25	12:27	18:41	18:46	19:01	19:06	18:20	19:17
הודו, מומבאי (ח)	6:46	6:49	9:01	9:03	9:33	9:35	10:31	10:33	12:53	12:54	18:00	17:59	18:25	18:24	17:41	18:34
הודו, פונה (ח)	6:41	6:45	8:57	8:59	9:28	9:31	10:27	10:29	12:49	12:51	17:57	17:56	18:21	18:21	17:38	18:31
הונגריה, בודפשט (ח)	6:49	6:58	8:21	8:25	9:07	9:12	9:55	9:59	11:58	12:00	16:07	16:01	16:43	16:38	15:44	16:51
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:48	6:55	8:34	8:38	9:14	9:19	10:06	10:09	12:15	12:16	16:41	16:37	17:13	17:09	16:20	17:21
יוון, אתונה (ח)	7:06	7:12	8:57	9:01	9:36	9:40	10:28	10:31	12:40	12:41	17:13	17:09	17:43	17:40	16:52	17:51
מולדובה, קישינב (ח)	7:08	7:17	8:42	8:46	9:27	9:32	10:15	10:19	12:19	12:21	16:30	16:24	17:05	17:00	16:07	17:13

לוח זמנים לשבוע פרשת תולדות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:44	6:48	8:59	9:01	9:30	9:33	10:28	10:30	12:50	12:52	17:57	17:56	18:21	18:21	17:38	18:30
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:42	4:38	7:31	7:27	8:27	8:26	9:45	9:44	12:53	12:56	19:49	19:57	20:27	20:36	19:38	20:53
נפאל, קטמנדו (ח)	6:25	6:29	8:31	8:33	9:04	9:07	10:00	10:03	12:18	12:20	17:11	17:09	17:38	17:36	16:52	17:46
סין, בייג'ין (ח)	6:59	7:06	8:47	8:51	9:27	9:31	10:19	10:22	12:29	12:30	16:58	16:54	17:29	17:25	16:34	17:37
סינגפור, סינגפור (ח)	6:47	6:49	9:16	9:17	9:46	9:48	10:49	10:50	13:19	13:21	18:51	18:52	19:14	19:16	18:34	19:25
פולין, ורשא (ח)	6:57	7:08	8:16	8:21	9:07	9:13	9:53	9:57	11:51	11:52	15:43	15:36	16:23	16:17	15:19	16:32
פרו, לימה (ח)	5:33	5:33	8:10	8:10	8:41	8:41	9:46	9:47	12:25	12:26	18:13	18:16	18:37	18:40	17:57	18:50
צרפת, ליאון (ח)	7:41	7:49	9:17	9:21	10:01	10:06	10:50	10:54	12:55	12:57	17:09	17:04	17:44	17:39	16:47	17:52
צרפת, פריז (ח)	8:00	8:09	9:29	9:33	10:16	10:21	11:03	11:07	13:05	13:07	17:12	17:05	17:47	17:41	16:46	17:55
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:44	5:46	8:10	8:12	8:41	8:42	9:42	9:44	12:11	12:12	17:38	17:39	18:01	18:03	17:21	18:12
קנדה, טורונטו (ח)	7:12	7:20	8:53	8:57	9:35	9:40	10:25	10:29	12:32	12:34	16:55	16:50	17:25	17:20	16:29	17:33
קנדה, מונטריאול (ח)	6:54	7:02	8:31	8:35	9:14	9:19	10:04	10:07	12:09	12:10	16:25	16:19	16:58	16:53	16:01	17:06
קפריסין, לרנקה (ח)	6:20	6:26	8:16	8:19	8:53	8:57	9:47	9:49	12:00	12:01	16:40	16:37	17:09	17:06	16:19	17:17
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:28	8:40	9:38	9:43	10:32	10:39	11:16	11:21	13:11	13:12	16:53	16:44	17:36	17:29	16:28	17:45
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:06	8:17	9:11	9:17	10:08	10:14	10:51	10:56	12:44	12:45	16:26	16:17	17:07	16:59	15:56	17:16
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:26	7:34	8:58	9:03	9:44	9:48	10:32	10:36	12:36	12:37	16:46	16:40	17:21	17:16	16:23	17:29
שוויץ, ציריך (ח)	7:31	7:39	9:03	9:07	9:49	9:53	10:37	10:41	12:40	12:42	16:54	16:49	17:25	17:20	16:27	17:34
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:18	6:21	8:38	8:39	9:08	9:10	10:08	10:10	12:33	12:34	17:48	17:47	18:11	18:11	17:29	18:21

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

•••

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00759
15/11/2020

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים